

ENARRATIONUM

IN

EPISTOLAS BEATI PAULI

LIBER NONUS.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD CORINTHIOS PRIMAM.

ARGUMENTUM.

(Hier.) Corinthii sunt Achivi, et hi similiter ab apostolis audiverunt verbum veritatis, et subversi multifarie a falsis apostolis, quidam a philosophiæ

A altera causa est : hic vero Apostolum se esse Christi Jesu Dei voluntate scribit, quia omnia quæ egit, Filii Dei egit voluntate, qui dixit ad eum : *Vade, ego longe ad gentes mittam te* (Act. xxii). Hinc voca-

voluntate missus ad iam illos quos neque n erat quod docebant. frequenter nominat, Patrem ostendat, sed esse et Deum Patrem, Filium dici. Aliam si aliam significationem Jesus Christus Salvarium nomen est. Illi, nine appellatur, quom, sic tanquam pro; Christus autem sa si dicatur propheta, sic Christus comedemptio totius populi voluntate Dei vocatus suo arbitrio creditur, um : *Non sui incredu-*

J. H. R. - 5 vœ

Patrologia Cursus Completus

tome 112 - 113 - 114 - 116 - 117 -

12 chap. Mod. C.

à rendre le 22 courant

Quarta propter fornicatorem, quem inter se esse patiebantur. Quinta ut commoneret de præterita Epistola, quam ante hanc quæ prima dicitur scripserat. Sexta quia invicem sibi injurias et fraudes facere cœperant, et infidelium potius examina requirebant. Septima causa est, in qua designat licere sibi sumptus accipere, sed contemnere, ne forma esset rapacibus pseudoapostolis. Octava vero est, ut respondeat epistolæ illorum : perturbari enim cœperant ab hæreticis de matrimoniis. Nona est, in qua declarat sic debere manere unumquemque ut creditur. Decima autem de virginibus, eo quod nihil sit sibi præceptum, et reliquæ sunt quæ in corpore videbuntur.

CAPUT PRIMUM.

Laudat Corinthios Apostolus, ad concordiam exhortatur illos qui dicunt se baptizatos a diversis : et quod Deus stultam fecerit sapientiam hujus mundi

Paulus vocatus apostolus Christi Jesu per voluntatem Dei. (Ambr.) Ad Romanos aliter cœpit, quia

PATROL. CXII.

lus cœlesti visioni (Act. xxvi). (Ambr.) Multæ enim sectæ emergerant, quæ Evangelium Christi pro sensu sui arbitrio asserebant, ex quibus rami aridi exstant nunc usque, quarum assertores ecclesias evertabant. Hinc Apostolus omnia quæ hæresibus contraria sunt, ponit, ac se verum prædicatorem, per id quod a Christo Dei voluntate missus est, assererat. *Et Sosthenes frater*. Etiam istum sua commendat societate. (Maur.) *Frater*, inquit, non apostolus : hunc autem idcirco secum scribentem inducit, quia ex ipsis doctor erat, et pro his valde sollicitus.

Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi sanctificatis in Christo Jesu. (Ambr.) Propterea Ecclesiæ scribit, quia adhuc singulis ecclesiis rectores non erant constituti. Et cum in multis arguat eos, ait, *sanctificatis in Christo Jesu*. Sed ideo quia regenerati in Christo sanctificati sunt : post autem cœperant male conversari, ut ostenderet omnem Ecclesiam sanctificatam fuisse in Christo : sed quosdam illorum prava doctrina pseudoapostolorum eversos a traditione

veritatis. *Vocatis sanctis.* (Aug.) Hoc est vocati estis ut sancti sitis, quod est, ut non recedatis a regula sanctificationis. Invocat te, Domine, fides mea, quam dedisti mihi, quam inspirasti mihi per humanitatem Filii tui, per ministerium prædicatoris tui, et quomodo invocabo Deum meum, Deum et Dominum meum? quoniam utique in meipsum eum vocabo cum invocabo eum. *Cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi in omni loco ipsorum et nostro.* Sacerdotum est invocare Deum quibus dicitur: *Sic benedicetis filios Israel invocantes nomen meum super illos* (Num. vi); et Psalmista dicit: *Fit Samuel inter eos qui invocant nomen ejus* (Psal. xcvi), quem sacerdotem fuisse illa res probat, quia et sacerdoti successit, et hostias offerebat, de quo etiam secundum historiam dictum est: *Suscipite mihi sacerdotem fidelem* (I Reg. ii), qui quamvis non sit ex genere Aaron, tamen de tribu Levi esse in Paralipomenon legitur, quia ipse hunc constituit, qui et illum. Ita enim Aaron elegit, ut alios postea eligendi non amiserit potestatem. *In omni loco ipsorum et nostro,* quia sacerdotes et suo et apostolorum loco funguntur, propter quod ecclesiarum etiam apostoli nominantur. (Ambr.) Aliter in memorata sententia, qua dicitur *cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum, et nostro.* Cum Judæis vero jungit et gentes, quia *salus ex Judæis est* (Joan. iv), ut in omni loco ubi gentes quæ invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, et ubi Judæi supra memorati sunt, similiter sint omnes unum. Pseudoapostoli enim qui nomen Christi per prudentiam mundi prædicabant, id est, admista philosophia veterem legem et prophetas reprobabant, negabant enim Christum vere crucifixum, sed tantum visum crucifigi, sicut Marcion et Manichæus. Unde Apostolus: *Nos autem, inquit, prædicamus Christum crucifixum.* Neque carnis resurrectionem fatebantur quod propheta Isaias clamat, dicens: *Qui in monumentis sunt non resurgent* (Isa. xvi).

Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Christo Jesu Domino nostro. Cæterum, quia dixerat, *qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi,* ne Patris aut nomen, aut donum tacuisse videretur, et suspicionem forte aut occasionem daret unionis, docet Christum quidem rite invocandum, sed omnem gratiam esse patris, ut et duos qui in unum sunt per divinitatem ostenderet, et Patris auctoritatem præferret. *Gratias ago Deo meo semper pro vobis.* Quamquam omnibus in Ecclesia scribat, sed ita significat cum aliquando corripit, aliquando laudat, ut unusquisque cum epistola legitur, intelligat quid pro se, quid adversum se dicatur; in una enim plebe duobus populis scribit, ut cum arguit qui male versantur, sciant sibi hæc scripta: similiter et cum laudat, sciat qui in regula manet ad se hæc dici. Ideoque *gratias ago, inquit, Deo meo semper pro vobis super gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu.* Quæ gratia sic data est in Christo Jesu, quia hoc consti-

tutum est a Deo ut qui credit in Christum salvus sit sine opere, sola fide, in qua gratis accipit remissionem peccatorum. *Quia in omnibus ditati estis in ipso, in omni verbo et in omni scientia.* (Ambr.) Hoc significat quia in accepta gratia et verbo veritatis doctrinæ, scientiam spiritalem assecuti permanserunt. Ideo gratias agit in his Deo: primum solito more laudando provocat ad profectum, et dicit se quidem gaudere de eorum scientia, sed scire illos debere quia vera sapientia non inflatur, neque dissentit, quoniam in omnibus divites facti erant in illo, in omnibus virtutibus per sapientiam quæ amicos Dei et prophetas constituit, in omni scilicet verbo et in omni sapientia, id est, tam Novi quam Veteris Testamenti. *Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis.* (MAUR.) Testimonium quo ait: *Omnis scribe doctus in regno cælorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera* (Matth. xiii).

Ita ut nihil vobis desit in ulla gratia. Unde ait Salomon: *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa* (Sap. vii), id est cum sapientia. (Ambr.) Testimonium Christi confirmatum est in his, quia roborati in fide, nihil de hominibus sperabant, sed omnis spes illorum in Christo erat, nullis voluptatis illecebris capti. *Expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi.* (MAUR.) Ille vero expectat adventum Christi, qui omnibus præparatus est; revelatio autem dicitur Domini adventus, quia modo a nobis absconditus est. (Ambr.) Manifestum est hunc expectare diem judicii, qui circumspetus sollicitus est: futurum judicium Dei, in quo Dominus noster revelabitur tam fidis quam infidis, ut cognoscant increduli ac sciant verum esse, quod credere noluerunt et pereant; fidi vero gaudeant plus boni inventientes quam putaverant.

Qui et confirmabit vos usque in finem sine crimine in die adventus Domini nostri Jesu Christi. (MAUR.) Per doctrinam, sicut ait beatus David: *Confirmate me in verbis tuis* (Psal. cxviii); et iterum: *Pax multa diligentibus nomen tuum, et non est in illis scandalum* (Ibid.). (Ambr.) Alacri animo confusus de spe illorum securus est, quia inviolati usque ad futurum judicium erunt: qui enim inter tot discrimina sensuum et perturbationes diversitatum immutari minime potuerunt, procul dubio in eodem mansuros se ostendunt. Cum hos laudat, illos qui errore pseudoapostolorum depravati fuerant invitat: dum horum enim fidem prædicat, illos ad penitentiam provocat. *Qui et confirmabit, inquit, vos usque in finem sine crimine in adventum Domini.* (Greg.) In Epistola Joannis ita scriptum est: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus et veritas in nobis non est* (I Joan. i). Cum seductio est existimare esse sine peccato, quomodo confirmamur a Domino sine crimine in adventum ejus, maxime cum etiam infans unius diei non potest esse sine peccato? Nunquid ergo et crimen peccatum est sine quo quis conformatus a Domino fieri potest? Sciendum pro-

fecto nobis est quia non omne peccatum crimen est, A attamen omne crimen peccatum est : sicut omnis impius et peccator est, non autem omnis peccator impius. Minima ergo et maxima peccata dicuntur ; crimina autem nisi magna minime leguntur : quia nimirum vita humana Deo confirmante potest esse sine crimine, sine peccato nullatenus potest nec uno die. *Fidelis autem Deus per quem vocati estis in societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri.* (MAUR.) Fidelis Deus qui confirmavit, quia vos in societatem filii ejus vocavit, quam societatem Joannes exponit dicens : *Quoniam Deus lux est et tenebræ in eo non sunt ullæ : si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur (I Joan. 1) ; et Paulus ait : Si commortui sumus, et convivemus : si sustinemus, et conregnabimus (II Tim. 11).* Hic locus contra Arianos facit, qui in hoc minorem esse Filium volunt, quo per ipsum omnia facta referuntur, cum hoc etiam in Patrem cadat, per quem in societatem filii ejus credentes vocati dicuntur. (Ambr.) Quis ambigat de promissis et fide Dei, quia non erit aliter quam dixit, filios adoptatos nos sibi credentes in Christum ? hoc enim nos donat, quod credimus, ut quia credimus Christum Filium esse Dei, hoc nos esse incipientes, mansuri in eadem dignitate sicut manet Christus, quem credimus Filium Dei : societas enim fraternitas est, ut quomodo fidem Dei incolumem in hac causa nobis futuram ostendit, ita nos non sed diffidentes et perfidii inveniamur, perseverantes in adoptionem.

Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut ipsum dicatis omnes. Nunc orat ut unum sentiant, hoc utique in quo renati Dei filii appellati sunt: Ad omnem enim modo Ecclesiam loquitur, ut hi qui dissentire cœperant, reverterentur ad cœptam fidem, quam videbant in his laudari, qui in illa perseverabant. *Et non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem scientia.* Perfectos vult eos esse in eodem sensu, quem illis tradiderat, ut non discrepent. Ad aliorum enim exemplum quos supra laudat hos provocat, ut hoc sentiant ac defendant; schismata semper ex contentione nascuntur. *Perlatum est enim mihi de vobis, fratres, ab his qui sunt Chloes quod contentiones sint intervos.* (Greg.) Ecce quos in omni verbo et in omni scientia laudaverat, quibus nihil deesse in ulla gratia dixerat, paulisper loquens, ad increpandum leniter veniens, divisos erga seipsos reprehendit, et quorum prius salutem narraverat, postmodum vulnera patefacit. Peritus enim medicus vulnus secandum videns, sed ægrum timidum esse conspiciens, diu palpavit, et subito percussit. Prius enim blandam manum laudis posuit, postmodum ferrum increpationis fxit. Nisi enim verecundæ mentes fuerint palpando reprehensæ, ita ut ex aliis rebus audiant, quod in consolationem sumant, per increpationem protinus ad desperationem cadunt. Sed nunquid mentitus est Paulus, ut prius eis nil deesse

in omni gratia diceret, quibus postmodum dicturus erat unitatem deesse? Absit hoc; quis de illo talia vel desipiens credat; sed quia erant inter Corinthios quidam omni gratia repleti, et erant quidam in personarum favoribus excissi, cœpit a laudibus perfectorum, ut modesta invectione ad reprehensionem pertingeret infirmorum. (Ambr.) Quamvis eversi fuerant, tamen fratres illos appellat. Sicut et in Isaia propheta dicit Deus ad illos, qui secum erant, ut eis, qui pseudopropheticis credebant, dicerent, *fratres nostri eritis vos*, ut per id non dissentiret ab eis quasi fratres. Quod autem dicit, *ab his qui sunt Chloes*, aliquibus videntur homines esse manentes et fructificantes in fide Dei, aliquibus videntur locus esse, ut puta si dicatur, *Ab his qui sunt Antiochiæ*, aliquibus autem videtur fuisse feminam Deo devotam, cum qua multi essent colentes Deum, quibus fides non negaretur, ut quos deferrent de Corinthiis verum esset, quod contentiones essent inter eos. Contentiones inter eos esse dixit, ut ostenderet diversitatem mentis illorum de disciplina Dominica. (MAUR.) Quæritur quomodo Apostolus crediderit aliquid de absentibus, cum scriptum sit : *Non credas auditui vano*; et iterum : *Quæ viderint oculi tui loquere*, etc. (Prov. xxv). Sed hanc gratiam habebat, ut nosset absens quid de singulis ecclesiis ageretur, sicut dicit ad Colossenses : *Ut si corpore absens sum, sed spiritu præsens, gaudens et videns ordinationem vestram*, et reliqua (Col. 11). Quia ergo sciebat Corinthios ita agere ut audiebat, non credidit sine causa quasi de absentibus, quorum conversationem in spiritu probabat.

Dico autem hoc quod unusquisque vestrum dicit. Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo : ego vero Cepha, ego autem Christi. (Ambr.) Errorem ostendit, sed auctorum nomina non prodidit : nec enim in loco stabant, sed circumibant ad eversionem simplicium. Nam hos quos nominat sine dubio boni erant doctores, sed sub horum specie falsos apostolos tangit : si enim in his gloriandum negat, quanto magis in malis doctoribus quorum doctrinam pravam in subjectis significat. Inter eos tamen hos perseverantes designat, qui dicebant se Christi esse, non hominis, quos superius laudat. *Divisus est Christus?* Dividitur corpus cum membra dissentiant, divisum dixit Christum, quia gloriam ejus homines sibi partiti sunt; sicut hæretici qui se aut Photinianos, aut Arianos, aut Cataphrygas, aut Novatianos, aut Donatianos, aut Manichæos vocari non norrent. Ita et Corinthii diversorum hæreticorum nominibus subjeci cœperant, ut viderentur loco Christi homines venerari, qui dum diversa de Christo accipiunt, dividunt Christum. Unus enim hominem tantum accipit Christum; alter Deum purum sine corpore fatetur; alius dicit per prophetas predictum Christum; alter negat prophetas de Christo locutos. Cum ergo Christus unus sit Deus et homo, isti sibi aliud, aliique aliud ei vindicantes, dividunt Christum, et quia sub nomine suo ecclesias faciunt multas, adjecit :

Nunquid Paulus crucifixus est pro nobis? Ideo a se cœpit, ne forte putaretur aliorum ideo refutare personas ut suam commendaret. Si enim Christus pro nobis, inquit, mortuus est, quomodo gratiam ejus et beneficium hominibus imputamus ad ejus injuriam? In nomine Pauli baptizati estis? Si credentes hoc, inquit, in Christum baptizamur, ut in nomine ejus justificemur, quid est ut fidei hujus homines auctores faciamus, immemores cœptæ credulitatis? (Aug.) Nam dividitibus sibi Ecclesiam et partes facere de unitate conantibus parturiens parvulos mater charitas in Apostolo exponit viscera sua, conscindit quodammodo verbis ubera sua, plorat filios, quos videt efferri, revocat ad unum nomen eos qui multa nomina sibi facere volebant, repellit ab amore suo, ut Christus ametur, et dicit: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? quid dicit, nolo mei sitis, ut mecum sitis, mecum estote: omnes illius sumus, qui pro nobis mortuus, qui pro nobis crucifixus est.

Gratias ago Deo quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum et Gaium, ne quis dicat quod in nomine meo baptizati estis. Baptizavi autem et Stephanæ domum; cæterum nescio si quem alium baptizavi. (Ambr.) Gratias agit Deo quia non multos ex his baptizavit, ne qui error sub hac re cœperat, ex nomine ejus esset in plurimis, per hoc arguit arguendos, et baptizantes et baptizatos, qui ad injuriam Salvatoris baptismatis ejus gratiam hominibus deputabant, illis dissimulantibus gloriæ causa. Si enim erant sicut nunc Novatiani et Donatiani, qui baptismum sibi vindicant, a nostris baptizatos reprobantes, et baptizati ab his gloriantur in personis illorum. Denique a Christi nomine abdicati, Novatianos et Donatianos vocari se gloriantur. Crispus ergo et Gaius Corinthii sunt, quos ad testimonium nominat, quia sic baptizati sunt ab Apostolo, ut nullam illi gloriam ex hac causa dandam addiscerent. Stephanæ autem domus primitivæ sunt Achaicæ, sicut in postrema parte Epistolæ significat, quibus testimonium dat, quod in ministerium sanctis se constituerant. Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare. Quoniam majus est evangelizare quam baptizare, ideo non se missum baptizare dicit, sed evangelizare, quia in episcopo omnium ordinationum dignitas est, caput est enim cæterorum membrorum. Per quod etiam filios humiliat, quibus illi multum dabant, propterea quod ab illis fuerant baptizati, ut ex eo scirent non magnum esse baptizare; quia non omnis qui baptizat idoneus est et evangelizare, verba enim solemnia sunt quæ dicuntur in baptismo. Denique apostolus Petrus credentem Cornelium cum suis jussit baptizari (Act. x), nec dignatus est ministris assistantibus hoc opus facere; si enim defuissent, ipse hoc egisset necessitate compulsus. Quanto ergo melior his sit, quos illi venerantur, ostendit, et non tamen hoc nomini suo decerni permisit, sciens periculosum esse gloriam Dei novini hominis vindicare: est enim quasi idolo-

latra. Non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi. Quia prædicatio Christiana non indiget pompa et cultu sermonis, ideoque piscatores homines imperiti electi sunt qui evangelizarent, ut doctrinæ veritas ipsa se commendaret teste virtute, ne hominum versutia et calliditate humanæ sapientiæ acceptabiles viderentur, non veritate, sicut disciplinæ ab hominibus inventæ, in quibus non ratio, non virtus, sed verborum quæritur compositio, ac per hoc gloriam suam quærit, qui fidem Christi verbis exornare vult: obscurat enim illam splendore verborum, ut non illa sed ipse laudetur. Sic et pseudoapostoli ne stulti viderentur prudentibus mundi in sapientia hominum Christum prædicabant duplici genere, ut eloquentiæ studerent, et ea quæ mundus in nobis stulta judicat evitarent, ut neque incarnatum Dei filium et de virgine natam docerent, neque carnis futuram resurrectionem, quia mundi istud sapientiæ et ratio stultum æstimat, quos reprobat. Ne evacuetur, inquit, crux Christi. Quia qui in sapientia hominis Christum annuntiat, negat veritatem prædicationis, sicut supra memoravi.

Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est. Manifestum est quia quibus crux Christi stultitia est, in perditione sunt, inferni enim morte non sunt erepti. His autem qui salvi fiunt virtus Dei est. Non est obscurum quia his qui credunt Dei virtus est, credunt enim non infirmitatem esse crucem Christi, sed virtutem; intelligentes mortem victam in cruce cujus signum qui habent, salvi sunt, quia ab illa teneri non possunt. Scriptum est enim in Isaia: Perdam sapientiam sapientium, et intellectum prudentium reprobo. Perdit sapientiam sapientium, non suam in eis sapientiam perdit et reprobat, quam ipse donavit, sed quam sibi arrogant qui non habent ipsius: dum quæ illa negat posse fieri facit: et reprobat intellectum prudentium, quando Deum, quem incuriosum dicunt, aggressum probat ea quæ stulta putant, ut Dei filius incarnatus de virgine crucifigeretur pro humana salute, quod factum vere testatur virtute, non verbis. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? His dictis tam in Judæos quam in gentiles invehitur, quia et Judæorum scribæ, et legis doctores Deum filium habere stultum putant credi. Simili modo et gentes istud risui deputant. Sed Judæi, quia hoc non tam aperte in lege significatum est, diffidunt: gentiles vero quia mundi ratio non istud recipit; nihil enim dicit posse fieri sine commistione, stultum judicant. Conquisitor tamen sæculi hic est, qui constellationibus agi mundum et duodecim signis ortus et occasus fieri decernit calculis, nihil omnino sine horum motu putans fieri posse. Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? Stulta facta est sapientia hujus mundi, putans enim se sapere inventa est imprudens. Quod enim impossibile judicabat possibile declaratum est, Deum incuriosum æstimans. Est aliquid hac asseveratione stultius, ut fecisse dicatur mundum et curam ejus non agere? ad quid fecit, si non ad illum

pertinet quod fecit? sed quia vident quosdam feliciter mundo frui, quosdam deprimi, et bene agentes despici, malevolos gloriari, idcirco incuriosum Deum esse crediderunt. Qui incuriosum Deum dicit, non negat malevolum, aut injustum: aut enim iudicaturus est mundum, et injustus est, dissimulans de hominis et patiens fieri mala. Si igitur animadvertant seposito odio divinæ legis, possunt videre causam istam a nobis terminari, qui Dei iudicium exspectamus, in quo vi depressi exaltabuntur, et violenti humiliabuntur, quia non est personarum acceptio apud Deum.

Nam quoniam in sapientia Dei non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis, salvos facere credentes. (Aug.) Quid enim tam simile imprudentiæ, quam qui haberet in potestate una voce suos persecutores prosternere, pateretur se teneri, flagellari, conspui, colaphizari, spinis coronari, ligno affigi, imprudentiæ simile esse et stultum videtur: sed stultum hoc superat omnes sapientes. (Greg.) Verbum quippe Dei sapientia est, sed stultitia huius sapientiæ dicta est caro Verbi, ut quia carnales quique per carnis suæ prudentiam pertingere non valebant ad sapientiam Dei, per stultitiam prædicationis, id est per carnem Verbi, sanarentur. (Ambr.) Non cognovit mundus, id est homines, Deum in sapientia ejus. Quia unicam majestatem illius figmentis dederunt, vel elementis, dissimulantes de eo, per sapientiam carnis putantes hæc debere coli, quæ videntur: propterea placuit Deo prædicationem ordinare, quæ illis stulta videretur, ut credentes quæ illi diffidunt, salvi fierent, illis damnatis. Vicissitudo ergo hæc est, per quam Dei consilio falsum a vero damnatur.

Quoniam Judæi signa petunt et Græci sapientiam quærunt. (Ambr.) Judæi signa petunt, quia non diffidunt potuisse fieri, sed an factum sit quærunt. Sciens virgam Aaron aridam germinasse et fructum autulisse, et Jonam a ceto deglutitum in ventre ejus tribus diebus et tribus noctibus fuisse, et vivum ejectum esse: illud tamen præcipue quærunt, ut aliquid tale videant, quod vidit Moyses in igne Deum; unde dicunt, Nos scimus quia Moysi locutus est Deus, cum majus sit mortuum Lazarum fetidum quarto die de monumento vivum exisse. Græci vero sapientiam quærunt, quia nolunt audire præterquam quæ mundi ratione possibile sunt.

Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. (MAUR.) Multum suam doctrinam ab illorum sensu discrepare demonstrat. *Judæis quidem scandalum.* Scandalizantur si audiant a se Christum mori potuisse, quem illi quasi immortalem exspectant, id est, quod dicebant *nos audivimus ex lege quia Christus manet in æternum* (Joan. xi); non intelligentes quia illum primum pati oportebat, et sic in suam gloriam introire; *gentibus autem stultitiam;* secundum mundanam sapientiam stultitia videtur, Deum

A credere crucifixum. (Ambr.) Scandalum est Judæis dum audiant Christum Dei se filium confitentem, et Sabbatum evacuantes; gentibus autem stultitiam, quia audiant ea prædicari, quæ dum rationi mundanæ non congruunt, insensata videntur, et partus virginis et resurrectio mortuorum. *Ipsis vero vocatis Judæis atque Græcis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam,* quia apud ipsum semper est, quia in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Suadente virtute, quæ potior verbis est, credentes in Christum intelligunt, Judæi primum, qui signum querebant, Christum Dei esse virtutem; et Græci similiter vident Christum Dei esse sapientiam, illam autem mundanam quam prius putabant prudentiam, maximam esse stultitiam. (Amb.) Virtus ergo Dei est quia per ipsam omnia fecit Deus Pater; sapientia autem idcirco quia per ipsam cognitus est Deus: nec enim posset cognosci Deus, nisi per eum qui esset de eo. Quia *nemo novit, nec vidit Patrem nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare* (Luc. x).

Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. (MAUR.) Quod stultum putatur Dei omnem humanam sapientiam antecedit, quia per sapientiam suam liberari non poterant qui per crucis mysterium sunt salvati. (Greg.) Stultum quippe hominibus visum est, ut pro hominibus auctor vitæ moreretur, et inde contra eum homo scandalum sumpsit, unde ei amplius debitor fieri debuit. Nam tanto Deus ab hominibus dignius honorandus est, quanto pro hominibus indigniora suscepit. (Ambr.) Stultum Dei, inquit, non quia vere stultum est, sed quia ab hominibus, dum rationi mundanæ non convenit, stultum putatur, cum sit ratio spiritalis: ac per hoc sapientius dignoscitur esse hominibus, quia spiritalia plus sapiunt quam carnalia. Non enim spiritalia per carnalia sunt, sed carnalia constant per spiritalia, ideoque subjecta sunt carnalia spiritalibus. *Et quod infirmum est Dei fortius est hominibus.* (MAUR.) Mortem, quam nec Gigantes evadere potuerunt, crucifixi infirmitas superavit. (Ambr.) Sine dubio cœlestia vincunt terrena, quamobrem infirmum Dei non est infirmum, quia infirmitas Christi magna victoria est. Vicit enim cum victus videtur, sicut ait in psalmo L: *Ut vincas cum judicaris.* Victor enim existit, qui injuste occiditur, reum constituens a quo occiditur.

Videte, fratres, vocationem vestram, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles. Manifestum est quia pauci sunt qui mundi rationibus inflati magis quam eruditi sunt, hoc est, qui stellarum motus inspiciunt, et discernunt. Ipsos autem dicit et fortes secundum carnem, quos et prudentes: et ideo fortes, quia passionem crucis Christi infirmam asserunt: iniquitas enim fortis et vincere sibi videtur ad tempus. Ipsi etiam nobiles per quos superstitioni suæ originem antiquitatis assignant, nos novellos dicentes; non ergo hanc

asseverationem elegit Deus quæ in paucis est. *Sed stulta mundi elegit ut confundat sapientes.* Stulta mundi sunt virginem peperisse, et Dei filium crucifixum: credi enim hoc stultum putat, ideo Deus ut hunc confundat, hos elegit, qui hoc credunt, quod hic stultum judicat: confunduntur enim sapientes, dum quæ pauci negant, multos vident fateri. Non est enim ambiguum multorum sententias paucorum anteponi sententiis. (*Greg.*) Aliter, ad cognitionem fidei prius stulta mundi collecta sunt, ut postea etiam astuta vocarentur, Paulo attestante, qui ait: *Non multi sapientes secundum carnem non multi potentes, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes.* Tempora namque sanctæ Ecclesiæ prima litterarum perhibentur ignara, ut videlicet cunctis in prædicatoribus suis Redemptor ostenderet quod ad vitam credentes pepulos non sermo, sed causa suaderet. *Et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia.* (*Ambr.*) Idem sensus est, quia quod pauci infirmum putant, hi qui se prudentes æstimant in sæculo, diffidentes de spe, a multis virtus asseritur, quia multi credunt, quod infideles non credunt ad illorum ruborem. Vident etenim infirma Christi nominata dæmoniis imperare, prodigia facere: infirma autem sunt mundo injuriæ, et passio Salvatoris nescienti hæc ad virtutem proficere, quia ideo ista pati se permisit, ut vinceret mortem: injuste enim pati et potentem resistere nolle, gloria est patientis, et damnatio occidentis. *Et ignobilia hujus mundi et contemptibilia elegit Deus quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret.* Ignobilia ergo et contemptibilia elegit, non quia vere ignobilia et contemptibilia sunt, sed sic adicantur a mundo, quia spernunt rationes mundanas credendo in Christum, ut ea quæ sunt vere ignobilia et contemptibilia destrueret, quia ipsi magis judicandi et condemnandi sunt qui judicant: asseverationem enim illorum error invenit; nec fuit ab initio; nostra autem disciplina ab initio est. Destruitur ergo dum sine testimonio nudis verbis asseritur. Nostra vero non verbis solis, sed et teste virtute probatur. Quare autem primo ignobiles paucos, imperitos, impolitos elegerit Dominus, cum haberet ante oculos suos turbam magnam in comparatione quidem illorum pauperiorum pauciores, sed in genere suo multos divites, nobiles, doctos, sapientes, quos postea etiam collegit, exponit Apostolus sacramentum: *Infirma mundi elegit Deus ut confundat fortia, et stulta hujus mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, et ignobilia hujus mundi elegit Deus, et ea quæ non sunt,* id est, non computantur, ut quæ sunt evacuentur. Venerat enim docere humilitatem, expugnare superbiam; venerat humilis nullo modo hic prius altos quærere qui tam humilis venerat; primo quia elegit nasci de illa femina, quæ desponsata erat fabro; non elegit ergo amplos natales ne in hac terra nobilitas superbiret; non elegit saltem nasci in amplissima civitate, sed natus est in Bethlehem Judæ, quæ nec civitatis nomine nuncuparetur, hodieque illam

A incolæ loci illius villam appellant, tam parva, tam exigua, tam prope nulla est nisi pristina Domini Christi nativitate nobilitaretur. Elegit ergo infirmos, pauperes, indoctos, non quia reliquit firmos, divites, sapientes, nobiles, sed si ipsos primo eligeret, merito divitiarum suarum, merito substantiarum, merito natalium sibi eligi viderentur, atque inflati de his rebus salutem humilitatis non reciperent, sine qua nemo potest redire ad illam vitam, unde non laboretur nisi per superbiam (*Aug.*). Sed forte diceret aliquis: Etsi ipse humiliter natus est, in discipulorum nobilitate jactare se voluit. Non elegit reges aut senatores, aut philosophos, aut oratores. Imo vero elegit plebeios, pauperes, indoctos, piscatores. Petrus piscator, Cyprianus orator. Nisi fideliter præderet piscator, non humiliter sequeretur orator. Non de se quisquam desperet abjectus, teneat Christum, et spes ejus falsa non erit. *Ut non gloriatur omnis caro in conspectu Dei.* (*Ambr.*) Id est, ut sapientia carnis erubescat in errore suo iudice Deo: sensus enim carnis est diffidere Dei potentia virginem peperisse, quia hoc mundi ratio, qui cognatus est carnis, non recipit. (*Aug.*) Videte quemadmodum nobis abstulit gloriam, ut daret gloriam; abstulit nostram, ut daret suam; abstulit inanem, ut daret plenam; abstulit nutantem, ut daret solidam. Non ergo in te debes gloriari, quod prohibuit Veritas, sed quod ait Apostolus, hoc præcepit Veritas: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (*II Cor. x*).

Ex ipso enim vos estis in Christo Jesu. (*Ambr.*) C Ex ipso, id est, ex Deo, qui omnipotens est, esse nos in fide Christi: Dei enim propositum est ut veritatem ejus et misericordiam per Christum disceremus. Veritas est mysterium Trinitatis, misericordia vero, qui cum essemus captivi redemit nos. *Qui factus est sapientia nobis, et justitia, et sanctificatio, et redemptio.* Ad confirmationem credentium Christum Dei voluntate dicit egisse quæ gessit, ut sciamus vere nos sapientiam didicisse et sanctificatos esse, et justificatos, et redemptos a Deo per Christum, nemo enim redemit nisi quod fuerat suum. Sive ergo quod redempti sumus, sive quod sanctificati, id est, ab opere carnis et idolorum immunditia purgati, sive quod justificati (justum est enim creatorem colere cæteris sprætis), sive quod sapientes per D id quod mundanos didicimus imperitos, totum hoc Dei beneficium est per Christum. Redemptio tamen nostra hæc est; obtulit enim se Christus diabolo cupienti ut peccati in se contradictionem auferret, et sic captivos ejus erueret. (*Greg.*) *Qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia,* qua scilicet justitia, dum in hoc mundo contra vias peccatorum venit, antiquum hostem vicimus, a quo capti tenebamur. (*Aug.*) Filius factus est nobis sapientia a Deo et justificatio, quia temporaliter nos ad illum convertimur, id est ex aliquo tempore, ut cum illo maneamus in æternum, et ipse ex quodam tempore *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis,* ea porro justitia quæ vivit in seipsa procul dubio Deus est, et incommutabiliter

vivit; sicut autem cum sit in seipsa vita, etiam nobis fit vita, cum ejus efficiamur utcumque participes; ita cum in se sit justitia, etiam nobis fit justitia, cum ei coherendo vivimus, et tanto magis minusque justissimi sumus, quanto illi magis minusque coheremus. Unde scriptum est de unigenito Filio Dei, cum sit utique Patris sapientia atque justitia, et semper in seipsa sit, quod factus sit nobis sapientia et justitia et sanctificatio, et redemptio.

Ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Est plane ille summus Deus, vera justitia, vel ille verus Deus summa justitia, quam profecto esurire ac sitire debemus; ea nostra est in hac peregrinatione justitia, et qua postea saturari cupimus; ea nostra est in æternitate plena justitia. (Cass.) Cuncta namque si ab uno homine volumus mutuari, aut difficile, aut certe nunquam idonea ad imitandum exempla nobis poterint reperiri, quia licet necdum Christum omnia in omnibus factum secundum Apostolum videmus, eum in omnibus tamen hoc modo possumus, id est, per partes in omnibus, invenire. De ipso enim dicitur: *Qui factus est nobis ex Deo sapientia, justitia, sanctitas, et redemptio.* Dum ergo in alio sapientia, in alio justitia, in alio sanctitas, in alio mansuetudo, in alio castitas, in alio humilitas reperitur, membratim Christus per unumquemque nunc sanctorum divisus est: concurrentibus vero universis in unitatem fidei ac virtutis, redditur in virum perfectum, plenitudinem sui corporis in singulorum membrorum compage ac proprietate perficiens. Donec veniat ergo illud tempus quo sit Deus omnia in omnibus, in præsentem potest hoc quo diximus modo, id est per partes virtutum, esse in omnibus Deus, licet nondum plenitudo earum omnia sit in omnibus: quia licet unus religionis nostræ sit finis, professiones tamen diversæ, quibus ad Dominum tenditur, sicut in collationibus seniorum plenius disputandum est. Ideoque discretionis et continentis forma ab his est nobis peculiariter expectanda, a quibus virtutes has per gratiam Spiritus sancti uberius vidimus effluere, non quod ullus quæ in multos divisa sunt, solus possit acquirere, sed ut in his bonis quorum capaces esse possumus ad eorum nos imitationem qui eas peculiariter obtinuerunt, tendamus. (Ambr.) *Ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur in Domino gloriatur.* Hoc scriptum est in Jeremia propheta (Jer. ix). Dignum est quod dicit propheta ut in Domino gloriemur. Quia non poterit confundi qui gloriatur in Deo: opera enim ejus, et magnificentia in rebus gestis apparent. Ideoque, inquit, confundantur in idolis suis, qui non pluunt nec fecerunt cælum et terram. Simili modo, et qui in hominibus gloriantur quos sciunt utique nullius esse virtutis, quare et ait Scriptura: *Vana spes est in homine (Eccli. xxxiv).* Sic enim qui gloriatur non nisi in Domino gloriatur, cum cognoscit non suum sed illius esse, non solum ut sit, verum etiam ut non nisi ab illo bene sibi sit, a quo habet ut sit.

CAPUT II.

Ostendit Apostolus se usum non fuisse excellentia sæcularis sermonis, quia perfecti tantum, ut sunt homines spirituales, possunt eam capere.

Et ego cum venissem ad vos, fratres, veni non cum eminentia sermonis aut sapientiæ prædicans vobis mysterium Dei: neque enim judicavi scire me aliquid inter vos, nisi Christum Jesum et hunc crucifixum. (Greg.) Ac si diceret, Quia vos capere divinitatis ejus mysteria non posse pensavi, sola vobis humanitatis ejus infirma locutus sum. Quoniam superior gradatim formam disciplinæ nostræ ostendit, nunc non se aliter illis tradidisse probat, quam quæ ostendit, quia et in humilitate sermonis et in stultitia prædicationis sicut mundo videtur, locutus est illis de Christo mysterium: quod ideo mysterium vocat quia quod incarnatum est occultum erat a sæculis apud Deum Deus verbum; hæreticos autem esse in quibus gloriabantur, quia et per eloquentiam pravam doctrinam commendabant, prudentiam mundi sectantes, crucem Christi evacuabant, erubescerent stulti appellari a mundo, ut neque natum Christum ex virgine prædicarent, neque vere crucifixum docerent, quia stultum videtur, Dei filium natum hominem fateri et crucifixum. Hos et Joannes apostolus designat dicens: *Qui negat Christum venisse, Antichristus est; et qui negat Filium, nec Patrem habet (I Joan. ii);* quia ipsum Patrem sibi Filium appellatum dicebant ex quibus Marcion traxit errorem. Quæ arguit clausa videntur, quia non illa manifestat, sed intelligi vult, ex eo quod in prudentiam mundi invehitur, quæ est religioni inimica; quæ autem sunt quæ corripit ejus judicio vult disci, ut quæque nostra irridet, velut stulta a se omnia in Corinthiis reprehendi ostendat: corpus enim ipsum memorat, ut ex eo membrorum ejus ratio dignoscatur; Corinthiis tamen manifesta erant quia causas in quibus arguebantur non ignorabant. *Et ego in infirmitate et timore multo fui apud vos.* (Amb.) Christum enim in stultitia humanæ sapientiæ prædicans, odium sibi et persecutionem provocabat, quasi rem vanam annuntians, et inimicitiam Judæis atque gentibus. *Et sermo meus et prædicationis mea non in persuasionem sapientiæ.* Ostendit quia ne hominum favore acquireret, idcirco humanæ sapientiæ placere noluisse, neque verborum arti studuisse, sed fidem auctori exhibuisse, qui doctrinam suam non ornatu traditionis humanæ acceptabilem esse voluit verborum strepitu, sed ipsis rebus, quia res ante verba sunt. *Ad ostensionem Spiritus et virtutis Dei.* Ut quia verbis, quæ infirma juxta virtutem sunt, res fatuæ compe prudentes videntur, Deus prædicationem suam non testimonio verborum voluit commendari, sed virtutibus, ut verbi stultitia indicata factis se sapientiam demonstraret spiritali ratione fundata. *Sapientiam enim loquimur inter perfectos.* Hoc est inter eos qui crucem Christi virtutis testimonio sapientiam fatentur: hi enim sapientes et perfecti sunt qui fidem non magis verbis habent, quam rebus. *Sapientiam autem non*

hujus sæculi. Recte ait *sapientiam non hujus sæculi*, sed futuri, in quo veritas Dei negantibus apparebit : hoc enim sæculum rationem hanc non capit infirmitate cogitationis terrenæ. *Neque principum hujus sæculi qui destruuntur.* Manifestum est non esse sapientiam hanc principum hujus mundi, quia destruuntur ab illa : Christianitas enim omnes destruit errores, quos alibi Apostolus enumerat, id est, idololatriam, avaritiam et cætera vitia, sicut dicit Joannes apostolus : *Propter hoc venit Filius Dei ut solveret opera diaboli (1 Joan. III).* — *Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est.* Occultum sensum manifestare missum se testatur, quem neque principes, neque potestates scirent, neque mundus audierat ; ac per hoc stultum putari, quia incognitum est ; esse autem rationale et salutare teste virtute, cui omnis intentio cedit rationis humanæ. Abscondita est ergo Dei sapientia, dum non in verbis, sed in virtute est ; non humana ratione possibilis, sed Spiritus efficaciac credibilis. *Quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram.* Usque adeo vera sapientia, et cum Deo semper fuisse declaratur, ut ante sæcula prædestinata in gloriam nostram dicatur, qui credimus. Præscius enim Deus errores futuros in mundo, quem erat facturus, hoc decrevit ad confusionem illorum qui sibi stultitiam sapientiam facturi erant, ad nostram autem gloriam qui credituri eramus et credimus. *Quam nemo principum hujus sæculi cognovit : si enim cognovissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent.* Principes hujus sæculi non solum homines accipiendos Judæorum ac Romanorum, sed et hos principes et potestates quos supra dixit, ad quos vere pertinet dictum hoc, adversus quos nobis collactatio est *spiritalia nequitiae in caelestibus (Eph. IV)*, quia consilio ac voluntate illorum crucifixus est Christus. Denique post tentationes *recessit*, ait, *diabolus usque ad tempus (Luc. IV)*, et ipse Dominus : *Princeps*, inquit, *hujus mundi venit et in me invenit nihil (Joan. XIV)*. Principes ergo hujus sæculi per ignorantiam Dominum majestatis crucifixerunt. Nam Judæorum principes, quomodo principes hujus sæculi possunt intelligi, qui erant subjecti regno Romano, et neque Romanorum principes crucifixerunt Christum ; quippe eum dixerit Pilatus : *Nullam causam mortis invenio in eo (Joan. XIX)*, unde et manus lavit, dicens Judæis : *Innocens ego sum a sanguine justi hujus, vos videritis (Matth. XXVII)* : hi ergo principes crucifixerunt Dominum, quos triumphavit libere in semetipso. Quamvis dicat Lucas evangelista de dæmonibus : *Sciebant enim Christum ipsum esse Jesum (Luc. IV)* ; scierunt quidem ipsum esse, qui in lege promissus erat, mysterium tamen ejus quo filius Dei est nesciebant. Hoc etiam et Petrus apostolus ad populum Judaicum dicit (*Act. II*) : *Scio, fratres, quia per ignorantiam gessistis hoc malum, sicut et principes vestri*, non tamen sæculi. Si ergo per ignorantiam servi occiderunt Dominum, peccatum eis ascribi non debet : sed non licet hoc ignorare. Et quamvis Dominum esse nescierint, tamen, quia rem

impiam faciebant, non erant nescii. Dominus tamen majestatis dicitur crucifixus, cum mori nesciat : sed quia *Verbum caro factum est*, id est, Dei Filius incarnatus homo factus est, ipsi ascripta est mors, quia Judæi non utique carnem persecuti sunt, sed eum qui operabatur per carnem ; ac per hoc quamvis Dominus majestatis mortem ignoret, quantum ad Judæorum tamen votum pertinet, et ad principum hujus sæculi, Dominum occiderunt in carne. Ex forma enim servi crucifixus est et tamen Dominus gloriæ crucifixus est : talis enim erat illa susceptio quæ Deum hominem faceret, et hominem Deum. (*Aug.*) Quid tamen propter quid, et secundum quid dicatur, adjuvante Domino, prudens et diligens lector intelligit. Nam ecce diximus, quia secundum id quod Deus est glorificat suos, secundum hoc utique quod Dominus gloriæ est, et tamen Dominus gloriæ crucifixus est, quia recte dicitur, et Deus crucifixus non ex virtute divinitatis, sed ex infirmitate carnis.

Sed sicut scriptum est : Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus eum. (Ambr.) Hoc scriptum est in Apocalypsi Eliæ, in Apocryphis. Per hoc exemplum inopinatum rem factam dicit, et quæ non solum in humanum sensum non caderet, sed et cœlestes potentias lateret, Dei scilicet Filium incarnatum, ut quod supra dixerat firmaret, quia si principes hujus sæculi Dominum hominem factum non intellexerunt, quanto magis homines. Sed si verba offendiculum vel scandalum faciebant, virtutibus tamen et signis fides non debuerat denegari : infirmitati enim et ignorantiae humanæ virtus debuerat præponi et credi quod humanæ rationi impossibile videbatur, ideoque diligentibus Dominum, id est, credentibus præparavit donum hoc. (*Aug.*) Aliter, quod oculus non vidit, quia non est color, nec auris audivit, quia non est sonus, nec in cor hominis ascendit, quia cor hominis illuc debet ascendere. *Nobis vero revelavit Dominus per Spiritum suum. (Hier.)* Si oculus non vidit nec auris audivit quæ præparavit Deus his qui diligunt eum, quomodo idem Apostolus infert, *nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum* ? Si revelatum est Apostolo intelligendumne est quod et ille aliis revelaverit ; atque brevis responsio est, non debere requirere, quid sit illud quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit : si enim ignoratur quomodo sciri potest quod promittitur in futuro, non cernitur in præsentibus ; spes enim quæ videtur, non est spes, sed jam certa possessio ; quomodo si velit quispiam dicere, ostende mihi quod impossibile est, loquere quod audiri non potest, expone quod non comprehendit humana cogitatio. Ergo hoc sensu Apostolus dixisse credendus est, quod carnalibus oculis et aure carnali, et cogitatione mortali, non possunt spiritalia comprehendendi. Et : *si enim noveramus quondam Jesum secundum carnem, sed nunc jam non novimus eum* ; et in Joannis Epistola scribitur : *Charissimi. nunc filii Dei sumus, et*

nerdum manifestum est quid futuri sumus, quoniam A
 videbimus eum sicuti est (1 Joan. iii). Quodque re-
 velatum sibi et sanctis per Spiritum esse testatur,
 non statim sequitur, ut ipse aliis revelarit; alioquin
 audivit et in paradiso verba ineffabilia, quæ aliis
 narrare non poterat, aut si narravit, nequaquam
 ineffabilia sunt. (Ambr.) Nam quia principes sæculi
 hoc ignorabant, Deus hoc per Spiritum suum reve-
 lavit credentibus, quia res Dei non potest sine Spi-
 ritu Dei addisci. Nam non solum hominibus sacra-
 mentum istud missum se dicit declarare, sed et prin-
 cipibus et potestatibus in cœlestibus qui Dominum
 crucifixerunt, ut hoc prædicante in terris, discant
 qui sunt in carnalibus cœlis, qui degunt sub-elemen-
 tis firmamenti. Hic ergo singularis apostolus est, et
 qui hanc gratiam consecutus est, quia Trinitatis B
 mysterium a nullo sic potuit explanari; unde et *vas elec-
 tionis* divino iudicio vocitatus est. *Spiritus enim om-
 nia scrutatur, etiam profunda Dei.* (Aug.) Non uti-
 que, ut quod nescit inveniat, sed quia nihil relinquit
 omnino quod nesciat. (Ambr.) Quia enim de Deo est
 hic Spiritus, omnia novit. *Dei profunda* autem ideo
 ait, quia omnem virtutem et præscientiam ejus novit:
 quod omnino creaturæ impossibile est. *Quis enim
 scit hominum ea quæ sunt hominis, nisi spiritus homi-
 nis qui in ipso est?* Manifestum est cogitationes
 nostras a nullo sciri, nisi ab animo nostro, quem
 spiritum dixit. (Aug.) Denique in Evangelio inter
 cætera sic ait: *Et spiritus ejus reversus est ad illam*
 (Matth. ix). Spiritus hominis in scripturis dicitur
 ipsius animæ potentia rationalis, quia distat a peco-
 ribus, et eis naturæ lege dominatur, de quo dicit
 Apostolus: *Nemo scit ea quæ sunt hominis, nisi spi-
 ritus hominis qui in ipso est.* Nemo enim scit quid
 agatur in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso
 est, donec veniat Dominus, et illuminet abscondita
 tenebrarum et manifestet cogitationes cordis, ut eas,
 non solum quisque suas videat, sed et aliorum. Se-
 cundum hoc enim dixit Apostolus, neminem scire
 quid agatur in homine, nisi spiritus hominis qui in
 ipso est, secundum quod videmus in nobis: nam se-
 cundum id quod credimus non videmus et multos
 fideles esse novimus, et multis noti sumus cum scri-
 ptum sit, *Quis ergo hominum scit?* (Greg.) Si ea quæ
 sunt hominis nemo scit, nisi spiritus hominis qui in
 ipso est, qua ratione in Job legitur: *Certe novi cogi-
 tationes vestras* (Job. xxi). Sed tunc spiritus homi-
 nis ignoratur ab altero, cum verbis, vel operibus non
 demonstratur, nam cum scriptum sit: *Ex fructibus
 eorum cognoscetis eos* (Matth. vii), per hoc quod for-
 as agitur, quidquid intus latet aperitur. Unde recte
 quoque per Salomonem dicitur: *Quomodo in aquis
 respondeant vultus prospicientium, sic corda hominum
 manifesta sunt prudentibus* (Prov. xxvii). Proinde
 beatus Job cum amicorum colloquentium cogitatio-
 nes nosse sese diceret, adjunxit, *et sententias contra
 me iniquas*, ut ex patenti re ostenderet, quia hoc
 quod in eis latebat invenisset. *Sic et quæ in Deo sunt,
 nemo cognovit nisi Spiritus Dei* (Amb.) Illic Spiritus

Dei docuit nos quod scit naturaliter, non doctus, et
 docuit nos de mysterio Christi, quia non solum Spi-
 ritus Dei est, sed et Christi.

*Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus,
 sed Spiritum qui ex Deo est.* Hinc scimus quia Spi-
 ritum qui de Deo est accepimus, quia mundi spiritus
 non potest scire, quæ ab hoc nobis insinuata sunt.
 Spiritus tamen mundi hic est, per quem arripiuntur
 fanatici, qui sine Deo sunt: est enim inter munda-
 nos spiritus potior, unde solet conjecturis quæ
 mundi sunt divinare, quem pythonem appellant. Hic
 enim est, qui per verisimilia fallitur et fallit; hic
 est, qui per sibyllam locutus est, sensum nos-
 trum secutus, locum volens inter cœlestes habere.
Ut sciamus, quæ a Deo donata sunt nobis. Quia enim
 Dei Spiritus datus est nobis, scimus quæ a Deo donata
 sunt nobis: non enim hæc possemus scire, si mundi
 spiritum haberemus, quia non potest scire mundi
 spiritus. Sensum enim Dei nemo novit, nisi qui de
 Deo est Spiritus Dei. Inferiora enim non possunt su-
 periorum scire consilium, neque creatura conditoris
 dignoscere voluntatem. *Quæ et loquimur.* Ut hinc
 manifestum sit scire nos quæ a Deo nobis donata
 sunt, quia hæc et loquimur, ut et alii discant per
 doctrinam spiritalem. Prædicatoribus enim, id est
 apostolis, insinuata divinitus sunt, quæ traderent
 populis, et addicerent principes hujus sæculi quid
 admisissent mali. (Aug.) Nam cum Dominus ait:
Quia servus nescit quid faciat dominus ejus (Joan.
 xv), nos autem charissimi, ut amici Domini esse
 possimus, quid noster Dominus faciat, sciamus
 non solum enim homines, verum etiam justos
 ipse facit nos, et non ipsi nos; et ut hoc
 sciamus, quis nisi ipse facit? Non enim spiri-
 tum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo
 est, ut sciamus, quæ a Deo donata sunt nobis, ab ipso
 quidquid boni est donatur. Ergo quia et hoc bonum
 est, ab ipso utique datur, ut sciatur a quo bonum
 omne donetur, ut omnino de omnibus bonis *qui
 gloriatur in Domino gloriatur; qui enim habet dabitur
 ei* (Luc. vii). Quid est plene habere? Scire unde ha-
 beas. *Qui autem non habet*, id est, nescit unde habet, *et
 quod habet auferetur ab eo.* Denique, sicut ipse ait, *hoc
 ipsum erat sapientiæ scire cujus esset et hoc donum*
 (Sap. vii). Sic et apostolus Paulus cum commendaret
 nobis gratiam Dei in Spiritu sancto ait: *Nos autem
 non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum
 qui ex Deo est; et quasi diceretur illi, unde discernis,
 secutus ait, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis.*
 Ergo Spiritus Dei spiritus est charitatis, spiritus hu-
 jus mundi spiritus est elationis. Qui habent spiritum
 hujus mundi, superbi sunt, ingrati sunt Deo: multa
 dona ejus habent, sed non colunt eum a quo habent,
 ideo sunt infelices. (Greg.) Non in doctrina verbo-
 rum humanæ sapientiæ, sed in doctrina Spiritus,
 malebat quippe hanc sapientiam sola puritate veri-
 tatis ostendere, non autem eloquii tinctione tacere.
 (Amb.) Verba enim humanæ sapientiæ hunc sensum
 non vident, neque litteraturæ studiis apprehenditur,

sed per fidem spiritali ratione concipitur, dicente Isaia propheta : *Nisi credideritis, neque intelligetis* (Isa. vii); naturali enim magis lege, quam cursu siderum, et calculis signorum, quæ in firmamento denotantur, addiscitur. Denique credentes non humanis verbis sed naturæ suæ vident congruere, quod credunt : opus enim agnoscit opificem; ideoque Evangelium animis nostris loquitur spiritalia, excitans illos ad cognitionem sui Creatoris. *Spiritibus spiritalia comparantes*. Hoc est, his qui mundanam prudentiam refutant, spiritali efficaciam tradere, quæ mysterio fidei continetur, ad illuminandos sensus benevolentium hominum; credentes enim quæ mundi sapientia stulta iudicat, spiritaliter sunt. *Animalis autem homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei : stultitia enim est illi*. Pecoribus enim similis sensum suum in terra deprimit, ideo non assequitur nisi quæ videt, nec putat aliquid posse fieri, quam quomodo scit. Ideo quiddam aliter audit, quam novit, stultum iudicat; nihil enim æstimat posse fieri, sine commistione. Unde ridet, audiens Deum filium genuisse, quem scit simplicem et incorporeum; et virginem peperisse, et resoluta corpora rursus revocari ad vitam; cum hæc magis ad laudem Dei proficiant ut credatur fecisse, cuius operis ratio investigari non possit : Deus est enim qui fecit. Imbecillitas enim humana stultum putat, quod scientia sua non concludit; cum hoc magis stultum deberet habere, et illum prudens, quod quia Dei factum dicitur, comprehendi non potest, humanam traditionem sequentes, dum unius Dei fidem abnegant, spiritaliter factum est quod, ratione carnis inflati, putant fieri non posse, et sic reprobi annotati spiritaliter condemnati sunt. (Aug.) Hunc Spiritum quod illi non habeant, qui sunt ab Ecclesia segregati, Judas apostolus apertissime declaravit dicens : *Qui seipso segregant animales Spiritum non habentes*. Unde in ipsa Ecclesia etiam illos qui per nomina hominum, quamvis in ejus unitate constitutorum, quædam schismata moliebantur, Paulus apostolus arguens, ait inter cætera : *Animalis autem homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei. Stultitia est enim illi, et non potest scire quoniam spiritaliter dijudicatur, ostendit quid dixerit non percipit, id est, scientia non capit*. Verum hos in Ecclesia constitutos parvulos dicit nondum spiritaliter, sed adhuc carnales, et lacte alendos, non esca. *Quasi parvulis, inquit, in Christo lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis : sed nec adhuc quidem potestis* (I Cor. iii). Ubi dicitur, *nondum*, vel non adhuc, profecto non desperatur, si eo tenditur, ut sit aliquando quod nondum est, *adhuc enim, inquit, estis carnales*, et ostendens, unde sint carnales : *Cum enim sit inter vos, inquit, æmulatio et contentio, nonne carnales estis et secundum hominem ambulatis?* atque idipsum planius aperiens, *cum enim quis dicat, inquit : Ego quidem sum Pauli, alius autem, Ego Apollo, nonne homines estis?* Hi ergo, id est Paulus et Apollo, concordantes erant in unitate Spiritus et vinculo pacis, et tamen

quia eos isti inter se dividere, et pro altero inflari adversus alterum cœperunt, dicuntur et homines, et carnales, et animales, non valentes percipere quæ sunt Spiritus Dei : et tamen quia non sunt ab Ecclesia segregati, parvuli appellantur in Christo, quos utique vel angelos, vel deos esse cupiebat quos arguebat, quia homines erant, id est, in his contentionibus, non quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum sapiebant. De illis vero qui sunt ab Ecclesia segregati non dictum est, ea quæ sunt Spiritus non percipientes, ne ad scientiæ perceptionem referretur, sed dictum est, *Spiritum non habentes*. Non est autem consequens, ut qui habet etiam sciendo percipiat quod habet; habent ergo istum Spiritum in Ecclesia constituti parvuli in Christo, adhuc animales atque carnales, quid habeant percipere non valentes, id est, intelligere et nosse. Nam quomodo essent parvuli in Christo, nisi renati ex Spiritu sancto? Nec mirum videri debet quod quisque aliquid habeat, et quod habet ignoret. Ut enim taceam de omnipotentis atque incommutabilis Trinitatis divinitate, quis facile scientia percipit quid sit anima, et quis non habet animam? Postremo ut verissime noverimus, quod parvuli in Christo, nondum percipientes quæ sunt Spiritus, habent tamen Spiritum Dei, paulo post intueamur quemadmodum eos ipsos increpans ait : *Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis?* hoc itaque nullo modo diceret ab Ecclesia segregatis, de quibus dictum est : *Spiritum non habentes*.

Spiritalis autem dijudicat omnia, ipse autem a nemine iudicatur. (Amb.) Quoniam vera ratio spiritalium est, id est credentium, hoc enim quis nuncupatur quod credit, ideo ipsi omnia iudicant. Ipsorum enim exemplo infidelitas dijudicabitur, ipsi autem a nemine iudicabuntur : quis enim condemnet vera dicentem? Cum enim constet omnes inimicos fidei falsa tenere pro veris, accusatio illorum in irritum jam deducta est veri iudicio condemnata; quia *qui non crediderit, inquit Dominus, iam iudicatus est* (Joan. iii). [Aug.] Ita homo renovatur in agnitionem Dei secundum imaginem ejus, qui creavit eum, et spiritalis effectus dijudicat omnia, quæ utique iudicanda sunt : ipse autem a nemine iudicatur. Quod autem iudicat omnia, hoc est, quod habet potestatem piscium maris, et volatilium cœli, et omnium pecorum et ferarum, et omnis terræ, et omnium serpentium quæ repunt super terram : hoc enim agit per mentis intellectum, per quem percipit quæ sunt Spiritus Dei. Alioquin *homo in honore positus non intellexit, comparatus est jumentis insensatis, et similis factus est illis* (Psal. xlviii). Iudicat etiam spiritalia approbando quod rectum, improbando autem quod perperam invenerit in operibus moribusque fidelium, in castitate, in jejuniis, in cogitationibus piis de his, quæ per sensum corporis percipiuntur : de his enim iudicare nunc dicitur in quibus et potestatem corrigendi habet. *Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum?* (Amb.) Sensus Dei

est, quo hæc spiritualiter jussit fieri, per quæ mundi sapientia stulta probaretur, negans posse fieri quod factum est. Quem sensum nullus est qui cognoverit, et displiceat illi, ut emendet consilium Dei; quia qui cognovit, laudat potentiam Dei, quem qui omnia negat posse, nec mundum credit fecisse. Quid enim magnum est ut de se credatur generasse, qui non ambigitur cuncta ex nihilo fecisse? quippe cum dicat Salvator: *Apud Deum autem omnia possibilis sunt* (Luc. xviii), cunctis liquet quia Deus consiliariis non eget, qui ipsis quoque consiliariis hominum sapientiæ consilium præbet, de quo etiam scriptum est: *Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Sed quemadmodum cum panis vel vestimentum egentibus tribuitur, hoc se Dominus accepisse testatur: ita cum nescienti cuilibet rectum consilium datur, hoc ipse accepit, cujus ille membrum est qui eruditur. Omnes etenim fideles membra nostri redemptoris sumus, et sicut ipse in nobis per misericordiam largitatis pascitur, ita ipse in nobis per doctrinæ consilium juvatur. Nos autem sensum Dei habemus. Hoc dicit, quia credentes participes sumus ejusdem divinæ sententiæ.*

CAPUT III.

Removet errorem Corinthiorum, quia ministris aliquibus nimium tribuebant, agitque de ædificatione super lignum, fenum, stipulam et de stulta sapientia mundi.

Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. (Amb.) Nunc his loquitur qui propterea quod sæculi adhuc voluptatibus serviebant, carnales erant. Quamvis jam baptizati essent, et Spiritum sanctum accepissent: tamen quia post baptismum statim ad veterem hominem fuerant reversi, cui abrenuntiaverant, dicuntur carnales; Spiritus enim sanctus tunc permanet in eo, cui se infuderat, si maneat in proposito generationis; si quominus, abcedit; ita tamen ut si se reformaverit homo, redeat ad illum, semper enim paratus ad bonum est, diligens pœnitentiam. *Quasi parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.* Quamvis renati essent in Christo, tamen non fuit dignum tradi his spiritalia: accepta enim fide, quæ est veluti semen spiritale, nullum fructum Deo dignum fecerunt, ut perfectionis verba mererentur addiscere, sed quasi parvuli imperfectionis sensibus studebant. Apostolus autem vir divinus et medicus spiritalis unicuique secundum vires ejus tradebat, ne per imperfectionem et imperitiam quis de rebus spiritalibus scandalum pateretur. *Nondum enim poteratis.* Ostendit aperte non illos debuisse audire quæ confirmatis dicenda sunt. *Sed neque nunc potestis, adhuc enim estis carnales.* Hic valde arguit temeritatem illorum, qui querebantur dudum se non audisse spiritalia, cum adhuc indigni essent audire. Pseudoapostoli enim promissive omnibus uno atque eodem genere tradebant, nullius personam discernentes; ut acceptabiles fierent per hypocrisin commendati, cum constet Dominum et auctorem nostrum Christum aliter popu-

los, aliter discipulos affatum, et inter ipsos apostolos fuisse distantiam. Tribus etenim discipulis gloriam suam in monte ostendit, dicens illis ut tacerent visum, quandiu a mortuis resurgeret. (Greg.) Sancti etenim prædicatores quasi portæ nobis sunt, qui nos ad interiorem intellectum æternæ sapientiæ perducunt: sed cum adhuc inchoantibus non alta et mystica, sed quædam quæ capi prævalent, prædicant, portæ exteriores sunt; cum vero perfectis profunda et mystica loquuntur, portæ interiores. Videamus qualiter porta exterior pateat: *Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus; tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.* Videamus qualiter porta interior patet: *sapientiam loquimur inter perfectos.* Videamus utrum eadem ipsa sit porta interior et exterior, *sapientibus et insipientibus debitor sum* (Rom. i), qui rursus dicit, *sive mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis* (II Cor. v); in hoc enim quod contemplando et loquendo sapientibus mente excedit, porta interior est; in hoc vero quod parvulis sobrie in prædicationem se temperat, et quanta ebrietate Spiritus infundatur in mente, cum prædicat, non ostendit, exteriorem portam se esse manifestat. Ipsi itaque et exteriores portæ nobis sunt, et interiores, quæ nos et in primo aditu fidei, spei, atque charitatis instituunt, et cum jam proficientibus cœlestis regni mysteria prædicant, per subtiliorem sensum nos ad interiora perducunt. (Aug.) Prædicatus ab apostolis Christus crucifixus et Judæis erat scandalum, et gentibus stultitia, et ipsis vocatis Judæis, et Græcis Dei virtus et Dei sapientia; sed carnalibus parvulis credendo id tantum tenentibus, spiritalibus autem capacioribus, id etiam intelligendo cernentibus. Hoc igitur primitus cognito, quod ea ipsa quæ simul audiunt spiritalia atque carnales, pro suo quique modo capiunt, illi, ut parvuli, isti ut majores; illi, ut lactis alimentum, isti ut cibi solidamentum, nulla videtur esse necessitas ut aliqua secreta doctrinæ taceantur et abscondantur fidelibus, seorsum dicenda majoribus, hoc est intelligentioribus; et hoc ideo faciendum putetur, quia dixit Apostolus: *Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed ut carnalibus,* hoc ipsum enim quod non judicavit se scire in eis nisi Jesum Christum et hunc crucifixum, ipsis non potuit loqui quasi spiritalibus, quia id sicut spiritalia capere non valebant. Quicumque enim spiritalia inter eos erant, id est, quod illi tanquam carnales audiebant, spiritali intellectu ipsi capiebant, ut sic intelligatur, quod non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, ac si diceret, non potuistis quasi spiritalia, sed quasi carnales capere quando loquebar. Itaque festinandum nobis est, ut cum renuntiantes desiderimus esse carnales, id est, a sæcularium cœperimus conversatione sejungi, et ab illa manifesta carnis pollutione cessare, spiritalem statum protinus apprehendere tota virtute nitamur, ne forte blandientes nobis qui videmur secundum exteriorem hominem huic renuntiasse mundo, vel carnalium for-

nicationum deseruisse contagia, tanquam qui summam perfectionis per hoc apprehenderimus, remissionem deinceps erga emendationem cæterarum passionum lenioresque reddamur, et inter utrumque detenti, gradum spiritualis profectus assequi nequeamus, existimantes ad perfectionem nobis habendam sufficere, quod exteriore homine videmur de conversatione mundi hujus ac voluptatibus segregati.

Nam cum in vobis æmulatio et contentiones sint, nonne carnales estis et secundum hominem ambulatis? (Amb.) Indignitatis causas ostendit; quia de homine qui sperat auxilium, carnalis est; qui autem spreta humanitate de Deo sperat, spiritalis est, quia Deus spiritalis est. (Aug.) Quid est ambulare secundum hominem, hoc est esse carnalem, quod a carne, hoc est, a parte hominis intelligitur homo, et eosdem ipsos quippe dixit superius animales, quos postea carnales, ita loquens, *Animalis autem homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei: stultitia est enim illi.* Talibus igitur, id est animalibus, paulo post dicit: *Et ego, fratres, non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus,* et illud et hoc eodem loquendi modo, id est, a parte totum: ab anima namque et a carne quæ sunt partes hominis potest totum significari, quod est homo; atque ita non est aliud animalis homo, aliud carnalis, sed idem ipsum est quod utrumque, id est secundum hominem vivens homo, sicut non aliud quam homines significantur, sive ubi legitur: *Ex operibus legis non justificabitur omnis caro* (Rom. iii); sive quod scriptum est: *Septuaginta quinque [septuaginta] animæ descenderunt cum Jacob in Ægyptum* (Gen. xlvi); magis autem hoc apparuit in his quæ subjunct: *Cum enim quis dicit: Ego sum Pauli; alius autem Apollo: nonne homines estis?* (Greg.) Et quamvis Scriptura sacra aliquando homines ponere solet humana sapientes, sicut ait Apostolus: *Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis?* paulo post subdidit dicens, *nonne homines estis?* Nonnunquam tamen dicit, eos, quos a bestiis ratione distinguit, id est, quos non alteri bestiali passionum motu demonstrat, quibus per prophetam Dominus dicit: *Vos autem greges pascuæ meæ estis homines* (Psal. xciv), quia illos nimirum Dominus pascit, quos voluptas carnis jumentorum more non affectat. At contra hi qui carnali affectioni succumbunt non jam homines, sed jumenta nominantur, sicut de quibusdam in peccato suo morientibus per prophetam Dei: *Computruerunt jumenta in stercore suo* (Joel. i). Nonnunquam vero cum se vitium proterve minime perpetrare cognoscunt, compendiosius ad correctionem veniunt, si alterius culpæ manifestioris, et ex latere requisitæ in opprobrio confundantur, ut ex eo quod defendere nequeunt, cognoscant se tenere improbe quod defendunt. Unde cum proterve Paulus Corinthios adversum se invicem videre inflatos, ut alius Pauli, alius Apollo, alius Cephæ, alius Christi esse se dicere, incestus culpam

A in medium deduxit, quæ apud eos et perpetrata fuerat et incorrecta remanebat. (Amb.) Sicut enim gloriantes in Deo et de ipso homine gratiam sperantes, dii dicuntur a Deo adoptati; ita et in homine gloriantes, et homines, et carnales dicuntur, sententia Dei conclusi, qua ait: *Ego dixi, Dii estis; vos autem sicut homines moriemini* (Psal. lxxxii). A sua ergo persona incipit, ne forte putaretur per invidiam magis personas illorum destruere, ostendens magnum errorem et ad Dei contumeliam pertinere, quando Deo prædicato, gloria datur hominibus. Quid ergo minus est a gentilitate, dum adhuc aliquid de hominibus speratur? *Quid igitur est Apollo, quid vero Paulus? ministri ejus cui credidistis.* Ut quia ministri sunt, spes in his non sit, sed in Deo, cujus sunt ministri. Illi enim gratiarum actio deferenda est, cujus donum est: hi vero servi, quos etiam invitos oportet dispensare. Nunquid non Moyses coactus est ire ad Pharaonem (Exod. ii), et Jonas invitus est missus prædicare Ninivitis (Jon. i), et Ananias contradicens missus est Saulo manum imponere? (Act. ix.) *Et unicuique sicut Dominus dedit.* Id est sicut voluit et scivit, divisit singulis officia ministerii. *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit.* Plantare est evangelizare et ad fidem attrahere; rigare vero, baptizare solennibus verbis: peccata autem dimittere et Spiritum dare, Dei solius. Si ergo effectum salutis Deus dat, nulla salutis gloria in hac re hominis est: scimus enim et Spiritum sanctum sine manus impositione datum a Deo, et non baptizatum consecutum remissionem peccatorum. Nunquid non hic invisibiliter baptizatus est, quando donum baptismatis consecutus est? (Greg.) Magna sunt quæ per vocem suam Dominus facit, sed minus magna essent si perscrutari potuissent. *Facit ergo, juxta beatum Job, magna et inscrutabilia* (Job. xxxvii), quia ostendit foris perfectionem operis, sed latet intus ipsa qualitas operationis. Voce sua foris etiam per apostolos insonat, sed corda audientium per semetipsum interius illustrat, Paulo attestante, qui ait: *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.*

Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. (Amb.) Et plantata enim solent emori, et rigata ad effectum fecunditatis minime pervenire, nisi det Deus vegetam vitam. Quantum ergo ad honorificentiam Dei pertinet, nihil est homo, quantum autem ad ministerium pertinet, necessarius est, ut honorificetur quasi servus, non ut aliquid de illo speretur ad injuriam Dei. (Aug.) Quid volebat Simon nisi laudari in miraculis, extolli superbia? Ipsa enim eum compulsi ut pecunia emendum putaret donum Spiritus sancti (Act. viii). Cujus superbiæ contrarius Apostolus in humilitate manendo, in meridie fervens Spiritu, fulgens prudentia, dicit: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Quia dixerat: *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum*

dedit; et iterum: *Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* Vide quomodo se coli respuit pro Christo, et non vult se fornicanti animæ ostentare pro sponso. Nonne magnum videtur plantare et rigare? Sed *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat*. Quomodo timuit? non se dicit aliquid ad salutem eorum quos in Christo ædificare cupiebat. (*Greg.*) Adutores enim Dei sumus: nam cum ei quem ipse per internam gratiam infundit nos exhortationis voce concurrimus, hoc quod ille per Spiritum agit intrinsecus, nos exterius per ministerium vocis adjuvamus, et tunc solum nostra exhortatio ad perfectionem ducitur, cum in corde Deus fuerit, qui adjuvetur; unde et alias dicit: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*. Plantare quippe et rigare adjuvare est, quod utrumque vacuum erit ministerium si in corde Deus non dat incrementum. Sed qui de sensu suo alta sapiunt, esse humiliter Dei adutores nolunt, quia dum se esse utiles Deo æstimant, a fructu se utilitatis alienant. Unde et Veritatis voce discipulis dicitur: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus* (*Luc. xvii*). *Qui autem plantat et qui rigat unum sunt*. (*Aug.*) Unum sunt, quia ambo mercenarii sunt, quamvis diversa sint illorum officia. Nescio utrum inveniatur in Scripturis dictum, *unum sunt*, quorum est diversa natura. Si autem et alia plura ejusdem naturæ sint, et diversa sentiant, non sunt unum, in quantum diversa sentiunt. Nam si jam unum essent, ex eo quod homines erant, non diceret, ut sint unum, sicut et nos unum, cum suos discipulos Patri commendaret. At vero Paulus et Apollo quia et ambo homines, et idem sentiebant: *Qui plantat, inquit, et qui rigat unum sunt*. Cur ergo sic dicitur unum, ut non addatur quid unum? et plura unum dicuntur, eadem natura atque essentia non dissidens neque dissentiens significatur; cum vero additur quid unum, potest aliquid significari ex pluribus unum factum, quamvis diversis natura, sicut anima et corpus non sunt utique unum, quid enim tam diversum, nisi addatur aut subintelligatur quid unum, id est, unus homo, aut unum animal. Inde Apostolus: *Qui adhæret, inquit, meretrici, unum corpus est* (*I Cor. vi*).

Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. (*Amb.*) Quamvis enim unum sint, sed quia major est qui evangelizat quam qui baptizat, ideo discrevit mercedes illorum, et non solum ad hoc sed ad doctrinæ sinceritatem pertinet, ut majori digna mercede sit, qui inviolatam tradit doctrinam.

Dei enim sumus adutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Hoc ad apostolorum personam pertinet, quos constat Dei esse adutores dum vicarii sunt Christi. (*Greg.*) Sed considerandum est ne forte illa sententia beati Job, huic loco contraria sit qua ad æmulatores suos loquitur dicens: *Cujus adjutor es? Nunquid imbecillis?* (*Job. xxvi*). Apostolus autem dixit: *Dei*

sumus adutores. Si ergo bonum est esse adutores Dei, quid Heliu reprehenditur de adjutorio Dei? Ad quod respondetur, nimirum scire nos convenit, quia nonnulli defendendo Deum offendunt, et sunt nonnulli qui, quantum in ipsis est, causam Dei defendunt; isti veraciter prædicando Dei adutores sunt: illi increpando fallaciter sanctos pro Deo satagunt, sed satagendo offendunt; isti non ignoti sed cogniti de Deo loquuntur: illi etiam vera loquentes a Deo minime cognoscuntur, Domino de Helio loquente (*Job. xxxviii*). *Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?* Quid est quod Dominus de illo interrogat dicens: *Quis est iste involvens sententias?* et tamen interrogando reprobatur subjungens, *sermonibus*, inquit, *imperitis?* Ille vero sententias veras dicebat, sed eas sermonibus imperitis involvebat, quia dicta Spiritus sancti de reprobis in Job retorquebat, de quo, quia sine quærela erat, Dominus testimonium dederat. Non eodem modo ergo dicimus: *Deus adjutor noster in æternum*, quo dicimus, *Dei sumus adutores*; ille enim non eget adjutorio nostro, nos autem nihil possumus facere sine ipso. *Dei agricultura, Dei ædificatio estis vos*, quia videlicet civitas habet hic et in sanctorum moribus magnum jam ædificium suum. In ædificio quippe lapis lapidem portat, quia lapis super lapidem ponitur, et qui portat alterum, portatur ab altero: sic itaque sic in sancta Ecclesia unusquisque et portat alterum, et portatur ab altero. Nam vicissim se proximi tolerant, ut per eos ædificium charitatis surgat. *Secundum gratiam quæ data est mihi ut sapiens architectus fundamentum posui*. (*Amb.*) Gratiam sibi datam dicit, ut dignus esset prædicare Evangelium, ut et hoc Dei esse ostenderet, non hominis. Secundum hanc itaque gratiam ut sapientem architectum fundamentum se dicit posuisse. Sapiens architectus est, qui juxta disciplinam auctoris collocat fundamentum, id est, qui secundum traditionem Salvatoris evangelizat. *Alius autem superædificat*. Superædificia sunt, quæ post prædicationem Apostolorum supervenientibus traduntur aut malis aut bonis doctoribus. *Unusquisque autem videat quomodo superædificet*, id est, ut superædificia congruant fundamento, ne si obliqua fuerint et frivola, ruinam faciant, manente incolumi fundamento: quia si male docuerit,

D Christi nomen permanet, quod est fundamentum: doctrina autem mala peribit, sicut Dominus ait: *Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus caelestis, eradicabitur* (*Matth. xv*).

Fundamentum enim nemo potest ponere præter id quod positum est, qui est Christus Jesus. (*Greg.*) Christus Jesus portat fundamentum, et lapides, a lapidibus autem non portatur, quia redemptor noster omnia nostra tolerat, sed in ipso malum non fuit, quod tolerari debuisset. (*Ambr.*) Ideo nemo potest ponere aliud fundamentum, quia quamvis hæretici sint aliqui, non tamen docent nisi sub Christi nomine, aliter enim commenta erroris commendare non possunt, nisi interposito salvatoris nomine prædicent, ut res contra-

rias et absurdas nominis dignitas acceptabiles faciat. *Si quis autem superædificat supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos.* (Amb.) Lapidis pretiosi sunt quos non corrumpit ignis. Tria genera posuit præclara in mundo, in quibus bonam doctrinam significavit, *Ligna, fenum, stipulam.* Tria alia genera posuit, sed frivola: in his corrupta et vana doctrina designata dignoscitur. (Aug.) Qui bene vivunt, qui Deum honorant et laudant, qui patientes sunt in tribulationibus, qui desiderant patriam, ipsi ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos: qui autem amant adhuc sæcularia, et negotiis terrenis implicati sunt, et dediti sunt vinculis quibusdam et affectibus carnis, domibus suis, conjugii, possessionibus, et tamen Christiani sunt, ita ut cor eorum non recedat a Christo, quomodo in ædificando nihil præponitur fundamento, ædificant quidem ipsi ligna, fenum, stipulam. Sed quid sequitur? *Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit.* Ignis nempe tribulationis et tentationis; iste ignis multos probavit hic martyres, omne autem genus humanum probavit in fine. Inventi sunt martyres qui habere ista sæcularia. Quam multi divites et senatores *passi sunt!* *Ædificabant tamen quidam eorum ligna, fenum, stipulam, in affectibus carnalium et sæcularium curarum: sed tamen* quia Christum fundamentum habebant, super quod ædificabant, arsit fenum, et ipsi permanserunt in fundamento, sicut dicit Apostolus: *Si cuius opus permanserit, mercedem accipiet, nihil perdet, quia quod amavit hoc inveniet. Quid ergo illis fecit ignis tribulationis? Probavit eos. Si cuius opus permanserit, mercedem accipiet; si cuius opus arserit, detrinentum patietur. Sic aliud est igne non lædi, aliud per ignem salvari, et unde? propter fundamentum. Non recedat ergo ac corde fundamentum, noli supra fenum ponere fundamentum, hoc est, noli anteponere fenum fundamento, ut fenum habeat primum locum in corde tuo, et secundum Christus, sed si jam non potest nisi esse ibi fenum, vel primum locum ibi habeat Christus, et fenum secundum.*

Uniuscujusque opus manifestum erit, dies Domini declarabit, quia in igne revelabitur. Hoc est mala doctrina in igne omnibus apparebit, nunc enim quosdam fallit: nihil in ædificio præponitur fundamento. Quisquis itaque sic habet in corde Christum, ut ei terrena et temporalia, nec ea quæ licita sunt atque concessa, non præponat, fundamentum habet Christum; sin autem præponit, etsi videatur habere fidem Christi, non est tamen in eo fundamentum Christus, cui talia præponuntur, quanto magis si salutaria præcepta contemnens, committat illicita, non præposuisse Christum, sed postposuisse convincitur. Si quis itaque Christianus diligit meretricem, eique adhærens unum corpus efficitur, jam in fundamento non habet Christum. Si quis autem diligit uxorem suam, si secundum Christum, quis ei dubitet in fundamento esse Christum? Si vero secundum hoc sæculum, si carnaliter, si in morbo concupiscentiarum, sicut et gentes quæ ignorant Deum, etiam hoc

secundum veniam concedit Apostolus, imo per Apostolum Christus; potest ergo et iste in fundamento habere Christum. Si enim nihil ei talis affectionis voluptatisque præponat, quamvis superædificet ligna, fenum, stipulam, Christus est fundamentum, propter hoc salvus erit tanquam per ignem. Delicias quippe huius mundi, amoresque terrenos, propter conjugalem quidem copulam non damnabiles, tribulationis ignis exurit, ad quem pertinent ignem et orbitates et quæcunque calamitates quæ auferunt hæc, ac per hoc ei qui ædificavit, erit ædificatio ista damnosa, quia non habebit quod superædificavit, et eorum amissione cruciabitur, quibus fruendo utique lætabatur; sed per hunc ignem salvus erit merito fundamenti, quia etsi utrum id habere mallet, an Christum, a persecutore proponeretur, illud Christo non præponeretur. Vide in Apostoli verbis hominem ædificantem super fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos; *qui sine uxore est cogitat quæ sunt Dei, quomodo placeat Deo.* Vide alium ædificantem ligna, fenum, stipulam, *qui autem matrimonio junctus est, inquit, cogitat ea quæ sunt mundi quomodo placeat uxori.* Uniuscujusque opus manifestabitur, *dies enim Domini declarabit, dies utique tribulationis, quoniam in igne, inquit, revelabitur.* Eandem tribulationem ignem vocat, sicut alibi legitur: *Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis (Eccli. xxvii).* Et uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit; *si cæjus opus manserit, permanet enim quod quisque cogitat, quæ sunt Dei, quomodo placeat Deo, quod superædificavit mercedem accipiet, id est, unde cogitavit hoc sumet. Si cuius autem opus arserit, damnum patietur, quoniam quod dilexerat non habebit; ipse autem salvus erit, quia nulla eum tribulatio ab illius fundamenti stabilitate movit, sic tamen quasi per ignem, quod enim sine illi-ciente amore non habuit, sine urente dolore non perdit.*

Et uniuscujusque opus quale sit ignis probabit. (Amb.) Quia enim per ignem examinatio fiet, si in aliquo non invenerit quod exurat, manifestat illum bonum fuisse doctorem. Mala enim et adultera doctrina idcirco in ligno et in feno et in stipula significata est, ut ostenderetur ignis esse esca. (Aug.) Tale aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est, et utrum ita sit quæri potest: et aut inveniri, aut latere, nonnullos fideles per ignem quemdam purgatorium, quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusque salvari: non tamen tales, de quibus dictum est, *quod regnum Dei non possidebunt, nisi convenienter pœnitentibus eadem crimina remittantur. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est Christus Jesus.* (Greg.) Nunquid etiam ipsi apostoli per ignem probabuntur, qui non judicandi sed iudicaturi duodecim tribus Israel dicuntur? aut etiam illos ignis probabit cum quibus seipsum sanctus Paulus numeravit dicens: *Nos autem qui relinquitur, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Domino in æera, et sic semper cum Domino erimus (I Thes. iv).*

Si dictorum Christi sensum pensemus, hanc obscuritatem ipso illuminante ad lucem perducimus: nam ipse dixit: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat?* (Luc. xii.) Spiritusque sanctus super apostolos descendens in specie ignis apparuit, qui in signo apparens infidelibus, fideles intus ut ignis probavit. *Opus ergo uniuscujusque quale sit ignis probabit*, quia quos ignis spiritalis in presenti tempore non examinat, in futuro iudicio per ignem probabit. *Quicumque ergo Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei* (Rom. viii), qui licet per ignem probati Spiritu sancto examinati sunt: nam illum per impositionem manuum episcopi accipientes, nullatenus ab eo deviarunt; sed si aliqua in re delinquant recognoscendo et confitendo corriguntur. Omnis enim, inquit Dominus, per ignem salietur, aut enim hic per spiritalem, aut illic per corporalem ignem probabitur. Nimirum ergo sicut non in die iudicii omnes per ignem probabuntur, ita in ipso eodemque die non omnes omnino iudicabuntur, Domino testante qui ait: *Qui credit in Filium, non iudicabitur; qui autem incredulus est, iam iudicatus est* (Joan. iv). Quos nec ergo ignis futurus probabit, si Deus nec credulos nec incredulos iudicabit? Sed quasi a nobis interrogaretur, quod ergo erit iudicium? protinus subiunxit, dicens: *hoc est iudicium, quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem*. Hi ergo soli in die iudicii iudicabuntur, qui licet lucem scirent venire, tamen magis tenebras diligere dicuntur. Nam qui in tenebris manent iam iudicati sunt, qui autem nihil tenebrarum habent, sine ullo iudicio ad lucem pertinent. Illi vero qui licet baptizati sunt in futuro iudicio iudicandi erunt. De illis ergo solis iudicium habebitur, ut aut ad lucem, aut ad tenebras plus pertinere debeant demonstraretur. Resurgent ergo hi ut iudicentur, iusti ut iudicent, impii ut damnentur, quia et illi resurgent, sed non in iudicio, Psalmista testante, qui ait: *Non resurgent impii in iudicio* (Psal. i).

Si cuius opus manserit quod superedificaverit, mercedem accipiet. (Amb.) Cum enim nihil in illo sordis inventum fuerit doctrinae pravæ, ut in bono auro, ita erit ut tres fratres in camino ignis, mercedem vitæ æternam cum gloria accepturus, quia sicut aurum et argentum et lapides, quos ignis non consumpsit, ita et bonus magister incorruptibilis permanebit. *Si cuius opus arserit, detrimentum patietur.* Opus quod ardere dicitur, mala doctrina est, quæ interibit: cuncta enim mala peribunt, sicut iter impiorum, quia non sunt substantiæ sed asseverationes perversæ. Damnum autem pati est, pœnas perpeti: quis enim in pœna positus iacturam non facit? *Ipsæ tamen salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Salvum futurum illum dicit, quia non interibit substantia, qua constat, sicut et doctrina mala peribit, quia accidens causa est. Ideo autem dixit, *sic tamen quasi per ignem*, ut salus hæc non sine pœna sit, quia non dixit, *Salvus erit per ignem*, ut merito suo ab igni non combustus salvus fiat examinatus per ignem;

sed cum dicit, *sic tamen quasi per ignem*, ostendit salvum quidem illum futurum, sed pœnas ignis passurum, ut per ignem purgatus fiat salvus, et non sicut perfidi igne perpetuo torqueatur, ut ex aliqua parte operæ pretium sit credidisse in Christum. Semper enim erubescat necesse est, qui se videt falsum defendisse pro vero, et simili modo semper fiduciam habebit Dei, qui abjecto falso, secutus est verum, et spreta impietate, succubuit pietati: extra catholicam enim veritatem quidquid est, contrarium est. (Aug.) Multi sunt qui per lectionem istam male intelligentes falsa securitate decipiuntur, dum credunt, quod si super fundamentum Christi crimina capitalia ædificant, peccata ipsa per ignem transitorium possint purgari, et ipsi postea ad vitam perpetuam pervenire. Intellectus iste, fratres charissimi, corrigendus est, quia ipsi se sequunt, qui sic sibi blandiuntur; illo enim transitorio igne de quo dixit Apostolus, *Ipsæ enim salvus erit, sic tamen quasi per ignem*, non capitalia, sed minuta peccata purgantur, et quamvis quod peius est, non solum majora, sed etiam et minuta nimium plura sunt, de ipsis tamen majoribus peccatis etsi non omnia, vel aliqua commemoranda sunt, ne aliquis inaniter excusare conetur, et dicat, nescire se quæ sunt minuta peccata, quæ autem crimina capitalia. Et quamvis Apostolus capitalia plura commemoraverit, nos autem, ne desperationem facere videamur, breviter dicemus quæ illa sunt, uti sacrilegium, homicidium, adulterium, falsum testimonium, furtum, rapina, superbia, invidia, avaritia, et si longo tempore tenuerit iracundiam, et ebrietas, si assidua sit, in eorum numero computatur. Quicumque enim aliqua de istis peccatis in se dominari cognoverit, nisi digne se emendaverit, si habuerit spatium, longo tempore penitentiam egerit, et largas elemosynas erogaverit, et a peccatis abstinerit, illo transitorio igne, de quo ait Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine ullo remedio trucidabit. Quæ autem sint minuta peccata, licet omnibus nota sint, tamen quia longum est ut omnia replicentur, opus est, ut ex eis vel aliqua nominemus; quoties aliquis in cibo, aut in potu plus accipit quam necesse est, ad minuta peccata noverit pertinere; quoties plus loquitur quam oportet, plus tacet quam expedit; quoties pauperem inopportune petentem exasperat; quoties cum sit corpore sanus, aliis jejunantibus prandere voluerit, aut somno deditus tardius ad ecclesiam surgit; quoties, excepto desiderio filiorum, uxorem suam cognoverit; quoties in carcere positos tardius requisierit, infirmos tardius visitaverit; si discordes ad concordiam revocare neglexerit; si plus aut proximam, aut uxorem, aut filium, aut servum exasperaverit quam oportet; si amplius fuerit blanditus quam oportet; si quicumque majori personæ, aut ex voluntate, aut ex necessitate adulari voluerit; si pauperibus esurientibus nimium deliciosa vel sumptuosa convivium præparaverit; si se aut in ecclesia, aut extra ecclesiam fabulis otiosis de quibus in die

judicii ratio reddenda est occupaverit; si dum incaute juramus, et cum hoc per aliquam necessitatem implere non poterimus utique perjuremus, et cum omni facilitate, vel temeritate inaledicimus, quoniam scriptum est, neque *maledici regnum Dei possidebunt* (I Cor. vi); et si temere aliquid suspicamur, quod tamen plerumque non ita, ut credimus, comprobatur, sine dubitatione delinquimus. Hæc autem et his similia ad minuta peccata pertinere non dubium est, quæ sicut jam dixi, enumerari vix possunt, et a quibus non solum populus Christianus, sed etiam nullus sanctorum immunis esse potuit aliquando, aut poterit: quibus peccatis licet occidi animam non credamus, tamen ita eam vel ut quibusdam pustulis et quasi horrenda scabie replentes deformem faciunt, ut eam ad amplexus illius cœlestis sponsi, aut vix, aut cum grandi confusione venire permittant, de quo scriptum est: *Aptavit sibi Ecclesiam non habentem maculam et rugam* (Ephes. v). Et ideo continuis orationibus, et frequentibus jejuniis, et largioribus elemosynis, et præcipue per indulgentiam eorum qui in nobis peccant assidue redimantur, ne forte simul collecta, cumulum faciant et demergant. Quidquid enim de istis peccatis a nobis redemptum non fuerit, igne purgandum est, de quo Apostolus dixit, *quia in igne revelabitur, et cujus opus arserit detrimentum patietur*; et ut breviter cuncta repetantur, omnes sancti qui Deo fideliter serviunt, lectioni et orationi vacare, et in bonis operibus perseverare contendunt, nec capitalia crimina, nec minuta peccata, id est, ligna, fenum, stipulam super fundamentum Christi, sed bona opera, hoc est, aurum, argentum, lapides pretiosos superædificantes, per illum ignem de quo Apostolus dicit, *quia in igne revelabitur*, absque ulla violentia transibunt; illi vero qui quamvis capitalia crimina non admittunt, ad perpetranda minuta sunt faciles, et redimenda ea sunt negligentes, ad vitam æternam, pro eo quod Christo crediderunt et capitalia peccata non admiserunt, venturi sunt, sed prius aut in hoc sæculo per Dei justitiam, vel misericordiam, sicut jam dictum est, amarissimis tribulationibus sunt excoquendi, aut illi ipsi per multas elemosynas et præcipue dum inimicis suis clementer indulgent, per Dei misericordiam liberandi, aut certe illo igne, de quo dixit Apostolus, longe tempore cruciandi, ut ad vitam æternam sine macula et ruga perveniant. Illi vero qui aut homicidium, aut sacrilegium, aut adulterium, aut fornicationem vel reliqua his similia commiserunt, sicut jam dictum est, si eis digna jam pœnitentia non subvenerit, non per purgatorium ignem transire merebuntur ad vitam, sed æterno incendio præcipitabuntur ad mortem.

Nescitis quia templum Dei estis et Spiritus Dei habitat in vobis? (Ambr.) Templum Dei nos dicit, ut Deum in nobis habitare sciamus: in templo enim suo habitat necesse est. Et quia Spiritum Dei dicit habitare in nobis, Deum significat intelligendum Spiritum sanctum. (Greg.) Cujus templi qualia sunt

A ligna, sponsa describit in Cantico canticorum: *Trabes*, inquit, *nostræ cypressus, ligna domorum nostrarum cedri* (Cant. i), et idcirco hujusmodi ad templum Dei lignorum genera eliguntur, quæ sunt et bonæ fragrantix, et imputribilia, quæque nec corruptibili vetustati, nec esui vermium valeant subijci.

Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus: templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. (Ambr.) Hæc idcirco præmisit, ut illos compungat qui turpiter viventes corpora sua violando corruerunt, maxime illum qui uxorem patris habebat, ut ante esset reus, quam causa illius in medium prorrumperet. Denique simili, imo eodem modo cum causam illius judicat, loquitur, dicens: *An nescitis quia corpora vestra templum est Spiritus sancti, quem habetis a Deo. Superius Dei templum dixit, hoc autem loco templum Spiritus sancti: quis hinc dubitet, quia Spiritum sanctum Deum significavit?* (Greg.) Qui itaque sacerdotes sunt qui templum Dei custodiunt, nisi hi qui orando, prædicando, spiritalibus actibus vigilando sanctam Ecclesiam a malignorum spirituum inmissionibus, a pravorum suasionibus, ab hæreticorum erroribus defendunt? An non custos templi fuerat, qui labores suæ passionis enumerans, dicit: *In labore et ærumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate, atque statim subdit, præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium ecclesiarum* (II Cor. xi). Pensate, quæso, custos templi quanta sollicitudine vigilet; ecce enim in seipso inestimabilia patitur, et cordis sui sollicitudinem aliis impertitur. Cujus rogo virtutis est, plus de utilitate proximorum, quam de sua afflictione cogitare, quis hoc digne æstimat? quis digne pensat? Laborat, luget, esurit, sitit, alget, jejunit, vigilat, et tamen vigilando de ecclesiarum omnium sollicitudine cogitat. Ecce est solertissimus custos templi in exemplo propositus, imitetur qui valet. Adversa etenim pro veritate pati, bona proximis impendere, circa animarum sollicitudinem vigilare, ne quis in perfidiam, ne quis in superbiam, ne quis in rapinam vel immunditiam laboretur, exquirere, atque conspiciere, hoc est, templum Dei, id est, sanctam Ecclesiam custodire.

Nemo se seducat. (Ambr.) Id est nemo proprio vel humano consilio putet se sibi prodesse. Ad superiorem sensum redit: *Si quis videtur sapiens esse inter vos in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens.* Hoc dicit, quia si quis intelligit salutem promissam et mysterium Incarnationis Domini nostri Jesu Christi, stultus fiat, id est sapientiam mundi fugiat, ut stultus ab ea judicetur, et tunc erit prudens, quia stultus sæculo prudens est Deo, dum credit Deum fecisse quæ ratio mundi non capit, sicut supra memoravi. Pseudoapostoli autem prudentes volentes fieri in mundo, necne Dei filium habere, neque incarnationem veram esse, neque carnem posse resurgere prædicabant. (Cass.) Moraliter autem tu, o homo, ut stultum te secundum Apostoli præceptum facias, in hoc mundo ut sis sa-

picus, nihil scilicet discernens, nihil dijudicans ex his, quæ tibi fuerant imperata, sed omni simplicitate ac fide obedientiam semper exhibeas, illud tantummodo sanctum, illud utile, illud sapiens esse iudicans, quidquid tibi vel lex Dei, vel senioris examen indixerit : tali etenim institutione fundatus, sub hac disciplina poteris durare perpetuo. (Greg.) Sciendum nobis est quod alii intra sanctam Ecclesiam vocantur stulti, sed tamen nobiles; alii vero sunt stulti et ignobiles. Stulti namque dicuntur, sed esse ignobiles nequeunt, qui, carnis prudentiam contemnentes, profuturam sibi stultitiam appetunt, et ad nobilitatem internæ prolis virtutis novitate sublevantur, qui stultam sapientiam mundi despiciunt, et sapientem Dei stultitiam concupiscunt; scriptum est quippe, *Quod stultum est Dei sapientius est hominibus* (I Cor. i); hanc nos stultitiam Paulus comprehendere admonet, dicens : *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens*; hanc stultitiam qui perfecte assecuti sunt voce sapientiæ audire meruerunt : *Vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel* (Matth. xix). Ecce relinquentes temporalia gloriæ potestatis æternæ mercati sunt; quid itaque in hoc mundo stultius quam sua deserere, et quid in æternitate nobiliter, quam cum Deo iudices venire? horum scilicet nobilitas Salomone attestante memoratur, cum hoc quod jam præfatus sum dicitur : *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ* (Prov. xxxi). Valde quippe nobiles considerat, quos senatores vocat. Hanc in se nobilitatem Paulus aspexerat, cum cognationis conditoris per spiritum junctus dicebat : *Genus igitur cum simus Dei, non debemus æstimare auro aut argento, aut lapidi sculpturæ artis et cogitationi hominis divinum esse simile. Genus videlicet Dei dicimur, non ejus naturæ editi, sed per spiritum illius et voluntate conditi et adoptive recreati, tanto ergo ad hanc nobilitatem quisque erigitur, quanto per acceptam imaginem ad similitudinem illius ex imitatione renovatur. At contra sunt stulti et ignobiles, qui dum supernam sapientiam semetipsos sequentes fugiunt, in sua ignorantia, quasi in abjectæ prolis vilitate sopiuntur : quo enim id ad quod conditi sunt non intelligunt, eo etiam cognationem acceptæ per imaginem generositatis perdunt. Stulti sunt ergo et ignobiles quos ab æternæ hæreditatis consortio repellit servitus mentis. Scriptum quippe est : *Omnis qui facit peccatum servus est peccati* (Joan. viii), et voce egregii prædicatoris dicitur : *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum.* (Greg.) Qui ergo dum terrena saperent, ab intima generositate repulsi sunt, stulti simul et ignobiles fuerunt, quorum dum plerique actus imitantur, filii stultorum et ignobilium fiunt, dumque eos sensibus ac moribus sequuntur, et stulti sunt, quia veram sapientiam non intelligunt, et ignobiles quia nulla spiritus libertate renovantur. (Ambr.) Sic stultitia*

A est sapientia hujus mundi apud Deum, dum facit Deus, quod mundus fieri posse negat, sapientiam illius stultitiam probat, et cum multos deos dicant, fides autem unum probet, teste virtute, in prudentia sua confundentur. *Scriptum est enim : Reprehendam sapientes in astutia ipsorum; et iterum Dominus novit cogitationes sapientium, quomodo vanæ sunt.* Istud in psalmo habetur xciii. Denique idem sensus est, sciens enim vanas cogitationes illorum ut stultos illos probaret, sapientiam illorum reprehendit, ostendens verum esse quod falsum dicebant, et falsum quod verum putabant. (Aug.) *Dominus, inquit, scit cogitationes hominum. quoniam vanæ sunt : sed tu nescis cogitationes Dei, quoniam justæ sunt; ille scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt, et homines scierunt cogitationes Dei, sed quibus jam amicus factus est, et prodit consilium suum. Relinquitte, fratres, cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt, ut comprehendatis cogitationes Dei, quæ sapientes sunt. Itaque nemo gloriatur in homine.* (Ambr.) Quoniam enim humanæ cogitationes et consilia improvida et infirma sunt, non est gloriandum in homine, sed in Deo, cujus consilium retractari non potest. Quidquid enim homines sine Deo sapiunt stultum est.

Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas (qui est Petrus) sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura : omnia vestra : vos autem Christi, Christus autem Dei. Alio loco dicit de eodem sensu : *Nos autem servi vestri propter Jesum* (II Cor. iv), servos pro ministris posuit ut non singulos sibi defenderent cum omnibus uterentur, sicut et Dominus dicit : *Ego sum in medio vestrum, non ut ministrer, sed ut ministrem* (Marc. x, Luc. xxii). Nam mundus utique noster est, sed ut de illo secundum voluntatem Dei sentiamus, et decretos cursus ejus in Dei voluntate ponamus; et vita præsens concessa nobis est, sed ut modeste illam et cum Dei gloria transigamus, sive mors, ut pro Christo mori libentes habeamus spem promissionis futuræ, sive præsentia, ut sic præsentibus utamur ne offendamus; sive futura, ut futura credentes ipsis nos magis, quia meliora sunt, commendemus; vos autem Christi, ut quoniam hæc judicio nostro concessa sunt et subjecta; ita nos Christo subjiciamur, quippe cum per ipsum esse cœperimus, et in prima origine et in regeneratione. *Christus autem Dei, Christus Dei est, Patris sui proprius Filius, faciens voluntatem ejus, ut et nos ipsius faciamus. Si ergo Christi sumus famuli, quid est, ut ad ejus injuriam de hominibus aliquid speremus? Si quis igitur ad perfectionem tendit de illo primo timoris gradu quem proprie diximus esse servilem, de quo dicitur : *Cum omnia feceritis, dicite quia servi inutiles sumus* (Luc. xvii), ad altiores spei tramitem gradu proficiente conscendet, qui jam non servo, sed mercenario comparatur, quia mercedem retributionis expectat, et quasi de peccatorum absolutione a pœnali timore securus ac honorum operum sibi conscius, licet placiti præ-*

nium videatur expetere, tamen ad affectum illum filii, qui de paternæ indulgentiæ liberalitate confidens, omnia quæ patris sunt sua esse non ambigit, pervenire non poterit. Festinandum proinde nobis est, ut ad tertium gradum filiorum, qui omnia quæ patris sunt, sua esse credunt, per insolubilem charitatis gratiam conscendentes, cœlestis illius Patris imaginem ac similitudinem recipere mereamur, et ad imitationem veri illius Filii proclamare possimus: *Omnia quæ habet Pater mea sunt*, quod etiam de nobis beatus Apostolus profitetur dicens: *Omnia vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura, omnia vestra sunt*. Ad quam etiam similitudinem præcepta nos provocant: *Estote*, inquit, *vos perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est* (Matth. v). In illis enim nonnunquam solet interrumpi honitatis affectus, cum aliquo vel tempore Salvatoris, vel lætitiæ, vel oblectatione vigor animi relaxatus, aut metum ad præsens gehennæ, aut desiderium subtrahit futurorum, et est quidem in illis gradus cujusdam perfectus imbuens nos, ut dum vel pœnarum metu, vel præmiorum spe incipimus vitia declinare, ad charitatis gradum transire possimus, quia timor, inquit, *non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet, qui autem timet, non est perfectus in charitate; nos ergo diligamus, quia Deus prior dilexit nos* (I Joan. iv). Non ergo aliter ad illam veram perfectionem conscendere poterimus, quemadmodum in nullius alterius rei, nisi nostræ salutis gratia prior nos ille dilexit, ita cum nos quoque nullius alterius rei nisi sui tantum amoris dilexerimus obtentu.

CAPUT IV.

arguit Apostolus iudicii temeritatem; de contemptu quorundam ministrorum, atque insistit eorum correctioni.

Ita nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei. (Ambr.) Hoc significat, quia minus de illo sentiebant aliqui Corinthiorum, sed ut de hoc ille homo sentiret quod et Deus qui illum elegerat, ideo ministros Christi ait, et dispensatores mysteriorum Dei: quando enim non verborum strepitu, neque humana sapientia nitentur, intelligi debuit sacramentum Christi dispensare, in quo non verba, sed virtus fulgebat, non per quod homo, sed Deus gloriosus videretur. Collega enim piscatorum non aliter quam illi Christum prædicabat. Cum ergo ministrum se Christi et sacramentorum Dei probat, pseudoapostolos illos notat, ac negat Christi esse, quod tradunt, per id quod discordant a traditione apostolica. *Hic jam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur.* (MAUR.) Interrogantis vox est, id est, jam hic putatis posse conscientias judicare? (Ambr.) Hoc quod dicit non solum ad pseudoapostolorum personam pertinet, sed ad reliquorum, qui accepta dispensatione, aut verecundia, aut timore, aut certæ condemnationis suæ causa constanter arguere trepidabant, aut malos sensus,

aut mores: hic enim tam constans erat, ut ne qui vitæ suæ parceret, dummodo fideliter omnia celebraret. *Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die.* Quos in tantis vitiis reprehendit, miserum dicit ab his se judicari, quippe cum nec a justis judicandum se sciret; aut ab humana die, hoc est, quia nec a legibus mundo creditis judicandus erat. Supergressus enim humanam justitiam cœlesti justitiæ studebat, sicut dicit Dominus: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum Dei* (Matth. v). Humanum ergo diem cum dicit, significat et divinum, in quo judicaturus est Christus, quia sicut jurisconsulti seu pontifices, quos vocant sacerdotes, certos dies quibus judicatur decreverunt: ita et dies Domini definitus est, quo judicaturus est mundum. *Sed neque meipsum judico. Nihil enim mihi conscius sum.* Apertum est quia conscientiam puram habens sollicitus de se non erat. *Sed non in hoc justificatus sum.* Nunc humiliat se, et loquitur ut homo, qui possit culpam incurere nescius *Qui autem judicat me, Dominus est.* (Greg.) Ac si diceret: Et recte egisso me recolo, et tamen de meritis non præsumo, quia ad ejus judicium vita nostra ducitur. (Ambr.) Recte ait; quamvis enim humiliaverit se, tamen Domino Christo plurimum dedit, quia potest quod hominem latet, dum occulta judicat, manifestare, non ut reum faciat, sed prudentem; quamvis enim sanctus, tamen homo est, quem non potest fieri ut non aliquid lateat. Interdum enim aliquid utile putamus quod inutile est, nec enim omnia membra aut latera conversationis humanæ descripta habemus, ab his autem quæ gravia sunt aperte prohibiti sumus, nam quædam causæ nos fallere solent ex causis aliquibus ortæ, ut quod non est utile putemus utile, quod leve quidem est, quia propositum liberum est. Impossibile est, ut non aut ignorantia, aut negligentia, aut vanitate, aut obreptione, aut cogitatione, aut necessitate, aut oblivione peccetur; nam et si ad tam præcelsum quis virtutum culmen ascenderit, ut apostolicum illud non jactanter exclamet: *Mihi autem pro minimo est, ut a vobis dijudicer, aut ab humano die, sed neque meipsum judico: nihil enim mihi conscius sum;* tamen sciat se absque peccato esse non posse; neque enim frustra idem doctor adjunxit, *sed non in hoc justificatus sum*, id est: non si ego justum me esse credidero, veram confestim gloriam possidebo, vel quia conscientia mea nullius peccati reprehensione compungitur, idcirco nullius sordis contagione fuscatus sum, multa enim meam conscientiam latent, quæ cum sunt mihi incognita atque obscura, Deo nota atque manifesta sunt. Ideo subjiciens: *Qui autem me, inquit, dijudicat, Dominus est*, id est, ab illo solo quem secreta cordium non latent verum iudicium in me proferetur examen. *Itaque nolite ante tempus judicare, donec veniat Dominus.* (Ambr.) Monet illos ne judicent, cum judicandi sunt, et habeant duplex peccatum, sicut ait Dominus: *Nolite judicare, et non judicemini* (Matth. vii), sed expectate diem iudicii Dei, ac si fideles et boni sint;

injuria enim judicis est, si ante cognitionem ejus a servo procedat iudicium aut sententia. *Qui illuminabit occulta tenebrarum et manifestabit consilia cordium, et tunc laus erit unicuique a Deo.* Hoc dicit, quia in die iudicii nihil occultum erit eorum quæ gesta aut cogitata sunt, et simplicitas et hypocrisis illic apparebit, ut et qui despectus habebatur, forte appareat dignus, et qui aliquid esse putabatur, inveniatur reprobus. Omnia enim nota erunt in die iudicii, et tunc laus erit bene agenti vel cogitanti. Hic enim qui laudatur, improbable est an dignus sit, sicut in alio loco dicit: *Non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Dominus commendat* (II Cor. x), quem utique nihil lateat; (Aug.) non enim scimus mortales corda mortalium. Tunc autem illuminabit Dominus occulta tenebrarum, et manifestabit cogitationes cordis, et tunc laus erit unicuique a Deo, quia id laudabitur et diligetur a proximo, in proximo, quod ne lateat, ab ipso illuminabitur Deo. (Greg.) Quisquis enim in cogitatione a rectitudine exorbitat in tenebris peccat, nos ergo tanto minus debemus aliena corda audaciter reprehendere, quanto scimus quia visu nostro non possumus alienæ cogitationis tenebras illustrare; sed in hoc solerter intuendum est, quanta pater Job severitate potuit filiorum opera corrigere, qui tanta sollicitudine studuit corda mundare, qui dixit de filiis suis: *Ne forte peccaverint filii mei, et benedixerint Deo in cordibus suis* (Job. i). Quid ad hæc rectores fidelium dicunt, qui discipulorum suorum et aperta opera nesciunt? quid in sua excusatione cogitant, qui in commissis sibi nec vulnera actionum curant? (Maur.) Quæritur autem cur Paulus Corinthios prohibuerit ante tempus iudicare, cum ad Philippenses scribens dicit: *Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem et fens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus* (Phil. iii). Ille ergo qui alios prohibuit ante tempus iudicare, ipse videtur hic ante tempus eos iudicasse, de quibus dixit, *quorum finis interitus*. (Greg.) Ad quod responderi potest: Christus qui in Paulo locutus est, futura jam quasi præterita agnoscit, et ideo etiam Paulo hoc dicente, nihil ante tempus iudicavit. Nam et Spiritus sanctus per apostolum Petrum ad Simonem magum ait: *Non est tibi pars, neque sors in hac vita* (Act. viii), quia futura Simonis magi quasi præterita Petro in Spiritu fuerant revelata: a quibus autem futura ut præterita minime videntur, ante tempus iudicare a Domino prohibentur, de quibus et per prophetam increpando dicitur: *Væ his qui prophetant de corde suo* (Ezech. xiii); de corde namque prophetare est ex sola præsumptione, non per spiritum aliquid dicere.

Hæc autem, fratres, transfiguravi in me et Apollo, propter vos, ut in vobis discatis ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio. (Ambr.) Transfiguravit hæc in se et Apollo, dum pseudoapostolorum glorias et traditiones perversas sub sua persona et Apollo evacuat, summam illos designans, non singulatim, ne major forte discordia

in populis nasceretur. Nemo enim audiens nomen suum taxari aut ejus, cui favet, contentus est tacere. Tacito autem nomine, si quis audiens ac si de se intelligat dictum, dissimulat. Sub hac ergo propositione evacuavit personas illorum cum dicit: *Ego plantavi, Apollo rigavit*, etc., ut in his discerent nihil dandum hominibus. *Quis autem te discernit?* Id est, sunt aliqui qui amplius accipientes in baptisate, aut in doctrina, cæteros dicant minus consecutos. Hoc his loquitur qui baptizatos ab aliis plus aliquid esse putabant, quorum eloquentia seducebantur, ut fuco quodam perversa recta putarent: tanta enim discordia in populo erat, ut multa essent studia diversarum partium, et sic omnia dicta sua aptavit Apostolus, sive manifestatione nominum omnibus partibus, ut cum legeretur Epistola unaquæque pars ad se dicta susciperet, audiens quod causæ suæ intendi cognosceret. *Quid autem habes quod non accepisti?* Nihil illum boni ultra dicit consecutum ab aliis quam ab eo acceperat, ideo frustra queri, quod enim habebant ab Apostolo acceperant. Ad unum autem videtur loqui, qui ad partem plebis loquitur: *Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Hoc quasi insultatores apostoli agebant per imperitiam, ut eadem audientes, quæ ab Apostolo jam didicerant, illum evacuantes, de horum magisterio gloriarentur; eloquentia enim commendati prædicationis gloriam in se convertebant: Apostolus vero se contemptibilem volebat videri, dummodo Dei gloriam faceret acceptabilem. (Maur.) Ante omnia igitur Apostolus humilitatem suis auditoribus commendat, ut in ipsa stabiliti atque consolidati, superbix et arrogantix ruinam caveant. Unde et alibi dicit (I Cor. iii): *Nemo gloriatur in homine; et paulo superius: Qui gloriatur, inquit, in Domino gloriatur; quoniam et Jacobus ait: Omne datum optimum et omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio* (Jac. i). [Aug.] Illi vero hæretici seipsos a seipsis justos fieri putantes, quasi hoc eis Deus dederit, sed ipsi sibi, non utique in Domino, sed in seipsis gloriantur. Talibus dicit Apostolus: *Quis enim te discernit?* quod ideo dicit, quia massa illius perditionis, quæ facta est ex Adam, non discernit hominem, ut eum faciat vas in honorem, non in contumeliam, nisi Deus; sed quoniam homo carnalis et inaniter inflatus cum audisset, *quis enim te discernit?* posset respondere, vel voce, vel cogitatione, et dicere, *Discernit me fides mea, discernit me oratio mea, discernit me justitia mea; mox Apostolus occurrit cogitationibus ejus et dixit: Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Sic enim gloriantur, quasi non acceperint qui se a seipsis justificari putant, ac per hoc in seipsis, non in Domino gloriantur. (Greg.) Sancti hi viri sciunt post primi parentis lapsum de corruptibili stirpe se editos, et non virtute propria, sed præveniente superna gratia, ad meliora se vota vel opera commutatos, et quidquid sibi mali inesse cognoscut

de mortali propagine sentiunt meritum; quidquid vero in se boni inspiciunt immortalis gratiæ cognoscunt donum, eique de accepto munere debitores fiunt, qui et præveniendō dedit eis bonum velle quod noluerant, et subsequendō concessit bonum posse quod volunt. Unde bene per Joannem dicitur: *Adoraverunt viventem in sæcula sæculorum, mittentes coronas suas ante thronum Domini (Apoc. 1v)*. Coronas namque suas ante thronum Domini mittere, est certaminum suorum victorias non sibi tribuere, sed auctori, ut ad illum referant gloriam laudis, a quo sciunt vires accepisse certaminum. *Jam saturati estis, jam divites facti estis; sine nobis regnatis.* (Aub.) Ironia est, sicut dicunt: irascentis enim verba sunt, non confirmantis, in quibus enim tanta vitia arguit, regnare illos dicit, sic enim putabant gloriantes de his quæ a pseudoapostolis tradebantur: *Et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus*. Ut pius pater etiam ingratis filiis bene optat, qui enim fieri poterat ut sine apostolis regnarent? Quidquid enim non ab apostolis traditum est sceleribus plenum est: sic tamen fuerat ordo dicere, ut vobiscum regnetis, sed quia præmiserat, *et utinam regnetis*, aliter dicere non potuit, nisi ut et nos vobiscum regnemus. Regnare autem est de spe et promissis Christi securum esse, et gaudere in his quæ adversa propter nomen Christi accedunt: lucrum enim asserunt, non detrimentum; unde alio loco dicit (*II Cor. xi*): *Cum infirmor, tunc potens sum*.

Puto enim Deus nos novissimos apostolos ostendit quasi morte destinatos. Hoc ideo personæ suæ deputat, quia semper in necessitate fuit, persecutiones et pressuras ultra cæteros passus, sicut passuri sunt Enoch et Elias qui ultimo tempore futuri sunt apostoli; mitti enim habent ante Christum, ad præparandum populum Dei et muniendas omnes Ecclesias ad resistendum Antichristo, quos et persecutiones pati et occidi lectio Apocalypsis testatur. Horum ergo tempus suo tempori comparavit Apostolus dicens, *quasi morti destinatos*: ad hoc enim venturi sunt ut occidantur.

Quia spectaculum facti sumus huic mundo, et angelis, et hominibus. Quia erunt spectaculum et Enoch et Elias, usque adeo ut corpora eorum in platea projiciantur, in conspectu totius populi infidelis: ita et apostoli spectaculum facti sunt, quia publice ridebantur positi ad injuriam et mortem quam passi sunt; mundum autem angelos et homines dixit, quia et angeli mali sunt, dicente David in psalmo: *Vexabat illos per angelos malos (Psal. lxxvii)*; et homines mali increduli, his apostolorum injuriæ oblectamento sunt. Mundus autem idcirco infidelitas dicitur, quia visibilia sequitur. *Nos stulti propter Christum*. Verum est, quia amantes Christum stulti sunt mundo. *Vos autem prudentes in Christo*. Qui prudens in Christo, iudicatur a perfidis, non recte asserit Christum. Denique Marcion, quia negat Filium Dei, et incarnari Deum potuisse, prudens est mundo; et Photinus, quia non fatetur Christum per id quod natus est

A Deum, sapiens videtur mundanis. *Nos infirmi, vos autem fortes*. Infirmi ideo, quia sine adulatione, et cum stultitia sicut videtur mundanis, prædicantes Christum injuriis subiciebantur. *Vos autem fortes*: ideo fortes, quia sic profitebantur Christum, ne offenderent homines, ut essent securi. *Vos nobiles*. Qui enim Christum non fatetur, quia Abrahæ promissus est, et ab initio prædicatus est, hic nobilis contra Christum est, quia antiquitatem promissi Christi aliis deputat. *Nos autem ignobiles*. Ignobilis mundo est, qui Christum, quod mundus denegat, ab initio profitetur: hæc igitur omnia supra dicta, quæ negare videtur, confirmat, et quæ quasi confirmare videtur negat, irascentis enim verba sunt qui negando confitetur et confitendo negat. *Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et laboramus, operantes manibus nostris*. Libere enim et juxta veram fidem sine aliqua adulatione Christum prædicantes et gesta pravæ vitæ arguentes, gratiam apud homines non habebant, et colaphizabantur, id est injuriis agebantur, et instabiles erant, quia fugabantur, ne in loco diu manentes plures docerent. Ideo et manibus operabantur, quia non solum gratiam apud homines non habebant, verum etiam ab his accipere indignum erat, qui errori studebant, sicut dicit in psalmo: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum (Psal. cxl)*, quia et libertatem arguendi amittit, et peccat, qui ab eo accipit qui peccat, qui ideo dat ne corripatur. *Maledicimur et benedicimus*. Male tractantes enim se hortabantur ad bonum. *Persecutionem patimur et sustinemus*. Quia persecutoribus se non resistebant. *Blasphemamur et obsecramus*. Blasphemantes enim rogabant ut permitterent reddi sibi rationem. *Tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus omnium peripsema usque adhuc*. Non resistendo ulli, neque vicem in malis reddendo, sed semper se subjiciendo, ut per patientiam provocaret ad bonum, contemptibilis et despectus fiebat; *usque modo*, id est usque nunc, etiam apud Corinthios, pro quibus hæc quæ supra memorat mala passus est, et quoniam humilitatem suam nihil prolcere in his videbat, queritur dolore commotus tantam subjectionem et injurias nullum fructum habere potuisse, sed, quod deterius est, in pejus profecisse. *Non ut confundam vos hæc scribo*: hoc est, non ut ruborem vobis faciam, hæc scribo, sed ut corrigatis. *Sed ut filios meos charissimos moneo*. Adhuc se supplicem facit, ne correpti, ad iram provocati admonitiones ejus spernerent, id agit ut medicus salutaris, qui putamina [putredinem] abscondens dolorem illatum spe et blanditiis mitigat, ut æger se curari permittat.

Nam si decem millia pædagagorum habueritis in Christo, sed non multos patres: per Evangelium enim ego vos genui. His dictis ostendit nullum posse eo affectu diligere illos, quo ipse eos diligebat. Quis enim alienos filios suis præponat in amore? ac per hoc monita ejus qui et pro his tanta mala passus est non debere eos spernere. *Obsecro vos, imitatores me*

estote. O benevolentia sancti apostoli, qui obsecrat filios ut imitentur patrem, hoc est sponte rogat aegros ut recipiant medicinam! In his tamen sui illos imitatores vult esse, ut sicut hic multa exitia pro salute illorum ab incredulis passus est, et non cessit, dummodo per dies et noctes evangelizaret illis donam gratiæ Dei: ita et illi manentes in fide ejus et doctrina, non reciperent falsorum apostolorum prava commenta, sed resisterent contemnentes opprobria aut detractiones, ut patri suo spiritali inviolatum reservarent affectum. *Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, et fidelis in Domino.* Hortatur illos in hoc eodem Timotheo, quem ideo charissimum et fidelem filium obtestatur in Domino, ut in hoc discernere quid peccarent. Cum enim huic testimonium perhiberet, illos arguit. *Qui vos commonefaciat vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo.* Per istum quem fidelem filium in Domino confirmat, reverti illos vult ad regulam a se traditæ veritatis, ut commoniti verbis et exemplis operum ejus, resipiscerent, cognoscentes non perperam se fuisse ab Apostolo doctos, quando eadem tenere omnes Ecclesias discerent. *Tanquam non venturus essem ad vos, inflati sunt quidam.* Indignabantur quidam Corinthiorum, quia non ibat ad illos, non desiderio, sed superbia, quod quasi indignos illos haberet, cum magis Apostolo hoc studium fuerit, ut de indignis faceret dignos, habebat ergo votum eundi, sed majora erant quæ agebat. *Veniam autem cito ad vos, si Dominus voluerit.* Post commonitionem promittit se ire ad illos, sed si Dominus permetteret, ut quia plus scit Deus quam homo, ideo si sciret operæ pretium esse, permetteret, ut si non iret, Dominus non visisse ostenderet, causa utique indignitatis illorum. *Et recognoscam non sermonem illorum qui inflati sunt, sed virtutem.* Confundit illos, quia cum oblique conversarentur indignabantur quasi digni essent ab Apostolo visitari. *Nec enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.* Ut sicut regnum Dei non splendore verbi commendatur, sed virtute signorum, ita et hi non verbis nudis, sed virtute operum spiritalium dignos se ostenderent ab Apostolo visitari. *Quid vultis? In ira veniam ad vos, aut in charitate et spiritu mansuetudinis?* Terroris verba infert, ut pudorem passi, qui inflati erant humiliarentur, ut si vere apostoli præsentiam desiderarent, præpararent se ad excipiendum eum, id est, abluerent ab omni plaga criminis, et veniens ad illos lætitiâ haberet quasi cum filiis charissimis.

CAPUT V.

Arguit Apostolus vitium fornicationis, adjuncta pœna, radicemque culpæ reprehendit, cum negligentia correptionis

Omnino auditur in vobis fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes est. (Ambr.) Ut quam grave sit istud peccatum ostenderet, nec ab his hoc dixit admitti, qui Deum nesciunt, ut perinde, qua pœna hic multandus esset ostenderet, qui sub terrena et divina justitia constitutus tanti sceleris crimen admiserat.

Ita ut uxorem patris quis habeat. Præmissi crimini prodidit genus, ut non solum illum aperte reum mortis faceret: sed adhærentes illi non immunes a crimine demonstraret, in quo enim difficile peccatur, plus facit reum. (Greg.) Subtiliter itaque ab arguente discutienda sunt opera protervorum, ut in quo sibi placent, ostendantur, quia Deo displicent, tunc enim protervos melius corrigimus, cum ea quæ bene egisse se credunt, male acta monstramus, ut unde adepta creditur gloria, inde utilis subsequatur confusio; nonnunquam vero, cum se vitium proterviæ minime perpetrare cognoscunt, compendiosius ad correctionem veniunt, si alterius culpæ manifestioris, et ex latere requisitæ in opprobrio confundantur, ut ex eo quod defendere nequeunt, cognoscant se tenere improbe, quod defendunt. Unde cum proterve Paulus Corinthios adversum se invicem videret inflatos, ut alius Pauli, alius Apollo, alius Cephæ, alius Christi esse se dicerent, incestus culpam in medium deduxit, quæ apud eos et perpetrata fuerat et mox recta remanebat dicens: *Auditur inter vos fornicatio et talis fornicatio ovalis nec inter gentes, ita ut uxorem patris quis habeat, et vos inflati estis et non magis luctum habuistis, ut tolleretur de medio vestrorum, qui hoc opus fecit.* Ac si aperte dicat: Quid vos per proterviam hujus vel illius dicitis, qui per desolationem [dissolutionem] negligentiam nullius vos esse monstratis? *Et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis?* (Ambr.) Superbiam illorum in tantum humiliat, ut non querules jam, sed magis supplices faciat: erant enim et ipsi participes dum paterentur reum tam ingentis facinoris secum incorruptum convenire, ut omnes uno consilio abjicerent eum, si negaret emendare se; si autem quis potestatem non habet, quem scit reum abjicere, aut probare non valet, immensis est, et judicis non est, sine accusatore, damnare: quia et Dominus Judam, cum fur esset, quia non est accusatus minime abjecit. *Ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit.* Cognito opere isto pellendum illum, ait, fuisse de cœtu fraternitatis. Omnes enim crimen ejus sciebant et non arguebant: publice enim novercam suam loco uxoris habebat. In qua re neque testibus opus erat, neque tergiversatione aliqua poterat tegi crimen. *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu.* Idem absens facie, præsens autem auctoritate spiritus, cujus cum adest virtus, jam judicavi eum ut præsens, qui hoc admisit, in nomine Domini nostri Jesu Christi congregatis vobis, et meo spiritu, cum virtute Domini Jesu, tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis. Quoniam omnis carnalis voluptas a diabolo est, ac per hoc cum huic voluptati remittitur, traditur Satanæ: caro enim hoc habet in natura, ut intereat. Anima ergo cum se jungit desiderio ejus, infirmans spiritali suum vigorem, simul interitum patitur. Itaque si hic correptus stupri admissi erubesceret ejectum se, non interiret, pœnitentiâ subsequente. Non tantum omnium consensu et præsentia, sed virtute Domini Jesu, id est, sententiâ, cujus legatione

fungebatur Apostolus, abjiciendum illum de Ecclesia censuit. Cum ejicitur, traditur Satanæ in interitum carnis, ut et spiritus salvus sit in die Domini. Anima enim et corpus intereunt, quando quæ contra legem sunt, fiunt. Sed in hac aliter causa interitus carnis homini deputatur : quamquam enim omnia peccata carnalem hominem præsent, hoc tamen specialiter desiderium carnis est; quod sordibus maculatam animam cum corpore tradit geheunnæ : quia victa anima in libidine carnis, fit caro, sicut et corpus recte gubernatum, spiritale appellatur. Animus tamen est, qui aut victus illecebris, totum hominem carneum facit, aut in vigore naturæ suæ manens carni præstat, ut spiritalis dicatur.

Ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi, tradi jubet contaminatum supra dictum Satanæ, ut Spiritus salvus sit in hominibus Ecclesiæ in die judicii; nisi enim ejectus esset, non fieret salvus spiritus Ecclesiæ in die judicii. Dese-rebat enim omnes contaminationis causa, ut in die Domini nudi ab Spiritu sancto inventi audirent a judice Domino : *Recedite a me, non novi vos* (Matth. vii), sicut dicit ad Romanos : *Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus* (Rom. viii); et in alia Epistola : *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei*. Si enim contristatur deserit, et non erit salvus, non utique sibi, qui impassibilis est, sed nobis quibus datus est, ut per illum Dei filii esse probe-mur. Res enim quæ admittitur salva non est, non utique sibi, quæ ubicumque sit, necesse est sit, sed ei a quo admittitur. (Cass.) Duo hæc credere immobiliter nos oportet, primo quod sine Dei permissio, nullus ab eis omnino tentetur; secundo quod omnia quæ a Deo nobis inferuntur, sive tristitia ad præsens vel læta videantur, velut a piissimo patre clementissimoque medico pro nostris utilitatibus irrogentur, et idcirco eos velut pædagogis traditos humiliari, ut discedentes ex hoc mundo, vel purgatiores ad vitam aliam transferantur, vel poena leviore plectantur, qui secundum Apostolum traditi sunt in præsentem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat in die Domini nostri Jesu Christi. *Non est bona gloria vestra*. (Amb.) Hoc est, non bona, læti enim erant cum magis contristari debuerint in fratre, tam acerbe peccante, sicut tristis fuit Samuel in Saul peccante (I Reg. xv), in quo crimine mali doctores, aut dissimulabant, aut negligentius arguebant, sicut et Heli sacerdos filios suos peccantes in Deum, ne amari essent hominibus (I Reg. ii).

Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit. Ita et peccatum unius quod cognitum non arguitur, multos contaminat, imo omnes qui norunt, et non devitant, aut cum possent arguere dissimulant : non enim sibi videtur peccare, quando a nullo corripitur aut vitatur. *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio*. Hoc duplici genere accipiendum est, quia est et fermentum humana doctrina, dicente Salvatore : *Cavete a fermento Phariseorum* (Matth. xvi), id est, a doctrina mala, ergo docti ina

A mala cavenda est, et ob hanc causam dictum est, quia ejecto fornicatore vetus fermentum ejicitur. Ideo autem vetus, quia antiqui erroris peccatum est : nova autem conspersio Christi doctrina est. *Sicuti estis azymi*. Azyma ex causa non fermentata farinae dictum est, cum filii Israel ejecti sunt de Ægypto ut fermentum vetustas haberetur, Azyma autem novitas : abjectis enim veteribus erroribus Ægyptiorum in novam legem inducti sunt. Ita et Corinthii post paganorum errores, in Evangelium Christi inducti sunt. Hortatur ergo ut secundum professionem suam quam ab Apostolo sub nomine Christi acceperant, et viverent jam vitæ novæ cultores, et hoc est azymos esse. *Etenim pascha nostrum immolatus est Christus*. Secundum legem doctet novitatem paschæ ratione consistere, et ideo Christum esse occisum, ut ex eo nova prædicatio, novam faceret conversationem : ut quia paschæ rationem colimus, veterem vitam non sequamur. Pascha itaque immolatio est, non transitus, sicut quibusdam videtur : prius enim pascha et sic transitus, quia ante exemplum est Salvatoris, et sic signum salutis, nec enim ante signum quam crux : nam occiso vespere agno in Ægypto filii Israel pascha egerunt, ex cujus sanguine postes signaverunt, ut noctu angelus transiens ea loca non contingeret, quæ sanguine agni fuerant oblita. *Itaque festa celebremus [epulemur] non in fermento veteri*. (Ambr.) Hoc est lætitiâ habentes renovationis facta vetera fugiamus, immunditiam omnem abjicientes a nobis, quæ est corruptio. Quia sicut fermentum totam massam corrumpit, ita et mala vita totum hominem. Ergo ut non solum a turpitudine vitæ nos observemus, sed et ab iniquitatis studio, adjecit. *Neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis*. Hoc est, ut sinceritas mundam vitam faciat, veritas autem omnem fraudem excludat. *Scripti vobis in epistola ne commisceamini fornicariis*. Scripsisse se significat prius, ubi commonet illos, ne conjungerent se malæ vitæ hominibus, et quia non intellexisse forte, ea quæ scripserat, videbantur, nunc in hac Epistola quid scripserit interpretatur dicens : *Non utique fornicariis hujus mundi, sed a fratribus scripsi recedendum. Aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus; alioquin debueratis de hoc mundo exire*. Igitur intellectum illorum arguit qui putabant forte quia ab incredulis fornicariis, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus prohibuisset, non a fratribus, et ideo illum, qui uxorem patris habebat, inter se esse non ægre ferabant. Si igitur his commiscimini, inquit, melius erat mori vos, compendium est enim male agentibus si citius moriantur, quam si diutius in peccatis versentur. *Nunc autem scripsi vobis ne commisceamini. Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec quidem cibum sumere*. Cum fratre prohibet cibum sumere, cum infideli autem non prohibuit, quippe cum dicat (I Cor. x) : *Si quis vos vocat ex infidelibus ad cœnam, ite et omne quod*

appositum fuerit manducate. Ideo ait, quid enim mihi de his quæ foris sunt judicare? Verum est, quia perfidos episcopus non potest judicare. Cum fratre autem in quo vitia hæc reperiuntur, non solum Sacramenta non edenda, sed nec communem escam docet: ut erubescat cum vitatur et se corrigat. Nonne de his qui intus sunt vos judicatis? Judicat quis dum discernit cui fratri adhæreat, quæ arguat, quem devitet. Nam eos qui foris sunt Deus judicabit. Superius ait:

Nolite ante tempus judicare, hic non prohibet, sed superius incognita per suspicionem maxime de rectore prohibuit judicare, quia Dei solius est occulta judicare, hoc autem loco ut fratrem frater examinet, jam jubet, sicut alio in loco dicit (II Cor. XIII): Vos ipsos tentate si estis in fide, ipsi vos probate; qui autem foris sunt in die judicii damnabuntur, quia dixit Dominus: Qui non crediderit, jam judicatus est (Joan. III); in quo enim spes non est, pro mortuo habendus est.

LIBER DECIMUS.

CAPUT VI.

De iudiciis coram quibus litigant arguit suos, et de causis quos inter se habent, et redit ad corrigendum fornicationis vitium.

Auferte malum ex vobis ipsis. (Ambr.) Adhuc commonet ut discernantur a malis et operibus et hominibus. *Audet aliquis vestrum adversus alterum habens negotium judicari apud iniquos et non apud sanctos? Iniquos duplici genere significat, et qui non credunt, et qui leges a Deo mundo creditas frequenter cum adulatione interpretantur, auctoritatem harum idolis deputantes, ideoque iniqui sunt, et quia in Ecclesia magis lex est, ubi Deus legis timetur, melius dicit apud Dei ministros agere causam; facilius enim de Dei timore sententiam legis veram promunt. (Aug.)* Et hic posset fieri iudicium haberè adversus alterum non esse peccatum, sed tantummodo id, extra Ecclesiam velle judicari, nisi secutus adjungeret: *Jam quidem omnino delictum est inter vos quia iudicia habetis vobiscum, et ne quisquam ita hoc excusaret, ut diceret, justum se habere negotium, sed iniquitatem se pati, quam vellet a se iudicium sententia removeri, continuo talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit atque ait: Quare non magis iniquitatem patimini? quare non potius fraudamini? ut ad illud redeatur quod Dominus ait: Si quis voluerit tunicam tuam tollere et iudicio tecum contendere, dimitte ei et pallium (Matth. XXIV); et alio loco: Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere (Luc. VI).* Prohibuit itaque suos de sæcularibus rebus cum aliis habere iudicium. Ex qua doctrina Apostolus dicit esse delictum; tamen cum sint in Ecclesia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudicantibus, extra Ecclesiam vero terribiliter vetat: manifestum est hic quid secundum veniam concedatur infirmis. *Aut ignoratis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Nihil odiose dicit Apostolus, ideo enim hunc mundum dixit, ut ostendat et alterum, quia et Joannes apostolus: Nolite, ait, diligere hunc mundum (I Joan. II); et Dominus in Evangelio: Sic, inquit, dilexit Deus mundum hunc, etc. (Joan. IV).* Hic ergo mundus in errore est, non ille superior ad cuius similitudinem hic factus est. Unde homo hic positus est ad imaginem Dei factus, ut sicut in superiori mundo ab uno Deo sunt omnia, ita et in hoc ab uno homine

B omnes haberent originem, hinc est, unde Moyses in Deuteronomio (Deut. XXXIII): Cum divideret, inquit, Altissimus gentes, quemadmodum dispersit filios Adæ, statuit fines gentium secundum numerum angelorum Dei. Quis tam apertum hunc mundum superioris esse imaginem certa ex causa, est enim et Hierusalem inferior et illa superior, quam matrem nostram: vocat idem Apostolus: est et inferior paradisi, in quo homo positus, mandatum et ut operetur ibi, et ut custodiret accepit. Est et ille cælestis in quo raptus Apostolus audivit arcana verba (II Cor. XII). Judicabunt ergo sancti hunc mundum, quia exemplo fidei illorum perfidia mundi damnabitur. *Et in vobis judicabitur mundus, tunc judicabitur hic mundus in nobis, si opus perfidorum hominum inveniat in nobis. Indigni sunt ergo hujusmodi qui etiam de minimis judicent.* Hoc est, non sunt utique indigni hi qui ipsum mundum iudicaturi sunt, ea iudicare quæ mundi sunt. *Nescitis quoniam angelos judicabimus? Addit plus dicendo, angelos judicabimus, id est, potentias spiritales, quas alio loco tradit in cælestibus degere, eodem genere iudicandos angelos a nobis, quo et mundus judicabitur. (Greg.)* Mentis quippe sanctorum transitoria cuncta despiciunt et sub se labi quidquid superbit, quidquid præterit contemplantur, et quasi in quodam rerum vertice constituti, tanto sibi omnia subesse conspiciunt, quanto semetipsas verius auctori omnium subdunt, atque inde cuncta transcendunt, unde Creatori cunctorum vera se humilitate prosternunt. (Aug.) In Evangelio ergo Dominus ait: *Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel (Matth. XIX).* Si duodecim sellæ ibi sunt, non est ubi sedeat tertius decimus apostolus Paulus, et non erit quomodo iudicet. Sed ipse iudicaturum se dixit non homines tantum sed Angelos; quos Angelos nisi apostatas? *Nescitis, inquit, quia angelos judicabimus? Responderet ergo turba, Quid te jactas iudicaturum? ubi sedebis? Duodecim sedes, dixit Dominus, de duodecim apostolis unus cecidit, in locum ipsius sanctus Matthias ordinatus est, impletus est duodenarius numerus sedium, primo locum inveni, ubi sedeas, et sic te minare iudicaturum. Quomodo ergo in quinque fratribus illius, qui torquebatur apud inferos, millia populi Judæorum, quomodo centum quinquaginta*

trium piscium millia millium sanctorum, sic in duodecim sedibus non duodecim homines, sed magnus numerus perfectorum intelligitur. *Sæcularia judicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos ad iudicandum constituite.* (Ambr.) Sæcularia judicia sunt ad corpus pertinentia, vel corporea, et quia non sic fieri debet adjecit: *Ad reverentiam vestram dico.* Ne quia supra negotium nominavit, sed quale non significavit, sunt enim et divina negotia, dicente eodem: *Adjutor negotii mei* (Col. iv), et sæcularia forte judicia, quia prohibuerat apud perfidos agenda quamvis in Ecclesia sicut audierant, a qualibuscumque tamen putarent audienda, aut terminanda, ad ruborem eorum, ait, *contemptibiles qui sunt in Ecclesia*, hoc est lignea vasa; tam enim intractabiles et inconsideratos eos significavit, ut imperitos forte ex tribus iudices eligerent. Hoc de experto scribebat Apostolus, sciebat enim quam tepidi et improvidi in reliquis causis fuerant deprehensi. (Greg.) Paulus enim auditores suos ad virtutem sapientiæ et linguarum genera, ad prophetiæ quoque indaganda mysteria succendebat dicens: *Æmulamini dona meliora, magis autem ut prophetiæ* (I Cor. xiv). Sed quia spiritualia dona non caperent, si terrena eos negotia depressissent, longe ante præmisit, dicens: *Contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum.* Ac si aperte dicat, qui minoris meriti sunt in Ecclesia et nullis magnorum donorum virtutibus pollent, ipsi de terrenis negotiis iudicent, quatenus per quos magna nequeunt bona, minora suppleantur; quos et contemptibiles nominat, et tamen sapientes vocat, cum dicit: *Sic non est sapiens quisquam inter vos qui possit iudicare inter fratrem suum?* Qua ex re quid colligitur nisi ut terrenas causas examinent, qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt? qui autem spiritualibus donis ditati sunt, profecto terrenis non debent negotiis implicari, ut dum non coguntur inferiora bona disponere, exercitati valeant bonis superioribus deservire. Sed curandum magnopere est, ut qui donis spiritualibus emicant, nequaquam proximorum infirmantium negotia funditus deserant, sed hæc aliis, quibus dignum est, tractanda committant. Unde et Moyses quoque ad populum viros pro se septuaginta constituit (Exod. xxiv), ut quanto se ab exterioribus causis absconderet, tanto ardentius interna penetraret, sicque fit, ut et summi viri magis ad spiritualia dona proficiant dum eorum mentes res infimæ non conculcant; et rursus viri in Ecclesia ultimi sine bono opere non vivant, dum in rebus exterioribus inveniunt recta quæ agant. Sancta quippe Ecclesia sic consistit unitate fidelium, sicut corpus nostrum unitum est compage membrorum. Alia namque membra sunt in corpore, quæ iuventuræ luci deserviunt; alia quæ a terræ tactu minime disjunguntur. Oculus quippe luci intenditur, et ne cæcari valeat a pulvere custoditur. Pes enim tunc officium suum recte peragit, cum suscipiendum terræ pulverem non refugit, quæ tamen corporis membra vicissim sibi sua officia impartiendo copulantur,

A ut pes oculis currat, et oculus pedi prospiciat. Sic itaque, sic sanctæ Ecclesiæ membra debent et officio esse disjuncta, et charitate conjuncta, ut summi viri eorum viam provideant, qui in terrenis negotiis vacant; quatenus velut ad lumen oculorum pes ambulet, et rursus quidquid terrenis negotiis implicati agunt, hoc ad majorem utilitatem referant. Ut pes cujus via prospicitur, non sibi tantummodo, sed etiam oculis gradiatur. Dum itaque sibi invicem alterna administratione conveniunt, miro modo agitur, ut quia electi quique vicissim sibimet impendendo, quod valent faciunt, eorum sunt opera etiam quæ facere ipsi non possunt. Sed inter hæc sciendum est, quia cum proximorum causis exterioribus, qui apte deserviant desunt, debent hi quoque, qui spiritualibus donis pleni sunt, eorum infirmitati condescendere, terrenisque eorum necessitatibus, in quantum decenter valent charitatis condescensione servire; nec tædere animum debet si sensus ejus contemplationi spiritualium semper intentus aliquando dispensandis rebus minimis quasi minoratus inflectitur, quando illud Verbum per quod constant omnia creata ut prodesset, hominis assumpta humanitate voluit paulo minus angelis minorari. Quid ergo mirum si homo se propter proximorum attrahat, dum creator hominum et angelorum formam hominis propter hominem suscepit? nec tamen minoratur sensus cum sic attrahitur, quia tanto subtilius superiora penetrat, quanto humiliter pro amore conditoris nec inferiora contemnit. Quid indignum nobis vel difficile est si supra infraque animum ducimus, qui eadem manu corporis lavamus faciem, qua etiam calcamus pedem? *Sic non est inter vos quisquam sapiens qui possit iudicare inter fratrem suum?* (Amb.) Quia ergo sunt, inquit, sapientes fratres, aliqui horum eligantur ad iudicandum quorum iudicium meretur mundus, magnus enim pudor est si inter eos qui dicuntur Dominum cognovisse, non inveniatur qui examinare possit negotium juxta jus Evangelicum, ideo autem fratrem iudicem eligendum dicit, quia adhuc rector Ecclesiæ illorum non erat ordinatus. *Sed frater cum fratre iudicio contendit, et hoc apud infideles.* Manifestum est, quia infideles aut arbitros, ut assollet fieri, postulatos significat, aut iudicem publicum cui dici solet: *Hodie dies sacrorum est, ius dici non potest.*

Jam quidem omnino delictum in vobis est, quod iudicia habeatis inter vos. Peccatum esse significat, quia frater cum fratre litigat, cum danda opera sit, ut concordēs sint quasi germani, maxime cum fides nostra paci studeat. Quamquam enim Christianus litigare non debeat, tamen si grave quid fuerit, et quod contemni non possit, causam ad Ecclesiam deferat, ne et damnum ad præsens et offensionem forte incurrat.

Quare non magis injuriam patimini? Quare non magis fraudamini? Sed vos injuriam facitis, et fraudatis, et hoc fratribus. Nunc hos corripit quorum injustitia jurgium generatur, quia non solum per

fraudem admittam rei sunt, sed et partem habent delicti illorum, qui coacti injuria aut fraude eorum, infideles rogant ad judicandum, et cum fraudem aut injurias illatas persequi non deberent, non solum vindicant, sed et ipsi fraudem et injurias faciunt, ut puniendi exempla fratribus tribuant. Et quid aliis facere credatur qui non parcat suis? *An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt?* Hoc dicens ostendit illos non nescios peccare, ac per hoc gravius vindicandum, si enim immisericordes rei sint apud Deum, quanto magis iniqui? *Nolite errare: neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.* Non hæc idcirco memoravit quasi nescirent, apud quos annum et sex menses sedit, docens Evangelium Dei, sed commonuit ut resuscitaret in illis reverentiam legis et meritum ad regna cælorum. *Et hæc quidem fuistis.* Ne omnibus hoc ascribere videretur, aut certe omnes ab his criminibus immunes faceret, si taceret, (prohibuisse enim videbatur, non revelasse crimina illorum); idcirco sic ait: *Et hæc quidem fuistis, et ne ad iram illos provocaret adjectit, Sed abluti estis; ut agnoscentes crimina rei facti, statim respirarent audientes sed abluti estis.* Solent enim aliqui pudorem pati, et corrigere cum de se audiunt bona. *Sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et Spiritu Dei nostri.* Hæc omnia beneficia puritatis in baptismo consecuti noscuntur, quod est fundamentum Evangelicæ veritatis: illic enim omnibus depositis peccatis abluitur credens, justificatur in Domini nomine, et Spiritu Dei nostri, Dei filius adoptatur. Per hæc admonet illos, quanta et qualis sit gratia, quam per veram traditionem consecuti sunt. Postea vero contra hanc regulam fidei impulsu malorum doctorum sentientes, his beneficiis se exuerunt. Unde id agitur ut revocet illos ad primam sententiam, ut recuperent quod fuerant consecuti. *Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.* Omnia sibi licere dicit, ea scilicet, quæ et coapostolis ejus licuerunt, quæ et lex continet naturalis, non Moysis, quia multa prohibuit Moyses propter duritiam cordis populi increduli et cervicosi, tamen si ad causam respicias, aliud fuit in sensu Apostoli, ut hæc loqueretur. Hæc enim præmisit, postea acturus hanc causam, sicut fecit, et de illo qui incestum admiserat, proponit enim designans quid acturus esset postea. Denique statim ad superiorem sensum breviter, interim re commendata redit, hoc enim ideo dicit quia licebat illi ab his sumptis accipere. Sed quoniam sciebat pseudoapostolos occasionem querere accipiendi, noluit ab his accipere, ne causa ventris vigor Evangelicæ veritatis torpesceret: si enim ab his acciperet, quos in tantis vitiis arguebat, auctoritatem magisterii concessam sibi ad vos a Domino inclinabat; non enim potest constanter argui, a quo accipitur, maxime cum ideo promptus ad dandum sit, ut sibi humiliet præposi-

tum; unde et dicit: *Sed ego sub nullius redigar potestate.* (Aug.) Potest aliquid licere et non expedire. Expedire autem quod non licet non potest. Ac per hoc non omnia licita expediunt, omnia vero illicita non expediunt. Tunc non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed usus ipsius potestatis adfert aliis impedimentum salutis; mihi videntur licere non expedire, quæ per justitiam, quæ coram Deo est, permittuntur, sed ostensione hominum, si ob hoc impediuntur ad salutem, vitanda sunt: ea vero non licere quæ sic vetantur ut facienda non sint. (Greg.) Sæpe hi qui in potestate sunt, dum sese et a licitis retinere nesciunt, ad illicita et iniqua delabuntur: solus enim in illicitis non cadet, qui se et aliquando a licitis caute restringit, quæ videlicet contritione religatus beatus Paulus insinuat dicens: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Atque ut ex ipsa religatione ostenderet, in quanta se mentis libertate dilaret, illico adjunxit: *Omnia mihi licent, sed ego sub nullius potestate redigar:* cum enim mens concepta desideria sequitur, servire rebus vincitur, quarum amore superatur. Paulus, cui cuncta licent, sub nullius potestate se redigit, quia semetipsum etiam a licitis restringendo ea quæ delectata premerent despecta transcendit. *Esca ventri et venter escis: Deus autem et hunc et hanc destruet.* (Amb.) destructio ventris est, cum edendi cessat officium, escæ vero destructio tunc erit, quando steterit nativitas. Pseudoapostoli autem, qui non utique religionis causa sed quæstus circuibant, peccantibus amari esse nolebant. (Aug.) Respicimus quotidianas ruinas corporis edendo et bibendo, priusquam escas et ventrem destruas satietate mirifica cum occideris indigentia, et corruptibile hoc induerit incorruptionem. *Corpus autem non fornicationi, sed Domino.* (Amb.) Nunc redit ad superiorem sensum. *Et Dominus corpori.* Quod Dominus corpori? subauditur, immortalitatem resuscitatio præstabit; corpus enim Deo dicatum dono spiritali remunerabitur merito ducis, id est animi. *Deus vero et Dominum suscitavit, et nos suscitabit per virtutem suam.* Idem sensus est, quem Dominicæ voluit exemplo resurrectionis firmare, virtus enim Dei Christus est, qua nos suscitabit, et ipsum Dominum, hoc dixit, quia ipse Dominus corpus suum suscitavit, sicut et ipse Dominus ait: *Solvite templum hoc, et ego tribus diebus suscitabo illud: hoc autem dicebat de templo corporis sui (Joan. II).* Quibusdam tamen videtur propter libertatem concessi arbitrii dixisse Apostolum: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt,* ut liceat fornicari, non tamen expediat. Sed quomodo licet quod prohibetur? aut certe si omnia licent, nihil potest dici illicitum, sed licet, non tamen expedit. Hæc susurrant potius quam asserunt aut immemores, aut negligentes. Dicit enim Joannes Baptista ad Herodem: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui (Marc. VI).* Sed forte Joannes expertus fuit humani eloquii, inspiratus in utero, quia si hoc est, debuit dicere, *Licet tibi, sed non expedit.* Sed et

Dominus similiter mulieri Chananeæ ait: *Non licet accipere panem filiorum et mittere canibus* (Matth. xv), et iterum dicit Dominus Judæis: *Non legistis quid fecit David, cum esuriret, quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis accepit? quos non licebat, etc.* (Matth. xii). Omne ergo quod prohibetur non licet, et omne quod non licet prohibetur; sed aliquando interveniente aliqua causa licet, sed non expedit. *Nescitis quia corpora vestra membra Christi sunt?* Corpora nostra membra Christi sunt, sed in novum hominem qui secundum Deum creatus est, quia ipse est caput Ecclesiæ: *Tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? Absit. Absit*, ait, quia meretrici adhærentia membra desinunt esse membra Christi. *An nescitis quia qui adhæret meretrici unum corpus fit?* Hoc dicit, quia qui contaminationi se admiscet, unum fit cum eo, cui se admiscet. Fornicatio enim ambos unum facit, ut quomodo in natura, sic et in macula unum sint. *Erunt, inquit, duo in carne una*. Manifestum est, ut quia mulier de viro est, ambo in carne una sint. *Qui autem adhæret Domino unus spiritus est.* (Aug.) Quoniam in bene agentibus spiritus Dei est, communis cum Deo hominibus. Cum sic dicitur unum, ut non addatur quid unum, et plura unum dicuntur eadem natura, atque essentia non dissidens neque dissentiens significatur; cum vero additur quid unum, potest aliquid significari ex pluribus unum factum, quamvis diversis natura, sicut anima et corpus non sunt utique unum; quid enim tam diversum nisi addatur aut subintelligatur quid unum, id est unus homo aut unum animal. Inde Apostolus, *qui adhæret meretrici*, inquit, *unum corpus est*, non dixit unum sunt, aut unum est, sed addidit corpus, tanquam ex duobus diversis masculino et feminino unum corpus adjectione compositum, et *qui adhæret*, inquit, *Domino, unus spiritus est*. Non dixit qui adhæret Domino unum est, aut unum sunt, sed addidit spiritus. Diversum enim natura spiritus hominis et spiritus Dei: sed inhærendo fit unus spiritus ex diversis duobus. Ita ut sine humano spiritu, beatus sit Dei spiritus atque perfectus, beatus autem hominis spiritus non nisi cum Deo. Quamobrem sive ita dicatur, Deus, de Deo, ut et singulis hoc nomen conveniat, non tamen ut ambo simul duo dii, sed unus Deus sit; ita enim sibi cohærent, quod etiam in distantibus diversisque substantiis fieri Apostolus testis est. Nam et solus Dominus spiritus est, et solus hominis spiritus, utique spiritus est, tamen si adhæreat Domino, unus spiritus est: quanto magis ibi, ubi est omnino inseparabilis atque æterna connexio? Sic ordinata est mens naturarum ordine, non locorum, ut supra illam non sit nisi Deus. Denique cum illi penitus adhæserit, unus erit spiritus, cui rei attestatur Apostolus dicens: *Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est*. Accedente quidem ista ad participationem naturæ veritatis beatitudinis illius, non tamen crescente illo in natura veritatis beatitudine sua. In illa itaque natura cui feliciter adhæserit immutabile

A videbit omne quod viderit, tunc sicut ei divina Scriptura promittit, satiabitur in bonis desiderium ejus, bonis immutabilibus, ipsa trinitate Deo suo, cuius imago est, et ne uspiam deinceps violeetur, erit in abscondito vultus ejus tanta ubertate ejus impleta, ut eam nunquam peccare delectet.

Fugite fornicationem. (Amb.) Recte fugiendam monet fornicationem per quam filii Dei sunt filii diaboli. *Omne peccatum quodcumque fecerit homo extra corpus est, qui autem fornicatur in corpus suum peccat.* Ostendit gravissimum esse peccatum, quia ex hoc omne deperit corpus, in cæteris autem peccatis portio perit, non totum, totum enim corpus vir est et mulier, quia portio viri est mulier. Quicumque enim aliud peccatum admisserit extra se peccat; B fornicarius vero in carnem suam peccat. Age si laqueo vitam sinit, aut ferro se trucidet, non in corpus suum videtur peccare? non in corpus suum peccat, sed in animam, cui vim facit. Fornicari autem corporale delictum est, quod et corpus contingit et animam, non enim sine desiderio carnis, quia habet et caro proprium motum, anima concupiscit, ut peccet in carnem, quamvis sine anima nihil possit. Per id ergo quod in carnem quæ ex se est peccat (ad originem enim retulit), in corpus suum dicitur peccare ut desinat a fornicatione quasi sibi parcens. Novatiano tamen hic qui fornicatur, non in corpus suum videtur peccare, sed in Christi, aliter enim hoc pronuntiat, ut etiam illum qui fornicatur in Spiritum sanctum dicat peccare, propter causam C qua scissus est ab Ecclesia. Hoc nulla ratione astrui potest, corpus enim Christi non est unum, aut duo Christiani sed omnes singuli autem membra sunt: quomodo ergo qui fornicatur in Christi corpus peccat, cum non omnes contamineat? quod si ita esset ut Novatiano videtur, cætera omnia peccata extra Deum essent, et sola fornicatione peccatum esset in Deum; etiam qui vadit ad idola, non peccat in Deum, nec qui negat in persecutione, quia omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus Christi est, sicut illi videtur. Si autem et hoc aliter voluerit pronuntiare, ut neget aliquid extra corpus Christi esse peccatum, cogetur dicere, quia omnis quicumque quodcumque peccat fecerit, in Deum peccat, et in Spiritum sanctum, ut et fur et perjurus, et mendax D in Spiritum sanctum peccare dicatur; et quomodo est illud quod ait Dominus: *Quia omnia peccata et blasphemie remittentur hominibus; qui autem peccaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque hic, neque in futuro* (Matth. xii). Apparet utique exceptis cæteris peccatis aliud esse peccatum, quam peccatum dicitur in Spiritum sanctum. Quibusdam iterum videtur quia qui fornicatur, ideo in corpus suum dicitur peccare, quia Ecclesiæ membrum est, et se contaminans, in Ecclesiam peccat, cuius membrum est. Qui ergo Ecclesiæ membrum est, dicendum est illi, cum fornicatur, quia non sibi, sed in Ecclesiam peccat. Porro autem dicit Apostolus, quia qui fornicatur, per id quod in portionem suam

delinquit in corpus suum peccat. (Aug.) *An nescitis, inquit, quoniam qui adheret meretrici, unum corpus est? Erunt enim, inquit, duo in carne una.* Nunquid hoc posset dici de aliis, atque aliis quibusque facinoribus hominum? liberum est enim animo humano in aliis quibusque soeleribus et unum aliquod eorum operari, et eo ipso tempore alibi cogitatione distendi, quod in fornicationis ipso opere ac tempore non licet animo ad aliquid aliud cogitandum liberum esse, sic enim totus homo absorbetur ab ipso, et in ipso corpore, ut jam dici non possit ipse animus suus esse, sed simul totus homo dici possit quod caro sit, et spiritus vadens et non rediens. Sic ergo possumus intelligere, quia omne peccatum quod cum fecerit homo extra corpus est, qui autem fornicatur in corpus proprium peccat, ut videatur Apostolus in tantum exaggerare voluisse fornicationis malum, ut in comparatione hujus cætera extra corpus habenda esse dixerit, quæcunque peccata, et solo hoc tantummodo fornicationis malo in corpus proprium peccare dixerit, quia a majore libidinis ardore, quo superior nullus est, voluptas ipsius corporis tenet servum efficitque captivum. *An nescitis quia corpora vestra templum est Spiritus sancti quem habetis a Deo? (Ambr.)* Superius templum Dei dixit, hic templum Spiritus sancti, quia in substantia hoc est Spiritus quod Deus, hoc idcirco dixit ut corpora nostra incontaminata servemus, ut possit illic Spiritus sanctus habitare. *Et non estis vestri, empti enim estis pretio.* Manifestum est, qui emptus est, non est sui arbitrii, sed ejus a quo emptus est, ut non suam, sed illius faciat voluntatem, et quia care empti sumus, propensius Domino nostro servire debemus ne offensus, a qua nos redemit morti nos reddat: quam enim charissimum pretio nos emit, ut sanguinem suum daret pro nobis? *Clarificate et portate Deum in corpore vestro.* Hoc est, clarificare et portare Deum in corpore, ut secundum legem ejus ambulemus, per legem enim suam ipse videtur in nobis. Portare Deum tamen hoc est, imaginem Dei in rebus bene gestis ostendere. (Aug.) Duo sunt peccata et duo genera peccatorum, aut enim in Deum homo peccat, aut in hominem; peccatur autem in Deum etiam corrumpendo et templum ejus in te, etenim Deus redemit te sanguine Filii sui, quanquam et antequam redimereris cujus eras, nisi ejus qui condidit omnia? peculiariter quodammodo te habere voluit redemptum sanguine Filii sui. *Non estis, inquit, vestri, empti enim estis pretio magno, glorificate et portate Dominum in corpore vestro.* Ergo ille a quo redemptus es, effecit te domum suam; nunquid tu vis everti domum tuam? sic nec Deus suam, hoc est, teipsum; si tibi non parcis, propter te ipsum parce tibi, vel propter Deum, qui te fecit templum suum. *Templum enim Dei sanctum est quod estis vos. Et qui templum Dei violaverit disperdet illum Deus.— De his autem quæ scripsistis mihi, bonum est homini mulierem non tangere. (Ambr.)* Pravis sensibus pseudoapostolorum exagitati, qui nuptias per hypocrisin,

A ut cæteris puriores viderentur, spernendas docebant. hæc per Epistolam ab Apostolo requirebant: quia enim non oblectabantur hac sententia, prætermissis cæteris, hoc solum requirunt, quibus tamen respondit: *Bonum est quidem mulierem non contingere, quanquam non illi istud simpliciter asserant. Tamen propter fornicationem, hoc est, ne quid contra legem admittatur cum quando quod lex non prohibet vitatur. Unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat (Greg.)* Raulus cum quosdam in Ecclesia incontinentes aspiceret, concessit minima, ut majora devitarentur, propter fornicationem enim unusquisque suam uxorem habeat, et quia tunc solum conjuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur, ut hoc etiam quod concesserat sine culpa, quamvis minore, non esse monstraret, illico adjunxit, *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium: non enim est sine vitio, quod ignoscitur, et non præcipitur. Peccatum profecto vidit, quod posse indulgeri prævidit, sed cum in dubiis constringimur, utiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus (Ambr.)* Solent enim qui compendium quærant errare; quomodo enim fieri possit, ut hi se ab uxoribus suis abstinere, quos in tantis vitiis reperit? ideo ergo non permittit ne a licitis se abstinere concessa præsumerent, sicut faciunt Manichæi: *Ut uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro.* Inviceu sibi subjici illos in hac causa, ut quia unum corpus sunt, una illorum sit et voluntas in lege naturæ. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Hoc dicit, quod neque viro, neque mulieri liceat corpus suum alii tradere; invicem enim sibi debitores sunt in hac causa ne peccandi daretur occasio. *Nolite fraudare invicem.* Hoc dicit ut conveniat illis in re uxoria, ne dissensio generet fornicationem. *Nisi ex consensu ad tempus.* Id est, a cuncto abstineant se propter gratiarum actiones. *Ut vacetis orationi.* Quanquam enim sine intermissione orandum sit (meditatio enim hæc omni die facienda est), tamen ut orationi insistatur, huic rei vacandum præcepit, interpositis temporibus ad Dominum promerendum; ut enim misereatur, mundius exorandus est, quatinus munda sint conjugia, tamen etiam a licitis abstinendum est, ut facilius ad effectum deducatur oratio, nam et in lege sanctificari volentes, inter cætera etiam ab uvis passis jussu Domini temperabant, ut fierent sanctiores, cum enim quis etiam non concessa contingit, ostendit se velle quod precatur accipere. *Et iterum revertimini ad idipsum.* Quoniam consilium dat conjugii post dies orationis ad usum naturalem reverti debere. *Ne vos tentet Satanas propter intemperantiam vestram.* Interpositis diebus abstinendum monet ne occasio detur diabolo, sicut dicit Petrus apostolus: « Ecce diabolus, ut leo rugions, circuit quærens quem devoret. » Si enim causa filiorum creandorum ducitur uxor, non multum tempus con-

cessum videtur ad idipsum usum, quia et dies festi et dies processionis, et ipsa ratio conceptus et partus juxta legem cessari temporibus his debere demonstrant. *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Manifestum est ideo hoc illum dare consilium, ut fornicationem excludat, non ut ad meliorem vitam tendentibus iter claudat. (*Aug.*) Quæ sint autem levia, quæ gravia peccata non humano sed divino sunt pensanda iudicio. Videmus enim quædam ab ipsis quoque apostolis ignoscendo fuisse concessa, quale illud est quod venerabilis Paulus conjugibus ait: *Nolite invicem fraudare nisi ex consensu ad tempus ut vacetis orationi.* Et, *ad idipsum iterum revertimini, ne vos tentet Satanas propter intemperantiam vestram,* quod putari posset non esse peccatum misceri scilicet conjugii non filiorum procreandorum causa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis ut fornicationis sive adulterii, sive cujusquam alterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe est etiam dicere, quo potest tentare Satana, libido pertrahere, incontinentium devitet infirmitas. Posset ergo, ut dixi, hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset: « Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium. » Quis autem jam negot esse peccatum, cum dari veniam facientibus apostolica auctoritate fateatur (*Greg.*)? Admonendi sunt conjuges, ut suscipiendæ prolis se meminerint causa conjunctos, et cum immoderate admixtioni servientes propagationis articulum in usum transferunt voluptatis, perpendant, quod licet extra non exeant, tamen in ipso conjugio conjugii jura transcendant. Unde necesse est ut crebris ex orationibus deleant quod pulehram copulæ speciem admixtis voluptatibus fœdant. Hinc est enim, quod peritus medicinæ cœlestis Apostolus non tam sanos instituit quam infirmis medicamenta monstravit dicens.

CAPUT VII.

Instruit eos qui sunt in matrimonio, et majus bonum docet esse in virginali statu vivere.

De quibus scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere. Propter fornicationes autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat. Qui enim fornicationis metu permisit profecto non stantibus præceptum contulit, sed ne fortasse in terram ruerent lectum cadentibus ostendit. Unde adhuc infirmantibus subdit: *Uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro.* Quibus dum in magna honestate conjugii aliquid de voluptate largiretur adjunxit, « hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium, » culpa quippe esse invenitur quod indulgeri perhibetur. Sed quæ tanto citius relaxetur, quanto non per hanc illicitum quid agitur, sed hoc quod est licitum sub moderamine non tenetur. Quod bene Loth in semetipso exprimit (*Gen. xix*), quia ardentem Sodomam fugit, sed tamen Segor inveniens nequaquam mox montana descendit; ardentem quippe Sodomam fugere est illicita carnis incendia declinare; altitudo vero est montium munditia continen-

tiū, vel certe quasi in monte sunt qui etiam carnali copulæ inhærent, sed tamen extra suscipiendæ prolis admixtionem debitam nulla carnis voluptate solvuntur. In monte quippe stare quid est, nisi fructam propaginis in carne non quærere: in monte stare est carni carnaliter non adhærere. Sed quia multi sunt qui scelera quidem carnis deserant, nec tamen in conjugio positi usus solummodo debiti jura conservent, exit quidem Loth Sodomam, sed tamen mox ad montana non pervenit, cum jam damnabilis vita relinquitur, sed adhuc celsitudo conjugalis continentia subtiliter non tenetur. Est vero in medium Segor civitas quæ fugientem salvet infirmum, quia videlicet cum sibi per incontinentiam miscentur conjuges, et lapsus scelerum fugiunt et tamen venia salvantur, quasi parvam quippe civitatem inveniunt in qua ab ignibus defendantur. Quia conjugalis hæc vita non quidem in virtutibus mira est, sed tamen a suppliciiis secreta. Unde idem Loth ad angelum dicit: *Est civitas hæc juxta, ad quam passum fugera parva, et salvabor in ea: nunquid non modica est et vivit in ea anima mea?* Juxta igitur dicitur, et tamen ad salutem tuta perhibetur, quia conjugalis vita nec a mundo longe est divisa, nec tamen a gaudio salutis aliena. Sed tunc in actione hanc vitam suam conjuges quasi in parva civitate custodiunt, quando pro se assiduis deprecationibus intercedunt. Unde et recte per angelum ad eundem Loth dicitur: *Ecce etiam in hoc suscepi proces tuas ut non subvertam urbem pro qua locutus es,* quia videlicet cum Deo deprecatio funditur, nequaquam talis conjugum vitæ damnatur; de qua deprecatione quoque Paulus admonet dicens: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi.*

Volo autem omnes homines esse sicut meipsum (Ambr.) Quantum ergo ad benevolam et sollicitum magistrum pertinet omnes tales fieri posse volebat esse, sicut seipsum, qualis autem ipse erat mox in subjectis ostendit. *Sed unusquisque proprium donum habet a Deo, alius quidem sic, alius vero sic.* Hoc est unusquisque juxta votum suum donum Dei habet, ut, si velit, ipsius nutu Dei possibilitatem consequatur; ideo non debet quis constringi ne a licito prohibitus, illicita admittat, sed ipse sibi eligat quid sequatur: *Dico autem non nuptiis et viduis, bonum est illis si sic permaneant sicut et ego.* Non diceret bonum est in nuptiis, ut sicut et ego, si non esset integer in corpore, nec diceret: « Omnes homines volebam esse sicut meipsum; » si enim habuit uxorem et hoc dixit, virgines esse noluit. Sed absit, sic enim a pueritia Spiritu fervebat, ut hujus rei studium non haberet, quippe cum juvenulus anticipatus sit a gratia Dei. Postquam dixit unumquemque proprium donum habere a Deo, ostendit in qua re melius est esse propensiosem, quia in eo adjuvatur quis, quod videtur aviditate mentis appetere. *Quod si se non continent, nubant: melius est enim nubere quam uri (Cass.).* Notandum quod fornicationis genera sunt tria. Primum quod per conjunctionem sexus utriusque veriti-

titur. Secundum quod absque femineo tantum, pro quo Her. patriarchæ Judæ filius, a Domino percussus legitur (Gen. xxxviii), quod in Scripturis sanctis immunditia nuncupatur, super quo Apostolus : *Dico enim innuptis et viduis : Bonum est illis si sic permanserint sicut et ego. Quod si non continent, nubant : melius enim est nubere quam uri.* Tertium quod animo ac mente concipitur, de quo Dominus in Evangelio : *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (Math. v).* Quæ tria genera beatus Apostolus pari modo exstinguenda pronuntiat. *Mortificate, inquit, membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, etc. (Amb.)* In ista re illos vult contendere ut se contineant, quod si impulsu carnis perseverare se viderint non posse, quia nec sunt promptiores in eo ipso ut adjuventur a Deo : illum enim Deus adjuvat, quem videt tota virtute contendere ; nubant utique si uri timent, forte enim poterunt postea hoc adipisci. Digesto enim impedimento reparat se voluntas robustiore virtute : sic enim scriptum est (Math. xix) : *Qui potest capere, capiat. (Aug.)* Sed non possum, inquis ; non potes ? non possum suscipit re nutritoria quædam Apostoli auctoritas, ut si se non continent nubant. Fiat aliquid unde perveniatur ad veniam, pertineat ad veniam ne irruatur in æternam pœnam. Fiat quod licet, unde agnoscat quod non licet, hoc indicat quod sequitur, « malle eos nubere quam uri. » Concessit, inquit, aliquid incontinentiæ, quia malus timuit pœnas æternas, timuit quod expectat et raadet adulteros, etiam hoc quod conjugati victi concupiscentiâ utuntur invicem ultra necessitatem liberos procreandi pœnam in his pro quibus quotidie dicitur : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. (Greg.)* Scriptum quippe est : *Melius est nubere quam uri.* Sine culpa scilicet ad conjugium veniunt si tamen necdum meliora deverterunt. Nam quisquis bonum majus subire proposuit, bonum minus quod licuit illicitum fecit. Scriptum quippe est : *Nemo mittens manum suam super aratrum, et respiciens retro, aptus est regno cælorum (Luc. ix).* Qui igitur fortiori studio intenderat, retro conspiciere convulcitur, si derelictis bonis amplioribus ad minima retorquetur. (Amb.) Non ideo dixit : *Melius nubere quam uri,* quasi bonum sit uri, ideo nubere melius, sed consuetudinem secutus est, solemus enim dicere, melius est lucrum facere, quam damnum. Uri ergo est desiderii ægi vel vinci, cum enim voluntas calori carnis consentit uritur, nam desideria pati, et non vinci, illustris viri est et perfecti.

His autem qui matrimonio juncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus. Postquam innuptis et viduis locutus est, hos alloquitur qui matrimonio juncti sunt ore Dominico. *Uxorem a viro non discedere : quod si discesserit, manere innuptam.* Hoc Apostoli consilium est, ut si discesserit propter malam conversationem viri jam ianupta manet. *Aut viro reconciliari.* Quod si continere se inquit non potest, quia pugnare non vult contra carnem, viro reconcilietur Non enim

A permittitur mulieri ut nubat si virom suum causa fornicationis dimiserit, aut apostasiæ, aut si impellente lascivia usum quærat uxoris, quia inferior non omnino hac lege utitur qua potior. Si tamen apostaverit vir aut usum quærat uxoris invertere, nec alii potest nubere mulier nec reverti ad illum. *Et vir uxorem non dimittat.* Subauditur autem, excepta fornicationis causa, et ideo non subjecit, sicut de muliere dicens. Quod si discesserit manere sic, quia viro licet ducere uxorem, si dimiserit uxorem peccantem, quia non ita lege constringitur sicut mulier. *Caput enim mulieris vir est. (Aug.)* Dominus ergo ad illud confirmandum, ut non facile uxor dimittatur solam causam fornicationis exceptit. Cæteras vero universas molestias, si quæ forte exstiterint, jubet pro fide conjugali et pro castitate fortiter sustinere. Et mœchum dicit etiam virum, qui eam duxerit, quæ soluta est a viro. Cujus rei apostolus Paulus terminum ostendit, quia tandiu observandum dicit, quandiu vir ejus vivit. Illo autem mortuo dat nubendi licentiam. Hauc enim etiam ipse regulam tenuit, et in ea non suum consilium sicut in nonnullis monitis, sed præceptum Domini jubentis ostendit, cum ait : *Eis autem quæ nuptæ sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, mulierem a viro non discedere, quod si discesserit manere innuptam, aut viro suo reconciliari, et vir uxorem ne dimittat,* credo simili forma, ut si dimiserit, non ducat aliam, aut reconcilietur uxori ; fieri enim potest ut dimittat uxorem causa fornicationis quam Dominus exceptam esse voluit, jam vero si nec illi nubere conceditur viro viro a quo recessit, neque huic alteram ducere viva uxore quam dimisit, multo minus fas est illicita cum quolibet supra committere. *Nam cæteris ego dico, non Dominus (Ambr.)* Hoc dicit, ut ostendat, quid proprio ore Dominus jussit, et quid hujus auctoritati concessit, quia et per istum Dominus loquitur, ait enim : *An experimentum queritis ejus, qui in me loquitur Christus ? (Aug.)* Hic primo videndum est, quibus cæteris, dicebat enim superius ex Domini persona his qui sunt in conjugio ; nunc vero ex sua persona cæteris dicit. Ergo fortasse his, qui non sunt in conjugio, sed non sequitur. Ita enim subjungit : *Si quis, fratres, habet uxorem infidelem et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Ergo etiam nunc his dicit, qui sunt in conjugio. Quid sibi ergo vult quod ait *cæteris,* nisi quia superius eis loquebatur, qui sic copulati sunt, ut ambo in fide Christi essent, cæteris vero nunc dicit, id est, eis qui sic copulati sunt, ut non ambo fideles sint. *Si quis, fratres, uxorem habet infidelem et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non relinquat virum (Ambr.)* Hoc dixit quia inter illa primordia cum ambo utique essent Gentiles, fiebat ut unus ex his crederet, et quia horrebant perfdi culturam Dei, similiter et credentes contaminationem præteriti erroris, ideo præcepit ut si contenti essent habitare cum immutatis, con-

tenti essent et fideles esse cum illis. (Aug.) Aliud est quod jubetur, aliud quod monetur, aliud quod ignoscitur; jubetur mulier a viro non discedere, quod si recesserit manere innupta, aut viro suo reconciliari, aliter ergo non licet facere. Monetur autem vir fidelis si habet uxorem infidelem consentientem secum habitare, non eam dimittere. Licet ergo et dimittere quia non est præceptum Domini ne dimittat, sed consilium Apostoli: sicut monetur virgo non nubere, sed si nupserit consilium quidem non tenebit, sed contra præceptum non faciet. Ignoscitur cum dicitur: *Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium.* Quapropter licet ut dimittatur conjux infidelis, quamvis melius sit non dimittere, et tamen non licet secundum præceptum Domini ut dimittatur conjux nisi causa fornicationis. Fornicatio est etiam ipsa infidelitas. Quid enim tu dicis, apostole? Certe ut vir fidelis consentientem secum habitare mulierem infidelem non dimittat. Ita, inquit; cum ergo hoc et Dominus præcipiat, ne dimittat vir uxorem nisi causa fornicationis, quare hic dicis: «Ego dico, non Dominus?» Quia scilicet idololatria quam sequuntur infideles, et quælibet noxia superstitio fornicatio est. Dominus autem permisit causa fornicationis uxorem dimitti, sed quia permisit, non jussit, dedit locum apostolo monendi ut qui voluerit non dimittat uxorem infidelem, quod sic fortasse possit fidelis fieri. *Sanctificatus est enim vir infidelis in uxore fidei, et sanctificata est mulier infidelis in viro fidei.* (Ambr.) Habere illos beneficium bonæ voluntatis ostendit, qua honorem nominis Christi non habent et ad tuitionem pertinet hospitii, in quo signum sit crucis, quo mors victa est, sanctificatio enim est. *Alioquin filii vestri immundi essent.* Immundi essent filii eorum, si dimitterent nolentes habitare secum, et aliis se copularent: essent enim adulteri eorum per hoc et filii eorum spurii, ideo immundi. Credo jam provenerat ut nonnullæ feminae per viros fideles, et viri per uxores fideles in fidem venirent, et quanvis non dicens nomina, exemplis tamen hortatus est ad confirmandum consilium suum. Deinde sequitur, *alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* Jam enim parvuli Christiani erant, qui sive auctore uno ex parentibus, sive utroque consentiente sanctificati erant. Quod non fieret, si uno credente dissociaretur conjugium et non toleraretur infidelitas conjugis usque ad opportunitatem credendi. *Nunc autem sancti sunt.* Sancti sunt, quia de conjugis licitis nati sunt, et quia sub Creatoris veneratione nati sunt propensiore ex parte. Quia, sicut quidquid sub prædicatione idolorum sit, immundum est, et ita quidquid sub Dei creatoris sit professione, sanctum est, *Quod si infidelis discedit, discedat.* Propositum religionis custodit præcipiendo, ne Christiani relinquunt conjugia: sed si infidelis odio Dei discedit, fidelis non erit reus dissoluti matrimonii: major enim causa Dei est, quam matrimonii. *Non est enim frater aut soror servituti subjectus in ejusmodi.* Hoc est,

A non debetur irreverentia conjugii ei, qui horret auctorem conjugii: non enim ratum est matrimonium, quod sine Dei devotione est, ac per hoc non est peccatum ei qui dimittitur propter Deum, si alii se junxerit, contumelia enim creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur ne accusetur alii copulatus: infidelis autem discedens et in Deum et in matrimonium peccare dignoscitur, quia noluit sub Dei devotione habere conjugium. Itaque non est ei fides servanda conjugii, quia ideo recessit ne audiret auctorem esse Christianorum Deum conjugii. Nam si Esdras dimitti fecit uxores, aut viros infideles, ut propitius fieret Deus, nec iratus, si alias ex genere suo acciperent; non enim ita præceptum his est, ut remissis istis alias minime ducerent, quanto magis si infidelis discesserit liberum habebit arbitrium, si voluerit nubere legis suæ viro? illud enim non debet imputari matrimonium, quod extra decretum Dei factum est, sed cum post cognoscit et dolet dereliquisse reemendat se ut veniam mereatur. Si autem ambo crediderint per cognitionem Dei confirmant conjugium. *In pace autem vocavit nos Deus.* Verum est, quia non oportet litigare cum eo qui discedit, quia odio Dei discedit, ac per hoc nec dignus habendus est. *Quid enim scis, mulier, si virum salvum facias? Aut unde scis, vir, si uxorem salvam facias?* Hoc dicit quia forte possunt credere, qui non horrent nomen Christi. *Nisi unicuique sicut divisit Dominus.* Divisit Dominus unicuique quando salvetur, hoc est, quando potest credere, et sustinet illum, et hic docet expectandos eos, nec scandalum de his pati debere, quia custodienda est spes illorum; si enim ipsi recesserint, dissimulandum ab his.

C *Unumquemque sicut vocavit Deus ita ambulet.* Hoc est, ut si matrimonio junctus est, qui credit non deserat, neque vir neque mulier, sed sic maneat sive Judæus, sive Græcus. *Sicut in omnibus Ecclesiis doceo.* Ut suadeat non se aliter his tradere quam cæteris, ut cum cæteros hujus fidelis hoc doceri audiunt, promptius assequantur, facile enim quis inclinatur si viderit socium consensisse. *Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium.* Hoc est quod dixit, ut ita ambulet, sicut vocatus est. Ut Judæus factus Christianus non putet se forte indignum, quia præputium non habet dans gloriam præputio. *In præputio quis vocatus est? non circumcidatur.* Ut Gentilis vocatus non æstimet debere se circumcidi per id quod filios Abraham præponi audit, nec enim quia circumcisi sunt præponuntur, sed merito Abraham cujus filii sunt in utroque, si credant; si quominus pejores erunt Gentilibus. Deterius est enim fuisse et non esse, quam nunquam fuisse. *Circumcisio nihil est, et præputium nihil est.* Manifestum est quia nec obest, nec prodest. *Sed observatio mandatorum Dei,* id est, fides propitium facit Deum, si bonis operibus approbetur. *Unusquisque in ea vocatione in qua vocatus est, in ea permaneat,* hoc firmat quod supra dixit. *Servus vocatus es? non sit tibi curæ, sed et potes, liber fieri, magis utere.* Hortatur ut bene ser-

viens de Dei timore carnali domino dignum se faciat libertate, ne audiens forte, « Servus vocatus es, non sit tibi cura, » negligentior esset circa bonos actus carnalis Domini, et doctrina Christi blasphemaretur, et nec ille Deum promereretur, qui in his terrenis bene serviens meritum sibi collocat apud Deum, quia dixit Dominus : « Qui in minimo fidelis est, et in magno erit. » — *Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini.* Ereptus enim a peccatis quæ veros servos probant, libertus fit. Hic enim omnino servus est, qui imprudenter agit, sicut et veteribus placuit, qui omnes sapientes liberos appellarunt, imprudentes autem omnes servos, unde Salomon, *Servo, inquit, sapienti liberi servient (Ecli. x).* Hic ergo qui credit et si servus sit ad tempus, quia rem facit prudentem, ut credat in Christum, libertus fit Domini. Si ergo peccata servos faciunt, sicut Cham filius Noe peccati et imprudentiæ causa factus est servus (*Gen. ix*), cum quis accipit remissionem peccatorum libertus efficitur. *Similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.* Profectus est ex libero servum fieri Christi. Liber enim erat a Deo, quod maximum crimen est. Ideo amissa amara et contraria libertate conditionem sortitus est, quæ prodesset, sicut dicit Dominus : *Tollite jugum meum super vos quia suave est; et onus meum, quia leve est (Matth. xi).* Superbiam itaque abscidit et in unitatem fecit, ut neque servus pudore conditionis despectum se putet, neque liber elatione mentis inflatus servo se superponat. *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.* Verum est, quia tam caro pretio empti sumus, ut a nullo redimari potuissemus, nisi a Christo, qui omnium dives est. Qui ergo pretio emitur, magis servire debet, ut aliquatenus vicem reddat emptori. A Deo ergo empti, id est, a Christo; servi hominum esse non debent. Servi autem hominum hi sunt, qui humanis se subjiciunt superstitionibus. Apostolus tamen illud memorat, quod in capite Epistolæ reprehendit, eo quod dicerent, *Ego sum Pauli, alius autem, Ego Apollo* : dedit tamen articulum Christum fatendum Deum, quando servos Christi non hominis servos appellandos ostendit. *Unusquisque frater in quo vocatus est, in eo maneat apud Deum.* Hoc est, quod supra dixit, quod ut plene commendat reiterat.

De virginibus autem præceptum Domini non habeo. Hoc ad scripta illorum respondit, sicut supra dixit : *De quibus scripsistis mihi, etc. Consilium autem do tanquam misericordiam consecutus a Domino ut sim fidelis.* Præceptum se de virginibus negat accepisse, quia non poterat auctor conjugii rem adversam nuptiis imperare, ne factum suum pristinum accusaret. *Consilium autem do,* non quod displiceat, neque quod adulatione factum sit, quia ad hoc gratiam consecutus est, ut idoneus sit in dandis consiliis salutaribus.

Existimo ergo hoc bonum esse propter præsentem necessitatem; quia optimum est homini sic esse. Bonum dicit esse, virginem permanere, et uti hoc ab-

solutius ostenderet propter præsentem necessitatem ait, quia optimum est, ut inter bonum et optimum nihil tam præclarum atque utile esse cognosceretur, quam est virginitas. Quia non solum apud Deum virginitatem commendatiorem docet, sed et apud vitam præsentem, dum necessitates temporis nescit, quas patitur conjugatio, et mœrores partus, simulque orbitates filiorum ignorat. Ut ergo ad hanc affectandam hortaretur, præsentis necessitatis exitia lucrari docet has, quæ illam dilexerint. Ut cum non solum apud Deum locum meliorem habere discunt, verum etiam in præsentem omni industria hanc appetent. Unum enim est quod laborat ut affectum carnis vincat, in cæteris omnibus libera, quia enim caro in origine sua est, et natura, usus ejus suavis, videt, et dulcis affectus, ideo hæc superare non brevis gloria est. *Vinctus es uxori? ne quæsieris solutionem.* Hæc remediorum consilia sunt. dicit enim non debere quemquam absolvi ab uxore, nisi causa fornicationis; frequenter enim suas dimittententes sub tegmine continentiæ, alias decipiunt refrigerescente proposito, sed si melius vult vivere cum uxore sua positus, exhortetur illam, ut sine scandalo prius vivat. *Solutus es ab uxore? ne quæsieris uxorem.* Ut sciens hoc magis Deo acceptum, et a necessitate liberum non quærat uxorem; ita tamen ut a cæteris temperet; si quo minus, quid prodest desiderium carnis premere, hoc est, rem licitam spernere et illicitis subjacere? *Si autem acceperis uxorem, non peccasti.* Non utique peccat, quia quod concessum est facit, si vero contempserit, meritum sibi collocat et coronam: magnæ enim patientiæ est, hoc non contingere, quod prohibitum non est. *Et si nupsit virgo, non peccabit.* Quia apud Deum ex hac causa libera est. *Tribulationes tamen carnis habebunt hujusmodi.* Hoc est, etsi aperte a peccato liberi sunt, in hac tamen vita tribulationes habebunt, gemitus ventris, nutrimenta filiorum, victus, tegumenta, dotes, ægritudo, apparatus domus, uxoris necessitas, mariti dominatio. (*Greg.*) Sed tribulationem carnis hic pati possunt etiam qui spiritaliter vivunt; cur ergo inesse conjugibus carnis tribulatio quasi specialiter dicitur, quæ etiam a vita spiritalium longe non est, nisi quod hi frequenter majores tribulationes ex carne suscipiunt, qui carnis voluptatibus delectantur. Bene autem per Job dicitur : *Et anima ejus super semetipso lugebit (Job. xiv),* quia quisquis in se gaudere appetit, eo ipso jam in luctu est, quo a vera lætitia recessit; vera quippe lætitia mentis creator est. Dignum itaque est, ut se semper homo in mœrore inveniat, qui derelicto creatore in se gaudium quærebat. *Ego autem vobis parco.* (*Amb.*) Parcat quando ad hæc magis provocat, quæ tribulationes carnis et sollicitudines memoratas excludunt: potest sic videri parere cum permittit, et non contradicere volentibus, quod onerosum ostendit : *Hoc itaque dico, fratres, tempus brevium est. Reliquum est.* Breviatum tempus et reliquum dicens, finem mundo imminere significavit; quantum

sciret adhuc tempora superesse, sed aliter scribere non debuit propter hos, qui lecturi hæc sunt tunc cum perbreve supererit tempus, ne semper dum longe esse putaretur dies iudicii, aut non timeretur, aut falsum esse æstimaretur. Illud autem quod dicitur cum adhuc longe sit, imminere multum proficit; terrorem enim incutit ad meliorem vitam agendam hominibus. Denique hic in præsentī quam solliciti sunt hi, qui apud iudices habent quæ agant, cum actorum dies dicitur imminere? Hoc sonat hic, quod alio in loco dicit: *Ut seductores, sed veraces* (II Cor. vi).

Ut et qui habent uxores, ita sint ac si non habentes. Quia enim mundi finis in proximo est, non debere ad generandum esse sollicitos, neque ad usum ipsum deditos, ut propensiores et vigilantes, in divinis operibus exercitati circa curam legis imminente prælio repugnent. Pressuræ enim erunt, quales nunquam fuerunt, et multi casuri sunt in laqueum diaboli. Denique nullus nostrum vult tempore suo hæc provenire, timens prædicatas a salvatore pressuras. Ideo sicut nobis optamus, consulamus et aliis, ut a generatione nos filiorum multorum abstineamus, plus orationi et Dei servituti subjecti, prævidentes diem iudicii, ne et nos simus imparati, per impedimenta necessitatis præsentis, et illi incurrant quod nos timemus. A licitis ergo etiam temperare vult fideles, ut non solum innocentes, sed et gloriosi videantur, concessa enim præterire virtutis est maximæ, et prohibita non desiderare non longe est. (Aug.) Beatiora sane conjugia iudicanda sunt, quæ sive filiis procreatis, sive etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu servare potuerint; quia neque contra illud præceptum sit, quod Dominus dimitti conjugem vetat: non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter sed spiritaliter vivit, et illud servatur, quod per Apostolum dicitur: *Reliquum est ut qui habent uxores tanquam non habentes sint.* (Greg.) Itaque Christianorum animus conjugum et infirmus et fidelis, quia et plena cuncta temporalia despiciere non valet, et tamen æternis se conjugere per desiderium valet, quamvis in dilectione carnis interim jacet, supernæ spei refectione convalescit, et si habet quæ mundi sunt in usu itineris, sperat quæ Dei sunt in fructu perventionis, nec totum se ad hoc, quod agit conferat, ne ab eo quod robuste sperare debuit, funditus cadat. Quod bene ac breviter Paulus exprimit dicens: *Qui habent uxores tanquam non habentes sint, et qui flent tanquam non flentes, et qui gaudent tanquam non gaudentes.* Uxorem quippe quasi habendo non habet, qui sic per illam carnali consolatione utitur, ut tamen nunquam ad prava opera a melioris intentionis rectitudine ejus amore flectatur. Uxorem quasi non habendo habet, qui transitoria esse cuncta conspiciens curam carnis ex necessitate tolerat, sed æterna gaudia Spiritus ex desiderio exspectat, non flendo autem flere est, sic exteriora adversa plangere, ut tamen noverit æternæ spei consolatione gaudere, et rursum non gaudento gaudere est, sic de infimis

animum attollere, ut tamen nunquam desinat summa formidare, ubi apte paulo post subdidit: *Præterit enim figura hujus mundi*, ac si aperte diceret, Nolite constanter mundum diligere, quando et ipse non potest stare quem diligitis, incassum cor quasi manenti figitis, dum fugit ipse quem amatis. *Et qui flent tanquam non flentes.* (Ambr.) Scientes enim in proximo finem mundi mox consolationem eorum futuram, qui pro Dei justitia forte premuntur, hac spe inter eos consolentur se, *Et qui gaudent tanquam non gaudentes.* In præsentī enim qui gaudent sciant mox luctum venturum, eis videlicet qui mundo gaudent, ambigentes de Dei iudicio. *Et qui emunt tanquam non possidentes.* Credentes enim qui emunt parvum tempus superesse mundo, sic agunt, ut non omnem curam in re cito peritura impendant, magis autem curam animæ suæ gerant quam sciunt æternam. *Et qui utuntur hoc sæculo, tanquam non utantur.* (Greg.) Id est, ut non præsumant de usu hoc, qui cito peribit corruente mundo; emit autem, sed quasi non possidens, qui et ad usum terrena præparat, et tamen cauta cogitatione prævidet quod hæc citius relinquat; mundo quoque utitur sed quasi non utatur, qui et necessaria cuncta exterius ad vitæ suæ ministerium redigit, et tamen hæc eadem non sinit menti suæ dominari, ut subjecta foris serviant, et nunquam intentionem animi ad alta tendentis frangant. Quicumque igitur tales sunt eis profecto terrena omnia, non ad desiderium sed ad usum sunt. Qui rebus quidem necessariis utantur, sed nihil habere cum peccato cupiunt. De ipsis quoque rebus habitis quotidie mercedes acquirunt, et plus gaudent bono opere quam bona possessione. *Præterit enim figura hujus mundi* (Ambr.) Quia finiri mundum dixit ostendit figuram ejus præterire et hunc esse finem, id est, non substantiam ejus præterire, sed formam. (Aug.) Itaque si forma mundi peribit, dubium utique non est omnia quæ in mundo sunt interire. Ideo præterit quia quotidie senescit mundus; peracto quippe iudicio tunc esse desinet hoc cælum et hæc terra, quando incipiet esse cælum novum et terra nova. Mutatione namque rerum non omnimodo interitu transibit hic mundus. Unde et apostolus dicit: *Præterit enim figura hujus mundi, volo vos sine sollicitudine esse.* Figura ergo præterit, non natura: iudicatis quippe his qui scripti non sunt in libro vitæ et in æternum ignem missis, tunc figura hujus mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit, sicut factum est mundanarum aquarum inundatione diluvium. Illa itaque, ut dixi, conflagratione mundana elementorum corruptibilium qualitates quæ corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo penitus interibunt; atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conveniant. Ut scilicet mundus in melius innovatus apte accommodetur, hominibus etiam carne in melius innovatis. *Volo vos sine sollicitudine esse.* (Ambr.) Diminuta enim sollicitudine sæculi, in Dei rebus propensius vigilatur. *Qui*

sine uxore est, cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Quomodo sine sollicitudine simus ostendit, dicens: *Qui sine uxore est, cogitat quæ Domini sunt.* Amputata enim sollicitudine rei uxoriæ, quæ sola in mundo cæteris gravior est, ad Deum promerendum animus eruditur, si tamen hac spe animus his molestiis se exuat, ut Deo magis serviat. *Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori.* Cura enim uxoris et filiorum cogitatio mundi est, nam inter cætera solent aliquando res puniendas admittere, ne illas offendant, sicut refert Zorobabel unus de tribus cubiculariis Artaxerxis regis (*III Esdr. III*). Magna enim amaritudo est in domo uxor tristis. *Divisa est mulier et virgo.* Divisa non utique natura, sed actu. Quia legimus in Numeris, mulieres virgines appellatas (*Num. xxxi*). Alia ergo sollicitudo mulieris, alia virginis est; tamen cum dicitur mulier, incertum est quid significet, nisi significatio subsequatur: cum autem dicitur virgo, manifesta locutio est. Hinc Apostolus post mulierem, virginem posuit, ut mulierem, non virginem significaret: per hoc enim voluit ostendere virginem liberam a tædiis et laboribus, quos patitur mulier viro copulata. *Quæ autem non est nupta, sollicita est de his quæ Domini sunt, ut sit sancta et corpore et spiritu.* Dum enim spe cælestium mariti et filiorum sollicitudinem non suscipit, de Domino cogitat, quoniam propositum Deo devotum custodiat: si tamen in corpore mundo animus terrena abiciens cælestibus studeat. Animus est enim, qui aut sanctificat, aut polluit corpus. Quid enim prodest corpus mundum habere, et animam pollutam, cum merito animæ, aut honoratur corpus aut damnatur? *Nam quæ nupta est cogitat quæ sunt hujus mundi quomodo placeat viro.* Lege enim maritali constricta sollicita est quomodo impleat jus maritalis officii, subdita mundanis necessitatibus: *Hoc autem ad vestram utilitatem dico, non ut laqueum vobis injiciam. Sed ad id quod honestum est provooco, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.* Quoniam quibusdam asperum et grave videtur quod utilius aut melius est propter consuetudinem temporalis usus: ideo post rationem redditam hortatur affectu charitatis simpliciter hoc utilius, hoc honestius esse quod dicit, honestum est quia sanctum est, et mundum; utile vero quia dignissimum est apud Deum, et leve in sæculo. Quid ergo dicimus? Si virgines de Deo cogitant, et junctæ viris de mundo, quæ spes relinquitur nubentibus apud Deum? Si enim ita est, dubium est de salute eorum. Nam videmus virgines de sæculo cogitare et matrimonio junctas Dominicis studere operibus: his virginibus non imputabitur sanctimonium a Deo, et his matrimoniis erit merces apud Deum: quia cum obligati essent terrenis nexibus, operam dederunt, ut in futurum aliquid immortalis præmii mererentur. Illis autem non solum non imputabitur virginitas, sed et pœnæ subjicientur, qui sub tegmine melioris spei vitam et conversationem suam mundiali cura et sol-

PATROL. CXII.

licitudine occupantes, pigros se ad Dei opera agenda fecerunt, sicut dicit Jeremias propheta: *Maledictus qui opera Dei agit negligenter (Jer. XLVIII)*; hi sunt de quibus in alia Epistola dicit: *Habentes speciem quidem veritatis, virtutem autem ejus abnegantes (II Tim. III)*. Apostolus autem his loquitur qui mira devotione obsequi desiderant cælestibus præceptis, ostendens et docens quo compendio citius itur ad Deum, quia qui propter Deum promerendum virgo manere vult, sciens quale præmium possit accipere, qui a licito temperatur, ut melior fiat, simul omnia impedimenta carnis spernit, non nescius hæc esse, quæ gressum currentis velut oneribus compedum detinent. Admonendi sunt qui ligati conjugii non sunt, ut præceptis cælestibus eo rectius serviant, quo eos ad curas mundi nequaquam jugum copulæ carnalis inclinat, ut quos onus liciti conjugii non gravat, nequaquam pondus illicitum terrenæ sollicitudinis premat: sed tanto eos paratiores dies ultimus, quanto expeditiores inveniat, ne quo meliora agere vacantes possunt, sed tamen negligunt, eo supplicia deteriora mercantur. Audiant quod Apostolus, cum quosdam ad cælibatus gratiam instrueret, non conjugium sprevit, sed curas mundi nascentes ex conjugio repulit, dicens: *Hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est provooco, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi: ex conjugii quippe terrenæ sollicitudines prodeunt, et idcirco Magister gentium auditores suos ad meliora persuasit, ne sollicitudine terrena ligarentur. Quem igitur cælibem curarum sæcularium impedimentum præpedit; et conjugio se nequaquam subdidit, et tamen conjugii onera non evasit. Si quis autem turpem se viderit super virginem suam, si sit ultra pubertatem, et sic oportet fieri, quod vult faciat, non peccat si nubat.* Propter quod superius virginitatem tenendam et continentiam, reddita ratione, hortatus est, ita ut pene ad comparisonem earum conjugia inutilia et abjicienda videantur: nunc ne nuptias negare putaretur, non peccare virginem, si nubat, ostendit, sed rem maximi laboris aggredi et quæ apud Deum præmium non habeat, sicut non habet pœnam: Christianos enim vult per omnia esse meliores. Si ergo aliqua in desiderio nuptiarum esse, jam matura ad usum melius esse ut secundum concessam legem publice nubat, quam occulte ista turpiter agat et erubescatur in illa. *Qui autem statuit in corde suo non habens necessitatem, potestatem habet de sua voluntate, et hoc judicabit in corde suo, servare virginem suam, bene facit.* Hoc dicit, ut qui virginem habet, cui animus ad nuptias non est, servet illam, nec illi ingerat fomitem nuptiarum, quam videt nubendi voluptatem [voluntatem] non habere. Beneficia enim si præstanda sunt, quanto magis minime auferenda! *Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam bene facit.* Benefacit quia licet quod facit, et qui non jungit melius facit, quia apud Deum illi meritum collocat, et a sæculi sollicitudine illam liberat. *Mulier alligata est lege quanto*

tempore vir ejus vivit. Hæc idcirco prosequitur ut doceat quia mulier, etiamsi a viro fuerit ejecta, nubendi licentiam non habet. *Quod si dormierit vir ejus, liberata est a. ege.* Etiam hæc ad supra dictas pertinent causas, ut ostendat quam beata sit virgo, cum nulli nisi soli Deo subjecta sit: vincere enim videtur naturalem subjectionem quando quod per naturam humiliatum est erigit. *Cui vult nubat, tantum in Domino,* id est, quem sibi aptum putaverit, illi nubat, quia invitæ nuptiæ solent malos proventus habere. (Tantum autem in Domino,) hoc est ut sine suspitione turpitudinis nubat et religionis suæ viro nubat, hoc est in Domino nubere. *Beattior autem si sic permanserit secundum meum consilium.* Cum dicit, nubat, lege loquitur naturali, quanquam a Deo primæ nuptiæ sint, secundæ vero permissæ sunt. Denique primæ nuptiæ quoniam sub benedictione Dei celebrantur, sublimantur: Secundæ autem et in præsentem carent gloria, concessæ autem sunt propter incontinentiam, et quia solent viduarum juniores incurrere: ac per hoc concedit secundas. Sed quia melius ut se contineat, ut dignior in futurum, consilium dat spiritali ratione præcipuum ut se contineat. *Puto autem et ego spiritum Dei habeo,* ut ratum et providum consilium suum ostendat, humilitate verbi hoc commendat alto sensu.

CAPUT VIII.

Ostendit Apostolus scientiam non valere nisi secundum charitatem sit ordinata; docet veritatem de escis idolis immolatis, arguitque scandalizantium temeritatem.

De his autem quæ idolis immolantur, scimus quia omnes scientiam habemus. (Amb.) Nunc de scientia locuturus est, et quæ sit scientia non statim dicit, sed in subjectis ostendit, dicens, quia nihil est idolum. *Scientia inflat.* Manifestum est, habentem scientiam in eo ipso gloriari, si non foris, quia prudens est, vel apud se, genus enim hoc est scientiæ ut gloriatur in sese, ideo inflat. *Charitas vero ædificat.* (Aug.) Quod recte aliter non intelligitur, nisi scientiam tunc prodesse si ei charitas inest, sine hac autem inflare, id est, in superbia inanissimæ quasi ventositatis extollere. (Amb.) Itaque tunc scientia magna est, et sibi utilis, si charitate humilietur, ut amplius crescat; temperatur enim a dilectione, ut non satis mera sit et inebriet scientem ut se extollat. Sicut enim vinum non temperatum admixtione aquæ mentem alienat, ita et scientia superbum facit, nisi fuerit temperata, omnia enim sola insuavia sunt et nociva, quia nec panis solus bene editur nec reliqui cibi sine admixtione grati sunt, sed nocui. Ideo charitas ædificat, ipsa charitas, licet uno vocabulo appelletur, multis tamen consistit, sine patientia enim non potest, neque sine humilitate, neque sine cordis simplicitate; hi ergo inflati erant per scientiam, quia nihil est idolum, qui contra salutem fratrum imperitorum carnes sacrificatorum edebant, scientes licere carnem edere, et quia nihil est idolum, ideo non contaminari edentem: hi scandalum fratribus erant,

charitatem præ oculis non habentes, quia plus erat carnem contemnere, quam fratri scandalum facere; scientia enim illorum destruebat animos imperitorum fratrum putantium esse illic apud idolum aliquam gratiam, quando peritiores fratres interesse illic, et non horrere videbant. Ideo ait: *Charitas ædificat,* ut saluti fratrum studentes scientiæ illic legibus non uterentur, ne illis scandalum facerent (Greg.). Cum ergo charitas ædificando nos erigit, scientia inflando pervertit, plerumque se hypocritiæ mira abstinencia assligunt, omne robur corporis atterunt, et quasi carnis vitam funditus in carne viventes extinguunt, sicque per abstinenciam morti appropiant, ut pene quotidie morientes vivant, sed ad hæc humanos oculos quærunt, admirationis gloriam expetunt, Veritate attestante, quæ ait: *Exterminant facies suas ut appareant hominibus jejunes (Matth. vi).*

Quod si quis existimat se scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire (Amb.). Eos ipsos qui in scientia gloriantur ostendit non ita cognovisse sicut cognoscendum est. Dum enim charitatem, quæ mater omnium bonorum est, non sectantur, non sciunt sicut oportet: ut ergo scientia fructum habere possit, charitati se debet subjicere. *Si quis vero diligit Deum, hic cognitus est ab eo.* Hic diligit Deum, qui charitatis causa scientiam mitigat, ut prosit fratri pro quo Christus mortuus est. *De cibis igitur simulacris immolatorum nunc causam ipsam pertractat,* ut ostendat per rationem scientiam non solum non proficere, charitate contempta, sed et obesse. *Scimus quia nihil est simulacrum, et quia nemo Deus nisi unus,* verum est; apud Christianos enim unus est Deus, licet sint qui dicantur dii et domini sive in cælo, sive in terra. A paganis enim sol et luna, et cætera sidera dii cælestes dicuntur. In terra Apollinem, Æsculapium, Herculem, Minervam, deos dicunt et dominos. *Nobis tamen unus Deus Pater, ex quo omnia et nos in illo.* Omnia enim ex illo quæquæ sunt, ubicunque sunt; cum autem dicit: *Et nos in illo,* discrevit nos a cæteris qui cum ex illo sint, non tamen sunt in illo dum adhuc non credunt. *Et unus Dominus Jesus per quem omnia, et nos per ipsum.* Omnia enim ex Patre, sed per Filium creata sunt, sed cum dicit, et nos per ipsum, per quem creati fuimus, significat in Dei cognitione, quia facti per ipsum cum cæteris, per stuporem mentis et ignorantiam nos per ipsum agnovimus mysterium unius Dei; unum ergo Deum Patrem dixit et unum Dominum Jesum Filium ejus, ut quia Deus non potest non esse Dominus, similiter et Dominus intelligatur esse Deus, unum esse Deum et Dominum demonstraret, modum unius principii conservando. *Sed non in omnibus est scientia.* Id est, non omnes norunt credentes mysterium Dei cuius, ideo quidam putant ex his qui credunt aliquid numinis in simulacris. *Aliqui autem adhuc scientia simulacri quasi simulacro immolatum manducant.* De plebe enim aliqui cum veneratione adhuc simulacri manducabant de sacrificatis, quasi aliqua

esset illic divinitas. *Et conscientia illorum cum sit infirma coinquinatur.* Maculatur conscientia si infirma est circa Deum. *Esca autem nos non commendat Deo.* Verum est, quia non ideo Deo placebimus si omnia ederimus, aut offendemus si aliqua contempserimus, *neque enim si ederimus, abundabimus, neque si non ederimus, deerit nobis.* Contempta enim sacrificiorum esca, non utique deerit quod edatur : si autem sumpta fuerit, non abundabit, ita ut nihil requiratur, ac per hoc abjicienda, quia neque sine illa non vivitur et scandalum fratribus est. *Videte tamen ne forte licentia vestra offensio fiat infirmis.* Hoc est ne quia licere vobis edere carnem de sacrificio dicitis, per id quod nihil esse idolum scitis, offensionem generetis fratribus, qui nesciunt adhuc quia nihil est idolum. *Si enim quis viderit eum qui habet scientiam in idolio recubentem, nonne conscientia ejus, cum sit infirma, edificabitur ad manducandum de simulacris?* Hoc ideo dixit quia videns quis fratrem peritum in idolio invitatum, recubentem edere carnes sacrificiorum, putat esse illic aliquid gratiæ, et incipit ipse edere carnes sacrificiorum, non illa conscientia, qua ille peritiæ causa, sciens nihil esse idolum, sed esse illic putat numen, quando fratrem peritum vidit illic edere, nec horrere. *Et peribit qui infirmus est in tua scientia frater pro quo Christus mortuus est.* Peribit infirmus si edat contra unius Dei fidem de sacrificatis, quæ, quod quidem quasi irascentis verba sunt, et ostendentis quid mali possit parere scientia, si non fuerit temperata a charitate. *In tua scientia, id est, tua peritia illum occidit, quando a te fieri vidit quod ille aliter intelligit : et tu eris occasio mortis fratri, quem Christus ut redimeret crucifigi se permisit, ac per hoc aliquando ab scientia dissimulandum docet charitatis causa, quia sine dubio plus est salus fratris quam cibus, quia licet quidem, sed non expedit : hoc erit cognovisse sicut oportet et scire. Sic autem peccantes in fratres et percutientes conscientiam illorum infirmam, in Christo peccatis.* Quando enim charitatis non æmuli sunt, qua Christus nos liberavit, peccatis in Christo; non in Christum, quia in Christum peccare negare Christum est : in Christo autem, in hæc quæ sunt Christi, sicut et hic qui sub lege est, in lege dicitur peccare, ita et hi, qui sub Christo sunt, in Christo peccare dicuntur. *Propter quod si esca scandalizat fratrem, non edam carnem in æternum, ne fratrem scandalizem.* In tantum charitati studendum docet, ut licita pro illicitis habeantur, ne obsint fratri : quantum enim mali est per illicita non delinquere, et per ea quæ concessa sunt offendere, ut lex servetur in licitis, et in illicitis non custodiatur, dum inconsiderate eduntur? Lex enim sic permisit, quæ concessit, ut modus tamen sit quem custodiant : uxorem certe licet habere, sed si fornicata fuerit, abjicienda est, ita et carnem licet edere, sed si idolis oblata fuerit, respuenda est.

CAPUT IX.

Inducit Apostolus Corinthios ad virtutis perfectionem sui exemplo, atque currentium in stadio.

Non sum apostolus? non liber? nonne Jesum Dominum nostrum vidi? (Amb.) Cum negare videtur, confirmat : iratus enim loquitur. Apostolum enim se probat, quia missus est ad gentes, dicente Domino ad eum : *Ego ad gentes mittam te (Act. xxii)* ; liberum autem se ostendit, quia nullius aliquid concupivit, neque in adulatione docuit : Jesum autem Dominum nostrum vidit, dum oraret in templo Hierosolymis. *Nonne opus meum vos estis in Domino?* Ideo opus ejus sunt, quia ipse illos plantavit in Domino, per annum et sex menses evangelizans eis verbum Domini (Act. xviii). *Et si aliis non sum apostolus, verumtamen vobis sum.* Quia Judæis credentibus et nihilominus legem servantibus apostolus esse negabatur. Jam enim circumcidi non debere docebat, neque sabbatum custodiri, cæteris autem Apostolis propter scandalum ab hac re dissimulantibus, hic aliter videbatur docere. Ideo apostolus ab his negabatur, his enim erat apostolus qui viderant in eo virtutis insignia. *Nam signaculum apostolatus mei vos estis in Domino.* Hoc enim prædicante, conversi sunt ab idolis ad fidem Dei unius. *Mea defensio ad eos qui me interrogant hæc est.* Nunc incipit agere causam quam superius præmisit dicens : *Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.* *Esca ventri et venter escis (Supra vi).* — *Mea defensio apud eos qui me interrogant hæc est, et quæ sit subjiciens dicit : Nunquid non habemus potestatem manducandi et bibendi.* Hoc est quod dixerat : *Omnia mihi licent. Nunquid non habemus potestatem mulierem circumducendi, sicut et cæteri apostoli, et fratres Domini, et Cephas?* Ideo addidit et *Cephas*, quia cum primus esset inter apostolos, non refutabat sumptus oblatos. Cephas ipse est Simon Petrus. Mulieres enim desiderio doctrinæ Dominicæ et cupidæ virtutum sequebantur apostolos, ministrantes eis et sumptus et servitia, sicut et Salvatorem secutæ sunt ministrantes ei de facultatibus suis. *Aut solus ego et Barnabas non habemus potestatem hoc operandi?* Hoc est habemus potestatem operandi, sed nolimus ; pro accipiendi tamen « operandi » ait, ut honestius loqueretur, et ut hoc confirmet, exempla subjicit dicens : *Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam et de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem ovium, et de lacte earum non percipit? Nunquid secundum hominem hæc loquor?* Id est, nunquid humanam scientiam sequor? *An et lex hæc eadem non dicit.* Concordare docuit supra dicta testimonia documentis divinis, ut ostendat non sine causa utique nolle se ab illis sumptus accipere, quando tot exemplis ostendit et dandum et accipiendum esse. *In lege enim scriptum est (Deut. xxv) : Non alligabis os bovi trituranti.* (Greg.) In bobus ergo aliquando luxuriosorum dementia, aliquando laboriosa fortitudo prædicantium, aliquando humilitas exprimitur Israelitarum, quia enim bovis nomine et per comparatio-

nem luxuriosorum dementia designatur, Salomon iudicat, qui cum malesuadentis mulieris petulantiam præmississet, adiunxit : *Statimque eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam (Prov. vii)*. Rursus quia bovis nomine labor prædicatoris exprimitur legis verba testantur, ubi legitur : *Non obturabis os bovi trituranti*; ac si aperte diceret : Prædicatorem verbi ab stipendiis suorum perceptione non prohibeas. Rursum quia bovis nomine plebs Israelitica figuratur, propheta asserit qui Redemptoris adventum denuntians dicit : *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui (Isa. i)*. Per bovem scilicet Israeliticum populum iugo legis edomitum signans, per asinum vero gentilem populum indicans voluptatibus deditum et gravius brutum. *Nunquid de bobus cura est Deo? (Amb.)* Interim paucis hoc absolvamus. In Jona enim propheta scriptum est : *Non parcam civitati in qua habitant plus quam centum viginti millia hominum, et pecora multa (Jon. iv)*; et Psalmigraphus : *Homines, inquit, et jumenta salvabis (Psal. xxxv)*, quomodo ergo Deus non curat de bobus et pecoribus? sed non curat de bobus et pecoribus propter hæc ipsa, sed propter nos, quorum causa sunt facta : ideo de nobis curat, non de illis. *Aut potius utique propter nos dicit, propter nos enim scriptum est (Per figuram enim omnia dicta ad nos transeunt) : Quoniam qui in spe arat et triturat, debet spei suæ fructum percipere*. Verum est, quia hæc spe laboratur, ut fructus capiat. *Si nos vobis spiritalia seminavimus, magnum est, si vestra carnalia metamus*. Non dicit magnum, neque par esse, si evangelizantes regnum Dei, et cœlesti cibo ecclesiam saginantes, alimenta corporis sumerent, ut tradentes æterna, consequerentur temporalia. *Si alii potestate vestra utuntur, nonne magis nos?* Si enim hi qui per evangelium Patres vestri non sunt, nec eundem affectum habent erga vos, facultatem habent accipiendi, quia tanto magis nos? et subauditur, vestri apostoli, quia Barnabas apostolus erat. *Sed non sumus usi hac potestate, sed omnia toleramus ne quod impedimentum demus evangelio Christi*. Diu occultatum prodidit sensum; ostendit enim sumptus ideo se nolle cum liceret accipere, ne vigor evangelicæ auctoritatis torpesceret. Pseudoapostoli enim peccantibus blandiebantur, volentes accipere, ita ut non sibi viderentur peccare illis subjecti; sed quoniam hæc res contra evangelicam erat disciplinam, hic non vult accipere, ut libere arguat, ne in illorum numero inveniat; ut enim regulæ christianæ vis maneret licita, illicita fecit, quia illi per licentiam offendeant. *Nescitis quoniam qui in sacrariis operantur, de sacrario vivunt, et qui altari deserviunt, altari participantur?* In sacrariis legem gentilium significat, in altari vero Judæorum : sic enim decrevit Dominus per Moysen, ut de his quæ oblata erant, partem sumerent sacerdotes. *Ita Dominus Jesus ordinavit eos qui evangelium annuntiant de evangelio vivere*. Non ergo Deus per Moysen gentilium formam secutus est, sed ipsa naturalis ratio hoc habet, ut quis

inde vivat ubi laborat : hanc ergo rationem ipsi naturæ et conversationi humanæ decrevit : hoc tamen ad cumulum adhuc addens gravat causam, ut non leve faciat neque odiosum, quod tantis testimoniis commendat, et non tamen sibi proficere vult ne libertatem arguendi humiliet. *Ego autem nullo horum usus sum*. Postquam multis modis ostendit licere accipere, sibi tamen non opus esse, obest enim accipere a peccantibus, sicut supra memoravi. *Non scripsi autem hæc ut ita fiant in me. Bonum est enim mihi magis mori quam ut gloriam meam quis evacuet*. Gloriam suam dicit in eo, si evangelii severitas maneat, et magis mori eligit, quam evangelii jura violare, sciens hoc magis sibi proficere ad futuram salutem; debitum enim obsequium abnuat ab his sibi impendi, ne per hoc accipiant fiduciam delinquendi. *Nam si evangelizem, non est mihi gratia, necessitas enim mihi incumbit*. Sicut dicit Dominus, « cum feceritis quæ dico vobis, dicite servi inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus. » *Væ enim mihi erit si non prædicavero evangelium*. Missus enim servus a Domino, facit etiam invitus quod sibi præceptum est, si quominus, astringatur plagis necesse est. Denique Moyses invitus missus est ad Pharaonem, et Jonas coactus est prædicare Ninivitis. *Nam si volens hoc ago, mercedem habeo*. Manifestum est, quia nemo accipit remunerationem ejus rei quam invitus agit. Si enim voluntarius, dignus mercede est, quia consentit domino et quod voluntate fit melius fit. *Si autem invitus, dispensatio mihi credita est*. Nec hoc obscurum est, quia qui indevotus aliquid facit, non voluntate facit, sed necessitate, quia enim potestatis suæ non est, facit invitus quod sibi præceptum est. *Quæ ergo erit merces mea, Ut evangelium annuntians sine sumptu ponam evangelium, ut non abutar potestate mea in evangelio*. Repressa verborum jactantia gloriatur, et vult intelligi quanta dignus mercede sit, quia potestate sua non utitur in evangelio, dum respuit oblatos sumptus, ne vim prædicationis humiliet : hoc est licere, sed non expedire propter salutem fratrum, ut corrigantur. Forma ergo vult esse cæteris ut ubi vident non expedire, etiam licitis non utantur. Si quominus delicto fient rei : quod sumunt cum ad detrimentum non proficiat. (Aug.) Dicit enim Apostolus licere sibi quidem et permissum esse a Domino, ut qui evangelium annuntiant, de evangelio vivant, id est, de evangelio habeant ea quæ huic vitæ erant necessaria. Sed tum se non esse abusum hæc potestate : erant enim multi qui occasionem habere cupiebant acquirendi et vendendi evangelium, quibus eam volens amputare Apostolus, manibus suis victum suum toleravit. De his enim alio loco dicit (II Cor. xi) : *ut amputem occasionem his qui quærent occasionem*. Quanquam etiam sicut cæteri et boni Apostoli permissu Domini de evangelio viveret, et non in eo victu constitueret fluxum evangelizandi, sed magis ipsius victus sui finem in evangelio collocaret, id est, non ideo evangelizaret, ut perveniret ad cibum, et si qua sunt alia necessaria,

sed ideo ista sumeret, ut illud impleret, ne non volens sed necessitate evangelizaret : hoc enim imbat cum dicit : *Nescitis, inquit, quoniam qui in templo operantur, quæ de templo sunt edunt; qui altari deserviunt, altari compartiuntur?* Sic et Dominus ordinavit his, qui evangelium annuntiant, de evangelio vivere. Ego autem nullius horum usus sum, hinc ostendit permissum esse, non jussum, alioquin contra præceptum Domini fecisse tenebitur. Deinde sequitur et dicit : *Non autem sic scripsi hæc, ut ita fiant in me : bonum est mihi magis mori, quam gloriam meam quisquam inanem faciat*, hoc dixit quia statuerat propter quosdam occasionem quærentes manibus suis victum transigere : *Si enim evangelizavero, non est mihi gloria*. Id est, si evangelizavero, ut ita fiant in me, id est, si propterea evangelizavero ut ad illa perveniam et finem evangelii in cibo, et potu, et vestitu locavero ; sed quare non est ei gloria? *Necessitas enim, inquit, mihi incumbit*, id est, ut ideo evangelizem, quia unde vivam non habeo, aut ut acquiram temporarium fructum de prædicatione æternorum, sic enim erit necessitas jam in evangelio non voluntas. *Væ enim mihi erit, inquit, si non evangelizavero*. Sed quomodo debet evangelizare? scilicet ut in ipso Evangelio et in regno Dei ponat mercedem : ita enim potest non coactus evangelizare, sed volens. *Si enim volens, inquit, hoc facio, mercedem habeo*. *Si autem invitus, dispensatio mihi credita est*, id est, si coactus inopia earum rerum, quæ temporali vitæ sunt necessaria, prædico Evangelium, alii per me habebunt mercedem Evangelii, qui Evangelium ipsum me prædicante diligunt : ego autem non habeo, quia non ipsum Evangelium diligo, sed ejus pretium in illis temporalibus constitutum, quod nefas est fieri, ut non tanquam filius ministret quisque Evangelium, sed tanquam servus, cui dispensatio credita est, ut tanquam alienum erogat, nihil inde ipse capiat, præter cibaria, quæ non de participatione regni, sed sustentaculum miseræ servitutis dantur extrinsecus. Quanquam alio loco et dispensatorem se dicat, potest enim et servus in filiorum numerum adoptatus eam rem, in qua coheredis sortem meruit fideliter dispensare participibus suis, sed nunc, ubi ait : *Si autem invitus, dispensatio mihi credita est*, talem dispensatorem intelligi voluit, qui alienum dispensat unde ipse nihil accipiat.

Nam cum liber sim ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifaciam. (Amb.) Liber ex omnibus est, cum nulli per adulationem tradidit Evangelium, neque cujusquam præter salutem aliquid concupivit, neque ad delicias habendas ab aliquo sumptus largiores mercede hypocrisis accepit. Servum autem sic se omnium factum dicit, dum se per humilitatem similem omnium mente imbecillum exhibuit, ut eos per patientiam firmaret ad salutem futuram, conservans animos illorum, quia aut peccabant, aut res divinas tardius sequebantur, ut non aspere ferrent lenius reprehendebat. *Et factus sum*

A Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrifacerem. Nam quasi videtur simulasse ut omnibus fieret omnia, quod solent adulatores facere, sed non ita est : vir enim divinus et medicus spiritualis sciens omnium causas et vulnera, magna industria convovet illos et compatitur ; cum omnibus enim hominibus quædam habens communia, factus est ergo Judæis quasi Judæus, quia propter scandalum illorum circumcidit Timotheum, et purificatus ascendit in templum, ne occasionem per eum acciperent blasphemandi. Rem ergo fecit quæ jam cessare deberet, sed fecit secundum legem, nam et consensit illis legem esse a Deo, et prophetas, et exinde illis ostendit Christum hunc esse, qui promissus est, ut assensus ejus haberet effectum.

His qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, cum ipse non sim sub lege, ut eos qui sub lege sunt lucrifacerem. Hi qui sub lege sunt Samaritani noscuntur, legem enim solam accipiunt, id est, quinque libros Moysi. Sunt autem ex origine Persarum et Assyriorum, quos rex Assyriorum, sublatis filiis Israel in captivitatem, posuit ad incolenda loca Samariæ. Ideo et ignem colunt more Persarum : his ergo Apostolus, dum non negabat legem esse a Deo, fiebat quasi sub lege. Sed ex ea illis mihi verbo Christum intelligendum tradebat, sic et Samaritana illa, quæ dixit ad Dominum : *Scio quia Messias venit* (Joan. iv), docta per legem. *His qui sine lege sunt, quasi sine lege essem, cum sine lege non essem Dei, sed in lege essem Christi*. Hoc dicit quia cum in lege Christi est, in lege Dei est, quia quod Christi est, Dei est, et quod Dei, Christi est, sicut dicit : *Omnia mea tua sunt, et tua mea* (Joan. xvii). *Ut eos qui sine lege sunt lucrifacerem*. Dum enim assentit illis, id est, gentilibus, juxta physicam rationem mundum factum a Deo, et quæ in eo sunt, et animam esse immortalem, et ab ipso nos originem habere, ita enim in Actibus apostolorum ait : *Et sicut quidam ex vobis dixerunt : Ipsius enim et genus sumus* (Act. xvii), sic fiebat quasi sine lege, per quod subintroducebat illis Christum ipsam esse quem Deus ad judicandum mundum prælegit, et ipsum esse per quem omnia fecit. (Aug.) Utrisque enim debebat charitatem de corde puro, et conscientia bona et fide non ficta (I Tim. i), ac per hæc omnibus factus est, ut omnes lucrifaceret, non mentientis astu, sed compatiens affectu : id est, non omnia mala hominum fallaciter agendo, sed aliorum omnium malis omnibus, tanquam si sua essent : misericordis medicinæ diligentiam procurando. Cum itaque illa testamenti veteris sacramenta etiam sibi agenda minime recusabat, non misericorditer fallebat, sed omnino non fallens, atque hoc modo a Domino Deo illa usque ad certi temporis dispensationem jussa esse commendans, a sacrilegiis sacris gentium distinguebat : tunc autem non mentientis astu, sed compatiens affectu Judæis tanquam Judæus fiebat quando eos ab illo errore, quod in Christo credere nocebant, sed per vetera sacrificia sua cæremoniarum

que observationes se a peccatis posse mundari, fle-
rique salvos existimabant, sic liberare cupiebat tan-
quam ipse errore illo teneretur, diligens utique
proximum tanquam seipsum, et hæc aliis faciens,
quæ sibi ab aliis fieri vellet si hoc illi opus esset :
quod cum Dominus monuisset, adjunxit : *Hæc est
enim lex et prophetæ (Matth. vii)*. Hunc compati-
entis affectum in eadem epistola ad Galatas præcepit
dicens : *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo deli-
cto, vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in
spiritu lenitatis, intendens te ipsum, ne et tu teneris
(Gal. vi)*. Vide si non dixit fieri tanquam ille, ut il-
lum lucrificas, non utique ut ipsum delictum fallaci-
ter ageret, aut se id habere simularet : sed ut in
alterius delicto quid etiam sibi accidere posset, at-
tenderet. Atque ita alteri tanquam sibi ab altero vel-
let misericorditer subvenire, hoc est, non mentientis
astu, sed compatiens affectu, sic Judæo, sic gentili,
sic cuilibet homini Paulus in errore vel peccato ali-
quo constituto, non simulando quod non erat, sed
compatiendo, quia esse poterat, tanquam qui se homi-
nem cogitaret, omnibus omnia factus est ut omnes
lucrificaret. Neque enim egregius prædicator ut
quasi Judæus fieret ad perfidiam erupit, neque ut
quasi sub lege esset, ad carnale sacrificium rediit,
neque ut omnibus omnia fieret, simplicitatem men-
tis in erroris varietatem commodavit, sed condescen-
dendo appropinquavit infidelibus non cadendo, ut
videlicet singulos in se suscipiens, et se in singulis
transfigurans compatiendo colligeret : si ita ipse
ut illi esset, quid impendi sibi ab aliis recte voluis-
set, et tanto verius unicuique erranti concurreret
quanto salutis ejus modum ex propria consideratione
didicisset.

*Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucriface-
rem*. Infirmus factus est dum propter fratres infir-
mos ab licitis abstinet ne illis scandalum generet.
Omnibus factus sum omnia, ut omnes salvos facerem.
Hoc fuit viri prudentis et spiritualis ut omnibus omnia
factus, propositum tamen religionis non excederet.
Quia ubi cessit, ad hoc cessit ut proficeret, et nec
aliud fecit quam lex mandavit. (*Cass.*) Quid aliud
ostendit quam secundum infirmitatem atque mensuram
eorum qui instituebantur condescendisse semper, et a
perfectionis rigore aliud relaxasse se, id quod destructio
poscere videbatur, sed illud magis præposuisse, quod
infirmantium utilitas exigebat, et ut hæc eadem atten-
tius indagantes singularim Apostolicarum virtutum
insignia replicemus, quaerat aliquis quomodo omnibus
per omnia beatus Apostolus suam probetur aptasse
personam, ubi factus sit Judæis, sicut Judæus? profecto
ibi ubi illam sententiam intimo corde custodiens, quia
Galatis denunciaverat dicens : *Ecce ego Paulus dico
vobis, si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit
(Gal. v)*. In Timothei tamen circumcisione, imaginem
quodammodo Judaicæ superstitionis assumpsit :
et rursus ubi factus est eis qui sub lege erant tan-
quam sub lege esset, nempe ibi ubi Jacobus omnes-

A que seniores Ecclesiæ formidantes ne in eum illa
irrueret Judæorum credentium imo Christianorum
judaizantium multitudo quæ ita fidem Christi rece-
perat, ut adhuc in judaismo teneretur, discrimini
ejus hoc consilio ac persuasione succurrunt, dicen-
tes : *Vides, frater, quot millia sunt Judæorum qui
crediderunt, et hi omnes æmulatores sunt legis; audie-
runt autem de te quia discessionem doceas a Moyse
eorum, qui per gentes sunt Judæorum, dicens non
debere eos circumcidere filios suos; et infra: Hoc
ergo fac quod tibi dicimus: sunt nobis viri quatuor
votum habentes super se; his assumptis sanctifica te
cum illis, et impende in illis ut tradant capita, et
scient omnes quomodo quæ de te audierunt falsa sunt,
sed ambulans et ipse custodiens legem (Act. xxi); et
ita pro illorum qui sub lege erant salute illam pauli-
per distinctionem sententiæ suæ calcans qua dixe-
rat: *Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo
vivam (Gal. ii)*: caput radere, purificari secundum
legem, atque in templo Mosaicorum vota offerre com-
pellitur, quæ res etiam pro salute eorum qui legem
Dei penitus ignorabant, tanquam et ipse sine lege
esset, effectus sit, lege in Atheniensi urbe ubi
gentilium vigeat impietas, quo usus sit prædicationis
exordio. *Præteriens, inquit, vidi simulacra, et
aram, in qua scriptum erat IGNOTO DEO (Act. xvii)*.
Cumque de eorum superstitione sermonem fuisset
orditus tanquam si et ipse sine lege esset sub occa-
sione illius profani tituli fidem Christi intulit dicens :
*Quod ergo ignorantes vos colitis, hoc et ego annuntio
vobis, et post pauca velut si divinæ legis penitus igna-
rus, gentilis poetæ versum potius quam Moysi aut
prophetarum maluit proferre sententiam. Et sicut
quidam inquit vestrum poetarum dixerunt: ipsius
et genus sumus. Cum itaque suis eos quæ refutare
non possint testimoniis fuisset aggressus, ita de
falsis vera confirmans subdidit, dicens: *Genus ergo
cum sumus Dei, non debemus æstimare auro aut
argento, aut lapidibus sculpturæ artis et cogitationis homi-
nis divinitatem esse similem (Act. xvii)*. Infirmis au-
tem infirmus effectus cum secundum indulgentiam,
non secundum imperium, his qui se continere non
poterant in idipsum redire concessit, sive cum lacte
non esca Corinthios potans, infirmitate et timore et
tremore multo apud eos fuisse se dicit. Omnia autem
D omnibus factus est, ut omnes faceret salvos cum
dicit : *Qui manducat, non manducantem non spernat;
et qui non manducat, manducantem non judicet: et
qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, et
qui non jungit melius facit (Rom. xiv)*. Et alibi :
*Quis, inquit, infirmatur et ego non infirmor? Quis
scandalizatur et ego non uror? Atque hoc modo illud
quod Corinthiis præceperat adimplevit dicens: *Sine
offensione estote, Judæis et Græcis, et Ecclesiæ
Christi sicut et ego per omnia omnibus placeo, non
quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi
fiant (I Cor. x)*. Utile sine dubio ei fuerat Timotheum
non circumcidere, caput non radere, purificationem
Judaicam non assumere, nudipedia non exercere,***

vota legalia non offerre, sed facit hæc omnia, quia non quærit quod sibi utile est, sed quod multis, quod quamvis Dei contemplatione sit factum, tamen simulatione non caruit. Qui enim per legem Christi legi mortuus fuerat, ut Deo viveret, quique illam justitiam legis, in qua conversatus fuerat sine querela, detrimentum fecerat, et arbitratur ut stercora ut Christum lucrifaceret (*Philip. iii*), ea quæ legis erant vero cordis affectu offerre non potuit. Nec fas est credi eum qui dixerat: *Si enim quæ destruxi, hæc iterum ædifico, prævaricatorem me constituo* (*Gal. ii*), in id se incidisse quod ipse damnaverat et in tantum non magis res ipsa quæ geritur, quam gerentis pensatur affectus. (*Aug.*) Hoc ergo exhibeamus ei cujus infirmitatem portare volumus, quod ab illo nobis vellemus exhiberi, si forte nos in ea essemus et ipse non esset. Ad hoc pertinet quod ipse Apostolus ait: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem*, cogitando scilicet in eo vitio etiam se esse potuisse, unde cupiebat alterum liberari: compatiendo enim potius id agebat, non mentiendo, sicut quidam suspicantur, et hi maxime qui mendaciis suis defendendis, quæ negare non possunt alicujus magni exempli patrocinium quærent. *Omnia autem facio propter Evangelium, ut particeps ejus efficiar.* (*Amb.*) Hoc est, omnia supra dicta facio, ut voluntatis Evangelicæ particeps fiam, quam habet circa salutem humanam. *Nescitis quoniam qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, unus autem accipit palmam.* Nunc aliud incipit exponere. Itaque hoc exemplo ostendit quanta sit utilitas legis nostræ, in qua non uni, sed omnibus promissa est palma.

Sic currite ut comprehendatis. (*Theolog.*) Sollicite vult curri ad promissionem, quia magna est, nec propter lentorum et segnium moras paratos atque alacres debere subsistere, cum rectius sit, ut desides a præcurrentibus incitentur, quam ut properantes a residentibus obligentur. *Omnis autem qui in agone contendit ab omnibus se abstinere.* Ab his omnibus, inquit, quæ vitanda eadem tradit disciplina, cum sciant unum coronandum, quanto magis observandum nobis est, quia omnibus promissa est salus. A quibus omnibus dixerit, inquiramus, ut possit nobis spiritalis agonis instructio comparatione carnalis acquiri. (*Cass.*) Illi etenim qui in hoc agone visibili student legitime decertare, utendi omnibus escis quas desiderii libido suggesserit non habent facultatem, sed illis tantummodo quas eorundem certaminum statuit disciplina, et non solum interdicitis escis, et ebrietate, omnique crapula, eos necesse est abstinere, verumetiam cuncta inertia, et otio atque desidia ut quotidianis exercitiis jugique meditatione virtus eorum possit accrescere, et ita omni sollicitudine ac tristitia negotiisque secularibus, affectu etiam et opere conjugali efficiuntur alieni, ut præter exercitium disciplinæ nihil aliud noverint, nec ulla mundiali cura penitus implicentur, ab eo tantum qui certamini præsidet, sperantes quotidiani victus substantiam et coronæ gloriam, condigna que præmia

victoriæ laude conquirere. Itaque si agonis mundialis intelligimus disciplinam, cujus exemplo beatus Apostolus nos voluit erudire, docens quanta custodia quid nos conveniat facere, qua puritate oportebit custodire nostri corporis atque animæ castitatem, quos necesse est quotidie sacrosanctis agni carnibus vesci, quas neminem immundum contingere otiam veteris legis præcepta permittunt? In Levitico namque ita præcipitur: *Omnis mundus manducabit carnes, et anima quæcunque ederit de carnibus sacrificii salutaris, quod est Domini, in qua est immunditia peribit coram Domino* (*Levit. vii*). Quantum est igitur integritatis munus, sine qua et illi qui erant sub veteri testamento sacrificiis typicis non poterant interesse, et qui mundi hujus corruptibilem coronam cupiunt adipisci, nequeunt coronari. Itaque omni custodia cordis nostri sunt latebræ primitus extirpandæ; quod enim illi in corporis puritate cupiunt assequi, nos debemus etiam in cordis conscientia possidere, in qua Dominus arbiter atque agonotheta residens pugnam cursus atque certaminis nostri jugiter exspectat, ut ea quæ in propatulo horremus admittere, ne intrinsecus quidem coalescere incauta cogitatione patiamur, et in quibus humana cognitione confundimur, nec occulta quidem concupiscentia polluamur: quæ licet possit hominum præterite notitiam, sanctorum tamen Angelorum ipsiusque omnipotentis Dei scientiam quam nulla subterfugiant secreta, latere non poterit. *Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* (*Amb.*) Et in hoc multum dispar donum est, ac per hoc diligentiores nos esse debere, quibus non terrenis et marcescentibus floribus, sed æternis conserta gemmis, in modum regalis diadematis, spiritalis corona servatur.

Ego igitur sic curro, non quasi in incertum. Magna spe currere profitetur, certum habens quid sit promissum. *Sic pugno non quasi aerem cadens.* Hoc est, non verbis magis sed rebus contendo. *Sed castigo corpus meum et servituti subficio.* Castigare corpus est jejuniis illud agere, et illa ei dare quæ ad vitam proficiant, non ad luxum; servituti vero subicitur, dum non suam perficit, sed spiritus voluntatem. *Ne forte aliis prædicans ipse reprobus efficiar.* Ideo se refrenare corpus suum ostendit, ut remuneratione, quam aliis prædicat, etiam ipse dignus habeatur ne aliis curatis ipse remaneret in vulnere. Ratam ergo spem prædicationis suæ affirmat, quando gestis id se prosequi quod docet, ostendit: quia qui aliter agit quam prædicat, suspectos facit audientes, ut de promissis dubitent; suo itaque exemplo non magis verbis, quam operibus exercendum hortatur. (*Cass.*) Vides quid in semetipso, id est, in carne sua, colluctationum summam velut in base quadam firmissima statuerit, et proventum pugnæ in sola castigatione carnis et subjectione sui corporis collocaverit. *Ego, inquit, sic curro non quasi in incertum, non currit in incertum quia cœlestem Jerusalem conspiciens defixum habet quo sibi*

cordis sui inflexibilis sit dirigenda perspicacitas; A non currit in incertum, quia obliviscens ea quæ posteriora sunt, extendit se ad destinatum, persequens ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu quo semper dirigens suæ mentis obtutum, et ad eum omni cordis properatione festinans cum fiducia proclamabat: *Bonum agonem certavi, cursum consummavi, fidem servavi*; et quia se noverat post odorem unguentorum Christi perpeti conscientiæ devotione infatigabiliter cucurrisse et spiritalis agonis certamen, carnis castigatione vicisse, cum fiducia infert: *de cætero reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex*, et et nobis quoque similem spem retributionis aperiret, si in agone cursus istius imitari eum velimus, et adjecit: *Non solum autem mihi, sed et omnibus qui diligunt adventum ejus*, participes nos coronæ suæ in die iudicii fore pronuntians, si diligentes adventum Christi, non illum tantum, qui etiam nolentibus apparebit, sed etiam hunc, qui quotidie in sanctis committat animabus victoriam certaminis, castigatione corporis acquiramus. De quo adventu Dominus in Evangelio: *Ego, inquit, et Pater meus veniemus et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xiv); et iterum: *Ecce ego sto ad ostium, et pulso. Si quis audierit vocem meam et aperuerit januam, introibo ad illum, et cenabo cum illo, et ipse mecum* (Apoc. iii). Nec tamen agonem cursus tantummodo consummasse se describit, cum dicit: *Si curro, non quasi in incertum*, quod specialiter tantum refertur ad intentionem mentis et fervorem C spiritus sui, qui toto Christum sequebatur ardore cum sponsa decantans: *Post te in odorem unguentorum tuorum currimus*; et iterum: *Adhæsit anima mea post te*: sed etiam aliud colluctationis genus se vicisse testatur dicens: *Sic pugno non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum et servituti subjectiono*, quod proprie ad continentiæ dolores et corporale jejunium, atque afflictionem carnis pertinet, per hanc se pugilem quemdam strenuum suæ carnis esse describens, nec in vanum adversus eam ictus continentiæ exercuisse designans, sed triumphum pugnæ mortificatione sui corporis acquisisse, quo verberibus, continentiæ castigatione, juniorum gressibus eliso, victori spiritui immortalitatis coronam et incorruptionis contulit palmam. Vides legitimum colluctationis ordinem, et spiritalium certaminum contemplaris eventum, quemadmodum athleta Christi adeptus de rebellatrice carne victoriam vitiorum, illa subjecta quodammodo pedibus suis, ut sublimis triumphator, invehitur, et idcirco non currit in incertum, quia confidebat urbem sanctam Jerusalem cœlestem se protinus ingressurum; sic pugnat juniis scilicet et afflictione carnali, non quasi aerem verberans, id est, non in vanum ictus continentiæ porrigens, per quos non aerem vacuum, sed illos spiritus qui in eo versantur, castigatione sui corporis verberabat: qui enim dicit, *non quasi aerem verberans*, ostendit se tametsi non

aerem vacuum et inanem, aliquos tamen in aere verberare: et quia hæc certaminum genera superaverat, et ditatus multarum coronarum stipendiis incedebat, non immerito robustiorum hostium incipit subire luctamina, ac prioribus æmulis triumphatis cum fiducia proclamare et dicit: *Jam non est nobis colluctatio adversus carnem, et sanguinem, sed adversus principatus, adversus potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitæ in cælestibus* (Ephes. vi).

CAPUT X.

Reprobat Apostolus participantes ex idolis, et docet quomodo utendum sit iis quæ immolantur idolis.

Nolo enim vos ignorare, fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes per mare transierunt, et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube et in mari. Judæorum exemplo qui negligentia sua offenderunt, sollicitos nos vult esse, ideoque sub nube dicit illos fuisse, quia omnia quæ gesta sunt in figura nostri facta sunt ut veritatis nostræ illi habuerint imaginem: contacti enim nube et ab adversariis suis tuti præstiti dum a morte liberati sunt, baptizati dicuntur. Illis enim, id est, Ægyptiis in mari mortuis, dum hi, duce Moyse, feliciter transeunt, erepti sunt a morte, quod præstat baptismum; non enim illis præterita mala imputata sunt, sed per mare et per nubem purificati præparati sunt ad accipiendam legem, et formam futuri sacramenti nostri. *Et omnes eandem escam spiritalem ederunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant autem de spiritali consequenti eos petra: petra autem erat Christus.* (Amb.) Manna et aquam quæ fluxit de petra hæc dicit spiritalia, quia non mundi lege parata sunt; sed virtute Dei sine elementorum commixtione ad tempus creata, habentia in se figuram futuri mysterii, quod nunc nos sumimus in commemorationem Christi Domini. Ideo et panis angelorum dictus est, quia virtute qua angeli subsistunt creatus est, hoc significans, quia de cœlis venturus erat, qui spiritaliter pasceret. Unde et manna primum Dominico die venit de cœlo ad saturitatem populi: sequens tamen petra dicta est, quæ intelligitur Christus esse: ubi enim deficiebat humanum eis suffragium, aderat Christus: ideo sequebatur, ut ubi defecisset ille subveniret, nec enim petra aquam dedit, sed Christus. Mare Rubrum significat baptismum, Moyses ductor per mare Rubrum significat Christum, populus transiens significat fideles, mors Ægyptiorum significat abolitionem peccatorum. Nunquid non eadem credebant per quos hæc signa monstrabantur, per quos ea quæ credimus prophetata prænuntiabantur? Utique credebant, sed illi ventura, nos autem venisse. Ideo et sic ait, *eundem potum spiritalem biberunt, sed spiritalem eundem, nam corporalem non eundem.* Quid enim illi biberunt, bibebant autem de spiritali consequenti eos petra, petra autem erat Christus. Videte ergo fide manente signa variata, ibi petra Christus, nobis Christus quod in altari Dei ponitur,

et illi pro magno sacramento ejusdem Christi biberunt aquam profluentem de petra; nos quid bibamus norunt fideles; si speciem visibilem intendas, aliud est; si intelligibilem significationem, eundem potum spiritalem biberunt, *Petra autem erat Christus*; de qua petra in libro Job ita legitur, *Petra autem fundebat mihi rivus olei*. Quæ videlicet petra nunc ad usum sanctæ Ecclesiæ olei rivus fundit, quia in ea loquens Dominus prædicamenta unctionis intimæ emanant. De hac petra olei rivus exiit liber Matthæi, liber Marci, liber Lucæ, liber Joannis. In diversis hujus mundi partibus quot prædicamenta dedit, tot petra hæc per ora Apostolorum omnium rivus fudit, toties adhuc de petra hac olei rivus funditur, quoties sancto Spiritu unguendis mentibus auditorum ea quæ in libris veteribus de Christo dicta sunt explanantur, et rivi vocantur olei, quia decurrunt et unguunt, in quibus quisquis tingitur, ungitur, quisquis tingitur interiorius impinguatur. *Sed non in pluribus eorum bene sensit Deus.* (Amb.) Ideo hoc dixit, quia acceptum beneficium non intellexerunt. *Prostrati enim sunt in deserto.* Dignum est, ut qui magna consecutus, in parvis diffidens est, non solum hæc non adipiscatur, verum etiam amittat et illa. Quomodo ergo superius hortatus est ad meliora, se etiam dicit id elaborare, ut ad promissionem dignus occurrat, nunc ut istud exempli terrore constringat, ac suadeat Judæos, tunc simili modo dicit donum Dei et gratiam sortitos, sicut et nos, et quia indiligentes et dubitantes de Dei provisione fuerunt, prostratos esse in deserto, ut ideo semetipsum affligere se ostenderet, ne in illorum numero inveniretur, proinde elaborandum, ut sui imitatores existerent.

Hæc autem in figura nostri facta sunt, ut non simus desiderantes mala sicut et illi desideraverunt. Hic sensus et ratio quam supra memoravi. *Neque simulacris servientes, sicut quidam illorum.* Nunc hos tangit qui in idolio recumbentes putabant non esse peccatum. *Sicut scriptum est (Exod. xxxii): Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere.* Ante idolum utique, ut non se crederent immunes a crimine, qui in idolio epulabantur: nam Moyse in monte posito apud Deum, simulacro vituli facto post oblationem dedicationis causa, *sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere.* Hæc luxuria est, qua semper oblectati, in Dei rebus infideles inventi sunt. (Greg.) Ideoque instruit, ne in hac diffidentia per assensum luxuriæ idoli incidamus. Ex vanitate ergo ad iniquitatem ducimur, cum prius per levia delicta defluimus, et usu cuncta levigante nequaquam post committere, etiam graviora timeamus. Nam dum moderari lingua otiosa verba negligit more inolitæ remissionis capta, audax ad noxia prorumpit. Dum gula incumbitur ad lenitatis protinus insaniam proditur; cumque mens subigere delectationem carnis renuit, plerumque et ad perfidiæ originem ruit. Unde bene Paulus plebis Israeliticæ damna conspiciens, ut immuentia ab auditoribus mala comperceret, curavit ex ordine transacta narrare dicens: *Neque idolo*

A latræ efficiamini sicut quidam quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. Esus quippe potusque ad ludum impulit, ludus ad idololatriam traxit, quia si vanitatis culpa nequaquam caute comperitur, ab iniquitate protinus mens incauta devoratur, Salomone attestante, qui ait: *Qui modica spernit, paulatim decedit (Eccli. xix).* Si enim curare parva negligimus insensibiliter seducti, audenter etiam majora perpetramus. *Neque fornicemur sicut quidam illorum fornicati sunt, et ceciderunt una die viginti tria millia hominum.* Hoc illis retributum est, quando cum Madianitis mulieribus se commacularunt. Ira enim Dei exstitit contra illos quæ æmulatione Phinees sacerdotis habentis zelum Dei sopita est ne plures morerentur. *Neque tentemus Christum, sicut quidam tentaverunt, et a serpentibus perierunt.* Detrahentes de Deo Christum tentasse dicuntur, quia Christus erat, qui ad Moysen loquebatur. Denique ne nos in eadem causa inveniamur, commonet ne diabolo tradamur: cujus serpentes habent figuram; qui nos super omne genus serpentum calcare spiritaliter jussit. (Aug.) Ipse enim est et prophetarum Deus, qui populo infideli ad significanda peccata, quorum veneno invisibiliter moriebantur, visibiles serpentes quibus admoverentur iunxit, et plaga emendatoria mortes animarum mortibus corporum figuravit. *Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt.* (Ambr.) Murmurare est falso ad invicem de præpositis et rectoribus queri, quantum ad mentem loci pertinet, quia solet murmur fieri et justa ex causa. *Et perierunt ab exterminatore.* Hoc est in locum Judæ concesserunt anticipantes illum, quia tradens Christum exterminatus est de numero Apostolorum a iudice Deo. Per hæc exempla ad correctiorem nos vitam provocat, ut monitis ejus aut præmium, si obedientes fuerimus, aut propensioem pœnam mereamur inobedientes. Non est enim ambiguum illos peccantes plus subjiendos tormentis, quibus peccantium pœnæ ad hoc relatæ sunt ne peccarent. *Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.* Fines sæculorum nos sumus, quia tunc hæc ideo facta noscuntur circa retributionem illorum, ut nobis essent exemplo; qui postremo sæculo futuri eramus in fide Christi; pro utilitate enim nostra gesta sunt, ut si terrore horum in Dei timore manserimus, gloriam illis promissam accipiamus. Si quominus, geminabit nobis pœna illorum, quia major notitia legis plus facit reum. (Aug.) Hæc, inquit, omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter nos. Ecce ipse aperuit, cur illæ litteræ accipiantur a nobis, et cur illa rerum signa jam necesse non sit, ut observentur a nobis. Cum enim dicat, scripta sunt propter nos, procul dubio demonstrat, quanta nobis cura legenda et intelligenda, et in quanta auctoritate habenda sint, quia propter nos utique scripta sunt; cum vero dicit figuræ nostræ fuerunt, et in figura contingebant illis, ostendit jam non opus esse,

ut cum res ipsas manifestas agimus, figurarum præ-
nuntiantium celebrationi serviamus.

Propterea et qui se putat stare, videat ne cadat. (Ambr.) Hoc ad eos loquitur qui præsumentes de scientia, qua licitum est omnia edere, infirmis fratribus scandalo erant, et putantes aliquid se proficere doctrina pseudoapostolorum, deterioraverant, et iudicabant Apostolum, cum ipsi essent rei. Superbiam ergo amputat ne per hanc tententur, sicut Judæi tentati sunt et perierunt. (Greg.) Per hanc ergo sententiam et spes nutritur humilium, et elatio premitur superbiorum, dum et illi bonâ possunt amittere, de quibus superbiunt, et isti ea percipere, quæ quia non habeant contemnuntur. Formidemus igitur in his quæ accipimus, ne eos illa necdum assecutos in desperationem trahamus. Quid enim sumus hodie novimus, quid aut post paululum possimus esse nescimus. Hi vero quos fortasse despiciamus, et tarde possunt incipere, et tamen vitam nostram ferventioribus studiis anteire. Timendum itaque est, ne etiam nobis cadentibus surgat, qui nobis stantibus irrideatur, quamvis stare jam non novit, qui non stantem novit irridere. *Tentatio vos non apprehendat nisi humana* (Ambr.). Ac per hoc detrahentes Apostolo, Dominum tentare videntur, quia et tunc cum Moysi detraherent, et dubitarent de eo, Deum tentasse dicuntur. Omne enim quod probatum non habetur, tentatur. Ideo ut hæc tentatio convellatur admonet cum terrore; ut autem humana tentatio illos apprehendat hortatur: humana enim tentatio est propter spem Dei diffidere de homine, quia vana spes in homine, ut in necessitate aut pressura non desperet de Deo, humanum auxilium requirendo. Sicut et Judæi qui dubitantes de Deo idolorum adminiculum exorabant, hoc est, humanum auxilium, quia dii paganorum terra sunt, et culturam idolorum humanus error invenit. Propter Christum ergo pati, humana tentatio est, per quam proficitur apud Deum. (Aug.) Sunt etiam humanæ tentationes, credo, cum bono quisque animo secundum humanam tamen fragilitatem in aliquo consilio labitur, aut irritatur in fratrem studio corrigendi, paulo tamen amplius quam Christiana tranquillitas postulat, de quibus Apostolus dicit, *tentatio vos non apprehendat, nisi humana*. Quæ sententia et aliter intelligi potest. (Cass.) *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana*. Non enim meremur mentis robore conquisito graviore pugnas nequitiarum cælestium experiri, qui carnem fragilem resistentem spiritui nostro subjugare non quivimus. Quod Apostoli testimonium non intelligentes, quidam posuerunt pro indicativo, optativum modum, id est, *tentatio vos non apprehendat, nisi humana*, quod ab ipso dici manifestum est, non optantis, sed pronuntiantis, vel exprobrantis affectu. (Greg.) Humana quippe tentatio est, qua plerumque in cogitatione tangimur etiam nolentes, qui ut nonnunquam et illicita ad animum veniant. Hoc itaque in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Jam vero dæmoniaca est, et non humana tentatio, cum ad hoc

A quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus astringit.

Fidelis autem Deus qui non patitur vos tentari super quam potestis: sed faciet cum tentatione etiam proventum ut possitis tolerare. (Ambr.) Ideo fidelem dicit Deum qui non patietur vos teptari super id quod potestis, quia daturum se promisit Deus diligentibus se regna cælestia, et ut det necesse est, quia fidelis est. Propterea ergo tribulatis pro se aderit, nec patietur tantum irrogari, quod tolerari non possit, sed faciet, ut aut cito cesset tentatio, aut si proluxa fuerit, det tolerandi virtutem; alioquin non dabit, quod promisit, quia vincitur, qui patitur: homo est enim infirmitati subjectus, et non erit qui accipiat. Sed quia fidelis est Deus qui promisit, subvenit, ut impleat quod promisit. Denique breviter dicit Dominus, ut salventur electi, et possint consequi regnum Dei. Quomodo tamen a Deo adjuvatur, si tantum permittatur tentari quantum potest? Adjuvatur plane, dum non plus permittitur ei imponi quam scitur ferre posse, ut quarto die pati non permittatur, qui scitur ultra non posse quam triduo tolerare. (Greg.) Contra hanc sententiam qua scriptum est: *Fidelis autem Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere*, videtur idem Paulus alibi aliud ad Corinthios sentire, ita dicens (II Cor. x): *Nolumus ignorare vos, fratres, de pressura nostra, quæ facta est nobis in Asia, quoniam supra modum et supra virtutem gravati sumus; et si supra virtutem gravamur, quoniam gravari nos Deus patitur, item si supra virtutem non gravamur quoniam supra virtutem gravari dicimur, ut ista dissonantia celerius dissolvamus, ad illud propheticum testimonium recurramus, ubi ait: quia vana salus hominis in Deo faciamus virtutem* (Psal. lxx). Frequenter ergo gravari dicimur supra humanam fragilitatem, quia vana salus hominis est, sed nunquam gravamur supra virtutem, quia ille medicus est. Ægrotus ergo sub manibus medici aliquando plorat, quia quo pacto ad salutem perveniat, ignorat: sed sapiens medicus plerumque secatur, ut ægrotum quoque ad salutem perducatur. Paulus igitur intuendo fragilitatem gravari se dixit supra virtutem, nihilominus ait: *Omnia possum in eo qui me confortat* (Phil. iv). Itaque in Job ita scriptum est: *Iratus est contra me furor ejus, et sic me habuit quasi hostem suum* (Job. xix). Prædicatore quippe egregio attestante didicimus, quia *fidelis Deus et non patitur nos tentari supra id quod possumus ferre, sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possimus sustinere*. Per prophetam quoque Dominus dicit: *Plaga inimici percussit te castigatione crudeli* (Jer. xxi). Qui ergo ita percutitur, ut vires illius a percussione superentur, non hunc Dominus jam quasi filium per disciplinam, sed quasi hostem per iram ferit. Cum ergo virtutem nostræ patientiæ flagella transeunt, valde metuendum est, ne peccatis nostris exigentibus, non quasi filii a Patre, sed quasi hostes a Domino seriamur. Et

quia fit plerumque, ut etiam maligni spiritus afflictorum cordibus multa suadeant, atque inter flagella quæ exterius feriunt cogitationes noxias in mentibus fundant, post furorem Domini recte subjungitur: *Simul venerunt latrones ejus, et fecerunt sibi viam per me.* Latrones namque ejus maligni sunt spiritus, qui exquirendis hominum motibus occupantur, qui viam sibi in afflictorum cordibus faciunt, quando inter adversa quæ exterius tolerantur cogitationes quoque pravas immittere non desistunt. De quibus adhuc dicitur: *Et obsederunt in gyro tabernaculum meum.* In gyro enim tabernaculum obsident, quando ex omnino latere suis tentationibus mentem ciungunt, quam modo lugere de temporalibus, modo desperare de æternis, modo in impatientiam ruere, atque in Deum blasphemiz verba jaculari pessima suggestionem persuadent. Quæ tamen verba, ut jam prædiximus, beatum Job etiam juxta historiam congruunt, qui dum mala quæ pertulit ante oculos congescit, non quasi corrigendo filium, sed quasi hostem percussum se esse judicavit, per quem sibi etiam latrones ejus viam fecerunt, quia maligni contra eum spiritus licentiam percussione acceperunt, cujus in gyro tabernaculum obsederunt, quia sublatis rebus et filiis, etiam corpus ejus omne vulneribus attriverunt. Sed mirum valde est, cum latrones diceret, cur addidit ejus, ut videlicet eosdem latrones Dei esse monstraret; qua in re si voluntas ac potestas malignorum spirituum discernatur, cur Dei latrones dicantur aperitur, maligni quippe spiritus ad nocendum nos incessabiliter anhelant: sed cum pravam voluntatem ex semetipsis habeant, potestatem tamen nocendi non habent, nisi eos voluntas summa permittat, et cum ipsi quidem injuste nos lædere appetunt, quemlibet tamen lædere non nisi juste a Domino permittuntur. Quia ergo in eis et voluntas injusta est, et potestas justa, et latrones dicuntur, et Dei, ut ex ipsis sit quod inferre injuste desiderant, et ex Deo quod desiderata juste consumant.

Propter quod, charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura (Ambr.). Hortatur etiam nunc ut abstineant se ab omni societate idololatriæ, ut non solum spes, sed et animus in Deo tollatur, ne per hoc nascatur in Deum tentatio. Nemo enim assiduus in idolio, nihil sperat de Deo, hinc sperare dubitare de Deo est, sicut et Saul relicto Deo qui ei fuerat delicti causa iratus ad idololatriam se contulit, aliquid sperans de ea; cui quidem et in præsentibus obfuit, et in futurum gehennam ultricem providit. *Ut prudentibus loquor, vos judicate quod dico.* Exempla subjicit, ut facilius suadeat, quia cui verba satis non faciunt, solent exempla suadere. *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis et unum corpus multi sumus, omnes enim de uno pane participamus.* Quoniam unam sumus alter alterius membra, unum nos sentire debere dicit, ut fides una unum habeat sensum et opus. *Videte enim Israel secundum carnem.* Hoc est, discite, homines videntes Deum, quemadmodum

A se habeant carnalia, id est, idololatria. *Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris?* Sicut enim nos de uno pane et de uno calice percipientes, participes et consortes sumus corporis Domini, ita et qui edunt hostias, participes sunt altaris erroris. *Quid ergo dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid? sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo.* Simulacrum vere nihil est, quia imago videtur rei mortuæ, sed sub tegmine simulacrorum diabolus colitur. *Nolo vos autem socios fieri dæmoniorum.* Ostendit illis non hoc esse tantum quod videtur in idolio, sed esse occultum iniquitatis mysterium, quod ut unius Dei fidem corrumperet, Satanus adinvenit. Unde et Joannes apostolus in sua Epistola dicit: *Ad hoc venit Filius Dei ut solveret opera diaboli (I Joan. III).* Eos quippe ab idololatria prohibebat, propter quod eis ostendere voluit, ita illos fieri socios dæmoniorum, si idolothitæ sacrificia manducaverint. Quomodo Israel carnalis socius erat altaris in templo, qui de sacrificiis manducabat; ideo quippe carnaliter et secundum carnem, quia est Israel spiritaliter, vel secundum spiritum, qui veteres umbras jam non sequitur, sed eam consequentem, quæ illis umbris præcedentibus significata est, veritatem. Hic enim cœpit, ut hoc diceret: *Propter quod, dilectissimi, fugite ab idolorum cultura.* Deinde secutus ostendit ad quod sacrificium debeant jam pertinere dicens: *Quasi prudentibus dico, vos judicate quod dico: Calix benedictionis quem benedicimus, nonne communicatio est sanguinis Christi? Panis quem frangimus nonne communicatio est corporis Christi? Quia unus panis, et unum corpus multi sumus. Omnes enim de uno participamus; et propter hoc subjunxit: Videte Israel secundum carnem, nonne qui de sacrificiis manducant, socii sunt altaris?* Ut intelligerent ita se jam socios esse corporis Christi, quemadmodum illi socii sunt altaris, et quia ut hoc diceret, ab idololatria prohibebat; unde locus iste sermonis ejus sicut commemoravi sumpsit exordium, ne putarent ideo non esse curandum, si de sacrificiis ederent idolorum, quia idolum nihil est, existimantes sibi hæc velut superflua non nocere; confirmavit quidem et ipse quia nihil esset idolum, nec ideo se ista prohibere, quia idolis immolantur, quæ non habent sensum, sed quia, *quæ immolant, inquit, id est idolorum cultores, dæmoniis, et non Deo immolant, nolo vos socios dæmoniorum fieri, quia unus panis, inquit, unum corpus multi sumus, omnesque de uno pane et de uno calice participamus.* Quia qui passus est pro nobis, commendavit nobis in isto sacramento corpus et sanguinem suum, quod etiam fecit, et nos ipsos. Nam et nos corpus ipsius facti sumus, et per misericordiam ipsius quod accepimus nos sumus. Recordamini et vos, non fuistis, et creati estis, ad aream dominicam, comportati estis laboribus hominum, id est annuntiantibus Evangelium, triturationi estis, quoniam catechumeni differebamini, in horreo servabimini, nomina vestra dedistis, cœpistis moli jejuniis et exercitiis, postea ad aquam venistis, et conspersi

estis, et unum facti estis, accedente fervore Spiritus sancti cocti estis, et panis dominicus facti estis. Ecce quod accepistis; quomodo ergo unum videtis esse quod factum est, sic unum estote vos diligendo vos, tenendo unam fidem, unam spem, individuam charitatem. Hæretici quando hoc testimonium contra se accipiunt, quia illi quærun divisionem, cum panis iste indicet unitatem. Sic et vinum in multis racemis fuit, et modo in uno est; unum est in suavitate calicis post pressuram torcularis, et vos post illa jejunia, post labores, post humilitatem et contritionem jam in nomine Christi tanquam ad calicem Domini venistis, et ibi vos estis in mensa, et ibi vos estis in calice, nobiscum vos estis: simul enim hoc sumus, simul bibimus quia simul vivimus: *Non potestis calicem Domini bibere et calicem dæmoniorum; non potestis mensæ Domini participare et mensæ dæmoniorum.* Sicut Dominus ait: *Non potestis Deo servire et mammonæ (Matth. vi)*, quia qui calicem dæmoniorum bibit, calici Domini insultat, et cum mensæ dæmoniorum communicat, mensæ Domini, id est, altari obstrepit, et Domini corpus crucifigit; idcirco enim Christus crucifixus est, quia dissolvit opera diaboli, qui ergo facti opera diaboli, Christo repugnat. *An æmulamur Dominum, nunquid fortiores illo sumus? Vix fit ut humilis zeletur potentem, scit enim non sibi competere, in quo illi potest invideri: sed aut inæquali invidetur, aut prope æquali; ideo Apostolus non posse dixit homines æmulari Dominum Jesum, præterea qui illum sciunt, si quo minus, non videbitur eis dignus esse vocari Dominus, quem zelantur, ne Dominus sit. Zelo enim Satanias idolatriam invenit, ut homines negando Deum Dominum idolis serviant quasi diis et dominis. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Omnia dicit licere secundum legem naturæ, omnia enim munda sunt, de escis agebatur et carne idolis immolata: nam quæ prohibita et interdicta sunt, quomodo dici possunt licere? cum etiam hic ipsa quæ concessa sunt significet aliquando non expedire? sicut dicit Petrus apostolus: *Si hæc est causa viri cum uxore, non expedit nubere (Matth. xix).*

Omnia licent, sed non omnia ædificant. Idem sensus, quia licet omnia edere, sed quod idolis immolatur non ædificat, quia scandalum facit fratri, sicut supra dictum est, ideoque a licitis aliquando temperandum est, ut prosit. Hinc est unde sumptus ab his, cum ei liceret, noluit accipere, sciens non expedire. *Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.* (Cass.) Et charitas non quærit quæ sua sunt, sed quæ aliorum, ac de se ipso ait: *Non quæro, inquit, quod mihi utile est, sed quod multis ut salvi fiant.* Si enim ea quæ nostra sunt quærimus, et id quod nobis utile est pertinaciter volumus retentare, etiam in hujusmodi necessitatibus loqui nos necesse est veritatem, et reus fieri mortis alienæ: si vero ea quæ aliis salutaria sunt, nostris utilitatibus præponentes, Apostolico satisfecerimus imperio, siue dubio subeunda est nobis necessitas mentiendi, et idcirco nec

integra charitatis viscera possidere, nec ea quæ aliorum sunt secundum Apostolicam disciplinam quærere poterimus, nisi his quæ districtiori nostræ perfectionique conveniunt paululum relaxatis, coudescendere utilitatibus aliorum prono maluerimus affectu, et ita cum Apostolo infirmis efficiamur infirmi, ut lucrari possimus infirmos.

Omne quod in macello venit, edite, nihil interrogantes propter conscientiam; Domini est enim terra et plenitudo ejus. (Ambr.) Ut omnia munda ostenderet, exemplo psalmi vigesimi tertii, hoc roborabat quia non potest immundum esse quod Domini est, et quomodo superius de escis ait: *Omnia licent*, statim subsequutus est: *Omne quod in macello venit edite, nihil interrogantes propter conscientiam;* hoc autem ideo subiecit, ut libera sit conscientia: licet enim aliquid sit pollutum per accidentiam, id est, oblationem idoli, cum hoc tamen nescit, qui emit, nullum patitur scrupulum, et apud Deum immunis est. Si quis vocat vos ex infidelibus ad cœnam, ite: *omne quod appositum vobis fuerit edite, nihil disquirentes.* Hoc est, simpliciter manducate quod apponitur, non interrogantes unde sit. *Nihil interrogantes propter conscientiam.* Si quis autem dixerit: *Hoc immolatum est idolis, nolite manducare, propter conscientiam;* conscientiam autem dico, non tuam, sed alterius. Hoc perfectis loquitur qui possunt contemneres idololatricam, quia nihil est manducare de sacrificio, certi quia quod sub Dei creatoris nomine editur non potest polluere, sed quia alius qui idolis servit, gloriabitur te edente de sacrificatis, quasi venereris idola; ideo non debet edi, apud conscientiam enim ille lætabitur suam, quia vidit te libenter appetere quod idolis immolatum est. *Ut quid enim libertas mea judicatur ab alia conscientia?* Hoc dicit quia cum ab idoli devotione conscientia sit libera, quid opus est ut putetur, quia venerationis causa edat idolis immolata? judicatur enim non distare ab eo qui colit idola, quando non horret quod oblatum est simulacro. *Si enim ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago?* Id est, si ego gratia Dei communico, quia in ipsius nomine edo, quid opus est hoc arbitrari aliquem, quia ego idolo devotus sum, dum non horreo quæ oblata sunt idolo, hoc est, « blasphemor? » Et me ergo blasphemat, et ille in idolio suo gaudet, dum me putat participem, habet occasionem permanendi in errore, et fratribus malum datur exemplum: nam si præceptum in lege est, ut luci et aræ et tituli, et ipsa idola confringantur, vide si non peccatum est, non solum hæc non facere, sed et interesse epulis hujusmodi, propterea de sacrificatis non expedit edere. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Per hæc subjecta declaravit in idolio edere, quavis licet conscientia, inimicum esse Deo; ad opprobrium enim unius Dei hæc diabolo dedicantur, nam in gloriam Dei edere, et libere, et aliquid facere, hoc est, ut sub invocatione Creatoris cum modestia convivium celebretur, in gloriam Dei autem aliquid ut,

cum in actibus et conversatione Christiani Deus laudatur.

Sine offensione estote Judæis, et Græcis, et Ecclesiæ Dei. Sic temperandam conversationem docet, ut nullus in ea scandalum patiatur; offensio ergo Judæis fit, cum idola quæ illi abominantur, Christianum, qui se dicit legem et prophetas accipere, vident non horrere; Græcis vero, id est, gentilibus, hæc est offensio, si in eo in quo sunt non solum non arguantur, sed et promptiores fiant dum non vitantur vota idolorum illorum; Ecclesiæ autem Dei fit offendiculum, quando quosdam ex numero suo videt his quæ inimica Deo sunt adhærere. *Sicut et ego et per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.* (Cass.) Omnibus per omnia placere est sine scandalo cujusquam agere ad profectum utilitatis illorum, ut et illis et huic sit utile; utile sine dubio ei fuerat, sicut supra dictum est Timotheum non circumcidere, caput non radere, purificationem Judaicam non assumere, nudipedia non exercere, vota legalia non offerre, sed facit hæc omnia quia non quærit quod sibi utile est, sed quod multis, quod quamvis Dei contemplatione sit factum, tamen simulatione non caruit: qui enim per legem Christi legi mortuus fuerat, ut Deo viveret, quique illam justitiam legis, in qua conversatus fuerat sine querela detrimentum fecerat, et arbitratur ut stercora ut Christum lucrifaceret, ea quæ leges erant vero cordis affectu offerre non potuit, nec fas est credi eum qui dixerat: *Si enim quæ destruxi, hæc iterum ædifico, prævaricatorem me constituo* (Gal. II), in id incidisse, quod ipse damnaverat cum tantum non magis res ipsa quæ geritur, quam gerentis pensatur affectus, ut e contrario quibusdam reperiatur veritas nocuisse, ac profuisse mendacium. Nam Doech Idumæus regi Sauli de fuga David coram famulis conquerenti veraciter proditionem fecit, pro qua veritate eradicari de terra viventium meruit, ac de eo dicitur per Prophetam: *Propterea Deus destruet te, in finem evellet te, eradicabit te de tabernaculo, et radicem tuam de terra viventium* (Psal. LI). [Aug.] Et Apostolus dicit: *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem* (Gal. I), cum alio loco dicit: *Sicut ego omnibus per omnia placeo* (I Cor. X); quod qui non intelligunt contrarium putant, cum ille se dixerit non placere hominibus, quia non ideo recta faciebat, ut placeret hominibus, sed ut Deo, ad cujus amorem corda hominum volebat convertere, eo ipso quod placebat hominibus; itaque et non se placere hominibus recte dicebat, quia in eo ipso ut Deo placeret intuebatur, et placendum esse hominibus recte præcipiebat non ut hoc appeteretur tanquam merces recte factorum, sed quia Deo placere non posset, qui non se his quos salvos fieri vellet præberet imitandum: Imitari autem illum, qui

A sibi non placuerit, nullo pacto quisquam potest. Sicut ergo non absurde loqueretur, qui diceret: In hac opera qua navem quæro, non navem quæro, sed patriam, sic apostolus convenienter diceret: In hac opera, qua hominibus placeo, non hominibus, sed Deo placeo, quia non hoc appeto, sed ad id refero ut me imitentur, quos salvos fieri volo. (Ambr.) Sciendum quoque quod oporteat, ut rectores boni placere hominibus appetant, sed ut suæ æstimationis dulcedine proximos in affectum veritatis trahant, non ut se amari desiderent, sed ut dilectionem suam quasi quamdam viam faciant, per quam corda audientium ad amorem conditoris introducant: difficile quippe est, ut etiam quælibet recta denuntians prædicator qui non diligitur libenter audiatur. Debet ergo qui præest et studere se diligi, quatenus possit audiri, et tamen amorem suum pro semetipso non quærere, ne inveniat ei cui servire per officium cernitur occulta cogitationis tyrannide resultare quod bene Paulus insinuat, cum sui nobis studii occulta manifestat, dicens: *Sicut et ego per omnia omnibus placeo*, qui tamen rursus dicit: *Ego si adhuc hominibus placerem Christi servus non essem.* Placet ergo Paulus et non placet, qui in eo quod placere appetit, non se sed per se hominibus placere veritatem quærit: *Imitatores mei estote sicut et ego Christi.* (Greg.) Humanum est, quod dicit ut imitatores ejus simus, qui a Deo nobis magister indultus est. Si enim hic Dei imitator est, quare non nos hominis? quia sicut Deus Pater misit Christum magistrum et auctorem vitæ, ita et Christus misit Apostolos nobis magistros, ut eorum imitatores essemus, quia ejus esse non possumus. Ita enim ait Dominus ad Patrem: *Sicut et me misisti in hunc mundum, ita et ego misi eos in hunc mundum* (Joan. XVII); et quia dignum erat, ut imitatores ejus fierent, subjicit, *et pro eis sanctificabo meipsum.* Quidquid in eis de visceribus pietatis, quidquid de mansuetudine spiritus, quidquid de zelo rectitudinis, quidquid de custodia humilitatis, quidquid de fervore charitatis est, hoc ab ipso fonte misericordiæ, ab ipsa radice mansuetudinis, ab ipsa virtute justitiæ, id est, a mediatore Dei et hominum, Deo Domino traxerunt. Hujus hominis se similitudinem habere, egregius prædicator ostendit, dicens: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi*, ad ejus nos similitudinem surgere admonet, cum dicit: *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo, cælestis: sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem ejus qui de cælo descendit* (I Cor. XV). Sanctus etenim quisque in tantum ad similitudinem hujus hominis ducitur, in quantum vitam sui redemptoris imitatur, nam ab ejus mandatis atque ab operibus discordare, quid est aliud quam a similitudine longo recedere?

LIBER UNDECIMUS.

CAPUT XI.

Reprobat Apostolus errores circa celebritatem sacramentæ eucharistiæ et viri præminentie; ponit et eucharistiæ dignitatem, et ritum sumendi bonum et convenientem.

Laudo autem vos, fratres, quod per omnia mei memores estis, et sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis. (Ambr.) Postquam mores et conversationem illorum arguit, nunc traditiones vult corrigere. Ideo non hoc confirmat, sed succenset eis, quia cum esset Apostolus eorum, immemores erant traditionum ejus, neque, quod adhuc non didicerant ex aliarum Ecclesiarum traditione sequebantur, ac per hoc quasi noviter tradit illis dicens: *Volo autem vos scire quod omnis viri caput Christus est.* Ad auctoritatem retulit, quia homo a Deo quidem, sed per Christum. *Caput autem mulieris vir.* Quia quamvis et mulier per Christum, de viro tamen facta est, ac per hoc subjicitur viro. *Caput autem Christi Deus.* Dignum est, ut filii caput Pater dicatur, quasi genitor ejus. Aliter tamen caput viri Christus est, et aliter vir mulieris, et aliter Deus caput Christi est. Deus autem ideo caput Christi est, quia de eo vel ab ipso genitus est; Mulieris vero idcirco vir est, quia ex ejus costa Dei virtute formata est. Christus autem ideo caput viri est, quia per ipsum cum non esset, creatus est. Una ergo dictio diversam habet intelligentiam, quia et personæ discrepant et substantiæ. (Aug.) Si Deus non nisi omnia simul tria, quomodo caput Christi Deus, id est, caput Christi trinitas, cum in trinitate sit Christus, ut sit trinitas? An quod est Pater cum Filio caput est ei, quod est solus Filius? cum Filio enim Pater Deus, solus autem Filius Christus est, maxime quia jam Verbum caro factum, loquitur, secundum quam humilitatem ejus etiam major est Pater sicut dicit: *Quoniam Pater major me est,* ut hoc ipsum Deum esse quod illi cum Patre unum est, caput sit hominis mediatoris quod ipse solus est. Si enim mentem recte diximus principale hominis, id est, tanquam caput humanæ substantiæ, cum ipse homo cum mente sit homo, cur non multo congruentius multoque magis verbum cum Patre quod simul Deus est, caput est Christi? quamvis Christus homo nisi cum verbo quod caro factum est, intelligi non possit. (Greg.) Nam Evangelium Joannis narrat, sudarium quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum. Quid esse fratres credimus, quod sudarium capitis Domini cum linteaminibus non invenitur in monumento? nisi quia attestante Paulo, *Caput Christi Deus,* et divinitatis incomprehensibilia sacramentorum ab infirmitatis nostræ cognitione distincta sunt, ejusque potentia creaturæ transcendit naturam.

Omnis vir orans aut prophetans velato capite de-

A turpat caput suum. (Ambr.) Orare dicit deprecari: prophetare autem adventum fore Domini voce symboli post orationem effari. *Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, confundit caput suum:* unum est enim atque idipsum, ut decalvetur; si autem non velatur mulier tondeatur: si autem turpe est mulieri tonderi aut decalvari velet caput, vir enim non debet velare caput, cum sit imago et gloria Dei. Quamvis una substantia sit et vir et mulier, tamen quia vir caput est mulieris, anteponendus traditur, ut per causam et rationem major sit, non per substantiam. Inferior ergo mulier viro est, portio enim ejus est; quia origo mulieris vir est, ex eo enim est, ac per hoc obnoxia videtur mulier viro, ut imperio ejus subjecta sit: honorificentiam et dignitatem viri obstare dicit ne velet caput. Imago enim Dei incongruum est, ut celetur, abscondi enim non debet, Dei enim gloria videtur in viro. *Mulier autem gloria viri est.* Multum distat inter gloriam Dei, et gloriam viri: vir enim ad imaginem Dei factus est, non mulier. Hæc est autem imago Dei in viro, quia unus Deus unum fecit hominem, ut sicut ab uno Deo sunt omnia, ita essent et ab uno homine omnes homines, ut unius Dei invisibilis unus homo visibilis imaginem haberet in terris, ut unus Deus in uno homine videretur auctoritatem unius principii conservare ad confusionem diaboli, qui sibi neglecto uno Deo, dominium et divinitatem voluit usurpare; quod propheta Ezechiel significat, et Apostolus idem, ait enim: *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se quasi sit Deus* (II Thess. II). [Aug.] Ad Romanos vero sic dicit: *Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Judæus neque Græcus; non est servus, neque liber; non est masculus, neque femina: omnes enim vos unum estis in Christo Jesu* (Galat. III). Nunquid igitur fideles feminæ sexum corporis amiserunt, sed quia ibi renovantur ad imaginem Dei, ubi sexus nullus est, ibi factus est homo ad imaginem Dei, ubi sexus nullus est, hoc est in spiritu mentis suæ. Cur ergo vir propterea non debet caput velare, quia imago est et gloria Dei. Mulier autem debet, quia gloria est viri, quasi mulier non renovetur spiritu mentis suæ qui renovatur in agnitione Dei secundum imaginem ejus qui creavit illum, sed quia distat sexu a viro, rite potuit in ejus corporali velamento figurari pars illa rationis, quæ ad temporalia gubernanda deflectitur, ut non maneat imago Dei, nisi ex qua parte mens hominis æternis rationibus conspiciendis vel consulendis adhærescit, quam non solum masculos, sed feminas habere manifestum est. Ergo in eorum mentibus communis natura cognoscitur: in eorum vero corporibus ipsius unius mentis distributio figuratur. *Non est vir ex muliere, sed*

mulier ex viro : etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Propterea mulier debet potestatem habere supra caput propter angelos. (Ambr.) Velamen potestatem significavit; angelos episcopos dicit sicut docetur in Apocalypsi Joannis (Apoc. II, III), et quia utique homines sunt, quod non corripere plebem arguuntur, et quod rectum in illis est laudatur. Mulier ergo idcirco debet velare caput, quia non est imago Dei, sed ut ostendatur subjecta, et quia prævaricatio per illam inchoata est, hoc signum debet habere, ut in Ecclesia propter reverentiam episcopalem non habeat caput liberum, sed velamine tectum, nec habeat potestatem loquendi, quia episcopus personam habet Christi; quasi ergo ante iudicem, sic ante episcopum, quia vicarius Domini est, propter reatus originem subjecta debet videri. *Verumtamen neque mulier sine viro, nec vir sine muliere in Domino.* Ideo in Domino, quia Deus ex uno fecit ambos et unum: una enim caro et unum corpus sunt in Domino, hoc est, secundum Dominum qui creavit. Denique qui non credunt mulierem de viro sumptam, hi sine Domino, vel non secundum Deum credunt hominum originem. *Nam sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem.* Hoc firmat, quod dixit, quia ambo unum sunt in natura, quia origo mulieris vir est, sicut legitur in Genesi factum a Domino creatore. *Omnia autem ex Deo.* Postquam gradatim exposuit singula, ut omnia Deo subjiceret, unum servans principium, ait: *Omnia autem ex Deo, ut neque mulier subjectionis suæ causa contristaretur, neque vir, quasi exaltatus superbiret* (Aug.); sicut enim mulier ex viro, ita et vir per mulierem, quia mulier ex viro facta est, ut etiam vir per mulierem postea nasceretur. Si autem victor ita dividit ut dicat mulierem ex viro esse secundum corpus, ex Deo autem secundum animam et spiritum, quomodo erit verum quod ait Apostolus: *Omnia autem ex Deo?* Quapropter, ut Apostolus potius verum loquatur, quam iste ab Apostolo proferatur, mulier ex viro est, sive secundum corpus, sive secundum totum, quo constat humana natura, nihil enim horum tanquam certum affirmamus, sed quid horum verum sit adhuc quærimus, et vir per mulierem, sive ex parte, tota hominis natura ducatur, quæ per mulierem nascitur, sive sola caro, unde adhuc quæstio est. Omnia tamen ex Deo unde nulla quæstio est, id est, et corpus, et anima, et spiritus viri et mulieris, etsi enim non ex Deo nata vel tracta sunt, vel manarunt, ita ut ejus naturæ sint, tamen ex Deo sunt, a quo enim creata, condita, facta sunt, ab illo habent ut sint.

Vos ipsi judicate, decet mulierem velatam orare Deum? (Ambr.) Hinc est, quod superius illis per ironiam succenset, dicens: *Laudo, quia per omnia meam memoriam retinetis, et quomodo ubique trado, traditiones meas tenetis.* Cum enim hæc esset traditionis ratio, et velatæ mulieres essent in Ecclesia, illi contra revelatas eas in Ecclesia patiebantur. Ideoque non jam auctoritate traditionis quam neglexerant, sed per ipsam naturam suadere illis nititur veritatem

A dicens: *Nec ipsa natura docet vos.* Quia vir quidem, si comam habuerit, hoc secundum legem locutus est, prohibet enim virum esse comatum: *Mulier autem si comam habuerit, gloria est illi, quoniam coma pro velamine data est.* Naturaliter hoc honestum et propemodum decretum vult esse, ut velata mulier satisfaciat et gratias agat Deo. Coma ergo indicium velaminis est, ut naturæ voluntas addatur; denique nulla mulier revelata habet potestatem. *Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* Post rationem redditam, ut contentiosos vincat, auctoritatem interponit, quia neque judaismus hoc habuit. Unde dicit, « neque nos, neque Ecclesia Dei, » ut neque Moyses, neque Salvator sic tradiderit. *Hoc autem præcipio non laudans quod non in melius, sed in pejus convenitis.* Quomodo particulatim conversationem eorum per correptionem emendat, ita et traditiones eorum non laudans utique, sed vituperans eos.

Primum enim. Primum dicendo, genus peccati ostendit, unde orti sunt errores, quos reprehendit. Ubi enim dissensio est, nihil est rectum. *Convenientibus vobis in Ecclesia, audio dissensiones esse, et partim credo, oportet enim et hæreses esse, ut et qui probati sunt manifesti fiant inter vos.* Sciens dum nonnullos mente corruptos versutia diaboli, dicit « oportet hæreses esse, non utique noluit nec oplavit, » sed quia præsciebat futurum dixit, sicut et Dominus: *Oportet, inquit, venire scandala, et oportet Filium hominis pati* (Matth. XVIII), præsciens quia Judas proditor erat futurus, ut probati autem, cum dicit, *manifesti fiant inter vos.* Illos significat, quia in traditione accepta durantes, exemplum probationis erant evangelicæ disciplinæ ad condemnationem cæterorum. Hi sunt quos in capite epistolæ significat eo quod dicerent, *nos vero Christi, cum alii dicerent: Ego Pauli, ego Apollonis.* (Aug.) Malo enim voto per peccatum legentes, male coguntur intelligere, ut ipsa sit pœna peccati, quorum tamen morte filii catholicæ Ecclesiæ, tanquam quibusdam spinis a somno excitantur, et ad intelligentiam divinarum Scripturam proficiunt, *oportet enim et hæreses esse, ut probati, inquit, manifesti fiant inter vos, hoc est, inter homines, cum manifesti sint Deo.* *Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est cœnam Dominicam manducare, unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum: et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum, et bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos qui non habent?* (Ambr.) Hos notat, qui sic in Ecclesiam conveniebant, ut munera sua offerentes advenientibus presbyteris, quia adhuc rectores Ecclesiis in omnibus locis fuerant constituti, totum sibi qui obtulerat vindicaret schismatis causa. Dissensiones enim inter eo pseudoapostoli seminaverant, ita ut oblationes suas zelarentur. Cum una atque eadem prece omnium oblationes benedicerentur, ut hi qui, ut assolet fieri, non obtulerant, aut unde offerrent non habebant, pudore correpti con-

funderentur non sumentes partem, et tam cito illud agebant, ut supervenientes non invenirent quod ederent. Ideoque si sic, inquit, convenitis, ut unusquisque suum sumat, domi hæc agenda, non in Ecclesia ubi tatis et mysterii causa convenitur, non dissensionis et ventris : munus enim oblatum totius populi fit, quia in uno pane omnes significantur, per id enim quod unum sumus, de uno pane omnes nos sumere oportet. *Quid dicam vobis? laudo vos? in hoc non laudo.* Apertum est, deprehenso et correpto errore; ut de cætero corrigant et sciant, hoc verum, quod dudum in primordiis ipsi didicerant, formam illis quæ a salvatore in re hujusmodi data est iterat dicens: *Ego enim accipi a Domino quod et tradidi vobis, quomodo Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gratias agens fregit, et dixit: Accipite et manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem postquam cœnavit dicens: Hic calix Novum Testamentum est in meo sanguine. Hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem.* Ostendit illis mysterium Eucharistiæ inter cœnandum celebratum non cœnam esse; medicina enim spiritalis est, quæ cum reverentia degustata, purificat sibi devotum. Memoria enim redemptionis nostræ, ut Redemptoris memores majora ab eo consequi mereamur. *Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* Quia enim morte Domini liberati sumus, hujus rei memores in edendo et portando carnem et sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus Novum Testamentum in his consecuti, quod est nova lex, quæ obedientem sibi tradit cælestibus regnis. Nam et Moyses accepto sanguine vituli in patera, aspersit filios Israel, dicens: *Hoc testamentum est, quod disposuit Deus ad vos (Exod. xxiv).* Hoc figura fuit testamenti, quod Dominus Novum appellavit per prophetam, ut illud vetus sit quod Moyses tradidit. Testamentum ergo sanguine constitutum est, quia beneficii divini sanguis testis est. In cujus typum nos calicem mysticum ad tuitionem corporis et sanguinis, et animæ nostræ percipimus, quia sanguis Domini sanguinem nostrum redemit, id est, totum hominem salvum fecit; caro enim Salvatoris pro salute corporis, sanguis vero pro anima nostra effusus est, sicut prius præfiguratum fuerat a Moysse, sic enim ait: *Caro, inquit, pro corpore vestro offertur, sanguis vero pro anima*, ideoque non manducandum sanguinem. Si igitur apud veteres imago fuit veritatis, quæ nunc apparuit et manifestata est in Salvatoris adventu, quomodo hæreticis contrarium videtur vetus-novo, cum ipsa sibi invicem sint testimonio?

Itaque quicumque ederet panem hunc aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. Indignum dicit esse Domino, qui aliter mysterium celebrat, quam ab eo traditum est, non enim potest devotus esse qui aliter præsumit quam datum est ab auctore, ideo præmonet, ut secundum ordinem

traditum devota mens sit accedentis ad Eucharistiam Domini. Quoniam futurum est iudicium, ut quemadmodum accedit unusquisque, reddat causas in die Domini Jesu Christi, quia sine disciplina traditionis et conversationis, qui accedunt rei sunt corporis et sanguinis Domini. Quid est reus esse, nisi pœnas dare mortis Domini? Occisus est enim pro his qui beneficium ejus in irritum ducunt (*Aug.*). Quid ergo miraris, si datus est Judæ panis Christi, per quem manciparetur diabolo, cum videas e contrario datum Paulo angelum diaboli, per quem proficeretur in Christo, ita et malo bonum obfuit, et bono malum profuit. Recordamini ergo unde sit scriptum: *Quicumque manducaverit panem, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini.* Et de his erat sermo cum hoc Apostolus diceret, qui Domini corpus velut quemlibet alium cibum indiscrete negligenterque sumebant. Hic ergo si corripitur qui non dijudicat, hoc est, non discernit a cæteris cibus Dominicum corpus, quomodo non damnatur qui ad ejus mensam fingens amicum accedit inimicus? *Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat: qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, non discernens corpus Domini.* (*Ambr.*) Devoto animo et cum timore accedendum ad communionem docet, ut sciat mens reverentiam se debere ei, ad cujus corpus sumendum accedit; hoc enim apud se debet iudicare quia Dominus est, cujus in mysterio sanguinem potat, qui testis est beneficii Dei; quem nos si cum disciplina accipiamus, non erimus indigni corpore et sanguine Domini, gratias enim videbimur reddere Redemptori. *Ideo multi in vobis invalidi et ægroti, et dormiunt multi,* ut verum probaret, quia examen futurum est accipientium corpus Domini, jam hic imaginem iudicii ostendit in eos qui inconsiderate Domini corpus acceperant, dum febribus et infirmitatibus corripiebantur, et multi moriebantur, ut in his cæteri discerent, et paucorum exemplo cæteri territi emendarentur, non inultum corpus Domini scientes negligenter accipere, et eum quem hic pœna distulerit, gravius tractari, quia contempsit exemplum. *Quod si nosmetipsos discernere non utique iudicaremur. Dum iudicamur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Hoc dicit, quia si nosmetipsi errores nostros corrigeremus, non a Domino iudicaremur, et quia corripimur, tamen pro nobis est, ut timore ipso emendemur: in paucis enim omnium est emendatio; « ne cum hoc mundo, » id est, cum infidelibus « damnemur. » Nihil enim differt ab infideli qui inconsiderate ad mensam Domini accedit: neque enim pie Dominus ante delinquentium oculos stenda peccata opponeret, si per semetipsum ea districte ferire voluisset; constat enim quod a suo iudicio abscondere voluit, quos miserando præveniens semetipsis iudices fecit. Hinc enim scriptum est: *Præveniamus faciem ejus in confessione (Psal. xciv).* [*Cass.*] Hinc per Paulum dicitur: *Si nosmetipsos iudicaremur, non utique iudicaremur.* Omni quidem

industria, quantum in nobis est studere debemus, ut A
 immaculatam castimoniam puritatem illo vel maxime
 tempore teneamus, quo venerandis assistere optamus
 altariis, et vigilantissima circumspectione præca-
 vendum est, ne carnis integritas præcedente tempore
 custodita, in ea præcipue, in qua nos ad communio-
 nem salutaris convivii præparamus nocte fraudetur.
 Verum si hostis illo nequissimus, ut nobis cœlestis
 remedii subtrahat medicinam, custodiam sopitæ
 mentis illuserit, ita duntaxat nullo reprehensibili in-
 terveniente pruritu, nullo oblectationis contaminetur
 assensu, sed egestionem aut naturali necessitate profu-
 sam, aut certe impugnatione diaboli absque sensu
 voluptatis elicitam ad impedimentum nostræ sancti-
 ficationis obtenderit, possumus et debemus ad gra-
 tiam salutaris cibi confidenter accedere; sin vero B
 nostro vitio hæc fuerit egesta concretio, convenientes
 conscientiam nostram illud apostolicum formi-
 demus: *Qui manducaverit panem, et biberit calicem
 Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Do-
 mini. Probet autem primum seipsum homo, et sic
 manducet de pane illo, et de calice bibat: qui enim
 manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et
 bibit, non discernens corpus, id est, nequaquam illum
 cœlestem cibum a communium escarum vilitate
 scernens, nec talem esse dijudicans, quem non nisi
 pura liceat mente, vel carne præsumere. Denique
 infert: Ideo inveniuntur multi infirmi et imbecilles,
 et dormiunt multi; spirituales scilicet infirmitates ac
 mortes ex hac specialiter dicens præsumptione gene-
 rari: multi enim qui cum illicita usurpatione præ-
 sumunt, infirmantur fide, et imbecilles sunt mente,
 passionum scilicet et languoribus involuti, et dor-
 miont somno peccati, ab hoc sopore lethali nequa-
 quam salutari sollicitudine resurgentes. Deinde se-
 quitur, quod si nosmetipsos iudicaremus, non utique
 iudicaremur, hoc est, si nosmetipsos perceptione
 sacramentorum, quotiescunque peccati vulnere præ-
 venimur, iudicaremus indignos, impenderemus utique
 studium, ut per penitentiam emendationem ad ea
 digne possimus accedere, et non tanquam indigni
 severissimis infirmitatum flagris castigaremur a Do-
 mino, ut vel sicut compuncti ad remedia nostrorum
 vulnerum recurramus, ne digni præsentis sæculi
 brevissima correptione non habiti, in futuro simul
 cum hujus mundi peccatoribus condemnemur. Ita D
 que, fratres, cum convenitis ad manducandum, invicem
 exspectate; si quis esurit, domi manducet. (Ambr.)
 Ad invicem exspectandum dicit, ut multorum oblatio
 simul celebretur, ut et omnibus ministretur; et si
 quis impatiens est, domi terreno pane pascatur. Ut
 non in iudicium conveniatis. Hoc est, ne mysterium
 reprehensibiliter et cum offensione agatis. Cætera
 autem cum venero disponam. Caput prius salutis
 ordine agendum ostendit, et quomodo in Ecclesiam
 ab utroque sexu conveniatur præmisit; in quibus
 rebus, si error fuerit, non leve peccatum est; cætera
 autem, quæ ad ædificationem Ecclesiæ pertinent,
 præsentia sua ordinare promisit.*

PATR. CXII.

CAPUT XII.

*Commendat Apostolus gratiam Dei generali declara-
 tione gratiæ gratis datæ comparando corpus Eccle-
 siæ ad corpus naturæ.*

De spiritualibus autem nolo vos ignorare, fratres. Scitis quia cum gentes eratis, ad simulacrorum formam euntes prout ducebamini. (Ambr.) Spiritualia illis traditurus exemplum prioris conversationis memorat, ut sicut simulacrorum fuerunt forma colentes idola, et ducebantur duce voluntate dæmoniorum, ita et colentes Deum sint forma legis Dominicæ, ambulantes sicut placet Domino; forma enim uniuscujusque legis in professione et conversatione cultoris debet videri. Ille enim forma et imago legis Dei est, in cuius fide et conversatione Evangelii veritas lucet. Propter quod notum vobis facio, quia nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu, et nemo potest dicere Dominum Jesum nisi in Spiritu sancto. Quoniam rationem spiritualium ignorantes per singula charismata hominibus potius quam Deo gloriam dabant, non assecuti per Spiritum sanctum, hoc donum ministrari, et quia qui Dominum Jesum vocat, non sine Spiritu sancto hoc dicit, habet enim gratiam in eo ipso fidei propter gloriam nominis Christi: non enim sine dono Dei est, Dominum dicere Jesum. Ac per hoc ostendit illis in omnibus Dei esse laudem et gratiam. Quia sicut idolorum imago in ministris ejus est, ordinem suum habens per singulos gradus, totum tamen hominis est; ita et in lege Dominica gradus charismatum sunt officiis Ecclesiæ, non utique meritis humanis indulti, sed ut membra ad ædificationem Ecclesiæ pertinentia, quæ per se et in se habent gloriam, sicut est etiam in humanis officiis. Scholæ enim sunt, quæ positæ in se dant dignitatem, ut loci honor hominem faciat gloriosum, non propria laus, ait ergo: *Nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu; vox enim quæ dicit anathema Jesu humano est errore prolata: Quidquid enim falsum est, ab homine est, et nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto.* Dictum enim ipsum, quo significatur Dominus Jesus, non adulatione hominum, sicut et idola, dii vocantur, sed Spiritu sancti veritate profusum est; quidquid enim verum a quocunque dicitur, a sancto Spiritu dicitur. Ne ergo hominum favore existimarent in regula Christiana, et propter hoc argui se minime paterentur, sicut est et in simulacris; homo enim advenit ut Deus dicatur, qui non est, ac per hoc subjecti sunt antistites illis, ostendit enim eis nullum beneficium esse humanum in eo, cum dicitur, *Dominus Jesus, sed magis donum Dei, qui dignatus est mysterium suum hominibus declarare.* Etenim ipsa professio remissionem acquirat peccatorum, sicut exaggerat dicatio idolorum. Docet ergo eos, quia non præstant religioni beneficium, dicentes, « Dominum Jesum, » sed accipiunt. Ne more idolorum hominum putarent gratiam esse in lege Domini, dum vocatur Deus qui non est. Denique non intelligentes Dei donum esse in fide, singuli singulos sibi homines delegerant, quos sequerentur.

4

tur, dicentes : *Ego sum Pauli, ego vero Apollo.* Superbiam ergo illorum humiliat ut patientur argui. (Aug.) Igitur quoniam legitur in Evangelio Dominum dixisse : *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed is qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum* (Math. vii). Merito quæri potest quomodo huic sententiæ conveniat illud Apostoli ubi ait : *Nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu, et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto, quia neque aliquos habentes Spiritum sanctum possumus dicere non intraturos in regnum cœlorum si perseveraverint usque in finem.* Neque illos qui dicunt, Domine, Domine, et tamen non intrant in regnum cœlorum possumus dicere habere Spiritum sanctum. Quomodo ergo nemo dicit Dominus Jesus in Spiritu sancto, nisi quia proprie Apostolus posuit verbum quod est, dicit, ut significet voluntatem atque intellectum dicentis : Dominus vero generaliter posuit verbum, quo ait : *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum.* Videtur enim dicere etiam ille qui nec vult, nec intelligit, quod dicit, sed ille proprie dicit, qui voluntatem ac mentem suam sono vocis enuntiat. Deinde apostolica vox est : *Nemo dicit Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto, et quis Dominum Jesum, nisi qui eum diligit, dicit?* si eo modo dicit quo intelligi Apostolus voluit. Multi enim voce dicunt, corde autem et factis negant, sicut de talibus ait : *Confitentur enim se nosse Deum, factis autem negant, si negatur factis, procul dubio etiam dicitur factis, nemo itaque dicit Dominum Jesum, animo, verbo, facto, corde, opere, nemo dicit Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto, et nemo sic dicit, nisi qui diligit. Divisiones autem gratiarum sunt.* (Ambr.) Non hoc humanis meritis vult ascribi, sed gratiæ Dei ad honorificentiam nominis ejus; sicut enim qui dicit Dominum Jesum, in sancto Spiritu dicit, qualis vis sit, ita et in loco ordinis officii ecclesiastici positus, gratiam habet, qualis vis sit, non utique propriam, sed ordinis, per efficaciam Spiritus sancti, unde inter initia dicit : *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.*

Idem autem Spiritus, et divisiones ministeriorum sunt. Per eundem Spiritum diversa dona dicit præstari. *Idem vero Dominus, et divisiones operationum sunt.* Jungit nunc Christum sancto Spiritui. *Idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus.* In tantum non hoc hominibus dandum quasi proprium, sed soli Deo, asserit, ut etiam donum Spiritus sancti et gratiam Domini Jesu unius Dei dicat operationem, ne gratia et donum divisum sit, per personas Patris et Filii et Spiritus sancti, sed indiscretæ unitatis et naturæ trium unum opus intelligatur, ut ad unum omnem gloriam reducat, et divinitatem. « Divisiones autem gratiarum sunt » officiis ecclesiæ, non humanis meritis deputatæ. Si enim Spiritus sanctus idem Dominus est, et Dominus idem Deus est, tres unus

A Deus est : cum enim Spiritus sancti gratia et potestas et natura Dei est, et Dominus Jesus idem est in natura quod Deus est, unus utique Spiritus sanctus, et Dominus Jesus, et Pater Deus est, et singuli enim Deus unus est, et tres Deus unus. Denique operante uno, tres operari dicuntur, ut Trinitatis mysterium in unius Dei natura et potestate claudatur, cum sit immensum. *Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.* Hoc est, donum accipit, ut divinis retinaculis vitam suam gubernans, et sibi, et aliis utilis sit, dum exemplum bonæ conversationis ostendit. *Cuidam enim datur per Spiritum sermo sapientiæ.* Id est, datur illi prudentia, non ex litteris, sed corusco lumine Spiritus sancti, ut cor habeat illuminatum et sit prudens, ut discernat quæ vitanda sunt, quæ sequenda. *Alii vero sermo scientiæ secundum eundem Spiritum.* Hoc est, ut habeat scientiam rerum divinarum. (Greg.) Sunt enim quidam, qui per donum gratiæ, et ipsa intelligunt, quæ exponi a doctribus non audiverunt, hi videlicet sermonem sapientiæ perceperunt; et sunt quidam qui per semetipsos intelligere audita nequeunt, sed ea quæ in expositoribus legerunt, retinent, atque scienter proferunt quæ lecta didicerunt. Unde itaque isti nisi sermone scientiæ pleni sunt. Quamvis hoc intelligi et aliter possit, quia sapientia ad vitam, scientia vero pertinet ad doctrinam. Qui igitur bene vivit et prudenter prædicat, gazophylacium spiritualis ædificii recte nominatur, quia ab ejus ore divitiæ dispensantur. *Alii gratia curationum in uno spiritu,* id est, ut medelam tribuat infirmis, vel ægris. *Alii fides in eodem spiritu,* hoc dicit, ut fidei proficiendæ ac vindicandæ pressa verecundia accipiat facultatem. *Alii operatio virtutum,* potestatem dari significat in ejiciendis dæmonibus, aut siguis faciendis. *Alii prophetia,* id est, ut Spiritus dicat futura. *Alii discretio spirituum,* hoc dicit, ut intelligat, et judicet quod dicitur, an Spiritus sancti sit, an immundi. *Alii interpretatio linguarum.* Interpretari est, ut dicta illorum qui linguis loquuntur vel litteris, per donum Dei fideliter interpretentur. Actualis ergo scientia est, quæ alio vocabulo charitas ab Apostolo nuncupatur, et universis linguis hominum et angelorum et plenitudini fidei, quæ etiam montes transferat, et omni scientiæ ac prophetiæ, et erogationi omnium facultatum, ipsique postremo glorioso martyrio apostolica auctoritate præfertur, nam cum dinumerasset universa charismatum genera, atque dixisset : *Alii datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii fides, alii gratia sanitarum, alii operatio virtutum, et reliqua.* De charitate dicturus, quemadmodum eam cunctis prætulit charismatibus paucis advertite; et adhuc, inquit, supra modum excellentiorem vobis viam demonstro, per quod evidenter ostenditur, perfectionis ac beatitudinis summam non illorum mirabilium operatione, sed in charitatis puritate consistere, nec immerito, omnia enim illa evacuanda ac destruenda sunt, charitas vero perpetuo permansura, ideoque a Patribus nostris opera, vel ipsa ista signo-

rum nequaquam vidimus affectata, quin imo cum ea Spiritus sancti gratia possiderent, nunquam exercere voluerunt, nisi forte extrema illos et inevitabilis necessitas coarctasset.

Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens unicuique prout vult. (Amb.) Quod superius trium personarum dicit, nunc per unum Spiritum sanctum agi profitetur, ut quia unius naturæ sunt et virtutis, quod unus operatur, operentur tres: unus est tamen Deus, cujus gratia dividitur singulis prout vult, non ad meritum magis hominis, sed ad ædificationem Ecclesiæ suæ, ut omnia quæ mundus imitari vult, sed non implet, quia carnalis est, hæc in Ecclesia, quæ domus Dei est, singulorum officii, dono et magisterio Spiritus sancti indulta ad probationem veritatis in his qui contemptibiles mundo sunt videantur. (Cass.) Idcirco fide non debia et ut ita dicam palpabili experientia comprobatur, universitatis Deum velut piissimum Patrem benignissimumque medicum secundum Apostolum indifferenter omnia in omnibus operari, et nunc quidem salutis inspirare principia, et inserere unicuique bonæ voluntatis ardorem: nunc vero ipsius operationis effectum, et consummationem donare virtutum; et nunc a ruina jam proxima lapsuque præcipiti etiam invitos et inscios revocare; nunc autem occasiones et opportunitates salutis ingerere, ac præcipites violentosque conatus a lethalibus dispositionibus luhibere: et alios quidem volentes curren-
tesque suscipere, alios vero nolentes renitentesque pertrahere, et ad bonam cogere voluntatem. Totum vero non semper resistantibus, nec perseveranter invitis nobis a divinitate concedi, et summam salutis nostræ, non operum nostrorum merito, sed cœlesti gratiæ deputandam. Ita Domini ipsius vocibus edocemur; *Et recordabimini, inquit, viarum vestrarum et omnium scelorum vestrorum, in quibus polluistis vos et displicebitis vobis in conspectu vestro, in omnibus malitiis vestris, quas fecistis, et scietis quia ego Dominus cum bene fecero vobis propter nomen meum, non secundum vias vestras malas, neque secundum scelera vestra pessima domus Israel (Ezech. xx).* [Aug.] Quod ait Apostolus de Spiritu sancto, omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, non ideo dictam, quia non ei cooperatur Pater et Filius, sed quia in his operibus non sunt multi, sed unus Spiritus, sed et in diversis suis operibus non est a se diversus, cum vero adjungit, et dicit, dividens singulis prout vult. Nonne manifestat, etiam sancti Spiritus potestatem, sed a Patre et Filio plane individuam. (Hier.) Quæritur quomodo Salvator secundum Joannem insufflat Spiritum sanctum apostolis, et secundum Lucam post ascensionem missurum se esse dicit, hujus quæstionis perfacilis solutio est, si docente Paulo apostolo, Spiritus sancti diversas gratias noverimus. Scribit enim in prima ad Corinthios: *Divisiones vero donorum, idem autem Spiritus, et divisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus, et divisiones operationum, et idem Deus, qui*

operatur omnia in omnibus, etc. Ergo Dominus qui post resurrectionem suam juxta Lucæ Evangelium dixerat (Luc. xxiv): *Ego mittam promissionem Patris mei in vos, vos sedete in civitate quoadusque induamini virtute ex alto; et juxta eundem in apostolorum Actibus (Act. ij): Et locutus præcepit eis ab Jerusalemis ne discederent, sed exspectarent promissionem Patris, quam audistis per os meum, quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hos dies.* Rursum in fine Evangelii secundum Joannem, eo die quo resurrexerat, id est die Dominica, clausis januis ad apostolos introisse narratur (Joun. xx), et dixisse eis secundo: *Pax vobis, et intulisse, sicut misit me Pater et ego mi-to vos. Hoc cum dixisset, insufflavit et dicit eis: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, quorum retinueritis, retenta sunt.* Porro igitur die resurrectionis ejus acceperunt Spiritus sancti gratiam quo peccata remitterent et baptizarent, et filios Dei facerent, et Spiritum adoptionis credentibus largirentur, ipso Salvatore dicente, *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta erunt.* Die autem Pentecostes eis amplius repromissum est, ut baptizarentur Spiritu sancto et induerentur virtute ex alto, quia Christi Evangelium cunctis gentibus prædicarent, juxta illud, quod in sexagesimo septimo psalmo legimus: *Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa, ut haberent operationes virtutum et gratiam sanitarum, et prædicaturi multis gentibus acciperent genera linguarum, ut jam tunc cognosceretur qui apostolorum quibus deberent gentibus nuntiare. Denique apostolus Paulus qui de Jerusalem usque in Illyricum prædicavit, et inde per Romam ad Hispanias ire festinabat, gratias agit Deo, quod cunctis apostolis magis linguis loquatur; qui enim multis gentibus annuntiaturus erat, multarum linguarum acceperat gratiam, quæ repromissio Spiritus sancti die decimo post ascensionem Salvatoris expleta est, Luca referente qui scribit (Act. ij): Cumque complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco, et factus est repente de cœlo sonus, tanquam advenientis Spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes, et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, seditque super singulos eorum, et repleti sunt omnes Spiritu sancto et cæperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.* Tunc completum est illud quod legitur in Joel (Joel. ij): *Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo super omnem carnem et prophetabunt filii vestri et filie vestre, et juvenes vestri visiones videbunt.* Verbum autem effusionis significat gratiæ largitatem, et idipsu sonat. quod Dominus repromisit: *Vos autem baptizamini Spiritu sancto non post multos hos dies.* In tantum enim sancto Spiritu baptizati sunt, ut repleretur tota domus ubi erant sedentes, et ignis Spiritus sancti stationem in eis inveniret optatum, linguasque divideret, et secundum Isaiam, qui im-

munda labia habere se dixerat purgaret, labia eorum, ut Evangelium Christi purius prædicarent, et in Isasia quidem (*Isa. vi*) superliminare templi dicitur fuisse commotum, et repleta omnis domus fumo, id est, errore et tenebris, verique ignorantia; in principio autem Evangelii repletur Spiritu sancto Ecclesia, ut gratia ejus atque fervore omnia credentium peccata purgentur, et igne Spiritus sancti quem Dominus missurum se esse dixerat prædicantium Christum lingua sanaretur; non enim Joannes Lucasque discordant, ut ille prima resurrectionis die datum esse significet, hic die quinquagesimo venisse describebat: sed profectus apostolicus est, ut qui primum remittendorum peccatorum gratiam acceperunt, postea acciperent operationis virtutem, et cuncta donationum genera, quæ ab Apostolo descripta memoravimus, et quod magis necessarium erat diversitatem linguarum universarum gentium, ut annuntiaturi Christum nullo egerent interprete. Unde et in Lycaonia cum audissent Paulum et Barnabam loqui linguis suis, deos in homines conversos esse credebant, et revera indumentum virtutis Spiritus sancti gratia est, quam possidentes iudicium tribunalium, et regum purpuras non timebant. Promiserat enim Dominus priusquam pateretur, et dixerat (*Luc. xxv*): *Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Ego autem audacter et tota libertate pronuntio, ex eo tempore quo apostoli Domino crediderunt semper eos habuisse Spiritum sanctum, nec potuisse signa facere absque Spiritus sancti gratia, sed pro modulo atque mensura. Unde Salvator clamabat in templo dicens: *Qui sitit veniat ad me et bibat, qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum (Joan. vii);* et in eodem loco infert: *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus;* non quo non esset Spiritus sanctus, dicente Domino Salvatore (*Matth. xii*): *Si autem ego in Spiritu sancto ejicio demonia, sed qui erat in Domino, necdum totus in apostolis morabatur, quamobrem deterrentur ad passionem ejus, et negant, et Christum se nescire jurant: postquam autem baptizantur Spiritu sancto, et effunditur in eos Spiritus sancti gratia, tunc libere loquantur ad principes Judæorum: Obedire magis oportet Deo, an hominibus? (Act. v.)* Mortuos suscitant, et inter flagella lætantur, fundunt sanguinem, et suis suppliciis coronantur. Nondum erat Spiritus in apostolis, nec de ventre eorum fluebant gratiæ spirituales, quia Dominus necdum fuerat glorificatus. Quæ sit autem gloria ipse in Evangelio ait: *Pater, clarifica me gloria quam apud te habui priusquam mundus esset (Joan. xvii),* gloria Salvatoris patibulum triumphantis est; crucifigitur ut homo, glorificatur ut Dominus. Denique sol fugit, luna mutatur in sanguinem, terra motu insolito contremiscit, aperiuntur

A inferi, mortui ambulant, saxa rumpuntur, hæc est gloria, de qua loquebatur in psalmo: *Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara (Psal. cvii).* Ipsaque de se respondit, gloria et dispensatio carnis assumptæ, *exurgam diluculo,* ut impleatur vicesimi primi psalmi titulus, *pro assumptione matutina.* Hæc dicimus, non quo alium Deum, et alium hominem esse credamus, et duas personas faciamus in uno Filio Dei, sicut nova hæresis calumniatur, sed unus atque idem Filius Dei, et filius hominis est, et quidquid loquitur, aliud referimus ad divinam ejus gloriam, aliud ad nostram salutem, pro quibus non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, *sed seipsum exinanivit, factus obediens usque ad mortem, et mortem crucis (Phil. ii);* et *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i).* Miror autem Montanum et insanas feminas ejus, abortivos prophetas, Domino promittente atque dicente: *Vado et alium paraclætum mitto vobis,* et postea Luca evangelista narrante quod apostoli acceperunt quod promissum est, id multo post tempore in se diceret fuisse completum: apostolis enim promissum est: *Ego mittam sponsonem Patris mei in vos, et vos sedebitis in civitate, quoad usque induamini virtutem ex alto (Luc. xxiv),* et resurgens in apostolos insufflavit, et non in Montani Priscillæ, et Maximillæ, et illis ait: *Quorum remiseritis peccata, dimittentur, quorum retinueritis, retenta erunt,* apostolis, inquam, præcepit ne recederent de Hierosolymis, sed exspectarent promissionem Patris, et postea quod promissum est expletum legimus: *Repleti sunt omnes Spiritu sancto et cæperunt loqui aliis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui eis.* Spiritus enim sanctus spirat ubi vult, et quando dicit Dominus, *alium paraclætum mittam vobis,* et se ostendit esse paraclætum, qui appellatur consolator. Unde et Deus Pater hoc censeatur nomine, Deus miserationis et totius consolationis. Si autem Pater consolator et Filius consolator, et Spiritus sanctus consolator, et in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti quod intelligitur Deus baptizantur credentes, quorum unum divinitatis et consolatoris est nomen, ergo et una natura est. Hic Spiritus sanctus non solum in apostolis, sed et in prophetis fuit, de quo David orabat dicens: *Spiritum sanctum tuum ne auferas a me (Psal. l);* et Daniel Spiritum Dei habuisse narratur (*Dan. iv, v*), et David in Spiritu loquitur dixisse Dominum Domino suo: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum (Psal. cix).* Nec sine Spiritu sancto prophetaverunt prophetæ, et, *verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (Psal. xxxii),* et quidquid Patris et Filii est, hoc idem et Spiritus sancti est, et ipse Spiritus cum mittatur a Patre, et pro Filio veniat, in alio atque alio loco Spiritus Dei Patris et Christi Spiritus appellatur. Unde et in Actibus apostolorum qui Joannis baptismate fuerant baptizati et credebant in Deum Patrem et Christum, quia Spiritum sanctum nesciebant, iterum baptizantur, imo tunc vere accipiunt

baptismum; absque Spiritu enim sancto Imperfectum est mysterium Trinitatis. Et in eodem volumine Petrus Ananiæ et Saphiræ dixisse narratur (Act. v), quod mentientes Spiritui sancto non sint hominibus mentiti, sed Deo.

Sicut enim corpus unum est, membra autem habet multa, omnia autem membra ex uno corpore cum sint multa, unum sunt corpus, ita et Christus, etenim in uno spiritu nos omnes, in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Græci, sive servi, sive liberi, et omnes unum Spiritum potavimus. (Ambr.). Per hæc docet nullius personam quasi despecti contemendam, neque alicujus quasi perfecta sit præferendam, nec gloriam quæ soli Deo debetur hominibus tribuendam, quando in omnibus unus atque idem Deus sit gloriosus: quippe cum omnes et unum baptismum habeamus et unum atque eundem Spiritum sanctum, hoc propter supradictam causam, quia in aliquibus gloriabantur, aliquos vero velut contemptibiles spernebant. (Aug.) Loquens de membris Christi, hoc est de fidelibus, non ait sic et membra Christi, sed totum hoc quod dixit Christum appellavit: sicut enim corpus unum et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa unum est corpus, sic et Christus membra multa unum corpus Christi, ergo simul omnes nos cum capite nostro Christus, sine capite nihil valentes. Quare quia nos cum capite nostro vitis sine capite nostro, quod absit, særmenta præcisa, non alicui agriculturalum, sed igni tantummodo destinata. Ideo et ipse in Evangelio ait: *Ego sum vitis, vos estis palmites et Pater meus agricola est; sine me, inquit, nihil potestis facere* (Joan. xv).

Nam et corpus non est unum membrum, sed multa. (Ambr.) Hoc dicens ostendit unitatem habere varietates officiorum, et diversitatem hanc non discrepare in unitate potestatis, quando corporis unitas non in singularitate consistit, sed in multis membris, ut invicem sibi præsentent quod debent. *Si dixerit pes, quia non sum manus, non sum de corpore, num propterea non est de corpore.* Hoc est, non posse eum qui infirmus videtur inter fratres negari esse de corpore, quia non est potens. *Si dixerit auricula, quia non sum oculus, num propterea num est de corpore?* Non debere dicit illum qui paulo inferior est non necessarium putari corpori, propterea quod de primis non sit, id est, si omnes unius essent officii et operis, quomodo impleretur reliqua necessitas corporis cum constet multis officii opus esse ad gubernacula corporis. *Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus?* Voluntatem Dei, quia provida et rationabilis est, membra dicit corpori aptasse, ut nihil desit multis membris perfectum.

Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum sicut voluit in corpore. Manifestum est, quia si omnes unius fuissent dignitatis, non dicerentur membra, neque corpus, ideoque variis membrorum

A officii gubernantur. Omnia enim unum membrum esse non poterant. Ideo autem multa sunt quia ab invicem differunt dignitate. *Quod si essent omnia unum membrum ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.* Hoc dicit, quia multa membra cum invicem sui egeant, non discrepant in unitate naturæ, quamvis diversa sint, quia diversitas hæc in unum concurrat ut corporis utilitas expleatur. Sicut et ea quibus mundus ipse constat, cum sint diversa non solum officii, sed et naturis, ad unius tamen mundi proficiunt perfectionem, et ex omnibus his nascitur temperies quædam in fructibus, qui humanæ proficiunt utilitati.

Non potest autem dicere oculus manui: Opera tua non indigeo; aut iterum caput pedibus, Non estis mihi necessarii. Hoc est, non potest potior dicere inferiori, non mihi opus es, quia oculis quidem videt, sed manus sunt quæ operantur. *Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt.* Id est, major gradu et dignitate non potest sine illo qui humilis est, quia est quod humilis potest quod non potest sublimis, quia ferrum potest quod non potest aurum, ac per hoc honorem capiti faciunt pedes. *Et quæ putamus ignobiliora membra corporis esse, his abundantiore honorem circumdamus.* Manifestum est quia quamvis aliquis dignitate sublimis sit, si subjectus tamen defuerit, qui obsequiis suis illum faciat gloriosum, ipsa dignitas contemptibilis erit: officium est enim per quod dignitas constat. Tale est si imperatori desit exercitus; quamvis ergo magnus sit imperator, necessarium tamen habet exercitum, membrum est enim corporis ejus, ante se habens tribunos, comites, magistros: his omnibus inferiores sunt milites, et magis necessarii sunt sicut membra corporis, quæ cum inferiora videntur, plus utilia sunt: sine oculis enim manus operatur, et pes ambulans victum quærit. *Et quæ inhonesta sunt nostra, his majorem honorem circumdamus.* Similis sensus est, quia qui putantur sine dignitate esse, invenimus in eis quod laudemus, sicut et in membris, et plus nobis placeat quam quod in cæteris invenimus: quo enim honore dignæ sunt manus, quando quod volumus tenemus, vel pedes cum quo volumus imus? propterea et nos addimus eis honorificentiam, utputa pedibus, quos quia humiles sunt et sine dignitate calceamentis ornamus. *Et quæ inhonesta sunt nostra abundantiore honestatem habent.* Manifestum est quia pudenda nostra, quæ turpia videntur, dum aspectus publicos vitant, honestate se contegunt ne per irreverentiam horreant. Simili modo et quidam fratrum cum sint egestate et habitu iphonesti, non tamen sunt sine gratia, propter quod membra sint corporis nostri: nam solent succincti vesticula lettrica pede nudo incedere; cum ergo videantur contemptibiles, magis honori sunt, quia solent vitam habere mundiorem. quod enim hominibus videtur despectum, solet a Deo pulchrum judicari. *Honesta autem nostra nullius egent. Sed Deus temperavit corpus ei cui deerat, abun-*

dantiorem tribuendo honorem. Apertum est quia caput non eget, neque facies neque manus, ut his addatur per quod decorentur, ita et fratribus, in quibus studium peritiæ et conversationis viget honestas, nihil est quod a nobis addatur, debitus enim illis redditur honor, despectis vero vel humilibus exhortatio necessaria est, per quam addatur illis aliquis honor, ut fiant utiles, si quominus, ipso contemptu negligentiores circa se erunt in quibus magis proficiendum est. *Ut non sit schisma in corpore, sed pro invicem sollicita sint membra.* Sic dicit a Domino inmoderatum humanum corpus, ut omnia membra ejus necessaria sint, ac per hoc pro se invicem sollicita, quia aliud sine altero non potest, et quod inferius putatur, magis necessarium est, sicut et de fratribus expositum est vel disputatum, quia nullus debet velut inutilis despici. (*Greg.*) Quæ putamus ignobiliora esse membra corporis, his honorem abundantiorum circumdamus, et quæ inhonesta sunt nostra abundantiorum honestatem habent. Inhonesta autem nostra nullius egent, sicut enim inhonesta membra in corpore, ita quidem sunt intra sanctam Ecclesiam potentes et protervi, qui dum aperta invectione ferri nequeunt, quasi honore tegminis velantur, sed de occultis hæc potentum delictis loquimur. Nam quando et aliis cognoscentibus peccant, aliis etiam cognoscentibus, increpandi sunt, ne si prædicator tacet culpam approbasse videatur, atque hæc crescens in exemplum veniat, quam pastoris lingua non secat. *Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.* (*Amb.*) Hoc de membris corporis carnis ambiguum non est. Quia si oculus, aut pes, vel manus capiatur ægitudine aliqua infirmitatis, totum condolet corpus, ita et nos decet condolere fratribus, si aliquid hujusmodi, aut necessitates emergerit. *Sive glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra.* Manifestum est, quia lætum est caput, sive cætera membra, si pedes fuerint accurati vel sani: sic debemus alacres fieri, si fratrem aliquem viderimus cultiorem, et actum honestate morum, hoc est sanum esse consilio. *Vos estis autem corpus Christi, et membra de membro.* Ostendit aperte nostram causam se per membrorum carnalium rationem tractasse, quia non omnes eadem possumus, sed singuli pro qualitate fidei et gratiam habemus concessam. (*Cass.*) Si habuerimus hanc scientiam, imo fidem, quam superius comprehendimus, ut et omnia per Deum fieri, et pro utilitate animarum dispensari universa credamus, non solum nequaquam despiciemus eos, sed etiam pro ipsis tanquam pro membris nostris incessanter orabimus, eisque totis visceribus ac pleno compatiemur affectu: cum enim patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, scientes nos absque illis ut pote membris nostris omnimodis consuminari non posse, quemadmodum legimus ne anteriores quidem nostros sine nobis re-promissionis summam consequi potuisse, ita de illis Apostolo pronuntiante (*Hebr. xi*): *Et hi omnes testimonio fidei comprobati non acceperunt re-promissio-*

nes Deo pro nobis, melius aliquid providente, ne sine nobis consummarentur.

Et quosdam quidem potuit Deus in Ecclesia, primum apostolos. (*Ambr.*) Caput itaque in Ecclesia apostolos posuit, qui legati sunt Christi, sicut dicit idem Apostolus (*II Cor. vi*), *pro quo legatione fungimur*; ipsi sunt episcopi, firmante istud Petro apostolo et dicente inter cætera de Juda, *et episcopatum ejus accipiat alter.*

Secundo prophetas. Prophetas duplici genere intelligamus, et futura dicentes, et Scripturas revelantes, quamvis sint et apostoli prophetae, quia primus gradus omnia subjecta habet. Denique pessimus Caiphas propter quod princeps sacerdotum erat prophetavit (*Joan. xi*), ordinis utique causa, non proprii meriti: tamen specialiter erant prophetae, et Scripturarum interpretes, et futura dicentes; sicut erat Agabus (*Act. xi, xxi*), qui exitia et vincula huic Apostolo prophetavit, futura Jerosolymis, et famem cecinit quæ facta est sub Claudio. Ideo, quanquam sit melior apostolus, aliquando tamen eget prophetis, et quia ab uno Deo Patre sunt omnia, singulos episcopos singulis ecclesiis præesse decrevit. *Tertio doctores.* Illos dicit doctores qui in Ecclesia litteris et lectionibus retinendis pueros imbuebant more Synagogæ, quia traditio illorum ad nos transitum fecit. *Deinde virtutes, exinde gratias curationum*; potest enim aliquis non esse episcopus et habere in se donum virtutis sanitatum. *Oputationes, gubernationes,* ut in rebus divinis vigilet intellectu, ita tamen ut in aliquibus, quæ implere non conceditur, ab alio sumat quod non habet, quia totum uni concedi non potest. Sunt et gubernatores qui spiritualibus retinaculis hominibus documento sunt. *Genera linguarum.* Ut donum Dei sit multas linguas scire, ut alicui hoc gratia Dei impertiat, ut linguarum interpretandarum habeat peritiam. *Nunquid omnes apostoli?* Verum est, quia in Ecclesia unus est episcopus. *Nunquid omnes prophetae?* Non est ambiguum non omnibus concedi prophetiam. *Nunquid omnes doctores?* Ille doctor est, cui conceditur. *Nunquid omnes virtutes?* Illic potest habere virtutem cui dat Deus dæmonia ejicere. *Nunquid omnes gratiam habent curationum?* Quomodo potest fieri ut omnes habeant dona curationum? *Nunquid omnes linguas loquuntur?* Non utique nisi qui accipit donum in hac re. *Nunquid omnes interpretantur?* Ille potest linguas interpretari cui dat Deus; in supra dictum sensum hæc inserenda; explanavit enim, reddita ratione, omnes habere diversas gratias, et nec totum alicui concedi, exemplo membrorum. Exemplo enim corporis carnis spiritale corpus insinuat, ac per hoc in omnibus Deum benedicendum, et in ipsius nomine gloriantium cujus gratia est, hanc rationem etiam in rebus physicis invenimus. Aurum autem cum melius argento sit, plus tamen in usu argentum est, et cum æs necessarium sit, plus tamen ferro opus est, nihil pene sine ferro sit cum sit inferius. Et post hæc: *Æmulamini autem charismata meliora.* Hoc mox in

subjectis absolvit : *Et adhuc excellentiorem vobis viam demonstro.* Gradatim, illos ad utiliora pro-
vehit, ostendens illis gratiam supra dicti omnis doni,
quæ in hominibus videntur, sive loquendi, aut curandi,
vel prophetandi, non ad meritum hominis pertinere,
sed ad honorificentiam Dei. Ideoque nunc viam illis
dicit se ostendere planiorem, qua itur ad cælum, quæ
meritum collocat apud Deum. Nam quia supradicta
non semper ad meritum pertinent, dicit Salvator :
*Multi mihi dicent in illa die, id est, iudicii, Domine,
Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus? et dæ-
monia ejecimus? et virtutes multas fecimus? (Matth.
vii) et quia non hoc ad meritum pertinet, sed officia
sunt Ecclesiæ, ad confusionem gentilium, et Dei ho-
noraificentiam protestandum, dicit Dominus eis: Rece-
dite a me, non novi vos, operarii iniquitatis.* Securi B
enim, quod Dei in illis operatio cernebatur, negli-
gentes erga se fuerunt. Nam et Septuaginta duobus
discipulis gaudentibus quod dæmonia illis subdita
fuerant, dicit Salvator : *Nolite in hoc gaudere, quod
dæmonia vobis subjecta sunt, sed in hoc gaudete,
quod nomina vestra scripta sunt in cælo (Luc. x).*
Quare? nisi quia nomini Dei subdita sunt, non ho-
minis merito; et quare nunc non ita fit ut habeant
homines gratiam Dei? inter initia fieri oportuit, ut
fundamenta fidei acciperent firmitatem; nunc autem
non est opus quia populus populum adducit ad fidem,
cum videntur eorum opera bona et prædicatio sim-
plex. (Aug.) *Qui dicit se in Christo manere, debet
sicut ipse ambulavit, et ille ambulare (I Joan. ii).* Quæ
est ista via, in qua Christus ambulavit? quæ est alia
nisi charitas, de qua dicit Apostolus : *Adhuc super-
eminentiorem viam demonstro vobis.* Si ergo Chris-
tum volumus imitari, per ipsam viam debemus cur-
rere, quam Christus et in cruce pendens dignatus
est ambulare. In cruce enim fixus erat, et charita-
tis viam currens pro suis persecutoribus supplica-
bat. Denique sic dixit : *Pater, ignosce illis, quia ne-
sciunt quid faciunt (Luc. xxiii);* et nos ergo pro
omnibus inimicis nostris hoc jugiter supplicemus, ut
illis Dominus emendationem morum; et indulgentiam
tribuat peccatorum.

CAPUT XIII.

De charitatis excellentia, utilitate et stabilitate.

Si linguis hominum loquar et angelorum, charita- D
tem autem non habeam, factus sum velut ærumentum
resonans, aut cymbalum tinniens. (Ambr.) Magna
utique videtur gratia diversis loqui linguis, plus au-
tem aliquid est etiam angelorum, si possit, linguam
scire. Id est, si spiritaliter cognitum possit habere
angelicum motum, sed hoc ad meritum non ascribi,
sed ad Dei gloriam subjectis ostendit dicens, sic esse
ut ærumentum resonans, aut cymbalum tinniens :
' quia sicut ærumentum impulsu alterius resonat, et
cymbalum tinnit, ita et hic qui linguis loquitur, Spi-
ritus sancti effectum habet et motum, ut loqui pos-
sit. *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus
Patris vestri qui loquitur in vobis (Matth. x).* Nam

et asina locuta est humana lingua ad Balaam filium
Beor (Num. xxii), ut addiceret Dei majestatem, et
pueri infantes prorumperent in laudem Dei ad con-
fusionem Judæorum. Salvator autem non solum
istos, sed et istos lapides ad condemnationem perfid-
dorum, et gloriam Dei clamare posse ostendit, et in-
ter ipsa primordia ad commendationem fidei, qui
baptizabantur linguis loquebantur. (Greg.) *Si lin-
guis, inquit, hominum loquar et angelorum, charita-
tem autem non habeam, factus sum velut æs sonans
aut cymbalum tinniens.* Bona quippe loquens, sed
per amorem eadem bona non sequens, velut æs aut
cymbalum sonitum reddit, quia ipse non sentit
verba, quæ ipse facit. *Et si habuero prophetiam, et
noverim mysteria omnia et omnem scientiam, charita-
tem autem non habeam, nihil mihi prodest.* (Ambr.)
Vere nihil prodest, ad Dei enim gloriam propheta-
tur, sicut dicit Propheta : *Non nobis, Domine, non
nobis, sed nomini tuo da gloriam (Psal. cxliii).* Nam
et Balaam prophetavit cum propheta non esset, sed
ariolus, et Caiphas prophetavit, non merito, sed di-
gnitate ordinis sacerdotalis, et Saul prophetavit
cum jam inobedientiæ causa spiritu malo fuisset re-
pletus, sed propter Dei causam ne posset compre-
hendere David, et occidere quem volebat. *Et si
sciero omnia mysteria.* Judæ enim nihil profuit cum
apostolis et didicisse mysteria, cum charitatis ho-
stis tradidit Salvatorem, et propheta Ezechiel diabo-
lum mysteria cœlestia scire ostendit, quando incre-
pita voce in paradiso illum Dei fuisse et pretiosos
lapides habuisse testatur, quos lapides idem Aposto-
lus doctrinæ divinæ mysteria significavit, et nihil
illi profuit, quia charitatis immemor, in superbiam
prosilivit. *Et si habeam omnem scientiam.* Nihil pro-
dest scientia si charitas non sit. Denique scribis et
Pharisæis nihil profuit, dicente Salvatore : *Vos habe-
tis clavem scientiæ, et neque vos intratis, neque alios
sinitis introire (Luc. vi);* per invidiam enim charita-
tem corrumpentes, scientiam ejus ad nihilum de-
duxerunt. Nam et Tertullianus et Novatianus non
parvæ scientiæ fuerunt, sed quia per zelum charita-
tis fœdera perdiderunt, in schisma versi, ad perdi-
tionem sui hæreses creaverunt. *Et si habuero om-
nem fidem, ita ut montes transferam.* Virtutes facere,
aut dæmonia per fidem ejicere, Dei virtus et gloria
est, nec hoc ad meritum proficit, nisi quis honæ
conversationis fuerit æmulus, sicut supra memoravi.
Et si erogavero omnem substantiam meam. Apertum
est, quia si omnis substantia impendatur, nihil pro-
ficit, charitate neglecta, quia caput religionis chari-
tas est, et qui caput non habet, vitam non habet. *Et si
tradidero corpus meum, ita ut ardeam, nihil mihi pro-
dest.* Sine charitate nihil prodest, quia fundamen-
tum religionis est charitas. Quodquid ergo sine cha-
ritate fit caducum est. (Cass.) Sine qua ad perfe-
ctam puritatem cordis et ad contemplationem Dei
nemo conscendere poterit. Hinc namque est quod
nonnullos mundi hujus maximas facultates et non
solum multa auri atque argenti talenta, verum etiam

prædiorum magnificentiam contemnentes, post hæc vidimus pro scalpello, pro graflo, pro calamo commoveri, qui si contemplationem cordis mundi fixam tenerent, nunquam utique pro parvis rebus admitterent, quod ne pro magnis ac pretiosis incurrerent opibus, easdem penitus abjicere maluerunt, nam et plerumque nonnulli tanto zelo codicem servant, ut eum ne leviter quidem legi, vel contingi ab aliquo sinant, et inde occasiones impatientiæ ac mortis incurrant; unde moventur stipendia patientiæ et charitatis acquirere. Cumque omnes divitias suas pro Christi amore disperserint, pristinum tamen cordis affectum in rebus minimis retentantes, et pro ipsis nonnunquam mobiliter irascentes, veluti qui non habeant apostolicam charitatem, ex omnibus infructuosi sterilesque redduntur, quod in spiritu beatus Apostolus prævidens: *Et ei distribuero, inquit, in cibos pauperum omnes facultates meas, et tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Unde liquido comprobatur, perfectionem non statim nuditate et privatione omnium facultatum, seu dignitatum abjectione contingi, nisi fuerit charitas illa, cujus Apostolus membra describit, quæ in sola cordis puritate consistit. Nam quid est aliud non æmulari, non inflari, non irritari, non agere perperam, non querere quæ sua sunt, non super iniquitate gaudere, non cogitare malum, et reliqua, nisi cor perfectum atque mundissimum Deo semper offerre et intactum a cunctis perturbationibus custodire. Omnia igitur hujus gratiæ gerenda, appetendaque sunt nobis, pro hac jejuniâ, vigiliis, laboribus, corporis nuditatem, lectionem, cæterasque virtutes debere nos suscipere noverimus, ut scilicet per illas ab universis passionibus noxiis, illæsum parare cor nostrum, et conservare possimus et ad perfectionem charitatis istis gradibus innitendo conscendere. Videtis ergo nihil pretiosius, nihil perfectius, nihilque sublimius, et ut ita dixerim, nihil charitate perennius inveniri: charitas enim nunquam excedit, sine qua non solum illa præcellentissima charismatum genera, sed etiam martyrii ipsius gloria vacuatur. Quisquis igitur fuerit in hujus charitatis perfectione fundatus, necesse est ut ad sublimiorem illum charitatis timorem gradu excellentiore conscendat, quem non pœnarum terror, nec cupido præmiorum, sed amoris generat magnitudo, quo vel filius indulgentissimum patrem vel fratrem, frater, vel amicum, amicus, vel conjugem, conjux sollicito reveretur affectu, dum ejus non verbera, neque convicia, sed vel tenuem amoris formidat offensam, atque in omnibus non solum actibus, verum etiam verbis attonita semper pietate distenditur, ne erga se quantumcunque fervor dilectionis illius intepescat; cujus timoris magnificentiam unus prophetarum eleganter expressit (*Isa. xxxiii*): *Divitiæ, inquit, salutis sapientia et scientia, timor Domini, ipse thesaurus ejus, non potuit timoris istius dignitatem ac meritum magis evidenter exprimere, quam divitiis salutis nostræ, quæ in vera sapientia*

A Dei scientiaque consistunt, dicere, nisi a timore Domini non posse servari. Ad hunc igitur metum non peccatores sancti prophetis invitantur eloquiis, dicente Psalmographo: *Timete Dominum, sancti ejus, quia nihil deest timentibus eum*; qui hoc timore metuit Deum, perfectioni ejus certum est nihil deesse.

Charitas magnanima est, jucunda est: charitas non æmulatur, non inflatur, non perperam agit, non ambitiosa est, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem: congaudet autem veritati, omnia tolerat, omnia credit, omnia suffert, omnia sperat, charitas nunquam excedit. (Ambr.) Tanta præconia charitatis edocuit, ut non immerito hanc cæteris anteponeere videretur, et incassum laborare eos qui aliis mandatis operam dant, huic non obtemperantes. Hinc et ait Joannes apostolus, *Deus charitas est*, et qui charitatem non habet, sciat se Deum non habere, unde in alia Epistola idem Paulus ait (*Ephes. 11*): *Deus autem qui dives est in misericordia propter multam misericordiam misertus est nostri.* Qui ergo charitatem non habet, ingratus est misericordiæ Dei, quia non diligit per quod salvatus est, ut perinde discerent, quia graviter delinquebant, qui escam fraternæ charitati præponebant. Nam hæc est quæ et in præsentī prodest et in æternum cum Deo permanet. (Cass.) Omnia namque dona pro usu ac necessitate tribuuntur ad tempus, consummata dispensatione mox procul dubio transitura; charitas vero nullo intercipientur tempore, non solum enim in præsentī mundo utiliter operatur in nobis, sed etiam in futuro sarcina corporeæ necessitatis abjecta efficacior multo atque excellentior permanebit nullo unquam corrupenda defectu, sed per incorruptionem perpetuum flagrantius Deo atque intentius adhæsura. (Aug.) Quid tam magnanimum quam pro impiis mori? quid tam benignum quam et inimicos diligere? sola est quam felicitas aliena non premit, quia non æmulatur: sola est quam felicitas sua non extollit, quia non inflatur; sola est, quam scientia non compungit mala, quia non agit perperam, omnia tolerat, omnia credit, omnia sperat, omnia suffert. Ideo tolerat omnia in præsentī vita, quia credit omnia de futura vita; et suffert omnia quæ hic immittuntur, quia sperat omnia quæ ibi promittuntur. Non querit quæ sua sunt, neque enim essent etiam homines amatores pecuniæ nisi eo se putarent excellentiores, quo ditiores, cui morbo contraria charitas, non querit quæ sua sunt, id est, non privata excellentia lætatur. Merito ergo et non inflatur, charitas omnia credit, inter eos utique quos connexos sibimet unum facit. (Greg.) *Charitas, inquit, patiens est, benigna est, non æmulatur, non inflatur, non agit perperam, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem, congaudet autem veritati, patiens quippe est charitas, quia illata mala æquanimiter tolerat; benigna vero est, quia pro malis bona largiter ministrat, non*

emulatur, quia per hoc quod in presenti mundo nihil appetit videre terrenis successibus nescit; *non inflatur*, quia cum præmium internæ retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus non exultat. *Non agit perperam*, quia quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, quicquid a rectitudine discrepat, ignorat. *Non est ambitiosa*, quia quo ardentius intus ad sua satagit, foras nullatenus aliena concupiscit. *Non quærit quæ sua sunt*, quia cuncta, quæ hic transitoria possedit velut aliena negligit, cum nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat, agnoscit. *Non irritatur*, quia et injuriis laessita, ad nullos se ultionis suæ motus excitat, dum pro magnis laboribus majora post præmia expectat. *Non cogitat malum*, quia in amore munditiæ mentem solidans, dum omne odium radicatus eruit, versare in animo quod inquinat nescit. *Non gaudet super iniquitatem*, quia quo sola dilectione erga omnes inchoat, nec de perditione adversantium exultat. *Congaudet autem veritati*, quia ut se cæteros diligens, per hoc quod rectum in aliis conspicit quasi de augmento proprii profectus hilarescit. (Aug.) Inter cæteras virtutes ejus quas commemorat apostolus Paulus, quod *charitas non emulatur, non agit perperam, non irritatur, non cogitat malum*, etc. In ultimo quatuor ejus virtutes comprehendit, dicens: *Omnia tolerat, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam excedit*. Ex his igitur quatuor virtutibus sanctæ charitatis loqui convenit sanctitati vestræ, delectatque primitus intueri quemadmodum velut quatuor cardines orbis continens, totum possederit mundum. Requiritur igitur si placet aliquorum exempla sanctorum, eorum scilicet qui his virtutibus sanctæ charitatis possessi sunt, et eis singulis, ita singula tribuamus, ut omnes in omnibus esse noscamus. Quoniam omnis qui pie tolerat recte credit, et omnis qui recte credit aliquid sperat, et qui sperat sustinet ne abs spe cadat. Sed jam quinam isti sunt videamus, quorum fidem in quantum desuper adjuvamus, assequi valeamus. Virtus charitatis quæ omnia tolerat, eminuit in sancto Noe; quæ omnia credit in sancto Abraham; quæ omnia sperat in Patribus nostris, id est, in populo Israel. Unde ipse noster exhortatus est Dominus; quæ omnia sustinet in ipso capite nostro Domino Jesu Christo, qui est vera charitas, **D**

A efficitur serpentum ac ferarum; nec expavescit vir iste, quod cum eo sint feræ in arca: imo ubi agnoscit ordinem suum feritas, quia se cognovit humanitas, et jubenti homini obediunt, quia hominem superiori domino obedisse cognoscunt, ostensum est, in Noe, quid Adam præceptum contemnendo perdidit, et demonstratum est posse homines bestiis etiam dominari, si subdant obedientiam conditori. Expectat et tolerat sanctus iste finem diluvii, nec antequam finiatur causa ferarum arca relinquitur. Tolerat bonus mala, et donec in fine etiam corpore separetur intus manens corde, non corpore separatur. Si qua es anima quæ cupis possidere virtutem charitatis, quæ omnia tolerat, relinque mundum, confuge ad crucis lignum, non metuas procellas et turbines hujus diluvii, non mergeris si ligno portaberis, novit gubernare qui dignatus est creare; tantum adsit virtus charitatis, quæ omnia tolerat, nulla res te ab arcæ soliditate evellat, permane bonus et tolera malos: melius est enim ut intus positus propter bonos tolere malos, quam foras exiens et periens et bonos relinquant et malos. Si ergo sunt tecum feræ, id est, si sunt tecum in Ecclesia, prava docentes, falsa sentientes hæretici vel schismatici, aut etiam ipsi mali catholici, more ferarum animas devorare quærentium, tolerentur usque ad finem sæculi, tanquam finem diluvii, rugiant licet et fremant dentibus, atque ipsam arcam confringere conentur, non expavescas, finito diluvio illos capiat inanis ac spinosa silva, te fertilis suscipit terra. **C** Post finem sæculi impii rapiuntur ad tenebras exteriores, ibi est fletus et stridor dentium, pios suscipit terra viventium; nam et ipse sanctus Noe post finem diluvii obtulit sacrificium Deo, sed de animalibus mundis non de immundis; simul enim et munda et immunda animalia in arca natæ potuerunt, sed mali ad Dei sacrificium non pervenerunt. Sed jam hinc aliquando transeamus, ut cætera perscrutari valeamus. Procedat in medium sanctus ille Abraham, et suo nos doceat exemplo possidere virtutem charitatis, quæ omnia credit, qui non est cunctatus ad unam vocationem relinquere patriam sedem, domum, familiam, omnia relinquuntur ut Domino præcipienti pareatur. *Exi*, inquit ei Deus, *de cognatione tua, et de domo tua, et veni in terram quamcumque tibi ostendero* (Gen. xii). Nec apud se iste sanctus cogitavit, aut dixit, quo eam? cui me committam? in quam terram vadam? sed statim audit, surgit, currit, festinat, accelerat. Terram promissam non videt, sed credendo eam firmiter tenet, ambulat recto itinere, nec oberrantibus vestigiis alibi, quam debuit declinavit: quia qui eum ad ignotam terram mittebat, ipse qui mittebat, non dimittebat, nec eum ipse sefellit, redditur merces credenti, ad terram pervenit, dilatatur, multiplicatur, ex paupere efficitur dives, ex ignobili potens, ditatur omnibus bonis, et in illo impletur quod Dominus in Evangelio suis discipulis promisit, dicens: *Si quis dimiserit domum, aut agrum, aut parentes causa nominis mei,*

in hac vita centuplum accipiet, et in futuro sæculo vitam consequetur æternam. Cumulatur adhuc hujus fidei merces, et seni promittitur filius. Adest virtus charitatis, quæ omnia credit, audit, exsultat, amplius diligit. Suscipit filium ex conjuge sterili, quam spes pariendi destitutam, sterilitas, ætasque jam fecerat, atque in illo benedictionem omnium Gentium promissam firmissime tenet. Sed adhuc eum charitas probat, probatumque commendat, et quemadmodum nihil Deo præferat, posteris monstrat. Vocat eum Dominus de cælo dicens (*Gen. xxii*) : *Abraham, Abraham, et ille tanquam servus obediens, Ecce adsum ait, et Dominus, Accipe filium tuum illum, quem diligis Isaac, et vade in terram excelsum, et offerens eum holocaustum in uno montium, quem dixero tibi.* Nec hac quidem jussione turbatur aut frangitur servus fidelis. Adest enim ei virtus charitatis, quæ omnia credit; surgit, domum pergit, asinum sternit, ligna addidit, gladium et ignem sumit, puerum simul adducit, et pergit ad locum. Tunc intentus factus Isaac patrem interrogabat dicens : *Pater, ait, et ille, quid est, fili?* et filius, *Ecce, ait, ignis et ligna, ubi est ovis quam immolaturus es ad holocaustum?* et pater respondit : *Deus providebit sibi ovem ad sacrificium, fili.* Magnum hic et grande video sacramentum : aliud Abraham corde gestabat, aliud filio promittebat, sed neque quæ promittebat filium fallebant, neque aliqua infirmitas cor ejus a proposito immutaverat. Aliam virtutem charitatis quæ omnia sperat, placet inspicere, hanc superius plebi Israel et patribus nostris assignasse cognoscimus. Ejus namque virtutis vox est in usu illo prophetico : *In te speraverunt patres nostri, speraverunt et liberasti eos (Psal. xxi).* Et ipsi ex Ægypto fugere jubentur, terra eis lac et mel fluens promittitur, per mare Rubrum transeunt, ad eremum veniunt, ducebat eos spes charitatis, ut discerent Deum amare gratis, redditur et his merces fidei: non enim potest non reddere, qui se dignatur facere debitorem. Post eremum mella de petra suxerunt, panem cæli manducaverunt, non sunt privati a desiderio suo quod speraverunt, terram etiam promissionis acceperunt. Exsurgant omnia, quæ hujus charitatis virtute comprehensa est effugiat ex Ægypto, id est, ex hujus sæculi desiderio, pergat ad mare Rubrum, scilicet Christi baptismum, ideo rubrum quia Christi sanguine purpuratum, persequantur hostes, peccata cum suo diabolo auctore, tanquam Ægyptii cum suo rege Pharaone, sæviant, sequantur fugientes, quid metus? Usque ad aquam sæviant. Ingredieris tu, ingrediuntur et illi post te : sed aqua conversa illis erat in perniciem, tibi proficiet ad salutem; illos obruit, te abluet; illos damnabit, te liberabit. Posthac suscipiens mel de petra, quo sitim tuam saties : *Petra enim erat Christus, ex cujus præceptis tanquam ex fontibus dulcedinis satieris; gustabis et panem illum, scilicet, qui dixit: Ego sum panis vivus qui de cælo descendi (Joan. vi).* Gustabis et videbis quam suavis est Dominus. Et

A si in te eminet virtus charitatis quæ omnia sperat, per eremum te necesse est transire, id est, utaris hoc mundo tanquam non utens, et in hac via peregrinum te noveris esse, si terram promissionis cupis intrare. Hæc terra est de qua Propheta cantat, et dicit : *Credo videre bona Domini in terra viventium (Psal. xxviii).* Ultima virtus charitatis restat, quæ omnia sustinet et nunquam cadit, hanc ipsi capiti nostro Domino Jesu Christo convenire videmus. Ideo in ultimo, quoniam finis legis est Christus. Quanta autem ipse pro nobis sustinuerit, puto charitatem vestram ignorare non posse, tamen exinde aliquid dicam, tamen de tanto aliquid digne dicam, prius illud quod Deus homo, quod verbum caro factum est, quod multa bona fecit, et mala perpressus est, quod mortuos suscitavit et mortuus est, quod singularis illa potentia pertulit diabolus tentatorem, discipulum traditorem, quod ipsum Judam, priusquam ostenderet traditorem, pertulit furem, et ante experimentum vinculorum crucis ac mortis, labiis ejus dolosis non negavit osculum pacis. In ipsa autem morte quanta sustinuit? pertulit odiorum flammam, ministros pessimi cordis linguas, clamaverunt Judæi, Crucifige, crucifige, et ut rei remanerent Judæi, innocens ab eis crucifixus est, Filius Dei, ad crucem ducitur et expalmatur, qui est vera palma victoriæ; spinis coronatur qui spinas peccatorum venit confringere; ligatur qui solvit compeditos : ligno suspenditur qui erigit elisos : aceto potatur fons vitæ : disciplina cæditur, salus vulneratur, vita moritur, occidit ad tempus vitam mors, ut in perpetuo a vita occideretur mors. Quid hic Judæi in hac morte Christi exsultaverunt quasi victores? et dum terrenum et caducum regnum timuerunt perdere, Regem cæli et terræ non dubitaverunt occidere. Sed nec sicut putaverunt, victores exstiterunt. Si enim vicerunt, quomodo regnum perdiderunt? quomodo nunc usque servi remanserunt? ista namque causa est, quia ab eis Christus occisus est. Dixeruntque apud se principes Judæorum, ut evangelista narrat : *Videtur, inquit, quia totus mundus abiit post eum, si dimiserimus illum vivere, venient Romani et tollent nobis et locum et regnum (Joan. xi),* et Christum occiderunt, et locum regnumque perdiderunt. Quid vobis profuit, o insani Judæi, quod tantum scelus admisistis? Nunquid quia Christo Domino ut decuit servire nolulistis, ideo dominio ejus carnistis : dum illi serviunt reges, quibus vos servitis, facti estis mali servi bonorum servorum Christi, per ipsos conterit, contumaciam vestram per ipsos dissipat, consilia vestra per ipsos retribuet scelera in capita vestra. Hactenus Augustinus.

Sive autem prophetiæ evacuabuntur, sive lingue cessabunt, sive scientia destruetur; ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus, cum autem venerit quod perfectum est, evacuabuntur quæ ex parte sunt. (*Ambr.*) Omnia charismatum dona evacuari dixit, quia non tantum possunt comprehendere, quantum ipsa veritas habet, neque nos aut capere,

aut narrare possumus plenitudinem veritatis. Qui enim fieri potest ut lingua humana omne completatur quod Dei est? Ideo destruetur imperfectio nostra, non id quod verum est evacuabitur, sed dum additur imperfecto quod deest, destruetur. Destructio enim imperfectionis est, quando id quod imperfectum est impletur in verum. *Cum essem parvulus quasi parvulus loquebar, quasi parvulus sapiebam, quasi parvulus cogitabam: cum factus sum vir ea quæ parvuli erant, destruxi.* Hoc dixit quia exeuntes sancti de hoc mundo plus necesse est invenient, quam nunc putant, sicut Joannes apostolus de Salvatore dixit: *Tunc videbimus illum sicut et est.* In hac ergo vita parvuli sumus, ad comparisonem futuræ vitæ quia sicut vita hæc imperfecta est, ita et scientia. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc vero facie ad faciem.* Apertum est nunc imagines videri per fidem, tunc res ipsas. (Greg.) Videamus Paulum quadam caligine quasi infantie pannis obvolutum. Ait, *videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc cognoscam sicut et cognitus sum.* Qui si se ad comprehendenda cælestia infantem non cerneret ætatis suæ, ad hæc comparisonem nullo modo præmisisset, dicens: *Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus.* Tunc ergo ad robur juvenile conscendimus cum forti sensu, eam ad quam tendimus vitam videmus: nunc autem quia intentionis nostræ acies per infirmitatem suam ab interna luce retunditur mens nostra, ligata infantie pannis tenetur. (Aug.) Nam in psalmo scriptum est: *Mirificata est scientia tua ex me, convaluit, non potero ad illam* (Psal. cxxxviii), ex me, quippe intelligo quam sit mirabilis et incomprehensibilis scientia tua, qua me fecisti, quando nec me ipsum comprehendere valeo quem fecisti: et tamen *in meditatione mea exardescet ignis* (Psal. xxxviii), ut quæram faciem tuam semper. Incorporalem substantiam scio esse sapientiam, et lumen esse, in quo videntur, quæ oculis carnalibus non videntur, et tamen vir tantus tamque spiritualis, *Videmus nunc, inquit, per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Quale sit et quod sit hoc speculum si quæramus, profecto illud occurrit quod speculo nisi imago non cernitur. Hoc ergo facere conati sumus ut per hanc imaginem, quod nos sumus videremus, utcumque a quo facti sumus tanquam per speculum: quia vero addidit, *in ænigmate* multis hoc incognitum est, qui eas litteras nesciunt in quibus est, doctrina quædam de locutionum modis, quos Græci *τρόπος* vocant. Singulorum autem modorum, sive troporum nomina, difficillimum est et insolentissimum Latine enuntiare. Unde quidam interpretes nostri quod ait Apostolus, quæ sunt in allegoria, nolentes Græcum vocabulum ponere circumloquendo interpretati sunt dicentes: *Quæ sunt aliud ex alio significantia.* Hujus autem tropi id est allegoriæ plures sunt species, in quibus est et quod dicitur ænigma. Quid est ergo allegoria,

nisi tropus, ubi aliud ex alio intelligitur? quale illud est ad Thessalonicenses: *Itaque non dormiamus sicut et ceteri, sed vigilemus et sobrii simus: nam qui dormiunt nocte dormiunt, et qui inebriantur, nocte ebrii sunt. Nos autem, qui diei sumus sobrii simus* (I Thes. v). Sed hæc allegoria non est ænigma: nam nisi multum tardis iste sensus in promptu est; ænigma est autem, ut breviter explicem obscura allegoria, sicut sunt, sanguisugæ tres erant filia, et quæcunque similia. Sed ubi allegoriam nominavit Apostolus non in verbo eam reperit, sed in facto, cum ex duobus filiis Abrahæ, uno de ancilla, altero de libera, quod non dictum, sed etiam factum fuit, duo testamenta intelligenda monstravit (Gal. iv), quod antequam exponeret obscurum fuit, ideo allegoria talis, quod est generale nomen, posset specialiter ænigma nominari. Proinde, quantum mihi videtur, sicut nomine speculi imaginem voluit intelligi, ita nomine ænigmatis quamvis similitudinem, tamen obscuram et ad perspicendum difficilem. Cum igitur speculi et ænigmatis nomine quæcunque similitudines ab Apostolo significatæ intelligi possint, quæ accommodatæ sunt ad intelligendum Deum, eo modo quo potest, nihil tamen est accommodatius quam id quod imago ejus non frustra dicitur. Neuo itaque miretur etiam in isto videndi modo, qui concessus est huic vitæ per speculum, scilicet in ænigmate laborare nos, ut quomodocunque videamus: nomen quippe hic non sonaret ænigmatis, si esset facilitas visionis. In Evangelio quoque Dominus ad discipulos ait: *Dico enim vobis quod angeli eorum semper in cælis vident faciem Patris mei, qui in cælis est,* sicut ergo illi vident, ita et nos visuri sumus, sed nondum ita videmus; propter quod ait Apostolus: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Præmium itaque fidei nobis visio ista servatur. De qua et Joannes loquens: *Cum apparuerit, inquit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est* (I Joan. iii). Facies autem Dei manifestatio ejus intelligenda est, non aliquod tale membrum, quale nos habemus in corpore, atque isto nomine nuncupamus. Itaque visuri sunt Deum sancti in isto corpore, sed utrum per ipsum sicut per corpus nunc videmus solem, lunam, stellas, mare ac terram, et quæ sunt in ea, non parva quæstio est. Durum est enim dicere quod sancti talia corpora tunc habebunt ut non possint oculos claudere atque aperire cum volent. Durius autem, quod ibi Deum quisquis oculos cluserit, non videbit. Si enim propheta Elisæus puerum suum Giezi absens corpore vidit accipientem munera, quæ dedit ei Naaman Syrus (IV Reg. v), quanto magis in illo corpore spiritali videbunt sancti omnia, non solum si oculos claudant, verum etiam unde sunt corpore absentes; et illud, inquit, quod ait Apostolus facie ad faciem. Non cogit ut Deum per hanc faciem corporalem ubi sunt oculi corporales nos visuros esse credamus, quem Spiritu sine intermissione videbimus. Nisi enim esset etiam interioris hominis

facies, non diceret idem Apostolus (II Cor. III): *Nos autem revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur de gloria in gloriam tanquam a Domini Spiritu.*

Nunc scio ex parte, tunc vero cognoscam, sicut et cognitus sum. (Amb.) Id est, videbo quæ promissa sunt sicut videor, hoc est, præsentem esse ad Deum, ubi Christus est. (Aug.) Ad illam visionem Dei, quæ nobis in resurrectione promittitur, non ex hoc mundo istam concupiscentiam oculorum transferre conemur. Sed mundandis cordibus pio studeamus affectu, nec corporalem faciem cogitemus, cum dicit Apostolus: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*, præsertim quia expressius dixit: *Nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum.* Si ergo tunc corporali facie Deum cognoscemus, corporali nunc ejus facie cogniti sumus: *tunc enim cognoscam*, inquit, *sicut et cognitus sum.* Unde quis eum non intelligat eo loco etiam faciem nostram illam significare voluisse, de qua dicit alio loco: *Nos autem revelata facie gloriam Domini speculantes in eandem imaginem transformamur de gloria in gloriam, tanquam a Domini Spiritu.* De gloria scilicet fidei in gloriam contemplationis æternæ, hoc quippe ait, hæc transformatio qua interior homo renovatur de die in diem. (Greg.) In Job quoque ita scriptum est: *Quasi furtive suscipit auris mea venas susurri ejus* (Job. IV). Venas superni susurri auris cordis furtive suscipit, quia subtilitatem locutionis intimæ afflata mens, et raptim et occulte cognoscit; nisi enim se ab exterioribus desideriis abscondat, interna non penetrat. Occultatur autem ut audiat, et audit ut occultetur, quia et subtracta visibilibus invisibilia conspicit, et repleta invisibilibus visibilia perfecte contemnit. Notandum vero, quando non ait quasi furtive suscipit auris mea venas susurri ejus, susurrus quippe occulti verbi est, hæc ipsa locutio aspirationis internæ, venæ autem susurri dicuntur causarum origines, quibus hæc ipsa aspiratio ad mentem dicitur, quasi enim venas susurri sui aperit, cum nobis Deus latenter insinuat, quibus modis ad nostræ intelligentiæ aurem venit. Aliquando enim nos amore, aliquando terrore compungit, aliquando præsentia, quia nulla sint ostendit, ad æterna desideria diligenda erigit: aliquando prius æterna indicat, ut post temporalia vilescant, aliquando nostra nobis mala aperit, et ad hoc nos usque, ut alienis etiam malis doleamus, extendit, aliquando aliena mala nostris obtutibus objicit, et compunctos mirabiliter a nostra pravitate corrigit. Venas itaque divini susurri furtim audire, est occultos divinæ aspirationis modos tenuiter et latenter agnoscere, quamvis adhuc vel susurrum, vel venas susurri intelligere aliter valeamus: qui enim susurrat, occulte loquitur, et vocem non exprimit, sed imitatur. Nos igitur quousque carnis correptione premimur, nullo modo claritatem divinæ potentiæ, sicut ipse incommutabilis manet videmus, quia acies infirmitatis

nostræ non sustinet et hoc quod de ejus æternitatis radio super nos intolerabiliter fulget. Cum ergo se nobis omnipotens Deus per rimas contemplationis indicat, nequaquam nobis loquitur, sed susurrat: quia etsi plene non intimat, quædam tamen de se humanæ menti manifestat. Tunc autem nequaquam jam susurrat; sed loquitur cum ejus nobis species certa revelatur. Hinc est enim quod in Evangelio Veritas dicit: *Palam de Patre annuntiabo vobis* (Joan. XVI); hinc quod Joannes ait: *Videbimus eum sicut est* (I Joan. III); hinc Paulus dicit: *Tunc cognoscam sicut et cognitus sum*: Nunc autem divinus susurrus tot ad nos venas habet, quot creatis operibus ipsa divinitas præsidet: dum enim quæ sunt cuncta creata cernimus, in Creatoris admiratione sublevamur. Nam sicut aqua æqualiter fluens rimata per venas quærît ut augeatur, tantoque se vastius fundit, quanto venas apertiores invenerit: ita nos dum studiosæ divinitatis notitiam ex creaturæ ejus consideratione colligimus, quasi susurri illius ad nos venas aperimus, quia per hoc quod factum cernimus, virtutem factoris admiramur, et per ea quæ sunt, in publico, illud ad nos emanat, quod latet in occulto. *Manent autem fides, spes, charitas, tria hæc, major autem horum est charitas.* (Ambr.) Digne major est charitas, quia ut fides prædicaretur, et spes esset futuræ vitæ, charitas præstitit, sicut supra memoravi. Unde et Joannes apostolus: *Ex hoc cognoscimus*, inquit, *charitatem ejus, quia ipse pro nobis animam suam posuit* (II Joan. III). Juste igitur major charitas, per quam reformatum est genus humanum. (Aug.) Itaque tria sunt hæc, quibus et scientia omnis et prophetia militat, fides, spes, charitas. Sed fidei succedit species quam videbimus, et spei succedit beatitudo ipsa, ad quam perventuri sumus: charitas autem etiam istis decidentibus augebitur potius. Si enim credendo diligimus quod nondum videmus, quanto magis cum videre cœperimus; et si sperando diligimus, quo nondum pervenimus, quanto magis cum pervenerimus: *Manent*, inquit, *fides, spes, charitas, tria hæc, major autem horum est charitas.* Quia et cum quisque ad æterna pervenerit, duobus istis decidentibus charitas auctior et certior permanebit. Fides namque est quæ futuri judicii, ac suppliciorum metu vitiorum facit contagia declinari; spes quæ mentem nostram de præsentibus avocans universas corporis voluptates cœlestium præmiorum expectatione contemnit; charitas quæ nos ad amorem Christi et spiritalium virtutum fructum, mentis ardore succendens, quidquid illis contrarium est, toto facit odio detestari, quæ tria licet ad unum finem tendere videantur. Provocant enim nos a rebus illicitis abstinere, magnis tamen excellentiæ suæ gradibus ab invicem disseparantur. Duo namque superiora proprie hominum sunt eorum, qui ad profectum tendentes, necdum affectum conceperunt virtutum. Tertium specialiter Dei est, et eorum qui in sese imaginem Dei ac similitudinem receperunt. Ille nam-

que solus ea quæ bona sunt, nullo metu, nulla remunerationis gratia provocante, sed solo bonitatis operatur affectu. *Omnia enim, ut ait Salomon, operatus est Dominus propter semetipsum (Prov. xvi), suæ namque bonitatis obtentu omnem honorum copiam dignis indignisque largitur, quia nec fatigari injuriis potest, nec iniquitatibus hominum passibiliter permoveri, semper scilicet manens perfecta bonitas, immutabilisque natura.*

CAPUT XIV.

Ostendit eminentiam prophetiæ super donum linguarum, et quomodo utroque dono sit utendum.

examini charitatem, æmulamini spiritalia, magis autem ut prophetetis: Post charitatem prophetandi studium magis habendum hortatur, quia quamvis magni sint spirituales gradus, quos enumerat, hic tamen melior, qui ad utilitatem Ecclesiæ proficit, ut discant omnes divinæ legis rationem. In quo enim quis animum dederit, in eo ipso accipit donum, dicente Salomone: *Scire legem sensus est optimus.* Scientia enim subnixæ charitati non inflatur, sed est mansueta, proficiens omnibus ad utilitatem. *Qui enim loquitur linguis, non hominibus loquitur, sed Deo; nemo enim audit, Spiritu autem loquitur mysteria.* (Amb.) Hoc est quod dicit, quia qui loquitur incognita lingua, Deo loquitur, quia ipse omnia novit, homines enim nesciunt: ideoque nullus est ex hac re profectus, Spiritu autem loquitur, non sensu, quia ignorat quod dicit. *Qui enim prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, et exhortationem, et consolationem.* *Ædificatur enim quando quæstionum solutionem addiscit, exhortatio autem fit illi ut desiderium patiatur prophetandi: consolatur vero quia contemptum disciplinæ in spe videt: scientia enim legis firmat animos, et provocat ad spei melioris profectum. Qui loquitur lingua seipsum ædificat, qui vero prophetat Ecclesiam ædificat.* Per id enim quod solus forte scit quod loquitur, se solum ædificat, nam qui prophetat omnem plebem ædificat. Intelligitur ab omnibus quid loquatur. Prophetas interpretes dicit Scripturarum, sicut enim propheta futura dicit, quæ nesciuntur, ita hic dum Scripturarum sensum, qui multis occultus est, manifestat, dicitur prophetare. *Volo autem vos omnes loqui linguis, magis autem ut prophetetis.* Non poterat prohibere loqui linguis, quia superius dixit, donum istud esse Spiritus sancti: sed ideo prophetandi magis studium habendum quia utilius est. *Major est enim qui prophetat, quam qui loquitur lingua, nisi interpretetur.* Quia si interpretari poterit, non erit minor quia ædificat Ecclesiam, hoc enim majus est, quod omnibus prodest: hic enim per donum Dei linguis loquitur, qui etiam interpretatur, sicut et illi duodecim in Actibus apostolorum (Act. iv). *Nunc, fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero? Si non loquar vobis, aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina.* Hæc omnia unum significant, docere enim nunc poterit, nisi intelligatur: possunt tamen hæc

A quatuor species ad quadrifariam sacræ Scripturæ intelligentiam, hoc est, historiam, tropologiam, allegoriam, anagogen, transferri. De his quatuor interpretationum generibus beatus Apostolus ita dicit: *Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar? aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina.* Revelatio namque ad allegoriam pertinet, per quam ea quæ tegit historica narratio spiritali sensu et expositione reserantur; ut verbi gratia, si illud aperire tentemus. Quemadmodum patres nostri, omnes sub nube fuerunt, et omnes in Moysæ baptizati sunt in nube et in mari (I Cor. x), et, quemadmodum omnes eandem escam spiritalem manducaverunt (Ibid.), et eundem spiritalem de consequenti petra biberunt potum; *petra autem erat Christus.* Quæ expositio præfigurationi corporis et sanguinis Christi, quem quotidie sumimus, comparata, allegoriæ continet rationem, scientia vero quæ similiter ab Apostolo memoratur, tropologia est, qua universa quæ ad discretionem pertinent actualem, utrum utilia, vel honesta sint, prudenti examinatione discernimus, ut est illud cum apud nosmetipsos judicare præcipimur, utrum deceat mulierem non velato capite orare Deum? Quæ ratio, ut dictum est, moralem continet intellectum. Item prophetia quam tertio Apostolus intulit loco anagogen sonat, per quam ad invisibilia ac futura sermo transfertur, ut est illud: *Nolumus autem ignorare vos, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et cæteri qui spem non habent. Si enim credimus quoniam Christus mortuus est et resurrexit. Ita et Deus eos per Jesum adducet cum eo, hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quoniam nos, qui vivimus in adventu Domini, non præveniemus eos qui dormierunt in Christo, quoniam ipse Dominus in jussu et in voce archangeli, et in tuba Dei descendet de cælo, et mortui qui in Christo sunt resurgent primi (I The. iv).* Quia exhortationis specie anagoges figura præfertur. Doctrina vero simplicem historicæ expositionis ordinem pandit, in qua nullus occultior intellectus, nisi qui verbis resonat continetur, sicut est illud: *Tradidi enim vobis imprimis quod et accepi quia Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas, et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die, et quia visus est Cephæ (I Cor. xv); et: Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret (Gal. iv).* Sive illud: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Dominus unus est (Deut. vi).*

Tamen quæ sine anima sunt, vocem dantia, sive tibia, sive cithara, si distinctionem sonitus non dederint, quomodo cognoscetur quod per tibiam canitur, aut quod citharizatur; etenim si incertam vocem tuba dederit, quis se parabit ad prælium? Quoniam exempla facilius suadent quam verba, exemplis commendat, per quæ facile assequantur non debere illos in Ecclesia loqui linguis, qui interpretari non possunt; ad quid enim loquitur, quem nemo intelligit?

Ita et vos per linguam nisi significantem sermonem derideritis, quomodo scietur quod loquimini? eritis enim in aera loquentes (hoc est, nihil proficientes), ut puta, genera linguarum sunt in hoc mundo et nihil sine voce. Multa quidem sunt genera linguarum, inquit, sed habent vocum significationes proprias, ut intelligantur. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquar barbarus, et is, qui loquitur, mihi barbarus. Non utique id studendum monet, ut invicem per incognitam linguam barbari sibi videantur, sed quia concordiae res est, his nitendum est, ut per unanimitatem intellectus communi lætitia glorientur. Sic et vos, quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite, ut prophætis. Quia prodest Scripturas explanare. Nam incitatur et gaudet animus, quando aliquid de Scripturis percipit, et quantum propensior in hac parte sit, tantum deserit vitia; propterea ad hanc partem studium monet applicandum. Ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur. Eum qui linguis loqui desiderat, dicit orare debere, ut accipiat donum interpretandi, ut proficiat cæteris studium ejus. Si oravero lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Manifestum est ignorare animum nostrum si lingua loquatur quam nescit, sicut solent Latini homines Græcæ cantare, oblectati sono verborum, nescientes tamen quid dicant. Spiritus ergo qui datur in baptismo, scit quod oret animus, dum loquitur, aut perorat lingua sibi ignota: mens autem quæ est animus sine fructu est. Quem enim potest habere profectum qui ignorat quæ loquatur?

Quid est ergo? orabo spiritu, orabo et mente, psalmum dicam spiritu, psalmum dicam et mente. Hoc dicit, quia cum quis hac lingua loquitur quam novit, tam spiritu quam mente orat, quia non solum spiritus ejus, quem dixit datum in baptismo, scit quod oratur, sed et animus (Aug.) simili modo et de psalmo non ignorat. Spiritus a mente distinguitur evidentissimo testimonio: Si enim oravero, inquit lingua, spiritus meus orat, mens autem mea infructuosa est; cum ergo lingua intelligatur hoc loco dicere obscuras et mysticas significationes, a quibus si intellectum mentis removeas, nemo ædificatur audiendo quod non intelligit. Unde etiam dicit: Qui enim loquitur lingua non hominibus loquitur, sed Deo, nemo enim audit; spiritus autem loquitur mysteria, satis indicat eam se linguam hoc loco appellare, ubi sunt significationes velut imagines rerum ac similitudines, quæ ut intelligantur indigent mentis obtutu, cum autem intelliguntur in Spiritu eas dicit esse, non in mente. Unde apertius ait: Si benedixeris spiritu, quis supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem, quandoquidem nescit quid dicas. Quia ergo etiam lingua, id est membro corporis, quod movemur in ore, cum loquimur, signa utique rerum dantur, non res ipsæ proferuntur, propterea translato verbo linguam appellavit quamlibet signorum prolationem priusquam intelligantur. Quo cum in-

tellectus accesserit, qui mentis est, proprius, sit revelatio vel agnitio, vel prophetia, vel doctrina; proinde ait: Si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi si loquar vobis in revelatione, aut in agnitione, aut in prophetia, aut in doctrina, id est, cum signis, hoc est, linguæ accesserit intellectus, ut non spiritu tantum, sed etiam mente agatur quod agitur. Proinde, quibus signa, per aliquid rerum corporalium similitudines demonstrabantur in spiritu, nisi accesserat mentis officium ut etiam intelligerentur, nondum erat prophetia, magisque propheta erat qui interpretabatur, quod aliud vidisset, quam ipse qui vidisset. Unde apparet magis ad mentem pervenire prophetiam, quam ad istum spiritum, qui modo quodam proprio vocatur spiritus, vis animæ quædam mente inferior, ubi corporalium rerum similitudines exprimentur. Itaque magis Joseph propheta, qui intellexit quid significarent septenæ spicæ, et septenæ boves, quam Pharo qui eas vidit in somnis (Gen. xli), illius enim spiritus informatus est ut videret; hujus mens illuminata, ut intelligeret, ac per hoc in illo erat lingua, in isto prophetia, quia in illo rerum imaginatio, in isto imaginationum interpretatio. Minus ergo propheta, qui rerum quæ significantur sola ipsa signa in spiritu per rerum corporalium imagines videt; et magis propheta qui solo earum intellectu præditus est; sed maxime propheta qui utroque præcellit, ut videat in Spiritu corporalium rerum significativas similitudines, et eas vivacitate mentis intelligat. Sicut Danielis excellentia tentata est et probata, qui regi et somnium, quod viderat dixit, et quid significaret, aperuit (Dan. iv, v), et ipsæ quippe imagines corporales in spiritu ejus expressæ sunt, et earum intellectus revelatus in mente. Cæterum si benedixeris spiritu. (Ambr.) Hoc est si laudem Dei lingua loquaris ignota audientibus. Quis supplet locum idiotæ? Quomodo dicit Amen, super tuam benedictionem, quoniam quid dicas nescit? Imperitus enim audiens quod non intelligit, nescit finem orationis, et non respondet amen, id est verum, ut confirmetur benedictio; per hos enim impletur confirmatio precis, qui respondent amen, ut omnia dicta veri testimonio in audientium mentibus confirmantur. Nam tu quidem bene gratias agis. De eo dicit qui cognita sibi loquitur, quia scit quid dicat. Sed alter non ædificatur. Si utique ad ædificandam Ecclesiam convenitis, ea debent dici, quæ intelligant audientes, nam quid prodest, ut quis lingua loquatur, quam solus scit, ut qui audit nihil proficiat? Ideo tacere debet in Ecclesia, ut hi loquantur, qui prosint audientibus. Gratias ago Deo meo quod omnium vestrum lingua loquor. Quoniam superius linguis loqui donum esse dixit Spiritus sancti, ideo ad Deum refert, quod omnium lingua loqueretur, et ne forte quasi æmulus per invidiam hoc dicere videretur, ostendit omnium quidem horum se loqui linguis, et quia non valde prodest, addit: Sed in Ecclesia volo quinque verba loqui, ut et alios sensu

meo instruum, quam decem millia verborum lingua. A illius diei paucis verbis in apertione sermonis loqui, quod omnes intelligant quam prolixam orationem habere in obscuro: hi ex Hebræis erant, qui aliquando Syra lingua, plerumque Hebræa in tractatibus aut in oblationibus utebantur ad commendationem. Gloriabantur enim se dici Hebræos propter meritum Abrahamæ, quod idem Apostolus pro nihilo habuit dicens: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi.*

Fratres, nolite pueri effici sensibus. Sed malitia parvuli estote, sensibus autem perfecti estote. Perfectos esse vult illos, ut sciant quid ad instructionem Ecclesiæ sit necessarium, ut recedentes a malitia et erroribus, his studerent, quæ proficerent ad utilitatem fratrum: hic est enim sensu perfectus, qui agit ut prosit alicui, maxime fratri. *In lege enim scriptum est: Quia in aliis linguis, et in labiis aliis loquar populo huic, et nondum me exaudiet, dicit Dominus.* Hoc Dominus de his dixit, quos præsciit nec Salvatore credituros: in aliis enim linguis et in aliis labiis loqui, Novum Testamentum est prædicare, sicut dicit Jeremias propheta: *Ecce venient dies, dicit Dominus, et consummabo domui Israel, et domui Judæ Testamentum Novum, non secundum quod disposui patribus illorum (Jerem. xxxi),* hoc est, immutata ratione aliter loqui, quam se legis veteris verba habebant. Dum audivit Sabbatum solvi, neomenias evacuari, circumcisionem cessare, sacrificia immutari, escas dudum prohibitas licere edere, Christum de Deo, Deum prædicari, hoc est, aliis labiis, et aliis linguis loqui, nec perfidi Deum obaudire voluerunt. Potest et sic intelligi, quia multi Judæorum malevoli erant, et propterea dignum non erat his in revelatione loqui Evangelium. In parabolis loquebatur ad eos, ut intelligerent, ideo sibi non revelari, quia mali erant, nec se corrigere ut merentes se facerent per explanationem audire verba Dei. Unde dicunt discipuli ad Dominum: *Domine, quare in parabolis loqueris illis?* Et Dominus, quia *vobis datum est, inquit, nosse mysterium regni Dei, illis autem non, ut videntes non videant, et audientes non intelligant (Luc. viii),* ne indigni salutem perciperent, quod animadvertentes pro meritis suis factum, nec sic conversi Deo satisfacere voluerunt. *Itaque lingue in signum sunt.* Hoc est velamine incognitæ lingue obscurati sunt sermones Dei, ne videantur a perfidis, ut cum audiuntur incognitæ lingue, signum sit quia propter perfidiam factum est, ne audiens intelligat. *Non fidelibus, sed infidelibus.* Hoc est, quod dixit, quia ad occultandos sensus incredulis proficiunt lingue. *Prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus;* hoc est, non competit fidelibus audire linguas, quas non intelligunt, sed infidelibus, qui non sunt digni intelligere, sicut dicit Isaias propheta: *Vade et dic populo huic, Aure audieris et non intelligetis, etc. (Isa. vi).*

Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum et

omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles, nonne dicent quod insanitis? Manifestum est, quia si omnes diversis linguis loquantur, tumultus sit quidam inconditus populi, quasi phrenesim patientis. *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, aut idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus, occulta cordis etiam ejus manifesta fiunt, et tunc cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis sit.* Dum enim intelligit et intelligitur audiens laudari Deum, et adorari Christum, pervidet veram esse, et venerandam religionem, in qua nihil fucatum, nihil in tenebris videt geri, sicut apud paganos, quibus velantur oculi, ne quæ sacra vocant perspicientes, variis se vanitatibus cernant illudi. Omnis enim impostura tenebras petit, et falsa pro veris ostendit; ideo apud nos nihil astute, nihil sub velamine, sed simpliciter unus laudatur Deus, ex quo sunt omnia, et unus Dominus Jesus per quem omnia. Si enim nullus sit, qui intelligat, aut a quo ipse discutatur, potest dicere seductionem esse quamdam et unitatem, quæ ideo linguis canitur, quia pudoris est, si reveletur. Prophetia de præsentibus est quam Paulus apostolus dicit: *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus, occulta cordis ejus manifesta fiunt, et tunc cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis sit.* (Greg.) Cum igitur occulta cordis ejus manifesta fiunt, profecto monstratur, quia per hunc modum prophetiæ Spiritus non prædicat quod futurum est, sed ostendit quod est. Quo autem pacto prophetia dicatur Spiritus, qui nihil futurum indicat, sed præsens narrat? qua in re animadvertendum est, quod recte prophetia dicitur, non quia prædicat ventura, sed quia prodit occulta, rem quippe quamlibet sicut ab oculis nostris in futuro subtrahunt tempora, ita ab oculis nostris in præsentibus subtrahet causa. Ventura etenim res occultatur in futuro tempore, præsens autem cogitatio absconditur in latenti corde. Est etiam prophetia præsens, cum res quælibet non per animum, sed per absentem locum tegitur, quæ tamen per Spiritum denudatur, et ibi sit præsens prophetantis animus, ubi per præsentiam non est corpus. Nam Giezi longe a propheta recesserat, cum Naamam Syri munera percipiebat, cui tamen idem propheta dicit: *Nonne cor meum in præsentibus erat, quando reversus est homo de cursu suo in occursum tibi? (IV Reg. v.)*

Quid ergo est, fratres, cum convenitis unusquisque vestrum psalmum habet? (Ambr.) Id est, laudem Dei per canticum eloquitur. *Doctrinam habet,* hoc est, sensum per spiritalem prudentiam habet expositionem. *Apocalypsin habet,* id est, subest ei prophetia occultorum quæ ad omnium mentem perveniat, favente Spiritu sancto. *Linguam habet;* ut eos, qui lingua loqui poterant non contristaret, permisit eos loqui linguis: ita tamen ut interpretatio sequeretur. Ideo ait, *interpretationem habet,* ut si interpre-

adesset, daretur locus loquentibus linguis. *Omnia ad A* *edificationem fiant.* Conclusio hæc est, ut nihil incassum in Ecclesia geratur, hocque elaborandum magis, ut et imperiti proficiant, ne quid sit corporis per imperitiam tenebrosum. Idcirco omnes paratos vult venire, diversis donis spiritalibus, ut ipsa aviditate animi vigilantes invicem se exhortantes meliora dona æmularentur, ad illuminationem fratrum. *Sive enim lingua quis loquitur, secundum duos aut, ut multum, tres, et per partes unus interpretatur.* Hoc est, duo aut tres, plus non linguis loquantur, sed singuli, non simul omnes, ne insanire viderentur; ideo ergo « ut multum, tres, » ne occuparent diem linguis loquentes, et interpretes illorum non haberent, atque prophetæ tempus Scripturas disserendi, qui sunt totius Ecclesiæ illuminatores. *Si autem non B* *rit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquat* *et Deo.* Hoc est, intra se tacite oret, aut loquat Deo, qui audit muta omnia: in Ecclesia enim ille debet loqui, qui omnibus prosit. *Prophetæ duo aut tres dicant et alii didicent.* Ipsum modum tenuit dicendo: « Duo aut tres loquantur, » singuli autem sicut supra, cæteros autem interrogare permisit de his quæ forte in ambiguis veniunt, aut quæ assequi aliquis non potest, quia diversa sunt ingenia, ut disputatione planiore dilucidetur. *Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.* Id est, permittat potior inferiori, ut si potest, dicat nec ægre ferat, quia potest et illi dari donum, ut dicat, cum videtur inferior, quod potiori concessum non est. Sicut enim totum uni concedi non potest, licet potiori, C *ita et non potest alicui quamvis inferiori nihil impartiri, ut nemo sit vacuus a gratia Dei. Potestis enim per singulos prophetare, ut omnes discant et omnes exorent.* Hæc traditio Synagogæ est, quam nos vult sectari, quia Christianis quidam scribit, sed ex gentibus factis, non ex Judæis, ut sedentes disputent, seniores dignitate in cathedris, sequentes in subselliis, novissimi in pavimento super mattas, quibus si revelatum fuerit, dando locum dicendi præcepit, nec despiciendos, quia membra corporis sunt. *Et Spiritus prophetarum prophetis subjectus est.* Quia enim unus atque idem spiritus est qui tam prophetis futura dicentibus, quam his qui revelant Scripturas, infundit se pro ratione et qualitate causarum, idcirco dixit, *subjectus est prophetis,* ut ingenia accenderet hac spe, quod spiritus contradicendo non resisteret, ne discordia fiat in corpore: qui enim in pace vocantur, patientiæ debent studere, ne pacis jura solvantur. *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sed sicut in omnibus ecclesiis sanctorum doceo.* Hoc dicto hortatur illos, ut quæ præcepit faciant, quando similiter se ecclesiis sanctorum prædicare testatur. *An a vobis verbum Dei processit, aut in vos solos pervenit.* Arguentis verba sunt, sic enim inflati erant, quasi ipsis promissa fuisset hæc salus, et exemplo eorum cæteræ gentes vocarentur ad fidem, aut non essent aliqui, qui possent suscipere gratiam Dei, apostolis prædican-

tibus. Sic enim se jactabant, quasi beneficium darent magis, quasi acciperent, accedentes ad fidem; unde dicit: *Aut in vos solos devenit verbum Dei?* Omnis enim qui vult aliquid emere, quod scit ab aliis non requiri, cum quodam fastidio accedit ad emptiorem quasi beneficium præstiturus vendenti. Ideo hoc Apostolus arguit in Corinthiis qui tales se premebant elatione vanitatis, quasi ipsi, si non obedi- rent verbis fidei, nemo esset qui crederet, sicut dicit Judæis: *Vobis primum oportebat loqui verba vitæ hujus, sed quia repulistis ea indignos vos facientes æternæ vitæ, ecce convertimus nos ad gentes (Act. XIII).*

Si quis videtur propheta esse, aut spiritalis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata. B Hoc dicens, tangit supra memoratos falsos apostolos a quibus fuerant depravati, qui pro desideriis hominum non divina, sed terrena docebant. Ideo nihil suum tradere se dicit, sed Domini, ut quibus suadet, Deo acquisiti, non hominibus videantur, qua fiducia et constanter prædicat, liberam habens conscientiam, quia non hominibus placere vult, sed Deo; unde peccatoribus non blanditur ut crescant, sed admonet ut desinant. *Si quis autem ignorat, ignorabitur.* Recte, quia qui nescit Domini esse, quæ loquitur Apostolus, et ipse a Domino ignorabitur in die judicii, dicente Domino: *Amen dico vobis, quod nescio vos (Matth. xxv).*

Itaque, fratres, æmulamini prophetare. Quamvis arguat hos, et in multis reprehendat, et corripiat, eo quod recesserant a traditione ejus, tamen fratres hos vocat, quia dicit Isaias ad plebem Domini, *Dicite his qui non recte ambulant in viis meis, fratres nostri estis vos.* Ut ergo consolaretur istos post correctiones, fratres illos vocat, et ad æmulationem prophetiæ hortatur, ut assidua disputatione et explanatione legis divinæ fierent strictiores, et posset discere perversas esse pseudoapostolorum prædicationes. *Et loqui linguis nolite prohibere.* Et propter charitatem, ut qui possunt loqui linguis, et qui interpres fuerit præsens non velentur ne fiat dissensio. *Omnia autem honeste et secundum ordinem fiant.* Hoc est secundum ordinem supra dictum, honeste autem illud fit, quod cum pace et disciplina fit.

Mulieres in ecclesia taceant. Nunc tradit quod prætermiserat: superius enim velari mulieres in ecclesia præcepit, modo ut quietæ sint et verecundæ ostendit, ut operæ pretium sit quia velantur. Si enim imago Dei vir est, non femina, et viro subjecta est lege naturæ, quanto magis in Ecclesia debent esse subjectæ propter reverentiam ejus, qui illius legatus est, qui etiam viri caput est! *Non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse sicut et lex dicit.* Quid dicit lex? *Ad virum tuum conversio tua, et ipse dominabitur tui.* Lex hæc specialis est. Hinc Sara Dominum vocabat Abraham virum suum (Gen. xviii), ac per hoc in silentio jubentur esse, ne supradictæ legis sententia infirmetur, cujus me-

mor Sara viro suo erat subjecta, sicut dictum est, A quamvis una caro sit : sed duabus ex causis jubetur esse subjecta, quia et ex viro est et per ipsam intravit peccatum. Si autem quid volunt discere domi, viros suos interrogent : turpe est enim mulieres loqui in Ecclesia. Turpe est, quia contra disciplinam est, ut in domo Dei, qui eas subjectas viris suis esse præcepit, de lege loqui præsumant, cum sciant, illic viros habere primatum, et sibi magis competere ut in domo Dei precibus vacent, linguam retinentes, aures aperiant, ut audiant quomodo misericordia Dei mortem vicit per Christum, quæ per eas regnavit. Nam si audeant in Ecclesia loqui, dedecus est, quia idcirco velantur ut humilitatæ appareant. Illæ autem se inverecundas ostendunt, quod et viris opprobrium est : in mulierum enim insolentia etiam B mariti notantur.

CAPUT XV.

Tractat Apostolus de gratia resurrectionis, præmittendo commendationem doctrinæ evangelicæ.

Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium quod prædicavi vobis, quod et accepistis, in quo et statis, per quod et salvamini : qua ratione prædicaverim vobis si tenetis, nisi frustra credidistis. (Ambr.) Ostendit illis, quia si in hac causa quæ subjecta est, a traditione ejus seducti sunt, perdidit quod crediderunt. Omnis enim spes credentium in hoc sensu est, quia mortui resurgent. Quod autem dicit, « in quo et statis, » de his dicit, qui firmi erant in fide traditionis hujus; promiscuis enim loquitur, ut et hi qui fixi in fide sunt gaudeant, et qui nutant corripere se debeant et corrigantur. Tradidi enim vobis imprimis, quod et accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas. Scripturas Testamenti Veteris memorat, quæ futuram passionem Domini cecinerunt; dicit enim Isaias propheta (Isa. LIII) : *Ut ovis ad immolandum ductus est, et inter cætera, Quoniam tolletur a terra vita ejus; ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem.* Hæc in Christo reperta noscuntur : sed quia præteriti temporis significatio videtur, non est adversum, quia apud Deum, qui omnium præscius est, nihil futurum est; ideo sic dicit, quod futurum est nobis, quasi factum sit. Nam in Apocalypsi Joannis apostoli dicitur (Apoc. xvii) : *Agnus, inquit, qui occisus est a constitutione mundi* : quia enim aliter non fiet, quam scit Deus, factum dicitur : nobis enim fit non Deo, quia apud Deum nihil est, quod futurum dicatur. Et in psalmo ait : *Dominus regnavit a ligno* (Psal. xcvi); et Moyses de cruce ejus ita significavit dicens : *Tunc videbitis vitam vestram pendentem ante oculos vestros, et non credetis* (Deut. xxviii). Idcirco ergo in eadem causa, et futuri temporis aliquando significantia ponitur ne a perversis non de Christo dictum defendatur, si totum quasi præteritum significaret. Et quia sepultus est. Nulli dubium mortuum sepultum esse, sicut dicit Isaias propheta (Isa. LIII) : *Et dabo malos pro sepultura ejus.*

PATROL. CXII

Et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas. Omnia in fide clausa sunt, ideo sub persona populi resurrectio Domini tertio die futura descripta est; dicit enim Osee propheta : *Post biduum et in tertio die resurgetis, et vivemus in conspectu ejus* (Osee. vi). In Christo enim omnes resurrexisse, sicut in Adam mortuos esse, nemo fidelium denegat. Simili modo et in Psalmo sub persona hominis etiam de Christo significat dicens : *Omnia subjectisti sub pedibus ejus, gloria et honore coronasti eum.* (Psal. viii).

Et quia visus est Cephæ, id est, Petro, hoc etiam Cleophas et Emaus testantur in Evangelio juxta Lucam, quod apparuit soli Petro. *Et post hæc undecim.* Et hoc in Evangelio continetur. *Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul.* Hoc sua fide loquitur. *Ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt.* De his quibus post resurrectionem apparuit Dominus tunc multos dicit fuisse in corpore. *Deinde visus est Jacobo.* Singulariter Jacobo apparuit sicut et Petro, quod ideo puto factum, ut multifaria apparentia fidem resurrectionis firmaret. *Deinde apostolis omnibus.* Iterum omnibus apostolis visus est in monte, ubi constituerat illis Jesus, sicut refert Matthæus Evangelista. Ante in Jerusalem post dies octo resurrectionis suæ, id est, Dominica die, januis clausis, intravit ad discipulos ut Thomæ animus firmaretur, sicut dicit Joannes apostolus : *In monte enim intelligitur mandata illis dedisse.* (Aug.) Non dixit primo apparuit Cephæ, nam esset contrarium, quod primo mulieribus apparuisse in Evangelio legitur. Postea, inquit, undecim quibuslibet, qua hora libet, ipso tamen resurrectionis die. Deinde apparuit plus quam quingentis fratribus simul, sive isti cum illis undecim erant congregati clausis ostiis propter metum Judæorum, unde cum exisset Thomas, venit ad eos Jesus, sive post octo illos dies quando libet nihil habet adversi. Postea, inquit, apparuit Jacobo. Nam tunc primum accipere debemus visum esse Jacobo, sed aliqua propria manifestatione singulariter. Deinde apostolis omnibus, nec illis tunc primum, sed jam ut familiarius conversaretur cum eis usque ad diem ascensionis suæ. *Novissime autem omnium, tanquam abortivo visus est et mihi.* (Ambr.) Apparuit illi primum in cælo, post oranti in templo. Abortivum se dixit, quia extra tempus natus in Christo apostolatam accepit jam Christo in cælos recepto in carne. *Ego enim sum minimus apostolorum.* Humiliat se, et temporis causam sibi ascribit : tempore enim minor est, non dignitate. Sed quia et persecutor fuit, inclinat se dicens. *Qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.* (Greg.) Videamus Paulum quomodo apostolorum alis tactus, atque ad pœnitentiam excitatus fuerat, qui male præteritæ persecutionis suæ, et apostolorum innocentem vitam considerans, dicebat. *Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei.* Consideravit quippe apostolorum innocentiam, et propter præce-

dentem malitiam vilis in ejus oculis facta est omnis quam exhibebat in Ecclesia sollicitudo sua, et quam multos ex accepto intellectu præcederet non attendit, quia illorum innocentiam pensans persecutorem aliquando se fuisse doluit. Sed videamus, si quis ex apostolis eum, qui Paulo datus est intellectum miratur. Ipse nobis apostolorum primus requirendus est, qui discipulos admonens ait : *Sicut et charissimus frater noster Paulus secundum sibi datam sapientiam scripsit vobis : Sicut et in omnibus Epistolis loquens in eis, de his in quibus sunt, quædam difficultia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant (II Petr. III)* Miratur itaque in omnibus apostolis Paulus innocentiam; miratur apostolus primus in Paulo sapientiam. Alis ergo se tangunt, qui inde vicissim se ad profectum excitant, unde volant. Hoc itaque omnipotens Deus agit in cordibus hominum, quod facit in regionibus terrarum. Poterat namque unicuilibet regioni fructus omnes tribuere. Sed si unaquælibet regio alterius regionis fructibus non indigeret, communionem cum altera non habuisset. Unde fit ut huic vini, alii vero olei, abundantiam tribuat; hanc multitudinem pecudum, illam ubertate abundare faciat frugum : ut cum illa defert quod ista non habet, et ista reddit quod illa non detulit, per communionem gratiæ sibi simul etiam divise terræ conjunctæ sint. Sicut ergo regiones terrarum, ita sunt mentes sanctorum, quæ dum vicissim sibi conferunt quod acceperunt, quasi fructus suos regiones regionibus impendunt, ut in una omnes charitate jungantur. Sed inter hæc sciendum est, quia sicut electi quique hoc semper in aliis attendunt quod a Deo melius acceperunt quam ipsi, ut eos sibi in cogitatione præferant, sequæ illis in humilitate substernant; ita reproborum mens nunquam considerat, quid alter boni amplius, quam ipse, sed quid boni ipse amplius quam alter habeat; neque pensant, quæ bona spiritus alter acceperit, et ipsis desint; sed quæ bona ipsis et quæ mala adsint alteris; et cum omnipotens Deus ad hoc singulis virtutes dividat, ut alterum alteri in cogitatione humiliet, ad hoc reprobi pertrahunt bonum quod acceperunt, ut ex eo in elatione perdantur, dum semper considerant bona quæ ipsi habent et alii non habent, et nunquam perpendere student quanta bona alii habent, et ipsi non habent. Quod ergo divina pietas in augmentum disponit humilitatis, hoc mentes reprobræ in augmentum vertunt elationis, et ex diversitate munerum a bono deficiunt; unde crescere in humilitatis bono debuerunt. Propterea ergo necesse est, fratres charissimi, ut in vobis hoc semper debeatis aspicere quod minus habetis; in proximis vero quod vobis amplius acceperunt, quatenus dum super vosmetipsos eos pro bono quod ipsi habent et vos non habetis aspiciatis, ad hoc quoque obtinendum etiam vos ex humilitate crescat. Si enim et vos in illis accepta bona perpenditis, et illi in vobis considerant dona quæ habetis, vicissim vos alii tangitis, ut excitatis semper ad cœ-

A lestia voletis : *Gratia autem Dei sum id quod sum.* (Ambr.) Deo dat gloriam, qui eum elegit, et dignitatem suam non sibi defendit, sed indignum se dicit; unde vere plus meretur, sciens dixisse Dominum : *Qui se exaltat humiliabitur (Luc. XIV).*

B *Et gratia ejus in me vacua non fuit.* Hoc dicit, quia non propter quod persecutus est, minorem gratiam in apostolatu accepit. Sed abundantius illis omnibus laboravi. Addit causam, quia non solum minoratus non est, sed et amplius propter constantiam, qua vigeat in Christo afflicus est, quod non ægrè ferens dignior factus est. *Non ego autem, sed gratia Dei mecum.* Ne se extulisse jactanter putaretur, statim se humiliat, cum hoc ipsum non magis sibi, sed Dei gratiæ ascribit, ut semper omnem gloriam reportet ad Deum, unde jure exaltandus est. (Aug.) Non quia ipse nihil boni agebat, sed quia nihil ageret, si ille non adjuvaret. (Cass.) Nam cum dicit, *laboravi*, conatum proprii significat arbitrii; cum autem dicit, *non ego, sed gratia Dei*, virtutem divinæ protectionis ostendit; cum dicit, *mecum*, non otioso neque securo, sed laboranti ac desudanti eam cooperatam fuisse declarat; quod etiam in Job probatissimo athleta suo, cum eum diabolus expetisset ad singulare certamen divinam legimus providisse justitiam. Si enim contra inimicum non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, et absque ulla virtute patientiæ suæ, divina tantum opitulatione suffultus, multiplices illas ac tota inimici crudelitate quæsitæ tentationum moles et exitia pertulisset, quomodo non illam calumniosam diabolus quam prius emiserat vocem adversus eum justius iterasset : *Nunquid gratis Job colit Deum, nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, et universam substantiam ejus per circuitum, sed aufer manum tuam*, id est, sine eum suis mecum viribus decertare, nisi in faciem tuam benedixerit tibi? (Job. I.) Sed cum nullam hujusmodi querimoniam calumniosus hostis post conflictum audeat iterare, non Dei, sed illius se victum viribus confitetur. (Greg.) Superna ergo pietas prius agit in nobis aliquid sine nobis, ut subsequenter quoque nostro libero arbitrio bonum, quod jam appetimus, agat nobiscum, quod tamen per impensam gratiam in extremo judicio, ita remuneret in nobis, ac si solis processisset ex nobis. Quia enim divina non bonitas, ut innocentes faciat prævenit, Paulus ait : *Gratia autem Dei sum id quod sum.* Et quia eandem gratiam nostrum liberum arbitrium sequitur, adjungit, *et gratia ejus in me evacuata non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi.* Qui dum se de se nihil esse conspiceret, ait : *Non autem ego*; et tamen quia se esse aliquid cum gratia invenit, adjunxit, *sed gratia Dei mecum.* Non enim diceret *mecum*, si cum præveniente gratia subsequens liberum arbitrium non haberet. Ut ergo se sine gratia nihil esse ostenderet, ait, *non ego*, ut vero secum gratiam operatam esse per liberum arbitrium demonstraret, adjungit, *sed gratia Dei mecum.*

Sive enim ego, sive illi sic prædicamus et sic creditis. (Ambr.) Hoc est quod supra significavit, quia non inferiorem gratiam in prædicatione accepit, quam cæteri apostoli, sed unam atque eandem: unde magis arguit perfidiam Corinthiorum, quia cum manifestata esset credulitas hæc apud omnes Ecclesias, hi ab hac fide et spe desciverant, quam subiecit dicens: *Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo dicunt quidam in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit: si autem Christus non resurrexit, inanis est fides vestra, inanis est et prædicatio nostra.* Hæc a falsis apostolis erant tradita, qui Christum neque natum, neque in carne passum, neque resurrexisse asserebant, quos et Joannes apostolus denotat, quod Christum in carne venisse negabant; unde dicit: *Qui negat Christum in carne venisse, hic est Antichristus; et qui negat Filium, nec Patrem habet* (I Joan. 11). Isti ambulabant et quorundam fidem ne imprudentes a mundi sapientibus judicarentur subvertebant, quia prudentes sæculi stultum judicant, cum audiunt resurrectionem mortuorum. Quod si, inquit, verum est, quia Christus non resurrexit, falsi sumus prædicatores, et fides vestra inanis erit. Hoc enim crediderunt Apostolo prædicante, quia mortui resurgent, et hac spe attracti sunt ad fidem. Quod utique ad detrimentum illorum proficere asserit, si crediderunt quod futurum non est; et pudoris est, ut aliquis profiteatur hoc se credidisse, quod falsum est. Et verecundiam ergo illis incutit, et labores illorum dicit infructuosos, si quod a falsis apostolis audierunt, verum est, quia mortui non resurgent, quod nemo utique de se patitur audire, ut videntes hoc contra se esse reverterentur ad primam fidem. *Invenimur autem et falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversum Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit.* Qui asserit quod Christum Deus a mortuis suscitavit, falsus est testis, si non est factum; virtutem tamen Dei prædicat, non utique ut inimicus, qui tam admirabile factum virtuti ejus ascribit. Quod si verum est, quia excitavit Christum a mortuis, quid huic dicendum est, qui et testis contra Deum falsus est, et opus ejus stultitiam asserit? *Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, adhuc estis in peccatis vestris, ergo qui dormierunt in Christo, perierunt.* Terret illos, ut, quia nemo sibi male vult, doleat illis, hoc cœpisse credere, quod contra ipsos est: quis enim peccata sibi remissa nolit audire? Et qui dormierunt in Christo, perierunt. Addit ad terrorem, quia charorum suorum excessum nolunt æstimare perditionem: qui enim sub hac spe de sæculo exierunt, sive occidi non timuerunt, quia resurgere exemplo Christi crediderunt, et non est verum, perierunt. Hoc illis dicit, quod amore suorum defunctorum nolunt audire, ut illis amputet quod prius per errorem volebant audire. (Aug.) Sunt etiam veræ connexiones ratiocinationis, falsas habentes senten-

tias, quæ consequuntur errorem illius, cum quo agitur, quæ tamen ad hoc inferuntur a bono et docto homine, ut in his erubescens ille, cujus errorem consequuntur, eundem relinquat errorem, quia si in eodem manere voluerit, necesse est, ut etiam illa quæ damnat tenere cogatur: non enim vera inferebat Apostolus cum diceret: *Neque Christus resurrexit*, et illa alia, *inanis est prædicatio nostra, inanis et fides vestra*, et deinceps alia, quæ omnino falsa sunt, quia et Christus resurrexit, et non erat inanis prædicatio eorum, qui hoc annuntiabant, nec fides eorum, qui hoc crediderant, sed ista falsa verissime connectebantur illi sententiæ qua dicebatur non esse resurrectionem mortuorum; ipsis autem falsis repudiatis, quoniam vera erant, consequens erit resurrectio mortuorum. Cum ergo sint veræ connexiones non solum verarum, sed etiam falsarum sententiarum, facile est veritatem connexionum etiam in scholis discere, quæ præter Ecclesiam sunt: sententiarum autem veritas in sanctis libris, et in Ecclesiasticis investiganda est; ipsa tamen veritas connexionum non instituta, sed animadversa est ab hominibus et notata, ut eam possint vel discere, vel docere, nam est in rerum ratione perpetua, et divinitus instituta. Sicut enim qui narrat ordinem temporum, non eum ipse componit: et locorum situs, aut naturas animalium vel serpentium, vel lapidum qui ostendit, non res ostendit ab hominibus institutas: et ille qui demonstrat sidera eorumque motus, non a se vel ab homine aliquo rem institutam demonstrat; sic etiam qui dicit, Cum falsum est quod consequitur, necesse est, ut falsum sit quod præcedit, verissime dicit, neque ipse facit ut ita sit, sed tantum ita esse demonstrat. Ex hac regula illud est, quod de Apostolo commemoravimus, præcedit enim non esse resurrectionem mortuorum, quod dicebant illi, quorum errorem destruere volebat Apostolus. Porro illam sententiam præcedentem, qua dicebant non esse resurrectionem mortuorum necessario sequitur, neque Christus resurrexit, hoc autem quod sequitur, falsum est, Christus enim resurrexit; falsum est ergo, quod præcedit, præcedit autem, non esse resurrectionem mortuorum. Est igitur resurrectio mortuorum, quod totum breviter ita dicitur: Si non est resurrectio mortuorum, neque Christus resurrexit. Christus autem resurrexit: est igitur resurrectio mortuorum. Hoc ergo quod consequenti ablato, auferatur etiam necessario quod præcedit, non instituerunt homines, sed ostenderunt, et hæc regula pertinet ad veritatem connexionum, non ad veritatem sententiarum. Sed in hoc loco de resurrectione cum ageretur, et regula connexionis vera est, et ipsa in conclusione sententia.

Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. (Ambr.) Manifestum est, quia in hac vita præsentis, et in futura speramus in Christo; nec enim hic deserit servos suos Christus, sed dat illis gratiam, et in futurum erunt in gloria æterna: sin autem futuræ vitæ spes

non esset, omnibus hominibus, quod dixit miserabiliores essemus; ut quid enim jejunia, vigiliæ, exitus, munda vita, justitia, misericordia, mors, si pro his nulla merces erit in futuro? Increduli autem vel hac vita fruuntur. (Cass.) Hæc quæstio ipsorum solet animos permovere, qui parum fidei, vel scientiæ possidentes, merita sanctorum vel præmia quæ non in præsentem redduntur, sed reposita sunt in futurum, arbitrantur in hujus temporalis vitæ brevitate restituere. Cæterum, nos, qui non sumus in hac vita tantum sperantes in Christo, ne secundum Apostolum miserabiliores simus omnibus hominibus, quia scilicet in hoc mundo nihil promissionum recipientes, etiam in futuro eas pro hac incredulitate perdamus, opinionibus eorum non debemus errare, ne ignorata veræ definitionis sententia, titubantes ac trepidi tentationibus moveamur, cum eisdem quoque nos traditos viderimus, vel inconstantiam scilicet, vel incuriam humanarum rerum Deo, quod dictu quoque nefas est, ascribentes: quia sanctos vivos recteque viventes in tentatione non protegat, nec bonis ea, quæ bona sunt, nec malis mala retribuatur in præsentem, et cum illis damnari mereamur, quos Sophonias propheta castigans: *qui dicunt, inquit, in cordibus suis, Non faciet Dominus bene, sed neque faciet male (Soph. i);* vel certe cum illis inveniamur, qui hujusmodi quæri moniis Deum blasphemasse dicuntur, Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent; aut certe tibi est Deus justitiæ? illam quoque blasphemiam quæ in subsequentibus describitur, similiter adjungentes: *Vanus est qui servit Deo, aut quod emolumentum, quia custodivimus præcepta ejus? et quia ambulavimus tristes coram Domino? (Mal. iii.)* Ergo nunc beatos dicimus arrogantes, si quidem ditati sunt facientes impietatem, et tentaverunt (sic), et salvi facti sunt. Quamobrem, ut hanc ignorationem, quæ pravissimi hujus erroris radix et causa est, possimus evadere, primum nosse debemus, quid vere sit bonum, quid malum, et ita demum super his non falsam vulgi, sed veram Scripturarum definitionem tenentes minime infidelium hominum decipiæ errore. Tria sunt omnia quæ in hoc mundo sunt, id est, bonum, malum, medium. Debemus itaque nosse quid proprie bonum, quid malum, quidve sit medium, ut nostra fides, vera scientia communita, in cunctis tentationibus inconcussa perduret. Nihil igitur in rebus duntaxat humanis principale bonum esse credendum est, nisi virtus animi solaque fides sincera nos ad divinam perducens, illi immutabili honore facit jugiter inhærere; et e contrario nihil malum esse dicendum est, nisi peccatum solum, quod a bono Deo nos separans malo diabolo facit copulari. Media sunt quæ inter utramque partem pro affectu et arbitrio utentis depravari possunt, ut puta, divitiæ, potestas, honor, robur corporis, sanitas, pulchritudo, vita ipsa, vel mors, paupertas, infirmitas carnis, injuriæ, et cætera his similia, quæ pro qualitate et affectu utentis, vel ad bonam possunt partem proficere, vel ad malam. Nam et divitiæ proficiunt frequenter ad

bonum secundum Apostolum (*I Tim. vi*), qui divitiis hujus mundi præcepit, ut facile tribuant, communicent indigentibus, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut per has apprehendant veram vitam: et secundum Evangelium (*Luc. xvi*) bonæ sunt illis qui faciunt sibi amicos de iniquo mammona. Quæ rursum retorquentur ad malum, cum ad recondendum tantummodo, vel ad luxuriam congeruntur, et non ad usus indigentium dispensantur. Potestas quoque et honor, corporisque robur ac sanitas, quam sint media et utrobique convenientia, etiam ex hoc facile comprobatur, quod multi sanctorum in Veteri Testamento positi, his omnibus et in summis divitiis et culmine dignitatum, et fortitudine corporis constituti, Deo quoque acceptissimi B fuisse noscuntur; e diverso qui his male abusi sunt, et ea ad ministerium suæ nequitiae detorserunt, non immerito vel puniti sunt, vel extincti, quod frequenter Regnorum liber indicat factum. De ipsa etiam morte ac vita, quia mediæ sunt, vel sancti Joannis, vel Judæ nativitas protestatur: unius namque in tantum sibimet vita profuit, ut aliis quoque gaudium ortus ejus contulisse dicatur, secundum illud: *Et multi super nativitate ejus gaudebunt (Luc. i)*. De alterius vero dicitur vita: *Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille (Matth. xxvi; Marc. xiv)*. De morte etiam Joannis, omniumque sanctorum dicitur: *Preiosa in conspectu Domini, mors sanctorum ejus (Psal. cxv)*. De Judæ autem ac similium, *mors peccatorum pessima (Psal. xxxiii)*. Infirmitas etiam carnis interdum quam sit commoda, Lazari ipsius pauperis ulcerosi beatitudo demonstrat, cujus cum nulla alia virtutum merita Scriptura commemoret (*Luc. x*), pro hoc solo quod egestatem et infirmitatem corporis patientissime toleravit, sinum Abrahæ possidere beatissima sorte promeruit. Egestas quoque ac persecutiones et injuriæ, quæ mala esse totius vulgi opinione censentur, quam sint utiles ac necessariæ etiam ex hoc liquido comprobatur, quod sancti viri non solum eas nunquam vitare voluerunt, verum etiam virtute summa vel appetentes, vel fortiter tolerantes amici Dei effecti, æternæ vitæ stipendia sunt consecuti, beato Apostolo concinente: *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus (II Cor. xii)*, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo *Cum enim infirmor, tunc potens sum, quia virtus in infirmitate perficitur; et idcirco illi, qui summis sæculi hujus divitiis, et honoribus, ac potestatibus extolluntur, non ex his principale bonum obtinuisse credendi sunt, quod in sôlis esse virtutibus definitur, sed medium quiddam: quia sicut justis ac ad necessaria utentibus utilia hæc esse reperiuntur, et commoda, occasionem namque operis boni fructusque in illius vitæ parturiunt æternitate, ita illis qui male opibus abutuntur inutiles sunt atque incommodæ, et occasionem peccati mortisque concinant. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. (Ambr.) Hoc*

Jicens tangit pseudopphetas, qui Christum natum negabant, ac per hoc non resurrexerunt carnem, quia qui natus non est, nec moritur. Sic autem probat Christum resurrexisse a mortuis, quia homo fuit, ut dubium non sit hominem a Deo a mortuis excitatum, ut quia peccato hominis mors inventa est, Christi justitia resurrectionem meruerit mortuorum.

Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Hoc dicit, quia sicut Adam peccans mortem invenit, et omnes ex ejus origine tenuit ut dissolvantur, ita et Christus non peccans et per hoc vincens mortem, quia qui non peccat, vincit mortem, quia mors ex peccato, omnibus qui sunt ex ejus corpore acquisivit vitam, id est resurrectionem. Quamvis ergo generalem tribuerit resurrectionem, ut sicut in Adam omnes, sive justis sive injustis, moriuntur, ita et in Christo tam omnes credentes, quam diffidentes resurgant, licet ad poenam increduli; tamen vivificari videntur, quia corpora sua recipient, jam non morituri, sed passuri poenam in eis sine fine, quod credere noluerunt. (Aug.) *Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.* Quia sicut in regno mortis nemo sine Adam, ita in regno vitæ nemo sine Christo; sicut per Adam homines, ita per Christum omnes justis homines; sicut per Adam omnes mortales in poena facti sunt filii sæculi, ita et per Christum omnes immortales fiunt in gratia Filii Dei. *Unusquisque autem in suo ordine.* (Ambr.) Nunc ordines resurrectionis vult exponere, ne ideo putarent fabulosum esse, quia factum adhuc non est in cæteris, ordines illis exponit, et tempora, quando factum sit, et quando futurum est, ut resurgant mortui. *Primitiæ Christus.* Sicut et in Actibus apostolorum testatur scriptum esse in Moyse Si passibilis Christus, si prior surgens ex mortuis, et cætera. Prior ergo resurrexit, ut forma fieret credentibus sibi. *Deinde hi qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.* Hoc duplici modo intelligendum, quia et in adventu ejus secundo sancti resurgent juxta fidem Apocalypsis Joannis, sicut et in primo adventu cum surrexit, multa corpora sanctorum resurrexerunt ad protestationem evictæ mortis ac spoliatæ. Sub una ergo significatione duplicem adventum Domini comprehendit.

Deinde finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri, cum evacuaverit omnem principatum, et potestatem, et dominationem. (Cass.) Idcirco dici principatus, vel potestates, evidenti possumus ratione colligere, quod scilicet vel diversis gentibus dominantur, ac præsent, vel certe quod in inferiores spiritus, atque dæmonia, de quibus etiam Evangelicæ legiones esse propria ipsorum confessione testantur, suos exercent principatus; non enim Dominationes dici possunt, nisi habeant, in quos ditionem suæ dominationis exercent; nec potestates ac Principatus vocari queunt, nisi fuerint super quos sibi vindicent principatus, quod etiam in Evangelio designari a blasphemantibus Pharisæis manifestissime reperimus: *In Beet-*

zebub principe dæmoniorum hic ejecit dæmones (Luc. xi). Nam rectores tenebrarum legitur appellari, et alium mundi hujus principem nuncupari, quos tamen gradus beatus Apostolus in futurum cum omnia fuerint Christo subjecta asserit evacuandos: *Cum tradiderit, inquit, regnum Deo et Patri, cum evacuaverit omnem principatum, et potestatem et dominationem.* Quod utique non aliter fit, nisi fuerint de ipsorum ditione sublatis, supra quos in hoc sæculo potestates, seu dominationes, vel principatus administrare noscuntur.

Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus. Novissima autem inimicu destruetur mors; omnia enim subiecit sub pedibus ejus. (Ambr.) Hoc dicit, quia tradito regno finis erit mundi, impleta resurrectione, quod quidam terris asperitate sermonis, dum quasi pie volunt sentire, a proprietate sensus declinant; horrent enim sonum verbi audientes: « cum tradiderit regnum Deo et Patri, » putantes traditionem hanc regni, si juxta sonum verbi intelligatur, vacuum remanere, ut si tradit, jam ipse non habeat, quasi Pater tradens omnia Filio evacuaverit se. Nam ipse Dominus ait: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo* (Luc. x). Et post ea: *Hæc est autem, inquit, vita æterna, ut cognoscant te solum et verum Deum, et quem misisti Jesum Christum* (Joan. xvii). Ecce regnante Filio regnat et Pater. Quomodo autem tradens regnum Filius evacuare se crederetur, cum dicat angelus ad Mariam: *Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis* (Luc. i). Et Daniel de eodem regno dicit inter cætera: *Deus cæli excitavit aliud regnum quod nunquam corrumpetur, et hoc regnum erit æternum* (Dan. ii). Nemo ergo dubitet Filium semper regnaturum cum Patre. Traditio autem hæc est regni, ut cum omnia Filio fuerint subjecta et adoraverint illum ut Deum; destructa morte, tunc Filius ostendet illis non se esse ex quo sunt omnia, sed per quem sunt omnia, et hoc erit tradere regnum Deo et Patri, ostendere ipsum esse ex quo omnis Paternitas in cælis et in terra nominatur, et tunc erit finis. destructio quidem mortis, est resurrectio mortuorum. (Aug.) Deinde finis cum tradiderit regnum Deo et Patri. Tradet itaque regnum Deo et Patri Dominus noster Jesus Christus, non se inde separato, nec Patre, nec Spiritu sancto, quoniam perducet credentes ad contemplationem Dei, ubi est finis omnium bonarum actionum, et requies sempiterna et gaudium, quod non auferetur a nobis. Hoc enim significat Dominus in eo quod ait: *Iterum videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis* (Joan. xvi). Fideles quippe ejus quos redemit sanguine suo dicti sunt regnum ejus. *Cum evacuaverit, inquit, omnem principatum, et omnem potestatem et virtutem.* Id est, ut necessario non sit dispensatio similitudinum per angelicos principatus, et potestates, et virtutes, ex quarum persona non inconvenienter intel-

lignitur dici in Cantico canticorum ad sponsam: *Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quoadusque rex in recubitu suo est* (Cant. 1), id est, quoadusque Christus in secreto suo est, quia *vita nostra est abscondita cum Christo in Deo. Cum Christus, inquit, apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria* (Coloss. III). Nec sic arbitremur Christum traditurum regnum Deo et Patri, ut adimat sibi; nam et hoc quidam vaniloqui crediderunt. Cum enim dicitur tradere regnum Deo et Patri, non separatur ipse, quia simul cum Patre unus Deus est. Sed divinarum Scripturarum incuriosos et contentionum studiosos fallit verbum, quod positum est, *donec*, ita namque sequitur, *oportet enim illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus*, tanquam cum posuerit non sit regnaturus; nec intelligunt, ita dictum sicut est illud: *Confirmatum est cor ejus, non commovebitur, donec videat super inimicos suos* (Psal. CXI); non enim cum viderit jam commovebitur.

Cum autem dicat: *Omnia subjecta sunt ei, sine dubio præter eum qui subiecit ei omnia: cum autem subjecta illi fuerint omnia, tunc ipse Filius subjectus erit illi, qui sibi subiecit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus*. (Ambr.) Idem sensus est, quem nunc aperit ut manifestet quid sit tradere filium regnum Deo et Patri, hoc tamen addit ad sensum, quia tradens Pater filio regnum non se subjecerit ei, sicut filius Patri se subiecit, incongruum est enim, ut Pater subjiat filio. Omnia ergo subiecit Pater filio, ut similiter honorificetur filius, sicut honorificatur et Pater. Cum ergo omnia confessa fuerint Christum Deum, substrata pedibus ejus, tunc et ipse Christus Dominus subjiat Deo Patri, ut sit Deus omnia in omnibus. Hoc dicit quia cum omnium Principum et Potestatum, et Dominationum fuerit pressa superbia, et adoraverint Christum quasi Deum, tunc et Christus propter unicam auctoritatem Patris Deum quidem se ostendet sed de Deo, ut unius principii sublimis et ineffabilis auctoritas maneat: hoc est, subjiat se Filium Patri. (Aug.) Cum autem dixerit, quia omnia subjecta sunt ei, manifestum est quod præter eum, qui subiecit sibi omnia. Ita ergo quilibet existimet de Patre intelligendum quod subjecerit omnia filio, ut ipsum filium sibi omnia subjecisse non putet: inseparabilis enim est operatio Patris et filii, alioquin nec ipse Pater subiecit sibi omnia, sed filius ei subiecit, qui ei regnum tradit, et evacuat omnem principatum, et omnem potestatem et virtutem. De filio quippe ista dicta sunt, *cum tradiderit, inquit, regnum Deo et Patri, cum evacuaverit omnem principatum, et omnem potestatem et virtutem*; ipse enim subiecit qui evacuat. Illud autem quod ait: *Cum autem ei omnia subjecta fuerint, tunc et ipse subjectus erit ei qui illi subiecit omnia*, ideo dictum est, ne quisquam putaret habitum Christi qui ex humana creatura susceptus est, conversum postea in ipsam divinitatem, velut certius expresserit deitatem quæ non est creatura, sed est unitas

Trinitatis incorporea, et incommutabilis, et sibimet consubstantialis, et coæterna natura. (Ambr.) Hoc est Deum esse omnia in omnibus, quia cum discit omnis creatura caput suum esse Christum, Christi autem caput Deum Patrem, omnia in omnibus est Deus Pater. Hoc est, ut creatura omnis unum sentiat, et una voce omnis lingua cœlestium et terrestrium et infernorum confiteatur unum esse Deum, ex quo sunt omnia. Si autem dixisset, *ut sit Deus in omnibus, intelligeretur quidem in omnibus esse, sed per affectum aut communem sensum, non tamen ea ipsa ex ipso esse. Sed cum dixit, omnia in omnibus, hoc significavit, quia et ex ipso sunt, et ipsis est: ex ipso, quia ab ipso creata sunt: in ipsis autem, quia in omnium confessione unus est Deus. Non tamen sic subiecit filius Patri sicut filio creatura. Ut sit Deus, inquit, omnia in omnibus. (Aug.) Quid est enim aliud quod per prophetam dixit: *Ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi plebs?* (Jer. XI.) nisi ego ero unde satientur, ego ero quæcunque ab hominibus honeste desiderantur, et vita, et salus, et victus, et copia, et gloria, et honor, et pax, et omnia bona; sic enim et illud recte intelligitur quod ait Apostolus, *ut sit Deus omnia in omnibus*. Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profecto erit omnibus sicut ipsa vita omnis æterna. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgent. (Ambr.) In tantum ratam et stabilem vult ostendere resurrectionem mortuorum, ut exemplum det eorum qui tam securi erant de futura resurrectione, ut etiam pro mortuis baptizarentur, si quem forte mors prævenisset, timentes, ne aut male, aut non resurgeret, qui baptizatus non fuerat, vivus nomine mortui tingebatur; unde subiecit: *Quid et baptizantur pro illis?* Exemplo hoc non factum illorum probat, sed fixam fidem in resurrectione ostendit. *Quid et nos periclitamur omni hora? quotidie morior pro gloria vestra, quam habeo in Domino*. Dicendo quid et nos periclitamur? discrevit personas, ostendens non Catholicos esse, qui pro mortuis baptizabantur. Denique supra dixit: *Quid et baptizantur pro illis?* Nunquid et baptizamur pro illis? nam et Jephthæ, quamvis in re quæ accepta fieri non posset fidelis inventus est, offerens filiam suam, secundum votum suum quod stulte voverat (Judic. XI). Non ergo factum probatur, sed perseverantia fidei in exemplum profertur. Prædicantium pericula et labores memorat dicens:*

Quid et nos periclitamur? et subauditur, nisi quia speramus futuram resurrectionem, sicut supra memorat. Securi enim, quia post istam mortem vera vita sequetur, pericula non timent illata ab infidelibus propter zelum illorum, quos quia crediderunt perdidisse, dolent. Sollicitudinem ergo suam ostendit quam habebat erga salutem illorum, propter gloriam promissam a Domino, sicut et in lege dictum est: *Exalta sicut tuba vocem tuam, si te audierint lucraverit*

animas illorum. Ad hoc festinabat Apostolus semper sollicitus, ut gloria illi cresceret apud Deum acquisita salutis multorum. (Aug.) *Quotidie, inquit, morior per vestram gloriam, fratres.* Hoc ne quis existimet ita dictum, tanquam si diceretur, vestra gloria me fecit quotidie mori, sicut dicitur, per illius magisterium doctus factus est, id est, illius magisterio factum est, ut perfecte doceretur, Græca exemplaria dijudicant, in quibus scriptum est, *ὡς τὴν ὑπερίπταν καύχασαν*, quod non nisi a jurante dicitur. Ita ergo intelligitur præcepisse ne juretur, ne quisquam sicut bonum appetat jusjurandum, et assiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem dilabatur. Itaque Dominus docet nihil esse tam vile in creaturis Dei, ut per hoc quisque pejerandum arbitretur. Quando a summis usque ad infima divina providentia creata regantur, incipiens a throno Dei usque ad capillum album et nigrum; et hinc etiam cætera intelliguntur, quæ omnia utique dici non poterant, sicut illud, quod commemoravimus dictum ab Apostolo: *Quotidie morior per vestram gloriam, quam jurationem, ut Domino se debere ostenderet addidit; quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.*

Si secundum hominem, ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest si mortui non resurgent? (Ambr.) Hoc est, si secundum humanum sensum (qui videns hoc in rerum naturam non cadere, ut caro jam soluta reformetur ad vitam, minime credit futuram resurrectionem mortuorum), bestiis offerri non timui, nihil profeci. Sed non hoc est, quia certus de promissa vita, non solum non timuit, sed et libenter bestiis offerri se passus est, sicut inter cætera ait in Actibus apostolorum: *Ego enim non solum ligari, sed et mori paratus sum in Hierosolyma pro nomine Domini nostri Jesu Christi (Act. xxi).*

Manducemus et bibamus, cras enim moriemur. Hoc ab Isaia propheta dictum est (*Isa. xxii*), propter hos qui quasi nihil futurum esset post mortem, ventri tantum studebant quomodo pecora, sicut et hi qui Corinthios depravabant. *Nolite seduci, corrumpunt mores bonos colloquia mala.* Significat confabulatione malorum hominum everti posse bonum propositum, assiduitas enim pravi colloquii vitiat mentem, ac per hoc ab ipsis cavendum. Quicumque enim acceptam fidem custodire vult, maxime inter ipsa initia perstreptentes debet vitare, ut impleat quod utile judicavit. *Sobrii estote, vigilate justii, et nolite peccare.* Vigilandum monet ne circumventionem pravi sensus capti, et a fide abducti depravarentur mortuorum resurrectionem non credendo. Justos esse præcepit, ut non solum terrenam justitiam excolant, sed et cœlestem, quia terrena justitia meritum non facit, sicut et non facit reum. Quid enim magnum est aliena non tollere, quippe cum hoc timoris sit? magnum autem est de proprio non habenti largiri, hæc est vera justitia. Et ut non peccent, subjecit, unde intelligi voluit non se justitiam temporalem servandam mandasse, sed

divinam, quia qui cœlestem justitiam servat sine dubio in hac præsentis perfectus est. *Ignorantiam enim Dei quidam habent: ad reverentiam vobis loquor.* Propositum Dei ignorantes hi, qui inter eos convertebantur, mortuos resurrecturos stultum esse dicebant credere. Ideo pudorem illis incutit quasi imprudentibus, credebant enim eis, qui ignorantiam Dei habentes contra Dei statuta docebant. *Sed dicit aliquis: Quomodo resurgunt mortui, quali autem corpore veniunt?* Hos dixit ignorantiam Dei habere quorum depravatae sententiæ verba protulit dicens: *Quomodum resurgent mortui, quo autem corpore venient?* cui congrue respondit, dicens: *Insipiens, tu quod seminas non vivificatur nisi prius moriatur.* Cum animali homine non utique legis auctoritate agit, ut exemplis suadeat, quæ si reciperet non erraret: sed physica ratione, de qua sibi blanditur, ut non credat resurgere resoluta et emortua corpora. Ostendit enim mortua rursus reparari ad vitam, et multiplicata, ut confundatur error humanus. *Et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, ut puta tritici aut alicujus cæterorum. Deus autem dat illis corpus prout vult, et unicuique seminum proprium corpus.* (Greg.) Paulus apostolus dicens: *Non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, hoc insinuat quod videmus, quia granum cum culmo et foliis nascitur, quod sine culmo et foliis seminatur. Ille itaque in augmento gloriæ resurrectionis, non dixit, grano seminis deesse quod erat, sed illi esse quod non erat.* (Ambr.) Si ergo nudum granum seminatur, et Dei nutu quodammodo elementorum ministerio vestitum resurgit, multa secum habens incrementa utilitatis humanæ, cur ergo non credibile Dei virtute sit mortuum posse resurgere, meliorata tantum substantia, non numero multiplicatum? Quid ergo requiritur ab infideli quo corpore resurgant mortui, cum exempla prædicant ad fidem, hanc melioratae resurrectionis, non amissæ substantiæ, qua proprium corpus recipiet, in quo creatus Adam est? (Aug.) Secundum hoc ergo dixerat *non corpus quod futurum est seminas, neque enim non triticum erit ex tritico, sed quia nemo seminat herbam, vel stipulam, et multiplicia in palea tegumenta granorum, cum quibus tamen semina exsurgunt, ideo ait, sed nudum granum, hinc volens ostendere: quia si Deus potest addere quod non erat in nudo semine, multo magis potest reparare quod erat in hominis corpore. Jam vero quod adjungit ad differentiam pertinet resurgentium propter diversas glorias fidelium atque sanctorum.*

Non omnis caro eadem caro. Alia quidem hominum, alia pecorum, alia volucrum, alia piscium, et corpora cælestia, et corpora terrestria. Sed alia quidem cælestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum: stella enim a stella differt in claritate, sic et resurrectio mortuorum. In his omnibus iste sensus est, si genera carnis, cum sint cuncta mortalia, differunt tamen inter se pro diversitatibus animantium, et si

corpora cum sint omnia visibilia, differunt tamen inter se pro diversitatibus locorum, unde alia est cœlestium gloria, alia terrestrium, et si in locis sublimibus cum sint cuncta cœlestia, differunt etiam ipsa claritatibus luminum, non mirum est quod in resurrectione mortuorum, distabit gloria meritorum. (Ambr.) Cum ex eadem massa omnis caro sit : unde et quomodo in his tanta diversitas est, ut una impensa faceret genera diversa ? Dicant nunc sophistæ mundi et scrutatores siderum, si valent comprehendere, quæ extra se sunt, cum quid intra se sit nesciant ? Denique omnes mundani philosophi, qui mentem suam legi Dei humiliare, ut fidem ejus susciperent, noluerunt, diversa semper et contraria asserentes, inanissimis disputationibus invicem se confoderunt, quia in nullo horum testificatæ veritatis signum agnatum est, quod antepositum verbis commendaret doctrinam, sicut et Deus decrevit disciplinæ nostræ, quæ non verbis probatur, sed virtute, cui non possunt verba resistere. Quemadmodum ergo ex una impensa diversa animantium caro est, ita et unius carnis hominis diversæ erunt dignitates in resurrectione, ut talis unusquisque appareat, qualis fuerit meriti, quippe cum etiam hic diversitatem corporum videamus. Et corpora, inquit, cœlestia et terrestria. Sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium. Cœlestia corpora sunt resurgentium, terrestria autem antequam moriantur, aut surgant, ut quia Christus cœlestis est, ex eo corpora cœlestia dicantur; ex Adam vero, quia terrestris est, terrestria corpora. *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum, stella enim a stella differt in claritate.* Unius naturæ comparatione utitur ad indiscretæ substantiæ reddendam rationem : quia sicut sol et luna et stellæ cum sint unius quidem naturæ, diversæ tamen claritatis sunt; ita et homines cum sint unius generis, merito tamen dissimiles erunt in gloria, ut claritati solis illorum dignitas exæquetur, qui centesimum numerum habent, qui ut perfecti essent primi gradus æmuli fuerunt, de quibus dictum est : *Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris sui (Matth. XIII).* Lunari autem claritati hi comparandi sunt, qui sexagesimum numerum bonis operibus mercati sunt, ut secundi gradus meritum haberent. Stellis autem clarioribus eorum merita comparanda sunt, qui trigesimum numerum, tertii gradus dignitatem justis laboribus quæsierunt. Sequentibus vero stellis, quæ inter claras et obscuriores mediæ sunt, peccatores homines coaptandi sunt, qui de tribus nullius gradus honorem adipisci voluerunt. Tetricis autem stellis et omnium novissimis, perfldorum resurrectio similis est, quia errore secuti, stellis in errorem ducentibus comparandi sunt; sicut dicit in Epistola sua Judas apostolus. Infidelitas enim non potest claram resurrectionem habere, quia sicut carbo cinere suo coopertus obæcatur, ita et hi perfidia sua erroris tenebris circumdati luce carebunt. Ita erit et resurrectio mortuorum. Exempla dat, ut non sit dubium

A resurrectionem futuram mortuorum, ut accepta ratione nemo ambigat.

Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione. Seminare est sepelire, ut corrumpatur : resurgere autem in incorruptela jam exsuscitatum non posse corrumpi, sed habere claritatem immortalitatis. *Seminatur in ignominia, resurgit in gloria.* In ignominia seminatur, quia dum in tetrico punitur, fit fetidum, et scatet vermibus : surget autem in gloria quia exsuscitatum et lumen erit et nullam squaloris injuriam patietur. *Seminatur in infirmitate, surgit in virtute.* In infirmitate seminatur, quia immobile est et irregibile : surgit autem in virtute, quia jam totum vivum erit ac vegetum. *Seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale (Cass.)* Licet enim pronuntiemus nonnullas esse spiritales naturas, ut sunt Angeli, Archangeli, cæteræque virtutes, ipsa quoque anima nostra, vel certe aer iste subtilis, tamen incorporeæ nullatenus æstimandæ sunt, habent enim secundum se corpus, quo subsistunt. Licet multo tenuius quam nostra sunt corpora secundum Apostoli sententiam ita dicentis, *et corpora cœlestia, et corpora terrestria*; et iterum, *seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale*; quibus manifeste colligitur nihil esse incorporeum, nisi Deum solum, et ideo ipsi tantummodo posse penetrabiles omnes spiritalesque atque intellectuales esse substantias, eo quod solus, et totus, et ubique et in omnibus sit, ita ut et cogitationes hominum, et internos motus, adita mentis universa inspiciat, atque perlustret. De ipso siquidem solo pronuntiavit beatus Apostolus, dicens (Hebr. IV) : *Vivus enim est sermo Dei et efficax, et acutior super omnem gladium ancipitem, et pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus, compagum quoque et medullarum, et discretura cogitationum, et intentionum cordis, et non est creatura invisibilis in conspectu ejus, omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus*; et beatus David (Psal. XXXII) : *qui fingit, inquit, singillatim corda eorum*; et iterum : *Ipse enim novit occulta cordis (Psal. XLIII).* [Ambr.] Animale corpus est, dum cibis sustentatur, ut vivat : spiritale autem cum horum nihil indigebit conversum in vitam. Omnia supradicta hoc sensu clauduntur, non enim corpus animale semper hic habere potest Spiritum sanctum; tunc vero, id est in resurrectione, semper manebit in sanctis : surget corpus spiritale quod possit ire obviam Christo. *Sicut scriptum est : Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem.* Notandum est, quod cum duos Adam dicit, ejusdem naturæ utrosque demonstrat, quod contra Manichæos, et Apollinaristas facit, qui negant Dei Verbo perfectum hominem esse susceptum.

Et non prius, quod spiritale est, sed quod animale est, deinde, quod spiritale, primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cœlestis, qualis terrenus tales terreni. Cœlestis dicitur, quia non humanæ fragilitatis ritu, sed divinæ majestatis nutu, et con-

ceptus est, et enixus. Nam usque adeo naturam nostram habuit, ut secundus Adam dicatur, et homo.

Et qualis celestis tales et caelestes. Si ideo, ut hæretici volunt, nostri generis assumptus homo non fuit, qui caelestis dicitur, ergo nec isti naturæ nostræ sunt qui caelestes appellantur: si vero de his nemo dubitat, nec de illo est ambigendum. (Aug.) In his ergo verbis Apostoli quibus ait: *Seminatur in corruptione, surgit in incorruptionem*, et reliqua, nunquid fas est putare melius corpora nostra resurrectura, quam Christi, cum de illo sit propositum exemplum, quod fideliter intendere, et per ejus gratiam sperare debeamus, ac per hoc nullo modo potuit corpus Christi cum corruptione resurgere, si nostrum in incorruptione resurrecturum promittitur. Constat itaque nec dubitandum est, corpus Christi, quod licet corruptionem putredinis in sepulcro non viderit, unde scriptum est, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem, clavis tamen et lancea perrumpi potuit, nunc omnino in incorruptione consistere; et quod in contumelia passionis, mortisque seminatum est, nunc esse in gloria vitæ æternæ; et quod infirmitate potuit crucifigi, nunc in virtute regnare: et quod erat corpus animale quoniam ex Adam sumptum est, nunc esse spiritale, quod spiritui jam inseparabiliter copulatum est. Cum enim vellet Apostolus de corpore animali adhibere testimonium Scripturarum, illud posuit, quod in Genesi legitur: *Si est, inquit, corpus animale, est et spiritale, sicut et scriptum est: Factus est primus Adam in animam viventem*, ut in animam vivam, recoles certe, quemadmodum scriptum est: *Et insufflavit Deus in faciem ejus flatum vitæ, et factus est homo in animam viventem* (Gen. II.) Dictum est autem de animalibus: *Producat terra animam vivam* (Gen. I.) Intelligitur ergo corpus animale dici simile cæteris animalibus, propter mortis dissolutionem et corruptionem, quæ quotidie cibis reficitur, et postea superata animantis compago dissolvitur: spiritale autem corpus quod jam cum spiritu immortale est: quamvis nonnulli arbitrentur, tunc fieri corpus spiritale, cum jam et ipsum corpus mutatur in spiritum, et quod homo erat ex corpore et spiritu utrumque ac totum spiritui erit, quasi dixerit Apostolus, seminatur corpus surget spiritus. Dixit Apostolus, seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Proinde sicut animale corpus non est anima, sed corpus: ita et spiritale corpus, non spiritum debemus putare, sed corpus. Quis porro audeat opinari vel Christi corpus non spiritale resurrexisse, vel si spiritale resurrexerit, non jam corpus fuisse, sed spiritum, cum jam opinionem discipulorum refellat? ubi eum videntes existimarent se spiritum videre, ait: *Palpate et videte quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere* (Luc. XXIV); jam ergo illa caro spiritale erat corpus, nec tamen spiritus erat, sed corpus nulla aliter morte ab anima resolvendum atque separandum, sicut corpus

A animale, quale animatum est Dei flatu, cum factus est homo in animam vivam, etiam ipsum ex animal spiritale sine mortis interventu futurum, nisi transgressio præcepti prius commisso peccato infligeret poenam, quam Deus servatæ justitiæ daret coronam. Unde Dominus Christus per nos ad nos venit, cum peccatores justus invenit, per statum quodammodo humilitatis nostræ. Nam per animale nobis, hoc est, per mortale corpus apparuit, qui utique, si voluisset, cum corpore immortalis primitus advenisset: sed quia nos humilitate Filii Dei sanari oportebat, usque ad nostram infirmitatem descendit, et fidei nostræ meritum ac præmium virtute suæ resurrectionis ostendit. Ideo sequitur, Apostolus dicit: *Novissimus Adam in spiritum vivificantem*: sive intelligatur primus Adam, qui de pulvere ante formatus est, sive novissimus Adam, qui de virgine procreatus est; sive in unoquoque homine utrumque compleatur, ut primus Adam sit homo in corpore mortali, novissimus Adam idem ipse in corpore immortalis: tamen inter animam viventem, et spiritum vivificantem hoc interesse voluit, ut illic sit corpus animale, hic spiritale. Anima quippe in corpore animæ vivit quidem, sed non vivificat usque ad auferendam corruptionem; in corpore vero spiritali, quoniam perfecte adhærens Domino unus spiritus est, sic vivificat, ut spiritale corpus efficiat, absumens omnem corruptionem, nullam metuens separationem; proinde sequitur: *Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale. Primus homo de terra, terrenus, secundus homo de cælo, caelestis: qualis terrenus, tales et terreni, et qualis caelestis, tales et caelestes. Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem ejus qui de cælo est.* Quid est qualis terrenus, tales et terreni? nisi mortales ex mortali; et quid est, qualis caelestis, tales et caelestes? nisi immortales per immortalitatem, illud per Adam, hoc per Christum. Dominus autem ad hoc terrenus factus est, cum esset caelestis, ut eos qui terreni erant faceret caelestes, hoc est, ideo ex immortalis mortalis factus est, assumendo servi formam, non Domini mutando naturam, ut eos qui mortales erant, faceret immortales impertiendo dominicam gratiam, non servilem injuriam retinendo. *Igitur sicut portavimus imaginem illius terreni, portemus et imaginem hujus caelestis* (Ambr.). Peccator imaginem Adæ portat, justus vero imaginem Christi. Ergo sicut portavimus veterem hominem ante baptismum, ita et post baptismum portemus novum.

Hoc autem dico, fratres, quoniam caro et sanguis regnum Dei non possidebunt, neque corruptio incorruptelam possidebit. Frequenter Scriptura carnem pro operibus nominat carnis, ut ibi: *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu* (Rom. VIII). [G.R.] Aliter caro, sicut est, regnum Dei non possidebit, nisi immortalitate vestita. In sacro eloquio, aliter caro dicitur juxta naturam, atque aliter juxta culpam, vel corruptionem. Caro quippe juxta naturam sicut scriptum est: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et*

caro de carne mea (Gen. 11). Et : *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1); caro vero juxta culpam sicut scriptum est : *Non permanebit in hominibus istis spiritus meus, eo quod sunt caro* (Gen. vi), et sicut Psalmista ait : *Memoratus est, quia caro sunt, spiritus vadens et non rediens* (Psal. cii). Unde et discipulis Paulus dicebat : *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu*. Neque in carne non erant, quibus Epistolae transmittēbat, sed quia passionē carnalium desideriorum vicerant, jam liberi per virtutem spiritus in carne non erant. Quod ergo Paulus apostolus dicit : *Quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt*, carnem vult secundum culpam intelligi, non carnem secundum naturam. Unde et mox, quia carnem secundum culpam diceret, ostendit subdēns : *Neque corruptio incorruptelam possidebit*. In illa ergo cœlestis Regni gloria, caro secundum naturam erit, sed secundum passionis desideria non erit, quia devicto mortis aculeo in æterna incorruptione regnabit. (Aug.) Cum igitur de resurrectione corporis Apostolus disputans doceret, nostra corpora futura ex corruptibilibus incorruptibilia, ex contemptibilibus gloriosa, ex infirmis fortia, ex animalibus spiritalia, hoc est ex mortalibus immortalia, subjecit, atque ait : *Hoc autem dico, fratres, quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt*; et ne quisquam putaret secundum substantiam carnis hoc Apostolum definisse, aperuit quid diceret, subjungendo, *neque corruptio incorruptionem possidebit*; tanquam diceret, quod dixi, caro et sanguis regnum Dei non possidebunt, ideo dixi, quia corruptio incorruptionem non possidebit. Hoc ergo loco nomine carnis et sanguinis, corruptionem mortalitatis intelligi voluit. Denique, tanquam ei diceretur, quomodo caro erit, et caro non erit? respondet, caro quippe erit, quoniam Dominus post resurrectionem ait : *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere* (Luc. xxiv); caro autem non erit, quoniam *caro et sanguis regnum Dei non possidebunt*, exponit quod dixerit adjiciens : *Ecce mysterium dico vobis, omnes quidem resurgimus, sed non omnes immutabimur*. Vel sicut Græci codices habent : *Omnes quidem dormiemus, non tamen omnes immutabimur*. (Aug.) Hanc immutationem utrum deterius, an in melius intelligi voluerit, inferiora demonstrant. Ecce mysterium dico, obscuritatem significat nominando mysterium. *Omnes*, inquit, *resurgemus, non omnes immutabimur*. (Ambr.) Omnes autem homines resurgent, sed soli qui regnaturi sunt in gloriam mutabuntur. Sive ita, omnes resurgimus, qui in adventu Christi mortui invenimur, non omnes immutabuntur, qui in corpore sunt reperti, quia sancti soli beatitudinis gloriam consequentur. *In momento, in ictu oculi*. Per ictum oculi, nimiam brevitate vult significare momenti, ut quanta sit Dei potentia ex resurrectionis celeritate cognoscas. *In novissima tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur*. Novissimus adventus intelligitur Christi, mortui autem vel pec-

catores intelligendi sunt, qui etiam viventes mortui esse dicuntur ut ad pœnam, aut immortales, ut absque aliqua membrorum diminutione resurgant; vel certe simpliciter omnes mortuos resurgere, dicit, et solos sanctos cum his, qui vivi justī inventi fuerint in gloriam immutari. (Aug.) In atomo, inquit, hoc est, in puncto temporis, quod dividi non potest; in ictu oculi, hoc est, in summa celeritate; in novissima tuba, hoc est, in novissimo signo, quod dabitur, ut ista compleantur. Quid sit atomus multi vestrum non norunt : atomus est τὸμυ sectio, atomus est, Græce, quod secari non potest; sed atomus in corpore corpusculum est breve, quod jam non habet ubi secetur; atomus in tempore momentum breve, quod jam non habet ubi dividatur, verbi gratia lapis est, divide eum in partes et partes ipsas divide in lapillos, lapillos divide in grana arenæ, grana arenæ divide in minutissimum pulverem, perveni ad aliquam minutiam, quam jam secare non potes, hoc ergo in corpore quomodo sit atomus. In tempore vero, quemadmodum annus verbi gratia secatur in menses, menses dividuntur in dies, dies adhuc in horas dividi possunt, horæ adhuc in partes momentorum quasdam productiores admittunt divisiones, usquequo venias ad tantum punctum temporis, et quamdam momenti stillam, ut produci non possit, cum nihil habeat medium, iste est atomus in tempore. Cum dixisset in atomo, subjecit, quantum potest fieri actionis et motus in isto atomo temporis : In ictu, inquit, oculi, quantus est ictus oculi, non quo palpebram moventes claudimus oculum, vel aperimus, sed ictum dicit oculi emissionem radiorum ad aliquid videndum; mox ut enim aperueris oculum emittitur radius tuus, non dico ad parietem proximum, sed ad montem longe distantem; nec dico ad montem qui in terra ideo videtur quia proximus est, in sidera, in solem, in lunam, quæ tam magno intervallo distant a terra, mox ut radium emiseris, ibi est, quia spatia quam cito transvolat in atomo, in ictu oculi, in novissima tuba; signo illo dato de cœlo in die judicii. *Canet enim tuba et mortui resurgent incorrupti, et nos commutabimur*. Ergo istam commutationem in melius sine dubitatione oportet intelligi, quia omnes, et justī et injusti, resurrecturi sunt, sicut Dominus in Evangelio loquitur : *Qui bene fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui male egerunt, in resurrectionem judicii* (Joan. v), judicium appellans pœnam sempiternam, sicut alio loco : *Qui non credit, inquit, jam judicatus est* (Joan. iii). Proinde illi, qui ad judicium resurrecturi sunt, non commutabuntur in illam incorruptelam quæ nec doloris corruptionem pati potest, illa namque fidelium est atque sanctorum : isti vero perpetua corruptione cruciabantur, *quia ignis eorum non exstinguetur, et vermis eorum non morietur* (Marc. ix). Quid sibi ergo vult ista distinctio, *et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur*, nisi quia omnes incorrupti resurgent, sed ex his justī etiam immutabuntur in illam incorruptelam, cui omnino nulla possit nocere corruptio, ac per hoc qui in eam

non commutabuntur, incorrupti quidem resurgent [integritate membrorum, sed tamen] corrumpe[n]di dolore poenarum, cum audierint : *Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Math. xxv), a quo auditu malo justus non timebit. De illa vero commutatione justorum cum dixisset nos commutabimur, tanquam quaereremus quomodo istud fiat, vel qualis illa commutatio futura sit, adjungit et dicit : *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, et mortale hoc induere immortalitatem.* Non, ut opinor, dubitandum est secundum hoc dictum : *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt*, quia non ibi erit corruptio et mortalitas carnis et sanguinis : secundum has enim qualitates hoc loco carnem et sanguinem nuncupavit. (Ambr.) Est quod induit, et est similiter indumentum. (Aug.) Cum ergo nec resurrectione fieri, nisi mors præcesserit, nec dormitionem possimus illo loco intelligere nisi mortem, quomodo omnes vel dormient vel resurgent, si tam multi quos in corpore inventurus est Christus, nec dormient, nec resurgent? Si ergo sanctos qui reperiuntur Christo veniente viventes, eique in obviam rapi, crediderimus in eodem raptu, de mortalibus corporibus exituros, et[ad] eadem mox immortalia redituros, nullas in verbis Apostoli patiemur angustias, sive ubi dicit : *Tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur*; sive ubi dicit : *Omnes resurgemus, aut dormiemus omnes*, quia nec illi per immortalitatem vivificabuntur, nisi quilibet paululum tamen ante moriantur, ac per hoc et a resurrectione non erunt alieni, in qua dormitione præcedunt, quamvis brevissima non tamen nulla. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est : *Absorbta est mors in victoria.* (Ambr.) Ut evanuat is causis mortis per divinam victoriam ac si absorbta mors pereat. *Ubi est mors stimulus tuus, ubi est mors victoria tua?* (Aug.) Propheta ex persona justorum loquitur insultantium morti. Tunc, inquit, fiet sermo, qui scriptus est : *Absorbta est mors in victoria, ubi est mors contentio tua? ubi est mors aculeus tuus? aculeus autem mortis est peccatum.* Mortem significari arbitror hoc loco carnalem consuetudinem, quæ resistit bonæ voluntati delectatione temporalium fruendorum : non enim diceretur, ubi est contentio tua, si non restitisset et repugnaret. Ipsius contentio etiam illo loco describitur (Gal. v) : *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem, ut non quæ vultis faciatis.* Fit ergo per sanctificationem perfectam, ut omnes carnales appetitus, spiritu nostro illuminato et vivificato, eidem bonæ voluntatis subjiciantur. Hanc autem mortem peccato meruimus, quod peccatum erat omnimodo in libero arbitrio, cum in paradiso nullus dolor denegatæ delectationis voluntati bonæ hominis resistebat. *Stimulus autem mortis est peccatum.* (Ambr.) Sagitta mortis peccatum per quod animæ jugulantur. *Virtus vero peccati lex.* Dum fortius et majus sit per scientiam peccatum, ergo aculeus mortis peccatum est, quia peccato facta est delectatio, quæ jam pos-

set resistere voluntati, et cum dolore cohibere, quam delectationem, quia in defectu est animæ deterioris effectæ, jure mortem vocamus. Virtus autem peccati lex est, quia multo sceleratius et flagitiosius quæ lex prohibet committuntur, quam si nulla lege prohiberentur. Tunc itaque absorpta erit mors in victoria, cum per sanctificationem in omni hominis parte perfecta delectatione spiritualium delectatio carnalis obruetur. Aculeus autem mortis peccatum est, cujus punctione facta est mors : peccatum quasi scorpius est, pupugit nos et mortui sumus. Sed quomodo est, ut dicatur, ubi est mors victoria tua? hoc enim nobis non in hac vita sed in resurrectione promittitur, tunc dabitur sanctis ut peccare nec velint omnino, nec possint. *Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.* Victoriam illius peccati, in quo lex per carnalem nostram voluntatem fuerat infirmata, quam Christus cruce extemplo destruxit. *Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote et immobiles, abundantes in opere Domini, semper scientes quod labor vester non est inanis in Domino.* Reddita resurrectionis ratione, de qua hæsitabant, hortatur eos in Dei opere permanere, jam certos de retributione futura.

CAPUT XVI.

Docet Apostolus quomodo conversandum est cum extraneis et vicinis, ac in fine Epistolæ annectit salutationem.

Nam de collectis quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite. Per unam sabbati. (Ambr.) De sumptibus dicit qui per singulas Ecclesias collecti Jerosolymam sanctis pauperibus mittebantur. Una sabbati Dominica dies est, sicut in Evangelio dicitur Dominum una sabbati surrexisse. *Unusquisque vestrum apud se recondens quod ei bene placuerit, ut non cum venero, tunc collectæ fiant.* Ut paulatim reservantes non una hora gravari se putent, ut hilares datores diligentur a Deo. *Cum autem fuero præsens, quoscunque probaveritis per epistolam, hos mittam perferre gratiam vestram Jerusalem, quod si dignum fuerit, ut ego eam, mecum ibunt.* Per se clarum est, quia utrumque eorum arbitrio derelinquit, ut et quod dederint portetur, et per quos direxerint, ipsi eant. *Quod si dignum, inquit, fuerit ut et ego eam, mecum ibunt.* Id est, si talis fuerit oblatio vestra, quæ mea quoque prosecutione debeat deferri. *Veniam autem ad vos cum Macedoniam pertransiero, nam Macedoniam pertransibo, apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo, ut vos me deducatis quocunque iero.* Nolo enim vos nunc in transitu videre, spero enim me aliquantum temporis mansurum apud vos, si Dominus permiserit. Quia ita se agunt Macedones, ut non sit necesse mihi apud eos diutius remanere, apud vos necesse est, ut maneam, vel hiemem : multa enim sunt quæ corrigantur a vobis, sicut medicus ibi moram habet, ubi plures ægrofant. *Manebo autem Ephesi usque ad Pentecosten, ostium autem mihi apertum est magnum, et evidens, sed ad-*

versarii multi. Ideo ibi permanebo, quia cum mihi evidens datus sit aditus prædicandi, sunt plurimi qui resistent. Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos, qui opus Domini operatur sicut et ego, ne quis illum spernat. Sine tribulationis formidine, vel etiam vestri contemptus. Deducite autem illum in pace, ut veniat ad me, exspecto enim illum cum fratribus. Nihil admittentes, quod ad animi ejus proficiat læsionem. De Apollo autem fratre notum vobis facio, quia multum illum rogavi venire ad vos cum fratribus, et utique non fuit voluntas ut nunc veniret, veniet autem cum opportunum fuerit. Vigilate, state in fide, viriliter agite, confortamini, omnia vestra cum charitate fiant. Vigilate enim mentis oculis, ad diaboli astutias præcavendas, State, quia stantibus difficile somnus obrepit. Viriliter agite, mulieris enim omnis inconstantia et varietas judicatur. Confortamini, ut sit in vestra virtute profectus, omnia non inanis gloriæ causa, sed charitatis gratia facere festinate.

Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stephanæ, et Fortunati, et Achaici, quoniam sunt primitiæ Achaicæ, et in ministerium sanctorum se ordinaverunt, ut vos subjecti sitis talibus, et omni cooperanti et laboranti in vobis. Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, et Fortunati, et Achaici quoniam id quod vobis deerat ipsi adimpleverunt. Quia præsentem sunt apud vos, et illis magnum potestis habere profectum: sive quia mihi venerunt pro vobis ministrare officium charitatis. Refecerunt autem et meum spiritum et vestrum.

A Charitate pro vobis, vestrum, pro mea lætitia, meum refecerunt. Cognoscite ergo hujusmodi. Unde alibi ait (Philip. 111): Cognoscite eos qui ita ambulant, ut habeatis formam nostram, hos cognoscite, honorate, cognoscentes eorum studium vel laborem.

Salutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multum Aquila et Priscilla, cum ea quæ in domo eorum est Ecclesia, apud quos etiam hospitor. Domesticam congregationem fraternitatis Ecclesiam nominavit. Salutant vos fratres omnes. Salute invicem in osculo sancto. Salutatio mea manu Pauli. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema maranatha. (Aug.) Simul et Græco et Syro utitur verbo. Si quis, inquit, non amat Dominum sit anathema maranatha. Anathema Græco sermone dixit condemnatus, maranatha defnivit donec Dominus redeat. (Ambr.) Sicut illis qui eum amant, redemptio venturus est Christus, ita illis, qui eum non amant, anathematizabit, id est, ut illos abominetur et perdat. Maranatha magis Syrum est quam Hebræum, tametsi ex consinio utrarumque linguarum aliquid Hebræum sonat, et interpretatur Dominus noster venit. Gratia Domini vobiscum. Propriæ manus consueta subscriptio. Caritas mea cum omnibus vobis. Ut quomodo vos ego diligo, ita et in Christo invicem diligatis. In Christo Jesu. Non secundum sæculi charitatem. Amen. Confirmatio est benedictionis hic sermo, sicut superius ipse demonstrat, Quomodo, inquit, dicit: Amen super tuam benedictionem?

LIBER DUODECIMUS.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD CORINTHIOS SECUNDAM.

ARGUMENTUM.

Apostolus Paulus post actam a Corinthiis poenitentiam consolatoriam eis scribit Epistolam a Troade, et collaudans eos hortatur ad meliora, contristatos quidem, sed emendatos ostendens. Hujus ergo Epistolæ principalis est causa, quoniam in prima pro quorundam peccatis doctores eorum præcipue corripuerat, et multum fuerant contristati: nunc eos consolatur, suum eis proponens exemplum, et docens non debere ægre ferre quod pro aliorum sunt salute correpti, cum ipse pro aliena salute periculis quotidie et morti subiaceat.

CAPUT PRIMUM.

Capit benevolentia Corinthios per suas tribulationes ad excitandam attentionem, et excusat se de promissione eis facta.

Paulus Apostolus Christi Jesu, per voluntatem Dei. (Aug.) Amat Paulus disci a nobis peccata sua ut glorificetur ille qui talem morbum sanavit, magnitudinem enim vulneris manus medici secuit, et sanavit. Vox illa de caelo prostravit persecutorem, et erexit prædicatorem, occidit Saulum et vivificavit Paulum,

C Saul enim persecutor erat viri sancti, inde nomen habet iste quoniam persequebatur Christianos, postea de Saulo factus est Paulus. Quid est Paulus? modicus. Ergo quando Saulus, superbus, elatus; quando Paulus, numilis, modicus, ideo sic loquimur: paulo post videbo te, id est, post modicum. Audi quia modicus factus est, ego enim sum novissimus apostolorum (I Cor. xv), et, mihi minimo sanctorum omnium, dicit alio loco (Ephes. 111). Sic erat in apostolis tanquam fimbria vestimenti, sed tetigit Ecclesia gentium tanquam fluxum patiens, et sanata est. (Ambr.) Quæritur cur in omnibus epistolis contra usum epistolarum, primo suum nomen ponat, quam eorum ad quos litteræ destinantur, sed hoc autoritatis est apostolici ordinis, qua minoribus scribit, sicut etiam iudices sæculi solent, ad eos quos regunt scripta dirigere. Per voluntatem Dei. Dei, non hominum voluntate, simul ut ostendat non sine Patris voluntate se missum a Christo. Et Timotheus frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi. Non dixit Paulus et Timotheus, quia non ambo apostoli. Ad Philippenses vero, ubi non erat tanta auctoritas neces-

saria, servi ambo ponuntur. *Cum omnibus sanctis.* Hic sancti possunt accipi sacerdotes, qui in prima ponuntur Dominum invocantes, et ad Philippenses cum Episcopis et Diaconibus, ideo autem postea nominantur, ne parum intelligentes eos præmissos esse putarent, cum jam sint in Ecclesia comprehensi. *Qui sunt in universa Achaia.* Cujus est metropolis Corinthus. *Gratia vobis et pax a Deo.* Gratias agunt Deo gaudentes se ideo consolari ut ipsi alios consoletur. *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum.* Quia ex ipso omnis misericordia. *Et Deus totius consolationis.* Id est, perfectæ consolationis, quia non est minus in tribulatione solatium. *Qui consolatur nos in pressura nostra.* Non in aliquibus, sed in omnibus. *Ut possimus et ipsi consolari eos qui sunt in omni angustia, per exhortationem qua exhortamur et ipsi a Deo.* Propterea liberamur, ut et nos alios consolari et de tristitia liberare possimus, aut ita formam nobis dat alios consolandi, et per exhortationem, qua ipsi a Deo consolamur, agnoscimus quod Deus timentium se neminem derelinquat, et multo magis in futuro remuneret, quos etiam in præsentem non deserit. *Quoniam sicut abundant passionibus Christi, ita et per Christum abundat etiam consolatio nostra,* ut et Petrus est de carcere liberatus (Act. xii); et ipse Paulus visione Domini et voce confirmatus in templo (Act. xxii). *Sive autem angustiam patimur pro vestra exhortatione, et salute.* Quia vos ad salutem hortamur, sive ut vobis exemplum tolerantiae præbeamus: nam manifestum est, quia pro quo patimur, ipse nobis adest consolans nos, per liberationem eripiens nos de pressura interventu majestatis suæ. *Sive autem pressuram patimur, pro vestra exhortatione et salute: sive exhortationem consequimur, pro vestra exhortatione, quæ operatur per patientiam earundem passionum, quas et nos patimur, et spes nostra certa est pro vobis, quia scimus quod si socii estis passionum, sic et consolationis.* Generaliter loquitur, ut quia credentium causa persecutiones patiebantur a perfidis subjecti injuriis et cædibus, sic iterum auxilio Dei liberarentur ad consolationem credentium ne scandalum passi a fide exciderent, quia injuriæ apostolorum tentationes erant credentium, sicut scriptum est in propheta Zacharia: *Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis* (Zach. xiii). Quamvis futura credant fideles, tamen inter ipsa primordia pressuræ novellis faciunt scandalum, putant enim inanem esse promissionem, si vi oppressum viderint prædicantem. Sed si jam firmus est credens, compatitur cum suo magistro, fidens de spe futura, ut simul consoletur, cum quo et patitur.

Non enim volumus ignorare vos, fratres, de pressura nostra, quæ facta est in Asia, quia supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tederet nos etiam vivere. Ideo passiones pressurarum indicat prope usque ad mortem allatas, ut ostendat quæ mala salutis illorum causa patiebantur, ut non gra-

A vius ferrent, si corripentur errores illorum ab his, qui hæc tam aspera tolerabant pro illis. Quis enim medicorum non arguat susceptum suum negligentias se tractantem, ne curæ medicinæ ejus sine effectu remaneat.

Sed ipsi in nobis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitavit mortuos. Tantam insolentiam iniquitatis significat insurrexisse contra fidei prædicatores, ut mortem ante oculos haberent, denique erepti de ipsa pressura resuscitados se dicunt. Sic enim afflicti fuerant, ut desperarent de præsentem vita. Sed quia Deus præsidia sua non negat in necessitate positus; maxime suis, eripuit illos desperantes de semetipsis, fidentes autem de Deo; nimia enim pressura deficere se profitebantur, nisi adesset Deus. *Qui de tantis periculis eripuit nos et eruit: in quem speramus, quoniam et adhuc eripiet, adjuvantibus et vobis in oratione pro nobis ut ex multorum personis ejus quæ in nobis est donationis per multos gratiæ agantur pro nobis.* Hoc dicit, quoniam gratia Dei multorum causa consolata est apostolos, id est, omnium credentium, quorum causa et pressuræ eis ingeriebantur. Ac per hoc quia omnium causa est, cuncti Deo gratias referant, cum cessat tentatio, aut oritur, simul obsecrentur. *Gloria enim nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ.* Hoc dicit, quia de sua conscientia præsumebant, quæ pura erat ab omni simulatione, quamobrem de Dei auxiliis non diffidebant. (Greg.) Sancta Ecclesia in Evangelio (Matth. xxv) decem virginibus similis denuntiatur, in qua quia mali cum bonis et reprobi cum electis admixti sunt, recte similis virginibus prudentibus et fatuis esse perhibetur: sunt namque plerique continentes, qui ab exteriori se appetitu custodiunt, et spe ad interiora rapiuntur, carnem macerant, et toto desiderio ad supernam patriam anhelant, æterna præmia expetunt, pro laboribus suis recipere laudes humanas nolunt, hi nimirum gloriam suam non in ore hominum ponunt, sed intra conscientiam contegunt; et sunt plerique qui corpus per abstinentiam affligunt, sed de ipsa sua abstinentia humanos favores expetunt, doctrinæ inserviunt, indigentibus multa largiuntur, sed fatuæ profecto sunt virgines, quia solam laudis transitorie retributionem quærunt, unde et aperte subditur: *Quinque fatuæ non sumpserunt oleum secum, prudentes autem acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus, per oleum quippe nitor gloriæ designatur, vascula autem nostra sunt corda, in quibus ferimus cuncta quæ cogitamus.* Prudentes vero oleum in vasis habent, quia nitorem gloriæ intra conscientiam tenent, Paulo attestante qui ait: *Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ: fatuæ autem virgines oleum secum non sumunt, quia gloriam intra conscientiam non habent, cum hanc ab ore proximorum quærunt. Quia in simplicitate et sinceritate, non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo, abundantius autem ad vos.* (Amb.) Hæc est gloria conscientie quam dixit

simplicitas et sinceritas, et quia hæc de Dei doctrina sunt, adiecit, « non in sapientia carnali, sed in gratia Dei; » ut ostenderet non humanæ sapientiæ sed Evangelicæ prædicationi liberam se conscientiam exhibuisse. Præterita refricat, hoc enim significat, quod in prima epistola arguit fucatam prædicationem juxta humanum sensum aptatam, cujus prædicatores duplici genere in sapientia carnali accusat, quia et juxta mundi sensum prædicabant, ne facile offenderent homines et quæstus causa hoc agebant propriis lucris carnalibus studentes. Unde et Apostolus nunquam a Corinthiis sumptus voluit accipere, ne his occasionem daret, eo quod similis eis esset in hac re. Hinc est, quod dicit, « abundantius apud vos simpliciter sumus conversati, » quia cum ab aliis acciperet, ab his noluit, ne arguendi eos auctoritatem amitteret. *Non enim alia scripsimus vobis, quam quæ legistis et cognoscitis.* Ea se dicit scribere, quæ non solum litteris cernerent, sed et operibus ejus manifesta haberent, ut probaret ea quæ loquitur gestis se implere, quibus uniuscujusque mens et propositum discat. *Spero autem quod usque in finem cognoscitis, sicut et cognovistis nos ex parte, quia gloria vestra sumus, sicut et vos nostra in die Domini Jesu Christi.* Proficere illos sperat ex eo, quod jam cœperant meliores effici, cognito affectu circa se Apostoli, et gloriabantur in eo velut filii in patre charissimo, unde et Apostolus gloriam suam videri testatur in filios obedientes, et tunc debere videri quando prodest, id est, in die judicii Dei. Hoc dicens, perseverandum monet.

Et hac fiducia volueram prius venire ad vos ut secundam gratiam haberetis, et per vos transirem in Macedoniam, et iterum a Macedonia venirem ad vos, et a vobis deduci in Judæam. Hæc fiducia ex emendata est vita illorum. Jam enim et desiderare se illos significat, quos ante indignum erat videre. Plenam ergo gratiam habuissent de adventu ejus, quia imago est epistola, præsentia autem veritas. Non est itaque otiosum, quia voluerit ire et non iit, intelligi enim vult esse aliquos inter eos, quorum causa voluntatem suam non implevit, ut adhibita opera purificarentur.

Hoc ergo cogitans, nunquid levitate usus sum, aut quæ cogito secundum carnem cogito, ut sit apud me, est, est, non, non. Quoniam dixit, volueram venire ad vos, et non iit, idcirco, *nunquid levitate usus sum, inquit, aut quæ cogito secundum carnem cogito ut sit apud me est et non.* Ac si aperte dicat idcirco mutabilitatis aura non moveat, quia levitatis vitio non succumbo, quia videtur qui dicit aliquid, et non facit levitate uti. Ideo ne forte istud de Apostolo arbitrarentur, hoc purgat, quia non istud leviter, sed cum consilio fecit, ut non impleret quod disposuerat. *Aut nunquid quæ cogito, inquit, secundum carnem cogito?* qui enim secundum carnem cogitat, tunc non implet quæ disponit, quando aut personis amplioribus defert, aut certe lucris, aut apparatus vincit-

tur, quod Apostolus semper sprevit. *Spiritale autem* tunc dispositum non impletur, quando providentiæ aliquid pro salute animæ meditat, sicut et Apostolus ideo non implevit quod voluerat, ut per hoc ipsum meliores efficerentur, scientes ideo distulisse eum, quia quidam adhuc inter eos non se purificaverant a peccatis. *Ut sit, inquit, apud me, est, est, non, non,* hoc significat quia non aliud egit quam sit agendum, quia utilitas anteponenda est voluntati. Hic sensus spiritualis est: carnalis autem sensus sic mutatur, ut anteponat voluntatem utilitati. *Fidelis autem Deus quia sermo noster qui fuit apud vos non est in illo, est et non. Sed est in illo, est.* Hoc est quod dicit et ad Galatas: *Si quæ destruxi, hæc eadem ædifico, prævaricatorem me constituo (Gal. II).* Ideo ergo fidelem in se dicit. Dei prædicationem, nam hæc faciunt adulatores, frequenter enim ne homines offendant, quæ vera sunt prætermittunt. *Dei enim Filius Jesus Christus qui in vobis per nos prædicatus est, per me et Silvanum et Timotheum, non fuit in illo, est, et non: sed est, in illo fuit.* (Amb.) Quantum ad idoneos prædicatores pertinet, hoc debet esse, ut sit apud eos, est, est, non, non, ut non aliud faciant, quam sciunt utile: quia enim frequenter aliud volumus, quam est utile, ne voluntas vincat utilitatem, ideo Apostolus voluntati suæ utilitatem præposuit, ne iret ad illos. In Christo enim Jesu non fuit est, et non, sed est in illo fuit, quia nunquam aliud voluit quam quod est utile, semper enim voluntas ejus cum utilitate est; nec est immutatus, ut faceret invitus, sicut homo, quod est utile, aut ambigeret de aliquibus, aut mutaret voluntatem. *Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo est. Ideo et per ipsum amen Deo ad gloriam nostram.* Manifestum est quia semper in Deo veritas est, hoc est, amen, manifestata per Christum, post per apostolos prædicata ad gloriam Dei, signorum virtutibus testimonium perhibentibus vera esse, quæ promisit Deus per Christum Dominum nostrum. Gloria enim Dei est, cum ab illo omnia, et per illum, et in illo esse dicuntur. *Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus, et qui signavit nos, et dedit pignus spiritus in cordibus nostris.* Christum dicit confirmare gentes in fidem promissam Judæis, quia ipse est qui fecit utraque unum, id est, circumcisionem et præputium, in uno novo homine faciens pacem. Dominus ergo confirmat et Deus, qui unxit nos, id est, qui dedit regiam honorificentiam, sicut dicit Petrus apostolus, *quia sumus, inquit, genus regale (I Petr. II),* per unctionem spiritalem, cujus typus fuit in regibus Judæorum. *Qui et signavit nos, dando spiritum suum nobis pignus, ut non ambigamus de promissis ejus.* Si enim adhuc mortalibus spiritum suum credit, dubium non est, quin jam immortalibus addat ad gloriam. Unum tamen opus dicit Patris et Filii, quia et Christum dicit confirmare et Deum. Quem enim confirmat filius, confirmat et Pater, et cum dat Spiritum Pater, dat et Filius, quia

utriusque est Spiritus sanctus, sicut dicit ad Romanos: *A Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus (Rom. viii)*. Quoniam ergo de perfectione hominis locutus est, Trinitatis hoc loco fecit mentionem: omnis enim summa perfectionis in Trinitate consistit. *Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis non veni ultra Corinthum*. Nunc manifestat, qua causa cum voluisset ire ad illos, distulit, ut tunc iret, quando jam prope omnes emendatos inveniret. His enim nunc loquitur, qui videbantur velle se corrigere, sed operam non dabant ut hoc implerent: quia ergo corripere illos necesse erat, iter suum ad alios convertit, ne contristaret multos, et hoc fuit illis parcere. Quod ut mentibus eorum commendat, Deum testem dat, ne putarent indignos se esse, et contemni ab illo, quo com-
 B *perto ut præsentiā ejus mererentur, emendarent se. Non quia dominemur fidei vestræ, sed adjutores simus gaudii vestri, nam fide statis*. Quoniam fides non necessitatis, sed voluntatis res est, ideo dicit, *non quod dominemur fidei vestræ*, dominatus enim necessitatis causa est. *Adjutores enim, inquit, sumus gaudii vestri*, hoc est, quia sicut in malo opere tristitia est, ita et in emendatione gaudium. Hujus gaudii adjutores sumus, inquit, quia volentibus eis emendare se offerunt occasiones ut quod velle cœperant possint implere. *Non quia dominamur, inquit, fidei vestræ sed adjutores simus gaudii vestri*, atque illico adjunxit, *fide enim statis*, ac si id quod protulerat aperiret dicens, ideo non dominamur fidei vestræ quia fide statis, æquales enim vobis sumus in quo vos stare cognoscimus, quasi prælatus se fratribus esse nesciebat, cum diceret, *facti sumus parvuli in medio vestrum (I Thes. ii)*; et rursum: *Nos autem servos vestros per Christum (II Cor. iv)*.

CAPUT II.

Duplex causa cur Apostolus non venerit ne contristaret eos, et alibi fructum majorem faceret, quem fructum deinde ostendit.

Statui autem hoc ipse apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos. (Amb.) Apertum est, quia ideo noluit ire, ne forte corripiens paucos, multos contristaret, ipse etiam contristatus: compatiuntur enim omnia membra unius mœrori. Si enim ego contristo vos, et quis est, qui me lætificet, nisi qui
 D *contristatur ex me?* Hoc dicit, quia non vult eos contristare, sed quia peccatis studuerant, necesse erat illos contristari invito Apostolo, ita tamen, ut de cætero obaudientes facti, lætificarent eos, qui contristabantur cum eis, ut qui corripiendo contristaverat eos, lætaretur ex his dum se corrigunt. *Et hoc ipsam scripsi vobis, ut non cum venero tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere, confidens in omnibus vobis, quia gaudium meum omnium vestrum est*. Idcirco dicit, hoc se scripsisse, ut postea veniens, non esset, unde contristaretur, sublatis vitiis, sed gauderet cum eis, quasi cum charissimis filiis, ut qui ab infidelibus tribulationibus afficiebatur, ab his utique

gauderet qui crediderant. Gaudium enim Apostoli, purificatio est populi. Ideo enim gaudet, quia vituperatio non est in eis, quos simul oportet gaudere.

Nam ex multa tribulatione et angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas, non ut contristemini, sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis. Manifestum est, quia quando hoc affectu quis aliquem corripit, ut plus illo doleat peccatis ejus, non utique, ut illum contristet corripit, sed ut ostendat illi, quo amore diligit eum; qui enim non hoc affectu corripit fratrem, contristat: insultat enim, qui non condolet fratri. *Si quis autem contristavit me, non me contristavit, sed ex parte, ut non onerem vos omnes*. Omnes hos, quos dicit *ex parte* sancti sunt, duæ enim partes in populo sunt, sicut in prima epistola memoravi. Hi ergo *ex parte* sanctorum sunt, quos contristatos in errore fratris significat, sicut et semetipsum. Hoc dicens oneravit peccantem, vel eum qui peccaverat: plus enim fit reus, in cujus delicto multi tribulantur, ac per hoc: *Sufficit illi qui ejusmodi est objurgatio hæc, quæ fit a pluribus*. Magnum dolorem utique patitur, qui delictum suum pluribus videt displicere. *Ita ut econtra magis donetis et consolemini, ne forte abundantiore tristitia absorbeatur, qui ejusmodi est*. Afflicto homini peccati proprii causa subvenire præcepit, quia pœnitentia, si de vero animo est, hoc est, si correptus statim in animo doleat, protinus habet fructum. Denique in Regnorum habetur historia, quia Achab cum arguisset eum propheta, commotus animo statim meruit veniam (*III Reg. xxi*); et David in causa Uriæ Hethæi correptus, quia cognovit peccasse se, delictum ejus deletum est (*II Reg. xii*): ita et Apostolus illum, qui incestum commiserat, habens uxorem patris, objurgatum et abjectum dolentem revocari jubet, ne diu videns se contristatum sperni, desperans de se, daret animam ad mundum fruendum, quasi qui locum apud Deum jam non haberet. Hoc est, majore tristitia absorberi, desperantem de se converti ad admittenda peccata, quibus gravatus absorbeatur a secunda morte: hæc enim vera pœnitentia est, jam cessare a peccato; sic enim probat dolere se sibi, si de cætero desinat. *Propter quod obsecro vos ut confirmetis in illum charitatem. Ideo scripsi vobis, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis*. Quantum datur intelligi, obedientes hos factos in cæteris probat, emendaverant enim quæ ad ordinem Ecclesiasticum pertinent: unde etiam in hoc vult illos esse obedientes, ut confirmet fratrem in charitate, suscipientes eum in communionem. *Cui autem aliquid donastis, et ego*. Manifestum est quia, quod jubet fieri, ipse facit, nec potest hoc abnuere quod etiam obsecrans ut fiat, scribit, cum haberet potestatem jubendi. Sed in prima epistola grave ejus crimen detulit, ut horrerent illum omnes: nunc recipi illum vult, orat ne adhuc exulcerato animo adversum illum durum illis esset habere cum illo communi-

nem Ecclesiæ. Neque enim tanta in eis erat, quanta in Apostolo providentia, ut statim intelligerent faciendum esse quod dicebat Apostolus in causa hujus duntaxat, ideo obsecrat ut dimittant illi, significans Deum illi ignovisse, quia nihil sine Dei spiritu agebat Apostolus. (Greg.) Bene autem in visione Ezechielis (Ezech. xl) cum mensarum labia metiuntur, et mensura palmi dicitur, additur unius, ut ex doctorum prædicatione sicut unitas tenetur in fide, ita quoque mentium unitas servetur in opere, ne per opus bonum quod alter agit, alter ad discordiæ malum prorumpat. Ita enim bona facere opera debemus, ut per hæc quoque cum his cum quibus vivimus unanimitatem, in quantum recte possumus, conservemus, id est, non deserendo bonum, quod agimus, sed præveniendo bonis persuasionibus malum discordiæ quod timemus. Sic in suis operibus unitatem palmi custodiens Paulus discordiam generari prohibebat, cum quemdam jam lapsum atque ab Ecclesia abjectum, jam velle recipere Corinthios videret, dicens: *Si cui aliquid donastis, et ego, nam et ego si quid donavi, propter vos in persona Christi, ut non circumveniamur a Satana.* Qui videlicet solet de bonis mala generare, et hoc quod per charitatem agitur, ad discordiam contrahere. Unde et mox de ipso subjecit dicens: *Non enim ignoramus cogitationes ejus.* Doctor autem qui per bona quæ prædicat in suis auditoribus rectam operationem format, si mentes operantium ad unanimitatem non ligat, in labiis palmum habet, sed eam quæ dicta est, palmi unitatem non habet. Nam et ego quod donavi, si quid donavi propter vos in persona Christi. (Amb.) Hoc dicto gravat illos, quia si [Al. quasi] magister, petentibus discipulis donavit, cui voluerunt peccatum, quanto magis obaudire debent discipuli magistrum? et ut ratum ei, cui donavit ostenderet apud Deum, ait, *in persona Christi* se donasse quod donavit, hoc est accepto tulisse Christum, cujus legatione fungebatur, ut factum Apostoli, factum sit Christi, sicut dixit: *quæcumque soveritis super terram, erunt soluta et in cælo* (Math. xviii). Si vero huic pro quo petiverunt per Apostolum Christus ignovit, quanto magis huic jam ignotum erat, cui ut donent etiam ipse hortatur? *Ut non circumveniamur a Satana, non enim ignoramus cogitationes ejus.* Hoc dicit quod supra memoravi, quia consolatio debet subsequi fratrem delictum flentem, ne diu contristatus et contemptus a charitate Ecclesiæ, incipiat desperare de se; et videns, qui semper in insidiis est subtilis diabolus, mentem ejus vilem effectam, accedat et suggerat ei, ut vel præsentibus fruatur, qui de spe futuri præmii dejectus est, et pereat frater possessus a diabolo, cui ad hoc poenitentia data erat, ut conversus reformaret se, sicut dicit Ezechiel propheta: *Nolo mortem morientis, sed magis ut revertatur et vivat* (Ezech. xviii); et iterum: *Convertantur, inquit, et replantabo eos* (Ezech. xxxii). [Greg.] Magna quippe arte magister ipsi est traditus coactus in poenam, cui sponte est substratus in culpa, ut qui auctor fuerat ad vitium nequitiae,

ipse flagellum fieret disciplinæ. Qua tamen bene gesta poenitentia, dum cognovisset Corinthios super eum jam misericorditer motos, ait: *Cui aliquid donastis, et ego. Nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi.* Communio itaque gratiam cogitans ait, *cui aliquid donastis et ego.* Ac si diceret, A bono vestro non dissentio, meum sit quidquid ipsi fecistis, atque mox subdidit, *et ego si quid donavi propter vos*, ac si diceret, vestris actibus bonum addidi, quidquid propter vos misericorditer feci, vestra ergo est utilitas, bonitas mea: mea utilitas bonitas vestra. Qui ipsam mox compagem cordium, in qua sic tenetur, adjungens subdidit, *in persona Christi*: cui, velut si dicere præsumamus, Quare te ita caute discipulis copulas? quare te vel illorum, vel illos tuis actibus tam sollicita mente conformas? illico subjunxit, *ut non circumveniamur a Satana.* Cujus Satanae [Al., sagaces] insidias quam acuto sensu transfigat, insinuat subdens: *Non enim ignoramus cogitationes ejus*, ac si verbis aliis dicat: Acute auctore Domino sudes sumus, et nares Behemoth istius subtiliter circumspiciendo penetramus, ne hoc quod bene mens inchoat ipse in malitiæ finem convertat.

Cum venissem autem Troadem propter Evangelium Christi, et ostium mihi apertum esset in Domino, non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum; sed valefaciens eis profectus sum in Macedoniam. (Hier.) Narrat Corinthiis quæ fecerit, quæ passus sit, et quomodo in cunctis agat gratias, ut sub exemplo sui, illos provocet ad certandum. Veni, inquit, Troadem, quæ prius Troja appellabatur, ut Evangelium Christi in Asia prædicarem. *Cumque ostium mihi apertum esset in Domino*, id est plurimi credidissent, sive per signa atque virtutes, quæ in me operabatur Deus, spes esset nascentis fidei, et in Domino succrescentis, *non habui requiem spiritui meo*, hoc est, speratam consolationem invenire non potui, eo quod Titum fratrem meum non invenerim, sive, quem ibi reperendum putabam, sive quem ibi audieram degere, vel qui illuc venturum esse se dixerat. Quæ autem fuit tanta consolatio, et quæ requies spiritui in præsentia Titi, quem quia non invenit, valefaciens eis profectus est in Macedoniam? Aliquoties diximus apostolum Paulum virum fuisse doctissimum et eruditum ad pedes Gamaliel, qui in apostolorum Actibus concionabatur, et dicit: *Et nunc quid habetis cum hominibus istis? si enim a Deo est, stabit, si ex hominibus, destruetur* (Act. v). Cumque haberet sanctarum scientiam Scripturarum, et sermonis diversarumque linguarum gratiam possideret, unde ipse gloriatur in Domino et dicit: *Gratias Deo ago quod Dominum vestrum magis linguis loquor* (I Cor. xiv), divinatorum sensuum majestatem, digno non poterat Græci eloquii explicare sermone. Habebat ergo Titum interpretem sicut et B. Petrus Marcum, cujus Evangelium Petro narrante et illo scribente compositum est. Denique et duæ epistolæ quæ feruntur Petri, stylo inter se et

charitate discrepant, structuraque verborum, ex quo intelligimus pro necessitate rerum diversis eum usum interpretibus. Ergo et Paulus apostolus contristatur quia prædicationis suæ impræsentiarum fistulam organumque per quod Christo caneret, non invenerat, perrexitque in Macedoniam. Apparuerat enim ei vir Macedo, dicens : *Transiens adjuva nos* (Act. xvi), ut ibi inveniret Titum et visitaet fratres, vel persecutionibus probaretur. Potest et hoc aliter intelligi, ut (Amb.) Troadem perrexisset ad prædicandum Evangelium Christi, et cum cœpisset prædicare, fuissentque qui caperent verbum fidei, sed quia solatium Titi defuit, intolerabilis erat labor perstreptentium causa. Quamvis enim quidam eorum aperuerant corda sua ad recipiendum sermonem Dei, tamen impudentia infidelium non minima existebat, insurgens in Apostolum zelo credentium, et hæc duo ab uno impleri non poterant, ut aut fideles instrueret, aut incredulis repugnaret : ideoque vale illis facto qui susceperant eum, profectus est in Macedoniam.

Deo autem gratias qui semper triumphat per nos in Christo Jesu. Pro eo, quod est, triumphat de nobis sive triumphum suum agit per nos, qui in alio loco dixerat : *Spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus. Nam cum venissem in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi foris pugnae, intus timores. Sed qui consolatur humiles consolatus est nos Deus in adventu Titi : non solum autem in adventu ejus, sed etiam in solatio* (I Cor. iv, II Cor. vii). Ergo propterea vale faciens Trojanis, sive Troadensibus, profectus est in Macedoniam, ut inveniret ibi Titum et haberet interpretationis Evangelique solatium, quem intelligimus non ibi repertum, sed per tribulationes et persecutiones Apostoli supervenisse. Prius ergo quam veniret Titus multa perpressus, agit gratias omnipotenti Deo, in Christo Jesu, quem gentibus prædicabat : quod dignum se elegerit, in quo egerit triumphum Filii sui. Triumphus Dei est passio martyrum, in Christi nomine cruoris effusio, et inter tormenta lætitia, cum enim quis viderit tanta perseverantia stare martyres, atque torqueri, et in suis cruciatibus gloriari, odor notitiæ Dei disseminatur in gentes, et subit tacita cogitatio, quod nisi verum esset Evangelium, nunquam sanguine defenderetur : neque enim delicata et divitiis studens ac securam confessio est, sed in carceribus, in plagis, in persecutionibus, in fame, et nuditate, et siti hic triumphus est apostolorumque victoria. Sed poterat audiens respondere, quomodo ergo non omnes crediderunt? priusquam ergo interroget solvit, et juxta morem suum quidquid alius objicere potest antequam objiciatur edisserit. *Et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco : Quia bonus Christi odor sumus Deo, in his qui salvi fiunt, et in his qui pereunt. Aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam ;* (Hieron.) et est sensus, nominis Christi in omni loco, bonus odor sumus Deo, et prædicationis

PATROL. CXII.

nostræ longe lateque spirat fragrantia : sed quia homines suo arbitrio derelicti sunt, neque enim bonum necessitate faciunt, sed voluntate, ut credentes coronam accipiant, increduli supplicio mancipentur : ideo odor noster, qui per se bonus est, virtute eorum et vitio qui suscipiunt, sive non suscipiunt, in vitam transit, aut in mortem : ut qui crediderint salvi fiant, qui non crediderint pereant. (Amb.) Odor notitiæ Dei in Christo et per Christum est. Odorem autem idcirco dixit, quia sicut quedam res, quæ cum non videantur, per odorem tamen cognoscuntur, et intelligis in loco aliquo esse, quod non vides ; ita et Deus, quia invisibilis est, per Christum se voluit intelligi, ut prædicatio Christi, quæ utique invisibiliter, sicut ad nares odor, ita ad aures pervenit, Deum Patrem insinuaret creaturæ, et Filium ejus unigenitum, cujus rei legatione fungentes apostoli, (sicut dicit Dominus ad Deum, Filius ad Patrem, sicut me misisti in hunc mundum, ita et eos mitto in hunc mundum) odorem notitiæ Dei et Christi per signa et prodigia manifestarent. Vera esse de Deo et Christo prædicatio virtutis testimonio probatur, quæ ideo in odore significata est, quia cum Deus non videatur, per hanc, quæ invisibiliter operatur, in apostolis esse intelligitur ut veritas doctrinæ manifestetur. Qui ergo recte asserit Christum, bonus odor est Deo, laude dignus in eo qui credit, nec vituperabilis in illo qui non credit ; qui vero non recte asserit Christum, malus odor est Deo tam in his qui fidei sunt, quam in illis qui diffidunt ; pro utrisque enim reus erit : qui enim diffidit idcirco videtur non credere, quia perversum est quod audit, et qui credit, male credit. Apostolus ergo rationem legis locutus est, ut sicut in lege qui hostias bono voto offerebat, bonus odor erat Deo et acceptabilis, ita et nunc prædicationis vis doctrinæ odorem præstat fragrantem Deo. Quam ob causam auxiliis suis totus præstabat Deus apostolis, ut verba cognitionis ejus infunderent patentibus auribus, sive Judæis, sive gentibus, addito his sacramento nativitatis Domini Jesu secundum voluntatem Dei et patris ejus in unitate fidei salutaris ad salutem credentium, et perditionem diffidentium. *Aliis, inquit, quidem odor mortis in mortem, hoc dicit, quia incredulis prædicatio crucis Christi odor mortis est ; audientes enim verbum Dei sic accipiunt, quasi pestem, ex qua oritur mors, et necesse est ut juxta fidem illorum fiat eis. Aliis autem odor vitæ ad vitam, verum est quia fidei sermo auditus Dei nuntius est salutis æternæ, et secundum fidem eorum continget eis. Sive ergo in his qui pereunt, sive in his qui salvi fiunt, Christi bonus odor Deo erant apostoli, quia sinceriter prædicabant : qui enim non credebant, ipsi sibi laqueum circumdabant. His, sicut dicit Dominus ad Ezechiel prophetam : Tu prædica ; si te audierint, lucraveris animas eorum ; si non minus, ipsi sibi viderint, tu tamen liber eris a perditione illorum.* (Greg.). Sicut bonus odor ex virtute est, Paulo attestante qui ait, odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, qui Christi bo-

nus odor sumus Deo, ita e contrario fetor ex vitio. Radix enim omnium malorum est cupiditas, et quia quodlibet malum per avaritiam gignitur, dignum est, ut domus avaritiæ in fetore construatur, felices qui bono odore vivunt, quid autem infelicis illis qui bono odore moriuntur? (Aug.) Et quis est, ait aliquis, quem bonus odor occidit? hoc est, quod ait Apostolus, et ad hæc quis idoneus? Quomodo ea fecit Deus miris modis, ut bono odore et boni vivant et mali moriantur: Paulum apostolum bene agentem, bene viventem, justitiam verbo prædicantem, opere demonstrantem, doctorem mirabilem, fidelem dispensatorem fama usquequaque disseminabat, quidam diligebant, quidam invidabant. Amasti bene agentem, vixisti bono odore, invidisti bene agentem, mortuus es bono odore: ecce unde gratias agit miles acerrimus, et defensor invictissimus gratiæ. Ecce unde gratias agit, quia Christi bonus odor sunt apostoli Deo, et in his qui salvi fiunt gratia ejus, et in his qui pereunt iudicio ejus. Sed ut minus succenseatur hoc parum intelligentibus, ipse admonet et dicit:

Et ad hæc quis tam idoneus? non enim sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur. (Amb.) Pseudoapostolos tangit hic versus qui corrupta doctrina verba Dei per malam interpretationem adulterabant, tollentes divinum sensum ponebant humanum; ex quibus quidam zelum habentes traditionis Judaicæ, nec de Christo bene docebant, ideo minus idoneos hos dicit: apostolos autem sinceriter prædicasse, sicut ex Deo datum est, ante Deum, id est, quomodo Deus dedit, ipso teste, in Christo loquebantur, non suam quærentes gloriam, sed Dei. Hoc est in Christo loqui ejus honorem, et potentiam prædicare, (Hier.) quia difficile dignus præco virtutum Christi inveniri potest, qui in annuntiandis illis non suam quærat gloriam a quem prædicat; in eo autem quod negat non se esse, sicut multos, qui venditant verbum Dei, ostendit esse quamplurimos qui quæstum putant esse pietatem, turpis lucri gratia omnia faciunt, qui devorant domus viduarum, se autem ex sinceritate quasi missum a Deo, et præsentem eo qui se miserit omnia in Christo, et pro Christo loqui, ut causa prædicationis Dei triumphus Christi ejusque sit gloria. Et notandum quod mysterium Trinitatis in hujus capituli fine monstretur. Ex Deo enim in Spiritu sancto, coram Deo Patre in Christo loquimur. (Greg.) Adulter quippe in carnali coitu, non prole, sed voluptate tenetur, et perversus quisque ac vanæ gloriæ serviens recte adulterari verbum Dei dicitur, quia per sacrum eloquium non Deo filios gignere, sed suam scientiam desiderat ostendere. Quem enim libido gloriæ ad loquendum trahit, voluptati magis, quam generationi operam impendit. Adulterare namque est verbum Dei, aut aliter sentire de illo, quam est, aut ex eo non spirituales fructus, sed adulterinos fetus quærerere laudis humanæ, ex sinceritate vero loqui est nihil in eloquio extra

A quam oportet acquirere. Sicut ex Deo autem loquitur, qui scit non se a se habere, sed ex Deo accepisse, quod dicit: coram Deo vero loquitur qui in omni quod dicit, non humanos favores appetit, sed omnipotentis Dei præsentiam intendit, non suam, sed auctoris gloriam requirit. Qui autem scit quid est ex Deo se accepisse, quod et tamen dicendo propriam gloriam quærit, sicut ex Deo loquitur, sed non coram Deo, quia eum quem cordi suo non proponit cum prædicat, quasi absentem putat. Sed sancti viri et ex Deo loquuntur et coram Deo, quia et ab eo se sciunt habere quod dicant et ipsum suis sermonibus adesse judicem, auditoremque considerant. Unde fit ut cum se a proximis despici agnoscunt, suaque dicta vitæ audientium non prodesse, abscondunt quantæ virtutes sunt, ne si secretum cordis inutiliter sermo prolatus aperiat, ad inanem gloriam prorumpat.

CAPUT III.

Ostendit Apostolus se commendatione hominis non egere, nec eam quærerere. Commendat ministros Christi Ecclesiæ quantum ad officii dignitatem et cognitionis excellentiam.

Incipimus iterum nosmetipsos commendare. (Amb.) Quoniam pseudoapostolos notat, prava eorum commendata designans, se autem verum prædicatorem testatur, videtur iterum commendare se, sicut in prima Epistola, et ne hoc versutia aliqua terrestris lucri gratia facere videretur, adjecit: *Nunquid egemus, sicut quidam, commendatitiis Epistolis ad vos, aut ex vobis.* Hæc dicens et suum sensum purgat, et adhuc pseudoapostolos notat, quos proprii honoris et quæstus causa circuire ecclesias probat, ad aufereandam, non ad tribuendam salutem. Ex his erant quibus dicit Dominus: *Comeditis domus viduarum et pupillorum, oratione longa orantes, propterea accipietis majus iudicium* (Matth. xxiii), hic enim et res eorum non tangebatur, et veritate doctrinæ animas eorum salvabat; non ergo scandaliter, sed spiritualiter se commendabat ad profectum salutis illorum, ut hoc de illo crederent, quod erat: quia qui de bono male sentit peccat, ac per hoc commendatio hæc istis magis proficit. *Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris.* Epistola salutis indicium est, recte ergo ait quia salus Corinthiorum in corde erat apostoli et eorum qui cum illo erant; semper enim de salute eorum cogitabat. Cum ergo in corde sunt apostoli et eorum qui cum ipso erant, Epistola sunt scripta in cordibus eorum, quia qui semper alicujus memor est, scriptus est in animo ejus. *Quæ scitur et legitur ab omnibus hominibus: manifestati quoniam Epistola estis Christi ministrata a nobis.* Apertum est qui cum dicuntur Christiani, Epistola Christi sunt, indicantes salutem quam dedit Deus in Christo omnibus hominibus, scribentibus apostolis: dum enim docent, scribunt. *Et scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi.* Quoniam quæ promissa sunt æterna sunt, idcirco Deo spiritu scripta dicuntur, qui semper est, temporalia autem atramento, quod obsolescit,

^a Hic deesse videtur membrum phrasidis hujusmodi: *Potius quam gloriam ejus...* EDIT.

et perdit memoriam. *Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.* Nunc legem veterem pulsat, quæ primum data in lapideis tabulis abolita est, fractis tabulis sub monte a Moyse: nova autem lex in animo scribitur, hoc est in corde, non per calamum, sed per Spiritum: quia fides æterna res est, ab Spiritu scribitur ut maneat: vetera autem præcepta, deficiente mundo, cessabunt. Quomodo ergo differt lex a lege; ita differunt dispensatores illius legis a dispensatoribus legis fidei.

Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum. Quanta dignitas sit in apostolis manifestat cum dicit: *Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum*, ut ostendat veteres non hanc habuisse fiduciam ad Deum; quia minor fuit administratio. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi a nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, qui et idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti, non littera sed spiritu: littera enim occidit, spiritus autem vivificat.* Quamvis præferat apostolicam dignitatem, in Dei tamen laudes prorumpit, non istud meritis humanis ascribens, sed ejus gratiæ qui dignatus est pro vita humana salutarem prædicationem ordinare, quæ, quos lex vetus reos tenebat, salvaret, data remissione peccatorum per Christum Dominum nostrum. Litteræ enim ad hoc datæ sunt Moysei, ut contemnentes legem occideret, secundum jus naturæ; Spiritus autem, id est, lex fidei, quæ non scribitur, sed animo continetur, vivificat reos mortis, convertentes tamen se, ut justificati de cætero non peccent. Recte ergo data lex fuerat, ut timor esset peccandi; sed quia fragile est genus humanum, misericordia Dei data est in prædicatione apostolis, ut donatis peccatis evaderent mortem, credentes in Christo. Hæc est prædicatione Novi Testamenti, quod promiserat Deus per prophetas. Doctor quoque gentium non ignorans idoneum se factum ministerio Novi Testamenti, non suo merito, nec sudore, sed Dei miseratione proclamant. *(Cass.) Non quod simus, inquit, idonei cogitare aliquid ex nobis, quasi a nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, quod minus Latine, sed expressius dici potest, idoneitas nostra ex Deo est. Denique sequitur: Qui et idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti.* Ita tantum autem universa quæ ad salutem pertinent apostoli sibi a Domino largita senserunt, ut ipsam quoque fidem præstari sibi a Domino postularent dicentes: *Adauge nobis fidem (Luc. xvii)*, plenitudinem ejus, non libero arbitrio præsumentes, sed Dei sibi credentes munere conferendam. *(Aug.)* Lex enim tantummodo lecta, et non intellecta; vel non impleta, tunc occidit, tunc enim appellatur littera; spiritus autem vivificat, quia plenitudo legis est charitas, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. *Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysei, propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur, quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria?* Manifestum est majorem gratiam esse legis fidei,

quam legis Moysei: quamvis enim ad hoc data sit lex Moysei ut prodesset, contempta tamen, facta est lex mortis, ergo quia peccatoribus providere non potuit; lex fidei, quæ hos salvaret non solum ignoscens, sed et justificans eos, data est. Multum ergo erat filter legem et legem: tunc enim maculati peccato vultum Moysei descendentes de monte cum lege accepta in tabulis intueri non poterant (*Exod. xxxiv*), quia gloriosa facta erat facies ejus, ne a peccatoribus posset aspici, quia digni erant morte; quæ nunc gloria evacuatur per legem Spiritus, cum accepta remissione peccatorum, facti justi; digni sunt aspicere et possunt gloriam Dei sicut viderunt in monte Petrus; et Joannes, et Jacob, gloriam Christi (*Matth. xvii*). *(Aug.)* Cur ministratio mortis dicitur si bona est lex, quia peccatum ut appareat peccatum per bonum mihi operatum est mortem (*Rom. vii*); nec mireris, cum de ipsa prædicatione Evangelii dictum sit: *Christi bonus odor sumus in his qui salvi sunt et in his qui pereunt, aliis quidem odor vitæ ad vitam, aliis autem odor mortis ad mortem.* Ad Judæos enim dicta est lex ministratio mortis, ad quos et in lapide scripta est; ad eorum duritiam figurandam, non ad eos qui legem per charitatem implent: *plenitudo enim legis charitas; qui enim diligit alterum, legem implevit, nam non adulterabis, non homicidium facies; non furaberis, et si quod est aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur, diliges proximum tuum sicut teipsum (Rom. xiii).* Quia et hoc in eadem lege scriptum est, cavendum est ne figuratam locutionem ad litteram accipias, et ad hoc enim spectat quod ait Apostolus: *Littera occidit, spiritus autem vivificat.* Cum enim figurata dictum sit, accipiatur tanquam proprie dictum sit, carnaliter sapitur, neque ulla mors animæ congruentius appellatur, quam cum id etiam quod in ea bestiis antecellit, carni subjicitur sequendo litteram, qui enim sequitur litteram, si sabbatum audierit, verbi gratia, non intelligit nisi unum diem de septem; qui continuo volumine repetuntur; et cum audierit sacrificium, non excedit cogitatione illud quod fieri de victimis pecorum terrenisque fructibus solet. *Nam si ministratio damnationis gloria est; multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria.* (*Ambr.*) Hoc dicit, quia amplius est donum justitiæ Dei per fidem Christi, quam legis veteris: quia magis gloria in salute est, quam in morte; quamvis juste damnet, tamen ad laudem proficit magis si indulgeat, ut possit reus corrigere se. *(Aug.)* Lex enim, quamvis justa, et sancta et bona, prævaricatoribus intulit mortem, quos Dei gratia non adjuvit ad justitiam legis implendam. Oportebat enim ut testamento vetere lex imponeretur superbis, et de suæ voluntatis fidentibus virtute quæ non daret justitiam, sed juberet; ac si morte prævaricationis impliciti ad gratiam confugerent, non jubentem tantummodo, sed juvantem, quæ Novo Testamento est revelata; quid ergo mirum si illa dicta est ministratio mortis, ubi littera occidit, malum prohibendo quod fit, malum non imperando quod fit? *Ista vero dicta*

est ministratio Spiritus, utique vivificantis, ut a prævaricationis morte surgamus et justitiam non rei legamus in tabulis, sed liberi et in cordibus et in moribus habeamus, hoc est, Testamentum Novum distans a Vetere, quod ibi vetus homo formidinis coarctetur angustiis, hic novus homo spatietur latitudine charitatis. Quod autem dictum est de ministro Veteris Testamenti Moysæ, quod non poterant Intendere filii Israel in faciem ejus, propter gloriam vultus ejus, signum erat, quod in lege Christum intellecturi non erant, et ideo velamen in faciem Moysi ad ipsos positum erat, ut non intenderent, sicut scriptum est, filii Israel usque in finem; finis autem legis quis est? ad hoc non ego, sed Apostolus ipse respondeat: *Finis enim legis, inquit, Christus ad justitiam omni credenti* (Rom. x); finis perficiens non interficiens. Finis quippe dicitur propter quem fiunt omnia, quæcumque alio fiunt officio: nam inter officium et finem hoc distat, quod officium est in eis quæ facere debemus, finis propter quem facimus, quod utique illa omnia propter Christum fiebant, quem filii Israel in eis quæ fiebant, non intelligebant. Hoc significabat velamen quod eos utique usque in finem non sinebat intendere, id est, usque ad faciem Moysi, quæ significabat Christum. Sed ideo dictum est quod evacuetur hæc gloria, quod omnes umbræ significantes evacuantur cum res quæ significatur advenerit. Quemadmodum enim scientia, quæ nunc est evacuabitur, sicut idem dicit Apostolus, cum venerit illa, quam dicit, acie ad faciem (I Cor. xiii): sic et ista, quæ in umbris tradita erant Judæis in Vetere Testamento, necesse fuit evacuari revelatione Testamenti Novi. Nec sane omnes in illo populo non intelligebant, Christum per illas umbras Testamenti Veteris figuratum, neque enim ipse Moyses et cæteri prophætæ non intelligebant, qui eum cæteris prænuntiabant. *Nam nec glorificatum est quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam.* (Ambr.) Manifestum est non esse factum gloriosum, quod visum est in vultu Moysi gloriosum: quando enim nulli profuit gloria vultus ejus, non habuit fructum gloriæ, sed magis obfuit, licet non suo vitio, sed peccantium, tamen in hac parte gloria non est; illa est autem magis gloria quæ abundat in gratia, ut purificati homines dono Dei abstersa caligine possint videre gloriam Christi. *Si enim quod evacuetur per gloriam est, multo magis quod manet in gloria est.* Non negat gloriam fuisse in lege, vel in vultu Moysi, sed non permansit in Moysæ quia figura erat quæ apparuit; veritas manet semper, ut quantum interest inter imaginem et veritatem, tantum intersit inter gloriam vultus Moysi et gloriam Christi. Ideo supra dixit *propter excellentem gloriam*: illa enim tanta erat gloria, quanta debuit credi servo; hæc vero tanta, quanta est genitoris ejus, quia *Dominus Jesus in gloria est Dei Patris*: sicut enim vespere stellæ gloriöse sunt, oriente autem sole evacuetur earum claritas, ita et Moysi gloria evacuetur apparente gloria Christi. *Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur. Spem habere nos dicit videndi gloriam, non talem*

A qualis fuit in vultu Moysi, sed eam quam viderunt tres apostoli in monte, revelante se Domino; hinc igitur conicere debemus quantum nobis contulerit divina clementia, quantumque nos superioris gratiæ dono ditare dignata est quam dederat Judæis. Judæi ergo, cum minor esset gloria vultus Moysi, eam speculari non poterant; nos vero non Moysi gloriam quæ inferior est, sed excellentem Salvatoris gloriam viuros nos credimus. Judæi ergo servi gloriæ non meruerunt videre, nos autem Domini communis gloriæ sumus visuri, ideoque et nos vicem reddere in quantum possumus, debemus benevolentiae Dei, ut propensiores simus in ejus amore, qui nobis fiduciam dedit, ablvens nos a peccatis, videndi gloriam Dei. Nunc itaque opus est ut crescat in nobis fiducia bonis actibus parata, tantum enim videbimus quantum credimus. *Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filii Israel in faciem ejus, quæ evacuetur.* Quoniam digni facti sumus per gratiam Dei videre gloriam Christi, ideoque et non sicut Moyses, ait, *ponebat velamen super faciem suam, ne intuerentur filii Israel*, ideo ponebat velamen, quoniam splendorem vultus ejus ferre non poterant causa peccati, quo sublato potestas datur videndi gloriam Dei usque ad finem ejus, quia tam diu non revelatur, donec relicta lege convertatur ad gratiam fidei, et sic evacuetur; accedente autem dignitate per fidem evacuetur indignitas. *Sed obtusi sunt sensus eorum usque in hodiernum diem.* Tandiu obtusos dicit, quandiu non credunt; quæ obtusio infidelitatis causa obvenit, ideo conversi ad fidem acuitur acies mentis ut videant divini luminis splendorem. *Id ipsum velamen in lectione Veteris Testamenti manet non revelatum, quoniam in Christo evacuetur.* Obtusio, ait, hæc in lectione Exodi manet, quandiu credunt, non enim revelatur nisi credant. In Christo enim evacuetur, hoc est, per fidem Christi auferetur velamen: amoto enim delicto incipient videre quod, obstante peccato, videre non poterant. *Sed usque in hodiernum diem cum legitur Moyses velamen est positum super cor eorum.* Manifestum est, quia cum legitur hæc pars legis, sententia illorum recitatur qui sunt sub lege. (Greg.) Unde in Job scriptum est: *Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc* (Job. i). Redemptoris mater juxta carnem Synagoga existit, ex qua ad nos per corpus visibilis processit: sed hunc intra se tegmine litteræ adopertum tenuit, dum ad spiritalem ejus intelligentiam oculos aperire neglexit; hunc quia in carne humani corporis latentem videre Deum noluit, quasi in divinitate nudum conspiceri contempsit. Sed nudus de utero matris exiit, quia a Synagoga carne prodians conspicuus ad gentes venit. Quod bene Joseph relicto pallio fugiente signatum est: dum enim mulier adultera male illo uti voluisset, relicto pallio fugit foras, quia dum synagoga Dominum purum hominem credens quasi adulterino complexu constringere voluit, ipse tegmen litteræ ejus oculis reliquit, et ad cognoscendam divinitatis suæ potentiam cou-

speculum se gentibus præbuit. Unde et Paulus dicit: *Usque hodie dum legitur Moyses, velamen est super cor eorum*, quia videlicet adultera mulier apud semetipsam pallium tenuit, et quem male tenebat, nudum amisit. Quia ergo a Synagoga veniens, fidei gentium conspicuus apparuit, ex utero matris nudus exiit.

Cum autem conversus fuerit ad Dominum, aufertur velamen. (Ambr.) Converti ad Dominum, hoc est, credere in Christum, ut agnoscens Dominum veniam mereatur accipere, hoc est, auferri velamen, sententiam evacuari, qua tenebatur reus sub lege.

Dominus autem Spiritus est: ubi autem Spiritus Domini ibi libertas. Quoniam Deus spiritus est, per Christum legem dedit spiritus, non litteris utique scriptam, sed per fidem animis intimatam; non quæ visibilia doceat, sed invisibilia credi suadeat, quæ animus spiritualiter colligat, non quæ oculus cernat: hæc lex dat libertatem, solam fidem poscens, ut quia quæ non videt credit, de conditione erui mereatur. Sed nulla est libertas in culpa quia scriptum est, ubi spiritus Domini ibi libertas. *Nos vero omnes, revelata facie, gloriam Dei speculantes, in eandem imaginem transformamur, a claritate in claritatem, tanquam a Domini spiritu.* Nos dicit omnes, qui libertatem summam consecuti dono gratiæ Dei, gloriam Domini per fidem speculantes, ad eandem imaginem transformari, quam speramus, id est, ut similes inveniamur transacta hac vita imagini gloriæ Christi, sicut dicit Joannes apostolus: *Scimus, inquit, quia cum apparuerit, similes ei erimus (I Jo. III).* A gloria in gloriam, sicut a Domini spiritu, id est sublatis beneficiis Dei gloriæ Moysi quam reatus causa cernere nequibamus, transformamur ad gloriam, quam credimus dari nobis a Domini Spiritu: tantum enim dabitur gloriæ, quantum dignum est dare Deum per spiritum suum. Ideo enim dixit, *sicut a Domini spiritu*, ut ostenderet talem gloriam dari, quæ sublimitati congruat dantis. Moysis enim gloria nec tanta fuit, nec perennis, pro modo enim legis et gloriæ percepti; ita et pro modo legis fidei, in qua spiritus Dei est, dabitur gloria credentibus, tantum enim concessit Deus fidelibus, ut spiritum suum det eis, pignus illius gloriæ quam promisit. (Aug.) *Videmus nunc, inquit, per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* (I Cor. XII). Quale sit hoc speculum, et quod sit si quæramus, profecto illud occurrit, quod speculum nisi imago non cernitur, hoc ergo facere conati sumus, ut per hanc imaginem quod nos. sumus videremus utcumque a quo facti sumus, tanquam per speculum. Hoc significat etiam illud quod ait idem apostolus: *Nos autem revelata facie gloriam Domini speculantes in eandem imaginem transformamur de gloria in gloriam, tanquam a Domini spiritu.* Speculantes dixit, per speculum videntes, non de specula prospicientes, quod in Græca lingua non est ambiguum, unde in Latinam linguam translata apostolicæ litteræ; ibi quippe speculum ubi apparent imagines rerum, ab

specula de cujus altitudine longius aliquid intuemur, etiam sono verbi distat, ut omnino satisque appareat Apostolum ab specula non ab specula dixisse, *gloriam Domini speculantes*. Quod vero ait, *in eandem imaginem transformamur*, utique imaginem Dei vult intelligi, eandem dicens, istam ipsam scilicet, id est, quam speculamur, quia eadem imago est et gloria Dei, sicut alibi dicit (I Cor. XI): *Vir quidem non debet velare caput cum sit imago et gloria Dei.* Transformamur ergo dixit de forma in formam, mutamur atque transimus de forma obscura in formam lucidam, quia et ipsa obscura imago Dei est, et si imago, profecto etiam gloria in qua homines creati sumus præstantes cæteris animalibus. De ipsa quippe natura humana dictum est: *Vir quidem non debet velare caput, cum sit imago et gloria Dei*, quæ natura in rebus creatis excellentissima cum a suo Creatore ab impietate justificatur, a deformi forma formosam transformatur in formam, est quippe et in ipsa impietate quanto magis damnable vitium, tanto certius natura laudabilis, et propter hoc addidit *de gloria in gloriam*, de gloria creationis in gloriam justificationis. Quamvis possit hoc et aliis modis intelligi, quod dictum est *de gloria in gloriam*; de gloria fidei in gloriam speciei, de gloria, qua filii Dei sumus, in gloriam qua similes ei erimus quoniam videbimus eum sicuti est. Quod vero adjunxit, *tanquam a Domini spiritu*, ostendit gratia Dei nobis conferri tam optabilis transformationis bonum. Verum hæc hujus imaginis est quando quæ futura perfectio ad hanc consequendam nos erudit Magister bonus fide Christiana, pietatisque doctrina, ut revelata facie a legis velamine, quod est umbra futurorum gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformemur, de gloria in gloriam tanquam a Domini spiritu. In qua enim facie velamen habent Judæi, non transeundo ad Christum, quoniam cum transierit quisque ad Christum, aufertur velamen, ea nos facie revelata in eandem imaginem transformamur. Apertissime autem dicit, *velamen super cor eorum positum est.* Ibi est igitur facies, qua revelata nunc in fide, quamvis per speculum et in ænigmate, contuemur, tunc autem facie ad faciem.

CAPUT IV.

Commendat Apostolus ministerium Novi Testamenti, et quantum ad operationem boni et quantum ad tolerantiam mali.

Ideo habentes hanc administrationem juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus. (Amb.) Tantam spem dicit administrationis hujus, ut non deficiat in pressuris confortatus, si de promissionum solatio, unde superius dicit, multa fiducia utatur: fidentes enim in his quæ promissa sunt, quidquid adversum acciderit, tolerant, quod non humanis meritis deputat, sed misericordiæ Dei, quæ hominem primo abluit, deinde justificat, adoptans filium Deo, ut donet ei gloriam similem gloriæ Filii proprii Dei. *Sed renuntiamus oculis dedecoribus, ut illius gloria*

dignus sit homo, omnia turpia et polluta quæ fieri et cogitari possunt, amovenda docet, ut non solum de opere, sed et de cogitatione pellantur. Invitantis verba sunt, sub sua enim et suorum persona ad meliorem vitam hortatur propter supradicta vitia, quæ in his sæpe reprehendit; possunt et hæc occulta de-decoris esse, quæ pravo sensu ad prædicandum meditantur, ut fallant, unde subjecit: *Non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei.* Ad dedecus enim et deformationem ejus proficit, qui subdola mente confringit doctrinam ad decipiendum corda simplicium: turpis enim invenietur in die judicii Dei; astutia enim malæ mentis, ut id quod sibi libitum est expleat, verba Dei adulterat, ut sensum invertat. Adulterare est autem verum sensum per falsum velle excludere. *Sed in manifestatione veritatis, commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.* Hoc dicit quia in prædicatione evangelica nulli se fecit suspectum, addens amplius, cum dicit *coram Deo*, ut hoc ipleum non solum hominibus manifestum probet, sed etiam Deo, cui nihil occultum est; testimonium ergo Dei implorat, ut vel ipsi credatur quia ita prædicat sicut datum est ab auctore, et Deus hoc mundo testis est, dum dat signa et prodigia fieri per manus ejus. *Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum, in his qui pereunt.* Verum est, quia increduli non vident perfidia obcæcantes splendorem virtutis Dei, velamen enim est super cor eorum, et obtusio infidelitatis, Judæis maxime. *In quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illuminatio Evangelii, gloria Christi, qui est imago Dei.* Deum dicit sæcularium hominum, quia malevoli sunt erga fidem Christi, sensus obcæcare ut non videant veritatem Evangelii majestatis Christi, hoc ergo illis præstat quod volunt. Quia enim malevoli sunt homines, et non intelligentes, verum dicunt esse falsum, in eo ipso adjuvantur ne possint credere quod volunt, Christum autem, cum sit imago Dei, corporeum tantum asserunt, relinquentes gesta ejus, solius carnis faciunt mentionem; de quibus dixit Isaias: *Obcæcavit oculos eorum ne videant et ne audiant auribus usque in hodiernum diem (Isa. vi).* [Aug.] Quam quidem sententiam plerique nostrum ita distinguunt, ut Deum verum dicant excæcasse infidelium mentes; cum enim legerint *in quibus Deus suspendunt pronuntiationem, ac tunc inferunt, sæculi hujus, excæcavit mentes infidelium*, quia etsi ita non distinguas, sed exponendi gratia ita verborum ordinem mutas, *in quibus Deus excæcavit mentes infidelium sæculi hujus.* Item qui in illa distinctione sensus elucet; potest enim etiam talis operatio qua excæcantur mentes infidelium secundum quemdam modum pertinere ad verum Deum, quod non facit malitia, sed justitia, sicut idem Paulus alibi dicit (Rom. III): *Nunquid iniquus Deus, qui infert iram?* præcedit enim aliquid occultum in oculis ubi Deus agit justissimum examen judicii sui, ut quorundam mentes excæcentur, quorundam illuminentur, cui veris-

sime dictum est: *Judicia tua abyssus multa (Psa. xxxv).*

Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum. (Ambr.) Hoc est, non nostram gloriam annuntiamus, ne quis nos dicat propter nos ipsos evangelizare, ut nobis proficiat forte ad tempus, sed Jesum Dominum nostrum annuntiamus, subjicientes nos virtuti majestatique ejus. Quando ergo nullum concutimus, nullum gravamus, et Christum Dominum nostrum fatemur, quid est ut elati judicemur, quasi pro nostra propria utilitate prædicare, ut gloriosi appareamus?

Nos autem servos vestros per Jesum. In tantum se servum Christi esse probat, ut jubente ipso, ministrum se horum in prædicatione testetur, ut pro utilitate horum subjecti sint in ministerio Evangelii, servos ergo dicens ministros significat, sed ut humilliter loqueretur, sic dixit, ut vere ostenderet non ad suam gloriam prædicari a se Evangelium, sed ad claritatem Domini Christi, cui obedit, cui servit, sicut ipse Dominus ait (Luc. xxi): *Ego sum in medio vestrum non ut ministrer, sed ut ministrem*, non merito horum quibus ministrat, sed propter imperium Domini. (Greg.) In sublimi quippe humiles ponuntur, quia cum se ex humilitate substernunt, alta mentis judicio cuncta temporalia mente transeunt; cumque indignos se in omnibus æstimant, rectæ cogitationis examine hujus mundi gloriam transcendentem calcant. Videamus humilem Paulum, eccæ discipulis dicit: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum, nos autem servos vestros per Christum.* Videamus hunc humilem positum in sublimi, nam ait: *An nescitis quia angelos judicabimus? (I Cor. vi.)* Et rursus: *Conresuscitavit et consedere nos fecit in celestibus (Ephes. II).* Fortasse hunc exterius tunc catena religabat, mente tamen positus in sublimibus fuerat, qui jam per spei suæ certitudinem in celestibus sedebat. Sancti itaque viri foris despecti sunt, et velut indigni omnia tolerant, sed dignos se superis sedibus contentes, æternitatis gloriam cum certitudine expectant, cumque laborant foris adversitate persecutionis, ad munitam recurrunt intrinsicam arcem mentis, et inde cuncta sub se respiciunt inter quæ transire corporaliter etiam semetipsos cernunt.

Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ charitatis Dei in facie Christi Jesu. (Ambr.) Hoc dicit, quia misericordia Dei factum est, ut nos, inquit, qui fuimus incredibiles in ignorantia, hoc est in tenebris, per nos daret Deus lumen cæteris gentibus. Vide quantum se adhuc humiliat ut Dei solius et Christi gloriam præferat: illuminantur enim ut cognitionem habeant gloriæ Dei per Christum, ideo gloriæ Dei ait cognitionem, id est, non Dei solius, sed et Christi qui est gloria ejus, ut significaret non Deum solum cognosci, sed et opera ejus, et misericordiam, et providentiam qua et condidit et salvavit

genus humanum, visus in Christo per gloriam virtutis suæ. (Aug.) Quin etiam stultitiæ scriptentis assignat quod tenebras dixerit sine initio semper fuisse, lucem vero initium sumpsisse de tenebris, quasi legerit in eo libro cui calumniatur tenebras sempiternas, cum scriptum sit: *In principio creavit Deus cælum et terram, terra autem erat invisibilis et incomposita, et tenebræ erant super abyssum* (Gen. 1), ex illo ergo tenebræ esse cœperunt, ex quo confusa moles cœli esse cœpit ac terræ, antequam facta lux esset, qua illuminaretur quod sine luce fuerat tenebrosum. Quid autem inconueniens si mundanæ materiæ fuerant tenebrosa primordia ut accedente luce melius quod factum est redderetur, et tanquam proficentis hominis, quod postea futurum erat hoc modo significaretur affectio. Porro si huic displicet lucem initium sumpsisse de tenebris, eidem Apostolus hoc dicat, qui scribens ad fideles ait: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino* (Ephes. v). Quis enim hoc fecit, nisi ille qui, cum tenebræ essent super abyssum, dixit: *Fiat lux, et facta est lux*. Quod apertius alio loco idem apostolus Paulus expressit, dicens: *Deus qui dixit de tenebris lucem clarescere, claruit in cordibus nostris*.

Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtus Dei et non ex nobis. (Ambr.) Thesaurum sacramentum significavit Dei in Christo, quod credentibus manifestatur, incredulis vero quodam velamine tectum est, quia sicut thesaurus in occulto ponitur, ita et sacramentum Dei intra hominem, id est in corde humano absconditur. Hunc ergo thesaurum in animo et corpore dicit esse a Deo datum, ut eminentia virtutis ejus appareat per homines prædicatores duntaxat, ut reconcilietur omnis lingua Creatori suo, non ad honorificentiam hominum, sed Dei, qui se manifestat per homines. Qui cum humiles et imperiti essent, acceperunt potestatem a Deo, et loquendi magnalia et agendi. Fictilia ergo vasa dicens, infirmitatem naturæ significat, quæ nihil potest, nisi a Deo acceperit virtutem, ut ad laudem suam Deus per hæc se prædicet, quæ infirma sunt, ut gloria illi detur, non homini qui ex luto fictus est. (Greg.) Hæc in se Paulus scientiæ divitiis contemplatus, et contemplationem suam consideratione humanæ fragilitatis humilians ait, *habemus thesaurum istum in vasis fictilibus*. Multas itaque apud nos divitias reperimus, cum dona abundantis intelligentiæ sacra eloquia investigando percipimus, atque in his plura, nec tamen sibimet diversa sentimus. Non est autem securæ lætitiæ in divinis paginis, vel fortia, vel multa cognoscere, sed cognita custodire. Nam qui bene intelligit, quid intelligendo debeat agnoscit; quanto enim intellectu latius extenditur, tanto ad explenda opera enixius ligatur. Unde in Evangelio Veritas dicit: *Cui multum datum est, multum quaeretur ab eo, et cui commendaverunt multum plus repentent ab eo* (Luc. xii). Deputemus igitur intelligentiam datam quasi pecuniam mutuam, quo plus nobis creditur ex benigni-

tate, eo debitores amplius tenemur in opere, et per eamque eadem intelligentiæ accepta pecunia, cum ad usuras auditoribus datur, amittitur, nisi caute tribuatur.

In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur. Nunc ostendit propter quod idonei erant prædicatores, quia semper illis in necessitate adfuit Deus, *ideo pressuram, ait, passi, sed non coangustati*, hoc est, non permisit Deus tantum nos opprimi, ut crederemus; *inopiam passi, sed non destituti*, id est, in inopia positus adfuit pastor Deus. *Persecutionem patimur, sed non derelinquimur*. Verum est quia consulebat eis Deus, ne satis sibi faceret de his inimici. *Dejecti, sed non perimus*. (Ambr.) Id est, verberibus prostrati, sed obstante Deo non mortificati: sive enim clausi, sive vinculati, adjutorio Dei manus hostium evadabant. Denique Paulus et Silas cum essent clausi, jam cæsi et pedes eorum essent in nervo conclusi, alacres hymnum canebant Deo (Act. xvi), fortiores his facti qui non erant cæsi. *Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu in corporibus nostris manifestetur*. Dubium non est, quia in martyribus Christus occiditur, et in his qui pro fide patiuntur aut exitus, aut vincula, aut verbera Christi passiones sunt, ut et vita ejus in corpore eorum palam fiat: passiones enim sunt, quæ ostendunt meritum ad futuram vitam, quam promisit Christus. Unde alio loco dicit (II Cor. xii): *Cum infirmior tunc potens sum*; et iterum (Act. xiv): *Per tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei*.

Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum, ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali. Apertum est quod dicit, quia ideo, inquit, in mortem tradi propter Jesum non recusamus, cum possimus vivere, ut vita qua resurrexit a mortuis Christus, huic mortali carni nostræ præstetur, hoc est, non timere mori propter resurrectionem promissam. *Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis*. Hoc dicit, quia pro salute eorum morti subiciebantur: gentibus autem prædicantes, inimicitias sibi excitabant tam a Judæis quam a gentilibus usque ad mortem. *Habentes autem eundem spiritum fidei*, hoc est, communem spiritum per quem firmatur fides, habemus vobiscum; ideo enim pro ipsis tanta patiebantur mala, ut invicem copularentur in fide. *Sicut scriptum est: Credidi propter quod locutus sum; et nos credimus propter quod et loquimur*. Exemplum ideo dedit de psalmo cxv, ut ostenderet se ideo promptum esse ad omnia toleranda, quia credidit futuram resurrectionem. Securus ergo de futura vita, præsentis vitæ non habet curam: quippe cum hoc credatur, ut tunc illa beata vita speretur, si hæc contemnatur. Securus ergo, quia quod credidit, verum est, audet hoc prædicare ut cæteros spei suæ participes faciat. (Aug.) Non diceret eundem spiritum fidei, nisi admonens etiam antiquos justos ipsum habuisse spiritum, hoc est, incarnationis Christi, sed quia illis futura prænuntiabatur, quæ jam facta

nobis annuntiat, et tempore Veteris Testamenti velabatur, quæ tempore Novi Testamenti revelabitur, ideo ejus sacramenta variata sunt, ut alia essent in Veteri Testamento, alia in Novo, cum fides ipsa varia non sit. Beatus apostolus Paulus adhibuit testimonium de Scripturis, in quo nobis gloriam martyrum commendavit. *Propter quod scriptum est, inquit, credidi propter quod locutus sum; et nos credimus propter quod et loquimur.* Si enim tantummodo credidissent, et non loquerentur, non paterentur, credendo apprehenderunt et loquendo invenerunt mortem: sed mortem in qua corpus corruptibile seminaretur, et incorruptio meteretur, istum sensum, id est quod credimus, propter quod et loquimur, alio loco idem apostolus sic explicavit: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (Rom. x), eadem fides Mediatoris salvos faciebat antiquos, pusillos, cum magnis, non Vetus Testamentum, quod in servitute generat. *Scientes quoniam qui suscitavit Jesum, et nos cum Jesu suscitabit, et constituet vobiscum.* (Amb.) Hac spe dicit laborari propter fidem, quia exemplum præcedit resurrectionis Domini Jesu, quid futuri erunt, qui credunt; quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Adam enim forma mortis est, causa peccati, Christus vero forma vitæ propter justitiam, quia peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (I Petr. ii), et quia participes hos communis fidei dixit, *resuscitados, inquit, constituet vobiscum*, ut unius fidei, in una sint domo pacis; cum enim intelligunt quia pro ipsis patiuntur exitia, et isti solliciti sunt de passionibus horum, velut compatiens simul et participes erunt in vita promissa, ut simul contristati, simul gaudeant: propter illos sic loquitur qui resurrectionem negabant, quos et in prima Epistola exprobrat. *Omnia enim propter vos, ut gratia abundans per multos, gratiarum actione abundet in gloriam Dei.* A munere suo Deus nullum voluit esse alienum, et quia non omnes capiunt verbum fidei, Apostolus Dei voluntatem sciens, persecutiones et pericula pati non timuit, dummodo omnibus fideliter prædicaret, ut plures possent credere, ut abundans donum Dei non per paucorum gratiarum actionem minueretur ad contumeliam Dei, sed multis proficiens afflueret per multorum gratiarum actionem ad gloriam Dei: quanto ergo hic dignus honore est, qui animam suam semper morti subjecit, ne donum Dei longe aliter proficeret, quam datum est! nunquid non magna contumelia ejus est, qui cœnam faciens opulentam, ac multos invitans, paucos habet in summa?

Propter quod non defecimus. Manifestum est hæc ad superiorem sensum pertinere; ut enim devotionem suam adhuc propensiores in Dei rebus ostendat, hæc subjecit, quibus nullo genere defecere se probat, quominus id quod Deo placitum est impleatur, securus tamen de resurrectione promissa.

Sed licet is qui foris est noster homo corrumpitur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem. Pres-

A suris, plagis, fame, siti, frigore, nuditate caro corrumpitur, sed anima spe futuri præmii renovatur, quia assiduis tribulationibus purgatur, proficit enim in pressura, non interit, ita ut accedentibus tentationibus quotidie acquirat ad meritum, quia et corpori corruptio hæc proficit ad immortalitatem merito animæ. (Aug.) Sane ista renovatio non momento uno fit ipsius conversionis, sicut momento uno fit illa in baptismo renovatio remissione omnium peccatorum, neque enim vel unum quantumcumque remanet, quod non remittatur, sed quemadmodum aliud est carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta est revalescere item aliud est infixum telum de corpore demere, aliud vulnus quod eo factum est secunda curatione sanare: ita prima curatio est, causam remove re languoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum. Secunda ipsum sanare languorem, quod fit paulatim proficiendo in renovatione hujus imaginis. Quæ duo demonstrantur in psalmo, ubi legitur: *Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis* (Psal. cii), quod fit in baptismo; deinde sequitur, *qui sanat omnes languores tuos* (Ibid.), quod fit quotidianis accessibus, cum hæc imago renovatur. In agnitione igitur Dei justitiæque et sanctitate veritatis, qui de die in diem proficiendo renovatur, transfert amorem a temporalibus ad æterna, a visibilibus ad intelligibilia, a carnalibus ad spiritalia, atque ab istis cupiditatem frenare atque minuere, illisque se charitate alligare diligenter insistit. Imago vero, quæ renovatur spiritu mentis in agnitione Dei, non exterius, sed interius de die in diem ipsa perficietur visione, quæ tunc erit post judicium facie ad faciem: nunc autem proficit per speculum in ænigmate. (Greg.) Sciendum vero est quia aliquando nos adversarius, aliquando autem conteret Deus, ex contritione autem adversarii a virtute defecimus: per contritionem vero Domini fracti a vitia in virtute roboramur, hanc contritionem propheta conspexerat, cum dicebat: *Reges eos in virga ferrea, et tanquam vas figuli conteres eos* (Psal. ii). In virga nos Dominus regit et conterit, quia dispensationis suæ forti rectitudine, cum nos interius reficit, exterius affligit: nam quo virtutem carnis humiliat, intentionem spiritus exaltat, unde et hæc eadem contritio figuli vasi cooperatur, sicut per Paulum dicitur: *Habemus thesaurum istum in vasculis fictilibus*, qui simul contritionem et regimen exprimens ait: *licet is qui foris est noster homo corrumpitur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem.*

Id enim quod in præsentis est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. (Ambr.) Præsentis temporis tribulationes; quæ causa fidei ingeruntur, momentaneas et leves dicit, quia sunt temporales, supra modum tamen in sublimitate æternæ gloriæ operari patientibus, parvis enim laboribus magna redditur merces, et pro levi tribulatione supra modum sublimitas gloriæ pensabitur perpetuæ.

Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna sunt. Desiderium cœlestium et spiritualium habentes, hæc præsentia et terrena spernere profitetur, qui ad comparationem spiritualium hæc nulla sunt; sic enim sunt hæc ad superna, quomodo figura ad veritatem: figura deperit, veritas manet, ac per hoc de sæculo isto exire non metuent justii, sed gaudent.

CAPUT V.

Agit de præmio justorum, et desiderio et præparatione ad illud.

Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quia ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis. (Greg.) Sancti enim prædicatores Ecclesiæ in præsentia spiritus gaudium futurum contemplantur, qui posteaquam de corporibus transeunt, non per morarum spatia, sicut antiqui patres a cœlestis patriæ perceptione differunt, mox quippe ut a carnis colligatione exeunt, in cœlesti sede requiescunt, Paulo attestante, qui ait: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis.* Prius enim quam Redemptor noster morte sua humani generis pœnam solveret, eos etiam qui cœlestis patriæ vias secuti sunt, prius egressum carnis inferni claustra tenuerunt, non ut pœna quasi peccator plecteretur, sed potius in locis remotioribus quiescentes, quia necdum intercessio mediatoris advenerat, ab ingressu regni reatus primæ culpæ prohibuerat. Unde juxta idem Redemptoris testimonium, dives qui apud inferos torquetur, in sinu Abrahæ requiescere Lazarum contempletur (*Luc. xvi*), qui profecto, si adhuc in imis non esset, hoc ille in tormentis positus non videret. Unde et idem Redemptor pro nostræ culpæ debito occumbens inferna penetrat, ut suos, qui ei inhæserunt, ad cœlestia reducat: sed quo nunc homo redemptus ascendat, illuc profecto si peccare noluisse, etiam sine redemptione pertingeret. Sederet ergo vir sanctus quia si non peccasset illuc etiam non redemptus ascenderet, ad quod prædicatores sanctos post redemptionem necesse est cum magno labore pervenire. (*Ambr.*) Hac fiducia dicit Apostolus non timendum dissolvi de corpore violentia infidelium, aut sorte vitæ, quia præparata est hujusmodi hominibus habitatio in cœlis æterna, ut de temporali et terrena expulsi, in perpetuam domum recipiantur. Unde hoc et optandum est, sed quia optandum non est, ne in tua gloriâ alius pereat, si tamen acciderit, libenter ferendum est. Terrestrem enim domum carnem hanc dicit, quia mortalis est, ut si de hac dissoluti fuerimus, ædificatam inveniemus in cœlis domum æternam: hæc domus corpus immortale significat, in quo resurgentes semper erimus, cujus forma jam in cœlis est in Domini corpore declarata. (*Aug.*) Quamquam Christo inhærere cupiamus, mori tamen nolu-

mus, et ideo libenter vel potius patienter patimur pro Christo, quia alius transitus non datur, ut ei cobæreamus: nam si possemus aliter pervenire ad Christum, quis vellet mori? naturam quippe nostram, id est, consortium animæ quoddam et corporis, et quamdam in his duobus familiaritatem congeminationis atque compaginis exponens Apostolus ait, habere nos domum non manufactam, æternam in cœlis, id est, immortalitatem præparatam nobis, qua induendi sumus in fine, cum resurrexerimus a mortuis.

Nam et in hoc ingemiscimus, habitationem nostram quæ de cœlo est superindui cupientes: si tamen vestiti, et non nudi inveniamur. Nam et qui sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur quod mortale est a vita. Qui autem efficit nos in hoc ipsum Deus, qui dedit nobis pignus spiritus. (*Ambr.*) Propterea dicit in precibus ingemisci, ut gloria promissa de cœlis possit resurgentes induere, hoc ergo desiderantes insistent precibus ne surgentes; recepto utique corpore, nudi, id est, alieni a promissa gloria inveniantur; hoc enim opus est, ut induta anima corpore Dei judicio superinduat gloria, quæ est immutatio in claritatem: mors enim de terra est, resurrectio autem de cœlis, si tamen immutemur in gloriam; aliqui codices sic habent, *siquidem exspoliati, non nudi inveniamur*, id est; si exeuntes de corpore Christum vestiti fuerimus: quia quicumque in Christo baptizatur, Christum induit. Si itaque in forma baptismi et traditione manserimus exspoliati corpore, non nudi inveniemur: quia in interiore homine habitat Christus, quem cum induti, sive Spiritu sancto dato nobis, videbimur, erimus digni superindui promissa gloria, in illum enim decidit promissa claritas, quem viderit signum adoptionis habere. *Nam cum sumus, inquit, in isto corpore, id est mortali, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus exui, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale hoc a vita.* Idem sensus est. Ideo enim dicit gravatos nos passionibus corporis et ipsius mundi tempestatibus postulationes ad Deum dirigere, ne immutemur victi, et indigni efficiamur, sed et ut contigerit exitus, perseverantes in fide, induti inveniamur sancto Spiritu, qui in substantia Christus est: tunc enim superindui promissa gloria poterimus, si exuti corpore, non despoliati a sancto Spiritu fuerimus; sic mortale absorbetur a vita, id est, ut resurgentes superinduemur immortalitate cum gloria, ne ultra mori possit, aut passionibus implicari, hoc est, absorberi a vita, quia ad hoc surgit ne pœnis agatur. *Qui autem perficit nos in hoc ipsum, Deus est qui dedit nobis pignus Spiritum.* Hoc quod ingemiscimus poscimus, id est, non ut exui, sed ut superindui mereamur, juxta supradictum sensum in die judicii Deum perficere dicit, quia promisit et fidelis est, dans hujus rei implendæ pignus Spiritum, ipse est enim signaculum adoptionis nostræ. (*Aug.*) Aggravamur ergo corruptibili corpore, et ipsius gravationis causam non naturam substantiamque corporis, sed ejus corruptionem scientes, nolumus corpore spo-

hari, sed ejus immortalitate vestiri : tunc enim erit A corpus, sed quia corruptibile non erit, non gravabit. Nam in psalmo scriptum est : *Salvum fecisti de necessitatibus animam meam (Psal. xxx)*. Quid jam dicam de necessitate ipsius mortalitatis? mori necesse est, et nemo vult quod necesse est, dura necessitas, nolle quod non potest vitari. Nam si sic fieri posset nollemus utique mori et effici quod angeli vellemus, sed commutatione quadam non morte sicut dicit Apostolus : etenim qui sumus in hac habitatione ingemiscimus gravati, eo quod nolumus spoliari, sed supervestiri, volumus pervenire ad regnum Dei, sed mortem nolumus, ingemiscimus gravati, secundum ihud Scripturæ alio loco : *Corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (Sap. ix)*. Ergo. ait, ingemiscimus gravati, sub sarcina scilicet corruptibilis carnis ingemiscimus gravati. Si ingemiscis, libenter pone sarcinam istam, certe ingemiscere se dixit sub hoc onere, gravari se dixit sub sarcina corruptibilis corporis, vide utrum velit hoc onere spoliari, sub quo gravatur, sub quo ingemiscit, non hoc sequitur, sed quod ait, *in quo nolumus exspoliari*. O vocem naturæ, confessionem poenæ, grave corpus est, onerosum corpus est, corruptibile corpus est, gemit sub illo, et non libenter deseritur; nolumus, inquit, sic remansurus es gemens? et si ingemiscis gravatus, quare spoliari non vis? non inquit, vide quod sequitur, *nolumus spoliari, sed supervestiri*, sub terrena tunica gemo, ad cælestem vestem festino; illam volo accipere, istam nolo ponere, in qua nolumus spoliari, sed supervestiri. Ergo Paule intelligam te, quid dicis, fiet injuria tanta illi cælesti vestimento, ut veniat tibi super hos pannos mortalitatis et corruptionis, ut hoc sit inferius, illud superius, hoc interius, illud exterius. Absit, inquit, non sic dico, *nolo spoliari, sed supervestiri*, non tamen ut sub incorruptione lateat corruptio, sed ut absorbeatur mortale a vita, bene exclamasti qui Scripturas nosti, sed ne aliquis ignarus Scripturarum verba mea putet, subsecuta Pauli sunt verba, omnia ista apostolica verba sunt, ingemiscimus gravati, *in quo nolumus spoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale a vita*, bene tenes, quod alibi dicis de resurrectione corporis loquens : *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est : Absorpta est mors in victoria (I Cor. xv)*. Quod illo loco ait, *ut absorbeatur mortale a vita*, hoc isto loco, *absorpta est mors in victoria*, nusquam mors non infra, non supra, non intra, non extra, absorpta est enim mors in victoria. Ubi est mors contentio tua? *Qui autem, inquit, perficit nos in hoc ipsum Deus, qui dedit nobis pignus Spiritum*. Jam responsum est, cum de distantia præsentis et futuri sæculi locuti sumus: hic enim accipimus per pignus Spiritum, et certandi et vincendi vires, ibi autem sine hoste ullo externo et interno, ineffabili ac sempiterna pace

perfruemur. (Greg.) Quisquis ergo omnia quæ ibi habenda sunt, hic vult habere, fidem se indicat non habere, in Scriptura sacra appellatione pignoris aliquando dona Spiritus sancti, aliquando vero signatur confessio peccati. Pignus namque accipitur donum Spiritus sancti sicut per Paulum dicitur, *qui dedit nobis pignus Spiritum*, at hoc enim pignus accipimus, ut de promissione quæ nobis fit, certitudinem teneamus. Donum ergo Spiritus sancti pignus dicitur, quia per hoc nostra anima ad interioris spei certitudinem roboratur. Rursus pignoris nomine peccati confessio solet intelligi, sicut in lege scriptum est : *Cum debet tibi quippiam frater tuus, et abstuleris pignus ab eo, ante solis occasum pignus restitue (Exod. xxii)*, qui enim peccatum quod commisit fatetur, et veniam petit, jam quasi pro debito pignus dedit, quod nimirum pignus ante solis occasum reddere jubemur, quia priusquam in nobis per dolorem cordis sol justitiæ occidat, debemus ei confessionem veniæ reddere, a quo confessionem accepimus culpæ.

Audentes igitur semper et scientes quoniam dum sumus in hoc corpore peregrinamur a Domino, per fidem enim ambulamus, et non per speciem. (Ambr.) Manifestum est, quia per fidem cum Domino sumus, non per præsentiam, ac per hoc peregrinamur non fide, sed specie. Et quare, cum idem dicat in Actis apostolorum : *In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus (Act. xvii)*, hoc loco peregrinari nos a Domino dicat; si ubique est, quomodo hic positi peregrinamur a Domino? siue dubio ubique, imo omnia in Deo sunt, sed quia sedes Dei in cælis est, et illic semper videtur, ideo hic positi, ubi non videtur, peregrinari ab eo dicimur. Quando enim non eum videmus, licet præsens sit, absentes ab eo sumus. *Audemus autem et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et præsentem esse ad Dominum*. Recte ait, *audemus*, habentes enim fiduciam promissionis Dei, et scientes multum expedire illic esse, quam in sæculo, consentiunt et optant excedere de corpore, ut requiescant usque ad diem resurrectionis sub altare Dei. *Et ideo contendimus, sive absentes, sive præsentem placere illi*. Id agendum dicit, et bonis operibus insistendum, ut sive in hac adhuc vita positi, sive ante tribunal Christi præsentem, placeamus ei. Unde si disciplina servetur, et hic et illic ei placebimus, quia qui hic placet, illic non displicebit. *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum*. Igitur si judicante Christo, unusquisque nostrum facta corporis recipiet, non utique sine corpore adjudicabitur bono aut malo, et non dixit facta carnis, quia carnis vitia puniendi semper sunt, sed facta corporis, quia aliquando spiritaliter, aliquando carnaliter operatur. (Aug.) Non igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequenter Ecclesiæ illi apostolicæ sunt adversa sententiæ, qua dictum est : *Omnes enim stabimus ante tribunal Christi, ut ferat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum*. Quia etiam hoc meritum sibi

quique cum in corpore viveret comparavit, ut ei possent ista prodesse, non enim omnibus prosunt. Quare non omnibus prosunt? nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore; faciendum est iudicium atque iustitia, quod nobis prosit in posterum, quando recipit quisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum, per corpus quippe ibi dixit Apostolus, per tempus, quo vixit in corpore, neque enim si quis maligna mente atque impia cogitatione blasphemet, neque id ullis membris operetur, ideo non erit reus, quia id non motu corporis gessit, cum hoc per illud tempus gesserit, quo gessit et corpus. Iuturi convenit Apostoli verba, quia non dixit referre oportere eum qui iudicatur, prout gessit ante corpus; manifestum est, quia non ante corpora animæ exstiterunt: si enim ante exstitissent, diceret utique Apostolus, sicut per corpus, ita et ante corpus. *Scientes ergo timorem Domini hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus.* (Ambr.) Quoniam ergo iudicium Dei futurum est per Christum ad singulorum discriminanda opera, idcirco Apostolus suadere se dicit ad bonum sensum et vitam, ut auditores ejus securi sint de pœna futura, et ipse gloriatur in his habens fructum laborum suorum, quia quorundam pravi loquio dies iudicii Dei in dubium deducitur: *Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala* (I Cor. xv). *Homnibus suademus*, ait, ut credant et provideant ne incurrant et tunc pœniteant, quando pœnitentia fructum non habet. *Deo autem manifesti sumus.* Hoc enim prædicabat quod Deus jusserrat, et hoc scire dicitur Deus quod bonum est. Denique male agentibus dicit, *Nescio vos* (Matth. xxv).

Spero enim et in conscientiis vestris manifestos nos esse. Manifesta erat puritas eorum Corinthiis, quia neque aliquando in adulatione fuerant deprehensi, neque prædicatio illorum displicuerat sanctis, nec ab aliquo illorum quidquam, ut assolet, occulte elicere tentaverant, ut foris simplices apud turbas, intus vero impostores essent. Ideo conscientias illorum pulsant, ut ipsi sibi testes essent de veritate illorum.

Non iterum nos commendamus vobis. Quoniam superius veram prædicationem suam obtestans, laudare se visus est, nunc eadem significat, non ad laudem suam hoc dicere se, sed ad eorum gloriam, ut gaudeant integram se prædicationem addidicisse, his annuntiantibus. *Sed occasionem damus vobis gloriandi de nobis, ut habeatis aliquid in eos qui in facie gloriantur, et non in corde.* Hoc dicit, quoniam multi per elationem gloriabantur in se de apostolis, profitentes se ab his doctos, qui semper cum Domino fuerunt, ideoque et hic dicit dare se his rationem, per quam et ipsi gloriarentur adversus eos, quia apostolus erat, a quo isti didicerant. Unde in alio loco dicit (II Cor. xii): *Nihil minus feci ab his qui valde sunt apostoli, quod quidem coactus dicit, ne silentium ejus istis obesset. Qui enim in corde gloriatur, superbiam reprimat, sciens quia humilibus Deus dat gratiam, superbis*

autem resistit (Jac. iv); superborum enim mens fructum non facit de Deo dignum.

Sive ergo mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis. Hoc dicit, quia si elate vel superbe putatur locutus, quia laudare se visus est, verum dicens, Deo hoc remittendum; si autem non superbe intelligitur, sed ad gloriam audientium esse locutus, Corinthiis proficere dicit, ut tunc sanum sit dictum audientibus, si ita intelligatur ut dictum est; si autem jactanter putetur dictum, velut insanum a Deo dimittendum: omnibus enim superbia velut insania habetur. Unde ipsa Veritas in Evangelio ait: *Videbitis cælum apertum, et angelos ascendentes et descendentes supra Filium hominis* (Joan. i). Audi uno loco ipsum Apostolum ascendentem et descendentem in una sententia: *Sive enim, inquit, mente excessimus, Deo; sive temperantes sumus, vobis.* Quid est mente excessimus? ut illa videamus quæ non licet homini loqui. Quid est temperantes sumus vobis? *Nunquid iudicavi me scire aliquid inter vos nisi Jesum Christum et hunc crucifixum?* (I Cor. ii.) Si ipse Dominus ascendit et descendit, manifestum est quia et prædicatores ipsius ascendunt in illuminatione, descendunt prædicatione. Verbum extasis Græcum, Latine quantum datur intelligi, verbo uno exponi potest, si dicatur, excessus; in excessu vero mentis duo intelliguntur, aut pavor, aut intentio ad superna, ita ut quodammodo de memoria labantur inferna. In hac extasi fuerunt omnes sancti, quibus arcaea Dei mundum istum excellentia revelata sunt. De hoc mentis excessu, id est, extasi, Paulus cum loqueretur, se ipsum insinuans ait: *Sive enim, inquit, mente excessimus, Deo, sive temperantes sumus, vobis, charitas enim Christi compellit nos: hoc est, si ea tantum agere velimus, et ea tantum contemplari quæ mentis excessu intuemur, vobiscum non essem, sed essem in supernis, tanquam contemptis vobis; et quando nos ad illa superiora et interiora infirmi passu sequeremini, nisi rursus compellente nos charitate Christi, qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinavit, formam servi accipiens* (Phil. ii). Et nos consideremus nos esse servos, et non ingrati ei a quo accepimus altiora propter eos qui infirmi sunt, non contemneremus inferiora, et temperaremus nos eis qui non possunt nobiscum videre sublimitia. Hoc ergo ait, *sive mente excessimus Deo*, ille enim videt quod videmus in mentis excessu, ille solus revelat secreta sua, quippe ille hoc loquitur qui se dicit abreptum esse et ablatum usque ad tertium cælum, et audisse ineffabilia verba quæ non licet homini loqui. Tantus autem fuit ille mentis excessus ut diceret *sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit* (II Cor. xii).

Charitas enim Christi urget nos, æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est. Quoniam Christus diligens genus humanum, ut eos redimeret, morti se dedit, ideo apostoli, ut vicem ei reddant, homines ex aliqua parte exhortantur ad ejus obse-

quum, et ut eos attrahant necesse est ut verum se prædicare testentur, aliis prava docentibus, nec suum meritum taceant, ut malorum doctorum pœnam designent. Non ergo elatione mentis hæc agebant, sed ut donum Christi intelligeretur ab hominibus, et fideliter devoti ei gratiarum actiones referrent. Propter Christi ergo charitatem quæ et quanta ejus dona circa diligentes eum sint non tacent, non jactantiæ causa, sed ut invitent audientes ad ejus devotionem, ne mors Christi infructuosa videretur, non ut laus apostolorum nosceretur. Per meritum enim et gloriam apostolorum agnoscitur Christi gratia et beneficium Dei. *Ergo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est Christus, ut et qui vivunt jam non sibi ipsi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit.* Quia omnes necesse est mori causa Adæ pro omnibus mortuus est Christus, ut eos a secunda morte liberaret; ideoque qui vivunt in corpore, scientes Christum mortuum esse pro se, sint ei subditi profitentes hunc Dominum; quia enim prodest mors ejus, testimonium perhibet resurrectio ejus. Igitur hic sibi non vivit qui paratus est domini sui facere voluntatem. (Aug.) Omnibus bonum est audire vocem Filii Dei, et vivere ad vitam pietatis, ex impietatis morte trans-eundo, de qua morte ait apostolus Paulus: *Ergo omnes mortui sunt et pro omnibus mortuus est, ut et qui vivunt jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit.* Omnes itaque mortui sunt in peccatis, nemine prorsus excepto, sive originalibus, sive etiam voluntate additis, vel ignorando, vel sciendo, nec faciendo quod justum est, et pro omnibus mortuis vivus mortuus est unus, id est, nullum omnino habens peccatum, ut qui remissione peccatorum vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro omnibus mortuus est propter peccata nostra, et resurrexit propter justificationem nostram (Rom. iv).

Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem, et si cognovimus secundum carnem Christum, nunc jam non novimus. (Ambr.) Verum est quia, Christo resurgente a mortuis, jam cessat in eo carnalis nativitas, cessat infirmitas corporis, cessat passio mortis. Usque ad crucem enim suspicio fuit infirmitatis in Christo, post autem apparuit esse quod non credebatur, sicut et ipse ait: *Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quoniam ego sum* (Joan. viii). Hoc ergo idcirco Apostolus memorat ut ostendat qua devotione obsequendum est Christo: pro salute enim hominum non solum hominem se nasci non dedignatus est, sed et injuriis agi et mori voluit; ut intelligentes quam pretiosa sit mors ejus, propensius illi serviant, non quasi homini vicem reddentes, sed Deo: quia unicuique pro persona ejus et meritis refundenda obsequia sunt. *Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt nova.* Manifestum est quia per Christum renovata sunt omnia, si animadvertant dignitatem ejus: novus enim fit his quibus prius homo tantum videbatur, cum intelligitur esse Deus, ut recedente infirmitate agnoscat divinitas, et cessante errore vetere, qui

introducta multorum deorum opinione, ab uulso Dei veri fide transduxerat genus humanum, revertantur omnia ad simplicitatis professionem, unum Deum adorantia in Trinitate. *Nos, inquit, amodo neminem novimus secundum carnem, et si noveramus secundum carnem Christum, sed jam non novimus.* (Aug.) Certe jam nunc cuivis apparet, propter resurrectionem Christi hoc dixisse Apostolum, quandoquidem ista verba illud præcessit, ut qui vivunt jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit. Quid est enim aliud non sibi, sed illi vivant, nisi non secundum carnem vivant in spe terrenorum et corruptibilem honorum, sed secundum Spiritum in spe resurrectionis, quæ jam ex ipsis in Christo facta est. Itaque eorum pro quibus Christus mortuus est et resurrexit, et qui jam non sibi, sed illi vivebant, neminem secundum carnem Apostolus noverat, propter spem futuræ immortalitatis, in cujus expectatione vivebant, quæ in Christo non spes, sed res erat: quem etsi noverat secundum carnem cum adhuc moriturus esset, jam tamen non noverat, quia eum resurrexisse noverat, et ultra ei mortem non dominaturam, et quia omnes in illo etsi nondum re, jam tamen spe, hoc sumus. Sequitur et dicit: *Si qua igitur in Christo nova creatura, vetera transierunt, et ecce facta sunt nova.* Omnia autem ex Deo qui reconciliavit nos sibi per Christum. Omnis ergo nova creatura, id est, populus innovatus per fidem, ut habeat interim in spe, quod in re postea perficiatur in Christo, habet jam quod in se sperat. Itaque nunc vetera transierunt secundum spem, quia jam modo non est tempus Veteris Testamenti, quo temporale atque carnale regnum expectetur a Deo, et facta sunt omnia nova secundum spem, ut regnum cælorum, ubi nulla erit mors atque corruptio, promissum teneamus. In resurrectione autem mortuorum non jam secundum spem, sed secundum rem, et vetera transibunt, cum *inimica novissima destruetur mors* (I Cor. xv), et fient omnia nova, cum *corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem* (II Cor. iv), quod jam factum est in Christo, quem secundum rem jam non noverat Paulus secundum carnem, eorum vero pro quibus mortuus est et resurrexit, non secundum rem, sed secundum spem neminem noverat secundum carnem, quia illius gratia, sicut idem Ephesiis dicit, sumus salvi facti. *Etsi noveramus, inquit, secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus,* etiam ipsam quippe carnem Christi, non secundum carnem novit, qui Verbum carnem factum spiritaliter novit.

Omnia autem ex Deo. (Ambr.) Quamvis Christus nos redemerit, omnia tamen ex Deo, quia ab ipso est omnis paternitas, ideoque necesse est præferri personam Patris. *Qui reconciliavit nos sibi per Christum, et dedit nobis ministerium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum. Et posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione*

fungimur tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo: eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso. Deus omnipotens genitor Christi, cum omnia quæ per Christum fecerat, errore caduca fuissent effecta, Creatoris sui oblita, Christum Dominum nostrum de sacris sedibus ad terrena mittere dignatus est, factum carne in specie hominis, ut forma esset hominibus, quemadmodum sibi Deum creatorem suum pacificum facerent. Deus ergo erat in Christo, quomodo? quasi in vicario aut legato, sicut fuit in prophetis, aut aliter? non sicut fuit in prophetis, sic intelligi potest et fuisse in Filio? Filius enim naturaliter legatus est Patris Dei, unde dicit: *Quia Pater in me est, et ego in Patre (Joan. xiv).* Pater enim per id intelligitur esse in filio, quod una eorum sit substantia: ibi est enim unitas, ubi nulla est differentia, ac per hoc invicem sunt, quia et imago et similitudo eorum una est, ut videns Filium, vidisse dicatur Patrem: *Qui me vidit, vidit et Patrem (Joan. xiv).* Recte ergo dicitur: *Deus erat in Christo, hoc est, Pater in Filio, mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta eorum, quoniam creatura peccavit in Deum, nec pœnituit ut reverteretur ad eum. Deus opus suum nolens perire, misit Filium suum, per quem, prædicata eis remissione peccatorum, reconciliaret eos sibi per ipsum, per quem nos creaverat. Sive ergo per Filium, sive per servos Deus exhortatur populum, quia ad ipsum omnis summa referenda est, cujus voluntate et providentia Christus incarnatus est ad salutem hominum redimendam, qui cum revēti vellet ad Patrem, dispensationem acceptam a Patre dedit discipulis. Orantes pro Christo reconciliari Deo, hoc est quod dixi, quia pro Christo vicarios dedit apostolos, ut pro ipso prædicarent reconciliari Deo. (Aug.) Pro Christo, inquit, legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, id est, tanquam Christus obsecret nos, reconciliari Deo. Si exhortatur et obsecrat Apostolus, ut reconciliemur Deo, inimici eramus Deo: nemo enim reconciliatur, nisi ex inimicitia; inimicos autem nos non natura, sed peccata fecerunt. Quomodo autem reconciliamur nisi solvatur quod inter nos et ipsum separat, est enim medium separans, sed contra est mediator reconcilians; medium separans est peccatum, mediator reconcilians est Dominus Christus: *Unus enim Deus, et unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus (I Tim. ii).* Ut ergo tollatur materia separans, quod est peccatum, venit ille mediator, et factus sacrificium sacerdos ipse, et quia sacrificium factus est pro peccato offerens seipsum in holocaustum in cruce passionis. Sequitur Apostolus et dicit, cum dixisset, *obsecramus pro Christo reconciliari Deo, quasi diceremus, quomodo poterimus reconciliari, obsecramus, inquit, pro Christo reconciliamini Deo. (Greg.)* Ecce inter nos et Deum discordiam peccando fecimus, et tamen ad nos Deus suos legatos prior misit, ut nos ipsi qui peccavimus,*

A ad pacem Dei rogati veniamus. Erubescat ergo humana superbia, confundatur quisque si non satisfaciat prior proximo, quando post culpam nostram, ut ei reconciliari debeamus, et ipse qui offensus est legatis intervenientibus obsecrat Deus. *Eum qui non noverat peccatum pro nobis peccatum fecit.* (Ambr.) Deum dicit Patrem peccatum fecisse Filium suum Christum, cum utique qui peccatum nesciebat, id est, qui non peccaverat, quia factus caro non immutatus, sed incarnatus factus est peccatum. Sicut qui fit præfectus non amittit quod erat, sed assumit utique quod non erat. Homo ergo factus est Christus causa peccati, quem non tangebatur sors, neque dignitas nasci hominem: propter quod enim omnis caro sub peccato est, ideo factus caro, factus est peccatum, et quoniam oblatum est pro peccatis, non immerito peccatum factus dicitur, quia hostia in lege, quæ pro peccatis offerebatur, peccatum nuncupabatur, *ut nos essemus justitia Dei in ipso* qui peccatum nesciebat, dicente Isaia: *Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (Isa. liii; I Petr. ii),* quasi peccator occisus est, ut peccatores justificarentur apud Deum in Christo. Zelum enim passus est Satanus adversus Salvatorem, videns eum docere homines quomodo sibi propitium facerent Deum, abrenuntiantes diabolo, et propter hoc occidit eum nesciens futurum adversus se. Christus enim post crucem descendens ad inferos, devicta morte, quia qui peccatum nesciebat, teneri a morte non poterat, quia mors per peccatum exinanivit infernum, ut mors justis peccatoribus proficeret, ut de cætero mors eos qui signum crucis habent, tenere non possit. (Aug.) In Vetere quippe Testamento peccata vocabantur sacrificia pro peccatis, quod vere iste factus est, cujus umbræ erant illa: hinc Apostolus cum dixisset, *obsecramus pro Christo reconciliari Deo, continuo subjunxit atque ait, eum qui non noverat peccatum, peccatum pro nobis fecit, ut nos simus justitia Dei in ipso.* Non ait, ut in quibusdam mendosis codicibus legitur, *is qui non noverat peccatum, peccatum pro nobis fecit,* tanquam pro nobis Christus ipse peccaverit; sed ait, *eum qui non noverat peccatum, id est Christum, pro nobis peccatum fecit Deus,* cui reconciliandi sumus, hoc est sacrificium pro peccatis, per quod reconciliari valeremus: ipse ergo peccatum, ut nos justitia: nec nostra, sed Dei; nec in nobis, sed in ipso: sicut ipse peccatum non suum, sed nostrum: nec in se, sed in nobis, constitutum similitudine carnis peccati in qua crucifixus est demonstravit, ut quoniam peccatum ei non inerat, ita quodammodo peccato moreretur dum moritur carni, in qua erat similitudo peccati.

CAPUT VI.

Hortatur ad bonum suos Apostolus in futuro agendum, quantum ad exteriorem conversationem interiorem devotionem, ac infidelium vitiationem.

Adjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. (Ambr.) Duplici genere Apostolus humanæ salutis curam subicere contendit, ut et

Dei providentiæ devotus existeret, et hominibus charitatis officium exhiberet. *Ait enim : Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te.* Hoc scriptum est in Isaiâ propheta, prædestinatam docet gratiam Dei in tempore Christi : sic enim discrete Deus affluere misericordiam suam, ut in nomine Christi poscentibus auxilium largiretur. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum.* Tempus adesse dicit, quo possint ad indulgentiam proficere peccatores : tempus adesse dicit, quo morbis mortalibus medicina possit infundi, et ideo se sollicitum esse circa ægrorum salutem, ne forte negligentia aliqua medicinæ gratiæ effectu careret bonæ voluntatis suæ. Fide ergo et vigilantia sua omnem offensionem negligentibus amputat, ne horum forte segnitia occasionem offensionis pareret discipulis, ac per hoc liberos se significant, quia quod salutare est simpliciter omni instantia prædicant : unde subiicit, *ne vituperetur ministerium nostrum* : vituperaretur enim ministerium ipsorum si ea quæ verbis docebant, operibus suis ut fierent, exempla non darent. *Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros.* Dei ministri sine adulatione docent, ut ei cuius ministri sunt, placeant : non sicut pseudoapostoli scientes non se a Deo missos, præsentii utilitati studebant. *In multa patientia.* Patientia est, quæ salvat homines, nisi enim patientia abusus esset, quomodo salvasset Corinthios, quos post prædicationem suam tantis vitiis morum et erroribus diversarum sectarum invenerat involutos, quos patientia sua paulatim ad veram doctrinam revocat? *In tribulationibus.* Pressuras pertulit, sciens quid a Deo pro his sit promissum. *In necessitatibus.* Necessitas erat etiam in pressura positum docere, quia a Domino erat missus. *In angustiis.* Spe futuri angustiatus perferorum oppositionibus non cessit. *In plagis.* A Judæis et gentilibus cæsus frequenter, non tacuit gratiam Christi. *In carceribus.* Sæpe in carcerem missus contempta salute sua, etiam illic donum Dei prædicavit. *In seditionibus.* In tantum Deo devotus erat, ut nec perturbatio fiduciam quam in Deo habebat, minueret. *In laboribus.* Laborare non destitit manibus suis, ne cui gravis esset, certus, hoc sibi proficere apud Deum. *In vigiliis.* Tam sollicitus erat circa officium delegatum sibi, ut nec nocte cessaret. *In jejuniis.* Aliquando voluntaria, aliquando necessitatis jejunia pertulit causa penuriæ, et Deo gratias egit spiritaliter se pascenti, quia ideo contentus erat, ne ventris causa inclinaretur. *In castitate.* Castitatem sive corporis, sive Evangelii vindicans, non paucos fecit inimicos. *In scientia.* Legis et Evangelii scientiam, non in sapientia humana neque in simulatione asserens, Deo se fidelem dispensatorem Christi exhibuit. *In longanimitate.* Grandis animi erat in bajulandis infirmitatibus fratrum, et in contemptu mundi hujus, unde alio loco dicit (*Gal. vi*) : *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.* *In benignitate,* benignus erat, quia sicut arguebat, ita et blan-

diebatur, ut post correptionem leni exhortatione consolaretur. *In Spiritu sancto.* Spiritus sanctus effugit fictum : quoniam ergo sinceriter docebat, in Spiritu sancto Dei donum tradebat. *In charitate non facta.* Simulata charitas in his est qui in necessitate deserunt fratres ; unde hic semper necessitates fratrum suas faciens, simplex erat in charitate ; compatiebatur enim omnibus, sicut alio loco dicit (*II Cor. xi*) : *Quis scandalizatur, et ego non uror ?* Hæc enim vera charitas est, si sua utilitate contempta ejus curam habet, quem diligere se profitetur, quod semper fecit Apostolus. *In verbo veritatis.* Verbum veritatis erat in ejus doctrina, quia non aliud tradebat quam a Domino acceperat. *In virtute Dei.* Virtus in eo Dei erat, quæ per signa atque prodigia Dei hunc idoneum ministrum probabat. *Per arma justitiæ a dextris et sinistris.* (Cass.) Per arma justitiæ quæ a dextris sunt et a sinistris recto moderamine trans-eundum est, et ita inter utrasque nimietates discretioné moderanté gradiendum, ut nec a tradito continentiæ tramite nos acquiescamus abduci, nec rursus remissione noxia in gulæ ventrisque desiderium concidamus. Libram se significat fuisse et fidelibus, et infidelibus, et incredulis, arma justitiæ enim perimunt iniquitatem. (Greg.) Non hunc adversa frangebant, non prospera in mentis timore sublevabant : hinc et inde ergo gestabat palmam, quia et in adversitate fortis, et in prosperitate humilis permanebat. Quisquis enim de prosperis extollitur habere in parte dextra palmam nescit : quisquis in adversitatibus frangitur, portare palmam a sinistro latere ignorat. Ut ergo hinc et inde palma gestetur, in fronte adesse semper nostris mentibus debet, et in adversis fiducia, et in prosperis timor, ne aut adversa in desperationem pertrahant, aut prospera animum in sui fiducia extollant. Item, cum ad sola quæ interiora sunt nititur, in nullo dilectionis infimæ latere flectatur, ne hunc prospera elevent, non adversa perturbent, non blanda usque ad voluntatem demulceant, non aspera ad desperationem premant ; ut dum nullis passionibus intentionem mentis humiliat, quanta in utroque humero superhumeralis pulchritudine tegatur ostendat, quod recte etiam superhumeralis ex auro hyacintho, purpura distincto cocco et torta fieri bisso præcipitur, ut quanta sacerdos clarescere virtutum diversitate debeat, demonstretur. Sæpe enim laus bene agentis auribus insolenter admota dum foras sermonibus prestrepit, intus quamdam menti pertacitam elationis tempestatem gignit ; fitque ut hoc, quo animus de humanis favoribus gaudet, non facile exterius ostendat, sed tamen corruptionis vim non tenuiter interius sentiat. (Cass.) Itaque via regia volentem incedere per arma justitiæ, quæ a dextris sunt et a sinistris oportet apostolica disciplina transire per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, et tanta cautione, ne intumescentes tentationum fluctus, gubernante discretioné, et flante nobis Spiritu Domini iter dirigere virtutis, ut dextra lævaque si paululum de-

ſlectamus, ſciamus nos pernicioſis morum cantibus illudendos. Itaque per ſapientiſſimum Sálomonem monemur: *Ne diverteris ad dexteram, neque ad ſiniſtram* (*Prov. III*), id eſt, nec tibi virtutibus blandiaris, et dextris ſucceſſibus ac ſpiritibus extollaris, nec deſectens ad ſiniſtram tramitem vitiorum ſecundum Apoſtolum, gloriam tibi ex eis in tua conſuſione conquiras. *Per gloriam, et ignobilitatem.* (Ambr.) His qui Evangelium Dei gloriam æſtimabant, manifeſtè integrum et fidelem ſe prædicatorem dicit; ſimili modo et eis, qui verba divinæ doctrinæ ignobilitatem et deformationem putabant, fidelem ſe Dei miniſtrum exhibit, dum non terretur neque pudorem patitur ea illis loqui quæ horrerent audire. *Per infamiam et bonam famam.* Etiam his integrum ſe Dei diſpensatorem præbuit, qui fidei bonam opinionem faciebant, et qui malam, dum non metuit hanc invidiam, ſed conſtans eſt. (*Cass.*) Omnia igitur quæ proſperare putantur, et dextræ dicuntur partes, quæ ſanctus Apoſtulus gloriæ et bonæ famæ vocabulo designavit. Illa etiam quæ exiſtimantur adverſa, quæ per ignobilitatem et infamiam evidenter expreſſit, quæque a ſiniſtris eſſe deſcribit, efficiuntur viro perfecto arma juſtitix, ſi in lato ſibi magnanimiter ſuſtentaverit, quod videlicet per hæc dimicans, et iſtis iſtis quibus impugnari putatur, adverſis tanquam armis utendo eiſque velut arcu et gladio ſcutoque validiſſimo contra illos qui hæc ingerunt, communitus, profectum ſibi patienti æc virtutis acquirat, glorioliſſimum conſtantix triumphum ex iſtis quæ lethaliter inferuntur, capiens hoſtium telis, nec proſperis duntaxat elatus, nec deſectus adverſis, ſed itinere plano et via regia ſemper incedens, ab illo tranquillitatis ſtatu nequaquam lætitiâ ſuperveniente quaſi in dextera motus, nec ingruentibus adverſis tritiſtiæque dominante velut ad lævam rursus impuſus. *Pax enim multa diligentibus nomen tuum, et non illis ſcandalum* (*Pſal. CXVIII*).

Ut ſeductores et veraces. (Ambr.) Increduli ſeductores eos vocabant, fideles contra veraces eos et ſimplices pronuntiabant, nec hoc odio cedit ut ſuperducât fucum veritati. *Sicut qui ignoti, et cogniti.* Malis ignoti erant, bonis noti, agnoſcebant enim in his veritatem. *Quaſi morientes, et ecce vivimus.* Odio illos habentes quotidie putabant non evadere minas iniquitatis. Iſti autem qui a Deo propitio docebant auxilio Chriſti tuti præſtolabantur a morte præſenti et futura. *Ut caſtigati, et non mortificati.* Tentati videbantur, quando ſic tractabantur ut credere putarentur, et quia non vincebantur, morti non addicebantur: hic enim addicitur morti, qui in fide non permanet, ſed morti non huic, ſed futuræ. Poſt et de præſenti morte intelligi: tentari enim eos patiebatur Deus, ut preſſuris creſcerent merito, non tamen permittebat eos occidi. *Quaſi tristes, ſemper autem gaudentes.* Verum eſt, quia tritiſtia hæc gaudium operatur, et qui eos injuriis conſtrabant gaudium eorum exaggerabant. *Sicut egentes, multos au-*

tem locupletantes. Quantum ad præſentem vitam pertinet, pauperes videbantur, ſed ſpirituales divitiæ credentibus largiebantur, egeni in terris, in cœlis divites. *Tanquam nihil habentes, et omnia poſſidentes.* Hoc fuit in apoſtoliſ glorioſum, ut ſine ſollicitudine et nomine poſſidendi, non ſolum ea quæ in poſſeſſionibus erant, ſed et ipſos eorum dominos poſſiderent. Omnia enim neceſſe erat ante pedes eorum poni cauſa virtutum, ſicut legimus in Actis apoſtolorum (*Act. IV*). [*Greg.*] Libet inter hæc oculos mentis attollere ad electos Dei exterius oppreſſos, quantæ intrinſecus ærci præſideant videre, cuncta quippe quæ foris eminent, occultis eorum obtutibus per deſpectum jacent. Nam ſuper ſe interius rapti, in alto animum figunt, et quæque in hac vita patiuntur, quaſi longe infra labentia atque a ſe aliena conſpiciunt, utque ita dixerim, dum mente extra carnem fieri decertant, pene ipſa quæ tolerant, ignorant. In horum profecto oculis, quidquid temporaliter eminent altum non eſt, nam vel ut in magni vertice montis ſiti præſentis vitæ plana deſpiciunt, ſæque ipſos per ſpiritualem celſitudinem tranſcendentes ſubjecta ſibimet intus vident, quæque per carnalem gloriam foris tument. Unde et nullis contra veritatem poſteſtatibus parcent, ſed quos attolli per elationem conſpiciunt, per Spiritus auctoritatem premunt. *Os noſtrum patet ad vos, o Corinthii.* (Ambr.) Hoc libertatis cauſa loquitur, et puræ conſcientiæ, male enim ſibi conſcia mens loqui trepidat, ſenſum perdit, in verbis errat. *Cor noſtrum dilatatum eſt,* eorum cor dilatatur qui fiducia bonæ converſationis gaudent in ſeſe, aut certe ſpe futuri præmii in tribulationem non anguſtantur, quia ſicut in hac vita niſi præceſſerit labor, redditus non ſequetur, ita et in rebus divinis, ſi non exitia antulerint, præmium non conſequetur.

Non anguſtiamini in nobis, anguſtiamini autem in viſceribus veſtris, eamdem mercedis habentes retributionem. Hoc dicit quia non oberat magiſtris, ſi diſcipuli male verterentur, contemnentis vigorem doctrinæ, quia unusquiſque pro operibus ſuis mercedem accipiet, quia quod ad magiſtros pertinet non tacuerunt dicente Domino ad Ezechiel prophetam: *Exalta vocem tuam et loquere ad plebem, et ſi te audierint, lucraberis eos* (*Ezech. III*). [*Greg.*] Si quominus tu animam tuam ſalvabis. Cum ab infirmis auditoribus ſe intelligi non poſſe conſpiciunt, ſolent plerumque etiam juſti laudati bona quæ dicunt, non quod ipſi ſuis inhiant, ſed quoſ auditores ſuos ad audiendi ſollicitudinem accendant, ut dum eorum voce proferuntur ab illorum cordibus arcanis, et multa dixiſſet, adjunxit, *os noſtrum patet ad vos, o Corinthii, cor noſtrum dilatatum eſt,* ſed arrogantes dum cor bonorum nesciunt, et ſolas aliquando voces imitantur, efferunt laudando quæ dicunt, non quod eis torpor audientium diſplicet, ſed quod ſibi inhiant placent; juſtorum voces imitantes ſimulant, ſed vim vocis ignorant, vident quod juſti proferunt, ſed nesciunt quod requirunt.

Tanquam filius dico: Dilatamini et vos, et nolite jugum ducere cum infidelibus. (Amb.) Ad bonam conversationem et spem eos hortatur, ut fidentes et purgantes conscientias suas, possint in semetipsis gaudere, habentes fiduciam puræ mentis, sicut et eorum magistri, separantes se ab infidelium societate in operibus malis; et bene ergo agendo et futura sperando dilatari vult illos animo, qui enim laborat et futura non credit, sicut infidelis angustatur desperatione futuri. (Aug.) Latitudo mandati charitas est, quia ubi charitas, non sunt angustiae. In ipsa latitudine erat Apostolus, cum diceret: *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est, non angustiamini in vobis*, ideo ergo latum mandatum tuum valde. Quod est latum mandatum? *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis;* B charitas ergo non angustatur. Vis non angustari in terra? in lato habita: quidquid enim tibi fecerit homo, non te angustat, quia illud diligis Dei quod non nocet, homo Deum diligis, fraternitatem diligis, legem Dei diligis, Ecclesiam Dei diligis; sempiterna erit, laboras in terra, sed pervenies ad fructum promissum, quis tibi tollit quod diligis?

Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci cum tenebris? quæ autem conventio Christi cum Belial? aut quæ pars fideli cum infidele? qui autem consensus templo Dei cum idolis. (Amb.) Manifestum est hæc quæ enumerat esse contraria, ac per hoc fugiendum ab his docet quia dicit Dominus, *Nemo potest duobus Dominis servire*, lex etenim justitiam prædicat, ut fugiatur iniquitas. Lumen C ostendit, quod est veritas, ut ab ignorantia, quæ tenebræ sunt, recedatur. Christum in Dei mysterio annuntiat, ut a diabolo, qui se Deum mentiri vult, abscedatur; credentibus vitam pollicetur æternam, ut perfidia exuti, ab omni infidelium errore sint alieni. Idola prohibuit coli, quia templo Dei sunt inimica. (Cass.) Habet unumquodque vitium in corde nostro propriam stationem, quam sibi vendicans in animæ nostræ recessu exterminat Israel, id est, contemplationem rerum summarum atque sanctarum, eisque semper adversari non desinet: non enim possunt virtutes cum vitiis pariter morari. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci cum tenebris? sed cum ab Israelis populo, id est, a virtutibus contra se dimicantibus fuerint vitia superata, locum quem sibi in corde nostro concupiscentiæ vel fornicationis Spiritus retinebat, deinceps castitas continebit, quem furor ceperat, patientia vendicabit, quem tristitia mortem operans occupaverat, salutaris et plena gaudio, tristitia possidebit, quem acedia vastabat, incipiet colere fortitudo, quem superbia conculcabat, humilitas honestabit, et ita singulis vitiis expulsis eorum loca, id est, effectus virtutes contrariæ possidebunt, quæ filii Israel, id est, animæ videntes Deum, non immerito nuncupantur, qui cum universas cordis expulerint passiones, non tam alienas possessiones pervasisse, quam proprias recuperasse credendi

sunt. *Vos enim estis templum Dei vivi.* (Ambr.) Nihil tam inimicum homini, quam idola, quia ab unius Dei fide cogunt recedere.

Sicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo inter eos, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis, et ego recipiam vos, et ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filias, dicit Dominus omnipotens. Interim primæ causæ sensum explicemus, ut cujus personæ verba sint declarem dicentes: *Quoniam inhabitabo in illis et inter eos ambulabo, et ero illorum Deus et ipsi erunt mihi populus.* Hæc verba Christi sunt, hoc est enim quod et inter cætera Jeremias testatus est, dicens: *Post hæc in terris visus est, et inter homines conversatus est* (Baruch III). Hic enim habitavit in nobis, dicente apostolo Joanne: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. I). Et quia Deus noster est, dicit iterum Jeremias: *Hic est Deus noster*, et quia populus ejus sumus, dubium non est, Ecclesia enim Christi est; ideoque separari nos vult ab omni contaminatione, ut suscipiat nos in filios, sicut dicit: *Filii, adhuc modicum tempus vobiscum sum* (Joan. XIII), et quia omnipotens est, puto ambigi non debere; si enim sicut ipse dicit: *Quæcunque facit Pater, eadem et Filius facit similiter* (Joan. V), hoc est Filium omnia posse quæ potest et Pater. Si quid non potest Pater, non potest et Filius, sed idoneus est Filius qui dicit de Patre: *Apud Deum autem omnia possible sunt* (Matth. XIX); hoc testimonio et nos ad puram vitam exhortatus est, et Dominum nostrum Jesum, jam olim Deum nostrum et suscepturum nos in affectu charitatis suæ, prædestinatum ostendit.

CAPUT VII.

Monitio utilis Apostoli præmittitur, atque Corinthii de præteritis bonis commendantur.

Has igitur habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. (Ambr.) Manifesta sunt quæ dicit: inquinamentum tamen carnis multifarie intelligendum est. Ideo etenim non dixit, ab inquinamento carnis, sed *ab omni inquinamento*, ut tota vitia carnalia fugiamus. Omne enim quod lex prohibet carnale est, *ut perficiamus sanctitatem Spiritus in timore Dei.* Sanctitatem sic perficimus Spiritus, si in timore Dei recta sequamur, ut sub nomine Christi a peccatis nos abstinentes sancti simus; qui enim sine promissione Christi a vitiis se cohibere videntur, sanctificati sunt juxta mundum, non secundum Dei Spiritum, quia secundum Deum hi mundi sunt, qui fideles sunt, cæteri vero qualesvis sint, immundi sunt: quidquid enim sine Christo est, immundum est, sicut dicit ad Titum: *quia infidelibus nihil mundum est, inquinata est enim eorum mens et conscientia* (Tit. I).

Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus. Considerare vult illos

quæ dicit, ut receptis his in animum, conferant se-
cum vera esse quæ loquitur, et spernentes hos quos
tangit, omnem animum transferant ad eos quos vi-
dent vero affectu se diligere. Pseudoapostoli enim
erant, qui et nocebant illis corrumpentes sensum
illorum, et gravabant sacculos eorum circumven-
tione serpentinæ astutiæ. *Non ad condemnationem
dico.* Hoc est, non vos abjicio, sed ut corrigatis mo-
neo; qui enim aliquem contemnet, non illi dimitit.
*Prædicimus enim quod in cordibus nostris estis ad
commoriendum, et ad convivendum.* Ex prædictis vult
illos cognoscere, quo animo loquatur ad eos: quos
enim participes vult habere, et ad præsentēs passio-
nes pro Christo, et ad futuram vitam non utique il-
los abjicit, sed ut participatione dignos se faciant,
exhortatur. *Multa mihi fiducia est apud vos, multa
mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione,
superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.* Fi-
ducia hæc de primæ Epistolæ correptione est, quam
quia non aspere susceperunt fiduciam dederunt ad-
monendi se. Visi sunt enim velle corrigere se, unde
gloriatur: pro his animum etiam suum consolatum
ex hac parte pronuntiat, in tantum, ut in omni pres-
sura superabundare se gaudio protestetur. Videns
enim esse spem in his pro quibus angustias patitur
gaudet, cum contribulatur, certus mercedem se a
Deo accepturum acquisitæ salutis eorum. *Etenim
cum venissemus Macedoniam, nullam requiem habuit
caro nostra.* Pressuras et cædes memorat quas pa-
tiebantur causa credentium, ut magis provocet eos
ad charitatem. *Nullam, inquit, requiem habuit caro
nostra.* Ut compaterentur eis, certi, quia pro salute
fidelium animas suas traderent usque ad mortem.
Antequam enim digereretur tribulatio et corporalis
injuria, altera veniebat, ut requies patienti non esset.
Nam et quoniam sensu bruta est omnis caro, nul-
lam requiem hanc habuisse vel habere in passione
significat: animam autem, quanquam ipsa patie-
batur in corpore, ex hac tamen parte requiem ha-
bere, qua sperat pro tribulationibus his, quæ pro
fide irrogantur a perfidis, daturum Deum merce-
dem: denique in ipsa pressura Deo hymnos canebant.
Sed omnem tribulationem passi. Juxta histo-
riam Domino vocante intraverunt Macedoniam, et
cum non pauci credidissent invenissentque solatium
Lydiæ mulieris, quæ cum omnibus suis credidit, tunc
factum est, ut Spiritum pythonem, id est, divinum,
fugaret de ancilla quorundam, qui videntes perdidisse
se, non minimum quæstum, quem puella referebat
divinando, concitaverunt seditionem Paulo et Silæ, et
traxerunt eos ad forum ad magistratus, qui multas
eis plagas imponentes miserunt eos in imum carceris,
ita ut et pedes eorum in nervo concluderent. Hæc
est pressura quam passi sunt in Macedonia, et hinc
est unde dicit: *Nullam requiem habuit caro nostra.*
Foris pugnæ, intus timores. Pugnæ erant corpori dum
cædebatur, animo timores: illic enim timor est ubi
et intellectus est; sed timor hic propter eos erat, qui
crediderant, ne passione ejus scandalizarentur; nam

A sibi quid jam timeret, qui patiebatur, præterea, cum
dicat in Actis apostolorum (*Act. xxi*) non solum li-
gari sed et mori paratum se pro nomine Domini Jesu
Christi? Videtur ergo totum hominem afflictum in
carne significasse, ut ex parte Spiritus qui homini
datur, ut maneat, quia est impassibilis, affligi potuisse
minime intelligatur, sed ut homo totus ex parte
corporis et animæ afflictus in carne dicatur: ex parte
vero Spiritus impassibilis. Potest et sic intelligi, ut
foris pugnæ, id est, in publico a perfidis fierent con-
tra fidos, dum furore pleni resistebant veritati, cu-
jus rei nuntius intus timores generabat, ubi erat
Apostolus. (*Greg.*) Quis enim homo non timeat an-
gustias, sed quia in Dei rebus propensior erat, timo-
rem hunc spe superabat. Sancti viri tribulationum
bello deprehensi, cum uno eodemque tempore alios
ferientes, atque alios suadentes feriunt, illis oppo-
nunt scutum patientiæ, istis jacula intorquent do-
ctrinæ, atque ad utrumque pugnandi mira virtutis
arte se erigunt, quatenus et perversa intus sapienter
doceant, et foras fortiter adversa contemnant: hos
docentes corrigant, illos tolerantés premant. Insur-
gentes namque hostes patiendò despiciunt; infirman-
tes vero cives compatiendò ad salutem reducunt,
illis resistunt, ne et alios subtrahant, istis metuunt
ne vitam rectitudinis funditus perdant. Videamus
castrorum militem Dei, contra utraque præliantem? *Ait enim foris pugnæ, intus timores,* innumera bella
quæ extrinsecus tolerat dicens: *Periculis fluminum,
periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex
gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine,
periculis in mari, periculis in falsis fratribus* (*II Cor.*
xi). Pensemus ergo, cujus laboris sit uno eodemque
tempore foris adversa tolerare, intus infirma prote-
gere: foris pugnas patitur, quia verberibus scinditur,
catenis ligatur; intus metum tolerat, quia passionem
suam non sibi, sed discipulis obesse formidat. Unde
et eisdem scripsit dicens (*I Thess. ii*): *Nemo movea-
tur in tribulationibus istis, ipsi enim scitis quod in
hoc positi sumus;* aliorum quippe casus in propria
passione metuebat, ne dum ipsum discipuli afflictum
pro fide verberibus agnoscerent, fideles se profiteri
recusarent. O immensa charitatis viscera? despicit
quod ipse patitur, et curat ne quid pravæ persua-
sionis discipuli in corde patiantur; in se contemnit
vulnera corporis et in aliis vulnera medetur cordis.
Habent quippe hoc justi proprium, ut in dolore positi
tribulationis suæ, curam non deserant utilitatis
alienæ, et cum de se adversa patientes dolent, aliis
necessaria docentes prævident, et quasi percussi
quidam magni medici ægrotant, ipsi tolerant scis-
suras vulneris, et aliis proferunt medicamenta sani-
tatis.

*Sed qui consolatur humiles, consolatus est et nos Deus
in adventu Titii.* (*Ambr.*) Quoniam Deus suorum non est
immemor, semper dat eis in tribulatione solatium,
acceleravit adventum Titii, ut refrigerio esset positus
in fervore: magna enim consolatio est patientis, si
secum habeat consolantem. *Non solum autem in ad-*

ventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis. Plus addit ad consolationem, quia audisse se a Tito significat conversionis eorum promptam voluntatem, in tantum, ut Titus, qui dolorem habebat inobauditionis illorum, consolationem acciperet de pœnitentia eorum. Quantum affectum se circa eos habere ostendit Apostolus, ut nec inum carceris, nec plagarum dolorem computaret scissi corporis, neque nervum quo pedes ejus conclusi erant, sed audita correctione eorum lætaretur, et immemor factus passionum, Deo gratias ageret pro horum salute, sic hoc æstimans, quasi remunerationem tribulationum. *Referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum.* Nuntiavit Titus desiderium habere illos emendandi se: addiscentes enim quæ promissa sint bene viventibus incitati sunt ad desiderium horum. Vestrum inquit fletum, correpti flebant dolentes, quia peccaverant, nec excusare nisi sunt, unde gloriatur in his. *Vestram æmulationem pro me.* Addiscentes enim charitatem Apostoli erga se, cœperunt illum defendere contra adversarios. *Ita ut magis gauderem. Quoniam etsi contristari vos in Epistola, non me pœnitet.* Manifestum est, non debere pœniteri ex hac re, quam secutus talis effectus est, quoniam severius in prima Epistola corripuit errores eorum. Non, inquit, me pœnitet asperius scripsisse, quia hoc causa poposcit. *Et si pœniteret videns, quod Epistola illa etsi ad horam vos contristavit, nunc gaudeo.* Hoc dicit, quia si me pœniteret, inquit, propter charitatem, quia vos contristavi, consolatio succederet gaudii, quia profuit quod vos contristavi. *Non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam: contristati enim estis secundum Deum.* Idcirco gavisum se dicit, quia cum pudore contristati sunt, non cum ira: qui enim reprehensus pudorem patitur, corrigere se promittit; qui autem irascitur, pejorem se futurum ostendit. *Ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis.* Ut omnia, inquit, nostra effectum habeant in vobis, etiam quod contristavimus vos, pro vobis est.

Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Manifestum est, quod qui tristis est, quia peccavit, secundum Deum tristis est: dolet enim quia fecit quod odit Deus, hoc ad stabilitatem salutis pertinet. (Cass.) Unde illa tristitia qua pœnitentiam ad salutem stabilem operatur obediens est, affabilis, humilis, mansueta, suavis, ac patiens, ut puta ex Dei charitate descendens, et ad omnem dolorem corporis ac Spiritus contritionem infatigabiliter semetipsam desiderio perfectionis extendens, et quodammodo læta, ac spe profectus sui vegeta, cunctam affabilitatis et longanimitatis retinet suavitatem, habens in semetipsa omnes fructus Spiritus sancti, quos enumeravit idem Apostolus: *Charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, fides, mansuetudo, benignitas, continentia (Gal. v):* hæc vero asperrima, impatiens, infructuosa, plena rancore et mœnore, dura, ac desperatione pœnali cum quem complexa fuerit ab industria ac salutari

A dolore frangens et revocans, ut puta irrationabilis et intercipiens non solum orationum efficaciam, verum etiam universos quos prædiximus fructus spirituales evacuans, quos novit illa conferre: quapropter absque illa, quæ vel pro salutari pœnitentia, vel pro studio perfectionis seu pro desiderio suscipietur futurorum, omnis tristitia, tanquam sæculi et quæ mortem inferat, æqualiter repellenda est, ac sicut fornicationis, seu Spiritus philargyriæ vel iræ, de nostris cordibus penitus extrudenda. Hanc ergo perniciosissimam passionem ita de nobis expellere posumus, ut mentem nostram spiritali meditatione jugiter occupatam futura spe et contemplatione repromissæ beatitudinis erigamus: hoc enim modo universa tristitiarum genera, sive quæ ex præcedente ira descendunt, quæ amissione lucri vel detrimenti illati nobis adveniunt, seu de irrogata generantur injuria, sive quæ in rationabili mentis confusione procedunt, seu quæ nobis lethalem desperationem indicunt, valebimus superare, cum æternarum rerum ac futurarum intuitu semper læti atque immobiles perdurantes, nec casibus dejecti presentibus, nec prosperis fuerimus elati, utraque velut caduca et mox transeuntia contemplantes. *Sæculi autem tristitia mortem operatur.* Hoc dicit, quia secundum Deum tristitia vitam operatur, pœnitet enim, et sperat Dei misericordiam: ita secundum mundum tristitia mortem operatur, detectus enim peccator tristis est, quasi puniendus non habens a quo speret misericordiam, et si forte ad præsens qui vindicet defuerit, Dei tamen judicium evadere non poterit.

Ecce enim hoc ipsum secundum Deum contristari vos quantam in vobis operatur sollicitudinem. Verum est, quia qui pœnitet sollicitus est ne denuo peccet. *Sed defensionem.* Recte, quia pœnitentia non habet excusationem, sed confusionem. *Sed timorem.* Ostendit timorem in peccatore, qui delicti sui causa veniam postulat. *Sed desiderium.* Desiderat reformari se, qui se scit factum per peccatum deformem. *Sed æmulationem.* Zelum incipit pati honorum operum perficiendorum, qui intelligit pro se esse, quod corripitur. *Sed vindictam.* Necessè est, ut quis vindicet eum, cujus erga se sentit affectum, et in seipsum vindicat qui se causa delicti affligit. *In omnibus exhibistis vos incontaminatos esse negotio.* Quando omnia quæ ad profectum melioris spei pertinent, meditari videntur, zelum habentes Apostoli, et præceptoris sui in omnibus officiis humanæ conversationis duce fide probos se videri contendunt. *Igitur etsi scripsi vobis, non propter eum qui fecit injuriam.* Inique versatum et injuriosum dicit illum, qui inestum admiserat, necnon etiam hos tangit, quos injurias et fraudes fratribus in prima Epistola fecisse significat. *Nec propter eum, qui passus est.* Hi inique tractati sunt, quia fratribus contraria passi sunt; hic sensus est, quem in capite Epistolæ memorat, ubi dicit si cui *aliquid donatis, et ego.* Ostendit enim non magis horum causa qui peccaverunt scripsisse

se remitti illis debere, sed magis propter Ecclesiam; quia in uno male agente multi sunt qui confundantur, et in uno contumeliam aut fraudem patientes, multi sunt qui indignentur: quia si patitur aliquid unum membrum compatiuntur omnia membra. Sed ad manifestandum sollicitudinem nostram, quam pro vobis habemus ad vos coram Deo. Emendando injustos et pollutos sanctificando et Ecclesiae reconciliando totius populi sollicitudinem se habere demonstrat, secundum quæ supra memoravi. Ideo et consolationem accepimus. Accepisse se, ac per hoc dare dicit consolationem; accepit autem cum didicit corrigere velle, quos arguebat, ut per patientiam se reformarent; dat autem dum eos revocat ad Ecclesiam, ne diu contristati desperarent de se, et ad publicam et funestam vitam declinarent. In consolatione autem nostra abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia reffectus est Spiritus ejus ab omnibus vobis. Corruptos per primam Epistolam audiens se velle corrigere, consolationem accepit; a Tito autem addiscens, quia dolorem paterentur erroris sui, auctus est in consolatione, gaudio repletus, quia voluntas eorum in opere cœperat probari, Tito hoc idoneo teste cum lætitia animi referente. Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus. Antequam pergeret Titus ad Corinthios audivit ab eis, id est, ab Apostolo et qui erant cum eo, bonam voluntatem esse Corinthiorum

in emendandis vitiis, ac per hoc regresso et eadem referente non utique confusus est Apostolus, sed lætior factus est, quia non aliter invenerat Titus quam audierat ab eis. Sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus: ita et gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est. Exultans in Spiritu hæc scribit Apostolus, sic gaudens in his, ut efficaciam eorum tam veram probet, quam est et prædicatio ejus ad eos in correptione duntaxat; veritas enim arguentis in eo ipso tunc videtur esse manifesta, si hi qui arguuntur incipiant emendare se. Dum enim correpti immutantur, testimonium perhibent arguenti. Et viscera ejus abundantius in vobis sunt. Animum et affectum Titi dicit esse in eis, quia vidit profectum illorum. Sancti enim animus in omni bono est. Reminiscentes omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore et tremore excepistis illum. Scientes Corinthii ab Apostolo missum esse Titum ad se, qui in tantis vitiis ab Apostolo fuerant correpti, territi sunt in adventu ejus, et quia vitam suam cœperant emendare, solliciti erant obedire præceptis ejus, ut regressus animum Apostoli mitigaret eis; quamobrem Titum laudasse significat: in Tito enim apostolum reveriti sunt. Gaudeo quod in omnibus confido in vobis. Non solum in bona voluntate eorum lætatus est, sed in operibus bonis quibus quæ peccaverant emendabant; ideo in omnibus, inquit, confido in vobis.

LIBER DECIMUS TERTIUS.

CAPUT VIII.

Ad eleemosynam in Hierusalem mittendam Corinthios hortatur Apostolus, et agit de collectoribus hujus eleemosynæ.

Notam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ, quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit. (Amb.) Quoniam Macedones devoto animo perceperunt verbum fidei, idcirco gratiam eis datam dicit a Deo, ut in tribulatione Pauli et Silæ quam supra memoravi, scandalum non paterentur: sed in exultatione mentis acciperent, confidentes de spe promissa, ut probatos se horum passionibus demonstrarent. Et altissima paupertas eorum abundavit in divitiis simplicitatis eorum. Votum eorum prædicat, quia cum tenui essent substantia facultatum, animus ipsorum dives inventus est in ministerio sanctorum. Pura enim conscientia operati sunt, non ut hominibus, sed ut Deo placerent. Quia secundum virtutem testimonium illis reddo: et supra virtutem voluntarii fuerunt. Quantum dignum fuit et Deo placitum qui vires illorum scit, in facultatibus dederant ad ministerium, et quia ex toto corde Deo se dederant, amplius volebat offerre, quam eorum vires admittebant. Cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam et communicationem ministerii, quod fit in sanctos. Tam

C simpliciter et devoto animo obtulisse illos ministerium, quod ultra vires eorum erat, prædicat, ut cum lacrymis deprecantes offerrent, ut vel sic cogere accipi a se, quod accipiendum non videbatur, quia plus erat quam poterat eorum substantia, ne forte eis postea egestas boni operis pœnitentiam suaderet. Sed quia tales ostenderunt ut puro animo jam presentia postponentes, futuris se promissionibus confidentia fidei confirmarent, accipi ab eis visum est, ne boni cordis gratia fructum amitteret. Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei. Idcirco, inquit, ab his accipi debuit, quia prius emendantes errores pristinos et vitæ vitia, ac morum, ultra quam sperabatur, Deo se voverunt: visum est enim simpliciter illos hoc agere, ut nec timeret, cui offerebatur accipere, quia non utique hoc animo offerebant, ut redimentes præpositos suos vitia eorum paterentur, nec arguerent: quia munera excæcant oculos, et vim auctoritatis inclinant. Dantes ergo se Deo, dum emendant vitia, deinde fratribus dum offerunt sumptus, contristari non debuerunt, qui ante prope, quam inciperent, perfecti esse voluerunt. Horum igitur exemplo invitat Corinthios, ut ea quæ cœperant hac exhortatione aucti, mente sedula consummarent. Ita ut rogemus Titum, ut quemadmodum

cæpit, ita et perficiat in vobis etiam gratiam istam. Quoniam Titi affectum sincerum sciebat circa istos, nec non hos obedientes ei, idcirco per ipsum etiam ad hoc opus exhortari illos facilius posse significat, ut quomodo in cæteris rebus exhortationis suæ habuit fructum in eis, haberet etiam in hac gratia ut ad ministerium sanctorum promptos eos faceret, ut quia jam vitia emendabant, hujus largitatis fructum haberent. Qui enim ad hoc dant, ne arguantur, nullum fructum hujus rei habebunt. *Sed sicut in omnibus abundantis fide et sermone, et scientia, et omni sollicitudine, et charitate vestra in nos: ut in hac gratia abundetis.* Exhortatur illos, ut gloriatur de his apud cæteras ecclesias. Hæc est enim probatio emendationis eorum, si prompti sint ad ministerium sanctorum. *Non quasi imperans dico, sed per aliorum sollicitudinem, etiam vestræ charitatis ingenium bonum comprobans.* Manifestum est, quia non imperat sed exhortatur ut penuriæ patientibus mittant sumptus, et relevent sollicitudinem illorum. Bonum animum suum Deo et hominibus ostendentes pro qua re sine dubio mercedem accipient. *Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi quoniam propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis.* Pauperem Christum dicit factum, quia Deus nasci dignatus est homo, virtutem potestatis suæ humilians, ut hominibus divinitatis divitias acquireret, ut sicut dicit Petrus apostolus divinæ essent consortes naturæ. Homo ergo factus est, ut hominem in Deum assumeret, sicut scriptum est: *Ego dixi: Dii estis (Psal. LXXXI).* Hoc modo exhortatur ut largiendo quasi pauperes fiant, ut prosit paupertas eorum, sicut Christi paupertas profuit nobis: et Christus quidem nostri non sui causa pauper factus est, nos autem ut nobis proficiat.

Et consilium in hoc do, hoc vobis enim utile est, quod non solum facere sed et velle cæpistis ab anno priore. Nunc vero et facto perficite. Ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit et perficiendi ex eo quod habetis. Hoc dicit, ut voluntas illorum in opere appareat, si vera est, secundum vires, ut tantum det, quantum potest et vult animus, ut munda fiat conscientia, non in simulatione ut hominibus placeat, et mercedem apud Dominum non habeat. *Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum quod non habet.* Quoniam Corinthii ad hoc opus ministerii provocantur hoc eis indicitur, ut non plus tribuant quam possint, ne plus forte offerentes coacti, non voluntarii, gravati viderentur sine mercede futuri, quia qui coactus aliquid fecit mercedem non habet. Ecclesiæ enim Macedoniæ ultro obtulerunt cum precibus. Ut probarent tota se voluntate hoc facere, ut plus offerrent quam poterant, ideoque acceptabile fuit. Quanto enim amplius obtulerunt, tanto plus accepturi sunt: nam si tantum quis det quantum vult, aut potest, acceptum est: iudicio enim videtur hoc facere, ac per hoc tantum det, quantum potest et vult animus, ut rei hujus possit habere mercedem. *Non enim*

ut aliis sit remissio, nobis tribulatio. Verum est, quia sic dandum est, ut non egestatem præstet dantibus. *Sed ex æqualitate in hoc tempore præsentis.* Hoc dicit ut quantum habet ad tempus dividat sanctis, non enim plus exigitur, quam sibi debet retinere. (Greg.) Quia *diliges, inquit, proximum tuum sicut teipsum (Matth. XIX).* Unde Zachæus: *Eccce dimidium, inquit, bonorum meorum do pauperibus (Luc. XIX);* ut videlicet sollicitè perpendamus, quia et eos, quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoque videbimus, et qui abundantes aspiciuntur, si largiri negligimus, quandoque inopes erimus. Qui itaque nunc temporale subsidium pauperi tribuit, ab eo postmodum perpetua recepturus, ut ita dicam, quasi ad frugem terram excolit, quæ quod acceperit, uberius reddit. Restat ergo, ut nunquam elatio surgat ex munere, quando videlicet dives ex eo quod pauperi tribuit, agit, ut in perpetuum pauper non sit. *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestræ inopie sit supplementum.* (Ambr.) Hoc est, quod dicit, ut quia juxta tempus sancti inopiam patiuntur, deserentes omnia mundi, et se in divinis solis operibus constituentes, ut doctrinæ atque orationi insisterent, ad profectum multorum hi qui credunt, quique artibus aut negotiis insistent, aut certe facultates paternas habent, ministrent sanctorum inopiis: ut iterum sancti illis ubi divites sunt, et isti inopes communicent eis, quasi vice rependentes ministerio illorum, sicut dicit Dominus: *Quand u fecistis uni ex minimis istis, mihi fecistis (Matth. XXV).*

Ut fiat æqualitas sicut scriptum est. Hæc est æqualitas, ut quia isti in hoc tempore ministrant sanctis, reddantur illis vices in futuro: debitores enim sibi faciunt sanctos. *Qui multum habet, non abundabit: et qui modicum, non minorabit (Exod. XVI).* Hoc in Exodo legitur, plus enim habent sancti in spe futuri sæculi, et magis quam hi qui in hoc tempore videntur divites, et tamen æquabuntur illic utrique, ut sicut beneficio horum sanctorum inopia sustentatur, ita et beneficio sanctorum divites fiant hi in futuro sæculo in quo videntur pauperes: non enim totos se dederunt Deo, ut hic pauperes, illic essent divites, sed ex hac parte quia hic divites sunt, illic pauperes, sanctorum suffragio, qui hic positi jam illic mente sunt, ditabuntur: non enim quaecunque meritum est de justis laboribus ministrare sanctis. Qui multum, inquit, habuit, non abundabit, quia quod plus habebat dedit indigenti. Et qui modicum, non minorabit ille qui accepit ab illo qui abundavit, ut fiat, inquit, æqualitas. (Greg.) Multum vero ad edomandam dantis superbiam valet, si cum terrena tribuit, verba sollicitè magistri cœlestis penset, qui ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (Luc. XVI).* Si enim eorum amicitiiis æterna tabernacula acquirimus, dantes procul dubio pensare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quam egenis dona largimur. Huic per Paulum dicitur: *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum*

abundantia vestrae inopiae sit supplementum, ut videlicet, sicut superius dictum est, sollicitè perpendamus quia et eos, quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoque videbimus, et qui abundantes aspiciuntur, largiri negligimus, quandoque inopes erimus. Beatus igitur Job, ut diligenter ostenderet, humilitas atque misericordia, quanta in eum fuerint consideratione sociata, ait : *Si despexi praetereuntem, eo quod non habuerit indumentum, et absque operimento pauperem, si non benedixerunt mihi latera ejus, et de vellere ovium mearum calefactus est (Job. xxxi)*; ac si diceret : In amore proximi uno eodemque ordine et superbiae visum et impietatis premens praetereuntem quempiam est humiliter aspiciens non despexi, et misericorditer calefeci. Quisquis enim, super eum cui aliquid tribuit, fastu se elevationis extollit, majorem culpam intrinsecus superbiendo peragit, quam extrinsecus largiendo mercedem, utque ipse bonis interioribus nudus, cum nudum despicit vestiens, eoque agit ut seipso deterior fiat, quo se indigenti proximo meliorem putat, minus quippe inops est, qui vestem non habet, quam qui humilitatem. Unde necesse est, ut cum naturam nostram consortes exteriora non habere conspicimus, quam multa nobis desint bona interiora pensemus, quatenus sese super inopes cogitatio nostra non eleve, cum solerter videt quia nos tanto verius quanto et interius indigentes sumus. (*Hieron.*) O quanta beatitudo pro parvis magna recipere, aeterna pro brevibus, pro morituris semper viventia, et habere Dominum debitorem. Si qua autem vidua habet liberos, et maxime si nobis familia est, egentes filios non dimittat : sed ex aequalitate, ut meminerit primum animae suae, et ipsam putet esse de filiis, et partiatur potius cum liberis, quam omnia filiis derelinquat; imo Christum laborum suorum faciat cohæredem. Respondebis, difficile est, durum est, contra naturam, sed Dominum tibi audies respondentem (*Matth. xix*) : *Qui potest capere capiat*; et : *Si vis esse perfectus, non tibi jugum necessitatis imponit, sed potestati tuae liberum concedit arbitrium. Vis esse perfectus, et in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt apostoli, vende omnia quae habes, et da pauperibus*, et sequere Salvatorem, et nudam solamque virtutem nuda sequaris et sola : non vis esse perfecta, sed secundum gradum tenere virtutis, dimitte omnia tua quae habes, et da filiis, da propinquis, nemo te reprehendit, si inferiora secteris, dummodo scias tibi illam jure praelatam, quae elegerit prima. Dicit hoc apostolorum est et virorum, mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quae multis adjumentis vitae hujus indiguit. Audi Apostolum commonentem : *Non ut aliis refrigerium, vobis autem tribulatio, sed ex aequalitate vestra abundantia illorum sustentet inopiam, et illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum*. Unde et Dominus : *Qui habet, inquit, duas tunicas, det alteram non habenti (Luc. iii)*. Quid si Scythiae frigora sint, et Alpinae nives? non duabus aut tribus tunicis, sed vix pecudum pellibus repellun-

tur. Quidquid ergo corpora nostra defendere potest, et humanae succurrere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hoc una appellanda est tunica; et quidquid in praesentibus alimentis necessarium est, hoc unius diei victus appellatur. Unde praecipuum est : *Ne cogitatis de crastino (Matth. v)*, hoc est de futuro tempore, et Apostolus : *Habentes, inquit, victum et vestitum, contenti sumus (I Tim. vi)*, si plus habes, quam tibi ad victum et vestitum necessarium est, illud eroga, in illo debitorem esse te noveris. Ananias et Saphira apostoli meruere sententiam, quia sua timide servaverunt (*Act. v*). Ergone, inquit, puniendus est, qui sua non dedit? minime : puniti sunt quia impensuri voluerunt Spiritui sancto, et reservantes necessaria victui suo, quasi perfecte saeculo renuntiantes, vanam gloriam sectabantur; alioquin licet libere vel dare, vel non dare : quauquam et cui cupiat esse perfectus, praesens paupertas futuris divitiis compensanda sit. Quomodo autem vidua vivere debeat, brevi sermone Apostolus comprehendit, dicens : *Quae in deliciis est vivens, mortua est (I Tim. v)*.

Gratias autem Deo qui dedit eandem sollicitudinem pro vobis in corde Titi, quoniam exhortationem quidem suscepit. (*Ambr.*) Deus qui justus est sciens Corinthios velle proficere, Titi affectum incendit circa eos, ut adimpleret exhortatione sua voluntatem illorum in opere bono, qui videns profectum illorum consolatus est, irritatusque in eis. *Sed cum sollicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos.* Hoc est, videns proficere illos circa actus honos, sollicitior factus est circa affectum illorum, ita ut voluntarius proficisceretur ad eos, qui prius etiam rogatus excusarat ab eis propter vitia illorum. *Misimus etiam cum illo fratrem nostrum, cujus laus in Evangelio per omnes Ecclesias : non solum autem, sed et ordinatus ab Ecclesiis comes peregrinationis nostrae, in hac gratia quae ministratur a nobis ad Domini gloriam et destinatum voluntatem nostram.* Quia commendant quia ignorabatur ab his, ut scirent in quanta jam essent boni opinione, ad quos tales viri mittebantur, ut congauderent cum eis, augentes eos in fide operationis Dei, ad cujus gloriam sollicitè hoc agebant vicarii Christi, ut conditor Deus caeli et terrae agnosceretur in his. *Devitantes hoc, ne quis nas vituperet in hac plenitudine, quae ministratur a nobis in gloriam Dei.* Quoniam de ministerio agebatur, ideo hoc subjicit, ne negligens circa curam pauperum vel sanctorum judicaretur, si hoc segnius ageret : de hac enim re constituerant inter se apostoli, ut memores essent pauperum, quod ad Galatas significat. Cum ergo in vituperabilis esset in omnibus apostolus, ne in hac causa indiligens judicaretur, idcirco hoc se praemonere significat, ut hoc opere impleto in omnibus sollicitudo ejus et providentia appareret. *Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus.* Providet bona coram Deo, dum quod jubet Deus circa ministerium sanctorum, vel pauperum fieri docet; coram

hominibus vero sic providet bona, quia tales mittit ad hoc opus exhortandum, qui proliitate sua non faciant eis scandalum, sed provocent eos, ne bona doctrina apostoli per improvidos ministros ejus in vituperationem caderet. *Misimus autem cum illis, et fratrem nostrum quem probavimus in multis sæpe sollicitum esse: nunc autem multo sollicitiorem, confidentiam multa in vos, sive pro Tilo qui est socius meus, et in vobis adjutor, sive fratres nostri apostoli ecclesiarum, gloria Christi.* Titum ideo socium suum vocat, quia et ipse episcopus erat, cui ministerium dedit notum in omnibus ecclesiis ipsius provinciae, quibus addit et tertium fratrem probatum in multis operibus bonis atque sollicitum: per Titi autem relationem referentes bonam voluntatem Corinthiorum et cæterorum missorum quos apostolos ecclesiarum gloriæ Christi appellat. Sollicitiorem se factum esse ostendit videndi illos et exhortandi ad ministerium sanctorum: fiduciam enim accepit audiens meliores esse factos Corinthios. Unde satagebat venire ad eos, certus, quod obaudirent sibi ut bona opera facerent. *Ostensionem ergo quæ est charitatis vestræ et gloriæ nostræ pro vobis in illos ostendite in facie ecclesiarum.* Commonet eos ut in his quos mittit dilectionem suam ostendant, ut bona quæ de ipsis audierant vera probarent. Sic enim ostendebant profecisse se monitis Apostoli, si missos ab eo cum honore exceperint, ut cæteræ ecclesiæ agnoscerent vera esse bona, quæ de eis dici cœperant. Provocat ergo animos eorum, quia de quo bene sentitur, solet se meliorem præbere.

CAPUT IX.

Apostolus, suspicionem excludens, docet eleemosynam dandam esse velociter, hilariter et abundanter.

Nam de ministerio quod fit in sanctos, ex abundantia est mihi scribere vobis: scio enim promptum animum vestrum, pro quo de vobis glorior apud Macedones. (Ambr.) Et hæc oblectantis verba sunt: superfluum enim esse dicit scribere de ministerio, quod fit in sanctos, ut de his bene sentire videatur. Superfluum est enim si commoneas eum, quem scias facturum, sed ut diligentiam suam ostendat, necessarium est ut scribat, et ut hos promptiores faciat, et quid de his cæteris prædicet, manifestet: quia superflua solent majorem parere sollicitudinem. Nam et Dominus non dubitans de amore erga se Petri apostoli, tertio dicit ei: *Simon Joannis, amas me?* (Joan. ult.) Quæ trina repetitio quasi superflua videtur, sed prodest ad perfectionem monitionis, ut sciat se cum magna diligentia debere curare, quod frequenter mandat. *Quoniam Achaia parata est ab anno præterito.* (Græg.) In quibus enim non tam opera, quam pia vota requirebat, in eis procul dubio plus laudat pia vota, quam opera. Notandum tamen est, quia habet improprium hæc ipsa consolatio cum dicitur, *ab anno priore*; bonum quidem, sed tarde fecerat, atque ideo hoc magister non sine reprehensione laudabat: medicus quippe est, medicamentum vulneri apponit, quod et ea quæ purgata

sunt, refovet, et ea quæ putrida inveniuntur, mordet. (Ambr.) Post Macedones Achaia, id est, ecclesiæ provinciae Achaicæ, non tamen omnes quia et Corinthii Achaici sunt, præparaverant se æmulatione ducti Macedonum, ut ministrarent sanctis, quo dicto plus exhortatur Corinthios cum dicit illos paratos ab anno priore, sed exspectare jam hoc, ut divideretur ministerium illorum, pro uniuscujusque necessitate. *Et vestra æmulatio provocavit plurimos.* Post Macedones Achaiam paratam dicit. Deinde ut et Corinthii fiant parati secundum promissum suum. Cæteræ vero ecclesiæ æmulatione Corinthiorum, dum audiunt illos prius multis erroribus fuisse implicatos, post autem corrigentes se bonæ voluntatis effectos, incitati sunt ad bonum opus; quia si hi qui post acceptam fidem male versati sunt hæc cœperant hæbere voluntatem, quanto magis isti, in quibus hæc vitia non sunt reperta! *Misimus autem fratres, ut ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte, ut quemadmodum dixi parati sitis.* Hos fratres memorat, quos supra, id est, Titum et quos ei adjunxit adjutores, qui impensius exhortarentur eos ad promissionem implendam in ministerio sanctorum, ut non solum litteris, sed et facie ad faciem oblectarent eos crebris admonitionibus, ne exsultatio Apostoli, qua in splendore animi eorum gloriabatur, evacuaretur. Sæpius ergo hoc memorans, sollicitudinem suam circa eos ostendit, nolens illos confundi. *Ne cum venerint mecum Macedones et invenerint vos imparatos erubescamus nos, ut non dicamus vos, in hac substantia.* Manifestum est, quia si non hoc inventum fuerit quod testificatus est de his, et ipse erubescat in ipsis, et ipsi amplius confundantur, qui nec propter quod testis eis exstitit Apostolus, id agere nisi sunt, quod verum illud facerent, vel propter tanti viri personam. *Necessarium ergo existimari rogare fratres, ut præveniant ad vos, ut præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non quasi avaritiam.* Ut sollicitudinem suam adhuc manifestet, rogasse se dixit fratres, per quos admoniti id implebant quod promiserant, et non implebant. Cum supra Titum voluntarium dicat profectum, hoc est, non illi fuisse extortum, sed mox ut audivit libenter amplexus est, ut videatur voluntarius ad illos profectus propter spem illorum: nunc non ideo se rogasse hos significat, quasi nolentes ire, sed suum affectum probat circa illos, quando volentes ire insuper rogat, ut sine aliqua mora fiat, quod et illi volunt, et hic precat. Hoc ergo agit cum his, ut in promissione sua fideles sint, et se ideo commone propter existimationem illorum, non circumvenire, sed ut tantum offerant, quantum non pœniteat. *Hoc autem dico quia qui parce seminat, parce et metet.* Parcum avarum significat, cui extorquetur, ut inferat, pœnitet enim, quia promisit; hoc et de tarditate eorum colligit, qui olim promiserant, et diu deliberabant. Huic parco perparva messis est, quia cum dubitatione seminat, nescit enim prodesse quod facit. *Et qui seminat in bene-*

dictionibus, de benedictionibus et metet. (Greg.) Hic in benedictione seminat, qui bona voluntate, sub spe futuræ retributionis hoc agit. Unde et prædicator egregius, ut ad largitatis gratiam viscera nostræ compassionis accenderet, dixit: *Propter nos egenus factus est cum dives esset*, qui si etiam dicit, *non ut alia sit remissio, nobis autem tribulatio*, hæc procul dubio condescendendo infirmis intulit, quoniam quibusdam inopiam ferre non valentibus tolerabilis est minus tribuere, quam post largitatem suam ex inopiæ angustia murmurare. Nam ut ad magna largiendi studia audientium mentes accenderet, paulo post intulit dicens: *Hoc autem dico, qui parce seminat, parce et metet*: plus autem nonnunquam esse dicimus, compati ex corde, quam dare; quia quisquis perfecte indigenti compatitur, minus æstimat omne quod dat, nisi enim dantis manum bona voluntas vinceret, idem prædicator egregius discipulis non dixisset, *qui non solum facere, sed et velle cœpistis ab anno priore*. Facile quippe est in bono opere obedire etiam nolentem, sed hæc magna in discipulis virtus exstiterat, eos bonum, quod illis præceptum est, et ante voluisse. *Unusquisque prout destinavit corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* (Ambr.) Docet illos tunc prodesse hoc in futurum, si læto animo fiat: ex his enim qui inferunt, hunc elegit Deus cui retribuatur, qui devoto corde operatur, quasi thesaurizans sibi apud Deum: quia qui invitus facit, propter præsentem pudorem ne aliis inferentibus turpis inveniatur, mercedem non habet. *Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis.* Dei potentiam ad esse illis exoptat, ut sicut in emendandis vitiis, et doctrinæ veritate compungit corda illorum, ita et in hoc faveat cœptis illorum, ut abundant in omni bono per gratiam Dei. *Ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes abundetis in omne opus bonum.* (Ambr.) Hoc dicit et optat, ut in omni semper sufficientes sibi sint Dei nutu, nec indigeant his quæ ad salutem necessaria sunt. Si ergo sufficientiam sibi solam eligant, poterunt in Dei opere abundare: illud enim sibi retinendo quod sufficit, cætera in usus sanctorum, vel pauperum impendant necesse est, et hoc erit abundare in omni opere bono; licet enim exigui hominis sit parvum quod tribuit, abundat tamen quia recto iudicio fit, et non solum quæritur quantum, sed et de quanto, et quo animo detur. Denique illa vidua in Evangelio de parvo laudata est, et qui multa mittebant laudati non sunt, illius enim parvum multum est, quia plus misit quam poterat: divites autem minus miserunt, cum plus possent, ac per hoc modicum illius, quia ultra vires suas misit, plus inventum est quam divitum multum, quia de eo quod abundabat eis miserunt, qui ergo tantum dat, quantum potest, recte facit, viduam tamen illam ante se habet, quia hæc omne quod habuit misit (Luc. XXI). *Sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia ejus manet in sæculum sæculi.* Hoc in Psalino scriptum est CXI: per exemplum addit ad curam pau-

perum, ut in omni opere bono abundant. Si enim hujus qui pauperibus largitur iustitia manet in æternum, quanto magis ejus qui ministrat sanctis? pauperes enim possunt dici; qui publice egeni sunt; sancti enim discernuntur ab his, quia hi servi Dei sunt, insistentes orationibus et jejuniis, puram vitam agentes. Sicut et Anna prophetissa quæ non discedebat de templo, jejuniis et orationibus serviens die ac nocte (Luc. II), omnem mundi curam postponens. Misericordia ergo hæc appellata est iustitia, quia sciens qui largitur omnia Deum communiter omnibus dare, quia sol ejus omnibus oritur, et pluit omnibus, et terram omnibus dedit, idcirco dividit cum his, qui copiam terræ non habent, ne beneficiis Dei privati videantur. Justus ergo est, qui sibi soli non delinet, quod scit omnibus datum, et justus non solum nunc, sed et in æternum, quia in futuro sæculo hanc habebit secum in perpetuum.

Quæ autem administrat semen seminanti, et panem ad manducandum præstabit, et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum justitiæ vestræ, ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem. Omnia Dei sunt, et semina, et nascentia Dei nutu crescunt, et multiplicantur ad usus hominum. Deus ergo qui hæc dat, ipse et jubet de his communicari eis qui indigent, ac per hoc, non poterit qui tribuit juxta Dei voluntatem, Dei nutu non augeri incrementis hujusmodi ad amplificandum fructum justitiæ, danti enim addit, ut eo amplius habeat, unde largiretur. Hæc est iustitia, ut quia Deus dat, retribuatur ex eo et homo ei, cui deest; hos enim vult ministros esse eorum, qui potiora eligentes copias præsentis temporis spernunt, totos se Dei rebus obligantes. Unicuique enim secundum bonam voluntatem Deus præstat auxilium. Sancti enim qui nihil volunt hic possidere, nisi victum habere et vestitum, hos qui hæc habere volunt tutores illorum Deus esse disposuit, ut qui bene et simpliciter eis ministraverit, amplifcetur Dei nutu, ut habeat unde semper largiatur, et ad præsens locupletatus, et in futurum. Semel enim seminans bis metet, ita ut si futuris spebus consultit, nolit eos subjectos habere, sed magis se eis inclinet, quia a Deo hujus rei accipiet mercedem. Si enim ad præsentia humiliari eos sibi voluerit, spem futuri amittit. Hic enim accepit mercedem operis sui, non simpliciter hoc agens, sicut dicit Dominus: *Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam.* (Matth. VI).

Quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo, quoniam ministerium hujus officii, non solum supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerii hujus, glorificantes Deum in obedientiam confessionis vestræ, in Evangelium Christi, et simplicitate communicationis in illos, et in omnes, et in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis. Gratias Deo super inenarrabili dono ejus. Hoc dicit quia quicumque operatur per dispensatores doni Dei hoc opus unde gratiæ agantur Deo, ab his qui necessarios sumptus

accipiunt sub nomine Christi, non mendicitati subiecti, sed Deo, de cuius bonis ali se norunt, non tantum ab eis gratiæ illis referuntur, sed a reliquis fratribus, qui pro his gratias agent Deo, commendantes factum ipsorum Domino, ut paucis tribuentes a multorum obsecrationibus commendentur Deo : probantes enim mentem eorum in hoc opere, magnificant in eis Dominum, cuius spe firmati, obediunt Evangelio Christi in subiectione mentis, ne velint eos sibi humiliari, ut præbeant quæ necessaria sunt sanctis; et hoc erit in simplicitate agere gratias communicationis illorum, commendantes se orationibus ipsorum et desideris eorum. Quis enim non cupiat oculis videre necessitatibus suis propter Dei nomen subiectos? Denique Dei dona vocantur : Deo enim dat, qui his ministrat, quia qui iubet fieri, ipsi imputatur, quod datur. Gratias autem Deo in his agentes, et super ineffabili dono ejus; donum enim Dei est quod incitat bonum opus homines, spes enim promissa accessit ad ministerium supradictum.

CAPUT X.

Excusat se Paulus de sibi false impositis per facti evidentiam, per rationem et exempla.

Ipse autem ego Paulus, obsecro vos per mansuetudinem et modestiam Christi, qui in facie quidem humilis inter vos, absens autem confido in vobis. (Ambr.) Hoc est quod dicit nunc, quia talis est absens, qualis et præsens, nec enim humilis erat ad faciem adulatione, aut subiectione alicujus rei, qui constantiam suam sic zelabatur, ut aliquando etiam a licitis temperaret ne inclinaretur; unde dicit in alia Epistola (I Cor. vi) : *Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate : esca ventri et venter escis, et hunc et hanc Deus destruet.* Ideo ergo absens obsecratur, et modestiam Christi interponit, ne præsens durior inveniatur, causa vitiorum eorum, quam est in Epistola, ut componentes se qui adhuc non emendaverant, mollirent sibi rigorem Apostoli, ut moderatos eos inveniens pressa severitate lætaretur in eis. Confidentiam itaque fiduciam severitatis significavit, quam forte in Epistola tantum habere putabatur, non tamen præsens facie, quia in prima Epistola severus, et nimis rigidus videtur, et ideo commonet ne eadem severitate præsens utatur, sicut non sperabant. *Rogo autem ne præsens audeam per eam confidentiam, qua existimor audere in quosdam, qui arbitrantur nos, tanquam secundum carnem ambulemus.* Idem sensus est, quem ut delucidet, repetit : orat enim ut tales illos inveniatur, ne cogatur irasci, sed ut requiescat cum eis. Hic ergo aperuit quod supra significavit, et adhuc in subiectis plenius manifestat, hanc esse confidentiam, quam hic fiduciam dixit, datæ sibi potestatis a Christo, cuius vicarius est, ut vindicet in eos qui sub nomine Christi agentes non obediunt ut corrigant, in quibus reprehenduntur. Hos dicit, qui non recipiendæ spiritalia quæ ab Apostolo dicebantur, sic eum existimabant, quasi carnalia loqueretur, quæ recipienda non essent. Ideo dicit : *Qui nos arbitrantur secundum carnem ambulare, quia*

A qui spernit spiritalia, putat illa carnalia. In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. Hoc est, in corpore positi, spiritaliter vivimus : spiritaliter enim vivit, qui facit quod placet Deo, hic ergo secundum carnem militat, qui desideriis obtemperat. Omnis enim error caro dicitur : Christo autem ipse militat, qui obaudit eum in fide et disciplina. *Nam arma militiæ nostræ non carnalia, sed potentia Deo.* Ideo fortia quia incorrupta, omnia enim carnalia corrupta sunt, arma ergo ideo, quia repugnant vitiiis, signum habentia imperatoris sui Christi, qui hostis est vitiorum. Sicut enim imperator per milites vindicat suum regnum, ita et Salvator per nos servos suos defendit unius Dei professionem et disciplinam. *Ad destructionem munitionum consilia destruentes, et omnem altitudinem extollem se adversus scientiam Dei.* Arma spiritalia fides est incorruptæ prædicationis, per hæc Deus vincit principes et potestates, quos constat ut sibi usurpent imperium extolli contra fidem Christi, cogitationibus se hominum inserentes, ut avocent eos a Dei dominio, quas cogitationes destruit veritas fidei. Munitiones ergo principes dicit, et potestates, et spiritalia nequitia, qui se extollunt, et armant infidelium animos ad contradicendum Christo, contra quos pugnat Dei lex, dissipans consilia eorum. *Et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Captivat intellectum, dum contradicentem rationem vincit, et ad fidem Christi, cui prius repugnauerat, numilem et mansuetum inducit, et parat. *Et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia.* Manifestum est, quia vindicat inobedientiam, cum illam condemnat per obedientiam, tunc illam destruens, quando eos qui resistunt perducit ad fidem, ut perfidia ab his, quibus defendebatur, damnetur. *Quæ secundum faciem sunt, videte.* Nunc vult eos quæ palam sunt considerare, id est, ea quæ edicturus est, quia sunt aperta dijudicare. Dicit ergo : *Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se, quia sicut ipse Christi est, ita et nos.* His loquitur quorum tangit superbiam, qui de se præsumentes inflatione animi, minus quam dignum erat de Apostolo sentiebant, quasi non egerent præceptis ejus; quos commonet, ut si de se considerent, quia erant servi Christi, non utique deberent de Apostolo dubitare : sed et de eo quamvis impar sit, vel similiter sentire, cum utique magis præferre sibi deberent magistrum gentium; sed hic humilitatem illos in se docet æquans se illis, cum esset vas electionis, et magister gentium in fide et veritate. Hoc ergo vult illos considerare, quod utique clara luce videtur, quia de Apostolo nemo credentium non plus æstimet, quam de se, quanto magis nemo minus, quam de se debeat æstimare? hos ergo contestatur ac docet ne elatione mentis, bonæ vitæ meritum perderent, qui enim scit se aliquid esse, humiliat se ut amplior fiat. *Nam et si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit Dominus, in edificationem, et non in destructionem vestram, non erube-*

acem. Nunc significat quia superius se humiliavit, ipsius se comparando, cum si se erigat, non erubescat quia a Domino accepit potestatem prædicandi, ut salvet, non ut perdat obaudientes. Si ergo hic, qui a Domino missus est, inclinatur et comparatur se inferioribus, quanto magis hi qui nullius erant testimonii, comparare se non deberent, non dicam præferre majoribus? *Ut autem non existimer tanquam terrere vos per epistolas.* Ille potest videri terrere per epistolas, qui neque auctoritatis alicujus est, neque præsens fiduciam habet arguendi, absens autem ideo audet, quia præsens timet. *Epistolæ, inquit, grates sunt et fortes, præsentia autem corporis infirma et sermo contemptibilis, hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales et præsentem in facto.* Ideo non se alium esse absentem, quam præsens est, probat, quia non erat præsumptor, a Domino enim acceperat potestatem: cui enim non est data potestas absens potest audere, præsens autem pudorem patitur. Ideo Apostolus non erubescit dum corripit, quia fiducia potestatis hoc agit. Hæc propter hos loquitur qui non inissi prædicabant adulantes quia seipsum commendare volebant. (Greg.) Sed plerumque prædicatores sancti ostendere semetipsos, ut prosint, cupiunt, nec tamen possunt, plerumque ut quieti sint appetunt, nec tamen permittuntur. Nemo igitur scit quando lucem nubium pluvie ostendant, quia nemo comprehendet quando Deus virtutem prædicationis dat, ut prædicantium gloria clarescat. Unde Dominus ad Job ait: *Nunquid scis quando præcepit Deus pluviam, ut ostenderent lucem nubium ejus?* (Job. xxxvii.) Ac si aperte dicat, nunquid si venturos in mundo prædicatores jam conspicias, quando eos ad prædicandum Dominus repletionem spiritus impellat, quibusve modis eorum vitæ claritatem modo innotescat, apprehendis? unde adhuc apte subjungitur: *Nunquid nosti semitas nubium magnas, et perfectas scientias?* (Ibid.) Habent istæ nubes semitas subtilissimas, scilicet sanctæ prædicationis vias, angusta quippe porta est quæ ducit ad vitam. Eos ergo per semitas astringunt, qui ab intentionis eorum tramite per lata mundi desideria evagando non exeunt: arcta enim bene vivendi censura non est ampla via, sed semita, in qua prædicator quisque studiose constringitur, qui se sub præcepto-
rum custodia sollicitè coangustatur.

Non enim audeamus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsum commendant. (Amb.) Hi sunt qui semetipsos commendant, qui non accepta potestate dominari volunt, homini suo vindicantes auctoritatem; qui e. im mittitur non sibi, sed ei a quo mittitur vindicat potestatem, per quod etiam ostendit se a Domino dispensatorem electum. Sic ergo non se conjungit, aut comparat his qui non inissi prædicant, dum nihil ultra concessum præsumit. *Sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, et comparantes nosmetipsos nobis. Nos autem in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ, quam mensus est nobis Deus, mensuram vertigendi usque ad vos.* Tanta se uti

A dicit potestate, quanta concessa est ab auctore, nec mensuram egredi vult; idcirco non superba, inquit, erit gloria nostra, quando non egredietur terminum datæ potestatis. Gloriam pro auctoritate posuit, qua utebatur in correptionibus peccatorum, ut salvos eos faceret, nec tamen se gloriari dicit in extollentia potestatis, sed ad ædificationem illorum: ostendit enim potestatem, de qua si gloriari vellet, non illum puderet, quia data est illi a Domino. Sed hic sic illa utitur, ut non gloriatur nisi in profectu credentium, corripens constanter vitiosos, ut gloriatur in salute illorum, ut potestas data salutis proficiat, non elationi. Duplici igitur genere non se in immensum gloriari testatur, et quia secundum datam potestatem, sicut dixit, et quia non ultra quam prædicatio ejus personabat, vindicabat sibi auctoritatem. De his enim confidebat quos ipse fundaverat in fide Christi; partitum enim dicit unicuique ad quos in prædicatione dirigeretur, ut singuli aliquas civitates proprias haberent, de quorum fide gloriarentur. Dei enim nutu Macedonibus prædicare advocatus est hic Apostolus, et ut Corinthiis evangelizaret a Domino monitus est. His ergo audenter loquitur, quos ipse fundavit, et ad quos Dei nutu pervenit: cæteris non tali fiducia, quia in aliena regula erant, hoc est in parte alterius evangelistæ. *Non enim quasi non pertinentes ad vos superextendimus nos.* Hoc est, non quasi non inissi pervenimus ad vos in prædicatione, sed destinati Deo mittente nos ad vos. Superextendi autem est ultra extendi, quam conceditur, sed non ultra, quia mensuram dedit Deus, quam servarent evangelistæ ejus, quam hic se custodisse testatur. Ideo enim hoc ostendit, ut sciant quoniam a Deo ad hos directus est, ac per hoc obaudire illos debere movita ejus, ne contemnentes Deo a quo missus est resistere viderentur. *Usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi, non in immensum gloriantes in alienis laboribus.* Hic manifestius apparet quod dicit, quia ipse illos fundaverat, ideo tanta fiducia ad hos loquitur: nec enim labore alterius acquisiti fuerant ad fidem, sicut in alia Epistola ait (I Cor. iv): *In Christo enim per Evangelium ego vos genui.* Non ergo extra mensuram gloriatur, qui in labore suo gloriatur. *Spem autem habentes crescentis fidei vestræ in vobis magnificari.* Quia fructum laboris sperat quæsitæ fidei eorum, idcirco non negligenter hoc agere se profitetur ne tædiis et molestiis cederet, quia magnificari se credit apud Deum, si augeantur in fide auditores ejus, sicut dicit Dominus: *Pater, sicut misisti me in hunc mundum, et ego misi eos in hunc mundum, et pro eis sanctifico meipsum* (Joan. xvii): hoc dicit, quia testimonium magistri est in discipulis obaudientibus. Unde ait. *In vobis magnificari, secundum regulam nostram in abundantiam, etiam in illa quæ ultra vos sunt evangelizare.* Lætior de fide eorum, ultra eos prædicaturum se necessario profitetur, ad augendam gloriam prædicationis, ubi non adhuc fuerat prædicatum. *Non in aliena regula in his. quæ præparata sunt gloriari.* Manifestum est quia vir pru-

dens, non in his confidit, neque gloriam sperat, quæ in aliorum laboribus constant. Ideo et Apostolus non audet in hos qui aliis prædicantibus crediderunt, ne in alienis laboribus gloriari videretur: sed hoc nititur, ut eis prædicet quibus non erat annuntiatum, ut gloriam labore suo quærat. *Qui autem gloriatur in Domino gloriatur.* Hoc dicto significavit ipsam confidentiam, et gloriam Domino dandam, cujus gratia est, ut qui in potestate evangelica confidit, Deo auctore confidat, ut quæstus omnis negotii divini Domino in lucrum veniat. Sed qui non accipit potestatem a Deo non potest in Domino gloriari, quia suam gloriam quærit. *Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.* Verum est, quia illum Dominus commendet, et ille probatus est, quem dignum habet, ac mittit ut prædicet donum ejus. Quem autem non mittit, non illum commendat: ipse autem se commendat qui non missus prædicat, ac per hoc idoneus non est, sed præsumptor et reprobus.

CAPUT XI.

Præmittendo rationem suam ponit commendationem Apostolus, ex suis operibus, et malis perpeſsis.

Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, sed et supportate me. (Ambr.) Incipiens vera de semetipso narrare, insipientem se dicit, quia ad laudem ejus videtur pertinere. Propter quod dictum est, « non te laudent labia tua, sed proximi tui: » sed hic dolore compellitur propter hos, qui cum de eo præ cæteris bene sentire debrent, indigne sentiebant. *Æmulor enim vos Dei æmulatione: despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* Quæ locuturus est amore eorum dicturum se ostendit, ut non magis ad laudem ejus proficiat, sed ad horum profectum, ut discant, quemadmodum parenti suo in Evangelio faveant: quia vituperatio patris, detractio filiorum est, et laus filiorum gloria patris est. Virgines ergo eos esse in fide, unde et corruptores fidei zelatur ab his, ut in die judicii incontaminatos eos assignet judici Christo. Hinc est unde et in Apocalypsi Joannis legitur: *Hi sunt, inquit, qui cum mulieribus se non coinquinaverunt, virgines enim permanserunt: hi sequuntur Agnum quocunque vadit (Apoc. xiv).* In mulieribus errorem significavit, quia error per mulierem cœpit, sicut et Jezabel mulierem dicit propter uxorem Achab, quæ zelo Baal Dei prophetas occidit (*III Reg. xviii*), cum intelligatur idololatria, qua corrumpuntur mores, et fidei veritas. Nam si mulieres intelligas, ut ideo putes virgines dictas, quia corpora sua incontaminata servaverunt, excludis ab hac gloria sanctos, quia omnes apostoli exceptis Joanne et Paulo uxores habuerunt, et vide an conveniat accusare apostolum Petrum, qui primus inter apostolos est, quanto magis inter cæteros! (*Aug.*) Quod vero in evangelica parabola (*Matth. xxv*) sponso dixit obviam venire virgines, sic intelligendum puto,

ut ex ipsis virginibus constet ea, quæ dicitur sponsa, tanquam si omnibus Christianis in Ecclesiam concurrentibus, filii ad matrem concurrere dicantur, cum ex ipsis filiis constet ea, quæ dicitur mater: nunc enim desponsata est Ecclesia et virgo est ad nuptias perducenda, id est, cum se continet a corruptione sæculari; illo autem tempore nubet, quo universa mortalitate prætereunte immortalis conceptione fetatur: *Desponsavi, inquit, vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* Vos, inquit, virginem a plurali ad singularem concludens: ideo et virgines dici possunt, et virgo. *Timeo autem ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate, quæ est in Christo.* (Ambr.) Ostendit qua causa cogitur vera de se protestari, ad hoc enim gloriam sibi datam profitetur, non ut se laudet, sed ut illos deformet qui sub nomine Christi contra Christum prædicabant, a quibus Corinthii seducebantur, et veritas hæc his magis quam ei proficeret. Hoc enim agit, ne audiantur seductores, quos diabolo comparavit propter astutiam malitiæ eorum, quia corrumpere fidelium corda a veritate Christi conantur. Hoc ergo timens semper sollicitus de eis est ne violentur. (*Aug.*) Virginitatem corporis paucæ feminæ habent in Ecclesia, sed virginitatem cordis omnes fideles habent in ipsa fide. Virginitatem cordis timebat Apostolus corrumpi a diabolo, quam qui perdidissent, sine causa sunt virgines corpore. Mulier catholica præcedit virginem hæreticam; illa enim non est virgo in corpore, illa mulier facta est in corde, et mulier, non a marito, sed a serpente. Quid autem Ecclesia? *Super aspidem, inquit, et basiliscum ambulabis* (rex est serpentium basiliscus, sic diabolus rex est dæmoniorum), *et conculcabis leonem et draconem (Psal. xc).*

Nam si is qui venit, alium Christum prædicat quem non prædicavimus, aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis, aut aliud Evangelium, quod non recepistis, recte pateremini. (Ambr.) Quare ait: *Recte pateremini*, si alius vobis Christus prædicatus fuisset, aut si alius spiritus, vel aliud Evangelium traditum vobis fuisset, cum dicat Galatis: *Si quis vobis annuntiaverit præterquam quod accepistis, anathema sit? (Gal. i.)* Si Galatis perversum erat aliud accipere, quam ab apostolis fuerat traditum, quomodo Corinthiis rectum erat, si alius Christus prædicatus illis fuisset? Sed sciens Apostolus nunquam alium Christum, quam hunc qui crucifixus est prædicari, idcirco ait, *Recte pateremini*, si vobis alius potior Christus ab his qui veniunt prædicatus fuisset; Galatis autem anathema dixit, si aliud audirent quod non utique majus esset, sed contrarium. Porro autem, inquit, ipse Christus prædicatur ab his, qui a nobis annuntiat, et hoc Evangelium, quid causæ est, ut nos inferiores habeamur, cum nihil amplius ab illis addiscatur? Superius de pseudoapostolis loquitur, fidei corruptoribus, hoc loco autem de veris prædicatoribus, quia

plebs Corinthiorum variis erroribus fluctuabat, ut aliqui faverent pseudoapostolis, quidam eis a quibus compositis verbis eadem audiebant quæ ab Apostolo audierant, alii autem apostolis favebant, quia cum Domino fuerant, apostolum suum Paulum deformantes, quia in carne non viderit Dominum.

Existimo enim me nihil minus fecisse a magnis apostolis. Non vult gratiam Dei inferiorem in se videri, quia similiter docuit et eadem fecit, quæ faciebant apostoli qui propensiores videbantur, quia priores cœperant docere et fuerant cum Domino. Unde majoris auctoritatis esse putabantur, cum hujus Apostoli electio cum testimonio sit, et amplius cæteris laboraverit, et Dominum in templo orans viderit, et locutus sit ei. *Et si imperitus sermone, sed non scientia.* Hoc non ad apostolos pertinet, quia non erant eloquentes, ut puta sine litteris, pleni tamen sancto Spiritu, sed hos tangit, quos præferabant Corinthii causa accurati sermonis, cum in religione vis sermonis necessaria sit, non sonus dulcis. Quomodo tamen se humiliat ut imperitum se esse dicat in sermone, et ubi est illud, quod Festus ait: *Paule, inquit, Paule, multæ litteræ te faciunt extorrem [excordem]? (Act. xxvi.)* Hoc ergo dicens non se loqui nescire voluit intelligi; sed propter eos qui non per fidem, sed per eloquentiam commendari volebant, et in eo tamen dixit se imperitum, quod non habet crimen. In eo autem quod non caret crimine, et acquirit salutem, non se imperitum pronuntiavit, quia qui imperitus est in sermone, reus non est apud Deum, qui autem scientiam Dei non habet, reus est ignorantia, quia non licet ignorare, maxime quod pertinet ad salutem. Quamobrem Apostolus, spreta eloquentia, id agebat, ut fides teste virtute acceptabilis esset, ut non fidem eloquentia commendaret, sed virtus, cui cedit eloquentia. *In omnibus autem manifestus sum vobis.* Manifestum se dicit esse Corinthiis in omnibus, quia non ignorabant etiam loquendi habere illam peritiam, et hoc scientes alii favebant in eo, quo istum inferiorem nesciebant, ideoque commotus loquitur, quia hoc pejus erat, ut cum scirent illum in nullo deesse, humiliarent illum cæteris, cum vidissent per eum non solum impleri prædicationem, sed signa ac prodigia fieri apostolica. *Aut nunquid peccatum feci meipsum humilians, ut vos exaltemini. Quoniam gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis? Quoniam inflati erant eo quod sumptus ab eis accipere noluit, et propter hoc alios ei præponebant, idcirco, nunquid peccavi, ait, quia me humiliavi, ut me indignum ad accipiendum judicaret? quia inde mihi irascimini, cum hoc non peccati sit, sed gloriæ. Itaque sic se humiliavit, cum id quod sibi debebatur, non exegit: debitum enim erat, ut sumptus ab his acciperet, quibus prædicabat Evangelium Dei, sicut Dominus constituit dicens: *Dignus est operarius mercede sua (Luc. x)*; sed ut ad utilitatem eorum proficeret, refutavit: duabus enim ex*

causis oblatos sumptus refutavit, ne et pseudoapostolis similis inveniretur, qui non ad gloriam Dei, sed ad suam utilitatem prædicabant, ut non occasionem acciperent deprædandi; alio enim non accipiente, non potest alter multum expetere, et ne vigor evangelicæ potestatis torpesceret; qui enim a peccantibus accipit, arguendi auctoritatem amittit. Sic ergo exaltantur, cum ideo ab eis non accipitur, ut correpti emendentur, a morte elevati ad vitam. *Alias ecclesias exspoliavi accipiens stipendia ad ministerium vestrum, et cum essem apud vos et egerem, nulli onerosus fui.* Ostendit enim non solum noluisse se ab eis accipere, sed et ab aliis accepisse, et eis ministrasse, et ut multum hoc ostendat fuisse, non parum, ait: *Alias exspoliavi ecclesias ad ministerium vestrum.* Non parva ergo significat se in eos impendisse: cum enim dicit, *exspoliari*, multa accepta et data significat, non extorta; unde subjicit, accepto stipendio, stipendium enim est quod militans accipit ad sumptus vice mercedis. Ruborem ergo incussit eis, quia non utique dolo refutavit, quando ipse eis ministravit, et ut per hoc ministerium, quod promiserant facilius implerent, scientes se esse debitores, ut non valde jam gloriosum sit ministerium eorum, sed debitum, ne vel inde se jactarent. *Et cum essem, inquit, apud vos, et cum egerem nulli onerosus fui, in tantum eis proficere voluit, ut egestatem suam consolaretur propter eorum salutem: passus enim egestatem contentus fuit, ne illi aliquid scandalum paterentur; qui enim dat putat se exaltari, et jam non se patitur argui. Nam quod mihi deerat suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia.* A Macedonibus semper accepit, quia prius vitia sua correxerunt; et sicut a Corinthiis accipiendum non erat, ne illis in scandalum proficeret: sic iterum a Macedonibus accipiendum erat, ne bene seminantes fructum amitterent. *Et in omnibus sine onere me vobis servavi et servabo.* In eo se permanurum dicit, ut si se corrigant, propter pseudoapostolos, qui occasionem quærebant deprædandi eos. (Greg.) Pensemus ergo si possumus, Paulus apostolus, qui tantum patiens inter persecutores, quantum mansuetus inter discipulos fuerit, certe Corinthum veniens ab idolorum servitio Corinthios retraxit, quis esset verus Deus innotuit, æternæ eis vitæ gaudia prædicavit, et cum magnam multitudinem populi in fide collegisset, tantam illic inopiam per tulit, ut victus sui gravi necessitate laboraret, et panem terræ a discipulis non accepit, quibus panem cœli prædicavit, instabat verbo pro vita audientium, instabat labori manuum pro vita corporis sui, de terris quoque aliis ei stipendia a discipulis mittebantur, ut Corinthiis prædicare sufficeret; ipse quippe ad eosdem Corinthios post per Epistolam loquitur, dicens: *Cum essem apud vos et egerim, nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat suppleverunt fratres qui venerunt a Macedonia, quibus ad magnum quoque improprium præmisit, dicens: Alias Ecclesias exspoliavi, accipiens stipendium ad*

ministerium vestrum. Pensemus ergo si possimus, A
 cujus hoc mansuetudinis fuerit, panem spiritus prædicare, et panem carnis non accipere, corda audientium de divitiis æternis instruere, et inter eosdem discipulos fideles et abundantes fame laborare; inter satiatos pati inopiam, nec tamen quod patiebatur dicere; quæ patiebatur non dicere, nec tamen dolere; videre dura erga se corda auditorum tenacium, nec a prædicatione desistere. Nam sicut apostolorum Acta testantur, anno et sex mensibus continue in eadem civitate prædicavit (*Act. xviii*); cumque ab eisdem Corinthiis recessisset, ad eos postmodum scribit, quod apud eos positus pertulit: quare autem hoc eis cum inter eos viveret nunquam dixit? ne quod erga eum factum ex bona voluntate non fuerat, fieret ex jussione, et eum innoceret eorum misericordia, remaneret voluntas ignota. Quare autem hoc postmodum longe positus scribit? ne omnimodo discipuli incorrecti remanerent, et quales magistro in tenacia fuerant, aliis quoque fratribus tales essent. Vere et in hoc Paulus, vere magister gentium sua negligens, aliena curans, implevit quod prædicaverat, Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius, et non quæ sua sunt singuli cogitantes, sed ea quæ aliorum. Quanta itaque ista mansuetudinis virtus est, quanta tranquillitas spiritus? quis autem nostrum, si unum hujus mundi vitæ ad omnipotentis Dei servitium convertisset, seque egere conspiceret, et illum sibi vitæ suæ subsidia non præbere, non protinus de ejus vita desperasset? quis non incassum laborasse se diceret? quis non ab ejus exhortatione obmutesceret quem in semetipso primum ferre fructum boni operis non videret. Sed Paulus per mansuetudinem in virtutum vertice solidatus perstitit, prædicavit, dilexit, et bonum quod cooperat explevit, atque portando et persistendo discipulorum corda ad misericordiam perduxit. Nam eorum profectum postmodum scire se indicans in eadem Epistola scribit (*Supra cap. ix*): *De ministerio quod fit in sanctis ex abundantia est mihi scribere vobis: scio enim promptum animum vestrum, pro quo de vobis glorior apud Macedones, quomodo Achaia parata est ab anno priore, et vestra æmulatio provocavit plurimos. — Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloria non infringetur in me in regionibus Achaiæ.* (Ambr.) Hortatur omnem Achaiam ut ministrent sanctis, sibi autem non permittere, ne cœptam gloriam non impleret: gloria est enim a licitis abstinere, maxime ad aliorum salutem. In Achaiæ ergo regionibus noluit uti, in cæteris usus est, et amplius promittit sub testimonio Christi, dicens, in eo mansurum, ne aliquando ab Achaiæ regionibus acciperet: *Quare? quia non diligo vos? Deus scit.* Reddita ratione etiam Dei scientiam testem dat dilectionis suæ, quam habebat erga eos, quia non ideo volebat accipere, quia non illos diligebat, sed ideo magis, quia amabat eos, ut hoc ipsum prodesset illis, sicut dixi. *Quod autem facio, et faciam, ut amputem occasionem eorum, qui*

volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos. Gloria pseudoapostolorum in pecuniis erat accipiendis, ideo Apostolus hoc refutavit, ne illis similis videretur, quia nisi hoc ab Apostolo vitatum fuisset, major occasio illis data fuisset accipiendi, aut magis extorquendi, quando in hac re formam ab Apostolo datam ostenderent.

Nam ejusmodi pseudoapostoli operarii subdoli sunt, transfigurantes in apostolos Christi. Subdoli sunt quia in avaritia, et non religiosa mente, neque missi prædicant Christum, nomen sibi apostolicum usurpantes. *Et non mirum: ipse enim Satanas transfiguratur se in angelum lucis.* Manifestum est, quia frequenter multos fallit Satanas, ostendens se illis, quasi angelum Dei, ut decipiat eos; unde Jesus Nave sollicitus quæsit, quis esset qui ei apparuit (*Jos. v*); et apostoli in nave perterriti, putabant phantasma esse, unde Petrus apostolus dicenti Domino: *Nolite timere, ego sum, facile credens, ait: Si tu es, jube me venire ad te super aquam* (*Matth. xiv*), ut si firmiter posuisset pedem super aquas, sciret verum esse; quia non erat phantasma quod apparebat. *Non est ergo magnum si ministri ejus transfigurentur, velut ministri justitiæ.* Ministri justitiæ apostoli sunt, quorum se hi socios mentiebantur, ut deciperent audientes. *Quorum finis erit secundum opera ipsorum.* Sine dubio, quia judicabuntur hujusmodi, secundum animi sui nequitiam, quia non propter Deum, sed propter suum ventrem simulant se ministros Dei, finem tamen illorum secundum opera illorum dixit, ut sicut opera et cura ventris interit, ita et hi interire intelligantur. (*Greg.*) Antiquus hostis ille aliter religiosas hominum mentes, aliter vero huic mundo deditas tentat. Nam pravis mala, quæ desiderant aperte obijcit, bonis autem latenter insidians sub specie sanctitatis illudit. Illis velut familiaribus suis, iniquum se manifestus insinuat; istis vero velut extraneis ejusdem quasi honestatis prætextu se palliat, ut mala quæ eis publice non valet, tecta bonæ actionis velamine subintromittat. Unde et membra ejus sæpe cum aperta nequitia nocere non possunt, bonæ actionis habitum sumunt, et prava quidem se opere exhibent, sed sancta specie mentiuntur. Iniqui enim si aperte mali essent a bonis recipi omnino non possent, sed sumunt aliquid de visione bonorum, ut dum Loni viri in eis recipiunt speciem quam amant, permistum sumant etiam virus, quod vitant. Unde quosdam Paulus apostolus intuens sub prædicationis velamine ventris studio servientes ait: *Ipse enim Satanas transfiguratur se in angelum lucis* (*II Cor. xi*). Quid ergo mirum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ? *Iterum dico, ne quis me putet insipientem, alioquin velut insipientem accipite me, ut et ego modicum quid glorier.* (Ambr.) Supra jam dixit, « ut nunc sustineretis pusillum imprudentiam meam, » hoc nunc repetit, semper enim proponit quod postea multis interpositis prosequatur. Quod ergo supra posuit, modo incipit enarrare, nam vera dicturus, velut

insipientem se dicit, quia videntur ad laudem ejus pertinere, ut et ego, inquit, modicum glorie, modicum hoc dicit, quia in verbis, non in sensu est. Non ergo vere ad gloriam suam hæc loquitur, sed vult illis ostendere, quia quos putant gloriosos, nihil plus ab hoc habent, ac per hoc si putantur hi gloriosi, et ego inquit, ideo insipientis hoc esse dicit, ut ad laudem suam aliquid prosequatur, se autem coactum hæc loqui, dolet enim ei, ut illos putarent sublimes, hoc contempto, qui nihil plus ab eo haberent. *Quod loquor, non loquor secundum Deum.* Secundum Deum non loquitur, quia ad carnis tumorem hæc pertinent, nec de inflatione apud Deum surgit gloria, quia apud Deum humilitas gloriosa est. *Sed quasi in insipientia in hac substantia gloria.* Non plenam dixit insipientiam, sed ex parte, veritas enim est, sed quia elatio viliosa res est, ideo quamvis verum sit quod dicitur, quasi in insipientia tamen est unumquemque laudare se, plena autem insipientia est, si se falsis quis laudet, ille enim superbus de vero est, hic stultus de falso: substantia tamen gloriationis in hac causa carnalitas est, quia sicut flos feni, ita decedit gloria ista. *Quia multi gloriantur secundum carnem, et ego gloriabor.* Hoc dicit, quia jam aliqui ex Judæis credentes præsumebant sibi, quod essent filii Abrahæ, hoc est, secundum carnem gloriari, nobilitatem sibi carnis vindicare; inde enim sibi defendunt generis prærogativam; quia filii ejus dicuntur, qui Deo credidit, cum anima quæ peccaverit, ipsa morietur. Si ergo hæc gloria est, inquit, et ego gloriabor, quia et ego filius sum Abrahæ, sed nihil prodest apud Deum filium esse Abrahæ, quia fides est, quæ salvat, non propago generis Abrahæ, ideoque gloria hæc carnis est, gloria, ut puta, si dicatur nobilis hominis filius. *Libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes.* Insipientes appellat, qui de carnis circumcisione gloriantur, et quia a Corinthiis portabantur ut gloriosi viderentur, ideo Apostolus etiam sustineri se ab his vult, ut et ipse hoc se esse ostenderet, quod erant hi, et non tamen gloriari ex hac parte secundum Deum. Unde gloriam hanc insipientiam vocat: gloriari enim se dicit secundum carnem, sed hoc stultum esse profitetur, ut et gloriam hanc inaniret, et se coactum in laudem carnis erupisse doceret. Igitur ironia est hæc, nam quomodo prudentes sunt, qui sæpe reprehenduntur? nonne plus sapit insipientia Apostoli, quam horum prudentia? hic enim sapiens sustinet imprudentes, qui patientia sua suffert eos, ut possint proficere, ne provocans, aut abiciens eos, peiores illos faciat, aut certe si in illis proficere non potuerit, suam modestiam custodit, horum in Corinthiis nihil est. Quomodo ergo libenter suffert imprudentes, cum ipsi sint sapientes, nisi quia non sic vult intelligi, sicut sonant verba? hoc in sensu, et in pronuntiatione est, quia eadem quidem verba non eundem habent sensum, aliter pronuntiat, aliter sentit, nam aliquando confirmat, aliquan-

do negat quod dicit; hi enim ut imprudentes insipientes sufferebant falsos apostolos. *Sustinetis enim, si quis vos in servitutem redigit.* Hoc verum est, quia redigebantur in servitutem, non per prudentiam, sed per stultitiam ut famularentur pseudoapostolis. *Si quis devorat.* Nec hoc falsum est quia contenti erant devorari res suas a falsis doctoribus. *Si quis accipit.* Accipere est aliquem dolo capere ideoque significat hos capi a dolosis magistris, et ferre quod non expedit. *Si quis extollitur.* Extollentia superbia est, hos ergo tangit, qui superbi erant, male taxantes Apostolum, et his non displicebant. *Si quis in faciem vos cædit.* In faciem cæditur, in cujus os injuria irrogatur, nunc hos significat, qui eo quod essent ex genere Abrahæ obtrecebant eis, quod essent incircumcisi, se præferentes, hos humiliantes. (Aug.) Facies autem est qua quisque cognoscitur, et legimus apud Apostolum: *Toleratis enim, si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit.* Deinde continuo subjecit, *secundum ignobilitatem dico*, ut ostendat, quid sit in faciem cædi, hoc est contemni ac despicii, quod quidem non ideo dicit Apostolus, ut illos non sustinerent, sed ut se magis, qui eos sic diligeret, ut se ipsum pro eis vellet impendi. *Secundum ignobilitatem dico.* Ignobilitatem dicit, hoc quod supra ait, et ego gloriabor secundum carnem. non enim dicit ad laudem pertinere, quia infirmus non erat, in quo se jactabant, quos occulte tangit. Unde adjecit: *Quasi nos infirmi fuerimus in hac parte.* (Ambr.) Manifestum est, quia non erat in hac gloria infirmus, in qua se præferebant credentes judæi, quos hi patiebantur, quasi Apostolus eorum in hac re esset dissimilis, quia et ipse erat ex semine Abrahæ, ac per hoc infirmi non erant in hac gloria carnis. Infirmi autem hi judicabantur qui applicati fuerant generi Abrahæ. Isti enim quasi firmi in eo quod illi se præferebant, eo quod essent Israelitæ, in hoc ipso vult se sufferri, ut ostenderent in hac gloria carnis non se esse dissimiles et infirmos, cum de sua causa loquitur subinducit, et Barnabæ personam socii sui, unde et in prima dicit Epistola (I Cor. ix): *Aut ego solus et Barnabas non habemus potestatem hoc operandi:* non ergo minores erant in hac gloria, in qua se Judæi jactabant, sed non inde plaudebant; denique dicit: *In quo quis audent in insipientia dico, audeo et ego.* Hoc est, non fuisse infirmum in gloria, qua se jactabant Israelitæ, nec quidem ex hac re prudentem judicari, præferre enim se nolunt prudentes. In insipientia ergo dicit audent in eo, quod audent hi, qui se jactant, eo quod sint filii Abrahæ, ut gloriam illorum inaniat, imprudentem se pronuntiat, ne illi prudentes viderentur, in hac parte aut nobiles, *Hebræi sunt et ego, Israelitæ sunt et ego, semen Abrahæ sunt et ego.* In his parem se eorum, de quibus supra significavit, ostendit, ut detractationes eorum, quibus indignus ab his judicabatur, falsas ostenderet. *Ministri Christi sunt et ego: ut minus*

sapiens dico, plus ego. Vera de se dicens insipientem se pronuntiat, ut intelligatur coactus in laudem suam prorupisse. Nam qui sponte ea refert, quæ ad laudem ejus proficiant, imprudentem se non dicit. Ostendit ergo quæ sint, quæ faciant illum ministrum Christi magis esse, quam sunt reliqui prædicatores: occasione enim inventa omnium tangit, personas etiam apostolorum, dolens quia Dei gratia minor in hoc judicabatur, cum eadem operaretur, quæ cæteri apostoli, et fidei causa majora exitia toleraret. Unde et in alia Epistoladicit (I Cor. xv): *Plus illis omnibus laboravi.* (Greg.) Hinc est ergo, quod prædicatores boni, et honorem propter relationem fugiunt, et honorari tamen propter imitationem volunt. Sic nimirum Paulus apostolus discipulis loquens honorem fugit, et tamen quantum esset honorandus, ostendit. Nam cum Thessalonicensibus diceret: *Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis sicut scitis, neque in occasione avaritiæ, Deus testis est, secutus adjuvit: Nec quærentes ab hominibus gloriam neque a vobis neque ab aliis, cum possimus oneri esse, ut Christi apostoli, sed facti sumus parvuli in medio vestrum* (I Thess. ii). Rursus Coriuthiis fugiens honorem dicit: *Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum, Dominum nostrum: nos autem servos vestros per Jesum Christum* (II Cor. iv). Quos tamen videns falsorum apostolorum persuasionibus a veræ fidei tramite deviare, eis se summopere, quantum esset honorandus, ostendit dicens: *In quo quis audeat, in insipientia dico, audeo et ego, Hebræi sunt et ego, Israelitæ sunt et ego, ministri Christi sunt et ego, ut minus sapiens dico, plus ego,* quibus etiam subjungit, quod ei quoque tertii cæli secreta patuerint, quod raptus etiam paradisi arcana penetravit, ecce honorem fugiens servum se discipulorum prædicat, ecce honorem pro utilitate audientium quærens falsis apostolis vitæ suæ merita superponit: egit quippe doctor egregius, ut dum ipse qualis esset agnoscur, et vita et lingua male prædicantium ejus comparatione vilesceret. Illos videlicet commendaret, si se absconderet, cumque se non ostenderet errori locum dedisset; miro igitur modo et humilitatis exhibet gratiam et utilitatis quærit incrementa, ut et servum se discipulorum prædicet, et adversariis potiorum demonstret, ostendit discipulis, quid humilitatis acceperit, ostendit adversariis quid sublimitatis. Innotescit contra adversarios quid haberet ex munere: innotescit discipulis qualis apud se maneat in cogitatione. Innotescit adversariis qualis foris appareat in operatione. Sancti enim viri dum coguntur bona narrare quæ faciunt, non elationi serviunt sed utilitati. *In laboribus plurimis.* (Amb.) Ideo in pluribus ait laboribus quia, et illi laboraverunt, sed non tantum: hic enim a mane usque ad quintam horam victum manibus quæritabat, et exinde usque ad decimam horam disputabat publice tanto labore, ut contradicentibus suaderet. *In carceribus abundantius.* Apertum est fre-

quentius istum missum fuisse in carcerem quam illos. *In plagis supra modum.* Ideo supra modum, quia ultra quam oportuit: nam et illi cæsi sunt, sed non tantum. *In mortibus frequenter.* Verum est, quia frequentius hic pericula sustinuit, quam cæteri. *A Judæis quinquies quadragenas,* una minus, accepi. Hoc dicit, quia quinquies flagellatus est a Judæis secundum legem Moysi accipiens plagas triginta novem, sicut scriptum est in Deuteronomio (Deut. xxv) quod per quinque ergo vices factum est, hic summam refert. *Ter virgis cæsus sum.* Hoc a gentibus passus est. *Semel lapidatus sum.* A Judæis lapidatus est in civitate Lycaonia (Act. xiv). *Ter naufragium feci.* Qui omni tempore legitur navigasse adversis procellis, facile fuit ter naufragium facere. *Nocte et die in profundo maris fui.* Hoc factum est quando missus est Romam, cum appellasset Cæsarem. ¶ Tunc desperationem vitæ in alto, hoc est profundum maris fuit, mortem ante oculos habens, sic enim scriptum est ipso loco: *Ita ut desperavimus nos etiam vivere* (II Cor. i).

In itineribus sæpe. Nunc alia memorat pericula ut terra marique pro Christo vexatum se secundum carnem ostendat. *Periculis fluminum.* Si iterum pericula recitat, quid est, ut dicat, periculis fluminum? sed hieme iter faciens, quia utique imbres assidui sunt, egredientibus fluminibus incurrebat periculum. *Periculis latronum.* Cum in civitate diabolus eum occidere posset, latrones illi excitabat in via, cum nihil ferret quæ latrones cuperent. *Periculis ex genere.* Judæorum dicit persecutiones, qui fratres ejus erant secundum carnem: dolebant enim quia deserta lege ad Evangelium Christi se converterat. *Periculis ex gentibus.* Agentibus persecutiones passus est propter mysterium incarnationis Domini Jesu Christi et unius Dei prædicationem. *Periculis in civitate.* Usque adeo in periculo fuit in civitate ut per fenestram effugeret manus insidiantes sibi. *Periculis in solitudine.* Periculum hoc a Judæis fuerat procuratum, quando eum factis insidiis in via volebant occidere. *Periculis in mari.* Jam superius dixerat, « ter naufragium feci nocte et die in profundo maris fui, » quod aliud fuit periculum in mari? sed hoc est periculum quando in mari, hoc est, in navi milites cogitaverant omnes custodias occidere, ne quis enatans effugeret, quod periculum centurio prohibuit inferri, ne Paulus occideretur, ut vivum eum Romam perduceret (Act. xxvii). *Periculis in falsis fratribus.* (Aug.) Falsi fratres hi sunt de quibus dicit ad Galatas: *Propter subintroductos autem falsos fratres qui subintraverunt explorare libertatem nostram quam habemus in Christo Jesu* (Gal. ii). Hi enim partim Christiani erant, partim Judæi, in neutro perfecti, qui zelo legis Apostolo invidiam excitabant, eo quod prædicato Christo legem jam cessare dicebat. Denique his perurgentibus Timotheum compulsus est circumcidere. Fictus ergo Christianus est, qui æmulatione legis persequitur Christianum, hic est falsus frater: si enim tantum

Judæi erant hi, et propter Judaismum fratres eos A falsos appellat, quid opus erat iterare? jam enim superius dixit. *Periculis ex genere*, sed secundum carnem non sunt falsi fratres, in Christo autem falsi sunt, quia non tota mente Christiani sunt, fuerunt, et alii falsi fratres sicut Demas et Hermogenes. (Greg.) Undique enim sanctus vir persecutionibus et flagellis circumdatus erat, sicut per beatum Job dicitur: *Saltem nunc intelligite quia Deus non æquo judicio afflixerit me, et flagellis suis me cinxerit* (Job. xix). Aliud quippe est flagellis percuti, aliud cingi, flagellis namque percutimur, cum consolationem et in doloribus ex rebus aliis habemus, nam cum tanta nos afflictio deprimit, ut ex nullius rei consolatione respirare animus possit, non jam flagellis solummodo ferimur, sed etiam cingimur, quia tribulationum verbere ex omni parte circumdamur. Cinctus enim flagellis Paulus fuerat, cum dicebat: *Foris pugna, intus timores* (II Cor. vii); cinctus flagellis fuerat cum dicebat: *Periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, etc.* Quæ ita enumerat ut nunquam se habuisse requiem ostendat. Sancta vero Ecclesia cum tribulationum suarum flagellis cingitur, in ea infirmi quique in pusillanimitatis casum rediguntur: ita ut se eo jam desperatos existiment, quo se exaudiri tardius vident. *In labore et ærumna.* (Ambr.) Verum est, quia potest esse labor sine molestia, sed hic ideo addit, et in molestia, ut laborem ipsum exitiosum ostenderet. *In vigiliis multis.* Multæ fuerunt ejus vigilie, sed aliæ voluntariæ, alteræ ex necessitate. In pressura enim positus, necesse erat, ut vigilaret, Dei quærens auxilium, et non solum diebus, sed et noctibus docebat, sicut dicit in Actibus apostolorum. *In fame et siti:* fugatus frequenter Judæis persequentibus, necesse erat ut famem pateretur, et sitim per inopiam. *In jejuniis multis.* Sæpius jejunavit, ut Dei adminiculo protegi mereretur: jejunat enim, qui non habet quod edat et abstinet. *In frigore et nuditate.* In frigore fuit et nuditate, quando naufragium passus est, denique ignem fecerunt, ait, et refecerunt nos propter pluviam imminentem et frigus barbari in insula Mitylena (Act. xxviii). *Præter illa quæ intrinsecus sunt instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium ecclesiarum.* Sollicitudo hæc quam dicit quotidianam de traditionis usu descendit, ut omnibus diebus commissum sibi populum instruat: illa autem, quæ supra memorat, superinducta sunt necessitate cogente: dies enim ad opera datus est, Nox ad requiem. Sed quia instabat necessitas, ut omnibus occurreret, etiam nocte docebat, se enim alligere non dubitabat, ne Dei gratia esset in otio. *Quis infirmatur, et ego non infirmor?* Compati se dicit omnibus et condolere eo affectu, quo provideat vulnere medicinam; hoc autem ideo prosequitur, ut ostendat qua cura commissam sibi Ecclesiam tueatur, et regat, ac per hoc in nullo se minorem debere judicari cæteris apostolis: quippe qui secundum quod claruit plus illis omnibus laboraverit: majore

enim invidia laborabat apud Judæos præ cæteris apostolis. Quia cum persequeretur Ecclesiam, subito immutatus factus est defensor ejusdem, testificans atque affirmans quod Christum, quem prius ut hominem mortuum æstimabat, de cælo secum locutum audierit, cujus testimonium necessario multi sequerentur, scientes eum de persecutore, non utique sine ratione, factum defensorem, hac causa excruciantur Judæi, et quærebant eum semper interficere. *Quis scandalizatur, et ego non uror?* Scandalizari est, carnis pati desiderium, quantum ad locum hunc pertinet, et quia etiam inviti solent scandalizari, illecti forma aut pulchritudine corporis, aut propriæ carnis calore, Apostolus autem necessitatem humanæ naturæ considerans, uri se dicit, ut consulat talibus compatiens infirmitati eorum. Nec hos condemnans sed commonens in humilitate sermonis, ut spe promissi præmii repugnent stimulis carnis, ne quis eorum qui eum audiunt desiderii carnis victi, desperantes de se, putantes jam non accepto ferre Deum si corrigant et in eisdem manentes deprecant. (Greg.) Per viscera charitatis, quidquid in damno parvulorum sustinet se perpeti animus perfectorum dolet. Infirmorum enim damna ad corda fortium per compassionem transeunt, unde per Paulum dicitur: *Quis infirmatur et ego non infirmor? Quis scandalizatur et ego non uror?* Tanto enim quisque perfectus est, quanto perfecte sentit dolores alienos. Unde sancta Ecclesia infirmis tunc cadentibus angustata, cum horum reminiscitur temporum jure dictura est. *Si gloriari oportet quæ infirmitatis meæ sunt gloriabor.* Hoc dicit, quia si gloriandum est Christiano, in humilitate gloriandum est, de qua crescitur apud Deum, unde alio loco dicit (II Cor. xii): *Cum infirmor tunc potens sum*, hoc est, cum humilior pro salute fratris, tunc exaltor. Hinc gloriandum est, non de carnis progenie, quia est quis ex semine Abraham. (Ambr.) *Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi scit, qui est benedictus in sæcula, scit quod non mentior.* Deum testem dat, ut quæ dicit facile credantur, propter hos duntaxat, qui eum non ut verum apostolum honorificabant. *Damasci præpositus gentis Aratæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet. Et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, et sic effugi manus ejus.*

Si gloriari oportet (non expedit quidem). Princeps Damasci, videns Judæos insidias tendentes Apostolo, implere voluit per potentiam malam cogitationem illorum, ut ipse eum si posset comprehenderet, et ut Judæis placeret, et ut diligens in officio sibi credito videretur, si eum quem publice perturbatorem audiret, causa quietis interficeret, hoc inter ipsa primordia, tunc quando apparuit illi in via Dominus eunti Damascum, incensi sunt Judæi, videntes eum, qui victos credentes in Christum venerat perducere in Jerusalem, prædicare sectam, quam venerat condemnare. Sic factum est ut a discipulis per fenestram, per murum, in sporta demissus, effugeret. Quod quidam indigne factum dicunt, quia non Dei

auxilio liberatus est, sed quod ab hominibus fieri potuit, quid opus erat, ut Dei suffragio liberaretur, cum Dei suffragium tunc sit necessarium, si humanum auxilium deficiat? Quo pacto non sibi dicit expedire gloriari, quia presentis vite gaudium fragile est: si enim non evasisset, martyrium fecerat, sed quia fugiendum in persecutione mandatum est, data opera effugit, nec enim debet aliquis expectare, ut in semetipsum peccet. Ergo gloriandum dicit, quia evasit, sed non expedit, inquit, propter superbiam, quia de humilitate crescitur, et auxilium Dei mitibus proficit non elatis. Præterea, quia qui gloriabatur mortem se evasisse, quæ pro fide infertur, inane videri significat pati pro Christo, ideo non expedit gloriari. (Aug.) Recolimus verba Domini dicentis: *Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam* (Matth. xx). Quis autem credat ita hoc Deum fieri voluisse, ut necessario ministerio sine quo vivere nequeant, desererentur greges, quos suo sanguine comparavit? Nunquid hoc fecit ipse, quando portantibus parentibus in Ægyptum parvulus fugit, qui necdum ecclesias congregaverat, quas ab eo desertas fuisse dicamus? Nunquid quando apostolus Paulus, ne illum comprehenderet inimicus, per fenestram in sporta submissus est, et effugit manus ejus, deserta est, quæ ibi erat ecclesia, necessario ministerio, et non ab aliis fratribus ibidem constitutis, quod oportebat completum est? Eis quippe volentibus hoc Apostolus fecerat, ut seipsum servaret ecclesie, quem proprie persecutor ille quærebat. Faciant ergo servi Christi, ministri verbi et sacramenti ejus, quod præcepit, sive permisit: fugiant omnino de civitate in civitatem, quando eorum quisquam specialiter a persecutoribus queritur, ut ab aliis qui non ita requiruntur, non deseratur Ecclesia, sed præbeant cibaria conservis suis, quos aliter vivere non posse noverunt. Cum autem omnium, id est, episcoporum et clericorum, et laicorum est commune periculum, hi qui aliis indigent non deserantur ab his quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes transeant, aut qui habent necessitatem remanendi, non relinquuntur ab eis per quos illorum est ecclesiastica supplenda necessitas: ut aut pariter vivant, aut pariter sufferant, quod eos Paterfamilias volet perpeti.

CAPUT XII.

Recommendaat ee Apostolus ex visionibus, et ponit ibi remedium contra periculum superbiæ. etc.

Venam autem ad visiones et revelationes Domini. (Amb.) Nunc ostensurus est quo sublatus est, ut perinde quanta et qualia sint, quæ illi ostensa et dicta sunt, possint intelligi, ne, sicut quibusdam videbatur, minor cæteris apostolis crederetur. Scio, inquit, hominem in Christo ante annos quatuordecim sive in corpore, nescio, sive extra corpus, nescio, Deus scit, raptum hujusmodi usque ad tertium cælum. Utrumque confirmavit, quia utrumque posse fieri non negavit, ut et sine corpore rapti potuisset, et in corpore. Et forte quibusdam videatur non magnum

A esse si homo Christi raptus est usque ad tertium cælum, cum in tertio circulo dicatur luna esse, sed non ita est, quia ultra omnia mundi sidera raptus intelligitur, et ideo magnificum et mirabile est, quod narrat: significat enim supra firmamentum in tertio numero cælum de spiritalibus cælis raptum semetipsum. *Et scio hujusmodi hominem, sive in corpore sive extra corpus nescio, Deus scit. Quoniam raptus est in paradysum et audivit arcana verba quæ non licet homini loqui, pro ejusmodi gloriabor.* Bis se raptum dicit, id est, hinc usque ad tertium cælum, deinde in paradysum cælestem, in quo latroni dixit Dominus quod futurus esset cum eo. In paradiso inquit Patris, illic ubi et civitas dicitur esse Hierusalem mater nostra. Quid ergo mirum, si post resurrectionem corpus jam expiatum atque tenuatum factum imortale futurum credatur in cælis, quando non dubitat Apostolus adhuc mortale corpus potuisse levare ad cælos, et tolli in paradysum Dei Patris cælestem? pro hujusmodi homine, id est, qui tam dignus est Deo, ut hoc experiretur, gloriari se dicit, et non vult aperte dicere quia de se loquitur, ne laudare se videatur. Et Joannes apostolus cum de se sciatur loqui: *Hic est, ait, discipulus quem diligebat Jesus, qui et recubuit in cæna supra pectus ejus* (Joan. ult.), ne de se gloriose effari videretur. (Greg.) Quia nonnunquam in virtutibus proficere conamur, et quædam dona percepimus, a quibusdam vero repulsi in imis jacemus: nemo enim est qui tantum virtutis apprehendat, quantum desiderat, quia omnipotens Deus interiora discernens ipsis spiritalibus profectibus modum ponit, ut ex hoc homo, quod apprehendere conatur et non valet, in illis se non elevet, quæ valet. Unde ille quoque egregius prædicator qui raptus ad tertium cælum fuerat, paradisi arcana penetraverat, esse post revelationem tranquillus, atque intentatus nolebat. Sed quia omnipotens Deus terminos constituit homini, qui præteriri non poterunt, et elevavit hunc ad cognoscenda sublimia, et reduxit iterum ad infirma toleranda, ut modi sui mensuras aspiciens, dum securitatem comprehendere conaretur, et non posset, ne per elevationem extra se iret, per humilitatem cogeretur intra suos semper terminos redire. Sic rector singulis compassione proximis præ cunctis contemplatione suspensus, ut et per pietatis viscera in se infirmitatem cæterorum transferat, et per speculationis altitudinem, semetipsum quoque invisibilia appetendo transcendat, ne aut alta petens proximorum infirma despiciat, aut infirmis proximorum congruens appetere, alta derelinquat, hinc est namque quod Paulus in paradysum ducitur, cœlique tertii secreta rimatur, et tamen illam invisibilium contemplatione suspensam, ad cubile carnalium mentis aciem revocat, atque in occultis suis qualiter debeant conversari dispensat, dicens: *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaque suum virum habeat. uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro* (I Cor. vii); et paulo post: *Nolite fraudare invicem,*

nisi forte ad tempus, ut vacetis orationi, et iterum, *A* *Revertimini in idipsum (I Cor. vii)*. Ecce jam cœlestibus secretis inseritur, et tamen per condescensionis viscera carnalium cubile perscrutatur, et quem sublevatus ad invisibilia erigit, hunc miseratus ad secreta infirmantium oculum cordis flectit. Cœlum contemplatione transcendit, nec tamen stratum carnalium sollicitudine deserat, quia compage charitatis somnis simul et infimis junctus, et in semetipso virtute Spiritus ad alta valenter rapitur, et pietate in aliis æquanimitè infirmatur. Hinc etenim dicit: *Quis infirmatur et ego non infirmor? Quis scandalizatur et ego non uror (I Cor. ix)*; hinc enim rursus ait: *Factus sum Judæis tanquam Judæus (Ibid.)*, quod videlicet exhibeat non amittendo fidem, sed ostendendo pietatem: ut in se personam infidelium transfigurans, *B* ex semetipso disceret qualiter aliis misereri debuisset: quatenus hoc illis impenderet, quod sibi ipsi, si ita esset, impendi recte voluisset. Hinc iterum dicit: *Sive mente excidimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis (II Cor. v)*, quia et semetipsum noverat contemplando transcendere, et eundem se auditoribus condescendendo temperare.

Pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis. Sic de se non gloriatur, dum non aperte de se profitetur. In infirmitatibus sane, inquit, meis gloriabor; exponere enim pressuras passionum et infirmitates angustiarum non videtur gloriosum, sed *æ* *æbile*. Idcirco se in his gloriari dicit: sciens tamen quia ad profectum perducunt remunerationum cœlestium. Quid enim tam gloriosum in futurum Christiano, quam exitia pro Christo illata sibi narrare. *Nam et si voluero gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicam.* Hoc dicit, quia si meritum suum profiteatur quod habet apud Deum, non erit imprudens, vera enim loquitur. Ergo si quis pro meritis suis, quæ sibi ostensa sunt, loquitur, non est utique stultus: si autem taceat, est etiam prudens. Sed qua causa hic nunc palam gloriatur, nunc subiecit dicens: *Patco autem, ne quis me existimet supra id quod videt me, aut audit ex me.* Ostendit igitur qua causa non aperte gloriatur, ne quis me existimet, inquit, ultra gloriam meam tendere, quam limes meritum admittit. Hos significat, quos obrectatores habebat causa legis, sicut supra memoravi: nam utique meritum gloriam bonum est non tacere ut *D* *invitentur credentes. (Greg.)* Habebat ergo adhuc de se dicendum aliquid, quæ parcat dicere; sed agit utrumque doctor egregius, ut et loquendo quæ egerat discipulos instrueret, et tacendo se intra humilitatis limitem custodiret. Nimis namque esset ingratus, si de se tota vel discipulis taceret, et fortasse nimis incautus, si de se tota vel discipulis proderet. Sed mirabiliter, ut dictum est, egit utrumque, ut loquendo erudiret vitam audientium, tacendo custodiret suam. Sciendum vero est quod sancti viri, quoties de se aliquid sequentibus innotescunt, morem sui Creatoris imitantur. Nam Deus, qui nos prohibet ne proprio ore laudemur, per Scripturam sacram laudes suas loqui-

PATROL. CXII.

tur, non quia ipse eis indiget, qui proficere laudibus nescit, sed dum suam nobis magnitudinem narrat, nostram ad se imperitiam sublevat; et bona sua loquendo nos edocet, quem omnino homo non cognosceret, si de se tacere voluisset. Idcirco laudes suas indicat, ut valeamus eum audientes cognoscere, cognoscentes amare, amantes sequi, sequentes adipisci, adipiscentes vera ejus visione perfrui. Unde Psalmista ait: *Virtutem operum suorum annuntiavit populo suo, ut det illis hæreditatem gentium (Psal. cx)*: ac si aperte dicat: Idcirco fortitudinis suæ operationes insinuat, ut eum qui audierit donis ditescat. Morem ergo sui creatoris imitantes sancti viri nonnunquam quædam de se, ut audientes instruant, non ut ipsi proficiant, manifestant: et tamen in his alta se consideratione custodiunt, ne dum alios a terrena intentione erigunt, ipsi in terrenæ laudis appetitione mergantur. Quorum plerumque dicta imitantur hypocritæ, sed dictorum sensum penitus ignorant, quia quod justii agunt ad utilitatem proximi, hoc ipsi faciunt ad extensionem nominis sui. Sanctus autem Job hypocritas intuens, nequaquam gloriam futuram appetere, sed cupere presentem tenere ait: *Quæ enim spes est hypocritæ (Job. xxvii)*? quia dum præsentia diligit, futura minime sperat. Scriptum namque est: *Quod enim videt quis, quid sperat (Rom. viii)*? Idcirco ergo ab hypocrita ad æterna præmia per spem minime tenditur, quia quod alio quærendum fuerat, hic se tenere gloriatur. Cujus ovia culpa prolata est, etiam pœna subjungitur, cum protinus subinfertur: *Non liberet Deus animam ejus, et reliqua.*

Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, ut me colaphizet. (Ambr.) Deum bonis meritis providere testatur, dum permittit tentationibus bonos deprimi, non solum ne laborum suorum fructibus abdicentur, verum etiam ut augeantur his ad cumulum possessionis æternæ. Hoc ergo renredium datum est Apostolo, ut injuriis pressus, animo non possit extolli pro magnitudine revelationum, quia otiosum pectus necesse habebat in his quæ viderat extolli. (*Aug.*) Nenupe hic agnoscis Apostolum habentem magnitudinem revelationum, et timentem elationis præcipitium. Ut ergo noveris, quia et ipse Apostolus, qui volebat alios salvos facere, adhuc curabatur, si magni pendis ipsius honorem, audi quid ei medicus apposuerit ad tumorem: *Et ne magnitudine, inquit, revelationum extollar. Ecce, jam possum dicere Paulo apostolo: Ne extollaris, sancte Apostole? Tu ne extollaris adhuc cavendum est? tu ne extollaris adhuc timendum est? Quid mihi, inquit, dicis? Tu audi quid sim, et noli altum sapere, sed time. Audi quomodo brevis agnus ingrediatur, ubi acies sic periclitatur. In magnitudine, inquit, revelationum mearum ne extollar; datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, qui me colaphizet. Qualem tumorem timuit, qui mordacissimum epithema accepit? Jam ergo modo dic quia tanta erat in isto justitia, quanta est in angelis san-*

8

ctis. An forte et angelus in cœlo sanctus, ne extollatur, accipit stimulum angelum Satanæ, a quo colaphizetur? Absit hoc de sanctis angelis suspicari. Homines sumus, apostolos sanctos homines agnoscamus; vasa electa, sed adhuc fragilia; adhuc in hac carne peregrinantes, nondum in cœlesti patria triumphantes. (Greg.) Percussio alia est qua peccator percutitur, ut sine retractatione paniatur. Alia, qua peccator percutitur, ut corrigatur. Alia, qua nonnunquam quisque percutitur, non ut præterita corrigat, sed ne ventura committat. Alia per quam nec præterita culpa corrigitur, nec futura prohibetur: sed ut, dum inopinata salus percussione sequitur, salvantis virtus cognita ardentius ametur; cumque innoxius flagello atteritur, et per patientiam summa cumuletur. Aliquando peccator percutitur ut absque retractatione puniatur, sicut perituræ Judææ dicitur: *Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli (Jer. xxx); et rursus: Quid clamas ad me super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus (Ibid.)*. Ut corrigatur autem aliquando peccator percutitur, ut ait in Evangelio: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare (Joan. v)*. Verba enim salvantis indicant, quia peccata præcedentia habiti vim doloris exigebant. Aliquando quisque non pro præterita culpa diluenda, sed pro futura vitanda percutitur; quod aperte Paulus de semetipso dicit: *Ne magnitudo revelationum extollat me*. Non ait extollit, sed ne extollat; apte indicat quod percussione illa, ne eveniat, compescitur, non quæ evenit culpa purgatur. Nonnunquam vero quisque nec pro præterita, neque pro futura iniquitate percutitur, sed ut sola divinæ virtutis potentia ex amputata percussione monstretur. Unde cum Domino in Evangelio de cæco nato dicitur: *Hic peccavit, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?* respondit Dominus dicens: *Neque hic peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo (Joan. ix)*. In qua manifestatione quid agitur, nisi ut ex flagello meritorum virtus augeatur; et cum nulla præterita iniquitas tergitur, magna de patientia fortitudo generetur? *Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet a me, et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*. (Amb.) Stimulus diaboli, quem perfide mentibus inserit ad nocendum Dei servis, instigans ut cessarent ab eo, ter Dominum deprecatum se fuisse, et non impetrasse testatur: non quia despectum se dicit, sed quia inscius contra se petebat, ut cessarent ab eo tentationes, per quas perfectior se fiebat. Ideo ad Romanos dicit: *Nam quid oremus sicut oportet nescimus (Rom. viii)*. Unde hoc dicit sibi responsum, ut sufficeret sibi gratia Dei, qua aut vires tolerandi addebantur, aut tempus pressuræ abbreviatur, ut devotio, dum infirmitate pressuræ accidentis non frangitur, probata videatur. (Aug.) Invenimus malos petisse et accepisse, et bonos petisse et non accepisse. Quid enim pejus dæmonibus? et tamen porcos petierunt et acceperunt, et invenitur Deus non fecisse desiderium dæmoniorum (Marc v). Quid ergo dicimus, nisi quia novit Dominus qui sunt

A *ejus (II Tim. ii)*, et eorum qui petit accipit. Sed adhuc de Apostolo scrupulus restat. Numquid ipse non erat inter eos qui sunt ejus, qui hanc sententiam dixit: *Novit Dominus qui sunt ejus? Ergo omnes qui sunt ejus petunt et accipiunt*. Sed quærimus, quid ea quippe quæ propter istam vitam temporalem petuntur, aliquando prosunt, aliquando obsunt, et quando ea scit Deus obesse, non ea dat desiderantibus et petentibus suis, quomodo nec medicus dat quidquid æger petierit, et amando negat, quod non amando concederet. Exaudit ergo omnes suos ad æternam salutem: non omnes exaudit ad temporalem cupiditatem: et ideo non exaudit ad hoc, ut exaudiat ad illud. Denique etiam ipsa verba considera, quando non accipit, propter quos Dominum rogavit, ait illi: *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*. Quid a me desideras ut auferatur a te stimulus carnis, quem accepisti, ne in tuis revelationibus extollaris? Utique propterea hoc poscis, quia tibi prodesse nescis; crede medico: quod impositus acre est, sed utile: facit dolorem, sed parturit sanitatem. *Virtus in infirmitate perficitur*. Tolera enim infirmitatem, si desideras sanitatem; tolera infirmitatem, si desideras perfectionem: quia virtus in infirmitate perficitur. (Greg.) Ecce dum passione aliqua vel molestia carnis afficimur, scire fortasse occultas causas ejusdem passionis vel molestiæ optamus, quatenus in eo quod patimur, ex ipsa rerum scientia consolemur. Sed quia de specialibus tentationibus nostris nequaquam nobis singulis specialiter respondetur, ad Scripturam sacram recurrimus, ibi videlicet invenimus quod Paulus carnis infirmitate tentatus audivit: *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*; quod idcirco illi in infirmitate proprie dictum est, ne sigillatim nobis omnibus diceretur. In Scriptura igitur sacra vocem Dei afflicto Paulo audivimus, ne cum fortasse affligimur, singuli audire eam privata consolatione quæreremus. Non ergo Dominus ad omnia nobis verba respondit, quia semel loquitur, et secundo idipsum non repetit, id est, in his quæ per Scripturam sacram ad patres nostros protulit, nos erudire curavit. *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi*. (Ambr.) Apertum est quia tunc gloriandum docet, quando injuriis humiliatur. A Christo autem virtus tolerandi præbetur, ut quia prius asperæ ac per hoc fastidientiæ injuriæ videbantur, postea libenter suscipiendæ, ut Christi auxilio lenirentur. Libenter ergo cædi se dicit, dummodo a Christo curetur, sciendo plus addere medicinam Christi ad salutem quam infirmitas detrahât sanitati. *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis, pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum*. Verum est quia tunc vincit Christianus, cum perdere putatur: et perdit tunc perfidia, cum se vicisse gratulatur. Plaudit ergo cum illi insolatur, et surgit cum premitur. (Cass.) Egestas quoque ac persecutiones et injuriæ, quæ malæ esse totius vulgi

B *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*. Quid a me desideras ut auferatur a te stimulus carnis, quem accepisti, ne in tuis revelationibus extollaris? Utique propterea hoc poscis, quia tibi prodesse nescis; crede medico: quod impositus acre est, sed utile: facit dolorem, sed parturit sanitatem. *Virtus in infirmitate perficitur*. Tolera enim infirmitatem, si desideras sanitatem; tolera infirmitatem, si desideras perfectionem: quia virtus in infirmitate perficitur. (Greg.) Ecce dum passione aliqua vel molestia carnis afficimur, scire fortasse occultas causas ejusdem passionis vel molestiæ optamus, quatenus in eo quod patimur, ex ipsa rerum scientia consolemur. Sed quia de specialibus tentationibus nostris nequaquam nobis singulis specialiter respondetur, ad Scripturam sacram recurrimus, ibi videlicet invenimus quod Paulus carnis infirmitate tentatus audivit: *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*; quod idcirco illi in infirmitate proprie dictum est, ne sigillatim nobis omnibus diceretur. In Scriptura igitur sacra vocem Dei afflicto Paulo audivimus, ne cum fortasse affligimur, singuli audire eam privata consolatione quæreremus. Non ergo Dominus ad omnia nobis verba respondit, quia semel loquitur, et secundo idipsum non repetit, id est, in his quæ per Scripturam sacram ad patres nostros protulit, nos erudire curavit. *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi*. (Ambr.) Apertum est quia tunc gloriandum docet, quando injuriis humiliatur. A Christo autem virtus tolerandi præbetur, ut quia prius asperæ ac per hoc fastidientiæ injuriæ videbantur, postea libenter suscipiendæ, ut Christi auxilio lenirentur. Libenter ergo cædi se dicit, dummodo a Christo curetur, sciendo plus addere medicinam Christi ad salutem quam infirmitas detrahât sanitati. *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis, pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum*. Verum est quia tunc vincit Christianus, cum perdere putatur: et perdit tunc perfidia, cum se vicisse gratulatur. Plaudit ergo cum illi insolatur, et surgit cum premitur. (Cass.) Egestas quoque ac persecutiones et injuriæ, quæ malæ esse totius vulgi

C *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*; quod idcirco illi in infirmitate proprie dictum est, ne sigillatim nobis omnibus diceretur. In Scriptura igitur sacra vocem Dei afflicto Paulo audivimus, ne cum fortasse affligimur, singuli audire eam privata consolatione quæreremus. Non ergo Dominus ad omnia nobis verba respondit, quia semel loquitur, et secundo idipsum non repetit, id est, in his quæ per Scripturam sacram ad patres nostros protulit, nos erudire curavit. *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi*. (Ambr.) Apertum est quia tunc gloriandum docet, quando injuriis humiliatur. A Christo autem virtus tolerandi præbetur, ut quia prius asperæ ac per hoc fastidientiæ injuriæ videbantur, postea libenter suscipiendæ, ut Christi auxilio lenirentur. Libenter ergo cædi se dicit, dummodo a Christo curetur, sciendo plus addere medicinam Christi ad salutem quam infirmitas detrahât sanitati. *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis, pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum*. Verum est quia tunc vincit Christianus, cum perdere putatur: et perdit tunc perfidia, cum se vicisse gratulatur. Plaudit ergo cum illi insolatur, et surgit cum premitur. (Cass.) Egestas quoque ac persecutiones et injuriæ, quæ malæ esse totius vulgi

D *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*; quod idcirco illi in infirmitate proprie dictum est, ne sigillatim nobis omnibus diceretur. In Scriptura igitur sacra vocem Dei afflicto Paulo audivimus, ne cum fortasse affligimur, singuli audire eam privata consolatione quæreremus. Non ergo Dominus ad omnia nobis verba respondit, quia semel loquitur, et secundo idipsum non repetit, id est, in his quæ per Scripturam sacram ad patres nostros protulit, nos erudire curavit. *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi*. (Ambr.) Apertum est quia tunc gloriandum docet, quando injuriis humiliatur. A Christo autem virtus tolerandi præbetur, ut quia prius asperæ ac per hoc fastidientiæ injuriæ videbantur, postea libenter suscipiendæ, ut Christi auxilio lenirentur. Libenter ergo cædi se dicit, dummodo a Christo curetur, sciendo plus addere medicinam Christi ad salutem quam infirmitas detrahât sanitati. *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis, pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum*. Verum est quia tunc vincit Christianus, cum perdere putatur: et perdit tunc perfidia, cum se vicisse gratulatur. Plaudit ergo cum illi insolatur, et surgit cum premitur. (Cass.) Egestas quoque ac persecutiones et injuriæ, quæ malæ esse totius vulgi

opinione censentur, quam sint utiles ac necessariæ, etiam ex hoc liquido comprobatur, quod sancti viri non solum eas nunquam vitare voluerunt, verum etiam virtute summa vel appetentes, vel fortiter tolerantés, amici Dei effecti æternæ vitæ stipendia sunt consecuti, beato Apostolo concinente: *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Cum enim infirmor, tunc potens sum: quia virtus in infirmitate perficitur.* Et idcirco illi qui summis sæculi hujus divitiis, et honoribus ac potestatibus extolluntur, non ex his principale bonum obtinuisse credendi sunt, quod in solis esse virtutibus definitur, sed medium quiddam; quia sicut justis ac necessaria utentibus utilia hæc esse reperiuntur et commoda: occasionem namque operis boni fructusque in illius vitæ æternitate parturiunt: ita illis qui male opibus abutuntur, inutiles sunt, atque incommodæ et occasionem peccati mortisque concinnant. Quid enim grave poterit esse, quid durum ei qui jugum Christi tota mente suscepit? qui vera humilitate fundatus, semperque ad Domini respiciens passiones, in omnibus quæ sibi fuerint irrogatæ lætatur injuriis, dicens: *Propter quod complaceo mihi in infirmitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo; cum enim infirmor tunc potens sum.* Quo, inquam, familiaris rei cruciabitur damno, qui perfecta nuditate gloriosus, voluntarie pro Christo offerens, universas hujus mundi respuit facultates, omnesque ejus concupiscentias generaliter arbitratur ut sterora, ut Christum lucrificiat? Evangelici illius præcepti meditatione continua cunctorum dispendiorum æstus despiciens, et excludens: *Quid enim prodest homini si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patitur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? (Matth. xvi.)* Super cuius rei privatione tristabitur qui omnia quæ ab aliis auferri possunt, sua non esse cognoscit, illud invicta virtute proclamans: *Nihil intulimus in hunc mundum, nec dubium quia nec auferre quid possimus (I Tim. vi.)* Cujus aut inopix necessitate ejus superabitur fortitudo, qui peram in via, æs in zona, vestem intemporalem habere non novit, sed cum Apostolo gloriatur in jejuniis multis, et fame, et siti, in frigore, et nuditate.

Factus sum insipiens, vos me coegistis. (Ambr.) Compulsus se dicit ut quid esset ostenderet. Et non utique stultus est qui de se vera locutus est: sed inclinat se ut manifestat quia non voluntate merita sua ostendit. *Ego enim debui a vobis commendari.* Manifestum est quia hi debuerant testimonium ei perhibere adversus obtrectatores ejus, apud quos Ecclesiam constituit, et signorum prodigia apostolatus ostendit, ut hoc tacente, illi eum defenderent, quem Patrem habebant in Evangelio Christi. *Nihil enim minus fui ab his, qui sunt valde apostoli.* Valde hoc est nimis, sicut quibusdam videtur. Nam hoc erant, quod et apostolus Paulus. Hoc ergo dicit quia minor non est, neque in prædicatione, neque

A in signis faciendis, apostolis præcessoribus suis, non in dignitate, sed tempore. Nam si de tempore præscribendum putatur, ante cœpit Joannes prædicare quam Christus, et non Christus Joannem, sed Joannes Christum baptizavit. Num ergo sic judicat Deus? Denique prior secutus est Andreas Salvatorein quam Petrus, et non tamen primatum accepit Andreas, sed Petrus. Quare ergo apostolus quibusdam non videbatur, cum eadem posset per Dei gratiam, quæ et apostoli? Ideo dolet, et compulsus ostendit, quid a dignatione Domini mereatur. Hinc est unde non solum minorem se non esse coactus est profiteri, sed et plus omnibus laborasse. His ergo displicebat, et non videbatur esse apostolus, qui æmulatione paternæ legis prædicationem ejus respuebant, quasi inimici traditionis Moysi; quia eam jam cessare dicebat, apostolis magis faventes, et istum his humiliantes, quia illi non tam constanter contra legem aliquid asserebant. *Et si nihil sum, signa tamen apostoli facta sunt per vos in omni patientia, signis, et prodigiis, et virtutibus.* Sic se humiliat ut erigat; patientiam tamen primum memorat, quia diu illos portabat quasi impatientes ægros, ut adhibita medicina signorum atque virtutum, curaret vulnera erroris illorum. *Quid est enim quod minus habuistis præ cæteris Ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi vos? Donate mihi hanc injuriam.* Adhuc per humilitatem se commendat; ostendit enim non minus illos aliquid habuisse præ cæteris Ecclesiis, sed et amplius: Evangelium enim Dei gratis his prædicavit, quod nullis concessum est Ecclesiis, dicente Domino: *Dignus est enim operarius mercede sua (Luc. x).* Si ergo pro bono opere injuria, inquit, dignus sum, ignoscite mihi. Omnis enim stultus boni accusator est. Ut hos ergo imperitos ostendat, veniam ab his postulat ejus facti, de quo laude dignus est. *Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos, et non ero gravis vobis.* Ne forte hoc inter initia fecisse putaretur ad commendationem suam, post autem mercedem evangelicæ prædicationis velle accipere, ostendit in ea se voluntate durare, ne factum suum post emendare videretur, et esset quod ab obtrectatoribus reprehenderetur. *Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos.* Ostendit ideo se nolle accipere ab eis, ut illos ipsos lucraretur, ut intelligentes quia pecuniæ præponeret eos, tandem cognoscerent affectum illius erga se. *Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.* Patrem se eorum spiritualem, sicut in prima Epistola dicit: *Per Evangelium ego vos genui (I Cor. iv),* carnales tamen parentes sunt qui filiis thesaurizant: nam spirituales a filiis dignum est ut accipiant sumptus ad sustentandam vitam præsentem. Non enim magni est ut spiritalia tradentes, consequantur carnalia. Hic enim in tantum probat se nolle accipere, ut transferat causam carnalis patris ad spiritalem, ut non solum non ab eis accipiat, sed et si potest fieri, ipse illis tribuat, sicut supra jam dixit: *Alias ecclesiam exspoliavi, accepto stipendio ad ministerium vestrum.* Hoc dicto tangit eos, ut intelligant quantus sit, et

quid hi mereantur, qui tanti apostoli providentiam neglexerunt. *Ego autem libentissime impendam, et super impendar pro animabus vestris.* Nunc aperte affectum et charitatem, quam circa eos habebat ostendit, quando non solum sua pro eis impendere paratum se dicit, et propensius impendere, sed et seipsum pro salute animarum eorum etiam mori, sicut et apostolus Joannes dicit: *Quia exemplo Salvatoris pro fratribus, inquit, etiam animas nostras debemus ponere. Licet plus vos diligens, minus diligar.* Provocat eos ad amorem, quia ipsi plus illum deberent diligere, maxime per quem didicerunt viam salutis, per quem acquisiti sunt Deo, ex infidis facti fideles, et ex contaminatis purificati. *Sed esto, ego vos non gravavi; sed cum essem astutus, dolo vos cepi.* Omnia quæ possent ex adverso proponi non tacet, ut se purget per omnia; quia nihil per circumventionem egit apud eos, sed in simplicitate, semel sibi prospiciens, his duplici genere; ut et apud Deum providerit eis, et hic censum illorum non quaereret: sibi autem hoc sufficere quod a Deo promissum est in futurum. Forte enim suspicarentur ideo illum contempsisse, quia parva erant quæ offerebantur, ut majora consequerentur; ut circumspiciens merita sua, non pecuniam refutaret, sed numerum indignum sibi æstimans contemneret. *Nunquid per aliquem illorum, quos misi ad vos, circumveni vos?* Hoc est, quod dicit, quia quos misit, non illis hoc intimarunt, et si vellent, pacatum habere Apostolum, dignam quantitatem personæ illius offerrent, quia ideo noluisse accipere, quia minus quam dignum erat offerretur: quod compositum Apostoli astutia intelligerent, ut quod egit, non per contemptum, sed per avaritiam egisse probaretur. *Rogavi Titum et misi cum illo fratrem; nunquid Titus vos circumveni? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?* Apertum est quia quando ab his quos misit nihil tale dictum, aut factum est, una eorum sententia probatur in bono, exclusa suspitione avaritiæ. *Iterum putatis quod excusemus nos apud vos?* Hoc est, quod dicit: Olim de nobis dubitatis, arbitantes quia non simpliciter agamus vobiscum: a pseudoapostolis enim exagitabantur, quia volentes deprædare eos, tergiversatione hoc agere Apostolum asserebant. *Coram Deo in Christo loquimur. Omnia autem, charissimi, propter ædificationem.* (Greg.) Ex Deo enim coram Deo loquitur, qui prædicationis verbum, et quod accipit intelligit, et placere per illud Deo, non hominibus quaerit, audiant quod scriptum est: *Abominatio Domini est omnis arrogans* (Prov. xvi), quia videlicet dum in verbo Dei gloriam propriam quaerit jus dantis invadit, eumque laudi suæ postponere nequaquam metuit, a quo hoc ipsum quod laudat accipit. (Ambr.) Sic illos cupit verum et bene de se sentire, ut et ratione et testificatione satis illis faciat, quia non ut sibi prosit talem se præbet, sed ut ædificationem eorum perficiat; ut vel sic amorem illorum circa se provocet, dum non gravat censum illorum, et auctoritatem potestatis in ar-

guendis vitiis non inclinatur: sine dubio enim prodest ei qui corripitur ut emendetur, si præpositus ideo oblata refutetur, ut libere arguat. *Timeo enim ne forte cum venero, non quales volo inveniam vos.* Quoniam non omnes adhuc quos in prima Epistola corripit emendaverant se, in quibus fuerant vitiis reprehensi, ideo cum auctoritate vult videri iturus ad illos, ut territi corrigantur, ut tales illos inveniat, quales vult. *Et ego inveniar a vobis, qualem non vultis.* Hoc dicit, ut tales se præbeant, ut conveniat eis cum Apostolo, ut invicem congaudeant sibi: ille enim invenit aliquem qualem non vult, qui se talem facit ut discordet ab illo. *Ne forte sint inter vos contentiones, æmulaciones, animositates, dissensiones, detractiones, susurraciones, inflationes, seditiones.* Nunc errores memorat, quos in superiore Epistola reprehendit, quando personis deferentes et alterum alteri præponentes dissidebant ab invicem. *Ne iterum, cum venero, humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex his qui ante peccaverunt, et non egerunt penitentiam super immunditia et fornicatione, et impudicitia, quam gesserunt.* Hoc præmonet ut non illos tales inveniat, quales dudum invenerat, cum vitiis diversis operum immundorum, vel magis nominum, quia omne opus sine crimine est, sed inordinationis nomen facit crimen: tunc enim est illicitum, cum aliter fit quam concessum est. Illis ergo peccantibus, se humiliari dicit, quia incipit, ut pius pater, peccata filiorum deslere. Quis enim pater non gaudeat bene agentibus filiis? sicut iterum necesse est lugeat, si prave versentur. Ideo admonet, ut si qui præteritarum fornicationum, aut alterius immunditiæ, vel impuditiæ non egerunt penitentiam, sicut quidam quos significat non egisse, nunc agerent, ut veniens sine tristitia esset cum eis. Cum enim dicit, *Et lugeam multos ex his qui ante peccaverunt, et non egerunt penitentiam,* probat quosdam ex his egisse penitentiam, quosdam non egisse: quod Novatiano adversum est, qui dicit fornicatores non posse peragere penitentiam, et recipi in communionem. Hic probat peregrisse, ac per hoc receptos esse in pace Ecclesiæ. Tres ergo formas peccatorum probat, cum fornicationem et impudicitiam, et immunditiam nominat.

CAPUT XIII.

D *Vituperat Apostolus adhærentes prophetis falsis, commendando persistentes in vera doctrina: sub finem venit salutatio.*

Ecce tertio hoc venio ad vos. (Ambr.) Superius præparatum se dixit, nunc jam venturum. *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.* Hoc secundum legem dixit, ut aliquis duobus, aut tribus testibus, aut purgetur, aut condemnatur, ita et hi tertio adventu Apostoli ut purgati inveniantur commonet. *Prædixi enim et prædico, ut præsens vobis et nunc absens scribo his qui ante peccaverunt, et cæteris omnibus.* Quoniam si venero iterum, non parcam. Prædem se significat dixisse præsentem, ut corrigerent se, ne cum pudore corripentur; et nunc iterum

absentem se eadem dicere contestatur, ut post secundam correptionem si se non emendaverint, parci illis non debeat. *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus?* Probationem quærent Christi loquentis in Apostolo, dum præceptis non obediunt, volentes probare, si audeat vindicare, ut per id intelligatur esse fidæ auctoritatis, ut de cætero timeatur. Qui enim magistrum contemnit, emendari se quærit. (Cass.) Illud sane præ omnibus nosse debemus, tria cogitationum nostrarum esse principia, id est, ex Deo, et diabolo, et ex nobis. Et ex Deo quidem sunt, cum Spiritus sancti illustratione nos visitare dignatur, erigens nos ad sublimiorem profectum, et in quibus vel minus acquisivimus, vel desidiose agentes superati sumus, saluberrima compunctione castigat, vel cum reserat nobis cœlestia sacramenta et propositum nostrum ad meliores actus, voluntatemque convertit, ut ibi, cum rex Assuerus castigatus a Domino libros annuales instigatur inquirere, quibus (Esther. vi) Mardochæi beneficia recordatus, summo eam gradu honoris exultat, ac protinus crudelissimam supernæ gentis Judææ sententiam revocat (Esther. vi), vel cum Propheta commemorat: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus (Psal. LXXXIV)*. Alias quippe dixit: *Angelus qui loquebatur in me (Joan. xiv)*, vel cum Dei Filius venturum se una cum fratre, et mansionem apud nos facturum esse promittit. *Et non estis vos, qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis (Matth. x)*. Et vas electionis: *Experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus?* Ex diabolo vero cogitationum nascetur series, cum subvertere nos tam vitiorum oblectatione, quam etiam occultis conatur insidiis, subtilissima calliditate mala pro bonis fraudulenter ostentans, et transfigurans se nobis in angelum lucis, vel cum Evangelista refert: *Et cœna facta cum diabolus jam immisisset in corde Simonis Judæ Iscarioth ut traderet Dominum; et iterum: Post buccellam, inquit, introivit in illum Satanas (Joan. xiii)*. Petrus quoque ad Ananiam: *Quare, ait, tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto (Act. v)?* Et illud quod in Evangelio multo ante per Ecclesiasten prædictum legimus: *Si Spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimittas (Eccle. x)*. Illud quippe quod dicitur ad Deum contra Achab in tertio Regnorum libro ex persona spiritus immundi: *Egrediar, et ero spiritus mendax, in ore omnium prophetarum ejus (III Reg. xxii)*. Ex nobis autem oriuntur, cum eorum quæ gerimus vel gessimus, vel audivimus naturaliter recordamur: de quibus beatus David: *Cogitavi, inquit, dies antiquos, et annos æternos in mente habui, et meditatus sum nocte cum corde meo exercitabar et scopebam spiritum meum (Psal. LXXVI)*; et iterum: *Dominus agit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt (Psal. xciii)*. In Evangelio quoque Dominus ad Phariseos: *Quid cogitatis mala in cordibus vestris (Matth. ix)?* Hanc igitur tripartitam rationem oportet nos jugiter observare, et universas cogitationes, quæ emergunt in carne

A nostra, sagaci discretione discutere, origines earum et causæ auctores primitus indagantes, ut quales nos eis præbere debeamus, ex illorum merito qui eas suggerunt considerare possimus. *Qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis.* (Amb.) Potens est in his Christus, quia viderunt in nomine ejus mortuos excitatos, dæmones fugatos, paralyticos convalescisse, surdos audisse, mutis redditum affatum, claudos cucurrisse, cæcos vidisse. Hæc omnia virtutis sunt, non infirmitatis; denique hac causa attracti ad fidem sunt. *Nam etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.* Verum est, quia propter peccata nostra crucifixus est Christus, ut mortem destruens, credentes sibi liberaret ab ea. Infirmari ergo passus est propter nos, ut mortem vinceret nobis. Descendens enim ad inferos, qui omnino peccatum nesciebat, et quasi peccator occisus est, chyrographum Adæ delevit, ut de cætero defuncti sub ejus nomine a morte non tenerentur, sed haberent fiduciam eundi ad cœlos. Propter infirmitatem ergo nostram occisus revixit virtute Patris, ut discipulis probaret quæ docuerat esse vera, exemplo in se ostenso. (Greg.) Inde per beatum Job dicitur: *Scio enim quod Redemptor meus vivat (Job. xix)*; ac si apertis vocibus dicat, infidelis quisque illum flagellatum, derisum, palmis cæsum, coroua spinea coronatum, sputis illitum, crucifixum, mortuum, noverit, illum post mortem vivere: certa fide credo, libera voce profiteor, quia Redemptor meus vivit, qui inter impiorum manus occubuit. *Nam et nos infirmi sumus in illo.* (Amb.) Hoc ad apostolorum personam pertinet, qui eum, id est, Christum prædicantes infirmabantur; dum injuriis agebantur, claudabantur, cædebantur. *Sed vivimus cum eo ex virtute Dei in nobis.* Manifestum est quia si a perfidis infirmabantur apud credentes, non erat infirmitas, sed profectus, quia hinc potentiores sunt fideles, dum infirmantur. Illata ergo mors a perfidis, vita est erga credentes: virtute enim Dei resurgent, ut vivant cum Christo. *Vosmetipsos tentate, si estis in fide: ipsi vos probate.* Invicem ut se fratres discutiant, præcipit: sollicitiores enim sunt, si secum invicem conferant. Tentationem ergo hanc probationem voluit intelligi, quia omnis probatio tentatio est, non tamen omnis tentatio, probatio. Si enim Deus tentare dicitur, probatio est; si autem diabolus tentare dicatur, tentatio est: quia evertere nititur. Et homo aliquando tentat, ut probet, aliquando ut capiat. (Greg.) Malum namque quod consilio prævenitur, decertanti contra se animo ex ratione subjicitur, quia tanto quisque minus adversitate vincitur, quanto contra illam præsciendo paratior invenitur. Sæpe enim grave timoris pondus us lævigatur; sæpe mors ipsa sicut inopinata perturbat, ita deliberatione præventa lætificat. Unde apud Job recte de hoc equo dicitur: *Ferrens et fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem: ubi audierit buccinam, dicit: Vah;* nam subjungitur: *procul odoratur bellum;* ac si apertius dicatur. Idcirco quodlibet cer-

tamen exsuperat, quia mentem certamini ante certamen parat. Bellum quippe procul odorari, est adversa quæque adhuc longe posita cogitando prænoscere, ne fortasse valeant improvisa superare. Hoc bellum procul odorari discipulos Paulus admonebat, cum diceret: *Vosmetipsos tentate si estis in fide, ipsi vos probate.* Ac si aperte præciperet dicens: Persecutionum certamina ad mentem reducite, et cordis vestri intima atque occulta pensantes, quales inter supplicia existere valeatis, invenite. Hoc bellum sancti viri procul odorantur, quando et in pace universalis Ecclesiæ positi, vel hæreticorum bella, vel imminencia ab infidelibus persecutionum tormenta conspiciunt. Qui dum recte vivunt, sæpe pro bonis mala recipiunt, detractionum contumelias æquanimiter ferunt: ut si persecutionis occasio suppetat, tanto illos fortiores aperti hostes inveniant, quanto eos et intra Ecclesiam falsorum fratrum jacula non expugnant. Nam qui ab statu patientiæ ante linguarum vulnera corrui, ipse sibi testis est quia contra manifestæ persecutionis gladium non subsistit. *Annon cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Jesus in vobis est, nisi forte reprobi estis?* (Ambr.) Hoc dicit, quia si probare vos invicem nescitis, non cognoscitis quia Jesus Christus est in vobis, et hoc est reprobum esse, nescire religionis et professionis suæ fidem: qui enim fidei suæ sensum in corde habet, hic scit Christum Jesum in se esse. *Spero autem quod cognoscetis quod nos non sumus reprobi.* Provocat eos ad scientiam fidei et rectæ vitæ: cum enim cœperint scire apostoli sui certam auctoritatem et meritum apud Deum, poterunt et circa se esse solliciti. *Oramus autem Deum ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis, nos autem ut quasi reprobi simus.* Eo affectu quo semper orat pro eis ut a malis temperent. *Non ut nos, inquit, probati appareamus, id est, non ut in auctoritate videamur, vobis peccantibus. Sed ut vos quod bonum est faciatis: nos vero ut quasi reprobi sumus.* Quid est hoc? Orat Apostolus, ut reprobus sit? Non sane; sed hoc orat, ut his bene agentibus, dum non auderent corripere, quasi humiliantur, ut humiliati vel reprobi appareant. Probati enim a Deo videntur, dum judicant peccatores, auctoritate concessa. Si ergo quos judicent, non sint, cessante in his auctoritate, quasi reprobi videntur. *Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.* Hoc dicit quia potestas non est data contra veritatem, ut arguant bene viventem, sed pro veritate, ut vindicent in eum qui inimicus legis est; ideoque cessabit potestas, si quod bonum est fecerint. Unde ad Romanos ait: *Vis non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa* (Rom. xiii). Cum ergo non timet bonum operando, evacuata est apud eum potestas; hoc est, quasi reprobum esse, quia hoc in eo cessat unde probatur potestas. *Gaudemus autem quando nos infirmi sumus, vos autem potentes estis.* Hoc est infirmari, non exercere potestatem; hos autem optat fortes esse, ut bene agentes vitia vincant, et prohibeant a se

A vindictam aut correptionem. Et quid mirum, si vaelectionis pro Christi gloria, et fratrum suorum conversione, gentisque privilegio anathema fieri optet a Christo, cum Michæas quoque propheta vellet se mendacem fieri, et ab inspiratione sancti Spiritus alienum, dummodo plagas illas et captivitatis exitia, quæ sua vaticinatione prædixerat, plebs Judaicæ nationis evadat? *Utinam, inquit, non essem vir habens Spiritum, et mendacium potius loquerer!* (III Reg. xxi.)

Hoc et oramus vestram consummationem. Petit orans, ut in eo perficiantur, ne peccent consummati in virtute bonæ vitæ et incorrupta fide. *Idea hæc absens scribo, ut non præsens durius agam.* Apertum est quia ideo absens commonet ut correctiores illos inveniat, et non illic positus increpet eum pudore, ut erubescat qui peccat in cœtu fraterno. *Secundum potestatem quam Dominus dedit mihi in ædificationem et non in destructionem.* Hæc potestas est, quam superius optat esse otiosam, his agentibus bene: si quo minus exercere se in hac ut ædificetur correpti, non mortificati peccatores; non enim destruuntur, qui arguuntur ut corrigantur, sed ædificantur ad vitam.

De cætero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, et Deus dilectionis et pacis erit vobiscum. Gaudium hoc de emendatione erit, unde et poterit provenire perfectio; sed ante erit consolatio, ut spe futurorum deserant præsentem oblectationem. *Idem, ait, sapite:* hoc ait propter veterem discordiam, ut jam unum sentiant. *In pace agite.* Cum concordēs fuerint, habebunt pacem. *Et Deus pacis et dilectionis erit, inquit, vobiscum.* Deus pacis Christus est, qui dixit: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis* (Joan. xiv); ipse est et Deus dilectionis, qui iterum ait: *Novum mandatum do vobis, ut diligatis invicem. Et in hoc, inquit, cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem, qua dilexi vos, habueritis ad invicem.* Alia tamen pax Dei, alia mundi est, quia et maligni et spurci habent pacem, sed ad damnationem: Christi enim pax libera est a peccatis; perfidiam enim fugit, dolum spernit, factis malis repugnat. Hæc Deo placita est et amica, diabolo autem inimica; hanc qui habuerit, habebit et dilectionem simul et Deum eorum ad tuitionem perpetuam. *Salutate invicem in osculo sancto.* Hæc salutatio ecclesiastica est, quia oscula hæc non carnalia, sed spiritalia sunt, quæ complexu corporum animos copulant, non desiderio carnis, sed spiritus. *Salutant vos sancti omnes.* Provocat eos ad sanctitatem, ut et ipsi audeant reddere vicem sanctis in salutatione; ideo enim a sanctis salutantur, ut illos imitentur. *Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei et communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.* Trinitatis hic complexio est, et unitas potestatis, quæ totius salutis perfectio est. Dilectio enim Dei misit nobis salvatorem Jesum, cujus gratia salvati sumus. Ut possideamus hanc

gratiam salutis, communicatio facit sancti Spiritus: A tuetur, ut trium perfectio, consummatio sit hodie enim dilectos a Deo et salvatos gratia Christi minis in salutem.

LIBER QUARTUS DECIMUS.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD GALATAS.

ARGUMENTUM.

(*Ambr.*) Omnis credens in Christum et observans legem factorum, male intelligit Christum: sicut et Symmachiani, qui ex Pharisæis originem trahunt, qui servata omni lege Christianos se dicunt, more Photini Christum non Deum et hominem, sed hominem tantummodo desinientes. Si enim Deum intelligerent Christum, nihil de lege factorum sperarent, id est, de neomeniis, sabbato, circumcissione et discretione escarum; quia qui Deum et Dominum legis colit, supra legem est: nec potest judicari a lege, qui cum legislatore concordat. Denique non illorum causa lex data est, qui Deum colebant, sed eorum qui male et credebant et agebant ad contemptum Creatoris. Unde dicit ad Timotheum: *Nec enim justo lex posita est, sed injustis et male versantibus (1 Tim. 1).* Et Moyses sic inquit: *Timentes facietis filios Israel.* Inde et Galatæ vel qui eos subvertebant, adhuc erroris nebula cunctum cor habentes, non cernunt sensum Isaïæ prophetæ inter cætera dicentis: *Verbum enim consummans et brevians in æquitate, quia verbum brevium faciet Dominus super terram (Isa. x).* Si ergo hæc dicta intelligerent, a lege recederent, scientes a prædicatione Joannis Baptistæ legem jam cessare, ut sola fides sufficiat ad salutem abbreviata ex lege. In lege enim et de Deo Patre, et Christo Filio ejus, et de Spiritu sancto continetur. (*Aug.*) Causa propter quam scripsit Apostolus ad Galatas hæc est, ut intelligant gratiam Dei id secum agere, ut sub lege jam non sint. Cum enim prædicata eis esset Evangelii gratia, non defuerunt quidam ex circumcissione, quamvis Christiani nomine, nondum tamen tenentes ipsum gratiæ beneficium, et adhuc volentes esse sub oneribus legis, quæ Dominus Deus imposuerat, non justitiæ servientibus, sed peccato: justam scilicet legem injustis hominibus dando ad demonstranda peccata eorum, non auferenda. Non enim auferet peccata nisi gratia fidei quæ per dilectionem operatur. Sub hæc ergo gratia jam Galatas constitutos illi volebant constituere sub oneribus legis, asseverantes nihil eis prodesse Evangelium nisi circumciderentur, et cæteras carnales Judaici ritus observationes subirent; et ideo Paulum apostolum suspectum habere cœperant a quo illis Evangelium prædicatum erat, tanquam non tenentem disciplinam cæterorum apostolorum, qui gentes cogebant judaizare. Cesserat enim talium hominum scandalis apostolus Petrus, et in simulationem ductus erat, tanquam et ipse hoc sentiret nihil prodesse gentibus Evangelium nisi onera legis impleant. A qua

simulatione idem apostolus Paulus eum revocat, sicut in hac ipsa Epistola docet. Talis quidem quæstio est in Epistola ad Romanos, verumtamen videtur aliquid interesse, quod ibi contentionem ipsam dirimit, litemque componit, quæ inter eos qui ex Judæis, et eos qui ex gentibus crediderant orta erat, cum illi tanquam ex meritis operum legis sibi redditum Evangelii præmium arbitrarentur; quod præmium incircumcisis tanquam immeritis nolebant dari: illi contra Judæis se præferre gestirent, tanquam interfectores Domini. In hac vero Epistola ad eos scribit qui jam commoti erant auctoritate illorum qui ex Judæis erant, et ad observationes legis cogebant: cœperant enim eis credere, tanquam Paulus apostolus non vera prædicasset, quod eos circumcidi noluisset. (*Hier.*) Ad Galatas hoc proprium habet, quod non scribit ad eos qui ex Judæis in Christum crediderant, et paternis putabant cæremonias observandas, sed ad eos qui ex gentibus fidem Evangelii receperant, et rursus retro lapsi, quorundam fuerant auctoritate deterriti, asserentium Petrum quoque et Jacobum, et totas Judææ Ecclesias Evangelium Christi cum lege veteri miscuisse: ipsum etiam Paulum aliud in Judæa facere, aliud nationibus prædicare: et frustra eos in Crucifixum credere, si id negligendum putarent quod apostolorum princeps observaret. Quamobrem ita caute inter utrumque et medius incedit, ut nec Evangelii prodat gratiam, pressus pondere et auctoritate majorum, nec præcessoribus faciat injuriam, dum assertor est gratiæ; oblique vero et quasi per cuniculos latenter incedens, ut Petrum doceat pro commissa sibi circumcissionis plebe facere, ne ab antiquo repente vivendi more desciscens, in crucem scandalizata non crederet, et sibi prædicatione gentium credita, æquum esse id pro veritate defendere, quod alius pro dispensatione simularet; et ideo sic cœpit: *Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocavit in gloriam Christi, in aliud Evangelium.* (*Aug.*) Hoc ergo exordio causæ quæstionem breviter insinuavit, quamquam et ipsa salutatione, cum dicit se apostolum «non ab hominibus neque per hominem,» quod in nulla alia Epistola dixisse invenitur, satis ostendit, et illos qui talia persuadebant, non esse a Deo, sed ab hominibus, et cæteris apostolis, quantum ad auctoritatem testimonii Evangelici pertinet, imparem se haberi non oportere, quandoquidem non ab hominibus neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem se apostolum noverit. Singula igitur ab ipso Epistolæ vestibulo,

permittente Domino et adjuvante studium nostrum, sic consideranda et tractanda suscepimus.

CAPUT PRIMUM

Redarguit Apostolus Galatas de velaci translatione ab Evangelio Christi, quod tum Apostolus non ab homine accepit, sed a Christo.

Paulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem qui suscitavit eum a mortuis. (Ambr.) Apostolum se non ab hominibus electum, et missum ad prædicandum testatur: sicut erant quidam qui electi ab apostolis mittebantur ad Ecclesias roborandas; neque sicut alii qui a Judæis mittebantur ad disturbandas Ecclesias, quos pseudoapostolos vocat, sed a Filio Dei missum se, quem in hac causa idcirco hominem negare videtur: quia præcepta quasi Deus dedit, non quasi homo, et quem elegit, divino judicio elegit. Per quod idoneum et firmum se prædicatorem significat: quia multo utique melior est quem Deus, quam quem homo eligit. Neque, inquit, per hominem, sicut arbitrabantur de Christo qui hos cogebant circumcidi, sed per Jesum Christum, id est, per eum qui Deus et homo est. Quod statim aperit cum dicit: *Et Deum Patrem qui suscitavit eum a mortuis.* Hoc dicto duas hæreses damnavit, et Manichæi et Photini; quia Manichæus Christum hominem negat, et non negat crucifixum: et Photinus Christum Deum esse non concedit, et tamen ipsum se, hoc est, corpus suum excitasse a mortuis negare non audet; ut Manichæus cum crucifixum non legat, stulte eum hominem non fateri videatur; et Photinus impietate quadam Deum negare, quem se ipsum a mortuis excitasse fatetur. Legit enim dixisse Dominum: *Solvite templum hoc, et ego tribus diebus excitabo illud: hoc autem dicebat de templo corporis sui (Joan. II).* Igitur ipse excitans se a mortuis, corpus suum significat a mortuis se excitasse, et nihilominus tamen a Patre suo dicitur excitatus, propterea quod omnis virtus Filii de Patre est, ut gesta Filii facta sint Patris, ex quo sunt omnia. (Hier.) Nec prætermittendum quod Hebræi aiunt inter ipsos quoque prophetas et sanctos viros esse quosdam qui et prophetæ et apostoli sint, alios vero qui tantum prophetæ. Denique Moysen, cui dicitur: *Ecce ego mittam te ad Pharaonem (Exod. III);* et ipse respondeat: *Provide alium quem mittas (Ibid.);* et Isaiam cui loquitur Deus: *Quem mittam, et quis ibit ad populum istum? (Isa. VI.)* esse et apostolos et prophetas. Unde et nos possumus intelligere Joannem quoque Baptistam et prophetam et apostolum appellandum, siquidem, ait Scriptura: *Fuit homo missus a Deo cui nomen erat Joannes (Joan. I).* Et in Epistola ad Hebræos propterea Paulum solita consuetudine, nec nomen suum, nec apostoli vocabulum præposuisse, quia de Christo erat dicturus: *Habentes ergo principem sacerdotum et apostolum confessionis nostræ Jesum (Hebr. II),* nec fuisse congruum ut ubi Christus apostolus dicendus erat, ibi etiam Paulus apostolus poneretur. Quatuor autem genera apostolorum sunt: unum

A quod neque ab hominibus est, neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem: aliud, quod a Deo quidem est, sed per hominem: tertium, quod ab homine et non a Deo: quartum, quod neque a Deo, neque per hominem, neque ab homine, sed a semetipso. De primo genere potest esse Isaias, et cæteri prophetæ, et ipse apostolus Paulus, qui neque ab hominibus neque per hominem, sed a Deo Patre et Christo missus est. De secundo, Jesus filius Nave, qui a Deo quidem est apostolus constitutus, sed per hominem, Moysen. Tertium genus est, cum hominum favore et studio aliquis ordinatur, ut nunc videmus plurimos non Dei judicio, sed redempto favore vulgi in sacerdotium subrogari. Quartum est pseudoprophetarum et pseudoapostolorum, de quibus Apostolus: *Istiusmodi, inquit pseudoapostoli, operarii iniquitatis, transfigurantes se in apostolos Christi qui dicunt: Hæc dicit Dominus: et Dominus non misit eos (II Cor. XI).* Verum non talis Apostolus Paulus, qui neque ab hominibus neque per hominem, sed a Deo Patre per Jesum Christum missus est. Ex quo approbatur Ebionis et Photini etiam hinc hæresis retundenda, quod Dominus noster Jesus Christus Deus sit, dum Apostolus qui a Christo ad prædicationem Evangelii missus est, negat se missum esse ab homine. Subrepunt hoc loco cæteræ hæreses, quæ putativam Christi carnem vindicantes, Deum aiunt Christum esse, non hominem. Nec non et nova hæresis, quæ dimidiatam Christi asserit dispensationem. Atque ita Ecclesiæ fides inter tanta falsorum dogmatum naufragia constituta, si Christum fateatur hominem, Ebion Photinusque subrepunt: si Deum esse contenderit, Manichæus et Marcion, et novelli dogmatis auctores ebulliunt. In commune itaque audiant Christum et Deum esse et hominem: non quod alius Deus sit et alius homo: sed quod qui Deus semper erat, homo ob nostram salutem esse dignatus est. (Aug.) Qui ab hominibus mittitur, mendax est; qui per hominem mittitur, potest esse verax: quia et Deus verax potest per hominem mittere. Qui ergo neque ab hominibus, neque per hominem, sed per Deum mittitur, ab illo verax est: qui etiam per hominem missos veraces facit. Priores ergo apostoli veraces, qui non ab hominibus sed a Deo per hominem missi sunt, et per Jesum Christum scilicet adhuc mortalem. Verax etiam novissimus apostolus, qui per Jesum Christum totum jam Deum post resurrectionem ejus missus est. Priores sunt cæteri apostoli per Christum adhuc ex parte hominem, id est mortalem: novissimus est Paulus apostolus per Christum jam totum Deum, id est, omni ex parte immortalem. Sit ergo testimonii ejus æqualis auctoritas, in cuius honore implet clarificatio Domini, si quid habet ordo temporis minus. Ideo enim cum dixisset, *et Deum Patrem,* addidit, *qui suscitavit illum a mortuis,* ut etiam ex hoc modo jam a clarificato missum se esse breviter commemoraret. *Et qui mecum sunt fratres Ecclesiæ Galatiæ (Ambr.)* Postquam auctoritatem suam com-

mendavit, adhuc auget ad causam, ut cæteros qui secum erant, omnes commotos adversus eos ostenderet. Quamvis sufficeret auctoritas ejus, nec posset refutari, tamen ut gravet factum illorum, quo a prima fide destiterant, multos secum accensos ad errorem illorum arguendum designat: facile enim poterit quis intelligere errare se, si a multis se videat reprehendi. (*Hier.*) In aliis Epistolis Sosthenes et Silvanus, interdum et Timotheus in exordio præponuntur: in hac tantum, quia necessaria erat auctoritas plurimorum, omnium fratrum nomen assumitur: qui et ipsi forsitan ex circumcisione erant, et a Galatis non contemptui ducebantur. Plurimum quippe facit ad populum corrigendum, multorum in una re sententia atque consensus. Quod autem ait, *Ecclesiis Galatiæ*, et hoc notandum, quia hic tantum generaliter non ad unam Ecclesiam unius urbis, sed ad totius provinciæ scribat Ecclesias [Epistolas], et Ecclesias vocet, quas postea errore arguat depravatas. Ex quo noscendum dupliciter Ecclesiam posse dici, et eam quæ non habeat maculam, aut rugam, et vere corpus Christi sit, et eam quæ in Christi nomine absque plenis perfectisque virtutibus congregetur. Quomodo sapientes bifariam nuncupantur, tam hi qui sunt plenæ perfectæque virtutis, quam illi qui incipiunt et in profectu positi sunt. De perfectis dicitur: *Mittam in vos sapientes* (*Matth. xxiii*). De insipientibus: *Argue sapientem, et diliget te* (*Prov. ix*). Qui enim plenæ consummatæque virtutis est, correptione non indiget. Juxta hunc sensum de cæteris quoque virtutibus intelligendum, quod scilicet fortis et prudens, pius, castus, justus et temperans, interdum plene, interdum abusive accipiantur. *Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.* (*Aug.*) Gratia Dei est qua nobis donantur peccata: ut reconciliemur Deo: pax autem qua reconciliamur Deo. (*Ambr.*) Utriusque beneficii tam Patris quam Filii genus hominum sublevatum ostendit. Nec minorem Filium significat, cum eum Dominum nostrum vocat: neque Patrem majorem, quia eum Deum nostrum appellat; quia non erit verus Deus Pater, nisi et Dominus sit; neque, verus Dominus Filius, nisi et Deus sit. Si ergo una gratia Patris et Filii erga nos est, quid est, inquit, ut de Filio minus sentientes, legem illi æquetis, ut partim Christo, partim legi serviatis, cum legeritis Dominum dicentem: *Quia Dominus est filius hominis etiam sabbati?* (*Luc. vi.*) ut per hoc videant quanta contumelia ab eis Domino irrogetur, cum comparant Dominum famulæ. *Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsentis sæculo maligno.* (*Aug.*) Sæculum præsens malignum, propter malignos homines; qui in illo sunt, intelligendum est, sicut dicimus et malignam domum, propter malignos inhabitantes in ea. (*Ambr.*) Aperte ostendit nihil prodesse legem, quando Christum dicit obtulisse se, ut pro nobis pateretur, ut nos justificaret, quos lex reos tenebat; ut eruti a lege per fidem Christi, jam non peccatores essemus, sed justificati

A secunda nativitate, filii Dei appellati. Cum enim in conditione diaboli genus hominum teneretur, Salvator obtulit se volenti diabolo, ut illudens eum potestate virtutis suæ, cum accipere eum voluit, quem detinere non potuit, auferret ei, quæ malo jure tenebat obnoxia. Exspoliatis itaque inferis, trophæum animarum pertulit ad Patrem, ex quo sunt omnia; quod lex utique facere non potuit. Quam profutura data sit, nobis tamen peccantibus conversa est ut fieret inimica, et cœpit occidere, non vivificare: Christus autem donans delicta, non solum vivificavit nos, sed et sibi sociavit, ut filii Dei vocemur facti per fidem. Quantus ergo error est post gratiam reverti sub legem, hoc est post acceptam libertatem velle servire, ut ereptus gladio, immemor beneficii, denuo se vendat lanistæ? Accusator est enim emptoris, qui relicto eo, rursus ad priorem dominum redit. *Ut liberaret, inquit, nos, de præsentis sæculo maligno.* Hoc dicit, quia ideo morti se concessit Dominus, ut nos ab errore sæculi liberaret, id est ut ab intelligentia hujus sæculi, quod curriculum senescente ætate devertit in finem, alieni facti, futuri sæculi quod occasum nescit, participes simus in sensu unius Dei. Præsentis enim sæculi hæc est malignitas, quia non reddit congruam reverentiam creatori Dei et restauratori Christo, dum multos sibi consingit deos error humanus, aut dum Christo a credentibus debita honorificentia non reservatur. *Secundum voluntatem Dei Patris, cui gloria in sæcula sæculorum, Amen.* (*Aug.*) Quanto igitur magis homines non debent arroganter ad seipsos referre, si quid operantur boni, quando et ipse Dei Filius in Evangelio, non gloriam suam se querere dixit, neque voluntatem suam venisse facere, sed voluntatem ejus qui eum misit. Quam voluntatem, gloriamque Patris nunc commemoravit Apostolus, ut ipse quoque Domini exemplo a quo missus est, et non se querere gloriam suam significaret, nec facere voluntatem suam in prædicatione Evangelii, sicut paulo post dicit: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem.* (*Ambr.*) Ut firmum sit plenumque auctoritate quod dicit, quia Christus nos liberavit, addit, quia istud Patris fecit eam voluntate. (*Hier.*) Nec Filius se dedit pro peccatis nostris absque voluntate Patris, neque Pater tradidit Filium sine Filii voluntate. Sed hæc est voluntas filii voluntatem Patris implere, ut ipse loquitur in psalmo: *Ut facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui* (*Psal. xxxix*). Dedit se autem Filius, ut injustitiam quæ erat in nobis, justitia ipse subverteret; tradidit se Sapientia ut insipientiam expugnaret; sanctitas et fortitudo se obtulit, ut spurcitiam infirmitatemque deleteret. Atque ita non solum in futuro sæculo juxta promissas spes quas credimus, sed etiam hic de præsentis nos sæculo liberavit: dum commortui Christo transfiguramur in novitatem sensus, et non sumus de hoc mundo, a quo merito nec amamur. Queritur quomodo præsens sæculum malum dictum sit. Solent quippe hæretici hinc capere occasiones, ut alium

lucis et futuri sæculi, alium tenebrarum et præsentis asserrant conditorem. Nos autem dicimus non jam sæculum ipsum quod die et nocte, annis currit et mensibus, appellari malum, quam ὁμωνύμως, ea quæ in sæculo fiunt : quomodo sufficere dicitur diei malitia sua. Et dies Jacob modici esse scribuntur et pessimi (*Gen. XLVII*) : non quo spatium temporis in quo vixit Jacob, malum fuerit, sed quo ea quæ sustinuit per varia eum exercuerint tentamenta. Denique eo tempore quo ille pro conjugibus serviebat (*Gen. XLIX*), et multis conflictabatur angustiis, Esau in requie erat, atque ita idem temporis spatium, alii bonum, alii malum fuit. Nec scriptum esset in Ecclesiaste (*Eccle. VII*) : *Ne dixeris quia dies mei peiores erant boni super istos*, nisi ad distinctionem malorum. Unde Joannes ait : *Mundus omnis in maligno positus est* (*I Joan. V*), non quod mundus ipse sit malus, sed quod mala in mundo fiunt ab hominibus, *manducemus et bibamus*, dicentibus, *cras enim moriemur* (*Isa. XXII*) ; et ipse Apostolus : *Redimentes*, inquit, *tempus, quia dies mali sunt*. Infamantur et salus, cum latrociniis pleni sunt, non quod terra peccet et silvæ, sed quod infamiam homicidii loca quoque traxerint. Detestatur et gladium quo humanus effusus est cruor : et calicem in quo venenum temperatum est, non gladii calicisque peccato ; sed quod odium mereantur illi qui his male usi sunt. Ita et sæculum quod est spatium temporum, non per semetipsum aut bonum aut malum est, sed per eos qui in illo sunt, aut bonum appellatur, aut malum. Quapropter Valentini deliramenta et fabulæ contemnendæ sunt, qui triginta αἰώνας suos, ex eo quod in Scripturis sæcula legantur affinxit, dicens eos esse animalia, et per quadrigas [quadradas] et ogdoadas ; decadas quoque et duodecadas, tot edidisse numeros sæculorum quot Æneia fetus scropha generavit. Querendum quoque quid sit inter sæculum et sæculum sæculi, sive sæcula sæculorum, et ubi pro brevi temporis spatio, ubi pro æternitate ponatur, quia in Hebræo sæculum, id est, *olam*, ubi *vav* litteram positam habuerit, æternitatem significat, ubi vero sine *vav* scribitur, annum quinquagesimum, quem illi jubilæum vocant. Ob hanc causam et ille Hebræus qui propter uxorem et liberos amans dominum suum aure pertusa servitio subjugatur, servire jubetur in sæculum, hoc est, usque ad annum quinquagesimum : et Moabitæ et Ammonitæ non ingrediuntur Ecclesiam Domini usque ad quintam decimam generationem et usque in sæculum, quia omnis dura conditio jubilæi solvebatur adventu. Quidam dicunt eundem esse sensum in sæculis sæculorum, quem in sanctis sanctorum, in operibus operum, in Canticis canticorum : et quam habent differentiam cœli ad eos quorum cœli sunt, et sancta quæ sanctorum comparatione sunt sanctiora, et opera quæ operum prælatione meliora sunt, et Cantica quæ inter cantica universa præcellunt : eandem habere et sæcula, quæ sæculorum collatione sunt sæcula. Præsens itaque sæculum ita e-
A
B
C
D

ut dicant ex eo tempore illud esse numerandum, ex quo cœlum et terra sunt condita, et currere usque ad consummationem mundi, quo Christus judicaturus est omnia. Revocant quoque ultra et in priora promovent gradum, de præteritis et futuris sæculis disputantes, bona an mala fuerint, seu futura sint, et in tam profundas incidunt quæstiones, ut libros quoque et infinita volumina super hac dissertatione condiderint. Quod autem prologus Pauli *Amen*, Hebræo sermone concludatur, *Amen*, Septuaginta translulerunt γίνετο, id est *fiat* : Aquila, πιστωμένως, *vere sive fideliter* : quod etiam in Evangelio a Salvatore semper assumitur, sua per *Amen* verba firmante.

Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi Jesu, in aliud Evangelium quod non est aliud. (Aug.) Evangelium enim si aliud est præter id quod, sive per se, sive per aliquem Dominus dedit, jam nec Evangelium recte dici potest. Vigilanter autem cum dixisset, *transferimini ab eo qui vos vocavit in gloriam Christi* : quam volebant illi evacuare, quasi frustra venerit Christus, si jam circumcisio carnis atque hujusmodi opera legis tantum valebant, ut per illa homines salvi fierent. *Nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi.* Non quemadmodum istos conturbant, ita etiam convertunt Evangelium Christi, quia manet firmissimum : sed tamen convertere volunt, qui ab spiritualibus ad carnalia revocant intentionem credentium. Illis enim ad ista conversis, manet Evangelium non conversum, et ideo cum dixisset *conturbantes vos*, non dixit et convertentes, sed *volentes*, inquit, *convertere Evangelium Christi.* (Hier.) Miratur itaque Paulus primum, quod translati sint ab Evangelii libertate, in legalium operum servitutem : deinde quod tam cito translati, quia non ejusdem reatus est transferri ab aliquo, et difficultate transferri : ut in martyrio non eadem pœna plectitur, qui absque colluctatione et tormentis statim prosilivit ad negandum et ille, qui inter equuleos, fideulas, ignesque distortus, compulsus est quod credebat, negare. Recens adhuc erat Evangelii prædicatio, non grande tempus in medio, quo Galatas Apostolus ab idolis ad Christum transduxerat ; miratur itaque quomodo tam cito recesserint ab eo, ad cujus nomen dudum facti fuerant Christiani. *Habet autem et locus ipse hyperbaton, quod ita suo ordine legi potest. Miror quod sic tam cito transferimini a Christo Jesu, qui vos vocavit in gratiam dicens : Non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam* (*Luc. XIX*) ; gratia quippe salvi facti sumus, et non per legem. Translati autem, inquit, estis in aliud Evangelium quod non est aliud : quia omne quod falsum est, non subsistit, et quod veritati contrarium est, non est : uti illud : *Ne tradas, Domine, sceptrum tuum his qui non sunt* (*Es-ther. XIV*) : et ea quæ non erant vocavit Deus, ut faceret esse quod non erat. Si autem hoc de his qui eundem Deum et easdem Scripturas habebant, dicitur, quod translati sint in aliud Evangelium, quod

non est Evangelium, quid de Marcione et cæteris hæreticis, qui conditorem respuunt et alterius Dei Christum simulant, æstimare debemus? Qui non interpretatione legis et litteræ, vel pugna carnis et spiritus labuntur et corruunt, sed de toto Ecclesiæ jure discordant. Pulchre autem ait: *Nisi sunt aliqui qui vos conturbent, volunt convertere Evangelium Christi.* Volunt, inquit, Evangelium Christi mutare, convertere, turbare, sed non valent, quia hujus naturæ est, ut non possit aliud esse quam quod verum est: Omnis qui Evangelium alio interpretatur spiritu et mente quam scriptum est, credentes turbat et convertit Evangelium Christi, ut id quod in facie est, post tergum faciat, et ea quæ post tergum sunt vertat in faciem. Si quis tantum litteram sequitur, posteriora ponit in faciem. Si quis Judæorum interpretationibus acquiescit, post tergum mittit ea, quæ ex natura sua in faciem constituta sunt. Nec non et illud congrue quod translationis verbum Galatis coaptatum est: Galatia enim translationem nostra in lingua sonat.

Sed licet nos aut angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizamus vobis, anathema sit; sicut prædiximus et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathemata sit. (Aug.) Veritas propter se ipsam diligenda est, non propter hominem, aut propter angelum, per quem annuntiatur: qui enim propter annuntiatores diligit eam, potest et mendacia diligere, si qua forte ipsi sua protulerint. *Sicut prædiximus, inquit, et nunc iterum dico: si quis vobis evangelizaverit præterquam quod accepistis, anathema sit.* Aut præsens hoc prædixerat, aut quia iteravit quod dixit, propterea voluit dicere, *sicut prædiximus:* tamen ipsa iteratio saluberrime intentionem movet ad firmitatem retinendi eam quæ sic commendatur fidem. (Hier.) Potest et hyperbolice dictum accipi, non quod aut Apostolus, aut angelus potuerint aliter prædicare, quam semel dixerant: sed etiamsi hoc posset fieri ut et apostoli et angeli mutarentur: tamen non esse ab eo, quod semel acceptum fuerat, recedendum: maxime cum ipse Apostolus in alio loco firmitatem fidei suæ ostendat dicens (Rom. viii): *Scio quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque præsentia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque alia creatura,* D *poterit nos separare a dilectione Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea.* Hæc quippe dicta non sunt ejus qui possit a Christi fide et dilectione aliquando discedere (Ambr.) In aliud ergo Evangelium vocati fuerant, quam quod hi prædicabant, qui eos subverterant, non tamen aliud ab eo quod apostoli annuntiabant, quod pseudoapostoli aliud esse asserebant, ad invidiam apostoli qui eos instruxerat: et ut Galatas per hanc fallaciam circumvenirent, necesse erat ut Evangelium Apostoli aliud esse dicerent, quam quod ratio Salvatoris docebat: hoc autem esse

verum quod ab eis cum legis veteris concordia prædicabatur. Hi sunt qui quæstiones fecerunt Paulo et Barnabæ de hac re, sicut continetur in Actibus apostolorum. Isti enim docebant ex gentibus credentes quia nisi circumciderentur more Moysi et judaizarent, salvi esse non possent. *Nisi, inquit, aliqui sint qui conturbant vos, et volunt convertere Evangelium Christi.* Apertum est quia hoc aiebant, ut converterent Evangelium Christi, immutantes traditiones, ut sub nomine Christi essent Judæi; id est, convertere Evangelium Christi in legem. Nemo miretur Apostolum, qui feritatem morum mansuebat, sic esse commotum. Pro Galatarum enim salute indignatur adversus inimicos disciplinæ Christianæ: indignatio enim hæc ostendit non leve peccatum esse post acceptam fidem converti ad legem; nam tam firmum et verum Evangelium, quod eis prædicaverat, asserit, ut etiam seipsum, id est apostolos, si immutati forte aliter prædicarent, non audiri diceret; quorum utique fama quod essent apostoli Christi peragraverat omnem locum. Aut si forte diabolus angelum Dei se fingens ut facile possit audiri, de cælis appareret, contra hæc prædicans, sciretur esse contrarium et abominatio haberetur. (Hier.) Porro *anathema* verbum proprie Judæorum est, et positum tam in Jesu Nave quam in Numeris, quando omnia quæ erant in Jericho, et Madianitarum detestationi et anathemati habenda Dominus imperavit (Num. xxi, Jos. vi). Interrogemus eos qui Christum et apostolum Paulum, boni Dei et usque ad illud tempus ignorati, vel filium asserunt esse vel servum, qui maledicere nesciat, nec noverit aliquem condemnare: quomodo nunc Apostolus ejus verbo Judæorum, id est, Creatoris utatur, et perire vel angelum vel apostolum velit, cum ipse non soleat ulcisci? Quod autem addidit: *Sicut prædiximus, et nunc iterum dico:* ostendit se et in principio hoc ipsum caventem, denuntiasse anathema eis qui aliter prædicaturi erant, et nunc postquam prædicatum est, id anathema decernere, quod ante prædixerat. Propterea autem et sibi quem alii in Judæa facere, aliud docere in gentibus criminabantur, et angelo, quem majorem etiam præcessoribus suis apostolis esse constabat, anathema nuntiavit; ut non magna Petri et Joannis putaretur auctoritas, cum nec sibi liceret qui eos ante docuerat, nec angelo aliter prædicare, quam semel didicerant. Se itaque et angelum nominatim posuit, alios vero absque nomine: *Si quis, inquit, vobis evangelizaverit ut in generali vocabulo nec præcessoribus faceret injuriam, et tamen nomina eorum latenter ostenderet. Modo enim hominibus suadeo an Deo? aut quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.* (Ambr.) Significat igitur hos a quibus fuerant eversi, non Deo, sed hominibus placere in Galatarum subversione. Ut enim laudari a Judæis possent, secundum voluntatem illorum, legem servandam dicebant, ne si verum Evangelium Christi prædicarent, inimicos eos facerent. Illic autem apostolus Paulus, qui omni devotione

Deo placere docebat, non timebat homines offendere, dummodo Dei gloriam commendaret: omnia enim præsentia postponens, futuris, se commendabat spebus, ut Christi idoneus servus: idonei autem servi esse non possunt, qui sub nomine Domini propriis lucris student. (*Hier.*) Non putemus ab Apostolo nos doceri, ut exemplo suo hominum judicia contemnamus, qui in alio loco dixerit (*II Cor. v*): *Scientes ergo timorem Dei, hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus; et illud (I Cor. x): Sine offensione estote Judæis et gentibus, et Ecclesiæ Dei, sicut et ego omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salventur.* Sed si fieri potest, ut pariter et Deo et hominibus placeamus, placendum est et hominibus. Sin autem aliter non placemus hominibus, nisi Deo displiceamus: Deo magis quam hominibus placere debemus: alioquin et ipse infert, cur omnibus per omnia placeat, non quærens, inquit, quod mihi utile est, sed quod multis ut salventur. Qui autem ex charitate, quæ non quærit quæ sua sunt, sed quæ aliena, placet omnibus, ut salventur; utique Deo primum placet, cui salus hominum curæ est. Habet autem et verbum quod hic specialiter additum est, modo, vel placendum esse pro tempore hominibus vel displicendum, ut quo modo non placet propter Evangelii veritatem, placuerit quondam ab salutem plurimorum. Placuerat Paulus aliquando Judæis, cum æmulator existens paternarum traditionum (*Gal. 1*), sine querela ante in lege versatus est: et tantum habuit in majorum cæremoniis ardoris et fidei, ut in Stephani nece particeps fieret, et Damascus perrexerit ad eos qui a lege desciverant, vinciendos (*Act. ix*). Sed postquam in vas electionis de persecutore translatus est, et cœpit prædicare fidem, quam quondam expugnaverat, cœpit pariter displicere Judæis, quibus ante placuerat. Hoc est ergo quod ait: Nunquid quæro Judæis placere, quibus displicendo, Deo placui? Si enim illis placerem, adhuc Christi servus non essem: assererem quippe legem, et Evangelii gratiam destruerem. Nunc autem propterea nec in simulationem quidem observandæ legis adducor: quia non quæro et Deo placere pariter et Judæis, quibus quicumque placet, Deo displicet. Et ipsum quoque verbum *suadere*, de humano usu sumptum est, cum quis id quod ipse habet et semel imbibit, etiam cæteris conatur inserere: et in plurimis Scripturarum locis legitur, ex quibus illud est: *Suasio hæc non est ex eo qui vocavit vos (Gal. v)*; nec non et in Actibus apostolorum: *Venerunt ergo ad eum Judæi in hospitium multi, quibus exponebat, contestans eos de regno Dei, suadensque eis de Jesu, ex lege Moysi et prophetis, usque ad vesperum (Act. xxviii)*. Hoc autem totum ideo quia diffamatum de eo fuerat, occulte illum custodire legem et Hierosolymis cum his qui judaizabant consortium uniscuisse. (*Aug.*) Nemo Deo suadet, quia manifesta sunt illi omnia; sed hominibus ille bene suadet, qui non se illis placere vult, sed ipsam quam suadet veritatem. Qui enim placet hominibus, non ab ipsis

A suam gloriam quærens, sed Dei ut salvi fiant, non jam hominibus, sed Deo placet; aut certe jam cum et Deo placet, simul et hominibus, non utique hominibus placet; aliud est enim placere hominibus, aliud et Deo et hominibus. Item, qui hominibus propter veritatem placet, non enim ipse illis, sed veritas placet; placere autem dixit, quantum in seipso est, quantum ad ejus voluntatem attinet; ac si diceret, placere vellem: non enim si hoc eo non agente placeat alicui, quasi propter seipsum, et non propter Deum atque Evangelium, quod annuntiat, superbiæ ipsius potius quam errori ejus, cui perverse placet,tribuendum est. Iste itaque sensus est: Modo ergo hominibus suadeo an Deo, aut quia hominibus suadeo, quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus B quærerem placere, Christi servus non essem. Jubet enim ille servis suis, ut discant ab ipso mites esse et humiles corde (*Matth. xi*): quod nullo modo potest, qui propter se ipsum, id est, propter suam quasi privatam et propriam gloriam placere hominibus quærit, dicit autem et alibi: *Hominibus suademus, Deo autem manifestati sumus (II Cor. v)*; ut intelligas quod hic ait, *hominibus suadeo, an Deo*; non utique Deo, sed hominibus suadendum. Non ergo moveat quod alibi dixit: *Sicut et ego omnibus per omnia placeo (I Cor. x)*; addidit enim, *non quærens quod mihi prodest, sed quod multis, ut salvi fiant*. Nulli autem prodest ut salvus fiat, si homo ei propter seipsum placeat, qui non placet utiliter, nisi cum propter Deum placet, id est, ut Deus placeat et glorificetur per eum, cum dona ejus attenduntur in homine, aut per ministerium hominis accipiuntur. Cum autem sic homo placet, jam non homo, sed Deus placet; utrumque ergo recte dici potest, et, Ego placeo, et non ego placeo; si enim adsit bonus intellectus, piusque pulsator, patebit utrumque, et nullâ inter se repugnantia repellentur.

C
D
Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi. (*Ambr.*) Nunc principia Epistolæ aperit; ipsum enim sensum vult manifestari, quia non ea quæ docebat ab homine didicerat, ne forte dubitaretur de his quæ docebat: neque secundum humanum iudicium aptata erat prædicatio, ut indigna divina auctoritate videretur; sed a Dei Filio dicit se didicisse per revelationem, cum jam post resurrectionem esset in cœlis. (*Aug.*) Evangelium quod secundum hominem est, mendacium est, omnis enim homo mendax (*Psal. cxv*); quia quidquid veritatis invenitur in homine, non est ab homine, sed a Deo per hominem. Idéo jam quod secundum hominem est, nec Evangelium dicendum est, quale illi afferebant, qui in servitute ex libertate atrahabant eos, quos Deus ex servitute in libertatem vocabat. (*Hier.*) Et ex hoc loco Ebionis et Photini dogma conteritur, quod Deus sit Christus, et non tantum homo. Si enim Evangelium Pauli non est secundum hominem, neque ab homine accepit

illud, aut didicit, sed per revelationem Jesu Christi, non est utique homo Jesus Christus qui Paulo Evangelium revelavit. Quod si non est homo, consequenter Deus est; non quod hominem negemus assumptum: sed quod tantum hominem renuamus. Nec potemus in verbis Scripturarum esse Evangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Dicitur in propheta de Deo: *Sermones ejus boni sunt cum eo.* Tunc Scriptura utilis est audientibus, cum absque Christo non dicitur, cum absque Patre non profertur, cum sine Spiritu non eam insinuat ille qui prædicat: alioquin et diabolus qui loquitur de Scripturis, et omnes hæreses secundum Ezechiel (*Ezech. XIII*), inde sibi consuunt cervicalia, quæ ponant sub cubito universæ ætatis. Grande periculum est in Ecclesia loqui, ne forte interpretatione perversa, de Evangelio Christi, hominis fiat Evangelium, aut, quod pejus est, diaboli. Inter accipere autem et discere, hoc interest, quod ille accipit Evangelium cui primum insinuatur, et ad fidem ejus adducitur, ut credat vera esse quæ scripta sunt; discit autem is, qui ea, quæ in illo per ænigmata et parabolas figurata sunt, explanata et disserta cognoscit, et cognoscit non homine revelante, sed Christo, qui revelavit Paulo, aut per Paulum in quo loquitur Christus. Verbum quoque ipsum ἀπαγγελίας, id est, revelationis, proprie Scripturarum est, et a nullo sapientium sæculi apud Græcos usurpatum. Unde mihi videntur quemadmodum in aliis verbis quæ de Hebræo in Græcum Septuaginta interpretes transtulerunt, ita et in hoc magno opere esse conatos, ut proprietatem peregrini sermonis exprimerent, nova novis rebus verba fingentes: et sonare, cum quid tectum et velatum, ablato desuper operimento, ostenditur et profertur in lucem. Hoc ut manifestius fiat, accipite exemplum: Moyses cum Deo revelata et aperta facie loquebatur, id est, absque velamine: ad populum autem loquens, quia vultum ejus attendere non valebant, velamen ponebat in facie. Ante arcam quoque testamenti velum oppansum erat: quod cum fuisset reductum, ea quæ ante abscondita fuerant, prodehantur, et ut ipso verbo utar, *revelabantur.* Paulus apostolus non ab hominibus neque per hominem, ita et in præsentis loco oblique in Petrum accipi, et in cæteros præcessores ejus, quod nullius pro lege et auctoritate moveatur, qui Christum solum Evangelii habeat præceptorem. Porro revelationem illam significat, cum Damascum vadens in itinere Christi vocem meruit audire, et cæcatis oculis, verum lumen mundi intuitus est (*Act. ix*).

Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo. quoniam supra modum persequabar Ecclesiam Dei, et expugnabam illam, et proficiebam in Judaismo supra multos coætaneos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum. (Ambr.) Propositum suum quod prius juxta carneum vivebat, repugnans Ecclesiæ, breviter memorat. (*Hier.*) Sed plurimum prodest Galatis ista narra-

tio, quomodo Paulus, vastator quondam Ecclesiæ, et Judaismi acerrimus defensor, ad Christi fidem repente conversus sit, et hoc eo tempore, quo crucifixus primum annuntiabatur in mundo, quo novum dogma et a gentibus et a Judæis totius orbis finibus pellebatur. Dicere enim poterant: Si ille qui a parva ætate Pharisæorum institutus est disciplinis, qui omnes coætaneos suos in Judaica traditione superabat, nunc defendit Ecclesiam, quam quondam validissime persequabatur; et magis Christi gratiam et novitatem vult habere cum invidia omnium, quam vetustatem legis cum laude multorum; quid nos facere oportet, qui ex gentilitate cœpimus esse Christiani? Pulchre vero adjunxit, *supra modum persequabar Ecclesiam Dei*, ut hinc quoque admiratio nasceretur, quod non unusquisque de his qui leviter persequabantur Ecclesiam, sed ille qui cæteros in persecutione vincebat, conversus ad fidem sit. Et prudenter dum aliud narrat, interserit non tam Dei se servisse legi quam paternis, id est, Pharisæorum traditionibus, qui docent doctrinas et mandata hominum, et rejiciunt legem Dei ut statuunt traditiones suas. Quam elegans autem observatio, pondusque verborum est: *Audistis enim, inquit, conversationem meam aliquando in Judaismo?* (Aug.) Si persequendo et vastando Ecclesiam Dei, proficiebat in Judaismo, apparet contrarium esse Ecclesiæ Dei, non per illam spiritalem legem, quam acceperunt Judæi: sed per carneam conversationem servitutis ipsorum. Et si æmulator, id est, imitator paternarum suarum traditionum persequabatur Paulus Ecclesiam Dei; paternæ ipsius traditiones contrariæ sunt Ecclesiæ Dei. Non autem legis illius culpa est: lex enim spiritalis est, nec carnaliter se cogit intelligi; sed illorum vitium est, qui et illa quæ acceperunt, carnaliter sentiunt, et multa etiam sua tradiderunt, dissolventes, sicut Dominus dicit, mandatum Dei propter traditiones suas. (*Hier.*) *Conversationem*, non gratiam; *aliquando*, non modo; *in Judaismo*, non in lege Dei. *Quomodo supra modum persequabar Ecclesiam Dei, et devastabam illam.* Non persequabatur ut ceteri, sed supra modum: nec sufficiebat quamvis vehemens persecutio, sed quasi quidam grassator Ecclesiam et prædo vastabat. Nec ait, *Ecclesiam Christi*, ut tunc putabat, quem ducebat contemptui, quem persequabatur: sed ut nunc credit, *Ecclesiam Dei*, vel ipsum Christum Deum esse significans; vel ejusdem Dei esse Ecclesiam, qui quondam legis dator fuit. *Et proficiebam*, inquit, *in Judaismo supra multos coætaneos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum.* Rursus profectum non legis Dei, sed Judaismi vocat; nec super omnes, sed super plurimos; nec super senes, sed super coætaneos, ut et studium suum referret in lege, et jactantiam declinaret: paternas autem traditiones, non Domini mandata commemorans, et se Pharisæum, ex Pharisæis indicavit, et habuisse quidem zelum Dei, sed non secundum scientiam. Usque hodie autem qui Judaico sensu Scripturas intelligunt, per-

sequantur Ecclesiam Christi, et populantur illam, non studio legis Dei, sed traditionibus hominum depravati. *Cum autem placuit ei, qui me segregavit de utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizem illum in gentibus.* Non solum in hoc loco, sed et ad Romanos Paulus segregatum in Evangelium Dei esse se scribit. Et Jeremias, antequam formaretur in utero et conciperetur in vulva matris suæ, notus Deo (*Jer. 1*), sanctificatusque perhibetur. Et ex justis, sive ut quidam putant, ex Salvatoris persona dicitur: *In te projectus sum ex vulva, ex utero matris meæ Deus meus es tu (Psal. xxi).* Contra de peccatoribus David canit: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis concepit me mater mea (Psal. l.); et in alio loco: Abalienati sunt peccatores a vulva (Psal. lvi).* Et in utramque partem, antequam parvuli nascerentur, *Deus Jacob dilexit, Esau autem odio habuit (Malac. 1; Rom. ix).* Inveniunt locum hæretici, qui diversas naturas esse prætendunt, spiritalem videlicet et animalem, et choicam [*χοικων*], et aliam salvari, aliam perire, aliam in utramque consistere, quod nunquam aut justus eligeretur antequam aliquid boni faceret, aut peccator odiretur ante delictum, nisi esset peccantium et salvandorum natura diversa. Ad quod potest simpliciter responderi, hoc ex Dei præscientia evenire, ut quem scit justum futurum, prius diligat quam oriatur ex utero: et quem peccatorem, oderit antequam peccet: non quod et in amore aut in odio iniquitas Dei sit, sed quod non aliter eos habere debeat, quos scit vel peccatores futuros esse, vel justos: nos ut homines tantum de præsentibus judicare, illum cui futura jam facta sunt de fine rerum, non de exordiis ferre sententiam. Non est autem ipsum, quod dicit, *ut revelaret Filium suum in me*, quasi diceret, *ut revelaret Filium suum mihi*: cui enim quid revelatur, huic illud potest revelari, quod ante in eo non erat. In quo vero revelatur, illud revelatur quod prius fuit in eo, et postea revelatum est. Simile est illud in Evangelio: *Medius in vobis stat, quem vos nescitis (Joan. 1)*; et alibi: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum.* Ex quo perspicuum fit, natura omnibus Dei inesse notitiam, nec quemquam sine Christo nasci, et non habere semina in se sapientiæ et justitiæ reliquarumque virtutum. Potest et aliter accipi, in Paulo Dei Filium revelatus, quod prædicante illo agnitus sit gentibus quem ante nesciebant. *Continuo non acquievi carni et sanguini* (sive ut in Græco melius habet), *Non contuli cum carne et sanguine.* (Ambr.) Præscientia ergo Dei segregatus est de utero matris suæ, id est, antequam nasceretur, vel statim natum scit Deus futurum bonum, sicut dicit ad Jeremiam prophetam: *Priusquam te formarem in utero, novi te, et cætera (Jer. 1)*; ita et apostolum Paulum, sciens quis esset futurus, prævenit eum, ut antequam converteretur, vocaret eum, quia erat necessarius. Denique statim suscepti dispensationem doni Dei, omni postposita cura carnali: nec enim consilium cujusquam petiit, aut ad

aliquem retulit quid esset acturus: sed protinus prædicavit Christum, quia hic est Filius Dei: nam sicut futuri mali frequenter ante sunt boni, ita et solent futuri boni prius esse mali. (*Hier.*) Scio plerosque de apostolis hoc dictum arbitrari: nam et Porphyrius objicit, quod post revelationem Christi, non fuerit dignatus ire ad homines, et cum eis conferre sermonem, ne post doctrinam videlicet Dei, a carne et sanguine instrueretur. Sed absit ut ego Petrum, Joannem et Jacobum, carnem et sanguinem putem, quæ regnum Dei possidere non possunt. Non contulit Paulus post revelationem Christi cum carne et sanguine, quia noluit margaritas projicere ante porcos, nec dare sanctum canibus. Dicit quispiam. Si statim non contulit cum carne et sanguine Evangelium, tamen subintelligitur, quod postmodum cum sanguine et carne contulerit: et sensus hic, quo apostoli excusantur, ne caro et sanguis sint, stare non poterit: dum nihilominus qui in principio cum carne et sanguine non contulit, postmodum, ut dixi, cum sanguine et carne contulerit. Quæ præpositio nos coarctat, ut sic distinguamus, ne statim sive continuo cum carne jungamus et sanguine, sed cum superioribus hæere faciamus, et legatur: *Cum autem placuit ei qui me segregavit de utero matris meæ, ac deinde, ut revelaret Filium suum in me: et ad extremum, ut evangelizarem illum in gentibus continuo, ut a proprio incipiat exordio, Non contuli cum carne et sanguine.* (Aug.) Segregatur quodammodo de ventre matris, quisquis a carnalium parentum consuetudine cæca separatur. Acquiescit autem carni et sanguini, quisquis carnalibus propinquis et consanguineis suis carnaliter suadentibus assentitur. *Neque veni Hierosolymam ad præcessores meos apostolos, sed abii in Arabiam, et iterum reversus sum in Damascum.* (Amb.) Non fuisse dicit necessitate electum se a Deo pergerendi ad præcessores suos apostolos, ut aliquid forte disceret ab eis, quia Deus ei revelavit per Filium suum quomodo doceret. Hoc ideo loquitur ut ostendat non aliud tenendum esse quam quod docet, nec hominibus credi, sed Deo, a quo se didicisse testatur; ac per hoc eos qui illos in legem induxerant, esse falsos doctores, quia non a Deo traditum erat quod docebant. A Damasco ergo in Arabiam profectus est ad prædicandum, ubi nullus erat apostolorum, ut ipse illic fundaret Ecclesias, ne subreptibus pseudoapostolis, Judaismum seminaretur. Et inde iterum regressus est Damascum, ut visitaret quibus rudis prædicaverat Evangelium gratiæ Dei. *Deinde post annos tres ascendi Hierosolymam videre Petrum, et remansi apud illum diebus quindecim.* Dignum fuit ut cuperet videre Petrum, quia primus erat inter apostolos, cui delegaverat Salvator curam Ecclesiarum: non utique ut aliquid ab eo disceret, qui jam ab auctore didicerat, a quo et ipse Petrus fuerat instructus, sed propter affectum apostolatus, et ut sciret Petrus hanc illi datam licentiam, quam et ipse acceperat. Veniens ergo ad eum hospitio receptus est et apud eum mansit diebus quindecim,

quasi unanimis coapostolus. Hæc ideo manifestat, A ut ostendat concordiam se cum apostolis habuisse, nec in aliquo dissensisse, sicut susurrabant de eo pseudoapostoli: ut eum apud Ecclesias gentium deformarent, et sua mala simplicioribus insererent, dicentes ea convenire cum doctrina apostolorum majorum. (*Hier.*) Non sibi videtur historiæ ordo concinere, referente Luca in Actibus apostolorum, quod cum Paulus post fidem Christi per dies multos Evangelium Damasci loqueretur audenter, factæ fuerint ei insidiæ, et in sporta per murum nocte dimissus sit, et venerit Hierosolymam tentans se jungere discipulis. A quibus cum vitaretur et timerent ad eum accedere, a Barnaba ad apostolos illum esse perductum, et ibi narrasse quomodo Dominum viderit in itinere, et Damasci fiducialiter egerit in nomine B Jesu: *Erat, inquit, cum illis intrans et eziens in Hierusalem, et fiducialiter agens in nomine Domini. Loquebatur quoque et disputabat cum Græcis; illi autem quærebant occidere eum. Quod cognovissent fratres, deluxerunt eum Cæsaream et dimiserunt Tharsum (Act. ix).* Hic autem dicit se primum isse in Arabiam, et iterum reversum Damascum: post triennium venisse Hierosolymam, vidisse Petrum, et cum eo mansisse diebus quindecim, nec præter Jacobum fratrem Domini, alterum convenisse. Quæ ut vera credantur (dubia quippe videri absentibus poterant,) sub testatione confirmat dicens: *Quæ autem dico vobis, ecce coram Deo quia non mentior.* Possumus igitur æstimare, isse quidem Paulum, secundum Lucæ historiam, Hierosolymam, non quasi ad antecessores apostolos, ut aliquid ab illis disceret, sed ut persecutionis impetum declinaret, qui sibi Damasci propter Evangelium Christi fuerat concitatus: et sic venisse Hierosolymam quasi ad quamcunque aliam civitatem: inde eum statim propter insidias recessisse, et venisse Arabiam sive Damascum, atque inde post triennium ad videndum Petrum Hierosolymam revertisse. Vel certe ita: Statim ut baptizatus sit, et accepto cibo confortatus, fuisse eum cum discipulis qui erant Damasci per dies aliquot, et stupentibus cunctis in synagogis Judæorum prædicasse continuo quod Jesus esset Filius Dei, et tunc isse in Arabiam, et de Arabia Damascum revertisse, et ibi fecisse triennium: quos dies multos Scriptura testatur dicens: *Cum implerentur autem dies multi, consilium fecerunt D Judæi, ut eum interficerent: notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum, et custodiebant portas die ac nocte, ut eum interficerent. Accipientes ergo discipuli ejus nocte per murum dimiserunt eum submittentes in sporta. Cum autem venisset Jerusalem, tentabat jungere se discipulis.* Lucam vero idcirco de Arabia præterisse, quia forsitan nihil dignum apostolatu in Arabia perpetrabat, et ea potius compendiosa narratione dixisse, quæ digna Christi Evangelio videbantur. Nec hoc segnitæ Apostoli deputandum, si frustra in Arabia moratus sit, sed quod aliqua dispensatio et Dei præceptum fuerit ut taceret. Nam et postea legimus Paulum cum Sila egressum prohibi-

tum esse a Spiritu sancto verbum in Asia loqui. Aliter: *Sed abii in Arabiam et iterum reversus sum Damascum.* Quid mihi prodest ista relatio, si legam quod Paulus post revelationem Christi statim irerit in Arabiam, et de Arabia statim Damascum fuerit reversus, nec sciam quid ibi gesserit, quidve utilitatis habuerit itus ac reditus? Dat mihi occasionem altioris intelligentiæ in hac eadem Epistola ipse Apostolus, cum de Abraham, Agar et Sara disputans, quæ quidem sunt, inquit, per allegoriam dicta: hæc enim sunt duo testamenta: unum quidem a monte Sina in servitutem generans, quæ est Agar: Sina enim mons est in Arabia, qui junctus est ei quæ nunc est Jerusalem (*Gal. iv*); et docet Vetus Testamentum, hoc est, ancillæ filium in Arabia, quæ interpretatur humilis et occidua, constitutum. Statim itaque ut credit Paulus ad legem, ad prophetas, ad Veteris Testamenti jam in occiduo positi sacramenta conversus, quæsivit in eis Christum, quem jussus fuerat in gentibus prædicare: et reperto illo non est ibi diutius commoratus. sed reversus est Damascum, hoc est ad sanguinem et passionem Christi, et inde prophetica lectione firmatus pergit Hierosolymam, locum visionis et pacis: non tam disciturus aliquid ab Apostolis, quam cum eis Evangelium quod docuerat collaturus. Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum. Non ut oculos, genas, vultumque ejus aspiceret, utrum macilentus, an pinguis, adunco naso esset, an recto; et utrum frontem vestiret coma, an, ut Clemens in Periodis ejus refert, ut calvitium haberet in capite. Nec puto apostolicæ fuisse gravitatis, ut post tantam triennii præparationem aliquid humanum in Petre voluerit aspiceret: sed his oculis aspexit eum, quibus et modo in Epistolis suis videtur. His oculis Paulus vidit Cepham, quibus nunc a prudentibus quibusque Paulus ipse conspicitur. Quod si cui non videtur, cum superiori sensu jungat hæc omnia, quod nihil sibi apostoli contulerint. Nam et quod visus sit ire Hierosolymam, ad hoc isse, ut videret Apostolum, non discedendi studio, quia et ipse eundem prædicationis haberet auctorem: sed honoris priori Apostolo deferendi. *Et mansi apud eum diebus quindecim:* Non grandi indiguit magisterio, qui tanto se ads videndum Petrum tempore præparavit. Et licet quibusdæm superfluum videatur numeros quoque qui in Scripturis sunt observare, tamen non abs re arbitror quindecim dies quibus apud Petrum Paulus habitavit, plenam significare scientiam, consummatamque doctrinam: siquidem quindecim sunt carmina in Psalterio, et quindecim gradus per quos ad canendum Deo et in atris ejus consistendum justus ascendit. Ezechias quoque quindecim annorum spatio sibi ad vitam dato, signum accipere meretur in gradibus; et solemnitates Dei a quinto decimo die incipiunt. Necnon quia duplicem intelligentiam sequimur, propterea quindecim ponit dies, ut ostendat non fuisse grande tempus quo potuerit aliquid a Petro discere, ut ad illum sensum a quo cæpit, cuncta

referantur, se non ab homine doctum esse, sed a Deo. *Alium autem apostolorum vidi neminem nisi Jacobum fratrem Domini.* (Ambr.) Jacobum vidit Hierosolymis, quia illic erat constitutus ab apostolis episcopus, qui et ipse prius fuerat incredulus, sicut dicit evangelista (Joan. vii), quia *nec fratres ejus, inquit, adhuc credebant in eum.* (Hier.) Potest et hoc aliter intelligi, quod propter egregios mores et incomparabilem fidem, sapientiamque non mediam, frater dictus sit Domini, et quod primus ei Ecclesiae prae fuerit, quæ prima in Christum credens, ex Judæis fuerat congregata. Dicuntur quidem et cæteri Apostoli fratres Domini, sicut in Evangelio: *Vade, dic fratribus meis: Vado ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum* (Matth. xviii, Joan. xx). Et in psalmo: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in media Ecclesia cantabo [laudabo] te* (Psal. xxi). Sed præcipue hic frater dicitur, cui filios matris suæ ad Patrem Dominus vadens commendaverat. Et quomodo Job et cæteri patriarchæ dicti sunt quidem famuli Dei, sed quasi egregium quiddam Moyses habuit (Hebr. iii), ut scribitur de eo: *Sed non sicut Moyses famulus meus;* sic et beatus Jacobus specialiter frater Domini, ut ante diximus, appellatus est. *Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior.* (Hier.) Sive simpliciter accipiendum, ut sit: Quæ scribo vobis vera sunt, et Deo teste confirmo, quia nulla arte verborum, nullo sunt fucata mendacio. Sive altius, ut legatur: Quæ scribo vobis coram Deo sunt, id est, Dei digna conspectu. Quare autem Dei digna conspectu? Quia scilicet non mentior. Et quomodo, *Oculi Domini super justos* (Psal. xxxiii), avertit autem faciem suam a conspectu impiorum: Ita nunc ea quæ scribuntur coram Domino sunt, me non mentiente qui scribo; quæ non essent coram Domino si mentirer. Hoc aut non solum de his quæ nunc scribit ad Galatas potest accipi; sed et generaliter de omnibus Epistolis, quia non sunt falsa quæ scribat, et cor ejus verbaque non discrepent. (Aug.) Qui dicit: *Ecce coram Deo non mentior:* jurat utique. Et quid sanctus hac juratione? Sed non est contra præceptum juratio quæ a malo est, non jurantis, sed incredulitatis ejus cui jurare cogitur; nam hinc intelligitur ita Dominum prohibuisse a jurando, ut quantum in ipso est quisque non juret. Quod multi faciunt, in ore habentes jurationem tanquam magnum aut suave aliquid. Nam utique noverat Apostolus præceptum Domini, et juravit tamen. Non enim audiendi sunt qui has jurationes esse non putant: quid enim facient de illa: *Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro* (I Cor. xv), quam Græca exemplaria manifestissimam jurationem esse convincunt? Quantum ergo in ipso est, non jurat Apostolus, non enim appetit jurationem cupiditate aut dilectione jurandi, *amplius est enim, quam, Est est: Non, non,* et ideo a malo est; sed infirmitatis aut incredulitatis eorum qui non aliter moventur ad fidem. *Deinde veni in partes Syriæ et Cili-*

ciæ. (Hier.) Post Hierosolymæ visionem venit ad Syriam, quæ nobiscum dicitur *excelsa* atque *sublimis*. Deinde transiit ad Ciliciam, quam in fide Christi cupiebat assumere, evangelizans ei vocationem poenitentiae; Cilicia quippe interpretatur *assumptio*, sive *vocatio lamentabilis*. *Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo Jesu.* (Aug.) Animadvertendum non in sola Hierosolyma Judæos in Christo credidisse; nec tam paucos fuisse, ut Ecclesiis gentium miscerentur, sed tam multos ut ex illis Ecclesiae fierent. *Tantum auditum habebant, quoniam qui persequabatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam quondam expugnabat, et in me glorificabant Deum.* (Aug.) Hoc est quod etiam Dominus dicit (Matth. v): *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant bona facta vestra; et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.* (Hier.) Ecclesiae, quæ erant in Judæa, Paulum tantum rumore cognoverant, ex quibus pleræque eum magis persecutorem quam Apostolum viderant: Syria vero et partes Ciliciæ, Arabia et Damascus, ex vultu quoque eum forsitan noverant, quia doctor gentium Evangelium Christi non Judæis, sed gentibus prædicabat. Totum autem quod agit, illud est, ut doceat se nunquam de persecutore apud eos ipsos quos prius persecutus fuerat, potuisse existere gloriosum, nisi prædicatio ejus eorum quoque, qui ante eum male noverant, esset judicio comprobata. Et ad propositum occulte rediit, tam breve tempus se in Judæa fecisse confirmans, ut etiam vultu credentibus esset ignotus. Ex quo ostendit non Petrum, non Jacobum, non Joannem se habuisse doctores, sed Christum, qui sibi Evangelium revelasset. Simul autem notandum quod supra dicatur Ecclesiam expugnasse, hic fidem ibi homines, hic rem; ut nunc opportunius inferretur: *Evangelizat fidem quam aliquando expugnabat.* De Ecclesia enim similiter sonare non poterant. (Amb.) Cum Christi lex aliud impenderet quam Judaismus; illic enim circumcisio carnis est, hic cordis: illic sub elementis servitur neomeniis et sabbato, hic soli Deo in Spiritu, quia corde creditur; illic conditio est causa peccati, hic libertas ex remissione peccatorum. Multa itaque distantia est.

CAPUT II.

Ostendit Apostolus circumcisionem non esse necessariam ex approbatione et auctoritate aliorum apostolorum. Et restitit apostolo Petro, qui videbatur circumcisionem aliquantulum palliare, concludens legalia non esse servanda.

Dehinc post annos quatuordecim rursum ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto et Tito. Ascendi autem secundum revelationem, et contuli cum eis Evangelium, quod prædico in gentibus. (Cass.) Quis ergo tam præsumptor et cæcus sit, qui se audeat suo judicio discretionique committere, cum vas electionis indignis se coapostolorum suorum collatione testatur? Unde manifestissime comprobatur, nulli a Domino viam perfectionis ostendi, qui habens unde valeat erudiri, doctrinam seniorum,

vel instituta contempserit, parvipendens illud elo- A quium, quod oportet diligentissime custodiri : *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi : seniores tuos, et, dicent tibi (Deut. xxxii).*

Seorsum autem his qui videbantur aliquid esse, ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem. (Hier.) Ascendit igitur post quatuordecim annos Hierosolymam, et qui prius ad videndum tantum perrexerat Petrum, et diebus quindecim manserat apud eum, nunc se dicit ideo perrexisse, ut conferret cum Apostolis Evangelium, assumpto Barnaba circumciso, et Tito ex gentibus habente præputium, ut sub ore duorum et trium testium staret omne verbum. Aliud est autem conferre, aliud discere. Inter conferentes æqualitas est, inter docentem et discentem, minor est ille qui discit. In principio fidei, in transitu Apostolos videt : post annos, ut ipse ait, decem et septem plene cum eis loquitur; et se humiliat, et ne forte in vacuum aut curreret aut cucurrisset, inquit; duplicem ob causam, quo et humilitas ostenderetur Pauli, qui doctor in toto orbe jam Gentium ad præcessores apostolos cucurrisset, et Galatæ discerent, non reprobase Evangelium ejus, eos quoque qui in Judæa Ecclesiis præsidebant. Simul autem et illud docet, quod pro Christi fide et Evangelii libertate, ad eos ipsos qui de eo plura cognoverant, quod legem infringeret, Moysen destrueret, circumcisionem penitus auferret, ausus sit ducere Titum hominem incircumcisum, et inter tantam Judæorum multitudinem et inimicos suos, qui quasi ob zelum legis sanguinem ejus haurire cupiebant; nec ipse nec Titus aliquo sint terrore superati necessitati cedere, quæ potuit habere veniam, vel pro loco, vel pro auctoritate majorum, vel pro numero Ecclesiarum, quæ ex Judæis in Christo credebant, vel pro tempore, ne tantam simul invidiam sustinerent. Quidam post quatuordecim annos eum Hierosolymam ascendisse tunc dicunt, quando in Actibus apostolorum de quæstionibus observandæ vel prætermittendæ legis, inter credentes Antiochiæ orta dissensio est, et placuit iri Hierosolymam et sententiam majorum præstolari : quando ipse quoque Paulus et Barnabas missi sunt. Et hoc esse quod in codicibus latini; legatur : *Quibus ad horam cessimus subjectioni, ut veritas Evangelii perseveraret apud vos.* Quod scilicet Paulus et Barnabas de re manifesta quasi dubia se mitti passi sint Hierosolymam, ut majorum quoque judicio Evangelii gratia confirmata credentibus probaretur, et nulli resideret ultra dubitatio circumcisionis omissæ, cum apostolorum esset litteris imperatum, jugum legis ab his qui in Christum ex gentibus crederant auferendum. (*Aug.*) Quod seorsum exposuit Evangelium eis qui eminebant in Ecclesia, cum jam illud exposuisset coram omnibus, non deo factum est, quod aliqua falsa dixerat, ut seorsum paucioribus vera diceret : sed aliqua tacuerat, quæ adhuc parvuli portare non poterant, qualibus se ad Corinthios lac dicit dedisse non escam (*I Cor. iii*); falsum enim dicere nihil licet, aliquando autem ali-

PATROL. CXII.

quid veri tacere, utile est. Perfectionem ipsius opus erat ut scirent cæteri apostoli. Non enim sequebatur ut si fidelis esset, veramque et rectam teneret fidem, jam etiam apostolus esse deberet. Illud autem quod subjungit, *Ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem*, non ad illos cum quibus seorsum contulit Evangelium, sed ad istos, quibus scribit, quasi per interrogationem dictum intelligendum est, ut ex eo appareret non eum in vacuum currere, aut cucurrisse : quia jam etiam attestazione cæterorum, nihil ab Evangelii veritate dissentire approbatur. (*Ambr.*) Nam quoniam multo tempore fama ejus crebrescebat apud omnes Judæos, facie autem non videbatur; perambulabat enim fundare et roborare ecclesias solita constantia inter gentes, a Judæis autem causa legis, mala illi fiebat opinio, quasi discordaret a prædicatione cæterorum apostolorum, et hinc fiebat multis scrupulus, ita ut gentes possent perturbari, ne in aliud inducerentur ab eo, quam tradebant apostoli, qui cum Domino fuerant. Nam hac ipsa occasione subversi sunt Galatæ a Judæis dicentibus, quia aliud tradebat Paulus quam Petrus. Hinc factum est, ut admonitus revelatione Domini, ascenderet Hierosolymam cum testibus prædicationis suæ, id est, Barnaba et Tito, uno ex Judæo, et altero ex gentili, ut si qui de eo haberent scandalum, horum testimonio tolleretur, adaperiens illis sensum prædicationis suæ; cum apostolis vero secreto contulit, ut scirent non illum discordare a regula evangelica : hoc est ne putarent illum in vacuum currere aut cucurrisse, sicut æstimabant aliqui ex Judæis credentibus. Nec enim aliquid ab eis discere poterat, quia a Deo fuerat instructus. Sed propter concordiam et pacem, Dei nutu factum est ut tolleretur scrupulus aut suspicio fratribus aut coapostolis ejus, et ut gentibus proficeret cognoscentibus quia concordabat Evangelium ejus cum apostolis. Præterea cum legem dedissent non molestari eos qui ex gentibus credebant : sed ut ab his tantum observarent, id est, a sanguine et fornicatione et idololatria. Nunc dicant sophistæ Græcorum qui sibi peritiam vendicant, naturaliter subtilitate ingenii se vigere, quæ tradita sunt gentibus observanda? quæ ignorabant, an quæ sciebant? Sed quomodo fieri potest, ut aliquis ea discat quæ novit? Ergo hæc illicita esse, ostensa sunt gentibus quæ putabant licere, ac per hoc non utique ab homicidio prohibiti sunt, cum jubentur a sanguine observare; sed hoc acceperunt quod Noe a Deo didicerat, ut observarent se a sanguine edendo cum carne. Nam quomodo fieri poterat, ut Romanis legibus imbuti, quorum tanta auctoritas in servandis mandatis est, nescirent homicidium non esse faciendum; quippe cum adulteros et homicidas et falsos testes et fures et maleficos et cæterorum malorum admissores puniant leges Romanæ? Denique tria hæc mandata ab apostolis et senioribus data reperiuntur quæ ignorant leges Romanæ, id est, ut abstineant se ab idololatria, a sanguine, sicut Noe, et a fornicatione : quæ sophistæ Græcorum non intelli-

gentes, scientes tamen a sanguine abstinendum, adulterarunt Scripturam, quartum mandatum addentes et a suffocato observandum, quod, puto, nunc Dei nutu intellecturi sunt, quia jam supradictum erat quod addiderunt. *Sed neque Titus qui mecum erat, cum esset ex gentibus, compulsus non est circumcidi.* Hoc est, illo tempore ipso quo fui, inquit, Hierosolymis, Titus qui mecum erat compulsus non est circumcidi, cum utique inter apostolos et eos qui ex Judæis crederant essemus, nemo illum, id est, Titum compulit circumcidi. Et subintelligitur, quid est ut vos circumcidamini, cum Titus ab apostolis, qui videbantur aliquid esse, non est compulsus circumcidi, sed susceptus est incircumcisus? *Propter subintroductos autem falsos fratres, qui subintraverunt explorare libertatem nostram quam habemus in Christo Jesu. Ut nos in servitute subjicerent, ad horam cessimus subjectioni, ut veritas Evangelii permaneat apud vos.* Titum, quia Græcus erat sicut Galatæ, negat circumcisum: quo dicto hos arguit, qui paterentur se circumcidi cum essent Græci. Sed ne forte opponeretur ei, quia ipse circumciderat Timotheum, nunc causas exponit cur fecerit, quod faciendum negabat, dicens: *Propter subintroductos autem falsos fratres, qui subintraverunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitute subjicerent, ad horam cessimus subjectioni, ut veritas Evangelii permaneat apud vos.* Græci e contra dicunt, *nec ad horam cessimus.* Et hoc aiunt convenire causæ, quia qui fieri prohibebat, non oportebat, inquit, dicere se fecisse, ne probaret esse faciendum. Sed Apostolus vir divinus, sciens posse hoc opponi, ipse illud proponit, ut præveniat calumniosos, et reddit causas quibus compulsus est facere quod volebat. *Propter subintroductos autem, inquit, falsos fratres.* Subintroductos dicit, quia cum dolo intraverunt, ostendentes se fratres, cum essent inimici. *Qui subintraverunt, hoc est, cum humilitate intraverunt fingentes amicitiam, explorare libertatem nostram quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitute subjicerent.* Explorare est sic intrare, ut aliud fingat et aliud quærat quo possit accusare libertatem nostram quam habemus in Christo Jesu. Libertas in Christo Jesu, hæc est, non subijci legi. *Ut nos in servitute subjicerent, hoc est, ad hoc intraverunt cum dolo et fallacia, ut nostram libertatem in servitute subjicerent, cogentes nos subijci legi circumcisionis. Ad horam cessimus subjectioni, hoc est, ad horam nos subiecimus servituti, humiliantes nos legi, ut circumciso Timotheo cessaret dolus et scandalum Judæorum.* Parati enim erant, sicut datur intelligi, commovere illi tumultum et seditionem. Fuit enim causa quomodo haberent aditum calumniæ faciendæ, quia Timotheus erat matre quidem Judæa, patre autem Græco. Unde factum est ut secundum legem circumcisus infans non esset. Volens autem Apostolus eum assumere ut ordinaret illum episcopum sicut fecit, quia testimonium ei, inquit, bonum perhibebant omnes luci illius, insidias passus est Judæorum. Explorabant

A enim, si filium Judææ incircumcisum susciperet, parantes seditionem, quia si de Græcis contradicebat non esse circumcidendos, sicut et Epistola ab apostolis de hac re fuerat data, vel filios Israel circumcidi non velaret, quia nihil de his in Epistola eadem significaverant apostoli, ex cujus auctoritate plus insæviebant credentes Judæi, quia non prohibebat Judæos filios suos circumcideri ipsa Epistola, *Tunc, inquit, accipiens circumcidit eum propter Judæos qui erant in locis illis: de gentilibus autem scandalum non habebant, unde Titus non est compulsus circumcidi.* Ad horam ergo cessit, ut veritas Evangelii permaneat apud gentes, cum se non subijciunt circumcisioni. Apud Judæos autem non erat veritas Evangelii, quia credentes circumcidebant filios suos: *In Christo enim Jesu neque præputium neque circumcisio valet aliquid, sed fides per dilectionem operans (Gal. vi).* [Aug.] Potest et ita legi secundum id quod habent Græci codices, hoc est, *Quibus neque ad horam cessimus subjectioni, quia Timotheum propterea circumcidit ne Judæis et maxime cognationi ejus maternæ sic viderentur qui ex gentibus crediderunt in Christum detestari circumcisionem, sicut idololatria detestanda est, cum illam Dominus fieri præceperit, hanc Satanas persuaserit; et Titum propterea non circumcidit, ne occasionem daret eis qui sine illa circumcisione dicebant gentes salvas esse non posse, et ad deceptionem gentium hoc Paulum sentire jactarent. Quod ipse satis significat ubi ait: Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Græcus, compulsus est circumcidi, propter subintroductos falsos fratres qui subintraverunt explorare libertatem nostram ut nos in servitute redigerent, quibus neque ad horam cessimus subjectioni, ut veritas Evangelii permaneat apud vos.* Hinc apparet quid eos captare intellexerit, ut non faceret quod in Timotheo fecerat, et quod ea libertate facere poterat, quam ostenderet, illa sacramenta, nec tanquam necessaria debere appeti, nec tanquam sacrilega debere damnari. *Ab his autem qui videbantur aliquid esse, quales aliquando fuerunt, nihil mea interest. Deus personam hominis non accipit.* (Amb.) Hoc significat quia apostoli prius simplices homines erant, et imperiti, nullius dignitatis in lege, sed hoc non obesse; quis enim accuset eum quem Deus excusat? Quia non quæritur, quis quid fuerit, sed quid sit. Præterita enim nec condemnant nec vindicant: sed tamen vult intelligi, quia et peritus erat in lege, et clarus vita, ac per hoc, et dispensatione Evangelii præcipuus minister. *Mihi enim qui existimantur aliquid esse nihil contulerunt.* Nihil se dicit ab apostolis consecutum, sed a Deo; quia qui imperitis tribuit sensum disciplinæ Christianæ, ipse et mihi, inquit, cum essem legis peritus, dignatus est impertire sensum rationis hujusmodi. Quomodo ergo fieri poterat ut hic ab his disceret, quem peritum inveniens, peritorem fecit gratia Christi? *Sed e contra cum vidissent quod creditum est mihi Evangelium præputii, sicut Petro circumcisionis; qui enim operatus est Petro in apostolatam circumcisionis,*

operatus est et mihi inter gentes; et cum cognovissent gratiam Dei, quæ data est mihi, Petrus et Jacobus, et Joannes qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi et Barnabæ societatis, ut nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem. (Aug.) Quia et qui videntur esse aliquid, carnalibus hominibus videntur esse aliquid; nam non sunt ipsi aliquid, et si enim boni ministri Dei sunt, Christus in illis est aliquid, non ipsi per se. Nam si ipsi per se essent aliquid, semper fuissent aliquid, quales aliquando fuerint, id est, quia et ipsi peccatores fuerunt. Nihil sua dicit interesse, quia Deus hominis personam non accipit, id est, sine personarum acceptione omnes ad salutem vocavit, non reputans illis delicta eorum. Et ideo absentibus illis qui priores facti sunt apostoli, Paulus a Domino perfectus est, ut quando cum eis contulit, nihil esset quod perfectioni ejus adderent, sed potius viderent eundem Dominum Jesum Christum, qui sine personarum acceptione salvos facit, hoc dedisse Paulo, ut ministraret gentibus, quod etiam Petro dederat, ut ministraret Judæis. Non ergo inventi sunt in aliquo dissentire ab illo, ut cum ille se perfectum Evangelium accepisse diceret, illi negarent et aliquid vellent tanquam imperfecto addere; sed e contrario pro reprehensoribus imperfectionis, approbatores perfectionis fuerunt, et dederunt dextras societatis, id est, consenserunt in societatem, et paruerunt voluntati Domini, consentientes ut Paulus et Barnabæ irent ad gentes: ipsi autem in circumcisionem, quæ præputium, id est, gentibus contraria videtur. Nam etiam sic potest intelligi quod ait, *e contrario*, ut ordo iste sit: Mihi enim qui videntur aliquid esse nihil apposuerunt, sed e contrario, ut nos quidem in gentes iremus, quæ sunt contrariæ circumcisioni, ipsi autem in circumcisionem, consenserunt mihi et Barnabæ, hoc est dexteram societatis nobis dederunt. Neque in contumeliam præcessorum ejus putet quis ab eo dictum, *qui videntur aliquid esse, quales aliquando fuerint nihil meum interest*; et illi eum tanquam spirituales viri, volebant resisti carnalibus, qui putabant aliquid ipsos esse, et non potius Christum in eis: multumque gaudebant cum persuaderetur hominibus et seipsum præcessores Pauli, sicut eundem Paulum, ex peccatoribus justificatos esse a Domino, qui personam hominis non accipit, quia Dei gloriam quærebant, non suam. Sed quia carnales et superbi homines, si quid de vita ipsorum præterita dicitur, irascuntur, et in contumeliam accipiunt, ex animo suo conjiciunt apostolos: Petrus autem et Jacobus, et Joannes honoratiores in apostolis erant, quia ipsis tribus se in monte Dominus ostendit in significatione regni sui, cum ante sex dies dixisset: *Sunt hic quidam de circumstantibus, qui non gustabunt mortem donec videant filium hominis in regno Patris sui* (Matth. xvi, Marc. ix); nec ipsi erant columnæ, sed videbantur: noverat enim Paulus sapientiam ædificasse sibi domum, et non tres columnas constituisse, sed septem: qui numerus vel ad unitatem Ecclesiarum relertur. Solet enim pro universo poni, sicut in

Evangelio dictum est: *Accipiet in hoc sæculo septies tantum*; ac si diceret: *Quasi nihil habentes, sed omnia possidentes* (II Cor. vi). Unde etiam Joannes ad septem scribit Ecclesias (Apoc. i), quæ utique universitatis Ecclesiæ personam gerunt; vel certe ad septenariam operationem Spiritus sancti, magis refertur septenarius numerus columnarum: sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, et timoris Dei (Isa. xi), quibus operationibus domus Filii Dei, hoc est Ecclesia continetur. Quod autem ait: *Tantum ut pauperum memores essemus, quod et studui hoc ipsum facere*. Communis cura erat omnibus apostolis de pauperibus sanctorum, qui erant in Judæa: qui rerum suarum venditarum pretia ad pedes apostolorum posuerant. Sic ergo ad gentes missi sunt Paulus et Barnabæ, ut Ecclesiæ gentium quæ hoc non fecerant, ministrarent oratione ipsorum eis qui hoc fecerant, sicut ad Romanos dicit (Rom. xv): *Nunc autem pergam Hierusalem ministrare sanctis: placuit enim Macedoniæ et Achaiæ communionem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Hierusalem; placuit enim illis, et debitores eorum sunt. Si enim spiritualibus eorum communicaverunt gentes, debent et in carnalibus ministrare eis*. In nulla ergo simulatione Paulus lapsus erat, quia servabatur ubique quod congregare videbat, sive Ecclesiis gentium, sive Judæorum, ut nunquam auferret consuetudine regnum Dei: tantum admonens, ne quis in superfluis poneret spem salutis, etiam si consuetudinem in eis propter offensionem infirmorum custodire vellet: sicut ad Corinthios dicit (I Cor. vii): *Circumcisus quis vocatus est, non adducat præputium, in præputio quis vocatus est, non circumcidetur? Circumcisio nihil est, et præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei, unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat*. Hoc enim ad eas consuetudines vel condiciones vitæ retulit quæ nihil obsunt fidei, bonisque moribus. (Hier.) Non enim si latro erat quisque cum vocatus est, debet in latrocinio permanere. Hyperbaton est, et multis quæ in medio sunt interjecta sublatis, sic breviter legi potest: *Mihi enim qui videbantur aliquid esse nihil contulerunt: sed e contra dextras dederunt et Barnabæ societatis*. (Aug.) Dicit venisse se Hierosolymam, et Evangelium cum apostolis contulisse, dextras sibi datas fuisse, id est, signum concordiæ, signum consonantiæ, quod ab eis quæ ipsi didicerant, in nihilo discrepabat. (Hieron.) Aut certe ille absque jactatione sui occultus est sensus, mihi qui videbantur aliquid esse nihil contulerunt: sed e contra a me eis collatum est, dum fiunt in Evangelii gratia firmiores. Totum autem quod dicit, hoc est, unus atque idem mihi Evangelium præputii, et Petro circumcisionis credidit; me misit ad gentes, illum posuit in Judæa: nec gentes poterant adulta jam ætate non profuturo circumcisionis dolore cruciari, et abstinere se ab escis quibus semper adueverant, et quas Deus creaverat ad utendum; nec hi, qui ex Judæis crediderant et circumcisi erant, et ex consue-

tudine quasi secunda natura putabant se a cæteris gentibus plus habere, facile contemnere poterant ea in quibus gloriabantur. Providentia itaque Dei alius apostolus circumcisis datus est, qui legis umbris videretur acquiescere; alius in præputio constitutus, qui Evangelii gratiam non putaret esse servitium, sed liberam fidem, ne sub aliqua occasione impedimentum fidei nasceretur, et propter circumcisionem sive præputium, non crederetur in Christum. Nec hoc dicimus, quod Petrus qui et ipse in Actibus apostolorum (Act. x), nullum hominem communem esse testatus est, et in illo vase quod quatuor angulis de cælo dimissum viderat edocetur nihil interesse Judæis sit aliquis an gentilis, quasi oblitus priorum, super Evangelii gratiam legem putaverit observandam; sed ut ipse quoque legem custodire se simulans, paulatim Judæos ab antiquo vivendi more deduceret. Non enim poterant tantum observationis laborem, et veteris vitæ cautissimam conversationem quasi purgamenta subito et damna contemnere. Ex quo perspicimus, propterea dextras datas Paulo et Barnabæ societatis a Petro et Jacobo, et Joanne, ne in observatione varia diversum Christi Evangelium putaretur, sed et circumcisorum et habentium præputium esset una communio. Pulchre autem præstruxit dicens: *Qui enim operatus est Petro in apostolatum circumcissionis*, ne quis eum putaret detrahere Petro, sed ut laudibus ejus ante præmissis intelligeretur Petrus ideo circumcisionem aliqua ex parte suscipere, ut eos qui sibi ex Judæis crediti fuerant lucrifaceret, et in Christi fide et Evangelio custodiret. Subintelligit etiam quod si ille absque culpa faceret et ad tempus observando quod non licet, ne sibi creditos perderet, se magis pro Evangelii veritate facere debere, quod sibi creditum est in præputio, ne gentes legis onere et difficultate deterritæ a Christi fide et credulitate discederent. (Ambr.) Petrum solum nominat et sibi comparat, quia primatum ipse accepit ad fundandam Ecclesiam; se quoque pari modo electum ut primatum habeat in fundandis gentium Ecclesiis; ita tamen ut et Petrus prædicaret gentibus si causa fecisset, et Paulus Judæis, nam uterque invenitur utrumque fecisse: sed tamen plena auctoritas Petri in Judaismi prædicatione data dignoscitur, et Pauli perfecta auctoritas in prædicatione gentium invenitur; unde et magistrum se vocat gentium in fide et veritate, unusquisque enim pro viribus suis et dispensatione sortitus est: difficilius enim fuit eos qui longe erant a Deo ad fidem suam attrahere quam proximos. (Hieron.) *Petrus*, inquit, *et Joannes, et Jacobus qui videbantur columnæ esse*. Ter supra dictum de apostolis legimus, *Seorsum autem his qui videbantur*: Et, *Ab his qui videbantur esse aliquid*: Et, *Mihi enim qui videbantur esse aliquid nihil contulerunt*, sollicitus itaque requirebam quidnam esset quod diceret, *qui videbantur*. Sed nunc me omni scrupulo liberavit, adjiciens, *qui videbantur columnæ esse*. Columnæ igitur sunt Ecclesiæ apo-

stoli, et maxime Petrus, Jacobus et Joannes, e quibus duo cum Domino ascendere merentur in montem, quorum unus in Apocalypsi Salvatorem introducit loquentem: *Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei (Apoc. iii)*, docens omnes credentes qui adversarium vicerint posse columnas Ecclesiæ fieri. Ad Timotheum vero Paulus scribens ait: *Ut sciat quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna autem et firmamentum veritatis (I Tim. iii)*. His et cæteris instruimur tam apostolos, omnesque credentes, quam ipsam quoque Ecclesiam columnam in Scripturis appellari, et nihil interesse de corpore quid dicatur, an membris, cum et corpus dividatur in membra, et membra sint corporis. Dederunt itaque Petrus et Jacobus, et Joannes qui videbantur columnæ, dextras Paulo et Barnabæ societatis, sed Tito qui cum eis erat, dextras non dederunt: necdum quippe ad eam mensuram pervenerat, ut Christi possint ei mercimoniam ex æquo cum majoribus credi, et eundem tenere negotiationis locum, quem Barnabas tenebat et Paulus. *Ut nos, inquit, in gentibus, ipsi autem in circumcissione, tantum ut pauperum memores essemus. Quod etiam sollicitus sui hoc ipsum facere. (Hieron.)* Sancti pauperes quorum præcipue ab apostolis Paulo et Barnabæ cura mandatur hi sunt, qui ex Judæis credentes, pretia possessionum suarum ad pedes apostolorum deferebant, gentibus largienda: vel quia contribulibus, cognatis et parentibus suis, quasi desertores legis, et in crucifixum hominem credentes, detestationi et piaculo ducebantur. In horum ministerio sanctus apostolus Paulus quanto labore sudaverit, epistolæ ejus testes sunt ad Corinthios, ad Thessalonicenses, ad omnes gentium Ecclesias, ut præparent munus hoc per se, vel per alios, qui eis placuissent Hierosolymam deferendum. Unde nunc confidenter dicit, *quod etiam sollicitus sui facere hoc ipsum*. Possunt autem et alio genere pauperes accipi, de quibus in Evangelio dicitur: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Math. v)*; merentur quippe tales in memoria esse apostolorum. Necnon et illi pauperes de quibus in Salomone scribitur: *Redemptio viri animæ propriæ divitiæ, pauper vero non sustinet comminationem (Prov. xiii)*: non enim potest futurum pœnarum audire terrorem, pauper in fide, pauper in gratia, non habens divitias spirituales, nec scientiam Scripturarum, quæ auro et argento, et pretioso lapide comparatur. Quoniam igitur non egent sani medico, sed hi qui male habent (Luc. v), propterea et apostolis in dexterarum communicatione convenit: ne spernerent pauperes, nec despicerent peccatores, sed semper meminissent eorum, sicut Paulus Corinthiis illius meminit, quem cum in prioribus epistola contristasset ad tempus, ut corpore per pœnitentiam laborante, spiritus salvus fieret, in secunda, ne in majori tristitia absorberetur, revocat ad Ecclesiam, petitque cunctos ut confirmet in eum charitatem, et donent fratri, sicut ipse unicuique eorum in facie Christi donaverat, implens

factam quod Hierosolymis fecerat, ut semper pau- A
perum recordaretur.

Cum autem venisset Petrus Antiochiam, in faciem
ei restiti, quia reprehensibilis erat (Ambr.) Post
concordiam societatis et honorificentiam primatus
quam sibi invicem per Dei gratiam detulerunt, nunc
interveniente causa negligentiae, vel erroris, dissi-
dere inter se videntur Apostoli, non in propria
causa, sed in sollicitudine Ecclesiae. In faciem illi,
inquit, restiti: Quid est hoc? nisi in praesentia ei
contradixi? Et qua causa subjunxit, dicens: Quia re-
prehensibilis erat. Reprehensibilis utique ab evange-
lica veritate, cui hoc factum adversabatur. Nam quis
eorum auderet Petro primo apostolo, cui claves
regni caelorum Dominus dedit, resistere, nisi alius
talis, qui fiducia electionis suae, sciens se non impa- B
rem, constanter improbaret, quod ille sine consilio
fecerat. (Greg.) Sunt vero nonnulli, qui non Petrum
apostolorum principem, sed esse quemdam alium eo
nomine, qui a Paulo est reprehensus, accipiunt:
qui si Pauli apostoli studiosius verba legissent, ista
non dicerent. Dicitur etenim Paulus, Cum venisset
Petrus Antiochiam, in faciem ei restiti, ut de quo Pe-
tro loqueretur ostenderet, in ipso suae narrationis
initio praemisit dicens: Creditum est mihi Evange-
lium praeputii, sicut Petro circumcisionis; qui enim
operatus est Petro in apostolatam circumcisionis, ope-
ratus est et mihi inter gentes. Patet ergo de quo Pe-
tro Paulus loquitur, quem et apostolum nominat, et
praefuisse Evangelio circumcisionis narrat. Et fue-
runt quidam qui secundam Petri epistolam, in qua
epistolae Pauli laudatae sunt, ejus dicerent non fuisse,
sed si ejusdem epistolae verba pensare voluissent,
longe aliter sentire poterant: in ea quippe scriptum
est, « voce delapsa ad eum hujusmodi a magnifica
gloria: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi
complacui (Matth. xviii); » atque subjungitur: Et hanc
vocem nos audivimus, cum essemus cum ipso in monte
sancto. Legant itaque Evangelium, et protinus agnos-
cent quia cum vox ista de caelo venit, Petrus apo-
stolus in monte cum Domino stetit. Ipse ergo hanc
epistolam scripsit, qui hanc vocem in monte de Do-
mino audivit. Prius enim quam venirent quidam a
Jacobo, cum gentibus edebat: cum autem venissent,
subtrahebat se, timens eos qui ex circumcisione erant,
et simulationi ejus consenserunt et caeteri Judaei, ita
ut et Barnabas duceretur ab his in illa simulatione.
(Ambr.) Hi omnes Judaei qui consenserunt simula-
tioni Petri et Barnabae, bonae fidei fuerunt; sed
propter scandalum illorum qui veniebant a Jacobo
(erant enim aemulatores legis, qui et legem et Chri-
stum aequo jure venerarentur, quod contra fidei
disciplinam est), praesentibus eis non commisceban-
tur gentibus. Timebant enim impetum audaciae eor-
um qui aemulabantur legem. Quod si solum fuisset,
non erat reprehensibile, sed in quo erratum est in
subjectis ostendit: nam et ipse utique cessit animo-
sitati et audaciae Judaeorum, timens ne per hoc quod
facile est subreperet scandalum, quod difficile seda-

retur, quia et secundum legem purificavit se co-
actus, et Timotheum circumcidit invitus. Sed cum
vidissem quia non recta via incedebant ad veritatem
Evangelii, dixi Petro coram omnibus. Ideo in solum
Petrum invehitur, ut in eo qui primus est discerent
caeteri. Si tu cum Judaeus sis, gentiliter et non ju-
daice vivis, quomodo gentes cogis judaizare? Nunc
aperuit causam reprehensionis: non enim aliquid
fuisset erroris, si praesentibus Judaeis dissimulasset
a gentilibus, timens scandalum: sed hic tota causa
reprehensionis est, quia advenientibus Judaeis a
Jacobo, non solum segregabat se ab eis, cum qui-
bus gentiliter vixerat, sed et compellebat eos judai-
zare, causa timoris illorum, ut quid horum verum
esset, ignorarent gentiles; sciebant enim ipsum se-
cum non quasi Judaeum vixisse: post autem audien-
tes ab eo quia Judaeorum instar sequendum erat,
haesitabant utique quid esset verum. Si hoc verum
erat ut judaizarent, ipsum praevicatore tenebant,
quia gentiliter vixerat: si autem illud melius erat,
et verum, ut simpliciter viverent, eversio erat gen-
tilium per ejus ignaviam, quibus adempto bono, res
laboriosa et inefficax tradebatur. Apostolus autem
Paulus quando ad horam cessit, non hoc et suasit, sed
rem se superfluum et inanem facere clamavit, pro-
pter furorem Judaeorum. Cui quidem rei non succu-
bisset, nisi causa interluisset, qua audacia Ju-
daeorum plurimorum se jactaret. Erat autem Timo-
theus filius mulieris Judaeae, patre autem Graeco;
unde factum est, ut infans secundum legem minime
circumcideretur. Insidiabantur ergo explorantes si
eum qui Judaeus natus erat, incircumcisum assume-
ret, quod illicitum putabant Judaeorum generi: oc-
casione quaerentes, quae eum eversorem tenerent
legis: hac causa ad horam cessit furori eorum.
(Hieron.) Utilem vero simulationem et assumendam
in tempore, Jehu regis Israel nos doceat exemplum,
qui non potuisset interficere sacerdotes Baal,
nisi se finxisset velle idolum colere, dicens: Con-
grega mihi omnes sacerdotes Baal: Si enim Achab
servivit Baal in paucis, ego serviam in multis (IV
Reg. x); et David quando mutavit faciem suam
coram Abimelech, et dimisit eum et abiit. Nec mi-
rum, quamvis justos homines, tamen aliqua simu-
lare pro tempore, ob suam et aliorum salutem, cum
et ipse Dominus non habens peccatum nec carni
peccati: simulationem peccatricis carnis assumpse-
rit, ut condemnans in carne peccatum, nos in se
faceret justitiam Dei. Legerat utique Paulus in
Evangelio Dominum praecipientem: Si autem pecca-
verit in te frater tuus, vade et corrige eum inter te et
ipsum solum. Si te audierit, lucrifeceris fratrem tuum
(Matth. xviii, Luc. xvii). Et quomodo cum etiam
est apostolorum maximum, in publicam faciem tam
procaciter, tam constanter arguere, nisi et Petro
sic placuisset argui, et Paulus non ei faceret inju-
riam, de quo ante dixerat: Veni Hierosolymam vi-
dere Petrum, et mansi apud eum diebus quindecim;

alium autem apostolorum vidi neminem (Galat. 1). Si tu, inquit, cum Judæus sis, gentiliter et non judaice vivis, quomodo gentes cogis judaizare? Indissolubili argumento constringit Petrum, imo per Petrum eos qui pugnantis illum inter se facere cogebant: Si, inquit, Petre, tu natura Judæus, circumciscus a parva ætate, et universa legis præcepta custodiens, nunc ob gratiam Christi, scis ea nihil per se habere utilitatis, sed exemplaria esse et imagines futurorum, et cum his qui ex gentibus sunt cibum capis, nequaquam ut ante superstitiose, sed libere et indifferenter victitans, quomodo eos, qui ex gentibus crediderunt nunc recedens ab eis, et quasi a contaminatis te separans et secernis, en compellis judaizare? Si enim immundi sunt a quibus recedis, idcirco autem recedis quia non habent circumcisionem, compellis eos circumcidi et Judæos fieri, cum tu ipse natus Judæus gentiliter vixeris. Et latenter ostendit causam quare adversus eum disputavit, quia scilicet gentes simulatione sua judaizare compelleret, dum eum cupiunt æmulari. (Aug.) Petrus autem cum venisset Antiochiam, objurgatus est a Paulo, non quia servabat consuetudinem Judæorum, in qua natus atque educatus erat, quàmquam apud gentes eam non servaret, sed objurgatus est quia gentibus eam volebat imponere, cum vidisset quosdam venisse a Jacobo, id est, a Judæa, nam Ecclesiæ Hierosolymitanæ Jacobus præfuit. Timens ergo eos qui adhuc putabant in illis observationibus salutem constitutam, segregabat se a gentibus, et simulate illis consentiebat ad imponenda gentibus illa onera servitutis, quod in ipsius objurgatione verbis satis apparet, non enim ait, *Si tu, cum Judæus sis, gentiliter et non judaice vivis, quomodo rursus ad consuetudinem Judæorum reverteris?* Sed *quomodo, inquit, gentes cogis judaizare?* Quod autem hoc ei coram omnibus dixit, necessitas coegit, ut omnes illius objurgatione sanarentur. Non enim utile erat errorem qui palam noceret, in secreto emendare. Huc accedit quod infirmitas et charitas Petri, cui ter a Domino dictum est, *Petre, amas me? pasce oves meas*, objurgationem talem posterioris pastoris pro salute gregis libentissime sustinebat. Nam erat objurgatore suo ipse qui objurgabatur mirabilior, et ad imitandum difficilior; facilius est enim videre quid in alio corrigas atque id vituperando vel objurgando corrigere, quam videre quid in te corrigendum sit, libenterque corrigi ve. per te ipsum, nedum per alium; adde posteriorem, adde coram omnibus. Valet autem hoc ad magnum humilitatis exemplum, quæ maxima est disciplina Christiana, humilitate enim conservatur charitas, nam nihil eam citius violat quam superbia. Et ideo Dominus non ait: *Tollite jugum meum et discite a me*, quoniam quatruiduana de sepulcris cadavera exsuscito, atque omnia dæmonia de corporibus hominum, moshosque depello, et cætera hujusmodi, sed, *Tollite, inquit, jugum meum, et discite a me quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi)*: illa

enim signa sunt rerum spiritualium. Mitem autem esse et humilem charitatis conservatorem, res ipsæ spirituales sunt, ad quas per illa ducentur, qui, oculis corporis dediti, fidem invisibilem, quia jam de notis usitatisque non possunt, de novis et repentinis visibilibus quærunt. Si ergo et illi qui cogebant gentes judaizare, didicissent mites esse et humiles corde, quod a Domino Petrus didicerat, saltem correcto tanto viro ad imitandum invitarentur, ne putarent Evangelium Christi justitiæ suæ tanquam debitum redditum: sed scientes quoniam non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Christi Jesu, ut impleat opera legis, adjuvante infirmitatem suam, non merito suo, sed gratia Dei, non exigentur de gentibus carnales legis observationes, sed per ipsam gratiam fidei, spiritualia opera legis eos implere posse cognoscere; quia *ex operibus legis cum suis viribus ea quisque tribuit, non gratiæ miserantis Dei, non justificabitur omnis caro (Rom. iii)*, id est, omnis homo, sive omnes carnaliter sentientes: et ideo illi, qui cum jam essent sub lege, Christo crediderunt, non quia justii erant, sed ut justificarentur, venerunt ad gratiam fidei. Peccatorum autem nomen gentibus imposuerant Judæi, jam vetusta quadam superbia, tanquam ipsi justii essent, videndo stipulam in oculo alieno, et non trabem in suo. Secundum eorum morem locutus Apostolus ait. *Nos natura Judæi et non ex gentibus peccatores. (Aug.)* Id est, quos appellant peccatores, cum sint et ipsi peccatores. Nos ergo, inquit, natura Judæi, cum gentiles, non essemus, quos ipsi peccatores appellant, tamen et nos peccatores in Christo Jesu credidimus ut justificemur per fidem Christi, non autem quærerent justificari, nisi essent peccatores. An forte quia in Christo voluerunt justificari peccaverunt? quia, si jam justii erant, aliud quærendo utique peccaverunt. *Scientes autem quod non justificetur homo ex operibus legis nisi per fidem Jesu Christi, et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur in fide Christi, et non ex operibus legis. (Hieron.)* Natura Judæus est, qui de genere est Abraham: et a parentibus die octava circumciscus est; non natura Judæus, qui postea est factus ex gentibus. (Ambr.) Manifesta ratione circumventos eos ostendit ut servarent legem, in qua nemo justificatur apud Deum, quippe cum hi ipsi qui natura Judæi sunt, volentes justificari, relicta lege, confugiant ad fidem Christi, quoniam *ex operibus legis non justificabitur omnis caro*. Nullum hominum justificatum dicit ex operibus legis; quicumque enim justii sunt, ex fide justificati sunt, sicut Abraham, Isaac, et Jacob, et cæteri sancti. (Hieron.) Ut autem totum argumentum brevi sermone comprehendam, sensus est iste qui textitur: nos, id est, ego et tu, Petre (miscuit enim personam suam, ne illi facere videretur injuriam), cum essemus, inquit, natura Judæi, ea facientes quæ lege præcepta sunt, et non ex gentibus peccatores, qui vel generaliter quia idolis serviunt peccatores sunt, vel quos nunc putamus immundos; scientes quod

non possemus ex legis opere, sed Christi fide salvari, credidimus in Christum, ut quod lex nobis non dederat, fides tribueret, quam habebamus in Christo. Quod si recedentes a lege in qua salvari non potuimus, transcendimus ad fidem, in qua non carnis quaeritur circumcisio; sed cordis pura devotio; et nunc a gentibus recedendo hoc agimus, ut quicumque non est circumcisus, immundus sit: ergo fides in Christum in qua nos putabamus ante salvari, magis peccati est ministra, quam justitiae, quae auferat circumcisionem: quam qui non habuerit immundus est. Sed absit, ut quod semel destruxi et scivi mihi non profuisse, rursum vindicem. Semel a lege discedens legi sum mortuus, ut in Christo viverem, crucisque ejus adfixus, et in novum renatus hominem, fide magis quam carne subsisterem, et cum Christo egrederer e mundo; quod semel adorsus sum teneo; non mihi gratis Christus est mortuus, in quo frustra credidi, si potui absque fide ejus in veteri lege salvari. *Scientes autem*, inquit, *quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi. Et nos in Christo Jesu credidimus, ut justificemur in fide Christi, et non ex operibus legis.* Aiunt quidam, si verum sit hoc quod Paulus affirmat: ex operibus legis neminem justificari: sed ex fide Jesu Christi, patriarchas et prophetas et sanctos qui ante Christi adventum fuerunt imperfectos fuisse. Quos admonere debemus, eos hic dici justitiam non consecutos, qui tantum ex operibus justificari posse se credunt: sanctos autem qui antiquitas fuerunt, ex fide justificados Christi, siquidem Abraham vidit diem Christi et laetatus est (*Joan. viii*); et Moyses majores divitias existimavit thesauro Aegyptiorum imperium Christi (*Hebr. xi*), aspiciebat enim in remunerationem: et Isaias vidit gloriam Christi, ut Joannes evangelista commemorat (*Joan. xii*); et Judas de omnibus generaliter: *Commonere*, inquit, *vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Aegypti salvans, secundos eos qui non crediderunt perdidit* (*Jud. 5*). Unde non tam legis opera damnantur, quam hi qui tantum ex operibus justificari se posse confidunt: Salvatore quoque ad discipulos loquente: *Nisi superabundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum* (*Matth. v*). Considerandum in hoc loco quanta in lege praecpta sint, quae explere nullus queat; et e contrario dicendum, quaedam legis etiam ab his fieri, qui ignorant eam, sed ideo non justificari operadores ejus, quia absque fide Christi fiant: verbi gratia, non dormire cum viro dormitione mulieris, non adulterare, non rapere, sed magis honorare patrem et matrem et caetera, quae imperata sunt, facere. Quod si de sanctis viris nobis exempla protulerint, quod in lege versati, ea quae legis fuerant perpetrarint, dicimus quia *justo lex non est posita, sed iniquis, et non subditis* (*I Tim. i*); qui autem a Deo doctus sit, non habere eum necesse ut saltem de charitate doceatur, Paulo dicente: *De charitate autem non necesse habeo*

A scribere vobis: ipsi enim vos a Deo docti estis ut diligatis invicem (*I Thess. iv*).

Propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro. (Hieron.) Non justificabitur ex operibus legis caro illa, de qua scribitur: *Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni* (*Isa. xl*). Justificatur autem per fidem Jesu Christi caro illa, de qua in resurrectionis dicitur sacramento: *Omnis caro videbit salutem Dei* (*Luc. iii*); sed et juxta humiliorum intellectum, justificabitur quondam ex lege non omnis caro, sed tantum hi homines qui in Palaestina erant: nunc autem ex fide Christi justificatur omnis caro: dum Ecclesia ejus in toto orbe fundatur.

Quod si quaerentes justificari in Christo, inventi sumus et ipsi peccatores: nunquid Christus peccati minister est? Absit. (Amb.) Quomodo Christus potest peccati minister esse, qui donat peccata? ideo *absit*, inquit, sed si justificari volentes per fidem Christi, legi servimus, sub peccato nos esse profiteamur, quia fides extrahit hominem a lege ut justus sit. Ergo si damus nos legi, peccatores invenimur, quia qui sub lege sunt, sub maledicto sunt, sed si ita est inquit, *ergo Christus peccati minister est?* (Aug.) Quod utique non possunt dicere, quia et ipsi qui nolebant nisi circumcisis gentibus tradi Evangelium in Christo crediderant: et ideo quod dicit *Absit*, non solus, sed cum ipsis dicit: *Destruxit autem superbiam gloriantem de operibus legis, quae destrui et deberet et posset, ne gratia fidei videretur non necessaria, si opera legis etiam sine illa justificari crederentur.* Et ideo praevicator est, si rursus illa aedificat, dicens, quod opera legis etiam sine gratia justificant, ut Christus peccati minister invenitur. *Si enim quae destruxi haec iterum aedifico, praevicatorem me constituo* (Amb.) Absolutum est, quia accedens ad Christum relinquit legem, de servo enim fit liber: quod si iterum redeat ad legem, ipse sui accusator existit, quia factum suum condemnat (Aug.) Quid ergo, quia fidem Christi oppugnabas, o Paule, antea, quam nunc aedificas, praevicatorem te constituis? Sed illam non destruxit, quia destrui non potest, hanc autem superbiam vere destruxerat, constanterque destruebat, quia destrui poterat. Et ideo non ille praevicator est qui rem veram cum conaretur destruere, et postea veram esse ac destrui non posse cognosceret, tenuit eam ut in ea aedificaretur: sed ille praevicator est, qui cum destruxerit rem falsam, quia destrui potest, eam rursus aedificat.

Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam. (Amb.) Hoc dicit, quia per legem fidei mortuus est legi Moysis: moritur enim legi, qui liberatur ab ea, et vivit Deo, cujus fit servus emptus a Christo. (Aug.) Mortuum autem se legi dicit, ut jam sub lege non esset, sed tamen per legem, sive quia Judaeus erat, et tanquam paedagogum legem acceperat, sicut postea manifestat: hoc autem agitur per paedagogum, ut non sit necessarius paedagogus, sicut per ubera nutritur infans, ut jam uberibus non

indigeat, et per navem pervenitur ad patriam, ut jam navi opus non sit. Sive per legem spiritaliter intellectam, legi mortuus est, ne sub ea carnaliter viveret. Nam hoc modo per legem legi ut morerentur volebat, cum eis paulo post ait : *Dicite mihi sub lege volentes esse, legem non legistis? Scriptum est enim quod Abraham duos filios habuit, etc. (Gal. iv, Gen. xxi)*, ut per eandem legem spiritaliter intellectam morerentur carnalibus observationibus legis. Quod autem adjungit, *ut Deo vivam, Deo vivit, qui sub Deo est, legi autem qui sub lege est, sub lege autem vivit, in quantum quisque peccator est, id est, in quantum a vetere homine non est mutatus : sua enim vita vivit, et ideo lex supra illum est, quia qui eam non implet, infra illam est. Nam justo lex posita non est, id est, imposita ut supra illum sit : in illa est enim potius quam sub illa, quia non sua vita vivit, cui coercenda lex imponitur, ut enim sic dicam, ipsa quodammodo lege vivit, qui cum dilectione justitiæ juste vivit, non proprio ac transitorio, sed communi ac stabili gaudens bono. Et ideo Paulo non erat lex imponenda, qui dicit : *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus*. Quis ergo audeat Christo legem imponere, qui vivit in Paulo? Non enim audet quis dicere, Christum non recte vivere, ut ei coercendo lex imponenda sit. (Hieron.) Aliud est per legem mori, et aliud legi mori : qui legi moritur, vivebat ei antequam moreretur, observans sabbata, neomenias, et dies festos, et victimarum typicam curiositatem, et fabulas Judaicas, et genealogias; postquam autem venit Christus, et lex de qua scriptum est : *Scimus autem quia lex spiritalis est (Rom. vii)*, per Evangelicam legem, legi pristinae mortuus est, et anima quæ secundum id quod scribitur ad Romanos : *Viro vivente si nupsisset, adultera vocabatur (Ibid.)*, mortuo viro suo, id est, lege veteri, nupsit legi spiritali, ut fructificaret Deo, unde in Osee ad eam dicitur : *Ex me fructus tuus inventus est (Ose. xiv)*. Cui pulchre mysticum illud infertur, *quis sapiens et intelliget ista? Aut intelligens et cognoscet ea?* Qui per legem igitur spiritalem legi litteræ moritur, Deo vivit, cum non sit sine lege Dei, sed in lege sit Christi : qui vero legi moritur, ob peccata, mortuus quidem est, sed non potest de eo dici, quod sequitur, ut *vivat Deo.* Esse autem legem aliam spiritalem extra legem litteræ, et alibi Apostolus docet dicens (Rom. vii) : *Itaque lex quidem sancta et mandatum sanctum et justum et bonum. Et Ezechiel ex persona Dei : Et eduxi, inquit, eos, id est populum Judæorum, de terra Ægypti, et adduxi eos in desertum, et dedi eis præcepta mea, et justificationes meas ostendi eis, quas faciet homo, et vivet in eis (Ezech. xx)*. De ea vero lege quæ iram operatur, cui et Apostolus mortuus est, postea infert : *Et ego dedi eis præcepta non bona, et justificationes, in quibus non vivent in eis. Idipsum significatur et in Psalterio, quoniam non cognovi litteraturam, introibo in fortitudinem Domini.**

Christo confixus sum cruci. Quia dixerat per legem

A legi se mortuum, quomodo mortuus fuerat ostendit, Christo confixus sum cruci : tollens crucem suam, et Christum sequens, et in ipsa obsecrans passione : Memento mei cum veneris in regnum tuum : statimque audiens : Hodie mecum eris in paradiso (Luc. xxiii). Si quis mortificatis membris super terram, et mundo mortuus configuratus fuerit morti Jesu Christi, crucifigitur cum Jesu, et tropæum mortificationis suæ in ligno Dominicæ passionis affigit. (Amb.) Qui enim non agit quæ mundi sunt, vel erroris, mortuus mundo est.

. Vivo autem jam non ego : vivit vero in me Christus : non est ambiguum in eo qui per fidem liberatur a morte Christum vivere : morte enim digno dum donat peccata, ipse vivit in illo, ejus enim præsidio ereptus morti (Hieron.) Non vivit ille qui quondam vivebat in lege, quippe qui persequeretur Ecclesiam, vivit autem in eo Christus, sapientia, fortitudo, sermo, pax, gaudium, cæteræque virtutes ; quas qui non habet, non potest dicere : Vivit autem in me Christus. Hoc autem totum sub sua persona adversus Petrum de Petro disputat. (Aug.) Audi apostolum Paulum negantem se, Mihi, inquit, mundus crucifixus est, et ego mundo. Audi adhuc negantem se, Vivo, inquit, non ego : vivo non ego, aperta sui negatio. Sed jam sequitur gloriosa Christi confessio, vivit vero in me Christus. Quid est ergo nega te? noli tu ipse vivere in te. Quid est, noli tu ipse vivere in te? noli facere voluntatem tuam, sed illius qui habitat in te.

C Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me. (Amb.) Quoniam futura vita promissa est Christianis, ideo qui nunc in hac vita auxiliis Dei munitus vivit, in fide vitæ promissæ vivit : hic enim imaginem illius contemplatur, quasi pignus habens vitæ futuræ, quæ per Dei nutum Christi amore nobis quæsita est. (Hieron.) Aliud est in carne esse, et aliud in carne vivere. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt, unde ad bene viventes dicitur : Vos autem non estis in carne (Rom. viii). In fide, inquit, vivo Filii Dei et Christi, qui dilexit me, et tradidit seipsum pro me. Ad Romanos de Deo loquitur, quod Filio suo non pepercerit, sed pro nobis tradiderit eum : nunc vero de Christo, quod seipsum tradiderit, qui dilexit me, inquit, et tradidit seipsum pro me. In Evangelio vero, ubi apostoli enumerantur, infertur, et Judas Iscariotes qui tradidit eum ; et rursum in eodem : Ecce appropinquavit qui me tradet (Marc. x, Matth. xxvi) : de principibus vero sacerdotum et senioribus populi Scriptura commemorat, quod condemnaverint Jesum morti, et gigantes eum duxerint et tradiderint Pilato præsidi : et deinceps de Pilato : Dimisit eis Barrabam, Jesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigerent eum (Matth. xxvii). Igitur et Pater tradidit Filium, et Filius ipse se tradidit, et Judas, et sacerdotes eum principibus tradiderunt, et ad extremum traditum sibi, tradidit ipse Pilatus : sed Pater tradidit ut salvaret perditum

mundum, Jesus ipse se tradidit, ut Patris suamque faceret voluntatem, Judas autem, et sacerdotes, et seniores populi, et Pilatus, vitam morti nescii tradiderunt. (Aug.) Quæ cum ipsa quoque se pro nostra salute tradiderit, videtis quia non quid faciat homo considerandum est, sed quo animo et voluntate faciat. In eodem facto invenimus Deum Patrem, in quo invenimus Judam: Patrem benedicimus, Judam detestamur, benedicimus charitatem, detestamur iniquitatem. Quantum enim præstitum est generi humano tradito Christo, nunquid hoc cogitavit Judas ut traderet? Deus cogitavit salutem nostram, quia redempti sumus: Judas cogitavit pretium quo vendidit Dominum; Filius ipse pretium quod dedit pro nobis, Judas cogitavit pretium quod accepit, ut venderet. Diversa ergo intentio diversa facta facit, cum sit una res ex diversis intentionibus, eam si metiamur, unum amandum, alterum dammandum, unum glorificandum, alterum detestandum invenimus. Quod autem nunc vivo, inquit, in carne, quia non posset dicere Christum adhuc mortaliter vivere, vita autem in carne mortalis est, in fide, inquit, vivo Filii Dei, ut etiam sic Christus vivat in credente, habitando in interiore homine per fidem, ut postea per speciem impleat eum, cum absorptum fuerit mortale a vita. Ut autem ostenderet quod vivit in illo Christus et quod in carne vivens in fide vivit Filii Dei, non meriti sui esse, sed gratiæ ipsius, qui me, inquit, dilexit et tradidit seipsum pro me, pro quo utique, nisi pro peccatore, ut eum justificaret? Et dicit hoc, qui Judæus natus et educatus erat, et abundantius æmulator exstiterat paternarum suarum traditionum. Ergo et si pro talibus se tradidit Christus, etiam ipsi peccatores erant. Non ergo meritis justitiæ suæ datum dicant, quod non opus erat justis dari. Non enim veni vocare justos, ait Dominus, sed peccatores, ad hoc utique ne sint peccatores. (Hier.) Beatus multumque felix qui vivente in se Christo, per singulas cogitationes et opera, potest dicere: In fide vivo Filii Dei qui dilexit me et tradidit seipsum pro me. — Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est. (Amb.) Hic ergo non est ingratus Christo, qui in fide ejus perdurat, sciens nullius se habere beneficium nisi hujus, et ad contumeliam ejus proficere, si alterum ei comparet, cujus auxilium habere non potuit. Si enim, inquit, per legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est. Nihil tam apertum, quia si per legem potuisset homo justificari, Christum non oportuerat mori. Sed quia lex dare remissionem peccatorum non poterat, neque secundam mortem triumphans exspoliare captivos quos tenebat causa peccati, idcirco Christus mortuus est ut ea præstaret, quæ lex non poterat, ac per hoc non gratis mortuus est, mors enim ejus justificatio peccatorum est. (Hieron.) Abjicit gratiam Dei, tam ille qui post Evangelium vivit in lege, quam is qui peccatis post baptismum sordidatur: qui au-

tem potest cum Apostolo dicere: Gratia ejus in me non fuit vacua (I Cor. xv), iste et hoc loquitur confidenter: Non abjiciam gratiam Dei. Quod autem sequitur, valde necessarium est adversum eos qui post fidem Christi, putant legis præcepta servanda. Dicendum quippe eis, si per legem justitia est, quod Christus gratis mortuus sit, aut certe doceant quomodo non Christus gratis mortuus sit, si opera justificent. Sed quamvis sint hebetes, dicere non audebunt Christum sine causa mortuum. Ad particulam itaque syllogismi, quæ hic proponitur, id est, si enim per legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est, debemus illud assumere quod consequenter inferitur, et negari non potest: Christus autem non est gratis mortuus, et concludere: non igitur per legem justitia. Hucusque contra Petrum, nunc ad Galatas revertitur.

CAPUT III.

Increpantur Galatæ, ostendensque Apostolus imperfectionem legis Mosaicæ, dicit justitiam esse ex fide, annectendo legis utilitatem.

O insensati Galatæ, quis vos fascinavit? (Amb.) Irascentis cum miraculo verba sunt, quia sic fuerant depravati, ut nec se agnoscerent circumventos. Proœmio usus est, omnis enim qui fascinatur, de bono transit ad malum, sicut et hi de libertate et securitate ad servitium et sollicitudinem transierunt. (Hieron.) Dupliciter hic locus intelligi potest; vel ideo insensatos Galatas appellatos, a majoribus ad minora venientes, quia cœperint spiritum, et carne consummentur: vel ob id quod unaquæque provincia suas habeat proprietates. Cretenses semper mendaces: malas bestias, ventres pigros, vere ab Epiménide poeta dictos, Apostolus comprobatur: vanos Mauros, et feroces Dalmatas Latinus pulsatur historicus, timidos Phrygas omnes poetæ lacerant. Athenis expeditiora nasci ingenia philosophi gloriantur; Græcos leves apud Caium Cæsarem suggillat Tullius dicens, aut levium Græcorum aut immanium barbarorum. Et pro Flacco, *Ingenita*, inquit, *levitas et erudita vanitas*, ipsum Israel gravi corde et dura cervice omnes Scripturæ arguunt. In hunc ergo modum arbitror et Apostolum Galatas regionis suæ proprietate pulsasse: licet quidam profundis se quæstionibus inserentes, quasi sub obtentu vitandæ hæreseos quæ diversas naturas infert dicant Tyrios quoque, Sidonios, Moabitas et Ammonitas et Idumæos, Babylonios et Ægyptios, omnesque gentes quæ in Scripturis nominantur, habere quædam idiomata ex causis præcedentibus et merito operum pristinorum, ne justitia Dei veniat in dubium, cum unaquæque gens vel bonum vel malum habere asseratur, quod alia non habeat. Nos istas altitudines declinantes, superiora sectabimur, aut stultitiæ eos argui, dicentes, per quam spiritum legis et litteram judicare non possint, aut vitio gentis corripere, quod indociles sint et recordes, et ad sapientiam tardiores. Quod autem sequitur: *Quis vos fascinavit?* digne Paulo, qui, etsi imperitus est sermone, non tamen

scientia, debemus exponere : non quod scierit esse A
fascinum, qui vulgo putatur nocere : sed usus sermone
sit trito, et ut in cæteris, ita in hoc quoque loco, ver-
bum quotidianæ sermocinationis assumpserit. Legi-
mus in Sapia : *Donum invidi cruciat oculos* (*Eccli.*
xx); qui apud nos *invidus*, in Græco, significantius,
ponitur *fascinator*. Et in Sapia quæ Salomonis
scribitur : *Fascinatio malignitatis obscurat bona*
(*Sap. iv*). Quibus docemur exemplis, quod vel invidi-
sua aliena felicitate crucietur, vel is in quo bona
sint aliqua, alio fascinante, id est, invidente noceat.
Dicitur fascinus proprie infantibus nocere et
ætati parvulæ, et his qui necdum firmo vestigio signat
gradum. Unde et quidam e gentilibus :

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Hoc utrum verum necne sit, Deus viderit ; quia potest B
feri ut et dæmones huic peccato serviant, et quoscun-
que in Dei opere cœpisse, vel profecisse cognoverint,
eos a bonis operibus avertant. Nunc illud in causa est,
quod ex opinione vulgi sumptum putamus exemplum,
ut quomodo tenera ætas noceri dicitur fascino, sic
etiam Galatæ in Christi fide nuper nati et nutriti
lacte et non solido cibo, veluti quodam fascinante
sint nociti, et stomacho fidei nauseante, spiritus
sancti cibum evomuerint. Quod si aliquis contradi-
cit, exponat quomodo de communi opinione sit sum-
ptum, Vallis Titanorum in Regnorum libris (*II Reg.*
xxiii), sirenæ et onocentauri in Isaia (*Isa. xlii*,
xxxiv), Arcturus et Orion et Pleiades in Job (*Job.*
xxxviii), et cætera his similia, quæ utique vocabula
gentilium fabularum et causas et origines habent. C
Ante quorum oculos Jesus Christus proscriptus est.
(*Arab.*) Manifestum est quia stultorum oculis Chri-
stus proscriptus videtur, id est, exspoliatus, vel con-
demnatus : prudentium vero oculis et sensibus non
solum non condemnatus, sed ipse mortem cruce
sua damnasse videtur. Passio enim Domini vita no-
stra est, et destructio mortis est. Sed quia hi indigne
cœperant sentire translati ad legem, idcirco menti-
bus eorum Christum condemnatum videri conquiritur,
ideo et subiecit : *In vobis crucifixus est.* Hoc est,
sensu vestro crucifixus est quasi homo, in quo
enim spes plena non est, homo est, ideo hi non pu-
tabant plenam salutem esse in Christo, quia legem
illi æquabant. In his vero qui congrue intelligunt
Christum, vivit in eis Christus. In Photino crucifixus
est, hic enim vere mortuus est in quo Christus dicitur
crucifixus, quia istud loco accusationis objicitur.
(*Hier.*) Aliter, « in vobis crucifixus est : » nobis enim
recte præscriptus est Christus, de cujus patibulo et
passione, alapis et flagellis, omnis prophetarum præ-
dicit chorus, ut crucem ipsius, non de Evangelio
tantum in quo crucifixus refertur, sed multo ante-
quam descendere dignaretur ad terras, et hominem,
qui est crucifixus assumeret, noverimus. Nec parva
laus Galatarum est, quod ita crediderint in cruci-
fixum, ut eis fuerit ante præscriptus, quod scilicet
lectitantes Prophetas, et omnia veteris legis sacra-
menta noscentes, via et ordine venerint ad creden-

dum. (*Aug.*) Cum autem dixisset : *Jesus Christus*
proscriptus est, addidit, *crucifixus*, ut hinc eos ma-
xime moveret, cum considerarent quo pretio eme-
rit possessionem, quam in eis amittebat, ut parum
esset gratis eum mortuum, quod superius dixerat.
Illud enim ita sonat, tanquam non pervenerit ad
possessionem pro qua sanguinem dedit. Proscripto
autem, etiam quæ tenebat, aufertur ; sed hæc pro-
scriptio non obest Christo qui etiam sic per divini-
tatem Dominus est omnium, sed ipsi possessioni,
quæ hujus gratiæ cultura caret. Hinc jam incipit de-
monstrare, quemadmodum gratia fidei sufficiat ad
justificandum sine operibus legis, ne quis diceret
non se quidem operibus legis tantum totam homi-
nis justificationem tribuere, sed neque tantum gra-
tiæ fidei, ex utroque autem perfecti salutem. Sed
hæc quæstio ut diligenter tractetur, ne quis fallatur
ambiguo, scire prius debet opera legis bipartita esse.
Nam partim in sacramentis, partim vero in moribus
accipiuntur : ad sacramenta pertinent circumcisio
carnis, sabbatum temporale, neomeniæ, sacrificia
atque omnes hujusmodi innumerabiles observationes.
Ad mores autem, non occides, non mœchaberis, non
falsum testimonium dices, et talia cætera. Nunquid-
nam ergo Apostolus ita potest non curare utrum
Christianus homicida, aut mœchus sit, an castus,
atque innocens, quemadmodum non curat utrum
circumcisus carne, an præputiatus sit? Nunc ergo
de his operibus maxime tractat quæ sunt in sacra-
mentis, quamquam et illa interdum se admiscere
significet. Prope finem autem epistolæ de his sepa-
ratim tractabit, quæ sunt in moribus, et illud breviter,
hoc autem diutius. Hæc enim onera potius im-
ponit gentibus, quorum utilitas in intellectu est, nam
hæc omnia exponuntur Christianis, ut quid valeant
tantum intelligant, etiam facere non cogantur. In
observationibus autem, si non intelligantur, servi-
tus sola est, qualis erat in populo Judæorum, et est
usque adhuc. Si autem et observentur illa et intelli-
gantur, non modo nihil obsunt, sed etiam prosunt
aliquid si temporari congruant, sicut ab ipso Moyse,
prophetis quoque observata sunt congruentibus illi
populo, cui adhuc talis servitus utilis erat, ut sub ti-
more custodiretur. Nihil enim tam pie terret animam,
quam sacramentum non intellectum : intellectum
autem, gaudium pium parit, et celebratur libere si
opus est temporari, si autem non est opus, cum sua-
vitate spiritali tantummodo legitur et tractatur. Omne
autem sacramentum cum intelligitur, aut ad con-
templationem veritatis refertur, aut ad bonos mores.
Contemplatio veritatis in solius Dei dilectione fun-
data est, boni mores in dilectione Dei et proximi,
in quibus duobus præceptis tota lex pendet et pro-
phetæ. Nunc igitur quemadmodum circumcisio car-
nis et cætera hujusmodi legis opera, ubi jam gratia
fidei est, non sint necessaria, videamus. *Hoc solum*
volo a vobis discere : ex operibus legis spiritum acci-
pistis, an ex auditu fidei? Respondetur utique ex
auditum fidei : ab Apostolo enim prædicata est eis fides,

in qua prædicatione utique adventum et præscientiam A sancti Spiritus senserant, sicut illo tempore in novitate invitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis præsentia sancti Spiritus apparebat, sicut in Actibus apostolorum legitur. Hoc autem factum erat apud Galatas, antequam isti ad eos pervertendos et circumcidendos venissent. Iste ergo sensus est, si in illis operibus legis esset salus vestra, non vobis Spiritus sanctus nisi circumcisis daretur. Deinde intulit: *Sic stulti estis, ut cum spiritu cæperitis; nunc carne consummemini?* Hoc est quod superius in exordio dixerat, nisi aliqui sunt conturbantes vos et volentes convertere Evangelium Christi. Conturbatio enim ordini contraria est. Ordo est autem, a carnalibus ad spiritalia surgere, non ab spiritalibus ad carnalia cadere: sicut istis acciderat. Et hæc est Evangelii B conversio retrorsum, quod quia bonum non est, non est Evangelium cum hoc annuntiat. *Sic stulti, inquit, estis, ut cum spiritu cæperitis, nunc carne consummemini?* (Amb.) Adhuc cum stomacho loquitur: dolet enim valde super errore eorum, quia fabricam suam qua eos per Evangelium ædificaverat, videbat esse destructam. Non sic de Corinthiis motus est, quia quamvis carnales illos appellet, non tamen usque adeo fuerant mente capti, ut circumcidi se paterentur. Ideo et hi stulti et sine intellectu esse dicuntur, quia nec dolori carnis suæ consulere valuerunt, usque ad hoc enim solis quis induci quod delectat, aut dolorem non præstat. Interrogantis ergo verba sunt, et quod interrogat ex parte confirman- C tis, cum dicit: *Hoc solum volo discere a vobis, ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei?* Hoc ab eis quærit, in quo et gloriabantur, et negare non poterant, quia Spiritum sanctum per fidem acceperant, non per legem, ut respicientes agnoscerent quia donum Dei, in quo gloriantur, non ex opere legis acceperant, sed credentes in Christum, ut vel sic grati Christo legem quam sibi in nullo prodesse didicerant relinquerent. Hoc proponit, quod illo in tempore negari non poterat, spiritum Dei inesse credentibus. Ad rudimenta enim fidei commendanda, donum hoc Dei manifestabatur hominibus, sicut inter ipsa initia factum est in Apostolis et cæteris discipulis: nec non et in illis duodecim, quos, quia in adulterino baptisate, sub nomine baptismi Joannis fuerant non tincti, sed sordidati, Paulus Apostolus in Trinitatis nomine baptizari præcepit, quibus impositis manibus, decidit in eos Spiritus sanctus, et diversarum linguarum ministrabat eloquia, cum interpretatione earum, ut nullus aude- ret negare Spiritum sanctum inesse in eis. Quamobrem sine intellectu Galatas esse appellat, qui hujus rei gnari et conscii degradantes se, carnis curæ se subje- D eorunt. *Incipientes, inquit, spiritu, nunc carne consummemini?* Hoc dicit, quia cum ab inferioribus ad summa fidei ascensus sit, hi contra, de summis in ima delapsi sunt. Per fidem enim spiritalia effecti, conversi ad legem, perdidérant gratiam Spiritus quam fuerant consecuti, consummatio enim per-

ditionem significat, id est, fidem. (Hieron.) Consideremus diligenter, quia non dixerit: *Volo a vobis discere, utrum ex operibus Spiritum accepistis, sed adjecerit, ex operibus legis;* sciebat enim Cornelium centurionem (Act. x) Spiritum ex operibus accepisse, sed non ex operibus legis, quam nesciebat: si autem e contrario dicitur: ergo et sine auditione fidei accipi Spiritus potest? Nos respondebimus accepisse quidem eum Spiritum, sed ex auditu fidei et naturali lege, quæ loquitur in cordibus nostris, bona quæque facienda, et vitanda mala; per quam dudum quoque Abraham, Moysen, et cæteros sanctos justificatos retulimus, quam augere deinceps potest operum observatio, legisque justitia, non tamen carnalis legis quæ præterit, sed spiritalis. Lex enim spiritalis est. Neque vero, quia fidem præferimus, legis opera destruimus, nec dicimus secundum quosdam, *faciamus mala donec veniant bona* (Rom. iii), quorum damnatio iusta est, sed servituti gratiam anteponimus, dicimusque quod Judæi propter metum faciunt, id nos facere propter charitatem: illos servos esse, nos filios. Illos cogi ad bonum, nos bonum sponte suscipere. Non ergo in fide Christi licentia nascitur delinquendi, sed ex dilectione fidei voluntas boni operis augetur: dum bona ideo facimus, non quia judicem formidamus, sed quia scimus ea ei placere in quem credimus. Quærat quispiam, si fides non est nisi ex auditu, quomodo qui surdi nati sunt, possunt fieri Christiani: Deum quippe Patrem ex magnitudine et pulchritudine creaturarum potest quis intelligere, et a conditionibus conditor consequenter agnoscitur: Christi autem nativitas, crux, mors, resurrectio, nisi ex auditu, sciri non potest; aut surdi igitur Christiani non sunt, aut si surdi sunt Christiani, falsum est quod alibi ab Apostolo dicitur: *Itaque fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei* (Rom. x). Ad quod qui simplici responsione contentus est, dicit, non eum generaliter dixisse, fides omnium ex auditu est, sed *fides ex auditu*, quod et in parte et in toto accipi potest: eorum scilicet fides ex auditu qui audiunt, qui credunt. Qui autem huic scrupulo satisfacere conatur, prius illud tentabit asserere, quod nutibus quoque et quotidiana conversatione, et ut ita dixerim, totius corporis loquente gestu, surdi possunt Evangelium discere, deinde etiam hoc quod Dei sermo, cui nihil surdum est, ad eas magis loquatur aures, de quibus et ipse ait in Evangelio: *Qui habet aures audiendi, audiat* (Matth. xi); et in Apocalypsi: *Qui habet aurem, audiat quid spiritus dicat Ecclesiis* (Apoc. ii). Et Isaias: *Dominus addidit mihi auriculam*. Iste est alter homo, cui Deus loquitur in occulto, qui clamat in corde credentis, *Abba Pater*. Et ut frequenter exposuimus, quomodo corpus omnia membra et sensus habet, ita animam quoque universos sensus et membra habere, et inter cætera, aures etiam; quas qui habuerit, non magnopere indigebit his auribus corporis ad Christi Evangelium cognoscendum. Si-

mul autem etiam illud attendite, quod hic spiritus absque ullo additamento sanctus intelligatur, quem ex dono Dei consequimur, et non hominis, de quo alibi scribitur : *Incorruptus Spiritus est in omnibus* (Sap. xii). Et : *Ipsæ Spiritus testimonium reddiit spiritui nostro* (Rom. viii); et in alio loco : *Nemo scit ea quæ in homine sunt, nisi spiritus hominis qui in ea est*. Et in Daniele : *Benedicite, spiritus et animæ justorum, Dominum* (Dan. iii).

Sic stulti estis, inquit, ut cum Spiritu cœperitis, nunc carne consummemini? Si sanctum Spiritum acceperant Galatæ, quomodo stulti erant? verum statim solvitur, cœpisse quidem eos Spiritu, sed cum carne consummarentur, Spiritum ab eis fuisse sublatum. Unde sine causa passi sunt tanta quæ passi sunt. Quod ne sibi post peccatum eveniret, David D precatur dicens : *Spiritum sanctum tuum ne auferas a me* (Psal. l). Diligenter attendite, quod qui scripturas juxta litteram sequitur, consummari carne dicatur, quamobrem illud quod ad Corinthios scriptum est : *In carne viventes, non juxta carnem militamus* (II Cor. x), melius sic intelligi potest, ut hi militare in carne dicantur, qui Vetus Testamentum humiliter edisserunt, qui vero sequuntur intelligentiam spiritalem, sunt quidem in carne, quia eandem habent litteram, quam Judæi : sed non juxta carnem militant, a carne ad spiritum transcendentem.

Tanta passi estis sine causa, si tamen sine causa. (Amb.) Multa eos passos pro fide significat ab infidelibus. Tunc enim qui credebant cæteris opprobrio erant, sive domesticis sive extraneis, nam digito signabantur quasi rei majestatis. Unde similiter Galatæ multa passi sunt, insaniore experti : cujus rei meritum perdidierant, sub legem mittentes se. (Aug.) Multa jam pro fide toleraverant non timore tanquam sub lege positi : sed magis in ipsis passionibus charitate timorem vicerant, quia charitas Dei diffusa est in cordibus eorum, per Spiritum sanctum quem acceperant. *Sine causa* ergo, inquit, *tanta passi estis*, qui ex charitate quæ in vobis tanta sustinuit, ad timorem relabi vultis? Sed quia addidit, *si tamen sine causa*, ostendit sperare se posse illos reformari. (Hieron.) Consideremus infelices Judæos quanta superstitione et observationis labore vivant, inter cæteras nationes, dicentes, ne tetigeris, ne gustaveris, neque atrectaveris, et probabimus verum esse quod dicit, D *tanta passi estis sine causa* : sed non statim ad eos sententia temperatur et dubia sit, *si tamen sine causa* : quia de his dicitur qui possunt post legem ad Evangelium reverti. Melius autem sic intelligi potest, quod primum credentes Galatæ in Crucifixum, a Judæis et gentibus opprobria multa perpessi sint, et persecutiones non minimas sustinuerint; quas frustra arguuntur fuisse perpessi, si a gratia Christi recedant, propter quam tanta passi sunt : simul et illa spes, quod quicumque ob Christi fidem laboraverit, et postea lapsus fuerit in peccatum, sicut priora sine causa dicitur passus fuisse dum peccat, sic rursus non perdat ea, si ad pristinam fidem et

ad antiquum studium revertatur. *Qui ergo tribuit vobis spiritum et operatur virtutes in vobis, ex operibus legis, an ex auditu fidei?* Tribuit, hoc est, administrat, præsentis temporis est legendum, ut ostendatur per singulas horas atque momenta, semper dignis Spiritum sanctum ministrari. Et quanto quis in Dei opere et amore profecerit, tanto magis sancti Spiritus in se habere virtutes, quas auditus fidei et non legis opera consummant, non quod legis opera contemnenda sint, et absque eis simplex fides appetenda : sed quod ipsa opera fide Christi adornentur. Scita est enim sapientis viri illa sententia, *non fidelem vivere ex justitia, sed justum ex fide*. Simul ostenditur Galatas, accepto post fidem sancto Spiritu, dona habuisse virtutum, id est, prophetiam, genera linguarum, morborum curationes, et cætera, quæ ad Corinthios in donis spiritalibus enumerantur. Et tamen post tanta, quia forsitan gratiam discernendorum spirituum non habebant, a falsis doctoribus irretiti sunt. (Amb.) Adduntur virtutis insignia quæ testimonium perhibent fidei, quod sit spes fida et rationalis. Legem autem nulla virtus comitatur, quæ attrahat ad ejus spem : quia quæ videntur non sperantur, sed sunt temporalia, sicut lex factorum, quam supra ostendimus.

Sicut scriptum est : Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam. (Amb.) Ostendit exemplo Abrahæ, qui pater fidei est, justitiam non ex operibus legis imputari, sed per fidem, credens enim justificatus est, ac per hoc stulte et improvide legi eos se subjecisse, quæ non ad justificationem data est, de quo in Epistola ad Romanos uberius apertiusque dissertum est. (Aug.) Hoc enim maxime in eo victoriosum est, quod antequam circumcideretur, deputata est fides ejus ad justitiam, et ad hoc rectissime refertur quod ei dictum est, *quia benedicentur in te omnes gentes* : imitatione utique fidei ejus, quia justificatus est etiam ante sacramentum circumcisionis, quod ad fidei signaculum accepit, et ante omnem servitutem legis, quæ multo post data est. (Hieron.) Credidit autem Abraham Deo, xiens de patria sua in terram quam nesciebat, Saram nonagenariam et sterilem confidens esse parituram; et audita reprobmissione Dei quod in Isaac vocaretur semen ejus, ipsum Isaac offerens victimam, et tamen de Domini reprobmissione non dubitans : recte tali reputatur fides ad justitiam, qui legis opera supergressus, Deum, non metu, sed dilectione promeruit. *Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filii Abrahæ.* (Amb.) Verum est, quia credentes filii sunt Abrahæ, quia si Abraham ex fide justificatus est primus, quotquot post hunc credunt, filii ejus sunt, sive ex judæis, sive ex gentibus. (Hieron.) Plenius de hoc in epistola ad Romanos disputat, quod fides Abrahæ reputata est ad justitiam, non in circumcisione, sed in præputio; et diligenter observans, docet eos filios esse Abrahæ, quicumque hac mente crediderunt, quia incircumcisus credidit Abraham, qui exsultavit ut videret diem Domini, et vidit, et lætatus est unde; et ad infideles

Judæos dicitur : *Si filii estis [essetis] Abraham, opera Abraham facite [faceretis] (Joan. viii)*. Quæ autem alia illo in tempore cum hæc dicebantur ab eis Dominus opera expectabat, nisi credulitatem in Filium Dei, quem Pater miserat, loquentem? *Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui me misit (Joan. xii)*. Unde et in alio loco de generis sibi antiquitate, et nobilitate plaudentibus, respondetur : *Ne dixeritis, quia patrem habemus Abraham : potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham (Matth. iii)*; lapides ibi nemo ambigit dura significari corda gentilium, quæ mollita sunt postea, et fidei recipere signaculum.

Providens autem Scriptura quia ex fide justificat gentes Deus, prænuntiavit Abraham. Quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt benedicentur cum fidei Abraham. (Amb.) Hoc dicit, quia forma est Abraham omnium credentium, ut hi benedicti in eo sint, qui credunt. Sequentes enim fidem ejus, participes fiunt et benedictionis ejusdem. Manifestum est, quia fideles cum fidelibus benedicentur : quomodo infideles cum infidelibus puniuntur. *Providens autem, inquit, Scriptura, quia ex fide justificat gentes Deus, etc.* (Hieron.) Non quod ipsa Scriptura, atramentum videlicet et membranæ quæ insensibiles sunt, possint futura prænoscere, sed quod Spiritus sanctus et sensus qui in litteris latet, multis post sæculis ventura prædixerint. Porro exemplum quod de Genesi sumptum est, ita in proprio volumine continetur. *Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ (Gen. xxvii)*. Quod Apostolus super Christum interpretans ait : *Non est scriptum, Ex seminibus, quasi in multis : sed quasi in uno : et semine tuo, qui est Christus.* Hoc autem in omnibus pene testimoniis, quæ de veteribus libris in Novo assumpta sunt Testamento, observare debemus, quod memoriæ crederent evangelistæ vel apostoli, et tantum sensu explicato, sæpe ordinem commutaverint, nonnunquam vel detraxerint verba vel addiderint. Nulli vero dubium, quod in Isaac, et Jacob, sive in duodecim Patriarchis et cæteris, qui de Abraham stirpe descendunt, non fuerint benedictæ universæ nationes, sed in Christo Jesu, per quem omnes gentes laudant Deum, et benedicuntur novum nomen super terram. Potest autem Apostolus et de alio Genesios loco exemplum seminis usurpasse, ubi scribitur : *Eduxit autem foras, haud dubium quin Abraham, Deus, et dixit ei, Aspice in cælum, et numera stellas, si poteris dinumerare eas ; et ait illi : Sic erit semen tuum (Gen. xv)*. *Et credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam.* Quicunque ergo credunt benedicentur cum fidei Abraham, qui ob egregiam in Deum fidem, primus in eum credidisse narratur. Sicut et Enos ob principalem in Deum spem, et inter cæteros eminentem, sperasse scribitur (Gen. iv) invocare Dominum Deum. Non quod et Abel, de quo Dominus ait, *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me (Gen. iv)*, et cæteri deinceps Deum non speraverint invocare : sed quod ex ea parte, unusquisque appelletur, quam vel maxime habet.

Quicunque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt legis. Quicunque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt legis, (Aug.) sub timore vult intelligi, non libertate, ut scilicet corporali, præsentique vindicta vindicaretur in eos qui permanerent in omnibus quæ scripta sunt in libro legis ut facerent ea, huc quoque accederet, ut in ipsa corporum pœna, etiam maledicti ignominiam formidarent. Ille autem justificatur apud Deum, qui eum gratis colit; non scilicet cupiditate appetendi aliquid ab ipso, præter ipsum, aut timore amittendi. In ipso enim solo vera nostra beatitudo atque perfecta est, et qui invisibilis est oculis carneis, fide colitur quando in hac carne vivimus, sicut supra dixit : *Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei ; et ipsa est justitia, quo pertinet quod dictum est : Quia justus ex fide vivit.*

Scriptum est enim : Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt, in libro legis ut faciat ea. (Hieron.) Hunc morem habeo, ut quotiescunque ab apostolis de Veteri Instrumento aliquid sumitur, recurram ad originales libros, et diligenter inspiciam quomodo in suis locis scripta sint : inveni itaque in Deuteronomio (Deut. xxvii) hoc ipsum apud Septuaginta interpretes ita positum : *Maledictus omnis homo qui non permanserit in omnibus sermonibus legis hujus, ut faciat illos, et dicet omnis populus, Fiat, fiat.* Apud Aquilam vero sic : *Maledictus qui non statuerit verba legis hujus, ut faciat ea.* *Et dicet omnis populus : Vere.* Symmachus : *Maledictus qui non firmaverit sermones istos ut faciat eos.* *Et dicet omnis populus : Amen.* Porro Theodotio sic transtulit : *Maledictus qui non suscitaverit sermones legis hujus facere eos. Et dicet omnis populus : Amen.* Ex quo intelligimus Apostolum, ut in cæteris, sensum magis testimonii posuisse quam verba : et incertum habemus utrum Septuaginta interpretes addiderint : *Omnis homo, et in omnibus*, an in veteri Hebraico ita fuerit, et postea a Judæis deletum sit : In hanc me autem suspitionem illa res stimulat, quod verbum, *Omnis, et in omnibus*, quasi sensui suo necessarium, ad probandum illud, quod *quicunque ex operibus legis sunt, sub maledicto sint*, Apostolus vir Hebrææ peritiæ et in lege doctissimus, nunquam protulisset nisi in Hebræis voluminibus haberetur. Quam ob causam Samaritanorum hebræa volumina relegens inveni *Chol* : quod interpretatur omnis, sive omnibus, scriptum esse, et cum Septuaginta interpretibus concordare. Frustra igitur illud tulerunt Judæi, ne viderentur esse sub maledicto, si non possent omnia complere quæ scripta sunt : cum antiquiores alterius quoque gentis litteræ, id positum fuisse testantur. Quoniam autem nemo possit explere legem et cuncta facere quæ jussa sunt, et alibi testatur Apostolus dicens (Rom. viii) : *Quod enim erat impossibile legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato condemnavit peccatum in carne.* Quod

si verum est, potest nobis objici : Ergo et Moyses et Isaias et cæteri prophetæ qui sub operibus legis fuerunt, sub maledicto sunt : quod non timebit annuere qui dicentem Apostolum legerit : *Quia Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictus* ; et respondere, unumquemque sanctorum suo tempore maledictionem factum esse pro populo, nec statim hoc tribuens et justis viris videbitur detrudere Salvatori, quasi nihil præcipuum et excellens habuerit, factus pro nobis maledictum, cum et cæteri pro aliis maledictum facti sint. Nemo enim illorum quamvis factus fuerit ipse maledictio, de maledicto quempiam liberavit, absque solo Domino Jesu Christo, qui pretioso sanguine suo, et nos omnes et ipsos, Moysen dico et Aaron, prophetasque cunctos et patriarchas, de maledicto legis redemit, nec hoc ex meo sensu dictum putetis. Scriptura testis est : *Quia Christus gratia Dei (II Cor. v), sive ut in quibusdam exemplaribus legitur, absque Deo pro omnibus mortuus est* : si autem pro omnibus, et pro Moyse, et pro universis prophetis, e quibus nullus potuit delere chirographum vetus quod adversum nos scriptum erat, et asligere illud cruci (*Coloss. II*) : *Omnes peccaverunt et indigent gloria Dei (Rom. III)* ; Ecclesiaste quoque hanc firmante sententiam : *Homo non est justus in terra, qui faciat bonum et non peccet (Eccle. VII)*. Denique et inferius Apostoli dictum manifeste docet nec Moysen, nec illustrem aliquem de antiquis virum apud Deum justificari potuisse per legem, sequitur enim : *Quia autem in lege nemo justificabitur apud Deum, manifestum est, quia justus ex fide vivit.* (Ambr.) Ac per hoc recedendum a lege docet : ne justitia per fidem quæsitâ pereat.

Lex autem non est ex fide, sed qui fecerit ea, vivet in eis. Non est ex fide lex, quia nihil mandat credendum : Omnia enim ejus manifesta sunt, ut servans legem vivat, si quominus, necesse est plectatur, quia, quod scivit vitandum, admisit. Potest opponi e diverso et dici. Si in lege nemo justificatur, quid est ut maledicatur, qui aliquid præterit legis? verum est quia nemo per legem justificatur apud Deum : justificatur autem apud mundum, ut securus sit in vita præsentî. Si autem apud Deum justificari vult ut illi ad meritum proficiat in die judicii Dei, sequatur fidem, alioquin hic securus, reus erit in futurum. Prodest ergo lex, sed quæ in tabulis scripta est, nam cætera, sicut dixit, ut oneri essent data sunt. (*Hier.*) Exemplum quo probatur justum ex fide vivere, et non ex operibus, de Abacuc propheta tulit (*Habac. II*), quod ita Septuaginta interpretes ediderunt : *Justus autem ex mea fide vivit.* Aquila et Theodotio : *Justus autem ex ejus fide vivit*, id est, Dei. Considerandum utique quia non dixerit, homo aut vir, ex fide vivit, ne occasionem tribueret ad virtutum opera contemnenda, sed, justus ex fide vivit, ut quicumque fidelis esset et per fidem victurus, non aliter posset ad fidem venire, vel in ea vivere, nisi prius justus fuisset, et puritate vitæ quasi quibusdam ad fidem

A gradibus ascendisset. Potest ergo fieri ut sit aliquis justus, et tamen non vivat absque fide Christi. Si legenti scrupulus commovetur, Pauli verba suscipiat, in quibus ipse de se ait : *Secundum justitiam quæ in lege est sine reprehensione (Philip. III)*. Erat igitur Paulus tunc justus in lege, sed necdum vivere poterat : quia non habebat in se Christum loquentem : *Ego sum vita (Joan. XI)*. In quem credens postea cepit vivere. Faciamus et nos aliquid simile huic quod dicitur, *Justus ex fide vivit*, et dicamus : *Gastus ex fide vivit, sapiens ex fide vivit, fortis ex fide vivit, et a cæteris virtutum partibus, vicinam sententiam proferamus adversum eos qui in Christo non credentes, fortes et sapientes, temperantes se putant esse vel justos, ut sciant nullum absque* B *Christo vivere, sine quo omnis virtus in vitio est. Potest præsens testimonium et sic legi, quia justus ex fide, ut deinceps inferat, vivit.* Quod autem inquit : *Lex non est ex fide, sed qui fecerit ea, vivet in illis*, manifestissime demonstratur, non simplicem dici vitam, sed eam quæ referatur ad aliquid, *justus quippe ex fide vivit* : et non additur, in his, sive in illis. Vivens autem in lege, qui fecerit ea, vivet in illis : hoc est in his quæ fecit, quæ putavit bona : mercedem laboris sui habens ea tantum opera, quæ fecit, sive longitudinem vitæ, ut Judæi putant, sive declinationem pœnæ, per quam transgressor legis occiditur : *vivere autem in illis* non putemus Apostoli verba esse, sed Ezechielis prophetæ, qui ait : C *Et eduxi eos in desertum, et dedi eis præcepta mea et justificationes meas demonstravi eis quas faciet homo, et vivet in eis (Ezech. XX)*. [Aug.] Itaque intellige legem in hoc loco pro ipsis operibus positam. Qui autem vivebant in his operibus, timebant utique ne, si non ea fecissent, lapidationem vel crucem vel aliquid hujusmodi, paterentur. Ergo qui fecerit ea, inquit, vivet in illis, id est, habebit præmium, ne in ista morte puniatur. Non ergo apud Deum, cujus ex fide si quis in hac vita vixerit, cum hinc excesserit, tunc enim magis habebit præsentissimum præmium. Non itaque ex fide vivit quisquis præsentia quæ videntur, vel cupit, vel timet, quia fides Dei ad invisibilia pertinet, quæ post dabuntur. Nam est ista quædam in operibus legis justitia, quando sine suo præmio relicta non est, ut qui fecerit ea, vivet in eis. D Unde et ad Romanos dicit : *Si enim Abrahæ ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum (Rom. IV)*. Aliud est ergo non justificari, aliud non justificari apud Deum : qui omnino non justificatur nec illa servat quæ temporale habent præmium, nec illa quæ æternum : qui autem in operibus legis justificatur, non apud Deum justificatur, quia temporalem inde exspectat visibilemque mercedem, sed tamen est etiam ista ut dixi quædam ut sic dicam terrena carnalisque justitia : nam et ipse Apostolus eam justitiam vocat, cum alibi dicit, *justitia quæ in lege est, conversatus qui fuerit sine querela.* Propterea Dominus Jesus jam libertatem daturus creditibus quædam earum observationum non serva-

vit ad litteram, unde etiam cum sabbato esurientes A discipuli spicas evulsissent, respondit indignantibus, Dominum esse filium hominis etiam sabbati (*Luc. vi*). Itaque illa carnaliter non observando, carnalium conflagravit invidiam, et suscepit quidem pœnam propositam illis qui eam non observassent: sed ut credentes in se talis pœnæ timore liberaret, quo pertinet quod adjungit: *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno, ut in gentibus benedictio Abrahæ feret in Christo Jesu, ut repromissionem spiritus accipiamus per fidem.* (Amb.) Cum nemo poterat implere legem, rei erant omnes maledicto legis, ut vindicaret in eos, Christus autem homo natus, oblatu a patre pro nobis, redemit nos a diabolo. Morti enim volentem offerens illum pro his qui maledicto legis erant obnoxii, maledictum illum fecit hoc modo, sicut in lege hostia pro peccatis oblata peccatum nuncupabatur, propterea pro maledictis oblatu, factus est maledictum, dum quasi peccator occiditur. Ideo non dixit, factus pro nobis maledictus, sed maledictum. Is enim qui propter peccatum proprium morti offerebatur, maledictus fiebat, in sua enim causa moriebatur. Et si propius aspicias, videbis Christum, maledictum eorum factum a quibus occisus est: crux enim Salvatoris peccatum et maledictum est Judæorum, quia scriptum est: *Maledictus omnis qui pendet in ligno* (*Deut. xxi*). Hoc Moyses dixit in Deuteronomio de reis mortis: ut sufficeret suspensus in ligno illic esse usque ad vesperam et deponi ad sepulturam, quia « maledictus omnis, inquit, qui pendet in ligno, » ut reo mortis sufficeret hoc, quia suspensus moriebatur in ligno, ne diutius, si esset suspensus, majus haberet opprobrium mors ejus quam deberet, et fieret macula generi ejus, si amplius mors ejus publicaretur. Ac per hoc Salvator innocens suspensus in ligno, non est maledictus, sed maledictum illorum a quibus suspensus est. Quantum tamen ad Judæos pertinet, quasi peccatorem illum occidendum Pilato offerentes, maledictum illum fecerunt, ut quasi reus occideretur cum esset innocens, quia dignus morte maledictus est juxta legem. Videntes enim multos aggregari doctrinæ ejus, zelati sunt dicentes: *Ecce totus mundus abiit post illum* (*Joan. xii*), ac per hoc, pro nobis occisus dicitur, et duplici genere pro nobis. Cum autem putant illum occidi debere ne doceret, nihil profecerunt, quia et doctrina ejus crevit, et mortem evacuavit in passione sua. Descendens enim ad inferos genus hominum liberavit, qua causa et occidi se permisit, sciens pro nobis esse et contra diabolum. (*Aug.*) Ille negat Christum maledictum, qui negat et mortuum, qui autem confitetur mortuum, negare non potest mortem de peccato esse, et ob hoc etiam ipsum peccatum vocari, audiat ipsum Apostolum dicentem, quia *vetus homo noster simul cum illo crucifixus est* (*Rom. vi*), et intelligat quem maledictum Moyses dixerit. Ideoque secutus Apostolus ait de Christo, *factus pro nobis maledictum*: sicut non

timuit dicere, *pro nobis omnibus mortuus est*. Hoc est enim, mortuus est, quod maledictum, quia mors ipsa ex maledicto est. Et maledictum est omne peccatum, sive ipsum quod fit ut sequatur supplicium, sive ipsum supplicium, quod alio modo vocatur peccatum, quia fit ex peccato. Suscepit autem Christus sine reatu supplicium nostrum, ut inde solveret reatum nostrum, et finiret etiam supplicium nostrum. *Misit Deus, inquit, Filium suum in similitudine carnis peccati* (*Rom. viii*), eo ipso quo mortalis erat, similitudinem habebat carnis peccati, hoc appellat etiam peccatum consequenter dicens, *Ut de peccato damnaret peccatum in carne* (*Ibid.*). Cur ergo time-ret Moyses dicere, maledictum quod Paulus non timuit dicere peccatum. Quod autem additum est, *omnis qui in ligno pependit*, non sane Moyses minus prævidit etiam justos in cruce futuros, sed bene prævidit hæreticos, veram mortem Domini negaturos, et ideo volentes ab hoc maledicto Christum sejungere, ut a mortis etiam veritate sejungerent. Si enim vera illa mors non erat, nullum maledictum Christo crucifixo pependit in ligno, quia nec vere crucifixus est: ac per hoc additum est, *omnis*, ne Christus ad veram mortem non pertinere diceretur, si a maledicto quod morti conjunctum est, insipienti honorificentia separaretur. Nam quod quidam nostri minus in Scripturis eruditi, sententiam istam nimis timentes, et Scripturas veteres debita pietate approbantes, non putant hoc de Deo dictum esse, sed de Juda traditore ejus, aiunt enim propterea non esse dictum, *Maledictus omnis* qui figitur in ligno, sed *qui pendet in ligno*, quia non hic Dominus significatus est, sed ille qui se laqueo suspendit, nimis errant nec attendunt se contra Apostolum disputare, qui ait: *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum*: quia scriptum est, *Maledictus omnis qui pendet in ligno*. Qui ergo pro nobis factus est maledictum, ipse utique pependit in ligno, id est Christus, qui nos liberavit a maledicto legis, ut non jam timore justificaremur in operibus legis: sed fide apud Deum, quæ non per timorem, sed per dilectionem operatur. Spiritus enim sanctus qui hoc per Moysen dixit, utrumque providit, ut et timore visibilis pœnæ custodirentur qui nondum poterant ex invisibilium fide vivere: et ipse timorem istum solveret suscipiendo quod timebatur, qui timore sublato, donum dare poterat charitatis. Nec in hoc quod maledictus est appellatus, qui pendet in ligno, contumelia in Deum putanda est; ex parte quippe mortali pependit in ligno: mortalitas autem unde sit, notum est credentibus, ex pena quippe est, et maledictione peccati primi hominis: quam Dominus suscepit, et peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum. Si ergo diceretur, mors maledicta est, nemo exhorresceret, quid autem nisi mors Domini pependit in ligno, ut mortem moriendo superaret? Eadem igitur maledicta quæ victa est. Item, si diceretur, peccatum maledictum est, non miraretur; quid autem pependit in ligno, nisi peccatum veteris hominis, quod Do-

minus pro nobis in ipsa carnis mortalitate suscepit? unde nec erubuit nec timuit Apostolus dicere peccatum eum fecisse pro nobis addens, *ut de peccato condemnaret peccatum*: non enim et vetus homo noster simul crucifigeretur sicut idem Apostolus alibi dicit (*Rom. vi*), nisi in illa morte Domini peccati nostri figura penderet, ut evacuetur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato. In ejus peccati et mortis figura etiam Moyses in eremo super lignum exaltavit serpentem (*Num. xxi*); persuasione quippe serpentis homo in damnationem mortis cecidit. Itaque serpens ad significationem ipsius mortis convenienter in ligno exaltatus est, in illa enim figura, mors Domini pendebat in ligno. (*Hieron.*) Subrepat et in hoc loco Marcion, de potestate Creatoris, quem sanguinarium, crudelem infamat, et vindicem, asserens nos redemptos esse per Christum, qui alterius boni Dei Filius sit; qui si intelligeret, quo differunt emere et redimere (quia qui emit, alienum emit, qui autem redimit, id emit proprie quod suum fuit, et suum esse desivit), nunquam Scripturarum verba simplicia in calumniam sui dogmatis detorqueret. Redemit ergo nos Christus de maledicto legis quod peccantibus constitutum est, quos ipse increpat per prophetam dicens: *Ecce peccatis vestris venditi estis, et in iniquitatibus vestris dimisi matrem vestram (Isa. l)*; et Apostolus hoc ipsum replicat dicens: *Ego autem carnalis sum, venditus sub peccato (Rom. vii)*. Maledicta quoque legis, quæ in Levitico, et in Deuteronomio scripta sunt, non Deo auctore complentur, sed prophético spiritu his qui peccaturi erant, ea quæ eventura sunt eis nuntiantur. Quod si Apostoli voluerit nos testimonio coarctare dicentis: *Quicumque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea; et asserere omnes qui sub lege fuerint, fuisse maledictos, interrogemus eum, utrum hi qui sub Evangelio Christi sunt, et ejus præcepta non faciunt, maledicti sint, an non? Si maledictos dixerit, id habebit in Evangelio, quod nos habemus in lege: Si maledictos negaverit, frustra ergo Evangelii præcepta sunt posita, et absque mercede erunt hi, qui illa compleverint. Solvitur itaque utrumque hoc modo, quomodo Christus Jesus ex maledicto nos legis liberavit, factus pro nobis maledictum; ita de maledicto quoque Evangelii quod statutum est super eos qui ejus præcepta non fecerint, eruit nos, factus pro nobis ipse maledictum: sciens talenti quoque minimam non dimittere portionem, et novissimum exigere quadrantem. (*Ambr.*) Hoc dicit, quia exprobratis et maledictis Judæis, cum sibi de justitia legis blandirentur occiso Salvatore, quasi sabbati violati reo, benedictio promissionis Abrahæ transitum fecit ad gentes per fidem Christi Jesu. Unde dicit Dominus Judæis: *Tolletur a vobis regnum, et dabitur genti facienti fructum ejus. (Hieron.)* Hæc famosissima quæstio est, et nobis solet a Judæis*

A pro infamia objici, quod Salvator noster et Dominus sub Dei fuerit maledicto. Primum igitur intuendum est, quod non quicumque in ligno pependit, maledictus sit apud Dominum, sed qui peccaverit, et propter scelus morti fuerit adjudicatus, sublatusque in crucem; non ideo maledictus quia crucifixus est, sed quia in talem incidit reatum, ut meruerit crucifigi. Deinde illud opponendum quod inferius causa patibuli plenius exponatur, Scriptura referente, ob maledictum et blasphemiam Dei eum esse crucifixum. Quod apertius Symmachus transtulit dicens: *Quia propter blasphemiam Dei suspensus est*. Ad extremum interrogemus eos, si Ananias, Azarias et Misael, nolentes adorare idolum Nabuchodonosor (*Dan. iii*), fuissent in ligno suspensi; Eleazarus quoque nonagenarius sub Antiocho rege Syriæ (*II Mac. vi*), et cum septem filiis gloriosa mater (*II Mac. i*), utrum maledictos eos æstimaturi fuerint, an omni benedictione dignissimos; certe si crucem quam Aman paraverat Mardocheo (*Ester vii*), non ipse suo merito conscendisset, puto Mardocheus in eam non ut maledictus, sed ut sanctus ascenderet. His et cæteris similibus comprobatur, illum esse maledictum qui dignum facinus patibulo perpetravit: non cum qui iniquitate judicum et inimicorum potentia vel clamore vulgi, aut virtutum invidia, aut regis ira fuerit crucifixus. Hæc adversum Judæos. Cæterum ut ad nos redeat disputatio, scire non possumus quare Apostolus in eo quod scriptum est: *Maledictus a Deo omnis qui pendet in ligno*, vel subtraxerit aliquid, vel addiderit. Si enim semel auctoritatem Septuaginta interpretum sequebatur, debuit sicut ab illis editum est, et Dei nomen adjungere. Si vero ut Hebræis ex Hebræis id quod in sua lingua legerat, putabat esse verissimum, nec *omnis nec in ligno*, quæ in Hebræo non habentur, assumere. Ex quo mihi videtur aut veteres Hebræorum libros aliter habuisse quam nunc habent: aut Apostolum, ut ante jam dixi, sensum Scripturarum posuisse, non verba; aut quod magis est æstimandum, post passionem Christi et in Hebræis, et in nostris codicibus ab aliquo Dei nomen appositum, ut infamiam nobis inureret, qui in Christum maledictum a Deo credimus. Audaci itaque pede in hoc procedo certamine, ut ad libros provocem, nullo loco scriptum a Deo quempiam esse maledictum, et ubicunque maledictio ponitur, nunquam Dei nomen adjunctum. *Maledictus tu ab omnibus bestiis*, dicitur ad serpentem; et ad Adæm: *Maledicta terra in operibus tuis*; et ad Cain: *Maledictus tu super terram*; et alibi: *Maledictus Chanaan puer, famulus erit fratribus suis, nec non in alio loco: Maledictus fur eorum, quia audax, et ira eorum quia dura*. Nullum autem debet movere, quod Christus pro nobis maledictum factus sit, quia et Deus qui eum dicitur fecisse maledictum, ipse, cum non sciret Christum peccatum, pro nobis omnium peccatum fecit; et Salvator de plenitudine Patris exinanivit se, formam servi accipiens (*Phil. ii*), vita

mortuus est, et sapientia Dei, fatuitas appellata, ut quod stultum erat Dei sapientius fieret hominibus. Et in LXVIII psalmo de se loquitur: *Deus, tu scis insipientiam meam; et delicta mea a te non sunt abscondita.* Injuria itaque Domini, nostra gloria est: ille mortuus est ut nos viveremus: ille descendit ad inferos, ut nos ascenderemus in cœlum: ille factus est stultitia, ut nos sapientia fieremus: ille se de plenitudine et de forma Dei evacuavit, formam servi accipiens, ut in nobis habitaret plenitudo divinitatis, et Domini fieremus nos servi; ille pendit in

A ligno, ut peccatum quod commiseramus in ligno scientiæ boni ac mali, ligno deleret appensus. Crux ejus amaras aquas vertit in dulcem saporem (*Exod. xv*); et securim perditam in profundumque demersam, missa in fluente Jordanis levavit (*IV Reg. vi*). Ad postremum, factus est ille maledictio, factus, inquam, non natus, ut benedictiones quæ promissæ fuerant Abrahæ, ipso auctore et prævio transferrentur ad gentes, et spiritus repromissio per fidem illius completeretur in nobis.

LIBER QUINTUS DECIMUS.

SEQUITUR CAPUT III.

Fratres, secundum hominem dico. (Ambr.) Hoc dicit, quia exemplo humanæ causæ commendare vult rationem-divinæ promissionis. Unde etiam testamenti humani mentionem facit, quod utique multo est infirmius quam divinum. *Tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit aut superordinat.* Verum est quia testamentum defuncti jure factum non potest scindi. (Aug.) Tamen hominis testamentum confirmatum, inquit, nemo irritum facit aut superordinat, quia cum testator mutat testamentum, non confirmatum mutat: testatoris enim morte confirmatur. Quod autem mors testatoris valet ad confirmandum testamentum ejus, quia consilium mutare jam non potest, hoc incommutabilitas promissionis Dei valet ad confirmandam hæreditatem Abrahæ, cujus fides deputata est ad justitiam. *Abrahæ dictæ sunt promissiones et semini ejus, non dicit, et seminibus quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo, qui est Christus.* (Ambr.) Hoc est quod scriptum est in Genesi ad Abraham: *Et in semine tuo benedicentur omnes gentes* (*Gen. xxii*). Quod utique in Christo impletum est; in cujus nomine omnes gentes benedicentur per fidem. Ideo non in multis, sed in uno firmata est promissio, qui est Christus. Hæc disputatione sua Apostolus quasi reos falsati testamenti designat, qui credentes in Christum, etiam de lege aliquid sperant, ut non solum salus promissa in Christo, sed et in lege sit, ideo probat promissionem benedictionis in solo Christo factam. (Aug.) Unus est Christus caput et corpus, docente Apostolo atque dicente de semine Abrahæ: *Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis*, cum dixisset superius: *Non dicit et seminibus, tanquam in multis, sed tanquam in uno, et semini tuo, quod est Christus.* Si ergo semen Abrahæ, hoc est Christus, quid aliud dictum est quibus dictum est, ergo *Abrahæ semen estis*, nisi, Ergo Christus estis? Et ideo semen Abraham cui dictæ sunt promissiones, Christum dicit Apostolus, hoc est omnes Christianos fide imitantes Abraham. Quod ad singularitatem redigit commendando, quod non dictum est, et seminibus, sed semini tuo: quia et una est fides: et non possunt

B similiter justificari qui vivunt ex operibus carnaliter, cum his qui vivunt ex fide spiritualiter. *Hoc autem dico testamentum confirmatum a Deo, quæ post quadringentos et triginta annos facta est lex, non irritum facit, ad evacuandam promissionem.* (Ambr.) In solo Christo firmatam benedictionis promissionem docet, ut legem post cccc et xxx annos datam ostendat. Constituta enim promissione, postea data lex est, quæ non utique infirmaret promissionem, sed quod futura et quando ventura esset significaret. (*Hieron.*) Apostolus qui omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret, debitor Græcis ac Barbaris, sapientibus, Galatis quoque quos paulo ante stultos dixerat, factus est stultus, non enim ad eos his usus est argumentis quibus ad Romanos, sed simplicioribus, et quæ stulti possent intelligere, et pene de trivio. Quod ne videretur imperitia et non arte fecisse, prudentem placat ante lectorem, et quæ dicturus est, temperat præfatione præmissa: *Fratres, secundum hominem dico*, quod enim dicturus sum, non dico secundum Deum, non dico secundum reconditam sapientiam, et eos qui solido possunt vesci cibo; sed secundum eos qui ob teneritudinem stomachi lacteo rore pascuntur, et nequaquam valent audire quæ grandia sunt. Unde et ad Corinthios, in quibus audiebatur fornicatio, et talis fornicatio quæ nec inter gentes quidem, ait: *Ego dico, non Dominus* (*I Cor. vii*). Et ad eosdem in secunda: *Quod loquor, non secundum Deum loquor, sed quasi in insipientia* (*II Cor. xi*). Putant aliqui quod de testamento hominis, et de testatoris morte, et cæteris humanæ similitudinis disputaturus exemplis dixerit: *Fratres, secundum hominem dico*; mihi autem videtur, et propter hoc quidem quod illi arbitrantur, sed maxime propter illud quod sequitur esse præmissum, id est, *non dicit et seminibus quasi in multis, sed quasi in uno, et semini tuo qui est Christus.* Omnes scripturas sensu ac memoria peragrans, nunquam plurali numero semina scripta reperi, sed sive in bonam, sive in malam partem, semper singulari. Necnon et illud quod infert, *Hoc autem dico testamentum confirmatum a Deo*, si quis diligenter Hebræa volumina et cæteras editiones cum LXX interpretum transla-

tione contulerit, inveniet ubi testamentum scriptum est, non testamentum sonare, sed pactum, quod in Hebræo sermone dicitur Berith. Unde manifestum est id fecisse Apostolum quod promisit, nec reconditis ad Galatas usum esse sensibus, sed quotidianis et vilibus, et quæ possent, nisi præmisisset *secundum hominem dico*, prudentibus displicere. Supputandi in hoc loco anni ab eo tempore quo Dominus ad Abraham locutus est dicens: *Et in semine tuo benedicentur omnes gentes*, usque ad legislatorem Moysen, utrum quadringenti triginta sint, vel quomodo in Genesi ipsi Abrahæ Dominus polliceatur. Quod post quadringentos annos de terra servitutis filii ejus exituri sint. Non enim parva res est, et a multis quæsitæ, nescio an ab aliquo sit inventa. Vincibiliter autem quod lex infert nondum data erat, nec posset post tot annos ita dari, ut antiquas Abrahæ promissiones irritas faceret. Si enim lex justificat, non est justificatus Abraham, qui multum ante legem fuit: quod quia dicere non possunt, coguntur fateri, legis operibus non justificari hominem, sed fide. Simul etiam nos cogit intelligere, omnes antiquos qui justificati sunt, ex ipsa fide justificados: quod enim nos ex parte præteritum, id est primum adventum Domini, ex parte futurum, id est, secundum adventum Domini credendo, salvi efficiemur, hoc totum illi, id est, utrumque adventum futurum credebant, revelante sibi Spiritu sancto, ut salvi fierent. Unde est etiam illud: *Abraham concupivit diem meum videre, et vidit et gavisus est* (Joan. viii). Si enim ex lege hæreditas, jam non ex promissione, Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus. (Ambr.) Duas causas sibi contrarias defendunt Judæi, nullo enim pacto, nulla ratione suaderi potest Judæis Abrahæ promissionem evacuatam per legem, et recte: sed aliud adversum improvida præsumptione defendunt, putantes justificationem sine opere legis provenire non posse; cum sciant Abraham, qui forma ejus rei est, sine operibus legis per solam fidem justificatum. Sed æmulatione quadam cæcati non intelligunt, neque considerant, quia si per legem justificatio, excluditur promissio. Et si exclusa fuerit promissio, sine dubio frustrabitur fides Abrahæ. Quod ne audire quidem se patiuntur Judæi, scientes quia promissio ex fide est Abrahæ, quæ promissio per fidem justificat, non per legem, sicut et Abraham justificatus ex fide est. Hi ergo hæredes sunt promissionis Abrahæ qui illi succedunt, suscipientes fidem, in qua benedictus et justificatus est Abraham. Testimonium ergo promissionis Abrahæ, testamentum appellatur, ut post mortem ejus hæredes essent in promissione, filii ejus facti per fidem. Quæ causa cucurrit usque ad Christum Abrahæ repromissum, ut post mortem Christi credentes, hæredes essent fidei Abrahæ per testamentum sanguinis Christi. Donum ergo quod promissum est Abrahæ, filiis ejus in Christo solutum est; quamvis et ipse Abraham consecutus sit donum hoc illic ubi inventus est. (Hieron.) Simplex autem sensus qui in hoc loco textitur, hanc vim habet, ut

A doceat Apostolus non posse per legem, quæ postea data est, repromissiones quæ ante factæ sunt ad Abraham destrui, et posteriora prioribus præjudicare, cum repromissiones ad Abraham ante quadringentos triginta annos datæ sint, quod benedicentur in illo universæ nationes. Legis autem observatio, quod qui fecisset eam, viveret in ea, post quadringentos triginta annos Moysi data sit in monte Sina. E contrario hic dicit poterat: Quid ergo necesse fuit legem post tantum tempus repromissionis dari, cum et data lege, suspicio destructæ sponsonis putaverit oboriri, et manente repromissione, non profutura lex data sit? Quam prævidens Apostolus quæstionem, in sequentibus ipse sibi proponit, et explicat dicens:

Quid igitur lex? Propter transgressionem posita est, donec veniret semen cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris. Mediator autem unius non est, Deus autem unus est. Quia manente repromissione quæ facta fuerat ad Abraham, lex postea data per Moysen frustra videbatur illata, cur data sit explicat: propter transgressionem posita est, inquit: post offensam enim in eremo populi, post adoratum vitulum, et murmur in Dominum, lex transgressionem prohibitura successit: Justo quippe lex non est posita, iniquis autem et non subditis, impiis et peccatoribus (I Tim. i). Et ut alius repetam post idololatriam, cui in Ægypto fuerant mancipati, ita ut Deum patrum suorum obliviscerentur et dicerent: *Isti sunt dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti* (Exod. xxxii); ritus colendi Deum, et delinquentium pœna sancita est, in manu mediatoris Christi Jesu, quia omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. i), non solum cœlum, terra, mare, et universa quæ cernimus, sed etiam illa quæ per Moysen duro populo quasi jugum legis imposita sunt. (Ambr.) Lex factorum, id est, Moysi, posita est in medio inter cœptam promissionem et semen, cui facta promissio est, hoc est inter Abraham et salvatorem. Ideo longe data post factam promissionem, ut ipsa distinctione aliud lex, et aliud promissio videretur: ut populum Dei a gentibus segregatum erudiret sub Dei timore, ut dignus fieret ad excipiendam promissionem, quæ est Christus. Lex tamen factorum ideo dicitur, quia docet quæ, Deo juvente, corporaliter fiant, de sacrificiis, de primogenitis, de decimis, et de cæteris talibus. Disposita per angelos in manu mediatoris. Angelos dicit Dei nuntios, id est Moysen, et filium Nave, et cæteros prophetas usque ad Joannem Baptistam, de quo dicit Deus: *Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam* (Maluch. iii). Per hos ergo, lex ordinata, disposita est a Deo in manu, id est, potestate Salvatoris: ipse est mediator vel reconciliator Dei et hominum, ut salvet quos vult ex his qui legem per supra memoratos angelos acceperunt; ipse enim ait: *Sicut enim Pater suscitavit mortuos et vivificavit, sic et Filius quos vult vivificavit* (Joan. v).

Mediator autem unius non est. Sine duobus mediator. hoc est, arbiter, non est unius, sed duorum;

cum enim duo populi invicem adversus se dimicarent semper dissidentes, et inimici diversitate doctrinae, Salvator horum arbiter venit, amputans utrisque populis per quod discordabant, ut possent esse pacifici. Abstulit ergo gentilibus numerum Deorum, et fanulatum elementorum, quod scandalum erat Hebraeis; abstulit et Judæis opera legis, id est, neomenias, circumcisionem, et curam sabbati, et discretionem escarum et cætera quæ abominabantur gentiles; et sic facti sunt pacifici, qui prius fuerant inimici. Si ergo hæc ita se habent, quid est ut Galatæ hebetudine mentis arbitrium istud corrumpant, conversi ad Judaismum? Judicium enim Salvatoris in irritum ducunt, quando post factam pacem, quasi pœnitentes de ea, subjiciunt se illis, quæ prius paci fuerant inimica. Juxta sensum ergo Galatarum, Christus arbiter non est, quia inducti in lege de duobus populis unum fecerunt, et unius utique populi arbiter nemo est. Hunc eundem sensum ad Ephesios prosequitur dicens: *Ipsè est enim pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceris solvens, inimicitias in carne sua; legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem* (Ephes. 11). Si in uno novo homine fecit pacem, ambobus utique abstulit, per quod dissidebant, et hoc eis statuit data sua lege, per quod essent pacifici; hoc Galatæ irruerunt, conversi ad Judaismum. *Deus autem unus est.* Hoc dicit, ne Christum prædicando Deum, quem arbitrum dicit uni Deo, prædicasse putaretur contra legem et prophetas. Arbitrum ergo hunc per assumptionem carnis intelligi docet, sicut dicit ad Timotheum: *Arbiter Dei et hominum homo Christus Jesus* (1 Tim. 11). Juxta autem quod Deus est, a Patre hunc non separari, sed unum esse cum Patre: sive enim Pater, sive Filius Deus unus est. Deus enim naturæ nomen est et potestatis, quam in Patre et Filio individuum manere ipsa nominum ratio docet. (Hieron.) Postquam ob nostram salutem de virginis utero dignatus est nasci mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, sequenter est dictus: antequam vero humanum corpus assumeret, et esset apud Patrem in principio Deus verbum, ad omnes sanctos ad quos factus est sermo Dei, Enoch videlicet, Noe, Abraham, Isaac et Jacob, et postea Moysen et cunctos prophetas, quos Scriptura commemorat, sine additamento hominis, quem necdum assumpserat, mediator tantummodo nuncupatur. Quod autem ait: *Lex ordinata per angelos*: hoc vult intelligi, quod in omni Veteri Testamento, ubi angelus primum visus refertur, et postea quasi Deus loquens inducitur, angelus quidem vere ex ministris pluribus, quicumque sit visus, sed in illo mediator loquatur qui dicat: *Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob* (Exod. 11). Nec mirum si Deus loquatur in angelis, cum etiam per angelos qui in hominibus sunt loquatur Deus in prophetis, dicente Zacharia: *Et ait angelus qui loquebatur in me* (Zach. 11, 14, 17); ac deinceps inferente:

A *Hæc dicit Dominus omnipotens.* Neque enim angelus qui esse dictus fuerat in propheta, ex sua persona audebat loqui: *Hæc dicit Dominus omnipotens.* Manum mediatoris, potentiam et virtutem ejus debemus accipere: qui cum secundum Deum, unum sit ipse cum Patre, secundum mediatoris officium alius ab eo intelligitur. Quia vero lectionis ordo confusus est, et hyperbato perturbatur, sic nobis reddendus videtur: lex posita est per angelos in manu mediatoris, propter transgressiones ordinata per angelos, donec veniret semen cui repromissum erat. Semen autem haud dubium quin Christum significet, qui ex Matthæi quoque principio comprobatur esse filium Abraham, Scriptura referente: *Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham.* (Aug.) Invenimus inter quid et quid sit mediator, ipso Apostolo dicente: *Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus.* Si non jaceres, mediatorem necessarium non haberes; quia vero jaces et surgere non potes, mediatorem quomodo Deus tibi porrexit brachium suum: *Et brachium Domini, cui revelatum est?* (Isai. 111.) Oritur quæstio satis necessaria. Si enim fides justificat, et priores sancti qui apud Deum justificati sunt, per ipsam justificati sunt, quid opus erat legem dari. Quam quæstionem tractandam sic intulit interrogans et dicens: *Quid ergo?* Hucusque enim interrogatio est: deinde inferitur responsio, *lex transgressionis gratia proposita est, donec veniret, inquit, semen cui promissum est, dispositum per angelos in manu mediatoris. Mediator autem unius non est, Deus vero unus est.* Mediatorem Jesum Christum secundum hominem dici ex illa ejusdem Apostoli sententia fit planius cum ait: *Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus.* (1 Tim. 11.) Mediator ergo inter Deum et Deum esse non posset, quia unus est Deus. *Mediator autem unius non est,* quia inter aliquos medius est. Angeli porro qui non lapsi sunt a conspectu Dei, mediatore non opus habent, per quem reconciliantur. Item angeli qui, nullo suadente, spontanea prævaricatione sic lapsi sunt, per mediatorem non reconciliantur. Restat ergo, ut qui mediatore superbo diabolo superbiam persuadente dejectus est, mediatore humili Christo, humilitatem persuadente, erigatur. Nam si Filius Dei in naturali æqualitate Patris manere vellet, nec se exinaniret, formam servi accipiens, non esset mediator Dei et hominum, quia ipsa Trinitas unus Deus est, eadem in tribus, Patre et Filio, et Spiritu sancto, deitatis æternitate et æqualitate constante; sic itaque unicus Filius Dei mediator Dei et hominum factus est, cum verbum Dei, Deus apud Deum, et majestatem suam usque ad humana deposuit, et humilitatem humanam usque ad divina subvexit, ut mediator esset inter Deum et homines, homo per Deum ultra homines. Ipse est enim speciosus forma præ filiis hominum, ut unctus oleo exultationis præ participibus suis (Psal. 114). Sanati sunt ergo ab impietate superbiæ ut reconciliarentur Deo quicumque homi-

nes humilitatem Christi et per revelationem antequam fieret, et per Evangelium posteaquam facta est, credendo dilexerunt, diligendo imitati sunt. Sed hæc justitia fidei, quia non pro merito data est hominibus, sed pro misericordia et gratia Dei, non erat popularis antequam Deus homo inter homines nasceretur. Semen autem cui *promissum est*, populum significat, non illos paucissimos, qui revelationibus eam futuram cernentes, quamvis per eandem fidem salvi fierent, populum tamen saluum facere non poterant. Qui populus sane si per totum orbem consideretur (nam de toto orbe Ecclesiam Hierusalem cœlestem congregat), pauci sunt, quia via angusta paucorum est, in unum tamen congregati quotquot existere potuerunt ex quo Evangelium prædicatur, et quotquot poterunt usque in finem sæculi per omnes gentes, adjunctis sibi etiam illis quamvis paucissimis, qui ex fide Domini per prophetiam ante ambos adventus ejus salutem gratiæ perceperunt, implent sanctorum beatissimum civitatis sempiternæ statum. Superbienti ergo populo lex posita est, ut quoniam gratiam charitatis, nisi humiliatus, accipere non posset, et sine hac gratia nullo modo præcepta legis impleret, transgressione humiliaretur, ut quæreret gratiam: nec se suis meritis saluum fieri, quod superbum est, opinaretur, ut esset non in sua potestate et viribus justus, sed in manu mediatoris justificantis impium. Per angelos autem ministrata est omnis dispensatio Veteris Testamenti agente in eis Spiritu sancto, et ipso verbo veritatis nondum incarnato, sed nunquam ab aliqua veridica administratione recedente: quia per angelos disposita est illa dispensatio legis, cum aliquando suam, aliquando Dei personam, sicut prophetarum etiam mos est, agerent, perque illam legem morbos ostendentem, non auferentem, etiam prævaricationis crimine contrita est superbia; dispositum est per angelos, sed in manu mediatoris, ut ipse liberaret a peccatis, jam per transgressionem legis coactos confiteri, opus sibi esse gratiam et misericordiam Domini, ut sibi peccata dimitterentur, et in nova vita per eum qui pro sanguinem fudisset, reconciliarentur Deo. In istis enim erat per transgressionem legis confringenda superbia, qui gloriantes de patre Abraham, quasi naturalem se jactabant habere justitiam, et merita sua in circumcissione cæteris gentibus tanto perniciosius quanto arrogantius præferebant; gentes autem facillime etiam sine hujusmodi legis transgressione humiliarentur: homines enim nullam ex parentibus originem justitiæ se trahere prævidentes simulacrorum etiam servos invenit Evangelica gratia. Non enim sicut istis dici poterat, non fuisse illam justitiam parentum eorum in colendis idolis, quam esse arbitrabantur: ita etiam Judæis dici poterat falsam fuisse justitiam patris Abraham: itaque illis dicitur: *Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, et ne dixeritis vobis, Patrem habemus Abraham: potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham (Matth. iii)*. Istis autem dicitur: « Propter quod

A memores estis, quia vos aliquando gentes in carne, qui dicimini præputium, ab ea quæ dicitur circumcisio in carne manufacta, quia eratis illo tempore sine Christo, alienati a societate Israel, et peregrini testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. » Denique illic infideles de oliva sua fracti, hic autem fideles de oleastro in olivam illorum inserti esse monstrantur. Illorum ergo erat de legis transgressione atterenda superbia, sicut ad Romanos cum Scripturarum verbis peccata eorum exaggerasset: *Scitis autem, inquit, quoniam quæcunque lex dicit, his qui in lege sunt loquitur, ut omnes obstruatur, et reus fiat omnis mundus Deo (Rom. iii)*; Judæi scilicet de transgressione legis et gentes de impietate sine lege: Unde et iterum ait: *Conclusit enim Deus omnia in incredulitatem, ut omnibus misereatur: hoc et nunc dicit, reficiens ipsam questionem. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. (Ambr.) Absit utique quia non est lex inimica promissionis, quippe cum confirmet eam; nam primus Moyses dixit: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris (Deut. xviii)*. Hoc de Christo dictum Petrus apostolus probat in Actis apostolorum (*Act. iii*): *Si enim data esset lex quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia*. Justitiam hanc dicit, quæ apud Deum imputatur justitia, id est fidei, quia et lex habuit justitiam, sed ad præsens, non quæ justificaret apud Deum: remittere enim peccata non potuit, ut de peccatoribus faceret justos: sed ad hoc data est, ut terrori esset, provocans homines ad bonam vitam, irreverentes puniens, ideoque non est data lex, quæ posset vivificare, sed condemnare.

Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus. Hunc sensum et ad Romanos posuit dicens: *Conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnium misereatur (Rom. xi)*. Hoc dixit quod supra memoravi, quia lex ad hoc data est, ut peccatores reos se scirent apud Deum. Manifestatis enim peccatis suis conclusi sunt, ut se excusare non possent, sed quærerent misericordiam, ut veniens qui promissus fuerat Abraham, fidem solam ab eis posceret, quam habuit Abraham, ut malorum suorum veniam et justificationem mererentur. Hoc enim manifestaverat Deus per Isaiam prophetam dicens: *Veniet ex Sion qui deripiat et avertat impietatem a Jacob, et hoc erit illis a me testamentum, cum abstulero peccata eorum (Isa. lix)*. [Aug.] Quando audis promissionem, exspecta factorem. Idonea fuit humana natura per liberum arbitrium vulnerare se, sed jam vulnerata et sauciata, non est idonea per liberum arbitrium sanare se. Bona est lex si quis ea legitime utatur. Quid est ergo legitime uti lege? Per legem agnoscere morbum suum, et quærerere ad sanitatem divinum adjutorium: quia sicut dixi: Si data esset lex, quæ posset vivificare, omnino ex lege esset justitia, nec quæreretur Salvator, nec veniret Christus, nec sanguine suo ovem perditam quæreret. Sic dicit alio loco idem Apostolus: *Nam si per legem*

justitia, ergo Christus gratis mortuus est (Gal. 11). A Non ergo lex data est, ut peccatum auferret, sed ut sub peccato omnia concluderet: lex enim ostendebat esse peccatum, quod illi per consuetudinem cæcati, possent putare justitiam, ut hoc modo humiliati cognoscerent, non in sua manu esse salutem suam, sed in manu mediatoris; maxime quippe humilitas revocat, unde nos dejecit superbia: et ipsa humilitas est accommodata percipiendæ gratiæ Christi, qui singulare humilitatis exemplum est. Nec quisquam hic tam imperite dixerit, Cur ergo non profuit Judæis quod per angelos legem ministrantes in manu mediatoris dispositi sunt? Profuit enim quantum dici non potest: quæ enim gentium Ecclesiæ venditarum rerum suarum pretia ad pedes apostolorum posuerunt? quod tot millia hominum tam repente fecerunt, nec turbæ infidelium considerandæ sunt, omnis enim area multis partibus ampliorem habet pælearum partem, quam frumenti. Unde etiam autem illa ejusdem Apostoli verba ad Romanos, nisi de sanctificatione Judæorum: *Quid ergo? Nunquid repulit Deus plebem suam? Absit. Nam ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin. Non repulit Deus plebem suam quam præscivit (Rom. 11).* Cum autem laudaret præ cæteris Ecclesiis gentium Ecclesiam Thessalonicensium, similes eos factos dicit Ecclesiis Judææ, quia multa a contribulibus suis pro fide passi erant, quomodo et illi a Judæis. Hinc est et illud quod paulo ante commemoravi, quod ait ad Romanos: *Si enim spiritalibus eorum communicaverunt gentes, debent et in carnalibus ministrare eis (Rom. xv).* C

Prius enim quam veniret fides, sub lege custodiebantur, conclusi in eam fidem quæ revelanda erat. Hoc est quod dicit, quia antequam veniret Salvator, sub legis custodia agebamus ne peccaremus, ut venienti promissione digni essemus. Hac enim spe lex totus præstabat nos, ut venienti Christo offerret nos, id est Judæos. (*Hieron.*) Sicut mediator Dei et hominum, inter dantem et accipientem legem, medius fuit; sic lex ipsa quæ post repromissionem data est, inter repromissionem et completionem ejus media subrepsit, quæ non idcirco arbitranda est promissionem excludere, quia postea subscuta eam, quæ prius fuit, videtur abolere; sed ex eo quod non potuit vivificare, nec id tribuere quod repromissio prima pollicita est, manifestum est in custodiam eam repromissionis, non in subversionem datam. Si enim data lex esset quæ posset præstare vitam, et id quod repromissio sponderat exhibere, vere promissio per legem putaretur exclusa. Nunc autem propter transgressiones, ut supra diximus, posita, magis eos arguit peccatores, quibus post repromissionem in custodiam, et, ut ita dicam, in carcerem data est, ut quia per arbitrii libertatem, noluerant innocentes expectare promissum, legalibus vinculis præpediti, et in servitum mandatorum redacti, custodirentur in adventum futuræ in Christo fidei, quæ finem repromissio-

nis adferret. Nec vero æstimandum Scripturam, auctorem esse peccati, quia omnia sub peccato conclusisse dicatur, cum mandatum quod ex jure præcipitur, ostendat potius arguatque peccatum, quam sit causa peccati; quomodo et Judex non est auctor sceleris nequam homines vinciendo: sed concludit eos, et nocentes sententiæ suæ auctoritate pronuntiat, ut debitos pænæ indulgentia postea si voluerit principalis absolvat. (*Aug.*) Ut enim tam prope invenirentur, et tam de proximo ad Deum, venditis suis rebus accederent, quod Dominus eis præcepit qui vellent esse perfecti, lege ipsa factum est, sub qua custodiebantur conclusi in eam fidem, id est, in adventum ejus fidei, quæ postea revelata est. Conclusio enim erat tum timor unius Dei, et quod prævaricatores ipsius legis inventi sunt, non ad perniciem, sed ad utilitatem valuit eis qui crediderunt. Cognitio enim majoris ægritudinis, et desiderari medicum vehementius fecit, et diligi ardentius: *Cui enim plus dimittitur, plus diligit (Luc. vii).*

Itaque lex pædagogus noster erat in Christo Jesu, ut ex fide justificemur. (*Ambr.*) Idem sensus est, quia sub cura legis eramus, donec veniret Christus, qui nos credentes justificaret. *At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo.* Omnes enim filii Dei estis per fidem in Christo Jesu. Sub pædagogo qui agit, potestatis suæ non est. Parvulus enim et lubricus ad peccandum, sub pædagogi cura habetur. Veniente autem Christo, qui quasi de minoribus facit majores, liberati de potestate pædagogi, per ablutionem peccatorum facti sumus filii Dei, cum essemus servi peccati. (*Hieron.*) Pædagogus parvulis assignatur, ut lascivens refrenetur ætas, et prona in vitia corda teneantur, dum tenera studiis eruditur infantia: et ad majores philosophiæ ac regendæ reipublicæ disciplinas metu pænæ coercita præparetur. Non tamen pædagogus, magister et pater est, nec hæreditatem et scientiam pædagogi, is qui eruditur, expectat: sed alienum custodit filium pædagogus, ab eo, postquam ille ad legitimum capiendæ hæreditatis tempus advenerit recessurus. Denique et nomen pædagogi hoc ipsum sonat, et est compositum a $\pi\alpha\iota$; et $\gamma\omega$, quod pueros agat, id est, ducat; itaque et Moysi lex, populo lascivienti ad instar pædagogi severioris apposita est, ut custodiret eos, et futuræ fidei præpararet; quæ postquam venit et credidimus in Christum, jam non sumus sub pædagogo, tutor a nobis, curatorque discedunt, et legitimum ætatis tempus ineuntes, vere Dei Filii nominamur, cui nos generat non lex abolita, sed mater fides, quæ est in Christo Jesu. (*Aug.*) Qui sequitur litteram translata verba sicut propria tenet, neque illud quod proprio verbo significatur refert ad aliam significationem: sed si sabbatum audierit, verbi gratia, non intelligit nisi unum diem de septem, qui continuo volumine repetuntur, et cum audierit sacrificium, non excedit cogitatione illud, quod fieri de victimis pecorum terrenisque fructibus solet: quæ tamen servitus in

Judæo populo longe a cæterarum gentium more distabat, quandoquidem rebus temporalibus ita subjugati erant, ut unus in eis omnibus commendaretur Deus. Et quanquam signa rerum spiritualium pro ipsis rebus observarent, nescientes quo referrentur, id tamen insitum habebant, quod servitute tali, uni omnino quem non videbant, placerent Deo, quam custodiam tanquam sub pædagogo parvulorum fuisse scribit Apostolus, et ideo qui talibus signis pertinaciter inhæserunt, contemnentem ista Dominum, cum jam tempus revelationis eorum venisset, ferre non potuerunt, atque inde calumnias quod sabbato curaret moliti sunt. *Quicumque enim baptizati estis, Christum induistis.* (Ambr.) Hoc dicit, quia credentes, dum immutantur, Christum induunt, quando hoc appellantur quod credunt. *Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina: omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.* Nullam distantiam dicit credentium, ut nulli præjudicetur quid fuerit antequam crederet, omnibus enim his unum decretum est donum: apud Deum enim nulla discretio est personarum, nisi morum et vitæ: ut homines unius fidei meritis distinguantur, non personis. (Hieron.) Quod autem Christus sit indumentum, non solum de præsentis loco, verum etiam de alio comprobatur, Paulo eodem cohortante: *Induite vos Dominum Jesum Christum* (Rom. xiii). Si igitur qui in Christo baptizati sunt, Christum induerunt, manifestum est eos qui non sunt induti Christum, non fuisse baptizatos in Christo; ad eos enim qui fideles, et baptisma Christi consecuti putabantur, dictum est, *Induite vos Dominum Jesum Christum.* Si quis hoc corporeum, et quod oculis carnis aspicitur, aquæ tantum accipit lavacrum, non est indutus Dominum Jesum Christum. Nam et Simon ille de Actibus apostolorum, acceperat lavacrum aquæ, verum quia Spiritum sanctum non habebat, indutus non erat Christum: et hæretici vel hypocritæ, et hi qui sordide victitant, videntur quidem accipere baptismum, sed nescio an Christi habeant indumentum. Itaque consideremus, ne forte et in nobis aliquis deprehendatur, qui ex eo quod Christi non habet indumentum, arguatur non baptizatus in Christo. Cum autem quis seniel Christum fuerit indutus, et missus in flammam Spiritus sancti ardore canduerit, non intelligitur aurum sit, an argentum; quandiu calor massam possidet, unus igneus color est, et omnis diversitas generis, conditionis et corporum aufertur istiusmodi vestimento: *Non est enim Judæus, neque Græcus.* Pro Græco, gentilem accipere debemus: quia Ἕλλην et Græcum et ethnicum utrumque significat. Nec Judæus idcirco melior est, quia circumcisus est, nec gentilis ideo deterior, quia præputium habet; sed pro qualitate fidei, vel Judæus, vel Græcus, melior sive deterior est. Servus quoque et liber non conditione separantur sed fide, quia potest servus libero esse melior, et liber servum in fidei qualitate prævertere. Masculus similiter et femina, fortitudine et imbecillitate corporum separantur: cæterum fides pro mentis devotione censetur, et sæpe evenit, ut et mulier viro salutis causa fiat, et mulierem vir in religione præcedat. Cum autem res ita se habeat, et tota diversitas generis, conditionis et corporum, Christi baptismo et indumento illius auferatur, omnes unum sumus in Christo Jesu, ut quomodo Pater et Filius in se unum sunt, ita et nos in ipsis unum simus. (Aug.) Nunquidnam igitur fideles feminae sexum corporis amiserunt? sed quia ibi renovantur ad imaginem Dei, ubi sexus nullus est, ibi factus est homo ad imaginem Dei, ubi sexus nullus est, hoc est, in spiritu mentis suæ, omnes apud eam vestiti sunt. Nunquid de nuditate servorum suorum sollicitus erit vir ejus cum alicubi demoratur, habens conjugem talem? Quis est iste vir, nisi Christus? Aut conjux, nisi Ecclesia? Vestiti sunt et optime, quam optime, vultis nosse? *Quotquot in Christo baptizati estis, vestiti estis, Christum induistis.* Omnes omnino apud eam vestiti sunt qui Christum induerunt. Non tantum ad formam sacramenti, sed etiam in opere exempli, sequentes vestigia Domini sui. Induunt autem homines Christum, aliquando usque ad sacramenti perceptionem: aliquando et usque ad vitæ sanctificationem. Atque illud primum et bonis ac malis potest esse commune: hoc autem alterum proprium est bonorum ac piorum. *Itaque lex, inquit, pædagogus fuit noster in Christo.* Hoc est quod ait *Sub lege custodiebamur, conclusi in ea: posteaquam venit fides, jam non sumus sub pædagogo.* Eos ergo non reprehendit qui faciunt irritam gratiam Christi, quasi enim nondum venerit qui vocaret in libertatem, sic adhuc volunt esse sub pædagogo. Quod autem, filios Dei dicit esse omnes per fidem, quia induerunt Christum, quicumque in Christo baptizati sunt, ad hoc valet ne gentes de se desperarent, quia non custodiebantur sub pædagogo: et ideo se filios non putarent, sed per fidem induendo Christum omnes fiunt filii: non natura sicut unicus filius, qui etiam sapientia Dei est, neque potentia et singularitate susceptionis ad habendam naturaliter et agendam personam sapientiæ, sicut ipse mediator, unum cum ipsa suscipiente sapientia sine interpositione alicujus mediatoris effectus; sed filii sunt participatione sapientiæ, id præparante atque præstante mediatoris fide, quam fidei gratiam nunc indumentum vocat. Ut Christum induti sunt qui in eum crediderunt, et ideo filii Dei, fratresque ejusdem mediatoris effecti sunt, in qua fide non est distantia, Judæi neque Græci, non servi neque liberi, non masculi et feminae. In quantum enim omnes fideles sunt, omnes unum sunt in Christo Jesu. Et si hoc facit fides, per quam in hac vita juste ambulatur, quanto perfectius atque cumulatius id species ipsa factura est, cum videbimus facie ad faciem: nam nunc quamvis primitias habentes spiritus, qui vita est propter justitiam fidei, tamen quia adhuc mortuum est corpus propter peccatum, differentia ista vel gentium, vel conditionis vel sexus jam quidem ablata est ab uni-

tales fidei, sed manet in conversatione mortali : ejus-
 que ordinem in hujus vitæ itinere servandum esse,
 et apostoli præcipiunt, qui etiam regulas saluberrimas
 tradunt, quemadmodum secum vivant pro differ-
 entia gentis, Judæi et Græci, et pro differentia
 conditionis, domini et servi, et differentia sexus,
 viri et uxoris : vel si qua talia cætera occurrunt ;
 et ipse prior Dominus, qui ait : *Reddite Cæsari quæ
 Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei sunt* (Matth. xii ; Luc.
 xx). Alia sunt enim quæ servamus in unitatem fidei
 sine ulla distantia, et alia in ordine vitæ hujus tan-
 quam in via, ne nomen Domini et doctrina blasphemetur.
 Et hoc non solum propter iram, ut effugiamus
 offensionem hominum, sed etiam propter conscientiam,
 ut non simulate quasi ad oculos hominum ita
 faciamus : sed pura dilectionis conscientia, propter
 Deum, qui omnes homines vult salvos fieri, et in agni-
 tionem veritatis venire (I Tim. ii).

Si autem vos unum estis in Christo Jesu, ergo
 Abrahamæ semen estis, secundum promissionem hæredes.
 (Ambr.) Semen Abrahamæ sunt omnes credentes, quia
 Abraham pater est omnium credentium. Et si filii
 sunt, necessario promissionis ejus hæredes, ut conse-
 quantur per fidem, quod promissum est Abrahamæ, ut
 participes simus justificationis ejus in regno cælorum.
 (Hieron.) Quia repromissiones ad Abraham et
 ad semen ejus factæ sunt, quod est Christus Jesus,
 consequenter hi qui Christi filii, id est, semen ejus
 sunt, semen quoque dicuntur Abraham, cujus sunt
 semen ex semine : verum quotiescunque Dominus
 noster Jesus Christus semen Abrahamæ nominatur, corporaliter
 sentiendum est, quod ex ejus stirpe generetur ;
 quoties autem nos, qui Salvatoris sermone suscepto
 credidimus in eum, et nobilitatem generis Abrahamæ ad
 quem promissio est facta suscepimus, spiritaliter
 semen fidei et prædicationis accipere debemus. Deinde
 etiam hoc considerandum, quod quando de
 Domino loquitur, Abrahamæ dictæ sunt promissiones
 et semini ejus, hoc est, Christo Jesu, repromissiones
 pluraliter ponat : quando vero de his qui per Christum
 semen sunt Abrahamæ, singulariter repromissio nuncupetur,
 ut in præsentis loco : Ergo Abrahamæ semen
 estis, secundum promissionem hæredes. Decens quippe
 erat, ut quod in Christo uno pluraliter dicebatur, id
 in multis hominibus singulariter poneretur. (Aug.)
 Superius enim dixerat : Non dicitur et seminibus tan-
 quam in multis, sed tanquam in uno, et semini tuo,
 quod est Christus, hic ergo ostendit unum semen
 Christum, non tantum ipsum mediatorem intelligen-
 dum esse : verum etiam Ecclesiam, cujus ille
 corporis caput est, ut omnes in Christo unum sint
 et capiant secundum promissionem hæreditatem per
 fidem, in quam conclusus erat, id est, in cujus ad-
 ventum tanquam sub pædagogo custodiebatur populus,
 usque ad ætatis opportunitatem : quia in liber-
 tatem vocandi erant qui in eodem populo secundum
 propositum vocati sunt, id est, qui in illa area
 frumentum inventi sunt.

CAPUT IV.

Ostendit Apostolus cessationem legalium per duas similitudines, interposita Galatarum ingratitude.

Dico autem, quanto tempore hæres parvulus est,
 nihil differt a servo, cum sit Dominus omnium ; sed
 sub tutoribus et actoribus est, usque ad præfinitum
 tempus a patre. (Ambr.) Verum est quia jus patris
 ordinarunt et usque ad quam ætatem subjectus
 debeat esse adultus statuerunt, ita ut quandiu par-
 vulus est, libertate sua uti non possit, neque domi-
 nari, quasi hæres : sed similis prope servis in con-
 ditione est curatorum vel actorum. Hoc exemplo
 probat eos qui sub lege fuerunt, parvulos fuisse
 circa meritum, nec libertatem habuisse, quia in
 conditione legis erant subjecti causa peccati. Ita et
 nos cum essemus parvuli, sub elementis hujus mundi
 eramus servientes. In elementis, Neomenias signifi-
 cat et sabbatum : Neomeniæ enim, dies sunt luna-
 res, quos observant Judæi, Sabbatum vero dies re-
 quietionis. Antequam veniret ergo promissio, id
 est, donum gratiæ Dei purificans justificaret cre-
 dentes, quasi imperfecti et parvuli per legem Dei
 subjecti eramus conservis, quasi pædagogis : li-
 bertas enim nostra obnoxia erat causa peccati. Ni-
 hil tamen de elementis sperabant Judæi sicut et
 pagani, sed creatorem Deum venerabantur in crea-
 tura. (Hieron.) Hæres iste parvulus qui nihil differt
 a servo, cum sit dominus omnium, sed sub tutoribus
 et actoribus est, usque ad præfinitum tempus a patre,
 totum humanum genus usque ad adventum Christi,
 et, ut amplius dicam, usque ad mundi consummationem
 significat. Quomodo enim omnes in protoplasto
 Adam necdum nati moriuntur : ita etiam omnes
 hi qui ante adventum Christi nati sunt, in secundo
 Adam vivificantur. Atque ita fiet, ut et nos legi ser-
 vierimus in patribus, et illi gratia salventur in filiis.
 Iste intellectus Ecclesiæ Catholice convenit, quæ
 Veteris et Novi Testamenti unam asserit providen-
 tiam, nec distinguit in tempore, quos conditio
 sociavit. Omnes ædificati sumus super fundamen-
 tum apostolorum et prophetarum, continente nos
 angulari lapide Jesu Christo Domino nostro, qui
 fecit utraque unum, et medium parietem dissi-
 pans, inimicitiam utriusque populi in sua carne
 destruxit, et antiquæ legis difficultatem Evangelicorum
 dogmatum integritate mutavit. Tutores autem et
 actores possunt et prophete accipi, quorum verbis
 quotidie in adventu Salvatoris erudiebamur, sicut
 pædagoga Moysi lex supra edisserata est. Et angeli
 parvulorum qui quotidie vident faciem Patris, et in-
 terpellant pro eis, de quibus dictum est : *Immittet
 angelum Domini in circuitu timentium eum, et eri-
 piet eos* (Psal. xxxiii). Possunt intelligi et sacerdotes
 et principes, qui tum populo dominati, nunc for-
 mam præbere censentur. Recte hi sub tutoribus esse
 dicuntur, qui habentes spiritum timoris, necdum
 meruerunt spiritum libertatis et adoptionis accipere :
 Ætas enim infantie ad peccata formidat, pædagogum
 metuit, non confidit esse se liberam, licet per natu-

ram nomina sit. Et secundum utramque intelligentiam, qua tutores et actores, vel prophetas, vel angelos diximus, parvulus iste tandiu sub actoribus est atque tutoribus, donec legitimum perfecti viri tempus impleverit. Legitimum autem tempus, sicut Romanis legibus viginti quinque annorum spatio terminatur, ita ad humani generis perfectionem, Christi reputatur adventus, statim ut ille venerit, et omnes in virum perfectum creverimus, pædagogus a nobis tutorque discedunt. Tunc auctoritate Domini et hæreditatis possessione perfruemur, in qua prius nati, quodammodo putabamur alieni. Ita et nos, inquit, cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes. Elementa mundi, eosdem quos supra tutores et actores dixerat, appellavit: quod sub ipsis primum præsidibus constituti, quia necdum Dei Filii capere ad nos poteramus adventum, erudiebamur in medio. Nonnulli eos esse angelos arbitrantur, qui quatuor mundi elementis præsideant, terræ videlicet, aquæ, igni et aeri, et necesse esse, ut priusquam quis credat in Christo, illis arbitris gubernetur. Elementa mundi, cælum et terram, et ea quæ intra hæc sunt, plerique appellata putant, quod videlicet solem, lunam, maria, silvarum et montium deos et sapientes Græciæ, et barbaræ nationes, Romanique, omnium superstitionum sentina, venerentur, a quibus cum Christus venerit liberamur: intelligentes ea creaturas esse, non numina. Alii elementa mundi, legem interpretantur Moysi, et eloquia Prophetarum, quod per hæc quasi initia, et exordia litterarum, Dei timorem, qui sapientiæ principium est, suscipiamus. Denique ad eos, qui jam deberent esse perfecti, et veritate neglecta adhuc disciplinarum principiis inhærebant, scribit in Epistola ad Hebræos Apostolos: *Etenim cum deberetis esse magistri propter tempus, rursum necesse habetis et doceamini quæ sint elementa principii sermonum Dei* (Hebr. v). [Aug.] Quæri autem potest quomodo secundum hanc similitudinem, sub elementis hujus mundi fuerunt Judæi, cum illis per legem quam acceperunt, unus Deus qui fecit cælum et terram colendus commendaretur: sed potest esse alius exitus capituli hujus, ut cum superius legem pædagogum fecerit, sub quo erat ille populus Judæorum, nunc procuratores et actores dicat elementa mundi, sub quibus serviebant gentes, ut filius ille parvulus, id est, populus, propter unam fidem ad unum semen Abrahæ pertinens, quia et de Judæis et de gentibus congregatus est, partim fuerit sub pædagogo legis tempore pueritiæ suæ, id est, ex ea parte qua de Judæis congregatus est: partim sub elementis hujus mundi, quibus tanquam procuratoribus et actoribus serviebat, ex ea parte qua de gentibus congregatus est, ut quod miscet Apostolus personam suam, non dicens: Cum essetis parvuli sub elementis hujus mundi eratis, sed dicens: *Cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes*, non pertineat ad significationem Judæorum, ex quibus Paulus originem ducit, sed magis ad

A gentium, hoc duntaxat loco, qui et eorum personæ decenter se potest annectere, quibus ad evāgelizandum missus est. Deinde jam dicit, veniente plenitudine temporis, Deum misisse Filium suum ad liberandum parvulum hæredem servientem ex parte legi tanquam pædagogo, ex parte elementis lujus mundi, tanquam procuratoribus et actoribus.

At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. (Ambr.) Plenitudo temporis est completum tempus quod præfinitum fuerat a Deo Patre, quando mitteret Filium suum, ut ex virgine factus quasi homo nasceretur, subjiciens se legi usque ad tempus baptismi, ut formam daret quomodo peccatores abluti, et a jugo legis erepti, dignatione Dei, filii ejus adoptarentur, sicut promiserat, redempti sanguine Filii ejus. Salvatorem autem necesse erat fieri sub lege, quasi filium Abrahæ juxta carnem, ut circumciscus appareret is esse, qui promissus Abrahæ, venerat gentes justificare, per fidem, signum habens ejus cui promissus fuerat: ideo ultra neminem oportuit circumcidi, quia tandiu cucurrit signum, quoadusque veniret qui promissus fuerat restaurare fidem, in qua justificatus est Abraham in præputio, ut credentibus non opus sit circumcisio; Abraham autem ideo circumciscus est, quia filium se credidit habiturum, in quo omnes gentes benedicerentur. (Hieron.) Diligenter attendite, quod non dixerit, factum per mulierem, quod Marcion et cæteræ hæreses volunt, quæ putativam Christi carnem simulant; sed *ex muliere*, ut non per illam, sed ex illa natus esse credatur. Quod autem sanctam et beatam matrem Domini, mulierem, non virginem nominavit, hoc idem et in Evangelio *κατά* Matthæum scriptum est, quando uxor appellatur Joseph, et ab ipso Domino quasi mulier increpatur: non enim necesse erat semper quasi caute et timide virginem dicere, cum mulier sexum magis significet, quam copulam viri. Quomodo sub lege factus est, ut eos qui sub lege erant redimeret: sic propter illos qui nati fuerant ex muliere, ex muliere nasci voluit. Nam et baptismum in Jordanis fluente idcirco quasi pœnitens, cum esset a peccatis liber, accepit, ut cæteros edoceret mundandos esse per baptismum, et in filios nova spiritus adoptione generari. Quod nequaquam intelligens Joannes Baptista, eum ad lavacrum prohibebat accedere, dicens: *Ego a te debeo baptizari* (Matth. iii), et statim sacramentum docetur: *Sine modo, sic enim nos decet adimplere omnem justitiam* (Marc. i; Joan. i), ne qui ob hominum salutem venerat, aliquid de conversatione hominum præteriret (Aug.) Sed offendit, *factum ex muliere*, quia natum constemur ex virgine, factum non constemur nisi hominem: Deus autem semper faciens est, fieri nescit ut sit, fieri nescit Deus, sed fit ut aliquid alicui sit, quomodo dicitur: *Domine, resurgium factus est nobis* (Psal. lxxxix); Et: *Dominus factus est auxiliator meus* (Psal. xxix). Quando

factus qui nunquam est factus? Dominus autem A Christus homo factus est, ut esset, ut qui creator semper erat, creatura esset. Manens enim Deus, factus est homo, ut fieret quod non erat, non ut periret quod erat. Hoc ergo de virgine quod factum est, quare ex muliere? Quod apud Hebræos, ubi est prima lingua Scripturæ, mulier nomen est significandi sexus, non amissæ integritatis. Lege quando mulier formata est. *Extraxit, inquit Deus, unam e costis ejus, id est, viri, et ædificavit eam in mulierem.* Sic mulier Maria, sic ei dictum est antequam pareret, antequam conciperet: *Beata tu inter mulieres (Luc. 1).* Cum itaque ait: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere,* satis ostendit eo ipso missum Filium quo factus est ex muliere. Quod ergo de Deo natus est, in hoc mundo erat: quod autem de Maria, natus est in hunc mundum, missus advenit. Itaque cum sine ullo initio temporis, in principio esset verbum, et verbum esset apud Deum, et Deus esset verbum, sine ullo tempore in verbo ipso erat, quo tempore verbum caro fieret et habitaret in nobis. Quæ plenitudo temporis cum venisset, *misit Deus Filium suum factum ex muliere,* id est factum in tempore, ut incarnatum verbum hominibus appareret. (*Hieron.*) Alius vero ipsum verbum, *redimeret,* acutius intuebitur, et dicet, eos significari redemptos, qui primum de Dei parte fuerint, et postea esse cessaverint: illos vero qui sub lege non fuerint, non tam redimi quam emi, unde et ad Corinthios, in quibus audiebatur fornicatio et talis fornicatio quæ neque inter gentes quidem, scribitur: *Pretio empti estis (I Cor. vii),* non redempti, sub lege quippe non fuerant. (*Aug.*) Ecce ad hoc venit Christus ut eos qui sub lege erant redimeret, ut jam non simus sub lege, sed sub gratia. Quis ergo dedit legem? ille dedit legem, qui dedit et gratiam: sed legem per servum misit, cum gratia ipse descendit. Et unde facti erant homines sub lege? non implendo legem. Qui ergo legem implet, non est sub lege, sed cum lege: qui autem sub lege est, non sublevatur, sed premitur lege. Omnes itaque homines sub lege constitutos, reos facit lex, et ad hoc illis super caput est, ut ostendat peccata, non tollat. Et quoniam suis viribus implere non poterant legem, facti rei sub lege imploraverunt liberatoris auxilium, et reatus legis fecit ægritudinem superbis, ægritudo superbiorum facta est confessio humilium. Jam consententur ægroti quia ægrotant, ut veniat medicus et sanet ægrotos. Medicus quis? Dominus noster Jesus Christus. Adoptionem propterea dicit, ut distincte intelligamus unicum Dei filium; nos enim beneficio et dignatione misericordiæ ejus, filii Dei sumus. Ille natura est filius, qui hoc est, quod Pater. Nec dixit accipiamus, sed recipiamus, ut significaret hoc nos amissis in Adam, ex quo mortales sumus. Hoc ergo quod ait: *ut eos qui sub lege erant redimeret,* et ad liberandum eum populum pertinet, qui parvulus sub pædago serviebat, et refertur ad id quod dixit, *factum sub lege.* Illud au-

tem quod ait, *ut adoptionem filiorum recipiamus,* refertur ad id quod dixit, *factum ex muliere.* Hinc enim adoptionem recipimus quod ille unicus non dedignatus est participationem naturæ nostræ, factus ex muliere ut non solum unigenitus esset, ubi fratres non habet, sed etiam primogenitus in multis fratribus fieret. Duo enim proposuit, *factum ex muliere,* et, *factum sub lege,* sed mutato ordine, respondit, jam illum populum adjungens, qui parvulus sub procuratoribus et actoribus serviebat, id est, elementis hujus mundi, ne putarent se non esse filios, quia non erant sub pædago.

Quoniam autem estis filii Dei, misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem: Abba, Pater. (*Ambr.*) Ab his cœpit quibus et scribit dicens: *Quoniam autem estis filii Dei,* et subjungit Judæos, dum ait: *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra.* Quando autem gentes dixit filios Dei credentes in Christum, quæ prius fuerant inimicæ, dubium non erat Judæos credentes dici filios Dei, quos constat jam pridem hoc nomine nuncupatos: nomen enim olim acceperunt, velut in imagine, ut postea confirmaretur per Christum, quia sine spiritu non erat plenum. Hoc est quod dicit et ad Romanos: *Ipse Spiritus testimonium reddidit spiritui nostro, quod sumus filii Dei (Rom. viii);* ut enim probaremur adoptati esse a Deo in filios, spiritum suum dedit nobis, qui signum patris ostendat in filios, ut quia hoc non auderemus dicere in infirmitate et indignitate nostra, suggerat, ut audeamus dicere, *Abba,* quod est *Pater,* denique Judæis hoc jam dudum non est concessum dicere. (*Hieron.*) Manifeste apostolus Paulus tres spiritus nominat: Spiritum Filii Dei ut in præsentī loco, *misit Spiritum Filii sui in corda nostra;* et Spiritum Dei, ut in illo: *Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt (Rom. viii);* et Spiritum sanctum, ut ibi: *Corpora vestra templum sancti Spiritus sunt, qui est in vobis (I Cor. vi).* Alium autem Spiritum sanctum esse quam Filium Dei, manifestissime in Evangelio comprobatur: *Qui dixerit verbum contra Filium hominis, dimittetur ei: quicumque autem dixerit contra Spiritum sanctum, nec hic nec in futuro dimittetur ei (Luc. xii).* De quinquagesimo psalmo tres spiritus nominatos breviter ostendam, Prophetam dicente: *Cor mundum crea in me, Deus, et Spiritum rectum innova in visceribus meis. Ne projicias me a sociis tuis, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Redde mihi lætitiā salutaris tui, et spiritu principali confirma me.* Principalem Spiritum, Patrem appellat, quia Filius ex Patre, et non Pater ex Filio; Spiritum autem rectum, veritatis atque justitiæ, Christum Dominum significat; quia *Pater omne judicium dedit Filio (Joan. v).* Et est in Psalmis: *Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis (Psal. lxxi).* Porro Spiritum sanctum aperto nomine vocat: quæ quidem cum vocabulis personisque dissentiant, substantia naturaque sociata sunt, et indifferenter idem Spiritus ob naturæ societatem, nunc Patris dicitur

esse, nunc Filii. Argumentum autem quo adserere conatur, nos jam non esse sub lege, sed sub gratia Domini Jesu, tali fine concludit. Superius dixerat, ut adoptionem filiorum reciperemus : nunc Dei esse nos filios, ex spiritu probat quem habemus in nobis. Nunquam enim, inquit, auderemus dicere : *Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum*, nisi de conscientia Spiritus habitantis in nobis, et magna sensuum et dogmatum voce clamantem : *Abba Pater*. Abba, Hebraicum est, id ipsum significans quod Pater, et hanc consuetudinem in pluribus locis Scriptura conservat, ut Hebraicum verbum cum interpretatione sua ponat. Notandum etiam quia clamor in Scripturis non magnæ vocis emissio, sed scientiæ intelligatur, et dogmatum magnitudo : nam et in Exodo respondit Dominus ad Moysen : *Qui clamans ad me? (Exod. xiv)* cum penitus Moysi vox nulla præcesserit ; verum compunctum cor, et pro populo lacrymabiliter ingemiscens, Scriptura clamorem vocavit. Quomodo igitur qui Spiritum Filii Dei habet, Filius Dei est ; sic in reciprocum, qui Spiritum Filii Dei non habet, Dei Filii non potest appellari. *Accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus : Abba, Pater (Rom. viii)*. [Aug.] Ecce hic non dixit quod ipse Spiritus clamet orando, sed, *in quo clamamus, Abba, Pater*. Alio tamen loco ait : *(Gal. iv) Quoniam filii estis, misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra, clamantem Abba Pater*, non hic ait, *in quo clamamus*, sed ipsum Spiritum clamantem dicere maluit, quo efficitur ut clamemus. Sicut sunt illa : *Ipse Spiritus interpellat gemitibus inenarrabilibus ; et : Spiritus Patris vestri est qui loquitur in vobis*.

Itaque jam non est servus, sed filius. (Ambr.) Non est servus, quia sublatus de potestate legis, socius factus est benedictionis proprii filii Dei. *Quod si filius, et hæres per Deum*. Dubium non est, quia ideo quis adoptat sibi filium, ut hæredem illum relinquat : sed hæreditas ex morte alicujus provenit : quid est ergo ut mortales ejus hæredes dicantur, qui semper vivit ? Sed Scriptura more nostro loquitur, ut intelligere possimus ; ut enim ostendat datum patrem filiis de bonis suis, hæc quæ daturus est hæreditatem appellat. (*Hieron.*) Quod autem in hoc loco dicimus, in cæteris quoque observare debemus, de toto genere hominum singulari numero disputari. Omnes enim credentes unum sumus in Christo Jesu, et membra corporis ejus : et in perfectum virum redacti, illum habemus caput, quia *caput viri Christus est*.

Sed tunc quidem ignorantes Deum, his qui natura non sunt Dii, serviebatis. (Ambr.) Quoniam prius per ignorantiam peccabant, idolis serviente, facile illis ignotum significat, sicut dicit in Genesi Abimelech ad Deum : *Domine, inquit, nunquid gentem ignorantem perdes?* (Aug.) Satis probabile est etiam superius de gentibus dictum, quod sub elementis hujus mundi erant servientes, tanquam sub procuratoribus et actoribus. Nam ipsa elementa utique non sunt naturaliter dii sive in cælo sive in terra ;

quemadmodum *multi dii et domini multi, sed notis unus Deus Pater, per quem omnia et nos in ipso, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum (I Cor. viii)*. Cum autem dicit, *his qui naturaliter non sunt dii servistis*, satis demonstrat unum verum Deum natura esse Deum, quo nomine, Trinitas fidelissimo et catholico gremio cordis accipitur. Eos autem qui natura non sunt dii, propterea superius procuratores actoresque appellat, quia nulla creatura est, sive quæ in veritate manet, dans gloriam Deo : sive quæ in veritate non stetit, quærens gloriam suam. Nulla ergo creatura est quæ, velit nolit, non divinæ providentiæ serviat, sed volens facit cum ea quod bonum est ; de illa vero quæ hoc non vult, fit quod justum est. Nam si etiam ipsi prævaricatores angeli cum principe suo Diabolo non recte dicerentur procuratores vel actores divinæ providentiæ, non Dominus magistratum hujus mundi Diabolum diceret, nec uteretur illo ad correptionem hominum ipsa potestas apostolica, eodem Paulo alibi dicente (*I Tim. i*) ; *quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare* ; et alio loco (*I Cor. v*), ad salutem, ait enim : *Ego quidem sicut absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi quasi præsens eum qui sic operatus est in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis et meo spiritu, cum potentia Domini nostri Jesu Christi, tradere ejusmodi Satanæ in interitum carnis ut spiritus salvus sit in die Domini Jesu*. Sed magistratus sub tanto imperatore non facit, nisi quantum illi permittitur, et procuratores actoresque hujus mundi nihil faciunt, nisi quantum Dominus sinit. Non enim latet eum aliquid sicut hominem, aut in aliquo est minus potens, ut procuratores atque actores qui sunt in ejus potestate aliquid, ipso sive non permittente, sive nesciente, in subjectis sibi pro suo gradu rebus efficiant. Non eis tamen reppenditur quod de ipsis juste fit, sed quo animo ipsi faciunt : quia neque liberam voluntatem rationali creaturæ suæ Deus negavit, et tamen potestatem quæ etiam injustos juste ordinat, sibi retinuit. Quem locum latius et uberius in aliis libris tractavimus. Sive ergo solem et lunam, et sidera, et cælum, et terram cæteraque hujusmodi, gentes colebant, sive dæmonia, recte sub procuratoribus et actoribus fuisse intelliguntur. Verumtamen ea quæ sequuntur, jam quasi explicatam quæstionem rursus implicant. Cum enim per totam Epistolam non ab aliis ostendat sollicitam fuisse Galatarum fidem, nisi ab eis qui ex circumcissione erant, et ad carnales observationes legis, tanquam in eis salus esset, adducere cupiebant ; hoc tantum loco ad eos loqui videtur qui ad gentilium superstitiones redire tentarent.

Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cognovistis a Deo, quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa, quibus denuo servire vultis? (Ambr.) Grave illorum admissum adnotat, quia post cognitionem Dei, ea quæ paganorum sunt sequi cœperant, et plus addidit : « Quia non isti cognoverunt Deum, sed magis cogniti a Deo sunt. » Cum

enim hi non quærent Deum, advocavit eos ad suam gratiam, et hi ingrati ad ea converti cœperant, quæ tunc colebant quando ignorabant Deum, ut venerarentur infirma et egena elementa, et non tota mente Christum in quo omnis inhabitat divinitas. Infirma et egena dicit elementa, quia imperfecta sunt; ad regendum enim mundum invicem egent sui: in Christo enim perfecta salus est. (*Hieron.*) Puto itaque quandiu quis parvulus est, nec statutum tempus a patre implevit, ut filius et hæres appellari queat, sub elementis eum mundi, lege videlicet esse Moysi. Cum autem post libertatem, adoptionem et hæreditatem filio debitam rursus reversus fuerit ad legem, circumcidi volens et totam Judaicæ superstitionis litteram sequi; tunc, quæ prius ei mundi tantum fuerant elementa, infirma quoque et egena dicuntur exordia. In tantum enim nihil prosunt cultoribus suis, ut ne hoc quidem eis exhibere valeant, quod ante præstiterant, Hierosolyma, templo, altarique destructis. Respondeat aliquis et dicat: Si lex et præcepta quæ in lege conscripta sunt, infirma et egena elementa sunt, et hi qui cognoverunt Deum, magis autem cogniti sunt ab eo, legem observare non debent, ne incipiant non tam Deum colere, a quo cogniti sunt, quam ad eos reverti qui natura non sunt dii; aut legem observaverunt Moyses et prophetæ, et non cognoverunt Deum, nec cogniti sunt ab eo: aut si cognoverunt Deum, mandata legis minime compleverunt; quod utrumque periculosum est dicere: aut illos non fecisse quæ legis sunt, et sic cognovisse Deum: aut non cognovisse Deum, dum infirma, et egena legis elementa custodiunt. Quod quidem sic solvi potest, ut dicamus illos quomodo Paulus factus est Judæis Judæus, ut Judæos lucrifaceret; et in Cenchris ex voto comam totondit, et nudipedalia atque calvitium Hierosolymis in templo exercuit (*Act. x*), ut eorum sedaret invidiam qui cathechizati de eo fuerant, quod contra legem Moysi et Deum faceret prophetarum: ita et sanctos viros fecisse quidem ea quæ legis erant, sed sensum magis legis secutos esse, quam litteram, qui non minus quam Abraham, sublato de facie velamento, cupierunt videre diem Christi, et viderunt et lætati sunt (*Joan. viii*), facti infirmo populo infirmi, ut infirmos lucrifacerent: et his qui sub lege erant, quasi essent ipsi sub lege, ut eos ab idolis quibus in Ægypto assueverant, separarent. Lex Moysi quæ ante Evangelium dives et opulenta et clara fuit, post adventum Christi, ad comparationem ejus quasi infirma et egena, immuta atque destructa est ab eo qui major fuit Salomone, et templo, et Jona (*Math. xi*). Alias autem, infirma et egena elementa Judæorum traditiones, et secundum litteram vilem intelligentiam confirmabimus, quæ sunt justificationes non bonæ, et præcepta non bona; robusta quippe et dives est legis intelligentia spiritalis, ita ut aut penitus elementum non debet appellari; aut elementum quidem sit comparatione futuri sæculi et vitæ in Christo Jesu, qua

A nunc vivunt angeli, supernæ que virtutes; sensui vero Judaico comparata, non tam elementum, hoc est, initium, quam perfectio nuncupatur. Quod autem ait: « Nunc vero cognoscentes Deum, magis autem cogniti ab eo; » illud ostendit, quod post idolorum cultum, Deum intellexerint Galatæ, vel potius ipsi cognitione ejus digni sint judicati; non quod Deus creator omnium aliquid ignoret, sed quod eos tantum scire dicatur, qui errorem pietate mutaverint: *Cognoscit enim Dominus qui sunt ejus (II Tim. ii)*. Et Salvator in Evangelio: *Ego sum, ait, Pastor bonus, et cognosco meas et cognoscunt me meæ (Joan. x)*; contra ad impios: *Nescio vos, recedite a me; operarii iniquitatis (Luc. xiii)*; et ad stultas virgines: *Nescio vos, quæ sitis (Math. xxv)*.

B *Dies observatis et menses et tempora et annos.* (*Ambr.*) Quæ elementa dixerit nunc declaravit; diem sol facit, menses cursus lunæ; tempora vero sunt ver, æstas, autumnus, hiems, quatuor hæc, completo numero proprio faciunt annum. Dies ergo observant qui dicunt, ut puta: Crastino proficiscendum non est, post crastinum enim non debet aliquid inchoari, et sic solent magis decipi. Hi autem colunt menses, qui cursus lunæ perscrutantur dicentes, ut puta, Septima luna instrumenta confici non debent. Nona iterum luna ut puta, emptum servum domum duci non oportet. Et per hæc facilius solent adversa provenire. Tempora vero sic observant cum dicunt: Hodie veris initium est, festivitas est, post cras Vulcanalia sunt; et talia iterum aiunt: Posterum est, domum egredi non licet. Annos sic colunt cum dicunt: Kalendis Januariis novus est annus: quasi non quotidie anni impleantur, sed ut illius memoriam recolant Jani bifrontis, hac superstitione utuntur, quæ longe debet esse a servis Dei. Si enim Deus ex toto corde diligatur, ipso propitio nulla debet esse formido, neque suspicio harum rerum. Aliter: (*Hieron.*) Qui non adorat Patrem in spiritu et veritate, nescit sabbatismum sanctis repositum, de quo loquitur Deus: *Si introierit in requiem meam (Psal. xciv)*; et non de illis temporibus recordatur de quibus scriptum est: *Recordamini dierum sæculi (Isa. xlvii)*; et alibi: *Memoratus sum dies antiquos, et annos æternos in mente habui (Psal. lxxvi)*. Dies Judaicos observat, et menses, et tempora, et annos: dies, ut sabbati, neomeniæ, et a decima mensis primi usque ad quartam decimam, que agnus corporeus victimæ reservatur: et a quarta decima usque ad vicesimam primam ejusdem mensis, quando azyma comeduntur, non sinceritatis et veritatis (*I Cor. v*), sed in fermento veteri malitiæ et nequitiae Phariseorum. Septem quoque septimanas, qui ritu Judaico post azyma computat, dies Israeliticæ Pentecostes colit. Nec non clangorem tubarum mense septimo, prima mensis. Decima quoque ejusdem mensis expiationem et jejunium, et scenopegias ex more figentes, Judaicos observant dies. Menses autem custodiunt, qui primum et septimum mensem, non intelligentes mysterium veritatis, obser-

vant. Tempora quoque colunt, qui ter per annos A in legem facile declinarant ad observantiam dierum singulos Hierosolymam venientes, putant se Domini implere præceptum dicentis : *Tribus temporibus anni diem festum agetis mihi, solemnitate azymorum, et solemnitate messis primitivorum, et solemnitate consummationis in exitu anni (Exod. xxiii).* Et alibi : *Tribus temporibus anni apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui (Exod. xxxiv).* Quod autem ait, *et annos*, puto de septimo rennissionis anno dici, et de quinquagesimo, quem illi jubilæum vocant. Dicat aliquis : Si dies observare non licet, et menses, et tempora, et annos, nos quoque simile crimen incurrimus, quartam Sabbati observantes, et parasceven, et diem Dominicam, et jejunium quadragesimæ, et Paschæ festivitatem, et Pentecostes lætitiâ, et pro varietate regionum, diversa in honore martyrum tempora constituta. B Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet, non eodem Judaicæ observationis dies esse, quos nostros. Nos enim non azymorum pascha celebramus, sed resurrectionis et crucis. Nec septem juxta morem Israel numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritus sancti veneramur adventum. Et ne inordinata congregatio populi, fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, ut in unum omnes pariter veniremus; non quod celebrior sit dies illa qua convenimus; sed quod quacunque die conveniendum sit, et aspectu mutuo lætitiâ major oriatur. Qui vero oppositæ quæstioni acutius respondere conatur, illud affirmat : Omnes dies æquales esse, nec per parasceven tantum Christum crucifigi, et die Dominica resurgere, sed semper sanctæ resurrectionis esse diem, et semper eum carne vesci Dominica : jejunia autem et congregationes inter dies, propter eos, a viris credentibus constituta, qui magis sæculo vacant, quam Deo, nec possunt, imo nolunt toto in Ecclesiam vitæ suæ tempore congregari : et ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificium. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca, quæ statuta sunt, vel orandi tempora vel jejunandi semper exerceat? Itaque sicut nobis licet vel jejunare semper vel semper orare, et diem Dominicam accepto Domini corpore indesinenter celebrare gaudentibus; non ita et Judæis fas est omni tempore immolare agnum, Pentecostem agere, tabernacula figere, jejunare quotidie. (Aug.) Sunt quædam quæ levissima putarentur, nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora. Quis enim æstimaretur, quam magnum peccatum sit dies observare et menses et annos et tempora, sicut observant, qui certis diebus, sive mensibus, sive annis, volunt vel uolunt aliquid inchoare, eo quod secundum vanas doctrinas hominum fausta vel infausta existiment tempora? nisi hujus mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus, qui talibus ait :

Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis. (Ambr.) Duplici genere subversi fuerant Galatæ, ut post Dei gratiam, non solum ad legem converterentur, sed ad errores pristinos. Inducti enim vel eversi,

in legem facile declinarant ad observantiam dierum et mensium, sabbati enim observantia et neomeniarum attraxerunt illos ad hæc : ideoque, « timeo, inquit, vos ne sine causa laboraverim in vobis; » sic enim videbat eos in pejus proficere, ut possent etiam a Christo penitus recedere. (Hier.) Satis vero caute inter auctoritatem Apostoli et sancti hominis lenitatem, verba moderatus est, inferens : *Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis; si enim abrupte condemnare voluisset, dixisset utique : Timeo vos, sine causa enim laboravi in vobis.* Nunc autem videns eos zelum Dei habere, sed non secundum scientiam (Rom. x), nec penitus eorum desperavit salutem. qui pio fuerant errore decepti : nec rursus irreprehensos reliquit, ne et ipsi perseverandi in errore, et cæteris occasione similiter tribueret errandi. *Timeo autem vos*, posuit pro eo quod est, timeo de vobis. Sine causa laborat magister, cum ipse provocat ad majora discipulos, et illi retrolapsi, ad minora et humilia revolvuntur. (Aug.) Plena sunt conventicula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum a mathematicis accipiunt. Jam vero ne aliquid inchoetur, aut ædificiorum aut hujusmodi quorumlibet operum, diebus, quos Ægyptiacos vocant, sæpe etiam nos monere non dubitant, nescientes, ut dicitur, ubi ambulant. Quod si locus iste de Judæorum superstitiosa observatione intelligendus est, quam spem habent cum Christianos se dici velint, ex ephemeridis vitam naufragam gubernantes, quando de divinis Libris quos Deus adhuc carnali populo C dedit, si more Judæorum tempora observarent, diceret eis Apostolus : *Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis; et tamen si deprehendatur quisquam vel catechumenus Judaico ritu Sabbatum observans, tumultuatur Ecclesia.* Nunc autem innumerabiles de numero fidelium cum magna confidentia in faciem nobis dicunt : Die post Kalendas non proficiscor; et vix lente ista prohibemus, arridentes, ne irascantur, et timentes ne quasi novum aliquid mirentur. Væ peccatis hominum quæ sola inusitata exhorrescimus : usitata vero pro quibus abluendis Filii Dei sanguis effusus est, quamlibet magna sint, et omnino claudi contra se faciant regnum Dei, sæpe videndo omnia tolerare, sæpe tolerando, nonnulla etiam facere cogimur; atque utinam, o Domine, non omnia quod non potuerimus prohibere, faciamus! Sed jam videamus quæ sequuntur, sane præterieramus quod dictum est : *Nunc autem cognoscentes Deum, imo cogniti a Deo.* Videtur enim certe hoc loco etiam Apostolica locutio congruere velle infirmitati hominum; neque tantummodo in Veteris Testamenti libris, usque ad terrenas hominum cogitationes, modus divini eloquii descendisse videatur. Nam quoniam correxit quod dixerat, *Cognoscentes Deum*, nihil nos movere debet : manifestum est enim quandiu per fidem ambulamus, non per speciem, nondum nos cognovisse Deum, sed ea fide purgari, ut opportuno tempore cognoscere valeamus. Sed quod in ipsa correctione

ait; *imo cogniti a Deo*, si proprie acclpitur, putabitur Deus quasi ex tempore aliquid cognoscere, quod ante non noverat. Translate ergo dictum est, ut oculos Dei accipiamus ipsam dilectionem ejus, quam commendavit mittendo pro impiis occidendum unicum Filium. Sic enim de his qui diliguntur dicere solent, quod ante oculos habeantur. Hoc est ergo *cognoscentes Deum, imo cogniti a Deo*, quod et Joannes dixit: *Non quod nos dilexerimus Deum, sed quia ipse dilexit nos* (I Joan. iv).

Estote sicut et ego, quia et ego sicut vos. (Ambr.) Hoc dicit ut dent operam corrigendi ea, quia non est impossibile ut sint sicut ipse, quia et ipse erat hoc, id est, homo, quod et illi; et cum fuisset in errore persequens Ecclesiam, correptus convertit se. (Hier.) Quod dicit tale est: quomodo ego vobis infirmis sum factus infirmus, et non potui loqui ut spiritalibus, sed quasi carnalibus et parvulis in Christo, et quia necdum poteratis solido cibo vesci, Evangelico tantum lacte potavi, nolens in ætate vos semper infantie permanere, sed paulatim ad adolescentiam, et juventutem usque perducere, ut solidum cibum possetis accipere: ita et vos debetis esse sicut ego sum: perfectiora videlicet sapere, dimisso lacte, ad fortiores cibos et ad pabula transire majora. Hoc autem loquitur quasi Salvatoris imitator, *qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed seipsum exinanivit formam servi accipiens, et habitu inventus ut homo* (Phil. ii), ut nos dii fieremus ex hominibus, et non ultra moreremur; sed consurgentes Christo, amici ejus diceremur, et fratres, ut esset discipulus sicut magister, et servus sicut dominus. Potest autem et ita intelligi: obsecro vos, inquit, fratres, ut Judaica observatione contempta, dierum, mensium, temporum atque annorum, quæ sunt umbræ futurorum, me imitemini, qui sine querela in lege versatus, omnia arbitratus sum quasi purgamenta atque quisquilias, ut Christum lucrificarem (Philip. iii). Fui quippe et ego sicut vos nunc estis, cum eisdem observationibus strictus tenebar, et Ecclesiam Christi, quia ista non faceret, persequens, devastabam.

Fratres, obsecro vos, nihil me læsistis. (Aug.) Tanquam si diceret: Ne ergo putetis quod ego lædere vos cupiam. (A b r.) Nunc mitius agit cum eis, et bona eorum incipit memorare, ut post magnas correptiones, bona opera sua audientes, recrearentur, et data opera reformarent se, ne objurgationibus diutius pressi asperioribus fierent exacerbati. Nihil tamen sibi nocuisse illi dicit, ipsis enim obrat delictum illorum: Apostolus enim impleverat officium dispensationis sibi creditæ, ut omni cum diligentia prædicaret eis, sicut dicit Dominus ad prophetam Ezechiel: *Tu, inquit, prædica, si te audierint, lucraveris eos: si quo minus, tu salvabis animam tuam* (Ezech. iii).

Scitis autem quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jam pridem, et tentationem vestram quæ erat in carne mea non sprevisistis, neque respuistis, sed sicut anqelum Dei excepistis me, sicut Christum

Jesum. In memoriam revocat illis tempus quando primum prædicavit illis Evangelium Dei. Ipso enim tempore injuriis agebatur Apostolus et cædibus infirmabatur: infirmus enim videtur, quia humiliatur, et non resistit propter Evangelium Dei. Et in hoc laudat constantiam eorum, quia non sunt abstracti a fide; injuriæ enim Apostoli tentatio erat Galatarum, in qua firmi inventi sunt non dubitantes fide. Posset enim scandalum passi, dicere: Quæ est virtus aut spes in hac fide, quando minister ejus sic humiliatur? Sed quia jam animum futuris spebus infecerant: præsentis exitus pro Christi nomine non pertimescebant, certi fidem nostram non in terris, sed in cælis habere dignitatem, et pro his tribulationibus magna rependi præmia. (Hier.) Hæc quidem et nos ad humilitatem provocant, et supercilium decutiunt episcoporum, qui velut in aliqua sublimes specula constituti, vix dignantur videre mortales, et alloqui conservos suos. Discant ab Apostolo errantes et insipientes Galatas, fratres vocari; discant post increpationem blanda verba dicentis, *Obsecro vos.* Quod autem obsecrat illud est, ut imitatores ejus sint sicut ipse Christi. Imo ut præsentem locum sequar, nihil est grande quod postulat, ut quomodo ipse propter illos de majori factus est minor: sic illi a minoribus ad majora conscendant. *Nihil me, inquit, læsistis.* Lædit discipulus magistrum, si per negligentiam suam præcepta ejus laboremque disperdat. Non læserant Galatæ Apostolum, usque in præsens tempus Evangelium ejus ac mandata servantem. Aut certe ita: quando vobis primum Evangelium annuntiavi, et propter infirmitatem carnis vestræ, quia non poteratis sacramenta suscipere majora, prædicavi vobis quasi parvulis, et me ipsum infirmum esse simulavi, ut vos infirmos lucrificarem, nonne quasi angelum suscepistis me, quasi Christum Jesum? Cum igitur in nullo me tempore læseritis, et me vestri causa humilem atque dejectum similem Dei Filio putaveritis, quomodo ad majora vos provocans lædor a vobis, perdendo laborem meum, et dispensationem illam qua me parvulum esse simulaveram irritum opere nunc lugetis? Per infirmitatem autem carnis non suæ, sed audientium, Galatis Paulus annuntiat, qui non poterant carnem subjicere verbo Dei: sed quasi carni nequaquam recipiebant intelligentiam spiritalem. Quod ut evidentius fiat, aliquod ponamus exemplum: per infirmitatem carnis docet qui dicit: *Si se non continent, nubant* (I Cor. vii); et: *Mulier, si mortuus fuerit vir ejus, libera est; cui vult nubat, tantum in Domino* (Ibid.); nequaquam vero per infirmitatem carnis docet, ista commemorans: *Solutus es ab uxore, noli querere uxorem; et: Tempus est ut et qui habent uxores, sic sint quasi non habentes.* Alia quippe præcepta ad spiritalia, alia dantur ad carnalia. Et aliud est quod juxta imperium, aliud quod juxta indulgentiam præcipitur. *Et tentationem, inquit, vestram in carne mea non sprevisistis.* Obscurus locus est, acrius attendendus: ego quidem, ait, quasi parvulis vobis atque latentibus per infirmitatem carnis vestræ jam pridem

evangelizavi, a minoribus incipiens, et, ut ita dicam, apud vos pene balbutiens; quæ dispensatio et prædicationis infirmæ simulatio, mea quidem gubernatio erat, sed vestra tentatio, an vobis placerent, et magna viderentur ea quæ pro conditione sui minora erant, et a me quasi humilia promebantur: quæ quidem vos non ut parva sed ut magna capientes, in tantum admirati estis; ut me qui ea loquebar quasi angelum, et, ut plus dicam, quasi Dei Filium susceperatis. Hæc ergo vestra tentatio qua ego vos in carnali mei sermonis annuntiatione tentabam, non fuit contempta nec vilis, sed plus quam æstimabam, habuit dignitatis. Potest locus iste et ita disseri: Quando veni ad vos, non veni in sermone sapientiæ, sed homo humilis atque contemptus, nihil magnum deferens, crucifixum. Cum igitur me videritis in corpore infirmitatibus obnoxio constitutum, regna cælestia pollicentem, non irrisistis, nec æstimastis dignum esse contemptu: intelligebatis quippe humilitatem carnis meæ, et ipsius habitus vilitatem ad vestram tentationem fieri; an videlicet contemnere eum qui ab incredulis miserabilis putabatur; sed econtra illum humilem, vilem atque contemptum, ita ut angelum et plusquam angelum suscepistis. Aut certe suspicari possumus Apostolum, eo tempore quo primum venit ad Galatas, ægrotasse, et aliqua corpusculi infirmitate detentum; non cessasse tamen, nec vocem silentio repressisse, quo minus coeptum Evangelium prædicaret. Nam tradunt eum gravissimum capitis dolorem sæpe perpessum; et hunc esse angelum Satanæ, qui appositus ei sit, ut eum colaphizaret in carne ne extolleretur (II Cor. xii). Hæc infirmitas, et languor hic corporis, apud eos quibus annuntiabatur Evangelium tentatio fuit, an contemnerent eum sublimia promittentem, quem languoribus corporis subjectum videbant: nec non et illud dici potest, quod in principio adventus sui ad Galatas, contumelias et persecutiones et plagas corporis ab his qui contraibant Evangelio sustinuerit. Et hanc fuisse tentationem vel maximam Galatis, Apostolum Christi cernentibus verberari. Quod autem ait: *Sicut angelum, sicut Christum Jesum suscepistis me*, et angelo Christum ostendit esse majorem, quem secundum dispensationem corporis minorem Psalmista cantaverat dicens: *Minorasti eum paulo minus ab angelis* (Psal. viii). Et tantum sua verba in principio valuisse demonstrat, ut angeli putarentur et Christi. *Ubi est ergo beatitudo vestra?* (Ambr.) Beatos hos fuisse dicit, apud cæteras Ecclesias per id, quod Apostoli injuriis non frangebantur, sed crescebant in fide. *Testimonium enim perhibeo vobis: quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis et dedissetis mihi.* (Aug.) Cur enim hoc fieri non posset, nisi quia juste fieri nullomodo posset? Sic et Job ait: *Utinam possem me occidere!* (Job. x) sic et Dominus ad Loth: *Non potero, inquit, facere rem donec tu illuc introas* (Gen. xviii). Non posse dixit se, quod sine dubio poterat per potentiam, sed non poterat per justitiam. (Ambr.) Votum eorum circa religionem tam plenum

A ostendit fuisse, ut non solum bene ab eis susceptus sit, sed et fortes in fide inventi sunt, et quod ad laudem magis proficit, omnia pene sua illi obtulerint profliganda. Hinc plus dolet, quia tanta charitas subversa fuerat prava doctrina.

Ergo inimicus vobis factus sum verum dicens vobis? Hoc dicit, quia non potest fieri, ut inimicus, inquit, vobis sim, quorum tanta sensi obsequia. Sed quia nemo se argui vult errantem, idcirco vobis inimicus videor juste vos reprehendens. (Hieron.) Beatus est qui ambulat in virtutum via, sed si ad virtutes usque pervenerit, nec prodest a vitiis recessisse, nisi optima comprehendas; quia non tam initia sunt in bonis studiis laudanda, quam finis. Sicut enim in vinea multi usque ad prelum uvæ gradus sunt, et primum necesse est ut vitis germinet in pampinis, spem promittat in floribus; dehinc ut flore decusso futuri botri species deformetur, paulatimque turgescens uva parturiant, ut pressa torcularibus dulcia musta desudet: ita et in doctrina singuli beatitudinum sunt profectus, ut audiat quis verbum Dei, ut concipiat, ut in utero animæ ejus adolescat, et ad partum usque perveniat; et cum pepererit, lactet, enutriat, et per infantiam, pueritiam, adolescentiam, juventutem, ad perfectum virum usque perducatur. Cum ergo singuli, ut diximus, gradus juxta profectus suos habeant beatitudinem, si finis, et, ut ita loquar, extrema manus operi defuerit, totus labor irritus fiet, et dicetur, *Ubi est ergo beatitudo vestra?* Quamvis, inquit, vos eo tempore quo Evangelium juxta carnem suscepistis, beatos dicerem, quod in initiis fervebatis: tamen nunc, quia non video ædificio culmen impositum, et pene nequidquam jacta fundamenta, cogor dicere, *Ubi est ergo beatitudo vestra*, qua vos beatos arbitrans ante laudabam? Vere enim et ipse fateor, quia sic me vobis humilia prædicantem, vel persecutionibus conflictatum, in principio dilexistis, ut si fieri posset (hyperbolice autem sunt accipienda quæ loquitur), eruissetis vobis oculos, et mihi ut omnium vestrum lacrimis plus cernerem, dedissetis. Optabatis quippe vos cæcos esse per ineffabilem in me charitatem, ut plus in meo corde Evangelii lumen oriretur. Emolumentum meum vestris damnis crescere volebatis, et hoc illo tempore, quo vobis quasi parvulis atque latentibus, sive propter infirmitatem carnis vestræ, parva et humilia annuntiabam, sive propter meæ carnis injurias non dignus videbar fide: nunc vero quia ab elementis et syllabis et lectione puerili, cœpi vos ad majora studia provocare, ut libros teneatis in manibus, ut plena eruditionis et sensuum verba discatis, recalcitratis, irascimini, gravis vobis videtur esse perfectio doctrinarum, et in tantum mutati estis in alios affectus, ut me, quem quasi angelum et Christum suscepistis, cui volebatis oculos vestros tradere, nunc habeatis inimicum, quia vobis plenam annuntio veritatem. Eleganter enim sententiam terminavit, dicens: *Ergo inimicus vobis factus sum, veritatem dicens vobis?* ut ostenderet initia prædicationis non tam veritatem fuisse, quam umbras et imagi-

nam veritatis. Similis est huic, illa sententia nobilis apud Romanos poetæ,

Obsequium amicos, veritas odium parit.

Sed vide quanto hic melius quam ille : Apostolus enim his quos stultos dixerat, quos parvulos appellarat, hanc sententiam temperavit, et specialem fecit, dum proprie ad personas, Galatasque direxit : ille vero et generalem, et ita se apud omnes habere pronuntians, vehementer erravit. Obsequium enim quo putavit amicos fieri, veritate dempta, non tam obsequium est, quam adulatio et assentatio, quas clandestinas magis inimicitias, quam amicitias dici debere perspicuum est. Simul autem et illud considerandum, quod hodieque quandiu parvulis atque lactentibus, et his in quorum cordibus nunquam Christus adolevit, nec proficit ætate, et sapientia, et gratia apud Deum et homines, juxta litteram Scripturas explanamus, laudamur, suspicimur, admirationi habemur. Cum autem paululum cœperimus eos provocare ut transeant ad meliora, de præconibus nostris inimici fiant et maligni. *Æmulantur vos non bene, sed excludere vos volunt ut illos æmulamini.* (Aug.) Il est, invidet vobis, qui vos carnales de spiritualibus volunt facere, hoc est, *æmulantur non bene, sed excludere, inquit, vos volunt, ut illos æmulamini*, hoc est imitemini; et quomodo? nisi ut servitutis jugo atteneamini sicut ipsi attenentur. *Bonum autem æmulamini in bono semper : et non tantum cum præsens sum apud vos.* (Ambr.) Invidia Judæorum subversos eos significat : Videntes enim sic illos proficere in Evangelio, et tantam habere charitatem in Apostolo, id egerunt quatenus eos deciperent; erant enim legis causa Apostoli inimici, ut manente nomine Salvatoris, facerent eos Judæos, gaudentes in eversione illorum. Non enim patiebantur ut gratiam sibi promissam audirent incircumcisis gentibus datam, ideo imitatores suos voluerunt illos fieri, ut more eorum circumciderentur. *Æmulamini autem meliora dona : bonum æmulamini semper, et non solum cum præsens apud vos sum.* Meliora dona spiritualia sunt, quæ imitati habebunt affectum apud Deum. Hæc spiritualia et bona sunt, quæ vult ut semper imitentur, non ad tempus, sicut pridem : aut se præsentem tantum, post autem ad aliud convertantur : sed vult illos de cætero perseverare in bono. (Hier.) *Æmulantur autem non bene qui non tam ipsi cupiunt esse meliores, ut imitentur eos qui æmulatione digni sunt, quam illos ipsos volunt facere peiores et retrorsum trahere æmulatione perversa : verbi gratia, dictum sit, Christianus est quispiam, legit Moysen, et Prophetas : scit omnia in umbra et in imagine illi populo præcessisse, scripta autem esse propter nos in quos fines sæculorum decurrerunt, circumcisionem non tam præputii, quam aurium et cordis intelligit : resurrexit cum Christo, ea quærit quæ sursum sunt; liberatus est ab onere et servitute legali, ne tangas, ne gustes, ne attamines, imperante. Huic si quis Scripturarum verbis voluerit persuadere, ut non per tropologiam sed occidentem litteram quæ sunt scri-*

pta suscipiat, ut in manifesto fiat Judæus, non in occulto, æmulatur eum non bene, sed concito cursu ad majora gradientem retrahere festinat, ut se potius æmuletur, qui retrorsum vadit, aut certe ut multum ultra non promovet. Loquitur itaque Galatis, qui ab assertoribus legis inducti fuerant ut eos imitarentur, cum illi potius Galatas debuerint imitari : quia naturale est majorem de minori, non minorem fieri de majore. Et dicit : *Bonum æmulamini in bono*, id est, nolite assertores Judaicæ observationis imitari, sed ea quæ bona sunt imitamini. Quomodo enim qui divitias, potentiam, dignitatem alicujus imitatur, non tam bona quam ea quæ fugienda sunt æmulatur : ita et vos, econtrario, bonum æmulamini in bono, magis autem quærentes spiritualia quam carnalia, ut non illi vos Judæos, sed vos illos Christianos esse doceatis : hoc autem facite semper, ut perseveranti gradu ad finem boni operis pervenire possitis. *Æmulabamini siquidem bonum in bono prius cum apud vos essem, qui postquam a vobis recessi, omnia quæ tradideram perdidistis, de statione certa et fido portu, rursum in altum unda relabenti subtracti.* Nec mirum si recedente Apostolo vase electionis, et in quo Christus Dominus loquebatur, Galatæ sunt mutati, cum etiam nunc cernamus in Ecclesiis idipsum fieri : si quando enim doctor quis in Ecclesia contigerit, sermone ornatus et vita, qui audientes quasi stimulis quibusdam concitet ad virtutes, videmus omnem plebem circa eleemosynas, jejunia, castitatem, suspensionem pauperum, sepulturas et cætera similia festinare, fervere, discurrere; cum autem ille recesserit, paulatim emarcescere, et subtracto cibo tenuari, pallere, languescere, et interitum sequi omnium quæ prius vigeabant.

Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. (Ambr.) Primum per fidem illos genuerat, in baptismo, sed quia velut per abortum nati, deformati et infirmi inventi sunt, nunc cum dolore consilii reformat eos in Christum. Concipientes enim fidem et sensum fidei minime advertentes, formatum Christum in animis suis negantur habere. Si enim intellexissent gratiam Dei in Christo, post fidem in Judaismum transducti non essent. (Aug.) Magis hoc ex persona matris Ecclesiæ locutus est; nam et alibi dicit (1 Thes. II) : *Factus sum parvulus in medio vestrum, tanquam si nutritrix foveat filios suos.* Formatur autem Christus in credente per fidem in interiore homine vocato in libertatem gratiæ, miti et humili corde, non se jactante de operibus et meritis, quæ nihil et nulla sunt, sed ab ipsa gratia aliquod meritum inchoante. Potest movere quod dictum est : *Quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis*, nisi parturitionem hanc pro curarum angustibus positam intelligamus, quibus eos parturivit ut nascerentur in Christo : et iterum parturit, propter pericula seductionis, quibus eos conturbari videt. Sollicitudo autem talium de illis curarum quæ se quodammodo parturire dicit, tandiu esse poterit donec perveniant in mensuram ætatis plenitudinis

Christi, ut jam non moveantur omni vento doctrinæ. Non ergo propter initium fidei, quo nati erant, sed propter robur et perfectionem dictum est, *quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis*. Hanc parturitionem aliis verbis etiam alibi commendat ubi dicit (II Cor. xi) : *Incursum in me quotidianus, sollicitudo omnium Ecclesiarum*. (Hier.) Quantis difficultatibus et dolore fetus promantur ex utero, maledictio prima declarat dicens : *In tristitia paries filios* (Gen. iii); volens igitur Paulus ostendere magistrorum pro discipulis sollicitudinem, quos patiantur affectus ne sectatores sui excidant a salute, ait, *Filioli mei, quos iterum parturio*. Qui enim in alio loco quasi Pater dixerat (I Cor. iv) : *Si decem millia pedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres*; jam, non quasi pater, sed ut mater, loquitur in Christo, ut utriusque anxietatem et pietatem in se parentis agnoscat. Tale quid et Moyses de populo loquebatur : *Nunquid ego in utero accepi [concepi] omnem populum istum?* (Num. xi.) Quis, putas, nostrum ita de discipulorum anxius est salute, ut non paucis horis aut ut multum biduo triduoque, sed toto vitæ suæ tempore torqueatur donec Christus formetur in eis? Formatur quoque Christus in corde credentium, cum omnia illis sacramenta panduntur, et ea quæ obscura videbantur perspicua fiunt. Sed et illud est intuentium, quod qui per peccatum quodammodo homo esse desiderat, per pœnitentiam concipitur a magistro, et rursus in eo Christi formatio repromittitur. Hoc adversum Novatianos est qui nolunt reformari eos, quos semel peccata contriverint.

Vellem autem esse apud vos modo, et mutare vocem meam, quia confundor in vobis. (Hier.) Scriptura divina ædificat et lecta, sed multo plus prodest si de litteris vertatur in vocem, ut qui per Epistolam docuerat, præsens instruat audientes. Magnam siquidem vim habet vox viva, vox de auctoris sui ore resonans, quæ illa pronuntiatione profertur atque distinguitur, qua in hominis sui corde generata est. Sciens itaque Apostolus majorem vim habere sermonem qui ad præsens fiat, cupit vocem Apostolicam, vocem litteris comprehensam in præsentiam commutare, et quia hoc magis expediebat his qui in errorem fuerant depravati, vivo eos ad veritatem retrahere sermone, hoc autem ideo, quia confundatur in illis; quod quidem Græce magis proprie dicitur; ἀπορούμαι enim non tam confusionem quæ apud illos αἰσχύνη sive σύγχυσις appellatur, quam indigentiam et inopiam sonat. Sensus itaque iste est, *Vellem apud vos nunc adesse, et litterarum vocem præsens ipse proferre, quia indigeo in vobis*. Non quippe habeo fructus quos solent de discipulis habere doctores, et sine causa semen jactum est doctrinarum, cum penitus in vobis patiar egestatem : ita ut in Jeremiæ possim vocem prorumpere : *Non profui, neque profuit mihi quisquam* (Jer. vii). Potest autem et simpliciter intelligi : *Blandis apud vos modo verbis usus sum dicens : Fratres, obsecro vos; et : Filioli mei vos iterum parturio, donec Christus formetur in*

vobis. Sed ego blandus et lenis qui ad vos quasi pater locutus sum pro ea charitate qua filios meos perire non patior, et errare perpetuo, vellem nunc præsens esse, si confessionis me vincula non arctarent, et blandam vocem in objurgantis verba mutare. Nec levitatis est si nunc blandiar, nunc irascar : impellit me charitas, impellit me dolor diversis affectibus loqui : nescio enim in quæ primum verba prorumpam, et quo vos debeam sanare medicamine, quia confundor in vobis.

Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non audistis? (Hier.) Notandum legem hic dictam esse Genesios historiam, non ut vulgo æstimant quæ facienda sint, quæve vitanda, sed totum quod de Abraham et ejus uxoribus, liberisque contextitur legem appellatam. Legimus et in alio loco, prophetas quoque legem vocari. Audit ergo legem, qui juxta Paulum non superficiem sed medullam ejus introspicit : non audit legem, qui similis Galatis exteriorem tantum corticem sequitur. (Ambr.) Hoc in Genesi habetur, quia cum Sara generare non posset (erat enim sterilis), Agar ancillam suam obtulit viro suo Abraham in concubinam, ut quod generasset, adoptaret sibi (Gen. xxi). Sic factum est, ut de Agar nasceretur Ismael. Post autem nutu Dei promissus est Abraham filius de Sara uxore ejus quæ erat sterilis, hæc peperit Abraham Isaac, tunc cepit duos Abraham habere filios, unum de ancilla et unum de libera; Sed quidem, *qui de ancilla secundum carnem natus est, qui autem ex libera per repromissionem : quæ sunt per allegoriam dicta*. Ismael qui ex ancilla Agar natus est, secundum carnem natus est; Isaac vero non secundum consuetudinem, sed secundum providentiam, Dei virtute natus est, quippe cum Sara et anus esset et sterilis. In typum enim Christi natus est Isaac, ideo hæc per allegoriam asserit dicta, ut aliud ex alio significant personæ Ismael et Isaac : Ismael enim Judæorum significat nativitatem, vel eorum qui servi peccati sunt : Isaac vero Christianorum, quia in libertate nascuntur. Liber enim fit, qui accipit remissionem peccatorum. *Scriptum est enim, quia Abraham duos filios habuit, unum de ancilla et unum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est; qui autem de libera, per repromissionem. Hæc enim sunt duo testamenta, quos sunt per allegoriam dicta*. Moyses accipiens sanguinem vituli in cratera, aspersit populum dicens : *Hic est sanguis testamenti quod disposuit Deus ad vos* (Exod. xxiv). Hoc est quod dixit : *Unum quidem a monte Sina in servitutem generans quæ est Agar*. Lex enim in monte Sina data est, quam Moyses recitans populo librum hunc Testamenti appellavit, et tunc aspersit populum sanguine, sicut dixi. Hæc lex reos tenuit peccatores, et cœperunt esse servi peccati facti filii Agar, quasi ancillæ. *Sina autem mons est in Arabia quæ conjungitur huic quæ nunc est Hierusalem, serviens cum filiis suis*. Causam Agar significare dicit Hierusalem terrenam, id est, synagogam quæ in servitutem generat, quos enim generat sub pec-

cato sunt. *Illa autem quæ sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater nostra.* Hæc quam matrem nostram dicit, regula est Dominici mysterii per quam renascimur in libertatem, sicut et ipsa libera est, et ideo cœlestis dicitur, quia cœlum sedes ejus est, et quos generat, ibi erunt cum ea, sicut dicit Dominus: *Pater, quos dedisti mihi volo ut ubi ego fuero [sum], et hi sint mecum (Joan. xvii).* Hæc est et vita, quia immortalitate donantur, qui credentes renascuntur per eam: sic enim de Domino dictum est (Joan. 1, v): *Quia quod factum est in illo, vita est: sicut enim Pater habet vitam, ita dedit et Filio vitam. Et vita erat lux hominum.* Hæc vita et lux, mater est fidelium. *Sicut scriptum est.* In Isaia enim hoc habetur quod subjectum est: *Lætare, sterilis quæ non paris, erumpe et exclama, quæ non parturis: quia multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum (Isa. liv).* Hanc terrænam Hierusalem virum habere dicit, quia secundum carnem generat: illam autem cœlestem Hierusalem quam dicit matrem nostram, sterilem appellat: quia non parit secundum carnem, nec dolores patitur, hoc est non parturit, generat autem sine passione, spiritaliter, exclamans in lætitiâ, quia deserta aliquando (a quo, nisi ab Adam? quia deserta vita, secutus est mortem), nunc plures filios habet quam hæc quæ habet virum, id est, quæ carnaliter generat: multo enim plures sunt Christiani Judæis, sicut dicit in Apocalypsi (Apoc. vii): *Et vidi turbam magnam quam numerare nemo pōterat ex omni tribu et gente (Hier.).* Nimis difficultatis est demonstrare, Isaac tantum qui de Sara natus est, fuisse de repromissione generatum, et non etiam Ismael, qui de Agar ancilla est ortus Ægyptia. Scriptura quippe refert quod cum persequente Sara, Agar feta fugisset, et venisset ad eam angelus in deserto, mone-retque ut subjiceretur dominæ potestati, idem ipse angelus etiam hæc locutus sit: *Multiplicans multiplicabo semen tuum, et non numerabitur præ multitudine (Gen. xvi);* et postea de Ismael, quæ utique repromissionis verba nemo dubitavit: *Iste erit rusticanus [ferus] homo, manus ejus super omnes, et manus omnium super eum, et contra faciem omnium fratrum suorum habitabit.* Sed responderi potest minoris auctoritatis esse repromissionem angeli, quam ipsius Dei: sicut enim stella, orto sole non rutilat, ita et angeli verba ad comparisonem repromissionis Dei obscurari et evanescere et pro nihilo computari. Videtur quidem hæc responsio aliquid habere momenti, sed statim sequentis Scripturæ auctoritate conteritur. Scriptum est enim (Gen. xvii): *Abraham autem dixit ad Deum: Ismael utinam vivat in conspectu tuo; et Deus respondit ad eum: Ecce Sara uxor tua pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Isaac: et statuam testamentum meum ad eum in testamentum æternum, et semini ejus post eum. De Ismael autem: Ecce exaudivi te, et ecce benedixi eum, et augebo eum, et multiplicabo illum vehementer: duodecim gentes generabit, et dabo eum in gentem magnam. Testamentum autem meum statuam*

A *ad Isaac quem generabit tibi Sara in tempore isto anno venturo.* Ex quibus evidens est, ipsius quoque sermonibus Dei, Ismael secundum repromissionem esse generatum. Sed et hoc ita solvitur, repromissionem proprie in testamenti datione compleri, et aliud esse benedicere, augere, multiplicare vehementer, quod in Ismael scriptum est: aliud hæredem facere per testamentum, quod de Isaac dicitur: *Statuam testamentum meum ad eum in testamentum æternum, et semini ejus post eum;* et in sequentibus: *Testamentum autem meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara.* Et quomodo aliud sunt dona, aliud substantia, aliud legata, aliud hæreditas (legimus enim (Gen. xxv) filiis concubinarum Abramæ dona tradita, filio autem Saræ totius substantiæ hæreditatem relictam): ita aliud esse, ut diximus, benedictionem atque legata, aliud testamentum. Sed et hoc dici potest de Ismaele, post conceptum ejus vel angelum, vel Deum locutum, de Isaac vero antequam in Saræ utero conciperetur Deum fuisse pollicitum. Nunc breviter ad altiora tendendum est, ut dicamus unumquemque nostrum primum non juxta repromissionem nasci, quandiu Scripturarum verbis simplicibus instruitur, et judaicis adhuc expositionibus delectatur: quando vero ad sublimiora transenderit et legem intellexerit spiritalem, tunc eum de repromissione generari: et ut apertius loquar, quotidie eos qui faciunt opera Abraham, de Abraham nasci: verum illos qui habent Spiritum servitutis iterum in timore, ex ancilla generari Ægyptia, eos autem qui Spiritum adoptionis acceperint, ex Sara libera, qua libertate a Christo donati sumus. *Quæ quidem, inquit, sunt per allegoriam dicta.* Allegoria proprie de arte grammatica est, et quod a metaphora, vel cæteris tropis differat, in scholis parvuli discimus. Aliud prætendit in verbis, aliud significat in sensu. Pleni sunt oratorum allegoriis et poetarum libri. Scriptura quoque divina per hanc non modica ex parte contexta est. Quod intelligens Paulus apostolus, quippe qui et sæculares litteras aliqua ex parte contigerat, ipso verbo Ilguræ usus est, ut allegoriam sicut apud suos dicitur appellaret, quo scilicet sensu magis loci hujus Græci sermonis abusionem monstraret. Scisse autem Paulum, licet non ad perfectum, litteras sæculares, ipsius verba testantur: *Dixit quidam ex eis proprius eorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri (Tit. 1).* Hic versus heroicis Epimenidis poetæ est, cujus et Plato, et cæteri scriptores veteres recordantur. Apud Athenienses quoque cum Areopago verba faceret, hæc addidit: *Sicut et quidam de vobis poetæ dixerunt: Ipsius enim et genus sumus (Act. xvii).* Hoc hemistichium fertur in Arato, qui de cœlo stellisque conscripsit. Nec non et illud: *Corrumpunt mores bonos confabulationes pessimæ (I Cor. xv).* Trimeteriambicus de comœdia sumptus est Menandri. Ex quibus et aliis evidens est Paulum non ignorasse litteras sæculares, et quam hic allegoriam dixit, alibi vocasse intelligentiam spiritalem. (Cass.) Sciendum

vero est quod practica erga multas professiones ac studia derivatur, theoretica in duas dividitur partes, id est, in historicam interpretationem et intelligentiam spiritalem. Unde etiam Salomon cum Ecclesie multiformem gratiam enumerasset, adiecit : *Omnes enim, qui apud eam sunt, vestiti sunt dupliciter (Prov. xxxi)*. Spiritalis autem scientie genera, sunt tria, tropologia, allegoria, anagoge. De quibus in Proverbiis ita dicitur : *Tu autem describe ea tibi tripliciter, super latitudinem cordis tui (Prov. iii, et xxii)*. Itaque historia preteritarum ac visibilium agnitionem complectitur rerum, que ita ab Apostolo replicatur : *Scriptum est enim, quia Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et alium de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est; qui autem de libera, per reppromissionem*. Ad allegoriam autem pertinent que sequuntur, quia ea que in veritate gesta sunt, alterius sacramenti formam prefigurasse dicuntur, *hec enim, inquit, sunt duo Testamenta : unum quidem a monte Sina in servitum generans, quod est Agar : Sina enim mons est in Arabia, qui comparatur huic que nunc est Hierusalem, et servit cum filiis suis*. Anagoge vero de spiritualibus mysteriis ad sublimiora quedam et sacratiora celorum secreta conscendens ab Apostolo ita subjicitur : *Que enim sursum est Hierusalem libera est, que est mater omnium nostrorum. Scriptum est enim : Letare sterilis que non parturis : quia multi filii desertae magis quam ejus que habet virum*. Tropologia est moralis explanatio ad emendationem vite et institutionem pertinens actualem, velut si hec eadem duo testamenta intelligamus practice et theoreticam disciplinam hominis velimus accipere : vel certe si Hierusalem aut Sion animam hominis velimus accipere : secundum illud : *Lauda, Hierusalem, Dominum : lauda Deum tuum, Sion (Psal. cxlvii)*. Igitur predictae quatuor figure in unum ita si volumus confluunt, ut una eademque Hierusalem quadrifariam possit intelligi, secundum historiam civitas Judaeorum : secundum allegoriam Ecclesia Christi : secundum anagogen civitas Dei, illa coelestis, que est mater omnium nostrum; secundum tropologiam anima hominis, que frequenter hoc nomine aut increpatur aut laudatur a Domino (*Hier.*) Notandum quoque est, quod pere cunctorum super hoc loco ista est explanatio; ut Agar ancillam interpretentur in lege et in populo Judaeorum : Saram autem liberam in Ecclesia que de gentibus congregata est, que mater sanctorum sit, Paulo dicente, *que est mater omnium nostrum*. Hec diu non peperit, antequam Christus de virgine nasceretur, et sterilis fuit, necdum risu mundi Isaac de electo patre cum voce sublimium dogmatum resonante, siquidem Abraham in nostra lingua, *pater electus cum sonitu* refertur : Agar autem que interpretatur *paracia*, id est, incolatus sive peregrinatio, sive mora, generat Ismaelem, qui tantum audiat Dei precepta, nec faciat hominem rusticum, sanguinarium, deserta sectantem : qui universis fratribus suis de libera pro-

creatis inimicus sit, et adversa fronte resistat. Nec mirum Vetus Testamentum quod in monte Sinai, qui est in Arabia et confinis est ei que nunc est Jerusalem, constitutum est atque conscriptum, non esse perpetuum, cum et incolatus a perpetua possessione diversus sit, et Sinai montis nomen tentationem sonet, et Arabia significet occasum. Et e contrario, que sursum est Hierusalem que est libera, materque sanctorum, demonstret hanc Hierusalem que in presentiarum est deorsum esse, et in humili infimoque demersam. Sunt qui duo testamenta et aliter intelligant, ut Scripturam divinam tam veterem quam novam juxta diversitatem sensus eorumque sententiam qui legunt, aut ancillam interpretentur, aut liberam, et eos qui adhuc littere serviant et spiritum timoris habeant in servitum, de Agar Egyptia velint esse generatos : eos autem qui ad superiora conscendant, et allegorice velint sentire que scripta sunt, filios esse Saræ, que in lingua nostra *ἄρχουσα*, id est princeps, interpretatur, genere feminino. Et hoc ob illam necessitatem se asserunt usurpare, quia iniquum sit Moysen et cunctos prophetas de ancilla, quoslibet vero Gentilium de libera, intelligere procreatos. Unde melius esse, ut non solum de his qui in Ecclesia sunt, pro diversitate, ut supra diximus, intellectuum, alios servos, alios liberos arbitremur; sed etiam de uno eodemque homine quando sequitur historiam, ancillae eum esse filium : cum autem aperiente Jesu Scripturas, incensum fuerit cor ejus, et in fractione panis inspexerit eum quem antea non videbat, tunc et ipsum Saræ filium nominari. *Letare, inquit, sterilis que non parit, erumpe et clama, que non parturis : quia multi filii desertae magis quam ejus que habet virum*, Virum habuit Synagoga legem, et juxta Annæ quoque prophetiam (*I Reg. ii*), fetosa quondam in liberis fuit, sterilis vero Ecclesia sine viro Christo, sine ullo sponsi sermonis alloquio, quia diu jacuit in deserto : sed postquam accepit illa librum repudii in manus suas, et omnia ornamenta viri in idoli vertit ornatum, tunc maritus priori cingulo putrescente (*Jer. xiii*), alium lumbis suis balteum, aliud de gentibus lumbare contexit, que statim ut est viro juncta, concepit et peperit. Et in Isaac exclamat Dominus per prophetam : *Si est gens nata simul (Isa. lxxvi)*. Quando una die in Actibus apostolorum tria millia et quinque millia hominum crediderunt (*Act. ii et iv*). Nec puto necesse esse, ut de multitudine Christiana et Judaeorum paucitate dicamus : cum in toto mundo crucis vexilla resplendeant, et vix rarus atque potabilis in uribus Judæus appareat.

Nos autem, fratres, secundum Isaac promissionis filii sumus. (Ambr.) Hoc est non carnis filios esse, sed Dei, quia Isaac in typum natus est Filius Dei, et vult eos subintelligere, quia facti filii Dei, conversi sunt, ut essent filii carnis : si vero respiciant, sunt filii Dei. *Sed quomodo tunc qui secundum carnem natus fuerat, persequeretur eum qui secundum spiri-*

tam, ita et nunc. Non solum Ismael secundum carnem natus est, sed et Esau, quia et ipse in populi Judaici typum natus est. De quo in Malachia propheta scriptum est: *Jacob dilexi, Esau vero odivi* (Malach. 1); hic persequebatur Jacob, qui in populi Christiani figura natus, vocatus est Israel, hoc est homo videns Deum. Similiter et Judæos per invidiam persequi significavit Christianos. Unde data opera Galatas everterant carnali astutia. *Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam et filium ejus. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.* Hæc verba Saræ sunt, quæ typum habet Hierusalem cœlestis, de promissione generans Isaac: ut ejecto filio ancillæ, id est Judæo populo, incredulitatis causa abjecto, (servi enim peccati sunt, quibus data remissio non est), hæres sit filius liberæ illius Hierusalem supernæ, qui est populus novus regni cœlorum. *Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ, qua liberatæ Christus nos liberavit.* Fuimus igitur ancillæ filii dum peccatis eramus obnoxii: sed accepta remissione peccatorum a Christo, liberati sumus. (Hier.) Non puto invenire nos posse ubi Ismael persecutus fuerit Isaac: sed tantum illud, quod cum filius Ægyptiæ qui major natu erat luderet cum Isaac, indignata sit Sara, et dixerit ad Abraham: *Ejice ancillam et filium ejus: non enim hæreditabit filius ancillæ cum filio meo Isaac* (Gen. xxi). Et utique simplex lusum inter infantes, expulsiōne et abdicatione indignus est. Verum Apostolus quasi Hebræus ex Hebræis, et ad pedes magistri Gamalielis edoctus, qui quondam furentes adversus Dominum Phariseos consilio refrenarat, ex verbis Saræ dicentis, *Non enim hæreditabit filius ancillæ cum filio meo Isaac*, intellexit lusum illum simplicem non fuisse: sed quia forsitan Ismael quasi major natu et eo tempore circumciscus quo jam poterat intelligere et sentire quod passus est, sibi primogenita vindicabat, Scriptura jurgium parvulorum lusum vocavit. Unde et Sara hæc verba non sustinens, et consuetudinem sibi primogenita vindicantis ancillæ filii a parva ætate non patiens, erupit in vocem: *Ejice ancillam cum filio suo: non enim hæreditabit filius ancillæ cum filio meo Isaac.* Quod cum durum visum fuisset Abraham (semper enim primogenitis majora debentur), non solum Ismaelem priorem esse desinere, sed ne æqualem quidem cum minore fratre accipere portionem, Deus qui liberam intus esse, et foras expelli volebat ancillam, Saræ verba confirmat, et loquitur ad Abraham: *Non durum sit coram te de pueri et ancilla. Omnia quæ dixerit tibi Sara audi vocem ejus, quia in Isaac vocabitur tibi semen.* Sicut ergo tunc major frater Ismael lactantem adhuc et parvulum persequebatur Isaac, circumcisionis sibi prærogativam, sibi primogenita vindicans: ita et nunc secundum carnem Israel, adversum minorem fratrem, de Gentibus populum Christianum sustollit, inflatur, erigitur. Consideremus insaniam Judæorum qui et Dominum interfecerunt, et prophetas et apostolos

A persecuti sunt, et adversantur voluntati Dei, et videlicet multo majores persecutiones quas nos etiam historię docent, a Judæis in Christianos, quam a Gentibus concitatas (Aug.). Quæramus quid ait in Genesi: *Et factum est cum luderent Ismael et Isaac, vidit eos ludentes.* Quis persecutus est? quem persecutus est? Ludentes eos vidit Sara, et ait: *Ejice ancillam et filium ejus.* Quare? Quia vidit eos ludentes. Sed lusum illum Paulus persecutionem vocat; quia lusio illa, illusio erat: si illusio, seductio et deceptio est: omnis lusum puerorum, simulacrum est negotii majoris; et quando major ludit cum minore, quasi ut seducatur, sciens se habere negotia alia quæ intendit, et simulat, quædam puero, id est infirmo, ludens cum illo. Major erat Ismael et roboratus in malitia; sed ludens cum puero Isaac, seducebat Isaac, et quasdam fraudes ludendi cum infirmo faciebat; animadvertit mater lusum illum, intelligit Ecclesia lusum illum. Sara dixit: *Ejice ancillam et filium ejus, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac.* Ecclesia dicit: *Ejice hæreses et filios earum: non enim hæreses erunt hæretici cum catholicis.* Sed quare non erunt hæredes? nonne de semine Abraham nati? Et quomodo baptismum Ecclesiæ habent? Baptismum habent, hæredem faceret semen Abraham, nisi ab hæreditate superbia excluderet. Eodem verbo nasceris, eodem sacramento, sed ad eandem hæreditatem vitæ æternæ non pervenis, nisi ad Ecclesiam catholicam reversus fueris. Ex semine Abraham nasceris: sed filius ancillæ foris propter superbiam.

CAPUT V.

Inducuntur Galatæ legalia non observare propter evasionem malorum, et consecutionem bonorum: et distinguuntur opera carnis et spiritus.

State ergo, et nolite iterum servitutis jugo cohiberi. (Amb.) Standum monet in accepta gratia, ne redeunt ad vetera, amittant donum libertatis quod fuerant consecuti. (Hier.) Quod autem ait, *state*, firmam et stabilem in Christo hortatur fidem, ut Ecclesiæ Galatiæ fixo in Salvatore permaneant pede. De quo et in alio loco justus loquitur: *Statuit super petram pedes meos* (Psal. xxxix); pro eo quod est *super Christum*, ne scilicet circumferantur omni vento doctrinæ, et in diversa rapiantur. Jugum autem servitutis, legem vocat duram, difficilem, laboriosam, quæ die ac nocte cultores suos gravi opere consumit; sicut et Petrus in Actibus apostolorum: *Quid tentatis, inquit, imponere jugum grave super collum fratrum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuerunt?* (Act. xv.) Quod autem apposuit, *nolite iterum*, non quo prius legem Galatæ custodierint, sed quo et idololatriæ jugum grave sit, quo Ægyptiorum populus oppressus, ad instar plumbi in Rubrum mare mersus est: juxta quem sensum et supra dixerat: *Quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa, quibus rursum servire vultis, dies observantes, et menses, et tempora, et annos?*

Ecce ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. (Amb.) Nunc aperte veritatis et auctoritatis suæ vim non tacet, dicens : *Ecce ego Paulus dico vobis* : id est, ego magister Gentium, cujus opus estis in Christo, palam vobis dico : *quia nihil vobis proderit Christus, si circumcidamini*, ipse enim Dominus ait : *Lex et prophetæ usque ad Joannem, ex quo regnum cælorum prædicatur* (Luc. xvi). Antequam ergo nova inciperet prædicatio, oportuit circumcidi : nunc autem lege fidei succedente, ea sequenda sunt quæ rudis veritas jubet : quia vetus et novum admisceri non debent, auctoritate Domini prædicantis, ait enim : *Nemo additamentum panni rudis assuit vestimento reteri; tollit enim fortitudinem ejus a vestimento, et major fit scissura* (Matth. ix). Ac per hoc non solum nihil proderit fideli addita circumcisio, sed et oberit : majus enim malum est ex libero servum fieri, quam nasci. (Hier.) Nam cum et in prima ad Corinthios præmisisset : *His autem qui nupti sunt denuntio, non ego, sed Dominus* (I Cor. vii), et statim intulisset : *Cæteris autem ego præcipio*, ne vilis sua putaretur auctoritas : *Puto, inquit, quod et ego Spiritum Dei habeo*; ut Spiritu et Christo in se loquente, non contemptui duceretur, qui prophetas imitans diceret : *Hæc dicit Dominus omnipotens*. Majus autem fiet id quod dictum est : *Ecce ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest*, si cum principio copuletur, in quo ait : *Paulus apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Jesum Christum, et reliqua, ut audientes, non tam missi, quam mittentis auctoritate moveantur*. Potest aliquis dicere : Contrarium est huic loco illud quod ad Romanos scribitur (Rom. ix) : *Circumcisio quidem prodest, si legem custodias*; et infra : *Quid ergo amplius est Judæo, aut quæ utilitas circumcisionis? Multum per omnem modum : primum quidem quia credita sunt illis eloquia Dei*. Si enim his qui circumcisi fuerint Christus nihil prodest, quomodo legem custodientibus prodest circumcisio? Quod quidem hac responsione solvetur, ut dicamus Epistolam, quæ ad Romanos scripta est, ad eos esse dictatam, qui ex Judæis gentilibusque crediderant; et hoc egisse Paulum, ut neuter populus offenderetur, quo scilicet suum utraque plebs privilegium possideret, ut nec Gentiles circumciderentur, nec circumcisi adducerent præputium. Ad Galatas autem scribens, alio usus sit argumento : non enim erant ex circumcissione, sed ex Gentibus qui crediderant, nec poterat eis prodesse circumcisio, qui post Evangelii gratiam iterum ad legalia reverterentur elementa. Subtilius intelligenda sententia, *Si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest* : quod non solum in eo si circumcidantur non eis prosit ipsa circumcisio; sed etiamsi cæteras videantur extra circumcisionem in Christo habere virtutes, universæ per-eant, cum post fidem Christi fuerint circumcisi. Quid igitur? nihil profuit Timotheo circumcisio? *Multum per omnem modum*. Non enim tam ideo circumciscus est, ut ex ipsa circumcissione aliquid emolumenti

A æstimaret posse se consequi, quam ut cæteros lucrifaceret, factus Judæis Judæus, ut Judæos ad fidem Christi sua circumcissione transduceret. Tunc siquidem non prodest circumcisio, cum aliquid per semetipsam putatur utilitatis afferre. (Aug.) Dico ergo circumcisionem præputii, et cætera hujusmodi priori populo per testamentum quod vetus dicitur divinitus data ad significationem futurorum quæ per Christum oportebant impleri : quibus advenientibus remansisse illa Christianis legenda tantum ad intelligentiam promissæ prophetiæ, non autem necessario faciendæ, quasi adhuc expectandum esset ut veniret fidei revelatio, quæ hic significabatur esse ventura; sed quamvis Gentibus imponenda non essent, non tamen sic debuissent auferri a consuetudine Judæorum tamquam detestata, atque damnata, sensim proinde atque paulatim fervente sane prædicatione gratiæ Christi, qua sola nosset credentes se justificari salvosque fieri, non illis umbris rerum antea futurarum, tunc jam venientium atque presentium, ut in illa Judæorum vocatione quos præsentia carnalis Domini et apostolica tempora sic invenerant, omnis illa actio consumeretur umbrarum : hoc ei suffecisse ad commendationem ut non tanquam detestanda et similis idololatriæ vitaretur : ultra vero non haberet progressum, ne putaretur necessaria, tamquam vel ab illa salus esset, vel sine illa esse non posset : quod putaverunt hæretici, qui dum volunt esse Judæi et Christiani, nec Judæi, nec Christiani esse potuerunt. Christum autem nihil eis profuturum esse dicit si circumcidantur, sed illo modo quo eos isti volebant circumcidi : id est, ut in carnis circumcissione ponerent spem salutis. Non enim Timotheo non profuit Christus, quia Paulus ipse illum jam Christianum juvenem circumcidit : fecit autem propter scandalum suorum, nihil simulans omnino, sed ex illa indifferentia qua dicit, *Circumcisio nihil est, præputium nihil est* : nihil enim obest ista circumcisio ei, qui salutem in illa esse non credit.

C *Testificor autem omni homini circumcidenti se, quia debitor est universæ legis faciendæ.* (Amb.) Possunt aliqui legem aliquatenus servare, et non circumcidi : nam multi Romanorum in Judæa servabant legem incircumcisi. Unde dicit Paulus apostolus ad Agrippam regem Judææ : *Credis, rex Agrippa, prophetis? Scio quia credis* (Act. xxvi). Et centurio cujus servus erat moriturus, qui mittens ad Jesum rogabat ut veniret et sanaret servum ejus, cui testimonium perhibentes Judæi dicebant ad Jesum : *Dignus est ut hoc præstes ei : diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse ædificavit nobis* (Luc. vii). Nemo tamen circumciscus non totam legem servat : debitor est enim, quia lex circumciscis data est. Hoc ideo dixit, quia tam hebetes se ostendebant, ut digni essent omnia onera legis portare. (Hier.) Deus qui circumcisionem primo ad Abraham, deinde per Moysen in lege præcepit, non solum circumcisionem, sed et alia multa observanda constituit : dies festos Hierosolymis frequentandos, hostiarum holocausta maue

semper et vespere, immolationem in uno tantum loco agni, terræ septima ætate ferias, quinquagesimum remissionis annum, et cætera quæ facile est de Scripturis excerpere sibi unumquemque lectorem. Coarctabimus itaque Elionem et sectatores ejus, qui post Evangelium credentes in Christo, circumcidendos putant, aut ut circumcisionem faciant, et cætera quæ præcipiuntur in lege; aut si impossibile est cuncta fieri, cesset et circumcisio, quæ cum cæteris quasi inutilis prætermissa est. Quod si responderint possibilita tantum debere se facere (non enim Deum ea a nobis exigere quæ non possumus, sed quæ possumus implere); dicemus eis, non ejusdem esse Dei custodie velle legem, et eos, qui legem custodiant, derelinquere. Aut quomodo propter intermissam legem reos eos faciet, qui etiamsi velint, universa complere non possint? Nos vero legem sequi spiritalem, quæ dicat: *Non infrenabis os bovi trituranti* (Deut. xxv); et cum Apostolo intelligere: *Nunquid de bobus cura est Deo?* (I Cor. ix.) Sed propter nos utique dicit, et observare sabbata delicata, non ut bos et asinus noster et vilia pecora lætentur in sabbato, sed illi homines et pecora, de quibus scriptum est: *Homines et jumenta salvos facies, Domine* (Psal. xxxv), homines rationabiles quosque et spiritales viros; animalia vero eos qui tardioris ingenii sunt, et spiritalibus ad agenda Domini sabbata erudiuntur. Nec contrarium esse id quod supra dictum est: *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Et quod sequitur: *Testificor omnem hominem circumcidentem se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ*, Huic, quod infertur a nobis. *Neque enim auditores legis justi sunt apud Deum; sed factores legis justificabuntur* (Rom. ii), quia factor ille sit legis, qui potest dicere: *Nos sumus circumcisio; et In occulto Judæus; et Scimus quia lex spiritalis est.* Qui autem concisionem et interfectricem sequatur litteram, eum non legis esse factorem, sed veræ legis inimicum, maxime post Salvatoris adventum, qui ad se convertentibus tollat de corde velamen, ut omnes revelata facie gloriam Domini contemplantes transfiguremur de vetustate litteræ in novitatem spiritus (II Cor. iii). *Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini, a gratia excidistis.* (Amb.) Quibus nihil prodest Christus, evacuati sunt a Christo, erant enim gratia ejus pleni, qua recedente, evacuati sunt. His enim loquitur, qui post acceptum donum gratiæ Dei circumcidi se maluerunt. « Qui in lege gloriamini, a gratia excidistis. » Justitia legis est, si servantur, quæ data sunt: ideoque qui in his justificari se vult post fidem, amittit gratiam: quia ad hoc venit donum Dei, ut cessantibus oneribus legis, justificaret credentes apud Deum. (Hier.) Quomodo nemo potest duobus dominis servire, sic umbram pariter et veritatem legis implere difficile est. Umbra in lege veteri est, donec aspiret dies, et amoveantur umbræ. Veritas in Evangelio Christi: *Gratia enim et veritas per Jesum Christum factæ sunt.* Perdit ego gratiam Christi, et Evange-

lium, quod tenuerat, amittit, qui in aliqua observatione legis se justificari putat; et cum gratiam amisserit, a Christi fide destituitur, et in ejus opere conquiescit: *καταργήθητε enim ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ*, non ut in Latino male interpretatum est, *evacuati estis a Christo, sed in Christi opere cessastis.* Magis intelligitur, ut id quod supra spiritaliter de circumcisione præceperat, dicens, *Si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest*, nunc de tota lege generaliter comprehendat, nihil eos in Christi opere proficere, qui in quacunque observatione legis se crediderint justificandos.

Nos enim spiritu ex fide, spem justitiæ expectamus, nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur. (Amb.) Apertum est, quod dicit; quia spes justificationis in fide est per Spiritum, non per opera legis, in fide enim spiritaliter Deo servitur devotione mentis et puritate cordis. Unde dicit Dominus ad Samaritanam: *Deus Spiritus est, et adorantes eum, in Spiritu et veritate adorare oportet* (Joan. iv), ac per hoc neque præputium valet quidquam, neque circumcisio, sed sola fide opus est in charitate ad justificationem. Fides enim charitate fraterna debet muniri, ut perfectio sit creditis. Denique salvator, quod primum mandatum esset, interroganti scribæ respondit, dicens: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et proximum tuum tanquam teipsum.* In his, inquit, duobus mandatis tota lex pendet et prophetæ (Luc. x). Imperfecta sunt itaque cætera, quando in his duobus mandatis perfectio continetur. (Hier.) His qui in Christo Jesu volunt vivere, virtutes appetendæ sunt, vitia fugienda; media vero, quæ inter virtutes et vitia sunt, nec fugienda sunt, nec appetenda, ut circumcisio et præputium, et cætera his similia. Igitur in Christo Jesu nec circumcisio valet, nec præputium corporale; quia in medio, id est, inter vitia virtutesque sunt posita; sed fides, quæ per charitatem operatur, ut et fides quæ reputata est Abrahæ in justitiam, comprobetur, et omne opus fidei in charitate ponatur, tota lege et prophetis ex charitate pendentibus. In his siquidem duobus præceptis: *Diliges Dominum Deum tuum, et diliges proximum,* Salvator asseruit legem prophetasque consistere. Et Paulus in alio loco: *Etenim non adulterabis, non furaberis, non concupisces, et si quod est aliud mandatum in hoc sermone recapitulatur: Diliges proximum tuum sicut te* (Rom. xiii). Si ergo omne mandatum recapitulatur in eo quod dictum est: *Diliges proximum tuum tanquam te*, fides autem per charitatem operata valet plurimum, manifestum est operationem fidei per charitatem, plenitudinem mandatorum omnium continere. Quomodo autem juxta apostolum Jacobum: *Fides absque operibus mortua est* (Jac. ii); sic absque fide, quamvis bona opera sint, mortua computantur. Qui igitur in Christo non credunt, et sunt probis moribus, aliud quid magis habent quam opera virtutum? Exemplum fidei, quæ per charitatem operatur, de Evangelio illa meretrix

tribuat, quæ cum in domo Pharisei accumbenti Domino pedes lavisset lacrymis, tersisset crinibus, linnisset unguento, et Phariseo murmuranti Dominus parabolam quinquaginta et quingentos denarios debitoris proposuisset (*Luc. vii*) adjecit: *Propter quod dico tibi, dimittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum, et ad ipsam mulierem conversus ait: Fides tua te salvam fecit, vade in pace.*

Currebatis bene, quis vos impeditur veritati non obedire? (Amb.) Exercitium illorum in opere fidei bonum fuisse testatur, sed nequitia malorum hominum detentos, ne cursum suum efficacia perseverante consummarent. Unde ut respiscant hortatur, de cætero nulli eorum credentes, qui ut opera legis servanda suaderent, Evangelicæ veritati non eos obedire sinebant. *Nemini consenseritis, persuasio hæc non est ex eo qui vocat vos.* Verum est, quia humano consilio hoc agebant Judæi, ut mitterent eos sub jugum legis, non Dei judicio, qui vocabat eos per Apostolum suum ad gratiam. *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* Hoc dicit, quia licet culpam legis admiscentes fidei, violant fidem, ne habeat fructum, aut sit acceptabilis. Hoc ideo adjecit, ne forte incolumem se repntarent habere gratiam fidei, si pauca legis servarent. (*Hier.*) Aliud quippe Dei opus est, aliud hominum. Dei opus est vocare: hominum vel credere, vel non credere. Est sic ubi alibi de Scripturis liberum hominis affirmatur arbitrium, ut ibi: *Si volueritis et audieritis me, et iterum: Et nunc, Israel, quid petit a te Dominus Deus tuus?* (*Deut. x*), et ex hoc loco vel maxime comprobatur. Verum simpliciores quique putantes se deferre Deo, ut persuasio quoque nostra in ejus sit potestate, abstulerunt partem orationis non, et sensum contrarium Apostolo reddiderunt. Sive ergo in bonam, sive in malam partem, nec Deus, nec diabolus in causa est: quia persuasio nostra non est ex eo qui vocavit nos, sed ex nobis, qui vel consentimus, vel non consentimus vocanti. Aliter: Persuasio hæc quam nunc sequimini, non est ex Deo, qui in principio vos vocavit, sed ex his qui vos postea turbaverunt. *Modicum fermentum totam consersionem fermentat.* (*Hier.*) Porro quæ est ista Phariseorum alia doctrina, nisi legis secundum carnem observatio? Sensus itaque iste est: Nolite putare paucorum hominum, qui de Judæa venientes aliud docent, insidias contemnendas. Scintilla res parva est, et pene dum cernitur, non videtur; sed si fomitem comprehenderit; et nutrimenta sui, quamvis parvus ignis, invenerit, mœnia, urbes, saltus, regionesque consumet. *Ego confido de vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis.* (Amb.) Hac spe se dicit fidere de his, quia non sponte, sed circumventi erroris viam intraverant: inde ostenso vero itinere, facile eos posse reverti confidit. (*Hieron.*) Non per conjecturam, ut quidam volunt, sed prophetico spiritu Paulus pronuntiat Galatas ad veritatis viam, quam amiserant, regressuros. Etenim qui alios hortabatur, ut æmularentur charismata, magis autem ut prophetarent, ipse quoque

A eadem plenus gratia loquebatur: *Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus* (*I Cor. xiii*). Prævidens igitur spiritu, quia nihil aliud essent credituri, nisi quod per Epistolam debebantur, ait: *Ego confido de vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis.* Nam et additio Dominici nominis idipsam significat: si enim per conjecturam hoc æstimabat, potuerat dicere: *Ego confido de vobis*: nunc autem apponens in Domino, divino quodam confidens spiritu, quod futurum cognoverat prophetavit. *Qui autem conturbat vos, portabit judicium, quicumque est ille.* (Amb.) Quomodo qui errantem converti facit; remunerandus est, dicente Jacobo apostolo in Epistola sua: *Qui converti fecerit peccatorem, salvabit animam ejus, et operiet multitudinem peccatorum* (*Jac. v*); ita et qui recta incedentem via iter in devium cogit flectere, damnationem consequitur, quicumque fuerit. Hoc propter hos subijcit, ne qui sibi meritum defenderent, ea quod filii essent Abrahæ secundum carnem; denique exaltantes se dicunt ad Jesum, *Nos filii Abraham sumus* (*Joan. viii*). [*Hieron.*] Portare autem judicium, id est, quod aliis verbis in sequentibus dixit, *Unusquisque proprium onus portabit.* Et puto in Scripturis onus et in bonam et in malam partem posse accipi, hoc est, et in his qui peccatis gravibus opprimuntur, et in illis qui virtutum levibus onera sustentant. De peccatis in psalmo penitens loquitur: *Iniquitates meæ elevatae sunt super caput meum, quasi onus grave gravatae sunt super me* (*Psal. xxxvii*). De virtutibus doctrinaque virtutum Salvator ait: *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve* (*Matth. xi*). Quod autem et doctrina pro onere accipiatur, perspicuum fit in Evangelio: *Alligant quippe Pharisei onera gravia et quæ portare non possunt, et superponunt ea super humeros hominum, ipsi autem uno ea digito nolunt contingere* (*Matth. xxiii*). Quam grave sit aliquem de tranquillitate turbare et serena corda hominum quibusdam quasi fluctibus concitare, Salvatoris ad apostolos verba testantur dicentis: *Ne conturbetur, cor vestrum, neque timeatis* (*Joan. xiv*); expedit quippe ei qui conturbat et scandalizat quemplam in Ecclesia, ut lapis molaris circumdetur collo ejus et mittatur cum eo in mare, quam ut scandalizet unum de his minimis qui a Salvatore monstrantur (*Matth. xviii*). Turbati ergo fuerant Galatæ inter spiritum et litteram, circumcisionem et concisionem, Judaismum occultum et manifestum, quid agerent ignorantes. Brevius autem et sic accipi potest: Quicumque est ille, qui vos ad Phariseorum doctrinam retrahit, et in carne desiderat circumcidi, quamvis sit eloquens, et in legis eruditione se jactet, nihil amplius dico, nisi hoc, quod etiam vos abnuere non potestis, quod portabit pro hoc opere judicium et consequetur pro suo labore mercedem. (*Aug.*) Hæc est illa conturbatio contraria ordini, ut de spiritalibus carnales fiant, et quoniam intellegendum est, fuisse quosdam, qui cum vellet eis

istam servitatem persuadere, et viderent eos Pauli apostoli auctoritate revocari, dicerent etiam ipsum Paulum id sentire, sed non eis facile aperire voluisse, sententiam suam opportunissime subiecit: *Ego autem, fratres, si circumcisionem prædico, quid adhuc persecutionem patior?* (Amb.) Apertum est quod dicit; ideo enim quasi inimicus a Judæis audiebatur et non desinebant a persecutione ejus: quia circumcisionem jam cessare docebat. Denique Judæis compellentibus et sæpenumero falsas accusationes contra eum deferentibus obliquum iudicem videns coactus appellavit Cæsarem. *Ergo evacuatum est scandalum crucis.* Scandalum erat Judæis prædicatio crucis, quia sabbatum et circumcisionem evacuabat; si autem admitteret circumcisionem, non esset scandalum, et pacifici nobis-essent Judæi. Nam dicebant de Salvatore: *Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit* (Joan. ix). [Hieron.] Legimus in Actibus apostolorum, et ipse quoque apostolus Paulus in Epistolis suis sæpe commemorat, se a Judæis persecutiones creberrimas sustinuisse, propterea quod doceret eos qui ex Gentibus crederant in Christo, non debere circumcidi. Hi itaque, de quibus supra ait: *Qui autem conturbat vos, portabit iudicium, quicumque est ille, ut deciperent Galatas*, etiam hoc addebant: Non solum Petrus et Jacobus et Joannes et cæteri in Judæa apostoli circumcisionem et alia præcepta legis observant, sed ipse quoque Paulus, qui vos aliter docuit quam se rei veritas habet, Timotheum circumcidit, Judæis frequenter Judæus factus est, veritate cogente. Quam opinionem de Galatarum mentibus Paulus nunc volens tollere, ait: *Ego autem, fratres, si circumcisionem prædico, quid adhuc persecutionem patior?* Omne, inquit, in me odium Judæorum, et qua adversus me furiant insaniam, ob nihil aliud est, nisi quod doceo Gentes non debere circumcidi et legis onera superflua et jam abolita custodire. Cum autem persecutionem patiar, manifestum est me circumcisionem non prædicare, quam destruo. Non enim tam persecutionem patior a Judæis, quia prædico crucifixum, et Jesum esse dico Christum, quem lex et propheta prænantiauerunt, quam quia doceo legem esse completam. Quod autem crux Judæis scandalum sit, Gentibus stultitia, ipse Dominus noster ostendit, qui lapis dicitur offensionis et petra scandali: propter nihil aliud puto, nisi quia prædicatio cum plenis velis apud audientes processerit, statim ut ad crucem venerit, impingit; et nequaquam libero cursu potest ultra procedere. Sed hæc crux, quæ apud Judæos scandalum est et apud Gentes stultitia, nobis qui credimus virtus est et sapientia « Christus enim Dei virtus est et Dei sapientia » (I Cor. i), ut propter id quod stultitia dicebatur, fatuum Dei sapientius fieret hominibus, et propter id quod infirmitas et scandalum, infirmum Dei fortius fieret hominibus. *Ergo evacuatum est scandalum crucis: utinam et abscindantur, qui vos conturbant!* (Amb.)

B Utinam abscindantur hi qui vos subvertunt! Tale est hoc, quale et illud ad Corinthios in prima: *Qui non, inquit, amat Dominum Jesum, anathema sit* (I Cor. xvi). Ex ipso grege morbido sunt et hi quos sociat sententiæ eorum, ut abscindantur a misericordia Dei, qui Galatas Dei gratia exuerunt; et non solum spiritaliter, sed et carnaliter hos maledicit, ut quia circumcidi Galatas cogebant, ipsi abscinderentur, ut multiplicaretur his dolor corporis. (Aug.) *Utinam, inquit, abscindantur qui vos conturbant!* non tantum, inquit, circumcidantur, sed abscindantur: sic enim sicut spadones propter regnum cælorum, et carnalia seminare cessabunt. (Hieron.) Quæritur, quomodo Paulus, discipulus ejus qui ait: *Benedicite maledicentibus vobis* (Luc. xvi); et ipse loquens: *Benedicite et nolite maledicere* (Rom. xii); et in alio loco. *Neque maledici regnum Dei possidebunt* (I Cor. vi), nunc et maledixerit eis qui Ecclesias Galatiæ conturbabant, et cum optantis voto maledixerit, *Utinam et abscindantur qui vos conturbant!* Tam enim detestanda abscisionis est passio, ut et qui invitis eam intulerit, legibus publicis puniatur, et qui seipsum castraverit, infamis habeatur. Ut enim illud, aiunt, verum sit, *vivit in me Christus* (Gal. ii); et hoc: *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus?* (II Cor. xi) certe maledictionis vox non potest ejus intelligi, qui dicit: *Discite a me quia humilis sum, et mitis, et mansuetus corde* (Matth. xi). Et magis putatur Judaico furore et quadam effrenata insaniam se non potuisse cohibere, quam luitatus esse eum qui tanquam agnus coram tondente se non aperuit os suum, et maledicentibus non remaledixit: tradidit se morti condemnatus. Ad quod qui pro Paulo responderet, hæc dicit: non tam furoris in adversarios, quam dilectionis in Ecclesias Dei verba esse quæ locutus sit. Videbat quippe totam provinciam, quam ipse suo sanguine et periculis ab idololatria ad Christi transduxerat fidem, subita persuasione turbatam, et dolore apostolico, dolore patris, se tenere non poterat: mutabat vocem, et quibus blanditus fuerat, irascebatur, ut quos nequiverat lenitate, saltem objurgatione retineret. Nec mirum esse si Apostolus, ut homo et adhuc vasculo clausus infirmo, vidensque aliam legem in corpore suo captivantem se et ducentem in lege peccati, semel fuerit **D** hoc locutus, in quod frequenter sanctos viros cadere perspeximus. Sed et illud dici potest, licet superfluum quibusdam esse videatur, quod Paulus non tam maledixerit eis, quam oraverit pro illis, ut eas partes corporis perderent, per quas delinquere cogebantur; et quomodo in Evangelio dictum est (Matth. xviii), melius esse aliquem sine oculo et sine manu, et sine pede, et qualibet alia parte membrorum intrare in regnum cælorum, quam totum ire in gehennam: ita et nunc optare eis magis unam partem corporis perdere, quam per occasionem integri corporis perpetuo igne damnari. Hic locus, quando ab ethnicis reprehenditur, quomodo eis responderi possit, ostendimus. Nunc a vobis contra

hæreticos proleatur, Marcionem videlicet et Valentium et omnes, qui contra vetus Testamentum, qua ratione illi qui creatorem sanguinarium, severum bellatorem, et tantum judicem criminantur, hoc in apostolo Dei boni valeant excusare. Et certe nullam puto in veteri lege tam trucem, tam cruentam in aliquos esse sententiam, quam *utinam abscindantur, qui vos conturbant!* Nec possunt dicere orasse Apostolum pro inimicis Christi, qui ejus Ecclesias conturbabant; nec ex dilectione prolatum quod timore et indignatione plenum ipso verborum

A pondere demonstratur. Quidquid ergo illi pro Apostolo excusationis attulerint, hoc non pro lege veteri defendemus. (Aug.) Maledicta enim et prophetica dicuntur, non sunt de malo voto imprecantis, sed de præscio Spiritu denuntiantis; nam illud tanquam stomachatus et indignatus etiam male optasse videtur Apostolus, *Utinam et abscindantur qui vos conturbant!* Quod utique, si consideres personam scribentis, magis eum elegantissimo ambiguo bene optasse intelliges: sunt spadones, qui seipsos absciderunt propter regnum cælorum.

LIBER SEXTUS DECIMUS.

SEQUITUR CAPUT V.

Vos enim in libertatem vocati estis, fratres; tantum, ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem servite invicem. (Amb.) In libertatem vocati sunt, quia, cum peccatis essent obnoxii, Dei gratiam accipientes remissam delictorum liberati sunt. *Tantum ne libertatem in occasionem carnis detis.* Hoc dicit, ne acceptam libertatem occasio carnis adimat: ad hoc enim circumcidi eos volebant, ut in conditionem legis intrarent. Ideo monet, ne sit occasio consentiendo eis. « Sed per dilectionem Spiritus servite vobis invicem, » non per affectum carnis charitatem habendam, sed per Spiritum exhortatur, ut invicem sibi subjecti sint. « Universa enim lex in vobis uno verbo impletur, diliges proximum tuum, sicut teipsum. » Hoc scriptum est in Levitico, quod supra dictum est, quia perfectio salutis per dilectionem operatur, quia qui non diligit fratrem, non diligit Deum, dicit Joannes apostolus (I Joan. iv). *Quod si mordetis invicem et criminatis, videte ne ab invicem consumamini;* manifestum est, quia dissensio fratrum inimica est dilectionis, ideo monet ut pacifici sint proficientes in bono. Contentiones enim generant jurgium, cujus fructus est vitæ consumptio. (Theod.) Quisquis ergo perfectionem evangelicæ studuerit tenere doctrinæ, hic sub gratia constitutus, peccati dominatione non premitur: hoc est enim esse sub gratia, quæ a gratia mandantur implere; quicumque vero perfectionis Evangelicæ plenitudini subjectus esse noluerit, non ignoret se, quamvis baptizatus sibi videatur ac monachus, non esse sub gratia, sed sub legis adhuc vinculis præpeditum peccati pondere pergravari. Propositum namque est ejus, qui omnes, a quibus receptus fuerit, gratia adoptionis assumit, non destruere, sed superædificare, nec evacuare, sed adimplere Mosaicas sanctiones; quod nonnulli penitus ignorantes et consiliorum atque exhortationum Christi magnificentiam negligentes, ita præsumptivæ libertatis securitate solvuntur, ut non solum Christi præcepta tanquam ardua non attingant, verum etiam ipsa illa, quæ illis insipientibus parvulisque Mosaica lege mandata sunt velut antiquata

B contemnant, illud quod Apostolus execratur, noxia libertate dicentes: *Peccavimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia* (Rom. vi). Qui ergo nec sub gratia est, quia nequaquam ad Dominicæ doctrinæ culmen ascendit, nec sub lege, quia etiam ipsa illa parvula legis mandata non suscipit, hic duplici peccatorum oppressus imperio ob solam gratiam Christi percepisse se credit, ut per noxiam libertatem ab eo fieret alienus, in illud incidens, quod apostolus Petrus, ne incurramus enuntiat: *Quasi liberi, inquit, agile, et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem* (I Petr. ii). Beatus quoque apostolus Paulus: *Vos enim, inquit, in libertate vocati estis, fratres, id est, ut absoluti sitis a dominatione peccati, tantum, ne libertatem in occasione carnis detis,* id est, frustrationem legalium præceptorum credatis esse licentiam vitiorum. Hæc vero libertas, quia nusquam, nisi ibi sit tantum, ubi Dominus commoratur, Paulus apostolus docet: *Dominus, inquit, spiritus est: ubi autem spiritus Domini, ibi libertas* (II Cor. iii). Quapropter ignoro utrum hunc beati apostoli sensum, sicut hi qui experti sunt sapiunt, exprimere atque elucidare potuerim; unum scio, apertissime illum etiam sine expositione cujusquam omnibus servari, qui practicem, id est, actualem perfecte tenuerint disciplinam. Non enim laborabunt, ut quod jam operando didicerunt intelligant disputando. *Sed per charitatem, inquit, servite invicem.* (Aug.) Qui enim per charitatem servit liber, et servit, et sine miseria obtemperat Deo cum amore faciendo quod docetur, non cum timore quod cogitur. Tunc enim nos charitas a jugo culpæ liberos reddit, cum vicissim nos nostrum per amorem servitio subjicit, et cum aliena nostra bona credimus, et nostra aliis quasi sua offerentes exhibemus. (Hieron.) Hunc locum quo dicit: *Vos enim in libertatem vocati estis, fratres, etc.*, quia valde obscurus est, de decimo Stromatum libro transferri placuit ad verbum: non quod singula non possint suis locis et sensibus explanari: sed quod a superiori negotio separata, unum difficile corpus efficiant: et si sic intelligantur ut resonant, inconsequenter et abrupte

repugnare inter se, et scatere videantur. (*Orig.*) A toto corde, ex tota anima, ex tota mente Deum diligit, diligat et proximum tanquam seipsum : quia hoc jubet ille quem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligit. Item, diligere proximum, id est, omnem hominem tanquam se ipsum, quis potest, nisi Deum diligit, cujus præcepto et dono dilectionem proximi possit implere? Cum ergo utrumque præceptum ita sit, ut ne unum sine altero possit teneri, etiam unum horum commemorare plerumque sufficit, cum agitur de operibus justitiæ : sed oportunius illud, de quo quisque facilius convincitur. Unde Joannes dicit : *Qui enim non diligit fratrem quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere ? (I Joan. iv.)* Mentiebantur quidam dilectionem se Dei habere, et de odio fraterno eam non habere convincebantur, de quo judicare in quotidiana vita et moribus facile est. (*Hieron.*) Apostolus ergo, cum esset liber ex omnibus, omnium se propter charitatem servum fecit, ut plures lucrifaceret. Unde recte hortatur et cæteros, ut per charitatem sibi serviant, quæ non quærit quod suum est, sed quod proximi. Qui enim vult fieri primus, erit omnium servus, ut quomodo Salvator in forma Dei constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed seipsum exinanivit formam servi accipiens, et habitu inventus ut homo, humiliavit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (*Phil. ii*) ; ita et nos quæcunque ante sub lege necessitate facere videbatur, nunc sciamus nobis liberis magis per charitatem esse facienda. Tantum autem bonum est charitas, ut omnis lex in illa recapituletur. Enumerat et in alio loco Apostolus charitatis bona dicens : *Non zelatur, non agit perperam (I Cor. xiii)* ; multisque in medio replicatis, in fine concludit : *Omnia sperat, omnia sustinet ; charitas nunquam excidit ;* et Salvator in Evangelio hoc signum sui ait esse discipuli, si diligit proximum : quod quidem puto non solum hominibus, sed etiam angelis convenire. Aliis verbis id ipsum dicitur : *Quod vobis fieri non vultis, alteri ne feceritis : et quæ vultis, ut faciant vobis homines, hæc eadem et vos eis facite similiter (Matth. vii)*. Nolo adulterari uxorem meam, nolo substantiam diripi, nolo me falso opprimi testimonio, et ut cuncta brevi sermone comprehendam, indigne fero aliquid mihi fieri quod injustum est. Hæc eadem si per charitatem in me operantem, vel fecero alteri, vel voluero, lex omnis impleta est. Nec difficile est docere quomodo universa præcepta, non occides, non adulterabis, non furaberis, non falsum testimonium dices, et cætera his similia, una charitatis observatione teneantur. Hoc ostendere arduum est, quomodo hostiæ quoque, quæ in Levitico sunt præceptæ, et ciborum vel abstinentiæ, vel permissio cum alia munda, alia dicantur immunda, solemnitatem quoque jugis per annos recursus, in uo charitatis præcepto recapitulentur : nisi forte quis illo se transferat, ut affirmet legem spiritalem esse, et imaginibus et exemplaribus nos celestium deservisse, antequam verus pontifex adveniret : qui postquam

Origenis itaque hæc verba sunt : Difficilis locus est, et ita nobis disserendus videtur. Qui liber est, et altiori sensu spiritum et veritatem sequitur, præcedentes et typos contemnit et litteram ; non idcirco debet minores despiciere, et occasionem dare his, qui non possunt sentire sublimius, de se penitus desperandi ; licet enim infirmi sint et caro comparatione spiritus appellentur, caro tamen Christi sunt. Si enim intelligit mysterium charitatis infirmioribus servientis, faciat aliquid propter infirmos, ne in scientia sua frater pereat, pro quo Christus est mortuus. Diligenter itaque attende, an ex consequentibus sensus iste texatur. Vos, inquit, fratres, in libertatem vocati estis. Forsitan ideo, quia non omnes vocationem poterant capere libertatis ; propter quod nunc auditis, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis. Per dilectionem enim oportet minoribus servire majores, quia qui vult esse major, erit omnium servus. Neque ergo spiritualis laceret Christi carnes, neque occasionem illis tribuat, ut se remordeant provocantem, ne ab invicem consumantur. (*Aug.*) Hæc est spes nostra, ut a libero liberemur, et liberando servos nos fecit : servi enim eramus cupiditatis, liberati efficitur servi charitatis. Hoc et Apostolus dicit : Vos, fratres, in libertatem vocati estis, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem servite invicem. Non ergo dicat Christianus : Liber sum, in libertatem vocatus sum ; servus eram, sed redemptus sum, et ipsa redemptione liber effectus sum ; faciam, quod volo, nemo me prohibeat a voluntate mea si liber sum. Sed si ista voluntate peccatum facis, servus es peccati. Noli ergo libertate abuti ad libere peccandum, sed utere ad non peccandum : erit enim voluntas tua libera, si fuerit pia ; eris liber, si fueris servus : liber peccati, servus justitiæ. Sed per charitatem, inquit, servite invicem : quod fieri non potest, nisi alterius infirmitatem quisque habeat, quasi suam, ut eam æquanimiter ferat, donec ab ea liberetur ille cujus curat salutem. Omnis enim lex in uno sermone impletur : Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Quæri autem potest, cur Apostolus et hic solam commemoravit proximi dilectionem, qua legem dixit impleri, et ad Romanos, cum in eadem quæstione versaretur : Qui enim diligit alterum, inquit, legem implebit : nam non adulterabis, non homicidium facies, non furaberis, non concupisces, et si quod est aliud mandatum in hoc sermone recapitulatur : Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Dilectio proximi malum non operatur : plenitudo autem legis charitas (*Rom. xiii*). Cum ergo nisi in duobus præceptis dilectionis Dei et proximi, perfecta sit charitas, cur Apostolus, et in hac, et in illa epistola solam proximi dilectionem commemorat ? nisi quia de dilectione Dei possunt mentiri homines, quia rariores tentationes eam probant. In dilectione autem proximi facilius convincuntur eam non habere, cum inique cum hominibus agunt. Consequens est autem, ut qui ex

semel seipsum offerens victimam, suo sanguine nos redemit, omnis illa priscae legis varietas et difficultas in ipsius super homines dilectione completa est. In tantum quippe Pater amavit mundum, ut Filium suum charissimum et unigenitum daret pro nobis (Joan. III). Ei autem qui semel spiritu vivens opera carnis mortificavit, et a Salvatore dilectus, nequam servus, sed amicus vocatur (Joan. xv), non est ultra lex posita, quae impiis et peccatoribus, et non solum subjectis et nefariis constituta est. At nunc, cum omnia quae difficiliora sunt, vel modica ex parte faciamus, hoc solum non facimus, quod et facto facilius est, et absque quo cassa sunt universa quae facimus. Jejunii corpus sentit injuriam, vigiliae carnem macerant, eleemosynae labore quaeruntur, sanguis in martyrio, quamvis ardeat fides, tamen sine timore et dolore non funditur. Haec omnia sunt qui faciant: sola charitas sine labore est. Et quia sola cor mundum efficit a diabolo expugnatur in nobis, ne Deum pura mente videamus. Quando enim sedens loquor contra fratrem meum et contra filium matris meae pono scandalum, quando aliena torqueor felicitate, et alterius bonum meum malum facio, nonne hoc, quod sequitur, in me expletur? *Quod si invicem mordetis, et comeditis, videte ne ab invicem consumamini.* Charitatis rara possessio est. Quis vult ipse anathema esse a Christo pro fratribus suis Apostolum sequens? quis cum lugentibus lugens, cum gaudentibus gaudens, alieno vulneri vulneratur? quis fratris morte percutitur? Omnes magis amatores nostri, quam amatores Dei sumus. Vide quantum bonum sit charitatis. Si ita martyrium fecerimus, ut nostras velimus ab hominibus reliquias honorari, si opinionem vulgi sectantes intrepidi sanguinem fuderimus, et substantiam nostram usque ad mendicantem propriam dederimus, huic operi non tam praemium quam poena debetur, et perfidiae magis tormenta sunt quam corona victoriae. *Quod si invicem mordetis et comeditis, videte ne ab invicem consumamini.* Potest hoc simpliciter accipi, ne detrabamus invicem, ne maledicto nos putemus ulcisci, ne contristati contristare cupiamus, et similes bestiarum, mordere pariter et remorderi, ut post morsus sequatur interitus atque consumptio.

Dico autem: Spiritu ambulate, et concupiscentiam carnis non perficietis. (Ambr.) Postquam a lege factorum eos prohibuit, in qua sunt praecipua carnalia, nunc ut a vitiis carnis se continent praecipit: hic enim spiritu ambulat, qui fugit peccata. *Nam caro concupiscit adversus spiritum, spiritus vero adversus carnem. Haec enim sibi invicem adversantur, ut non ea quae vultis faciatis.* Duas leges proponit, sicut facit et in Epistola ad Romanos, quae invicem adversantur, unam Dei, alteram peccati: quae ideo in carne significatur, quia visibilibus oblectatur, cupida peccatorum, ut his sibi adversantibus medius homo non ea, quae vult, agat. Divina enim lex premit et fugat legem peccati consulens homini. ut vigorem

A naturae suae custodiat, ne capiatur illecebris: illa e contra in insidiis agens, lacescit hominem blanditiis, ut spernat praecipuum legis divinae. Cum ergo consenserit homo legi Dei, contradicit lex peccati suadens homini, ne faciat quod imperat lex divina. E diverso autem lex Dei revocat hominem, ne faciat quod suggerit lex peccati. Quod quidem homo non videt esse absurdum: scit enim naturae suae congruere, si faciat quod imperat lex Dei, denique gaudet quando haec agit. Cum autem ea operatur quae suggerit lex peccati, videt se turpem et horret post factum. Ideoque legis spiritus praecipua servanda sunt et carnalia fugienda. Ipsa enim conscientia accusat, si ei consentiat, sciens horri esse quae suggerit lex peccati. (Hieron.) *Dico, inquit, Spiritu ambulate et desideria carnis non perficietis.* Et hoc secundum superiora dupliciter accipiendum, ut dicamus eos, qui spiritu opera carnis mortificaverint et seminaverint in spiritu, ut de spiritu metant vitam aeternam. Quotiescunque voluptatem carnis senserint titillare, non perficere desiderium ejus, quod quidem si expletum fuerit blandiri videtur ad tempus; sed spiritu refrenare, et secundum sententiam historici, animi imperio, corporis servitio, magis vivere; nec non et illud, quia lex spiritalis est, et non qui in manifesto Judaeus, sed qui in oculo et circumcisio cordis in spiritu, non littera, eo ambulare spiritu et carnis desiderium non perficere dicimus, qui spiritaliter egrediuntur Aegyptum, et spiritalem escam potumque de spiritali hauriunt petra, qui non judicantur in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniae et sabbati; sed ambulant in omnibus spiritaliter, non perficientes carnis legis litterae desiderium, sed fructus metentes intelligentiae spiritalis. Tertia quoque interpretatio a quibusdam in hoc loco dicta est, sed quae non multum discrepat a secunda, ut desiderium carnis in his asserant esse, qui parvuli in Christo sunt: iter autem spiritus in perfectis viris, et esse sensum: In gravitate spiritus, id est, in itinere viri ambulate perfecti, et non facietis desideria parvulorum. *Caro enim concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem. Haec enim invicem adversantur, ut non, quaecunque vultis, illa faciatis.* Caro praesentibus delectatur et brevibus: spiritus perpetuis et futuris. Inter hoc jurgium media anima consistit, habens quidem in sua potestate bonum et malum, velle vel nolle, sed non habens hoc ipsum velle ac nolle perpetuum, quia fieri potest, ut cum carni consenserit et opera ejus fecerit, rursus per poenitentiam se remordens spiritui copuletur et opera ejus efficiat. Hoc est ergo quod ait: *Haec enim invicem adversantur*, id est, caro et spiritus, *ut non quaecunque vultis, illa faciatis*: non quod proprium nobis tulerit arbitrium, quo vel carni, vel spiritui assentiamus, sed quia quod facimus non est nostrum proprie, sed opus ipsum vel carni, vel spiritui deputatur. Grandis laboris et disputationis est nimiae, ostensis carnis operibus et spiritus, media aliqua reperire, quae nec ad

carnem videantur pertinere, nec ad spiritum. Carnales dicimur, quando totos nos voluptatibus damus: spirituales quando sanctum Spiritum prævium sequimur, id est, cum ipso sapimus instruente, ipso docemur auctore. Animales reor esse philosophos, qui proprios cogitatus putant esse sapientiam, de quibus recte dicitur: *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus: stultitia quippe ei est (1 Cor. II).* Quod, ut manifestius fiat, aliquod sumamus exemplum: Caro, terra, anima, aurum, spiritus, ignis vocentur. Quam diu aurum fuerit in terra, perdit vocabulum suum, et a terra, cui commistum est, appellatur: cum vero separatum ab humo, auri et speciem et nomen acceperit, aurum quidem dicitur, sed necdum probatum. Si autem per ignem excoctum fuerit et purgatum, tunc auri splendorem et ornatus sui accipit dignitatem. Ita et anima inter humum et ignem, hoc est inter carnem spiritumque consistens, quando sese tradiderit carni, caro dicitur, quando spiritui, spiritus appellatur. Quod si proprio crediderit cogitatus, et absque gratia Spiritus sancti invenire se æstimaverit veritatem, quasi aurum sordidum, animalis hominis appellatione signabitur. (*Cass.*) Caro luxuriis ac libidine delectatur, spiritus ne ipsis quidem naturalibus desideriis acquiescit. Illa cupit satiari somno, repleri cibo: hic ita vigiliis et jejuniis saginatur, ut ne ad ipsum quidem necessarium vitæ usum somnum cibumque vellet admittere; illa universis exuberare copiis concupiscit: hic ne ipsius quidem exigui panis quotidianam substantiam habere contendit. Lavacris illa nitescere et quotidianis adulantium cuneis appetit constipari; hic squalore sordium et inaccessibilis eremi vastitate congaudet; honoribus illa et laudibus hominum confovetur: hic irrogatis sibi injuriis ac persecutionibus gloriatur. Inter has igitur utrasque concupiscentias, animæ voluntas in meditullio quodam vituperabiliore consistens, nec vitiorum flagitiis oblectatur, nec virtutum doloribus acquiescit: sic quærens a passionibus temperare carnalibus, ut nequaquam vellet dolores necessarios sustinere, sine quibus desideria spiritus nequeunt possideri; absque castigatione carnis castimoniam corporis desiderans obtinere; sine vigiliarum labore cordis acquirere puritatem; cum requie carnis spiritalibus exuberare virtutibus; absque ullius exasperatione convitii patientiæ gratiam possidere; humilitatem Christi sine honoris mundani exercere jactura; religionis simplicitatem cum sæculari ambitione sectari; Christo cum hominum laude ac pavore servire; distractionem veritatis sine cuiuspiam vel tenui offensione proferre. Postremo sic mavult futura consequi bona, ut præsentia non amittat: quæ voluntas nunquam nos ad perfectionem veram faceret pervenire, sed in tempore quodam terribilo collocaret, talesque faceret, quales illi sunt, qui in Apocalypsi increpatione Domini castigantur: *Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus; utnam frigidus esses, aut calidus! nunc autem tepidus es, et incipiam te vomere ex ore*

A meo (Apoc. III), nisi hunc tepidissimum statim altinsecus hæc insurgentia bella dirumpere. Nam cum famulantes huic voluntati nostræ ad hanc voluerimus nosmetipsos paululum relaxare, confestim aculei carnis insurgunt, suisque nos vitiis et passionibus sauciantes, nequaquam in illa qua delectamur puritatis qualitate stare permittent, atque ad illam quam horremus frigidam voluntatum plenamque sentibus pertrahunt viam. Rursum spiritus fervore succensi opera carnis volentes extinguere, sine ullo respectu fragilitatis humanæ totos nosmetipsos tentaverimus ad immoderata virtutum studia cordis elatione conferre, nisi interpellans caro ab illa reprehensibili nimietate spiritus revocat, ac retardat, et ita fit ut utraque concupiscentia tali collectatione alterna sibimet repugnante, animæ voluntas, quæ nec totam se carnalibus desideriis debere, nec virtutum vult laboribus desudare, quodammodo justo moderamine temperetur, dum hæc inter utraque contentio illam perniciosiorem excludens animæ voluntatem, quamdam æqualitatis libram in statenam nostri corporis collocat, quæ spiritus carnisque conflua justo discernit examine, nec a dextris mentem spiritus ardore succensam, nec a læva carnem vitiorum aculeis præponderare permittens. Hæc pugna quotidianis diebus utiliter exagitur in nobis, ad illud statum, quod nolumus, salubriter venire compellimur, ut puritatem cordis non otio, nec securitate, sed jugi sudore et contritione spiritus acquiramus, castitatemque carnis districtis jejuniis, fame, siti, ac vigilantia retineamus: directionem etiam cordis lectione, vigiliis, oratione continua et solitudinis squalore capiamus, patientiam tribulationum exercitiis retentemus, cum blasphemis et opprobriorum saturitate nostro serviamus auctori; veritatem cum invidia mundi hujus et inimicitias, si necesse fuerit, exsequamur, et tali collectatione in nostro corpore militante, protractis nobis ab hac ignavia et securitate, atque ad istum quem nolumus laborem ac virtutum studia provocatis, æquitas optime media retentetur, et tepidum nostræ voluntatis arbitrium, hinc spiritus fervor, hinc carnis gelidissimus rigor moderatissimo calore contemperent; ac neque ad effrenata vitia mentem pertrahi concupiscentia spiritus sinat; nec rursum ad virtutum irrationabiles appetitus fragilitas carnis spiritum patitur extolli; ne vel illius omnigenum pullulent fomites vitiorum: vel hinc elatio morbi principalis emergens, telo nos superbiæ graviore confodiat; sed horum pugna æquilibratione justa succedens, sanam et moderatam inter utraque virtutum reseret viam, itinere regio docens militem Christi semper incedere.

Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege. (Ambr.) Non est obscurum, quia qui ducem habet sanctum Spiritum, non errat. Lex enim errantibus dominatur, sicut alio loco dicit (*1 Tim. I*): *Iusto lex non est posita.* (Hieron.) Notandum ergo, quod hic spiritus non cum articulo et cum additamento aliquo, sicut in

cæteris legimus, spiritum mansuetudinis. et spiritum fidei, sed simpliciter spiritus appellatur : quæ quidem minutæ magis in Græco quam in nostra lingua observatæ, qui *ἄρρα* penitus non habemus, videntur aliquid habere momenti. Quæritur in hoc loco, si quicumque spiritu ducitur, non est sub lege, utrum Moyses et prophetæ vel spiritu acti sint, et sub lege vixerint, quod Apostolus negat, aut habentes spiritum sub lege non fuerint, quod Apostolus hic affirmat : aut quod est tertium, sub lege viventes spiritum non habuerint, quod de tantis viris nefas est credere. Ad quod nos breviter respondebimus, non idem esse sub lege esse, et esse quasi sub lege, quomodo non idipsum est in similitudine carnis peccati et in carne esse peccati. Nec idem sonat verus serpens, et ærei similitudo serpentis, quem Moyses in eremo suspendit. Sic igitur et sanctos prophetas, et Moysen ambulantes spiritu, et spiritu viventes, non sub lege, sed quasi sub lege vixisse, ut ipsi viderentur quidem esse sub lege; sed eos, qui sub lege erant, lucrifacerent, et ab humilitate litteræ ad altitudinem spiritus provocarent. Nam et Paulus, qui Judæis Judæus factus est, et omnibus omnia, ut omnes lucrifaceret (*I Cor. ix*), non dixit *factus sub lege*, sed, *factus quasi sub lege*, ut ostenderet se non veritatem legis, sed similitudinem custodisse. Videmur nobis solvisse propositam quæstionem. Sed quid faciemus de illo Pauli capitulo dicentis : *Cum autem venerit plénitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret*? Si enim Christus sub lege fuit, et non quasi sub lege, tota illa superior disputatio vacua fiet. Verum et hæc oppositio de suo solvetur loco. Qui enim propterea factus sub lege est, ut eos, qui erant sub lege, redimeret, utique cum esset liber a lege, legi se subdidit voluntate, et multo erat Paulo liberior, qui non sub lege, sed quasi sub lege se fuisse testatus est. Et quomodo in cœnum et barathrum mortis propter nos descendit, qui orabamus dicentes : *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Rom. vii*) ita et ex muliere nasci voluit, et esse sub lege, et eos, qui erant nati de muliere et vivebant sub lege, salvaret. (*Aug.*) *Spiritu*, inquit, *ambulate et concupiscentias carnis ne pececeritis*. Non ait, *Ne feceritis*, quia eas non habere non poterant; sed, *ne pececeritis*, id est ne opera eorum consensu voluntatis impleatis. Quod ergo est ad Galatas : *Concupiscentias carnis ne pececeritis*, hoc contrario est ad Romanos : *Perficere autem bonum non invenio*; quia nec illæ perficiuntur in malo, quoniam eis non accedit nostræ voluntatis assensus, nec nostra voluntas perficitur in bono, quamdiu illarum, cui non consentimus, permanet motus. *Caro enim concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem. Hæc enim invicem adversantur sibi, ut non quacunquè vultis, illa faciatis*. Cum caro concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem, ut non ea, quæ volumus, faciamus, nec carnis perficiuntur concupiscentiæ, quamvis fiant, nec nostra perficiuntur bona opera, quamvis fiant. Sicut enim

tunc perficitur carnis concupiscentia, cum consentit et spiritus ad opera mala, ut non concupiscat adversus illam, sed cum illa : sic et bona opera. Nam tunc perficientur, quando ita spiritui caro consenserit, ut adversus eum etiam ipsa non concupiscat. Hoc enim volumus, cum perfectionem justitiæ concupiscimus. Verissime quippe ac veracissime scriptum est, *caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem*; sed tantum carnem sine anima concupiscere nihil posse puto, quod omnis doctus indoctusque non dubitet; ac per hoc ipsius concupiscentiæ carnalis causa non est in anima sola, sed multo minus est in carne sola : ex utroque enim fit, scilicet ex anima, quod sine illa delectatio nulla sentitur : ex carne autem, quod sine illa carnalis delectatio non sentitur. **B** Carnem itaque concupiscentem adversus spiritum dicit Apostolus, carnalem procul dubio delectationem, quam de carne et cum carne spiritus habet, delectationem quam solus habet : solus quippe habet, nisi fallor, desiderium, non cum carnis voluptate, vel carnalium rerum cupiditate commistum, quo desiderat et deficit anima in atria Domini (*Psal. lxxxiii*). Solus habet etiam illud, de quo ei dicitur, *Concupisti sapientiam, serva mandatum, et Dominus præbet eam tibi*. Nam cum spiritus imperat membris corporis, ut huic desiderio serviant, quo solus accenditur, velut cum assumitur codex, cum aliquid scribitur, legitur, disputatur, auditur, cum denique panis frangitur esurienti et cætera humanitatis ac misericordiæ præstantur officia, obedientiam caro exhibet, non concupiscentiam movet. **C** His itaque hujusmodi desideriis, quibus sola anima concupiscit, cum adversatur aliquid, quod eandem animam secundum carnem delectat, tunc dicitur caro concupiscere adversus spiritum et spiritus adversus carnem. *Quod si spiritu, inquit, ducimini, non estis sub lege*. Magna mihi videtur quæstio, quid sit esse sub lege, sic quemadmodum Apostolus culpatur; neque enim hoc eum propter circumcisionem, aut illa sacrificia, quæ tunc facta a patribus, nunc a Christianis non fiunt, et cætera hujusmodi : sed hoc ipsum etiam, quod lex dixit, *Non concupisces* : quod fateamur certe Christianos observare, atque evangelica maxime illustratione prædicare, legem dicit esse sanctam, et mandatum sanctum et justum et bonum. **D** Deinde subjungit : *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit, sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat supra modum peccator, aut peccatum per mandatum* (*Rom. vii*). Quod autem hic dicit peccatum per mandatum fieri supra modum, hoc alibi : *Lex subintravit, ut abundaret delictum. Ubi autem delictum abundavit, superabundavit gratia* (*Rom. v*). Et alibi, cum superius de dispensatione gratiæ loqueretur, quod ipsa justificet, velut interrogans ait : *Quid ergo lex?* atque huic interrogationi continuo respondit : *Prævaricationis gratia posita est, donec veniret semen, cui repromissum est*. Hos damnabiliter dicit esse sub lege, quos reos facit lex, non implentes legem, dum non

intelligendo gratiæ beneficium ad faciendā Dei præcepta, quasi de suis viribus superba elatione præsumunt: *Plenitudo enim legis charitas (Rom. xii): charitas vero Dei diffusa est in cordibus nostris*, non per nos ipsos, sed *per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v)*. Sic ergo illud quod lex ait: *Non concupisces*, si humana fragilitas gratia Dei adjuta non fuerit, sub se reum tenet, et prævaricatorem potius damnat, quam liberat peccatorem, quando illa, quæ significationis causa præcepta sunt circumcisio, et cætera quæ gratiæ revelatione latius innotescere necesse fuerat aboleri, justificare neminem poterant, non tamen ideo fuerant tanquam diabolica gentium sacrilegia fugienda, etiam cum ipsa gratia inciperet revelari, quæ umbris talibus fuerat prænuntiata, sed permittenda paulum eis, maxime ex illo populo cui venerant, postea vero tanquam cum honore sepulta sint Christianis omnibus irreprehensibiliter deserenda.

Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, ira, rixæ, dissensiones, sectæ, invidia, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. (Ambr.) Hæc omnia et his similia legis peccati membra sunt, quæ Apostolus opera carnis appellat, quia errores isti ex mundo sunt, ex quo et caro; omnia namque peccata de foris oriuntur, ex parte carnis, non ex parte spiritus, ideo non absurde opera carnis dicuntur. *(Aug.)* Totus iste epistolæ locus consideratus poterit hanc dissolvere quæstionem, quid sit secundum carnem vivere. In operibus carnis namque, quæ manifesta esse diximus eaque commemorata damnavit, non illa tantum invenimus quæ ad voluptatem pertinent carnis, sicuti est, fornicatio, immunditia, luxuria, ebrietates, comessationes: verum etiam illa quibus animi vitia demonstrantur, a voluptate carnis aliena. Quis enim servitutem, quæ idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, animositates, dissensiones, hæreses, invidias, non potius intelligat animi vitia esse quam carnis? quandoquidem fieri potest, ut propter idololatriam, vel hæresis alicujus errorem, a voluptatibus corporis temperetur, et tamen etiam tunc homo, quamvis carnis libidines continere atque cohibere videatur, secundum carnem vivere hac apostolica auctoritate convincitur, ut in eo quod abstinet a voluptatibus carnis, damnabilia opera carnis agere demonstratur. Quis inimicitias non in animo habeat, aut quis ita loquatur, ut inimico suo, vel quem putat inimicum, dicat, *Malam carnem*, ac non potius malum animum, habes adversus me? Cur ergo hæc omnia et his similia doctor gentium in fide et cum honestate, quasi sub oculis Dei fiant, ut tantum liberis serviantur, immunditiam et luxuriam nominavit. Quartum in catalogo operum carnis, idololatria locum tenet. Qui enim se semel luxuriæ voluptatique permiserit, non respicit creatorem. Alias autem omnis idololatria, festivitate, gula, ventre, et his quæ infra ventrem sunt, delectatur. Et ne forsitan veneficia et maleficæ artes non viderentur in Novo prohibita Testamento,

A corruptio corporis, quæ aggravat animam, non peccati primi est causa, sed pœna; nec caro corruptibilis peccatricem animam, sed anima peccatrix fecit esse corruptibilem carnem; ex qua corruptione carnis licet existant quædam incitamenta vitiorum et ipsa desideria vitiosa, non tamen omnia vitæ iniquæ vitia tribuenda sunt carni, ne ab his omnibus purgemus diabolus, qui non habet carnem. Quis autem illo est inimicior? scis; quis adversus nos contentiosior, animosior, et magis æmulus atque invidus invenitur? et hæc omnia, cum habeat sine carne, quomodo sunt ista opera carnis, nisi quia opera sunt hominis, quem, sicut dixi, nomine carnis appellat? Non enim habendo carnem, quam non habet diabolus; sed vivendo secundum seipsum, hoc est secundum hominem factus est similis diabolo. *(Hieron.)* Sed et illud eleganter, quod in carne opera posuit, fructus in spiritu: quia vitia in semetipsa finiuntur et pereunt; virtutes frugibus pullulant et redundant. Ne putemus animæ nullum esse opus, si vitia carni, virtutes spiritui deputentur; quia anima, ut supra diximus, in quodam meditullio posita vel carni jungitur et dicitur de ea: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt (Gen. vi)*; vel spiritui copulatur, et in spiritu vocabulum transit; *qui enim adhæret Domino unus spiritus est (I Cor. vi)*. Primum itaque carnis opus est, fornicatio. Manifesta in exordio posuit, ne de mediis ambigamus. *Omne enim quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in carne sua peccat (Ibid.)*. Et non sumus nostri, empli enim sumus pretio, glorificemus et portemus Deum in corpore nostro. In eo fornicator majoris est criminis, quia tollit membra Christi, et facit ea membra meretricis: erunt quippe duo in carne una. Qui non est fidelis, nec credit in Christo, sua membra facit membra meretricis: qui credit et fornicatur, Christi membra facit membra meretricis. E contrario infidelis in fornicatione sua utrum violet an ædificet templum idole, nescio; per vitia quippe vel maxime dæmones coluntur. Hoc unum scio, quod qui post fidem Christi fornicatur, violat templum Dei. Secundum opus carnis immunditia nuncupatur, et eam comes luxuria sequitur. Quomodo enim in veteri lege de nefandi criminibus, quæ in occulto fiunt, et ea nominare turpissimum est, ne et dicentis os et aures audientium polluerentur, generaliter Scriptura complexa est dicens: *Verecundos (vel reverentes) facite filios Israel ab omni immunditia (Lev. xv)*: sic in hoc loco cæteras extraordinarias voluptates, ipsarum quoque opera nuptiarum, si non verecunde et cum honestate, quasi sub oculis Dei fiant, ut tantum liberis serviantur, immunditiam et luxuriam nominavit. Quartum in catalogo operum carnis, idololatria locum tenet. Qui enim se semel luxuriæ voluptatique permiserit, non respicit creatorem. Alias autem omnis idololatria, festivitate, gula, ventre, et his quæ infra ventrem sunt, delectatur. Et ne forsitan veneficia et maleficæ artes non viderentur in Novo prohibita Testamento,

ipsæ quoque inter carnis opera nominantur, quia A sæpe magicis artibus et amare miseris evenit et amari. Inimicitia quoque, quæ post veneficia ponitur, quem habeat reatum manifesto criminis subjecta declarat: quantum enim in nobis est, nullius esse debemus inimici, et cum omnibus habere pacem. Quod si loquentes veritatem aliquos meremur inimicos, non tam nos inimici eorum sumus, quam illi inimici sunt veritatis. Nam quod in Genesi dicitur ad Abraham: *Inimicus ero inimicis tuis, et adversabor adversantibus tibi (Gen. xii)*, sicut supra intelligendum est, non tam Abraham illis inimicum fuisse, quam illos virtutibus Abraham et religioni, per quam, calcatis idolis, cognitum venerabatur Deum. Illud quoque, quod populo præcipitur Israel (*Num. xxv*), ut odio sempiterno, et in posteris transmissa discordia, inimici sint Madianæis, quasi his dicitur, qui sub pedagogo erant, et in alio loco merebantur audire: *Odio habe inimicum tuum (Lev. xix)*. Aut certe non tam personarum, quam morum est facta dissensio, ut quomodo Deus utiliter inter serpentem et mulierem inimicitias posuit, ne amicitia eorum inutiles essent homini, per quas projectus est de paradiso: ita et in Israelitis et Madianæis vita magis dissimilis, quam gens una damnata est. Septimum locum inter carnis opera contentio possidet, quodam quasi sacro et eminenti inter vitia numero collocata. *Servum autem Domini non oportet rixari, sed esse mansuetum ad omnes, doctorem, longanimum, cum mansuetudine erudientem etiam eos qui e contrario disputant (II Tim. ii)*. Post contentionem octava succedit æmulationis, quæ Græco sermone ζῆλος significantius et notius appellatur. Quo quidem malo, nescio quis nostrum careat. Zelati sunt enim et patriarchæ Joseph fratrem suum (*Gen. xxxvii*); et Maria et Aaron prophetae Dei et sacerdos contra Moysen tali passione decepti sunt: in tantum ut illa de qua Scriptura nar-raverat dicens: *Tollens autem Marius prophetae tympanum, et cætera, postea extra castra projecta, lepræ vitio sordidata sit, et pœnitentiam longiorem septem dierum separatione signaverit (Num. xii)*. Ira deinde succedit, quæ *justitiam Dei non operatur (Jac. i)*, et species est furoris. Inter iracundiam autem et iram hoc interest, quod iracundus semper irascitur, iratus pro tempore concitatur. Et nescio quis possit regnum Dei possidere, cum is qui irascitur, separetur a D regno. Rixæ quoque, quas alii Græci significanter ἐριθείας vocant, siquidem rixa μάχη dicitur, a regno Dei prohibent. Est autem ἐριθεία, cum quis semper ad contradicendum paratus, stomacho delectatur alieno, et muliebri jurgio contendit, et provocat contententem. Hæc alio nomine apud Græcos φιλονεικία appellatur. Nec non et dissensiones opera carnis sunt; cum quis nequaquam perfectus eodem sensu et eadem sententia dicat: *Ego sum Pauli, et ego Apollo, et ego Cephæ, et ego Christi*. Sed et domorum inter se hæc eadem dissensio reperitur, mariti videlicet ad uxorem, patris ad filium, fratris ad fratrem, conservi ad conservum, militis ad contuber-

nalem, artificis ad ejusdem operis artificem. Nounum quam evenit, ut in expositionibus Scripturarum oritur dissensio: e quibus hæreses quoque, quæ nunc in carnis opere ponuntur, ebulliunt. Si enim *sapientia carnis inimica est Deo (Rom. viii)*, inimica autem sunt omnia dogmata falsitatis Deo repugnantia, consequenter et hæreses inimicæ Deo ad carnis opera referuntur. Hæresis autem Græce ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Quicumque igitur aliter Scripturam intelligit quam sensus sancti Spiritus flagitat, quo conscripta est, licet de Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest, et de carnis operibus est, eligens quæ pejora sunt. Hæreses sequitur invidia, quam non putemus idem esse quod zelum: quia zelus et in bonam partem accipi potest, cum quis rñtatur ea, quæ meliora sunt, æmulari. Invidia vero aliena felicitate torquetur, et in duplicem scinditur passionem, cum aut ipse est aliquis in eo, in quo alium esse non vult, aut alium videns esse meliorem, dolet se ei non esse consimilem. Pulchre quidam de neotericis Græcum versum transferens elegiaco metro de invidia lusit dicens:

Justus invidia nihil est: quæ protinus ipsam,
Auctorem rodit excruciatque animum.

Scriptis et beatus Cyprianus librum de Zelo et Livore valde optimum: quem qui legerit, non dubitabit annumerare operibus carnis invidiam. Inter invidum autem et invidiosum hoc interest, quod invidus felicius invidus est [invidet]; invidiosus est qui ab alio patitur invidiam. Quartum decimum locum inter carnis opera ebrietas tenet: *Ebriosis quippe regnum Dei non possidebunt (I Cor. vi)*. Et Dominus ad discipulos: *Cavete, ait, ne forte graventur corda vestra in vino et crapula (Luc. xxi)*. Vino hominis sensus evertitur, pedes corruunt, mens vacillat, libido succenditur. Unde Apostolus clamat: *Et vinum, in quo est luxuria (Ephes. v)*. Habet unusquisque suæ sententiæ potestatem. Ego Apostolum sequor, in vino esse luxuriam, in vino ebrietatem: ebrietatem autem et luxuriam inter carnis opera nominari. Nec ille potest negare, qui eisdem passionibus vincitur. Et licet me quidam in eo libro, quem de servanda virginitate conscripsi, reprehendendum putent, quod dixerim adolescentulas ita vinum debere fugere ut venenum, non me sententiæ pœnitebit. Opus quippe ibi magis vini, quam Dei a nobis creatura damnata est: et licentiam tulimus virgini proprio ætatis calore fervente, ne sub occasione parum bibendi plus biberet et periret; alioquin sciebamus et in Christi sanguine vinum consecrari; Timotheo vinum, ut biberet, imperatum (*I Tim. v*). Ebrietas autem tam ex vino quam ex cæteris bibendi generibus, quæ vario modo conficiuntur, potest accidere, ex quo et de sancto dicitur: *Vinum et siceram non bibet (Luc. i)*: siceram interpretatur ebrietas. Et ne quis vinum non bibens, aliud sibi putaret bibendum, exclusa causatio est, dum omne quod inebriare potest, cum vino pariter aufertur. Quinta decima, quæ et extre-

ma inter carnis opera, comessatio est. *Manducavit A populus et bibit, et surrexerunt ludere (I Cor. x, Exod. xxxii)*. Semper ebrietati juncta luxuria est. Pulchre quidam non ignobilis orator, cum ebrium de somno scriberet excitatum ait : *Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat*. Qua sententia expressit quodammodo nec mortuum eum luisse, nec vivum. Longum erat universa carnis opera replicare, et catalogum facere vitiorum. Uno igitur omnia sermone conclusit dicens : *et his similia*. Quæ utinam tam facile vitare possemus, quam facile intelligimus. *Prædico, inquit, vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*. Ubi antea prædixerat : *Non regnet, inquit, peccatum in mortali vestro corpore ad obediendum desideriis ejus (Rom. vi)*. Peccatum omnes istas species habet, in quibus nunc discriminandis plus forsitan, quam oportuit, immorati sumus. Ergo in anima, in qua peccatum regnaverit, non potest Dei regnare regnum. « Quæ enim participatio justitiæ et iniquitati? quæ communicatio luci ad tenebras? qui consensus Christo cum Belial? » (*II Cor. vi*.) Et putamus nos regnum Dei consequi, si a fornicatione et idololatria et veneficiis immunes simus? Ecce inimicitia, contentio, ira, rixæ, dissensio, ebrietas quoque et cætera, quæ parva arbitrabamur, excludunt nos a regno Dei. Nec refert uno quis a beatitudine excludatur, an pluribus, cum omnia similiter excludant. In Latinis codicibus adulterium quoque et impudiciæ et homicidia in hoc catalogo vitiorum scripta referuntur. Sed sciendum non plus quam quindecim carnis opera numerata, de quibus et disseruimus. (*Aug.*) Agunt autem hæc, qui cupiditatibus carnalibus consentientes faciendæ esse decernunt, etiamsi ad implendum facultas non datur. Cæterum qui tanguntur hujusmodi motibus, et immobiles et in majore charitate consistunt, non solum non eis exhibentes membra corporis ad male operandum, sed neque nutu consensionis ad exhibendum consentientes, non hæc agunt, et ideo regnum Dei possidebunt. Non enim jam regnat peccatum in eorum mortali corpore, ad obediendum desideriis ejus, quamvis habitet in eorum mortali corpore peccatum, nondum extincto impetu consuetudinis naturalis, qua mortaliter nati sumus, et propriæ vitæ nostræ, cum et nos ipsi peccando auximus quod ab origine peccati humani damnationisque trahebamus. Aliud est enim non peccare; aliud non habere peccatum. Nam in quo peccatum non regnat, non peccat, id est, qui non obedit desideriis ejus. In quo autem non existunt omnino ista desideria, non solum non peccat, sed etiam non habet peccatum. Quod etiamsi ex multis partibus in ista vita possit effici, ex omni tamen parte, non nisi in resurrectione carnis atque commutatione sperandum est. Potest autem movere quod ait : *Quæ dico vobis, sicut prædixi : quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt*, si quærat, ubi ista prædixerat, nam in hac Epistola non invenitur. Ergo aut præsens cum, esset, hoc prædixerat, aut cognoverat,

pervenisse ad illos Epistolam, quæ missa est ad Corinthios. Ibi enim sic ait : *Nolite errare : neque fornicatores, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt (I Cor. vi)*. Hic ergo cum enumerasset opera carnis, quibus clausum est regnum Dei, subjecit etiam opera spiritus quod spiritus fructus vocat.

Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modestia, patientia, continentia : adversus hujusmodi non est lex. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis (Ambr.). Non dixit opera spiritus charitas est, sed fructus spiritus. Lex enim spiritus, hæc, quæ supra memoravit, fructificat, ut ex his hæreditas regni gloriorum quærat. Qui enim Christo devoti sunt, hos dicit Christus, id est, unctos. Hi carnem, id est, mundum crucifigunt, quando hæc, ex quibus errores oriuntur, condemnant, hunc sensum et Joannes apostolus secutus ait : *Nolite diligere hunc mundum, neque ea quæ in hoc mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in illo, quia omne quod in hoc mundo est, concupiscentiæ carnis est et concupiscentiæ oculorum (I Joan. ii)*. Qui ergo mundum, et quod in mundo est, non concupiscit, hic carnem crucifigit. Neque enim corpori humano hæc vitia ascribenda sunt, id est, idololatria, veneficia, hæreses, invidiæ, inimiciæ, iræ, rixæ et talia; sed ideo carnalia dicuntur, quia ex parte mundi sunt, sicut supra memoravi. Interea non amplius quam decem res posuit, quas fructus spiritus significat, ut in his omnia complexus videatur secundum tabulas testamenti Dei, in quibus non amplius quam decem verba mandatorum tradita sunt. (*Hieron.*) Et quæ alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum, nisi charitas, sine qua virtutes cæteræ non reputantur esse virtutes, et ex qua nascuntur universa quæ bona sunt, siquidem et in lege et in Evangelio ipsa obtinet principatum : *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua, et diliges proximum tuum tanquam teipsum*. Quantis bonis referta sit charitas, et supra breviter perstrinximus, et nunc vel parum dixisse sufficiat, quod dilectio non quærit quæ sua sunt, sed quæ aliena. Et quamvis suo quis vitio inimicus sit diligenti, et tranquillitatem ejus ad odiorum fluctus concitare nitatur; tamen ille nunquam turbatur, nunquam creaturam Dei odio dignam æstimat : *charitas enim operit multitudinem peccatorum (I Petr. iv)*. Illud quoque quod a Salvatore dicitur : *Non potest arbor bona fructus afferre malos, neque arbor mala fructus afferre bonos (Matth. vii)*, non tam de hominibus, quam de fructu carnis et spiritus arbitror pronuntiatum, quia nec spiritus unquam potest ea vitia, quæ in carnis operibus numerata sunt, facere : nec caro his fructibus, qui oriuntur spiritu redundare. Potest autem fieri, per negligentiam possidentis, ut spiritus qui versa-

tur in homine fructus non habeat suos : et e contrario caro operibus suis mortificatis peccare desistat ; non tamen illo usque procedunt, ut et neglecta arbor spiritus, opera carnis afferat, et arbor carnis exculta, fructus germinet spirituales. In secundo spiritualium fructuum loco gaudium positum est, quod Stoici quoque, qui distinguunt inter verba subtilius, aliud quid esse æstimant quam lætitiã. Gaudium quippe esse aiunt elationem animi super his quæ digna sunt exsultantis : lætitiã vero effrenatã animi elationem, quæ modum nesciat, et in his quoque quæ vitio sint mista, lætetur. Alii e regione gaudii voluptatem ponunt : non hanc quæ corpus ad libidinem concitat, titillat sensus, dulci blanditur affectu ; sed aliam huic ἠμωνύμων, quæ sine moderatione et ullo decore lætitiæ in risu exaltat vocem suam. Quod si verum est, et eorum inter verba distinctio non fallit et fallitur, consideremus ne forsitan idcirco dictum sit : *Non est gaudere impiis, dicit Dominus (Isa. XLVIII)*. Simul autem et illud notandum, quod post dilectionem gaudium sequitur. Qui enim diligit quempiam, semper in ejus felicitate lætatur ; et si eum viderit aliquo errore deceptum et peccatorum lubrico concidisse, dolebit quidem et eruere festinabit ; sed non poterit gaudium mutare tristitia, sciens nullam rationabilium creaturarum apud Deum perire perpetuo. Tertius fructus spiritus, est pax, a qua Salomon quoque, qui in typo Christi præcessit, nomen accepit ; et de Ecclesia Psalmista canit : *Factus est in pace locus ejus (Psalm. LXXV)* ; et inter octo Evangelii benedictiones scribitur : *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. V)*. In primo etiam Graduum psalmo cantatur : *Cum his qui oderant pacem eram pacificus (Psalm. CXIX)*. Nec putemus pacem tantum in eo esse quærendam, si cum alio non jurgemur : sed tunc pax Christi, hoc est, hæreditas nostra vobiscum est, si tranquilla mens nullis passionibus perturbetur. Post pacem sequitur longanimitas sive patientia, quia utroque modo μακροθυμίαν possumus interpretari. Huic contraria est pusillanimitas, de qua scribitur : *Pusillanimitas vehementer insipientis. Qui vero patiens est, et universa sustentat, vir sapiens. Et cum ἰπταόσκι multum sapiens appellatur. Ut in Proverbiis quoque scriptum est : Longanimus vir multus in prudentia. Benignitas etiam sive suavitas, quia apud Græcos χρηστότης utrumque sonat, virtus est lenis, blanda, tranquilla, et omnium honorum apta consortio, invitans ad familiaritatem sui, dulcis alloquio, moribus temperata. Denique et hanc Stoici ita definiunt : Benignitas est virtus sponte ad benefaciendum exposita. Non multum bonitas a benignitate diversa est, quia et ipsa ad benefaciendum videtur exposita. Sed in eo differt, quia potest bonitas esse tristior, et fronte severis moribus irrugata, bene quidem facere et præstare quod poscitur, non tamen suavis esse consortio, et sua cunctos invitare dulcedine. Hanc quoque sectatores Zenonis ita definiunt : Bonitas est virtus quæ prosit : ex qua oritur utilitas ; aut virtus propter semetipsam ; vel*

A affectus, qui fons sit utilitatum. Inter fructus spiritus septimum et sacratiorem locum fides possidet, quæ etiam alibi inter tres ponitur, spes, fides, charitas. Nec mirum si spes in hoc catalogo non referatur, cum in fide sit quod speratur, et ita eam Apostolus ad Hebræos scribens definiat : *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum necdum apparentium*. Siquidem id quod speramus esse venturum, et necdum est in præsentem, fide possemus, sperantes nos tenere quod credimus. Quæritur quoque, quomodo fides in charitate sit posita. Qui diligit, nunquam se lædi æstimat, nunquam aliud, nisi quod diligit et diligitur, suspicatur ; cum autem dilectio procul abfuerit, et fides pariter abscedit. Post fidem mansuetudo numeratur, quæ adversa B est iræ, rixis, dissensionibus, et nunquam ad sui contraria provocatur, vere de bona spiritus arbore, bonos fructus et germinans. Per hanc famulus Dei Moyses testimonium Scripturæ meruit accipere, dicentis : *Moses mansuetus erat plus quam omnes homines super terram (Num. XII)*. Super terram, inquit ; super eos enim, qui facie ad faciem Deum videbant, esse non poterat ; quia multa sæpe compellimur per carnis facere infirmitatem. De David quoque, licet multi de Domino nostro æstiment prophetatum, quod nos etiam non negamus, Spiritus sanctus in typo venturi canit : *Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus (Psal. CXXXI)*. Cujus mansuetudo adversus Saul, Absalon et Semei, vel maxime claruit, cum alius eum vellet occidere ; alius res novas molitus fraudare imperio niteretur ; alius lapides in eum jaciens, et pulverem ventilans clamaret et diceret : *Egrederere, egredere, vir inique (I Reg. XIX et seq. ; II Reg. XV, XVI)*. Extrema continentia in fructibus spiritus collocatur : quam non solum in castitate debemus accipere, sed etiam in cibo et potu, in ira quoque et vexatione mentis et detrahendi libidine. Inter modestiam autem et continentiam hoc interest, quod modestia in viris perfectis est, consummatæque virtutis, de quibus Salvator ait : *Beati miles, quoniam ipsi possidebunt terram (Matth. V)*. Et de se ipso : *Discite a me quoniam mitis sum et humilis corde (Matth. XI)*. Continentia vero in via quidem virtutis est, sed necdum pervenit ad calcem : quia cupiditates adhuc in ejus, qui se continet, cogitatione nascuntur, et mentis pollunt principale, licet non superent, nec ad opus pertrahant cogitantem. Non solum autem in desideriis, et cupiditate continentia necessaria est ; sed etiam in tribus reliquis perturbationibus, dolore scilicet, lætitia et timore. Adversus hujusmodi fructus spiritus non est lex. *Iusto quippe lex non est posita, iniquis autem et non subjectis, impiis et peccatoribus (I Tim. I)*. Lex mihi dicit : « Non adulterabis, non occides, non falsum testimonium dices, non fraudabis, non desiderabis aliena, non pejerabis, non furaberis. » Si hæc omnia fructu in me spiritus charitate regnante non facio, superflua mihi sunt præcepta legis. Denique et sapientes mundi de philosophia, sic

opinati sunt, ut quod leges publice facere homines A necessitate compellunt, hoc illa persuadeat fieri voluntate. (Aug.) Regnant ergo spirituales isti fructus in homine, in quo peccata non regnant : regnant autem ista bona, si tantum delectant ut ipsa teneant animum in tentationibus, ne in peccati consensionem ruat. Quod enim amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est, ut, verbi gratia, occurrat forma speciosæ feminæ, et movet ad delectationem fornicationis : sed si plus delectat pulchritudo illa intima et sincera species castitatis per gratiam quæ est in fide Christi, secundum hanc vivimus, et secundum hanc operamur ; ut, non regnante in nobis peccato ad obediendum desideriis ejus, sed regnante justitia per charitatem cum magna delectatione faciamus quidquid in ea Deo placere cognoscimus. Quod autem de castitate et de fornicatione dixi, hoc de cæteris intelligi volui. Recte igitur fornicationi opponitur charitas, in qua sola est custodia castitatis. Immunditiæ autem sunt omnes perturbationes, de illa fornicatione conceptæ, quibus gaudium tranquillitatis opponitur. Idolorum autem servitus, ultima fornicatio est animæ, propter quam etiam bellum adversus Evangelium cum reconciliatis Dei furiosissimum gestum est, cujus reliquæ, quamvis contritæ sint diu, adhuc tamen recalent. Huic itaque pax contraria est, qua reconciliamur Deo, eademque pace etiam cum hominibus custodita, veneficiorum, inimicitarum, contentionum, æmulationum, animositatum disensionumque vitia sanantur in nobis : ut autem in aliis, inter quos vivimus, justa moderatione tractentur, et ad sustinendum longanimitas, et ad curandum benignitas, et ad ignoscendum bonitas militat. Jam vero hæresibus fides, invidiæ mansuetudo, ebrietatibus et comessionibus continentia reluctatur. Ne quis sane arbitretur hoc esse invidiam, quod est æmulatio ; vicina enim sunt, et propter ipsam vicinitatem plerumque utrumlibet horum pro altero, vel æmulatio pro invidia, vel invidia pro æmulatione ponitur. Sed quia utrumque hic locis suis dictum est, utique distinctionem de nobis flagitant. Nam æmulatio est dolor animi, cum alius pervenit ad rem quam duo, pluresve appetebant, et nisi ab uno haberi non potest : istam sanat pax, qua id appetimus quod omnes qui appetunt, si assequantur, unum in eo fiunt. Invidia vero dolor animi est, cum indignus videtur aliquid assequi, etiam quod tu non appetebas : hanc sanat mansuetudo, cum quisque ad-judicium Dei se revocans, non resistit voluntati ejus et magis ei credit recte factum esse, quam sibi, quod putabat indignum. Crucifixerunt autem carnem suam cum passionibus et concupiscentiis, sicut in consequentibus dicit, qui sunt in Christo Jesu. Unde autem crucifixerunt, nisi timore illo casto permanente in sæculum sæculi, quo cavemus offendere illum, quem toto corde, tota anima, tota mente diligimus ? Non enim ho-

PATROL. CXII.

timore timet adultera, ne custodiatur a viro, quo timet casta ne deseratur : illi tristis est præsentia viri, huic absentia. Et ideo timor ille corruptus est, et transire non vult hoc sæculum : iste autem castus permanet in sæculum sæculi. De quo timore crucifigi optat propheta cum dicit : *Confige clavis a timore tuo carnes meas (Psal. cxviii)*. Ista crux est, de qua Dominus dicit : *Tolle crucem tuam et sequere me (Marc. viii)*. [Hieron.] Igitur si corpora nostra membra Christi sunt, consequenter et caro nostra caro Christi est, quam crucifigimus, mortificantes per eam super terram fornicationem, immunditiam, passionem, desiderium malum, et avaritiam : et de nobis in laude nunc ponitur, qui Christi Jesu carnem crucifixerunt cum vitis et concupiscentiis, et semper mortificationem Jesu circumferimus in corpore nostro, ut et vita ejus manifestetur in carne nostra. Non modici autem laboris est, sic in præsentis sæculo vivere, ut jam nunc vita Jesu manifestetur in carne nostra. Ita enim vivificabuntur et mortalia corpora nostra per inhabitantem in nobis spiritum. Pene oblitus sum interpretationis secundæ. Prædixeram enim omnia, quæ sequuntur, ad legem et ad circumcisionem esse referenda. Sensus itaque iste est : In quibus est fructus spiritus, charitas, gaudium et reliqua, hi corpoream Scripturæ intelligentiam, quæ nunc caro Christi appellatur, crucifixerunt cum passionibus ejus et desideriis, quæ generant parvulis atque lactantibus fomenta vitiorum. Crucifixit talem Christi carnem, qui non juxta carnem historię militat, sed spiritum allegorię sequitur prævariantem. (Aug.) Congruit nostræ devotioni, ut qui Domini crucifixi passionem jam propinquantem celebraturi sumus, reprimendarum carnalium voluptatum crucem nobis ipsi faciamus, sicut dicit Apostolus : *Qui autem Christi sunt, carnem crucifixerunt cum passionibus et concupiscentiis*. In hac quidem cruce per totam istam vitam, quæ in mediis tentationibus ducitur, perpetuo debet pendere Christianus. Non enim est in hac terra tempus evellendi clavos, de quibus in psalmo dicitur : *Confige clavis a timore tuo carnes meas (Psal. cxviii)* : carnes sunt carnales concupiscentiæ, clavi sunt præcepta justitiæ ; his illas timor Dei configit, qui nos illi acceptabilem hostiam crucifigit. Unde item dicit Apostolus : *Obsecro itaque vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam, Deo placentem (Rom. xii)*. — [Greg.] *Qui autem sunt, inquit, Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis et concupiscentiis*. Cum vitis quippe et concupiscentiis carnem crucifigimus, si sic gulam restringimus, ut jam de mundi gloria nihil quæramus. Nam qui corpus macerat, sed honoribus anhelat, crucem carni intulit, sed mundo per concupiscentiam pejus vivit, quia sæpe per sanctitatis imaginem locum regiminis indignus assequitur, quem nisi aliquid in se virtutis ostenderit, nullo percipere

12

labore mereretur, sed transit, quod delectabiliter obtinet, et pœnaliter, quod sequitur, manet.

CAPUT VI.

Monet Apostolus Galatas ad mutuam supportationem, et confirmat dicta de cessatione legalium.

Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes. (Amb.) Hoc dicit, quia si bene et honeste vivimus, bonos debemus habere et mores; hoc est enim spiritu vivere, incontaminatam vitam habere; et sic spiritu ambulamus, si paci studeamus; hæc enim parit charitatem. Inanis autem gloria est velle vincere, ubi præmium non est; ut quis studium non habeat contentionis, sciens quia hæc generant discordias et lites: *Servum autem, inquit, Domini non oportet litigare* (II Tim. II). Bonæ enim vitæ fructus aridos facit, perdens spem promissam castæ conversationis: bona enim et casta vita moribus ornanda est, et benevolentia locupletanda. (Hieron.) « Si vivimus spiritu, spiritui obtemperemus. » Utamur hoc testimonio adversus eos qui nolunt Scripturas spiritaliter intelligere. Quis est autem qui vivit spiritu, nisi absconditus homo noster, qui et juxta carnem interdum solet vivere? Sed cum spiritu vixerit, spiritu ambulat: cum in carne voluerit ambulare, vivens mortuus est. Vir perfectus in Christo, semper vivit in spiritu: spiritui obedit, nunquam vivit in carne. Contra, qui se totum carni dedit, et passionibus deputavit, nunquam vivit in spiritu. Inter hos medii sunt, quos nec spiritalis possumus appellare, nec carnales; sed qui, inter virtutes et vitia fluctuant; nunc ad meliora retrahuntur et spiritus sunt; nunc carnis lubrico supplantantur, et caro sunt. *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.* Unum verbum apud Græcos *αὐδοῦσα*, trium verborum circuitu Latinus interpret expressit. Quantas autem habeat definitiones et significantias gloria, et philosophorum innumerabiles libri, et Ciceronis duo volumina, quæ de gloria scripsit, indicio sunt. Verum nos, quia non verborum etymologias, sed Scripturæ sensum disserere conamur, ita hunc locum cum superioribus copulabimus: Si spiritu vivimus, spiritui obtemperemus, nequaquam per legem, sed per charitatem nobis invicem servientes: non debemus de Scripturarum interpretatione contendere, et dicere: Circumcisio melior est. Non, sed præputium. Contemnenda historia, et allegoria sequenda, imo allegoria vana est, et umbratica, et nullis veritatis fulta radicibus. Unde evenit ut invicem nascantur invidiæ. « Excludere enim, ait, vos volunt, ut illos æmulemini, » non tam veritatem legis volentes docere, quam vincere. Ne autem penitus verbum gloriæ prætermittamus intactum, suas philosophis ineptias relinquentes, de Scripturis

A aliqua retractemus. Opinionem vulgi, et laudem hominum favore quæsitam, gloriæ nomen sonat, ubi dicitur: *Omnia autem faciunt, ut ab hominibus glorificentur* (Matth. XXIII); et alibi: *Quomodo potestis credere, gloriam ab invicem quærentes?* (Joan. V.) Porro in bonam partem in eodem loco, et gloriæ ab eo, qui solus est, non quærentes, ex quo intelligimus idem verbum nunc virtutem significare, nunc vitium. Si ab hominibus quæro gloriæ, vitium est: si a Deo, virtus est, qui et ad veram nos gloriæ cohortatur dicens: *Eos autem qui me glorificant, glorificabo* (I Reg. II). — (Aug.) *Non efficiamur, inquit, inanis gloriæ cupidi, invicem invidentes, et invicem provocantes.* Prorsus magnifice et omnino divino ordine, postquam eos instruxit adversus illos, a quibus in servitutem legis seducebantur, hoc in eis cavet, ne instructiores facti et volentes jam calumniis carnalium respondere, contentionibus studeant, et appetitu inanis gloriæ, legis oneribus non servientes, vanis cupiditatibus serviant. Nihil autem sic probat spiritalium virum, quam peccati alieni tractatio, cum liberationem ejus potius quam insultationem, potiusque auxilia quam convicia meditatur, et quantum facultas tribuitur suscipit; et ideo dicit: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spiritalis estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris: alter alterius onera portate.* Nihil enim ad misericordiam sic inclinatur, quam proprii periculi cogitatio: ita eos nec deesse voluit fratrum correptioni, nec studere certamini. Multi enim homines cum a somno excitantur, litigare volunt; aut rursus dormire, cum litigare prohibentur. Pax igitur et dilectio et communis periculi cogitatio in corde reservetur. Modus autem sermonis, sive acrius sive blandius proferatur, sicut salus ejus, quem corrigis, videtur postulare, moderandus est. Nam et alio loco dicit (II Tim. II): *Servum autem Christi litigare non oportet, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem.* Et ne quisquam ex eo putet cessandum sibi esse a correptione erroris alterius, inde adjungitur: *In modestia corripientem diversa sentientes.* Quomodo in modestia? quomodo corripientem? nisi cum lenitatem corde retineamus et aliquam medicamenti acrimoniam verbo correptionis aspergimus. Nec aliter accipiendum video, quod in Epistola positum est: *Prædica verbum, insta opportune, importune, argue, hortare, increpa in omni longanimitate et doctrina* (II Tim. IV). Importunitas enim opportunitati utique contraria est, neque omnino ullum medicamentum sanat, nisi quod opportune adhibueris. Quanquam et sic possit distingui, *insta opportune*, ut alius sensus sit: *importune argue*, deinde cætera contextantur: *hortare, increpa cum omni longanimitate et doctrina*, ut tunc opportunus sentiariis, cum instas ædificando, cum autem destruis, arguendo, non cures etiamsi importunus videaris, si hoc est talibus importunum:

ita duo quæ sequuntur, ad duo superiora pos-
sunt singillatim referri: *hortare*, cum importune
instas: *increpa*, cum importune arguis; deinde
cætera duo similiter, sed converso ordine refe-
runtur, *cum omni longanimitate* ad sustinendas in-
dignationes eorum, quos destruis, et *doctrina* ad
instruenda eorum studia, quos ædificas: tamen
etiamsi illo usitatore modo distinguatur, *insta op-
portune*, quod si hoc modo non proficis, *import-
tune*, ita intelligendum est, ut tu opportunitatem
omnino non deseras, et sic accipias, quod dictum
est, *importune*, ut illi videaris importunus, qui
non libenter audit quæ dicuntur in eum. Tu ta-
men scias hoc illi esse opportunum, et dilectionem
curamque sanitatis ejus animo teneas mansueto et
modesto et fraterno. Multi enim postea cogitan-
tes, quæ audierint, et quam justa audierint, ipsi
se gravius et severius arguerunt. Et quamvis per-
turbationes a medico viderentur abscedere, paula-
tim verbi vigore in medullas penetrante, sanati
sunt: quod non fieret, si semper expectaremus
periclitantem putrescentibus membris, quando eum
liberet aut urî aut secari; quod nec ipsi corporis me-
dici attendunt, qui terrenæ mercedis intuitu curant.
Quotus enim quisque reperitur, qui ferrum eorum
aut ignem non ligatus expertus sit? cum et illi vario-
res sint, qui volentes ligari fuerint. Plures enim
resistentea, et mori se malle clamantes, quam
illo curari modo, vix lingua ipsa eorum relicta li-
bera omnibus membris construxerunt [constrinxerunt];
neque ad suum, neque ad reluctantis, sed ad
ipsius artis arbitrium: quorum tamen vocibus
conviciisque dolentium nec commovetur curantis
animus, nec quiescit manus. Medicinæ autem cœ-
lestis ministri, aut per odiorum trabem cernere
stipulam in oculo fratris volunt, aut tolerabilius
mortem videre peccantis, quam verbum indignantis
audire: quod non ita accidisset, si tam sanum
animum curando alterius animo adhiberemus, quam
sanis manibus illi medici aliena membra pertra-
ctant. Nunquam itaque alieni peccati objurgandi
suscipiendum est negotium, nisi cum internis inter-
rogationibus examinantes nostram conscientiam, li-
quido nobis coram Deo responderimus, dilectione
nos facere. Quod si convicium vel minæ, vel etiam
persecutiones ejus, quem argueris, laceraverunt ani-
mum; si adhuc ille per te sanari posse videbitur,
nihil respondeas donec saneris prior, ne forte car-
nalibus motibus tuis ad nocendum consentias, et
exhibeas linguam tuam arma iniquitatis peccato,
ad reddendum malum pro malo, aut maledictum
pro maledicto. Quidquid enim lacerato animo di-
xeris, punientis est impetus, non charitas corri-
gentis. Dilige et dic quod voles: nullo modo ma-
ledictum erit quod specie maledicti sonuerit, si
memineris senserisque te in gladio verbi Dei li-
beratorem hominis esse velle ab obsidione vitio-
rum. Quod si forte, ut plerumque accidit, dile-
ctione quidem talem suscipis actionem et ad eam

A cordis dilectione accedis, sed inter agendum sub-
reperit aliquid, dum tibi resistitur, quod te au-
ferat ab hominis vitio persequendo et ipsi homini
faciat infestum, postea te lacrymis lavantem hu-
jusmodi pulverem, multo salubrius meminisse oportebit,
quia non debeamus super aliorum superbire
peccata, quando in ipsa eorum objurgatione pec-
camus, cum facilius nos ira peccantis iratos, quam
miseria misericordes facit. (Greg.) *Alter*, inquit,
alterius onera portate. Quia Veteris Testamenti custo-
dia timorem habeat, non potuit apertius significari
Novi Testamenti donum esse claritatem, quam hoc
loco, ubi Apostolus dicit: *Invicem onera vestra por-
tate, et sic adimplebitis legem Christi*. Hanc enim le-
gem Christi dicere intelligitur, qua ipse Dominus
præcepit, ut invicem diligamus; tantum in ea sen-
tentia præcepti pondus constituens, ut diceret: *In
hoc cognoscitur, quoniam discipuli mei estis, si vos
diligatis* (Joan. XIII). Hujus autem dilectionis offi-
cium est, *invicem onera vestra portate*. Sed hoc offi-
cium non est sempiternum: perducet saue ad bea-
titudinem sempiternam, in qua nulla erunt onera
nostra, quæ invicem portare jubemur. Lex etenim
Christi, quid congruentius intelligi quam charitas
potest, quam tunc vere perficimus, cum fraterna
onera ex amore toleramus? Sed hæc eadem lex mul-
tiplex dicitur, quia studiosa sollicitudine charitas ad
cuncta virtutum facta dilatatur: quæ a duobus qui-
dem præceptis incipit, sed sese ad innumera exten-
dit. Hujus namque legis initium dilectio Dei est ac
dilectio proximi. Sed Dei dilectio per tria distingui-
tur: qua ex toto corde et ex tota anima, et ex tota
fortitudine diligi conditor jubetur. Qua in re notan-
dum est, quod divinus sermo, cum Deum diligi præ-
cipit, non solum narrat ex quo, sed etiam informat
ex quanto, subjungit ex toto, ut videlicet qui perfecte
Deo placere desiderat, sibimet de se nihil relinquat.
Proximi autem dilectio ad duo præcepta derivatur,
cum et per quemdam justum dicitur: *Quod ab alio tibi
odis fieri, vide ne tu alteri facias* (Tob. IV), et per se-
metipsam Veritas dicit: *Quæ vultis ut faciant vobis
homines, et vos facite illis* (Luc. VI). Quibus duobus
scilicet utriusque Testamenti mandatis per unum ma-
litia compscitur, per aliud benignitas prærogatur,
ut malum, quod pati non vult quisque non fa-
ciens, cesset a nocendi opere; et rursus bonum,
quod sibi fieri appetit impendens, erga utilitatem
se proximi exerceat ex benignitate. Sed hæc ni-
mirum duo, dum sollicita intentione cogitantur,
cor ad innumera virtutum ministeria tenditur, ne
vel ad inferenda quæ non debet desiderii in-
quieta mens inferveat, vel erga exhibenda quæ
debet otio resoluta torpescat. Nam cum cavet al-
teri facere quod nequaquam vult ab altero ipsa
tolerare, sollicita se intentione circumspicit, ne
superbia eleveat usque ad despectum proximi et ani-
mum dejiciens exaltet: ne ambitio cogitationem
laniet, cumque hanc ad appetenda aliena dilatet,
angustet: ne cor luxuria polluat, et subjectum

desideriis per illicita corrumpat : ne ira exasperet, et usque ad proferendam contumeliam inflammet : ne invidia mordeat, et alienis felicitatibus æmula, sua se face consumat : ne immoderate linguam loquacitas protrahat, eamque usque ad lasciviam obtreccionis extendat : ne odium malitia excitet, et os usque ad jaculum maledictionis irriat. Rursum cum cogitat, ut ea alteri faciat, quæ ipse sibi fieri ab altero exspectat, pensat nimirum, ut malis bona, et bonis meliora respondeat, ut erga procaces mansuetudinem longanimitatis exhibeat : ut malitiæ peste languentibus gratiam benignitatis impendat, ut discordes pace uniat, ut concordem ad concupiscentiam veræ pacis accingat, ut indigentibus necessaria tribuat, ut errantibus viam rectitudinis ostendat, ut afflictos verbo et compassione mulceat, ut accensos in hujus mundi desideriiis increpatione restringat, ut minas potentium ratiocinatione mitiget, ut oppressorum angustias, quantum prævalet, sublevet : ut foris resistentibus opponat patientiam ; ut intus superbientibus exhibeat cum patientia disciplinam ; ut erga errata subditorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus a justitiæ studio non enervet : sic ad ultionem zelus ferveat, ne tamen pietatis limitem fervendo transcendat ; ut ingratos beneficiis ad amorem provocet, ut gratos quosque ministeriis in amore servet, ut proximorum mala, cum corrigere non valet, taceat, utque cum corrigi loquendo possunt, silentium consensum esse pertimescat ; ut sic ea, quæ tacet, toleret, ne tamen in animo virus doloris occultet ; ut sic malevolis munus benignitatis exhibeat, ne tamen per gratiam a jure rectitudinis excedat, ut cuncta proximis, quæ prævalet, impendat, sed hæc impendendo non tumeat, ut sic in bonis, quæ exhibet, tumoris præcipitium paveat, ne tamen a boni exercitio torpescat ; ut sic, quæ possidet, tribuat, quatenus quanta sit largitas remunerantis attendat : ne cum terrena largitur, suam plus quam necesse est inopiam cogitet, et in oblatione muneris hilaritatis lumen tristitia obscuret. Bene ergo lex Dei multiplex dicitur, quia nimirum cum una eademque sit charitas, si mentem plene ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Cujus diversitatem breviter exprimimus, si in electis singulis bona illius perstringendo numeremus. Hæc namque per Abel et electa Deo munera obtulit, et fratris odia non reluctando toleravit (*Gen. iv*). Hæc Enoch et inter homines vivere spiritualiter docuit, et ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit (*Gen. v*). Hæc Noe, despectis omnibus, solum Deo placabilem ostendit, atque in arcæ fabricam studio longi laboris exercuit, et mundo superstitem pio opere exercendo servavit (*Gen. vi*). Hæc per Sem et Japheth humiliter verecunda patris erubuit, et superjecto dorsis pallio, ea, quæ non videbat, abscondit (*Gen. ix*). Hæc Abraham dexteram, quia ad mortem filii obediendo extulit, hunc prolis iunioris, gentium patrem fecit (*Gen. xxi*). Hæc Isaac mentem, quia semper ad munditiam tenuit,

A caligantibus ætate oculis, ad videnda longe post ventura dilatavit (*Gen. xxvii*). Hæc Jacob compulit et amissum bonum filium medullitus gemere, et pravorum filiorum præsentiam subjecta humilitate tolerare (*Gen. xxxvii*). Hæc Joseph docuit a fratribus venundatum, et libertate animi infracta servitium perpeti, et eisdem post fratribus mente non elata principari (*Gen. xlii et seqq.*). Hæc Moysen, delinquente populo, et usque ad petitionem suæ mortis in precibus prostravit (*In Exod.*) : sic quoque ad interfectionem populi per zeli studium crexit, ut et pro pereunte plebe sese morti objiceret, et contra peccantem protinus vice Dei irascentis sæviret. Hæc Phinees brachium in ultionem peccantium erexit, ut arrepto gladio coeuntes transfigeret, et iram Domini iratus placaret (*Num. xxv*). Hæc Josue exploratorem docuit, ut et prius contra falsiloquos cives veritatem verbo defenderet, et hanc postmodum gladio contra hostes allegaret (*Josue ii et seqq.*). Hæc Samuel et in principatu humilem præbuit, et integrum in dejectione servavit, qui cum persequentem se plebem diligeret, ipse sibi testimonium extitit, quia culmen, ex quo dejectus est, non amavit (*I Reg. iii*). Hæc David ante iniquum regem et humilitate commovit ad fugam, et pietate replevit ad veniam, qui persecutorem suum et timendo fugit ut dominum, et tamen cum potestatem feriendi reperit, non agnovit iniuriam (*I Reg. xxiv et alibi*). Hæc Nathan et contra peccantem regem in auctoritatem liberæ increpationis sustulit, et cum regis culpa deesset, in petitione humiliter stravit (*II Reg. xii seqq.*). Hæc per Isaiam nuditatem carnis in prædicatione non erubuit (*Isa. xx*), et subducto carnali velamine non mysteria superna penetravit. Hæc Etiam, quia fervoris zelo vivere spiritualiter docuit, ad vitam quoque et corporaliter abstraxit (*IV Reg. ii*). Hæc Elisæum, quia magistrum diligere simpliciter instituit, magistri spiritu dupliciter implevit (*Ibid.*). Per hanc Jeremias, ne in Ægyptum populus descenderet, restitit ; sed tamen et inobedientes diligens, quo descendere prohibuit et ipse descendit (*Jer. xlii*). Hæc Ezechielem, quia prius a terrenis desideris sustulit, post per cincinnum capitis in aere libravit (*Ezech. viii*). Hæc in Daniele, quia a regis dapibus gulam compescuit, ei et esurientium ora leonum clausit (*Dan. xiv*). Hæc tribus pueris, quia in tranquillitate positus incendia vitiorum subdidit, tribulationis tempore et flammam in fornace temperavit (*Dan. iii*). Hæc in Petro et minis terrentium principum fortiter restitit, et in circumcissione submovenda minorum verba humiliter audivit (*Act. v*). Hæc in Paulo et manus persequentium humiliter pertulit, et tamen in circumcissionis negotio longe se impari prioris sensum audenter increpavit (*Act. xv*). Multiplex ergo ista lex Dei est, quæ singulis rerum articulis non permutata congruit, et causis se variantibus non variata conjungit. (*Hier.*) Sciens Paulus ejus Dei esse se cultorem, qui nollet mortem peccatoris, sed poenitentiam, et excepta Trinitate, omnem creaturam,

licet non peccet, tamen posse peccare, eum quoque, qui spiritalis est, cohortatur sui timore, ne peccet, manum porrigere corruenti. Et pulchre præoccupatum in delicto hominem vocat, qui mori possit, ex ipso nomine fragilitatem conditionis ostendens, ut dignus sit venia, qui, velut homo errore deceptus et mersus in voraginem, seipsum sine auxilio et adiutore erigere non possit. Spirituali autem non additur homo: sed quasi Deo præcipitur, ut hominem præoccupatum in delicto instruat, sive, ut melius habetur in Græco, perficiat in spiritu lenitatis. Qui autem perficitur non ei desunt universa, sed aliqua. Denique si non peccatis pluribus, sed vitio aliquo præoccupatus erravit, lenitatis spiritum et mansuetudinis in correctione peccantis spiritalis adhibeat, ne rigidus, ne iratus et tristis corrigere cupiat errantem, sed provocet eum spondens salutem, veniam reprobans: Christi testimonium proferat, quod gravi legis et peccatorum onere depressos, ad jugum suum suave, et leve invitet onus: ut discant, quia humilis sit et mitis, et mansuetus corde et inveniant requiem animabus suis (*Matth. xi*). Utamur hoc testimonio adversum hæreticos, qui, diversarum fingentes fabulas naturarum, aiunt spirituale bonam esse arborem, et non malos afferre fructus. Ecce Apostolus, cujus et ipsi auctoritatem sequuntur, dicit eos qui spirituales sunt posse peccare, si per altitudinem cordis sui inflentur et corruant: quod et nos quoque fateamur, et *χοιζοῦ*, spirituales fieri, si ad meliora vertantur. Opponi nobis potest illud, quod ad Corinthios scribitur: *Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in charitate et spiritu mansuetudinis?* (*I Cor. iv.*) Si enim ibi ad peccatores non in spiritu mansuetudinis, sed in virga venire se dicit, quomodo nunc illis qui in aliquo peccato præventi fuerint, non virgam adhibet, sed spiritum mansuetudinis? Verum ibi ad eos dicitur, qui post peccatum non sentientes errorem suum, nolebant majoribus subdi, et pœnitentia corrigi. Ubi vero peccator intelligens vulnus suum, tradit medico se curandum, ibi non est virga necessaria, sed spiritus lenitatis. Sed et illud forte quærat, quod si propterea instruere quis debeat peccatorem in spiritu lenitatis, quia consideret se, ne et ipse tentetur; ergo justus, qui de sua certus est mente, qui scit non posse se labi, non instruire debet peccatorem in spiritu lenitatis? Ad quod dicimus: Et si vicerit justus, sciens quanto labore superaverit, magis peccanti veniam largietur. Nam et Salvator propterea tentatus est, juxta omnia nobis similis absque peccato (*Hebr. iv*), ut possit compati et condolere infirmitatibus nostris, suo doctus exemplo, quam difficilis sit in carne victoria. Si quis virgo ad senectam usque permanserit, ignoscat ei, qui adolescentiæ quondam calore deceptus est, sciens quantis difficultatibus illam transierit ætatem. Si quis pro nominis confessione cruciatus, alium in tormentis viderit fidem denegare, compatiatur vulneribus negatoris, et non tam illum victum quam se vicisse miretur. Cautelam quoque scribentis attendite, quia non dixerit: Considerans te, ne

et tu cadas; sed, *ne et tu tenteris*. Vincti quippe vel vincere, nonnunquam in nostra est potestate: cæterum tentari, in potestate tentantis est: si enim Salvator tentatus est, quis potest esse securus intentatum se vitæ hujus maria transire? Qui putant Paulum juxta humilitatem et non vere dixisse: *Etsi imperitus sermone, non tamen scientia* (*II Cor. xi*), defendant hujus loci consequentiam. Debit quippe secundum ordinem dicere: *Vos, qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis*, considerantes vosmetipsos, ne et vos tentemini, et non plurali inferre numerum singularem. Hebræus igitur ex Hebræis et qui esset in vernaculo sermone doctissimus, profundos sensus aliena lingua exprimit non valebat; nec curabat magnopere de verbis, cum sensum haberet in tuto.

Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet unusquisque, et sic in semetipso tantum gloriam habebit, et non in altero. (Amb.) Verum est, nec latet quemquam, quia si actus nostros et mentem consideremus, nullis nos anteponimus, et nec facile quemquam judicamus: qui autem extollitur, quasi aliquid sit, errat: nescit enim quia de humilitate crescit. Verba enim et gesta Salvatoris ante oculos non habet, qui cum sit omnium Dominus, humiliavit se, ut nobis formam daret, quid sequi deberemus, si crescere velimus, et si nos erigeremus, inclinaremur, quod facit imperitia cordis inflati, ut apud homines commendatior videatur. Spernens enim et despiciens peccatores, justum se videri contendit, sicut et Phariseus ille quem Dominus denotat (*Luc. xviii*). Nunquid non vere hic imperitus est, qui præsentis gloriæ cupidus est? Nunquid non vere de futuris desperat, qui mercedem justitiæ in præsentem vult consequi? Quare? Quia non est justus in opere, sed per fallaciam fingit justitiam. Qui enim vult justus esse, alterum sibi præponit, ut vere justus sit. Unusquisque enim plus mala sua scit, quam alterius. « Unusquisque suam sarcinam portabit. » Ad postremum hoc voluit innotescere superbis, quia non coinquinatur quis alieno peccato, dummodo dissentiat, ut nemo vereatur jungere se peccatori, aut accedentem ad se suscipere, ut eum lucretur. *Nam si quis existimat se esse aliquid, cum nihil sit, se ipsum seducit.* (Hieron.) Si quis non vult onera aliena portare, et immisericors suo tantum opere et virtute contentus est, non quærens quæ aliena sunt, sed quæ sua, hoc est, sui tantum amator, et non etiam Dei, ipse se seducit. Dupliciter autem legi potest atque distingui: Vel, *si quis existimat se esse aliquid, cum nihil sit*, vel ita, *si quis existimat se esse aliquid*, ut postea inferamus, *cum nihil sit, ipse se seducit*. Et magis in Græco quam in Latino resonat ista distantia. Prioris distinctionis hic sensus est: Qui se aliquid existimat esse, et nihil est, ipse se decipit. Secundus sensus altior est, et qui nobis magis placet. Si quis existimat se esse aliquid, in eo quod se putat esse aliquid, et non ex clementia in proximum, sed ex suo opere

et labore se judicat, sua tantum virtute contentus, iste ex hac ipsa arrogantia nihil fit, et ipse se decipit, quod melius in Græco dicitur *ὑπερβαρῆ*, hoc est. mentem suam decipit : pro quo Latinus posuit, *se ipse seducit*. Mentem autem suam decipit, qui se putat esse sapientem, et secundum Isaiam : *Sapiens in se est, et in conspectu suo intelligens*. Ad circumcissionem, et ad legem ita loci hujus connectitur intellectus : qui spiritualis est et misericordiam in proximum non habet, contemnens humilem, quia ipse sublimior est, ipse se decipit, nesciens hanc spiritus esse legem, ut nos invicem diligamus. *Opus autem suum probet unusquisque, et sic in semetipso tantum gloriam habebit, et non in altero*. Sensus isté est : Tu, qui te æstimas spiritalem, et de alterius infirmitate robustior es, non debes imbecillitatem jacentis, sed tuam fortitudinem considerare. Neque enim si alius perfecte non potest ad Christianismum a Judaismo transire, idcirco tu perfectus es Christianus; sed si te propria conscientia non remordet, habes in temetipso gloriam, et non in altero. Athleta non ideo fortis est quia vincit infirmum, et languida adversarii membra superavit, sed si robustus est, et in sua fortitudine, non in infirmitate alterius gloriatur. Intelligi potest et aliter : Qui conscientiam habet operis boni et seipsum considerans opus suum non reprehendit, non debet de hoc apud alium gloriari, et laudem suam foras fundere, et communicare cum cunctis, et ex hominum quærere favore jactantiam, sed in seipso habeat gloriam et dicat : *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*. Qui gloriam quærit ab altero, huic nec mundus crucifixus est, nec crucifixus est ipse cum Christo : recepit quippe, quod quærebat ab hominibus, mercedem suam. *Unusquisque enim onus suum portabit*. Videtur superioribus contraire, ubi ait : *Alter alterius onera portate*. Si enim onus suum unusquisque portabit, alter alterius onera portare non poterit. Sed videndum, quod ibi præceperit, ut peccantes in hac vita nos invicem sustentemus, et in præsentí sæculo alterutrum auxilio simus : hic autem de Domini dicat in nos iudicio, quod non ex alterius peccato et comparatione deterioris, sed juxta nostrum opus, aut peccatores ab eo judicemur, aut sancti, recipiente unoquoque secundum opus suum. Obscure licet docemur per hanc sententiam novum dogma, quod latit, dum in præsentí sæculo sumus, sive orationibus, sive consiliis invicem posse nos adjuvari : cum autem ante tribunal Christi venerimus, nec Job, nec Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed unumquemque portare onus suum. (*Aug.*) Revochemur ad conscientiam, de qua dicit Apostolus : *Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ (II Cor. i)*. Revochemur ad conscientiam, de qua dicit : *Opus autem suum probet unusquisque, et tunc in semetipso habebit gloriam, et non in altero*. Opus ergo suum probet quisque nostrum, utrum de vena charitatis emanet, utrum de radice dilectionis

A rami bonorum operum pullulent. *Opus autem suum probet unusquisque, ait, et tunc in semetipso gloriam habebit, et non in altero* non quando illi perhibet testimonium lingua aliena, sed quando perhibet conscientia propria. Interroga cor tuum, quid fecisti et quid ibi appetisti salutem tuam ad laudem hominum ventosam. Intus vide : nam homo judicare non potest quem videre non potest; nisi oneris nomen sub diversis significationibus proculdubio putabis, eundem sibi in loquendo esse contrarium, et hoc in una sententia tam vicine positis verbis, qui cum paulo ante diceret, *alter alterius onera portate*, postea dixit, *unusquisque proprium onus portabit*. Sed alia sunt onera participandæ infirmitatis, alia reddendæ rationis Deo de actibus nostris : alia cum fratribus sustentanda communicantur, hæc propria ab unoquoque portantur.

Communicet autem is, qui catechizatur verbo, et qui se catechizat, in omnibus bonis. (Amb.) Hoc dicit, ut doctoribus audientes communicent in omnibus bonis. Si autem aliter agant quam docent, in his illis non communicandum, sed dissentendum, ut magis lex tibi dux sit, quam homo : sibi enim oberit, non tibi; quia, quæ doceris, observas. (*Hieron.*) Marcion hunc locum ita interpretatus est, ut putaret fideles et catechumenos simul orare debere, et magistrum communicare in oratione discipulis; illo vel maxime elatus, quod sequatur, *in omnibus bonis*. Cum utique, si de oratione fuisset sermo, non debuerit ei præcipi, qui catechizatur, sed ei qui catechizat, id est, non discipulo, sed magistro. Deinde etiam cætera, quæ sequuntur, cum ejus expositione non congruunt : *Quæ seminaverit homo, hæc et metet, et : Bonum autem facientes, non deficiamus : tempore enim suo metemus, non deficientes*. Sensus itaque iste est : Quia superius spiritualibus præceperat, ut eos, qui præoccupati fuerant in aliquo delicto, instruerent in spiritu lenitatis, et alter alterius onera portarent, adimplentes legem Christi, nunc e contrario his, qui adhuc imbecilliores et discipuli et carnales erant, imperat, ut quo modo ipsi a magistris spiritalia metunt, sic magistris carnalia præbeant, qui totos se divinæ eruditioni et studio tradentes vitæ hujus necessariis indigent, et fiat illud quod de manna scriptum est : *Qui multum, non abundavit, et qui modicum, non minoravit (Exod. xvi)*. Bona autem in præsentí loco juxta vulgi consuetudinem, moremque communem, victum et vestitum, etc., quæ homines inter bona numerant, appellavit : *Habentes enim victum et vestitum, his contenti sumus*. Nec mirum, si Paulus ea quæ erant corpori necessaria boni appellatione signavit, cum etiam Salvator noster ad eos, qui necdum ad virtutum culmen ascenderant, sed adhuc humilius incedebant, et sibi addi posebant fidem, dixerit : *Si ergo vos, cum mali sitis, scitis bona dare filiis vestris, quanto magis Pater cælestis dabit bona petentibus se? (Matth. vii)*. Ego puto et Job, cum ad uxorem, quasi unam de insipientibus mulieribus loqueretur, respectu ejus,

quæ ita putabat, de corporalibus divitiis locutum : **A** *Si bona accepimus de manu Domini (Job. ii); et rursum de angustiis et pressuris et tentatione, quæ victoriam ferant : Quare mala non sustineamus? cum utique mala et bona, non in divitiis et pressuris, sed in virtutibus ponantur et vitiis : ut justus loquitur in psalmo : Quis est homo qui vult vitam, et cupit videre dies bonos? Prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum : declina a malo et fac bonum (Psal. xxxiii et seqq.).* Proprie malum dicitur, quod vitandum est : bonum, quod facere debemus. Dives quoque ille in Evangelio, qui mali et boni scientiam non habebat, recte agrorum ubertatem bona arbitrabatur, dicens : *Anima, habes bona posita in annos multos, quiesce, comede, bibe, letare (Luc. xii); et alius, qui jacebat in purpura et deliciis affluebat, audit apud inferos ab Abraham : Recepisti bona in vita tua (Iac. xvi).* Illud quoque attendendum, ne forte hoc possit intelligi, dari discipulis mandatum, ut eis, qui se instruant, verbum communicent, obsequantur, dociles facilesque se præbeant, in his tamen quæ bona sunt, quæ spiritalia et non hæretica vel Judaica pravitate perversa. *Nolite errare, Deus non irridetur.* (Ambr.) Nemini dubium est Deo imposturam fieri non posse, sed hoc ab eo unumquemque consequi, quod meretur. *Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem.* Hic carnalia vitia, quæ in carne admitti solent, significat, ut qui in carnem suam corrupserit, sciat se corruptelæ futurum obnoxium. Corruptit autem corpus, qui in-

C *concessa præsumit. Qui autem seminaverit in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.* (Aug.) Seminatio in spiritu est, ex fide cum charitate servire justitiæ, et non obedire desideriis peccati, quamvis de mortali carne existentibus : messis autem vitæ æternæ, cum inimica novissima destruetur mors, et absorbetur mortale a vita et corruptibile hoc induet incorruptionem (I Cor. xv). In hoc ergo tertio gradu, quo sub gratia sumus, seminamus in lacrymis, cum existant desideria de animali corpore ; quibus non consentiendo renititur, ut in gaudio metamus, cum etiam reformato corpore, ex nulla parte hominis ulla nos sollicitabit molestia, ullumve tentationis periculum. (Ambr.) Homo Christianus spiritu constat et carne : homo enim ad comparisonem Spiritus sancti caro est. Cum ergo spiritui dat assensum cohibens se ab his quæ contraria sunt, spiritaliter seminatur, ut possit metere vitam æternam. Testimonio enim spiritus accipit immortalitatem loco mercedis. Sicut enim qui corrumpit deonestans corpus suum, non ad æternitatem, sed ad corruptionem pertinebit : ita et qui incontaminatum se custodit, vitam æternam consequetur. *Nolite, inquit, errare, Deus non irridetur. Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet.* (Hieron.) Prævidens spiritu eos, qui docentur, et debent magistris sumptus et vitæ necessaria ministrare, posse obtendere paupertatem et dicere : *Ager meus hoc anno aruit siccitate ; vineam*

grando contrivit ; redditus, qui esse poterant tributa, rapuerunt ; non habeo unde tribuam quod jubetur, adjecit : Nolite errare, Deus non irridetur. Scit, inquit, corda vestra, non ignorat facultates. Excusatio verisimilis hominem potest utcumque placare, Deum non potest fallere : et simul cohortatur ad id quod præceptum est exhibendum, semen nominans, ne putet perditum, quod multiplicato fenore recepturus est. Ad Corinthios quoque rationem dati et accepti, simili docuit exemplo : *Qui parce seminat, parce et metet : et qui seminat in benedictione, de benedictione et metet. Unusquisque sicut propositum habet in corde, non ex tristitia, aut ex necessitate : hilarem enim datorem diligit Deus. (II Cor. ix.)— Quoniam qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionem : qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.* Omne quod loquimur, agimus, cogitamus, in duobus seminatur agris, carne et spiritu. Si bona sunt, quæ de manu, ore, corde promuntur, seminata in spiritu, vitæ æternæ fructibus redundabunt : si mala, ab agro carnis excepta, corruptionis nobis segetem pullulabunt. **A** *ñter : Qui legem carnaliter intelligit, repromissiones quoque carnales et quæ in præsentis sæculo corrumpuntur exspectat : qui autem spiritalis auditor est, seminat in spiritu, et de spiritu metet vitam sempiternam.* (Ambr.) Hæc est enim æterna vita, vivere sine poena, et habere gloriam. Nam si hic ad præsens qui in sollicitudine est, negat se vivere ; quanto magis, ubi alienus a Deo, ignem, tortoremque patietur ?

C *Bonum autem facientes non deficiamus : tempore enim suo metemus non deficientes.* Hoc dicit quia qui fortis erit ad seminandum, fortis erit et ad metendum, id est, sic recipiet, quomodo facit. Ideo promptos nos ad benefaciendum esse hortatur, nec fastidium pati debere, securos quia pro parvis magna recipiemus, et pro terrenis æterna, tempore quo promisit Deus. (Hieron.) *Bonum autem, inquit, facientes, non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes.* Cohortatur eos ad studium perseverantiæ, qui in hac vita mercedem boni operis exspectant, nescientes quia sicut in semine aliud sationis, aliud messis est tempus : sic et in præsentis vita sementis est opera [sementem esse opera], quæ nunc vel in spiritu, vel in carne metantur : messis vero operum futurum iudicium, et pro qualitate vel diversitate sementis diversas nos facere messuras, centesimum et sexagesimum, et tricesimum fructum, quam segetem nemo potest metere deficiens : *Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x).* Et in alio loco : *esto, ait, non deficiens, »* quale est autem ? ut cum peccatores quotidie in malis operibus augeantur, nos in bono opere lassemur. *Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.* (Ambr.) Gentiles tempus habent operandi malum : homines enim sine Deo, quomodo possunt operari bonum ? Christiani autem facti, tempus habent operandi bonum ad omnes homines, ut post acceptam fidem bonum opus proficiat mercedi promissæ. Tempus enim

idcirco conceditur vitæ, ut jam juste versemur, exemplum dantes gentibus. *Maxime autem ad domesticos fidei.* (Aug.) Quos eum credendum est, nisi Christianos significare? Omnibus enim pari dilectione vita æterna optanda est: sed non omnibus eadem possunt exhiberi dilectionis officia. (Ambr.) Verum est, quia factiōres et propensiores in bono circa fratres esse debemus: quia invicem sumus membra. (Hieron.) Tempus sementis, ut diximus, tempus est præsens, et vita quam currimus. In hac licet nobis quod volumus seminare; cum ista vita transierit, operandi tempus auferetur. Unde et Salvator ait: *Operamini, dum dies est: veniet nox, quando jam nullus poterit operari* (Joan. ix). Ortus est nobis Dei sermo, sol verus, et congregatæ sunt bestię in cubilia sua: procedamus ut homines ad opus nostrum, et usque ad vesperam laboremus, sicut mystice canitur in psalmo: *Possuisti tenebras et facta est nox. In ipsa pertransibunt bestię silvæ, catuli leonum rugientes, ut rapiant et quærant a Deo escam sibi. Ortus est sol et congregati sunt, et in cubilibus suis dormierunt. Egredietur homo ad opus eum et ad opera sua usque ad vesperam* (Psal. ciii). Sive ægrotamus, sive sani sumus, humiles, vel potentes, pauperes, divites, ignobiles, honorati, esurientes atque vescentes, omnia in nomine Domini cum patientia et æquanimitate faciamus, et implebitur in nobis illud, quod scriptum est: *Diligentibus autem Dominum omnia cooperantur in bonum.* Ira ipsa et libido, et injuria, quæ desiderat ultionem, si me refrenem: si propter Deum taceam, si per singulos commotionis aculeos et incitativa vitiorum, Dei desuper me videntis recorder, fiunt mihi occasio triumphorum. Ne dicamus in largiendo: Ille est amicus, hunc nescio: hic debet accipere, iste contemni. Initemur Patrem nostrum, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (Math. v). Fons bonitatis omnibus patet: servus et liber, plebeius et rex, dives et pauper, ex eo similiter bibunt. Lucerna cum accensa fuerit in domo, omnibus lucet æqualiter: quod si in cunctos indifferenter liberalitatis frena laxantur, quanto magis in domesticos fidei, et in Christianos, qui eundem habent patrem, ejusdem magistri appellatione censentur? Videtur mihi locus iste posse et superioribus cohærere, ut domesticos fidei magistros nominet, quibus supra omnia, quæ putantur bona, ab auditoribus suis jusserat ministrari. Breve est vitæ istius curriculum. Hoc ipsum quod loquor, quod dicto, quod scribo, quod emendo, quod relego, de tempore meo mihi aut crescit, aut deperit. Titus, filius Vespasiani, qui in ultionem Dominici sanguinis, subversis Hierosolymis, Romam victor ingressus est, tantæ dicitur fuisse bonitatis, ut cum quadam nocte sero recordaretur, in cœna, quod nil boni die illa fecisset, dixerit amicis: *Hodie diem perdidi.* Nos putamus non perire nobis horam, diem, momenta, tempus, ætates, cum otiosum verbum loquimur, pro quo reddituri sumus rationem in die judicii. Quod si hoc ille sine

A lege, sine Evangelio, sine Salvatoris et apostolorum doctrina, naturaliter dixit et fecit, quid nos oportet facere, in quorum condemnationem habet et Juno univiras et Vesta virgines, et alia idola continent? Beatus Joannes Evangelista, cum Ephesi moraretur usque ad ultimam senectutem, et vix inter discipulorum manus ad ecclesiam deferretur, nec posset in plura vocem verba contexere, nihil aliud per singulas solebat proferre collectas, nisi hoc: *Filioli, diligite alterutrum.* Tandem discipuli et fratres, qui aderant, tædio affecti, quod eadem semper audirent, dixerunt: Magister, quare semper hoc loqueris? Qui respondit dignam Joanne sententiam: *Quia præceptum Domini est, et si solum fiat, sufficit.* Hoc propter præsens Apostoli mandatum: *Operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.*

Videte qualibus litteris scripsi vobis mea manu. (Amb.) Obediri vult litteris his. Ubi enim olographa manus est, falsum dici non potest; ne forte circumventi excusarent de Epistola, quasi aut falsa esset, aut non esset Apostoli, nolentes se reprehendi. (Hieron.) Hi qui circumcidi Galatas volebant, disseminaverant alia Paulum facere, alia prædicare, et suum opere destruere sermonem, quod qui legem assereret abolitam, ipse inveniretur in lege. Hanc opinionem, quia non poterat Paulus apud omnes præsens subvertere, prohibebatur quippe vinculis, quæ ob Christi martyrium sustinebat, se ipsum per litteras repræsenterat. Et ne aliqua suppositæ Epistolæ suspicio nasceretur, ab hoc loco usque ad finem manu sua ipse perscripsit, ostendens superiora ab alio exarata. Quod autem sub nomine ejus a falsis doctoribus Epistolæ mitterentur, ad Thessalonicenses quoque demonstrat scribens: *Rogamus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi et nostræ congregationis in idipsum, ut non cito moveamini a vestro sensu, nec terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini, ne quis vos seducat ullo modo* (II Thess. ii). Et ut totam Epistolam quam mittebat, suspicione erueret falsitatis, manu sua in fine subscripsit, dicens: *Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni Epistola, ita scribo: Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis.* Ad Colossenses etiam, quas dictaverat litteras, manu sua similiter subnotavit: *Salutatio mea manu Pauli: memores estote vinculorum meorum* (Coloss. iv). Et ubicunque sciebat falsos adesse doctores, qui possent per Apostoli auctoritatem nova dogmata seminare, Epistolam manu propria subscribebat. Denique et ad Corinthios scribens, in quibus erant schismata et hæreses, unoquoque dicente: *Ego sum Pauli, et ego Apollo, ego autem Cephæ,* Epistolam suam tali annotatione signavit: *Salutatio mea manu Pauli. Si quis non amat Dominum Jesum Christum, sit anathema, maranatha, etc.* (I Cor. xvi). Propter hoc igitur volens omnem occasionem falsis auferre do-

ctoribus, qui et Galatas a veritate Evangelii depravarant, finem epistolæ manus suæ annotatione complevit dicens: *Videte qualibus litteris scripsi vobis*, non quo grandes litteræ fuerint, hoc quippe in Græco sonat *πυλίστοις*, sed quod suæ manus essent eis nota vestigia, ut, dum litterarum apices recognoscunt, ipsum se putarent videre, qui scripserat. *Quicumque volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur.* (Hieron.) Superius ostendit ex quo loco sua scripserit manu, nunc quid scripserit replicat. Caius Cæsar et Octavianus Augustus, et Tiberius successor Augusti leges promulgaverant, ut Judæi, qui erant in toto Romani imperii orbe dispersi, proprio ritu viverent, et patriis caeremoniis deservirent. Quicumque igitur circumciscus erat, licet in Christum crederet, quasi Judæus habebatur a gentibus: qui vero absque circumcisione se non esse Judæum præputio præferebat, persecutionibus tam gentilium quam Judæorum fiebat obnoxius. Has igitur persecutiones, hi, qui Galatas depravarant, declinare cupientes, circumcisionem pro defensione discipulis persuadebant, quam nunc Apostolus confidentiam in carne vocat, quod scilicet, tam gentilibus, quos timebant, quam Judæis, quibus volebant placere, circumcisionem in persecutione præponerent. Nam nec Judæi persequi eos poterant, nec gentiles, quos videbant et proselytos circumcidere, et ipsos legis præcepta servare. (Amb.) In carne placere, hominibus *placere* significat. Ut enim Judæis propitiis aut non infensis viverent, quos pseudoapostolos dicit, sic Christum prædicabant, ut et legem servandam docerent: quod Apostolus nunquam metuit, sed constanter, quod verum est, non tacuit, et sibi, et his providens quos docebat. Denique: *Ego*, inquit, *non solum ligari, sed et mori in Hierosolyma paratus sum, pro nomine Domini Jesu Christi* (Act. xxi). — (Hieron.) *Neque enim qui circumciduntur legem custodiunt, sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra gloriantur.* Propter infirmitatem, inquit, carnis, lex impleri non potest. Unde et Judæi præcepta magis hominum et doctrinas, quam Dei mandata custodiunt, neque corporalem facientes legem, impossibile quippe est: neque spiritalem, quam non intelligunt. Unde hoc est, omne quod student, quod agunt, quod nituntur, ut apud Judæos de vestræ carnis injuria gloriantur, et jactitent suo gentes magisterio circumciscas. Hoc autem totum faciunt, ut Judæis placeant, et expugnata legis invidia conquiescat. (Amb.) Tale est hoc, quale et illud dictum ad apostolum Petrum: *Si tu, cum sis Judæus, gentilitatis viris, quomodo compellis gentes judaizare?* (Gal. ii.) Ita et hi, cum ipsi legem non custodirent, conversantes injuste, circumcisionem zelabantur, ut proinde vindices et amatores legis viderentur, cum constet hunc legem defendere et custodire, qui justitias ejus exsequitur, et mandatum quod ad vitam pertinens datum est, non prætermittit. Talis ergo Galatarum excusatio erat. Hæc dicit, ut vel

A sic intelligant, quia ludebantur velut stulti et hebetes, de quorum doloribus gloriarentur. *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.* (Aug.) Mundus mihi crucifixus est, ait, ut me non teneat; et ego mundo, ut eum non teneam, id est, ut neque mundus mihi nocere possit, neque ego de mundo aliquid cupiam: qui autem in cruce Christi gloriatur, non vult placere in carne, quia persecutiones carnalium non timet, quas prior, ut crucifigeretur, ille sustinuit, ut vestigia sua sectantibus præberet exemplum. (Amb.) Quomodo pseudoapostoli tribulationes pro nomine Christi quasi nihil profuturas per hypocrisisin redimebant, erubescerent in his; ita et Apostolus gloriatur de his, sciens magnam pro istis fore mercedem, quemadmodum et coapostoli ejus, sicut scriptum est in Actibus apostolorum: *Tunc, inquit, cæsi exierunt apostoli de concilio, gaudentes quia digni habitii sunt pro nomine Christi contumeliam pati* (Act. v). Cujus ergo omnis spes in Christo est, hic gloriatur in cruce ejus, huic et mundus crucifixus est, certus amorem crucis Christi vitam esse: mundi vero amorem parere mortem. (Hieron.) Solus potest in cruce Christi gloriari, qui tollit eam et sequitur Salvatorem, qui crucifixus carnem suam cum vitiis et concupiscentiis, qui mortuus est mundo, et non contemplatur ea quæ videntur, sed quæ non videntur; videns mundum crucifixum et transeuntem figuram ejus. Crucifigitur autem justo mundus ille, de quo Salvator ait: *Ego rici mundum; et: Nolite diligere mundum, et, Non accepistis spiritum mundi.* Crucifixus est mundus illi, cui mundus mortuus est; venitque ei mundi consummatio, et dignus effectus novo cælo, nova terra, et Novo Testamento, canit canticum novum, et accipit nomen novum scriptum in calculo, quod nemo novit, nisi qui acceperit illud (Apoc. ii). [Greg.] Bene ergo Paulus, cum sæculum perfecto despiceret, et talem se factum videret, quem jam hoc sæculum concupiscere omnino non posset, ruptis hujus vitæ vinculis liber dicit: *Mihi mundus crucifixus est et ego mundo.* Mundus quippe ei crucifixus fuerat, quia hunc cordi suo jam mortuum non amabat: sed et se ipsum mundo crucifixerat, quia talem se ei exhibere studuit, ut ab eo quasi mortuus concupisci non posset. Si enim in uno loco sint mortuus et vivens, etsi mortuus vivum non videt, vivus tamen mortuum videt: si vero utriusque mortui sunt, alter alterum nequaquam videt. Ita qui jam mundum non amat, sed tamen ab illo vel non volens amatur, et si ipse velut mortuus mundum non videt, hunc tamen mundus adhuc non mortuus videt: si vero nec ipse in amore mundum retinet, nec rursus a mundi amore retinetur, vicissim sibi utriusque exstructi sunt; quia dum alter alterum non appetit, quasi mortuum mortuus non attendit. Quia igitur nec Paulus mundi gloriam quærebat, nec a mundi gloria ipse quærebatur, et se mundo et mundum sibi cruci-

fixum esse gloriatur. (*Hier.*) Sed quæritur, quomodo nunc Paulus dicat: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*, cum in alio loco de aliis gloriatur, ut ibi ait: *Per vestram gloriam, quam habeo in Christo Jesu (I Cor. xv)*; et iterum: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut habitet in me virtus Christi (II Cor. xii)*; et in alio loco: *Bonum autem mihi est magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet (I Cor. ix)*, et cætera quæ in hunc modum scripta sunt. Sed sciendum est quod omnis illa gloriatio ad crucem relata, gloria crucis sit, et quidquid dignum in virtutibus perpetratur, hoc fieri ob Domini passionem.

In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura. Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos et misericordia, et super Israel Dei. (*Aug.*) Novam creaturam dicit vitam novam per fidem Jesu Christi, et notandum verbum est: difficile enim inveniri creaturam vocari etiam eos, qui jam credendo in adoptionem filiorum venerunt. (*Ambr.*) Nova creatura est regeneratio nostra, hæc est quæ dat profectum permanentibus, super istos est enim pax Dei; qui enim cum Deo pacificus est, nullius inimicitiam metuit: tutus enim est protectione et misericordia Dei, quæ promissa est et manet super Israel Dei, non super Israel hominis: Judæi enim non credentes Israelitæ sunt secundum carnem. Duas ergo partes significavit, super quas manet pax et misericordia Dei, Judæorum credentium, et gentilium fidelium. (*Hier.*) Quomodo fidelis et infidelis, cum unus sit per substantiam, in duos dividitur juxta intelligentiæ diversitatem, Apostolo dicente: *Exspoliantes vos veterem hominem cum operibus ejus, et induentes novum, qui renovatur in agnitionem juxta imaginem Creatoris (Col. iii)*; sic et mundus cum secundum substantiam unus sit, secundum sensum alius atque alius efficitur. Peccatori autem mundus vetus est, sancto novus. Cum enim sancto mundus fuerit crucifixus, nequaquam est ei circumcisio et præputium, non Judæus, neque Gentilis; sed nova creatura in quam transfiguratur corpus humilitatis nostræ conforme corporis gloriæ Christi. Vetera quippe transierunt, ecce facta sunt omnia nova, et quomodo alia est gloria solis, et alia lunæ, et alia stellarum, et stella quippe a stella differt in gloria; sic et resurrectio mortuorum (*I Cor. xv*): de qua et Daniel pari voce concordat, dicens: *Plurimi dormientium de terræ pulvere surgent: hi in vitam æternam, et hi in opprobrium et in confusionem æternam (Dan. xii)*; et: *intelligentes fulgebunt sicut splendor firmamenti (Math. xiii)*; et de justis: « Multi sicut stellæ in sempiternum. » Neque enim in sole et in luna, firmamento et stellis, circumcisio aliquid valet aut præputium, sed est nova conditio sine his partibus corporum, quæ possunt secari. Ita igitur et nos, qui diligimus Deum, et præparata sunt nobis quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt (*Isa. lxiiv*; *I Cor. ii*), cum de corpore

A humilitatis transformati fuerimus in corpus gloriæ Domini nostri Jesu Christi, illud habebimus corpus, quod nec Judæus possit incidere, nec cum præputio custodire Gentilis: non quod aliud juxta substantiam sit; sed quod juxta gloriam sit diversum. *Oportet enim mortale hoc induere immortalitatem, et corruptivum hoc incorruptione vestiri (I Cor. xv)*. Huic quid simile et beatus evangelista Joannes sciens est locutus: *Charissimi, nunc filii Dei sumus, et necdum manifestum est quid futuri simus. Scimus quia si manifestatum fuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti ipse est (I Joan. iii)*. Quia ergo necdum manifestum est illud corpus gloriæ Jesu Christi, quod et vestigia clavorum post resurrectionem habuit, et clausis januis est ingressum: nos qui jam in B baptismate Christo consurreximus in novum renati hominem, nec circumcisioni, nec præputio serviamus: sed quod futuri sumus, jam nunc nos esse credamus. Et quicumque hanc regulam sequuntur, *pax super illos et misericordia et super Israel Dei*. Ad normam omnia diriguntur, et utrum prava rectave sint, cum regula apposita fuerit, arguuntur. Ita et doctrina Dei quædam quasi norma sermonis est, quæ inter justa judicat et injusta; quam, qui secutus fuerit, habebit pacem in semetipso, quæ superat omnem sensum, et post pacem, misericordiam quæ præcipua est in Dei Israel. Dei vero Israel dictus est, ad distinctionem ejus qui Dei Israel esse cessavit. Dicunt enim se esse Judæos, et non sunt; sed mentiuntur, cum sint *synagoga Satanæ (Apoc. ii)*. Nec mireris, si ad imitationem spiritualis Israel carnalis sit Israel, qui nec pacem habeat, nec misericordiam, de quo et ad Corinthios scribitur: *Videte Israel secundum carnem (I Cor. x)*, cum ad imitationem quoque Dei et Domini, multi sint dii et multi domini, sive in cælo, sive in terra. Pulchre autem uno sermone, ut epistola juxta propositionem argumenti finiret, Israel Dei vocavit, quo scilicet omnia, quæ supra dicta sunt, non extra causam, sed ex causa disputata doceantur. *De cætero nemo mihi molestus sit*. Non quasi defecerit in docendo, sed quod et agricola hunc habeat laborem, si quæ plantaverit, virgulta siccentur, et pastor sollicitudinem, si pecora, quæ congregaverat, dissipata lanientur. (*Ambr.*) Molestias sibi noluit de cætero fieri, ut iterum forte cogereur scribere, sed jam correctores illos vult fieri, ut, amputatis erroribus, post tanta lædia pausam haberet. Si autem duriores se præstarent et inflexibiles in convertendo, cessarent ab eo, ut illis operas suas et efficaciam impenderet, de quibus mercedem aut lucrum speraret. (*Hier.*) Melius ergo in Græco legitur: « De cætero labores mihi nemo exhibeat; » ne rursus scilicet in vobis necessitatem habeam laborandi. Laborem præstat magistro, qui aliter et vivit et sentit quam magister et docuit et fecit. Potest et contentionem eorum, si qui contradicere deinceps voluerint, prævenire, quod etiam ad Corinthios in velando mulieris capite et masculi non velando, post multa complexus est,

dicens : *Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei (I Cor. xi) : hoc est, nos diximus, quæ nobis honesta videbantur et iusta : si quis autem nolens acquiescere veritati, querit quid respondeat, et quibus nitatur e contra, sciat se responsione non dignum, qui magis contendere paratus est, quam doceri. Ego enim stigmata Jesu in corpore meo porto. (Aug.) Stigmata enim dicuntur notæ quædam pœnarum servilium : ut si quis, verbi gratia, servus in compedibus fuerit propter noxam, id est, propter culpam, vel huiusmodi aliquid passus fuerit, stigmata habere dicatur, et ideo in iure manumissionis inferioris est ordinis. Nunc ergo Apostolus stigmata voluit appellare, quasi notas pœnarum de persecutionibus quas patiebatur. Propter culpam enim persecutionis, qua persecutus erat Ecclesia Christi, hæc sibi retribui cogoverat : sicut ab ipso Domino dictum est Anania, cum idem illum Ananias tanquam persecutorem Christianorum formidaret : *Ego illi ostendam, inquit, quæ oporteat eum pati pro nomine meo (Act. ix)*. Verumtamen propter remissionem peccatorum, in qua baptizatus erat, omnes illæ tribulationes non ei valebant ad perniciem, sed ad coronam victoriæ proficiebant. (Hier.) Qui post adventum Christi in carne circumciditur, non portat stigmata Domini Jesu, sed habet gloriam in confusione sua ; qui vero in plagis super modum, in carceribus frequenter, ter virgis cæsus est, semel lapidatus est, cæteraque quæ in catalogo scripta sunt gloriandi : hic stigmata Domini Jesu in corpore portat. Forte et is qui macerat corpus suum et subiecit servituti, ne aliis prædicans, ipse reprobus inveniat (II Cor. ix), portat stigmata Domini Jesu in corpore suo. Lætabantur et apostoli (Act. v) quod digni fuerant pro nomine Jesu contumeliam compati. [Ambr.] Hoc dicit iratus, quia passiones, quas credentium causa patiebatur, ineffices in his videbat, quoniam constantia et fide doctrinæ suæ pro Christo, plagas et vincula pati non timuit : sed passus est amore credentium cicatrices plagarum*

A habere se in corpore, quo non minus fideliter eis prædicaret, sicut et pseudoapostoli, qui Galatas deceperant. Neminem itaque vult sibi molestum esse, qui huic rei devotus non est ; ista enim stigmata, id est cicatrices plagarum, testimonia sunt credentium eorum, qui patiuntur, quod digni sunt futura promissione. *Gratia Domini nostri Jesu Christi cum Spiritu vestro, fratres. Amen.* Non legis gratiam dicit, sed Domini nostri Jesu Christi esse cum spiritu illorum, quos spirituales fratres appellat ; neque enim penitus fuerant omnes eversi. (Hier.) Non dissensio, non legis servitus, non rixa, non iurgium, sed gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum spiritu vestro : nequaquam cum carne, nequaquam cum anima ; sive quia spirituales facti caro et anima esse desistis ; sive quod in principali etiam ea quæ minora sunt comprehendantur. Anima enim et caro subjecta sunt spiritui, de quo Ecclesiastes loquitur : *Spiritus revertetur ad eum qui dedit illum (Eccle. xii)*. Et Paulus in alio loco (Rom. viii) : *ipse Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro*. Hæc autem gratia Domini Jesu non cum omnibus est, sed cum his qui fratres ab Apostolo merentur vocari, fratres fideles, fratresque germani, quod Amen verbum significat Hebæum. Amen enim Septuaginta interpretes, *Fiat ; Aquila, Symmachus et Theodotio, Fideliter sive vere interpretati sunt : et quomodo in Veteri Testamento quadam jurandi consuetudine Deus sua verba confirmat dicens : Vivo ego, dicit Dominus, per sanctos quoque juratur : Vivit anima tua ;* ita et Salvator noster in Evangelio per verbum *Amen* vera esse quæ loquitur, ostendit. Quod autem *Amen* consensum significet audientis, et sit signaculum veritatis, ad Corinthios quoque prima nos docet, in qua Paulus ait : *Cæterum si benedixeris spiritu, quis supplet locum idiotæ, quomodo dicit Amen super tuam benedictionem, quoniam quidem nescit quid dicas ? (I Cor. xiv.)* Ex quo ostendit non posse idiotam respondere verum esse, quod dicitur, nisi intellexerit, quod docetur. Amen.

LIBER SEPTIMUS DECIMUS.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD EPHESIOS.

ARGUMENTUM.

(Ambr.) Ephesios Apostolus non fundavit in fide, sed confirmavit, multa mala pro his passus a perfidis, sicut dicit : *Si enim secundum hominem ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt ? (I Cor. xv.)* Et quoniam pugnam suam non sine effectu protectionis illorum prævidet, gaudens in eis, ad meliora scriptis hortatur de urbis Romæ custodia ; quia veniens ab Hierosolymis in custodia sub fideiussore intelligitur degisse, manens extra castra in conductu suo (Act. xxviii). [Hier.] Scri-

D debat ad Ephesios Dianam colentes, non hanc venatricem, quæ arcum tenet atque succincta est, sed illam ultimam [multimammiam], quam Græci *πολύμαστον* vocant, ut scilicet ex ipsa quoque effigie mentirentur omnium eam bestiarum et viventium esse nutricem. Scribebat ad metropolim Asiæ civitatem, in qua ita idololatria, et quod semper idololatriam sequitur, artium magicarum præstigiiæ viguerant, ut Demetrius diceret, *et magnæ deæ templum Dianæ in nihilum reputabitur, destruetur quoque magnitudo ejus, quam cuncta Asia et universus orbis colit (Act. xxix)*.

Denique triennio ibi Apostolus moratus est, nocte et die Evangelium prædicans, ut, idololatriæ arce destructa, facile minorum urbium templa caperentur. Hoc ipsum Scriptura refert, quomodo Paulus ad Ephesios sermocinetur dicens: *Quapropter vigilate, recordantes quia triennio nocte ac die non cessari cum lacrymis monere unumquemque vestrum, et nunc commendo vos Deo et verbo gratiæ ejus, qui potens est ædificare et dare vobis hæreditatem in sanctificationis omnibus* (Act. xx). Indigebant enim commendatione Apostoli ad Deum, quos tanto tempore dæmonum error tenerat, et sciebant esse spiritales ad quas [aliquas] potestates, et in extis atque auguriis et divinationibus quamdam similitudinem divinitatis agnoverant. Unde rursus ad eos loquitur: *Propter quod contestor vos in die hac, quia mundus sum ego a sanguine omnium. Non enim subtraxi, quo minus annuntiarem vobis omnem voluntatem Dei* (Ibid.). Et in eodem loco: *Quomodo nihil subtraxerim eorum quæ vobis proderant, quin annuntiarem et docerem publice et domestice* (Ibid.). Legerat in Ezechiele (Ezech. xxxiii) quod speculator qui populo hostium non prædixisset adventum, sanguis civium exigeretur de manibus ejus, et propterea omnem se voluntatem Dei, et universa quæ illis utilia forent annuntiasset memoravit, ut liber esset a sanguine eorum. Ut autem sciatis eos qui in Epheso crediderant, dæmoniacis præstigiis et magicæ fuisse arti obligatos, in iisdem apostolorum Actibus replicatur et dicitur: *Plurimi quoque eorum qui curiosa gesserant, comportaverunt libros, et combusserunt eos coram omnibus, et computato pretio illorum, invenerunt quinquaginta millia argenti: sic potenter verbum Domini crescebat et confortabatur* (Act. xix). Hæc idcirco universa replicavimus, ut ostenderemus quare Apostolus in hac vel potissimum Epistola obscuros sensus et ignota sæculis sacramenta congesserit, et de sanctarum Scripturarum contra morem docuerit potestate: qui sint dæmones, quid valeant, quid ante fuerint, et quomodo post adventum Christi sint diruti atque destructi. De quibus ait: *Non est nobis pugna adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates, et adversus rectores tenebrarum istarum, adversus spiritualia nequitiæ in cælestibus* (Ephes. vi). Et in alio loco: *Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecostem. Ostium enim mihi apertum est magnum et efficax, sed adversarii multi* (I Cor. xvi). Permansit autem Ephesi usque ad Pentecosten, tempus lætitiæ atque victoriæ, in quo non flectimus genua, nec curvamus in terram, sed cum Domino resurgentes ad cælorum alta sustollimur. Et permansit: quia apertum ei erat ostium, et non ostium modicum, sed magnum, ut vincto forti atque superato, domum ejus invaderet, spoliaret et everteret, et captivam captivitatem duceret (Matth. xii): qui satellitum suorum agminibus congregatis, tota contra Apostolum acie dimicavit. Et [et victus est. Qui sint autem Ephesii et hinc] vel maxime com-

* Apud Hieron.: *et de sanctarum contrariarumque virtutum docuerit potestate.*

A probatur, quod sicut Joannes mysterium nativitatis antiquæ Domini relaturus, in pectus ejus recubuit, et de purissimo fonte hausit rivulum doctrinarum (Joan. xiii, xxi), ita et hi in abeuntis Pauli collum ruentes (Act. xx), oculis atque amplexibus suis indicaverunt unum se cum eo scientiæ habere thesaurum, et magistri desiderium lacrymis contestati sunt.

CAPUT PRIMUM.

Ponitur aliquorum divina prædestinatio, et recoluntur Dei beneficia collata apostolis et Ephesiis.

Paulus apostolus Christi Jesu per voluntatem Dei. (Ambr.) Solito more scribit: apostolum enim se esse Christi Jesu Dei voluntate testatur. (Hier.) Si præpositio ministerium ejus, per quem res agitur, ostendit, videtur mihi in illam sententiam sensus iste congruere: *Nemo venit ad Patrem, nisi Pater meus attraxerit eum* (Joan. vi): atque ita fiet, ut et illud, quod in Evangelio Joannis legitur: *Omnia per illum facta sunt*: haud dubium quin per Filium, non præjudicet Domino nostro Jesu Christo, quasi ex eo minor sit, quod Patris obtemperet voluntati: quomodo et nunc non præjudicat Patri, quod per voluntatem illius Paulus apostolus Jesu Christi sit. Alii vero ita locum istum intelligunt, ut Paulum apostolum Jesu Christi per voluntatem Dei, qui sit Christus, ostendi putent: ut sicut sapientia, et Verbum, et virtus Dei, et veritas, et resurrectio, et vita dicitur, ita etiam voluntas appelletur. Nonnulli nihil differre existimant, utrum per voluntatem Dei, an ex Dei dixerit voluntate, quia his præpositionibus indifferenter utatur, et idipsum significare per voluntatem Dei, quasi dixisset ex voluntate Dei: *Sanctis omnibus, qui sunt Ephesi, et fidelibus in Christo Jesu.* Quidam curiosius quam necesse est, putant ex eo quod Moysi dictum sit: *Hæc dices filiis Israel: Qui est misit me* (Exod. iii), etiam eos, qui Ephesi sancti sunt et fideles vocabulo essentiæ nuncupatos: ut quomodo a sancto sancti, a justo justus, a sapiente sapientes; ita ab eo, qui est, hi, qui sunt, appellentur, et juxta eundem Apostolum elegisse Deum ea quæ non erant, ut destrueret ea quæ erant. Ipsam etiam Scripturam quæ in testimonium adducta est, ita edisserunt, ut destructionem eorum quæ erant, ex consequentibus intelligamus: *Ut non, inquit, gloriatur omnis caro in conspectu Dei.* Si enim, aiunt, quispiam ex eo quod non erat, in id quod est a Deo esse proficiens, non datori gratiam referat, sed sui meriti æstimet quod subsistit, statim quod est esse destruitur, et incipit non esse quod fuerat. Alii vero simpliciter, non ad eos qui sint, sed qui Ephesi sancti et fideles sint, scriptum arbitrantur. Et fidelibus in Jesu Christo. Quoniam sanctificata est mulier infidelis in viro fidei, et vir infidelis sanctificatus est in muliere fidei (I Cor. vii): et sunt quoque vasa sancta, et mutæ pecudes quæ Deo mactantur in templo; propterea eos, quos sanctos dixerat, vocavit et fideles, quia fides ex mentis propriæ descendit

arbitrio, sanctificatio vero ex sanctificantis interdum absque voluntate nostra sumitur largitate. Quod autem ait: *Fidelibus in Christo Jesu*, hoc ad distinctionem diligentissimæ observationis est positum; sunt quippe plures fideles, sed non in Christo Jesu: si quis reddat depositum, si quis commendata non abneget, fidelem se amicum exhibeat, animam magis quam fidem paratus sit prodere, quod de nonnullis philosophis legimus, iste et fidelis quidem est, sed non est fidelis in Christo Jesu. Fideles etiam dici possunt et catechumeni, sed non fideles in Christo, quia non sunt baptizati in Christo: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei (Joan. iii).*

Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu. (Ambr.) Gratiam Dei cum sanctis dicit esse et fidelibus, quem patrem nostrum appellat: quia ab ipso sunt omnia et condita et restaurata; Christum autem Dominum nostrum, quia redemit nos offerens se pro nobis. (Hier.) Sive ambo ad utrumque, hoc est, et gratia et pax a Deo, tam ad Deum patrem, quam ad Dominum Jesum Christum, sive ad singulos referenda sunt singula, ut gratia ad Deum Patrem, pax vero referatur ad Christum. Siquidem statim sequitur: *In laudem gloriæ gratiæ suæ, in quâ gratificavit nos in dilecto*, ut gratia Patris in eo sit, quod Filium pro salute dignatus est mittere: pax vero Filii in eo, quod per ipsum Patri reconciliati sumus, et destructo medio pariete, inimicitias in carne sua evacuans, fecerit utraque unum. Aliter, tunc gratia Dei prolicet nobis, si ingrati non erimus [*Forsan deest auctori*] salutis nostræ, meritis nostris deputantes bona nostra; pacem vero reconciliationis servabimus, si nihil contrarium facimus ejus voluntati, qui nos pacificavit in sanguine suo. *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus, in Christo Jesu.* (Ambr.) Benedixit nos in omni benedictione spiritali, id est, non mundana sed cælesti benedictione, neque corruptibili, sed æterna, quia gloria Christianorum non in terra, sed in cælo est, et est in Christo. Omne enim donum gratiæ Dei in Christo est, ut si quis spreto Christo benedici se a Deo putet, errare se sciat. (Hier.) Quomodo secundum substantiam atque naturam Deus bonus nos communionem sui effecit bonos, et loquitur ad Israel: *Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum (Lev. xx)*; ita et ipse benedictus nos præstat esse benedictos. Dat quippe legislator benedictiones, et benedictio Domini super caput justis, cujus benedictionis cognomen habet Baruch, qui in lingua nostra benedictum sonat. Benedixit nos, non in una benedictione sed cunctis: non quod omnes omnia consequamur, sed dum singuli, vel singulas, vel plures ex omnibus habemus, omnes per singulas possidemus, et non in terrenis benedictionibus, sed in spiritalibus. Sunt quippe et terrenæ benedictiones, habere quempiam liberos, affluere opibus, honore et sanitate gaudere: quæ terrena benedictio usque ad irrationabilia jumenta descendit. Dictum quippe illis: *Benedixit eis Dominus,*

et dixit: *Crescite et multiplicamini (Gen. i).* Spirituales vero benedictiones in cælestibus sunt: quia terra benedictionem spiritalem non capit, siquidem et benedictiones illæ, quæ in Deuteronomio Dei præceptum servantibus promittuntur (*Deut. xxviii*): verbi causa, exteris gentibus tenerari, plena esse horrea frumentis, benedictos esse in urbibus, benedictos in agris, et cætera his similia, in prophetis non videmus impleta hominibus, qui in melotis et in caprinis pellibus erraverunt: in egestate et angustia, in desertis montibus, in speluncis, in cavernis petrarum, impetus persecutorum declinantes (*Hebr. xi*). Spiritually ergo omnia accipienda sunt, et spiritalia, non in terrenis locis, sed in cælestibus expectanda. Quod vero ait: *Benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus*, quasi jam in præterito factum sit, et non in futuro promissum, id est benedixit, et non benedicturus est; quæritur quomodo adhuc in terra nos positos cælesti benedictione benedixerit: sive igitur, quod *conversatio nostra in cælis est (Philip. iii)*, et non sumus de mundo isto, sed, deposita imagine choici, portamus imaginem supercælestis, et in carne non vivimus, sed in spiritu (*I Cor. xv*), et thesaurizamus nobis in cælis, ubi et cor habemus, dicimur nunc cælesi benedictione benedicti, sive certe quod omnis benedictio spiritalis in Christo, licet in terra sit, tamen de cælestibus computetur. *Benedixit nos*, inquit, *in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo*, in sermone Dei, et scientia, et veritate, cæteri-que virtutibus. Dupliciter autem legendum: *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi*; ut sit benedictus Deus, qui universorum conditor est et hucusque distinctio; deinceps inferatur: *Qui est et Pater Domini nostri Jesu Christi*; vel ita: ut Deus et Pater ad Dominum nostrum in commune referatur. Benedictus Deus ejus, qui assumptus est hominis, et Pater ejus, qui in principio apud Deum fuit Deus verbum: non quod alius assumptus homo, et alius sit sermo, qui assumpserit; sed quod unus atque idem pro varietate causarum, nunc sublimis, nunc humilis prædicatur. *Sicut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, ut essemus sancti et immaculati coram ipso.* Pro constitutione mundi, in Græco scriptum est, *πρὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου*, non ipsum autem *καταβολή*, quod constitutio sonat. Unde et nos propter pauperiæ linguæ, et rerum novitatem, et sicut quidam ait, quod sit Græcorum et sermo latior et lingua felicior, conabimur non tam verbum transferre de verbo, quod impossibile est, quam vim verbi quodam explicare circuitu. *καταβολή* proprie dicitur, cum quid deorsum jacitur et in inferiorem locum mittitur de sublimi, vel cum aliqua res sumit exordium. Unde et hi qui ædium futurarum prima jaciunt fundamenta *καταβολήναι*, id est deorsum initia fundamentorum jecisse dicuntur. Volens itaque Paulus ostendere quod Deus universa sit machinatus ex nihilo non conditionem, non creaturam atque facturam, sed *καταβολήν*, id est, initium fundamenti ad eum retulit, ut non juxta Manichæum

(et cæteras hæreses quæ factorem et materiam ponunt) aliquid unde creaturæ sint factæ, antecesserit creaturas, sed omnia ex nihilo substiterint. Quod electos nos, ut essemus sancti et immaculati coram ipso, hoc est Deo, ante fabricam mundi testatus est, ad præscientiam Dei pertinet, qui omnia futura jam facta sunt, et antequam fiant universa sunt nota; sicut et Paulus ipse prædestinatur in utero matris suæ, et Jeremias in vulva sanctificatur. (Ambr.) Præscius omnium Deus scit, qui credituri essent in Christum, sicut dicit ad Romanos: *Quos præsciit et vocavit nos* (Rom. viii), non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus. Quos ergo Deus dicitur vocare, perseverant in fide: hi sunt quos elegit ante mundum in Christo, ut sint incontaminati coram Deo in charitate, hoc est, ut amor Dei sanctam illis faciat conversationem. (Hier.) Quod autem ait, *ut essemus sancti et immaculati coram ipso*, inter sanctum et immaculatum hoc interest, quod qui sanctus et immaculatus quoque intelligi potest, immaculatus vero non statim et sanctus: parvuli quippe immaculati sunt, quia integro corpore nullum fecere peccatum, et tamen non sancti, quia sanctitas voluntate et studio comparatur; et quod immaculatus dici potest ille qui peccatum non fecit, sanctus autem is qui virtutibus plenus sit, juxta id quod in quodam psalmo scribitur: *Qui ambulat sine macula et operatur justitiam* (Psal. xiv), et in Cantico canticorum: *Tota speciosa es, proxima mea, et macula non est in te* (Cant. iv).

In charitate prædestinans nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum. (Ambr.) Hoc dicit decrevisse Deum, ut credentes in Christum adoptarentur in filios Dei, ut caput ipsorum sit Christus verus Filius Dei. (Hier.) Quod autem ait: *In charitate prædestinans nos*, dupliciter legendum est, ut charitas vel cum superioribus vel cum inferioribus copuletur; cum superioribus ita: *ut sancti essemus et immaculati coram ipso in charitate*, et postea sequatur: *prædestinans nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum*; cum inferioribus autem sic: *in charitate prædestinans nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipso*, id est, Christo, qui nunquam non fuit filius, nos vero non fuimus filii, antequam prædestinati essemus in ipso. Hoc prædestinavit, ut haberet potestatem filius Dei fieri omnis qui credere voluisset in ipsum, quia nemo filius Dei fieri poterit, nisi fidem et charitatem, quæ per dilectionem operatur, habeat. *Secundum propositum voluntatis suæ*. Sive secundum beneplacitum voluntatis suæ: verbum εὐδοξία, quod Latinus sermo interpretatus est *placitum*, apud Græcos compositum est ex duobus integris ἀπό τοῦ εὖ et τοῦ δοξᾶν, bene et *placito*, quod nos possumus dicere beneplacitum, quia non statim omne quod placet, et beneplacere potest: sed ibi tantum εὐδοξία, hoc est beneplacitum dicitur, ubi quod placuit, recte placitum comprobatur. (Ambr.) Tale placitum Deum habuisse dicit, ut ad laudem claritatis ejus proficeret gratia data hominibus. ut salus nostra gloria Dei

* Hæc lusius apud Hieronymum leguntur.

sit. *In laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto*. Deus nobis gratiam dedit, propter quod credidimus in Filium ejus Christum. Diligens enim unigenitum suum amatoribus ejus divina dona largitur. (Hier.) Omnis ergo gratia, quam consequimur in gloriam et laudem ejus, qui nos gratificavit in dilecto, hoc in Domino Salvatore completur, quia absque sapientia et veritate, justitia, pace, redemptione cæterisque virtutibus nullum bonum intelligi potest: nec legendum est, sicut in Latinis codicibus habetur, *in dilecto filio suo*, sed simpliciter, *in dilecto*, ut sit sensus *in dilecto*, quasi subaudiatur *ab omnibus* *. Iste est dilectus, de quo in Isaia canitur: *Cantabo dilecto meo* (Isa. v). Quod vero ait, *gratificavit*, id est, gratos fecit in Christo, non solum redemit, sed etiam peccata remittens, sine nostro merito justos nos fecit. *In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum*. (Ambr.) Duplicem gratiam flagitat, quia et redemit nos sanguine suo et peccata nobis non imputavit, id est, redemit et manumisit. (Hier.) Ille redimitur, qui captivus est, et in hostium veniens potestatem liber esse desivit; ita et nos sub peccati jugo servivimus et vincti sumus, sicut in Evangelio ipsa Veritas ait: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati* (Joan. viii); nec ante potuimus vinctas catenis explicare manus, et oculos attollere sursum, nisi redemptor adveniret, qui ruptis vinculis nostris, nos liberaret. Sed quis hæc potuit, nisi solus Jesus Dominus noster, qui in suo sanguine totum redemit mundum. Dupliciter vero sanguis Christi et caro intelligitur, vel spiritalis illa atque divina, de qua ipse dicit: *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus* (Joan. vi); et: *Nisi manducaveritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam æternam* (Ibid.); vel caro et sanguis, quæ crucifixa est, et qui militis effusus est lancea. Juxta hanc divisionem in sanctis ejus diversitas sanguinis et carnis dicitur, ut alia sit caro, quæ visura est salutare Dei; alia caro et sanguis, quæ regnum Dei non queant possidere. Consequenter autem post redemptionem sanguinis Christi, remissionem accepisse scribimur peccatorum: quia, nisi redempti fuerimus, frustra nobis peccata donantur, nec veniam accipere possumus delictorum, et servi esse cessamus, nisi pretium pro nobis cruentus quondam victor acceperit. *Secundum divitias gratiæ ejus quæ superabundavit in nobis*. Superabundavit, dixit, ut non solum a morte liberaret, sed etiam tantam sapientiam nobis donaret, ut voluntates ejus occultaque mysteria nosceremus. Qui intelligit veritatem Dei in remissionem peccatorum nostrorum, maxime in Ecclesia de Gentibus congregata, quæ aliena fuit a testamento et promissionibus Israel, ipse intelligit qualis abundantia est gratiæ Dei in eos qui crediderunt in eum. Has divitias gratiarum in se non facit vacuas, qui quantum valet humana fragilitas nititur, laborat atque contendit, et cum Apo-

stolo loquitur: *Gratia ejus in me vacua non fuit* (I Cor. xv). Qui vero beneficii magnitudinem non recordans, ad deteriora delabitur, in isto dives gratia Dei et opulenta largitio paupertate tenuatur. *In omni sapientia et prudentia*. Sapientiam possumus rerum invisibilium, prudentiam vero visibilium tantum accipere cognitionem. (Ambr.) Addit ad gratiam, quia post supra memorata beneficia, donum accedit sapientiae et prudentiae rerum spiritualium. *Ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suae*. Hoc placuit Deo, cujus consilium retractari non potest, ut in Christo ostenderet mysterium voluntatis suae tempore, quo revelari illud voluit agnitione creaturae. Voluntas autem ejus nunc fuit, ut tunc propitius fieret omnibus, qui in errore erant, sive in caelis, sive in terris, quando Christum manifestavit, hoc donum esse credentium, ne illis imputarentur peccata suscipientibus fidem Christi. (Hier.) Sapientiam et prudentiam esse diversas, Stoici quoque opinantur dicentes: Sapientia est rerum divinarum humanarumque cognitio: prudentia vero tantum mortalium. Juxta hanc divisionem possumus sapientiam invisibilium et visibilium accipere, prudentiam vero tantum visibilium. Quæritur igitur quomodo nobis Deus in omni sapientia et prudentia notum fecerit mysterium voluntatis suae? Et quidem primum simpliciter accipiendum, quod mysterium voluntatis suae redemptio nostra sit per sanguinem Filii ipsius et remissio peccatorum, secundum divitias gratiae ejus, quae abundavit in nobis. Quod scilicet nos in Domini passione credentes, quae est stultitia non credentibus, sapientiam possideamus atque prudentiam. Deinde, quod per Scripturas sanctas nobis nota fecerit universa mysteria, quomodo primum caelum et terram machinatus sit, et omnia quae intra ea sunt fecerit, ordinaverit atque distinxerit, ut plasmatus homo, et usque ad passionem Christi mundus impletus sit, quomodo ex visibilibus ea, quae sunt invisibilia, cognoscantur. Ad extremum, quod etiam ea quae in terra sunt sapientia indigeant atque prudentia.

Secundum bonum placitum ejus, quod proposuit in eo in dispensatione plenitudinis temporum. Supra dixerat secundum placitum voluntatis suae, nunc secundum placitum suum, voluntate detracta. Ibi *προόρισμον*, id est, praedestinationem in adoptionem filiorum per Jesum Christum posuit; hic vero *πρόθεσιν*, id est propositionem. Inter praedestinationem et propositum, hi qui solent inter verba discutere, hoc asserunt interesse, quod praedestinatio alicujus rei multo ante in mente ejus qui destinet quid futurum sit, praefigurat: propositum autem, cum jam vicina sit machinatio, et pene cogitationem sequatur effectus. Quod vero ait, *proposuit in eo*, ad mysterium referendum est. Siquidem supra dixerat, *ut notum faceret nobis mysterium voluntatis suae*, quod mysterium dispensatio est plenitudinis temporum, ut statuto tempore omnia compleantur, quae ante in lege praesignata, vel in prophetis praedicta fuerunt. *Instaurare omnia in Christo, quae in caelis et quae in*

terris sunt in ipso. Restaurari non dicitur, nisi lapsus quid ut si dicamus restaurari in caelis angelorum gaudium in salute hominum, quod ante habuerant, quam homines a justitia penitus declinarent. In terra vero genus hominum restauratum esse in Christo, nullus ignorat; vel etiam numerum angelorum restauratum esse credi potest, per animas sanctorum, quae in caelo allatae sunt per redemptionem nostram. (Aug.) Instaurantur quippe, quae in caelis sunt, cum id, quod in angelis lapsus est, ex hominibus red dicitur. Instaurantur autem quae in terris sunt, cum ipsi homines, qui praedestinati sunt in aeternam vitam a corruptionis vetustate renovantur. (Hieron.) Quidam vero aiunt caeli nomine animas, terrae vero corpora accipienda; modo itaque animarum restauratio est in conversatione [conversione] ad Deum: corporis vero restauratio erit in resurrectione, quando resurgent mortui. Quidam vero codices habent pro instaurare recapitulare. Omnis quippe dispensatio, quae et ante mundum et postea esse coepit in mundo, tam invisibilium, quam visibilium creaturarum, adventum Dei Filii pollicebatur; quod Adam de paradiso ejectus per Salvatorem revocandus esset (Gen. iii), quod in fabricatione turris linguarum unitas scissa (Gen. xi), in Actibus apostolorum portendebat dona linguarum (Act. ii), quod Isaac in typo Domini crucem suam ipse portabat (Gen. iii), quod Samson sanctam comam nutriens, Dalila pauperis dilexit amplexus, et omnia cordis sui secreta confessus est (Jud. xvi): Salvatoris et Ecclesiae ex gentibus vere pauperis et egenae mysterium significabat. In cruce itaque Domini et in passione ejus recapitulata sunt omnia, id est, universa in hac ἀνακαταστάσει supputata. Quod ut manifestius fiat, quotidianae consuetudinis ponamus aliquod exemplum: verbi gratia, viginti denarios erogavi, rursus quinque et alios quindecim, triginta quoque et ter decies per diversa tempora dedi. Haec si in unum voluero supputare, centenarii mihi numeri summa succrescit, et in uno numero habeo omnia, quae ante descripsi; sic itaque universa mysteria et omnis dispensatio vetustatis, non solum quae in terris, sed etiam quae in caelis gesta est, in Christi passione completur. Cum enim semel mihi Christus passus fuerit et sepultus, et resurrexerit, et ad Patrem victor ascenderit, non necesse habeo veterem numerum, quia in uno omnia teneo. Diligenter attendite, quod non solum omnes historiae Scripturarum, quas in terra gestas Spiritus sanctus enumerat, sed etiam in caelestibus, quae nobis occultae sunt, in Christi recapitulata passione teneantur. (Ambr.) Omnis enim creatura in caelis et in terris, dum discit agnitionem Christi, restauratur ad id, quod est condita. Cum enim ad unius Dei fidem imbuatur, cognito mysterio Salvatoris, ab errore quem ceperat restauratur, pro certo habens creatorem suum unum esse et Deum et Dominum. Hinc est unde in Joannis Apocalypsi dicitur: *Vidi Michael et angeli ejus praeliabantur in caelo cum dracone et cum exercitu ejus* (Apoc. xii). Haec repugnantia partim de er-

rore est, partim de usurpatæ tyrannidis præsumptione.

In qua etiam sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum ejus, qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ. (Aug.) Sortem dixit, quantum ego existimo, gratiam, qua salvi facti sumus; quare sortis nomine appellat gratiam? quia in sorte non est electio, sed voluntas Dei. Nam ubi dicitur iste facit, iste non facit, merita considerantur, et ubi merita considerantur electio est, non sors. Quando autem Deus nulla merita nostra invenit, sorte voluntatis suæ nos salvos fecit, quia voluit, non quia digni fuimus: *Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est* (Ephes. II). Hæc quodammodo sors occulta est voluntas Dei in humano genere, apud quem non est iniquitas; non enim ille personas accipit, sed occulta illius justitia tibi sors est. (Hier.) Verbum hæreditatis et sortis, per quas in Christi partem venimus, ostendit nos de alia potestate ad aliam transfuisse, id est, de angelorum potestate malorum translati in potestatem Dei, quoniam eos, qui ante captivi fuerant in perditionem, Christus cepit ad vitam, ut reduceret in excelsum. Et quodam modo est capta captivitas, dum per secundam captivitatem, qui prius captivi fuerant, liberantur. Considerandum, quod hic προορισμός et πρόβουλος, id est prædestinatio et propositum, simul posita sint, juxta quæ operatur omnia Deus, secundum consilium voluntatis suæ: non quod omnia, quæ in mundo fiunt, Dei voluntate et consilio peragantur, alioquin et mala Deo poterant imputari, sed quod universa, quæ facit, consilio faciat et voluntate, quod scilicet et ratione plena sint et potestate. Vult itaque quæcunque ratione plena sunt atque consilio, vult salvari omnes et in agnitionem veritatis venire (I Tim. II), sed quia nullus absque propria voluntate salvatur (liberi enim arbitrii sumus) vult nos bonum velle, ut, cum voluerimus, velit in nobis et ipse suum implere consilium. *Ut simus in laudem gloriæ ejus, qui ante speravimus in Christo.* (Ambrosius.) Hoc est, quod dicit, quia dispensatio prædicationis his decreta est a Deo, qui ex Judæis crediderunt in Christum. Unde nullus ex gentibus ad apostolatam electus est: dignum enim erat ex his elegeri prædicatores, qui ante speraverunt salutem, quæ illis promissa erat in Christo. (Hier.) Ante speraverunt in Christo, quibus Christus per legem vel prophetas prædictus est, quamvis ante ad omnes, qui in Christum credunt, pertinere posse videatur, ut qui ante in hac vita in Christum credunt, in futura vita sint in laudem et in gloriam ejus futuri. Sed alia est merces ejus, qui voluntate sperat in Christum, alia, qui necessitate credit in eum. *In quo et vos, cum audissetis verbum veritatis, Evangelium salutis vestræ, in quo credentes signati estis spiritu promissionis sancto.* In quo, haud dubium quin in Christo. Inter cæteros, qui audierunt, vos quoque, Ephesii verbum veritatis audistis, Evangelium salutis vestræ, cui credentes signati estis spiritu repromissionis sancto. Videtur autem juxta

A ordinem lectionis non stare sententia, nec ei quod prælatum est, in quo et vos, audito verbo veritatis Evangelii salutis vestræ, redditum aliquid, quod sequatur, quia statim secundo ponitur, in quo, quod quia superfluum est, sublato e medio potest textum reddere lectioni. Hoc autem patiebatur Paulus de nimio amore Christi, ut eum semper, quem diligebat, etiam superflue et extraordinarie nominaret, quod potest absque nobis in omnibus epistolis ejus lector diligens invenire. Unde et nunc secundo positum, in quo ordinem deprehenditur turbasse sententiæ, et anteriorem propositionem reliquisse pendentem. Neque vero parva laus Ephesiorum est, non prædicationem tantum, sed verbum veritatis audisse. Quid est verbum veritatis, nisi B Filius Dei, qui est veritas, quia ait: *Ego sum via et veritas* (Joan. X). Quid est audire hanc veritatem, nisi in Christum credidisse et obedisse ei, sicut in Evangelio dicitur: *Amen, amen dico vobis, quia tenet hora, quando mortui audient vocem Filii Dei* (Joan. V). Quid est mortuos audire, nisi peccatores credere in Filium Dei et voci ejus, hoc est, præceptis illius obedire, in quo nunc cognoscemini, vos gentes, unum esse nobiscum, quia eundem spiritum accepistis, cujus dona arrha sunt hæreditatis futuræ. Si enim, arrha tanta est, quanta erit hæreditas promissionis æternæ? Signatur autem, si quis audierit verbum veritatis et crediderit in eo spiritu repromissionis sancto; quia multi sunt qui audierunt, et increduli permanentes, nequaquam signaculum sancti Spiritus consecuti sunt. Dicitur et ad principem Tyri: C *Tu es signaculum similitudinis Dei* (Ezech. XXVIII), signaculum autem Dei est, ut quomodo primus homo conditus est ad imaginem et similitudinem Dei: sic in secunda regeneratione, quicumque Spiritum sanctum fuerit consecutus, signetur ab eo, et figuram conditoris accipiat. Quærendum ubi alibi scriptum sit: spiritus repromissionis sanctus, vel quid significet? Ego enim æstimo, quia sicut Spiritus sanctus sanctum facit eum, cui fuerit infusus, et spiritus sapientiæ sapientem, et intelligentiæ intelligentem, et consilii cautum, atque consultum, et fortitudinis fortem, et scientiæ scientem, et pietatis pium, et timoris timidum, Deique timore trepidantem, ita et spiritus promissionis vel spiritus Dei, sponsorem D et Deum facit eum, in quo habitaverit. Quomodo econtrario immundus spiritus immundum facit, et spurcam sibi domum præparat spurcus habitator; fornicationis quoque spiritus efficit scortatores, de quibus propheta loquitur: *Spiritu fornicationis seducti estis* (Ose. IV), et nequam spiritus facit homines nequam atque perversos, et dæmoniacus dæmones: qualisque fuerit liquor qui novæ testæ infusus est, talem diu testa et odorem retinet et saporem.

Qui est pignus hæreditatis nostræ in redemptionem adoptionis, in laudem gloriæ ipsius. Pignus Latinus interpretator pro arrhabone posuit; non idipsum autem arrhabo, quod pignus sonat. Arrhabo enim futuræ emptioni quasi quoddam testimonium et obli-

gamentum datur : pignus vero, hoc est *ἰπέχυρον*, pro mutua pecunia opponitur; ut cum illa reddita fuerit, reddenti debitum pignus a creditore reddatur. Quicumque igitur non tantum Spiritum sanctum [sed Spiritum sanctum] repromissionis acceperit, simul consequenter [consequetur] et arrhabonem hæreditatis, quæ hæreditas vita perpetua est. Et quomodo ex arrhabone æstimatur qualis emptio sit futura et quæ possessio, verbi causa, ex decem solidis centum solidorum villa, et ex centum solidis mille solidorum possessio; ita ex varietate arrhabonis, hæreditatis quoque postea secururæ magnitudo cognoscitur. Quamvis autem sanctus sit aliquis atque perfectus, et omnium iudicio beatitudine dignus putetur, tamen ad futuram hæreditatem nunc arrhabonem est Spiritus consecutus : si autem arrhabo tantus, quanta erit possessio? Quomodo autem arrhabo qui nobis tribuitur, non est extra nos, sed intra nos est, sic et ipsa hæreditas, hoc est regnum Dei quod intra nos est, in nobis versatur intrinsecus. Quæ enim potest esse maior hæreditas, quam contemplari et videre sensu pulchritudinem Sapientiæ, et Verbi, et Veritatis, et Luminis, et ipsius ineffabilem substantiam, et magnificam Dei considerare naturam, omniumque quæ ad similitudinem condita sunt Dei, substantiam contueri? Iste autem spiritus repromissionis sanctus, qui est arrhabo hæreditatis nostræ, ideirco nunc sanctis datur, ut redimantur et copulentur Deo in laudem gloriæ ipsius; non quod Deus alicujus laude indigeat, sed quod laus Dei laudatoribus prosit, et dum per singula opera majestatem ipsius magnitudinemque cognoscunt, ad laudandum eam miraculo stuporis erumpant. (Ambr.) Laus gloriæ Dei est, cum multi acquiruntur ad fidem, sicut gloria medici est si multos curet, ideoque ad gloriam Dei pertinet, quia gentes vocavit, ut salutis suæ medelam consequerentur per fidem promissam Judæis, signum habentes redemptionis atque hæreditatis futuræ, Spiritum sanctum datum post baptismum. Redempti enim hæredes designati sunt, si in regeneratione perdurent, ut fides prima veniam, sancta vero conversatio perdurans cum fide coronam mereatur.

Propterea et ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Jesu, et dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis. Quoniam juxta decretum Dei, quo statuit gentes participes fieri promissionis Judæorum, audito Ephesii verbo Dei, susceperunt fidem Christi, diligentes omnes sanctos, sicut mandavit Dominus. Hac de causa Deo gratias agit pro conversione et charitate eorum, quia dignatus est gentes incorporare Judæis. (MAURUS.) Magnum ergo probamentum est fidei dilectio in sanctos Dei, pro qua etiam fide laudat Apostolus Ephesios. Igitur in alio loco dicit (Gal. v) : Fides quæ per dilectionem operatur, ostendens fidem nihil sine dilectione proficere in ætate rationabili. (Hier.) Ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ et revelationis in agnitionem ejus, illuminatos oculos cordis vestri.

PATROL. CXII.

Licet verbi ad verbum expressa translatio possit Apostolum diligentem excusare lectori, quod videatur omnis sententia scaterere contextus, et solœcisinus fieri; tamen ut in Græco vitium sonat. Unde et nos calumniatoribus respondentes conabimur, ita juxta sensum temperare ordinem lectionis, ut dicamus : Audiens fidem vestram in Domino Jesu Christo et in omnes sanctos ejus, vidensque differentiam fidei vestræ in Dominum et in omnes sanctos ejus, non cesso gratias agere et memoriam vestri facere in orationibus meis, ut Domini nostri Jesu Christi Deus, pater autem gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ et revelationis. Quod autem sequitur, *illuminatos oculos cordis vestri*, ita per hyperbaton reddi potest : propterea ego audiens fidem vestram in Domino Jesu Christo in agnitionem ejus, illuminatos oculos cordis vestri, et in omnes sanctos, non cesso, gratias agens pro vobis, memoriam vestri facere in orationibus meis, ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ et revelationis in agnitionem, ut sciatis quæ sit spes vocationis vestræ, etc. (Ambr.) Manifestum est, quia ideo se orare dicit pro eis, ut fidei suæ spem cognoscant in remuneratione cœlesti; qui cum plene scierint quod fructus est credentium, propensiores fient circa excolendam religionem. Tamen in ejusmodi videtur profectus fore, quia si antequam sciant promissionis gloriam, tam devoti sunt, propensiores fient necessario, cum cognoverint. Claritatis tamen patrem vocat Deum, et Christi Deum, cum verus pater Christi sit Deus, et Deus creaturæ. Sed et ipse Dominus eadem dicit : *Vado ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum* (Joan. xx). Totius ergo claritatis pater est, quia ab ipso est omnis claritas, et potestas, et dignitas. Est et pater Christi, sed aliter, quia hic verus filius est et Deus omnium, sed non ita Christi Deus est. Sic enim Deus Christi est, quia Deus de Deo Christus est, cæterorum autem Deus est causa terroris; sicut ipse dicit in Malachia propheta (Malach. 1) : *Si Deus ego sum, ubi est timor meus?* (Hier.) Porro Deus pater Domini nostri Jesu Christi, pater autem gloriæ ita intelligendus, ut quomodo Dominus noster Jesus Christus ipse est sermo sapientiæ, veritas, pax, justitia, fortitudo, ipse sit etiam gloria secundum illud, quod alibi dicitur. *Apparebit gloria Dei*, et in omni pene veteri lege scriptum est, super tabernaculum testimonii visam esse gloriam Dei, et Psalmista cauit : *Exsurge, gloria mea* (Psal. cxxii); quæ gloria illuminans suo fulgore mundum, templum sibi de virginali utero fabricata est; cujus templi pater gloriæ efficitur Deus; et ubi Christus est, ibi tantum pater dicitur; ubi Jesus, ibi Deus ejus absque additamento aliquo nominatur. Iste igitur Deus assumpti hominis, pater vero gloriæ, sapientiæ, veritatis, dat credentibus in Filium suum spiritum sapientiæ et revelationis, ut sapientes fiant, et revelata facie gloriam Domini contemplantur. Quæ sapientia et revelatio cum eos sapientes fecerint, et mysteria illi occulta operuerint, statim sequitur ut habeant illu-

minatos oculos cordis. Et ex verbis presentibus approbatur secundum exterioris membra hominis, etiam interioris hominis membra dici : ecce enim manifeste cordis oculos appellavit, quos absque sensu et mente intelligere non possumus. Huic illud Psalmistæ congruit : *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte* (Psal. xii). Et alibi : *Sapientis oculi in capite ejus* (Eccle. ii). Si enim simpliciter oculos carnis accipimus, tunc non solum sapientis, sed etiam insipientis oculi in capite ejus sunt. Caput namque sapientis, sensus accipitur, quia alio verbo mens, et animus, et principale cordis appellatur. Quod vero ait, in agnitionem ejus, id est *ἐπιγνώσκειν αὐτοῦ*, quidam sic intelligunt, ut inter *γνώσκειν* et *ἐπιγνώσκειν*, hoc est inter notionem et agnitionem illud intersit, quod notio sive notitia eorum sit quæ ante non sciebamus, et ea postea scire cœpimus; agnitio vero eorum, quæ prius scientes, deinceps scire desivimus, eorumque postea recordamur, et priorem quamdam vitam in cœlestibus suspicamur, postquam in corpora ista dejecti et obliti Dei patris, nunc cum per revelationem cognovimus, secundum illud : *Reminiscentur et convertentur ad Dominum omnes fines terræ* (Psal. xxi), et cætera his similia replicantes.

Ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, et quæ divitiarum gloriæ hæreditatis ejus in sanctis, et quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus secundum operationem potentiarum virtutis ejus, quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis. Cui semel juxta orationem Pauli datus fuerit spiritus sapientiæ et revelationis, ut apertis oculis cordis aspiciat, iste sciet quæ reposita sunt vocatis, et quæ speranda sanctis Dei; quæ abundanter et large his, qui hæreditatem ipsius sustinent, est daturus : ad quam notitiam magnitudo virtutis Dei est necessaria his qui juxta similitudinem Pauli credentes vocantur; per quam operatus est Deus in Christo Jesu Domino nostro, quem a mortuis suscitavit. Dupliciter autem intelligenda hæreditas, sive quod primogenitus omnis creaturæ hæreditas sit animæ Domini nostri Jesu Christi, et ejus qui ex corpore et anima assumptus est hominis, nosque cum hæreditate animæ hæreditemus Verbum : sive quod in Christo hæreditas nostra sit Patris et Filii et Spiritus sancti una divinitas, ut quomodo vocantur hæreditas domorum atque villarum, ea ipsa quæ ab hæredibus possidentur, sic ipse Deus hæreditas credentium sit atque sanctorum. Scriptum est et in Veteri Testamento : *Fillis autem Levi non dabitur hæreditatem in medio fratrum suorum, quia ego pars eorum* (Num. xviii). Et alibi : *Dominus hæreditas eorum.* Et sanctus, qui extra Deum nihil habere novit, audacter loquitur : *Pars mea Dominus*, et : *tu es pars hæreditatis meæ et calicis mei* (Psal. xv). Non ergo parvi studii est, ut sciamus spem vocationis et divitias gloriæ hæreditatis Dei in sanctis. Ea quippe indigemus ad hæc cognoscenda virtute, qua etiam in filio suo Deus usus est suscitando, quem suscitavit non semel, sed semper

a mortuis, et fecit eum in mortuis liberum, nulla mortis contagione maculatum; quotidie Christus resurgit a mortuis; quotidie in poenitentibus suscitatur; non quo non habuerit etiam juxta carnem potestatem animæ suæ ponendæ et iterum resumendæ (Joan. x), nemo quippe tulit eam, nisi ponat eam a semetipso; sed quo juxta dispensationem carnis et filii, homo et Filius a Deo Patre resuscitatus esse dicatur. *Et constituens ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatum et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed et in futuro.* (Amb.) Exemplum salutis credentium et gloriæ in resurrectione Salvatoris consistere profitetur, ut ex ea cognoscant fideles quid eis promissum est, simili enim modo extollentur supra cœlos futuri cum Christo, sicut ipse dicit : *Pater, volo ut ubi ego fuero, et hi mecum sint, et videant gloriam meam* (Joan. xvii); hoc propter incarnationem Filii Dei, ut etiam homo factus, super omnes cœlos esse dicatur, et super cunctam creaturam sedens ad dexteram Dei, habens nomen Dei per naturam, non per adoptionem, ut cognoscant esse illum Filium Dei, qui illum crucifixerunt; honor enim, quem illi dedit Pater per generationem, tunc manifestatus est, cum natus homo passus est, et, victa morte, resurrexit, ascendens unde descenderat, supra omnes cœlos. Unde dictum est, quia *veritas de terra orta est* (Psal. lxxxiv); quia enim omne judicium Pater Filio dedit, idcirco ad dexteram Dei sedere dicitur quasi judex. (Hier.) Per humanam similitudinem Dei potentiam demonstravit, non quo solum ponatur et Deus Pater in eo sedeat, secumque filium habeat residentem : sed quo nos aliter judicantem atque regnantem, nisi per nostra verba intelligere nequeamus. Ad hoc pertinet et illud quod in centesimo nono psalmo scriptum est : *Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis*, etc. Si enim juxta regnantis habitum Filius ad Patris dexteram sedet, necesse est ut juxta eandem similitudinem major sit ab eo qui in læva parte cõsederit. Quod ut sciamus aliter intelligi quam littera resonat, idem psalmus in consequentibus docet, dicens : *Tu es sacerdos in æternum, Dominus a dextris tuis.* Quomodo enim, cum Filius Patris a dextris sedeat, rursus Pater a dextris ejus esse perhibetur? aut qua ratione terra scabellum est pedum ejus, et cœlum thronus ipsius, cum terram secundum Isaiam pugillo continere dicatur, et cœlum palmæ extensione metri? Non enim potest intra id esse, quod ab eodem continetur, nec in manu inclusum tenere, a quo ipse juxta sedentis habitum circumdetur. Sicut ergo proximum esse Deo, vel ab eo præcæl recedere, non secundum locorum spatia, sed juxta merita sentiendum est, quod sancti juxta eum sint : peccatores vero, de quibus ait Propheta : *Ecce qui elongant se a te, peribunt* (Psal. lxxii), ab omni ejus vicinia submoventur; sic et in dextris aut in sinistris Dei esse accipiendum est, quod sancti a dextris ejus sint, peccatores vero a sinistris; Salvatore quoque id ipsum in Evangelio

comprobante (*Math. xxv*), cum oves a dextris, hædos esse a sinistris memoret. Sed et ipsum verbum *sedere* regni significat potestatem, per quam beneficium eis Deus tribuit, super quibus sedere dignatur; quod scilicet et regat eos et in curru suo habeat, et ad nutum propriam vaga prius et libera colla convertat. Post hæc quæritur quomodo id quod sequitur possit intelligi: *super omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro*; et quidem de dextris Dei ac sinistris, et de sessione jam dictum est. Nunc quærendum est ubi Apostolus hæc quatuor nomina, principatum loquor, et potestatem, et virtutem, et dominationem, scripta repererit, et in medium unde protulerit. Nec enim fas est eum qui divina lectione fuerat instructus, aliquid locutum putare, quod in sanctis voluminibus non habetur. Arbitror itaque illum aut de traditionibus Hebræorum ea quæ secreta sunt in medium protulisse, aut certe quæ quasi juxta historiam scripta sunt, cum intelligeret legem esse spiritalem, sensisse sublimius, et quod de regibus atque principibus et ducibus quoque, tribunnis et centurionibus, in Numeris et in Regnorum libris refertur, imaginem aliorum principum regumque cognovisse: quod scilicet in cœlestibus sint principatus, sint potestates, sint dominationes atque virtutes et cætera ministeriorum vocabula, quæ nec nos possumus nominare, nec ipsum Paulum, puto, ut in gravi corpusculo constitutum enumerare valuisse. Si autem sunt principatus, et virtutes, et dominationes, et potestates, necesse est ut et subjectos habeant, et timentes se et servientes sibi, et eos qui sua fortitudine roborentur; quæ distributiones officiorum non solum impræsentiarum, sed etiam in futuro sæculo erunt, ut per singulos profectus et honores, ascensiones etiam et descensiones, vel crescat aliquis, vel decrescat, et sub alia atque alia potestate, virtute, principatu et dominatione fiat. Nos homunculi cito in cinerem et pulverem resolvendi, si consensu hominum levemur in reges, tantas habemus ministeriorum diversitates et similitudines, quantas facilius possumus sentire quam dicere. Verbi causa, quod præfectus in parte civili iudices per provincias et ordinem suum habeat; rursum militia in tot comites, duces, tribunos et multiplicem scindatur exercitum; et putamus Dominum dominorum regemque regnantium simplici tantum ministerio esse contentum? *Et omnia subjecta sub pedibus ejus, et ipsum dedit caput supra omnia Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius, plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.* (Hier.) Huic videtur esse contrarium, quod alibi scriptum est: *Necdum enim videmus ei omnia esse subjecta* (*Hebr. ii*); sed et illud: *Oportet enim illum regnare, donec ponat inimicos sub pedibus ejus* (*I Cor. xv*). Si enim necdum ei subjecta sunt omnia, et oportet eum regnare donec ei subjiciantur omnia, quomodo nunc sub pedibus ejus Deus universa subjecta? maxime, cum in alio loco Paulus testetur: *Cum autem ei subjecta fuerint om-*

nia, tunc et ipse Filius subjicietur ei qui subjecta sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus (*I Cor. xv*). Ergo aut secundum præsentiam id quod futurum est, quasi jam factum esse commemorat, juxta sensum quem supra exposuimus, ubi ait: *Benedixit nos in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo Jesu*: aut certe, si de præterito sentiendum est, sic debemus accipere, quod etiam ea quæ non sunt ei voluntate subjecta, naturæ conditione deserviant, verbi causa, dæmones, Judæi atque gentiles: non enim serviunt Christo, nec subjecti sunt pedibus ejus, et tamen, quia ab eo in bonam partem creati sunt, subditi sunt potestati ejus inviti, tametsi adversum eum repugnent liberi arbitrii voluntate. Huic sensui et illud quod sequitur coaptatur: *Et ipsum dedit caput super omnia Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius.* Quomodo enim caput plurima sibi habet membra subjecta, e quibus sunt nonnulla vitiosa et debilia: ita et Dominus Deus noster Jesus Christus filius, cum sit caput Ecclesiæ, habet membra eos omnes qui in Ecclesia congregantur: tam sanctos videlicet quam peccatores, sed sanctos voluntate, peccatores vero sibi necessitate subjectos: atque ita fit ut etiam inimici subjecti sint pedibus ejus. Quapropter in eo quod ait *omnia*, videtur facere quæstionem. Nam illud quod dictum est: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*; et alibi: *Oportet enim illum regnare, donec ponat inimicos sub pedibus ejus*, non magnopere quærit interpretem, ut ea quæ inimica sunt, cum fuerint superata, subjiciantur pedibus ejus, et in victoris transeant potestatem. Cur autem omnia, id est, angeli, throni, dominationes, potestates, et virtutes cæteræ, quæ nunquam fuerunt contrariæ Deo, ejus pedibus subjiciantur? Videtur obscurum. Potest itaque responderi, quod absque peccato nullus sit, et sidera illa non sunt munda coram Deo, omnisque creatura creatoris paveat adventum. Unde et crux Salvatoris non solum ea quæ in terra, sed etiam quæ in cœlis erant purgasse perhibetur: aliis vero omnia, non ad universitatem, sed ad ea tantum refert de quibus disputatum est. Vel hoc modo, omnis civitas exclamavit, non quo aliquis tacens in urbe non fuerit, sed ex parte maxima etiam ea quæ minora sunt appellatur; et ipse Apostolus: *Omnes, inquit, sua quærunt, non ea quæ sunt Dei* (*Philip. ii*); et: *Omnes me dereliquerunt, non quod et Timotheus, et cæteri discipuli, qui illo tempore quo Epistolæ scribebantur, cum eo erant, illum reliquerint, sed idcirco quia a pluribus sit desertus, ab omnibus, id est a maxima parte desertum se esse conqueritur.* Quod et in psalmo sonat: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum* (*Psal. xlii*). Si enim omnes declinaverunt, ergo declinavit et ipse qui loquitur. Et alibi: *Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax* (*Psalm. cxv*). Aut enim verum est hoc omne quod dixit, aut falsum: si enim omnis homo mendax est, ergo mendax est et ipse qui loquitur. Si autem mendax est et ipse qui

loquitur, ne hoc quidem quod ait verum est, omnem A
hominem esse mendacem. Porro si vera sententia est,
omnes sic accipiendum est, ut diximus, quod magna
pars hominum mentiatur. Scribit et alibi Apostolus
(*Coloss. 1 et 111*), « docentes omnem hominem, » et rur-
sum, « commentes omnem hominem, » non quod om-
nes homines docuerit, quanti enim sunt qui usque
hodie nec doctrinam Apostoli audivere, nec nomen?
sed quod eos omnes doceat et admoneat qui in Ec-
clesia sunt, et cupiunt scire quæ Dei sunt. Sequi-
tur, *plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimple-*
tur. Quod quidem sic accipitur et illud « tunc ei sub-
jicietur qui sibi subjecit omnia, ut sit Deus omnia in
omnibus : « nunc enim Deus Pater per partes in sin-
gulis est, hoc est, in alio justitia, in alio castitas,
in alio temperantia, in alio sapientia, in alio forti-
tudo, et difficile est etiam in sanctis viris atque per-
fectis omnes pariter virtutes invenire. Cum autem in
fine rerum, et in consummatione mundi ei fuerint
universa subjecta, adimplebitur omnia in omnibus,
ut juxta quod Deus est cunctis virtutibus plenus, om-
nia in omnibus adimpleatur, et sint universi habentes
omnia, quæ ante singula singuli possidebant. Sed et
hoc quod ait, *et ipsum dedit caput super omnia Eccle-*
sia, quæ est corpus ipsius, plenitudo ejus qui omnia in
omnibus adimpletur, non solum hominum sed etiam
angelorum cunctarumque virtutum et rationabilium
creaturarum Ecclesia intelligi potest. Nec non et hoc :
Qui omnia in omnibus adimpletur, nequaquam ita ut
resonat accipiendum; non enim ait : *Qui omnia in*
omnibus adimplet, sed : *qui omnia in omnibus adim-*
pletur. Si quidem aliud est implere, aliud impleri : quia
in altero agentis, in altero patientis est verbum. Sicut
ergo adimpletur imperator, si quotidie ejus augeat-
ur exercitus, et stant novæ provinciæ, et populorum
multitudo succrescat : ita et Dominus noster Jesus
Christus in eo quod sibi credunt omnia et per dies
singulos ad fidem ejus veniunt, ipse adimpletur in
omnibus : sic tamen, ut omnia adimpleatur in om-
nibus, id est, ut qui in eum credunt cunctis virtuti-
bus pleni sint, et juxta Evangelium (*Luc. 11*) faciant
cum proficere ætate, sapientia et gratia. (Ambr.) Ali-
ter Patrem dicit Filio omnem creaturam subjecisse,
ut quia omnia per ipsum fecit, ipse omnium caput
sit et Dominus. Tunc illi omnia subjecit, quando il-
lum ante omnia genuit, ut per ipsum faceret quæ
non erant. Omnem Ecclesiam dicens, summam totum
comprehendit quod in caelo est et in terra, ut
in novum hominem membra ejus efficiantur, dum
constentur hunc esse, per quem facti sunt a Deo.
Subjiciuntur enim illi, quasi capiti membra, ex quo
trahunt originem, ut omnia in omnibus adimpleantur.
Cum enim regressi fuerint ad confessionem
unius Dei flectentes genu Christo, adimpletur in
omnibus, ut sit omnia, quia ab ipso sunt, ac per hoc
ipse in eis est : quia virtute ejus subsistant, receden-
tes enim a Deo, evacuare illum videntur; unde alio
loco dicit (*Coloss. 11*) : *Ut crescant omnia in incre-*
mentum Dei.

CAPUT II.

*Inducuntur Ephesii ad gratiarum actionem, quia sunt
a peccato liberati et ab aliis gentibus separati.*

*Et vos cum essetis mortui delictis vestris, in quibus
aliquando ambulastis secundum sæculum hujus mundi.*
(Ambr.) Mortuos dicit, quia errores sæculi sequuntur.
Quidquid enim ab unius Dei professione recedit,
mortuum habetur, quia non manet in radice, ex
qua trahit originem. (Hier.) *Et vos,* inquit, *gentes
cum essetis,* pro nimia peccatorum sarcina spirituali-
ter mortui, convivificavit vos in Christo, sicut in se-
quentibus dicit. Quid distet inter delicta et peccata,
ita discernitur, quod delicta sint, cum ea quæ sunt
facienda non agimus : peccata vero sunt, dum ea
B agimus quæ facere non debemus. *Secundum princi-*
*pem potestatis aeris hujus, spiritus qui non operatur
in filios diffidentia.* (Ambr.) Principem potestatis, id
est diabolum, significat sæculi intelligentiam corru-
pisse, ut ab uno Deo recederent, multorum deorum
opinionem suscipientes, ut socios illos suæ conspiratio-
nis efficeret, dum in eadem impietate inveniuntur ne-
gantes unum Deum. Principem ergo hunc erroris
ideo aeris dicit spiritum, ut ostendat quia hanc partem
sibi usurpavit ac exercendam dominationem. Aliud
est enim aer, et aliud princeps, sed quia in mundo
vel in aere dominatur, spiritus aeris appellatur.
*In quibus et nos omnes aliquando conversati sumus
in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem car-*
*nis et cogitationum, et eramus natura filii iræ, sicut
et cæteri.* (Cass.) Licet beatus Paulus omnia vitia
generaliter pronuntiaverit esse carnalia, siquidem
inimicitias et iras atque hæreses inter cætera carnis
opera numeraverit, nos tamen ad illorum curationes
atque naturas diligentius colligendas duplici ea di-
visione distinguimus. Nam et hæc quædam dicimus
esse carnalia, quædam vero spiritualia, et illa qui-
dem carnalia, quæ specialiter ad fomitem sensum-
que pertinent carnis, quibus illa ita delectatur ac
pascitur, ut etiam quietas incitet mentes, invitasque
cas nonnunquam pertrahat ad suæ voluntatis assen-
sum; de quibus beatus Apostolus : *In quibus,* ait, *et
nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis
carnis nostræ facientes voluntatem carnis et cogitatio-*
num, et eramus natura filii iræ sicut et cæteri. Spiritu-
D talia vero dicimus quæ instinctu animæ solius orta,
non solum nihil voluptatis conferunt carni, sed etiam
gravissimis eam languoribus afficientia miserimæ
jucunditatis pastu animam tantum nutriunt ægro-
tantem; et idcirco hæc quidem simplici cordis indi-
gent medicina, quæ autem carnalia sunt, non nisi
duplici, quemadmodum diximus, ad sanitatem cura-
tione perveniunt. Unde puritati studentibus pluri-
mum confert, ut harum carnalium passionum, ipsas
materias sibi primitus subtrahant, quibus potest vel
occasio vel recordatio earum ægrotanti adhuc animæ
generari. Necesse est enim ut morbo duplici duplex
adhibeatur curatio. Nam corpori ne concupiscentia
in effectum tentet prorumpere, necessario effigies et

materia illicita subtrahenda est, et animæ nihilominus, ne eam vel cogitatione concipiat, attentius meditatio Scripturarum et sollicitudo pervigilet. (Ambr.) Perfidiam significat, dum desideria carnis memorat. Voluptas enim carnis est visibilibus oblectari, ut elementa, quæ Deus gubernacula mundi instituit, deos appellet, cum hoc nomen uni Deo debeat, ex quo sunt omnia, ut sicut nullum participem habet ex his in virtute, ita et nullum habeat consortem in nomine. Christo autem idcirco hoc nomen non negatur, quia sicut communis eis natura est, ita erit et nomen. Hoc tamen inter Patrem et Filium interest, quia Pater a nullo hoc accepit: Filius autem per generationem omnia Patris accepit, ut in virtute et substantia et nomine nihil distet Filius a Patre; unde dicit, *omnia quæ habet Pater mea sunt, et mea Patri*. Non ergo indignum, neque contrarium est, si et Christus Deus dicatur? sed de Deo Patre, ut unius Dei auctoritas conservetur. Nam si quis aliud putat significare cum voluntatem carnis flagitat, sciat Apostolum mundam vitam habuisse, quia secundum justitiam legis conversatus est sine querela; sed quia persecutus est fidem Christi, idcirco *conversatus*, inquit, *sumus in desideriis carnis nostræ*. Omne enim peccatum caro dicitur, maxime perfidia, quæ est totius sceleris mater. Nulli opera bona et castitas proderit, si sit perfidus: perfidia enim hæc omnia maculat. Hinc est quod subdidit, *et eramus natura filii iræ, sicut et cæteri*. Naturæ enim cum mala voluntas supponitur, fit natura iræ, id est, quæ ultioni subjicienda sit, immutata, non substantia, sed mala voluntate. Hoc enim deputatur naturæ, quod sequitur. Unde ait in Isaiâ: *Semen pessimum (Isa. 1)*, et quare sit semen pessimum, subjicit: *Reliquistis enim Dominum*, ait, *et ad iracundiam incitastis sanctum Israel*, ut natura quæ deserit Deum, semen pessimum dicatur. Degenerare enim est ab auctore recedere, et cum malum exemplum cæteris præbet, malum est semen: fructus enim pessimos facit, si vero redeat ad auctorem, bona erit natura secundum Apostolum, qui immutatus, dum agnoscit creatorem suum, vas electionis appellatur. (Hier.) Superius enim, quia duo pariter posuerat, *et vos, cum essetis mortui delictis et peccatis vestris*, et ad peccata retulerat dicens: *in quibus aliquando ambulastis*, ad delicta vero nihil tale videbatur secutum quod sensum posset explere, nunc ait: *in quibus delictis et nos omnes conversati sumus*, simulque, ne in eo quod dixerat: *et peccatis vestris in quibus et nos omnes conversati sumus*, se per superbiam a peccato videretur excipere, adjunxit: *In quibus et nos omnes conversati sumus*. Qui autem conversatum se esse dicit de præteritis delictis, et non de præsentibus constituitur: *conversati*, inquit, *sumus aliquando*, non in uno desiderio, sed in *desideriis carnis nostræ*: caro quippe desiderat adversus spiritum, et spiritibus adversus carnem (Gal. v), facientes non unam voluntatem carnis, sed plures, et non solum voluntates carnis, sed etiam mentium, pro

A quibus in Latinis codicibus habetur *cogitationum*. Inter peccata autem carnis et mentium esse hoc puto, quod carnis peccatum est impudicitia atque luxuria, et ea quæ per ministerium ejus in libidinem explentur: mentium vero delictum ad dogmata pertinet contra veritatem et hæreticam pravitatem, ita ut possimus dicere plerosque hæreticorum (quanquam hoc rarum sit) voluntates mentium facere, et non voluntates carnis, et multos contra ecclesiasticos carnis et non mentium facere voluntates, et esse plures qui carnis et mentium pariter faciant voluntates. Hæc autem diximus, non quod hæretici carnis non faciant voluntates; plura quippe apud eos vitia corporis sunt, quam apud nostros; sed ut, exemplo posito, facilius, quod volebamus, possit intelligi. Et *eramus natura*, inquit, *filii iræ, sicut et cæteri*. Respondeant hæretici, qui diversas naturas esse contendunt, quomodo Paulus, quem utique spiritualis naturæ esse non dubium est, fuerit natura filii iræ, sicut et cæteri, qui adhuc in errore sunt positi? Nos vero dicimus esse primum omnes homines natura filios iræ, vel propter corpus humilitatis corpusque mortis, et quod ab adolescentia sua mens hominum appositâ sit ad malitiam. Unde et Salomon ait: *Non est justus in terra qui faciat bonum et non peccet (Eccli. vii)*; vel quod eo tempore, quo possumus habere notitiam Dei et ad pubertatem venimus, omnes aut opere, aut cogitatione peccemus. Eramus igitur natura filii iræ, sicut et cæteri et omnes sancti, qui ab ira sanguinis Christi redempti sunt. Si enim Paulus, qui juxta justitiam quæ in lege fuit, irreprehensibiliter est conversatus, dicit se natura fuisse filium iræ: cur timeamus etiam retro sanctos viros filios iræ fuisse testari? de quibus omnibus vere dici possit: « Cum autem venit mandatum, peccatum revixit, ipsi vero mortui sunt; » filios autem iræ sic accipiendum, ut filios perditionis, filios iniquitatis, filios mortis: non quod aliqua ira, mors, iniquitas et perditio subsistat natura sua, quæ filios habeat, sed quod filii dicantur ejus rei, quæ operetur in singulis, sicut filii appellantur gehennæ, qui gehennæ ignibus consumendi sunt: alias filios iræ sic vocatos putatur, ut filios diaboli. Diabolus enim perditio est, et ira, et mors, « devoravit mors invalescens; » et: « novissimus inimicus destruetur mors, » et ad ipsum diabolus: « perditio factus es: » factus, inquit, propria voluntate, non ab initio sic creatus. Quomodo igitur mors dicitur, eo quod *invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum (Sap. 11)*, et per illum sunt mortui, qui ante vivebant, et perditio, quod perdat quoscunque deceperit: sic et ira dicitur propter eam quam exercet adversus homines feritatem.

Deus autem qui dives est in misericordia propter nimium charitatem suam, qua dilexit nos, et cum essemus mortui peccatis convivificavit nos in Christo. (Ambr.) Hæ veræ divitiæ sunt misericordiarum, ut non querentibus ultro misericordia præstaretur, sicut dicit Isaias, *Palam factus sum non querentibus me*: hoc est enim abundare misericordia, ut et non

postulantibus tribuatur; hæc tamen charitas Dei est erga nos, ut quia fecit nos, nolit perire nos: diligit enim opus suum. Ideo enim facit, ut amaret quod fecit: nemo enim laborem suum odio habet. *Et cum mortui essemus convivificavit nos in Christo.* (Hier.) propter charitatem suam qua dilexit hominum genus, et charitatem non simplicem, sed multam, cum essemus mortui propter delicta nostra, vivificavit nos et non solum vivificavit, parum quippe hoc erat bonitati et magnitudini ejus, sed vivificavit cum Christo Jesu, unam atque eandem tribuens vitam nobis habere cum Christo. (Ambr.) A Deo alienati mortui eramus, gratia autem sua revocavit, hoc est vivificavit nos in Christo: quia enim per ipsum nos fecit, iterum per ipsum nos reformavit in ipso, id est, ut ejus membra simus, ipse est autem caput nostrum, ipsum enim habemus, Deo præstante, auctorem vitæ nostræ, sicut dicit Petrus apostolus (Act. III): *Auctorem vero vitæ interfecistis.* (Albert.) Quod itaque ait propter nimiam charitatem suam. Nimia charitas est rebelles servos quasi filios diligere. Unde considerandum est, quantum diligit jam sanctos effectos, qui tantum dignatus est diligere peccatores, ut etiam Filio suo proprio pro eorum non pepercerit salute. *Cujus gratia estis salvati.* (Hier.) Si non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. VIII), gratia magis sumus, quam opere salvati. Nihil enim possumus Deo retribuere pro omnibus quæ retribuit nobis. *Et conresuscitavit et consedere fecit in cœlestibus in Christo Jesu.* (Ambr.) Hoc dicit, quod supra memoravi, illic futuros sanctos etiam ex gentibus, ubi et Christus est caput eorum. (Hier.) Supra dixerat, quod Deus suscitavit Christum a mortuis, et sedere fecerit ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatum et potestatem et virtutem et dominationem et omne nomen, quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, nunc vero addidit, quia et nos suscitaverit cum eo et sedere fecerit in cœlestibus ad dexteram suam. Quæritur ergo, quomodo Deus qui nos salvos fecit et suscitavit simul fecerit sedere cum Christo. Et quidem, qui simplicius est responsurus, hoc asserit, quod juxta præscientiam Dei id quod futurum est, quasi factum esse jam dixerit: et quia mos iste sit Scripturarum, ut inter dum futura tempore præterito declinentur, verbi causa, de cruce Domini: *Foderunt manus meas, et pedes meos* (Psal. XXI); et alibi de passione ejus: *Quasi ovis ad occisionem ductus est* (Isa. LIII); et adhuc de injuriis flagellorum: *Livore ejus sanati sumus* (Ibid.); et alibi: *Ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem* (Ibid.). Hoc autem ideo, ne quia futura incerta sunt hominibus, spes fluctuet et vacillet, ea quæ Deus futura cognovit, apud quem nihil ambiguum est, quasi jam facta memorantur, aut quia præterita secundum philosophos quoque fieri infecta non possunt, qui audierint, quasi jam facta habeant quæ futura sunt. Alius vero, qui resurrectionem et regnum Christi spiritaliter intelligit,

A non deliberavit dicere, jam sanctos sedere et regnare cum Christo. Quomodo enim nequaquam in carne sanctus est, cum vivat in carne, et habet conversationem in cœlestibus, cum gradiatur in terra, et caro esse desistens, totus vertatur in spiritum: ita eum in cœlestibus sedere cum Christo. Regnum quippe Dei intra nos est, et ubi fuerit thesaurus noster, ibi erit et cor nostrum (Luc. XVII), firmique et stabiles sedemus cum Christo, sapientia, verbo justitia, veritate. Potest autem et hoc dici, ut quomodo arrhabonem Spiritus sancti accepimus, necdum ejus totam plenitudinem consecuti, sic et sedere nos cum Christo atque regnare, necdum perfectam sessionem in cœlestibus obtinentes. (Aug.) Nam prædixit: *Convivificavit nos Christo*, hoc dicit ad Corinthios, ut qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit; et illud, quod dicit: *cujus gratia sumus salvati facti*, jam velut perfectum sit, loquitur, quia in spe tenet. Nam apertissime alibi dicit: *Spe enim salvati facti sumus*: ideoque et hic sequitur, et tanquam perfectum enumerat, quod futurum est, et simul, inquit, *excitavit, et sedere fecit in cœlestibus in Christo Jesu.* Certum enim quia in cœlestibus Christus jam sedet, nondum autem nos, sed quia spe certa, quod futurum est, jam tenemus, simul sedere nos dixit in cœlestibus, nondum in nobis, sed jam in illo; atque ut intelligamus adhuc futurum sequitur et dicit: *Ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Jesu.* (Hier.) Quanta sit beneficii magnitudo et quam multiplex gratia, qua nos Dominus de sæculi istius perturbationibus liberatos sedere fecit et regnare cum Christo, hinc vel maxime comprobatur, quod in futuris sæculis non uni, sed omnibus suam cunctis rationabilibus creaturis super nos ostensurus est gloriam suasque divitias monstraturus; quod nos, qui quondam lege tenebamur inferni, et propter vitia atque peccata, ut operibus carnis, ita eramus et supplicii destinati; nunc in Christo regnemus, sedeamusque cum eo, sedeamus non in humili quocunque loco, sed super omnem principatum et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen, quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Si enim Christus suscitatus a mortuis sedet ad dexteram Dei in cœlestibus super omnem principatum, et potestatem, et virtutem et cætera, et nos sedemus regnabimusque cum Christo, necesse est super his, quæ sedet, sedeamus. Sed qui diligens lector est, statim requirit et dicit: Quid ergo? major homo angelis et cunctis in cœlo potestatibus? quod quia periculosum est respondere, principatus et potestates et virtutes, et dominationes, et omne nomen, quod nominatur, non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, maxime, quia omnia subjecta sunt pedibus Christi, non ad bonam partem, sed ad contrariam referet, ut dicat eos esse angelos refugas, et principem mundi istius, et Luciferum, qui mane oriebatur, super quibus sancti cum Christo in fine sessuri sunt, illis quoque tri-

buentes beneficium, qui nunc infreni et male libertate sua abutentes passim vagantur et per præcipitia corrumpunt peccatorum. Cum autem tales habuerint sensores, juxta sedentium voluntatem incipient gubernari. Hoc vero, quod ait : *ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitiæ gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Jesu*, ad illam intelligentiam transferet, quod non simus merito nostro, sed gratia ejus salvati, et majoris bonitatis indicium sit pro peccatoribus magis, quam pro justis mori, « pro bono enim forsitan quis audeat interire, » et daturus nobis sit, quæ nec oculus vidit nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt : quæ omnia ex parte jam dederit in Christo Jesu, quia nullum absque Christo bonum dici potest. *Gratia enim estis salvati per fidem, et hoc non est ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur.* Ideo, inquit, abundantes divitiæ gratiæ suæ in bonitate superventuris sæculis ostensurus est, quia gratia salvi facti estis per fidem, non per opera : et hæc ipsa fides, non ex vobis, sed ex eo, qui vocavit vos. Hoc autem ideo, ne forsitan nobis cogitatio occulta subreperet : si per opera nostra salvati non sumus, certe vel per fidem salvati sumus, et alio genere nostrum est, quod salvamur. Addidit itaque et dixit, fidem quoque ipsam non nostræ voluntatis esse, sed Dei muneris : non quod liberum homini tollatur arbitrium, et secundum illud Apostoli ad Romanos : Non sit volentis, neque currentis, sed Dei miserentis (*Rom. ix*) : verum quod arbitrii ipsa libertas Deum habet auctorem, ut ad illius beneficium cuucta referantur, cum etiam bonum nos velle ipse permiserit. Hoc autem totum propterea, ne quis gloriatur a semetipso et non a Deo esse salvatum. (*Aug.*) Et ne ipsam sibi saltem fidem sic arrogarent, ut non intelligerent divinitus esse donatam, sicut idem Apostolus alio loco dicit, ut fidelis esset misericordiam consecutus. Hic quoque adjunxit atque ait : « et hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur. » (*Amb.*) Verum est, quia omnis gratiarum actio salutis nostræ ad Deum referenda est, qui misericordiam suam nobis præstat, ut errantes revocaret ad vitam et non querentes verum iter ; ideoque non est gloriantium nobis in nobis ipsis, sed in Deo, qui nos regeneravit nativitate cœlesti per fidem Christi, ad hoc ut bonis operibus exercitati, quæ Deus nobis jam renatis decrevit promissa mereamur accipere. *Ipsius enim sumus factura creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* (*Hier.*) Reddit causas quare gratia salvati sumus per fidem, et hoc ipsum non ex nobis, sed ex munere Dei dicens : *Ipsius enim creatura sumus*, hoc est, quod vivimus, quod spiramus, quod intelligimus et credere possumus, ipsius est, quia ipse conditor noster. Sed diligenter observa, quia non dixerit, *Ipsius figuratio sumus atque plasmatio*, sed *ipsius factura sumus*. Plasmatio quippe originem de terræ limo trahit, factura vero juxta similitudinem et imaginem sumpti exordium, quod in centesimo quoque octavo

decimo psalmo simul positum diversa significat : *Manus tuæ fecerunt me et plasmaverunt me* : factura primum locum tenet, deinde plasmatio : et quia creationis et conditionis nomen ad magna semper solet opera copulari, verbi causa : illa urbs condita est, et ab initio creatus est mundus, et unusquisque sanctorum per varia dogmata atque virtutes in semetipso mundus est totus, propterea nunc creati in Christo dicimur, et creati in operibus bonis, sive quæ ipsi fecimus, vel facturi sumus, sive in aliis creaturis, ad quæ nostra conversatio transferenda est, ut quæ præparavit Deus, in illis ambulemus, spe magna jam nobis data, dum in his ambulaturi sumus, quæ Deus magnopere præparavit. Et quia semel ad nomen creaturæ venimus, et sapientia in Proverbiis Salomonis se creatam dicit initium viarum Domini (*Prov. viii*), multique timore, ne Christum creaturam dicere compellantur, totum Christi mysterium negant, ut dicant non Christum in hac sapientia, sed mundi sapientiam significari. Nos libere proclamamus, non esse periculum eum dicere creaturam, quem vermem et hominem, et crucifixum, et maledictionem, tota spei nostræ fiducia confitemur, maxime, cum ex duobus versiculis qui præcedunt, ipsa sapientia promittat esse dicturam quæ post sæcula sunt ; cum autem Christus sæcula fecerit, et quæ deinceps loquitur, ea sint, quæ post sæcula dicturum se esse promiserit, ad incarnationis mysterium, non ad naturam Dei referenda sunt, quæ sequuntur, licet in Hebræis codicibus non habeatur : « Dominus creavit me initium viarum suarum, » sed : *Dominus possedit me*. Inter possessionem et creationem multa distantia est : quia qui possidetur, is utique est, atque subsistit, et est proprius, qui possidetur : creator vero ille, qui non erat antequam fieret, aut certe de eo quod erat, transfertur in aliud, sicut et nos nunc creati dicimur in Christo Jesu : utique non quia ante non fuimus, sed creati in operibus bonis. Quod David quoque in Psalmo deprecatur dicens : *Cor mundum crea in me, Deus* (*Psal. l*), et certe mundum cor ante conspectum Dei habuerat, quando de eo Dominus loquebatur : *Inveni David filium Jesse secundum cor meum* (*Act. xiii*) ; sed sicut ibi creatio instaurationem sonat, ita et in nobis et in Christo per singula opera et profectus creatura atque conditio accipi potest, ut quotidie in credentibus, qui varie secundum merita montes dicuntur et valles et colles atque campestria, Christus creatus, natus, conditus est.

Propter quod memores estote quod aliquando vos gentes eratis in carne, qui dicebamini præputium ab ea, quæ dicitur circumcisio in carne manu facta, quia eratis in illo tempore sine Christo alienati a conversatione Israel et hospites testamentorum promissionis, spem non habentes et sine Deo in hoc mundo. (*Amb.*) Commonet gentes, ut reminiscentes quid fuerint, erant enim carnales et sine spe, nullam promissionis communionem habentes Judæorum in Christo (Judæis enim promissus erat Christus, non gentibus), propensius gratias agant Deo per Christum, qui mi-

sericordia sua fecit illos participes spiritualium, cum essent carnales. Ideo tamen circumcisio, ait, in carne manu facta, ut significaret et aliam non manufactam spiritalem. (Hier.) Gentes Ephesios in carne vocans ostendit in spiritu esse non gentes, sicut e contrario Judæi in spiritu gentes sunt et in carne Israelitæ. Quadrifariam Judæi dividuntur et gentes: alii sunt in carne circumcisi et in spiritu, qualis fuit Moyses et Aaron, apostoli et Nathanael, cujus occultum Judaismum Dominus intuens ait: *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est* (Joan. 1). Alii nec carne nec spiritu circumcisi sunt, qualis fuit Nabuchodonosor et Pharaon et hodie barbararum et Romanarum gentium multitudo, quæ non credunt in Deum. Tertii, qui tantum in carne sunt circumcisi et spiritu incircumcisum habent, ad quos propheta dicit: *Circumcidimini Deo vestro, et nolite circumcidere carnem præputii vestri* (Jer. iv); et alibi: *Omnes gentes incircumcisi carne: domus vero Israel incircumcisi sunt corde* (Jerem. 1x). Extremi, de quibus nunc dicitur, « quia aliquando vos gentes eratis in carne, qui dicebamini præputium ab ea quæ dicitur circumcisio in carne manu facta, » qualis hodie universa est turba credentium et totus ex Gentibus mundus est plenus. Ad distinctionem igitur spiritualium Gentium Judæorum, Ephesii Gentes vocantur in carne, quia secundum Spiritum Israelitæ sunt. Nam et in alio loco carneum Israel Scriptura commemorans ait: *Videte Israel secundum carnem* (I Cor. x), quia in spiritu non erat Israel. Pulchre autem etiam verba moderatus est: *Qui dicebamini præputium, et eratis ab ea, quæ dicitur circumcisio in carne manu facta, non quo sit circumcisio, sed quo ipsa sibi hoc nomen assumat, et sit vere circumcisio manufacta, non Spiritu: simul et illud est attendendum, quod nos, quos sine Christo alienatos quondam a conversatione Israel esse memoravit, et peregrinos a promissionibus et testamento Dei, nunc postquam in Christum credidimus, sicut repromissiones et testamenta ejus accipimus, ita quoque conversationem habere dicamur Israel, quomodo conversatio universa legalis expletur in nobis. Quia videlicet lex spiritalis est, et magis circumcidamur et sabbatizemus in spiritu, spirituales victimas offerentes, illorum templo altarique destructis, nos Deo fructuum nostrorum decimas offeramus; nos immolemus agnum immaculatum, et accincti lumbos, expediti pascha comedamus; sicut enim circumcisio dicitur in carne manu facta; ita ad distinctionem ejus intelligitur alia esse circumcisio, quæ non sit, sicut diximus, manu facta, sed spiritu. Quod autem ait, « spem non habentes et sine Deo in hoc mundo, » non quo plures deos, antequam in Christum crederent, Ephesii non habuerint atque venerati sint, sed quo qui absque vero Deo sit, nullum deum habeat. Et significanter additum est, « sine Deo in mundo; habebant quippe Deum, quem eos habituros Deus ante cognoverat, et apud præscientiam Dei non erant sine Deo, sed in mundo erant absque Deo. Nunc autem in Christo Jesu vos, qui aliquando eratis longe,*

A facti estis prope in sanguine Christi. Deus ubique est, et totus ubique est, a quo quis potest separari, cum in eo sint omnia? et ipse per prophetam loquitur: « Ego Deus appropinquans et non de longe. » Et Psalmista testatur: « Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. » Cum igitur in ipso sint omnia, procul tamen ab impiis dicitur, juxta illud, « longe est Dominus ab impiis. » Iste, a quo impii longe sunt, vicinus est sanctis. Denique dum ab Ephesii esset procul, in sanguine Jesu prope eis factus est. Et diligentius intuendum, quod absque cruore Domini Jesu nemo appropinquet Deo. (Ambr.) Adhuc donum et gratiam Dei commendat, cui nos semper velut obnoxios gratias vult referre. Idcirco enim sanguine Christi proximos nos Deo factos memorat, B ut, quantum affectum circa nos habeat Deus, ostenderet, qui pro nobis Filium suum mori permisit, ut et nos in fide ejus durantes, omnibus exitis pro illo nobis illatis, non cedamus, scientes plus illum de nobis mereri, quam quæcunque ab inimicis possunt inferri. Ille enim, cum sit Dominus et nullius egeat, obtulit se pro nobis, ut non illi, sed nobis proficeret. Nos enim etiamsi nobis non proficeret, forte cogemur mori pro ipso Domino servi: quanto magis cum non solum illius, sed et nostra mors nobis præstet effectum!

Ipsa enim pax nostra, qui fecit utraque unum. (Hier.) Dicens: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis* (Joan. xiv). Quomodo enim sapientia sapientes facit, et justitia justos, et sanctificatio sanctos, et vita viventes, sic et ipse pax facit nos pacatos, ut dicamus: *cum his qui oderunt pacem, eram pacificus* (Psal. cxix). Si autem Christus credentium pax est, quicumque sine pace est, consequenter non habet Christum. *Qui fecit utraque unum, et medium parietem maceris solvens inimicitias in carne sua.* (Ambr.) Pacem fecit inter circumcisionem et præputium passio Salvatoris. Inimicitiam enim, quæ velut paries media erat, et dividebat circumcisionem a præputio, et præputium a circumcisione, hanc solvit Salvator, dans legem, ut neque Judæus præsumens de circumcisione reprobari Gentilem, neque Gentilis fides de præputio, id est, de paganitate abominaretur Judæum; sed ut ambo innovati, unius Dei fidem sequerentur in Christo. Omnia enim quæ docuit Salvator, tunc firmavit, quando surrexit; parietem tamen, qui medius erat, dividens inter legem factorum et gentilitatem, maceris sive sepem significavit, id est, non parietem stabilem, neque robustam; quia neque Gentilitas firma res erat, quasi ab homine inventa, neque circumcisio et neomeniæ escarum et sacrificiorum, vel sabbatorum stabilis et fixa observatio; sic enim data sunt, ut cessarent, adveniente Christo: quamvis enim Deus hæc dederit, sed ad tempus, fidei autem firma et sine successore est prædicatio. *Legem mandatorum decretis evacuens, ut duos condat in semetipso, in unum novum hominem faciens pacem.* Hoc est, quod supra summam memoravi, quia legem, quæ data erat Judæis in circumcisione, et in neomeniis, et in escis, et in sacri-

ficiis, et in sabbato, evacuavit, hoc est, cessare jam ussit, quia oneri erat, et sic fecit pacem. Unde Petrus apostolus dicit in Actibus apostolorum : *Quid imponitis jugum supra cervicem fratrum, quod neque patres nostri neque nos portare potuimus ?* (Act. xv.)

Ut exhiberet et reconciliaret ambos in uno corpore Deo per crucem. Sublata inimicitia morte sua, Christus prius populos inter se reconciliavit; deinde Deo patri pacificos fecit, ut homines naturæ unius, quia diversi facti fuerant per errorem, membra efficerentur unius corporis novi, cuius caput Christus est. *Interficiens inimicitias in semetipso, et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem his qui prope, quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem.* (Amb.) Idem sensus est, interfecit enim inimicitiam in se, dum pro omnibus tam Judæis quam gentilibus mortuus est : omnibus enim proficit mors Salvatoris. Resurgens enim a mortuis, damnata morte, quæ tenebat omnes, ostendit quam spem haberent credentes in eum. Hinc mandavit prædicationem, qua omnes convocarentur ad Deum patrem in unitate Spiritus, scissa discordia, ut sive Judæi, qui prope ideo dicuntur, quia ipsorum patribus facta promissio est; sive Gentiles, qui ideo longe dicuntur, quia Dei legem non receperunt datam per Moysen, sublato præterito ritu, susciperent fidem Christi, per quam efficerentur unum. (Hier.) Postquam ergo sapientiam carnis, quæ est inimica Deo, in sua salvator carne destruxit et præcepta legalia evangelicis dogmatibus commutavit, ut de Judæo atque Gentili unum populum faceret Christianum, Evangelizans nobis, qui longe eramus, et reliquiis Judæorum, qui de Israel per Apostolos crediderunt, pacem atque concordiam, tunc per ipsum accessimus ad Deum, et unum in Spiritu patrem nos habere cognovimus; completumque est illud, quod in Evangelio Dominus loquebatur dicens : *Ut fiat unus pastor et unus grex* (Joan. x). Et iterum : *Et alias oves habeo quæ non sunt ex hoc ovili* (Ibid.); nos significans ex gentibus congregandos. Inimicitia autem, quæ in Salvatoris carne destructa est, etiam per crucem est interfecta. Scriptum est enim, *ut reconciliaret utrumque in uno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitiam in ea*, non ut in Latinis codicibus habetur *in semetipso*, propter Græci pronominis ambiguitatem, *ἐν αὐτῷ* enim, et *in semetipso*, et *in ea*, id est, in cruce, intelligi potest, quia crux, id est, *σταυρὸς*, juxta Græcos generis masculini est. Lex quoque mandatorum subversa est in dogmatibus, postquam circumcisio et sabbatismus, qui relictus est populo Dei, et Pascha et Pentecoste, et non apparere in conspectu Dei vacuum, sunt altius intelligenda, quam resonant, et ab occidente littera recedentes, cœpimus vivificantem Spiritum sequi. Quod autem ait, *veniens pacem evangelizavit vobis, qui fuistis longe*, hoc est, Gentibus, et pacem his qui prope, id est Judæis, videtur mihi de Isaia aliis verbis testimonium protulisse, et Scripturæ sententia abusum quasi sua.

Scriptum est quippe in eo : *Vias ejus videt sanavi eum et consolatus sum eum, et dedi ei consolationem veram, pacem super pacem his qui longe erant et qui prope* (Isa. lvi), et hæc quidem juxta vulgatam editionem dicta sint. Cæterum qui illud Apostoli legit de Christo memorantis : *Pacem faciens per sanguinem crucis suæ his qui in terra erant, et his qui in cælis*, et cætera quæ in eodem dicuntur loco, non putabit nos, qui juxta spiritum Israel vocamur fuisse longe, et Judæos, qui tantummodo Israel nuncupentur in carne, fuisse prope, et hanc totam intelligentiam ad angelos virtutesque cœlestes, et ad animas temperabit humanas, quod in suo Christus sanguine terrena et cœlestia copularit, quæ inter se antea dissidebant; et bonus pastor morbidam ad montes reportans ovem, fecerit esse cum cæteris, drachmam quæ perierat drachmis quæ salvæ fuerant copulaverit (Luc. xv), et mandata legalia ad illa retraxerit dogmata, ad quorum typum et imaginem Moyses quæ essent in tabernaculo fabricanda conspexit. Atque ita fieri, ut crux Domini non solum terræ, sed cœlo profuerit, non tantum hominibus, sed et angelis, et omnis creatura Domini sui cruore mundata sit. Quod autem ait, *ut duos conderet in semetipso in unum novum hominem*, et quod magis videtur superiori de Judæis atque Gentilibus sensui convenire, sic suæ intelligentiæ coaptabat, ut dicat hominem juxta imaginem et similitudinem Dei factum, eandem post reconciliationem formam recepturum, quam et nunc angeli habent, et ipse perdidit. Novum autem hominem esse dicit, qui quotidie renovatur, et habitaturus est in novo mundo, quando erit cœlum novum et terra nova, et bibiturus est calicem Jesu novum in regno Dei, et cantaturus anticum novum, et Veteris Novique Testamenti lectione gaudebit. Illud quoque quod alibi scribitur : *Ecce facio omnia, quæ nunc orientur* (Isa. xliii), sic sentiet, ut principium innovationis in præsentis sæculo fieri æstimet. Cæterum, perfectam consummatamque novitatem necdum in isto sæculo putet compleri posse. Et quomodo nunc per speculum videmus in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (I Cor. xiii) : sic et instaurationem novi hominis, tunc plene perfecteque complendam, cum cœlestia terrenaque fuerint copulata, et in uno Spiritu et sensu eademque sententia accesserimus ad patrem. Nescio quid tale et in Epistola alia, si quis tamen eam recipit, prudentibus quibusque lectoribus subindicat dicens : *Hi omnes testimonium accipientes fidei, non retulerunt promissionem a Deo pro nobis melius quid providente, ut non absque nobis consummarentur* (Hebr. xi); propterea et universa creatura congemiscit nobiscum, qui in tabernaculo isto ingemiscimus, et condolet, quia timorem Dei in utero concepimus, et dolemus, et præstolamur revelationem filiorum Dei, ut de vanitate servitutis, cui nunc subjecta est, liberetur, et fiat unus pastor et unus grex, et oratio Dei compleatur dicentis : *Fiat voluntas tua in cælo et in terra.*

Ergo jam non estis hospites et advenæ, sed estis cives sanctorum et domestici Dei. Ad id quod supra

dixerat, « peregrini testamentorum et repromissionis, » nunc respondet, *ergo jam non estis hospites*, id est, peregrini; et ad illud, quod præmiserat, « alienati a conversatione Israel, » modo respondet, *estis cives sanctorum et domestici Dei*. (MAURUS.) Quia qui aliquando longe fuistis non habentes repromissiones de Christo vel salute vestra; nunc vero prope estis, non solum prope, sed etiam cives sanctorum. *Superedificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum*. (Ambr.) Hoc est supra novum et Vetus Testamentum collocati. Quod enim apostoli prædicaverunt, prophetæ futurum dixerunt, quamvis dicat ad Corinthios: *Deus*, inquit, *primum posuit in Ecclesia apostolos, secundo prophetas* (I Cor. xi); sed hi alii prophetæ sunt. Illo enim loco de ordinatione Ecclesiæ disputat; hic vero de fundamento Ecclesiæ; prophetæ enim disposerunt, et apostoli fundamenta jecerunt. Unde dicit Dominus ad Petrum in *Super istam petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi), hoc est, in Catholicæ fidei confessione statuam fideles ad vitam. Nam et David disposuit domum Dei, et signavit locum, ubi fieret, Salomon vero fundavit eam. *In ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in Domino, in quo et vos coedificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto*. (Ex Hieron.) In quo et vos Ephesii ædificamini in templum ex vivis lapidibus Deo summo. Quod si universa ædificatio sive ex Judæis, sive ex Gentibus constructa, et compaginata per angularem lapidem, qui duos parietes conjungit, crescit in unum templum unius Dei: nonne nobis omni labore studendum est, ut flamus illi lapides, de quibus scriptum est: *Lapides sancti volvantur super terram* (Zach. ix); et cum fuerimus vivi lapides ex omni parte dolati, leves, politi, nullam habentes scabredinem, ædificemur in templum et faciamus in nobismetipsis habitaculum Deo, ut dignetur in Spiritu sancto habitare in nobis. (Amb.) Duos enim populos in se suscepit Salvator et fecit unum in Domino, sicut et lapis angularis duos parietes continet in unitate domus firmatos. Fideles enim superficies sunt templi Dei in Spiritu conversantes, ut possint hæredes fieri cœlestis habitationis. (Alban.) Potest autem omnis ædificatio super fundamentum apostolorum prophetarumque constructa non solum nos, sed et cœlestes significare virtutes, ut universi pariter fiant habitaculum Dei in Spiritu sancto. Summus vero lapis per quem omnia conjuncta sunt, Christus est Dei Filius, lapis præcisus de monte sine manibus (Dan. ii), de quo Psalmista testatur dicens: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, a Domino factum est istud* (Psal. cxvii): reprobatus est quippe a Pharisæis, qui videbantur legis Domini habere notitiam Deique templum legalibus ædificare mandatis, et assumptus a Deo in angularem lapidem, ut duos parietes ipse medius contineret, et per illum uterque populus ad Deum haberet accessum et Gentes coedificarentur populo Dei in unam domum spiritalem Deo dignissimumque habitaculum.

CAPUT III.

Præmittit Apostolus ad orandum pro Ephesii dispositionem, et pro eis orat, totum bonum eorum Deo attribuendo.

Hujus rei gratia ego Paulus vincus Christi Jesu pro vobis gentibus, si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis, quoniam secundum revelationem mihi notum factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi, prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi. (Hier.) Quantum ad consequentiam sermonis textumque eloquii pertinet, ad id, quod præmisit, *hujus rei gratia ego Paulus vincus Jesu Christi, pro vobis Gentibus*, diligentissime perquirentes, nihil quod ei reddiderit, potuimus invenire. Neque enim dixit: *Hujus rei gratia ego Paulus hoc vel hoc feci, vel illud docui, sed suspensa manente sententia transgressus ad alia est, nisi forte ignoscentes ei, quod et ipse confessus est dicens: Et si imperitus sermone, non tamen scientia* (II Cor. xi), sensuum magis quæramus in eo ordinem, quam verborum, qui sic reddi potest: *Hujus rei gratia ego Paulus vincus Jesu Christi et vincus pro vobis, qui estis ex Gentibus, cognovi mysterium, ut vobis quoque illud traderem, sicut in hac eadem Epistola haud paulum [ante paululum] sum locutus. Debentis autem audire dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis, qui estis ex Gentibus, pro quibus et vincus sum Jesu Christi: vincum autem Jesu Christi Paulum esse pro gentibus, potest et de mysterio [martyrio] intelligi, quod Romæ in vincula conjectus, hanc Epistolam miserit, eo tempore, quo ad Philemonem, et ad Colossenses, et ad Philippenses in alio loco scriptas esse monstravimus; vel certe quia in pluribus locis lectum est, vinculum animi corpus hoc dici, quo quasi clausa anima teneatur in carcere, dicimus propterea Paulum corporis nexibus coerceri; nec reverti et esse cum Christo, ut perfecta in Gentes per eum prædicatio compleatur; licet quidam alium sensum in hoc loco introducant, quod Paulus prædestinatus et sanctificatus ex utero matris suæ ad prædicationem Gentium antequam nasceretur, postea vincula carnis acceperit. Puto autem, quod et vitiosa in hoc loco elocutio sit: pro eo enim quod debuit dicere, « hujus rei gratia ego Paulus vincus Jesu Christi pro vobis Gentibus, cognovi mysterium, sicut scripsi in modico, prout potestis legentes intelligere, » ait, « hujus rei gratia ego Paulus vincus secundum revelationem, cognitum factum est mihi ministerium [mysterium], » et reliqua. Si vero quis potest etiam juxta sermonis eloquiique contextum docere Apostolum fuisse perfectum, et in artis grammaticæ vitia non incurrisse, ille potius auscultandus est. Nos quotiescunque solœcismum, aut tale quid annotamus, non Apostolum pulsamus, ut malevoli criminantur; sed magis Apostoli assertores sumus, quod Hebræus ex Hebræis absque Rhetorici sermonis nitore et verborum compositione, et eloquii venustate nunquam ad fidem Christi totum mundum transducere valuisset, nisi Evangelizasset eum, non in sapientia verbi, sed in*

virtute Dei. Nam et ipse ad Corinthios ait (*I Cor. ii*) : *Et ego, cum venissem ad vos, fratres mei, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi; et rursus : Et verbum meum et prædicatio mea, non in suasoriis sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis, ut fides vestra non sit in sapientia hominum sed in virtute Dei.* Iste igitur, qui splœcismos in verbis facit, qui non potest hyperbaton reddere sententiamque concludere, audacter sibi vendicat sapientiam, et dicit : *quoniam secundum revelationem cognitum est mihi mysterium sicut scripsi in modico.* Vere enim si quis superiora hujus epistolæ contempletur, videbit ei revelata mysteria quorum partem quamdam modicam suo sermone perstrinxit, non tam totum, quod noverat proferens, quam ostendens ex modico quid taceret. *Prout potestis intelligere legentes, inquit, sensum meum, sive sapientiam in mysterio Christi,* hoc est illud quod in præfatione diximus : nullam Epistolarum Pauli tanta habere mysteria, tam reconditis sensibus involuta, quos et Apostolos nosse se gloriatur, et nobis indicatos breviter ostendit, ut attentius quæ sunt scripta legamus. (*Ambr.*) Quoniam dispensationem divinæ clementiæ, quæ fuerit ante mundum erga salutem gentium ostendit, nunc se legatione hujus doni fungi Dei provisione, Christo mittente, declarat. Dominus enim post resurrectionem suam Apostolos suos vice sua misit prædicare, hunc dirigens ad conversionem gentium, sic enim dixit ad eum : *Vade, ego longe ad gentes mittam te.* Dominico ergo verbo usus est, cum dicit, « pacem vobis qui longe, et pacem his qui juxta, » « si tamen audistis dispensationem gratiæ, quæ data est nobis in vos. Vult eos scire quia Dei judicio a Christo missus est prædicare gentibus mysterium gratiæ Dei. » Secundum revelationem, notum mihi factum est mysterium, sicut ante scripsi in modico, prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi. » Ostensam sibi significat revelationem mysterii Dei, de quo prius breviter se memorat scripsisse, hoc est temperate, prout poterant capere prudentiam Apostoli in sacramento Christi.

Quod aliis generationibus non est agnatum filiis hominum, sicut nunc revelatum est sanctis apostolis ejus et prophetis in spiritu, esse gentes coheredes et concorporales et participes promissionis in Christo Jesu, per Evangelium, cujus factus sum minister secundum donum gratiæ Dei, quæ data est mihi secundum operationem virtutis ejus. (*Hier.*) Mysterium Christi, quod ex parte supra Apostolos consecutus est, quomodo aliis generationibus fuerit ignotum plenius retractandum videtur, utrumne Abraham, Jacob, Moyses, Isaias, et cæteri Prophetæ illud ignoraverint, annon? A quibus esse prædictum adventum Domini et vocationem gentium Scriptura commemorat. Abraham quippe vidit diem ejus et lætatus est (*Joan. viii*), et dicitur ei : *Benedicentur in semine tuo omnes gentes (Gen. xxii)*; et Jacob de eo qui oriundus esset ex Juda prophetice loquitur : *Et ipse erit exspectatio gentium (Gen. xlix).* Moyses quoque

maiores divitias Ægypti thesauris opprobrium Christi arbitratus est. Et Isaias : *Ecce, inquit, virgo in utero accipiet et pariet filium (Isa. vii)*; et alibi : *Virga Jesse et qui exsurget ad regnandum in gentibus, in ipso gentes sperabunt (Isa. xi)*; et ne longum fiat pauca de psalmis dixisse sufficiat : *Adorabunt in conspectu ejus omnes familiæ gentium (Psal. xxi)*; et iterum : *Omnes gentes servient ei (Psal. lxxi)*, et adhuc manifestus de populo Israel et de Domino Salvatore : *Visita vineam istam et perface eam, quam plantavit dextera tua, et super virum, quem confirmasti tibi (Psal. lxxxix).* Cujus etiam corporis dispensatio indicatur in consequentibus : *fiat manus tua super virum dextera tuæ.* Aut igitur juxta Montanum patriarchas et prophetas in extasi locutos accipiendum, et nescisse quid dixerint, aut, si hoc impium est, spiritus quippe prophetarum prophetis subjectus est, intellexerunt utique quæ locuti sunt. Et si intellexerunt, quæratur quomodo Paulus dicat quod aliis generationibus non fuit notum, fuisse Christi Apostolis revelatum. Aut igitur illud est respondendum, quod caute Apostolus signanterque testatus sit filiis hominum ignotum fuisse mysterium, non filiis Dei ad quos loquitur : *Ego dixi : Dii estis et filii excelsi omnes (Psal. lxxxii).* Quod scilicet hi, qui spiritum adoptionis acceperunt, de quibus patriarchæ et prophetæ fuerunt, Dei scierint sacramentum, aut si hoc non recipitur, et si nimium violentum et coactum videtur, illuc sermo transibit, ut dicat, non definite et generaliter dixisse Paulum aliis generationibus fuisse ignotum omnino Domini sacramentum, sed sic quomodo nunc revelatum est sanctis et apostolis nescisse patriarchas veteres et prophetas. Aliud est enim in spiritu ventura cognoscere, aliud ea cernere opere completa. Unde et Joannes propterea major prophetis omnibus dicitur, quia quem cæteri prophetaverunt, ipse conspexit et digito demonstravit dicens : *Ecce Agnus Dei : ecce qui tollit peccata mundi (Joan. i).* Juxta quem sensum et illud exponi potest : *Multi prophetæ et justii cupierunt videre quæ videtis, et non viderunt; et audire quæ audistis, et non audierunt (Luc. x).* Hæc igitur videre et audire cupiebant, quia futura cognoverant. Quod si nesciebant ventura, quomodo desiderare poterant, quæ penitus ignorabant? Legimus in regnorum libris Dominum Salomoni in somnio pollicentem atque dicentem : *Pro eo quod petisti a me verbum istud et non petisti tibi dies multos, neque postulasti divitias, neque animas inimicorum tuorum, sed petisti ut intelligeres et audires judicium, ecce feci verbum tuum et dedi tibi cor prudens, ut sapiens sis tu, et postea non surget similis tui (III Reg. iii).* Et quomodo quidam putant apostolis Christi revelatum esse mysterium, quod ignotum fuerat Salomoni, cum apostolis omnibus sapientiosem fuisse Salomonem, et retro patriarchis vox divina pollicita sit? qui de se quoque ipso loquitur confidenter : *Deus docuit me sapientiam et intellectum sanctorum cognovi (Sap. vii).* Nec non et David de scientia occulti mysterii gloriatur dicens : *Incerta et occulta sapientiæ tuæ mani-*

festasti mihi, et ad eum qui sibi de sapientia sup-
 plaudebat Deus loquitur per prophetam : *Nunquid*
sapientior es Daniele (Ezech. xxviii)? Aut ille igitur,
 de quo supra jam disseruimus, tenendus est sensus,
 ita patriarchas et prophetas, ut nunc apostolis re-
 velatum est, Christi ignorasse mysterium, quia aliud
 est tenere quid manibus, aliud in spiritu futurum
 prævidere. Aut dicendum, quomodo non sunt similes
 facies faciebus, sic nec esse corda cordibus, et juxta
 Apostolum diversa esse charismata, alium habere
 prophetiam, alium genera linguarum, alium dona
 curationum, alium opulationes et gubernationes,
 illum esse sapientem, hunc fidelem, istum pollere
 conscientia secretorum, illum simplici tantum fide
 esse contentum. Neque enim omnes in exemplum
 Salomonis de naturis bestiarum et volucrum et her-
 barum, similiter sunt locuti, ut disputarent a cedro
 Libani usque ad hyssopum, quæ exiit per parietem,
 econtrario Salomon non ita forsitan viderit ut Moyses
 omnes species victimarum et culturæ Dei. nec ei facie
 ad faciem Dominus sit locutus, nec vasorum tan-
 tam vel habuerit, vel intellexerit supellectilem,
 quorum typum illi in monte Dominus ostendit. Et
 quomodo patriarchæ et prophetæ habuerunt aliqua,
 quæ apostolos non habuisse credendum est, sic
 econtrario pro opportunitate temporis et pro Evan-
 gelii prædicatione habuerunt apostoli magis notum
 mysterium Christi, quod scierunt quidem et sancti
 antiquitus viri, sed non ita ut apostoli, quibus præ-
 dicandi necessitas incumbat. Quod autem hoc mys-
 terium, quod sicut nunc aliis generationibus non
 fuit revelatum? utique illud, quod sequitur, « esse gen-
 tes cohæredes et concorporales, et comparticipes
 promissionis in Christo Jesu, per evangelium, »
 cuius factus est Paulus minister, secundum donum gratiæ
 Dei, quæ data est ei juxta operationem virtutis ejus.
 Scio appositionem conjunctionis ejus, per quam di-
 citur, *cohæredes, et concorporales, et comparticipes*,
 indecoram facere in Latino sententiam, sed quia ha-
 betur in Græco, et singuli sermones, syllabæ, apices,
 puncta, in divinis Scripturis plena sunt sensibus,
 propterea magis volumus in compositione structura-
 que verborum, quam intelligentia periclitari. Gen-
 tes idcirco cohæredes sunt Israeli, sive, quod melius
 arbitramur, Christo cohæredes sunt, ut hæreditas
 nostra Deus sit, et cohæredes Christi. Quod et in
 alio loco scriptum est (*Rom. viii*) : *Hæredes Dei,*
cohæredes autem Christi; non quod aliqua inter nos
 possessio dividatur, sed quod ipse sit Dominus hære-
 ditas nostra atque possessio. *Dominus* quippe, ait,
hæreditas nostra est. Et alibi, *Dominus pars mea, et*
hæreditas mea (Psal. xv). Concorporales autem illud
 significat, ut quemadmodum in uno corpore multa
 sunt membra, verbi gratia, oculi, manus, aures, pe-
 des, venter et genua, et cum in uno sunt corpore,
 habent differentias suas, ut pro se invicem lætentur
 et doleant, sic scilicet diversas habent gratias hi
 qui in Christo crediderunt, in uno tamen sint Eccle-
 siæ corpore conglobati; et in superioribus quidem

A duobus verbis, id est, in eo quod ait, *cohæredes et*
concorporales, poterat in uno corpore diversum ali-
 quid suspicari. Ex eo autem quod addidit « et com-
 participes promissionis in Christo Jesu, » omnis pe-
 nitus diversitas amputata est. Ubi enim una compar-
 ticipatio est, universa communia sunt. Pulchre
 etiam addidit, *per Evangelium, cuius factus sum mi-*
nister secundum dona gratiæ, quæ data est mihi juxta
operationem virtutis ejus, ut Dei gratiam, non suum
 meritum demonstraret, sciebat se namque perseca-
 torem fuisse, et Christi Ecclesiam vastasse : ex qua
 humilitate arrogantiae penitus crimen excluditur,
 super quam nonnulli eum reprehendum pu-
 tant, quia sibi dixerit mysterium revelatum, quod
 patriarchis et prophetis fuerit ignotum, nunquam
 enim humilitatis discipulus verbis arrogantiae intu-
 mesceret, Evangelium, cuius minister est, non sui
 meriti dicens fuisse, sed gratiæ Dei. Qui volunt pro-
 phetas non intellexisse quod dixerunt, et quasi in
 exstasi locutos, cum præsentis testimonio, illud quo-
 que quod ad Romanos in plerisque codicibus inve-
 nitur, ad confirmationem sui dogmatis trahunt legen-
 tes : *Et autem qui potest vos roborare juxta Evan-*
gelium meum et prædicationem Jesu Christi secundum
revelationem mysterii temporibus æternis taciti, ma-
nifestati autem nunc per scripturas propheticas et ad-
ventum Domini nostri Jesu Christi, et reliqua (Rom.
xvi). Quibus breviter respondendum est, temporibus
 præteritis tacitum fuisse Christi mysterium, non
 apud eos, qui illud futurum pollicebantur, sed apud
 C universas gentes, quibus postea manifestatum est.
 Et pariter annotandum, quod sacramentum fidei
 nostræ, nisi per scripturas propheticas et adventum
 Christi non valeat revelari. Sciant igitur qui pro-
 phetas non intelligunt, nec scire desiderant, asserentes
 se tantum Evangelio esse contentos, Christi nescire
 mysterium, quod a temporibus æternis gentibus
 cunctis fuerit ignotum. (*Amb.*) Hoc Apostolus asserit
 ostensum a Domino tempore Christi, quod latebat,
 quia gentes participes futuræ essent gratiæ pro-
 missæ in lege; quod ostensum dicit prædicatoribus
 sanctis et prophetis, id est, apostolis et legis expla-
 natoribus, non prophetis veteribus; quamvis enim
 D admitterentur prius ad legem gentiles, sed circumcidi
 jubebantur; et prophetæ scierunt gentes participes
 futuras doni Dei, nam hoc significaverunt multis in
 locis : sed hoc latuit, quia sine circumcissione et
 sabbatis et neomeniis et cæteris talibus, gratiæ Dei
 futuræ essent participes, ut absque lege susciperent
 fidem Christi et salvarentur. Hoc est, quod dicit, « spi-
 ritu esse gentes cohæredes et concorporatas et parti-
 cipis promissionis ejus in Christo. » Qui enim spiritu
 Deum colit opere legis opus non habet. *Per Evan-*
gelium ejus factus sum minister secundum donum gra-
tia Dei, quæ data est mihi secundum operationem
virtutis ejus. Per prædicationem ministerii sui cog-
 nitum asserit donum, quod disposuit Deus gentibus
 juxta virtutis suæ operationem. Operatio enim virtutis
 ejus est, quia Christum suscitavit a mortuis, de-

vieta morte, in qua omnes salvavit : dispensatio tamen Evangelii ejus hæc est, qua agnita est voluntas Dei, quia gentes sine opere legis salvare decrevit. *Mihi minimo omnium sanctorum data est gratia hæc.* (Amb.) Humiliat se, cum se minimum dicit, sciens humilitatem profectum habere. Nam tantam gratiam sibi datam dicit, ut donum hoc, quod ante ignotum fuit præteritis sæculis, sibi asserat concessum, ut hoc manifestaret gentibus. Unde enim minimus sanctorum omnium videri potest, qui antequam baptizaretur, vas electionis appellatus est. *Ut in nationibus evangelizem investigabiles divitias Christi.* Electum se probat ad prædicandum donum Dei in divitiis incomprehensibilibus Christi, quas gentibus jam desperatis largiri dignatus est, ut sine opere salvarentur per fidem. Et manifestum est, quia nemo egregium et maximum munus per indignam mittit personam. Ostendens ergo quantum a Deo mereatur, humiliat tamen se, ut meritum ejus crescat. *Et illuminare omnes, que sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo, qui omnia creavit.* Missum se dicit duplici modo docere gentes mysterium, quod fuit in Deo, ex quo sunt omnia, ut per eum discant ac intelligant Christum semper in Deo et apud Deum, et quia sine circumcisione et cæteris legis mandatis disposuit salvare gentes. Indigni enim inventi sunt Judæi tantum ac talem habere doctorem, sic enim Judæi credebant in Christum, ut legem tamen servarent, quod odibile est apud Deum. Denique dicunt apostoli ad copostolum suum Paulum : *Vides, frater, quot milia sunt in Judæa credentium, et omnes isti æmulatores sunt legis* (Act. xxi). Unde factum est, ut vas electionis ad gentes docendas missus esset, ut vel ipsi fidei sui plenitudinam haberent, nihil de lege, sed in solo Christo sperantes. Manifesto enim sacramento Christi tale donum datum est, quod perfectum salutis haberet effectum. Sicut enim in magna vota, maxima dantur apophoreta, ita et magifico manifestato mysterio, gaudii et lætitiæ causa tam egregio munere donati sunt homines quod illis satis sit ad copiam salutarem. (Hier.) Non puto apostolum Paulum cum mentis suæ concordasse secreto, ut vere se omnibus sanctis infimum esse dixerit, verbi causa, his qui erant in Epheso, qui in Corintho, qui in Thessalonica, vel qui toto orbe crediderant, quod cum humilitatis indicium sit, se omnium sanctorum infimum dicere mendacii est reatus, aliud in pectore clausum habere, aliud in lingua promere. Reperendum est ergo argumentum, quo et Paulus vere omnibus sanctis infimus fuerit, et tamen non de apostolica cecliderit dignitate. Loquitur Dominus in Evangelio ad discipulos : *Qui vult in vobis major esse, fiat omnium minor; et qui vult esse primus, sit omnium novissimus* (Marc. ix), quod Paulus opere complebat dicens : *Puto enim quia Deus nos apostolos novissimos ostendit quasi morti destinatos.* Omnibus igitur, qui se propter Christum infirmos esse cupiebant, apostolus Paulus infirmior erat, et idcirco major. *Omnibus enim, inquit, illis plus laboravi, non autem ego, sed gratia*

A Dei, quæ mecum est (I Cor. xv). Propter quam humilitatem, dum omnium sanctorum est infimus, data est ei gratia hæc in gentibus, ut evangelizaret investigabiles divitias Christi, et doceret dispensationem mysterii absconditi a sæculis in Deo, qui universa creavit. Si investigabiles divitiæ Christi sunt, quomodo evangelizantur in populo? si absconditum est a sæculis mysterium in Deo, qua ratione per Paulum profertur in gentes? sed investigabile et absconditum dupliciter sentiendum, aut quod investigabiles ante divitiæ fuerint, et nunc post Domini apertæ sint passionem, aut certe, quæ natura sua homini ininvestigabilia erant, hæc, Deo reveffente, sunt cognita. Quia aliud est ad secretum curiositate propria pervenire : quod postquam inventum fuerit, desinit esse ininvestigabile, aliud propria diligentia illud quoque posse comprehendere, sed per gratiam Dei. Quod cum scieris et cæteris quoque ostenderis, nihilominus investigabile perseverat, dum tibi, quantum in te est, fuit antequam ostenderetur occultum. Divitias Christi investigabiles, ad ipsum quoque Christum, loquens Psalmista testatur dicens : *Quam infinita multitudo bonitatis tuæ, quam abscondit timentibus te!* (Psal. xxx.) Hæc bonitatis divitiæ ab omnibus retro sæculis absconditæ fuerant in Domino, qui creator est omnium. Ubi sunt Marcion et Valentinus et omnes hæretici, qui alterum mundi, id est visibilium, et alterum asserunt invisibilium conditorem, hunc justum esse dicentes, illum nescio quem semper ignotum, tantum bonum, qui Pater Christi sit? Ecce Deus in quo mysterium Christi ab omnibus retro sæculis absconditum fuit, creator esse omnium prædicatur, ex quo ostenditur idem esse Deus Novi et Veteris Testamenti. Potest autem mysterium a sæculis absconditum et aliter intelligi, quod ipsa illud sæcula ignoraverint, hoc est, omnes spiritales et rationabiles creaturæ, quæ in sæculis fuerunt; sæculum quippe pro his frequentur, quæ in sæculo versantur, accipitur, sicut Paulus ad Galatas loquitur dicens : *Ut eriperet nos de præsentis sæculo nequam* (Gal. i); et in alio loco (Ephes. ii) : *Ut ostenderet in venturis sæculis, pro eo quod est, his omnibus, quæ in supervenientibus sæculis futura erant.*

Ut innotescat principibus et potestatibus in cælestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei secundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro. (Ambr.) Tam bene de hoc sensit Deus, ut non solum gentibus hunc magistrum daret, verum etiam ut per eum veritas Christi innotescat spiritibus in cælestibus, qui sunt principes et potestates. Potestates ideo, quia potentiores sunt inter cæteros spiritus : principes autem eo quod principentur potestatibus, ut agnoscentes per Ecclesiam, quæ multifarie ad vitam attracta est, in Christo unius Dei manere mysterium, desinant ab errore. Idem enim agitur, ut prædicatio ecclesiastica etiam his proficiat, et deserant assensum tyrannidis diaboli, qua se adversus Dei unius fidem iupia præsumptione armavit. Qui sensus in psalmo vice-

simo tertio præscriptus est, ubi Deus universitatis Dominus demonstratur, dicente Dei Spiritu per David: *Domini est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in eo.* (Aug.) Sic ergo fuit absconditum hoc mysterium a sæculis in Deo, ut innotesceret tamen principibus et potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei, quia ibi primitus Ecclesia, quo post resurrectionem et ista Ecclesia congreganda est, ut simus æquales filii Dei. (*Hieron.*) Juxta donum gratiæ, quæ data est Apostolo ut evangelizaret in investigabiles divitias Christi, et doceret in gentibus mysterium, quod a sæculis fuerat ignotum: idcirco id ipsum sacramentum est et revelatum, ut non solum gentibus, sed et principibus et potestatibus per Ecclesiam manifesta fieret multiplex sapientia Dei, quæ juxta propositum veterum sæculorum olim destinata, nunc consummata videtur in Christo. Si autem principibus et potestatibus in cœlis, quas sanctas ministrasque accipere debemus (licet quidam principem aeris istius et angelos ejus interpretentur), ignota fuit multiplex sapientia Dei, quæ nunc eis per Ecclesiam revelata est, quanto magis patriarchis et prophetis ignota fuit, quos supra non ignorasse mysterium Christi, sed ita ut apostolos, nescisse monstravimus! Multiplex quippe sapientia Dei, quæ sermone Græco *πολυτροπικός*, et, ut ita dicam, multifaria appellatur, per Ecclesiam Dei nunc et principibus et potestatibus revelata est, quam olim Deus futuram in sua mente decreverat, et nunc esse perfectam, ex eo quod videmus, agnoscimus. Crux itaque Christi, non solum nobis, sed et angelis cunctisque in cœlo virtutibus profuit, et aperuit sacramentum quod ante nesciebant. Denique ad cœlum cum corpore Dominum revertentem mirantur et dicunt: *Quis est iste qui ascendit de Edom, fulvida vestimenta ejus ex Bozor [Al. Bosra], sic formosus in stola candida?* (*Isa. LXIII.*) Et in alio loco: *Quis est iste Rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ* (*Psal. XLIII.*). Non putemus igitur in Ecclesia esse

A simplicem fidem, sed multiplicem et multifariam esse sapientiam, ut non solum varia sit, sed multa varietate distincta. Respicis cunas Christi, vide pariter et cœlum. Vagientem in præsepe intueris infantem, sed angelos simul auscultas laudantes. Herodes persequitur, sed adorant Magi. Ignorant Pharisei, sed stella demonstrat. Baptizatur a servo, sed vox desuper Dei intonantis auditur. Aquis mergitur, sed columba descendit, imo Spiritus in columba. Ad passionem venit et pati timet, vult transire calicem, et Petrum, quia calicem timebat, accusat. Quid hac stultitia prudentius, varietate distinctius, sapientia obscurius, quam fecit Deus in Christo Jesu Domino nostro? Licet enim a plerisque secundum ordinem juncturamque sermonis Ecclesia facta intelligi possit, et *πρόθεσις*, id est, *propositio*, quam genere neutrali in Latino sermone *propositum* habemus expressam, tamen sapientia magis in Christo facta potest resonare quam cætera. *Fatum quippe Dei sapientius est hominibus* (*I Cor. I.*). Quod si in Christo secundum mysticos intellectus dicitur facta sapientia, intelligant Ariani frustra se de illo testimonio gloriari, in quo sapientia in initio viarum Dei creatam se et genitam loquitur et fundatam. Et utique juxta illos si creata est, nata esse non potuit. Si autem nata est, quomodo et fundata dicitur et creata? *In quo habemus fiduciam et accessum in confidentia per fidem ejus.* Magnum est ergo non solum nos habere fiduciam, sed etiam habere eam in confidentia. Nec tantum habere accessum, sed ut ipse firmior sit accessus, habere illum in confidentia, cujus fiduciæ atque accessus, principium et origo, fides in Christo est. Qui igitur omnia ratione et ordine facit, iste credit in Christum sermonem atque rationem? qui sapientiam poterit comprehendere, credit in Christum sapientiam: qui intellexerit veritatem, credit in Christum veritatem: qui intellexerit justitiam, credit in eum justitiam. Nec opus est plura dicere, cum frequenter mihi necessitas incubuerit similiter de Christo disserendi.

LIBER OCTAVUS DECIMUS.

SEQUITUR CAPUT III.

Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra. (Greg.) Ecce in tribulatione positus alios exhortatur, et in hoc, quod ipse sustinet, alios roborat. Non enim filiorum suorum fuerat more struthionis oblitus, sed metuebat nimis, ne ejus discipuli in prædicatore suo tot persecutionum probra cernentes, fidem in eo Dei despicerent, contra quam innumeræ passionum contumeliæ prevalerent, et idcirco minus dolebat in tormentis, sed magis filiis de tormentorum suorum tentatione metuebat, parvi pendebat in se plagas corporis, dum formidaret in filiis plagas cordis; ipse patiendo suscipiebat vulnera tormentorum, sed filios consolando curabat vulnera cordium. Pensemus ergo cujus charitatis fuerit inter dolores proprios aliis timuisse.

D Pensemus cujus charitatis sit filiorum salutem inter sua detrimenta requirere et statum mentis in proximis etiam ex sua dejectione custodire. (*Ambr.*) Commonet ne scandalum patiantur propter tribulationes, quæ sanctis a perfidis irrogantur; ad gloriam enim pertinet illorum, si in tribulatione magistri non fuerint scandalizati discipuli, spe hac firmati, quia fidelium pressuræ futuri sæculi gloria erigentur. Hæc enim fidelium probatio est, si fidei suæ spem advertant. (*Hieron.*) Id quod Latinus translator expressit, *ne deficiatis*, potest juxta Græci sermonis ambiguitatem ita legi, *ne deficiam*, ut sit sensus: « propter quod peto ne deficiam in tribulationibus meis, etc. » Hoc est ergo, quod Apostolus rogat et a Domino magno opere deprecatur, ne deficiat in pressuris suis. Videbat quippe se de Hierusalem usque ad Illyricum Evange-

lium prædicasse, isse Romam, ad Hispanias vel per-
 rixisse, vel ire disponere. Totus mundus ad doctrinam
 ipsius de potestate principis tollebat, deserebantur
 idola, et cultoribus templa deserta squalore et sordibus
 replebantur, ob quam causam omnis exercitus de-
 monum, omnis turba inimicarum fortitudinum con-
 tra ipsum, facto cuneo, dimicabat, ut per tribula-
 tiones et angustias Evangelium Christi desineret
 prædicare, et lassus aliquando requiesceret. Hoc est
 itaque quod ait: *Peto ne deficiam in tribulationibus
 meis pro vobis.* Totam enim quod patior, quod tri-
 bulor, quod coarctor, vestrae salutis est causa, dum
 vobis Evangelium annuntiare desidero, quæ tribu-
 lationes meæ vestra est gloria. Porro quasi impe-
 ritus locutus est, ut plurali tribulationum numero
 gloriam subjungeret singularem et diceret, *in tribu-
 lationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra*, pro eo
 quod est: *quæ sunt tribulationes gloria vestra*, nisi
 fortius quis altius per hyperbaton, vel ad fiduciam,
 vel ad accessum, vel ad fidem hoc æstimet esse re-
 ferendum, et dicat: in quo habemus fiduciam et
 accessum et fidem, quæ fiducia, accessus et fides ve-
 stra gloria est, sed magis superior sectandus est
 sensus. Potest autem secundum id, quod Latinus
 expressit, *propter quod peto ne deficiatis in tribu-
 lationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra*, illud
 exponi, quod pro Ephesiis petat, ne in pressuris
 apostoli lassescant atque deficiant, si quidem et quæ
 sequuntur huic magis sensui congruunt.

*Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Do-
 mini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in
 cælis et in terra nominatur, ut det vobis secundum
 divitias gloriæ suæ virtutem corroborari per spiritum
 ejus in interiorem hominem habitare Christum per
 fidem in cordibus vestris.* (Amb.) Hoc flexis genibus
 precari se dicit, ut quia dignatus est advocare gentes
 ad cognoscendum mysterium voluntatis ejus, hoc
 etiam donet, quia dives est, ut nutu ejus firmentur
 in spiritu, hoc est ut non illos perturbent carnalia
 exitia illata a perfidis, sed sint stabiles, exspectantes
 in futuro hujus rei mercedem. « In interiore homine
 habitare Christum per fidem in cordibus vestris. » In
 eo petit eos magis firmari, ut non ambigant, sed magis
 credant Christum habitare in se, quem non vident his
 oculis, ut spiritus datus hoc eis per Dei donum in-
 fundat, ut certi sint de Christo, quod vivit et filius
 Dei est, et habitat per fidem in cordibus nostris, ut
 cum fidem ejus habemus in cordibus nostris, ipsum
 habere videamur; quod eo proficit, ut securi simus
 de auxiliis ejus, quia non deserit nos, sed semper
 adest propter fidem suam, quam videt in nobis,
 quippe cum ideo spiritus ejus, qui et Dei Patris est,
 detur nobis, ut vice ejus tutos præstet nos, si ei
 assentiamus, ut et occulta revelet, per quem utique
 ipsum in nobis habitare ambigere non debemus. Est
 enim hic alius paracletus, inter quos personarum
 distantia est, non naturæ, quia et de eo accipit,
 et a Deo procedit: in quibus enim naturæ unitas
 est, invicem sui sunt. Unde dicit Dominus: « omnia

A Patris mea sunt, et mea omnia Patris. » *Propterea,*
 inquit, *curvo genua mea ad Patrem, ut det vobis secun-
 dum divitias gloriæ suæ virtutem confortari.* (Albert.)
 Recte igitur petit, ne deficiat fides Ephesiorum in
 pressuris suis atque angustiis, quas propterea pati-
 tur, quia Ephesiis Evangelium prædicabat, quæ qui-
 dem pressuræ apud incredulos pœnæ sunt, apud fideles
 gloria atque victoria: quia vicisse est adversariis
 in angustiis non cessisse. Notandum est igitur, quod
 quomodo quicumque subjectus est Salvatori, flectere
 ei genu dicitur, sic qui peccati servus est et habet
 spiritum servitutis iterum in timore, genu scribitur
 flexisse peccato. Hæc autem spiritaliter exponentes,
 non statim juxta litteram orandi consuetudinem
 tollimus, qua, fixo in terram poplite, Deum adora-
 mus magisque quod ab eo poscimus, impetramus.
 Ad patrem, inquit, *Domini nostri Jesu Christi, ex
 quo omnis paternitas in cælis et in terra nominatur.*
 Quærendum ergo est, quomodo ex Deo Patre omnis
 paternitas in cælis et in terra sit nominata. Non di-
 cit: ex quo omnis paternitas in cælis et in terra
 nata est, vel creata, sed ex quo omnis paternitas in
 cælis et in terra nominatur, quia aliud est appella-
 tione paternitatis mereri nomen, aliud natura habere
 consortium, quod solus est filius Dei. Adam quem
 primum psalmavit Deus, et creator ipsius et pater
 est. Unde et in Evangelio secundum Lucam, cum
 paulatim a Christo David et Abraham sursum esset
 generatio supputata, ad extremum Scriptura ait: *Fi-
 lii Seth, filii Adam, filii Dei* (Luc. iii). Ut paternitas in
 terra, vocabulum a Deo primum ortum esse mon-
 straret. Unde ab eo, qui summe est pater et proprie
 est pater paternitatis gratiam promerentur, qui dicti
 sunt filii Dei. Quæritur vero, quam ob causam et
 in cælis ab eo omnis paternitas appellatur? Quomodo
 nos qui non sumus de genere Abraham, si fidem ha-
 buerimus, filii vocamur Abraham, patriarchas quo-
 que et prophetas, si tamen nos ab eis peccata non
 separant, nostros patres dicimus, ita fortasse et an-
 gelos cæterasque virtutes habent principes sui gene-
 ris in cælestibus quos patres gaudeant appellare.
 Potest ergo et hoc dici ex eo quod. Deus pater Do-
 mini nostri Jesu Christi juxta substantiam pater est,
 et unigenitus non est adoptione filius, sed natura,
 cæteræ quoque creaturæ paternitatis nomen ad-
 optione possident. *Ut det vobis secundum divitias glo-
 riæ suæ virtutem corroborari per spiritum ejus in in-
 teriore homine habitare Christum per fidem in cordi-
 bus vestris.* Propterea, inquit, *curvo genua mea ad
 Patrem, ad cujus similitudinem omnis in cælo et in
 terra paternitas nominatur, deprecans eum atque
 obsecrans, ut tribuat vobis virtutem gloriæ suæ,
 id est, majestatis suæ habere cognitionem atque
 consortium, vosque roboret atque confirmet per
 Spiritum sanctum, quia nulla fortitudo absque Spi-
 ritu Dei est, roboret autem atque firmet in interiore
 homine (non enim corporis vires, sed animæ quæ-
 rimus, nec exteriorem, sed interiorem hominem cu-
 pinus roborari), ut postquam habitaverit Christus*

in interiore homine, in ipsius interioris hominis habitet principali, id est, in mente rationali, et in ea domicilium sedemque suam ponat : hoc autem totum per fidem fiet, si credamus in eum, habitatio autem ista, quæ per exordium fidei fabricatur, radices et fundamentum habuerat in charitate, de qua latius incipit disputare dicens : *In charitate radicati et fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo et longitudo, et sublimitas, et profundum.* (Greg.) Habet quippe Deus latitudinem, quia dilectionem suam usque ad collectionem persequentium tendit. Habet longitudinem, quia ad vitæ patriam nos longanimiter tolerando perducit. Habet sublimitatem, quia ipsorum quoque intelligentiam, qui recepti in superna fuerint congregatione transcendit. Habet profundum, qui damnatis inferius districtiois suæ iudicium incomprehensibiliter exerit, quæ scilicet quatuor nobis in hac vita positæ singulis exercet, quia et latitudinem amando et longitudinem tolerando, et celsitudinem non solum nostram intelligentiam, sed etiam vota superando, et profunditatem suam exhibet ante oculos et illicitos cogitationum motus districte iudicando. Sed ejus celsitudo et profunditas quam sit investigabilis nullus agnoscit, nisi, qui vel contemplatione ad summa provehi, vel occultis motibus resistens, tentatæ num cœperit importunitate turbari, unde et beato Job dicitur : *Excelsior cælo est, et quid facies ? profundior inferno, et unde cognosces ?* (Job. xi.) Ac si aperto dispectu diceretur, profunditatem ejus atque excellentiam quando tu cognoscere sufficis, qui vel virtute ad summa evehi, vel temetipsum reprehendere in tentationibus nescis? (Amb.) Sequitur, *Ut in charitate radicati*, etc. Hoc præstare dicit habitantem Spiritum vel Christum in nobis, ut fundati simus in charitate Dei, devincti beneficiis ejus, et possimus cum sanctis qui sunt apostoli et prophetæ immensum et inestimabilem cognoscere Deum, omnia excedentem majestate virtutis suæ. Cum enim dicit, et latitudo, et longitudo, et altitudo, et profundum, hoc utique significat, ut sicut in sphæra tanta longitudo est quanta latitudo, et tanta altitudo quantum profundum : ita et in Deo omnia æqualia sunt immensitate infinitatis. Sphæra enim, definito modo concluditur. Deus autem non solum omnia implet, sed excedit, nec enim clauditur, sed omnia intra se habet, ut solus ineffabilis et influitus habeatur, et gratiæ huic insufficienter agantur, qui, cum tantus sit, dignatus est per Christum hominem visitare, peccatis et morti subjectum. *Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi.* (Amb.) Post Dei patris infinitam et incomprehensibilem cognitionem et inenarrabilem clementiam Christi quæ agnoscere nos vult charitatem, quia supereminentis est scientiæ, et subintelligitur humanæ, ut super scientiam hominum habeatur dilectio Christi. Quis enim potest coigere charitatis mysterii hujus rationem, ut et Deus hominis causa homo nasceretur, deinde moreretur, pro hominibus, pro servis Dominus, pro creatura Creator, pro impiis pius? propter quid ita

A dilexit nos? Aut ut quid nostrum haberet, qui nullius indiget? Nunquid non charitas hæc super scientiam hominum est? aut quis hominum hanc poterit charitatem alicui exhibere? quanquam impar sit, ac per hoc supereminet humana commenta? Hoc ergo vult nos scire, quia sensus noster assequi non potest, nec perspicere profunditatem beneficiorum Christi erga nos, ut perinde semper ei simul supplices et devoti, et qui de debitis nulla ratione satisfacere possumus, vel in fide ejus usque ad mortem perseveremus. Ille enim pro magnificentia majestatis suæ ea gessit pro nobis, quæ sibi indigna sunt, ut et nos, in quantum possumus, ei famulemur. *Ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.* (Alb.) Cum autem radicati et fundati in charitate in interiore homine habitare Christum tota mentis fiducia noverimus, tunc incipiemus cum cæteris sanctis etiam ad illa nos tendere, ut sagaci animo comprehendamus quæ sit latitudo et longitudo, et profundum, et altitudo, et non solum hoc, sed etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi scire cupiemus, ut postquam hæc omnia fuerint in nobis ordine et ratione completa, tunc impleamur in omni plenitudine Dei. Altitudinem angelos possumus intelligere supernasque virtutes, profundum vero inferos, et quæ infra eos sunt: longitudinem autem et latitudinem media, quæ inter superos inferosque consistunt. Et quia consequens est aut superis aliquem aut inferis esse vicinum, quæcunque incipiunt ad meliora proficere et ad coelestia et ad alta consurgere, longitudo appellentur: quæ vero inferiori parti proxima sunt, et ad vitia dilabuntur, his latitudinis nomen impositum sit: *Lata quippe et spatiosa via quæ ducit ad mortem* (Matth. vii). Hæc universa et in cruce Domini nostri Jesu Christi intelligi queunt, ut sit latitudo in transverso ligno, ubi brachia extensa fuerunt: altitudo pars ligni, quæ supra latitudinem fuit, cui caput junctum est, longitudo vero, ubi inferior pars sub latitudine extenditur ligni, cui totum corpus hærebat, profundum vero illa pars crucis, quæ in terra fixa est. Latitudo vero extensio est charitatis, quæ etiam non solum ad amicos qui dextra significantur, sed etiam ad inimicos qui in sinistra intelliguntur, extendi jubetur: altitudo vero ad spem pertinet, quia omnia charitatis opera in spe æternæ retributionis solidantur. Longitudo itaque perseverantiam boni operis significat, de qua dicitur: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. x). Profunditas vero crucis, quæ invisibilis est, divinam demonstrat gratiam, unde hæc omnia procedunt et crescunt. (Amb.) Quia fides neque in solo Patre integra est, neque in solo Filio perfecta, ideo adjecit: *ut impleamini*, ait, *in omnem plenitudinem Dei.* Ut confessione et gratiarum actione sicut Patri, ita et Filio honorificentia reservetur, et omnia, quæ a Deo Patre sunt, per Filium facta et restaurata credantur, ut sit plena perfectio divinitatis in professione credentium. Nihil deerit Christiano, quando Deum Patrem per omnia immensum esse cognoscit,

charitatem quoque Christi ineffabilem et supereminentem scientiæ humanæ proficitur. *Ei autem, qui potens est, omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus, secundum virtutem quæ operatur in nobis, ipsi gloria in Ecclesia, et in Christo Jesu in omnes generationes sæculi sæculorum Amen.* (Hieron.) Ad id quod supra dixerat, *curvo genua mea ad Patrem, etc.*, nunc infert, *Ei autem qui potest, etc.*, hoc ostendens, se quidem juxta imbecillitatem hominis postulasse, quæ eis conducibilia videbantur, cæterum quantum ad rei ipsius pertinet veritatem, plus Deum valere retribuere, quam rogatur, quia secundum id quod oportet orare nescimus, et sæpe contra nos petimus, æstimantes esse pro nobis, veluti de ipso Paulo legimus, cui deprecanti, ut angelus, qui eum torquebat, recederet ab eo, dictum est: *Sufficit tibi gratia mea* (I Cor. xii). Potens est ergo Deus non solum super quod petimus, sed etiam super id, quod intelligimus tribuere. Præstabit igitur super quam petimus aut intelligimus, secundum eam virtutem quæ operatur in nobis, ut quomodo nunc non juxta meritum nostrum, sed supra vota dat nobis aliqua, quæ nec petere ausi fuimus, nec si petissemus, æstimavimus nos mereri: ita et cætera tribuat, quæ nec mens potest cogitare, nec lingua proferre. Ipsi itaque Deo sit gloria, primum in Ecclesia, quæ est pura, non habens maculam neque rugam, et quæ propterea gloriam Dei recipere potest, quia corpus est Christi, deinde in Christo Jesu, quia in corpore assumpti hominis, cujus sunt universa membra credentium, omnis divinitas inhabitet corporaliter; quæ quidem gloria non in præsens tantum tempus extenditur, et futuris sæculis terminatur, sed in omnes generationes et sæcula sæculorum ineffabili æternitate permanet, crescit et augetur. (Amb.) *Ei autem, inquit, qui potest super omnia facere abundantius, quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem quæ operatur in nobis, ipsi gloria in Christo Jesu et in Ecclesia, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.* Ad Patris personam hæc refert, ut quia melius scit quæ utilia et quæ non petenda sunt, et quando danda et qualia et quanta opus sint, ipse gubernet providentia et virtute sua sibi credentes; cui ideo *gloria in Christo Jesu*, quia per ipsum omnia præstat nobis, et quia honor Patris in Filio est et in Ecclesia, id est, in populo, quem sibi adoptare dignatus est; in claritate enim filiorum gloria Patris est, dicente Domino: *Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona et magnificent Patrem vestrum qui in cælis est* (Matth. v), in sæcula sæculorum Amen, id est, in æternum veritas.

CAPUT IV.

Instruit Apostolus Ephesios ad servandam unitatem ecclesiasticam in connectione et distinctione membrorum; ac deinde inducit ad morum honestatem.

Obsecro itaque vos ego vincitus in Domino, ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis. (Ambr.) Hortatur eos, ut recte incedentes in præceptis Domini, ad promissam gloriam possint venire, sicut enim peritus medicus obsecrat infirmos, ut bene se agentes possint salvam recipere valetudinem, ita et magister gentium

A hortatur, ut fidei suæ digna opera facientes possint percipere quæ promissa sunt, sanctis, sciens gloriæ suæ esse hujus rei profectum. *Cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis.* (Amb.) Nunc dissensionem prohibet: charitati autem studendum monet, ne spiritum virtutis et pacis amittant, ac per hoc, ut invicem se sufferant cum patientia. Modestia enim profectum parit, quia cum se invicem tolerant, cum lenitate animi monentes, corriguntur ad effectum, et pax in eis manebit, per quam filii Dei non immerito vocabuntur, quia dixit Dominus: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Perturbatio enim vel inquietudo contentionem facit, quæ solet etiam ea quæ mala novit velle defendere, ne cedere videatur. Hinc oritur discordia, quæ corrumpit pacis fœdera. (Alb.) Potest et Apostolus in Christi vinculis et in carcere pro martyrio constitutus hæc scribere, melius autem est, si vinculum Domini nostri in Jesu Christi charitate dicamus, cujus rei et Clemens ad Corinthios testis est scribens: *Vinculum charitatis Dei quis poterit enarrare?* (Amb.) Qui enim Christum diligunt, sequuntur eum charitatis vinculis colligati. Quod autem ait, *ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, digne vocatione ambulare credendus est, qui ingreditur per eum qui dicit: Ego sum via, et non declinat, neque ad dextram, neque ad sinistram, et avertit pedem suum ab omni via mala, completurque in eo: A Domino gressus hominis diriguntur* (Psal. xxxvi). « Cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia. » Qui terram et cinerem esse se novit, et post paululum in pulverem solvendum, nunquam superbia elevabitur; et qui Dei æternitate perspecta, breve et pene ad puncti instar humanæ vitæ spatium cogitaverit, ante oculos semper habebit interitum, et erit humilis atque dejectus. Propter quod cum omni humilitate et veritate dicamus: *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei* (Psal. cxxx). Omnis autem humilitas non tam in sermone, quam in mente est, ut humiles nos esse conscientia noverit, nunquam nos scire, vel intelligere, vel esse aliquid æstimemus. Mansuetudo quoque est illa, quæ nulla passione turbatur, et specialiter ira et furore non rumpitur, quam qui habuerit, beatitudinem, quæ Domini voce promissa est, consequetur, ut possideat terram, id est, imperet et dominetur corpori suo, quo subjecto hæc sit ejus prima hæreditas, in carne non carnaliter vivere. *Cum patientia supportantes invicem in charitate: patiens nulli vicem reddet injuriæ, nulli malum pro malo restituat, implens autem hoc, quod alio loco idem dicit Apostolus: Noli vinci a malo, sed vince in bono malum* (Rom. xii). Sufferre nosmetipsos invicem in charitate debemus, ut laudemur, sed ut illi prosit, quem sustinemus ad salutem, si quis alium adjuverit in quacunque tribulatione, alienum onus portasse in charitate laudabitur, qui autem nihil horum fecerit, charitatem fraternam non habet. *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis.* Hic locus vel maxime adversum hæreticos facit, qui,

pacis vinculo dissipato atque corrupto, putant se tenere spiritus unitatem, cum unitas spiritus in pacis vinculo conservetur. Nos vero diligenter custodire debemus unitatem spiritus in vinculo pacis, quia nihil sine pace placet Deo, nec munus ad aram. *Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.* (Amb.) Propter pacem et concordiam hoc subiecit, ut quia unum corpus est Ecclesia, unum sapiat populus, quia unum est quod creditur. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus, et Pater omnium, qui super omnes et per omnia et in omnibus nobis.* Adhuc unitatem commendat, ut quia unitas est, ad quam vocamur, in nullo dissentiamus; si enim unus est Dominus, id est Christus, sicut et ipse ait in Evangelio, *quia magister vester unus est Christus*, una fides, unum baptisma, unus Deus et pater omnium, qui super omnia est, et per omnes, et in omnibus credentibus, unus debet esse et animus et corpus populi, quia hæc, quæ enumerat, unitatis sunt, concordant enim in omnibus; Patrem tamen Deum, quia nulli debet, quod est, super omnia esse dixit, et per omnes: ideo per omnes, quia ex eo omnes, et necesse est super hæc omnia sit, quæ ex eo sunt. *Et in omnibus nobis*, id est, fidelibus. In nobis est enim per confessionem, quia eum fatemur et quia spiritum suum dedit nobis, per quem sine dubio in nobis est. In paganis non est, quia Pater Christi esse negatur ab illis. (Ab.) Unus est Dominus et unus est Deus, quia Patris et Filii una dominatio, una est divinitas; propterea et fides una dicitur, quia similiter in Patrem et Filium et Spiritum sanctum credimus; et baptismum unum, eodem enim modo et in Patrem, et in Filium et in Spiritum sanctum baptizamur; et ter mergimur, ut Trinitatis unum appareat sacramentum; et non baptizamur in nominibus Patris et Filii et Spiritus sancti, sed in uno nomine, quod intelligitur Deus. Diversitas autem harum præpositionum, id est, *super*, et *per* et *in*, distinctionem personarum in Deo demonstrant: *super* omnia Pater est, qui auctor est omnium; *per* omnes Filius, quia per Filium creata sunt omnia; in omnibus Spiritus sanctus, quia ipse credentibus datur et templum sumus Spiritus sancti, cum quo Pater et Filius habitant in nobis.

Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Licet Deus sancta Trinitas super omnia sit, et per omnes, et in omnibus, tamen gratia juxta mensuram datur credentibus, non quod mensuram habeat Spiritus sanctus, magnificentia enim ejus non est finis, sed quod juxta mensuram unicuique datur, secundum quod cuilibet expedit accipienti, id est, tantum muneris largitur, quantum potest ille cui donatur accipere: novit enim Deus largitor donorum, quid cui conveniat dari. (Ambr.) Nunc, ne, quia diversa in hominibus dona sunt, paterentur officere unitati, hoc purgat non esse contrarium, quia in donis officiorum diversitas est, non naturæ. Unicuique autem tantum dari dicit gratiæ, quantum donare dignatus fuerit Dominus, non tamen sine æquitatis mensura, quia unicuique pro viribus

A tribuet, ut tantum hauriat, quantum sitit. *Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.* Hoc scriptum est in psalmo LXXII: dona tamen hæc post triumphos cæpit largiri. Vincens enim mortem, exaltatus est in cruce, sicut ipse dixerat; ait enim: *Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me* (Joan. XII), exspoliavit inferos, cum captivos, quos ex prævaricatione Adæ, aut propriæ captos peccatis in conditione tenebant, abstulit consentientes sibi, et ascendens inde in cælos induxit, ex quibus aliquanti resurgentes in corporibus, multi apparuerunt ad testimonium evictæ mortis, ut qui forte Christi resurrectionem credituri non essent, ex horum resurrectione quos mortuos scirent, rei fierent. Hos enim viderunt, quos agnoscerent dudum vixisse, quamvis captivi, invitati et alieni ducantur, Salvator tamen et suos duxit et voluntarios; apparentia enim sua dum lacessit desiderantes liberari, cepisse illos dicitur. (Albert.) Quia supra dixerat: *Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi*, ut confirmet hæc ipsa dona, quæ post paululum quoque enumerat dicens: *Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios evangelistas, alios pastores, et a Salvatore esse data, testimonium de psalmo LXXII assumpsit, ut sciamus illarum manubias hominibus distributas, quas Christus victor emeruit. Ascendens quippe in altum captivam duxit captivitatem.* Nos qui nunc in Christum credimus de gentibus congregati, cum essemus creatura Dei, a diabolo capti fuimus et ejus satellitibus distributi. Venit igitur Dominus noster Jesus Christus secundum Ezechielem (Ezech. XII) vasa secum apportans captivitatis, et aperto capite, ne ab adversariis cognosceretur, prædicavit his, qui captivi erant, remissionem, et qui tenebantur in vinculis solutionem, et nos de catenis hostium et compedibus liberavit, liberatosque nos et per novam captivitatem de captivitate veteri erutos secum duxit in cælum, et his ipsis, quos de inimicorum manu victor eripuit, diversa gratiarum dona largitus est. Hoc autem totum ideo Apostolus replicat, ut quia superius dixerat: *Sufferentes invicem in charitate solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis*, doceret in diversis charismatibus Ecclesiam esse concordem, id est, sicut unus Dominus est, et una fides, et unum baptisma, et unus Deus Pater, ita et nos in charitate idipsum simus in pacis vinculo, servantes spiritus unitatem.

Quod autem ascendit quid est, nisi quia et descendit in inferiores partes terræ? (Amb.) Verum est quia ideo descendit, ut ascenderet, non sicut homines, qui ad hoc descenderunt, ut illic remanerent: ex sententia enim tenebantur apud inferos, quæ sententia Salvatorem tenere non poterat, qui vicit peccatum. Triumphato ergo diabolo, descendit in cor terræ, ut ostensio ejus prædicatio esset mortuorum, et quotquot cupidi ejus essent liberarentur, nec poterat non ascendere, quia ad hoc descenderat, ut vi potestatis

suæ calcata morte, cum captivis, quorum causa A pati se permisit, resurgeret. (Hieron.) Qui ascendisse nunc dicitur, propterea dicitur, *ascendit*, quæ ante descenderat, hoc enim sonat, *quod autem ascendit quid est, nisi quia et descendit*. Requiritur itaque super eo, quod alibi scriptum est: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo Filius hominis, qui est in cælo* (Joan. III), quomodo ascenderit ante descendens? Quando enim hæc loquebatur post descensionem e cælis, se quondam ad cælos ascendisse monstrabat. Nec non et illud pariter retractandum, quomodo ipsa descensio et ascensio sentienda sit, utrumnam secundum corpus localiter, an supra corpus spiritaliter, vel certe utroque modo, inferiora terræ infernus accipitur, ad quem Dominus noster Sal- B vatorque descendit, ut sanctorum animas quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad cælos victor ascendens abduceret. Unde et post resurrectionem ejus plurima corpora justorum in sancta civitate visa sunt; quod autem in inferiore parte terræ infernus sit et Psalmista testatur dicens: *Aperta est terra et deglutivit Dathan et operuit supra congregationem Abiron* (Psal. cv), et idipsum in Numerorum libro plenus explicatur. Alibi quoque legimus: *Veniat mors super eos, et descendant in infernum viventes* (Psal. lrv).

Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cælos, ut impleret omnia. (Amb.) Hoc est quod dicit Dominus: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo Filius hominis, qui est in cælo*. Quod quidem et in psalmo continetur, ait enim: C *A summo cælo egressio ejus, et egressus ejus usque ad summum ejus* (Psal. xviii). Hic ergo descendens e cælis in terram homo natus est, post mortuus descendit ad inferos, ex quibus tertio die resurgens ante omnes mortales ascendit super cunctos cælos, ut illam mortem ostenderet creaturæ. (MAURUS.) Dum ait, *ipse*, significat unam personam descendantis et ascendentis. (Alb.) Nunquid corporaliter omnes cælos et universas sublimitates et cælorum circulos, quos Philosophi sphæras vocant transiens atque transcendens, stetit in summo cæli vertice? an certe omnia corporalia transcendens atque superans et æterna contemplans super cælos, id est, super invisibilia mansisse credendus est? quod ego melius puto. Descendit ergo D in inferiores terræ et ascendit super omnes cælos Filius Dei, ut non tantum legem prophetasque compleret, sed et alias quasdam occultas dispensationes, quas solus novit, ipse cum Patre perficeret. Neque enim pleniter scire possumus, quomodo et angelis et his, qui in inferno erant, sanguis Christi profuerit, et tamen quin profuerit nescire non possumus. (MAURUS.) *Quod autem ascendit, quid est, nisi qui descendit?* hoc contra hæreticos valet, qui dicunt Christum non esse ante partum B. Mariæ Virginis: non enim secundum perfectum Deus est Christus, sed propter misericordiam, qua indigebamus, homo dignanter effectus est. *Et ipse de-*

dit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas. alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii in ædificationem corporis Christi. Expo- nit cur dicatur ascendisse, cum ubique esset, dubium non est secundum formam scilicet servi, ad quam non localiter, sed dignanter descenderat, subsequenterque demonstrat per eundem dona accepisse electos Dei per varios gradus in Ecclesia. Primus ordo est in Ecclesia Christi apostolorum au- ctoritas, qui etiam ab ipso Domino Dei filio missi sunt, et ideo apostoli dicuntur, ad quos ipse Dominus post resurrectionem ait: *Euntes docete omnes gentes* (Matth. xxviii). Secundo prophetas, non illos qui futura vaticinentur, quales veteris legis testamento, sed qui infideles et imperitos arguant atque dijudicent, futuramque illis inconver- sis perditionem prædicunt. Etiam et illi sunt prophetæ, qui suavitatem regni Dei animis hominum prædicatione inspirant. Tertio evangelistas, quorum speciosi pedes sunt ad annuntiandum pacem (Rom. x). Quisquis pacem Christi, quæ exsuperat omnem sensum, annuntiat fideliter, sive unicuilibet, vel etiam pluribus, evangelista est. Alios autem pastores et doctores, ut qui pastor est, esse debeat et doctor, ne quisquam, quamvis sanctus sit, pastoris sibi nomen et officium assumere audeat, nisi possit docere, quibus præesse videtur. (Ambr.) Apostoli episcopi sunt, prophetæ vero expla- natores sunt Scripturarum, quamvis inter ipsa primordia fuerint prophetæ, sicut Agabus, et quatuor virgines prophetantes, sicut continentur in Actibus apostolorum (Act. xi, xxi), propter rudimenta fidei commendanda. Nunc autem interpretes prophetæ dicuntur, evangelistæ diaconi sunt, sicut fuit Philippus; quanquam non sint sacerdotes, evangelizare tamen possunt sine cathedra, quemadmodum et Stephanus et Philippus memoratus (Act. viii). Pastores possunt esse lectores, qui lectionibus saginent populum, audientem, quia non in pane tantum vivit homo, sed in omni verbo (Matth. iv). Magistri vero xorcistæ sunt, quia in Ecclesia ipsi compescunt, et verberant inquietos; sive hi, qui lectionibus imbuendos infantes solent imbuere, sicut mos Judæorum est, quorum traditio ad nos transitum fecit, quæ per negligentiam obsolevit. Inter istos post episcopum plus esse intelligitur, qui propter reseratum occultum Scripturarum sensum prophe- tare dicitur, præsertim quia futuræ spei verba depro- mit, qui ordo nunc potest esse presbyterii. Nam in episcopo omnes ordines sunt, quia primus sacerdos est, hoc est princeps sacerdotum, et propheta, et Evangelista, et cætera adimplenda officia Ecclesiæ in ministerio fidelium; tamen postquam omnibus locis Ecclesiæ sunt constitutæ et officia ordinata, aliter composita res est, quam cœperat. Primus enim omnes docebant, et omnes baptizabant quibuscunque diebus vel temporibus fuisset occasio. Nec enim Philippus tempus quæsivit aut diem quo eunuehū

baptizaret (*Act. viii*), neque jejunium interposuit; neque Paulus et Silas tempus distulerunt quo custodem carceris baptizarent cum omnibus ejus (*Act. xvi*); neque Petrus clericos habuit, aut diem quæsiuit, quando Cornelium cum omni domo sua baptizavit (*Act. x*), nec ipse, sed baptizare iussit fratribus qui cum illo ierant ad Cornelium ab Joppe: adhuc enim præter septem diaconos nullus fuerat ordinatus. Ut ergo cresceret plebs et multiplicaretur, omnibus inter initia concessum est, et evangelizare et baptizare, et Scripturas in ecclesia explanare: at ubi omnia loca circumplexa est Ecclesia, conventicula constituta sunt et rectores et cætera officia in ecclesiis sunt ordinata, ut nullus de clero auderet, qui ordinatus non esset, præsumere officium, quod sciret non sibi creditum vel concessum, et cæpit alio ordine et providentia gubernari Ecclesia. Quia si omnes eadem possent irrationabile esset, et vulgaris res et vilissima videretur. Hinc ergo est unde nunc neque diaconi in populo prædicant, neque clerici vel laici baptizant, neque quocunque die credentes tinguntur, nisi ægri. Ideo non per omnia conveniunt scripta Apostoli ordinationi, quæ nunc in Ecclesia est, quia hæc inter ipsa primordia sunt scripta. Nam et Timotheum presbyterum a se creatum episcopum vocat, quia primi presbyteri episcopi appellabantur, ut recedente uno, sequens ei succederet, denique apud Ægyptum presbyteri consignant, si præsens non sit episcopus. Sed quia cœperunt sequentes presbyteri indigni inveniri ad primatus tenendos, immutata est ratio, prospiciente concilio, ut non ordo, sed meritum crearet episcopum, multorum sacerdotum iudicio constitutum, ne indignus temerè usurparet, et esset multis scandalum. In lege nascebantur sacerdotes ex genere Aaron Levitæ: nunc autem omnes ex genere sunt sacerdotali, dicente Petro apostolo: *Quia estis*, inquit, *genus regale et sacerdotale* (*I Petr. ii*); ideoque ex populo potest fieri sacerdos. *In ædificationem corporis Christi*. Ecclesiæ ordinationem ad compaginationem humani corporis in professionis unitatem dicit compositam, ut diversi dignitate in Christo omnes unum sint, unum caput habentes Christum, hoc est auctorem vitæ.

Donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei. (Ambr.) Tandiu dicit manere ordinationem, quandiu cuncti destinati ad vitam unius sint fidei in cognitionem Christi. *In virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. Ita elaborandum hortatur, ut perfectio fidei apprehendatur, cujus hæc ratio est, ut Christum perfectum et plenum Deum fides teneat, nec mensura humana metiatur, sed in plenitudine divinitatis, quasi perfectus Deus habeatur. Nec enim perfectum dicens virum temporali ætate et mensura significat, sed per hoc dictum perfectos nos vult fieri in plenitudine intellectus divinitatis Filii Dei. (Alb.) Sunt enim qui putant ex hujus sententiæ apostolicæ ratione, omnes ad ætatem Christi, quam habuit, quando passus est, resurrecturus, ut sui corporis quisque recipiat mensuram, quam vel habuit in juventute etiamsi senex est

mortuus, vel fuerat habiturus, si est ante defunctus quam ad dignitatem sui corporis pervenerit; aut si hoc non placet propter perfectionem, totius corporis Christi intelligamus esse dictum, in quam omnes sancti concurrere debent, ut sit unum corpus per diversa membra. Officium unius capitis est Christus, ideo præstruxit in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei. Hæc unitas corporis Christi non est, nisi in agnitione Christi, et in unitate fidei Catholicæ. Unde omni studio laborandum est, primum in fidei occurrere unitatem, deinde et in eadem unitate habere agnitionem Filii Dei, quorum cum fuerit segura possessio, parvuli esse cessantes et mensuram interioris hominis recipientes, quæ mensura plenitudinis mensura Christi est, perfecti viri vocabulum sortiemur; ita tamen, ut ad consummatam ætatem plenitudinis Christi omnis credentium turba perveniat, deinde confestim subjunxit dicens: *Ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.* (Ambr.) Fundatos et stabiles nos esse vult in disciplina fidei Catholicæ, quam Petrus apostolus, revelante Deo, professus est, nec ventilari nos errantes per diversarum hæresium pestilentiosas asseverationes nequitia humana inventas, ut per has fallentis inimici sub veri nomine error possit afferri. Hoc enim remedium est falsitatis, ut sub prætextu veritatis inducat errorem, et non solum sub veri nomine, sed et ne, sicut ante acceptam fidem sensu humiles vagabamur per diversos errores, fideles facti discurreremus fragiles et dubii de spe promissa, commonet, quia jam Christiani facti, fundati esse debent, quia ambiguitas in fide nostra non est, commendatur enim virtute prodigiorum. (Hieron.) Quia vero ait, *ultra non simus parvuli fluctuantes*, et reliqua: se quoque fluctuantem et parvulum esse contestans, retractandum videtur, utrumne hoc secundum humilitatem locutus sit, an certe ex parte videns et ex parte cognoscens, intellexerit quantum a perfecta absit scientia, et in vera conscientie suæ verba proruperit. Si quis igitur vult eum secundum humilitatem locutum, ille utetur exemplo: *Quando eram parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus: quando vero factus sum vir, concuavi quæ erant parvuli.* Alius vero ad ista respondeat comparatione multorum in ætatem perfecti viri Apostolum pervenisse, ad ea vero quæ reposita sanctis sunt adhuc parvulum nuncupari. Siquidem omnes apostolos, qui in Christo credant, parvulos propheta commemorat, dicens: *Ecce ego et parvuli, quos mihi dedit Dominus* (*Gen. xxxiii*). Post hæc attentius disserendum, ne forte juxta humilitatem, non solum parvulum Apostolus esse se dixerit, sed fluctuantem et omni doctrinarum fluctu in diversa raptum, in fallaciam hominum, in nequitiam ad circumventionem erroris. Qui autem vult hæc eum non de humilitate, sed de conscientia protulisse, dicit: Paulus apostolus homo erat acuti et acris ingenii, et qui ad primos quosque disputantium conatus sagaci

mente quæ erant inferenda prænosceret. Videbat igitur sæpe ex utraque parte sic dici, et tam verisimilia in rebus contrariis asseri, ut ambigere facerent audientem, idcirco ut homo et adhuc in fragili corpusculo constitutus, circumferebatur quidem omnivento doctrinæ, sed non elidebatur. Stabat quippe in puppi gubernaculum tenens et spumantes hæreses fluctus fidei securitate frangebatur, non tamen intrepidus et securus, nec quietus et placidus, prospiciebat ventos hinc inde perflantes, et sollicita aure captabat vincebatque contraria; sed non erat illi secunda victoria. Quia igitur adversariorum verba atque rationes, quibus veritatem evertere nitebantur, videbat non facile posse superari et omni calliditate plenas, dialecticæ quoque, imo diaboli arte contextas, sperabat Dei auxilium, ut omnem deliberationem de mente sua propelleret, et certæ atque defixæ absque illa molestia crederet veritati, et augetur eam in dilectione Christi, quem sciebat esse et totius Ecclesiæ corporis caput. *Veritatem autem facientes in charitate, crescemus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis faciens, in ædificationem sui in charitate.* In fine rerum, cum Deum facie videre cœperimus ad faciem, et in mensuram pervenerimus ætatis plenitudinis Christi, de cujus plenitudine nunc omnes accepimus, ita ut Christus non ex parte sit, sed totus in nobis, et relictis initiis parvulorum ereverimus in eum virum, de quo propheta dicit: *Ecce vir, Oriens nomen ejus (Zach. vi)*; et Joannes Baptista commemorat: *Post me venit vir qui ante me factus est, quoniam ante me erat (Joann. 1)*, tunc in occursum unius fidei et unius agnitionis Filii Dei, quem nunc pro varietate mentium, non una nec eadem scientia et agnitione cognoscimus, totum corpus, quod prius dissipatum fuerat et in diversa laceratum in suam compagem juncturamque rediget, ita ut una subministratio et unius ætatis consummata perfectio totum crescere faciat corpus æqualiter, et omnia membra juxta mensuram incrementum ætatis accipiant. Hæc autem tota ædificatio, per quam corpus Ecclesiæ per partes augetur, mutua in se charitate complebitur, quando corpus totius Ecclesiæ nunc dispersum atque laceratum verus medicus Christus Jesus sanaturus advenerit unicuique membro propriam reddere dignitatem secundum meritum qualitatem, ut in omnibus una charitas vigeat, et perfecta perficiatur beatitudo. Ista autem universa sic fient, ut invicem inter se charitate jungantur, et dum congaudet membrum membro, et in alterius gaudio lætatur, Christi corpus, id est, ecclesia sanctorum, inhabitet in cœlesti Jerusalem, quam in alio loco Apostolus matrem sanctorum vocat. (*Amb.*) Qua ratione Christum caput esse omnium dixerit docet, *ex ipso enim*, inquit, *omne corpus*, id est, omnis chorus archangelorum et potentiarum, principatum, et potestatum subsistit. Quamvis enim singula

hæc numeros proprios habeant, et sint legiones, ut ipse Dominus dixit, quia ab uno tamen et per unum sunt, simul omnia unum corpus appellat; sicut enim membra cum sint unius corporis, diversa tamen sunt actu et dignitate, ita et creatura condita est a Deo per Christum, ut a cherubin et seraphin potentes [potentiis] qui sub sede Dei sunt, et angelis quos ipse Dominus sanctos appellat, quasi quædam concatenatio sit usque ad firmamentum ordinata descendens, ut totum et junctum sit et meritis tamen discernatur. Meritis dico non solum officiorum, sed et naturarum. Nec enim quia juncta dicit omnia, unius erunt naturæ, sed quod in corpore membra faciunt discreta officii, non natura, ita et in his omnibus non membra, sed naturæ ipsæ faciunt distinctiones. Hoc ergo est quod laboratur, ut ad unum sensum redigatur, et in sensu unum sit corpus, dum omnium creatura una professio est ut concordet in charitate Creatoris ad suum profectum, reædificat enim se in templum Domini: destructa enim fuerat dementia et furore diaboli.

Hoc igitur dico et testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut et gentes ambulavit in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiae, in operationem immunditiæ omnis et avaritiæ. Manifestato creatore et ratione ostensa, quam sequi debeat creatura, in fide Dei sui duntaxat contestatur illos in Deum, ut non aliter incedant vel sentiant, quam docentur, ne similes gentibus inveniantur, qui nec fidem recipiunt, nec conversationem, quam mandat lex, obscurum habentes sensum, nec contempnantur divini nominis veritatem: vana enim sectantes quæ sunt idololatria, infrenantur a diabolo, ne unius Dei iter incedant, ut socios illos suæ perditionis efficiat: gentiles futuræ resurrectionis desperatione cæcitatem cordis habere significat. Quasi enim ultra non futuri vitam suam contaminant turpissima operatione, nolentes se subjicere legi fidei, quia prohibet voluptatem propter spem vitæ futuræ, quam idcirco ridendam censent, ut jure dehonestare se et aliena appetere avida cupiditate videantur, quasi post hanc transpunctionem nulla sit vita. (*Alb.*) Hoc ergo, ait, dico vobis, o Ephesii, vosque contestor, ut quia occursuri estis in mensuram ætatis plenitudinis Christi, non ambuletis sicut ambulavit gentes, quæ idolis servientes et sensu et mente abutuntur prave muneribus Dei, quæ cum ideo acceperunt animam et intellectum, ut cognoscere Deum, abalienati sunt a via ejus, quam aliam absque Christo non novimus, et in sui cordis ambulavit cæcitate. Atque utinam peccasse sufficeret, et vel sero agerent penitentiam, damnarentque vitia, quibus jugiter inhiarunt, essetque remedium respicere [respicere] post errorem. Nunc vero desperantes se et ritu irrationabilium bestiarum cæno voraginique mergentes, tradiderunt se impudicitiae atque luxuriæ, operantes quidquid corpus voluit, mens desideravit, libido suggessit; et

cum nihil omnino prætermiserint, quod immundum sit, hoc totum fecere in avaritia, dum nunquam luxuriando saturantur. Nec eorum voluptas terminum habet. Aut certe ultra concessam viro ad feminam conjunctionem ad majora concessant, masculi in masculis turpitudinem operantes, et mercedem erroris sui in semetipsis recipientes. (MAURUS.) Duo quædam et hæc perniciosissima peccatorum genera introduxit, id est, luxuriam in libidine carnis, et avaritiam in ambitione sæculi, et his duobus malis tertium adjunxit desperationis voraginem, dum de talibus agere pœnitentiam noluerint, quod in omnibus peccatis perniciosissimum esse non est dubitandum. *Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, et in ipso edocti estis, sicut est veritas in Jesu.* (Ambr.) Manifestum est Christianos non desperationem post mortem hanc didicisse, sed spem ad utrumque, fidelibus enim vita, perfidis vero promittitur mors, quæ est pœna æterna, ut sive mors, sive vita, in Christo discatur, quia qui eum sequitur per eum resurget ad vitam; qui vero discernit se ab eo, per eum mancipabitur gehennæ; ipso enim judicante, damnabitur. Et quoniam sunt quidam in Ecclesia, qui sub nomine Christi non sequuntur veritatem. Ideoque *sicut et est, inquit, veritas in Jesu*, ut si ita docti sunt, ut est veritas in Jesu, tunc Christum didicisse et illum audisse, et in illo docti esse videantur. Christus enim de se docet, quid sit, quantus credendus sit, et quæ spes in eo sit, et quales debeant esse credentes. Qui enim didicit Christum, scit illum a mortuis resurrexisse, ut forma esset fidelibus, ideoque magna spes est post istam mortem amantibus Deum. (Alb.) Discere autem Christum id ipsum est quod nosse, id est, virtutes sanctas scire et amare, ac si diceret, Christum discere est audire sapientiam, justitiam, fortitudinem, temperantiam, et cætera, in quibus Christus intelligitur vel magis quia hæc omnia Christus est, hoc est scire Christum, hæc facere et alias hujusmodi virtutes, atque maxime charitatem, quæ est omnium virtutum caput et perfectio. Si quis ergo Christum audivit et didicit et amat, non ambulabit in vanitate sensus sui, nec obscuratus mente gradietur, neque erit abalienatus a vita Dei. Habebit etiam scientiam, ignoratione discussa, et immisso tenebris lumine, omnis de oculis cordis ejus cæcitas auferetur. Quod si habuerit, non se tradet immunditiæ carnali, nec ambitioni sæculari. *Sicut est veritas in Jesu*: in nullo enim patriarcharum aut prophetarum plenitudo veritatis habitavit, hoc est, tota veritas, nisi in solo Jesu: quia alii ex parte cognoscebant, et ex parte prophetabant, et per speculum in ænigmate in solo Jesu omnis veritas Dei apparuit, quæ loquitur confidenter: *Ego sum Veritas* (Joan. xiv). (MAUR.) Potest et aliter intelligi, sicut umbra distat a corpore, et est signum quoddam veri corporis umbra: ita et lex umbra fuit, veritas vero Christus, de cujus plenitudine nos omnes accipimus, et gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est. gratia et

veritas per Jesum Christum facta est. *Deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris.* (Amb.) Qui Christum audivit, hoc est didicit, ut recederet a conversatione pristina, quam veterem hominem nuncupat propter præteritum ignorantiam tempus. Homo itaque unus atque idem est, qui si pristina vitia sequitur, vetus dicitur: si autem in novitate vitæ ambulat, alienus a sæculari errore, qui est sive in actu, sive in sensu, rudis dicitur, non utique substantia carnis et animæ, sed intellectu et conversatione vitæ. Corruptus tamen vetus homo dicitur propter adulterum sensum et turpem vitam. (Alb.) Quia videtur juxta ordinem textumque sermonis scaterere sententia et esse hyperbaton; sic legendum est: *Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen audistis et in illo edocti estis, deponere vos secundum priorem conversationem veterem hominem, qui corrumpitur juxta desideria erroris, sicut est veritas in Jesu.* Ut sit sensus, quomodo est veritas in Jesu, sic erit et in vobis, qui didicistis Christum et audistis illum, et edocti estis deponere secundum priorem conversationem veterem hominem, qui corrumpitur juxta desideria erroris. Veterem autem hominem, quem præcipit deponendum inveteratum a malitia arbitror appellari. Iste enim secundum priorem conversationem et desideria erroris semper errans et in opere corruptionis deficiens, corrumpitur atque violatur, et quia in desideriiis indesinenter versatur erroris, et nunquam cessat a vitio, nequaquam corruptus dicitur, sed corrumpi, quod per singulos dies, horas, punctaque et momenta corrumpitur, violatur, et semper pejor erit.

Renovamini autem spiritu mentis vestræ. (Greg.) Sed ad hæc agenda valde exempla patrum et sacri eloquii præcepta nos adjuvant, si enim sanctorum opera inspicimus, et divinis jussionibus aurem præbemus, alia nos contemplata, alia audita succedunt, et cor nostrum torpore non constringitur, dum imitatione provocatur. *Et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est, in justitia et sanctitate veritatis.* (Ambr.) Justum et verum est rectam viam sequi. Hic autem rectam viam sequitur, qui devotus Creatori suo in voluntate ejus ambulat, quam gentilitas nescit. Innovatus enim spiritu mentis novum hominem dicitur indutus, qui est Christus: Christum enim induitur, qui per fidem renatus in Christo, æmulus est vitæ, quam tradidit Christus, ut juxta Deum creatus videatur; in eo enim quis creatus est, in quo sapit, et ideo veritas et justitia Dei a gentilibus ignoratur. Cum enim eredentes Deum agnoscunt creatorem, servantes mandata ejus, in justitia et veritate creantur. (Alb.) Nec in sensu renovamur absque spiritu, nec in spiritu absque sensu, sed renovamur conjuncti in spiritu sensus nostri, ut quomodo psallimus spiritu, psallamus et sensu; oramus spiritu, oremus et sensu; sic in spiritu sensus nostri renovemur, ut cum sensus mundus fuerit atque purgatus, et ab omni macula sordidæ concreationis alienus, tunc

ei jungatur et spiritus, et ita quodam inter se unitatis glutino copulentur, ut nequaquam simplex spiritus, sed spiritus sensus esse dicatur. Cum autem renovati fuerimus spiritu, qui nostri sensus est spiritus, tunc induemur novum hominem, qui secundum Deum creatus est. Quod quidem aliis verbis id ipsum puto esse, quod in alio loco dicitur: *Induite vos Christum Jesum (Rom. xiii)*. Iste quippe est novus homo, quo universi credentes debemus indui atque vestiri. Quid enim in homine, qui a Salvatore nostro assumptus est, non novum fuit? conceptus, nativitas, partus, infantia, doctrina, vita, virtutes, ad extremum crux et passio exspoliantis in ea principatus et contrarias fortitudines; resurrectio quoque et ascensus ad cœlum. Hic ergo vere creatus est, in justitia et sanctitate veritatis, quia Deus verus Dei veri filius fuit, et tota in illo religio atque justitia Dei in veritate completa est. (*Aug.*) Quod ait secundum Deum creatum, hoc alio loco dicitur *ad imaginem Dei*, sed peccando justitiam et sanctitatem veritatis amisit, propter quod hæc imago deformis et decolor facta est; hanc recipit, cum reformatur atque renovatur. Quod autem ait *spiritu mentis vestræ*, non ibi duas res intelligi voluit, quasi aliud sit mens, aliud spiritus mentis: sed quia omnis mens spiritus est, non autem omnis spiritus mens est. Est enim spiritus et Deus, qui renovari non potest, quia nec veterascere potest, dicitur et spiritus in homine, qui mens non sit, ad quem pertinent imaginationes similes corporum, de quo dicit ad Corinthios, et ait: *Si autem oravero lingua, spiritus meus orat, mens autem mea infructuosa est (I Cor. xiv)*. Hoc enim ait, quando id quod dicitur non intelligitur; quia nec dici potest, nisi corporallium vocum imagines, imagines solum oris in spiritu cogitatione præveniunt. Dicitur et hominis anima spiritus. Unde est in Evangelio, *et inclinato capite tradidit spiritum (Joan. xviii)*, quo significata est mors corporis anima exeunte. Et paulo post, quia ergo tot modis dicitur spiritus spiritum mentis dicere voluit eum spiritum, quæ mens vocatur, sicut ait etiam idem Apostolus, « in exspoliatione corporis carnis, » non duas utique res intelligi voluit, quasi aliud sit caro, aliud corpus carnis, sed quia corpus multarum rerum nomen est, quarum nulla caro est. Propter quod deponentes mendacium loquimini **D** veritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam sumus invicem membra. (*Alb.*) Absit ut sic intelligamus tanquam loqui mendacium permiserit cum eis, qui nondum sunt membra corporis Christi, sed ideo dictum est, quia unusquisque nostrum hoc alium debet deputare, quod eum vult fieri sibi, etiamsi nondum factus sit. Proximum vere vocat hoc loco omnem hominem, qui ex eodem nobiscum parente, id est Adam generatus est, et hoc evangelica parabola designat in eo qui descendit ab Hierusalem in Jericho, et incidit in latrones, et sacerdotem et Levitam prætereuntibus. a Samaritano curatus et ad stabularium vectus est (*Luc. x*). Affirmat autem post

A hæc Dominus, cum esse proximum, qui illi misericordiam fecit, volens ostendere omnes homines omnibus esse proximos. Quod vero sequitur, *quoniam sumus invicem membra*, magis videtur mihi significare mysterium et de his dici, qui nobis fide et virtute sunt proximi, membra quippe alterutrum non sunt, nisi fideles fidelium, et Christiani Christianorum. Ergo hoc mandat, ut unusquisque ea quæ sunt Dei veritate plena prædicet alteri, et loquatur cum proximo suo veritatem, id est Christum prædicet, qui est veritas. (*Aug.*) Proximum est omnis homo, omnes proximi sumus conditione terrenæ nativitatis. Et aliter, illa spes cœlestis hæreditatis proximum tuum debes putare omnem hominem, et antequam sit Christianus; non enim nosti, qualis sit futurus apud Deum. Qui modo aut Judæus, aut hæreticus, aut paganus est, forte per misericordiam Dei ita convertetur ad Dominum, ut inter sanctos primum locum habere mereatur. (*Ambr.*) Quia in veritate et justitia creati sumus renati in baptismo, idcirco, ut in eo maneamus, mendacium deponere jubemur, assumpta veritate, nec dolo aliquid cum fratre agere, ut quia unius corporis membra sumus, causis nostris in veritate invicem faveamus. *Irascimini et nolite peccare*. Quoniam irasci quis non potest prohiberi, quippe, cum ira motus sit naturalis conceptus ex causis, qui solet ad profectum pertinere delinquentis, idcirco irascendum dicit, sed commonet, ne per iram peccetur. Solemus enim modum egredi, dum irascimur et invenimur ipsi peccare, qui peccantes arguimus, dum plus irascimur et amplius oneramus peccantem, quam meretur. Hoc ergo docet, ut ipsa ira cum moderatione sit. Neque nimium quis justum se præbeat delinquenti: quia solent quidam sic peccare, ut tantis plagis afficiendi videantur, quantas non possunt ferre, et qui poterat forte corrigi, tollitur de vita, non sine peccato irascentis. Hinc et Salomon: *Noli, inquit, justus esse multum, quia est qui perit in sua justitia (Eccle. vii)*, sed imitatores Dei esse debemus; qui temperatam habet justitiam. Cum enim justum esset plecti iniquos, patientia sua suffert eos, ut aliqui ex eis corrigantur, nos ipsos servos suos peccantes patitur, nec cito aliquem percutit. (*Hieron.*) Quod autem ait, *Irascimini et nolite peccare*, de quarto psalmo usurpatum nulli dubium est, et videtur illi esse contrarium, quod alibi dicitur: *Nunc autem deponite vos omnem iram, indignationem et malitiam, et blasphemiam, et turpem sermonem ex ore vestro (Coloss. iii)*. Sed et simpliciter intellectum nocet, dum putantur iræ frejæ laxata. Duplex autem non solum apud nos, verum etiam apud philosophos iræ nomen accipitur; vel cum injuria lacesciti, naturalibus stimulis concitatur; vel cum, requiescente impetu et furore restincto, potest mens habere judicium, et nihilominus super eo qui putatur læsisse, desiderat ultionem. Arbitror itaque de priori ira nunc dictum, et nobis quasi hominibus esse concessum, ut ad indignæ alicujus rei faciem

moveamur tranquillitatemque mentis velut lenis quædam aura conturbet: nequaquam tamen intumescimus gurgites furoris impetu sublevemur. (*Alb.*) Sed fortassis de utroque hoc loco intelligi potest: quia per vices ira magistri prodest discipulo, et ira patris erudit filium magis, quam soluta blandities. Ira homini naturalis ad irascendum propter peccata, et voluntas, ut concupiscat bonum: sed ambo hæc ratio quasi domina, quæ data est homini, temperare debet, ne ultra, quam necessitas exiget, trans-eat. Ideo subsecutus ait: *Sol non occidat super iracundiam vestram.* (*Aug.*) Proinde præcepit hic Apostolus ne sol rationis propter nimietatem iræ obscuratur, et plenæ cordis tenebris iracundiæ involvatur. Intelligitur quidem secundum tempus, quia si ex ipsa conditione et infirmitate mortalitatis, quam portamus, subripit ira Christiano, non debet diu teneri et fieri pridiana. Ejice illam de corde antequam occidat lux ista visibilis, ne te deserat lux illa invisibilis. Sed et aliter melius intelligitur, quia noster sol justitiæ et veritatis Christus est, cujus veritate anima humana illustratur, ad quem gaudent angeli; hominum autem infirmatæ acies cordis etsi trepidant sub radiis ejus, ad eum tamen contemplandum per mandata purgantur. Cum ipse sol cœperit in homine habitare per fidem, non tantam in te videat iracundiam, quæ nascitur, ut occidat sol super iracundiam tuam, id est, deserat Christus mentem tuam, quia non vult habitare cum iracundia tua. (*Hieron.*) Quia igitur verus sol, sicut occidit super malos prophetas, juxta illud, quod scriptum est: *Occidit sol super prophetas vestros meridie* (*Amos. viii*), ita etiam occidit super omnes peccatores, nequaquam eis ortus sui lumen indulgens: præcipit nunc Apostolus, ne talia faciamus furore superati, per quæ nobis sol occidat, et principale cordis tenebris obvolvatur. Quidam putant sic accipiendum hoc esse simpliciter, quomodo et illud quarti psalmi, unde id ipsum sumptum videtur: *Quæ dicitis in cordibus vestris in cubilibus vestris compungimini*, id est, quæcunque in die vel opere, vel sermone, vel cogitatione peccatis, hæc succedente poenitentia purgate per noctem et ira sit brevis, nec in diem crastinum differatur. *Neque locum dare diabolo.* (*Ambr.*) Iram transire vult, nec retineri in pectore, ut die orta cum die decidat: quia si in animo manserit, dat occasionem diabolo gloriandi: necesse est enim iratus animus mala cogitet, quod cupit diabolus: invenit enim mentem paratam ad malum, cui se inserens affectu suo decipit hominem factum ad vitam, quia hominis cogitare est, diaboli implere. *Nolite itaque*, ait, *locum dare diabolo*, (*Hieron.*) qui tanquam leo rugiens quærît aditum per quem possit irrumperere (*I Petr. v*). Quomodo enim Pater et Filius stant ante ostium et pulsant, ut introeant et cœnent cum eo, qui se receperit, ita et adversarius semper in nos est paratus irrumperere, et cum locum dederimus, ingreditur. Solet autem antequam veniat quædam jacula præmittere, et præcursorem adventus

A sui facere cogitationem, hanc si in corde nostro susceptam nutrierimus intrinsecus et crescere fecerimus, cum in nobis prolem suam auctam viderit, et ipse audebit intrare. Denique in Judæ Iscarioth cor primam jecit sagittam, ut traderet Salvatorem; quam si exceptam ille miserabilis non fovisset, nunquam post intinctum panem in paropsidem intrasset in illum Satanias (*Joan. xiii*). Simulque et hoc diligenter attendite, quod non invenerit diabolus locum introeundi in Judam, cujus pectus jam ante percusserat, nisi in convivio Salvatoris; quia tunc vel maxime in potestatem ei damur, quando nec humanitate, nec clementia, nec mansuetudine ejus vincimur, quem odimus indigne. Huic quod nunc præcipit: *Neque locum detis diabolo*, illud de Ecclesiaste comparatur: *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dederis ei* (*Eccle. x*); ille superbus et temerarius vult ascendere, vult subire, sed etiamsi te oppressum putaverit, et se extulerit, tu retinueris [ne dederis] locum tuum: potestas quippe diaboli non in temeritate illius atque jactantia, sed in tua est voluntate. (*Aug.*) Dant autem locum homines diabolo ex concupiscentiis suis: non enim vident diabolum homines cum quo pugnant, sed facile habent remedium: seipsos interius vincant, et de illo foris triumphant.

Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. (*Hieron.*) Quia hi qui in vitæ istius negotiis conversantur, propter emolumenta et usus necessarios coguntur aliqua vel emere, vel vendere, et lucra de negotiatione sectari; et difficile est etiam eos, qui a cæteris passionibus liberi sunt, a fornicatione, videlicet, idololatria, adulterio et homicidio, hoc vitio non teneri. Propterea nunc Ephesios monet, ne sub occasione emolumentum furti crimen incurrant; furtum nominans omne quod alterius damno quæritur; justum autem esse, ut manibus suis unusquisque operans, et victum labore conquirit, impertiat non habentibus. Neque vero ait, *magis autem laboret operando manibus suis, quod bonum est*, ut non indigeat et habeat victum indigentibus, et nulli molestiam exhibeat, sed laboret, inquit, manibus suis, quod bonum est, *ut habeat, unde communicet indigentibus*. Qui igitur ad hoc tantum laborat, ut ipse non egeat, et a cæteris contrahit manum: quamvis applaudit sibi, tamen Apostoli præcepta non fecit. (*Ambr.*) Non solum ergo Christianus aliena non tollere jubetur, sed et de labore suo penuriam patientibus subministrare, ut bonis operibus deditus, rependat quæ prius abstulerat, et de cætero thesaurizet sibi in futurum. Qui enim cessat a furto, veniam potest habere, non gloriam. Quid enim magnum aut cujus meriti est ab alienis temperare? ad meritum enim proficit, cum quis de proprio tribuit egenis. (*Hieron.*) Potest autem et alius intelligi, qui furabatur, jam non furetur, et reliqua; propter illud quod scriptum est de pseudopphetis, qui *farantur sermones Dei unus-*

quisque a proximo suo (Jer. xxiii) ; et in Evangelio : **A** Omnes qui venerunt ante me fures sunt et latrones (Joan. x) ; et ad Romanos : Qui prædicas non furandum, furaris (Rom. ii), quod furta prohibeamur facere spiritalia. Neque enim hoc quod sequitur : *Magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est*, ad vitæ hujus necessaria digne referri potest, ut bonum dicatur quodcumque periturum est, et ad mammonam iniquitatis pertinet. Quamvis enim justus labor opes habeat absque tergiversatione quæsitus, satis habebit, si non dicantur malum, cæterum bonum non valent appellari. Igitur operator bonum, qui declinat a malo et facit bonum. et operatur in agro animæ suæ, ut spiritalibus panibus impleatur, et possit commodare esurienti, et necessitatem sustinenti, dans in tempore cibaria conservis suis. **B** *Omnis sermo malus non procedat ex ore vestro, sed si quis bonus ad ædificationem opportunitatis, ut det gratiam audientibus.* Bonus sermo est, qui docet virtutes sequendas, vitia fugienda, malus qui ad peccata provocat, et pronos magis incitat ad ruinam. Quotiescunque ex sermone nostro alius proficit, et juxta opportunitatem loci, temporis et personæ ædificat audientes, bonus de ore nostro sermo processit ; quoties vero loquimur, aut non in tempore, aut non in opportuno loco, aut non ut convenit audientibus, toties sermo malus procedit de ore nostro ad destructionem eorum qui audiunt. Consideremus itaque quid loquamur, quia pro omni otioso verbo reddituri sumus rationem in die judicii (Matth. xn), etiamsi non lædamus, non tamen ædificemus, **C** mali verbi nobis luenda sit pœna. (Ambr.) In Dei sermo omnia bona debent videri, nec ex aliqua parte puritas ejus debet maculari. Quid enim prodest mundam vitam habere et os sordidum ? cum dicat Dominus, quod unusquisque verbis suis, aut justificabitur, aut condemnabitur. Nec credibile potest videri bene vivere eum qui male loquatur. Male enim loqui ad multa trahit vitia. Potest enim male loqui, qui turpiter satur et qui detrahit bonis, et qui cum dolo fabulatur, et qui mentitur : hæc errorem præstant. Bonæ enim et sobriæ fabulæ dant gratiam et exemplum audientibus, ut honorificent Deum in verbis, ædificati in fide Christi. *Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.* (Hieron.) Mœror sancti Spiritus sic intelligendus, quomodo ira Dei et pœnitentia, et zelus et cæteræ in humana similitudine passionem, non quod contristari possit Spiritus Dei, et ullam perturbationem divinitas sentiat, sed quod ex verbis nostris Dei discamus affectus, quod mœreat quotiescunque peccamus, et defleat peccatores, (MAURUS.) vel eo genere locutionis, quo alio loco idem ait Apostolus : *Nam ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus* (Rom. viii). Non quod Spiritus sanctus ingemiscat, sed quod nos ingemiscere facit in precibus. (Hieron.) Signati autem sumus Spiritu Dei sancto, et ut spiritus noster et anima imprimantur signaculo Dei, et illam recipiamus imaginem et similitudinem, ad

quam in exordio conditi sumus. (MAURUS.) Dies vero redemptionis nostræ, in quo sacramento baptismatis redempti sumus Deoque in filios adoptati, vel etiam dies redemptionis nostræ est, quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem (I Cor. xv). [Ambr.] Cum bene agimus, gaudet in nobis Spiritus sanctus datus nobis, videns monita sua proficere utilitatibus nostris, sicut dictum est a Domino : *Ita gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente* (Luc. xv). Gaudet ergo Spiritus sanctus salutem nostræ, non sibi, qui non indiget, lætitia ; ita e contrario, si obediens ei non fuerimus, contristatur, quia non habet profectum in nobis. Vult enim nos pertinere ad vitam, non tamen sic contristatur, ut patiat, quippe cum impassibilis sit ; sed cum eum contristatum dicit, nostri causa hoc significat, quia deserit nos, eo quod læserimus eum contemnendo monita ejus. Contristatio itaque ejus indignitas nostra est, quæ filios nos Dei prohibet appellari. Ipse est enim Spiritus sanctus, qui sanctificat filios Dei manens in nobis. (Aug.) Neque ipsa Spiritus sancti, quæ est, quidquid ipse est, substantia contristari potest, cum habeat æternam atque incommutabilem beatitudinem, magisque sit ipsa æterna et incommutabilis beatitudo, sed quia ita in sanctis habitat, ut eos impleat charitate, qua necesse est ut homines ex tempore gaudeant profectibus fidelium et bonis operibus, et ideo necesse est etiam contristentur lapsu vel peccatis eorum de quorum fide ac pietate gaudebant, quæ tristitia laudabilis est, quia venit ex dilectione, quam Spiritus sanctus infundit, propterea ipse Spiritus dicitur contristari ab eis, qui sic agunt, ut eorum factis contristentur sancti, non ob aliud, nisi quia Spiritum sanctum habent : quo dono tam boni sunt, ut eos mali mœstificent. hi maxime, quos bonos fuisse, sive noverunt, sive crediderunt. Quæ profecto tristitia non solum non culpanda verum etiam præcipue laudanda ac prædicanda est

Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor et blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia (Alb.) Hic ostendit, pro quibus contristetur Spiritus sanctus, et relinquat cor, in quo habitabat per charitatem et modestiam. Amaritudo contraria est suavitati et dulcedini sancti Spiritus : furor vero incipiens ira est, et fervescens in anima perturbatio. Indignatio ex superbia nascitur, cum aliquem judicamus indignum, et ideo eum nolumus sustinere. (Hieron.) Ira autem est, cujus amaritudo, et furor, et indignatio, species sunt, quæ furore restincto desiderat ultionem, et eum, quem nocuisse putat, vul lædere, unde a nobis omnis amaritudo, et furor, et indignatio, tollenda est. Post hæc omnia recte clamor quoque et blasphemia prohibentur in nobis, quia qui semel fuerit furore superatus, sæpissime erumpit ad clamorem, et turbide fremens ventilatur in modum folii. Blasphemia est, cum de Deo falsa finguntur, aut in fide catholica hæretica pravitate deceptus errare quis probatur. (Aug.) Blasphemia est, per quam de ipso Deo falsa dicuntur, et ideo pejus

est blasphemare, quam perjurare, quoniam perjurando falsus perhibetur testis Deus, blasphemando de ipso Deo falsa dicuntur. (Amb.) Timor enim temperare debet, et modum imponere accidentibus causis, sed quia possunt aliqui, pressa in animo ira et clamore, retinere malitiam ad retributionem nacta occasione, idcirco subiecit hæc auferri *cum omni malitia*, quia non solum blasphemare malitia est: verum etiam fingere pacem in facie et in animo meditari discordiam. (Cass.) Cum dicit, *omnis ira tollatur a vobis*, nullam penitus velut necessariam, et utilem nobis excipit, delinquentemque fratrem, si necesse est ita curare festinet, ne dum medelam leviori forsitan febricula laboranti procurat inferre, semetipsum iratus tetriori morbo cæcitatibus involvat. Oportet namque illum, qui alterius vulneri mederi cupit omni languoris morbo alienum sanumque subsistere, ne illud evangelicum dicatur ei: *Medice, prius cura te ipsum* (Luc. iv), ac videns festucam in oculo fratris sui, trabem autem in oculo suo non videat; vel quomodo valebit eicere festucam de oculo fratris sui, qui trabem furoris gestat in oculo suo? qualibet ex causa iracundiæ motus effervens excæcat cordis, et acumini visum exitialem validioris morbi ingens trabs solem justitiæ non sinit intueri. Nihil interest, utrum aurea lamina plumbive seu cujuslibet metalli oculorum obtutibus imponatur, differentiam cæcitatibus non facit pretiositas metallorum. Habemus sane ministerium satis commode nobis insertum, ad quod solum eam recipere utile nobis est, ac salubre, cum contra lascivientes cordis nostri motus indignanter infremimus, et ea quæ agere confundimur coram hominibus vel proloqui, in latebras ascendisse nostri pectoris indignamur, angelorum scilicet ac Dei ipsius præsentiam ubique et omnia penetrantis, oculumque ejus tota formidine tremiscentes, quem nequaquam possunt conscientiæ nostræ latere secreta. *Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis.* (Ambr.) Exemplo Dei Patris benignos et misericordes invicem fieri exhortatur, sicut et Dominus: *Estote, inquit, misericordes, ut similes sitis Patris vestri, qui in cælis est* (Luc. vi). Si enim Dominus per Filium suum servorum misertus est, quanto magis servi ipsi invicem sui debeant misereri et donare, si alter in alterum peccet? (Alb.) Præcipit Apostolus nos clementes esse, et benignos, et blandos, et ad familiaritatem nostram ultro homines invitemus, ut nullus ad nos formidet accedere, quæ familiaritas maxime ex misericordia comparatur. Nec statim præstantes aliis, ipsi quod dedimus, habere desistimus. (Hieron.) Sequitur enim *donantes vobismetipsis*, quia quod bene in alium sit, magis ei reponitur, qui præstitit, quam cui donatum est; qui miseretur pauperis, ipse saturabitur, et qui dat ei feneratur Deo (xiv, Prov. xix). Vel ita accipiendum est, quod in eo quod suaves et misericordes sumus et perturbationibus nos quæ incitabant relictis, ad mansuetudinem temperantiamque transivimus,

A ipsis nobis datum sit et donatum, dum de malis in bonos vertimur et hæc ipsa donamus nobis, quæ Deus Pater donavit in Christo. Si enim, omissis vitiis, virtutes habuerimus, ipsas nobis etiam nostro studio comparamus, et habere nos facimus, quas Deus nobis donavit in Christo. Alius vero hoc quod ait, *donantes vobismetipsis*, simpliciter accipiet, ut quomodo supra dicitur: *Estote autem invicem suaves*, sic et nunc dicatur, *donantes vobismetipsis*, pro eo quod est donantes vobis invicem, ut quomodo Deus nobis in Christo nostra peccata donavit, sic etiam nos eis qui in nos peccaverunt dimittamus, et ad probandum quod dimisso peccatorum in Scripturis donatio nuncupatur, illud sumet exemplum, quod in Luca scribitur (Luc. vii), ubi uni creditori alius debebat quingentos denarios, et alius, quinquaginta, quos utrisque concesserit, et ad interrogationem salvatoris ille, qui interrogatus fuerat, responderit majorem gratiam illum habere, cui plus donatum sit. Dicitur et in oratione Dominica, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Deus autem nobis donavit in Christo, non extrapositus, sed habitans in eo: quia Pater in Filio, et Filius in Patre. Nec statim ille, in quo donatur, minor est ab eo, qui in se donat, quia et Apostolus dicit: *Et ego si quid donavi vobis, in facie Christi et Dei* (II Cor. ii).

CAPUT V.

Inducit Ephesios ad sequendum Christum in fervore charitatis, in decore sanctitatis, ac veritate cognita, et instruit personas junctas matrimonio.

C *Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi.* (Hieron.) Qui intelligit, quomodo dictum est: *Estote perfecti, sicut et Pater vester cælestis perfectus est* (Matth. v), iste sciet quomodo et nunc dicatur: *Estote imitatores Dei.* Et Corinthiis scribens ait: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (I Cor. xi). Non enim poterant statim Christi fieri imitatores, sed grande illis erat, si imitatores possent Christi existere. Ephesius vero quasi his, quos jam mysteria tanta docuerat, non ait: imitatores mei estote, nec imitatores Christi, sed *imitatores Dei*, non quod minus sit imitatore esse Christi, quam Dei. Deus quippe Christus est: sed quod aliud sit secundum hominem illum imitari, aliud secundum Deum. Nam et si Christum secundum carnem ante esse noveramus, nunc jam nequaquam eum novimus secundum carnem. Loquitur et Salvator, humilitatem dispensationis ostendens: « Quæcunque viderit Patrem facientem, hæc eadem Filius facit similiter; » non quod aliud cælum et aliam terram Pater fecerit, et ad similitudinem eorum aliud cælum et alia terra et elementa a Christo facta sint cætera; sed quod quæcunque operetur Pater, hæc eadem operetur et Filius. In quo autem similes Deo possimus fieri, supra testatus est dicens: *Donantes vobismetipsis, sicut et Deus in Christo donavit vobis.* Non enim puto, quod in cæteris quoque, quæcunque Deus fecit, homo Deum possit imitari. Sed verbi causa, ut quomodo ille clemens est et pluit super bonos et malos (Matth. v), et reliqua,

sic etiam nos bonitatem nostram super omnes homines effundamus : quod cum fecerimus, erimus filii dilecti. (Ambr.) Hic enim charissimus patris est filius, qui honorum ejus imitator est. *Et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis.* Sicut Dei Patris nos imitatores esse vult in benignitate et misericordia, ita et Christi filii ejus in dilectione, ut sicut ille dilexit nos, tradens se pro nobis, ita et nos invicem pro nobis etiam animas ponere debeamus, quod etiam Joannes Apostolus dixit exemplo Domini pro fratribus animas ponendas. (Hieron.) Qui pro aliorum salute usque ad sanguinem contra peccatum dimicat, ita ut et animam suam tradat pro eis, iste ambulat in charitate, imitans Christum, qui nos in tantum dilexit, ut crucem pro salute omnium sustineret. Quomodo enim ille tradidit se pro nobis, sic et ipse pro quibus potest, libenter occumbens, imitabitur eum qui oblationem et hostiam in odorem suavitatis se Patri tradidit, et fiet etiam ipse oblatio et hostia Dei in odorem suavitatis. (Ambr.) Si ergo Christi mors in odorem suavitatis est Deo, mortem ejus libenter accipit. Quod si verum est, non peccaverunt qui illum secundum Dei voluntatem crucifixerunt : sed non ita est, quia Christus Deo se dicitur obtulisse, dum occidi se passus est, in Dei patris sui voluntate perdurans, quia qui juste occiditur, diabolo se offert; voluntatem enim ejus facit, ut occidi mereatur : ita et Christus, dum Dei voluntati adhæret, diabolo displicuit : et ideo illum occidit, quia Deo se obtulit justitiam exsequendo ; in oblatione enim justitia signatur et veritas. Hanc enim respicit Deus, et hoc est ejus sacrificium acceptum. Itaque immeritus, qui occiditur, placet Deo, non quia occiditur, sed quia usque ad mortem justitiam conservavit. Suscepit ergo hanc mortem Deus Christus ad vitam, unde et odor suavitatis appellatur Deo. Ad Romanos tamen dicit : *Quia Deus illum tradidit pro nobis omnibus* (Rom. viii). Nunc quærendum est, quomodo Deus illum tradidit, aut quomodo seipsum obtulit Deo? Nam hoc, quantum ad verba pertinet, videtur contrarium. Deus illum tradidisse dicitur, dum illum occidi permisit, sicut dicit Dominus ad Pilatum : *Non haberes adversum me potestatem, nisi tibi data esset desuper* (Joan. xix). Data est enim ei, sed volenti potestas : hoc est, permissum est illi facere quod voluit, et hoc est tradere : dum enim dissimulat, tradit. Si enim noluisse permittere, non fuisset occisus. Permisit ergo occidi eum, sed ab his qui eum volebant, non coacti, sed sponte occidere. Non ergo immunes a pœna sunt, quia hoc eis permissum est, quod volebant. Damnatio enim in eo competit, quia voluerunt; quod ideo tamen permisit Deus, quia scit istud adversum diabolum futurum pro multis : dignum enim fuit, ut quod inimicus inpræscius futurorum contra se quasi pro se facere putabat, permitteretur ei, ut inpræscientiam suam sibi imputans facti sui pœnitentia torqueretur. Quod

A autem Christus ipse obtulit, aut Deus illum tradidit, unum est, quia amborum una voluntas est.

Fornicatio autem et omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. (Ambr.) Manifesta sunt quæ dicit; quam tamen gravis res sit avaritia, a qua dissimulamus, quando fornicationi et immunditiæ comparatur, et sic a nobis videtur, quasi quædam culpa nullius momenti, cum sit grave peccatum. (Alb.) Omnia enim crimina breviter comprehendit duas criminum designando radices : id est fornicationem et avaritiam, adjungens fornicationi immunditiam; alterius generis libidinem immunditiæ avaritiam sociavit, non solum pecuniæ cupiditatem demonstrans, sed etiam illam avaritiam, quam supra designat, ubi ait : *Ne quis supergrediatur fratrem suum* (I Thess. iv). — *Sicut decet, inquit, sanctos.* De quibus Dominus dicit per prophetam : *Sancti estote, quia ego sanctus sum* (Lev. xi). Omnis quippe immunditia carnalis, et omnis mentis instabilitas per varios voluntatum fluxus discurrens, vitanda est sanctis. Nec enim sanctus nominari recte potest, qui in hujusmodi sceleribus versatur. *Aut turpitude, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio.* (Ambr.) Quoniam quidam solent, aliquid turpe agere, aut stultiloquiis jocum movere, quasi non sit peccatum, hoc prohibet, quia Dei servi semper sobrii et modesti debent videri. Omnia quæ risum et cachinnum movere solent, Christianæ non conveniunt gravitati, quia famulo Dei de cœlestibus cogitare convenit, vel quomodo coronandus ante tribunal Christi veniat, stultiloquium vero ad fœvas et ineptas fabulas transferendum esse puto. (Hieron.) Inter stultiloquium autem et scurrilitatem hoc interest, quod stultiloquium nihil in se sapiens et corde hominis dignum habet; scurrilitas vero de prudenti mente descendit, et consulto appetit quædam vel urbana verba, vel rustica, vel turpia, vel fatua, quam nos jocularitatem alio verbo possumus appellare, ut risum moveat audientibus; verum et hæc a sanctis viris penitus repellenda, quibus magis convenit flere atque lugere, sicut in Evangelio ait : *Beati qui nunc fleitis, quoniam consolabimini* (Luc. vi). [Ambr.] Per stultiloquia enim peccatur; unde Salomon : *Stultus, inquit, per risum agit mala* (Prov. x), et Dominus in Evangelio dicit : *Quia omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii* (Matth. xii). Nec inulta possunt discerni, quæ idcirco dicuntur, ut ad alicujus pertineant contumeliam : ideo ad rem salutarem non pertinent hæc. Quare hæc agenda et loquenda monet, quæ ad utilitatem proficiant nostram et Dei laudem, in cujus lege meditandum est die ac nocte, sicut scriptum est in psalmo primo. (Alb.) Dum hæc omnia abdicavit Christiano, quid vero ei conveniret subinfert, dicens : *sed magis gratiarum actio*, significans Christiani verba sale sapientiæ condita esse debere, ut gratiam dent audientibus, sicut superius locutus est. Hoc vero loco gratiarum actio magis pertinere videtur ad verba

loquentis et audientis sensum, quam ad illam gratiarum actionem, quæ Deo solet fieri pro beneficiis suis. (Ambr.) Ex conversatione enim et moribus Dei servi etiam tacentes intelligendi sunt, ut, quantum distat verum a falso, tantum distent Dei servi a servis diaboli.

Hoc enim scitote, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idololatria, non habet hereditatem in regno Christi et Dei. Qua causa amovenda sunt hæc ostendit, quia qui talis fuerit, partem in regno cælorum non habebit, quod est Patris et Filii. Ut avaritiam tamen rem periculosam esse doceret, idololatriam hanc nuncupat, qua nullum peccatum majus est. Videamus ergo, cur avaritia idololatria dicatur. Idololatria Dei honorificentiam usurpat et vindicat creaturæ, cum in nomine Deitatis, quod soli conditori competit, participem illi asserit ejus facturam; avaritia autem idcirco huic exæquata est, quia similiter ea, quæ Dei sunt, sibi usurpat et recondit avarus, ut quæ usibus omnium communiter concessit, avaritia deneget, quando idcirco hæc congregat apud se, ne alii utantur: quæ res facit, ut chare venundentur, ne pauperes vivant. Si enim minime reconderentur, abundantia omnium rerum faceret utilitatem. Denique apud veteres, quia avaritia non erat, nec charitas. Recte ergo idololatriæ comparata est, quia multos lædit. Creatori similiter inimica: vult enim Deus ac jubet de his quæ creavit subveniri pauperibus, avaritia contradicit. (Hier.) Notandum, quod sex vitis supra prohibitis, fornicatione, immunditia, avaritia, turpitudine, stultiloquio, scurrilitate, nunc tantum tria posuerit, fornicationem, immunditiam, avaritiam, quibus qui fuerit obnoxius, hereditatem in regno Christi et Dei habere non potest. Si enim stultiloquus et scurra alieni essent a regno Dei, quomodo in tres, quos specialiter separavit, videretur sententia esse crudelis, non ignoscere imbecillitati fragilitatis humanæ, cum etiam nos per jocum dicta damnarent: « qui enim in sermone non labitur perfectus est; » neque vero ista dicentes, locum stultiloquio damus et scurrilitati, dum non excludantur a regno, sed quoniam apud Patrem diversæ sunt mansiones (Joan. xiv), et stella a stella differt in gloria (I Cor. xv), sic et in resurrectione mortuorum; quamvis aliquis a fornicatione, immunditia atque lascivia alienus sit, tamen si stultiloquus et scurra fuerit, non tenebit eum locum, quem possessurus erat, si hæc vitia non haberet. Respondeat quis: stultiloquium et scurrilitas non eundem habent reatum, quem fornicatio, immunditia et avaritia, nunquid non et turpitudinem cum tribus superioribus debuit nominare? ad quod dicendum, turpitudinem hic significare absconditam cogitationem, cum inflammatur sensus noster ad libidinem et carnis titillationibus anima ignita succenditur, et nihilominus Dei timore et mentis judicio refrenatur. Denique etiam supra absque turpitudine tria pariter appellavit dicens, fornicatio autem et omnis immunditia et avaritia nec nominetur in vobis: et deinceps turpitudine cum stultiloquio et scurrilitate nominata est;

A et quomodo stultiloquium et scurrilitas, sic et ista turpitudine non perdit, nec in perpetuum excludita regno. Quia vero in superioribus ex eo, quod alibi legeramus: « ne supergrediatur avarus et fraudet in negotio fratrem suum, » dixeramus avaritiam pro adulterio positam, quærimus id, quod nunc dicitur, aut avarus, quod est idolorum servitus, utrum cum illa, ac cum vulgata interpretatione consentiat. Invenimus in locis plurimis prophetarum, idololatriam fornicationem appellatam: *Fornicabantur*, inquit, *post idola sua*, et: *Spiritu fornicationis seducti sunt* (Judic. ii; Ezech. xxxiii, et alibi). Potest itaque fornicatio et super idololatria intelligi; sin vero avarus ille accipitur, qui pecuniam utcumque conquirens nummos per fas et nefas habere desiderat, et pleno sacculo delectatur, iste idololatria in eo est, quia sculpturam ipsius nummi colit, et idololatria in eis cælata veneratur; ut voracium deus venter est, ita cupidorum quoque justissime pecunia deus dici potest; maxime quod in alio loco Apostolus cupiditatem idololatriam vocet. Ad hæc videndum quid sentire voluerit dicens, *in Christi regno et Dei*. Utrum aliud regnum Christi et aliud Dei? an idem regnum sit Patris et Filii? et siquidem dixisset, in regno Filii et Patris, per Filium veniremus ad Patrem. Et licet esset diversitas personarum, tamen esset regnantium una majestas: tunc vero cum dixerit, *in regno Christi et Dei*, ipsum Deum et Christum intelligamus, quia et *cum tradiderit regnum Deo et Patri*, non erit Pater omnia in omnibus, sed *Deus omnia in omnibus*; ubi autem Deus est, tam Pater, quam Filius intelligi potest. Porro quod de Patre et Filio dicimus, hoc idem et de Spiritu sancto sentiamus. (Aug.) Quæro ergo quis peccet gravius, qui nesciens hæresin incurrerit, an qui sciens ab avaritia, id est idololatria non recesserit? secundum quidem illam regulam, qua peccata scientiæ peccatis ignorantiae præponuntur, avarus cum scientia vincit in scelere; sed ne forte hoc faciat in hæresi sceleris ipsius magnitudo, quod facit in avaritia scientiæ amissio, hæreticus nesciens avaro scienti coæquetur.

Nemo vos seducat inanibus verbis, propterea enim venit ira Dei in filios diffidentiae, nolite ergo effici participes eorum. (Ambr.) Inanes sermones vani sunt, vanitas autem idolorum cultura est, quæ utique non ex Deo initium habet, sed ex errore. Docet ergo, ne horum verbis assensus præbeatur: perstreperunt enim semper et seductione quadam fallaciæ contra fidem, consuetudinem antiquitatis obtundunt, rationem præsentium, non spem futurorum asserendam judicantes, ideo venit super hos vindicta de cælis, ut sciant verum esse quod credere noluerunt, a qua vanitate Dei servos longe docet debere esse discretos, ne participes fiant pœnæ illorum. (Hier.) Verba quæ decipiunt atque supplantant inania sunt et vacua, quæ vero ædificant audientes, plena, cumulata, conferta. Quia igitur sunt plerique, qui dicunt, non futura pro peccatis esse supplicia, nec extrinsecus adhibenda tormenta, sed ipsum peccatum et conscientiam delicti esse pro pœna, dum vermis in corde non moritur (Marc. ix) et in animo ignis accendi-

aur, in similitudinem febris, quæ non torquet extrinsecus ægrotantem, sed corpora ipsa corripiens, punit, sine cruciatuum forinsecus adhibitione, quod possidet. Has itaque persuasiones et decipulas fraudulentas, verba inania appellavit et vacua, quæ videntur florem quemdam habere sermonum, et blandiri peccantibus, sed dum fiduciam tribuunt, magis eos ferunt ad æterna supplicia, quia de nullo sic irascitur Deus quomodo si peccator superbiat et erectus et rigidus non flectatur in fletum, nec misericordiam pro delicto postulet. *Propter hoc venit ira Dei super filios diffidentiae*, sive insuasibilitatis. Insuasibilitatis autem sive diffidentiae filii sic dicuntur, quomodo filii perditionis, et filii fornicationis, et filii mortis, et filii gehennæ, et cætera his similia, quæ in variis Scripturarum locis invenire perfacile est. *Nolite ergo effici participes eorum.* B Particeps sive participes fit diffidentiae filiorum, qui in fornicatione et immunditia, et avaritia, propter quæ venit ira Dei super filios diffidentiae, reperitur. Et particeps quidem eorum est, ab eo quod participatur et communionem habet malorum operum. Participes vero sic appellatur, qui cum aliis est particeps; et in participi intelligitur et particeps; in participi vero non statim tenetur et participes. Diligenter observa verba participis atque participis, puto enim in Scripturis participem in bonam partem, participem in malam semper accipi: verbi gratia, *propter quod unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis* (Psal. XLIV); et in alio loco: *Participes enim Christi facti sumus, si tamen principium substantiæ ejus usque ad finem firmum tenuerimus* (Hebr. III). Porro non memini alibi me legisse, excepto præsentis loco, participem, et tamen hic manifestum non in bona parte, sed in contraria positum est. *Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* (Ambr.) Tenebræ ignorantia sunt, quia nemo videt in tenebris: ignorantia vero gentilitas est sive perfidia, a qua Dei gratia ad fidem tracti sunt, facti lux, id est veritas, quia in luce manifestantur, quæ sunt. Denique pagani in tenebris mystica sua celebrantes in spelæo velatis oculis illuduntur; ex his Christiani facti cognita veritate filii lucis dicuntur, quia Deus lux est, cujus fidem in veritate suscipiunt. (Hier.) Sicut autem justi sunt lumen mundi, sic impii consequenter tenebræ vocantur: et justi quidem, cum sint lumen, D videbunt lumen in lumine, injusti autem, cum sint tenebræ, populus sunt, sedens in tenebris et nihil videns; quorum differentiam atque distantiam ex fructibus intelligimus. *Omnia enim qui operatur malum, odit lucem* (Joan. III), et non veniens ad lucem tenebrosus est, et filius noctis atque tenebrarum: qui vero operatur veritatem et in lucem venit, et lux est, et filius lucis et diei. Lucentes autem et tenebrosi de cordis vel lumine, vel tenebris cognoscuntur. Super hæc quæres, ne forte ob distinctionem eorum, qui lux sunt, sed non lux in Domino, de justis dicatur, *nunc autem lux in Domino.* Decenter quoque Ephesiis, qui ad scientiæ summam conscenderant, scribi-

tur quod sint lux in Domino; neque vero tenebræ ipsæ vertuntur in lucem, aut lux in tenebras commutatur, sed hi qui ab eo quod sunt nomen quoque vel virtutis meruere, vel vitii, si conversi fuerint de alio in aliud, *δμωνύμως* his rebus, a quibus possidentur, vel tenebrarum vel lucis vocabulum sortientur. *Ut filii lucis ambulate, nam fructus lucis in omni bonitate et justitia et veritate est.* (Ambr.) Hoc dicit, ut sic convertentur, ut non immerito filii lucis dicantur: opera enim lucis palam sine timore fiunt, tenebrarum autem opera in occulto, quia illicita sunt: omne enim peccatum palam fieri timet. (Alb.) Si Deus lux est et tenebræ non sunt in eo, filii Dei filii lucis sunt, nec non si Christus lux vera est, et filii quoque ejus, ad quos loquitur dicens: *Filioli mei, adhuc modicum vobiscum sum* (Joan. XIII), filii veræ lucis sunt. Ex quo colligitur eosdem filios esse Dei Patris, qui sunt filii Christi Jesu. *Fructus, inquit, lucis est in omni bonitate, et justitia et veritate.* Hi sunt fructus, de quibus cognoscimur filii Dei. Fructus siquidem lucis non solum est in bonitate, sed et justitia et veritate. Ubi itaque bonitas est, ibi et justitia; ubi justitia, ibi consequenter et veritas: bonitas in charitate, justitia in operibus bonis, veritas in doctrina catholica cognoscitur. (Hier.) Adversus Marcionem, qui justum Deum æbono separat, et putat creatorem justum esse, alium vero nescio quem, cujus Christus iste, qui venit, sit filius, bonum tantummodo esse Deum, hoc testimonium proferamus: siquidem non solum fructus est lucis in bonitate, sed in justitia et veritate. Ubi itaque bonitas est, ibi et justitia, ubi justitia, ibi consequenter et veritas. Apud bonum ergo Christi patrem, ut ipsi quoque fatentur, est bonitas et veritas. Ubi autem bonitas et veritas, apud ipsum et non apud alium, ut nunc Apostolus docet, justitia est. Intelligat Marcion ipsum Christum bonitatem, veritatem et justitiam nuncupari: bonitatem in eo, quod non secundum opera, sed secundum misericordiam det gratiam credentibus in se, justitiam in eo, dum unicuique tribuit, quod meretur; porro veritatem, dum ipse solus causas creaturarum omnium rerumque cognoscit. *Probate, quid sit beneplacitum Deo.* (Alb.) Omnia cum consilio facere nos hortatur, ut cauti atque solliciti ea tantum, quæ intelligimus Deo placere, faciamus, quia vero in hoc loco contextus eloquii videtur esse turbatus et tota scelerare sententia, sic ordini sermo reddendus est: *Nolite ergo fieri participes eorum, probantes quid sit beneplacitum Deo, etsi enim eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino estis, quasi filii lucis ambulate, fructus luminis ostendens in omni bonitate et justitia et veritate.* (Ambr.) Ex magnificentia sanctitatis et bonitatis perpendi potest, quibus Deus operibus delectetur, ipse enim dixit: *Sancti estote, sicut et ego sanctus sum Dominus Deus vester* (Levit. XI). Et Dominus: *Estote, ait, misericordes, sicut et Pater vester* (Luc. VI); hæc placent Deo. In sanctitate enim purificatio, in misericordia vero plena et perfecta justitia est. *Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum.* (Hier.) Et ad

Galatas (*Gal.* v) nomen fructus in spiritu, operis vero posuit in carne dicens. Manifestavit opera carnis, quæ sunt, fornicatio, et reliqua: *Fructus vero spiritus est charitas, gaudium, pax, longanimitas*, etc. Porro impræsentiarum opera tenebrarum infructuosa appellantur, quibus qui ea fecerunt communione sociantur. (*Ambr.*) Monet, ne malorum actibus per consensum polluamur, quia sunt infructuosi erga bonum. (*Alb.*) Opera enim infructuosa tenebrarum malas consuetudines in peccatis nominat, quibus communicare prohibet Christianos, sed magis ea arguere, ubicunque intelligantur esse, admonet: ideo subsequenter ait: *Magis autem et objurgate, quæ in occulto ab eis fiunt, turpe est etiam dicere.* (*Ambr.*) Jam non solum alienos vult eos esse a malis actibus, sed et arguere malefacta eorum, qui in occulto turpiter operantur: tunc enim probantur peccata, si arguuntur, ut admirentur filios lucis, a quibus, cum juste arguuntur, contradicere non poterunt, sed magis eos verebuntur. (*Alb.*) Inter cætera mandata etiam peccantes posse arguere maximæ libertatis est, sed hoc ille potest facere, qui non meretur audire: *Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc poteris ejicere festucam de oculo fratris tui* (*Matth.* vii), ex quo animadvertendum cum arguere posse, qui ipse non redarguatur in semetipso. Quod vero hic dicit, « turpe est et dicere, » ad superiora respicit, ubi ait de filiis diffidentiae, ut sonare possit: Quæ enim occulte fiunt a filiis diffidentiae, turpe est dicere, quæ sunt fornicatio et immunditia et omnis avaritia. *Omnia autem, quæ arguuntur a lumine manifestantur, omne enim quod manifestatur, lumen est.* (*Hier.*) Omnia, haud dubium quin ea quæ occulte fiunt a filiis diffidentiae, hæc enim a luce arguta manifestantur, lux autem arguit ea quæ prius erant tenebræ, et postea facta sunt lumen in Domino, ut ex eo quod corripuntur, nutentur in melius, et mutata manifestentur in publico et publicata sint lumen, quia *omne quod manifestatur lux est.* (*Ambr.*) Verum est, quia tunc videntur peccata, cum objurgantur, quia qui peccat, quandiu non corripitur, minime sibi videtur peccare. Omne enim quod manifestatur lux est, in manifesto ambiguitas non est, nec excusari potest, quod palam delictum est, sicut enim apparente sole, diem esse negari jam non potest, ita et manifestato peccato, objurgatio falsa videri non potest. *Propter quod dicit, surge, qui dormis et exurge a mortuis et illuminabit tibi Christus.* (*Ambr.*) Dormitionem hanc, stuporem mentis significat, quæ alienatur a vera via; alienatio vero hæc species mortis est, ex qua resurgere commonetur, ut resipiscens agnoscat veritatem, quæ est Christus. Perfidi ergo et vitiosi demersi in cœnum sub desperatione vitæ, ut resurgant, sive emergant ad monentur, et habeant partem cum Christo, ut de tenebris transeant ad lucem et a morte ad vitam (*Hier.*) Quoniam opera tenebrarum a luce arguta manifestantur in lucem, his quæ arguta fuerant transmutatis, dicitur dormientibus et mortuis eo

quod opera facerent tenebrarum: *Surge qui dormis et exurge a mortuis.* Quærat aliquis quisnam sit iste qui dicit: *Surge qui dormis et exurge a mortuis*, aut cujus Apostolus testimonio sit usus? Et quidem qui simplici responsione contentus est dicit, in reconditis eum prophetis, et eis quæ vocantur Apocrypha hæc lecta in medium protulisse, sicut in aliis quoque locis illum fecisse manifestum est, non quod ἀπόρρητα comprobavit, sed quod Arati et Epimenidis et Menandri versibus sit usus ad ea, quæ voluerat in tempore comprobanda; nec tamen Arati et Epimenidis et Menandri tota, quæ scripsere, sunt sancta, quia eos vere aliquid dixisse testatus est. Alius vero quasi προσωποποιῶν Spiritus sancti figuraverit ad hortationem poenitentiae, hæc dicta memorabit.

B Ego certe secundum paupertatulam meam omnes editiones veterum Scripturarum, ipsa quoque Hebræorum volumina diligenter ventilans, nunquam hoc scriptum reperi, nisi forte, et hoc dicamus, quomodo olim prophetæ in concione populi loquebantur. *Hæc dicit Dominus, et: Quoniam Dominus locutus est ita et Apostolum Spiritu sancto plenum repente in verba, quæ in se Christus loquebatur, erupisse atque dixisse, Hæc dicit Dominus.* Nec non et illud est disserendum, quomodo uni atque eidem dicatur, quasi dormienti, *surge qui dormis*, quasi mortuo, *exurge a mortuis*. Igitur quia et spiritus est hominis, quem semper in bona parte scriptum meminimus, et anima, cujus et infirmitates et mortes legimus peccatorum, id quod nunc dicitur: *Surge qui dormis*, refertur ad spiritum, et quod sequitur, *exurge a mortuis*, animæ coaptatur. Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur (*Ezech.* xviii), spiritus autem mortem nunquam omnino legimus. Christus ergo lux vera orietur ei qui surrexerit de somno et ex mortuis fuerit suscitatus. *Videte ergo quomodo caute ambuletis, non ut insipientes, sed ut sapientes.* Recte Ephesius dicitur, ut caute ambulet, qui habebant exercitatos sensus ad discernendum bonum et malum, et probantes omnia, id quod statuerant bonum esse, retinebant; qui autem viciet quomodo ambulet, quam caute figat gradum, ne forte ad lapidem offendat pedem suum, et dicit: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, et lumen semitis meis* (*Psal.* cxviii), utique sapiens est; non enim puto idiotem quempiam, etsi velit ambulare caute, posse hoc implere præceptum, quod sapientibus et insipientibus imperatum est. Ex quo intelligimus et præcepta moralia, quæ plerique manifesta arbitrantur, ex eo quod in Psalmo xviii dicitur: *Mandatum Domini lucidum illuminans oculos*, indigere prudenti et circumspecta expositione, quia lucidum illud præceptum eorum illuminat oculos, qui insipientia derelicta, sapientiae se studiis manciperint. *Redimentes tempus quoniam dies mali sunt.* (*Ambr.*) Quoniam superius perfidiam et vitia vitæ a Dei servis arguenda mandavit, nunc ut prudenter ea ipsa arguantur propter scandalum subiecit, ut inter perfidos cum prudentia conversandum sit, maxime tempore quo perfidi re-

gnant, præsumentes de rege profano, ut si viderit Christianus inquietum et iracundum contradictorem, dissimulet ab eo, ne eum quidem incitet ad blasphemiam et tempestatem movendam: illic autem verba faciat, ubi datur facultas. Quemadmodum enim inter potentes perfidos interrogatus quid sit, tacere non debet nec negare quod est, ita et si mctus est inter eos disputare dissimulandum est, quippe cum detrimentum sit seminare super spinas: hoc est enim prudentis, scire quemadmodum unicuique respondeat. Est enim qui quamvis perfidus sit, non tamen penitus intractabilis est, ut nec audire se patiat verba fidei. Est iterum, in quo sic fervet zelus perfidiæ, ut non tantum non cum illo, sed nec præsentem illo tractetur de fide, perstrepente enim illo et blasphemante, multis fit scandalum. Unde Paulus et Barnabas, cum adversum se blasphemantes audirent (*Act. xiii*), excutientes vestimenta sua, recesserunt ab eis. (*Hier.*) Quando in bono opere tempus consumimus, redimimus illud, et proprium facimus, quod malitia hominum venditum fuerat. Nemo autem vitæ hujus querens necessaria, et de divitiis et sollicitudinibus quas Evangelium spinas nuncupat, cogitans, potest sibi tempus redimere. Redimentes autem tempus, quod in diebus malis est, quodammodo immutamus illud, et dies malos in bonos vertimus, et facimus illos, non præsentis sæculi, sed futuri. Potest et aliter locus iste disseri: o vos Ephesii, quibus de sæculi somno istius exsurgentibus sol justitiæ ortus est Christus, caute ambulate atque prudenter, et abjecta insipientia, tenete sapientiam, per quam possitis, non cum varietate temporum commutari, sed diversitatem temporum vobis unum tempus efficere. Et quia sunt plurimæ persecutiones, in principio quippe propemodum quotidie vexabantur ecclesiæ, unum tenete cursum, et hoc scitote servandum, ut non in morem stulti, quasi luna mutemini (*Eccli. xxvii*), sed quod semel cœpistis, firma mente teneatis; ne videlicet si persecutorem judicem videritis, et vos cum judicis voluntate mutemini. Rursum si alius dogmatis vestri laudator advenerit, vos fateamini Christianos, sed quod estis, omni tempore servate [reservate]. Aliquod de Scripturis ponamus exemplum, ut quod dicimus manifestius fiat. Joseph habebat propositum placere Deo (*Gen. xxxvii et seq.*). Hoc nulla varietate temporis immutatum est, nec fratrum invidia, nec conditione servitutis, nec ætatis illecebris, nec dominiæ repromissis, nec squalore carceris, nec postea tumore Ægyptiæ potestatis; sed semper unus fuit, et varietatem, ut diximus, temporum sibi redimens, malos dies vertit in bonos. Hoc idem et de Job sentiendum est, quod per varia tentamenta vexatus, nec divitiis, nec damnis, nec orbitate, nec vulnere, nec exprobratione amicorum, nec solitudine, nec postea honorum omnium restitutione mutatus est (*Job. ii et seq.*). Redemerat enim sibi tempus, et dies malos fecerat bonos.

Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Domini. (Amb.) Dominus Jesus paci

studendum monet (*Joan. xiv*); et vas electionis: Si potest, inquit, fieri, quod ex vobis est, cum omnibus pacem habete (*Rom. xii*). Et ad Timotheum: Servum, ait, Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes (*II Tim. ii*). Hæc est voluntas Domini, ut quæ agenda sunt a servis ejus cum modestia agantur. Perturbatio enim et strepitus seu contentio cum animositate inimicitiam generat. Hæc ergo propter superiora subdidit, in quibus vult Deus [Dei] servos corrumpere delicta hominum peccatorum, ut quia per hoc solet oriri dissensio et rixa, cum temperantia et mansuetudine arguant peccatores, ne ad iracundiam provocati, insiliant ad litem. Ideoque prudenter istud curandum monet, ut sit profectus. (*Hieron.*) Et quia tempus malum est, et, sicut supra diximus, redimendum, appetenda ante sapientia est, ut per illam intelligere valeamus quæ sit voluntas Dei. Non enim possumus caute ambulare, nisi prius intellecta voluntate Dei. In omni ergo opere primum considerandum quid velit Deus, et habito judicio, id est postea faciendum, quod illi placere fuerit comprobatum. Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed impleamini Spiritu sancto. (Ambr.) Sobrii possunt habere fiduciam arguendi: bona enim conversatio terrorem incutit delinquenti, nec poterit qui arguitur asperere ferre quia reprehenditur, quando scit optimam conversationem monentis se. Nam ubi ebrietas, ibi luxuria est, luxuria vero provocat turpitudinem: quamobrem sobrios esse convenit, ut bonæ conversationis jura serventur. (*Hieron.*) Quomodo non possumus duobus dominis servire, Deo et mammonæ (*Matth. vi*), sic non possumus Spiritu impleri pariter et vino: qui enim Spiritu impletur, habet prudentiam, mansuetudinem, verecundiam, castitatem; qui vino, habet insipientiam, furorem, procacitatem, libidinem. Hoc quippe æstimo uno verbo significare luxuriam. Frequenter annotavimus, nomen spiritus absque additamento in bona parte positum, quod quidem etiam nunc observandum videtur. Loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino. (Ambr.) Rationabilem vitam diligit Spiritus sanctus, quia si bene vixerimus, implemur eo, ut memorat, ad confitendum et extollendum Dei donum diverso vocis canore, ut laus in Deum omni lingua canatur. In quo enim est Spiritus, semper spiritualia meditatur, ut non in labiis tantum sit, sed de corde prorumpat propter vetus dictum Domini per prophetam. Æt enim: Plebs hæc labiis me honorat, cor autem illorum longe est a me (*Isa. xxix*). [Hier.] Qui se abstinerit ab ebrietate vini, in quo est luxuria, et pro hoc Spiritu fuerit impletus, iste omnia potest accipere spiritualiter psalmos, hymnos et cantica, et canere igitur et psallere et laudare Dominum magis animo, quam voce poterit. Hoc est quippe quod dicitur, Cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino, audiant hæc adolescentuli, audiant hi quibus psallendi in Ecclesia officium est, magis Deo corde, quam voce cavendum esse. Sic cantet servus Christi, ut non

vox canentis, sed verba placeant Domini, quæ dicuntur. ut spiritus malus qui erat in Saule (I Reg. xvi) ejiciatur ab his qui ab eo similiter possidentur. Inter psalmos et hymnos et cantica hoc distare videtur, quod hymni in laude Dei dicuntur, psalmi vero moralem vitam demonstrant, cantica sunt, dum ex creaturis creator prædicatur. *Gratias agentes semper pro omnibus in nomine Jesu Christi Deo et Patri, subjecti invicem in timore Christi.* (Ambr.) Deo gratias in omnibus donis ejus agere jubemur, qui etiam adoptare nos dignatus est per Christum filium proprium, per quem cognovimus eum. et didicimus in Spiritu Deum, quia Deus Spiritus est, et in Spiritu adorandus, alter alteri se subjiciens propter timorem Christi, qui humilitatem exsequendam mandavit. (Hier.) Quod autem ait, *Gratias agentes semper pro omnibus*, dupliciter intuendum est, ut et in omni tempore et pro omnibus quæ nobis accidunt Deo gratias referamus, ut non tantum pro his quæ bona putamus, sed etiam quæ nos coarctant et contra nostram veniunt voluntatem, in Dei præconium mens læta prorumpat. Hæc actio gratiarum apud prudentes viros, et generaliter et specialiter observatur: generaliter, ut gratias agamus Deo de omnibus bonis quæ nobis iste mundus ministrat. specialiter quando in Dei beneficiis, quæ nobis accidunt, gratulamur, vel etiam in adversis, si eveniant, gratias agamus Deo: quæ virtus tantummodo Christianorum est. Qui autem, sicut diximus, de omnibus gratias agit Deo Patri in mediatore Dei et hominum, referat per Christum Jesum; quia, nisi per illum, accedere non valemus ad Deum Patrem. (Alb.) Quod autem ait: *Subjecti invicem in timore Christi.* Audiant episcopi, audiant presbyteri, audiat omnis ordo doctorum subjectis suis esse subjectos, et imitentur dicentem Apostolum: *Cum enim essem liber ex omnibus, omnibus meipsum servum feci, ut omnes lucrifacerem* (I Cor. ix). Hoc interest inter gentium principes et Christianorum, quod illi dominantur subditis, nos servimus, et in eo majores sumus, si minimi omnium fuerimus. Sed et hoc, quod ait *in timore Christi*, sic accipiendum est, ut ipsa subjectio non propter hominum gloriam, sed propter timorem Christi fiat, ut illum timeamus offendere. (Hier.) Alius vero sic interpretabitur, *Subjecti invicem in timore Christi*, ut hanc sententiam generalem in consequentibus dividi dicat atque partiri. *Mulieres D viris suis subditæ sint; et, Filii, obedite parentibus vestris in Domino; et, Servi, obedite dominis carnalibus cum timore et tremore.* Ut non solum uxor viro et filii parentibus, et servi dominis, sed etiam viri mulieribus, juxta officium quod præceptum est, et patres filiis, ne illos ad iracundiam provocent, et domini servis, ut remittant minas, et præbeant his quæ habent necessaria, invicem sint subjecti; et hoc ex timore Dei faciant, ut quomodo servis suis fuit ille subjectus, sic et hi, qui majores videntur, subjiciantur minoribus suis reddendo officia quæ jubentur. Possumus hic timorem et pro εὐλαβεία, id est, reverentia accipere, quæ magis vicina est charitati. Ne-

quamquam enim convenit Ephesiis, ut timore quid faciant, et non dilectione Christi.

Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino, quoniam vir caput est mulieris, sicut et Christus caput est Ecclesiæ. Hoc quod in Latinis exemplaribus additum est, *subditæ sint*, in Græcis codicibus non habetur, siquidem ad superiora refertur et subauditur, *subjecti invicem in timore Christi*, ut ἀπὸ κοινῆ resonet subjectæ, et mulieres viris suis, sicut Domino. Sed hoc magis in Græco intelligitur, quam in Latino. Mulieres subditæ esse viris naturali lege jubentur, quia mulieris auctor vir est. Unde sicut Domino, inquit, ita viris subditæ esse debent: hinc Sara dominum vocabat Abraham (Gen. xviii). Sicut enim caput Ecclesiæ Christus, ita et vir mulieris. A Christo enim sumpsit Ecclesia initium, unde subjecta est illi, ita et viro mulier, ut sit subdita. In eo tamen distat, quia mulier consubstantiva viro est: Ecclesia autem in nomine potest non in natura participari Christo. (Alb.) Videndum est ut quomodo in Christo et in Ecclesia sancta conjunctio est, ita et in viro et in muliere sancta sit copula. Justa causa est, ut mulier viro sit subjecta, quia mulier ex viro in prima creatione, non vir ex muliere, ideo conversio ejus ad virum debet esse. Quidam vero hunc locum juxta analogem ita interpretantur, ut dicant, uxorem in corpore, virum accipi in animo, et sicut Christo subjecta est Ecclesia, ita corpora subjici debere sensui et in unum spiritum redigi, si Domino fuerint copulata, quia « qui adhæret Domino unus spiritus est. » Ideo subjungitur: *Ipsæ Salvator corporis ejus.* (Alb.) Magis voluit Ecclesiam corpus Christi nominare, quam carnem. Porro manifestum est, quod quicquid caro est, consequenter et corpus sit, non autem quicquid corpus, hoc consequenter et caro. Proinde maluit nominare corpus Christ Ecclesiam, cujus corporis Salvator est Christus Jesus, id est, verbum, sapientia, cæteræque virtutes, in quibus intelligitur. *Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus.* (Hier.) Ecclesia gloriosa est, non habens maculam neque rugam (Ephes. v), aut quicquid istiusmodi: qui ergo peccator est et aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subjectus dici. Possibile autem est, ut quomodo Ecclesia, quæ prius rugam habuerat, et maculam, in juventutem et munditiam postea restituta est, ita et peccator currat ad medicum, quia non habent opus sani medico, sed male habentes (Matth. ix, Luc. v), ut curentur vulnera ipsius et fiat de Ecclesia quæ est corpus Christi. Satis quoque eleganter et caute ad Ephesios loquens ait, « ut Ecclesia subjecta est Christo, ita et uxores viris suis in omnibus. » Si enim uxor ita subjicienda viro est, ut Christo Ecclesia; inter virum et uxorem sancta conjunctio et nunquam corporis servient passionibus. Quod si nobis aliquis illud quod ad Corinthios scribitur opposuerit, virum uxori debitum reddere, et uxorem viro, animadvertat: namquam distantiam inter et Corinthios et Ephesios

esse: illis quasi parvulis atque lactantibus scribitur, in quibus erant dissensiones et schismata, et audiebatur fornicatio, qualis nec inter gentes quidem (*I Cor. v*), et propterea conceditur eis, ut post orationem ad idipsum redeant, ne tententur a Satana, licet ibi in consequentibus non juxta voluntatem, sed juxta charismata hæc in eis dicat ignoscere: Ephesii vero, apud quos fecit triennium et omnia eis Christi sacramenta aperuit, aliter erudiuntur, et habet unusquisque arbitrii liberam potestatem, vel Corinthios sequi, vel Ephesios, et salvari, aut servitute Corinthii, aut Ephesii libertate. *Væ*, inquit Salvator, *prægnantibus in die illa* (*Luc. XXI*), id est judicii, quæ utique proprie opera nuptiarum sunt. Unde omni labore nitendum, ut magis Ephesios quam Corinthios æmulemur, nec deprehendamus quasi in diluvio eementes, nubentes et vendentes et matrimonio copulati, sed accinctis lumbis lucernas teneamus.

Viri, diligite uxores vestras sicut et Christus dilexit Ecclesiam et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mandans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid ejusmodi, sed ut sit sancta et immaculata. (Greg.) Maculam quippe et rugam non habet, quæ et turpitudine operis et duplicitate sermonis caret: sed quia nunc intra sinum fidei multos etiam reprobos tenet, cum tempus persecutionis exarserit, ipsos hostes patitur quos prædicationis verbis alere ante videbatur. Dicat itaque sub persona Domini beatus Job: *Rugæ meæ testimonium dicunt contra me* (*Job. XVI*), id est, ipsi me insequendo increpant, qui nunc in meo corpore positi duplicitatis suæ in se malitiam non emundant. Unde bene adhuc subditur: *Et suscitatur falsiloquus adversus faciem meam, contradicens mihi.* Etiam pacis suæ tempore sancta Ecclesia falsiloquium patitur, dum sunt in ea multi, qui de æternitatis promissione diffidunt, et tamen se fideles esse mentiuntur: qui dum prædicationi ejus aperte contradicere non præsumunt, falsiloquium non contra faciem, sed quasi post dorsum patitur; sed cum malitiæ tempus eruperit, is qui nunc metuens derogat ad contradicendum ante faciem venit, quia verbis veræ fidei apertis vocibus obsistit. (*Ambr.*) Mulieres subditæ esse jubentur et reverentiam habere virorum: viri vero ita diligere mulieres suas admonentur, ut etiam animas suas pro illis ponant, causa dilectionis zelum habentes circa affectum earum et disciplinam, ut religiosæ et sanctæ sint. *Seipsum diligit, qui uxorem suam diligit.* Naturali ratione mulier portio corporis viri est, ac per hoc vir in muliere seipsum diligit, quomodo si fornicetur in seipsum peccat, quia duo in carne una sunt. Non ergo personæ substantiam dividunt, ut per personas numerus fiat naturæ, sed sunt in unitate naturæ. (*Hier.*) Quamvis sui invicem maritus et conjux amore teneantur, qualis illa memoratur Asdrubalis, quæ, capto viro, in patriæ sejecit incendium, et cæteræ, quæ viris mortuis supervivere noluerunt, nunquam tamen dilectio-

nem illam vir sapiens dilectioni Christi et Ecclesiæ comparabit. Sanctus igitur hic intelligendus est amor, quo et Isaac dilexit uxorem suam Rebeccam, quæ interpretatur *patientia*: et de terra Mesopotamiæ, quæ sæculi hujus ex omni parte fluctibus cingitur, in terram repromissionis induxit, ut consolaretur pro morte matris suæ. Interitum quippe Synagogæ conjunctione Ecclesiæ temperavit. (*Alb.*) Sanctum itaque amorem inter virum et uxorem Apostolus admonet, ne sint in passionibus desiderii inter se sic ut gentes, quæ ignorant Deum, sed sit sancta et immaculata et in fide castitatis copula inter eos, sicut tota castitas est in conjunctione Christi ad Ecclesiam, qui eam mundavit lavacro sanguinis sui, ut sit tota sine ruga et macula, ab omni vitiorum sorte purgata: sed considerandum, quando sit Ecclesia sponsa Christi absque omni macula et ruga, quod erit tunc utique quando gloriosa apparuerit cum Christo, cum ipse Christus apparuerit gloriosus. Nec enim ipse Christus glorificatus est ante resurrectionem in forma servi. Ideo dicit de eo Evangelista: *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus* (*Joan. VII*). [*Hier.*] Quia vero secundum tropologiam viros animas, et uxores corpora dixeramus, sic diligit anima corpus, quomodo Christus Ecclesiam ut semetipsum tradat pro salute ipsius et eam sanctificet verbo doctrinæ, ut exhibeat sibi eam non habentem maculam aut rugam aliquam vetustatis: maxime cum sciat illam in resurrectione salvandam et visuram esse salutare Dei. Talis vir caput habet Christum: et cum propter salutem carnis se humilians, factus fuerit cum uxore sua una caro, retrahit eam ad spiritum, et Domino copulatus, caro esse desistit. Pulchre quoque maculam aut rugam, quia de conjugio loquebatur, de exemplo mulierum ad decorem traxit Ecclesiæ. Sicut enim solent in mulierum corporibus vel sordere nervi [nævi], vel ruga contrahi, vel lentigo variari: et hoc est omne studium feminarum, ut quod fœdare videtur abstergant, et exhibeant maritis corporum venustatem: ita et animæ omni peccatorum sordide purgandæ sunt, ut ruga veteris hominis juvena tendatur, et renovetur in novum hominem de die in diem. (*Aug.*) Non vis habere maculam? fac quod scriptum est: *Lavamini, mundi estote, auferte nequitas de cordibus vestris* (*Isa. I*); non vis habere rugam, extendere in cruce; non enim tantum opus est ut laveris, sed etiam ut extendaris, ut sis sine macula aut ruga: per lavacrum enim auferuntur peccata, per extensionem fit desiderium futuri sæculi, propter quod Christus crucifixus est. Audi ipsum Paulum lotum: *Non, inquit, ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis* (*Tit. III*). Audi eundem extensum: *Ea, inquit, quæ retro sunt, oblitus, in ea quæ ante sunt extensus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis in Christo Jesu* (*Phil. III*). Merito ergo ipse sine macula iniquitatis et sine ruga duplicis cordis tanquam bonus et fidelis amicus sponsi-

Desponderat enim uni viro virginem castam exhibere Christo sine macula et ruga (II Cor. xi). Tunc ergo per ejus misericordiam justī plene perfecteque mundati fulgebunt in regno Patris sui, sicut tunc plene atque perfecte erit Ecclesia non habens maculam aut rugam, aut aliquid ejusmodi, quia tunc etiam erit vere gloriosa. Cum enim non tantum ait, *Ut exhiberet sibi Ecclesiam non habentem maculam aut rugam*, sed addit *gloriosam*, satis significavit quando erit sine macula et ruga aut aliquid hujusmodi, tunc utique, quando gloriosa: non enim modo in tantis malis, in tantis scandalis, in tanta permistione hominum pessimorum, in tantis opprobriis impiorum, dicendum est eam esse gloriosam, quia reges ei serviunt, ibi est periculosior et major tentatio; sed tunc potius gloriosa erit quando fiet, quod idem ait Apostolus, *Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos cum ipso apparebitis in gloria* (Coloss. iii).

Ita et viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. (Alb.) Dictum est in Genesi de conjunctione viri et mulieris: *Erunt duo in carne una* (Gen. ii); similiter in Evangelio eandem replicat Dominus sententiam dicens: *Qui creavit ab initio, masculinum et feminam fecit eos, et dixit: Propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adheret uxori suæ, et erunt duo in carne una* (Math. xix). Cum igitur vir et uxor una caro sint, ita uxori ut nostris corporibus providendum est in omni castitate et honore. (Hier.) Nemo enim corpus suum turpiter amat, aut semetipsum propter coitum diligit, sed quasi vasculum animæ suæ fovet corpus et nutrit, ne, fracto vase, id quod retinebatur, effluat et erumpat. Nec non et juxta litteram quandiu mulier partui servit et liberis, hanc habet ad virum differentiam, quam corpus ad animam. Sin autem Christo maluerit servire quam sæculo, mulier esse cessabit, et dicetur vir; quia omnes in perfectum virum cupimus occurrere. Quod si ad tropologiam et hæc referimus, amabimus nostrum corpus et corporis sensus, vilioris quidem conditionis ab animo, sed per quos ad mentem bonarum artium et virtutum transeant disciplinæ. *Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit: nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam.* (Ambr.) Exemplo Salvatoris viros uxores suas diligere hortatur, ut sicut Christus corpus suum nutrit et fovet, ita et vir mulierem, quia caro ejus est. (Alb.) Quantum ad simplicem intelligentiam pertinet, inter virum et uxorem sancta charitatis præcepta nunc jubemur, ut nutriamus et foveamus conjuges, scilicet ut eis victum atque vestitum et ea quæ sunt necessaria præbeamus. Illi vero, qui propter aliquem alicujus nimie infirmitatis dolorem mortem sibi inferre dicuntur, hoc non propter odium carnis, sed propter incommodum doloris agere nemini dubium est, cupientes longum doloris cruciatum cita morte finire, nec tamen sapientes eos vel bene de anima sua sentientes juste dicere possumus. (Hier.) Magis itaque ad tropicam intelligentiam sermo referatur, et dica-

mus, quod illam carnem quæ visura sit salutare Dei anima diligit et nutrit et foveat, eam disciplinis erudiens, et cœlesti saginans pane, et Christi sanguine irrigans, ut refecta et nitida possit libero cursu virum sequi et nulla debilitate et pondere prægravari. Pulchre etiam in similitudinem Christi nutrientis et foventis Ecclesiam et dicentis ad Hierusalem: *Quoties volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas, et noluisti?* (Matth. xxiii), animæ quoque fovent corpora sua, ut corruptibile hoc induat incorruptionem et alarum levitate suspensum in aerem facilius sublevetur. Foveamus igitur et viri uxores et animæ nostra corpora, ut et uxores in viros, et corpora redigantur in animas, et nequaquam sit sexuum ulla diversitas: sed quomodo apud angelos non est vir et mulier, ita et nos, qui similes angelis futuri sumus, jam nunc incipiamus esse quod nobis in cœlestibus repromissum est. *Quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus.* (Ambr.) Hoc spiritualiter intelligendum est: ideo enim nos dixit esse membra ejus, quia caput est ipse totius Ecclesiæ; ut quia per ipsum esse cœpimus, caput nostrum dicatur, quasi ex quo omne corpus subsistat, ut membra ejus omnis spiritualis creatura sit, si tamen in nomine ejus genu flectat. (Hier.) Membra autem sumus corporis Christi non secundum naturam divinitatis æternæ, sed juxta quod hominem dignatus est assumere; quanquam et homo ipse, qui assumptus est, habeat naturam nostrorum corporum, sed non habeat originem. Nos enim ex humano semine coagulatur, ille de Spiritu sancto natus est. Potest autem et aliter dici, quoniam corpus Christi Ecclesia est, et Ecclesia de cunctis credentibus congregatur, Paulus et Ephesii membra sunt corporis, id est Ecclesiæ Christi. *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adheret uxori suæ, et erunt duo in carne una.* (Ambr.) Ad unitatem commendandam unitatis dedit exemplum, ut sicut vir et mulier unum sunt per naturam, ita et Christus et Ecclesia unum intelligantur esse per fidem. (Hier.) Igitur ad exhortationem mutui affectus inter uxorem et virum, Adam et Evæ sumpsit exemplum, ut quomodo costa tollitur de Adam et ædificatur in conjugem, et ipsa rursus conjux in unam viri carnem redigitur, quia qui uxorem diligit, seipsum diligit, sic et nos nostras amemus uxores. Idipsum autem per allegoriam in Christo interpretatur et in Ecclesia, ut Adam Christum et Eva præfiguraret Ecclesiam; factus est enim novissimus Adam in spiritum vivificantem: et quomodo de Adam et uxore ejus omne humanum nascitur genus, sic de Christo et Ecclesia omnis credentium multitudo generata est, quæ unum Ecclesiæ corpus effecta, rursus in latere Christi ponitur et costæ locum replet, et unum viri corpus efficitur, ipso Domino id in Evangelio postulante: *Pater, da, ut quomodo ego et tu unum sumus, sic et ipsi in nobis unum sint* (Joan. xvii).

Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico et

Christo et in Ecclesia. (Ambr.) Mysterii sacramentum grande in unitate viri ac feminae esse significat. Nec hoc prodit, sed aliam causam, quae non discordet, a memorato mysterio flagitat, quam scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est Ecclesiae et Salvatoris, ut sicut, relictis parentibus, homo uxori suae adhæret, ita et relicto omni errore Ecclesia adhæreat et subjiaciatur capiti suo, quod est Christus. (Aug.) Quis enim non agnoscat Christum eo modo reliquisse Patrem, qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens (Phil. 11), reliquisse etiam matrem Synagogam Judæorum Veteri Testamento carnaliter inhærentem, et adhæsisse uxori suae sanctæ Ecclesiae, ut pace Novi Testamenti essent duo in carne una, quia cum sit Deus apud Patrem, per quem facti sumus, factus est per carnem particeps noster, ut illius corpus esse possemus. Fit ergo tanquam ex duabus una quædam persona ex capite et corpore, ex sponso et sponsa. Nam unitatem personæ ejus miram et excellentem commendat etiam Isaias propheta, nam loquens in eo etiam Christus ait: *Sicut sponso alligavi mihi mitram, et sicut sponsam ornavit me ornamento* (Isa. LXI). Se dixit sponsum, se dixit sponsam, quare? nisi quia erant duo in carne una, cur non duo loquantur in uno, quia in Christo loquitur Ecclesia, et in Ecclesia loquitur Christus et corpus in capite et caput in corpore. (Hier.) Tamen non ut plerique æstimant, omnis historia quæ de Adam et Eva in Genesi scripta est ad Christum et ad Ecclesiam facile referri potest, sed tantummodo quod in præsentī loco ponitur, id est, *Propter hoc relinquet homo patrem suum et matrem suam et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.* Primus enim homo et primus vates Adam hoc de Christo et de Ecclesia prophetavit, quod reliquerit Dominus noster atque Salvator Patrem suum Deum et matrem suam cœlestem Hierusalem, et venerit ad terras propter suum corpus Ecclesiam, et de suo eam latere fabricatus sit, et propter illam verbum caro factum sit. Et quia non omnia æqualia sacramenta sunt, sed est aliud sacramentum majus et aliud minus, propterea et nunc dicit, *Sacramentum hoc magnum est, simulque humilitatis ejus indicium est inferentis: Ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Gregorius Nazianzenus, vir valde eloquens et in Scripturis apprime eruditus, cum de hoc mecum tractaret loco, solebat dicere: Vide quantum istius capituli sacramentum sit, ut Apostolus in Christo illud et in Ecclesia interpretans, non se ita asserat, ut testimonii postulabat dignitas, expressisse, sed quodammodo dixerit: Scio quia locus iste ineffabilibus plenus sit sacramentis, et divinum cor quærat interpretis. Ego autem pro pusillitate sensus mei in Christo interim illud et in Ecclesia intelligendum puto, non quod aliquid Christo et Ecclesia majus sit, sed quod totum, quod de Adam et Eva dicitur, in Christo et in Ecclesia interpretari posse difficile sit. *Verumtamen et vos singuli unusquis-*

quisque suam uxorem sicut se diligit. Æstimet aliquis eandem inter maritum et uxorem sibi juberi ab Apostolo charitatem, quæ in proximum præcepta est, sic enim scriptum est: Diliges proximum tuum sicut teipsum, et nunc dicitur: Unusquisque suam uxorem sicut se diligit. Ergo eadem in proximum et in uxorem charitas erit. Quod si proximus, juxta interpretationem Salvatoris, omnis homo est homini, nulla ergo erit inter uxorem et quorumlibet hominum dilectionem differentia charitatis, quod dicere valde absurdum est. In proximo enim similitudo ponitur, ut sic eum diligas sicut te, et cupias esse salvatum. In uxore autem comparationis adverbium, *sicut*, non similitudinem, sed approbationem et comprobationem, cum quodam pondere sonat. Quomodo dicimus de viro: quasi vir fecit, et de Salvatore scriptum est: *Vidimus gloriam ejus, quasi gloriam Unigeniti* (Joan. 1), non quod ipse Salvator gloriam habuerit ad comparationem alterius unigeniti, ipse est enim unigenitus. Et unigenitus si et alter fuerit, unigenitus non potest appellari; unde alterius unigeniti non indigebat exemplo, sed quasi unigenitum, hoc est, ut semetipsum decebat gloriam habere, possedit. (Alb.) Quamvis enim figuratiter dicatur de Christo et Ecclesia: *Erunt duo in carne una*, tamen ad viros dicitur historialiter: *Diligite in omni castitate et sanctitate uxores vestras. Uxor autem ut timeat virum.* (Ambr.) Quoniam una natura in viro et femina est, idcirco vir quasi seipsum, ita mulierem diligere commonetur: mulier autem quia persona inferior est conditionis causa, non naturæ, viro subjecta timere eum jubetur. (Hier.) Et hoc attendendum quod vir diligere jubetur uxorem, mulier vero timere virum: congruit enim viro dilectio, mulieri timor; servo vero non solum metus, sed et tremor jungitur. Unde et in consequentibus ait: *Servi, obedite dominis carnalibus cum timore et tremore. Mulier autem, inquit, ut timeat virum.* Si in Deum metus propter timorem supplicii, non sinit eum, qui metuit, esse perfectum, quanto magis imperfecta erit mulier non solum Deum, sed etiam virum metuens? Propter quod requirendum an carnaliter uxor intelligenda sit, et uxoris timor: cum frequenter multo meliores maritis inveniuntur uxores, et eis imperent, et domum regant, et educant liberos, et familiæ teneant disciplinam; illis luxuriantibus et per scorta currentibus. Hæ viros suos utrum regere debeant, an timere, lectoris arbitrio derelinquo. Quod si juxta allegoriam, ut supra diximus, uxor in corpore accipitur, vir in animo, nihil incongruum est timere eam ut ancillam virum, in secundo gradu et in villiori substantia constitutam. Animi quippe, ut ait Crispus, imperio, corporis servitio magis utimur. Qui vero simplicem intelligentiam mulieris sequitur et mariti, duas significantias in verbo timoris esse monstrabit. Et dicet una, de qua Joannes dicit: *Qui timet, pœnam habet*; et: *Qui timet, non est perfectus* (I Joan. IV). Juxta quam et servi spiritum servitutis habent in timore, quem exiungunt a Domino dicente ad eos: *Et si Pater ego*

sum, ubi est gloria mea? et si Dominus sum, ubi timor meus? (Malach. 1.) Alteram vero, quæ apud philosophos nominatur *εὐλάβεια*, et apud quos, licet non plene sonet, *reverentia* dici potest. Scit quoque et propheta perfectorum timorem, quem qui timuerit, perfectus est, in tricesimo tertio psalmo dicens: *Non est inopia timentibus eum (Psa!. xxxiii)*. Potest igitur uxori simpliciter intellectæ hic imperari metus, ut timeat, hoc est revereatur virum suum.

CAPUT VI

Docet Apostolus parentum ac filiorum mutuam conversationem, et reddit ad instruendum Ephesios de omnibus virtutibus generaliter.

Filii, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim justum est. Honora patrem tuum et matrem. (Ambr.) Lex datur et filiis, ut quia parentibus auctoribus constant, obediant eis: justum est enim ut reverentiam exhibeant eis per quos sunt. (Alb.) Ambigue dictum est, utrum in Domino parentibus suis filii debeant obedire, qui eos in Domino genuerunt, sicut Paulus Ephesios, an parentibus carnalibus, si boni sint et contra Dei voluntatem filios suos non erudiant: quod utrumque faciendum esse intelligitur, et carnalibus in Domini voluntate et spiritalibus parentibus obtemperare jubetur. *Quod est mandatum primum in promissione: ut bene sit tibi, et sis longævus super terram.* (Ambr.) Promissio hæc in Exodo continetur (Exod. xx), ut honorifici sint parentes, ut bene essent et provecioris fierent ætatis. Quomodo tamen hoc primum mandatum dixit, cum constet primum mandatum ita contineri: *Non sint tibi alii dii præter me;* deinde: *Non facias tibi ullam similitudinem eorum quæ sunt in cælo sursum, et in terra deorsum;* tertium: *Non sumes nomen Domini Dei tui in vanum;* quartum: *Observabis, inquit, sabbata mea;* quintum autem: *Honora patrem et matrem, etc.* Sed quia prima quatuor mandata ad Dominum pertinent, hæc in prima tabula contineri subintelliguntur, cætera ad hominem, ut honoret parentes, non occidat, non fornicetur, non furetur, non falsum testimonium dicat, neque quidquam proximi sui concupiscat. Hæc sex mandata in secunda tabula videntur scripta, quorum primum est: *Honora patrem et matrem.* Hac causa ergo dixit, *quod est mandatum primum in promissione*, ut discerneret inter mandata quæ ad Deum, et inter ea quæ ad hominem pertinent. (Alb.) Fortassis hæc promissio Judæis carnaliter data est, nobis vero spiritaliter dicitur: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram (Matth. v)*, non hanc terram, in qua etiam impii nonnunquam et in parentes sunt scelesti et senescunt tamen, sed super illam terram, quam Dominus mitibus repromittit et in qua justii inhabitant, et cujus bona Psalmista visurum esse se credit dicens: *Credo videre bona Domini in terra viventium (Psal. xxvi)*.

Et, patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, sed educate illos in disciplina et correptione Domini. (Alb.) Peccatum filiorum est non obedire parentibus, et quia poterant parentes aliquid impe-

A rare perversum, adjunxit in Domino. Peccatum autem parentum est. parvulos filios atque lactantes ad iracundiam provocare, aut certe jam adolescentibus et maturioris ætatis ea imperare quæ gravia sunt. Sicut igitur in filiis obsequii et subjectionis est monstrata merces, ita in parentibus moderatum jubetur imperium, ut non quasi servis, sed quasi filiis patres præesse noverint, ne exasperati per impatientiam vestram pejores fiant, qui exemplo vestro patientiam discere debuerant. (Ambr.) In ira enim nemo agnoscit quid sit utile: idcirco temperantiam parentum exemplo debent addiscere, ut, quæ utilia sunt, sectentur. Meminisse enim debent patres quia et ipsi fuerunt filii, et noluerunt utique exacerbari a patribus. Filii quoque cognoscere debent, quod futuri sunt patres et nollent inhonorari ab eis: idcirco utrique exhibeant invicem, quod exquirunt ab invicem. (Alb.) Sed melius in Græco legitur *corruptio*, quod admonitionem et eruditionem magis quam austeritatem sonat. Heli sacerdos ipse sanctus fuit, sed quia filios suos non erudit in omni disciplina et correptione, supinus cecidit et mortuus est (I Reg. 11).

Servi, obedite dominis carnalibus cum timore et tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo. (Ambr.) Quoniam omnium sublimior et sola potens est religio nostra, et quæ credentibus cælorum regna pollicetur: ne hac igitur causa superbia nasceretur hominibus, omnes debita conditionum vel officiorum præsentium jubentur exsolvere, ut magis incitent perfidorum animos ad culturam Dei, quam vident et justam et humilem. Videntes autem domini meliorasse servos, et in reddendis obsequiis fideliter profecisse, quod merentur cum omni libertate exsolvunt. Servi quoque, dum cernunt mansuetudinem dominorum, omni aviditate concupiscunt fidem, cujus potestas tam placidis retinaculis gubernat humana officia. Nam et qui in conditione est, si habeat famulum, non vult contemni ab eo: ideoque nec ipse debet contemnere dominum suum, et sicut vult agere secum dominum suum, ita et ipse agere debet cum servo suo, et sic poterit placere Deo. (Hier.) Ad distinctionem Domini spiritualis, nunc carnalis dominus appellatur, ita ut servo quicumque crediderit in Deum et necdum ad scientiæ summam pervenerit, non indecens sit domino servire carnali cum timore et tremore in simplicitate cordis sui, et sic ei servire fideliter ut Christo; non ad oculum serviens, ut hi faciunt, qui hominibus placere desiderant, sed ut necessitatem in voluntatem vertat, et faciat de servitute mercedem: maxime cum dominus carnis a Domino spiritus diversa non imperet. Hoc est enim quod ait: *Non ad oculum serviens, ut hominibus placentes, sed ut servi Christi facientes voluntatem Domini.* Sed et ipsam fidelitatem non coactam servus habeat, sed spontaneam et ex animo: sic serviens domino suo sicut Christo, a quo recepturus est fidelis præmium servitutis, non minus quam si liber voluntate servisset. *Non ad oculum serviens, quasi hominibus placentes,*

sed ut servi Christi facientes voluntatem Dei ex animo. Cum benignitate servientes sicut Domino, et non hominibus : scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc consequetur a Domino, sive servus, sive liber (Ambr.) Propter timorem Dei justa et fidelia vult hominibus exhiberi servitia. Deo enim servit, cujus jura in obsequiis domini carnalis custodit, quem sibi pro justis actibus in diem judicii vicem reddere et cæteris omnibus audit testari. Quæ res potest proficere etiam ad salutem dominorum: videntes enim quod difficile est, servos per Dei gratiam factos fideles ministros, poterunt Dei gloriam collaudare. (Hier.) Quomodo autem ad Corinthios secundum tempus rescripserat (I Cor. vii), ne per occasionem fidei in Christo inter maritos et uxores divortia fierent, si e duobus unus credere voluisset, ita ad Ephesios et ad Colossenses, quia plurimi inter initia fidei putabant gentiles dominos contemnendos, nunc conditionum moderate præcepta constituit, ut et servitia non videatur contra dominos concitare, et rursum nequaquam dominos doceat audiendos, si vitiosa et nefanda præcipiant. Et hoc notandum, quod obedientiæ filiorum atque servorum diversa subjunxerit. Ad filios enim dicit: *Obedite parentibus vestris in Domino*; ad servos vero: *Obedite dominis carnalibus cum timore et tremore*, ut sicut inter servum et uxorem habet metus diversitatem, ita et inter filios et servos obedientia discreparet. Et pulchre imperans servis ut obediant dominis, adjecit quasi Christo, et iterum, *ut servi Christi facientes voluntatem Dei*, ut scilicet non audiat servus carnalem dominum, si contraria præceptis Dei voluerit imperare.

Et vos, domini, eadem facite ad illos remittentes minas, scientes quia et ipsorum et vester Dominus est in cælis, et personarum acceptio non est apud Deum. (Ambr.) Non ignorantes utique carnales domini Deum omnium Dominum esse communem, talia exigant servitia, qualia a se exigi non ferant ægre; in qua enim quis mensura mensuraverit, remetietur illi: Dominus enim justus judex causas discernit, non personas. (Hier.) Quænam sunt hæc, quæ servis superius imperavit, ut diceret dominis eadem facienda quæ servis? Puto illa quæ dixerat, *in simplicitate cordis, et, facientes voluntatem Dei, et, ex animo, et, cum fidelitate* sive benevolentia in servos, quia εὐνοια utrumque sonare potest. Unusquisque enim, quod fecerit boni, hoc recipiet a Domino, sive famulus servierit, ut prædictum est, sive liber dominatus fuerit, ut oportet: ut non sit terribilis, non promptus ad verbera, sciens quia et ipse habet Dominum in cælis, apud quem non est acceptio personarum, et qui solus tantum judicet voluntates, et juxta eas deteriori præferat meliorem, eligens facta, non homines, *De cætero confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus.* (Ambr.) Post omnia monita ethortamenta, et disciplinæ ordinem traditum religiose, et dispositionem mysterii manifestatam, robustos illos vult esse in fide fiducia potestatis Dei, ut scientes

A firmam esse spem promissionis, prompti sint circa obsequia Dei, erigentes gubernacula contra fluctus excitationis imprudentia inimici. Tempestatem enim Dei servis commovet, sed ipse naufragium facit. (Hier.) Quod igitur ait, *Confortamini in Domino et in potentia virtutis ejus*, totum sentitur in Christo, ut in omnibus virtutibus, quæ de eo intelliguntur, qui crediderint confortentur. Et prudenter post specialia mandata, quid viris et uxoribus, patribus et filiis, dominis et servis observandum sit, nunc generaliter omnibus in commune præcipit, ut in Domino et in ejus potentia confortati præparent se adversum diabolum, de quo in consequentibus scribit:

Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Ex his quæ infra legimus, et B his quæ in Scripturis omnibus de Domino salvatore dicuntur, manifestissime comprobatur omnia arma Dei, quibus nunc indui jubemur, intelligi Salvatorem, ut unum atque idem sit dixisse: *Induite vos omnia arma Dei*, quasi dixerit: *Induite Dominum Jesum Christum*; si enim cingulum veritas est, et lorica justitia est, Salvator autem et veritas et justitia nominatur, nulli dubium quin ipse cingulum sit et lorica. Itaque juxta Apostolum, ipse erit præparatio Evangelii pacis, et scutum fidei, et galea salutaris, et gladius Spiritus, quod est verbum Dei, et vivens sermo et efficax, et acutus super omnem gladium ex utraque parte acutum (Hebr. iv). Quæ autem alia arma Dei possumus æstimare, quibus induendus est qui habet adversus diaboli dimicare versutias, excepta virtute, quæ est Christus. Hunc enim, qui juxta omnia quæ super eo intelliguntur, fuerit indutus, potens erit contra universas insidias diaboli repugnare: et secundum id quidem, quod veritate præcinctus est, non facile ad falsitatis dogmata deducetur: juxta hoc vero, quod lorica indutus est justitiæ, iniquitatis jaculis non poterit perforari: nec non cum calceatus fuerit calceamentis pulcherrimis in præparatione Evangelii pacis, quasi is qui præparavit in fine opera sua, et idcirco pacis homo factus est, nec bellicosum aliquid et tumultuosum agit, nec cum his, qui impræparati sunt, condemnabitur. Infidelitas quoque, quæ inimica fidei est, ubi scutum est fidei, nihil valebit. Caput etiam et principale cordis et animæ, in quo sensus omnes locuti sunt, salutis galea circumdatum non quassabitur. Ad extremum, quasi vir bellator et fortis, omnes sectas contrarias veritati concidet, interficiet, jugulabit, gladium Spiritus, id est verbum Dei, manu tenens. Volens ergo Apostolus multimoda diaboli ingenia ostendere, quibus nos capere nititur, per ea loca in quibus non omn. custodia servemus cor nostrum, methodias ejus, id est, adventiones, vel versutias nominavit. Si enim abstinuerimus nos a corporum voluptate, parum cautos in avaritia capit. Quod si et avaritiam cum voluptate contemnimus, per luxuriam irrepit, et facit nobis ventrem esse Deum, et per hanc etiam illa quæ fortia esse videbantur expugnat. Et quomodo solent sapientes exercituum principes, ea vel maxime op-

pugnare urbium loca quæ parum munita sunt, ut cum per illa irruerint, facile munita capiuntur; ita et diabolus super ea quæ patere videt, aut certe non firmiter clausa, quærît irrumperere, et ad ipsam arcem cordis et animæ intrare. Et de cæteris ejus insidiis dicere non est necesse, cum ex his et cæteræ versutiæ ejus species cognoscantur. Διάβολος nomen Græcum est, quod interpretatur *criminator*. Juxta Hebræi vero sermonis proprietatem, quia et tribus Zabulon quamdam similitudinem hujus vocabuli habet *καταρῶν*, id est, *deorsum fluens* dici potest: quod scilicet paulatim de virtute ad vitium fluxerit et de cælestibus ad terrena corruerit. (Amb.) Arma Dei fides est stabilis, per quam solam semper victus est Satanas.

Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae in cælestibus. Certus Apostolus quia exitia, quæ a perfidis Dei famulis irrogantur, auctore diabolo, ministrantur, cujus altitudo grandis et hominibus impossibilis est, monet adversus hæc Dei arma sumenda, cujus solius virtute superantur et destruuntur omnia machinamenta ejus. Ipse est enim cujus satellites sunt, quos tenebrarum harum dicit rectores, spiritus nequissimi, qui degunt in cælestibus, in firmamento mundi; hi sunt erroris duces, tenebrarum rectores, hoc est ignorantiae et perfidiae præpositi. (Aug.) Rectores enim tenebrarum in perversum intelligendi sunt gubernare, quasi incredulitatis magistri. Proinde Apostolus Paulus admonens nos quam cauti contra inimicos esse debeamus, ait servis Dei qui tribulationes patiebantur utique seditionibus, improbitatibus, inimicitias hominum: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes, et potestates et rectores mundi. Cujus mundi? Coeli et terræ? Absit. Hujus mundi non est rector nisi Creator. Sed quem dicit mundum? amatores mundi. Denique addit et exponit, quod dicit mundum. Tenebrarum harum. Quarum utique tenebrarum? nisi infidelium et impiorum: nam ex impiis et infidelibus cum essent facti pii et fideles, sic eos alloquitur idem Apostolus: Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (Eph. v). — Adversus spiritalia, inquit, nequitiae in cælestibus, adversus diabolum et angelos ejus dimicatis, hostes vestros non videtis, et vincitis. Erue me de manibus inimicorum meorum et a persequentibus me (Psal. cxl.iii). Rectores eos mundi dixit, quia ipsi regunt dilectores mundi: non enim regunt mundum, quasi rectores sint cæli et terræ: sed mundum peccatores dicit, et mundus eum non cognovit (Joan. i). Talem mundum illi regunt, qui non cognoscunt Christum. Quia quomodo eos, qui lux sunt, Christus gubernat et regit: sic eos, qui tenebræ sunt, ad omne malum diabolus præcipitat et instigat: hoc ergo nos hortatur Apostolus, ut non contra hominem malum, sed contra diabolum, qui cum illo operatur, oremus, et quidquid possumus faciamus, ut diabolus*

expellatur et homo liberetur. Quomodo enim, si ad aliquem in prælio constitutum de parte adversaria armatus equo sedens veniat, non equo, sed equiti irascitur, et quantum potest, hoc agere cupit, ut equitem percutiat, et equum possideat: sic circa homines malos agendum est, et non contra illos, sed contra eum, qui illos instigat, totis viribus laborandum, ut dum diabolus vincitur, infelix ille, quem possidere cœperat, liberetur? (Hier.) Non puto Paulum scribentem ad Corinthios dicere potuisse: *Non est nobis colluctatio adversus sanguinem et carnem*, qui ait: *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana: fidelis autem Deus non permittet vos tentari supra id quod potestis sustinere (I Cor. x)*. Existimo quippe adversus carnem et sanguinem esse certamina, quæ ibi tentationes appellantur humanæ, quando caro concupiscit adversus spiritum, et provocat nos facere opera sua, fornicationem, immunditiam, luxuriam, idololatriam, inimicitias, contentiones, hæreses, insidias, ebrietates, comessiones (Gal. v) et reliqua his similia. Porro non est humana tentatio, nec adversus carnem et sanguinem pugna, quando aut ipse Satanas transfiguratus in angelum lucis persuadere nititur, ut eum angelum lucis arbitremur: aut aliquid horum simile facit, in omni virtute, signis et portentis mendacibus, in omni deceptione iniquitatis. Nam cum aliquem illaquearit inimicus, ut recipiat se et loquatur in eo, hæc dicit Dominus, non quasi caro et sanguis eum decipit, aut humana tentatio, sed quasi principatus et potestas, rector tenebrarum, et nequitia spiritalis. Quamobrem non demus locum diabolo, sed et si spiritus potestatem habentis ascenderit super nos, juxta quod scriptum est, *locum non demus ei (Eccle. x)*. Dicat quispiam hoc quod ait: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates*; et cætera quæ sequuntur, ideo dici, ut doceamur, ne ea quidem quæ nobis ministrari vitia putamus ex carne, carnis esse vel sanguinis, sed a quibusdam spiritalibus nequitias suggeri. Sunt enim quidam dæmones amoribus et amatoris canticis servientes, ut propheta quoque commemorat dicens: *Spiritu fornicationis seducti sunt (Ose. iv)*. Nam et barbara quædam nomina eorum esse dicuntur, ut sæpe confessi sunt hi quos vere vulgus maleficos vocat et incantationes, et preces, et colores varii, et diversa vel metallorum genera, vel ciborum, ad quæ invocati assistere dæmones, et infelices animas capere memorantur. Alii vero iracundias et furores et bella committere; alii præesse inimicitias et inter homines odia concitare. Quia vult ergo, aiunt, Apostolus nos docere non ex natura corporis et de materia carnis et sanguinis hæc vitiorum genera procreari, sed instinctu dæmonum, propterea ait: *Non est nobis colluctatio adversus sanguinem, sed adversus principatus et potestates*, et reliqua. Ideo autem nunc eorum qui magicis infelices artibus serviunt, et facere ista perhibentur [prohibentur], in medium exempla protulimus, ut recordemur [retundamus] eorum opinionem, qui

putant omnia vitia esse carnis et sanguinis, et nul-
lam habere dæmones potestatem, ut nos incitent
ad peccatum. Talem colluctationem et ad Jacob pu-
tamus fuisse, quod scilicet non adversus carnem et
sanguinem contenderit, quando remansit solus, et lu-
ctabatur cum eo homo adjuvans eum et roborans ad-
versus alium, sudore nimio dimicantem (*Gen. xxxii*).
Et simul vide, ne forte ridiculi sint qui arbitrantur
in ritum luctantium tota Jacob nocte luctatum.
Quid enim grande, si, ut illi dicunt, luctans aut
superaverit, aut victus sit? sed juxta rationabilem
et convenientem patriarchæ luctam, talem illi collu-
ctationem fuisse credendum est, qualem habent qui
possunt dicere: *Non est nobis colluctatio adversus
carnem et sanguinem*. Nec necesse est totum
loci illius excutere sacramentum, cum in suo loco,
si vixero, plenius disserendum sit. Quærimus autem
ubi in Veteri Testamento Paulus hæc legerit, aut
qua auctoritate, quæ minime scripta sunt, publi-
carit. Et conjicimus ex his, quæ de præliis et sin-
gulari certamine, verbi causa, David adversum
Goliath, et filiorum Israel contra alienigenas et
cæteras gentes, scripta sunt in lege et in Jesu Nave,
et libro Judicum et Regum, et Paralipomenon, altius
intellexisse Apostolum, et spiritale bellum sensisse de
carneo, quo pugnant victi sint sive superaverint;
et satrapas quidem uniuscujusque loci, supernarum
fuisse indicia potestatum; reges autem Gentium
singularum, imagines eorum qui nunc rectores
mundi tenebrarumque dicuntur: malos vero homi-
nes spiritales nequitias in cœlestibus demonstrasse.
Et videtur nobis Apostolus aliis verbis hæc dicere:
O Ephesii, quæ de præliis Israel adversum nationes
audistis, videntur quidem carnem sonare vel san-
guinem, verbi gratia Ægyptiorum, Idumæorum,
Ammonitarum, Moabitarum et Gentium cætararum,
sed si vere vultis scire, cognoscite quia illa universa
figuraliter contingebant illis. Scripta sunt autem
propter nos, in quos fines sæculorum decurrerunt,
ut intelligamus ex illis non esse nobis pugnam ad-
versum carnem et sanguinem, sed adversum spiri-
tales quasdam et invisibiles potestates, adversum
rectores tenebrarum harum, quæ huic mundo in-
cubant, et errorem hominibus incredulitatis offen-
dunt, et adversum spiritualia nequitiae, quæ habitant
in cœlestibus: non quod dæmones in cœlestibus com-
morentur, sed quod supra nos aer hoc nomen acceperit.
Unde et aves quæ volitant per aerem, *vulcrus
cæli* esse dicuntur (*Psal. viii*; *Luc. viii, ix, xiii*).
Nam et in alio loco de dæmonibus, quod in aere isto
vagentur, Apostolus ait (*Eph. ii*): *In quibus ambulastis
aliquando juxta seculum mundi hujus, secundum prin-
cipem potestatis aeris spiritus, qui nunc operatur in
filiis diffidentiae*. Hæc omnium doctorum opinio est,
quod aer iste, qui cœlum et terram medius dividens
inane appellatur, plenus sit contrariis virtutibus.
Post hæc retractandum, a quo principatus et po-
testates et rectores mundi tenebrarum et spirita-
lia nequitiae in cœlestibus, ut hoc sint, acceperint

A potestatem. Et quidem dicat alius apostatam diabo-
lum satellitibus suis diversa officia commisisse, et
non esse harum descriptionum auctorem Deum.
Cui potest illud diligens lector opponere, et quomodo
scriptum est: *Non est potestas, nisi a Deo* (*Rom.
xiii*). Quod si de hominibus dicitur, quanto magis
de his qui sunt subtilioris meliorisque naturæ? Nec
statim quæ hoc sentiat, blasphemiae enim crimen in-
currere: quia unusquisque juxta suam voluntatem
diversa ministeria sortitus sit. Quomodo enim in
urbibus eos qui aliquid commiserunt flagitii, videmus,
vel bestias alere, vel secare marmora, vel mundare
spurcitas cloacarum, vel præesse gladiatoribus,
et fundendo reorum sanguini destinari: ita et
dæmones ex proprii arbitrii libertate, insidiarum,
B fraudum, scelerum atque perjurii, et reliquam vitiorum
provinciam esse sortitos, ut sint rectores tenebrarum,
quia esse lucis principes noluerunt. Hi ergo rectores
mundi atque tenebrarum, cum adversum aliquem
colluctantes supplantaverint eum, et fecerint cor-
ruere, statim illum suo mundo et suis tenebris
quibus principantur, annectunt. Ob quam causam
fortius laborandum, ut qui semel audivimus: *Ego
elegi vos de mundo isto, et jam non estis de isto
mundo: si enim essetis de mundo, mundus quod
suum esset amaret* (*Joan. xv*), non redeamus ad
mundum, nec subjiciamur ei, sed crucifigatur nobis
mundus et nos ei, ut rector lucis Jesus proprio
mundo nos copulet, et sub Patris sui esse ditio-
ne faciat, erutos de spiritalis nequitiae potestate, et de
C cœlo eorum, quod transitorium est, nec Dei sedes
appellari potest. Impium quippe est ut spiritalia
nequitiae in cœlestibus eum cœlum tenere credantur,
de quo loquitur Deus: *Cœlum mihi sedes est* (*Act.
vii*). Itaque qui intelligit quanta in isto mundo no-
his et præsentibus et absentibus flant, dum ea
videre non possumus, sive propter corpus hu-
militatis nostræ hoc fragile atque terrenum, quo
anima involvitur, sive quia carnalibus oculis sub-
tilior natura non panditur, hic videbit quæ sint
tenebræ quæ ab Apostolo nunc dicuntur: quod scilicet
aut tota ista vita terrena tenebræ nuncupentur:
lux quippe lucet in tenebris, et tenebræ eam non
comprehenderunt (*Joan. i*), aut animæ lumen et
sensus, terrenum corpus, et corpus mortis et hu-
D militatis obumbret, operiat et obæcet. Sciamus au-
tem quod, excepto præsentī loco, nec in Veteri
nec in Novo Testamento *κοσμοκράτορας*, id est
mundi rectores, nunquam legerimus: quod nomen id-
circo Paulus sumpsit, quia necesse habebat ad Ephe-
sios disputans, novis rebus et invisibilibus nova
nomina coaptare. Adhuc propter hoc quod ait
in cœlestibus, quia videtur ambiguum, dicendum,
subaudiri posse illud ad omnia, ut sit sensus: Non est
nobis colluctatio adversus potestates in cœlestibus,
et rectores tenebrarum istarum in cœlestibus, et
spiritalia nequitiae in cœlestibus, et non tantum ad-
versum spiritalia nequitiae in cœlestibus. Maxi-
me si intelligimus, ut jam supra expositum est,

quomodo cœlestia nuncupentur propter volucres cœli, et quod in usu dicitur, pluviam venire de cœlo : non quod pluvia e cœlo veniat. Philosophi quippe aiunt non amplius quam duobus millibus passuum a terra distare nubes, ex quibus fundantur pluviz et imber irroret, iuxta quem sensum cataractæ quoque cœli in diluvio apertæ esse feruntur. Verumtamen quanto quis pejor fuerit, tanto vicinior erit terræ locis et pinguiori substantiæ. Siquidem et terra et circumdatus nobis aer habent pinguedinem suam. Aiunt quidam et animas suis corporibus liberatas, si attenuatæ fuerint in præsentis vita, et lima, ut ita dicam, ἀκρίτως atque virtutum in subtile corpus attritæ, non habitaturas in pinguioribus locis, sed Deo, qui incorporeus est, vicinas fore : si vero tales fuerint, de quibus dicitur : *Filii hominum, usquequo gravi corde (Psal. iv)*, sive pingui corde, secundum crassitudinis suæ pondus ad infima detrahi et pinguedine prægravari. Post hoc et illud pariter disserendum, an hac terra et aere aliquis pinguior locus sit, qui a plerisque appellatur Infernus, in quo hi, qui dicuntur inferi, commorantur. Quinam vero isti sint et, quam vel cognitionem, vel diversitatem habeant, ad eos qui spiritalia nequitiz in cœlestibus appellantur, non est præsentis temporis disputare. Reliquum est, ut quid inter collectationem carnis et sanguinis, et inter rectores tenebrarum istarum et spiritalia nequitiz in cœlestibus sit, in duobus apud Apostolum manifestius discamus agminibus. Quando enim vult humanas tentationes, hoc est collectationem carnis et sanguinis indicare, despiciens eas atque contemnens loquitur : *Quis nos separabit a charitate Dei ? Tribulatio, an angustia, an persecutio ? (Rom. viii.)* Quando vero docere nos vult de adversariis potestatibus, et rectoribus tenebrarum, et spiritalibus nequitiz in cœlestibus, ab alio quasi capite sumit exordium et dicit : *Certus sum enim quia neque mors, neque vita, et reliqua. Prolixius forsitan quam lector voluerit, de hoc capitulo disputatum sit : sed, quæso, det veniam difficultati illius loci et personæ Ephesiorum, qui post artes magicas scire debuerant a quibus fuissent aliquando decepti.*

Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo et in omnibus perfecti stare. (Hier.) Diem malum aut præsens tempus ostendit, de quo supra dixerat : *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt*, propter angustias et vitæ hujus labores, quia non absque sudore et certamine pervenimus ad palmam : aut certe consummationis atque iudicii, quando diabolus, inimicus et vindex, in sua nos cupiet parte retinere, de qua liberabitur, qui intelligit super egenum et pauperem : *In die enim mala liberabit eum Dominus (Psal. xl)*. Hæc est dies de qua et alio loco scriptum est : *Ecce venit dies iræ Domini (Isai. xiii)* ; et alibi : *Dies enim Domini insatiabilis veniet furoris et iræ (Isai. xxii)* ; et rursus : *Væ desiderantibus diem Domini : ut quid vobis diem Domini et hæc est tenebræ et non lux ; quemadmodum si fu-*

giat homo a facie leonis, et incurrat in ursum ; et introeat in domum suam et reclinet manus super parietem et mordeat eum coluber. Nonne tenebræ dies Domini et non lux, et caligo non habens splendorem ? (Amos. v.) Quomodo enim non mala est dies hæc, quæ tenebris et caligine involvitur, de qua Joel quoque propheta commemorat dicens : *Canite tuba in Sion : prædicate in monte sancto meo, et consumdantur omnes qui habitant terram, quoniam dies adest Domini, quia prope est dies tenebrarum et turbinis, dies nebulæ et caliginis (Joel. ii)* ; et Sophonias de eadem die loquitur : *Magna prope et velox nimis ; vox diei Domini amara, et dura, et fortis : dies iræ, dies illa, dies angustiz et necessitatis (Soph. i)*, et reliqua. Post quæ infert : *Et affligam homines, et ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt (Apoc. xii)*. Ut igitur possit quis in hac die diabolo resistere, quia ipse est accusator fratrum nostrorum, assumat omnia arma Dei : hoc enim sonat *πνευματικά*, non ut in Latino simpliciter arma translata sunt, sed omnibus telis armisque succinctus, de quibus in sequentibus explicatur, sciat se tunc stare posse, si universa fuerit operatus, ut plenus cunctis virtutibus stabilem figat gradum, et non moveatur de acie, sitque ex his, de quibus Dominus ait : *Sunt quidam de hic astantibus (Matth. xvi)* ; et alio loco : *Etenim fide statis (II Cor. i)* ; et Psalmista : *Statuit, inquit, supra petram pedes meos (Psal. xxxix)*. Tercia quoque a quibusdam interpretatio subinducitur, dicentibus : non omne adversum diabolus prælium morte finiri, sed cum de sæculo isto exierimus, tunc nobis fortius et apertius præsentibus contra præseantes futurum esse certamen ; et sic illud quod paulo ante exposuimus, exponunt, *neque præsentia, neque futura* : ut futura hæc dicant esse, quæ post vitam istam sint ineunda certamina. Nec non et illud : *Quapropter contendimus, sive in præsentis, sive in futuro, placere illi (II Cor. v)*, ut præsens tempus, hanc vitam, futurum, post mortem significari putent. Hoc quoque quod nunc dicitur : *Et omnia operati, stare, ad eundem sensum referent* : quasi non possit aliquis omnia in præsentis vita operari, sed ex parte quid faciat, sicut ex parte videat, et ex parte prophetet : et tunc perfecte stare valeat, cum universa fuerit operatus. Alius vero simplicius hæc exponit, dicens : Ephesios ad futuras tentationes et persecutiones, quas illis Paulus Apostolus post hanc Epistolam prophetico spiritu videbat provenire, cohortari et monere, ut omnia faciant, per quæ possint in fide stare Evangelii, nec in persecutione corruere : diem autem malam proprie de quadragesimo octavo psalmo arbitramur esse nunc sumptam. *Stato ergo succincti lumbos vestros in veritate*. Quod juxta membra carnis et corporis omnia membra animæ in Scripturis vocentur nulli dubium est, de quibus unum puõ esse hoc membrum, *lumbos*, quos, ut accingamus veritate, præcipitur. Scriptum est quoque in Evangelio *κατὰ Λουκᾶν* : *Sint lumbi vestri accincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris (Luc. xii)*. Quia igitur lumbi in generatione semper

accipiuntur et semine, secundum illud: *De fructu lumbi tui ponam super thronum tuum (Psal. cxxxii)*, et alibi: *Adhuc in lumbis erat Levi patris sui Abraham, quando obviavit ei Melchisedech (Hebr. vii)*, videtur nobis accinxisse lumbos suos, qui nequaquam uxori debitum reddit, nec servit libidini, sed imitatur ingenitum Deum, generationis negotiis non ministrans. Hoc idem reor et illud significare, quod Joannes zonam pelliceam habebat circa lumbos suos (*Matth. xi*), et non erat de illis immundis, qui propter fluxum seminis extra castra projecti, cum arca Domini habitare non possunt; nec ex his, de quibus in Numeris scribitur: *Sint vestimenta ejus dissuta (Num. viii)*. Qui autem Christo accinctus est veritate, hæc vestimenta in altum colligit, et sursum trahit, et nudorum laterum fœditatem balteo spiritali velat, stringit, includit, et paratus ad prælium est, et opera habet lucentia, quæ lucernæ dicuntur ardentes. *Et indui lorica justitiæ*. Sicut difficile vulneratur in nis vel maxime locis quæ vitam tenent, qui confertam hamis et ferreis invicem circulis se tenentem lorica virtutis indutus est: ita qui est circumdatus multiplici veste justitiæ, nec ad similitudinem cervi in jecur accipiet sagittam, nec in desideria corruet et furores; sed erit mundo corde, habens artificem hujus lorice Deum, qui unicuique sanctorum omnia arma fabricatur, et non sinit eum a jaculo volante per diem, et a sagittis ardentibus percuti pariter et exuri. *Et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis*. Diligentius observate, quod virtutem quamdam animæ appellaverit pedes, quibus ingredimur in eo, qui dicit: *Ego sum via*, et quos nos oportet calcare præparatione Evangelii pacis. In horum calceamentorum figuram et illa calceamenta in Exodo præcesserunt, quæ habere pascha vescentibus imperatur, et his qui ad faciendum iter præparati sunt: *Sic enim, ait, manducabitis illud: lumbi vestri accincti et calceamenta vestra in pedibus vestris, et baculi vestri in manibus vestris; et comedetis illud in festinatione. Pascha est enim Domini (Exod. xii)*. Signum siquidem præparationis est, cum festinatione et calceatis pedibus comedere, ut corroborati paschali cibo latam et horribilem possint eremum pertransire. Qui ergo adhuc ambulat, calcietur: qui vero jam Jordane transmissio terram repromissionis intravit, nudet pedem. *Solve, ait, calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est*. Si quis non est lesus nave, nec apostolus, calceat pedes suos in præparatione Evangelii pacis: si quis autem apostolus est, et inter duodecim numerari potest, nequaquam tollat in via calceamentum suum, nec ad scorpiones et colubros declinandos calcaneum tegat; sed jam consummatus atque perfectus stet in terra sancta, et vivat in Christo, et sequatur Agnum quocumque vadit. Quæritur utrumnam ad distinctionem Evangelii alterius, nunc dixerit, pacis Evangelium? an certe proprium sit hoc Evangelii, ut pacis Evangelium nominetur? Qui igitur habet pacem, calceatus

est Christi Evangelio, et cum calceatus fuerit præparatus est, et præparatus non se putet esse perfectum, sed ad hoc præparetur, ut pergat, et pergens veniat ad finem. *Super omnia accipientes scutum fidei, in quo possitis omnia jacula maligni ignea exstinguere*. Quasi dixerit: In omni opere portate clypeum fidei, ut possitis tecti atque muniti excipere venientes sagittas, et huc atque illic arte eas bellica declinare. Hæc est fides, quam et Abraham post multa opera atque virtutes vix potuit promereri, ut de eo Scriptura diceret: *Credidit Abraham Deo et reputatum est ei ad justitiam (Rom. iv)*. Perspicua sunt autem jacula maligni, quæ vult mittere in corda nostra per cogitationes pessimas, de quibus jecit in cor Judæ, ut traderet Salvatorem. Itaque nec principium quidem habere poterit inimicus animæ vulnerandæ, si tenerimus scutum fidei: in quo non solum venientia tela franguntur, sed etiam telorum ipse ignis exstinguitur, de quo et propheta complorat dicens: *Omnes adulterantes, quasi clibanus corda eorum (Ose vii)*. Qui hunc umbonem fidei manu forti tenuerit, et confusus in Domino, scierit se a venientibus jaculis esse securum, loquetur intrepidus: *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ: Transmigre in montem, sicut passer? quoniam ecce peccatores tetenderunt arcum, paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde (Psal. x)*. Cum ergo, inquit, confidam in Domino, qua mihi datis ratione consilium, ut non stem adversum inimicorum impetus, et jacula quæ contra me in pharetris præparaverunt, volentes non solum me, sed etiam omnes rectos corde percutere? Ecce sto super petram, et non transmigro in montes tenebrosos, et omnia tela hostium repulsa, in ipsos qui dirigunt convertuntur. *Et galeam salutis accipite*. Propter hanc galeam salutis omnes in capite nostro sensus integri perseverant: et maxime oculi, de quibus in Ecclesiaste Salomon ait: *Sapientis oculi in capite ejus (Eccle. ii)*. Sciebat enim quod esset viri caput, et quinam isti oculi in viri capite collocati. Si enim caput illius est Christus, et oculi sapientis in capite ejus sunt, sequitur ut omnis noster sensus, mens, cogitatio, sermo, consilium; si tamen sapientes fuerimus, in Christo sint. In Christo autem Verbo, lumine, veritate, justitia, cunctisque virtutibus. (*Amb.*) Quoniam contra atrocissimos hostes et omni tergiversatione callidos bellum gerimus, idcirco omni cautela et sollicitudine vigilare debemus, ut quæcumque tentaverint munitos nos et præparatos inveniant. Necessæ est enim ut et Deus adjuvet quos viderit in precibus vigilare et de armis ejus exspectare victoriam. In hujusmodi ergo bello sobria mente opus est et pura conscientia, quia non contra carnalia nequitæ, sed adversus spiritalia dimicatur. Contra terrigenos enim hostes corpus sagina roboratur, et poculis mens incenditur, ut repugnandi sumat audaciam: adversus enim spiritalia nequitæ spiritaliter repugnandum est, et sobrietatis et abstinentiæ arma sumenda sunt, ut in-

fusi sancto Spiritu immundos et erraticos spiritus devincamus. Sic itaque succingemus lumbos nostros in veritate, si parati sumus errori resistere. Omnibus enim qui operari vult succingit se, ut ablato impedimento diligentius operetur.

Et gladium Spiritus, quod est verbum Dei: per omnem orationem et obsecrationem, orantes omni tempore in Spiritu, et in ipso vigilantes in omni instantia et prece pro omnibus sanctis et pro me. (Hier.) Dei sermo de Spiritu sancto fluit: contrarius vero de terra loquitur, et inde sumit exordium. *Qui enim de terra est, de terra loquitur. Qui de cælo venit super omnes est, et quod vidit et audivit, hoc testatur* (Joan. III). Porro sermo Dei gladius Spiritus est, de quo nunc Paulus ait: *Gladius Spiritus, quod est verbum Dei* (Hebr. IV). Vivens quippe sermo Dei et efficax, et acutus super omnem ancipitem gladium, et penetrabilis usque ad artus animæ, et ossium, et medullarum. Qui Spiritus præcidit et dividit, multum proficiens per orationem eorum qui in omni tempore Dominum deprecantur in Spiritu, juxta illud: *Orabo spiritus, orabo et mente* (I Cor. XIV), et in hoc proficiens, ut per vigilias et instantem precem Apostolus in Dei verbo doctrinæque ditetur, et hæc omnis opulentiæ ad aliorum proficiat salutem, ut eis quoque ipsis prosit qui pro eo obsecrant. Simulque Apostoli humilitas admiranda, petentis Ephesios, ut pro se faciant obsecrationes. Ait quippe: *In omni instantia et prece pro omnibus sanctis et pro me; ut seorsum sanctorum, et seorsum sui faceret mentionem.*

Ut mihi detur sermo in apertione oris mei, in confidentia notum facere mysterium Evangelii, pro quo legatione fungor in catena: ita ut in ipso audeam, prout oportet me loqui. (Hier.) Hoc quod nunc ait: *In apertione oris mei; et alibi: Aperiens os suum docebat discipulos, dicens* (Matth. V); et: *Os meum aperui et aperavi spiritum* (Psal. CXVIII); et: *Aperiantur parabolis os meum* (Psal. LXXVII), et cætera his similia, sic accipiendum, quasi dixerit: aperiantur thesauri et abscondita a sæculis sacramenta pandantur, ut Spiritus sanctus introeat ad ea proferenda quæ latent. Nam quod hujus testimonii, id est, *ut detur mihi sermo in apertione oris mei*, iste sit intellectus; sequentia probant. *In confidentia, inquit, notum facere mysterium Evangelii.* Nequaquam in proverbis et parabolis, sicut et prophetæ, et ipse Dominus adhuc constitutus in corpore loquebatur dicens: *Venit hora, quando nequaquam in proverbis vobis loquar, sed confidenter de Patre annuntiabo vobis* (Joan. XVI). Hunc confidentiæ sermonem solus poterit obtinere, qui non habuerit cor se reprehendens: *Si enim cor nostrum non reprehenderit nos, confidentiam habemus ad Deum, et quodcumque petierimus, accipiemus ab eo* (I Joan. III). Rarus itaque est qui in confidentia notum faciat mysterium Evangelii, quia rarus est qui confidentiam habeat ad Deum. « Quis enim gloriabitur castum se habere cor, aut quis stabit dicens mundum se esse a peccatis? » Post hæc quid sit ait, pro quo legatione

A fungor in catena, ut notum videlicet facerem mysterium Evangelii, breviter perstringendum. Et quidem qui simpliciter intelligit, dicit propter testimonium Christi eum de carcere et de catenis hæc Romæ positum scripta misisse: alius vero propter corpus humilitatis, et catenam istam qua circumdamur, et necdum scimus secundum illud quod oportet nos scire, et per speculum videmus in ænigmate, ista eum dixisse contendet, et tunc vere posse in confidentia Evangelii aperire mysteria, cum catenam deposuerit, et de carcere liber exierit, nisi forte et in vinculis absque vinculis computandus est, qui conversationem habet in cælis, et de quo dici potest: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si tamen Spiritus Dei habitat in vobis (Rom. VIII). [Ambr.] Si recte conversamur, Spiritus sanctus manet in nobis, et quod postulamus possumus impetrare. Hoc est ergo in Spiritu semper orare, munda conscientia et fide integra precem ad Deum dirigere. In carne enim orat, qui polluta mente precatur, iterum peccaturus, non de eventu aut subreptione, sed de proposito; sed potest non peccari ad mortem, si perseveranter oretur, ut animus sedula mente intentus sit semper in Dei legem, ea meditans die noctuque quæ amat Deus. Tunc et pro sanctis possunt orare, non est enim indignum aut pro invicem sollicita sint membra: nec temerarium poterit videri, si pro magistro discipuli idonei interpellent, adjuvantes eum, ut, postpositis impedimentis, libertate utatur ad prædicandum, sicut traditum est ab auctore, ne pressus vi tribulationum ipsa formidine acumen doctrinæ obtundat, amissa severitate. Duplici igitur genere pro se orandum hortatur, ut et sensus ejus impleatur Spiritu ad eloquendum plene mysterium, et facultas illi detur audaciæ in asserendo, quam utique precem libenter audit Deus; videt enim legationem suam in apostolo suo despici, unde utique indignatus in causa sua non negabit effectum. Si enim consuetudo et lex est legatis hominum non inferre exitia, qua præsumptione et audacia legatis Dei non solum exitia, sed et mors irrogatur! Quare et dicit, *Pro quo legatione fungor in catena: non enim permittebatur libere loqui, sed in subjectione et necessitate verba Dei referens, vinculis et plagis subjiciebatur et mortibus, et lapidatus est, ipse enim et ad bestias pugnavit Ephesi* (I Cor. XV).

Ut autem sciatis et vos quæ circa me sunt, quid agam, omnia nota vobis faciet Tychicus, dilectus frater, et fidelis minister in Domino, quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, et consoletur corda vestra. (Hier.) Dupliciter accipite: Vel ideo Tychicum missum Ephesum, ut nuntiaret eis vincula Apostoli nota facta esse in omni prætorio, et catenam illius ad fidem Evangelii protexisse, eo tempore quo ad Colossenses scripsit dicens: *Quæ circa me sunt, omnia nota faciet vobis Tychicus frater dilectus, et minister, et conseruus in Domino, quem misi ad vos ob hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, et consoletur corda vestra cum Onesimo charissimo, et fideli fratre, qui est ex vobis, etc.* Uti autem

dis enim consolatio erat audire Paulum Romæ in domina urbium, et in arce Romani imperii, de carcere et de vinculis triumphantem. Vel certe ob id Tychicum missum esse, ut conversationem Pauli, quam ignorabant, aununtiaret eis, et quasi quoddam exemplar vivendi daret discentibus gesta Apostoli atque virtutes, et eum imitari volentibus. Nec parva esse poterat consolatio æmulari cupientium, quæ apostolum egisse cognoverant. (Ambr.) Per Tychicum Ephesii discunt quid agat Apostolus, et idem cognoscit quid agerent Ephesii. De Apostolo, quia divina erant quæ agebat, dubium non erat; sed hoc sciendum erat de eo, quid ageret inter perfidos et insidias eorum: de Ephesiis verò hoc cognoscendum, si proficerent nec ne. Ut ergo obedi-
rent et libenter audirent verba Tychici, hunc commendat, et fratrem istum dilectissimum vocans et ministrum Dei idoneum. *Pax fratribus et charitas cum fide a Deo Patre et Domino Jesu Christo.* Pacem, quæ est janua dilectionis, optat esse cum fratribus et charitatem cum fide, ut ingressi per pacem possint manere in charitate, quæ est ex fide: hæc est enim Dei Patris et Filii ejus Domini nostri Jesu Christi. (Hier.) Nam si qua alia dona sunt, quæ tribuuntur a Deo Patre et Domino Jesu Christo, inter hæc pax non minimum possidet locum, quæ superat omnem sensum, et custodit corda intellectusque sanctorum, serenitas quædam atque tranquillitas animæ quiescentis et universam tempestatem et turbinem perturbationum fugans. Huic similis est charitas cum fide, quam et ipsam simul Deus Pater donat et Filius, ut diligamus Deum de toto corde, et proximos sicut nosmetipsos, et pro inimicis nostris precemur. Hanc pacem et charitatem, quam credentibus Apostolus imprecatur, hi tantum habent, qui fratrum nomine merentur vo-

ari; *Pax quippe fratribus, et charitas cum fide et pace.* Igitur et charitatem et fidem sic Pater præstat ut Filius; et hæresis obmutescit, quæ non vult eadem Filium posse, quæ Patrem. *Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum Jesum Christum in incorruptione.* (Amb.) Præscius Apostolus multos futuros desperatæ fidei sensum habentes de Domino Jesu Christo, cum his æternam gratiam dicit mansuram, qui diligunt Christum, recte de illo et cum Dei Patris voluntate sentientes: qui enim degenerem hunc dicunt, data illis gratia auferetur. (Hier.) Nonnulli hæc ita interpretati sunt, ut eum putarent diligere Dominum nostrum Jesum Christum, qui ab operibus corruptionis alienus sit, opera corruptionis in coitu sentientes. Unde et consuetudo et sermo vulgaris incorruptos, virgines vocat, eos qui coitum nesciant feminarum: corruptos, qui istiusmodi degustaverint voluptatem. Illudque testimonium coaptantes: *Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus (I Cor. III).* Sed nescio an hoc valeant explanare, quod scribitur: *Unusquisque proprium habet donum a Deo, alius quidem sic, et alius sic (I Cor. VII).* Videamus igitur ne forte melius sit omne peccatum corruptionem animæ intelligere, et eos qui a peccato liberi sunt incorruptos vocari, ita ut diligentes Dominum Jesum Christum in incorruptione sint, dum peccati vinculis non tenentur, et cum eis est gratia Dei. Simulque arbitror ad distinctionem eorum qui diligunt Dominum Jesum Christum, sed non in incorruptione nunc positum, eos gratiam Dei habere Christi, qui diligunt eum in incorruptione. Quanti enim diligunt Dominum, parati exsillum, parati martyrium, parati innoiam et omnia pro eo contumeliarum genera sustinere, et nihilominus carnis passione superantur? sed his non imprecatur Apostolus gratiam, quia gratia Domini est cum omnibus qui diligunt eum in incorruptione.

LIBER NONUS DECIMUS.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD PHILIPPENSES.

ARGUMENTUM.

Philippenses viri erant elegantes et contemplatione virtutum multis erant meliores, qui et ad usus necessarios beati Pauli multam semper expendebant sollicitudinem, debitores se ejus esse existimantes, ut pote apostoli, et quia ob aliorum utilitatem multum sustinere videbatur laborem: et hoc quis recognoscere poterit, ex illis quæ in fine epistolæ ab eodem Paulo sunt scripta. Sed evenit de primatu contentionem oboriri inter quosdam illorum, et hoc inter illos qui maxime virtutibus ornati esse videbantur; deducti vero sunt ad hanc contentionem sicut sæpe solet inter homines fieri, maxime dum illis affuerint illa quæ possunt primatum illis præstare. Virtus enim hoc vel maxime conferre potest, licet et alia aliqua sint quæ id præstare possint. Hæc tamen quantum aliis meliores se perspiciant, tanto vehem-

entius id vindicant sibi: si non quis naturæ perpendens infirmitatem ab animo suo omnem repulerit elationem. His additur quoniam illi qui ex circumcisione erant, suadere properabant illis fidelibus qui ex gentibus crediderunt, ut legem custodirent, de quibus Apostolus in secunda ad Corinthios epistola et ad Galatas plurima videtur scripsisse, ex quibus quidam venerunt et ad Philippenses tentantes surripere eis, qui etiam et docebant eos dicentes, quod illis qui Christo crediderunt non conveniat legem negligere: scribit ergo in præsentī epistola beatus Paulus de humilitate custodienda, illa quæ scribi conveniebant; scribens eis simul et de illis qui custodire eos legem suadebant: ut non intenderent dictis eorum, complectens et aliqua, quæ ad inendum consilium idonea illis esse existimabat; demonstrabuntur vero cautius omnia ista in illa inter;

pretatione, quæ per partes futura est, cum et illis quæ his dicit, et residua omnia quæ in epistola dixisse videtur: tantum vero adjicere dictis dignum est ad manifestandum textum epistolæ, quoniam scribit ista ad eos ab urbe Roma, cum esset in vinculis, quando contigit eum Cæsarem appellare, et propterea a Judæa ductus est Romam, Nerone illo in tempore regnante.

CAPUT PRIMUM.

Apostolus agit gratias de bonis Philippensibus collatis, quibus significans suum statum, ponit distinctiones prædicantium, et suam charitatem, monetque suos ad tolerantiam persecutionis.

Paulus et Timotheus servi Jesu Christi. (Aug.) Sicut duo sunt timores, qui faciunt duo genera timentium; sic duæ sunt servitutes, quæ faciunt duo genera servorum. Est timor quem perfecta charitas foras mittit, et est alius timor castus, permanens in sæculum sæculi. In illo timore, quem foras charitas mittit, est etiam servitus simul foras cum ipso timore mittenda: utrumque enim junxit Apostolus, hoc est et servitutem et timorem, dicendo: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore* (Rom. viii). Ad hanc servitutem servum pertinentem intuebatur et Dominus dicens: *Jam non dico vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus* (Joan. xv). Non ille utique servus ad timorem pertinens castum, cui dicitur: *Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui* (Matth. xxv); sed ille servus pertinens ad timorem foras a charitate mittendum, de quo alibi dicit: *Servus non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum* (Joan. viii). Quoniam itaque dedit nobis potestatem filios Dei fieri, non servi, sed filii Dei simus; ut miro quodam et ineffabili, sed tamen vero modo, servi non servi esse possimus: servi scilicet timore casto, ad quem pertinet servus intrans in Domini sui gaudium; non servi autem timore foras mittendo, ad quem pertinet servus non manens in domo in æternum. *Omnibus sanctis qui sunt Philippis cum episcopis et diaconis gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.* (Amb.) Hæc est præscriptio epistolæ: sociavit vero Timotheum secum, eo quod et miserat eum aliquando in Macedoniam cum Erasto et quod notus esset illis. Notandum vero est illud, quoniam episcopos dixit illos, qui nunc presbyteri dicuntur, sic illos nominans, nec enim ordinis erat multos in una civitate esse illos, qui nunc episcopi nuncupantur: siquidem nec per singulas civitates erant antiquis temporibus functionem hanc adimplentes: sed episcopos dicens statim memoratus est et diaconos. Non utique relictis presbyteris diaconos dixisset inferiores eorum, sed ista quis melius recognoscet ex illis, quæ ad Titum scripta sunt, in quibus dicit: *Ut constituas per civitates presbyteros, sicut ego tibi præcepi* (Tit. i), et adjiciens quales: *oportet, inquit, episcopum irreprehensibilem esse* (I Tim. iii), presbyteros episcopos evidenter nominans. Hoc vero in loco intendendum est, quoniam dixit *cum episcopis*: non sicut quidam intellexerunt coepiscopis dixit,

A sicut et nos et compresbyteris scribere consuevimus. Non enim ad suam personam rediens dixit coepiscopis ut intelligi possit coepiscopis nostris, sed ad illud quod dixit *omnibus sanctis in Christo Jesu*. Ut intelligi possit cum omnibus qui sunt Philippis, ut in sanctis illic suis coepiscopis et diaconis. Non absolute designans horum nomina: sed quia humilitatis exhortatio illis magis apta esse videbatur, qui et cæteros instruere poterant, et ante alios se ipsis formam cæteros præbere in his quæ conveniebant, vel agi debebant.

Gratias ago Deo meo super omni memoria vestra semper in oratione mea pro omnibus vobis cum gaudio. Et orationem meam faciens in communionem vestram in Evangelio a prima die usque nunc. Frequenter quidem a gratiarum actione incipit scribere: hoc vero in loco videtur etiam aliquam illis attestari virtutem, si tamen non solum pro illis gratias agere semper edicit super omni oratione, sed et jam gaudio pro illis facit orationem communem in Evangelio ex prima die usque nunc demirans. Nam quod gaudere se pro illis in orationibus edicit, indicium eorum virtutis habere videtur; et quod a prima die usque nunc dixit, immobilitatem eorum indicat probatissimam, eo quod nunquam mutabilitatem aliquam fuerunt perpassi: et quoniam incautum esse videbatur gaudere pro omnibus, quorum exitus erat incertus, adjicit: *Confidens hoc ipsum quoniam qui inchoavit in vobis opus bonum perficiet et usque in diem Christi Jesu*. Bene autem et principium et finem Christi gratiæ aptavisse perspicitur, non solum quoniam confirmabatur illa quæ in Christo est fides, quoniam et istos plus esse firmos erga bonum faciebat, dum discerent quia causa illorum quæ sunt Deo convenit aptari, ipsi etiam pro præteritis debent gratiarum referre actiones. Nam ita in illis persistere, confirmationem illis de futuris præstare videbatur. *Sicut est justum mihi hoc sapere pro omnibus vobis, eo quod habeam vos in corde meo et in vinculis meis et in omni defensione et confirmatione Evangelii comparticipes gratiæ omnes vos esse.* Hoc ad illud, quod in superioribus est dictum, retulit, ubi dixit, *Cum gaudio et orationem faciens super communionem vestram in Evangelium*, volens dicere, quoniam me vel maxime decet talia de vobis credere, qui semper vos in corde meo habeo, licet sim in vinculis, licet ob defensionem meam tenear pro opere meo: sic enim me affectari facit de vobis, ut sciam quoniam prædicationem et doctrinam meam confirmastis per vestram fidem, tribuit mihi gratiæ in apostolatam, comparticipes facti ut dicat, quoniam habeo vos in animo semper, eo quod credidistis: confirmationem enim in Evangelio illorum dicit creditatem, eo quod credentes quantum ad illos pertinet confirmant prædicationem, quod vera habeatur, sicut et in Evangelio scriptum est: *Qui accipit ejus testimonium, signavit quoniam Deus verax est* (Joan. iii), hoc est, credens confirmavit quantum ad se est, illa, quæ a Deo sunt, ut pote vera. Nam et comparticipes gratiæ meæ quia dixit, id ipsum dicit, eo

quod ipse acceperat gratiam apostolatus, ut crederent alii, sicut et Romanis scribens dicit: *Per quem accepimus gratiam et apostolatam in obedientia fidei in omnibus gentibus (Rom. 1)*. Qui credebat communicabat utique gratiæ, et copiose suum erga eos affectum ostendens dicit: *Testis enim mihi est Deus quemadmodum desidero omnes vos in visceribus Christi Jesu: et hoc oro ut charitas vestra magis magisque abundet in cognitione et omni sensu, ut probetis utiliora, ut sitis sinceri et sine offensione in die Christi, repleti fructu justitiæ per Jesum Christum, in gloriam et laudem Dei*. Nam quod dixit, *in visceribus Christi*, dicere voluit, in charitate illa quæ secundum Christum est, et quod dixit, *charitas vestra*, illa utique quæ et erga Deum et erga alterutrum est. Vult ergo dicere: quoniam testis est mihi Deus, qualiter erga vos affectum teneo, et oro per singula momenta abundare magis in vobis illam charitatem, quæ et erga Deum et erga alterutrum est. Scientiam vero convenientem habere vos cupio de illis quæ ad virtutem pertinent, probantes quæ sint utiliora, et erga illa magis sollicitudinem expendite, ita ut in futura die sine ulla appareatis reprehensione, plurimam directionum copiam obtinentes, pro quibus poterit et in præsentī vita glorificari in vobis Deus, omnibus supra vestra virtute illum collaudantibus, in cuius nomine hæc facitis. Ista quidem scripsit ad eos, affectum proprium quem erga eos habebat ostendens: et quidem in verissimis laudibus ad eorum est exhortationem abusus. Incipit vero in subsequentibus ea quæ de se erant nota facere illis simul quidem quasi affectuosis, et qui valde pro illo solliciti, siquidem sumptus misisse videntur: conveniebat enim talibus et illa quæ secundum se erant nota facere, simulque et ad doctrinam illis proficere poterant. Nam quia sub arcta erant necessitate, Apostolus pietatis contemplatione sufficiens erat erudire illos, ejus imitatione etiam graviora tolerare pro virtute. Incipit vero sic:

Scire autem vos volo, fratres, quoniam ea quæ erga me sunt magis ad profectum Evangelii pervenerunt, ita ut vincula mea manifesta in Christo Jesu fierent in toto prætorio et cæteris omnibus, et plures fratrum in Domino confidentes vinculis meis abundantius auderent sine timore verbum loqui. Beatus Paulus appellans Festum, eo quod volebat eum Judæis tradere, et postulans se mitti ad Cæsarem, ductus est in vinculis Romam. Inductus vero ante Neronem et et defensionem sui faciens, biennio illo demoratus plenariam adeptus est securitatem. Ideo et in secunda ad Timotheum Epistola quam a Roma ad eum scripsit, non tunc quando et Philippensibus scribebat: etenim tunc cum ipso ad illos scripsit, sed secunda vice, quando illic capite est punitus scribens dicit: *In prima mea defensione nemo mihi adsuit, sed omnes me reliquerunt: non illis imputetur. Dominus autem astitit mihi et confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, et audiant omnes gentes, et liberatus sum ex ore leonis (II Tim. 1v)*. Nero-

A nem indicans. Tum quidem existimabant omnes beatum Paulum interfici a Nerone, eo quod crudelissimus erat: et maxime quia nova quædam illis temporibus docere videbatur, multum extranea illorum quæ apud Romanos tunc ritu deorum colebantur. Præter omnem vero spem introductus est defendens causam suam. Non solum quia nihil passus est, verum etiam et plenam securitatem est assecutus, ita ut et a Roma postea discederet, et consueto more doctrinæ immineret. Omnes vero ad demirationem impellebat illud, quod fuerat factum, et plurimam fiduciam fidelibus tribuebat, ita ut excepto omni terrore pacatus dogmata doceret. Nam quod dixit, *in toto prætorio*, ut dicat in regiis, et illis quæ circa eum sunt. Prætorium illud nominans, quod nunc ex consuetudine palatium nominamus. Hoc ergo dixit volo vos, inquit, scire, eo quod illa quæ doctrinæ meæ sunt in singulis diebus incrementum accipiunt. Nam victus ad omnium notitiam perveni, inductus defensione mea adfui, et sic ab omni periculo liberatus, ut multi fideles cum fiducia docerent illa quæ pietatis sunt, ex illis quæ erga me facta sunt fiduciam accipientes. *Quidam quidem et propter invidiam et contentionem; quidam vero et propter bonum placitum Christum annuntiant*. Et latius significans quid sit quod dixerit propter invidiam et contentionem adjicit: Alii quidem ex contentione Christum annuntiant, non sincere existimantes tribulationem inferre vinculis meis. *Quidam, inquit, invidentes rebus bene erga me gestis, et quoniam nihil mali passus sum inductus ante Neronem, sed et illa quæ erga me fuerunt edicens, solvi ab eo promerui, contra me suam contentionem exercentes discurrunt, non fiducia agentes id aliqua, sed nequitia, ut ita dixerim, impietatis, dogmata docere deproperant: ut illi qui in principatu et potestate sunt, ex illorum fiducia permoti secum reputent, quoniam horum omnium causa illa existit, quod ego sine periculo negotium transierim: ut iterum adversum me convertantur, et pena mea cæteros corriganter: hoc autem quis erga beatum Paulum effectum intelligens nequaquam demirabitur, quasi qui ob invidiam fuerit aliquid perpessus, deinde qui dixit, et per bonum placitum Christum prædicant, evidenter illud significavit dicens: quidam quidem ex charitate, scientes quoniam in defensionem Evangelii positus sum, hoc est, quidam charitatem illam quam erga Christum habebant prædicant, confidentes quidem meum esse opus ut prædicetur pietas, abutuntur vero fiducia eo quod ita erga me divina donante gratia sit dispensatum, ut fiduciam cuncti assequerentur, dicens evidentiis horum quoque et illorum arbitrium; *Quid enim? dum omnimodo sive occasione, sive veritate Christus prædicetur*. (Aug.) Isti mercenarii erant, qui Paulo apostolo invidebant: quare invidebant? nisi quia temporalia requirebant? sed quid adjungat attendite, *Quid enim? dum omnimodo sive occasione, sive veritate Christus annuntietur; et in hoc gaudeo, sed et gaudebo*. Veritas est Christus, veritas a mercenariis occasione an-*

nuntietur, veritas a filiis in veritate annuntietur, filii æternam beatitudinem Patris patienter expectant : mercenarii temporalem mercedem conducentis exoptant festinanter : mihi humana gloria, cui mercenarios invidere video, minuatur, et tamen per linguas mercenariorum et filiorum Dei Christi gloria diffametur. Videmus istos rem quidem sanctam et castam non caste annuntiasse, quare gaudet Apostolus non malo illorum, sed bono nominis Christi. (Ambr.) Multa demiratione dignum est id quod Paulus dictum est, licet sit et aliquid aliud simile : non, inquit, discussio arbitrium illorum, licet ad nocivam meam per invidiam fiat quod sit, tantum cunctos doceant Christo credere. Nec enim ut quidam existimaverunt licentiam in his beatus Paulus præstat illis qui intervertere pietatis cupiunt dogma, qui tantum nos vult erga hæreticos odium habere, sicut ipse scribens dicit : *Hæreticum hominem post primam et secundam correptionem devota (Tit. III)*; sed de illis hoc in loco loquitur, qui sanam quidem doctrinam docent dogmatum, faciunt autem illud non ob ipsam pietatem, sed ut commoveant contra eum insidias; et ostendens quoniam consequenti ratione, ita persistit de illis qui non integre illud faciunt, sed insidias ei commovere cupiunt, *et hoc gaudeo, sed et gaudebo; scio enim quoniam hoc mihi proficiet in salutem per vestram orationem, et subministrationem spiritus Jesu Christi*. His ita affectis gaudium cumulo, sciens quoniam in futuro sæculo plus gratulabor quando pro his mercedem recipiam vobis orantibus, et Christo gratiam spiritus copiosam nobis pro istis præbente, eo quod et resurrectionem per Spiritum sanctum fieri expectabant, et fruitionem futurorum bonorum, eo quod ante assequi sperabant. Evidens autem est, quoniam et futuræ gloriæ splendorem pro modo fidei vel laborum a spiritu sibi itidem dari expectabant. Bene ergo subministrationem spiritus dixit, ut largam mercedem significaret et retributionum magnitudinem illam, quam decet spiritum tribuere, et quoniam licet magna sint illa quæ expectantur, sed et tribulationes præsentis magnæ erant, siquidem et tales insidiæ adversus eum ab his qui ejusdem fidei erant præparabantur.

Secundum dispensationem et spem meam, quia in nullis confundar, sed in omni fiducia sicut semper et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. Desperationem evidenter illud dicit, quod sperare non possit, vult enim dicere : quoniam licet in tantis constringar malis, ut desperem de præsentibus, et nullam subrelictam spem salutis existimem : sed tunc spero non confundi, valde edoctus, quoniam magnus per illa quæ erga me sunt videbitur Christus, sive vivam, sive moriar : neque mortem meam fieri Christo absolute concedente aut vane. Et quoniam dixit, quia *magnificabitur Christus*, hoc autem necdum probationem habebat illorum quæ erga eum erant, ostendens quoniam et hoc sufficiens sit sibi si Christus magnificabitur, adjecit : *Mihi autem vivere est Christus, et mori*

lucrum. Nec enim si vivam, inquam, alterius alicujus rei curam habeo, nisi solum illam, quæ ad gloriam pertinet Christi; licet moriar pro eo magna me lucratum esse confido. Vado enim ut sim cum illo, unde et summa cum demiratione adjicit : *Si autem vivere in carne, hic mihi fructus operis est, et quid eligam ignoro*. Coarctor enim ex duobus, desiderium habens ut resolver, et cum Christo sim, multo magis melius : permanere autem in carne necessarium est propter vos. Itaque et in dubitationem vertor, ignorans, quid me conveniat eligere : oblectat enim me hujus vitæ exitus, eo quod Christo me facit adesse : gratum autem mihi est, et ut sim in vita, eo quod multis ex illis qui Christo extranei sunt ad ejus potero perducere fidem. Itaque etsi melius est mihi hinc discedere, ut sim cum Christo, sed tamen plus præsentiam meam propter vos necessariam esse judico, ut ducam vos qui ad fidem acceditis. (Greg.) Et tamen alibi dicit, *qui sumus in hoc habitaculo ingemiscimus gravati, eo quod nolimus expoliari, sed supervestiri ut absorbeat quod mortale est a vita (II Cor. V)*. Ecce et mori desiderat, et tamen carne expoliari formidat, cur hoc? quia etsi victoria in perpetuum lætificat, ipsa nihilominus ad præsentis poenæ perturbat, et quamvis vincat amor subsequentis muneris, tangit tamen non sine mœrore animum potius doloris, sicut enim vir fortis cum vicino jam belli certamine armis accingitur, palpitat et festinat, tremat et sævit, quasi pavere per pallorem cernitur, sed per iram vehementer urgetur : ita vir sanctus cum passioni propinquare se conspicit, et naturæ suæ infirmitate contunditur, et spei suæ soliditate roboratur, et de vicina morte trepidat, et tamen quod moriendo verius vivat, exsultat, ad regnum quippe non potest nisi interposita morte transire, et idcirco et confidendo quasi ambigit, et quasi ambiendo confidit, et gaudens metuit, et metuens gaudet, quia scit quod ad bravium quietis non perveniat, nisi hoc, quod interjacet cum labore transcendat : sic nos cum morbos a corpore repellere cupimus, tristes quidem amarum purgationis poculum sumimus, certe autem de subsequenti salute gaudemus, quia enim pervenire corpus aliter ad salutem non valet, in potu libet etiam quod lædet, cumque amaritudini inesse vitam animus conspicit, mœrore turbatus hilarescit. (Cass.) Denique beatus Paulus cum se tantis ac talibus ditari fructibus careret, et econtrario theoriæ bonum corde pensaret, ac velut in una lance tantorum laborum profectum, in altera delectationem divinæ contemplationis appenderet, diu examine pectoris sui quodammodo castigato, dum illum hinc laborum stipendia immensa delectant, illinc desiderium unitatis et inseparabilis Christi societas etiam ad resolutionem carnis invitat, anxius tandem proclamat, et dicit : *Quid eligam ignoro*. Coarctor autem in duobus desiderium habens dissolvi, et cum Christo esse, multo enim melius : permanere, autem in carne magis necessarium propter vos. Cum igitur multis modis boni hujus excellentiam cunctis

etiam prædicationis suæ fructibus prætulisset, tamen charitatis, sine qua nemo Dominum promeretur contemplatione submittitur, ac propter illos quibus adhuc lac velut nutricula uberibus evangelicis immulgebat divulsionem a Christo sibi quidem noxiam, sed cæteris necessariam, non recusat: etenim ad electionem hujus potissimum rei illa nimia pietatis virtute compellitur, qua pro salute fratrum suorum, si esset possibile, etiam ultimum anathematis malum optasset incurrere. (Ambr.) Et quoniam ista dixit suum arbitrium publicans, ut ne videatur vera ratione apparatus nec ea scire quæ secundum se sunt, vel in quibus sit, adjicit: *Et hoc confidens scio quoniam manebo et permanebo omnibus vobis ad vestrum profectum et gaudium fidei: ut gloriatio vestra abundet in Christo Jesu in me per meum adventum iterum ad vos.* Sed hæc quidem secundum meum affectum locutus sum, scio autem quoniam ero in hac vita, ita ut ad vitam iterum veniam, et profectum suum in fide etiam illa quæ secundum vos sunt habeant, adjuncta vobis multitudine copiosa, quæ per me ad fidem deducetur, ita ut et ampliorem habeam occasionem gloriandi de vobis secundum Christum. Nam *vestrum* dicens, non ad plenum de persona Philippensium dicit, sed ut dicat illos qui per eum sunt credituri ex gentibus: ex illorum persona illud dicens, quasi quia et ipsi sic crediderunt. *Tantum digne Evangelio Christi conversamini.* Hinc incipit de concordia et humilitate cum illis disputare docens eos non de primatu concertare. Valde autem illos ad verecundiam invitat dicto illo, quo dixit, ita ut digne Evangelio Christi conversamini. Si igitur hoc quærit ab illis, ut promissione sive consentanea agant, cujus demiranda adjectio quam adjecit, ut sive veniens et videns vos sive absens audiero illa quæ de vobis sunt, licet præsens sit, licet absens, similiter sollicitus est de illis, ut illa quæ meliora sunt recognoscant, et propter hoc semper æquo studio diligentiam implere meliorem optent. Quod est autem ejus consilium? *quoniam statis in uno spiritu unanimes*, hoc est concordatis vobis, et quæ sit utilitas concordæ explicans, concertantes in fide Evangelii et non terreamini in ullo ab adversariis, quæ est illis causa perditionis, vobis autem salutis. Poteritis, inquit, concordantes auxilium vobis invicem præstare in fide, ita ut non concedatis illis quæ ab adversariis vobis inferuntur, quæ illorum quidem perditionis habent probationem, qui justa ratione pœnas luent, pro quibus in vobis talia agunt: vobis vero salus ex hoc erit, quam acquiritis, pro quibus in præsentī vita contemplatione pietatis passionibus oblectamini, et provocans eos ad passionem ineundam: *Et hoc a Deo quoniam vobis datum est pro Christo non solum, ut in illum credatis, sed et pro illo patiamini.* Sufficenter illis et hisce dictis alacritatem præstitit, siquidem sic bonum est pati pro Christo, ita ut et dignum sit illi pro hoc etiam gratias agere ob illa lucra quæ illis hinc adnascuntur. (Cass.) *Et hoc, inquit, a Deo quoniam vobis*

A datum est pro Christo non solum, ut in illum credatis, sed et pro illo patiamini. Hic quoque et iuitium conversionis ac fidei nostræ et passionum tolerantiam donari vobis a Domino declaravit, quod intelligens David quoque similiter orat sibi hoc ipsum in miseratione concedi dicens: *Confirma, Deus, hoc quod operatus es in nobis (Psal. lxxvii)*, ostendens non sufficere sibi salutis principia dono Dei gratiaque collata, si non fuerint eadem miseratione ipsius et quotidiana operatione perfecta: non enim liberum arbitrium, sed *Dominus solvit compeditos*, non nostra virtus, sed *Dominus erigit elisos*, non lectionis industria, sed *Dominus illuminat cæcos*, quod Græce dicitur: « Dominus sapientes facit cæcos; » non nostra cautio, sed *Dominus custodit advenas*; non nostra fortitudo, sed *Dominus allevat*, sive suffulcit *omnes qui corruunt*. Hæc autem dicimus non ut studium nostrum vel laborem atque industriam, quasi inaniter et superflue impendendo vacuemus, sed ut noverimus nos sine auxilio Dei nec anniti posse, nec efficaces nostros esse conatus ad capessendum tam immane præmium puritatis, nisi nobis adiutorio Dei ac misericordia fuerit contribatum. Deinde exemplo sui magis eos adhortatur. *Idem certamen habentes, quale et vidistis in me, et nunc audistis de me.*

CAPUT II.

Instruit suos in fidei unitate, vera humilitate et sanctitate, ad quos mittit nuntios suos.

Deinde sumit exhortationem dicens: *Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas Spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum.* (Ambr.) Bene quia dixit, si qua ergo, eo quod videbantur curam ejus habere propter imminens ejus necessitatem, ita ut mitterent et illa quæ usui ejus sciebant esse necessaria: omnino, inquit, si vobis cura est de nostra consolatione, et diligentes nos, condoletis nobis talia patientibus, illa facite quæ perfectum nobis gaudium de vobis reddere poterunt. Quæ illa varie dixit, ut dicat concordantes et diligentes alterutrum, deinde et abdicans illa, quæ ab illis fiebant monuit: *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam.* Nec enim cupiditate vanæ gloriæ super primatu debetis contendere, sed quod magis convenit eos facere: *Sed in humilitate superiores sibi invicem arbitantes.* Melius est, inquam, per humilitatem etiam illos qui æquales nobis sunt meliores existimare, et sic omnem illis honorem impigre tribuere. Et quod maxime sciebat posse intercipere hujusmodi contentionem, adjecit consilium dans eis, ut non solum *sua unusquisque consideret, sed et que alterius sunt singuli.* Noli, inquit, considerare quemadmodum ipse primatum teneas, sed reputa quoniam si tibi jucundum est cæteris præesse, multo magis alteri intolerabile est, ut secundum locum teneat, cogitans autem similia, et de cæteris diligentiam magis ex æqualitate adhibebis. *Nihil per contentionem, inquit, neque per inanem gloriam, sed in humilitate mentis superiores*

vobismetipsis alterutrum arbitrantes, et illud, *honore alterutrum prævenientes*, ut plus unusquisque consorti suo scientiæ et sanctitatis ascribens summam discretionis veræ in alterius magis quam in suo credat stare iudicio. Sæpe autem accidit sive illusionem diaboli, sive intercessu erroris humani, quia nullus est in hac carne, qui non falli velut homo non possit, ut et ille interdum, qui acrioris ingenii scientiæque majoris est aliquid falsum mente concipiat, et ille qui tardioris ingenii ac minoris est meriti, rectius aliquid veriusque præsentiat : et idcirco nullus sibi quamvis scientia præditus inani timore persuadeat quod possit collatione alterius non egere. Nam etiamsi iudicium ejus diabolica non fallat illusio, elationis tamen et superbiæ graviore laqueos non evadet. Quis enim hoc sibi absque ingenti poterit usurpare pernicie? cum vas electionis in quo Christus, ut ipse professus est, loquebatur ob hoc solummodo se asserat Hierosolimam conscendisse, ut suis coapostolis Evangelium quod gentibus, revelante et cooperante Domino, prædicabat, secreta examinatione conferret, per quod ostenditur non solum unanimitatem atque concordiam per hæc præcepta servari, verum etiam cunctas diaboli adversantis insidias et illusionis ejus laqueos non timeri. (Ambr., Aug.) Deinde exemplo admodum necessario utitur ad humilitatis doctrinam illam dicens quæ secundum Christum sunt. *Hoc enim sentite in vobis quod et in Christo Jesu*. Non hoc ita debemus existimare, ut non existimemus, quasi nos existimare fingamus, sed vere existimemus posse esse aliquid occultum in alio, quo nobis superior sit, etiamsi bonum nostrum, quo illo videmur superiores esse, non sit occultum. Istæ cogitationes deprimentes superbiæ, adjungentes charitatem, faciunt onera fraterna invicem non solum æquo animo, sed etiam libentissime sustineri, neque ulla res officiosum istum laborem ad portanda onera aliorum facit libenter impendi, nisi cum cogitamus quanta pro nobis pertulerit Dominus. Hinc enim admonens Apostolus non quæ sua sunt unusquisque intendentes, sed quæ aliorum : *Hoc enim sentite in vobis quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo : sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens*, et cætera. Ad hoc duntaxat, ut quemadmodum ille in eo quod Verbum caro factum est et habitavit in nobis, et sine peccato cum esset, peccata nostra suscepti, non attendit sua sed nostra, ita et nos libenter ad ejus imitationem invicem onera nostra portemus. Et illi quidem dicunt minorem Filium esse quam Pater est, quia scriptum est ipso Domino dicente : *Pater major me est* (Joan. xiv), veritas autem ostendit secundum justum modum etiam seipso minorem Filium, quomodo enim non etiam seipso minor factus est, qui semetipsum exinanivit formam servi accipiens? Neque enim sic accepit formam servi, ut amitteret formam Dei; si ergo ita accepta est forma servi, ut non amitteretur forma Dei, cum et in forma servi, et in forma Dei

A ipse sit Filius unigenitus Dei Patris, in forma Dei æqualis Patri, in forma servi mediator Dei et hominum homo Christus Jesus (I Tim. ii), quis non intelligat quod in forma Dei etiam ipse seipso major est? in forma autem servi etiam seipso minor est, in similitudine hominum factus et habitu inventus ut homo? Est ergo Dei Filius Dei Patri natura æqualis, habitu minor, in forma enim servi quam accepit minor est Patre, in forma autem Dei in qua erat, antequam hanc accepisset æqualis est Patri. *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*. (Greg.) Et ei semetipsum exinanivisse est ab invisibilitatis suæ magnitudine visibilem demonstrasse, ut servi formam tegetet, hoc quod incircumscripse omnia ex divinitate penetraret. (Ambr.) Rapere hominibus est moris illa, ex quibus aliquid acquirere sese posse existimant : dicimus enim frequenter, quoniam illam rem rapiendam esse existimavit, hoc est cum celeritate illud suscepit, quasi quia magnum illi lucrum possit conferre; hoc ergo dicit de Christo, *quoniam non rapinam arbitratus est, ut sit æqualis Deo*, hoc est non magnam reputavit illam quæ ad Deum est æqualitatem, et elatus in sua permansit dignitate, sed magis pro aliorum utilitate præelegit humiliora sustinere negotia, quam secundum se erant : et quidem cum in forma Dei exstaret, ut dicat Dei existens, hoc est Dominus et dominator et universitatis auctor. Hæc enim omnia quæ dicta sunt nuncupationem Dei subsequi videntur veraciter. Quid autem fecit? *Sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens*. Exinanitum divina Scriptura pro nihilum vocat, sicut alibi scriptum est (Rom. iii) : *Evacuata est fides*, hoc est nulla esse ostensa est. Ut idipsum sapiatis, eandem charitatem habentes unanimes unum sapientes. *Evacuata est ergo prædicatio nostra*, hoc est nulla est et vana. Nam quod dicit seipsum, formam servi accipiensque, dignitatem illam abscondit, hoc solum a videntibus se esse existimabatur quod et videri poterat : divina enim natura cunctis erat occulta : formam autem servi, ut dicat naturam servi, humana sic vocatur natura; servilis enim est humana natura, sicut et illud quod dixit, in forma Dei, in divina natura dicit, hoc est divinæ naturæ existens, et quoniam dixit formam servi, commune autem erat hoc et hominibus et jumentis et angelis, formæ enim servorum sunt, et illi siquidem facti sunt, adjecit et illud quod proprietatem significaret, instruere volens, quod dixerat formam servi, *in similitudinem hominis factus*. Factus quod dixit, pro habitu posuit. Nam quod dixit in similitudinem hominis, ut dicat in homine, similitudo enim hominis homo est, hæc omnia conjunxit de Dei verbo dicens; unde adjecit : *In schemate vel specie inventus est ut homo*. Ad comparationem illius naturæ quæ in nulla specie vel schemate perspicitur potest. Schema et speciem posuit, ut dicat quoniam invisibilis et omni schemate liber existens sicut fas est voluit in homine videri. In quibusdam vero exemplaribus ita legitur, *et habitu inventus est ut homo*.

(Aug.) Habitus in ea re dicitur quæ nobis ut habeatur accidit; verumtamen hoc interest, quod quædam eorum quæ accidunt nobis, ut habitum faciant non mutantur a nobis: sed ipsa nos mutant in se ipsa integra et inconcussa manentia; sicuti sapientia cum accidit homini non ipsa mutatur, sed hominem mutat quem de stulto sapientem facit; quædam sic accidunt, ut et mutant et mutantur sicuti cibus, et ipse amittens speciem suam in corpus nostrum vertitur, et nos refecti cibo ab exilitate atque a languore in robur atque valentiam commutatur. Tertium genus est cum ipsa quæ accidunt mutantur et habitum faciunt, et quodammodo mutantur ab iis quibus habitum faciunt sicut est vestis: nam induta accipit formam quam non habebat exuta, cum ipsa membra, et cum injuuntur et cum exuuntur, in suo statu B maneant. Potest esse etiam quartum genus, cum ea quæ accidunt ad faciendum habitum, nec mutant quibus accidunt, nec ab eis ipsa mutantur, sicut annus digito. Cum igitur Apostolus de unigenito Dei filio loqueretur, quantum pertinet ad divinitatem ejus, secundum id quod verissime Deus est, æqualem dixit esse Patri, quod non ei fuit tanquam rapina, id est quasi alienum appetere, si semper manens in ea æqualitate nollet hominem induere et hominibus ut homo apparere, sed semetipsum exinanivit, non formam suam mutans, sed formam servi accipiens: neque conversus aut transmutatus in hominem amissa incommutabili stabilitate, sed quanquam verum hominem suscipiendo ipse susceptor in similitudinem hominum factus non sibi, sed eis quibus in C homine apparuit, et habitu inventus ut homo, id est habendo hominem, inventus ut homo est. Non enim poterat inveniri ut homo ab his qui cor immundum habebant, et verbum apud Patrem videre non poterant, nisi hoc suscipiendo quod possint videre, et per quod ad illud lumen interius ducerentur. Iste autem habitus non est ex primo genere: non enim manens natura hominis naturam Dei commutavit. Neque ex secundo, non enim immutavit homo Deum et mutatus ab illo est. Neque ex quarto, non enim sic assumptus est homo, ut neque ipse mutaret Deum, nec ab illo mutaretur, sed potius ex tertio: sic enim assumptus est ut commutaretur ineffabiliter, et excellentius atque conjunctius, quia vestis ab homine cum induitur, formam hominis accipit. Hoc D ergo nomine habitus satis significavit Apostolus quemadmodum dixerit, *in similitudine hominum factus*, quia non transfiguratione in hominem, sed habitu factus est cum indutus est homine, quem sibi uniens quodammodo atque conformans immortalitati æternitati que sociaret; sed illum habitum qui est in perceptione sapientiæ et disciplinæ Græci nizin vocant, hunc autem secundum quem dicimus vestitum vel armatum schema potius appellant, ex quo intelligimus de isto genere habitus locutum Apostolum, quoniam quidem in Græcis exemplaribus *σχιμα* scriptum est, quod nos in Latinis habitum habemus. Quo nomine oportet intelligi non mutatum esse ver-

bum susceptione hominis, sicuti nec membra veste induta mutantur. Cum ejus obedientiam usque ad mortem factam commendaret Apostolus, parum illi fuit dicere, *factus obediens usque ad mortem*: non enim qualemcunque mortem, sed addidit, *mortem autem crucis*, illa morte pejus nihil fuit inter omnia genera mortium; denique ubi dolores acerrimi exagitant, cruciatus vocatur, a cruce nominatus, pendentes enim in ligno crucifixi clavibus ad lignum pedibus manibusque confixi producta morte necabantur; diu vivebatur in cruce, non quia longior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. Mori voluit pro nobis, parum dicimus; crucifigi dignatus de morte pessima occidit omnem mortem: pessima enim erat non intelligentibus Judæis, nam a Domino electa erat, ipsam enim crucem suam signum habiturus erat, ipsam crucem de diabolo superato tanquam tropæum in frontibus fidelium positurus, ut diceret Apostolus: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi (Gal. vi).*

Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. (Ambr.) Humiliavit, inquit, seipsum: usque in hunc locum, illa quæ divinæ naturæ condecabant visus est dixisse, in subsequentibus vero ad illa transit quæ humanæ possunt aptari naturæ. *Factus obediens usque ad mortem mortem autem crucis.* De homine quidem concedet ut ista dicantur, divinæ autem naturæ nequaquam aptari possunt ista: nec enim mortem pati natura illa potest, quæ et mortuum suscitare promisit, evidenter Domino ipso dicente: *Solvite templum hoc, in tribus diebus resuscitabo illud (Joan. ii)*, et solutionem quidem templo aptavit, resurrectionis vero operationem sibi aptavit, statim in ipso principio dicens: In Christo Jesu singulariter, et ut moris erat de una persona dicens, duarum et rationem memoratus est, et naturam dicens, *qui in forma Dei exstans formam servi accepit*, evidenter aliud quod dicens Dei formam, aliud etiam servi: illud quidem sumptum dicens, hunc vero sumentem. Ut autem divisio hæc dictorum non alterum aliquem ad plenum præter Christum faciat intelligi, servi formam unicuique reddidit. Secundum ut et in promptu perspicui possit, illud quidem quod dixit qui in forma existens et reliqua omnia illa dixit quæ in persona intelliguntur Christi: formam vero servi ne aliud quid præter Christum esse existimetur reputasse, eo quod et ab eo sit accepta, dicens vero quæcumque oportebant, de divina dicit natura, ad humilitatis augmentum conjunxit, et illa quæ humanitatis sunt propria in una eademque persona dicens illum honorem qui erga eum post passionem existit, adjecit, *quoniam Dominus Jesus Christus*, evidenter ostendens quoniam non alium aliquem præter Christum existimat esse susceptum hominem et virtutem illorum, quæ significantur naturarum differentiam ostendit. Nam ex illo quo divina persona omnia dixit, copulationem sufficienter ostendit. Omnia quidem in loco ubi de Christo disputat quasi de una persona universa dicit, et illa

quæ virtute sunt differentiâ secundum naturarum divisionem in unum omnia collegit, ita ut divisam custodiat personæ copulationem. Hoc vero in loco et maxime hoc prudenter simul et necessario egisse videtur. Nam propter consuetudinem solam qua abutitur scrupulosam doctrinam dogmatis, sed et quantum ad præsens argumentum, valde hæc species narrationis illi conveniebat, propositum enim illi erat ut doceret et Philippenses, quoniam bona est humilitas, et valde sufficiens agenti illud lucra conferre, et hoc illo exemplo quod secundum Christum est confirmat. Conveniebat enim ad majorem doctrinam omni ex parte augeri exemplum. Quemadmodum si Deitatis solius fecisset mentionem, sufficienter ostendere poterat quod valde conveniat humilia sapere: etenim tantum divinam naturam ostendebat, humilitatem rem efficiens quæ multum a sua dignitate distare videbatur. Nam quæ erat res ipsa agenti lucrativa ostendere nullo modo poterat, eo quod nec poterat comprobare aliquid hinc illam naturam potuisse acquirere: si autem humanam naturam tantummodo fulset memoratus, lucrativam rem esse ab illis quæ ei acquisita fuerant ostendebat, quod vero conveniat humilia sapere cum simili dignitate, huic non poterat confirmare. Nam et illud quod dixit: *factus obediens usque ad mortem*, homini autem aptum nihil poterat illorum quæ ad humilitatem pertinent comprobare. Si non et divina natura inesse ei fuisset ostensa per quam licebat et hinc non subijci morti. Nam secundum se non obeditionis opus implebat morti succumbens: sustinebat enim mortem et nolens secundum dudum positum terminum naturæ. Prudenter vero sicut dixit quasi in una persona omnia retulit, colligens in unum illa quæ virtute differre videbantur, secundum naturarum divisionem, ita ut ex utroque quod utile erat deduceret ad exhortationem, de illis quidem sermonibus qui erant Deitatis, suadebat nobis ut necessario in nostris cogitationibus humilitatem ostenderemus, siquidem Deus verbum talia sponte fecisse videbatur, ita ut pro aliorum salute præhonorandam omnibus existimaret humilitatem; de illis vero quæ secundum humanitatem facta sunt ostendebat lucrativam esse rem agere volenti, ex quibus ille post passionem in tanta constitit gloria. Unde dicens: *factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*, quod quidem erat humanitatis proprium, quæ humanitas etiam et passionem suscepisse videbatur. Ostendebatur vero ex divinitatis sermonibus ad exhortationem humilitatis per quam licebat non pati si voluisset, adjecit:

Propter quod et Deus illum exaltavit. Nescio si aliquis sic stultus inveniri possit, ita ut post passionem exaltatum fuisse Dei verbum existimet. Quæ est autem ipsa exaltatio? *Et donavit illi nomen quod est super omne nomen.* Nomen evidens est, quoniam non vocabulum, sed rem quamdam dicit acquisitam ei, sicut illi quod scriptum est: *Et cognoscant quoniam nomen tibi Dominus* (II Par. vi), hoc est, quoniam tu Dominus. Interpretatur vero ipse quid sit illud

nomen. *Ut in nomine Jesu omne genua flectatur caelestium et terrestrium et infernorum: et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.* Hoc enim illi donavit, ut omnes illum adorent, et ut omnes Deum constentur Jesum Christum in gloria Dei Patris effectum, hoc est talem positum gloriam, qualem fas est illum qui sibi patrem adscribit Deum potiri, propter illam copulationem quam habet ad unigenitum. Quoniam autem hæc post passionem acquisita sunt illi qui assumptus est, nemo qui nesciat, Deo autem verbo aderant a principio, utpote omnium factori, quod neminem æstimo contradicere, nisi forti valde cedat insanix. *Cælestium* quidem dicit invisibillum virtutum: *terrestrium* vero vivorum hominum: *infernorum* etiam illorum qui mortui sunt, qui et ipsi per resurrectionem Dominum constentur resurrectionis suæ auctorem. Illud inter cætera est explicandum quod quidam hæreticorum intervertere volentes testimonium illud quod dictum est, *non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*, sic intellexerunt, quoniam existimabit, inquit Christus, convenire sibi, ut non raperet illam æqualitatem quam Deus habere videbatur: dictum ipsum multæ stultitiæ habet probationem, hoc enim quando excogitare potuit Christus, si tamen secundum illorum sententiam ejus factura est ex nihilo factus, qui et auctorem suum scit illum esse factorem suum et creatorem? nisi forte hoc dicant: quoniam secundum dæmones exæquare se Deo non usurpavit? quod hæreticos quidem convenit intelligere, qui et semper plena insanix verba loquantur: Paulo vero non conveniebant hæc verba quasi ut quid magnum diceret de Christo, licet talia esse quis dicat illa, quæ secundum filium sunt; qualia illic dicunt. Videntur autem neque sensum Apostoli præspexisse dicentis: *Humilitatem vos existimantes alterutrum vobis supereminere.* Evidens est enim quoniam in hisce verbis non minores docet debitum honorem majoribus persolvere, sed exæquatos honore admonet, ut per humilitatem alterutrum se sibi supereminere existiment. Unde et alterutrum posuit, ut et isti erga illos, et illi erga istos paria sapiant. Ad hoc etiam et exemplum aptasse visus est, siquidem Christus ad Patrem secundum divinam naturam æqualitatem vindicans acquievit in homine habitare, et sic exigam apud homines opinionem acquirere: ita ut nec æstimarent eum aliud quid tunc nec esse propter hominem solum, quod et esse videbatur, ultra vero non erat aptum si nullam habens ad Patrem æqualitatem, præceptum solummodo implebat natura ipsa, ut obtemperaret ei necessitate illi imponente. Itaque et ridiculum erat secundum Apostoli mentionem, ut diceret, quoniam et Christus non insurrexit adversus Patrem, neque conatus est rapere illam æqualitatem, quam cum Patre habebat, consilio illis dante, ut æquales sibi existimarent per bonorum actuum cooperationem, per humilitatem supereminere sibi existimarent. Itaque beatus Paulus sic per omnia exhortationem faciens adjecit.

Itaque, charissimi mei, sicut semper obedistis non aut in presentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu et tremore vestram salutem operamini. Optime et memoriam præteritorum persuasit illis nihil indignum sibi sapere, sed talia facere qualia et primitus faciebant, coram ipso et animæquiores faciens eos super convenienti illis studio adjicit. *Deus enim est qui inoperatur in vobis et velle et inoperari pro beneplacito.* Sic enim alacritas vestra cooperariam invenerit sibi Dei gratiam; necessario eo cooperante vobis ut cogitetis et agatis illa quæ sunt Deo placita, sic enim dicit *pro bono placito.* (Aug.) Deinde ad exhortationem perducit verbum. Mirum autem est quod prædicato crucifixo audiant duo, unus contemnit, alter ascendit: qui contemnit imputet sibi, qui ascendit non arroget sibi, ne quod humilis meruit, superbus amittat. Nam etiam qui jam in via justa ambulabant non sibi eam tribuerint et viribus suis, ne pereant de illa. Ideo humilitatem nos docens sancta Scriptura per Apostolum loquitur, *cum timore et tremore vestram ipsorumque salutem operamini, et ne inde sibi aliquid darent quia dixit operamini,* continuo subjunxit: *Deus enim est qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate.* Deus est qui operatur in vobis, ideo cum timore vallem facite, imbrem suscipite, depressa implentur, alta siccantur, gratia pluvia est. Quid ergo miraris si Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam? ideo eum timore et tremore, id est cum humilitate, *non altum sapere, sed time* (Rom. xi). Time ut implearis, non altum sapere ne siccetis. *Omnia autem, inquit, facile sine murmurationibus et disceptionibus, ut silis sine querela et simplices filii Dei sine reprehensione in medio nationis prævæ et perversæ inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Christi.* Sic enim inter medios homines illos qui deteriorem plurimam habent sollicitudinem apparebitis irreprehensibiles, et quales decet apparere illos qui in ordine sunt filiorum Dei effecti, ita ut virtutibus illustrati fulgentes inter illos ad similitudinem luminariorum et exspectantes illam æternam vitam in futuro illo die, in quo et mihi proveniet gloriari, et ostendens quod illorum profectus multam et illi præstabit fiduciam qui fiet in melius. *Quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi: sed etsi immolor supra sacrificium in obsequium fidei vestræ, gaudeo et congratulor omnibus vobis: id ipsum autem et vos gaudete et congratulamini mihi.* (Ambr.) Vobis sollicitis de virtute existentibus gratulor et ipse spe illa, qua et in futuro sæculo sum de vobis exsultaturus: sciens quia non vane pro fide laboravi; sed justa ratione omnia sustineo, licet pro vobis etiam mortem subire sim paratus, vobis quasi aliquod sacrificium fidem vestram Deo offerentibus, me autem ad instar libationis proprium sanguinem vobis infundente. Bene autem dixit: *hoc ipsum et vos facite, hoc et justum est et vos ex quibus agitis, ut socii appareatis gaudii mei.* Deinde adjecit:

A *Spero autem in Domino Jesu Christo Timotheum me cito mittere ad vos, ut et ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt, neminem enim habeo tam unanimum qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Jesu Christi.* Quoniam spero, inquit, cito mittere vobis Timotheum, ita ut magis bono animo sim per illum cautissime vobis instructis, eo quod neque habeo alium sic unanimum et affectuose de vobis sollicitum omnibus illa considerationibus quæ sua sunt. Indicat enim de illis qui ex circumeisione sunt, et ostendere cupiens quoniam ista non in gratiam Timothei dicit, ipsorum utitur testimonio, utpote scientibus eum, et dicit: *Experimentum autem ejus cognoscite, quoniam sicut patri filius mecum servivit in Evangelio.* Et iterum adjicit: *Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro quæ circa me sunt.* Confestim quoniam mittam illum vobis, at ubi illa quæ secundum me sunt videro et sciero, in quibus sunt, omni dilatione postposita. *Confido autem in Domino, quoniam et ipse cito veniam ad vos.* Adjicit autem quoniam et ipse valde credit Deo venire ad eos, unde adjicit: *Necessarium autem existimavi Epaphroditum fratrem et cooperatorem et commilitonem meum, vestrum autem Apostolum et ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos, quoniam quidem omnes vos desiderabat, et mæstus erat propterea quod audieratis illum infirmatum, nam et infirmatus est usque ad mortem: sed Deus misertus est ejus; non solum autem ejus, verumetiam et mei, ne tristitiam haberem.* Quoniam nunc interim necessarium existimavi Epaphroditum mittere ad vos, qui operarius meus est secundum Evangelium. Apostolus autem vester est et minister necessitatum mearum, ut dicat per quem transmisistis illa quæ in usus meos necesse habebantur, deinde et commendans eum illis dicit: quoniam et ipse desiderabat vos, et maxime illa quæ de vobis sunt. Per neminem enim cognoscens, quoniam audistis eundem infirmantem: tristabatur enim reputans tristitiam vestram, illam, quam pro eo habere videbamini, nam et vere infirmatus est, ita ut et propinquaret morti, misertus est autem ei Deus, magis autem et mihi et illi, liberans eum ab infirmitate, ut ne circumvallatus multa tristitia adjectionem alterius tristitiæ ex ejus sustinerem morte, quibus adjicit: *Festinantius ergo misi eum, ut videntes eum iterum gaudium habeatis.* De ejus velocitate, ut et vos videntes eum gaudio repleamini, et ego ultra non sim tristis, sciens quoniam consolabitur vos illius adventus. His ergo adjicit: *Suscipite ergo eum in Domino cum omni gaudio, et eos qui hujusmodi sunt in honore habete, quoniam propter opus Domini usque ad mortem appropinquavit, in incertum tradens animum, ut suppleret vestram minorationem ad meum ministerium.* Obsecrans eos ut suscipiant eum libenter, et consilium illis dat ut ad plenum in honore habeant eos qui tales sunt. Ostendit autem quoniam vera ratione dignus sit honore apud eos, ex quibus dicit quod

ministraverit vestræ voluntati, apportans illa quæ mihi a vobis missa sunt in tantum inciderit periculum. Opus quidem Domini ministerium ipsum vocans: supplementum vero eorum minorationis ad suum obsequium hoc idem vocans, ita ut cupientes mittere illa quæ ad usus erant necessaria, minime valerent, eo quod unusquisque quæcunque illi dare voluerant, per se perferre non poterant, hoc ergo dixit: ipse supplevit et quæ vobis deerant, ille ab omnibus accipiens, et omnium supplens vota, apportavit, et hæc dicens de Timotheo quidem memoratus est quoniam missurus sit eum: de Epaphrodito vero quoniam misit eum cum suis scriptis, adjecit vero ad omnia.

CAPUT III.

Ostendit evacuationem legalium verbo et exemplo: deinde se excusat, et eos ad imitandum se provocat.

De cætero, fratres mei, gaudete in Domino. (Amb.) Orans pro illis ista dicit. Hoc est, contingat vobis ita omnia pati per divinam gratiam ut semper gaudio sitis repleti in illis bonis quæ ab eo nobis sunt præstita. Bene autem posuit in Domino, eo quod est gaudere et non bene, quando quis in bonis præsentibus delectari videtur, erga possessiones et fructuonem earum id sibi bonum esse existimans. *Hæc eadem scribere vobis, mihi quidem impigrum, vobis autem cautum.* Hinc incipit illos reprehendere qui erant: ex circumcissione, qui suadere illis conabantur ut secundum legem viverent. Nam quod dixit, hæc eadem scribere, non quia jam scripserat dicit: nullo enim in loco in Epistola id videtur dixisse, alteram autem quando scripsit ad eos Epistolam nullo modo didicimus, sed quia docuerat eos instantissime de his ipsis negotiis quando illo fuerat hoc dicit: Quoniam mihi de quibus frequenter vobis locutus sum, de illis ipsis scribere impigrum est, eo quod frequens commonitio cautelam vobis amplioem præbere videtur. Quæ sunt ergo ista? *Videte canes, videte malos operarios.* Canes vocavit eos eo quod nullam haberent verecundiam, sed et frequenter reprehensi pro prava et vana doctrina, in iisdem persistere videantur; malos autem operarios dicit, eo quod non illa docere festinent quæ pietatis conveniunt. Opus autem vocat doctrinam, sicuti et alibi dixit (I Cor. III): *Si cuius opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet, si cuius opus arserit, detrimentabitur, de doctrinis enim illa dixisse evidenter cognoscitur: Videte concisionem.* Bene autem concisionem dixit, eo quod quando id fieri Deo complacebat circumcisio erat, quia vero nunc non secundum Dei fit voluntatem, sed conciduntur tantum ad corporis nocivitatem, ideo ad suam illis comparat personam dicens: *Nos enim sumus circumcisio.* Hoc est, qui illa agimus quæ placita sunt Deo: et custodes cautissime sumus illorum quæ Deo placent, quod proprium est illorum qui se habere promittunt circumcisionem, ex ipsis rebus id confirmans, adjicit: *Qui Spiritu Deo servimus et gloriamur in Christo Jesu, et non in carne confidimus quoniam carnalem Deo functionem reddimus.* Sed sicut est conveniens

et gloriamur in Christo qui horum nobis auctor existit, non tamen in illis quæ secundum carnem sunt pietatem esse definimus, sic et Dominus in Evangeliiis dicit: *Etenim Pater tales querit qui se adorent, spiritus est Deus, et qui adorant eum, in spiritu et veritate debent adorare* (Joan. IV); qui et ad Samaritanam dicebat, quæ æstimabat in loco oportere adorare Divinitatem docens: quoniam incorporea est divina natura et tali arbitrio conveniet eam adorari. Maxime vero illo loco satis claret, quod Spiritus sanctus non sit creatura, ubi jubemur non servire creaturæ sed creatori. (Aug.) Non eo modo quo jubemur per charitatem servire invicem, quod est Græce δουλεύειν, sed eo modo quo tantum Deo servitur quod est Græce λατρεύειν. Unde idololatræ dicuntur qui simulacris eam servitutem exhibent quæ debetur Deo: secundum hanc enim servitutem dictum est: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies* (Matth. IV). Nam hoc distinctius Græca in scriptura invenitur, λατρεύσεις enim habet, porro si tali servitutem creaturæ servire prohibemur, quoniam quidem dictum est: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.* Unde et Apostolus detestatur eos qui coluerunt et servierunt creaturæ potius quam Creatori. Non est utique creatura Spiritus sanctus, cui ab omnibus talis servitus exhibetur dicente Apostolo: *Nos enim secundum circumcisionem spiritu Dei servientes, quod est in Græco λατρεύοντες, plures enim codices etiam Latini sic habent, qui spiritu Dei servimus.* Græci autem omnes, aut pene omnes, in nonnullis autem exemplaribus Latinis invenimus non *spiritu Dei servimus, sed spiritu Deo servimus, sed qui in hoc errant, et auctoritati graviori credere detrectant, nunquid et illud varium in codicibus reperiunt: Nescitis quia corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti, quem habetis a Deo?* (I Cor. VI.) [Ambr.] Et ut ne videatur ex superfluo ille incusare ipse nihil tale habens ad sui probationem illis habentibus unde gloriatur.

Et quidem ego habens confidentiam et in carne si quis videtur alter in carne confidere eo magis. Si de his, inquit, bonum erat magna sapere, nulli eorum infirmior sum secundum hanc rationem. Deinde et per partes dicit omnia illa quæ videbantur esse magna illis qui secundum legem conversabantur. **D** *Circumcisus octava die.* Bene posuit octavam diem, ut ostenderet non se fuisse advenam, in quibus solet postea celebrari circumcisio. (Aug.) Sed et ab initio et secundum legem, in veteribus sacramentis circumcisio parvulorum octavo die fieri præcepta est, quoniam Christus, in quo fit delicti carnalis exspoliatio, quam significat circumcisio, die Dominico resurrexit, qui post septimum octavus est. *Ex genere Israel.* Ex cuius genere descendere omnes videntur, qui in qualibet sunt tribu. *De tribu Benjamin.* Necessaria fuit etiam tribus adjectio, ad ostensionem quod non advena fuerit, sed a primordio inde originem traxerit. Unde et evidentius illud insinuans dicit. *Hebræus ex Hebræis.* Non dixit: Judæus ex

Judæis. Novella enim erat hæc nuncupatio, sed Hebræus ex Hebræis, de antiqua nuncupatione antiquitatem suæ originis confirmavit. Deinde et illa quæ sunt ejus propositi. *Secundum legem*, inquit, *Pharisæus*. Illi enim qui in hanc consistebant hæresim cauti interpretes legis esse existimantur, et illa docere properabant quæ in lege habere videbantur, hinc ostendit. *Secundum æmulationem persequens ecclesiam*. Et quoniam in persecutione habebat perfectam probationem, fieri enim poterat, ut hoc ferocitate sola faceret simulatione illa qua pro æmulatione pietatis id facere videbatur, adjicit: *Secundum justitiam quæ in lege est factus sine querela*. Bene autem dixit *quæ in lege est*, eo quod non erat possibile sine querela ad plenum posse aliquem invenire. Omnia vero decurrens et ostendens quoniam nihil deerat ei bonum, ex illis quæ secundum legem erant. *Sed quæcumque mihi erant lucra, hæc existimo propter Christum detrimenta*: lucra quidem dicens, ut ostendat quoniam necessario tunc agebantur: adjiciens vero illa quæ erant ad confirmationem, dicit quoniam lucra habebat illa sollicitudo quæ erga illos erant. Nunc vero magis sunt detrimenta in comparatione Christi reputata. Unde ad comparationem Christi: *Sed et existimo omnia detrimenta esse propter supereminentem scientiam Jesu Christi Domini mei*. Bene posuit *Domini mei*, quasi ex comparatione cognoscens ipsam differentiam. Unde et motus amore Dominum suum Deum dixit: ut post majorum honorum illi causa existente. Deinde adjicit: *Propter quem omnia detrimentatus sum, et existimo ut stercora*. Et quoniam videbantur contumeliosa, ut stercora vocare illa quæ legis sunt, velociter adjicit: *Ut Christum lucrifaciam*. Ostendens quoniam comparatio illorum qui secundum Christum sunt ista talia faciunt videri, qualiter aut quomodo? *Et inveniar in illo non habens meam justitiam, quæ ex lege est: sed illam quæ ex fide est Christi, qui ex Deo est justitia ex fide*. Cupio, inquit, illam justitiam assequi quæ ex Deo est, quam assequi possumus per illam fidem quæ in Christo est, et ideo dispicio meam justitiam quæ ex lege est, sciens eam et laboriosam esse, et impossibilem ad directionem: facilius enim mihi ex lege peccare est, quam dirigi, et manifestius faciens quæ sit illa ex Deo justitia, quæ per illam fidem quæ in Christo est acquiritur in fidem. (Aug.) Hoc ergo Judæorum Paulus dixerat quod malum habebant et imprimis illud quod *ignorantes Dei justitiam et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti* (Rom. x); deinde quod post passionem ac resurrectionem Christi dato atque manifestato sacramento gratiæ secundum ordinem Melchisedech, adhuc putabant sacramenta vetera non ex consuetudine solemnitatis, sed ex necessitate salutis esse celebranda: quæ tamen si nunquam fuissent necessaria infructuose atque inaniter pro eis Machabæi martyres fierent. Postremo illud quod prædicatores gratiæ Christianos Judæi tanquam hostes legis persequen-

bantur, hos atque hujusmodi errores et vitia dicit se damnare, et stercora arbitrari, ut Christum lucrifaceret, et non observationes legis si more patrio celebrarentur, sicut ab ipso celebratæ sunt, sine ulla salutis necessitate sicut Judæi celebrandas putabant, aut fallaci simulatione quod in Petro reprehenderat. Qui enim præcepta legis implere se putat per arbitrium propriæ voluntatis sine spiritu gratiæ, suam justitiam vult constituere, non justitiam Dei sumere. Nam unde dicit idem Apostolus: *ut inveniar in illo non habens justitiam meam, quæ ex lege est, sed justitiam quæ ex fide*, justitiam ex Deo, quare suam justitiam dicit quæ ex lege eamque justitiam probat, non autem suam, sed ex Deo justitiam, quæ est ex fide. Nunquid lex non est ex Deo? quis nisi infidelis hoc dixerit? sed ex lege dicit justitiam suam, in qua homo putat sufficere sibi legem ad faciendam divina mandata, confidens in virtute sua. Ex fide autem justitiam ideo dicit esse ex Deo, quia Deus unicuique partitur mensuram fidei, et ad fidem pertineret credere quod in nobis Deus operetur et velle, sicut operabatur in illa purpuraria, cujus aperuerat Deus mentem, ut intenderet ea quæ a Paulo dicebantur. Ac per hoc nec ipsi Judæi qui crediderunt in Christum, in quibus et Paulus fuit, ex lege hæredes omnino dicendi sunt, sed potius ex promissione. Ideo enim dictum est: *In Isaac vocabitur tibi semen* (Hebr. xi), quia non qui filii carnis, hi Filii Dei, sed filii promissionis deputantur in semine. *Ut cognoscam eum, et virtutem resurrectionis ejus*. Non dixit resurrectionem, sed virtutem resurrectionis. Quæ est autem resurrectionis ejus virtus? quoniam pro omnibus facta est, et ut omnes similem assequatur resurrectionem: credens enim Christo, credo etiam et virtutem resurrectionis ejus cognoscere, hoc est assequi resurrectionem, in qua effectus in immortalis et impassibilis natura ab omni peccato liber ero, ultra non indigens lege. Nec enim erant consentanea simul etiam et affectus ejus quam erga legem cum labore et sudore virtutem sum directurus, sed divina gratia custodibor in bonis eo quod tunc nec peccare ultra potero. *Et communicationem passionum ejus conformis factus morti ejus, si quomodo occurram in eam resurrectionem quæ est ex mortuis*. Propter hoc, inquit, et communicare passionibus ejus cupio, consimilis factus morti ejus, eo quod ad similitudinem ejus contemplatione pietatis ab alienis ad mortem pertrahor, spe illa qua confido particeps fieri ejus resurrectionis quæ etiam multa et immensa repleta est gloria. *Non quia jam acceperim, aut jam perfectus sim: persequor autem si et comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Jesu*. Eo quod de sursum illi apparuit, et de cælo Christus suam illi ostendit gloriam, hoc dicit in illud quod perfectum est necdum constituto, exspecto enim illud adhuc. Omnia autem facio enitescens assequi participationem eorum, in quibus ipse oculis meis perspexi esse Christum, quando me persequentem per suam revelationem præveniens in

suam me cognitionem convenerat, et insistens illis ipsis. *Fratres, ego me non arbitror comprehendisse adhuc.* (Greg.) More itaque viatorum nequaquam debemus aspicere quantum jam iter agimus, sed quantum superest ut peragamus, ut paulisper fiat præteritum quod indesinenter et timide adhuc attenditur futurum. Amplius igitur debemus inspicere quæ bona necdum fecimus, quam ea quæ nos jam fecisse gaudemus. Sed habet hoc humana infirmitas proprium, ut plus ei intueri libeat, quod sibi in se placet, quam quod sibi in se displicet. Ager quippe oculus cordis dum laborem inconsideratione sua metuit, quasi quoddam stratam delectationis in animo, ubi molliter lateat, requirit. Atque idcirco quæ commoda de peractis bonis sit assecutus intelligit, sed quæ damna de neglectis patitur nescit. Plerumque enim hoc vitio tentantur etiam electi, plerumque eorum cordi suggeritur ut bona quæque fecerunt ad animum rovoent et securitatis jam letitia exsultent, sed si vere electi sunt ab eo in quo sibi placet, mentis oculos divertunt, omnem in se de peractis bonis letitiam deprimunt et de his quæ se minus egisse intelligunt tristitiam requirunt, indignos se æstimant, et pene soli bona sua non vident, quæ in se videnda omnibus ad exemplum præbent. Hinc est quod Paulus dum expleta in se bona postponeret et sola adhuc reliqua quæ essent explenda cogitaret, dicit: *Ego me non arbitror apprehendisse*, hinc est quod ut posset se de bonis quæ agebat humiliare, studebat ad animum præterita mala reducere dicens: *Qui prius sui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus* (I Tim. 1), qui etsi aliquando dixit: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi* (II Tim. 14), intuumdum summpere est, quia eo illud tempore intulit, quo jam ex corpore discessurum se esse cognovit: ibi quippe præmisit dicens, *ego enim jam delibor, et tempus meæ resolutionis instat*. Tunc ergo ad memoriam perfectionem reduxit operis, cum jam prævidit ad largitatis spatium minime subesse tempus operationis.

Unum autem que quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens me, ad destinatum persequor, et bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu. (Amb.) Effectum me veraciter perfectum non prænuntio, necdum enim in fruitione consisto illorum quæ expectantur: tamen sciens illorum magnitudinem veterum omnium nullam facio rationem, ad plenum illa oblivioni tradens, ad futura vero et quæ expectantur meum cogitatum extendo, unam habens intentionem ad quam respiciens, omnia ago ita ut assequor proposita mihi præmia in superna vocatione, ut dicat cælestem communionem ad quam ut assequamur omnes sumus vocati, unde et regnum dicitur cælorum: resurgentes enim incorrupti et immortales in cælesti commorare secundum datum nobis promissum speramus. (Aug.) Nova ergo vita in fide nunc iuvoatur et ipsa geritur. Nam tunc erit cum *absorbetur mors in victoria*, cum illa novissima ini-

mica destruetur (II Cor. xv), cum immutati fuerimus et æquales angelis facti: apprehensi enim sumus modo in timore per fidem, tunc autem apprehendemus in charitate per speciem: *Quandiu enim sumus in corpore, peregrinamur a Domino* (II Cor. v), per fidem enim ambulamus, non per speciem. Ipse itaque Apostolus, qui dicit, *apprehendam sicut apprehensus sum*, aperte se non apprehendisse confitetur, fratres, inquit, *ego me non arbitror apprehendisse*: sed tamen quia ipsa spes ex promissione certa nobis est, cum diceret: *Concepisti enim sumus illi per baptismum in morte*, subiunxit et ait: *Ut quemadmodum resurrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus* (Rom. vi). Ambulamus ergo in re laboris, sed in spe quietis: in carne vetustatis, sed in fide novitatis. (Amb.) Ex comparatione vero voluit ostendere quantum lege illa quæ nostra sunt præcellere videntur, et quoniam dixit suum erga ista propositum, docere nititur qualem oporteat de his habere sententiam, adjicit etenim hanc exhortationem: *Quicumque ergo perfecti sumus hoc sentiamus*. Itaque qui illud frui quod perfectum est concupiscimus, hæc debemus sapere, porro abjicientes illa omnia quæ sunt temporalia et futuro statui consentanea sentire debemus. *Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus*; (Aug.) id est, quotquot perfecte currimus hoc sapiamus, quod nondum perfecti sumus, ut illic periciamur quo perfecte adhuc currimus, ut cum venerit quod perfectum est, quod ex parte est destruetur (I Cor. xiii), id est, non jam ex parte sit, sed ex toto, quia fidei et spei jam res ipsa non quæ credatur et speretur, sed quæ videatur teneaturque succedat. Charitas autem, quæ in his tribus major est, non auferatur, sed augetur et impleatur, contemplata quod credebatur et quod sperabat adapta [indepta], in qua plenitudine charitatis præceptum illud implebitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua*. Nam cum est adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ quod vel continendo frenetur, non omnimodo ex tota anima diligitur Deus: non enim caro sine anima concupiscit, quamvis caro concupiscere dicatur: quia carnaliter anima concupiscit. Tunc erit justus sine ullo

Domnino peccato, quia nulla lex erit in membris ejus repugnans legi mentis ejus, sed prorsus toto corde, tota anima, tota mente diligit Deum, quod est primum summumque præceptum. Cur ergo non præciperetur hominis ista perfectio, quamvis eam in hac vita nemo habeat? Non epim recte curritur si quo currendum est nesciatur: quomodo autem sciretur si nullis præceptis ostenderetur? *Et si quid aliud sapitis et hoc vobis Deus revelavit.* (Amb., Aug.) Etenim si nescimus quantum futura et qualia sint, sed ipsis rebus nobis illa ostendit Deus. Si in quo pervenimus in eo ambulemus, non solum quod percipimus et scire debemus, sed etiam si quid aliter sapiamus, idem quoque nobis Deus

revelavit, pervenimus autem in viam fidei, hanc perseverantissime teneamus, ipsa perducit ad cubiculum regis, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (Coloss. II), ambulandum est, proficiendum est, credendum est, ut sint corda nostra capacia earum rerum quas capere modo non possumus; quod si nos ultimus dies proficiscentes [proficientes] invenerit, ibi discemus quod hic non potuimus. Verumtamen ad id quod pervenimus ut idem sapiamus et in eadem permaneamus regula. (Amb.) Interim, inquit, in quibus sumus et in quibus vocati sumus permanere debemus, consentaneum erga illos affectum ostendentes, et non discedentes ab expectatione futurorum, sed secundum illam vitam nostram dirigere debemus, hinc enim præcedentium verborum sensus est, quidam vero non intendentes sequentiæ quasi Apostolo de virtute disputante sic illa susceperunt, et quod dixit illa quæ posteriora sunt obliviscens, ad illa vero quæ inante sunt me extendens, et cætera omnia similiter susceperunt, habent enim se non sic ab illo loco quo dixit, hæc eadem scribere vobis, mihi quidem impigrum, per omnia docet eos, eo quod non conveniat obtemperare illis qui secundum legem eos vivere suadent, sicuti et in interpretatione ostendimus et ostenditur id etiam ex subsequentibus melius.

Imitatores mei estote, fratres. Hoc est nolite sub lege vivere, sicuti nec ego vivo sub lege, et ostendens quoniam non sui causa ista dicit, sed talem vitam conversationem eosdem habere cupit, adjecit: Et observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Ad plenum, inquit, ad illos respicite qui sic vivant sicut nos, illis obtemperate, et illos imitari festinate. Deinde arguens adversarios vehementer illis insistit: Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi. Sufficiens erat invitare Philippenses ad odium illorum, siquidem illa quæ contraria erant cruci docere tentabant. Unde et adjecit. Quorum finis interitus. Quid enim aliud erit suspicari de illis qui repugnant Christo et minorare prope-rant? Illa quæ erga Christum sunt sollicitudinem erga legem impendentes. Quorum Deus venter est. Hoc manduca, illud noli manducare, et circa studia sua se vertunt quasi deo cuidam ventri suo intendentes et ad ipsum pietatem esse existimant, quod alia quidem illi offerre, alia minime offerre studeant, illud etenim quod ultra non secundum voluntatem Dei fit, observantia est pura nihil continens bonitatis, iniquitatem vero perficite videntem, unde illud et ex abundantia extenuat dicens. Et gloria in confusione ipsorum. Magnum aliquid esse existimant ut alia quidem manducentur, alia non manducentur, non considerantes quoniam omnis esca quæque illa fuerit insumpta in stercore vertitur quod et inspicere confundentur, ecce studiorum eorum qui est finis? et ad plenum eos incusans adjecit. Qui terrena sapiunt. Nam legitimæ observationes ad præsentem vitam sunt necessariæ

sive circumcisio sit, sive sacrificium, sive escarum observantiæ, sive sabbatorum custodiæ; omnia autem hæc in futuro sæculo otiosa erunt, in quem constituti expectantes jam secundum formam in illis esse existimantur. Nostra autem conversatio in cælis est. Unde etiam Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua possit etiam subficere sibi omnia. Nostra autem conversatio non est terrena, sed cælestis quo ire exspectamus, unde et nostras primitias exspectamus ipsum Christum, qui hoc corpus, quod nunc humiliatum est sub morte, ad immortalitatem transferet, simile illud suo corpori faciens, quia non solum hoc potest facere, sed omnia renovans sibi conjungit: ita ut omnis corruptela solvatur, et omnia ad illum inspiciant, quasi principatorem et auctorem incorruptionis sibi existentem, nam quod in hoc loco dixit subficere non servituti illa quæ ex necessitate est dicit: non enim hoc in loco propositum est, sed quoniam conjungit sibi per illa beneficia quæ illis præbet, ita ut omnia ad illum inspiciant quasi principatorem et auctorem bonorum. Tale est et illud quod ad Corinthios scriptum est: Tunc ipse Filius subditus erit. (I Cor. xv), non quia serviet, sed manet conjunctus illi per se omnia offerens, de suscepto homine ista dicens. Deinde firmat exhortationem et consolationem in sequenti capite.

CAPUT IV.

Firmat patientiam Apostolus, suos ad lætitiæ spirituales hortando ac bonorum perseverantiam. Ponitur sub finem salutatio.

Itaque, fratres mei charissimi et desideratissimi, gaudium meum et corona mea, sic state in Domino, charissimi. (Amb.) Hoc est, tali modo conversamini, ostendit in his quoniam multum eos diligebat, et venerabatur quasi industrios charissimos et desideratissimos fratres nuncupans eos, et gaudium suum et coronam eos esse prociuntians, et omnibus illis adjiciens iteravit: Charissimi. Evodiam rogo et Syntycken deprecor idipsum sapere in Domino. Evidens est quoniam et ipsæ adversus alterutram decertabant contendentes super primatum utpote virtutibus adornatæ, et ut fieri solet in hujusmodi contentione provocabantur. Unde et nominatim earum memoratus est, sed cum multa reverentia, ita ut suaderet eis illa quæ bonæ erant simul ut et quod decebat personis earum redderet. Hoc in loco maxime illud possibile est conspiciere quoniam nulla eo in tempore discretio virorum erat ac mulierum, quando similiter contemplatione pietatis accelerabatur, ubi et ad omnem plebem scribens nominatim memorare has non dubitaret, plurimam illis reverentiam in suis sermonibus attestans, nihil pertimescens, ne aliquam sibi reprehensionem ob ipsam causam provideret. Evidens est etiam, quoniam neque de mulieribus jubebat, ne quando hæc doleant, eo quod coram omnibus sint reprehensæ, tanta erat commonitio apud illos qui

tunc erant, et sic omnia apud illos in charitate fiebant ut delectarentur potius coram omnibus reprehensæ quæ tamen opus habebant ut reprehenderentur, et nemo illa quæ fiebant secundum ullam inculpabat rationem. *Etiā rogo et te, germane compar, adjuva illas.* Quidam beatum Paulum existimaverunt hinc uxorem habuisse et ad illam scribens rogasse, quasi Philippis commorantem. Neque ad illud inspicientes quoniam dixit affectuose et non affectiosa, quod viro quidem aptari potest, mulieri autem nequaquam; quos conveniebat etiā illud cogitare, quoniam conjugalem divina Scriptura nullo in loco illum qui nuptiis sociatus est dicit, sed illum qui sub eadem fide es: nam et Dominius jugum vocat illam conversationem quæ sub lege est: *tollite, inquit, jugum meum, quoniam suave est* (Matth. xi). Videtur ergo ad aliquem scribere affectu et fide illis conjunctum quem et hortatur ut ad concordiam eas suo reducat studio, de qua pace disputat illis, ut et consilia illis tribuat bona, et omnia agat cum summa diligentia, ita ut ad unanimitatem illas faciat recurrere, et ostendens quoniam dignæ sunt multæ diligentiae: *Quæ tecum laboraverunt in Evangelio.* Evidens est quoniam alicubi iter ejus secutæ sunt et ministraverunt ei implenti doctrinam pietatis, et ut ne videatur puram quamdam dicere decertationem addit. *Cum Clemente et cæteris operariis meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.* Hoc est, similiter sicut illi collaboraverunt mihi ad doctrinam pietatis; evidens est enim hinc etiā illud quoniam quando dicit ad Corinthios: *Nunquid non habemus potestatem mulierem circumducere?* (I Cor. ix.) Non quia nunquam circumduxerit dicit, sed quia non semper, quod et cautius nobis notatum est, et ostensum est in expositione ipsius Epistolæ, et iterum orat pro illis. *Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete.* Hoc est, semper vobis talia adsint a Deo, pro quibus gaudio possitis impleri. Deinde et ad exhortationem vertitur, quem aptari poterat illi exhortationi quæ humilitate fuerat facta. *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Sicut et vos volo esse modestos, ita ut omnes super vestram modestiam de vobis gratulentur, et quoniam modesti frequenter solent noceri, adjicit: *Dominus prope est, nihil solliciti sitis.* Licet nocivitate sustineatis, nolite solliciti esse, prope est Deus qui vobis indigentibus ferat auxilium, qui et potens est eos qui nocent vos punire. Quid ergo convenit facere eos quibus nocetur? *Sed in omni oratione et obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.* (Isaac.) Has quatuor supplicationum species illos docet: ita etiā Dominus exemplo suo nobis initiare dignatus est, ut in hoc quoque impleteret illud quod ipsi dicitur: *Quæ cepit Jesus facere et docere* (Act. i). Nam obsecrationis genus assumit cum dicit: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste* (Matth. xxvi), vel illud quod ex persona ejus cantatur in psalmo: *Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliqui-*

sti? (Psal. xxi), aliaque his similia. Oratio est cum dicit: *Clarificavi te super terram, opus consummavi quod dedisti mihi ut facerem* (Joan. xvii); sive illud: *Et pro eis sanctifico meipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate* (Ibid.). Postulatio est, cum dicit: *Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum, ut videant gloriam meam quam dedisti mihi* (Ibid.). Vel certe, cum dicit: *Pater, ignosce eis, non enim sciunt quid faciunt* (Luc. xxii). Gratiarum actio est: *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et revelasti ea parvulis, ita, Pater, quia sic fuit placitum ante te* (Luc. x). Vel certe cum dicit: *Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me, sciebam autem quia semper me audis* (Joan. xi). Quæ tamen quatuor supplicationum genera licet singillatim ac diverso tempore secundum quem comprehendimus modum idem Dominus distinxerit offerenda, tamen etiā simul ea in supplicatione perfecta comprehendendi posse idem suis ostendit exemplis, per illam scilicet orationem, quam ad finem Evangelii secundum Joannem legimus eum copiosissime profudisse, ex cujus textu quia longum universa percurrere, diligens inquisitor hæc ita esse lectionis ipsius serie poterit edoceri, quem sensum Apostolus quoque in Epistola ad Philippenses has quatuor supplicationum species aliquantum immutato ponens ordine evidenter expressit, ostenditque debere eas nonnunquam simul sub ardore unius supplicationis offerri, ita dicens: *sed in omni oratione et obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.* (Aug.) Per quod voluit nos in hac specialius erudire, quod et in oratione gratiarum actio debeat cum postulatione misceri. Quod autem ait: *Postulationes vestræ innotescant apud Deum*, non sic accipiendum tanquam Deo innotescant, qui eas, et antequam essent, noverat: sed pro nobis innotescant apud Deum per tolerantiam, non apud homines per jactantiam, aut forte innotescant etiā apud angelos, qui sunt apud Deum, ut quodammodo eas offerant Deo, et de his consulant, et quod Deo jubente implendum esse cognoverint, hoc nobis evidenter vel latenter reportent, dixit enim angelus homini: *Cum oraretis, ego obtuli orationem vestram in conspectu claritatis Dei* (Tob. xii). *Et pax Dei quæ exsuperat omnem sensum custodiat corda vestra et intelligentias vestras in Christo Jesu.* Hoc est ipse vobis præstet perfectam pacem qui ab omnibus plus potest. Nam pacem Dei supereminere dixit omnia ut dicat Deum.

De cætero patres quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque justa, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate quæ et didicistis et accepistis, et audistis et vidistis in me, hæc agite, et Deus Pacis erit vobiscum. (Amb.) Veritatis, inquit, diligentiam adhibete, pudicitiae, justitiae, castitatis, ut dicat, *Abstinete vos a pravis negotiis sicuti et ibi dixit, in omnibus vos comprobastis castos esse, in negotio ut ageretis illa quæ omnibus pla-*

cent, hoc est, illa quæ ab omnibus cognoscuntur esse bona. Nam et apud omnes similis est bonorum confessio, ex quibus operibus bona vos opinio subsequi poterit quæcunque sunt virtutum opera, quæcunque laudem vobis ab omnibus providere possunt, hoc videntes in nobis, hoc docti a nobis, hæc agite, et habebitis semper Deum vobiscum profundam vobis suam pacem præhentem. Consummans vero omnia illa quæ exhortationis fuerunt, scribit ultra de his quæ mista fuerant sibi ab illis. *Garrissus sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando restoruisit pro me sentire, sicut et sentiebatis, occupati autem eratis.* Bene, quia dixit, *in Domino*, ut non videretur ob pecuniam directam sibi lætari, sed propositum illorum qui miserunt, dicit quoniam lætatus sum pro quibus pertinuit vobis de me: sciebam etenim quoniam dudum vobis pertinebat, tempus vero non habebatis ut faceretis illud quod volebatis. Nam quod dixit *tempus non habuistis*, hoc dicit prohibiti estis tempus habentes ut faceretis illud quod volebatis. Neque enim et in illis qui præbent ista, ea quæ dant fructus est, sed quo animo dant. Itaque ille qui Deo serviebat non suo ventri, video plane unde gaudebat, video et congratulor ei valde. Acceperat enim a Philippensibus quæ per Epaphroditum miserant, sed tamen unde gaudebat video, unde gaudet, inde pascitur, quia in veritate loquens *garrissus sum*, inquit, *magnifice in Domino, quia tandem aliquando repullulastis sapere pro me in quo et sapiebatis*, lædium autem habuistis, isto ergo lædio diuturno marcuerant, et quasi exaruerant ab isto fructu boni operis et gaudet eis quia repullularent, non sibi, quod ejus indigentia subvenerint, ideo secutus ait: *Non quasi propter penuriam dico: ego enim didici in quibus sum sufficiens esse, scio humiliari, scio et abundare ubique, et in omnibus institutus sum, et satiari et esurire et abundare et penuriam pati, omnia possum in eo qui me confirmat, verumtamen bene fecistis communicantes tribulationi meæ.* (Aug.) Unde ergo gaudes, o Paule magne, unde gaudes, unde pascaris, quid est quod te pascit lætitia: quid sequitur audiamus: *verumtamen*, inquit, *bene fecistis communicantes tribulationi meæ*, hinc gaudet, hinc pascitur, quia illi bene fecerunt, non quia ejus angustia relaxata est, qui dicit tibi: *In tribulatione dilatasti me* (Psal. xc), quia et abundare et penuriam pati novit, in te qui confortas eum. (Ambr.) Hæc, inquit, non quia inopiam fero graviter, in consuetudinem enim meipsum constitui ut sufficiens sim illis quæ inveniuntur in præsentem, et quoniam nulla ex parte conturbatur ex illis quæ sibi accidebant: suscipiebat vero et illa quæ requiei erant, et illa quæ tristitiæ, prudenti ac sobrio intellectu et in duris quidem rebus consueverat, non illa ferre graviter, in prosperis vero non laxari deliciis, sed his ponere illa quæ erga se erant per omnia convenienter et ut ne videatur inuaguar de se sapere hæc dicens: *Omnia prævideo in eo qui me confortat Christo*, ipse, inquit, est qui præ-

stat mihi sic posse, ut et requiem convenienti arbitrio abutar et tristitias forti animo feram, et ut ne æstimetur contemniere illa quæ ab illis missa fuerant tale habens institutum adjicit. *Verumtamen bene fecistis communicantes tribulationi meæ*, vos quidem omni laude digni, pro quibus communicastis tribulationibus meis, mittentes sumptus sublevantes necessitatem meam, ex quibus necesse est ut et mercedis vobis adsit communio.

Scitis autem et vos, Philippenses, quod in principio Evangelii quando profectus sum a Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos soli, quia et Thessalonicam semel et bis in usum mihi misistis. (Aug.) Ad hæc bona opera ejus redisse nunc gaudet et repullulasse lætatur tanquam requiescente fertilitate agri. Nunquid propter suos, quia dixit usibus meis misistis? Nunquid propterea gaudet? non propterea, et hoc unde scimus? quoniam ipse sequitur dicens: Non quia quæro datum, sed requiro fructum, didici a te, Deus meus, inter datum et fructum discernere, datum est res ipsa quam dat qui impertitur, hæc necessaria veluti est nummus, cibus, potus, vestimentum, tectum, adiutorium: fructus autem bona recta voluntas datoris est. Datum, est suscipere prophetam, suscipere justum, porrigere calicem aquæ frigidæ discipulo, fructus autem in nomine prophetæ, in nomine justii, in nomine discipuli hoc facere, fructu pascitur Elias a vidua sciente quod hominem Dei pasceret (III Reg. xvii): per corvum autem dato pascebatur, nec interior Elias, sed exterior pascebatur, qui posset etiam talis cibi egestate corrumpi. (Ambr.) Deinde dicit quoniam et quando imprimis vobis prædicavi pietatem cum cæteris Macedonibus et exinde sum egressus, neque dedit mihi quis saltem, neque suscepi ab altero, nisi a vobis solis, etenim et Thessalonicæ commoranti mihi et semel et bis illa quæ ad usus necesse habebantur misistis. Nunquid dixit communicastis in rationem dati et accepti, hoc dicit, non quia aliqua quidem ipse dedit, alia vero illi, sed quod illi quidem dederunt ipse vero acciperet, communionem dati et accepti hoc dixit, eo quod illi quidem dederunt: ipse vero accepit et iterum ostendens quoniam non pro illis quæ data sibi fuerant ista dicit. *Non quia quæro datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra.* Hoc dico, inquit, non propter illa quæ data sunt sed institutum vestrum collaudo, cujus evidentes sunt, et fructus, dantes enim multam vobis mercedem et retributionem providistis. A bonis ergo prædicatoribus non causa victus prædicatio impenditur, sed causa prædicationis accipitur victus, et quoties prædicantibus necessaria ab audientibus conferuntur, non solent de rerum munere, sed de conferentium gaudere mercede, unde et per Apostolum dicitur, *non quæro datum, sed requiro fructum.* Datum quippe est res ipsa, quæ impenditur, fructus vero dati est, si benigna mente futuræ mercedis studio aliquid impendatur. Ergo datum in re accipimus, fructum in corde, et quia discipulorum suorum Apostolus mer-

cede potius quam munere pascebatur, nequaquam datum, sed fructum se querere fatetur. Unde et subdit protinus dicens: *Habeo autem omnia et abundo, repletus sum autem acceptis ab Epaphrodito quæ misi- stis in odorem suavitatis hostiam acceptam, placentem Deo.* Quoniam omnia recepi quæ a vobis missa sunt, magis autem et ampliora suscepi, quæ per Epaphroditum a vobis fuerant missa, ostendens quoniam et multas illis refert gratias pro quibus dederunt, propositum illorum plus præhonorans quam illa quæ missa sunt. Orat autem pro illis ut sacrificium boni odoris illa ipsa ante Deum appareant quorum recipit quidem propositum, retribuit vero eis illam, quæ a se erat, gratiam. *Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum secundum divitias suas in gloria in*

Christo Jesu. Orat pro illis ut et secundum præsentem vitam omnis illorum necessitas a Deo impleatur, nullam minorationem iisdem sustinentibus. *Deo autem et Patri nostro gloria in sæcula sæculorum, amen.* Quoniam pro omnibus Deo Patri gloriam referre dignum est. *Salutate omnem sanctum in Christo Jesu. Salutant vos qui mecum sunt fratres, Salutant vos omnes sancti maxime qui de Cæsaris domo sunt.* Salutatur quidem omnem sanctum apud illos, salutatur etiam ens, et ab illis fratribus qui secum sunt et ab omnibus qui Romæ sunt sanctis ut dicat fidelibus, et sunt de Cæsaris domo, erant enim qui exinde crederant et super omnibus adjicit sibi consuetum finem Epistolis imponens. *Gratia Domini Jesu Christi cum omnibus vobis.*

LIBER VICESIMUS.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD COLOSSENSIS.

ARGUMENTUM.

Scribit Colossensibus beatus Paulus sicut scripsit Ephesiis, quas antequam scriberet non viderat. Ostendit autem hoc ipse in suis scriptis: quando quidem dicens, *audientes fidem vestram in Christo et charitatem quam habetis in omnes sanctos.* Quando vero scribit, *volo autem vos scire quale certamen habeam pro vobis et his qui in Laodicia sunt, et quotquot non viderunt faciem meam in carne.* Est autem argumentum epistolæ tale. Consuetudo illi est, ubicunque vel ad quoscunque scribit, quos autem non viderat, illa quæ secundum Christum sunt extollere, et ostendere illorum magnitudinem, qui per eum directi sunt, eo quod nec possibile erat aliter magnum quid et utile ostendi illis, qui illam sectantur fidem quæ in eum est, hoc vero in loco non solum secundum hunc modum necessarium sibi hanc esse perspiciabat rationem, sed propter illos qui ex circumcisione erant, qui omni in loco peragrantes illos qui ex gentibus crediderunt, persuadere properabant, et cum illa fide quam in Christo habent etiam illis [legis] custodirent decreta, quia ergo et ad Colossenses venerant et paulo minus aliquibus illorum suaserunt ut legitimis inservirent decretis, nam dum ostendit illorum eminentiam quæ a Christo directa sunt, infirmam utique ostendebat esse legem, superfluum, simul et vanam ejus diligentiam et custodiam esse ostendens. Utraque ergo ex causa ita scribit, una quod apta illi esse poterat talia imprimis scribenti, altera quod illorum causa qui erant ex circumcisione extollere illa properabat quæ sunt secundum Christum, sicut et conveniens erat magnitudinem eorum quæ sunt gesta explicans. Deinde et post hoc evidenter exhortatur, ut suadenter ab illis qui talia eos docere præceptant omni ex parte pronuntians, quod non sit illis ultra necessaria legis custodia: et post hoc ad exhortationem egressus super multis et necessariis rebus omnibus illis loquitur: inchoabimus

B vero in subsequentibus eam facere narrationem, quæ per partes esse videntur, eo quod illa quæ ad argumentum epistolæ pertinebant in his sufficienter patefacta sunt.

CAPUT PRIMUM.

Capta benevolentia, auctoritatem Evangelii inducit, illi firmiter credendam.

Paulus servus Christi Jesu per voluntatem Dei et Timotheus frater his qui sunt Colossis sanctis et fidelibus fratribus in Christo Jesu. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro. (Amhr.) Hanc consuetæ epistolæ præscriptionem faciens incipit hoc modo. *Gratias agimus Deo et Patri Domini nostri Jesu Christi semper pro vobis orantes, audientes fidem vestram in Christo Jesu et dilectionem quam habetis in omnes sanctos.*

C Sic et illam epistolam quam ad Romanos scripsit a gratiarum actione inchoavit scribere eis. Adjicit autem in hac *pro vobis orantes*, ostendens quoniam non pro quibus crediderunt tantum gratias agit, sed et pro residuo tempore orat. Quæ est autem oratio ejus? *propter spem quæ reposita est vobis in caelis*, ita ut assequi possitis cælestia bona, quarum custoditur vobis spes firmæ, si tamen illa quæ a vobis sunt concurrerunt, et ostendens quoniam non aliud quid dicit, præterquam illam quam cognoverunt, *quam ante audistis in verbo veritatis Evangelii, qui venit in vobis.* Dico autem ista quæ cognovistis cum veritate Evangelii suscipientes doctrinam ad majorem exhortationem eorum, ostendens quoniam non soli illi ista præter cæteros cognoverunt homines, alioquin et magis eos continere in fide poterat, quod illa pietas quæ ab omnibus in commune tenetur, etiam ab his tenetur *sicut in omni mundo*, et rei magnitudinem ostendens, *et est fructificans et crescens.* Non solum, inquit, cognitum est illis qui in omni sunt orbe, sed et Evangelium suscepit per singulos dies Deinde ut ne videatur Evangelii quidem cognitio communis illis esse cum omnibus sicut dixit in quibus. Ne

ergo illi aestimarent quod Evangelium non ad augmentum apud omnes consequitur adjicit: *Sicut in vobis ex ea die qua audistis et cognovistis gratiam Dei in veritate. Cognovistis, inquit, vos pietatem sicut et omnes, augmentum etiam suscepit omni in loco, per singulos dies: sicut et apud vos sic omni in loco Evangelium vix suam obtinet et augmentum per singulos accipit dies, et apud vos et apud omnes qui sunt in orbe terrarum, hoc autem sufficiens erat hos ad adhortari et suadere ut in fide manerent, si tamen cum consensu omnes hæc vera esse cognovissent. Deinde indicat et a quo sint docti. Sicut didicistis ab Epaphra charissimo conservo nostro qui est fidelis pro vobis minister Christi Jesu; qui etiam manifestavit vobis dilectionem vestram in spiritu.* Evidenter enim in hisce ostendit, quoniam ab Epaphra Evangelium susceperunt, quem et justa ratione laudavit, venerabilem illis exhibens, quem etiam commendavit illis, eo quod nota sibi fecisset illa quæ de illis erant, sciens quoniam necessarium quidem et utile est ad plenum, ut venerabilis et desiderabilis sit discipulis magister: maxime autem erga hunc aptissime illud fecisse videtur, ita ut deceat eos cum multo affectu persistere in ejus doctrina in his, et sequestrata lege tradiderat illis Evangelium: itaque non laudasset ejus doctrinam, si non hoc modo fuisset affecta: quo enim fieri poterat in his qui docebat illa non debere custodire. Deinde quod dixit *semper pro vobis orantes, etc.*, resumens dicit: *Ideo et nos ex qua die audivimus non cessamus pro vobis orantes et postulantes ut impleamini agnitione voluntatis ejus in omni sapientia et intellectu spiritali, ut ambuletis digne Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes et crescentes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundum patientiam claritatis ejus in omni patientia et longanimitate cum gaudio.* Per omnia optasse illis hæc videtur sub specie orationis, edocens eos illa quæ eis conveniebant: dicit autem quoniam ex quo illa quæ de vobis sunt audivimus sine dilatione orabamus, ut omni sensu spiritali repleti cognoscere possitis Dei voluntatem, digne ei conversantes et per omnia placere ei preperantes. Ita et boni actus multiplicentur in vobis per singulos dies cum Dei cognitione, qui poterit vos secundum suam potentiam respicientes ad se sua replere patientia, ita ut passitis ferre patienter universa illa quæ tristitiæ sunt, ita ut gaudium habeatis in illis propter illam mercedem quæ vobis in futuro sæculo pro his est retribuenda, hæc quidem, ut dixi, optasse se ei dixit, et in eo tum dicit illa quæ orationis sunt docet eos diligentiam convenientium adhibere, sumens vero et gratiarum actionem quam pro eis impleverat initium sumit doctrinæ sicut in Ephesiorum fecit epistola, ubi sub specie gratiarum actionis illa quæ sunt dogmatum eos visus est instruxisse, propter quod dicit: *Gratias agentes Deo Patri qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine:* Hæc, inquit, postulamus ante omnia gratias agentes Deo pro vobis, quoniam dignos vos per suam cognitionem san-

ctorum collegio esse pronuntiavit, cum essetis alieni a pietate et idolorum eratis sectatores. Nam quod dixit in lumine, ut dicat per suam cognitionem, et quod dixit qui dignos vos habuit, hoc est, dignos esse pronuntiavit, et quod illud est lucrum ut sanctorum jungantur collegio. *Qui eripuit nos de potestate tenebrarum et transtulit in regnum filii dilectionis suæ.* Non solum, inquit, abstulit vos ab errore et demonum potentia, sed et participes vos pronuntiavit regni esse Christi. Nam quod dicit, *transtulit in regnum filii charitatis suæ,* hoc dicit, sicut et alio loco: *Si sustinemus, et conregnabimus (II Tim. 1).* Unde bene quia non dixit, filii tantum, sed *filii charitatis suæ;* nec enim participes regni Dei verbi efficimur, quo enim fieri potest ut universitatis opifici jungamur? sed suscepto homini dicit, *cujus et participabimus honori propter naturæ similitudinem quando affectum erga eum ipsis operibus ostendere valuerimus.* (Aug.) Quod dictum est *filii charitatis suæ,* nihil intelligatur, quam filii sui dilecti, quia filii pro stremo substantiæ suæ. Charitas quippe patris quæ in natura est ineffabiliter simplici, nihil est aliud quam ejus ipsa natura, ac per hoc filius charitatis ejus, nullus est alius quam qui de substantia ejus est genitus, unde et filium charitatis eum vocavit, eo quod non secundum naturam est filius, sed charitatem filiorum adoptionis est assecutus. (Ambr.) Per omnia enim propositam habet illa quæ secundum Christum sunt ostendere magna, sicut et in argumento prædiximus et comprobare properat illorum magnitudinem quæ ab eo correctæ sunt. Unde et de suscepto homine disputat quasi de primitiis nostris, et quia provisor nobis bonorum exstiterit multorum. Unde et adjicit: *in quo habemus redemptionem et remissionem peccatorum.* Per ipsum enim omnem peccatorum securitatem sumus assecuti. Dicit autem futurum statum, in quo per resurrectionem effecti natura nostra immortalis exstante peccare ulterius non poterimus, tale est et illud quod ad Ephesios dictum est, *ita ut simus sancti et immaculati.* Deinde dicit et illam dignitatem quæ erga eum est. *Qui est imago Dei invisibilis primogenitus omnis creaturæ.* Fides vero catholica quæ inter creatorem creaturamque distinguit nullam patitur in his duobus nominibus intelligendi difficultatem, unigenitum cum accipiens secundum id quod scriptum est: *In principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. 1).* Primogenitum autem universæ creaturæ secundum id quod Apostolus ait: *Ut sit ipse primogenitus in multis fratribus (Rom. viii),* quos ei Pater ad fraternam societatem non æqualitate substantiæ, sed adoptione gratiæ generavit: ut Jesus Christus et Unigenitus sit secundum id quod Verbum Dei est, Deus apud Deum pariter incommutabilis et pariter æternus, non rapinam arbitrans esse se æqualem Deo, et primogenitus omnis creature secundum id quod in ipso condita sunt omnia in cælis et in terra, visibilia et invisibilia. Bene *invisibilis* adjicit, non quod sit et vi-

sibilis Deus, sed ad ostensionem magnitudinis, si tamen in isto quasi in imagine invisibilem illam naturam videmus, eo quod copulatus est Deo verbo et iudicabit omnem orbem terrarum, apprensus ipse secundum suam, ut fas est, naturam in futuro sæculo cum magna gloria, veniens de cælo in magnis ordinem nobis retinet, evidenter, quoniam omnes in eum quasi in imaginem quamdam divinam conjicimus naturam, in qua refertur magnitudo illorum, quæ efficiuntur non visibili naturæ iudici auctoritatem reputantes. Demiratus sum autem illos qui in divinam naturam hoc susceperunt, qui primum quidem non viderunt, quoniam et beatus Moyses de homine dicit, quoniam in imaginem Dei fecit eum (Gen. 1), et beatus Paulus: Vir quidem non debet velare caput, imago et gloria Dei exstans (1 Cor. 11), quod nunquam de hominibus dictum fuisset, si divinæ naturæ proprium erat. Deinde neque illud prospexerunt, quoniam omnis imago dum ipsa videtur, illud ostendit quod non videtur. Fieri ergo potest ut talis fiat imago, quæ non videtur, cum sit evidens quoniam imagines propter hoc fieri consuetæ sunt apud illos qui aut honoris aut affectu gratiæ easdem faciunt, ita ut recordatio sit eorum qui non videntur illis qui tamen videre possunt. Deinde adjicit: *Primogenitus omnis creaturæ*. Hiuc maxime quidam valde prudentium de divina natura dici illud, quod dixit, *imago Dei invisibilis*, astruxerunt, quasi quia non possit, primogenitus erga humanitatem aut videri aut recipi, cum conveniens esset eos perspicere, quoniam non potest hoc, vel maxime aptari divinæ naturæ; si enim sicut creatura primogenitus esset primo creatus debuerat utique dici: si autem genitum aiunt, multa dicti ipsius diversitas esse videbitur, si tamen is qui non est creatus creaturarum primogenitus esse dicatur. Nam primogenitus qui dicitur illorum utique dici poterit primogenitus, qui similitudinem illam quæ ad eum est necessario servare videntur, et hoc ostendit Apostolus evidenter dicens ad Romanos: *Quoniam quos præscivit et præordinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus* (Rom. 8), evidenter fratrem eum primogenitum esse dicens eorum, et qui conformes illi sunt propter similitudinem illam, quam a Deo habent, justa ratione eum sibi adscribunt primogenitum, utpote supereminentem secundum hanc rationem: etenim illic non dixit *conformes Filii*, sed *imaginis Filii*. Imaginem Filii visibilem naturam evidenter dicens, sed interrogant quemadmodum susceptus homo primogenitus potest videri totius creaturæ, cum non sit ante omnem creaturam, sed ut esset, in novissimis accepit temporibus. Non intelligentes quoniam primogenitus non tempore dicitur solum, sed et præ honoratione frequenter, eo quod primogenitus dicitur veraciter illorum qui post illum geniti fuerint, ille tamen qui prior fuerit natus hunc sequitur necessario ut et præhonoratur, sicuti et naturæ ratio et lex divinæ egit

Scripturæ. Est quidem quando et in tempore utitur nominis hujus translatione, sæpe autem et honoris causa. Etenim beatus David quæ ad se facta fuerant commemorans in quibus promisit illos qui successione ejus sunt, ad familiaritatem suam recipere, quasi ipso Deo dicente ita ait: *Ipse invocavit me, Pater meus es tu, et ego primogenitum ponam eum* (Psal. LXXXVIII). Non hoc dicente Deo, quoniam unumquemque eorum cæteris tempore priorem faciam: sed quoniam plurimum illis feram auxilium. Apostolus vero ad Hebræos manifeste hoc idem ostendit sic dicens: *Sed accessistis ad Sion montem, et ad civitatem Dei vivi, Jerusalem celestem, et multorum millium angelorum frequentiam et Ecclesiam primitivorum adscriptorum in cælo* (Hebr. 12), ut dicat, illorum qui multo honore digni habiti sunt. Non enim vult dicere, aliquos anteriores esse aliorum filiorum. Et alibi: *Filius meus primogenitus Israel* (Exod. 4), hoc est honorabilis mihi. Nam erant et alii ante Israel, qui filiorum Dei nuncupatione digni fuerant habiti. De quibus Moyses dicit: *Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi ex omnibus quas elegerunt* (Gen. 6), sic et in hoc loco, quod dixerat, *primogenitus totius creaturæ*, hoc est, super omnem creaturam honorabilis. Siquidem dixisset absolute primogenitus, honorabilem tantummodo dicebat. Nam quia adjecit *omnis creaturæ*, illum designavit qui ab omni honoratur creatura. Nam is, qui secundum carnem est Christus et tempore, primogenitus dicitur veraciter totius creaturæ, quæ in illum facta est, de qua beatus Paulus hoc in loco videtur dixisse. Unde et illud quod dixit primogenitus totius creaturæ, interpretans addit: *Quia in ipso condita universa*. Non dixit per ipsum, sed in ipso. Nec enim de prima dicit creatura, sed illam creaturæ separationem, quæ in eo facta est, secundum quam omnia dudum dissoluta in unum sunt consensu perducta, sicuti et alibi dicit. Recapitulari omnia in Christo. *Quæ in cælis sunt et quæ super terram*. Propter hominum etenim malitiam omnis ut ita dixerim creatura disrupti videbatur. Avertebant enim se nobis angeli et omnes invisibiles virtutes, propter indevotionem nostram, quam erga Deum exercebamus. Insuper etiam et nos ipsi morte solvimur, ex qua accedebat animam separare a corpore, etenim et omnis connexio creaturæ hinc solvebatur: fictus est enim homo a principio quasi aliquod animal cognatione omnibus junctum, eo quod corpus quidem generaliter ex omnibus consistebat, id est, ex quatuor elementis: anima vero ad invisibiles virtutes propinquitatem habere videbatur, una vero quædam universorum copulatio ex hinc fieri videbatur omnibus in idipsum concurrentibus, ita ut et uno consensu Deo redderent debitam culturam cum cauta sollicitudine, omnes etiam illas quæ illius legibus consentanea erant obtemperare properabant, quia propter peccatum facti sumus mortales, anima etiam a corpore separabatur. Sol-

vebatur hinc propinquitatis copulatio, ita ut nec ultra existimarent invisibiles virtutes aliquam sibi nobiscum esse communionem secundum corporis nostri diligentiam, adjecto illo quod et odibiles Deo eramus contemplatione peccati, qui etiam et avertibat se a nobis. Unde et hi, qui insistebant visibilibus naturis, et commovebant eas pro nostra utilitate secundum positum sibi terminum, nolebat ultra ea implere, si non promissione perciperent quod omnia aspera solverentur. Cessavit etiam mors et corruptio omnibus ad unum consensum redintegratis, sicuti ad Romanos scribit : *Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe, quoniam et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei (Rom. viii)*. In nostra igitur renovatone secundum quam et omnium redintegratur connexio, cujus primitiæ sunt his qui secundum carnem Christi, in quo optima quædam et, ut ita dixerim, compendiosa omnium recreatio efficietur, sicut beatus Paulus dicit, si qua in Christo nova creatura, antiqua transierunt, et ecce omnia facta sunt nova : omnium enim ultra existentium in incorruptibilitatem omnibus salvabitur consensus, et concordia, et connexio, et ultra diligent nos etiam invisibiles virtutes utpote familiares Dei. Bene ergo dixit in ipso *creata sunt omnia*, non solum quia per illa quæ erga eum facta sunt futurorum assecuti sumus promissionem, sed quoniam et perfecta omnibus copulatio in illo custodiatur propter inhabitationem divinæ naturæ, ita ut nihil possit scissum ultra habere ex illis quæ communia nobis sunt. Una quidem ex parte diligentibus eum omnibus propter familiaritatem illam quam ad eum habere potuerunt, quasi ad hominem ex visibili natura et invisibili consistente Deo, altera vero cum multo timore ad eum conversis omnibus propter inseparabile Dei verbum, quod inest ei junctum, unde dicens, *omnia*, adjecit, *quæ in cælis sunt et quæ super terram* : et quia incertum erat illud quod in cælis erat, et quod super terram, uti cum de visibilibus diceret, aut de invisibilibus eo quod sunt et in cælo quæ videntur, utpote sol et luna et stellæ, posuit enim illa in firmamento cæli, manifestam faciens ipsam divisionem, adjecit, *visibilia et invisibilia* ; hoc est, illa et ista omnia conjuncta sunt ulterius et colligata in ipso. Si vero propter cognitionem, sive et propter dignitatem, et quoniam illa quæ visibilia erant magis certa esse videbantur, utpote manifesta exstante familiaritate illa, quæ erat ad ipsum hominem, qui videtur, prætermittens hoc ad invisibilia transit, eo quod de illis dictum majus esse videbatur. Evidenter habens hic magnitudinis illorum probationem quæ per Christum sunt directa, et invisibiles naturæ in illo acceperunt recreationem. *Sedes, sive dominationes, principatus, sive potestates*. Unde non est memoratus angelorum, eo quod hoc nomen ministratio- nis significantiam habere videretur : sed sedes et dominationes, et principatus, et potestates dixit, quia et ipsæ vocantur quidem sic a functione illa,

A quam implere videntur : habent autem et aliquam significationem dignitatis illius, quæ est ad illos, eo quod susceperunt, ut invisibiles emineant. Et alii quidem eminent aeri, alii vero soli, alii autem lunæ, alii vero stellis : alii etiam stellis aliquibus, ut commoveant omnia secundum impositum sibi a Deo terminum ad hoc ut omnia consistere possint. Principatus et potestates hinc dicebantur eo quod principare et potestatem exercere alicujus negotii acceperant potestatem, sicut et Ephesiis scribens de diabolo dicit : *Secundum principem potestatis aeris spiritualis (Ephes. i, iii)* ; et apud Daniel : *Princeps Persidis restitit mihi, et princeps vester (Dan. x)*, illum angelum qui pro illis sollicitudinem expendit sic evocans. Unde dilatavit sensum, sedes, dominationes et principatus, et potestates dicens, id est, ipsum varie dicens. Si, inquit, est aliquid quod dominetur, sive dominium sibi vindicet, sive principatum teneat, sive potestatem exerceat, quomocumque quis dicere voluerit de tributa illis a Deo potestate in ipso sunt omnia creata. Tædiantes etenim primum propter homines, et suum opus pro nobis perficere nolentes, nunc cum alacritate omnia perficiunt, proprietatem illam naturæ nostræ, quæ ei unita est venerantes, quam neque adorare dubitant, propter eam quæ inest ei naturam futuro sæculo, eo quod omnia copulationem quamdam in se rediens collegavit, eo vel maxime tempore, quo omnis solveretur corruptio, et mors, et quoniam videbatur insuadibile esse quodammodo de homine dicto quod in eo sint creata omnia, confirmans illud adjecit :

Omnia per ipsum et in ipso creata sunt. (Ambr.) Nolite mirari, inquit, non enim ex se illi est ista dignitas, sed propter inhabitantem naturam per quam omnia facta sunt, ad quem etiam omnia respiciunt, quæque facta sunt suum eundem Dominum esse existimantes, et amplius illud augens, et ipse est ante omnes et omnia in ipso consistunt, ut dicat, ipse ante omnes exstans omnia produxit, et in ejus virtute omnia ut consistant habere videntur. (*Ser.*) Ante conditionem hujus visibilis creaturæ, spiritalis, cælestesque virtutes Domini fecisse, quæ pro hoc ipso quod scirent se ad tantam beatitudinis gloriam beneficio creatoris ex nihilo fuisse productas, perpetuas ei gratias referentes, indesinenter ejus laudibus inhærent, nemo fidelium dubitat, nec enim existimare debemus creationis et principii sui principia ab hujus mundi constitutione Deum primitus inchoasse, quasi in illis interioribus atque innumeris sæculis ab omni providentia et dispensatione divina fuisset otiosus, ac tanquam non habens in quos bonitatis suæ exerceret beneficia solitarius, atque ab omni munificentia alienus fuisse credatur, quod de illa immensa ac sine principio et incomprehensibili majestate satis humile est incongruumque sentire, ipso Domino de illis potestatibus hæc dicente quando facta sunt simul sidera, laudaverunt me voce magna omnes angeli mei ; qui ergo intersunt creationi siderum ante istud principium in

quo factum dicitur cœlum et terra creati fuisse manifestissime comprobantur, quippe qui istis omnibus visibilibus creaturis quas videbant ex nihilo præcessisse creatorem magna voce referuntur cum admiratione laudasse. Ante istud ergo temporale principium quod a Moysse dicitur, quodque hujus mundi secundum historicum imo Judaicum sensum signat ætatem, salvo scilicet nostro sensu, quod nos interpretatur omnium rerum Christum esse principium, in quo omnia creaverit Pater secundum illud: *Omnia per ipsam facta sunt, et sine eo factum est nihil* (Joan. 1). Ante istud, inquit, Genesios temporale principium, omnes illas potestates ecclesiesque virtutes Deum creasse non dubium est, quas Apostolus per ordinem dinumerans, ita describit, *quia in Christo creata sunt omnia quæ in cœlis, sive quæ in terris sunt visibilia et invisibilia; sive angeli, sive archangeli, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum et in ipso creata sunt*. De istorum quoque numero nonnullos principes fuisse collapsos lamentatio Ezechielis sive Isaiæ manifestissime docet (Isa. xiv; Ezech. xxviii); in quibus principem Tyri vel illum Luciferum qui mane oriebatur flebilij plancta cognoscimus lamentari. (Amb.) Non est autem mirandum si quasi de homine disputans ab humanis rebus ad doctrinam deitatis transiit: Hoc enim ostendimus fecisse Apostolum et Philippensibus scribentem ubi dicit: *Qui in forma Dei exstans, etc.* (Philipp. ii). Evidenter ibi Apostolus a divinis ad humanam transiit, et quidem quasi de uno eodemque omnia dicens. Sed ad Hebræos itidem dicens: *Locutus est nobis in Filio, quem posuit heredem omnium* (Hebr. i). Evidenter de homine id dicens, cujus et loquelam audivimus, qui suscipit eorum quæ erant dominationem quam ante non habebat: transiit vero ad divinam, ut exinde horum confirmaret magnitudinem, et iterum recurrit ad humanam, et quidem quasi de uno omnia in illa parte epistolæ dicens, hoc et in Evangelij eundem Dominum sæpe fecisse invenietur qui in illis sermonibus quæ de se dixisse videtur, quod et cautius quis recognoscere poterit, si interpretationem nostram decurrere voluerit in illam partem Evangelij Joannis, quam super paralytico curato ad Judæos locutus fuisse videtur, sic et hoc in loco memoratus est divinæ naturæ ut ab illa magnitudine illorum confirmet, quæ ergo hominum sunt. (Amb.) Exinde vero iterum recurrit ad hominem dicens: *Et ipse est caput corporis Ecclesiæ*. Hoc est, istum in quo omnia creata sunt caput ascribit sibi in commune, Ecclesia corpus ejus per spiritalem regenerationem effecta, quæ formam habet futuræ resurrectionis, secundum quam communicare ei sperantes et participes ejus fieri immortalitatis baptizati quasi formam quamdam illorum implentes quorum princeps ipse nobis existit. Ea ergo ratione et caput illum ascribimus nobis. Unde adjicit *qui est primogenitus ex mortuis*, hoc est, ante omnes resurgentes primus in illa vita

renatus. Nam quoniam primogenitum ex mortuis susceptum hominem vocat, manifestum est, sed et quia quasi de uno disputat, et illa, quæ in superioribus sunt, et ista dicta et hic evidenter ex ipsis est perspicere sermonibus; qui autem verba Apostoli non recte interpretari attentant et illud, quod dixit, *qui est imago Dei invisibilis primogenitus totius creaturæ*, in divinam suscipiant naturam, nullo modo nostram interpretationem calumniis poterunt innodare, quibus diximus eum a natura divina ad humanam transire, aut iterum ab humana ad divinam, id ipsum enim eos facere necessitas compellit. Illa enim quæ in superioribus dicta sunt in divinam accipere eos naturam res ipsa compellit. Nam hoc quod dixit *primogenitus ex mortuis*, licet ad omnia improbi contendere consiant, nequaquam id in divinam poterunt suscipere naturam. Apostolus vero evidenter ostendens, quoniam et in superioribus dixerat, *primogenitus totius creaturæ*, de hoc ipso iterum dixit, *primogenitus ex mortuis*, unde et adjicit: *Ut fiat in omnibus ipse primatum tenens*. Nam quod dixit, non ut causam dixit, sed illa quæ sequebantur consueve sibi edixit. Vult enim dicere quod est per omnia ipse primus, non solum quia inchoasse resurrectionem videtur, sed quod sit et per omnia primatum tenens. Omnia enim illa quæ in creaturis nominantur, quasi majorem honorem tribueat, et quasi interpretans illa quæ superius dixerat, et aperte illud quod dixerat ostendere cupiens, ait: *Quoniam in ipso creata sunt omnia, etc. Quoniam in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris sunt, sive quæ in cœlis*. Plenitudinem Dei Ecclesiam vocat; necnon et omnia, quasi qui et in omnibus sit et omnia impleat, et hoc est evidenter discere ex illis, quæ ad Ephesios scribens dixisse videtur: et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ejus, plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimplet. Hoc ergo dicit quoniam complacuit Deo in eo, hoc est, in Christo omnem habitare plenitudinem, ut dicat omnem creaturam quæ ab eo repleta est, probavit illi conjungere; et hoc idem latius dicens, et per eum conciliare omnia in ipso pacem faciens, per sanguinem crucis ejus per ipsum, sive illa quæ in terris sunt, sive illa quæ in cœlis sunt. Omnia, inquit, in sua morte: hoc enim dicit sanguinem, et crucem reconciliavit, et conjunxit et illa quæ super terram erant et quæ super cœlos: eo quod et mortuus est et resurrexit. Exurgens vero commune omnibus præstitit promissum resurrectionis et immortalitatis. Omnia autem hinc connectuntur ad cœnoscendum, sicut et in superioribus diximus, et ad illum inticiunt; ut puta concordie auctorem: hoc enim dicit *in eam optime dixit*, quoniam per mortem ejus omnia conjunxit, et in pace constituit per eam, quæ erga se est, copulationem. Evidenter illud, quod dixerat in ipso creata sunt omnia, quæ in cœlis sunt, et quæ super terram, hoc in loco iterasse videtur: et caute comprobabit,

quoniam de eodem etiam illic verbum fecisse videtur, de quo etiam et hoc in loco dixisse visus est, quem et primogenitum ex mortuis nominans manifestum est hominem susceptum a patre sic vocasse. In his igitur et illa quæ erga Christum sunt ostendens magna et supereminentia, et multo majora quam humana sibi vindicat natura et quidem et magnitudinem illorum quæ per eum sunt confecta, ex illis quæ generalia sunt sufficienter edocuit. Convertit vero ultra verbum ad eorum personam, eo quod potuissent illud beneficium, quod in commune omnibus collatum est ita ut non solum ex communiōe eos ad reverentiam adduceret, ut ab illa fide quæ in Christo est non discederent, sed et de illis, quæ secundum eos sunt; siquidem et ipsi magni sunt beneficii cum cæteris sublimati. (Aug.) **B** Per illud singulare sacrificium, in quo mediator est immolatus, quod unum in lege multæ victimæ figurabant, pacificentur cælestia cum terrestribus et terrestria cum cælestibus, quoniam sicut Apostolus dicit, *in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, et per eum reconciliari omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris sunt, sive quæ in cælis.* Pax ista præcellit, sicut scriptum est, omnem intellectum, neque sciri a nobis, nisi cum ad eam venerimus, potest, quomodo enim pacificantur cælestia, nisi nobis, id est, concordando nobiscum? Nam ibi semper est pax et inter se universis intellectualibus creaturis, et cum suo creatore, quæ pax, ut dictum est, præcellit omnem intellectum, sed utique nostrum, non eorum qui semper vident faciem Patris. Sive ergo dicam caput et corpus, sive dicam sponsus et sponsa, unum intelligite, ideoque idem Apostolus, cum esset adhuc Saulus, audivit: *Sault, Sault, quid me persequeris?* (Act. ix.) quoniam corpus capiti ejus adjungitur, et quoniam prædicator Christi pateretur ab aliis quæ persecutor ipse fecerat. *Ut suppleam*, inquit, *quæ desunt pressurarum Christi in carne mea, ad pressuras Christi*, ostendens quia patiebatur, quod non potest intelligi secundum caput, quod jam in cælo nihil tale patitur, sed secundum corpus, id est, Ecclesiam, quod corpus cum suo capite unus Christus est. Non dixit pressurarum meatum Christi quia membrum erat, et in suis persecutionibus quales Christum in toto corpore pati oportebat, etiam ipse pressuras ejus pro sua portione adimplebat.

Et vos cum essetis aliquando alienati et inimici sensu in operibus malis, nunc tamen reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos et immaculatos et irreprehensibiles coram ipso. (Ambr.) Similem sequentiam illorum, quæ in Ephesiorum Epistola scripserat etiam hic servasse videtur: nam et in illis illa quæ de Christo sunt primitus magistice referens, dein adjiciens illam Ecclesiæ copulationem, quæ ad eum facta est, ad illa quæ specialia sunt transiens, memoratus est personas illorum ad quos Epistolam scribebat dicens, *Et vos mortui cum essetis delictis et peccatis vestris in quibus aliquando*

A ambulastis secundum sæculum mundi hujus, etc. Sic et in hoc loco referens illa quæ secundum Christum sunt, sicuti et referri conveniebant: deinde adjiciens illam Ecclesiæ copulationem, quæ ad eum facta est, ad specialia transit, id est, ad personam Colossensium dicens, quoniam talia quidem sunt illa quæ erga Christum sunt facta magna etiam bona et vos potiti estis: alienos enim vos exstantes a Deo et in parte inimicorum illic constitutos ob illam quam erga pravitatem habebatis diligentiam, reconciliavit vos Deo per suam mortem, auferens quidem a vobis mortalitatem, immortalitatem vero vobis donans in qua ultra constituti ab omni estis peccato securi effecti, et nihil agere potestis ex illis quæ non conveniunt. Permanetis autem nullam sustinentes incusationem, sed secundum omnem scrupulositatem illi placite conversamini: hoc enim in omnibus Epistolis notavimus, quoniam de futuris Apostolus magnitudinem illorum ostendit, quæ erga nos a Christo facta sunt, et quoniam omnis ejus correctio in promissionibus posita est, quæ est renovatio futura in futuro sæculo, id ipsum et Ephesius scribentem dixisse ostendimus. Et quoniam transivit ulterius ad suam personam, designans quod suasi fuissent ab illis, qui suadebant eis diligentiam adhibere super custodiam legis. *Si tamen permanetis in fide fundati et stabiles et non commoti a spe Evangelii quod audistis, et reliqua.* Et sicut in illis in quibus firmiter eos credere hortabatur, gratias agens pro illis commemoratus est, quoniam et per omnem orbem Evangelii gloria vim suam vindicat; sic et hoc in loco designans, quasi seducti fuerint ab illa gloria, quæ apud omnes firma esse videtur, quod et memoratur ut majus eos erubescere faciat. *Quod prædicatum est in omni creatura quæ sub cælo est.* Grave a modum erat, ut discederent ab illa re quæ in commune ab omnibus bona esse conclamabatur, evidentius facere cupiens illud quod dicit, adjicit: *Cujus factus sum ego Paulus minister.* Hoc enim erat opus Dei ut prædicaret Evangelium in Gentibus excepta legitimorum observantia, sicut beato Petro cæterisque dividit prædicationem. Sicut ipse Galatis scribens memoratus est; et ostendens quemadmodum conscius sibi sit, quod bona doceat: *Qui nunc gaudeo, inquit, in passionibus pro vobis adimplebo, ea quæ desunt passionum Christi in carne mea.* (Greg.) Redemptorem enim mundi totis suis allegationibus curat sacræ Scripturæ promittere, eumque per electos omnes ut per ejus scilicet stetit membra significare [signare]. Unde et idem beatus Job latino eloquio dolens dicitur, ut per ejus et nomen et vulnera redemptoris nostri passio desigletur: de quo propheta ait: *Verè languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit* (Isa. LIII). Cul tentator, ablati omnibus, et servos et filios occidit; quia non solum Judæorum populum ex timore servientem, sed ipsos quoque Apostolos in solo amore regeneratos; passionis ejus tempore telo perfidie percussit; vulnere beati Job corpus atteritur, quia redemptor noster consilii clavus in crucis patibulo hinc

dedignatur, a planta autem pedis usque verticem vulnera suscipit, quia sanctam Ecclesiam, quæ corpus ejus est, non solum per extrema et ultima, sed usque ad summa membra persecutione sæviens tentator affligit. Unde etiam Paulus dicit: *Complebo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea. Pro corpore ejus quod est Ecclesia, cujus factus sum ego Paulus minister.* (Ambr.) Itaque et delector patiens pro vobis quoniam præveniens ad conferendum vobis beneficium passus est Christus, ut corpus suum vobis per resurrectionem esse pronuntiaret illa, quæ deerant tribulationum ejus ab illis, quæ pro vobis erunt adimpleo ego. (RAB.) Quid erit quod deerant ut discentes, quæ sunt illa, quæ directa sunt pro vobis, suscipiatis de illis promissionem? hoc autem sine labore et tribulationibus fieri nequaquam potest: pro his ergo patior circumiens et prædicans omnibus illa quæ sunt correcta, ita ut vos credentes affectu animi propinquitatem illam quæ ad eum est accipiatis, horum enim ego exstiti minister. Et ut ne videatur alta sapiens sibi ipsi ministerii adscribere directionem, *secundum dispositionem*, inquit, *quæ data est mihi in vobis adimplere verbum Dei, mysterium quod absconditum fuit a sæculis et generationibus: nunc autem manifestum est sanctis ejus, quibus voluit Deus notas facere divitiarum gloriæ sacramenti hujus in gentibus.* (Ambr.) Hæc quidem etiam ipsis sermonibus in illa Epistola quam Ephesiis scripserat posita esse quis inveniet, eo quod et illam et istam ad illos qui se non viderunt scribebat: ideo et multos sensus et in illa et in ista Epistola similiter posuisse videtur. Dicit ergo quoniam ministerium hoc commissum est mihi a Deo, ita ut omnes doceam illud, quod olim omnibus erat incertum; nunc vero sanctis ejus cognitum est, quod illud tale, quod ob multam suam bonitatem et gloriæ liberalitatem etiam et Gentibus similiter eorum præbuit fruitionem. Nam antiquis temporibus omnis pietas in Judæorum genere circumscripta habebatur; Gentibus vero nulla ad eos erat societas, Evangelium vero communem omnibus futurorum promisit donationem, quod et mysterium vocat, eo quod olim erat occultum, nunc autem est manifestum. Nam quia dixit *sanctis ejus quibus voluit Deus*, de Apostolis dicit, et illis qui tunc erant præpositi, de quibus et Ephesiis scribens evidenter dixisse visus est. Et quoniam dixit quæ sunt divitiæ gloriæ mysterii adjicit: *Quod est Christus in vobis spes gloriæ.* Hoc est, magnæ divitiæ, id est Christus, et ut in illum credamus: hic enim est futuræ gloriæ spes, qui et causa nobis bonorum exstitit, donans nobis ut illa expectemus. *Quem nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, et docentes omnem hominem perfectum in Christo Jesu.* Hunc, inquit, prædicamus, omnem hominem docentes, ut in eum affectum habeant, ut in futurum assequi possint perfectionem per illam, quæ in eo est, fidem. Perfectionem etenim futurum statum vocat, et in illa Epistola quam ad Galatas et in ista quam ad Ephesios

scripsisse videtur: cui statui nihil boni deesse videbitur. Et quoniam omnia ista ad illud retulit quod dixerat, nunc gaudeo in passionibus pro vobis, resumit iterum illud: *In quo et laboro certando secundum operationem ejus quam operatur in me in virtute.* Pro his, inquit, et laborare cupio omnimodo decertans propter tributam mihi ad hoc virtutem de cælo inveniet autem quis et hoc per omnia simile esse secundum sensum illius Epistolæ quam ad Ephesios scripsisse videtur ubi dixit: *Hujus rei gratia ego Paulus vinctus Christi Jesu*, etc. (Ephes. 11.) Et quoniam ostendit evidenter sibi competere pro his doctrinam, siquidem Gentium ministerium commissum habere videtur, et in hoc a Deo creatus est, satisfacere. Properat eis, quoniam nondum venerat ad eos.

CAPUT II.

Docet præcavere deceptiones per falsam prophetiam, per legis auctoritatem, per sanctitatis simulationem.

Volo enim vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis et pro eis qui sunt Laodicæ et quicumque non viderunt faciem meam in carne. (Ambr.) Nec enim illud volo, inquit, vos ignorare, quoniam etsi non vidi vos, sed valde et de vobis agonem sustineo, nec enim minus de vobis sum sollicitus, quam de illis quos vidi. Quid est autem illud quoniam agonem pro illis pateris? *Ut consolentur corda ipsorum instructi in charitate et in omnes divitiarum plenitudinis intellectus.* Ut et vos in illam charitatem, quæ erga Christum est, convenientes, firmo intellectu illorum bonorum quæ exspectantur, assequamini fruitionem. *In agnitione mysterii Dei patris Christi Jesu, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi.* Et ut inenarrabilibus bonis communicetis, quæ a Deo donata sunt nobis, quæ etiam absconsa sunt nunc in Christo, cum quo, cum apparuerit in futuro sæculo, et illa quæ erga nos est liberalitas in ipsis tunc videbitur operibus; mysterium etenim sicut frequenter diximus, vocat illam gratiam, quæ erga Gentes est, eo quod et ignota erant primitus; cognitionem vero mysterii participationem ejus edicit esse. Absconsos vero omnes thesauros sapientiæ et scientiæ esse in Christo edicit, utpote cum multa prudentia institutos esse per Christum pro nostra utilitate, qui nunc quidem sunt incerti, videbuntur autem tunc cum apparuerit et ipse. Noverat Apostolus thesauros istos, quantum eorum penetraverat et in eis ad quanta pervenerat quis potest nosse? (Aug.) Ego tamen secundum id quod scriptum est (1 Cor. 12): *Unicuique autem nostrum datur manifestatio spiritus ad utilitatem, alii quidem datur per Spiritum sanctum sermo sapientiæ; alii sermo scientiæ, secundum eundem Spiritum; si ita inter se distant hæc duo, ut sapientia divinis, scientia humanis attributa sit rebus, utrumque agnosco in Christo, et mecum omnis ejus fidelis: et cum lego: Verbum caro factum est et habitavit in nobis, intelligo in Verbo verum Dei Filium, in carne agnosco verum hominis filium, et utrumque simul in unam personam Dei et hominis ineffabili*

gratiæ largitate conjunctum. Scientia ergo nostra Christus est, sapientia quoque nostra idem Christus est, ipse nobis fidem de rebus temporalibus inserit, ipse de sempiternis exhibet veritatem: per ipsum pergimus ad ipsum, tendimus per scientiam ad sapientiam, ab uno tamen eodemque Christo non recedimus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ absconditi. *Hoc autem dico ut nemo vos decipiat in subtilitate sermonum.* (Ambr.) Quid est autem, *hoc dico*, et qua ratione hunc habeo de vobis agonem? timeo enim ne quando mutabilitatem aliquam sustineatis suasoribus intendentes. Tunc enim poteritis, ut dixi, assequi vobis promissa, quando permanseritis erga pietatem firmi. Et ostendens quoniam et lætitiæ illorum participatur si bene se illa quæ erga illos sunt habuerint, ait: *Nam etsi corpore absens sum, sed spiritus vobiscum sum, gaudens et videns ordinem vestrum, et firmamentum ejus, quæ in Christo est fidei vestræ.* Licet absens sum, sed vobiscum sum affectu animi, gaudens in vobis, si tamen firmo cogitatu in Christi fide permanere volueritis; et ultra incipit exhortationem facere evidenter. *Sicut ergo accepistis Christum Jesum, in ipso ambulate radicati et superædificati in ipso, et confirmati fide, sicut et didicistis, abundantes in illo gratiarum actione.* Per omnia hæc, illa dicere voluit: in illis manete, quæ accepistis, secundum illa conversantes, ita ut manifestum sit, quoniam extra observantiam legitimorum illa ab Epaphra susceperunt. Propterea et laudavit traditionem ejus in principio. Bene autem, quia et in gratiarum actionem adjecit, ostendens quoniam sic bona est doctrina, ita ut gratias agere conveniat eos, pro quibus eum cognoverunt. Deinde et adversarios improbens dicit: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam.* Philosophiam docuit verborum pomposam doctrinam, quæ ab adversariis cum quadam simulatione fieri solebat ad seductionem audientium. Inde et ostendens quoniam non vera erat philosophia, sed seductionis verba ad deceptionem auditorum et excogitata erant et adinventæ. (Greg.) Docet nos igitur Deus juxta beati Job sententiam super jumenta terræ et volucres cæli, quia dum hoc quod sumus agnoscimus, nec carnis nos infirmitas dejicit, nec superbiæ spiritus elevat; nec defluendo imis subjicimur, nec superbiendo de sublimibus inflamur. Qui enim labitur carne, jumentorum appetitu prosternitur: qui vero extollitur mente, more volucrum quasi levitatis penna sublevatur, sed si vigilanter intenditur, ut et mentis humilitas et carnis castimonia teneatur, cito cognoscimus quia alterum custoditur ex altero. Nam multis sæpe superbia luxuriæ seminarium fuit, quia dum eos spiritus quasi in alto erigit, caro in infimis mersit: hi enim secreto prius elevantur, sed postmodum publice corruunt, quia dum occultis intumescunt motibus cordis, apertis cadunt lapsibus corporis. Sic sic elati justa fuerant retributione feriendi, ut quia superbiendo se hominibus præferunt, luxuriando usque ad jumentorum similitudinem devol-

PATROL. CXII.

vantur. *Homo quippe, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (Psal. XLVIII).

Secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi et non secundum Christi. (Ambr.) Secundum elementa mundi dicit dierum et temporum observantiam, eo quod ab elementis mundi perfiuntur ista. Elementum enim mundi solem dicit et lunam, ex quibus dierum quoque et temporum cursus effici videntur. Sic enim illud et Galatis scribens, dixit, traditionem autem hominum non ipsam legem vocavit, sed ipsam doctrinam illorum qui tunc erant, humanam dicens esse, eo quod nec secundum Dei sententiam fiebat. Unde et ostendens pravitatem ejus, adjecit, et non secundum Christum, Christi personam contra sistit. Et ostendit pravitatem doctrinæ. (Aug.) *Cavete ergo, inquit, ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam secundum elementa hujus mundi.* Ipsos enim tangebatur qui quasi prudentius idola exponunt. Ideo cum diceret *per philosophiam*, in eodem loco ait, *secundum elementa hujus mundi.* Non quasi qualescunque adoratores simulacrorum, sed quasi doctiores interpretores signorum cavendos esse admonens. *Quia in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* Non ideo corporaliter, quia corporeus est Deus, sed aut verbo translato usus tanquam in templo manufacto non corporaliter habitaverit, id est, præfigurantibus signis. Nam illas omnes observationes umbras futurorum vocat, etiam ipso translato vocabulo. Summus enim Deus, sicut scriptum est (Act. xvii), non in manufactis templis inhabitat; aut certe corporaliter dictum est, quia et in Christi corpore, quod assumpsit ex virgine, tanquam in templo habitat Deus. Hinc est quod cum Judæis signum petentibus dixisset: *Solvite templum hoc et in triduo resuscitabo illud* (Matth. xiv), evangelista quid hoc esset consequenter exponens, ait, *hoc autem dicebat de templo corporis sui.* (Ambr.) Omnem plenitudinem Deitatis hoc in loco iterum dicit universam creaturam repletam ab eo, dicit enim illum sensum quem in superioribus posuisse visus est, quoniam omnis creatura in eo habitat, hoc est, ipsi conjuncta est, et quasi quoddam corpus in se retinet aptatum, propter illam copulationem, quæ ad eum est. Omnimodo ergo inconveniens est intendere illi, quia alia docet, præterquam quod ille docuit, in quem omnia coaptata sunt et copulata; hoc enim est a communi consensu seipsum extraneum facere, et evidentiorem ipsam inconvenientiam faciens adjecit: *Et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis.* Evidenter illa, quæ in superioribus dicta fuerant, compendiose iterum ait: etenim et vos eum habentes in vobis digni estis habitus ejus copulationi, qui et omnibus invisibilibus virtutibus in ordine capitis consistit. Eo quod omnia ad cognitionem ad illum sicut corpus conjuncta sunt. Deinde et magnitudo donationum ad verecundiam eos adducens dicit: *In quo et circumcisi estis circumcissione non manu facta in expoliationem.*

corporis carnis in circumcisionem Christi. (Aug.) Non duas utique res intelligi voluit, quasi aliud caro sit, aliud corpus carnis: sed quia corpus multarum rerum nomen est, quarum nulla caro est; nam multa sunt excepta carne corpora cœlestia et corpora terrestria. Corpus carnis dixit corpus quæ caro est: sic itaque spiritum mentis, spiritum quæ mens est: *Renovamini autem spiritu mentis vestræ* (Ephes. iv). [Ambr.] In ipso, inquit, et ea quæ in eo est fide ad impositam vobis mortalitatem estis eruditi, cum qua mortalitate etiam peccata vestra sustulit. Vult enim dicere: quoniam immortalitatem assecuti estis, in qua constituti ultra non peccabitis, quod ex mortalitate sustinebitis necessitatem. Itaque convenit et propter hoc non ingratos vos videri erga illum qui tantorum vobis honorum existit provisor. Bene autem circumcisionem nominavit mortalitatis ablationem, ita ut ex comparatione ostendat ejus differentiam: siquidem ibi corporis ablatio exigua est nullam habens prodificationem; hic vero tanta mortalitas auferitur in melius corpori nostro transformato. Unde et non manufactam circumcisionem vocavit eam, ita ut ex eo modo inoperationis ejus ostendat differentiam: siquidem illic humana manus est, quæ perfecit circumcisionem; hic vero divina est gratia, qua inoperatur mortalitatis ablatio. Necessaria vero est et adjectio, quam adjecit dicens *in circumcisione Christi*, ut dicat, quia hac circumcisi estis circumcisione, cujus promissum vobis præstitit Christus, et quoniam magna erant quæ dicta fuerant necdum vero in opere erant effecta, *Consepulti*, inquit, *ei in baptismo, in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei qui suscitavit illum a mortuis*. Si autem necdum negotio id potiti estis, tamen jam in forma illorum effecti estis, commortui in baptismo et consurgentes ei, evidens est quoniam baptisma assecuti estis credentes. Primitus quod potens sit ista facere Deus, et fecerit jam, ex quibus et suscitavit ex mortuis Christum, in illo communis resurrectionis primitias operatus, multis vero in locis in apostolica doctrina inesse docuimus, quoniam probationes illorum quæ secundum Christum sunt de futuris semper facere consuevit. Commemoratur vero et forma illa, quæ ad præsens impletur, ita ut videantur illorum quæ exspectantur pignora aliqua in præsentem habere; hinc etenim sancti Spiritus primitias in baptismo percipimus; quoniam autem dixit formam, resumit illum quod dictum fuerat a se ut latius illam quam inde est gratiam explicet.

Et vos cum mortui essetis in delictis et præputio carnis vestræ convivificavit cum illo donans vobis omnia delicta. (Aug., Amb.) Præputium vocavit quod significatur præputio, hoc est, delicta carnalia, quibus exspoliandi sumus. Præputium hoc in loco non corporis dicit, sed sicut circumcisionem ablationem vocavit mortalitatis, sic præputium illud vocavit, quod adhuc circumfert mortalitatem. Hoc ergo dicit: quoniam mortificatos vos peccatis propter circumpositam vobis mortalitatem, resuscitavit cum Christo, in

ipso communem resurrectionem efficiens, ex qua omnis species peccati vestri exterminabitur. Hoc enim dicit, donans omnia vobis delicta, eo quod constituit nos extra facilitatem peccandi: per resurrectionem etenim, postquam immortales natura existiterimus, peccare ultra nequaquam poterimus. Deinde conjungit et aliud bonum, quod hinc nobis acquisitum est, quod et ad præsens etiam argumentum sibi convenire existimabat: *Delens quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et idipsum tulit de medio, affigens illud cruci.* (Ambr.) Cautionem legem dicit, cujus omnes actum implere debemus, utpote posite a Deo, quod erat durum, imo impossibile ut secundum legis scrupulositatem justificaremur, quia lex qualitercunque et quandocunque peccatam punire præcepit; non peccare vero ad plenum hominem existentem valde erat impossibile, ex quibus fiebat ut illi qui sub lege versabantur, securos a pœna effici minime possint. Cautionem ergo adversum nos legem vocat, eo quod erat contraria nobis, hoc est, non permitteus justificationem assequi propter suam scrupulositatem, et hanc cautionem delevit decretis, ut dicat resurrectionem et immortalitatem: dogmata enim esse ista et Ephesiis scribens dixit, legem præceptorum in decretis destituens, quare? quoniam lex necessaria erat illis qui subjacebant peccato, retinens ac prohibens eos a peccato, qui autem resurgentes sunt effecti immortales, peccare ultra non poterunt. Itaque et lex superflua est illis, qui hujusmodi sunt, et in hoc, inquit, nos securos facit, ut ne ulterius sub lege conversemur, unde vel maxime sub pœna facile incurrebamus. Bene autem dixit, *configens illam cruci*, eo quod secundum præsentem vitam lex utilis est nobis, quando et peccare possumus; finis vero hujus vitæ mors est. Confixit, inquit, illam cruci: mortuus enim finem legi dedit. Nec enim in illis qui resurrexerunt locum aliquem ultra habere poterit lex. Nam et nos secundum hoc extra legem efficimur, secundum quod in illis quæ futura sunt transimus per formam baptismatis, secundum baptismam nostram conversationem ordinantes. Et quod majus est: *Exuens se principatus et potestates traduxit cum fiducia palam triumphans illos in semetipso.* Principatus et potestates hoc in loco contrarias dicit esse virtutes, quæ adversum nos nullam aliquando habuissent virtutem, si nos peccare minime potuissemus. Nam deponere inquit mortalitatem, quam pro communi omnium abstulit utilitate; exiit et illos auctoritatem illam qua abutebantur adversum nos, magnam et indubiam adversum eos proferens victoriam, ita ut confundantur et illæ vanæ adversum nos tantum sustinuisse laborem ex quo nullum profectum habere poterunt, in meliorem statum transeuntibus nobis, ita ut ultra nec peccare possimus. Omnia enim conjunxit resurrectioni. Postquam ablati a mortalitate in incorruptione sumus effecti, efficimur quidem extra peccatum, liberamur vero et a servitute legis: securi etiam efficimur et ab omni demonum impressione

quæ cuncta sequuntur necessario illos qui immortales fuerint effecti, et ab omni facti fuerint peccandi conditione securi, qui etiam divinam gratiam custodiunt in perpetuum bonitatis affectum, et quoniam ostendit per illa quæ per Christum facta sunt, et a legis conversatione nos securos effectos, adjicit :

Nemo ergo vos judicet in cibo aut in potu aut in parte diei festi, aut neomeniæ aut Sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Et ostendens observationis horum differentiam adversus illam conversationem quæ secundum Christum est, quæ est umbra futurorum, corpus verò Christi, propemodum nihil aliud esse ostendit comparationis exemplo, in tantum illa illis quæ secundum Christum sunt infirmiora esse dixit, in quantum a corpore infirmior est umbra. Corpus equidem est substantia, umbra vero solummodo solet apparere; sed et ipsa umbra si non corpus fuerit, apparere nequaquam poterit. Nam ut fiat umbra, aut videatur, corpus id solet præstare; omnia ergo quæ in præsentibus sunt, et horum observantia umbra sunt, si ad illa quæ Christi sunt comparentur, quoniam illa quæ Christi sunt stabilita sunt, finem nullum sustinentes, eo quod immortales et incorrupti post resurrectionem efficiemur; illa vero quæ legis sunt, in comparatione futurorum tanquam umbra sunt aliqua, eo quod in præsentem vitam statum suum tantum obtinent. Nam esca et potus et festivitatis et neomenia, et Sabbatum, ad modicum tempus custoditum pertransiit, eo quod illi qui semel mortui sunt ulterius hac non indigent observantia. Christi vero donatio ubi semel cœperit manet immobilis, nullam vertibilitatem unquam sustinens; quod enim dixit *umbra futurorum*, hoc dicit quoniam in comparatione futurorum umbræ sunt ista omnia, unde ad significantiam umbræ corpus adjecit, hoc dicens, quoniam apud Christum veritas est perpetuam vitam habens. (Aug.) Cum dicit nemo vos in escis judicet, declarat quia non sit necesse ut jam observentur hæc; cum autem dicit, quia est umbra futurorum, ostendit quam oportuerit ut illo tempore observarentur, quo ista quæ nobis jam manifesta eluxerunt per tales umbras figurarum futura prædicebantur.

Nemo vos seducat volens in humilitate et religione angelorum quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, et non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus et conjunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei. In his verbis adhibenda est quædam pronuntiatio in vultu et in modo vocis. Per irrisionem quippe verba posuit eorum, qui dicunt: ne tetigeris, neque gustaveris, cum sint omnia munda mundis. (Ambr.) Hanc autem sub nomine scientiæ curam vanarum observationum [tangens], ab his qui philosophi nuncupati sunt et a Judaismo cavendum esse cernebat, ubi erant umbræ futurorum removendæ; quia jam lumen earum Christus advenerat, eo quod per angelos lex dicebatur data esse, quasi ministrantibus illis eo tempore quo lex

A dabatur, sicuti beatus Paulus dicit (*Hebr. ii*): *Si enim quod per angelos narratum est verbum fuit firmum.* Illi ergo qui legem custodire suadebant, proponebant etiam angelos indignari, si non lex fuerit custodita, deinde et humilitatem quaedam simulantem ostendere properabant, quasi qui ob timorem ad observantiam legis contemptæ. Nolite, inquit, intendere illis qui humilitatem hanc ostendunt et volunt angelos proponere, elatione tamen sensu sui illa dicunt quæ nec sunt, et ostendunt, quia non juste dicunt, et non tenens caput ex quo omne corpus per nexus et connexus subministratum et coaptatum crescit incrementum Dei, cum conveniat vos illa sectari, quæ Christi sunt, in cujus effectum commune corpus continetur, secundum subministratam illis illam gratiam, illud qui secundum Deum est potest facere incrementum. Et dein ab illis qui ante erant ostensa facere properat exhortationem. Si ergo *mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi, quid adhuc tanquam viventes in mundo decernitis, neque tetigeritis? Neque gustaveritis, neque contractaveritis.* Si ergo sic instituti estis, quasi qui jam et commortui estis Christo, et consurrexistis, et extra statum istius vitæ estis effecti, hoc enim dicit ab elementis mundi hujus, qua ratione quasi in præsentibus vita conversantes patimini illos qui leges vobis statuunt et dicunt, hoc manduca, hoc noli tangere, et alia quæ hujusmodi sunt? et arguens vanitatem traditionis eorum, ait: *Quæ sunt omnia in interitu ipso seu secundum mandata et doctrinas hominum.* Quorum finis, inquit, corruptela est, et digestio, hoc enim solet fieri in omnibus escis: hæc sunt hominum traditiones, sicut et in superioribus dixit, non legis rationem dicit mandata et doctrinas hominum. *Sed quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione et humilitate et ad non parcendum corpori non in honore aliquo ad saturitatem carnis.* Obscure quidem est dictum: vult autem dicere, quoniam ut hæc tradantur videntur quidem quod aliquam ostensionem scientiæ doctorum habeant, et quasi qui humilitatem velint studere eos qui erga talia opportune habent. Ostendit vero quasi quia et corpori suo parcere nolint, et nihil honoris dignum existimant, ut ex omnibus repleant corpus, sed magis continentes a multis propter legis traditionem. Hæc autem dicebat eo quod magna sapiebant illi super abstinentia, et quasi qui propter legem escas etiam contempnant; in subsequentiibus arguit negotii ipsius miserabilitatem. (Greg.) Qua in re notandum est, quod in disputatione sua prædicator egregius superstitioni humilitatis speciem jungit: quia dum plus quam necesse est per abstinentiam caro attritur humilitas foras ostenditur, sed de hac ipsa humilitate graviter interitus superbitur, et nisi mens aliquando plerumque ex abstinentiæ virtute tumesceret, nequaquam hanc velut inter magna merita, Phariseus arrogans studiose enumeraret dicens: *Jejuno bis in sabbato* (*Luc. xviii*). [Hier.] Illud quod crebro diximus, et si imperitus sermone non tamen

scientia (II Cor. xi), nequaquam Paulum de humilitate sed de conscientiae veritate dixisse, etiam nunc approbanus. Profundos enim et reconditos sensus lingua non explicat, et cum ipse sentiat, quia cum quo loquatur in alienas aures puro non potest transferre sermone, quem cum in vernacula lingua habeat disertissimum, quippe ut Hebraeus ex Hebraeis, et eruditus ad pedes Gamalielis viri lege doctissimi (Act. xii), et ipsum interpretari cupiens involvitur, sin autem in Graeca lingua hoc ei accedit, quam nutritus in Tharso Ciliciae a parva aetate imbiberat, quid de latinis dicendum est, qui verbum de verbo exprimere conantes obscuriores faciunt ejus sententias? Nemo ergo vos superet atque devincat volens humilitatem litterae sequi et angelorum religionem atque culturam: ut non serviat spiritali intelligentiae. sed exemplaribus futurorum, quae nec ipse videt, qui vos superari desiderat, sive videt, utrumque enim habet in Graeco; praesertim cum tumens ambulet et incedat inflatus mentisque superbia et gestu corporis praeferat, hoc enim significat *ὑπερβύων*, frustra autem infletur, et tumeat sensu carnis suae carnaliter cuncta intelligens, et traditionum Judaicarum deliramenta perquirens, et non tenens caput omnium Scripturarum illud, de quo dictum est: *Caput viri Christus est (I Cor. xi)*, caput autem atque principium totius corporis eorumque qui credunt, et omnis intelligentiae spiritalis, ex quo capite corpus Ecclesiae per suos compages atque juncturas, vitalem doctrinae caelestis accipit succum, ut omnia paulatim membra vegetentur et per occultos venarum meatus fundatur defecatus sanguis ciborum, et ministretur, suberescat, imo teneatur temperantia corporis, ut de fonte capituli rigati artus crescant in perfectionem Dei, ut impleatur Salvatoris oratio: *Pater, volo, ut sicut ego et tu unum sumus, sic et isti in nobis unum sint (Joan. xvii)*, ut postquam nos Christus tradiderit Patri, sit *Deus omnia in omnibus (Ibid.)*. Unde et supra Paulus ait: *Nemo vos judicet, de his qui magistros legis esse se jactant, in cibo et in potu (I Cor. xv)*, quod alia munda sint, alia immunda, aut in parte diei festi, aut alios dies festos putent, alios non festos, nobis enim qui in Christum credimus resurgentem jugis et aeterna festivitas est, aut Kalendarum et mensis novi, quando decrescens luna finitur et noctis umbris detegitur: Christianorum enim lumen aeternum est, et semper solis justitiae radiis illustratur. Aut in parte Sabbatorum, ut non faciant servile opus et onera non portent, quia nos Christi sumus libertate donati, et onera peccatorum gestare desivimus. Haec, inquit, omnia umbræ sunt futurorum et imaginæ venturae felicitatis, ut in quibus Judæi juxta litteram hæsitantes tenentur in terra, nos juxta Christum transeamus ad Christum, quia ad distinctionem umbrarum nunc corpus appellatur: quomodo enim in corpore veritas est, et in corporis umbra mendacium, sic in spiritali intelligentia mundus omnis cibus et potus, et tota festivitas, et perpetuae Kalendae et aeterna requies expectanda est.

A Quærimus quid dicere voluerit in humilitate et religione angelorum? aut quem sensum habet ex quo Dominus locutus est ad discipulos: *Surgite, abeamus hinc? et relinquatur vobis domus vestra deserta (Matth. xxiii)*, et locus in quo crucifixus est Dominus spiritaliter Ægyptus appellatur vel Sodoma. Omnis Judaicarum observationum cultura destructa est, et quasunque offerunt victimas, non Deo offerunt, sed angelis refugis et spiritibus immundis; nec mirum, si hoc post passionem Domini faciunt, cum per Amos quoque prophetam dicatur ad eos: *Nunquid hostias et victimas obtulistis mihi quadraginta annis in deserto domus Israel et assumpsistis tabernaculum Moloch, et sidus Dei vestri Rempham, figuras quas fecistis ut adoretis eas? (Amos v.)* Quod plenius in contentione Judaica

B Stephanus martyr exponens et revolvens historiam veterem sic locutus est (Act. vii): *Et vitulum fecerunt in diebus illis, et obtulerunt hostias idolo, et letabantur in operibus manuum suarum. Conversus autem est Deus et tradidit eos, ut colerent militiam caeli, sicut scriptum est in libro prophetarum; militiam autem caeli non tantum sol appellatur, et luna et astra rutilantia, sed et omnis angelica multitudo, eorumque exercitus qui Hebraice appellatur Sabaoth, id est, virtutum sive exercituum, unde et in Evangelio juxta Lucam legimus: *Et subito facta est cum angelo multitudo militiae caelestis laudantium Deum et dicentium: Gloria in altissimis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis (Luc. ii)*; facit enim Deus angelos suos spiritus et ministros suos*

C ignem urentem, et ut sciamus semper eos qui colabant idola, licet in templo hostias viderentur offerre, non Deo eas obtulisse, sed angelis, per Ezechiel plenius discimus: *Dedi eis justificationes non bonas, et praecepta non bona (Ezech. xiii)*, non enim sanguinem hircorum et taurorum quaerit Deus, sed sacrificium Domini est spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non despiciet (Psal. l). Propterea qui vitulum fecerunt in Horeb et coluerunt sidus Dei Rempham, de quo in propheta Amos plenius disseruimus, adoraverunt figuras quas ipsi fecerunt, et tradidit eos Deus, ut servirent militiae caeli quae nunc ab Apostolo religio dicitur angelorum pro humilitate, in Graeco, *ταπεινοσύνη* intelligitur, id est, humilitas mentis, sive sensus, et miseranda superstitio, Deum credere hircorum atque taurorum sanguine delectari, et nidore thyniamatis, quem saepe homines declinamus. Quod autem sequitur:

Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid adhuc tanquam viventes in mundo decernitis? Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contractaveritis, quae sunt omnia in interitum ipso usu, secundum praecepta et doctrinas hominum: quae sunt rationem quidem habentia sapientiae in superstitione et humilitate, et non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis. (Rab.) Hunc nobis habere sensum videtur, curramus per singula, et obscuritatem sensuum atque verborum Christo re-

sonante pandamus : si baptizati estis in Christo et cum Christo in baptisate consepulti, mortui autem ab elementis mundi, pro eo quod est elementum, cur mecum non dicitis : *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu Christi, per quem nihil mundus crucifixus est et ego mundo?* (Gal. vi.) Nec audistis Dominum dicentem. *De mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo* (Joan. xvii), sed e contrario quasi viventes in mundo decernitis, Ne tegeritis corpus hominis mortui, ne vestimentum et scabellum in quo sederit mulier menstruata : neque gustaveris suillam carnem, leporum, et sepiarum et loligum, murenæ et anguillæ et universorum piscium, qui squamas et pinulas non habent, quæ omnia in corruptione et interitu sunt ipso usu et stercore digerunt : *Esca enim ventri et venter escis* (I Cor. v); et : *Omne quod intrat per os non communicat [coinquinat] hominem, sed ea quæ de nobis exeunt* (Marc. vii), secundum præcepta, inquit, et doctriuas hominum, secundum illud quod Isaias loquitur : *Populus hic labiis me honorat, cor vero ejus longe est a me : frustra enim colunt me docentes doctrinas et præcepta hominum* (Isa. xxvii). Unde et Dominus Phariseos corripit dicens (Matth. xv) : *Irritum fecistis mandatum Dei ut traditiones vestras statueretis. Deus enim dixit : Honora patrem et matrem, et qui maledixerit matri et patri, morte moriatur. Vos autem dicitis : Quicumque dixerit patri vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit, et non honorificavit patrem suum aut matrem, et reliqua, quibus infert, et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* Quantæ traditiones Phariseorum sint, quas hodie *δευτεροβίαι* vocant, et quam aniles fabulæ, revolvere nequeo, neque enim libri patitur magnitudo, et pleraque tam turpia sunt, ut erubescam dicere, dicam tamen unam ignominiam Gentis inimicæ, præpositos habent synagogæ sapientissimos quosque fœdo operi delegatos, ut sanguinem virginis sive menstruatæ mundum vel immundum, si oculis discernere non potuerint, gustu probent. Prætereaque jussum est ut die Sabbatorum sedeat unusquisque in domo sua et non egrediatur, nec ambulet de loco in quo habitat ; si quando eos juxta litteram cœperimus arctare, ut non jaceant, non ambulent, non stent, sed tantum sedeant : solent respondere et dicere, Barachibas et Simeon et Helles magistri nostri tradiderunt nobis, ut duo millia pedes ambulemus in Sabbato, et cætera istiusmodi, doctrinas hominum præferentes doctrinæ Dei, non quod dicamus sedendum esse semper in Sabbato, et de loco in quo quis fuerit occupatus penitus non recedendum : sed quidquid impossibile legis est, in quo infirmatur per carnem, spiritali observatione complendum sit. Sequitur : *quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ, hoc loco, quidem, conjunctio superflua est, quod plerisque in locis propter imperitiam artis grammaticæ Apostolum fecisse reperimus, neque enim sequitur, vel, alia conjunctio quæ solet ei præpositioni, ubi,*

A quidem, positum fuerit, respondere. Videntur igitur observationes Judaicæ apud imperitos et vilem plebecolam imaginem habere rationis humanæ ; sapientes et doctores eorum *σόφοι*, hoc est sapientes, vocantur, et si quando certis diebus traditiones suas exponunt discipulis solent dicere : sapientes docent traditiones. Pro superstitione, in Græco *ἰθαλοθρησκία* posita est, falsa religio, et pro humilitate *ταπεινοφροσύνη*, quod magis virtutem solet sonare quam vitium : sed hoc sic intelligendum, quod humilia sentiant atque terrena. *Ἀπειθία* autem *σώματος*, cujus nomen latinus sermo non explicat, apud nos dicitur, ad non parcendum corpori. Non parcant Judæi corporibus suis in assumptione ciborum, contemnentes interdum quæ habent, et quærentes quæ non habent, ex qua necessitate et debilitates interdum, et morbos contrahunt, nec honorant semetipsos cum omnia munda sint mundis, nihilque possit esse pollutum, quod cum gratiarum actione percipitur (I Tim. iv), et idcirco a Domino sit creatum ut saturitate et adimplerione carnis humanos artus vegetent, atque sustentent. Per elementa autem mundi, quibus vivimus, imo quibus mortui sumus lex Moysi et omne vetus instrumentum intelligendum est, quibus quasi elementis et religionis exordiis Dominum discimus : quo modo et elementa appellatur litteræ, per quas syllabas ac verba conjungimus, et ad texendam rationem longa meditatione præcedimus. Ars quoque musica habet elementa sua et geometrica ab elementis incipit linearum, et dialectica atque medicina habent et rationes suas ; sic elementis Veteris Testamenti ut ad Evangelicam plenitudinem veniant sancti viri eruditur infantia. Unde et centesimus octavus decimus psalmus et omnes alii qui litteris prænotantur per ethicam nos ducunt ad theologicam ; et ab elementis litteræ quæ destruitur transire faciunt ad Spiritum vivificantem. Qui ergo mundo et elementis ejus mortui sumus non debemus ea observare quæ mundi sunt quia in altero initium, in altero perfectio est.

CAPUT III.

Informat Apostolus de moribus generaliter deponendo vitia, et acquirendo virtutes, specialiter ad parentes, filios, conjugatos et servos.

Igitur si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens (Ambr.) Hoc est, miserabilis est in comparatione vestra illa quæ erga istos est sollicitudo, qui jam Christo secundum promissionem surrexistis, quos convenit, expletis his omnibus sollicitis esse de cœlestibus, et illam quæ in cœlis est commemorationem imitari, ubi Christus in dextera Dei residere dignatus est, habitus ut dicam magnum assecutus est honorem. (Aug.) Nondum utique surreximus sicut Christus, sed tamen secundum spem, quæ in nobis erga illum sive in ipsum est jam nos cum illo surrexissse testatus est. Unde etiam dicit :

(Tit. iii) : *Secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, tanquam jam data esset eadem salus, alio quippe loco dilucidissime dicit, spe enim salvi facti sumus. Commutatio vero, quæ corruptionem non habebit, sanctorum erit; illorum erit qui modo habent resurrectionem spiritus, de qua resurrectione dicit Apostolus : Si autem resurrexistis cum Christo quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextra Dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ terrena sunt; mortui enim estis et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo;* quomodo morimur secundum spiritum et resurgimus secundum spiritum, sic postea morimur secundum carnem, et resurgimus secundum carnem. Quæ est prima mors? non facere quod faciebas, non credere quod credebas. Idolls serviebat, unum Deum cognovit, mortuus est in idololatria, resurrexit in fide. Ebriosus erat, sobrius est; mortua est ebrietas, resurrexit sobrietas, omnia ergo facta mala quæ desinimus facere quasi mors in nobis; tunc enim aliquid desiderio nostro non deerit, quando omnia in omnibus Deus erit: talis finis non habet finem: nemo ibi moritur, quo nemo pervenit nisi huic sæculo moriatur, non morte omnium, qua corpus ab anima deseritur, sed morte electorum, qua etiam cum in carne mortali adhuc morietur cor sursum ponitur: *Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* (Ambr.) Et quoniam contrarium quendam esse modum videbat illis qui super terram commemorabantur, dicit ut illa saperent quæ in cælis sunt. *Mortui enim estis et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* (Aug.) Hinc fortasse dictum est: *Valida est sicut mors dilectio* (Cant. viii), hac enim dilectione fit ut in ista adhuc corruptibili carne constituti moriamur huic sæculo, et vita nostra cum Christo abscondatur in Deo, imo ipsa dilectio est mors nostra sæculo, vita cum Deo, si enim mors est, quando de corpore anima exiit, quomodo non est mors quando de mundo amor noster exiit? valida est ergo ut mors dilectio, quid ea validius qua vincitur mundus. (Ambr.) Mortui, inquit, estis præsentis huic vitæ, hoc enim natura sustinebit, sed resurrexistis: etenim et hoc in Christo effectum est, ut et in nobis fiat, de quibus nulla poterit esse ambiguitas, sed incertum est hoc interim, eo quod nec ipsum videmus Christum. In Dei ergo virtute, qui et hoc ipsum perficit, et cum ipso in Christo, qui horum est primitiæ, qui interitum non videtur, sed nec illud videtur quod futurum est. (Greg.) Sancti igitur viri ab importunitate desideriorum corporalium, a tumultu inutilium curarum a clamore perstreptentium perturbationum, semetipsos sacri verbi gladio mortificare non desinunt. Atque intus ante Dei faciem in sinu mentis abscondunt. Unde recte per Psalmistam dicitur: *Abscondes eos in abdito vultus tui a conturbatione hominum* (Psal. xxx), quod quamvis perfecte postmodum fiat, etiam nunc ex magna parte agitur, cum a temporalium desideriorum tumultibus delectatione in interiora rapiuntur, ut mens eorum dum in amorem Dei tota

tenditur, nulla inutili perturbatione laceretur. Hinc est quod Paulus per contemplationem mortuos et quasi in sepulcro absconditos discipulos viderat, quibus dicebat: *Mortui enim estis et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*, qui ergo mortem querit, gaudet dum sepulcrum invenit: quia qui mortificare se appetit, valde ad inventam requiem contemplationis hilarescit. Ut extinctus mundo lateat, et cunctis externarum rerum perturbationibus intra sinum se intimi amoris abscondat. Quid ergo? *Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos cum ipso apparebitis in gloria.* (Ambr.) Sed ait, ubi ille de cælo apparuerit, qui est principatus immortalitatis vitæ vestræ, apparebitis et vos in iisdem, æternæ vitæ et futuræ gloriæ fructum assecuti: sic et ejiciens illam conversationem quæ sub lege est, per illa quæ futura sperantur, egreditur iterum ad exhortationem, et ostendens quoniam non solum inconveniens illis sit peccare, eo quod non sint sub lege, sed multo magis eis aptum sit illa quam veritatis sunt perficere, si tamen consequentia illa agere voluerint quæ per Christum fieri sperantur.

Mortificate igitur membra vestra quæ sunt super terram. Quia immortales post resurrectionem affecti, peccare ultra non poterimus, mortales vero acquiritur, ut peccent. Sicut ergo ex divotissimis membris peccatorum compositum mortalem hominem supponit, propter quod et mortales talia agere possint. Nam dixit *membra quæ sunt super terram*, ut dicat actus praves quos solent mortales sequi. (Aug.) Mortificatis ergo istis membris resurgimus in fide prius, quomodo autem præcedit mors secundum spiritum resurrectionem quæ est secundum spiritum, sic præcessura est mors secundum carnem resurrectionem quæ futura est secundum carnem. *Fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus.* (Hier.) Neque enim beatus Apostolus ad abscessionem manuum aut pedum, aut genitalium inimici nos præceptione compellit, sed corpus peccati, quod utique constat ex membris, quanto citius destrui zelo perfectæ desiderat sanctitatis, de quo corpore alibi, *ut destruat, inquit, corpus peccati* (Rom. vi), et quæ sit ejus destructio consequenter exponit, *ut jam, inquit, non serviamus peccato*, a quo etiam se liberari cum ejulatu postulat dicens: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii.) Hoc itaque peccati corpus multis vitiorum membris probatur exstructum et ad ejus atinet portionem, quidquid vel factum vel dictum vel cogitatione peccatur; cuius membra rectissime super terram esse dicuntur. Non enim possunt hi qui utantur eorum ministerio veridice profiteri, *nostra autem conversatio in cælis est*, hujus igitur corporis in hoc loco Apostolus membra describens, *mortificate, inquit, membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus.* Primo itaque loco fornicationem credit infereendam

quæ carnali commistione perficitur. Secundum etiam membrum *immunditiam* nuncupavit, quæ nonnunquam absque ullo mulieris tactu vel dormientibus, vel vigilantibus per incuriam incircumspectæ mentis obrepit, et ideo notatur ac prohibetur in lege, quæ immundos quoque non solum sacrarum carniū participatione privavit, verum etiam ne contactu suo sancta polluerint a castrorum jussit congregatione secerni dicens: *Anima quæcunque comederit de carnibus sacrificii salutaris, quod est Domini, in qua est immunditia, peribit coram Domino, et quidquid tetigerit immundus immundum erit (Levit. vii)*. In Deuteronomio quoque: *Si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus est somnio, egredietur extra castra, et non revertetur priusquam lavet aqua, et post solis occasum regredietur in castra (Deut. xxiii)*. Deinde tertium peccati membrum *libidinem* ponit, quæ in recessibus animæ coalescens accedere culpam sine passione corporis potest: libidinem enim ab eo quod libeat dictam esse non dubium est. Posthæc de majoribus peccatis ad minora descendens, quartum intulit membrum *concupiscentiam malam*, quæ non solum ad prædictam immunditiæ passionem, verum etiam ad omnes noxias cupiditates generaliter refertur potest, quæ corruptæ tantummodo voluntatis est ægritudo, de qua Dominus in Evangelio, *qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendam eam, jam mæchatus est eam in corde suo*. Multo enim majus est etiam tunc mentis lubricæ desiderium continere, cum ei illecebrosi aspectus offertur occasio; quibus manifestissime comprobatur ad perfectionem puritatis, castimoniam continentiae corporalis solam non posse sufficere, nisi ei etiam mentis integritas addatur. Post quæ omnia novissimum corporis illius membrum, et *avaritiam*, inquit, procul dubio ostendens, non solum ab appetitu rerum alienarum animum continentum, verum etiam propria magnanimitate contemnenda. Hoc enim et in Actibus apostolorum fecisse legitur credentium multitudo, de qua dicitur: *Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una, nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dixerat, sed erant illis omnia communia: quotquot enim possessores agrorum erant aut domorum, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant et ponebant ante pedes apostolorum: dividebatur autem singulis prout cuique opus erat (Act. iv)*. Et ne ad paucos pertinere videretur ista perfectio, avaritiæ simulacrorum servitatem esse testatus est: nec immerito. Quisquis enim non communicat necessitatibus egenorum, et pecuniæ suæ quam infideli tenacitate conservat, Christi præcepta postponit, idololatriæ crimen incurrit, anorem scilicet materiam mundialis divinæ præferens charitati. (Ambr.) Notandum quod idolorum culturam avaritiam vocavit, quasi quæ a similitudine Dei eos possit divellere: nec enim possibile est ut quis se a pravis negotiis absteineat, qui plus habendi cupiditate tenetur. (Aug.) Ideo avaritiæ ido-

lorum servituti comparat, et *avaritia*, inquit, *quæ est idolorum servitus*, quem sensum beatus Cyprianus sic exaggeravit in Epistola ad Antonium, ut eorum peccato qui tempore persecutionis per libellos se thurificaturos professi erant, avaritiæ comparare non dubitaret, et tamen cum manifestissimum sit multo gravius peccare scientem, quam nescientem, vellem mihi aliquis diceret, si quis hæresim incurrat nesciens quantum malum sit, et alius ab avaritia non recedat sciens quantum sit malum, quis enim sit pejor? possum etiam ita proponere, si alius nesciens in hæresim irruat, et sciens alius ab idololatria non recedat; quia et Apostolus dicit: *Avaritia, quæ est idolorum servitus*. (Serap.) Neque hoc silendum arbitror, quod sicut fornicationis genera sunt tria; primum quod per commistionem sexus utriusque perficitur, secundum quod absque femineo tactu, pro quo ter patriarchæ Judæ filius a Domino percussus legitur, quod in Scripturis sanctis immunditia nuncupatur, super quo Apostolus (I Cor. vii): *Dico autem inuuptis et viduis, bonum est illis si sic permanerint sicut et ego: quod si se non continent nubant, melius est enim nubere quam uri*; tertium quod animo ac mente concipitur, de quo Dominus in Evangelio: *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mæchatus est eam in corde suo (Matth. v)*; ita philargyriæ genera sunt tria: primum renuntiantes divitiis ac facultatibus suis spoliari non sinit: secundum quod ea quæ a nobis dispersa sunt, vel indigentibus distributa, resumere nobis majore cupiditate persudet: tertium quod ea quæ ne antea quidem possidemus desiderare vel acquirere compellit. Et ut ostenderet quoniam non potest quis ista sine noxa facere: *Propter quæ, inquit, venit ira Dei super filios diffidentie*. (Ambr.) Non solum nos peccare absurdum est, sed et resurgentes si deliquerimus poenam necessariam expectabimus. *In quibus et vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis*. Dudum quidem agebantur a vobis, quando cum præsentī vita totam spem vestram dimetiebatis nihil amplius expectantes. *Nunc autem deponite et vos omnia*. Jam ultra secundum illā vivere vos non convenit, qui maxime in immortalitate eritis, in qua consistere nunc in formam existimamini, sed discedendum nobis est ab his omnibus, et deponere debemus iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. (Serap.) Sciendum autem quod iræ tria sunt genera, unum quod exardescit intrinsecus; aliud quod in verbum et opus effectumque prorumpit, quod odium nuncupatur, de quibus et Apostolus, *Nunc autem deponite*, inquit, *et vos omnem iram et indignationem*: tertium quod non ut illa fervens ad horam digeritur, sed per dies et tempora reservatur, quod annorum centum dicitur, quæ omnia æquali sunt a nobis horrore dampnanda. Quapropter si illam summam divini præmii cupimus adipisci de quo dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v)*, non solum hæc e nostris actibus amputanda est, sed etiam de intimis animæ radici-

bus exstirpanda. Non enim valde proderit iracundiæ cohibitus furor in verbo, nec in effectum prolatus, si illam arcanis pectoris nostri Deus, quem secreta cordium non latent, inesse perspexerit: radices enim vitiorum potius excidi præcipit Evangelicus sermo, quam fructus, qui proculdubio evulsis fomitibus nequaquam ulterius pullulabunt: atque ita mens poterit jugiter in omni patientia et sanctitate durare, cum hæc non de superficie operationis et actuum, sed de cogitatione fuerint evulsa penetrabilibus, et idcirco ne homicidium perpetretur, ira odiumque succiditur, sine quibus homicidii crimen nullo modo valebit admitti. *Qui irascitur enim fratri suo, reus erit iudicio (Math. v)*; et: *Qui odit fratrem suum, homicida est (I Joan. III)*, in eo scilicet quo eum corde cupiat interire, cuius criminem propria manu, vel telo apud homines minime fundisse cognoscitur, affectu iræ homicida pronuntiatur a Domino, quia non solum pro operationis effectu, sed etiam pro voluntatis ac voti unicuique aut præmitti reddet aut pœnam. (*Albert.*) Hinc item Apostolus dicit scribens ad Ephesios: *Omnis amaritudo et ira et indignatio et clamor et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia (Ephes. v)*. Hic ostendit pro quibus contristetur Spiritus sanctus, et relinquat cor in quo habitabat per charitatem et modestiam. Amaritudo contraria est suavitati, et dulcedini sancti Spiritus; furor vero insipiens ira est, et ferverescens in ima perturbatio; indignatio ex superbia nascitur, cum aliquem iudicamus indignum, et ideo eum nolumus sustinere: ira autem est cuius amaritudo et furor et indignatio species sunt, quæ furore restincto desiderat ultionem, et eum quem nocuisse putat, vult lædere. Unde nobis omnis amaritudo et furor et ira et indignatio, et clamor tollendus est. Post hæc omnia recte clamor quoque et blasphemia prohibentur in nobis, quia qui semel fuerit furore superatus, sæpe erumpit ad clamorem et turbide fremens ventilatur in modum folii. Blasphemia est, cum de Deo falsa finguntur, aut in fide catholica hæretica pravitate deceptus errare quis probatur. Novissime addidit hæc vitia *cum omni malitia* a nobis esse tollenda: malitia est quicquid virtuti contrarium est, quæ alio nomine vitium dici potest. *Nolite mentiri in invicem. (Ambr.)* Non dixit alterutrum, sed *in invicem*, hoc enim vult dicere, quoniam non est justum ut cum simulatione vobis narretis, sed sincera mente, et quoniam membra nominavit, actus seipsum sequentes adjicit: *Exspoliantes vos veterem hominem cum actibus ejus*. Ex integro, inquit, convenit vos mortalem deponentes hominem deponere etiam et actus consequentes illum. *Et induite novum eum, qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem ejus, qui creavit eum*. Consentanea agere debetis huic novo quem induiti estis renovati et facti secundum imaginem ejus, qui istius recreationis vobis auctor exstitit, ut dicat Christi: itaque enim inconvertibiles manere vos in bono per omnia convenit, hoc enim vobis in futuro aderit,

A pro possibilitate in præsentī vita: deinde et ostendens hujus recreationis bonum: *Ubi non est Gentilis et Judæus, circumcisio et præputium, Barbarus et Scythæ, servus et liber, sed omnia et in omnibus Christus*. At ubi, inquit, in illa transformatione constiterimus, ultra non erit discretus Judæus et Gentilis. Nam circumcisionis et præputii discretio interempta est, eo quod immortales sumus effecti: ita ut neque barbarus neque liberi neque servi poterint ulterius perspicere, Christo in omnibus apparente, ad cuius similitudinem immortalitate potiemur: illos ergo qui hujusmodi induiti sunt hominem et in illo sunt effecti secundum formam, quæ conveniunt vult observare. (*Aug.*) Si ergo Spiritu mentis renovamur, et ipse est novus homo, qui renovatur in agnitione Dei secundum imaginem ejus qui creavit eum, nulli dubium est non secundum corpus, neque secundum quamlibet partem animi, sed secundum rationalem mentem, ubi potest esse agnitio Dei, hominem factum ad imaginem ejus qui creavit eum; secundum hanc autem renovationem efficiuntur etiam filii Dei per baptismum Christi, et induentes novum hominem, Christum utique induimus per fidem. Quis est ergo qui ab hoc consortio feminas alienat, cum sint nobiscum gratiæ cohæredes? et alio loco idem Apostolus dicat (*Gal. III*): *Omnes enim filii Dei estis per fidem in Christo Jesu: Quicunque enim in Christo baptizati estis Christum induistis. Non est Judæus neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus neque femina: omnes enim vos unum estis in Christo Jesu*. Nunquidnam igitur fideles feminae sexum corporis amiserunt? sed quia ibi renovantur ad imaginem Dei ubi sexus nullus est, ibi factus est homo ad imaginem Dei ubi sexus nullus est, hoc est, in Spiritu mentis suæ. Sicut enim post lapsum peccati homo in agnitione Dei renovatur secundum imaginem ejus qui creavit eum, ita in ipsa creatione creatus est antequam delicto veteresceret, unde rursus in eadem agnitione renovaretur; ista renovatio reformatioque mortis secundum Deum vel secundum imaginem Dei: sed ideo dicitur secundum Deum, ne secundum aliam creaturam fieri putetur. Ideo autem secundum imaginem, ut in ea re intelligatur fieri hæc renovatio ubi est imago Dei, id est, in mente. Non itaque sic intelligamus, secundum imaginem ejus qui creavit eum, quasi alia sit imago secundum quam renovatur, non ipsa quæ renovatur.

Induite ergo vos sicut electi Dei sancti et dilecti viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam. (*Hier.*) Et de sponsa dicitur in psalmo: *Adstitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate (Psal. XLIV)*. Quid hac varietate pulchrius? de qua et Job loquebatur, *Quis dedit mulieribus texturæ sapientiam, aut varietatis disciplinam?* (*Job. xxxviii*) et pontifex semel in anno, quando pro populo adolebat incensum, et ingrediebatur in sancta sanctorum, variis vestibus utebatur. Certe si divitiæ varietatem vestium et non

sanctitas faceret diversitatem virtutum, Pharao et Nabuchodonosor hæc vestimenta habuisse scriberentur, et non Joseph, qui sub peregrino et pastorali patre vestes discolores et regias habere non poterat. (Ambr.) Per omnia ista suasit ut illam quæ invicem est charitatem in nobis custodiamus, charitatis enim opera sunt ista, et permanens in iisdem adjicit: *Supportantes invicem et donantes vobismetipsis si quis adversus aliquem habet querelam*, et exemplo illis suadere cupiens ait: *Sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos*. Deinde ad confirmationem dictorum super omnem hanc charitatem compendiose dicere vult, charitatis habete diligentiam, et ex qua horum directio efficitur, et ostendens charitatis utilitatem adjicit: *Quod est vinculum perfectionis*. Etenim, inquit, in futuro sæculo, ac ubi constituerimus, in illud quod præceptum est adhuc, id est charitate, colligati in invicem, permanebimus, nullam separationem ulterius sustinentes: tenebimur vero in concordia illa quæ erga alterutrum est idipsum alterutrum. *Et pax Christi exsulet in cordibus vestris*. Sciens enim beatus Paulus quoniam charitate manente omnia facile diriguntur, illis vero quæ contraria sunt tenentibus nihil efficitur ex illis quæ conveniunt, omni loco de charitate multum facere videtur sermonem, et ostendens exhortationis utilitatem adjicit. *In qua et vocati estis in uno corpore, et grati estote*. Unum quoddam corpus per regenerationem facti sumus: evidens est autem quoniam in pace sumus vocati, eo quod nec corpus sibi ipsi unquam scit dissentire. Ita convenit vos ob hanc ipsam vocationem operibus gratos habitu vos ostendi, custodientes illam erga alterutrum integram vocationem. *Verbum Christi habitet in vobis abundanter*. Ditissime sit, inquit, in vobis larga Christi doctrina, quemadmodum in omni sapientia docentes et commoventes vosmetipsos. Sic illorum assiduam habete memoriam ut semper videamini vosipsos docere et admonere consequentem eis doctrinæ conversationem ostentantes; sic enim erit ditissima in vobis ejus doctrina, si semper hæc eadem cogitantes in vestro sensu eam custodire volueritis. Nam quod dixit *in omni sapientia*, sapientiam vocavit illum intellectum qui de istis est: *Psalms, hymnis, canticis spiritalibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo*. Semper, inquit, in sensu vestro gratias agite Deo pro quibus talia præstitit vobis. *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu facite, gratias agentes Deo Patri per ipsum*. Et quodcumque, inquit, aut dicitis, aut agitis, intuentes in Christo, debitam gratiarum actionem Deo et Patri referre properate pro illis quæ per Christum vobis sunt præstita: etenim in psalmis et hymnis et canticis spiritalibus gratiarum actionem vocavit, hoc dicens, in cordibus vestris gratias agite Deo, aut quodcumque aut dicitis aut agitis, sic et dicite et agite sicut justum est dicere illos, qui talia assequi digni sunt habiti. Hæc enim est vera gratiarum actio: deinde et in hac parte imitans illa quæ ad Ephesios scripserat verti-

tur ad specialem consolationem dicens: *Mulieres subditæ estote viris sicut oportet in Domino*. Uxores jubet subditas esse maritis. *Viri diligite uxores vestras, et nolite amari esse ad illas*. Viros admonet diligere suas uxores nec molestas erga illas versari. *Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino*. Suadet filiis ut obaudiant parentibus. *Patres nolite ad indignationem provocari filios vestros ut non pusillanimes fiant*. Patribus suadet ut non superflue tristrent filios suos. *Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum: quodcumque facitis ex animo operamini sicut Domino et non hominibus, scientes, quod a Domino accipietis retributionem hæreditatis, Domino Christo servite*. Jubet et servos obedire suis dominis insipientes in illam mercedis remunerationem, quæ a Deo illis retribuetur pro fideli servitio, et ita facite sicut et justum est facere eos, qui a Deo sibi mercedem tribui expectant. Non sicut hominibus servientes, sed sicut illi a quo et mercedem vicissim sibi tribui expectant quibus adjicit: *Qui enim injuriam facit, recipiet id quod inique gessit et non est personarum acceptio apud Deum*. Quoniam etsi aliqua ratione injuste eos domini affligere voluerint, non erunt innoxii, Deo scilicet nullius personam aut accipientem, aut reverentem.

CAPUT IV.

Dominos instruit Apostolus; et commendat se orationibus Colossensium, ostendens quomodo se ad infideles habere debeant; et ponitur Epistolæ conclusio per salutationem.

Domini, quod justum est et æquum servis præstate, scientes quod et vos Dominum habetis in cælo. (Amb.) Et dominis suadet ut illud quod concedet servis tribuant, humane erga eos agentes et in opere dilectionem illis præbentes, et diligentiam illorum adhibentes, prout potest, et veniam illis delinquentibus tribuant, cum eos peccare acciderit, hoc enim dicit justum et æquum, ut non æquales sibi eos esse existiment: fieri enim potest quando ut serviant servi, et cum integro serviant effectu. Tanta scripsit; suadet autem et his hæc custodire illa memoria, quia et ipsi sint sub Domino illo qui in cælis est: et iterum ad communionem vertitur, et ait: *Orationi instantes, vigilantes in ea in gratiarum actione*. Præcepit sobria mente assidue orare, atque gratias agere pro illis bonis quæ sibi sunt a Deo tributa. *Orantes simul et pro nobis ut Deus aperiat nobis ostium verbi loqui mysteria Christi, propter quod et ligatus sum, ut manifestem illud sicut convenit loqui me*. Sed et pro nobis, inquit, orate ut cooperetur nobis Christus, et docere omnes possimus illam quæ in Christum est veritatem, pro quo et alligatus sum ad præsens. *In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimentes*. Cum prudentia, inquit, illis qui extranei sunt a fide disceptamini, præsens tempus prout conveniens est vobis abutentes, eo quod ille qui comparat aliquid, ad usum suarum utilitatum illud com-

parat. Hoc voluit dicere : præsentî tempore, in quo mala abundant, pro virium vestrarum qualitate illud agere properate quod vobis expedire cognoscitis, ut et mercedes vobis in futurum pro hac conversatione provideatis pro quibus in præsentî sæculo commoramini. *Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo vos oportet unicuique respondere.* Properate, inquit, illa quæ prudentiæ semper plena sunt proloqui, considerantes quod oporteat unicuique dare responsum, convenienter disputantes, ita ut magis donum aliquid ex vestris sermonibus perfici videatur, his adjecit.

Quæ circa me sunt omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater et fidelis minister et conservus in Domino, quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa vos sunt, ut consoletur corda vestra cum Onesimo charissimo et fideli fratre, qui est ex vobis : omnia quæ hic aguntur nota facient vobis. Propterea a me directus est cum Onesimo fratre, qui a vobis venerat, ut nota vobis faciant quæ erga nos sunt et oblectent vos per suum adventum, omnia quæ hic aguntur manifesta facientes vobis. *Salutat vos Aristarchus concaptivus meus et Marcus cænsobrinus Barnabæ de quo accepistis mandata ; si venerit ad vos, excipite illum.* Deinde salutatur eos ab Aristarcho, quem et captivum suum edicit esse, utpote colligatum sibi, et a Marco quem nepotem dicit esse Barnabæ, de qua etiam mandatum eos accepisse edicit, ita ut venientem eum recipiant : dicit autem eis accepisse mandatum non ab aliquo, neque a se, sed ab illo qui prædicaverat eis Evangelium, neque a se, quod fieri quidem non poterat eo quod necdum viderat eos. *Et Jesus qui dicitur justus, qui sunt ex circumcissione, hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.* Salutatur eos et ab Jesu qui cognominatur justus, hos solos dicit de illis qui ex circumcissione crediderunt, cooperarios sibi esse in Evangelio, quos et solatium sibi præbuisse dixit : *Salutat vos Epaphras qui ex vobis est servus Christi, semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut stetit perfectus et replatus in omni voluntate Dei, testimonium enim illi perhibeo quod habet multum laborem pro vobis et pro his qui sunt Laodiciæ et qui Hierapoli.* Deinde salutatur eos ab Epaphra qui prædicavit eis, dicens multam sol-

licitudinem eum habere de eis, ita ut oret, ut firmi permaneant in fide ? Dicit enim Apostolus testimonium perhibere eis quoniam sollicitudinem de illis haberet, nec non et illis qui in Laodicia sunt et in Hierapoli. *Salutat vos Lucas medicus charissimus et Demas.* Salutatur eos et a Luca medico qui Evangelium conscripsit, nec non et Dema. Deinde scribit eis : *Salutate fratres qui sunt Laodiciæ et Nympham, et quæ in domo ejus est, ecclesiam.* Salutatur, inquit, illos qui in Laodicia sunt et Nympham cum omnibus suis qui in domo ejus sunt, et adjecit : *Et cum lecta fuerit Epistola apud vos, facite ut in Laodicensium Ecclesia legatur, et eam quæ Laodicensium est, vos legatis.* Itaque hanc Epistolam postquam ab illis fuerit lecta, legi et in Laodicensium Ecclesia præcipit. Dicit autem eis ut et illam quæ ex Laodicia est legant, non quia ad Laodicenses scribit. Unde quidam falsam Epistolam ad Laodicenses ex nomine beati Pauli confingendam esse existimaverunt, nec enim erat vera Epistola. Estimaverunt autem quidam illam esse, quæ in hoc loco est significata. Apostolus vero non Laodicenses dicit, sed ex Laodicia quam illi scripserunt ad Apostolum, in quam aliqua reprehensionis digna inferebantur, quam etiam hac de causa jussit apud eos legi. Ut ipsi reprehendant seipsos discentes quæ de illis sunt scripta ; et propter hoc, ut datur intelligi, neque scribere eis dignum existimavit : sed illam quæ ad Colossenses scripta erat, legi et apud illos præcepit ut bonorum pariter suscipiant monitionem et in melius convertantur, eo quod sic reprehensi sunt a Paulo et neque scripta ab eo percipere digni fuissent existimati. Deinde dicit ad eos. *Et dicite Archippo : Vide ministerium quod accepisti in Domino ut illud impleas.* Deinde dicit eis, dicite Archippo ut ministerium quod accepit impleat. Ut autem eis ex litteris existimare apud Laodicenses, id est, degens ministerium doctrinæ commissum habere videbatur, his adjecit : *Salutatio mea manu Pauli.* Quoniam sua manu salutationem scripsit dicens : *Memores estote vinculorum meorum.* Hoc est, ad meam imitationem etiam pro veritate pati nolite pigrescere. Adjecit consuetam conclusionem : *Gratia vobiscum amen.* In hac designatione Epistolæ consummationem fecisse videtur.

LIBER VICESIMUS UNUS.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM I AD THESSALONICENSES.

ARGUMENTUM.

Beatus Apostolus Paulus peragrabat diversas civitates prædicans fidem que in Christo est : divina vero monitus revelatione venit ad civitates Macedoniæ : exinde vero venit et Thessalonicam, sicut est cautissime discere ex libro Actuum apostolorum, prædicavit ergo inter cæteras etiam Thessalonicensibus pietatis doctrinam. Adversariis vero super hoc

D indignantibus, evenit ut multa pateretur, id est, Apostolus, in eadem civitate Thessalonicensium in qua et illi qui crediderunt Christo multa sustinuerunt mala a contribulibus suis, ita ut cogereetur beatus Apostolus a Thessalonica discedens Athenas proficisci : pertimescens vero de illis qui crediderant, ne forte atrocitate adversariorum impulsus a suo deviarent proposito, coactus Timotheum misit ad eos

simul ut et illa quæ gesta fuerant disceret, et fidelium animos tam sua præsentia confirmaret, quam etiam ex oratione salubri moneret in fide persistere, qui etiam cuncta illa implens quæ sibi a beato Apostolo fuerant injuncta, reversus ad eum nuntiavit ei quoniam multa ab adversariis perpassi mala sustinuerint, nec a fide discesserint. Inter cætera vero nuntiavit ei esse aliqua apud illos, quæ corrigi debeant. Hæc a Timotheo discens Apostolus scribit ad Thessalonicenses primam hanc Epistolam, laudans eos quod in adversis rebus ita fideliter sustinuerunt pro fide decertantes; instruit vero eos et de illis, quæ apud eos inconvenienter geri cognoverat. Omnia vero avidissime ex illa interpretatione, quæ per partes fit, melius agnoscere poterimus.

CAPUT PRIMUM.

Apostolus agit gratias de Thessalonicensium bona inchoatione, et diffusione hujus bonitatis.

Paulus et Silvanus, et Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium. (Aug.) Judæorum proprie synagoga dici solet, quamvis et Ecclesia dicta sit: nostram vero Apostoli nunquam synagoga dixerunt, sed semper Ecclesiam, sive discernendi causa, sive quod inter congregationem, unde synagoga, et convocationem, unde Ecclesia nomen accepit, distet aliquid, quod scilicet congregari et pecora solent, convocari autem magis est utentium ratione, sicut sunt homines. *In Deo Patre et Domino Jesu Christo gratia vobis et pax.* (Ambr.) Hoc in loco vel maxime ostendit, quoniam *gratia vobis* sic ponit, sicuti nos in præscriptione Epistolæ solemus salutem ponere: posuit vero et *in Deo Patre* sicut et nos scribere consuevimus in Domino. *Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione memores operis fidei vestræ et laboris et charitatis et sustententiæ spei Domini nostri Jesu Christi ante Deum et Patrem nostrum.* Et gratias, inquit, agimus pro vobis, et sine intermissione pro vobis oramus: memores enim sumus illa quæ pro fide estis operati et laborem illum, quem pro charitate Christi sustinulstis, et tolerantiam quam in tribulationibus ipsis operibus ostendistis, propter illa quæ sperant vobis adesse pro illa quam in Christum habetis, fide. Bene autem adjecit, *coram Deo et Patre nostro*, ut dicat: placite Deo ista faciatis, ita ut videatur fides illa, quæ erga Christum est, et affectus ille, secundum Dei fieri voluntatem, et docens eos quoniam juste omnia pro fide sustinent.

Scientes fratres dilecti a Deo electionem vestram, quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed in virtute et in Spiritu sancto et in plenitudine multa. Scitis, inquit, quemadmodum electi estis, hoc est, quemadmodum ad fidem accessistis, non puris sermonibus nostris credentes. Nec enim dicebamus tantum, sed et miracula magna et gloriosa per virtutem Spiritus effecta, ex quibus confirmabimini de his quæ a nobis ad vos dicebantur. Itaque ergo quæ cognovistis cautissime illa cum justitia retinete, neque ab illis quæ vobis accidunt ma-

illis a vestro discedatis proposito, deinde et ex illis quæ erga se erant suadens illis adjecit: *Sicut scitis quales fuerimus in vobis propter vos.* Sed et illa quæ erga nos sunt optime recognoscitis, in quibus et ipsi fuerimus pressuris, et quanta fuerimus vestri causa perpassi: bene posuit propter vos, ut eos magis ad reverentiam invitaret: si enim ipse pro illis patiebatur, multo magis illi ipsi pro se pati justa ratione debebant; quod et cum veritate dictum majus eos adhortari videbatur: amabilis etenim tunc est vel maxime laus, quando non fuerit gratis alicui tributa, sed ex præcedentibus negotiis animum ad virtutes soleat excitare. *Et vos imitatores nostri facti estis, et Domini.* Nam quia dixerat et illa quæ ab illis similiter erant, existitisse, valde poterant suadere eos ut inde fidem permanerent. Unde optime et Domini faciens commemorationem majorem fecisse videtur exhortationem, siquidem in pressuris non solum imitari apostolos videtur, sed et ipsum Dominum: deinde et manifestam facit imitationem cum dicit: *Suscipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti.* Passus est, inquit, Dominus pro nobis per crucem salutem nobis expediens, et ipsi pro illa fide quæ in eum est tribulationem sustinentes, ut sciat et nos et Deum imitari, quoniam illa quæ tristia erant ita sustinulistis cum gaudio, non graviter illa ferentes quæ vobis accidebant, sed bono animo fuistis ob illa bona, quæ hinc vobis retribui expectantur. Et bene adjecit dicens: *Spiritus sancti*: nec enim erat aliter gaudere illos qui ad præsens tristabantur pro illis qui necdum videbantur, nisi illa miracula, quæ a Spiritu fiebant firmam illis fidem de futuris præparant, ut ad illas virtutes insipientes facile ferre possint illa, quæ in præsentem tristitiæ plena esse videbantur, et augens in laudem eorum illa quæ ad exhortationem illorum illis ipsis poterunt convenire, *Ita ut, inquit, steteris forma omnibus credentibus in Macedonia et Achaia.* Vos enim insipientes illi qui in Macedonia sunt et Achaia, et credunt et sustinent persecutionem erubescerent ne dissimiles vobis in hoc sæculo videantur, et quodam modo formæ exstiterant illorum qui se non viderant. *A vobis enim diffamatum est verbum Domini non solum in Macedonia et Achaia, sed et in omni loco fides vestra quæ ad Deum exivit.* Verbum Dei hoc in loco non fidem dicit, nec enim fides ab illis accepit principium, sed omnes, inquit, cognoverunt quanta pro fide passi estis, et omnes fidei vestræ firmitatem mirantur, ita ut et alteros adhortentur; et abundantius illa ipsa constringens ait: *Ita ut non necesse habeamus loqui aliquid: ipsi enim de nobis annuntiant qualem introitum habuerimus ad vos et quomodo conversi estis ad Dominum a simulacris, servire Deo vivo et vero et expectare filium ejus de cælis, quem suscitavit ex mortuis Jesum, qui eripiet nos ab ira ventura.* Nec enim indigemus ubique cognita sunt omnibus illa quæ erga vos facta fuerunt, ita ut nulla sit invidia referentibus quemadmodum suscepti sumus a vobis cum celeritate, hoc enim dicit, qua-

lem introitum habuimus ad vos, et quemadmodum nostris placitis doctrinis, discessistis quidem a simulacrorum cultura, recognovistis vero vestrum Dominum, qui et vere vivit et est Deus verus : credidistis autem et illis quæ de Jesu dicta sunt vobis, quoniam resurrexit a mortuis, ut omnes nos qui in eum credimus ab expectata liberet poena, et quoniam de cælo veniet omnibus nobis beneficia præstans. Bene autem primum dixit adventum ejus de cælo, deinde resurrectionem, et quidem cum ordine id secundum esse videretur, eo quod ad fidei confirmationem illud vel maxime erat dignum, quod de cælo sit in fine sæculi appariturus gloria. Notandum est autem quoniam in simulacrorum abdicatione Deum vivum et verum esse asseruit, ut e contrario ostendat simulacra neque vivorum, neque verorum esse deorum, sed tantum quia falso nomine id dicatur. Igitur ubicunque vocem hanc inveneritis, scire vos convenit, quoniam neque de Patre ad interceptionem dici possit Filii, neque de Filio ad interceptionem dici possit Patris : similiter et Patrem, et Filium Deum apud omnes pios esse creditum. Dicens autem ista ad exhortationem eorum memoratur ultra et illa quæ secundum se sunt, illa vel maxime dicens quæ illi ipsi apud se facta esse sciebant, et ut illa quæ de se erant cum illis commemorans, suaderet illis non cedere tristitiæ.

CAPUT II.

Consolatur suos in adversis per conformitatem ad ipsum atque ad Ecclesiam Hierosolymorum.

Ipsi enim nostis fratres introitum nostrum qui fuit ad vos, quoniam non inanis fuit, sed ante passi et contumeliis affecti, sicut nostis in Philippis, fiducialiter egimus in Deo nostro, loqui ad vos Evangelium Dei in multa solitudine. (Ambr.) Scitis, inquit, quoniam non absolute, nec fortuito ad vos venimus, sed licet multa mala Philippis passi fuerimus, tamen non defuimus ad vos venientes cum fiducia prædicare vobis pietatem, et quidem cum multa nobis a dextris incumberet necessitas : bene autem dixit, quia in Deo fiducialiter gessimus, ne sibi videretur ipsam fiduciam ascribere, ideoque eam cooperationi divinæ ascripsit. Demirandum est autem et illud, quod dixit Apostolus, quoniam non fuit inanis introitus noster, eo quod multa erat ante passus, quasi ergo qui in passionibus ipsis lucrum sibi collocet, dum nihil existimat se inane facere, quando et pati eum contigerit ob pietatem : et quoniam dixit passiones, dicit etiam et doctrinæ modum : *Consolatio enim nostra non ex errore, neque ex immunditia, neque ex dolo, sed sicut probati sumus a Deo ut crederetur vobis Evangelium, sic loquimur non tanquam hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.* Consolationem vel exhortationem hoc in loco vocat doctrinam, sic enim vos, inquit, docuimus non sicut illi solent docere, qui seducere volunt illos quos docent, aut aliquid illis referre non verum, qui et dolo sæpe illa quæ dicunt occultant, sed dogma verum et plurima præ-

ditum cautela et munditia, quod et probabit et nobis creditum esse videtur, unde et ipsi probatione consequenter perstetimus, agentes, sicque illud cum fiducia dicentes, sicuti conveniebat eos facere, qui non hominibus placere student, sed Deo, qui mentem cautissime cognoscit : hæc vero universa conjunxit ut ostendat quoniam justa ratione fiducia est abusus : persistens vero referre illa quæ secundum se sunt ad edocendos eos edicit :

Nec enim aliquando in verbo adulationis fuimus sicut ipsi scitis. Econtrario etenim dicebamus, quod illi qui pie vivere cupiunt tribulationes præsentis vitæ sunt passuri. Bene autem adjecit, *sicut scitis*, illos ipsos testes suorum verborum producere properat. *Neque in occasione avaritiæ, neque ad quæstum respeximus*; et hoc dicens non adjecit ultra, sicut scitis, sed Deus testis est, justa ratione vitæ suæ teste Deo est usus quasi plus idoneo. *Neque quærentes ex hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis.* Sed neque respeximus aliquando qualiter acquiramus laudem, aut a vobis aut ab aliis aliquibus. Cautissimæ enim posuit *non quærentes*, hoc est, non hoc auspicantes, nec hanc habentes actus nostri intentionem; hoc enim est, quod a nobis fieri convenit, ut ne intuitu gloriæ humanæ aliquid faciamus. Nam nec ad nostrum crimen poterit pervenire cum illa faciamus, quæ conveniant cum lege divina, si nos ab hominibus gloria fuerit subsecuta, *Cum possimus oneri esse, sicut Christi apostoli.* Hoc ad illud reddidit, quod dixerat, *neque in occasione avaritiæ* : magis enim erat, ut et habentes potestatem quasi apostoli, illa quæ ad usum necesse habebant, sibi acciperent, nec hoc voluissent accipere. *Sed facti sumus quieti in medio vestrum.* (Greg.) Hoc est, omni mediocritate et humilitate sumus usi, nolentes graves aliquibus videri. Dux autem est impius qui a tramite veritatis exorbitat, et dum ipse in præceps ruit, ad abrupta sequentes invitat : dux est impius qui per tumoris exempla viam ostendit erroris. Paulus dux impius esse metuebat, cum potestatis suæ celsitudinem reprimebat dicens, nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis neque ab aliis, cum possumus oneri esse ut Christi apostoli, *sed quia facti sumus parvuli in medio vestrum.* Parvulus in medio eorum factus fuerat, quia timebat ne si inter discipulos honorem suæ celsitudinis vindicaret, exempla elationis ostenderet : timebat nimirum, ne dum ipse sibi potestatem pastoralis potentiæ quæreret, grex subditus per abrupta sequeretur, et ad impietatem sequentes duceret, qui pietatis officium suscepisset. Unde necesse est, ut is qui præest, quæ exempla subditis præbeat solerter attendat, et tantis se sciat vivere, quantis præesse vigilanter inspiciat, ne in eo quod prælatus est intumescat, ne jura debita potestatis immoderatus exigat, nec disciplinæ vis mutetur in rigorem superbix, et unde a perversitate subditos restringere poterat, inde intuentium corda pervertat, ne ut dictum est impietatis dux per officium pietatis existat. Non autem debet hominum ducatum sus-

cipere, qui nescit homines bene vivendo præire, ne qui ad hoc eligitur ut aliorum culpam corripiat, quod reseccari debuit, ipse committat. Hinc, iude se ergo qui præsumunt circumspectant, ut sibi et subditis vivant, ut bonum quod faciant, et intra sinum mentis abscondant, et tamen ex eo ad proVectum sequentium exempla rectæ operationis impertiant; ut subditorum culpam animadvertentes corrigant, nec tamen per vim ejus animadversionis intumescant; ut quædam leniter correpta tolerant, nec tamen disciplinæ vincula eadem lenitate dissolvant; ut quædam tolerando dissimulent, nec tamen ea crescere dissimulando permittant. Laboriosa sunt ista, et nisi divina gratia fulciat ad custodiendum difficilia. Recte vero de adventu districti judicis per Sapientiæ librum dicitur, *horrende et cito apparebit, quoniam judicium durissimum his qui præsumunt fiet.* (Sap. vi) Quia ergo plerumque per potestatem regiminis ad culpam prorumpitur elationis, atque apud districtum judicem, ipsa elatio impietas æstimatur, bene de Domino per Eliu dicitur, *Qui vocat duces impios*: de ipso quippe ducatu dum superbiunt, exemplo suo subditos ad impietatem trahunt. Unde magnopere curandum est, ut qui regendis hominibus præfertur, apud se intra secretarium mentis in cathedra præsideat humilitatis. Cumque judicanti ei cæteris foris assistitur, vigilanti oculo incessanter aspiciat, cui quandoque judici ipse de his judicandis assistat; ut quanto nunc ante eum quem non videt sollicitius trepidat, tanto eum cum viderit securior cernat. Penset ergo quia ad satisfaciendum districto judici de sua tantummodo anima fortasse vix sufficit, ut quod regendis subditis præsto est, reddendæ apud eum rationis tempore, ut ita dicam tot solus animas habet, quæ nimirum cogitatio, si assidue mentem excoquet, omnem tumorem superbix premit, et rector providus tanto jam neque rex apostata, neque dux impius vocabitur, quanto ei cogitatione sollicita potestas, quæ accepta est, non honor sed onus æstimatur. Nam cui esse nunc judicem libet, huic videre tunc judicem non libet: numerari enim culpæ nequeunt, quæ habendæ potestatis amore perpetrantur, tunc solum vero potestas bene geritur, cum non amando, sed timendo retinetur, quæ ut ministrare recte valeat, oportet primum ut hanc non cupiditas, sed necessitas imponat: percepta autem nec pro formidine debet deseri, nec ex libidine amplecti, ne aut pejus quis quasi ex humilitate superbiat, si divinæ dispensationis ordinem fugiendo contemnat, aut eo jugum superni rectoris abiciat, quo eum super cæteros privatum regimen delectat. Potestas ergo cum percipitur non libidine amanda est, sed longanimitate toleranda: ut inde tunc ad judicium salubriter levis sit, unde nunc ad ministerium patienter gravis innotescit. *Sicuti si nutrix foveat suos filios, sic desiderantes vos, complacemus participare vobis non solum Evangelium Christi, sed nostras ipsorum animas, quoniam charissimi nobis facti estis.* (Ambr.) Vult equidem dicere, quoniam tantum longe suavis

A ut pondus tribulationum graviter feramus, ut in illis malis cum multo desiderio vos docere festinarem, libenter pro vobis supponentes etiam animas nostras, eo quod fortiter vos diligebamus, et affectu integro erga vos tenebamur; demiratione vero digna illud quod volebat comprobavit prolati exempli qualitate: nam et matribus consuetudo est, ut suis filiis suum lac cum multa celeritate præbeant, existimantes se adjuvare, cum filios suos lactare poterint. Nutricem vero hoc in loco matrem dixit, quæ filios suos nutrit, et hoc evidenter ostendit per illam, quæ adjecit dicens, *sicut foveat filios suos.* Deinde et quod magis augere ejus poterat intentionem, eo quod nihil ab illis accipere voluerit. (Aug.) Ideo non dixit mater quia aliquando matres vel delicatiores sunt, vel minus amantes filios suos cum pepererint tradunt aliis nutriendos. Rursum si solum dixisset tanquam nutrix fovens et non addidisset filios suos, tanquam alia pariente nutriendos accepisse videretur, et nutricem se dixit quia alebat, et filios suos quia ipse pepererat dicens: *Filioli mei, quos iterum parturio, quoadusque Christus reformetur in vobis* (Gal. iv). Parit autem sicut parit Ecclesia utero suo non semine suo.

Memores enim estis fratres laboris nostri et lassitudinis, nocte enim et die operantes ad hoc ut ne gravaremus quemquam vestrum, predicavimus Evangelium Dei. (Ambr.) Scitis et ipsi quantum sustinimus laborem, ut ne graves vobis esse videamur pro nostra necessitate. Persistebamus enim, et non solum in die erga vestram doctrinam occupari videbamur, nec poteramus per totum diem operi insistere, ita ut sufficere nobis potuissemus, et pro omnibus his illorum ipsorum utitur testimonio Dei; Vos, inquit, *testes estis et Deus, quam sancte et juste, et sine querela vobis qui credidistis adfuimus: sicuti nos, quomodo unumquemque vestrum tanquam pater filios suos obsecrantes vos et consolantes.* Utitur quidem illorum ipsorum testimonio, eo quod ipsi sciebant qualiter eos ad instar patris patienter obsecrabat, et consolabatur super accedentibus illis tristitiis, deprecans eos non discedere a fide: memoratus est autem et Dei, quia dixit, *sancte et juste et sine querela vobis qui credidistis*, apud quem maxime de his cauta cognitio habere videbatur, et *testificati sumus, ut ambuletis digne Deo, qui vocavit vos in regnum suum, et gloriam.* Bene quippe posuit, *testificati sumus*, ita ut ostendat quoniam in principio hæc ipsa illis loquebatur, quod conveniat eos dignos habere actus quibus placere possint illi qui eos vocavit in suam cognitionem cum magna futurorum promissione; pro omni magnitudine etiam paria eos agere convenit, et dicens *sua*, iterum ad illorum transit personam, quando quidem illa quæ et erga se sunt, ad hoc commemorat, ut eos ad revelationem adducat, quando vero ad laudem eorum se aptat ut eorum alacritatem tali studio magis suscitare videatur? *Et propter hoc et nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum suscepissetis a nobis ver-*

bum auditus Dei, suscepistis non sicut verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei, qui et operatur in vobis qui credidistis. Et aliorum quidem erant nostra: non deerant autem et illa quæ a vobis sunt. Unde et gratias agere Deo pro vobis non cessamus, quoniam suscipientes a nobis Dei doctrinam non sicut hominibus vobis loquentibus suscepistis; sed sicut conveniens erat suscipere eos qui divinam suscipiebant doctrinam, quæ etiam et ipsis operibus ostenditur esse apud vos, et quemadmodum in operibus ostendatur dicit:

*Vos, inquit, imitatores facti estis, fratres, Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Judæa Christo Jesu, quoniam eadem passi estis et vos a propriis contribulibus, sicut et ipsi a Judæis. Similia, inquit, passi estis illorum qui in Judæa crediderunt Christo; sicut enim illi a Judæis multa sunt perpessi mala, sic et vos a propriis contribulibus ut dicat gentibus. Bene autem eos est adhortatus commemorans illos qui in Judæa crediderunt ut sustineant et ipsi magnanimiter laborem, siquidem non solum contemplatione pietatis palluntur. Nam et Ecclesiæ integræ, quæ per totam sunt Judæam, diversis fluctuabantur persecutionibus. Unde et latius Judæorum explicans malitiam, ostendit hinc quanta et qualia patiebantur ab illis qui inter illos habitabant. Qui et Dominum, inquit, occiderunt Jesum et vos, prophetas et nos persecuti sunt. Bene in medio posuit prophetas, ex quibus comprobatur quod et Dominum sola malitia interimere usurpaverunt, et apostolos: siquidem et erga suos prophetas tales exstitisse videntur, et quod his majus est: *Et non Deo placent, et omnibus hominibus adversantur, prohibentes nos gentibus loqui ut salva fiant. Ut impleant peccata sua semper; pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.* Nihil, inquit, mirum quodcumque facere adiuventur, ita ut nihil illis deesse videatur mali, perfectam vero pro quibus agunt pœnam ab æterno iudice accipiant. Hæc autem omnia conjunxit in personam Judæorum maximeque eos justa ratione accusans; necessario vero in præsentii memoriam eorum faciens simul, et ut ostendat quanta patiuntur fideles, qui sunt in Judæa, qui in certamine quasi medio conversantes, scilicet, ut ostendat Thessaloniceuses nihil tam durum a gentibus sustinuisse, si tamen illa quæ patiuntur cum illis quæ in Judæa geruntur comparare voluerint. Hæc igitur omnia ad exhortationem Thessalonicensium posuit: quoniam vero inter cætera dixerat de suo ad eos adventu, hinc incipit illa quæ post projectionem sunt dicere, publicans pariter in his etiam suum affectum, quem habet erga illos. *Nos, fratres, desolati a vobis ad instar orphanorum ad tempus horæ facie, non corde, abundantius acceleranimus faciem vestram videre in multo desiderio, quoniam volumus venire ad vos, ego quidem Paulus et semel et iterum, sed impedivit nos Satanæ.* Bene per omnia auxisse visus est suum erga illos affectum, in eo quod dixit, non corde a vobis discessimus, sed facie, et quod ad tempus ab illis segregatus, statim*

cupierit eos iterum videre super omnia; quod segregatum se ad instar orphanorum dixit, multum suum affectum ostendit, et quidem in superioribus dixerat quoniam sicut pater unumquemque vestrum obsecraham, sed Ibi quidem paternæ imago aptata esse videbatur, in absentii vero exquisitione illud quod dixerat separatim se ad instar orphanorum. Nam hujusmodi vel maxime absentia etiam ad ipsam necessitatem coarctatur, ut patrem filii requirant. Et quæ est hujus concupiscentiæ probatio? propter quod volumus venire ad vos. Et quia dixit volumus pluraliter, de se dicens adjicit, *Ego quidem Paulus et semel et bis, et quid obstitit? sed impedivit nos Satanæ,* eo quod erant adjuvandi Thessalonicensis ex ejus præsentia; ergo necessarie omnem nocivitatem Satanæ ascripsit, et quoniam non vane in eorum haberetur affectu ostendit. *Quæ est enim spes nostra, aut gaudium, aut corona gloriandi: nomine vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus? vos enim estis gloria nostra et gaudium.* Et omne quidquid boni in futura expectamus die, tunc, quando aveniet Dominus noster Jesus Christus ad examinanda universa, tunc ob illos labores quos pro vobis sustinemus, mercedem nobis ab eodem venire expectamus. Magna gloria est sacerdotis rectitudo subditorum. (Greg.) Unde bene egregius prædicator discipulis dicit, *quæ est nostra spes aut gaudium aut corona gloriæ, nonne vos ante Dominum? Sed cum sacerdotes vitam discipulorum negligunt, et nullum de eorum profectibus ante Dominum fructum ferant, quid aliud quam inglorii ducuntur, qui ante districtum iudicem nimirum gloriam tunc non invenient, quam modo in subditorum suorum moribus prædicationis studio non exquirunt? Bene autem dicitur, et optimates supplantat, quia cum mentem regentium justo iudicio deserit, hæc internum retributionis præmium non requirit, et in eo supplantatur quo fallitur, ut pro æterna gloria de principatu temporali gratuletur: supplantat igitur optimates, quia dum futura cælestis patriæ prædicare negligunt in suis hic voluntatibus cadunt.*

CAPUT III.

Apostolus mittit Timotheum ad consolandum Thessalonicensis: ponitur utilitas reversionis ejusdem, etc.

Propter quod non sustinentes amplius, placuit enim nobis remanere Athenis solis, et misimus Timotheum fratrem nostrum et ministrum Dei in Evangelio Christi. (Amb.) Hoc ad illud reddidit, quod addixerat, *volui venire ad vos, quoniam ergo illud implere minime potui, elegi relinqui ipse solus Athenis, et mittere Timotheum ad vos: qua ex causa? Ad confirmandos vos et consolandos pro fide vestra, ut nemo moveatur in tribulationibus istis: ita ut vos confirmet exhortatione suorum verborum, et animosiores sua præsentia faciat, ut non cedatis tribulationibus victi, commoveri enim dicit cedi: et ostendens quoniam justa sunt quæ dicit: *Ipsi enim, inquit,**

scitis quoniam in hoc positi sumus. Et unde sciunt? A
Nam quando eramus apud vos prædicabamus vobis
passuros nos tribulationem. Sicut et factum est, et
scitis. Ex quibus et prædixi vobis, quando negotio-
rum impedimenta Satane esse impedimenta dixit
illorum, et quidem et opus subsecutum est.

Propter hoc et ego jam ulterius non sustinens.
Iterum assumit illam causam dicens ob quam Timo-
theum miserat. Misi ad cognoscendam fidem vestram,
ne forte tentaverit vos is qui tentat, et inanis fiat labor
vester. Quid ergo cognovistis eo revertente? Nunc
autem ventente Timotheo ad nos a vobis et annun-
tiantem nobis fidem et charitatem vestram, et quoniam
habetis memoriam nostram bonam semper desideran-
tes nos videre, sicut et nos vos: ideo consolati sumus,
fratres, in vobis in omni tribulatione et necessitate no-
stra per vestram fidem. Quoniam autem veniens nun-
tiavit nobis firmitatem quam erga nos habetis, et
quoniam memores estis nostri semper desiderantes
nos sicut et nos vos, sufficientem omnis tribulatio-
nis nostræ habemus consolationem nuntium illum
quem de vobis cognoscimus, et quemadmodum ob-
lectabant eum illa bona quæ de illis sunt cognoscere
ostendens adjicit: Quoniam nunc vivimus, si vos sta-
tis in Domino. Nunc vivere nos existimamus, si vos
in fide perstiteritis, vitam nostram et augens illud.
Quam, inquit, gratiarum actionem possumus Deo re-
tribuere pro vobis super omni gaudio quo gaudemus
propter vos coram Deo vestro. Sic enim nostra existi-
mamus illa bona quæ vestra sunt, ut quia talia audi-
vimus de vobis Timotheo referente, magnum quod-
dam de vobis gaudium habemus, ut nec condigne
pro his gratias agere Deo nostro posse existimemus,
utque videatur ista dicens dixisse ab illo desiderio
quo desiderabat ad eos venire, Nocte, inquit, et die
superabundantius deprecantes, ut videamus faciem ves-
tram, et suppleamus ea quæ desunt fidei vestræ.
Persistimus, inquit, orantes ut et videamus vos, et
suppleamus etiam si et deesse vobis aliquid videtur:
et desiderium explicans suum adjicit: Ipse autem
Deus et Pater noster, et Dominus noster Jesus dirigat
viam nostram ad vos. Hoc vel maxime desiderat, ut
et oratione postulet id fieri, sic et ad tolerantiam
durissimarum tribulationum adhortans eos, oratione
dicta sua confirmat. Vos autem Dominus multiplicet
et abundare faciat charitate in invicem, et in omnes,
quemadmodum et nos in vobis, ad confirmanda corda
vestra sine querela in sanctitate ante Deum et patrem
nostrum in adventu Domini nostri Jesu Christi cum
omnibus sanctis ejus. Adjiciat, inquit, vobis et in in-
vicem et erga omnes charitatem talem illam in vobis
efficiens, qualls et in nobis de vobis est, et confir-
met in fide mentem vestram, ita ut permaneat sine
crimine, ab omni vos cohibentes inconvenienti actu:
hoc enim dicit in sanctitate, per quam poteritis in
futuro die fiduciam ad Deum assequi cum cæteris
omnibus qui placite conversantur in virtute.

CAPUT IV.

Incepit suos de vitio fornicationis, cupiditatis, otio-
sitate et immoderati luctus mortuorum.

De cætero, fratres, rogamus vos et obsecramus in
Domino Jesu sicut accepistis a nobis quemadmodum
conveniat vos ambulare, et placere Deo ut abundetis
magis. (Ambr.) Diximus et in argumento dudum,
quoniam Timotheus a Thessalonica reversus nun-
tialat sibi firmitatem fidei eorum quam in persecu-
tionis necessitate incurrentes inviolatam servave-
runt, nec non et quod sint aliqua apud illos quæ
correctione indigeant: scribit ergo hinc Epistolam
Apostolus ad illa quæ sibi nuntiata fuerant a Timo-
theo, illa quæ conveniebant dicens ad laudem eo-
rum, pro quibus in adversis firmi perstiterunt: si-
mul et exhortans eos in eadem perseverare senten-
tia, quæ et in illis quæ ante dicta sunt a nobis con-
summata visus est oratione suam concludens ser-
monem. Hinc vero incipit de illis disputare quæ in-
convenienter ab illis agi didicerat. Hoc ergo dixit:
obsecramus vos ut consequentem vitam vestram ex-
hibeat illius doctrinæ quam assecuti estis a nobis,
festinantes placere Deo et promovere ad legis ejus
directionem. Optime autem inchoavit ab illo dicto
quod dixit, De cætero ergo fratres, postquam laudes
consummavit, quas super fidei eorum dixerat firmi-
tate, hoc vult dicere: quoniam illam quam convenit
habere sententiam contemplatione pietatis ipsis ne-
gotiis demonstratis, agite igitur et de cætero vitæ
vestræ diligentiam adhibeamus, ut nihil vobis deesse
videatur ex illis quæ ad perfectionem vobis viden-
tur esse utilia, necessaria vero et hoc in loco adje-
cit, sicut accepistis a nobis, demonstravit enim eo
quod non nunc imprimis hæc audire a se videantur,
sed et dudum de his fuerint instructi. Unde et
augens illud, scitis, inquit, quæ mandata dederim vobis
per Dominum Christum. Omni in loco ostendens quo-
niam nihil novi illis hodie scribit. Hæc est enim voluntas
Dei sanctificatio vestra. Necessario dixit, hæc est
enim voluntas Dei: agere enim convenit illa quæ
Deus vult fieri, eo quod sanctificatio ad plenum di-
citur omnium inconvenientium abdicatio, evidentius
vero explicans de quibus sit illi ad præsens sermo ad-
jicit. (Cassian.) Et ne forte dubium nobis relinqueret,
vel obscurum, quidnam sanctificationem voluerit ap-
pellare, utrum justitiam, an charitatem, an humilita-
tem, an patientiam, in omnibus enim istis virtuti-
bus creditur acquiri sanctificatio, infert, et manife-
ste designat, quid proprie sanctificationem voluerit
appellare, hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra, ut
abstineatis vos, inquit, a fornicatione, ut sciat unus-
quisque vestrum vas suum possidere in honore et san-
ctificatione non in passione desiderii sicut et Genes
quæ ignorant Deum. Vide quibus eam laudibus pro-
sequatur, honorem vasis, id est corporis nostri, et
sanctificationem appellans eam, igitur e contrario qui
in passione desiderii est et ignominia et immunditia
consistit et alienus a sanctificatione versatur.
Tertio quoque post pauca infert rursus eam sanctimo-

niam pronuntians, non enim vocavit nos Deus in ignominiam, sed in sancimoniam. Itaque qui hæc spernit non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritum sanctum suum in nobis; auctoritatem præcepto suo inviolabilem junxit dicens, qui hæc spernit, id est, quæ de sancimoniam præfatus sum, non hominem spernit, hoc est, non me, qui hæc præcipio sed Deum, qui in me loquitur, qui etiam Spiritu suo sancto cor nostrum habitaculum deputavit. Cernis simplicibus verbis, ac puris, quibus eam præconiis quantisque extulerit laudibus, primum virtuti huic sanctificationem proprie tribuendo; deinde per hanc asserens vas nostri corporis immunditia liberandum; tertio quod abjecta ignominia et contumelia in honore sit, et sanctificatione mensorum. Postremo quæ summa sit perfectio præmii ac beatitudinis remuneratio, per hanc habitationem pectoris nostri sanctum fore spiritum designavit. *Abstinate*, inquit, *vos ab omni fornicatione.* (Ambr.) Nuntiavit enim ei Timotheus inter cætera, quoniam indifferentes sunt erga permissionem, lascive viventes, ita ut quidam eorum etiam uxores habentes, non sint contenti suis uxoribus; quosdam vero eorum etiam alienis uxoribus permiscere nuntiavit, de quibus scribit nunc ad eos correctione optimæ conversationis hoc principium sumens. Nam dum dicit *ab omni fornicatione*, differentes fornicationis species evidenter ostendere voluit. Nec enim erat aliter possibile adjuvare eos qui delinquebant, si non specialiter dixisset de illis quæ corrigi conveniebant. *Scire unumquemque suum vas possidere in sanctitate et honore non in passione concupiscentiæ.* Hoc quidem de illis dicit, qui uxores habentes non erant illis contenti, dixit suum vas, propriam ejus uxorem sic nominans, in sanctitate possidere, illud dicens, tunc quando non adultera sordidatur, in honore autem dixit, eo quod non despecta sua uxore ad alteram alterius intueatur, apertius vero dixit, *non in passione concupiscentiæ*, eo quod ista agens non quasi uxori suæ junctus esse videtur, sed propter permixtionem solam id agit absolute, quam passionem concupiscentiæ nuncupavit. Concupiscentia enim in crimine vocari non potest, eo quod naturæ motum in suam expere videtur uxorem. Passionem vero concupiscentiæ dixit, quod aliis feminis permixti etiam suas uxores ad similitudinem earum abuti velint; deinde comparatione contrarium opus ipsum sufficienter derogavit, sicut et gentes quæ nesciunt Deum. Hæc dicens de illis dixit, qui uxores habentes aliis mulieribus permiscebantur: in subsequentibus vero disputat et de illis qui usurpabant permiscere illis mulieribus quæ legitime maritali erant junctæ affecta. *Ut non supergrediatur et fraudet in negotio fratrem suum.* Pudicissime quidem dixit in negotio, per omnia vero iniquitatem operis enixus est arguere. Nam dum dicit non supergredi, quasi terminos quosdam positos invadentem arguit; eo quod dixit, fraudare, quasi qui alienam auferat possessionem; et quod dixit, fratrem, majus crimen

aggravavit, si et cum uxore illius qui per fidem frater est permisceatur, quem et fratrem nuncupavit, ut majus ostenderet usurpationis ipsius crimen, eo quod et apud omnes in confusione deductum est, ita ut nec demortuorum fratrum uxorem quemquam alterius accipere liceat. Deinde et in timore redigere eos cupiens adjicit: *Eo quod vindex sit Dominus et de omnibus istis.* Bene de omnibus adjecit, ita ut et primis illud aptasse videatur, et iterum quasi contestans, quoniam et ducum hæc eadem dixerat illis, adjecit: *Sicut et prædiximus vobis, et contestati sumus*, et ostendens quoniam necessarius sit illis et de his sermo. *Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.* Itaque si ab his nos continemus, tunc illa egimus, quæ nostram agere conveniens est vocationem, vocavit enim nos ad sanctificationem possessionis, in qua et existere in futuro speramus sæculo, quando exsurgentes et incorrupti effecti neque peccare ulterius poterimus, quam et imitari nos secundum possibilitatem in præsentī vita convenit. Deinde adjicit: *Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui et dedit Spiritum suum sanctum in nobis.* Itaque qui hæc agit, ipsum spernit Deum, dum ad altera vocatus altera agit; necessaria autem hoc in loco adjectio est, quam adjectio de Spiritu dato, eo quod ab illo nobis futura tribuuntur bona. *Seminatur, inquit, corpus animale, surgit corpus spiritale.* Accipientes ergo hanc arrham futurorum, id est, primitias Spiritus, si fecerimus alia præter illa in quorum spe sumus vocati, despectio est evidens Dei, qui nobis arrham dedisse videtur. Hæc de naturalibus permissionibus disputans, transit ad aliud.

De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis, ipsi enim a Deo docti estis, ut diligatis invicem: etenim facitis illud in omnes fratres qui in tota sunt Macedonia. Obsecramus autem vos, fratres, abundare magis, et studium habere quietos esse, et agere vestrum negotium, et operari manibus vestris, sicut et præcepimus vobis, ut ambuletis honeste ad eos qui foris sunt, et nullius necesse habeatis. Cognovit quosdam esse et apud illos qui valde videbantur esse indisciplinati, qui nihil operantes ex illis quæ ad aliorum pertinebant utilitatem, insuper otiose viventes aliorum discutiebant vitam et turbas quasdam ex tali commovebant ratione. (Rab.) De quibus et apertius in secunda disputavit Epistola, et hoc in loco de illis scribit, eo quod ipsa otiositas et operum securitas faciebat eos in nihil utile ipsam abuti otiositatem. Etenim dum honitas aliorum sine discussione cunctis indigentibus solatia præbebat, tantum si ejusdem fidei esse existimarentur: laudat quidem primitus illos, qui præbebant ob tale propositum, et quod necessario illud explebant, simul etiam et collaudat eos, quoniam non solum erga suos sed et alios fideles, qui in aliis locis commorare videbantur tale accelerare studium adimplere. Præcepit ergo cæteris ut non abutantur illorum libertate ad illa quæ non conveniunt, qui ne-

que ullum opus facere volebant et otiositate ipsa ad illa quæ non conveniebant sese exercere properabant. Sicut enim laudamus illos qui indigentibus ministrant et tale propositum erga fideles fratres suos ostendunt, sic et cæteros volumus assequi incrementum ut quieti sint, et illa quæ sua sunt agant, operantes manibus suis, ex quibus possibile sit eos non indigere alterius solatio, et apud externos minime confundi pro opere indecente; et hoc in loco similiter adjicit: *Sicut præcipimus vobis, etc.* (Ambr.) Ostendens quoniam nec hoc novum illis nunc indicit; transit vero ulterius ad illa quæ dici conveniebant, suadens, ut non inhoneste ferant de his qui ab hac vita excedunt, quamobrem et de futuro statu illic disputat et gloriam illam quæ erga sanctos tunc erit explicat, et ob necessitatem doctrinæ illa quæ competere sibi existimabat ad præsens argumentum enarrat. Nam in quantum magna erunt illa quæ exspectantur, in tantum consolari magis poterant hi, qui profundo luctu tenebantur. (Cass.) Hunc morbum quæ de acedix spiritus nascitur beatus Paulus ut verus ac spiritalis medicus vel tunc jam conspiciens serpere, vel emersurum, Spiritu sancto revelante, prospiciens, salutaribus præceptorum suorum medicamentis prævenire festinat. Thessalonicensibus enim scribens, et primo ut peritissimus quidam perfectusque medicus infirmitatem susceptorem blanda lenique verbi curatione fomentans, ac de charitate incipiens, eosque in ea parte collaudans, quousque lethale vulnus leniori remedio delinitum, deposita tumoris indignatione, facilius medicamina austeriora sustineat, ita ait: *De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis, ipsi enim a Deo docti estis ut diligatis invicem: etenim facitis illud in omnes fratres in universa Macedonia.* Præmisit laudis fomenta lenia, fecit eorum aures ad curam salutaris verbi placidas, et paratas. Rursum infert: *Rogamus autem vos, fratres, ut abundetis magis;* adhuc blanda eos verborum lenitate demulcet, ne forte necdum aptos ad perceptionem perfectæ curationis inveniat, quid est quod rogas, Apostole, ut abundetis magis? scilicet in charitate, de qua superius dixerat: *De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis,* et quid necesse est ut dicas, « rogamus vos, ut abundetis magis, » qui super hac re, ne scribi quidem sibi aliquid indigent, cum præsertim et inferas causam ob quam hoc ipso non egeant, dicens, *ipsi enim vos a Deo docti estis, ut diligatis invicem?* Tertium quoque majus adjicias quod non solum a Domino docti sint, verum etiam compleant opere, quæ docentur? etenim *facitis illud,* inquit, non in uno vel duobus, sed *in omnes fratres,* nec in vestros tantummodo cives, vel notos, sed *in universa Macedonia.* Dic igitur tandem quid est quod tantopere hoc præmittis? iterum infert: *Rogamus autem vos, fratres, ut abundetis magis.* Et vix aliquando in id quod olim moliebatur erumpit, *et operam delis, ut quieti sitis.* Dixit primam causam, deinde infert secundam, *et ut vestra negotia agatis.* Ter-

PATROL. CXII.

tiam quoque, *et operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis.* Quartam, *et ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt.* Quintam, *et nullius aliquid desideretis.* Ecce illa cunctatio quam tantis proferre præmissis differebat, quid in ejus pectore parturiret, agnoscitur, « et operam detis, ut quieti sitis, » id est, in vestris cellulis commorantes, nec diversis rumoribus, qui solent otiosorum vitiiis [Al., votis] vel fabulis generari inquieti effecti, aliis quoque inquietudines inferatis, « et ut vestra negotia agatis, non curiositate vestra actus mundi velit inquirere, ac diversorum conversationes explorantes operam vestram non erga correctionem vestram sed virtutum studia, sed ad distractiones fratris velit impendere; et operemini manibus vestris, sicut præcipimus vobis, » cur illa fuerint quæ monuerat superius ne agerent, id est ne inquieti essent, vel aliena curarent negotia, vel inhoneste ambularent ad eos qui foris sunt, vel alterius aliquid desiderarent, nunc intulit, dicens: *et operemini manibus vestris sicut præcepimus vobis.* Ut enim fierent illa quæ superius reprehendit, otium causam esse evidenter expressit. Nullus enim potest vel inquietus esse, vel aliena curare negotia, nisi qui operi manuum suarum non acquiescit insistere. Quartum quoque intulit morbum, qui ex hoc ipso otio nascitur, id est, ut inhoneste non ambulent, dicens, *et ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt.* Nunquam potest ne apud eos quidem qui sæculi homines sunt honeste incidere, qui nequaquam claustris cellæ et operi manuum suarum inhærere contentus est: sed necesse est eum inhonestum esse dum necessaria victus requirit, adulationi quoque operam dare, novitates etiam domorum sectari, causarum fabularumque occasiones conquirere, per quas sibimetipsi aditum paret ac facultatem, qua diversorum domos valeat penetrare. « Et nullius aliquid desideretis: » non potest non alienis donis et muneribus inhiare, qui non delectatur pio quietoque labore operis sui, quotidiani victus parare substantiam. Videtis tot causas, tam graves, tam turpes, una otii labe generari.

Nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non sitis tristes sicut et cæteri qui spem non habent. (Ambr.) Bene quia non tristitiam admittit, sed imensam eam esse prohibuit, comparationem, vel maxime adversariorum ad verecundiam eos devotans, eo quod illi non habent spem; etenim erat inconveniens ut illi qui post mortem meliora presenti statui exspectant, ad similitudinem illorum tristrentur qui nihil amplius post mortem exspectant, deinde et de illis qui in spe sunt dicit: *Si credimus quod Jesus mortuus est, et resurrexit, sic et Deus qui dormierunt per Jesum adducet cum eo.* (Greg.) Quid est quod prædicatore egregius mortem Domini mortem vocat, mortem servorum Domini non mortem sed somnum nominat: nisi quia infirma corda audientium respiciens, medicamentum prædicationis suæ mira arte componit, et illum quem jam resurrexisse noverat eis mortuum insinuare non dubitat: eos vero qui necdum

resurrexerant, ut spem resurrectionis insinuet, non mortuos, sed dormientes vocat. Non enim verebatur dicere mortuum, quem auditores jam resurrexisse cognoverant, et verebatur dicere mortuos, quos resurgere vix credebant. (*Ambr.*) Si etenim resurrectionem Jesu credimus, necessario debemus et de dormientibus credere, quoniam et illos suscitabit per Jesum, ita ut et sint cum eo; hoc enim dicit, *adducet cum eo*, nam quod dixit *per Jesum*, sequentibus est reddendum, ubi dixit, *adducet cum eo.* Ut sit simile illi dicto, eo quod per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum, et intelligi debet quoniam per Jesum præstabit et nobis resurrectionem, utpote horum nobis causa existente. Intendendum vero est illi rei, quoniam de Jesu dicens, mortuum dicit, eo quod ibi quidem adhuc mors erat, nec enim fuerat soluta. Hoc vero in loco dormitionem dixit, eo quod jam ipsa mors erat soluta, sive secundum promissionem, sive secundum opus, quando tamen quis illud secundum Christum examinare voluerit ex mortuis resurgentem; et ad majorum dictorum confirmationem posuit voces: Si, inquit, mortuus Christus surrexit, et nihil ei obsistit ad resurrectionem, quia hoc voluit Deus, et quidem primitus necdum erat soluta mors, multo magis in nobis illud esse post solutionem justa credimus ratione. Etiam et illud intendendum est, quoniam de resurrectione disputans Christi, dormitionem resurrectionem relinquens dicere, de assumptione disputat: evidens quidem est quoniam assumptioni etiam resurrectionis confessio sit conjuncta. Nam de illis quæ supereminere videbantur magis eos in præsentī negotio suadere deproperat, quod et latius explicans futurorum ostendit magnitudinem: *Hoc enim dicimus vobis in verbo Domini.* Bene posuit in verbo Domini, hoc est, secundum revelationem quæ in operatione divina in nobis facta esse videtur, nec enim erat de futuris dicenti ei credere si non inde fuisset et dictum: *Quoniam nos qui vivimus, qui subrelinquimur in adventu Domini.* Quod dixit *nos*, non de se, neque de illis, qui in præsentī vita tunc habebantur dicit, sed de illis fidelibus, qui tunc victuri sunt, quando resurrectio est futura; *nos* dixit, hoc est, fideles, eo quod et ipse talis erat, et ad tales scribebat. Unde et adjecit, *qui subrelinquimur in adventu Domini*, ostendens quoniam non de illis qui ejus tempore vivebant dicit, sed de illis qui in consummatione sunt victuri. *Non præveniemus dormientes.* Vult dicere, quoniam tempore assumptionis illos fideles, qui jam sunt mortui, illi qui tunc in vita invenientur non prævenient, quod evidentiū indicans adjicit: *Quoniam ipse Dominus in jussu, in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo, et mortui, qui in Christo sunt, resurgunt primum, deinde nos qui vivimus, qui subrelinquimur, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Domino in aërem, et sic semper cum Domino erimus.* (*Aug.*) Hæc verba apostolica resurrectionem mortuorum futuram, quando veniet utique Christus ad vivos et mortuos judican-

dos præclarissime ostendunt, sed quæri solet utrum illi, quos hic vivos inventurus est Christus, quorum personam in se atque illos qui tunc æcum vivebant, transfigurabat Apostolus, nunquam omnino morituri sint, an ipso temporis puncto quo cum resurgentibus rapiantur in nubibus obviam Christo in aëra, ad immortalitatem per mortem mira celeritate transibunt. Neque enim dicendum est fieri non posse, ut dum per aëra in sublimia portantur, in illo spatio et moriantur et reviviscant: quod enim ait, *et ita semper cum Domino erimus*, non sic accipiendum est, tanquam in aëre dixerit nos semper cum Domino esse mansuros, quia nec ipse utique ibi manebit, quia veniens transiturus est; venienti quippe itur obviam, non manenti; sed ita cum Domino erimus, id est, sic erimus habentes corpora sempiterna, ubicumque cum illo fuerimus. Ad hunc autem sensum, quo existimemus etiam illos quos hic vivos inventurus est Dominus in ipso parvo spatio et passuros mortem et accepturos immortalitatem, ipse Apostolus non videtur arguere, ubi dicit: *In Christo omnes vivificabuntur*, cum alio loco de ipsa loquens resurrectione corporum dicat: *Tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moritur.* (*Ambr.*) Mortuos in Christo illos dicit qui et crediderunt in Christo, et pro Christo mortui sunt, quos resurgere dixit primum sicuti et Corinthiis scribens dixit (*I Cor. xv*): *Primitiæ Christus, deinde hi qui sunt Christi, qui adventum ejus crediderunt, deinde finis.* Velocitatem vero resurrectionis ostendit evidenter in illa Epistola dicens, *In momento, in ictu oculi, in novissima tuba, canet enim tuba et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur.* Hoc ergo et in hoc loco dicit, quoniam descendet quidem de caelo Christus cum tuba terribili, et voce quadam magna tunc perstreperante, secundum divinam operationem; ut moris est, tubam nuncupatare angelum præcedentem et præcipientem omnibus: *Surgite.* Jussu vero vocat vocem ejusdem archangeli, quia dicit, *Surgite.* His autem ita affectis omnia erunt compendiosa, ita ut illi qui pro fide mortui sunt priores cæteris resurgant, et cum illis fidelibus, qui tunc in vita hac inveniuntur super nubes quasi quibusdam vehiculis rapti ducantur, in aërem, obviam Domino, ita ut sint semper cum Domino. Validam autem et nimiam illorum esse velocitatem insinuavit quæ tunc erunt, siquidem Dominus Christo apparente de caelo, et tuba sonante, et angelo clamante, *Surgite*, sic omnia expediantur compendiose, ut pariter et mortui resurgant, et vivi cum illis rapiantur, neque prævenire illos ultro poterunt: sic omnibus simul in idipsum divinam quandam et terribilem inoperationem effectis. Evidens est autem et illud, quoniam quando dicit, *et mortui in Christo resurgent primum,* non ad intercessionem illorum dicit justorum qui ante Christi adventum venerunt, fieri enim potest ut is qui evidenter de illis Hebræis scribendo dixerat: *Et isti omnes testimonium assecuti per fidem non receperunt*

promissionem (Hebr. xi), Deo scilicet de nobis melius quid deliberante, ut ne sine nobis consummarentur, ex quibus patet quoniam eum illis et ipsi habent consummari; sed quoniam post Christi adventum ista scribebat, ad distinctionem illorum qui non crediderunt Christum, ista dixit, eo quod justii qui ante adventum eius fuerunt, quantum attinet ad eos, secundum proprium tempus laboraverunt et propter hoc iusta ratione cum illis deputabantur. (Hieron.) Quod autem quidam interrogant de hoc, quod dicit Apostolus in adventu Domini Salvatoris rapi quosdam viventes obviam in nubibus, ita ut non praeveniantur ab his qui in Christo dormierunt, voluntque nosse utrum sic occurrant in corporibus et non ante moriantur, cum et Dominus noster mortuus sit, et Enoch atque Elias secundum Apocalypsin Joannis morituri esse dicantur, ne scilicet ullus sit qui non gustaverit mortem, hoc ex ipsius continentia loci sciri potest. Quod sancti qui in adventu Salvatoris in corpore fuerint deprehensi, in eisdem corporibus occurrant ei, ita tamen ut inglorium et corruptum et mortale, gloria et incorruptione et immortalitate mutetur, ut qualia corpora resurrectura sint, in talem substantiam etiam vivorum corpora transformantur. Unde dicit in alio loco Apostolus: *Propter quod nolumus spoliari, sed superventuri, ut absorbeatur mortale hoc a vita* (II Cor. v), ne scilicet corpus ab anima deseratur, sed anima habitante in corpore, fiat inclytum, quod ante inglorium fuit. De Enoch autem et Elia quos venturos Apocalypsis refert, et esse morituros, non est istius temporis disputatio, cum omnis ille liber aut spiritaliter intelligendus sit, ut nos aestimamus, aut si carnalem sequimur interpretationem, Judaicis fabulis acquiescendum sit, ut rursus aedificetur Hierusalem et hostiae offerantur in templo, et spiritali cultu imminuto carnales obtineant caeremonias. (Hier.) Quamobrem illud quod de resurrectione Paulus ad Corinthios loquitur ita legendum est: *Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur*, si enim omnes in Adam moriuntur, et in morte dormitio est, omnes ergo dormiemus sive moriemur. Dormit autem juxta idioma Scripturarum, qui mortuus est, spe resurrectionis futurae, omnisque qui dormit, utique exsperscitur, si tamen non subita eum vis mortis oppresserit et mors somno fuerit copulata; cumque omnes ita dormierint lege naturae, soli sancti et anima et corpore in melius mutabuntur: ita ut incorruptio omnium resurrectionis sit, gloria atque mutatio proprie sanctorum. Quodque sequitur juxta Graecos, in actu oculi, utrumque enim legitur, et nostri interpretati sunt in momento et in actu, sive in motu oculi ita explanavit, juncta simul omnium resurrectione rapiuntur obviam Christo, sed eos quos mors dissolverit. Verum quid ista perquisito et apostolica dictis calumpniam facio cum ipse manifestissime scribat, *qui residui sumus in adventu Domini*; qui sint autem residui verbis discimus Salvatoris (Math.

A xxvi): *Sicut in diebus Noe ducebant uxores et nubebant, et repente venit diluvium et tulit omnes, sic erit adventus Filii hominis, quibus sermonibus approbatur in fine mundi multos vivos et adhuc in corporibus reperiendos. Sequitur: in jussu, id est voce archangeli et mortui resurgent primi, et hoc rursus Salvator loquitur in Evangelio: *Megina autem nocte sponsus venit* (Ibid.), qui utique viventes in corpore deprehendat, quando erunt duo in lecto una, unus assumetur, et alius relinquetur: et duae molentes, una assumetur et alia relinquetur (Math. xxiv), quibus dictis ostenditur medio noctis securis omnibus consummationem mundi esse venturam, ut ait Origenes in tertio volumine suo. Deinde nos qui vivimus qui reliqui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Domino in aere, et ita semper cum Domino erimus. De quo quamvis superior Acacii disputatio plenius ventilaret, tamen dicendum est quid videatur aliis, Theodoro videlicet, Appollinari et Diodoro, qui unam sequuntur sententiam, quorum Diodorus haec scripsit: Residuos atque viventes Paulus apostolus vocat, non quod velit intelligi et se et alios resurrectionis in corpore reperiendos, sed nos dixit, pro eo, quod est justos, de quorum et ego sum numero: ipsi enim rapiuntur obviam Christo, et non peccatores. Viventes autem non juxta tropologiam sanctos accipimus, qui peccato non mortui sunt, sed omnes quos in corpore adveniens Christus invenerit; quodve sequitur, *non praeveniemus eos qui dormierunt*, nequaquam ad peccatores, sed ad justos referre debemus, neque enim peccatores cum justis in illa resurrectione habebunt portionem. Nam Epistolae Pauli ad Thessalonicenses primae expositionem faciens, post multa quae vario prudentique sermone disseruit, haec intulit, de quibus nulli dubium est et Achatium pleraque libasse: quid est ergo quod scribunt Thessalonicensibus in verbo Dei Paulus et Silvanus et Timotheus, *nos qui vivimus, qui residui sumus in adventu Domini non praeveniemus eos qui dormierunt*, qui sunt isti qui viventes talia loquuntur? Utique Paulus non ab hominibus nec per homines, Apostolus, et charissimus filius ejus in fide Timotheus, et Silvanus qui illis erat et affectione et virtutibus copulatus, et hoc non solum illi; sed quicumque Pauli et scientia et conversatione similis est, dicere potest, *nos qui vivimus*, quorum corpus mortuum est, propter peccatum, spiritus autem vita propter justitiam, et quorum mortificata sunt membra super terram, ita ut nequaquam concupiscat contra spiritum caro, si enim adhuc desiderat carum vivit, et quia vivit desiderat, et non sunt mortificata membra illius super terram; quod si mortificata sunt, nequaquam contra spiritum concupiscunt, quae mortificatione sui hujusmodi desiderium perdiderunt. Sicut igitur, qui vita caruere praesenti, et ad meliora translati sunt, magis vivunt deposito mortis corpore, et vitiorum omnium incentivis; sic qui mortificationem Jesu in corpore suo circumferunt et nequaquam vivunt*

juxta carnem, sed juxta spiritum vivunt in eo qui A
vita est : et vivit in eis Christus de quo scriptum
est, *vivens sermo Dei et efficax*, qui est Dei virtus
Deique sapientia. Vivunt enim in quibus vivit
virtus Dei omni humana fragilitate deposita, et in
quibus vivit sapientia, quæ abscondita est a Deo,
et in quibus vivit et inoperatur justitia. Christus
enim factus est nobis non solum justitia ex Deo,
sed et sapientia, et omne, quod virtus est. Etsi qui-
dem in præsentī loco se a dormientibus et in Chri-
sto mortuis qui hanc scribunt Epistolam separent,
videbatur superflua annotatio, et ex uno loco testi-
monium assumptum non valeret : nunc vero eodem
sensu, quia eodem et spiritu, et in prima ad Corin-
thios loquitur (I Cor. xv) : *Non omnes dormientis,*
omnes autem immutabimur, in momento, in motu B
oculi, in novissima tuba : canet enim et mortui re-
surgent incorrupti, et nos immutabimur. Hoc quod in
præsentī loco scriptum est, in tuba Dei descendet
de caelo, comparat illi quod ad Corinthios dicitur
in *novissima tuba, canet enim*, illi autem quod ad
Thessalonicenses legitur, *et mortui in Christo resur-*
gent primum, hoc quod ad Corinthios scriptum est,
et mortui resurgent incorrupti. Porro quod sequitur
de nobis *qui vivimus qui residui sumus* : illi respon-
det, *et nos immutabimur*, quorum utrumque sic in-
telligi potest, *nos qui vivimus qui residui sumus,*
in adventu Domini, et nos qui immutabimur, et non
sumus ex his qui appellantur mortui, sed vivimus.
Idcirco præsentiam Domini non in morte sed in
vita præstolamur, quia de Israelitico genere sumus, C
et electæ sunt de nobis reliquæ. De quibus Dominus
olim loquebatur : *Dereliqui mihi septem millia viros,*
qui non curaverunt genu Baal (III Reg. x). In Joan-
nis quoque Evangelio (Joan. xi) vivorum et non vi-
vorum duplex ordo describitur : *Omnis qui credit in*
me, etiamsi mortuus fuerit, vivet : et omnis qui vivit
et credit in me, non morietur in æternum. Si vivos,
ita intelligimus, ut jam a nobis dictum est, dormien-
tes, et in Christo mortuos illos esse credamus, qui
cum velint in Christo vivere, tamen peccato mor-
tui sunt : sin autem reliquæ et electio secundum
gratiam appellantur viventes, qui non ita credunt
nec de Israelitica nobilitate generati sunt, dormien-
tes et mortui appellabuntur in Christo. (Ambr.) Ta-
men quia memoria dictorum sufficienter eos ad ve-
recundiam induxit, instruit eos pariter, ut talia
expectantes bono animo pro illis non deficiant, qui
ab hac vita discedunt, nisi tantum debent compati
propter amicitiam et solitam consuetudinem. Unde
et adjecit : *Itaque consolamini in verbis istis in in-*
vicem. Hæc, inquit, in tribulationibus positi invicem
vobis referte : sufficet enim eorum memo-
riam audientibus ferre solatium, si tamen domestici
sunt fidei et non dubitant de futuris.

CAPUT V.

Admonet suos de die mortis futuræ et judicii gene-
ralis : inducitque ut bene se habeant ad Deum et
proximum.

De temporibus et momentis vero, fratres, non ne-
cesse habetis scribere vobis : ipsi enim cautissimi scitis
quoniam dies Domini sicut fur in nocte venit. (Ambr.)
Alterum iterum hic incipit capitulum : requireba-
tur enim ab illis quando erit hujus sæculi finis?
Bene ergo illis scribit ut non requirant, neque exi-
stiment se posse dicere, qui semel audierunt quo-
niam incertum est tempus adventus Domini. Hoc
enim dicit *tanquam fur in nocte*, eo quod et fur non
prædicens venit ; et quia irridebant adversarii hoc
ipsum quod ab illis dicebatur, dicentes, nequaquam
B fieri posse, adjicit : *Cum dixerint pax et securitas,*
tunc repente illis instat exterminium, sicuti dolor partus
in utero haerentis, et non effugient. Non convenit,
inquit, prospicere infideles, eo quod necessario
erunt ea quæ a nobis dicuntur, etiamsi millies nihil
tale fieri existiment ; sed etsi æstiment se esse
securus et libertate arbitrii agere quæ velint, subito
illis instabit judex, sicuti et dolores prægnanti-
bus, ita ut nec possibile sit eos evadere poenam.
Ad omnia ergo optime hoc abusus est exemplo, eo
quod et gravi subdentur poena. Gravis enim est
partus prægnanti, et ut ostendat quoniam præstati-
tum est a Deo tempus consummationis, licet nobis,
dum subito fit, incerta esse videatur. Nam et mu-
lieribus tempus partus definitus esse videtur : se-
cundum mensium enim curricula partum solent ex-
spectare mulieres, verumtamen partus ipsius dies
est illis incertus nec enim scire possunt, nisi cum
repente dolor partus illis institerit. Deinde et ad
exhortationem vertitur ex præcedentibus cum filiis
sumens occasionem ait : *Vos autem, fratres, non estis*
in tenebris, ut dies illa vos tanquam fur comprehen-
dat. Omnes enim vos filii luminis estis et filii diei,
non sumus noctis neque tenebrarum. Quoniam dixit
sicut fur in nocte sic veniet, hoc in loco dicit, quo-
niam non estis in tenebris, cognovistis enim veri-
tatem. Itaque etsi repente dies instat, sed non erga
vos ordinem sibi vindicat furis, qui juvandi estis
ex ejus adventu, sed illis qui noxam expectant poe-
nalem ; et ut recognitionem sufficere sibi existiment
D adjicit : *Igitur non dormiamus sicut et cæteri : sed*
vigilemus et sobrii simus, qui enim dormiunt, nocte
dormiunt, et qui inebriantur, nocte inebriantur. Nos
autem, qui diei sumus, sobrii simus, induti loriceam
fidei et charitatis et galeam spei salutis. Quoniam
non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem
salutis per Dominum nostrum Jesum Christum, qui
mortuus est pro nobis ut sive vigilemus, sive dormia-
mus simul cum illo vivamus. Convenit igitur nos
tali remuneratos scientia vigilare et sobrios esse
erga eorum diligentiam, quæ nobis conveniunt ad
custodiendum ; nocturnum tempus nobis magis est
necessarium et ad ebrietatem, latere enim poterit
facile is qui talis est ; illos verò qui per cognitio-

nem tanquam in die Jam consistunt sobrios esse convenit, et vigilantes erga studia virtutum, quasi qui et in diei tempore conversantur, in quo neque latere quemquam possibile sit, si tamen aliquid ex illis quæ non conveniunt perfecit. Quæ sunt autem illa opera, quæ nobis ut in die conversantibus deputemus? Fidem ait, in quo et charitatem ponit: ex quibus spes nobis acquiritur salutis, quod et Dominus Deus per Christum, qui pro nobis suscipere voluit mortem, salutem nobis prodidit, non poenam; ut licet secundum præsentem hanc vitam habeamur. Hoc enim dicit, Vigilemus etiamsi egressi fuerimus a vita hac, hoc enim dicit, Dormiamus. Vult enim dicere ut illi qui tunc vivunt in Christi adventu, et qui jam sunt mortui, omnes æternam vitam et incorruptam acquiramus, dum illi qui præcesserunt dudum in mortem, ita resurgunt, et illi qui tunc vivunt in incorruptibilitatem mutantur, sicut idem Apostolus alio in loco dicit, *quoniam omnes immutabimur*. Igitur nihil est quod prohibeat salutem nos frui futura, si tamen illa quæ ex nobis sunt minime nobis obstiterint; et hinc dicens, adjicit: *Propter quod consolamini in invicem, et ædificate alterutrum, sicut et facitis*. Ab illo loco quo dixit non debere eos de consummatione sæculi et ejus tempore curiose agere, necessario hoc in loco istud adjecit, hoc est, relinquentes illa, hæc agite et de his estote solliciti, et de illis ad alterutrum disputate pro communi utilitate. Post hoc vero exhortatur eos dicens:

Rogamus autem vos, fratres, scire eos qui laborant in vobis, et præsent vobis in Domino, et admonent vos, æstimate eos superabunde in charitate propter opus eorum, pacem habete in eos. Itaque illos qui doctrinæ injunctum opus habere videntur plurimo honore dignos æstimate, non resultantes illis, quando vos corrigere cupiunt. Hoc enim dicit, *pacem habete in eos*. Nam et fieri solebat hoc ab illis qui indiscipline vivebant, ad quos scribens in superioribus videtur contumaciam eorum signasse, quoniam dum delinquentes eos corrigere cupiebat, docturus eos qui illa faciebant quæ non conveniebant, hi etiam gravari se doctorum argutione existimabant, sicque ad illos disputans vertit suum sermonem ad doctores, docens: *Obsecramus autem vos, fratres, instruite indisciplinatos, consolamini pusillanimes, sustinete infirmos, patientes estote ad omnes*. Necessarium erat hos exhortari, ut non discederent ab opere propter quorundam contumaciam: omnia vero consequenter de illis quæ ipse prædixerat, præcepit etiam doctores facere, de quibus et ipse in Epistola sua scripserat, ut de his diligentiam adhiberent, et illis compendiose ut instruerent indisciplinatos, ad quos et ipse videtur scripsisse. *Consolamini vos pusillanimes*, qui ob illos qui decidebant flebiliter eorum separationem ferebant. *Sustinete infirmos*; dicit autem de illis qui fornicatione deturbabantur, docens non abdicare eos propter peccati ipsius exprobrationem, sed et diligentiam erga illos debitam adhibere, et curam magis illis facere ut convertantur.

Sic et alio in loco scribens (*II Cor. xi*): *Quis, inquit, infirmatur et ego non infirmor?* hoc est, mea esse aliorum peccata existimo. Bene autem adjicit, *patientes estote ad omnes*, eo quod hoc necessarium valde est magistris, ita ut non facile desperent propter peccata; patienter vero suam impleant doctrinam, exspectantes semper ut discipuli meliores sui efficiantur, lucrumque proprium esse existiment, etiamsi et serius aliquando eos potuerint ad id quod honestum est revocare; et iterum ad generalem exhortationem progrediens præcipit:

Videte ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper quod bonum est sectamini in invicem et in omnes. Nulli malum pro malo debere retribuere dicit, bonum sectare vero, in quantum virtus opitulatur, ut magis in invicem sibi beneficia præbeant, cum illis quæ ex terrena materia nobis esse videantur. (*Aug.*) Quando videt homo aliquem male viventem et forte aliquid Ecclesiæ præstantem, et non eum corripit, animo fugit. Quid est animo fugere? timere: timor est fuga interior: quare timet? quia mercenarius est, ne forte ille non accipiat quod corripitur, et non det quod solet. Videt lupum venientem, id est, diabolus male viventis colla frangentem, et fugit, animo abstinet ab utili correptione, plenus timore; qui autem pastor est, et est ei cura pro ovibus, non eum dimittit (*Joan. x*), et facit quod ait Apostolus: *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes*, etc. Non ergo putet quispiam pastor, vel qui se dicit pastorem, quia non reddet malum pro malo, cum reddet potius malum pro bono, ille enim etsi peccator et scelestus de bonis suis dat Ecclesiæ: ille autem malum pro bono ei reddit, cui subtrahit correptionem. Sed quoniam hoc totum de dilectione faciendum est, aliquando autem homines correptores suos putant inimicos suos, ideo cum dixisset, *corripite inquietos*, subjecit, *consolamini pusillanimes*. Forte enim de correptione incipit deficere et perturbatur, tunc te oportet consolari. *Suscipite infirmos*, ne per infirmitatem cadant; si titubare eum fecit infirmitas sinu suo suscipiat charitatem; et cum ista dixisset, adjecit in novissimo: *Videte ne quis malum pro malo alicui reddat*. Ergo non est malum correptio si sit, sed bona ovibus quando corripitur a præposito suo, quid dicit? *Emendabit me justus in misericordia* (*Psal. cxi*). Deinde adjicit: *Semper gaudete*. Hoc est pro omnibus tristitiis quæ vobis accidunt, bono animo estote, futurorum exspectatione animæquiores effecti, et post hoc præcipit: *Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite, hæc enim est voluntas Dei in Christo Jesu in vobis*. Præcepit orare incessanter, gratias autem semper agere in orationibus, eo quod ista Deus velit, et ista a nobis vel maxime deponat, ut grati illi simus, et ut gratias illi debitas agamus pro illis bonis, quæ ab ipso sunt donata nobis. (*Isaac in Collat. Cassiani*.) Et idcirco ut eo fervore ac puritate, qua debet, emitti possit oratio, hæc sunt omnimodo observanda; primum sollicitudo rerum carnalium generaliter abscindenda est: deinde

nullius negotii causa, non solum cura, sed ne memoria quidem penitus admittenda, detractio, vaniloquia, seu multiloquia, scurrilitates quoque similiter amputanda: iræ præ omnibus sive tristitiæ perturbatio funditus eruenta; concupiscentiæ carnalis ac philargyriæ noxius fomes radicitus evellendus, et ita his ac similibus vitiis extrusis penitus, et abscissis, quæ hominum quoque possunt patere conspectibus, talique, ut diximus, repurgii emundatione præmissa, quæ simplicitatis et innocentie puritate perficitur, jacienda sunt primum profundæ humilitatis inconcussa fundamenta, quæ scilicet turrim intraturam cælos valeant sustinere. Deinde superponenda virtutum spiritalis constructio, et ab omni discursu atque vagatione lubrica animus inhibendus, ut ita paulatim ad contemplationem Dei ac spiritalis intuitus incipiat sublimari. Quidquid enim ante orationis horam anima nostra conceperit necesse est orantibus nolitis per ingestionem recordationis occurrat. Quamobrem quales orantes volumus inveniri, tales nos ante orationis tempus præparare debemus: ex præcedenti enim statu mens in supplicatione formatur, eorundemque Actuum procuramentibus nobis ad precem verborum quoque vel sensuum ante oculos imago præcludens, aut irasci nos secundum præcedentem qualitatem, aut tristari, aut concupiscentias causasve præteritas retractare, aut risu fatuo, quod etiam pudet dicere, cujusquam scurrilis dicti vel facti titillatione pulsari, aut ad priores faciet volitare discursus. Et idcirco quidquid orantibus nobis volumus ut inhæreat, ante orationem de abditis nostri pectoris excludere festinemus: ut ita illud apostolicum possimus implere: *Sine intermissione orate, et, in omni loco levantes puras manus sine ira et disceptatione (I Tim. II)*. Alias namque mandatum istud perficere non valebimus, nisi mens nostra ab omnium vitiorum contagione purificata virtutibus tantum, ut naturalibus bonis dedita, jugi omnipotentis Dei contemplatione pascatur. *Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere, omnia autem probate, quod bonum est tenete. (Aug.)* Non quia ille extinguere potest, sed quantum in ipsis est extinctores ejus merito dicuntur, qui sic agunt ut extinctum velint. (*Ambr.*) Multum existimantibus qui tunc spiritalis gratias habebant. Erant etiam et alii qui et ad suasionem aliqua proponebant, quasi qui et ipsi ex divina revelatione illa esse simulantibus quæ a se fiebant, sicuti et Judæos exorcizare et dæmoniacos in nomine Christi usurpasse per Actus didicimus apostolorum (*Act. XIX*). Quoniam ergo apud Thesalonicensis quidam erant qui non suscipiebant illa quæ secundum inoperationem spiritalis profitebantur, qui et confingebant seductorum se causa studio cautelæ id declinare, fiebant autem ista ab Indisciplinatis, eo quod sæpe indisciplinatio eorum arguebatur ex illis, quæ a prophetis dicebantur, ideo dixit: prophetas nolite reprobare neque spiritalis operationem prohibere. Nam quod dixit reprobari prophetas, et illa nolle suscipere quæ ab illis dicebantur, hoc dicit spiritus spernere operationem, sed

si, inquit, seductores timetis, accipite illa quæ dicuntur, probantes illa, et si inventa fuerint aliqua divinis legibus contraria de illis quæ dicuntur, illa sola rejicite, tenete vero meliora. Deinde adjicit: *Ab omni specie mala vos abstinete, quasi qui et hoc ipsum versute facerent, dicens:*

Ipsæ autem Deus pacis sanctificet vos perfectos et integer vester spiritus et anima et corpus sine querela in adventum Domini nostri Jesu Christi servetur. Orat pro illis ita ut sancti per omnia custodiantur, et sine querela, animo quoque sint et corpore, ita ut et tributa Spiritus sancti gratia integra in illis custodiatur nullam sustinens minorationem propter eorum malitiam, ita ut in Christi adventu assequi possint æternas mercedes. (*Hier.*) Formosa questio hic oritur, sub brevi sermone tractanda. Supra dixerat *spiritum nolite extinguere*, quod si fuerit intellectum, statim sciemus quis iste sit spiritus, qui cum anima et corpore in die adventus Domini conservandus est: quis enim possit credere quod instat flammæ, quæ extincta desinat esse quod fuerat, extinguatur Spiritus sanctus, et sustineat abolitionem sul, qui fuit quondam in Israel, quando per Isaiam et Jeremiam et singulos prophetarum dicere poterat: *Hæc dicit Dominus, et nunc in Ecclesia per Agabum loquitur: Hæc dicit Spiritus sanctus. Divisiones autem donorum sunt, idem autem spiritus, et divisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus, et divisiones operationum sunt, et idem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio spiritus ad id quod expedit: alii per Spiritum datur sermo sapientiæ; alii sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alii fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum in uno Spiritu: alii opera virtutum: alii prophetia, alii discretio spirituum: omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult (I Cor. XIII)*. De hoc Spiritu ne a se auferatur rogabat David dicens: *Spiritum sanctum tuum ne auferas a me (Psal. L)*, qui quando auferatur non in substantia sui, sed ei a quo auferatur extinguitur. Ego puto unum atque idem significare *Spiritum nolite extinguere*, et quod in alio loco scribit (*Rom. XII*): *Spiritu ferventes*, in quo enim fervor spiritus multiplicata iniquitate et charitatis frigore non tepescet, in hoc spiritus nequaquam extinguitur. *Deus igitur pacis sanctificet vos per omnia vel in omnibus*, sive plenus atque perfectus, hoc enim *θεωλας* sonat. Deus autem appellatur pacis, quia per Christum ei reconcillati sumus, *qui est pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. II)*, qui et in alio loco *pax* dicitur, *superans omnem sensum (Phil. IV)*, quæ custodit corda cogitationesque sanctorum; qui autem sanctificatur sive perfectus est in omnibus, in hoc et spiritus, et anima, et corpus in die Domini conservatur. Corpus singulorum membrorum utatur officijs, verbi gratia, si operetur manus, pes ambulat, oculus videat, auris audiat, dentes cibos molant, stomachus concoquat, alius digerat, aut si nulla membrorum parte truncatum est, et hoc quisquam

potest credere Apostolum pro credentibus deprecari, ut in die iudicii integrum omnium Christus corpus inveniat, cum omnium corpora aut morte dissoluta sint, aut, sicut quidam volunt, reperta fuerint adhuc spirantia, habeant debilitates suas, et maxime martyrum, et eorum qui pro Christi nomine vel oculos effossos, vel amputatas nares vel abscissas manus habeant. Ergo integrum corpus est, de quo diximus in alia quæstione, et non tenens caput ex quo omne corpus connexum atque compactum accipiat augmentum in administrationem Christi. Hoc corpus Ecclesiæ et quicumque hujus corporis tenuerit caput, et cætera membra servarit, habebit integrum corpus, quantum potest recipere humana natura, juxta hunc modum et animæ integritas conservanda est, quæ dicere potest: *Benedic, anima mea, Dominum, qui sanat omnes infirmitates tuas (Psal. cii)*; et de qua scriptum est: *Misit verbum suum et sanavit eos (Psal. cvi)*, spiritus quoque integer conservatur, quando non erramus in spiritualibus, sed vivimus spiritu, acquiescimus spiritu, et opera carnis mortificamus spiritu, asserimusque omnes fructus ejus, charitatem, gaudium, pacem et cætera. Aliter præcipitur nobis Salomone dicente: *Tu autem describe ea tripliciter in consilio, in conscientia, ut respondeas verba veritatis his qui proponunt tibi (Prov. xxii)*. Triplex in corde nostro descriptio et regula Scripturarum est, prima ut intelligamus eas juxta historiam: secunda juxta tropologiam, tertia juxta intelligentiam spiritalem: in historia eorum quæ scripta sunt ordo versatur, in tropologia de littera ad majora consurgimus, et quidquid in priori populo carnaliter factum est, juxta moralem interpretamur locum, et ad animæ nostræ emolumentum convertimus in spiritualia; *theopica*, ad sublimiora transimus, terrena dimittimus, de futurorum beatitudine et cælestibus disputamus, ut præsentis vitæ meditatio umbra sit futuræ beatitudinis, quos tales Christus invenerit ut corpore et anima et spiritu integri conserventur, et perfectam in se habeant triplicis in se scientiæ veritatem, hos sua pace sanctificabit et faciet esse perfectos. Multi simpliciter hunc locum de resurrectione intelligunt, ut et spiritus et anima et corpus in adventu Domini integri conserventur; alii in hoc loco triplicem in homine volunt affirmare substantiam.

A spiritus quo sentimus, animæ quo vivimus, corporis quo incedimus. Sunt qui ex anima tantum et corpore subsistere hominem disserentes, spiritum in eo tertium non substantiam velint intelligere, sed efficientiam, per quam et mens in nobis et sensus et cogitatio et animus appellatur, et utique non sunt tot substantiæ quot nomina. Cumque illud oppositum fuerit: *Benedicite, spiritus et animæ justorum Dominum (Dan. iii)*, scripturam non recipiunt, dicentes eam in Hebraico non habere. Nos autem in præsentī loco, ut supra diximus, spiritu, qui cum anima et corpore integer conservatur, non substantiam Spiritus sancti, quæ non potest interire, sed gratias ejus donationesque accipimus, quæ nostra vel virtute vel vitio et accenduntur et exstinguuntur in nobis. (*Aug.*) Aliud est esse sine peccato, quod de solo in hac vita unigenito dictum est, aliud est esse sine querela, quod de multis justis etiam in hac vita dici potuit, quoniam est quidam modus bonæ vitæ, de quo etiam in ista humana conversatione justa querela esse non possit. Quis enim juste queretur de homine qui nemini male vult, et quibus potest fideliter consulti, nec contra cujusquam injurias tenet libidinem vindicandi, ut veraciter dicat, « sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. » Et ut non de oratione dubii habeantur adjicit: *Fidelis qui vocavit vos, qui etiam faciet.* (*Ambr.*) Hoc est: verus est qui vocans vos bona promisit vobis, qui et replevit vos sua benedictione. *Fratres, orate, et pro nobis.* Scribit et post hoc ita ut et pro se orent, simul in charitate sua eos constringens; nam et ut pro alterutro orent lex defigit charitatem: nec enim unquam orare patiemur pro illis quos non diligimus; simul et instruit nos idipsum etiam ab invicem debere deponulare et facere pro alterutro. *Salutate fratres omnes in osculo sancto.* Deinde et præcepit eis omnes fratres salutare in osculo sancto, sanctum osculum dicens, quod cum perfecta efficitur charitate: *Adjuro vos per Dominum ut legatur Epistola omnibus sanctis fratribus.* Adjurat ut Epistola omnibus legatur sanctis fratribus, suspiciens ex aliquibus quæ sibi fuerant delatæ, quoniam non ad omnium notitiam scripta ejus deferentur, et post hoc adjiciens: *Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum, Amen.* Hoc enim verbo consummasse Apostolus videtur suam Epistolam.

LIBER VICESIMUS SECUNDUS.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM II AD THESSALONICENSES.

ARGUMENTUM.

Beatus apostolus Paulus postquam primam ad Thessalonicenses scripserat Epistolam, cognovit quod, quamquam adversariorum pertinacia in eadem perstiterit sævitia, variis tentationibus aggressa eos qui crediderant, tamen ad omnia illa aspera

D quæ iisdem fuerant in fide persistentes superiores omni tentatione fuerint demonstrati. Cognovit verum quod a quibusdam suasi æstiment finem præsentī incumbere sæculo, hocque aliqui quasi ab ipso Apostolo edocti cæteris nuntiabant: adjecto illo, quod qui indiscipline versabantur nulla ex parte ex litteris

prioribus Apostoli meliores sui fuerant effecti, sed perseveraverint in pristino suo pravo proposito. Scribit igitur secundam hanc Epistolam, primum quidem collaudans eos, quod contra omnes impetus adversariorum decertantes non fuerant superati : adhortatur vero eos etiam currenti tempore in eodem persistere proposito omnemque tempestatem ab adversariis illatam per patientiam superare. Deinde instruit eos, ut non existiment incumbere sibi consummationes temporum; inter cætera vero instruit eos de antichristi adventu, et qualiter vel quomodo sit appariturus; de indisciplinatis scribens vehementer eos corripiens, eo quod nihil ex illis prioribus scriptis fuerint adjuti in quibus consilium illis dederat de illis quæ eos agere conveniebant. Cautius vere de omnibus instruemur ex illis quæ in subsequentiis habentur.

CAPUT PRIMUM.

Gratias agit Apostolus de bona Thessalonicensium conversatione, orando pro meliore consummatione.

« Paulus, et Silvanus, et Timotheus, Ecclesie Thessalonicensium in Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. » (Ambr.) Hac præscriptione Epistolæ facta incipit sic : « Gratias agere debemus Deo semper pro vobis, fratres, sicut dignum est. » A gratiarum actione incipere idem Apostolus sæpe est solitus, hoc vero in loco etiam dilatasse ipsam gratiarum actionem videtur non absolute dicens gratias agimus, sed quoniam gratias agere debemus, quasi qui et incusari sit dignus, si non debitum redderet pro illis, pro quibus et debent gratiarum actionem, eo quod necessarie debere illam videatur : et adjectio est perspicua quam adjecit dicens : « Sicut dignum est. » Quod et ipsum augmentum actionis, siquidem talia sunt quæ secundum eos sunt, ut juste Deo pro illis gratiarum actio referatur. Unde ostendens quia jure ista dicit, eo quod magna erant illa quæ secundum eos erant, ait : « Quoniam supercrevit fides vestra, et abundat charitas uniuscujusque omnium vestrum in alterutrum. » Etenim per omnia ostendit quoniam magna erant illa quæ secundum eos erant, ex quibus dixit fidem eorum augeri, quod habebant aliquid amplius a firmitate : firmitas enim dici potest, etsi in eodem statu maneat. Nam quod dixit supercrevit, ostendit quod et in ipsa fide augmentum supererit, et in alterutrum charitatem eorum abundare dicens, quod et ipsum ostendit in dies singulos meliorem illorum fuisse profectum : quod etiam majus asserere cupiens dixit, « uniuscujusque vestrum omnium in alterutrum; » omnes enim similiter dixit tales esse : et quæ est istius rei probatio ? « Ita ut nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Domini pro patientia vestra, et fide in omnibus persecutionibus vestris et tribulationibus quas sustinetis. » Denique et nos omni in loco de vobis gloriantes referimus, fidei vestræ firmitate

A tem laudantes, eo quod et tormentis variis affecti in eodem statu permansistis. Bene autem dixit, « quas sustinetis, » eo quod hoc demiratione dignum erat, quod forti animo sustinerent illata sibi tormenta : deinde dicit et ipsius passionis utilitatem, « in demonstrationem justi judicii Dei, ut digni habeamini regno Dei, pro quo et patimini; » apparebitis etenim ob ista in futuro sæculo justa ratione regnum cælorum fruente : si tamen et pro illo pati acquiescitis, magnum quoddam bonum existimantes esse fruitionem. Et ostendens quoniam nec adversariis talia in illis facientibus erit impune, adjicit : « Si tamen justum est apud Deum retribuere his qui tribulant vos tribulationem, et vobis qui tribulamini requiem nobiscum. » Nam quod dicit si justum est, hoc dicit, « si tamen justum est. » Vult enim dicere : quia justa tunc ratione Deus illos quidem qui talia in præsentī vita erga vos gesserunt subdet pœnæ, vobis vero, pro quibus patimini, magnam præbebit remunerationem largitatis; et pœnæ ipsius publicans pondus, dicit etiam qualis sit adventus ipsius judicis : « In revelatione Domini Jesu de cælo cum angelis virtutis ejus, in flamma ignis dantis vindictam his qui non noverunt Deum et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi. » Terribilem per omnia ejus adventum esse ostendit, et loci natura, siquidem de cælo videtur; et ut ministrorum videatur fortitudo, cum angelis ejus virtutis venturum dicit; et tormentorum speciem flammam esse ignis dicit, asserens vero et de illis qui sunt tormentis subiacendi, aut eos qui non noverunt Deum, et qui non obaudierunt Evangelio, majorem tormentorum eorum præbuit probationem; et siquidem illos si solummodo non obediunt fidei, pœna maneat, quanto magis illos, qui credentibus calumnias impressionesque irrogant? deinde et tormentorum speciem exaggerat prout potest, dicens : « Qui pœnas luent interitus æternas. » Nam ex qualitate ipsa gravia tormenta esse ostendit. Siquidem interitus sunt, et exterminii perditione perficientes, ex tempore, quod non ad tempus, sed æterna sunt : et iterum ad personam recurrit judicis pœnæ ipsius magnitudinem exinde ostendens : « A facie Domini, et a gloria fortitudinis. » Et quia per omnia magna ostendit esse tormenta quæ in adversarios sunt depromenda, dicit in quibus tunc erant hi qui crediderunt. « Cum venerit glorificari in sanctis suis, et mirificari in omnibus qui crediderunt, quoniam creditum est testimonium nostrum in vobis in die illo. » Quod dixit : « in die illo » ad illud reddendum est, quod dixerat « et mirificari in omnibus qui crediderunt, » ut sit in medio positum « quoniam creditum est Evangelium nostrum in vobis, » et secundum sensum novissimum jacere videatur. Vult enim dicere : secundum illum diem gloriosus et mirabilis videbitur in his qui sibi crediderunt, per illa bona quæ erga eos faciet, quæ etiam et vos estis fruituri, eo quod doctrinam no-

stram recepistis, sic per omnia adhortans revelationem eorum, quæ expectatur, eo quod adversarii magna inferrentur tormenta, et quod magnorum bonorum fruitionem expectent potiri credentes. Adji- cit: « In quo et oro semper pro vobis, ut vos dignos « vocatione sua Deus habeat, et impleat omne pla- « citum bonitatis, et opus fidei in virtute, ut glo- « rificetur nomen Domini nostri in vobis, et vos « in ipso secundum gratiam Dei nostri et Domini « Jesu Christi in vobis et vos in illo: » Pro his quæ talia sunt perseveramus pro vobis orantes, ita ut dignos vos honorum illorum exhibeat Deus, in quorum et vocati estis fruitionem, implens vos omni hono- re, et confortans, ita ut et in operibus ostendatis fidem, et illa quæ ab adversariis inferuntur facile sustineatis: sic enim et Christus in vobis gloriosus secundum præsens sæculum videbitur: quando cum alacritate acquiescitis pati pro eo, vosque qui sic firmiter in eo credidistis futuram frui mini gloriam, quam sua gratia sibi credentibus repromisit: quæ ergo conveniebant dici ad laudem eorum, qui in adversis firmi persisterunt, et ad exhortationem ut in eadem persisterent, scientiam in hisce visus est consummasse. Hinc vero incipit de consummatione sæculi disputare docens eos non existimare sibi finem mundanum imminere.

CAPUT II

De adventu Antichristi docet suos Apostolus, et ejus rei pluribus ostendit veritatem.

« Rogamus autem vos, fratres, per adventum Do- « mini nostri Jesu Christi, et nostram congregatio- « nem in eum, ut ne cito moveamini, neque per spi- « ritum, neque per verbum, neque per epistolam « tanquam a nobis missam, quasi instet dies Do- « mini. » (Greg.) Cum Paulus Thessalonicenses in accepta prædicatione perdurantes, quasi de vicino mundi termino quadam cognosceret pusillanimitate turbatos, prius in eis quæ fortia prospicit laudat, et caute monendo postmodum quæ infirma sunt roborat, ait enim: Gratias agere debemus Deo semper pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra et abundat charitas uniuscujusque vestrum in invicem, ita ut et nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra et fide. Qui cum blanda hæc vitæ eorum præconia præmisisset, paulo post subdidit dicens: « Rogamus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, et nostræ congregationis in ipsum, ut non cito moveamini a vestro sensu, neque terreamini neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam, tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. » Egit enim verus doctor ut prius audirent laudati quod recognoscerent, et postmodum quod exhortati sequerentur: quatenus eorum mentem ne admonitio subjuncta concuteret, laus præmissa solidaret, et qui commotos eos vicini finis suspitione cognoverat, non jam redarguebat motos, sed quasi transacta pescians, adhuc commoveri pro-

A hibeat. Ut dum de ipsa levitate motionis prædicatori suo se incognitos crederent, tanto reprehensibiles fieri, quanto et cognosci ab illo formidarent. (Ambr.) Adveniente Domino justos omnes debere rapi in nubes in obviam ejus, et ut simul sint semper cum eo Apostolus in prima Epistola evidenter asseruit, hoc ergo dicit: « Et nostram congregatio- nem ad eum; » dicit etenim Christi adventum et congregationem tunc ad eum futuram. (Raban.) Nolite persuaderi ab illis qui vos seducunt, quasi prope sit illud tempus: sed sive quis de spiritali id inoperatione promittat dicere, sive quasi ex verbo et epistola nostra sit edoctus, nolite persuaderi ei; et vehementius eos cautos facere volens adjicit: « Ne quis vos seducat ullo modo. » Quod est taliter: B utcunque ista quis dixerit vobis, nolite ei credere. « Quoniam si venerit apostasia primum, et revelatus « fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversa- « tur, et superextollit se super omne quod dicitur « Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, « ostendens se tanquam sit Deus. » (Amb.) Vult quidem dicere, quoniam non possunt ita fieri priusquam antichristus veniat. Oportet enim primum illum venire, deinde consequenter illa quæ dicuntur. Apostasiam vero vocavit tempus illud, eo quod paulo minus omnes tunc discedent a pietate, et accurrent ad eum: hominem equidem eum nominavit justa ratione, eo quod homo erit dæmone in eo omnia inoperante, sicuti et in illum hominem qui pro nostra salute sumptus est Deus verbo perfecisse vide- tur. Tentat enim ille per omnia illa quæ Christi sunt imitari, utpote et Christum se esse dicens: peccati vero hominem eum dixit, eo quod peccatum ministrabit, et multis hominibus hujus causa existet: et filium eum perditionis dicit, utpote perditioni subdendum post hoc, sicut et in subsequentibus eviden- tius dicit; vocat autem eum adversarium quidem, quasi qui et adversa agat divinæ voluntati, et omnes ad se transducere annitatur: superextollentem vero se super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, eo quod omnes homines a propria eorum secta discedere suadens, se faciet adorare, seipsum dicens esse Christum, cui et ab omnibus honorem Dei tribui ut justum vindicabit: sic enim et in Dei templis, hoc est, in domibus orationum ingrediens sedebit quasi ipse sit Christus et propter hoc debet ab hominibus adorari in ordinem Dei. Et ostendens quoniam nihil nunc novi dicit ad eos: « Non estis, in- « quit, memores quoniam cum adessem apud vos « hæc dicebam vobis? » Deinde adjicit: « Et nunc « quod detinet scitis, ut reveletur in suo tempore. » Dicit autem quod nunc detinet, eo quod diabolus dudum quidem voluerit hoc idem facere, Deus vero interim retinet, eo quod tempus statuit consummationis sæculi istius, secundum quam videri concedit eum. Hoc Apostolus nominavit « quod nunc detinet, » Dei dicens definitionem detinere eum. Unde adjicit: « Ut reveletur idem suo tempore. » Quasi qui prohibeatur nunc videri usque tunc, eo quod divina def-

nitione ad præsens tenentur. Videbitur vero tunc in sæculi fine, quando et concedit illi Dominus suam ostendere malitiam, propter quod bene adjicit: «Mysterium enim jam inoperatur iniquitatis.» Hoc est, etiam non aperte apostasiam operatur diabolus, sed quasi in mysterio nunc peragit per singula momenta per suos, a pietate tentans divellere eos qui ad fidem accedunt; et hoc ipsum iterum resumens. «Tantum ut qui tenet nunc, teneat donec de medio fiat, et tunc revelabitur ille iniquus.» Igitur Theſſalonicensium animos vel occasio non intellectæ Epistolæ, vel ficta revelatio, quæ per somnum deceperat dormientes, vel aliquorum conjectura Isaïæ et Danielis, Evangeliorumque verba de Antichristo pronuntiantia in illud tempus interpretantium, moverat atque turbaverat, ut in majestate sua tunc Christum sperarent esse venturum. (Hier.) Cui errori medetur Apostolus et exponit, quæ ante adventum Antichristi debeant præstolari, ut cum illa facta viderint, tunc sciant Antichristum, id est, hominem peccati, et filium perditionis, qui adversatur et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, et qui in templo Dei sedeat, esse venturum. Nisi, inquit, venerit discessio primum quod Græce dicitur ἀποστάσις, ut omnes gentes quæ Romano imperio subjacent, recedant ab eis, et revelatus fuerit, id est, ostensus, quem omnium prophetarum verba pronuntiant, homo peccati, in quo fons omnium peccatorum est, et filius perditionis, id est, diaboli: ipse est enim universorum perditio qui adversatur Christo, et ideo vocatur Antichristus, et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut cunctarum gentium Deus, sive omnium, sive omnem pravam et veram religionem suo calcet pede, et in templo Dei vel in Hierosolymis ut quidam putant, vel in Ecclesia, ut verius arbitramur, sederit, ostendens se tanquam ipse sit Christus et Filius Dei. Nisi, inquit, ante Romanum imperium fuerit desolatum, et Antichristus præcesserit, Christus non veniet, qui ideo venturus est, ut Antichristum destruat. Meministis, ait, quod hæc ipsa, quæ nunc scribo per epistolam, cum apud vos essem præsentem sermone narrabam, et dicebam vobis, Christum non esse venturum, nisi præcessisset Antichristus, et nunc quid detineat scitis ut reveletur in suo tempore, hoc est, quæ causa sit, ut Antichristus in præsentiarum non veniat, optime nostis: nec vult aperte dicere Romanum imperium destruendum quod ipsi qui imperant æternum putant. Unde secundum Apocalypsin Joannis in fronte purpuratæ meretricis scriptum est nomen blasphemiarum, id est, Romæ æternæ. Si enim aperte audacterque dixisset, non veniet Antichristus, nisi prius Romanum deleatur imperium, justa causa persecutionis in orientem tunc Ecclesiam consurgere videbatur. Quodque sequitur, «jam enim mysterium iniquitatis operatur, tantum ut qui tenet nunc teneat donec dimidium fiat, et tunc revelabitur ille iniquus,» huic habet sensum: Multis malis atque peccatis, quibus impurissimus Cæsarum mundum premit Antichristi par-

turiturus adventus, et quod ille operaturus est, postea, in isto ex parte completur. Tantum ut Romanum imperium, quod nunc universas gentes tenet, tenere cedat, et dimidio [de medio] fiat, et tunc Antichristus veniet, fons iniquitatis, quem Dominus Jesus interficiet Spiritu oris sui, divina videlicet potestate, et suæ majestatis imperio, cujus justissime fecisse est: non in exercitus multitudine, non in robore militum, non in angelorum auxilio, sed statim ut ille advenerit, interficietur Antichristus, et quomodo tenebræ solis fugantur adventu, sic illustratione adventus sui eum Dominus destruet, atque delebit, cujus opera Satanae sunt opera, et sicut in Christo plenitudo divinitatis fuit corporaliter, ita et in Antichristo omnes erunt fortitudines et signa, atque prodigia, sed universa mendacia: quomodo enim signis Dei quæ operabantur per Moysen magi omnes resistebant mendaciis, et virga Moysi devoravit virgas eorum, ita mendacium Antichristi Christi veritas devorabit: seducentur autem ejus mendacio qui perditioni sunt præparati. (Aug.) Alii vero, et quod ait, «quid detineat scitis,» et mysterium operari iniquitatis, non putant dictum, nisi de malis et fictis qui sunt in Ecclesia, donec perveniant ad tantum numerum, quanti Christo [qui Antichristo] magnum populum faciat, et hoc esse mysterium iniquitatis, quod videtur occultum: hortari autem Apostolum fideles, ut in fide quam tenent, tenaciter perseverent, dicendo, «tantum qui modo tenet, teneat, donec de medio fiat,» hoc est, donec exeat de medio Ecclesiæ mysterium iniquitatis quod nunc occultum est: ad ipsum enim mysterium pertinere arbitrantur, quod ait in Epistola sua Joannes: «Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis (1 Joan. II).» [Greg.] Idem Joannes dicit: «Nunc Antichristi multi facti sunt,» quia iniqui omnes jam membra ejus sunt, quæ scilicet perverse edita caput suum male vivendo prævenerunt. Hinc Paulus ait: «Ut reveletur suo tempore. Nam mysterium jam operatur iniquitatis,» ac si diceret: tunc Antichristus manifestus videbitur, nam in cordibus iniquorum secreta sua jam nunc occultus operatur. Ut enim de apertioribus criminibus taceam, ecce alius fratri in corde suo tacitus invidet, et si occasionem reperiat, eum supplantare contendit, cujus alterius membrum est, nisi de quo scriptum est: «Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum? (Sap. II.)» Alius magni meriti esse se æstimans, per tumorem cordis cunctis se præferens, omnes semetipso inferiores credit, cujus alterius membrum est, nisi ejus de quo scriptum est: «Omne sublime videt et ipse est rex super universos filios superbiæ? (Job. xli.)» Alius mundi hujus potentiam quærit, non quo aliis prosit, sed quo ipse alteri subditus non sit, cujus alterius membrum est, nisi ejus de quo scriptum est, «qui dixit: Sedebo in monte Testamenti in lateribus Aquilonis; ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo? (Isa. xiv.)» Solus quippe Altissimus ita dominatur super omnia, ut alteri subesse non possit, quem Diaboles imitari

perverae voluit cum suum dominium quaerens ei subesse recusavit : imitatur ergo Diabolum quisquis Idcirco potestatem suam appetit, quia ei qui sibi est superna ordinatione praepositus subesse fastidit. (Ambr.) Intendendum vero est illi parti, quoniam revelationem Antichristi manifestationem vocavit, et superius dicens : « Cum revelatus fuerit homo, » et in hoc loco « Revelabitur iniquus, » eo quod Diabolus semper quidem ab adventu Domini meditatur illud facere ad nocivitate hominum, et utique illud fecisset, si non secundum inenarrabilem suam providentiam continuisset Deus eum. Operabitur vero tunc, et perducet illud in aperto, quod dudum sibi videbatur, cum illi fuerit concessum suam voluntatem in opere producere; et ostendens quoniam nec ille sine poena erit, addit : « Quam Dominus interficiet Spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui. (Ambr.) » Evidens est, quoniam de homine id dicit : nec enim Satanam expedit, quem aeternae est poenae traditurus, sed illum, eo quod organum sibi illum ad tantam explendam malitiam Daemon opportunum cogitationibus suis esse reperit, et hoc in subsequentibus apertius manifestavit dicens : « Cujus est adventus secundum inoperationem Satanam. » Alium quemdam insinuavit eum esse praeter Satanam, cujus inoperatione seipsum demonstrabit. Terribile est autem quod dicit, illum enim talia agentem et per totum orbem omnes homines discedere a pietate suadentem, subito de caelo apparet Christus, et solummodo clamans, cessare faciet ab opere, totum illum expendens : hoc enim dicit, *Spiritu oris*, hoc est, voce, ex illis quae apud nos sunt sumens illud, et dicens, eo quod nos spiritu cooperante abutimur ad articulatam loquelam. Quae secundum illum sunt, referre incipit, cujus est adventus secundum inoperationem Satanam, hoc est, apparebit illi Satanam ibi inoperante omnia : deinde adjicit et quid ille operatur in eo. « In omni virtute et signis et prodigiis mendacibus. » Multa inquit et magna signa quoque et prodigia demonstrabit per eum. Bene autem adjicit, « mendacibus, » ostendens, quoniam in phantasmate magis quam in opere facit ea. Qua autem ratione hoc operatur? « Et in omni seductione injustitiae in his qui pereunt, » eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut « salvi fierent. » Sic autem vocat eos qui sunt ei accipiendi, pro quibus charitatem veritatis non susceperunt ut salventur : cum convenerit, inquit, eos permanere in veritate charitatis, et non discedere ab ipsa ex qua et salvari poterant. « Ideo mittit illis » Deus operationem erroris ut credant mendacio, et « judicentur omnes qui non crediderunt veritati, » sed consenserunt iniquitati. » Evidens est, quoniam concessione Dei quasi opus ejus esse adscripsit, vult enim dicere, quoniam non permanentes in veritate, intendunt seductioni et credent mendacio, justam poenam subeuntes, pro quibus relinquentes veritatem ad injustitiam declinaverunt, ut dicat : Diabolum adoraverunt, injustitiam eam vocans, eo

quod nec justa fiat ratione ab illis qui ea faciunt ; et quoniam de illis qui tunc increduli erunt dixit, bene afficit :

« Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres, dilecti a Domino, quoniam praeelegit nos Deus ab initio in salutem in sanctificatione Spiritus, et fide veritatis in quod et vocavit vos per Evangelium, in acquisitionem gloriae Domini nostri Jesu Christi. » Itaque et propter hoc, inquit, pro vobis gratias agimus Deo, quoniam vos elegit, ita ut expectatam fruamini salutem participans quidem vobis gratiam Spiritus, donans vero vobis veritatis fidem. Hoc enim vobis Evangelii praebuit vocatio, futuram gloriam : per illam fidem quae in Christo est repromittens; et post hoc : « Itaque, fratres, state, et tenete traditiones, quas didicistis sive per verbum, sive per Epistolam nostram. » Hoc enim ad totum reddidit, hoc est, nolite persuaderi ab illis qui vos seducere volunt, sed manete in illis quae vobis tradidimus, sive per verbum praesentes, sive et absentes per litteras : deinde iterum orat pro eis : « Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, et Deus et pater noster, qui dilexit nos et dedit nobis consolationem aeternam et spem bonam in gratia, consoletur corda vestra et constabit in omni verbo et opere bono. » Qui gratia, inquit, sua aeternam illam consolationem nobis donavit, id est, futurorum honorum spem, ipse et secundum praesentem vitam hanc prosperet et corda vestra vos confirmans, ut omne, quidquid illud boni est, et dicere et facere possitis. (Paphnut. in Collat. Casa.) Deum quoque aptare sive confirmare animos nostros ad omne opus bonum et operari in nobis ea quae sibi sunt placita idem Apostolus docet (Hebr. xiii) : « Deus autem pacis, qui eduxit de tenebris pastorem magnum ovium in sanguine Testamenti aeterni Jesum Christum, aptet vos in omni bono faciens in vobis quod placeat coram se : » quod etiam Thessalonicensibus ut eveniat ita precatur, dicens : « Ipse autem Dominus Jesus Christus et Deus pater noster qui dilexit nos et dedit consolationem aeternam et spem bonam in gratia, exhortetur corda vestra et confirmet in omni opere et sermone bono. » Post hoc scribit eis.

CAPUT III.

Petit Apostolus orationem suffragii, informat eos in regeneratione mali, atque incitat ad laborem manuum.

« De cetero, fratres, orate pro nobis, ut sermo Domini currat et clarificetur sicut et apud vos, et ut liberemur ab importunis et malis hominibus. (Ambr.) Ita ut orent pro eo et pro ejus desiderio doctrina ubique profectum accipiat, sicut et apud illos, ita ut ab omnibus insidiis adversariorum eripiatur : quibus adjicit : « Non enim omnium fides est. » Hoc est, quia non omnes credunt, sunt vero qui et contrasant veritati; ut ergo ab insidiis horum eripi possit, dignum existimat orationes esse.

« Fidelis autem Dominus qui confirmavit vos, et
 « custodiet a malo. » Hoc ad verba orationis, quam
 fecerat, reddidit, fidei firmitatem adesse illis optans,
 simulque et dicens : quoniam verus est Deus qui vo-
 cavit vos in spe bonitatis, ipse vos confirmabit in
 fide, ita ut assequi possitis illa bona ab omni disce-
 dentes inconvenienti actu : quibus et adjungit :
 « Confidimus autem in Domino de vobis, quoniam
 « quæ præcipimus et facitis, et facietis. » Nam dum
 dicit se de eis bonam habere confidentiam, quoniam
 omnem ejus doctrinam cum sollicitudine effi-
 cient, sufficiens est et exhortare illos, ut opinionem
 suam opere firmam esse ostendant : et iterum orat
 pro illis dicens : « Dominus autem dirigat corda
 vestra in charitate Dei, et in patientia Christi. » Con-
 tingat vobis permanere in ea charitate, quæ erga
 eum est, tolerantes etiamsi et aliquid conveniat pro
 eo pati. Nam quod dixit Dei et Christi, in commune
 id positum esse videtur, id est, in charitate et pa-
 tientia.

« Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine
 « Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab
 « omni fratre ambulante inordinate, et non secun-
 « dum traditionem quam acceperunt a nobis. » Ma-
 nifestum est hinc evidenter de indisciplinatis dicere,
 quos et vehementer corripit. Præcipiens etiam ut a
 colloquio eorum sese cohibeant. Hoc est enim, quod
 dicit : separate vel « subtrahite vos, » hoc est, ac-
 celerate secernere vos ab illis qui tales sunt, et ut
 ne videretur verbo tantum id tradere ait : « Ipsi enim
 scitis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam
 non inquieti fuimus in vobis : » et quoniam ista ad-
 huc non erant magna adjicit : « Neque enim gratis
 panem manducavimus apud aliquem, » et quod his
 majus est, « sed in labore et lassitudine nocte et die
 operantes, ut non gravaremus quemquam vestrum. »
 Et quod majus extolli potest adjicit : « Non quia
 non habuerimus potestatem, sed ut nos formam da-
 remus vobis ut imitemini. » Et quidem nobis licet
 accipere eo quod erga doctrinam vacare videmur,
 sed nolimus, ut ipso opere vos doceamus quemad-
 modum convenit facere : et ostendens quoniam ta-
 lia agens apud illos permansit, memoratur iterum
 traditionem suam. « Nam et cum eram apud vos
 hoc prædicabam vobis, quoniam qui non vult ope-
 rari, nec manducet. » Hæc et præsentibus dicebamus,
 quod pigri neque manducare sint digni. Non gene-
 raliter hoc dicens, quod ille qui non operatur non
 debet manducare : videtur enim ipse Corinthiis scri-
 bens longa prosecutione id explicasse, quoniam illis
 debetur qui doctrinæ vacant ut a discipulis corpora-
 lium percipiant ministerium : sed illum dicit non
 esse operarium, qui neque de melioribus sollicitus
 est, neque corporale aliquid vult operari. Otiosus
 vero exstans aliorum vitam curiose discutit, de indi-
 ciplinatis etenim illi est sermo. (Cassian.) Deni-
 que hos ipsos quos in Epistola prima molli fovemat
 palpatione verborum, qualiter in secunda, velut qui
 non profecerint ad remedia leniora austerioribus

quibusdam et causticis medicamentis sanare aggre-
 ditur, nullaque jam mitium verborum fomenta præ-
 mittit. Non illam teneram vocem ac blandam, ut
 ibi : « Rogamus autem vos, fratres, sed, denuntia-
 mus vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu
 Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante
 inordinate. » Ibi rogat, hic denuntiat ; in illa blan-
 dientis affectus, in hac obstantissimæ severitas et mi-
 nantis : « denuntiamus vobis, fratres, » quia prius
 rogantes contempsistis audire, saltem nunc denun-
 tiantes obedite ; ipsamque denuntiationem non nudo
 verbo, sed cum obstatione nominis Domini nostri
 Jesu Christi terribilem infert, ne forte simplicem
 velut humana voce prolatam rursus contemnerent,
 nec magnopere ducerent observandam ; statimque
 ut peritissimus medicus putridis membris quibus
 leni medicamento remedium ferre non potuit, me-
 deri spiritalis ferri incisione pertentat, « ut subtra-
 hatis vos » inquit, « ab omni fratre ambulante
 inordinate et non secundum traditionem quam acce-
 perunt a nobis. » Itaque ab his qui vacare operi no-
 lunt, jubet subtrahi et velut membra otii corrupta
 putredine desecari, ne inertiae morbus velut lethale
 contagium etiam sanas membrorum partes tabo ser-
 pente corrumpat, dicturusque de his qui operari suis
 manibus nolunt, et panem suum cum silentio man-
 ducare, a quibus etiam præcipit subtrahendum, qua-
 libet eos a principio opprobrii inurat, attendite. Im-
 primis inordinatos dicit, nec secundum traditionem
 ambulare, aliis verbis contumaces eos, utpote qui
 nolunt juxta institutionem ejus incedere, et inhone-
 stos esse designans, id est, non processionis, non vi-
 sitationis, non verbi, non temporis opportunitatem
 congruam honestamque sectantes, omnibus enim
 vitiis istis inordinatum quemque necesse est subja-
 cere. « Et non secundum traditionem quam accepe-
 runt a nobis. » In hoc rebelles eos quodammodo et
 contemptores notat, qui traditionem quam accepe-
 runt ab eo tenere contemnant, nec imitari velint
 id quod magistrum non solum verbo docuisse me-
 muerint, sed etiam opere noverunt perfecisse.
 « Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari
 nos. » Immanem cumulum reprehensionis exage-
 rat cum hoc eos asserit non observare quod et me-
 moriæ eorum inhæreat, et ad imitandum non solum
 verbo instruente didicerint, sed etiam exemplo ope-
 rum provocante susceperint. « Quia non inquieti
 fuimus inter vos. » Cum se vult inquietum inter eos
 non fuisse per operis exercitium comprobare eos
 qui operari nolunt, abunde notat otiositatis vitio in-
 quietos semper existere. « Neque gratis panem man-
 ducavimus ab aliquo. » Per singula verba interpreta-
 tionis auxesim facit doctor gentium. Prædicator Evan-
 gelii, dicit se non gratis panem ab aliquo manducasse,
 qui novit Dominum præcepisse, ut qui Evangelium
 denuntiant de Evangelio vivant (I Cor. ix) et rursus :
 « Dignus est operarius cibo suo (Luc. x). Cum uti-
 que non gratis qui Evangelium prædicabat, tam sub-
 lime et spiritale opus exerceans, cibum sibi Domi-

nicæ jussionis auctoritate præsumeret : quid nos faciemus quibus non solum nulla prædicatio verbi commissa est, sed nec ulla quidem nisi animæ nostræ solius cura mandatur? qua fiducia otiosis manibus gratis panem comedere audebimus, quem vas electionis, Evangelica sollicitudine et prædicatione constrictus, sine opere manuum comedere non præsumit? « Sed in labore » inquit, « et fatigatione operantes die ac nocte, ne quem vestrum gravaremus. » Adhuc additamenta suæ castigationis exaggerat. Non enim simpliciter dixit, non comedimus panem ab aliquo vestrum, et hucusque stetit. Poterat enim videri proprio otiosoque sumptu ac recondita pecunia, vel aliorum licet non istorum, collatione seu muneribus sustentatus fuisse, « sed in labore, inquit, et fatigatione nocte et die operantes, » id est, nostro opere specialiter sustentati : et hoc, inquit, non pro nostra voluntate perpetrabamus, nec pro delectatione, ut requies et exercitium corporis invitabat, sed ut necessitas et inopia victus non sine ingenti fatigatione corporis facere compellebat. Non solum namque per totum diei spatium, sed etiam tempore noctis, quod quieti corporis videtur indultum, hoc opus manuum pro escæ sollicitudine indesinenter urgebam. Nec tamen se solum totaliter inter eos conversatum fuisse testatur, ne forte non magna, nec generalis videretur hæc forma, si ipsius tantum traderetur exemplo : sed etiam omnes qui erant secum ad ministerium Evangelii deputati, id est, Silvanum et Timotheum, qui hæc eadem cum eo scribunt, asserit simili opere laborasse. In eo etiam, quod dicit : « ne quem vestrum gravaremus, » verecundiam eis inculcit magnam : si enim ille qui Evangelium prædicabat signis illud virtutibusque commendans, ne gravaret quempiam, gratis panem manducare non audet, quomodo illi non æstiment se gravare qui quotidie eum otiosi vacantesque præsumunt? « Non quasi non haberemus potestatem, ait, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. » Pandit causam, cur sibi tantum laboris indixerit, « ut, inquit, formam daremus vobis ad imitandum nos, » ut si forte doctrinam verborum auribus vestris frequenter ingestam oblivioni traderetis, saltem conversationis exempla sub oculorum fide vobis tradita memoriter retineretis : haud levior eorum et in hoc reprehensio, cum dicit, se nulla alia, quam exempli gratia laborem hunc et fatigationem die nocteque corporis exegisse, et eos nihilominus erudiri nolle, propter quos ipse necessitatem non habens, sibi tantum fatigationis indixerit. Et quidem, inquit, cum habuerimus potestatem, et paterent nobis facultates omnium fratrum, atque substantiæ, et utendi eis Domini nostri nossem me habere permissum, non sum tamen usus hac potestate, ne quod a me bene ac licite fieret, aliis otii noxii præberet exemplum; et idcirco Evangelium prædicans meis manibus atque opere malui sustentari, ut vobis quoque volentibus iter virtutis incedere, viam perfectionis aperirem, et conversationis formam meo

labore præberem. Sed ne forte tacitus operans et erudire eos volens exemplis, minime illos etiam præceptorum monitis instruxisse videretur, infert. « Nam et cum essemus apud vos, hoc deuntiabamus vobis, quoniam si quis non vult operari nec manducet. » Adhuc illorum desidiæ, qui scientes eum ut magistrum bonum doctrinæ gratia et institutionis obtentu suis manibus operatum, imitari contemnunt, et diligentiam cautionemque suam exaggerat, dicens, non tantum se hoc illis exemplo tradidisse præsentem, sed etiam verbis jugiter prædicasse, ut si quis scilicet non vult operari nec manducet. Non jam doctoris vel medici utitur ad eos consilio, sed districtione in eos judiciaræ pronuntiationis invehitur, et Apostolica potestate resumpta, velut e tribunali in contemptores sententiam dicit : illa nempe potestate, quam cum interminatione scribens ad Corinthios a Domino sibi asseruit datam, cum eos in delicto positos præmoneret, ut ante adventum suum semetipsos corrigere festinarent, ita præcipiens : « Rogamus vos ne præsens compellar audere in quosdam potestate illa quæ data est mihi in vobis (II Cor. x). » Et iterum : « Si enim voluero aliquid gloriari de potestate quam dedit mihi Dominus, in ædificatione, et non in destructione vestra, non erubescam (II Cor. xiii). » Illa inquam potestate pronuntia, « Si quis non vult operari, nec manducet, » non gladio carnali eos addicens, sed auctoritate sancti Spiritus hujus vitæ eis interdicens substantiam, ut si forte pœnam futuræ mortis minime cogitantes adhuc vellent amore otii existere contumaces, saltem necessitate naturali constricti et metu præsentis interitus, salutaria præcepta suscipere cogantur. Quod apertius indicans dicit.

« Audivimus enim quosdam ambulantes in vobis in quiete, nihil operantes, sed curiose agentes. » (Amb.) Curiose agere dicens, quasi qui otio abusi, ad hoc vacant ut aliorum examinent vitam, quod fieri quasi inconueniens abdicabit, præcipiens quidem illis, ut separent se a talibus, dicens quoniam nec manducare sint digni si non operari voluerint : et abundantius illud pendens adjicit : « Illis autem qui hujusmodi sunt præcipimus, et obsecramus per Dominum nostrum Jesum Christum, ut cum modestia operantes suum panem manducet. » Non absolute dicens ut operentur, sed adjecit *cum modestia*, quod erant adimentes, ut ne vitæ aliena curiose agerent. Volebat enim ut sine ulla curiositate illa operentur, quæ poterant sibi ipsis sufficere ad sustentationem. (Cassian.) Post tantum itaque rigorem evangelicæ districtionis, nunc causam exponit cur hæc universa præmiserit : « Audivimus enim inter vos quosdam ambulare in quiete, nihil operantes sed curiose agentes. » Nusquam eos qui dediti esse operi nolunt, uno tantum morbo corruptos pronuntiare contentus est : in priori namque Epistola inordinatos eos appellat, nec secundum traditionem illam ambulare, quam acceperunt ab eo. Inquietos etiam esse desinit, et gratis panem manducare. Rursum hic,

« audivimus, inquit, quosdam inter vos ambulare inquiete, » et subiungit statim secundum languorem, qui inquietudinis hujus est radix, « nihil, inquit, operantes. » Tertium quoque morbum qui ex isto velut quidam ramunculus oritur, « sed curiose agentes. » Itaque fomiti vitiorum tantorum congruam nunc emendationem conferre festinat, et illa Apostolica qua usus fuerat paulo ante deposita potestate, iterum ad viscera pii patris vel clementis revertitur medici, et velut filiis sanctisque suis consilio salubri infert remedia sanitatis, dicens : « His autem qui hujusmodi sunt denuntiamus et obsecramus in Domino Jesu, ut cum silentio operantes panem suum manducent. » Causas tantorum ulcerum, quæ de radice otiositatis emergunt, uno operationis salutari præcepto curavit, ut peritissimus medicorum; cæteras quoque valedudines malas eodem cespite pullulantes sciens protinus extinguendas origine morbi principalis extincta. Et quoniam illi qui hujusmodi erant, et operari minime volebant, seditiose quæ non conveniebant, illa perfluebant, occasione ea, quia cæterorum liberalitas præstabat illis, cum omni celeritate, illa quæ erant necessaria quasi ejusdem fidelis consilii, quod et in prima Epistola interpretantes signasse visum sumus, adjicit ad illos qui præbebant :

« Vos autem, fratres, ne deficiatis bonum facientes. » (Amb.) Hoc est, vos exsequimini proprium opus, et ne propter aliorum malitiam discedatis a bono opere : licet illi pravi sint suo proposito, sed vobis merces similis ob vestrum erit propositum, cum tribuitis. (Cassian.) « Nolite, inquit, deficere benefacientes : id est, humanitatem vestram erga eos, si forte neglexerint observare quod diximus, similiter impertite. Ut castigavit illos qui erant infirmi ne otio dissoluti inquietudini et curiositati operam darent, ita hos qui sani sunt præmonet, ut humanitatem, quam bonis ac malis impertire Domini præcepto jubetur, si forte quidam pravi ad sanam doctrinam converti noluerint, non abscondant ab eis, sed benefacere et fovere eos tam consolationis et correptionis sermone, quam beneficiis solitis et humanitate non desinant. Rursum tamen ne forte hac lenitate provocati quidam præceptis ejus obedire contempnant, intermiscet apostolicam severitatem, et ait : « Quod si quis non obedit verbo nostro, per Epistolam hunc notate, et nolite commisceri cum illo, ut confundatur, » Monensque eos, pro reverentia sua et utilitate communi, quid oporteat observare, quaque cautione

A apostolica mandata custodiant, subiungit confestim patris indulgentissimi lenitatem, et ut filios suos, quem erga prædictos pro charitate fraternitatis affectum debeant retinere, similiter docet. « Et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem. » (Amb.) Hoc, inquit, facere volo vos, ut non in parte mimici eum habeatis, sed ut modis omnibus increpatione, obsecratione, doctrina reducatibus eum ad id quod honestum est. (Cassian.) Severitati judicariæ paternam intermiscuit pietatem, et sententiam apostolico rigore prolatam, clementi mansuetudine temperavit. Nam et notari jubet eum, qui obedire suis præceptis contempserit, et cum illo non commisceri : et tamen hæc fieri non odii vitio præcipit, sed fraternæ dilectionis et eorum emendationis intuitu. « Nolite, inquit, commisceri cum illo ut confundatur, » ut qui non est meis præceptis mitibus emendatus, saltem publica omnium vestrum segregatione confusus, ad tramitem salutis incipiat aliquando revocari. « Ipse autem Deus pacis det vobis pacem semper in omni modo. Dominus cum omnibus vobis. Amen. » (Amb.) Deinde orat tribui eis pacem a Deo, ita ut semper eam habeant, et ut modis omnibus semper illis adsit a Deo. « Salutatio mea manu Pauli. » Salutationem vocavit subscriptionem : pro illo enim quod nos solemus ponere Incolumen, etc., ille semper ponit « gratia Domini nostri Jesu Christi. » Hanc ergo salutationem vocat : nec enim videtur aliquos in Epistola sua salutasse ; « Quod est signum in omni Epistola. Ita scribo. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen. » Hoc igitur quasi signaculo utitur in omni Epistola, scribens illud mea manu quod et in hac Epistola feci, ita ut nemo dubitet meas esse litteras. Hoc autem videtur hoc in loco adjecisse non absolute, sed quia illi qui de consumptione sæculi loquebantur, et dicebant eam esse propinquam, persuadebant eis quasi qui et ex Epistola Apostoli hoc idem significantes dicerent, quodque et ipse in superioribus significavit, scribens eis non persuaderi ab illis qui per Epistolam Apostoli hæc se dicere promittebant; necessario ergo hoc in loco significavit in quibus scripserat de his ad eos, quoniam ejus est Epistola ob salutationem sufficientem ostendere, quod et hoc illi sit in consuetudine, et quod sua manu consuete subscribat, ut nihil contrarium recipiant illis quæ hic scripta sunt ad eos, si a quolibet iisdem suadeatur.

LIBER VICESIMUS TERTIUS.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM I AD TIMOTHEUM.

ARGUMENTUM.

« Sanctus apostolus Paulus beatum Timotheum « Ephesi reliquit » scilicet, ut omnem peragrans

Asiam universas quæ illic sunt Ecclesias gubernaret. Scribit igitur ad eum in prima Epistola quam ad præsens interpretari annititur, in principio quidem

Epistolæ statim commonens eum, ut suos cautissime instruat, non intendere illis qui legis custodiam Christianis modo subintroducere volunt; docet vere eum in subsequentiis quæ conveniat eum facere, Ecclesiarum dispensationem indeptum. Unde et de omnibus illum instruit docens eum, qualem esse unumquemque conveniat eorum qui quolibet modo in ecclesiastico ordine deputantur, vel ministerio fungi videntur; quod et cautissime explicans instruit eum de illis quæ deceant presbyterum, quæve diaconum, quales etiam conveniat esse viduas, et de cæteris similiter omnibus, ea quæ conveniebant instruens, perfectam in ipsa Epistola doctrinam visus est deprompsisse; memoratus vero est et quædam de dogmate in media parte Epistolæ, de quibus vel maxime necessarium sibi doctrinam esse perspiciebat. Nihil vero ex illis reliquit quæ ad commune ornamentum pertinere poterant, si tamen quis scripta ejus cum competenti cautela vel legere vel custodire voluerit: hanc igitur Epistolam meo iudicio omnes cautissime episcopos ediscere conveniebat. Sic enim diligenter instructi cognoscere poterant Ecclesias Domini Dei secundum ut deceat est vel regere vel dispensare, beati Pauli legibus inservientes: ea enim quæ ad Timotheum tunc scripsit relinquens eum Ephesi omnibus eum Ecclesiis quæ secundum Asiam videbantur esse proponens, hæc omni episcopo, qui Ecclesiam Dei creditus est gubernare, aptari posse, nemo dubitet. Incipienda est ergo illa expositio quam per partes expedire nos convenit, eo quod argumentum in hisce sufficienter a nobis expressum esse videtur.

CAPUT PRIMUM.

Monet Timotheum Apostolus ne attendat genealogiis ac legalibus observantiis. Gratias agit Deo per vocationem ad apostolatulm, et inducit eum ad resistendam doctoribus falsitatis.

« Paulus Apostolus Christi Jesu secundum imperium Dei Salvatoris nostri, et Christi Jesu, spei nostre Timotheo charissimo filio in fide, gratia et misericordia et pax a Deo patre, et Christo Jesu Domino nostro. » (*Amb.*) Videtur beatus Paulus in præscriptione præsentis Epistolæ contra suam consuetudinem adjecisse gratiam et pacem, atque misericordiam, ab affectu majore, quem erga Timotheum habere videbatur, hac vocis adjectione fuisse abusus, consummans vero præscriptionem in his incipit sic: « Sicut rogavi te ut sustineres Ephesi, cum irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam non aliter docere, neque intendere fabulis, et genealogiis infinitis, quæ quæstiones præstant magis, quam dispensationem Dei, quæ est in fide. » Ante omnia beati Pauli humilitas digna est admiratione quoniam discipulo suo scribens non dixit: Sicut præcepi, aut probavi, aut dixi, sed dixit simpliciter, sicut rogavi, vel obsecratus sum: sic sanctis illis studium erat universos obsecratione ad opus pietatis invitare, ita ut et alacritatem iisdem cum quadam animi oblectatione imponerent, eo quod obse-

cratio quidem etiam valde desidiosos scit animare, præcepti vero pondus et illum qui alacritate tenetur pigrum sæpe fecisse videtur: intendendum est autem et sensui dictorum; nec enim hoc vult dicere, sicut sensus, qui in promptu est, significare videtur, quoniam rogavit eum ut sustineret Ephesi, ita ut præceperet quibusdam ne aliter docerent, nec enim pro hoc solo reliquit eum illic, sed ut omnia pro illa faceret sollicitudine, quam erga Ecclesias Dei expendere fuerat ordinatus, de quibus etiam omnibus scripsisse videtur ad eum in Epistola; sunt autem sensus duo complexi sibi invicem: primo sensu secundum exclamationem imperfecte expresso ut tali ratione etiam unum esse quod dictum est videretur. Vult enim dicere: Sicut te rogavi Macedoniam, proficiscens, ut sustineres Ephesi, diligentiam illis adhibens qui illic sunt, quod et facile (*sic*) commissum tibi opus expediens, et omnia sollicitè implens quæ ad communem pertinent correctionem. Hoc igitur est quod vult significare per illud quod dixit: « Sicut rogavi te ut sustineres Ephesi cum irem in Macedoniam, » quod et imperfecte dictum esse astruxi, B. Paulo consuetæ in illum loquelæ studium adhibentem, illud autem quod sibi videbatur pro sua virtute, ut poterat, explicante. Nam nec disciplinam dicendi studuerat, sed nec pro hoc studium accommodare conveniens sibi esse existimabat. Deinde adjecit: « Ut denuntiares quibusdam, » et reliqua, hoc dicens, quod vel maxime, ante omnia autem procurare volebat; quid ergo illud est? « Volo te, inquit, ante omnia ut dehorteris illos qui in ecclesia alia cupiunt docere præterquam pietatis postulat ratio. » Evidens est enim quod dixit, « ut denunties quibusdam, » de suis enim id dicit et non de alienis. Nec enim exteris denuntiare erat Timothei tunc vel maxime magistris pietatis, non solum increpare contrariis minime usurpantibus, sed e contrario plurima ab illis male sustinentibus. Dicit autem non debere aliter docere, de illis dicens qui ex circumcissione crediderant, qui et multa quasi pro lege loquentes, eos qui ex gentibus erant docere annitebantur contra Christiani dogmatis ritum. Nam et in omnibus epistolis propemodo Beatum quis inveniet Paulum de illis plurima scribentem, eo quod et multi tunc erant qui hujusmodi proponebant doctrinam, quod et melius cognoscere quis poterit si interpretationem nostram, quam propemodum per omnes epistolas explicasse videmur, decurrere voluerit, in quibus ostendimus B. Paulum multa de his fuisse locutum. Nam quod dixit, « non intendere fabulis et genealogiis infinitis, » in commune quidem de omnibus dixit, maxime de illis qui ex gentibus sunt, qui intendentes illis quæ a Judæis dicebantur, sæpe in dogmate pietatis nocere videbantur, quod et Galatæ perpepsi fuisse inveniuntur, qui cum observantia cæterorum quæ in lege fuerant definita, etiam nec a circumcissione sese cohibuerant; genealogiæ vero eos intendere minime convenire dixit, eo quod Judæi tunc multam expendebant sollicitudinem, ut ostenderent Christum non

promissorum sequentia ex Abraham et David descendisse, et propter hoc annitebantur etiam progenies veteres memorari, dicentes, quemadmodum ille ortus est ex illo, quemadmodum vero ille ab illo natus est : ex quibus etiam multos conturbari eveniebat, ex illis vel maxime qui ex gentibus crediderant, qui nihil cautissime ex antiquis libris scire poterant. His ergo præcipito, ait, ut genealogiis non intendant, quas bene et infinitas esse dixit, eo quod illi, qui talia explicabant, poterant modo hic, modo illic suum vertere sermonem, et nunc quidem hujus dicere progeniem, nunc vero alterius, et iterum ab isto transisse ad alterum, quod in genealogiis fieri solet necessario, quando quis progeniem ex multis descendentem voluerit interpretari : infinitas nominans, eo quod nullum finem habeant, sed nec deficere possint occasiones verborum in talibus vel maxime quæstionibus, quas etiam occasiones narrationum et fabulas esse dixit, eo quod nec aliquid habent in se necessarium, sed solam narrationem contineant vanam quamdam et fabulosam, quoniam ille illum ex illa genuit; et interpretans quid infinitum esse dicit, optime adjecit, « quæ quæstiones præstant magis quam dispensationem Dei in fide. » Talium, inquit, narratio et sollicitudo, quæ de talibus est, quæstiones quidem copiosas quasdam et infinitas præstare videntur : prohibent vero divinam cognoscere dispensationem, secundum quam Deus nostram salutem per Christum operari dignatus est, cui vel maxime cum omni fide intendere convenit illos qui audiunt, qui et ipsis rebus veritatis habere possunt probationem, quorum doctrina minime prætermissa, successiones non convenit discutere generum, nam quia tunc mala erunt de hisce verbis, liquido id probatur ex Matthæi et Lucæ Evangelistarum narratione. Utrique explicaverunt enim quemadmodum Christi generatio ex antiquo descendit, non tamen pro illa ipsa generatione ad David utique venerunt, sed Matthæus ad aliam genealogiam ex David descendisse videtur : Lucas vero ad aliam coactus est venire narrationem, ab illis quæstionibus quæ tunc vel maxime moveri videbantur, quod etiam cautissime quis scire poterit interpretationem nostram decurrens, quam de Evangeliiis expressisse visi sumus; et dicens illa quæ conveniebant præcipere eis, et a quibus se cohibere deberent, dicit compendiose et illa quæ emendare cum fidelibus videbat, ita ut diligentiam eorum adhiberet. « Finis, inquit, præcepti est charitas, ex mundo corde et conscientia, bona et fide non ficta. » Præcipere autem te vel maxime cupio illis, quod et finis est nostræ doctrinæ, ut discedant ab omni quæstione vana, non intendant vero illis qui fabulosa quædam narrare cupiunt, salvam vero atque integram charitatem erga communem Dominum custodiant mundo corde et perfecta conscientia. Et ostendens quanta nocivitas adnascitur illis qui non ita erga dogma pietatis consistunt, adjecit : « A quibus quidam aberrantes conversi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ dicunt,

A « neque de quibus affirmant. » Horum, inquit, diligentiam quidam sic facientes a pietate quidem exteri facti sunt, erga vaniloquium vero vacantes, confingunt se illa, quæ legis sunt, docere, qui etiam quæ a se dicuntur minime intelligunt; et quoniam verisimile esse videbatur ut non intelligerent ipsi, de quibus dicunt, optime adjecit, « neque de quibus affirmant, » nam qui minime sciunt pro quibus loqui eos conveniat, hi propria videntur ignorare; et ut ne videretur legem incusare, adjecit :

« Scimus quoniam bona est lex, si quis ea legitime utatur. » Hæc autem assero, non legem incusans, sed insipientiam illorum arguens, qui nesciunt ea uti : si vero quis usus ea fuerit sicut convenit, valde et laude dignissimam et venerabilem legem esse recipio. Et ut ne videatur conversationem legis iterum subintroducere quasi usu aliquo, adjecit : « Scieus hoc quoniam justo lex non est posita, sed injustis, et non subditis, impiis, et peccatoribus, sceleratis, et contaminatis, parricidis et matricidis, homicidis, et fornicatoribus, masculorum concubitoribus, plagiaris, mendacibus, perjuris. » Illud autem scio, quoniam lex actu in convenientium abdicationem continet, posita est enim ut prohibeat omnes iniquitates. Erga illos qui peccant necessaria est legis definitio, docet enim eos minime illa facere. Qui autem semel sunt justificati et ab omni peccato superiores effecti, superflua est illis lex, qui vel maxime legis possident directionem. Hoc autem est apud nos qui peccamus [exspectamus] resurrectionem et incorruptionem cum qua et invertibilitate perpetua persistemus, peccare ultra minime valentes, et propter hoc lege non indigemus : itaque nobis qui credidimus et per formam baptismatis in illis jam exstitimus, superflua est legis definitio, qui ultra a peccatis nos abstinere non ex lege instruimur, sed docemur imitari illas res, in quorum formam jam nunc consistimus. Et evidentius post enumerationem peccatorum adjecit : « Et si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur secundum Evangelium gloriæ Beati Dei, quod creditum est mihi. » Ut dicat quoniam omnia, quæ prava sunt, contraria sunt nostræ doctrinæ, quam consequenter Evangelio gloriæ facimus; gloriam quidem dicens, illam dicit quæ in futuro sæculo post resurrectionem aderit hominibus, quasi qui et in meliorem transituri sunt statum. « Seminatur enim, ait, in corruptione, surget in incorruptione; seminatur in infirmitate, surget in virtute; seminatur in ignobilitate, surget in gloria. » Evangelium vero vocat illam prædicationem, quæ de Evangelio est, quod et consequenter creditam sibi esse dixit, ut doceret omnes homines debere exspectare illa per eam fidem quæ in Christo est. Gloriam autem dixit Beati Dei, ut dicat quæ ab illo nobis tribuitur. Jure Beatum Deum hoc in loco vocat, eo quod idem in natura beatitudinem habeat propter suam invertibilitatem, nobis vero gratis id tribuat. Hæc ergo prædicationem est de futuris quæ exspectare omnes docemur, consequentem et facientes doctrinam, præparamus enim omnes illam vitam

in præsentī sæculo imitari, prout potest caventes a peccatis, eo quod licet eis credentibus per baptismatis formam consortes illorum fieri honorum, talibus vero exstantibus superflua est illis lex, unum quidem quia rebus ipsis frui illam exspectant, in quibus existentes non habent necessariam legis diffinitionem, alterum vero quoniam omnem omni legitimæ doctrinæ formam præcellere videtur, et illa fides, quæ de illis est, ad omnem virtutum cautelam eos perducere potest, deinde quasi ex dictorum sequentia vertitur, ut gratias agat Deo, quoniam commissum est sibi Evangelium cum non esset dignus. Utitur vero illis quæ erga se erant, referens ad ostensionem dictorum simulque demonstrans quoniam universos Christus salvavit, in futuris illos constituens bonis, in quibus et persistentes invertibiles ultra sine peccato, ita ut et superflua illis necessaria lex esse videatur, quod et ipsis magis ostenditur verbis, dicens enim « secundum Evangelium gloriæ beati Dei quod creditum est mihi, » adjicit : « Et gratias ago ei qui me confortavit Christo Jesu Domino nostro, qui fidelem me existimavit, ponens in ministerium, qui prius fui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus. » Gratias, inquit, multas refero pro his Christo qui in tali me opere confortavit, ita ut universo orbi Evangelium prædicarem. Nec erat autem possibile hoc posse, si non ejus cooperatione dignus fuisset effectus, et quoniam sua revelatione ad pietatem me tradens, ministerium aliud salutis imponere est dignatus, dignum me existimas quamvis adhuc studio tenerer persequendi, et blasphemandi et contumeliosis afflicti eos qui in illum credebant, et exaggerans illud ait. « Sed misericordiam consecutus sum, quoniam feci in incredulitate : superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide, et charitate, quæ est in Christo Jesu. » Sed talis quidem eram ego, misericordiam vero assecutus, dignus habitus sum magnorum, Deo scilicet peccata quidem mea ignorantia meæ deputante, bonitati vero suæ in fidem et charitatem recipiente. (*Greg.*) Sancti quique etiam cum in virtutum arce consistunt, unde elati sunt considerant, nec alienæ infirmitatis abjecta contemnunt. Unde in *Job* legitur : « Qui præcipit nivem et descendat in terram, et hiemis pluviis et imbri fortitudinis suæ (*Job. xxxvii.*) » Quasi ergo aquæ ad terras de quibus sublata sunt redeunt, dum condescendentes justis peccatoribus reminisci non desinunt, quod fuerunt : certe in terris adhuc Paulus fuerat, cum legem carnaliter sapiebat, sed ductus ad cœlestia in nivem versus est, quia quod prius infirmum sapuit, ad soliditatem veræ intelligentiæ commutavit, et tamen condescendens fratribus, quasi nix ima repetiit, et quia post virtutum culmina, quam fuerit indignus agnoscit, dicens : « Qui prius fui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. » Ecce quam clementer suæ imbecillitatis reminiscitur, ut aliorum æquanimitè infirma patiatur; quasi enim ad terram de

PATROL. CXII.

qua sumpta fuerat post cœlum aqua rediit, dum post tanta suæ contemplationis arcana peccatorem se Paulus meminit, ut prodesse humiliter peccatoribus possit. (*Ambr.*) Et postquam de æe gratias ad demonstrationem prædictorum, sicut dixit illa, quæ de se fuerunt, visus est retulisse adjiciens ait :

« Fidele verbum et omni acceptione dignum, quia Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. » Verum est ergo quoniam Christus pro peccatorum venit salute, sicut ex me est id perspicere. Fidele autem verbum dicens, verum dicetur verbum : acceptione vero dignum ideo dixit, eo quod omnis quicumque fuerit ille recipiet, credens quia Deus homines misericordia salvat, cum sinit peccatores propter suam infirmitatem, acceptabilis vero est omnibus bonitas maxime Dei, quæ valde est magna, et multo copiosior erga nos effecta, omnis autem quicumque illi delectatur in hisce sermonibus, cum sit ipse homo, et bona de hominibus audire cupiat, et latius hoc consecutus sum idem dicens adjicit. « Sed propter hoc misericordiam consecutus sum, ut in me primum ostendat Christus Jesus omnem patientiam ad informationem eorum qui sunt credituri illi in vitam æternam. » Ideo me ministrum vocationis gentium de talibus elegit, ut ex me manifestum omnibus faciat, quoniam clementia Dei et bonitate omnes qui credunt in eum salvabuntur, æternam petaturi vitam. Si autem doctrinæ minister talis sumptus est, quales erunt illi qui per eum ad pietatem vocantur? et quasi qui ostendit per hæc, quoniam vera ratione misericordia tunc omnes salvabuntur, quando a peccato exteri facti, lege ultra minime indigere videbuntur, ut ex hoc confirmet illud, quod propositum sibi fuerat, quoniam non convenit per legem litigare, credenti vero in Christum exspectare futuram et secundum illa pro virium suarum possibilitate in præsentī sæculo suam vitam regere : ita ut nec sit illis ad præsens adeo necessaria lex, si tamen ad futura respicientes virtutis habere curam voluerint, gratiarum actione suum conclusit sermonem, eo quod et magna adesse nobis bona ostendit, quapropter et dicit : « Regi autem sæculorum immortalī, invisibili soli Deo, honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen. » Hoc est, pro omnibus bonis illum laudari, justum est a nobis, qui tantorum nobis honorum auctor existisse videtur : tamen et hymnus nullum nomen absolute posuit, sed regem quidem sæculorum vocavit Deum, propter futurorum æternitatem : incorruptibilem vero dixit, propter illam incorruptibilitatem quam nobis adesse exspectamus, invisibilem vero ait, eo quod non videantur illa bona, quæ exspectantur, ergo ab illis, quæ Deo adsint illa quæ nobis ab eo aderunt credi bene reinsinuavit, sicuti et in superioribus beatum eum dixit ad confirmationem beatitudinis illius, quæ nobis aderit. Verum quia nihil ex his Apostolus definitum pro suo posuit arbitrio, sed omnia sicut in interpretatione ostendimus, congregavit adversus eos qui pro legis doctrina

corrumpere dogmatis annitebantur simplicitatem, unde et scripsit illi, ut præciperet suis non debere sustinere illos qui docent, neque debere intendere illis qui talia doceri volunt, quod evidentius in subsequentibus ostendit postquam addidit.

« Hoc præceptum tibi commendo, fili Timothee. » Hoc, inquit, tibi commendavi, id est, præceptum, ut dicat injunxi tibi, ut, de his doceas, ut præcipias tuis, ita ut non intendant illis qui seducere eos volunt, et transducere ad legis sectam, et ostendens quoniam non absolute ista illi injungere visus est, adjicit, « Secundum præcedentes in te prophetias. » Hoc revelationem divinam tui faciens, electionem commisi tibi doctrinæ opus, deinde ut non videatur vane illi post prophetias consilium dare, quasi qui ulterius non indigeat, addit : « ut milites, inquit, « in illis bonam militiam, habens fidem et bonam conscientiam. » Prophetiam quidem eleganter gratiam ostendit, erit vero tuo in opere ipsam electionem firmare. Nec autem electio vim inferre nostro consuevit arbitrio, eo quod nec Judam pravi arbitrii exstantem, electio aliquid potuit adjuvare, permanere ergo firmus in dogmate, hoc autem dicit, habens fidem cum bona conscientia in illis conversans, ita ut nec tu ipse transducaris, et alios docere non pigeas, etiamsi te aliquid pati pro illis convenerit, hoc enim magnum tibi providebit juvamen et consequenter eligent istæ gratiæ, et ostendens quanta sit ignobilitas, si non bonam erga dogmata habuerit conscientiam, ait, « quam quidam repellentes erga fidem naufragaverunt, » inconvenientem quidem de illis conscientiam habentes, suscipientes vero adversariorum doctrinam extra fidem sunt effecti, per partes autem dubii exstantes ab omni sunt pietate exteri demonstrati, et ut majus eum in timore redigat, nominatim memoratus est eorum qui tales fuerunt, quos vel maxime sciebat præter ceteros in deterius scripsisse. « Ex quibus est, » inquit, « Hymenæus et Alexander, » et quid de illis gestum est? « quos tradidi Satanæ ut discant non blasphemare. » Nam quod dicit « tradidi Satanæ, » hoc est, alienavi eos ab Ecclesia, sicuti et Corinthiis scribens dixisse videtur, tradere eum qui talis est Satanæ, eo quod illi qui ab Ecclesia excluduntur sub Satanæ positi potestate esse videntur, Ecclesiæ alienationem traditionem Satanæ vocans, ostendens per hoc quantum mali sit de Ecclesia excludi, et ut ne videretur severitate quadam eos tradidisse et quod nollet eorum recipere correctionem, adjicit, « Ut discant non blasphemare. » Non, ut causam posuit, sed consequenter secundum suam proprietatem illo est usus, Exclusi, inquit, eos ab Ecclesia, non intercludens eorum correctionem, sed et valde id fieri expectans, si quomodo ab increpatione meliores sui effecti didicerint non blasphemare, sed reverti ad veritatem, sic et Corinthiis scribens adjicit : « In interitum carnis, ut spiritus salvus fiat. » Hoc dicens, quoniam ideo eum ab Ecclesia repuli, si quo modo per pœnitentiam secundum præsentem vitam seipsum affli-

gens dignus fieri videatur, ut futuram salutem assequi possit, hucusque dicens illam quæ secundum præsentem vitam multis necessariam esse ad dogmatum existimabat cautelam, incipit ulterius de illis dicere quæ ad ornamentum commune pertinere videbantur, et de illis quæ debent necessario in Ecclesia impleri, hoc est orationes, et imprimis quidem ista dicit, eo quod necessarium existimabat primum debere docere illa, quæ eos convenienter facere debebat, deinde de proposito vitæ disputat illis incipiens tali modo.

CAPUT II.

Instruitur Timotheus de actu orandi et modo, loquiturque de oratione quoad populum subjectum.

« Obsecro igitur primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones. » Ante omnia, inquit, illud obsecro quod vel maxime vos scire operis esse debet, ut convenientes scire possitis quid fieri conveniens sit. Dicit autem, orationes, obsecrationes, postulationes, secundum varietatem postulationum, etiam nominum abusus est mutabilitate : aut enim bona nobis a Deo dari postulamus, quod orationes vocavit, aut malorum solutionem, quod obsecrationes nuncupavit, nam quod et dixit postulationes, valde consequenter dixit, præ omnibus etenim accelerare nitimur ad virtutum opera, illa vero quæ ad hoc nobis sunt contraria, multa sunt, et assidua. Unum quidem, quia Dæmonum subreptio varie nos a bono avertere cupit, alterum vero molestia passionum, quæ nobis inesse videtur, a quibus et a bonis exclusi contra nostrum propositum, sæpe in illis quæ nobis non conveniunt concludimur, sed necessarium est nos, qui multam super hoc pugnam sustinemus, ad Deum recurrere, qui potens est suo auxilio sedare universa illa quæ ad nostram pertinent molestiam. (Aug.) Hoc postulationem dixit, eo quod pro illis quæ nobis repugnant Deo orationem assidue faciamus, quod factum viduæ assimilavit, quæ ab adversarii potentia se liberari postulabat. Multa hinc dici possunt, quæ improbanda non sunt, sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis vel pene omnis frequentat Ecclesia, ut preces accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud quod est in Dei mensa incipiat benedici : orationes, cum benedicuntur et sanctificantur, et ad distribuendum comminuit, quam totam petitionem fere omnis Ecclesia dominica oratione concludit; interpellationes autem, sive, ut vestri codices habent, postulationes, sunt cum populis benedicuntur. Tunc enim antistites vel advocati susceptos suos per manus impositionem misericordissimæ offerunt potestati; quibus peractis et participato tanto sacramento, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis, ultimam commendavit Apostolus. Hæc autem causa præcipua fuit ista dicendi, ut his breviter perstrictis atque significatis non putaretur negligendum esse quod sequitur, « pro omnibus hominibus, pro regibus

et his qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et charitate, ne quisquam, sicut se habet humanæ cogitationis infirmitas, æstimaret non esse ista facienda pro his a quibus persecutionem patiebatur Ecclesia, cum membra Christi ex omni essent hominum genere colligenda. Unde adjungit et dicit, « Hoc enim bonum est et acceptum curam Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri et in agnitionem veritatis venire, » et ne quisquam diceret, posse esse salutis viam in bona conversatione et unius Dei omnipotentis cultu sine participatione corporis et sanguinis Christi. « Unus enim Deus, inquit, et unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, » ut illud quod dixerat, « omnes homines vult salvos fieri, » nullo alio modo intelligatur præstari nisi per mediatorem, non Deum, B quod semper erat Verbum, sed hominem Jesum Christum, cum Verbum caro factum est et habitavit in nobis. (Isaac.) Universas orationum species absque iugenti cordis contritione, atque animæ puritate et illuminatione sancti Spiritus arbitror comprehendere non posse. (Baa.) Tot enim sunt, quot Deum anima una imo in cunctis animabus status queunt qualitatesque venerari, et ideo licet sciamus pro hebetudine cordis vestri universas orationum species non posse perspicere, tamen in quantum mediocritas experientie nostræ assequi prævaluerit digerere eas utrumque tentavimus, secundum mensuram namque puritatis in qua mens unaquæque proficit, et qualitatem status, in quo vel ex antecedentibus inclinatur, vel per suam renovatur industriam, ipsi quoque momenti singulis reformantur, et idcirco uniformes orationes emitti semper a nemine posse certissimum est. Aliter enim quisque supplicare assolet cum alacer est, aliter cum tristitiæ seu desperationis pondere prægravatur, aliter cum spiritalibus successibus viget, aliter cum impugnationum mole deprimitur, aliter cum veniam peccatorum, aliter acquisitionem gratiæ seu cujuslibet virtutis exposcit, vel certe extinctionem cujusquam vitii deprecatur, aliter cum consideratione gehennæ futuri iudicii timore compungitur, aliter cum spe futurorum bonorum desiderioque flammatur, aliter cum in necessitatibus ac periculis, aliter cum in hac tranquillitate ac securitate versatur, aliter cum sacramentorum cœlestium revelationibus illustratur. Aliter cum sterilitate virtutum, ac sensuum ariditate constringitur. Et idcirco his super orationum qualitate digestis licet non quantum exposcit materiæ magnitudo, sed quantum vel temporis admittit angustia, vel certe capere tenuitas ingenii vestri, et cordis prævalet hebetudo. Major nobis nunc imminet difficultas, ut ipsas singillatim orationum species exponamus, quas Apostolus quadripartita ratione distinxit, ita dicens. « Deprecor itaque primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, » quas non inapertè ab Apostolo ita fuisse divisa minime dubitandum est, primitus indagandum quid obsecratione, quid oratione, quid postulatione, quid gratiarum

A actione signetur, deinde perquirendam utrum hæc quatuor species ab orante sint pariter assumendæ, id est, ut omnes unaquæque supplicationes, nunc autem postulationes seu gratiarum actiones oporteat promere, an certe allus quidem obsecrationes, alius vero postulationes, alius vero gratiarum actiones Deo debeat exhibere, secundum mensuram scilicet ætatis suæ, in qua unaquæque mens per intentionem proficit industria, et ideo primum proprietates ipsæ sint nominum verborumque tractandæ, ac discutendum quid inter orationem et obsecrationem ac postulationem intersit, deinde similiter perscrutandum utrum singillatim sint an pariter exhibenda. Tertio indagandum utrum etiam ipse ordo, qui et ita est Apostoli auctoritate dispositus aliquid amplius instruat auditorem, an simpliciter accipienda sit ista distinctio, et indifferenter putanda sit ab illo taliter fuisse digesta. « Deprecor, inquit, primo omnium fieri obsecrationes, » obsecratio est imploratio, seu petitio pro peccatis, qua vel pro præsentibus vel pro præteritis amissis suis unusquisque compunctus veniam deprecatur. Orationes sunt, quibus aliquid offerimus seu vomemus Deo, quod Græce dicitur *ἰσχὺς*, id est votum, quod ita ab unoquoque nostro implebitur, oramus cum renuntiantes huic mundo spondemus nos mortificatos cunctis actibus et conversationi mundanæ, tota cordis intentione Domino servituros, oramus cum pollicemur sæculari honore contento ac terrenis opibus spretis in omni contritione cordis ac paupertate spiritus nos Domino co-hæsueros, oramus cum promittimus nos purissimam corporis castitatem seu immobilem patientiam exhibituros esse perpetuo, vel cum de corde nostro radices iræ, sive tristitiæ, mortem operantes vomemus funditus erutas, quæ cum desiderio soluti atque ad antiqua vitia recurrentes minime fecerimus, orationum nostrarum ac votorum recitetur quare nobis melius est non vovere, quam vovere, et non reddere, quod secundum Græcum dici potest, melius est, non orare te, quam orare et non reddere. Tertio loco ponuntur postulationes, quas pro aliis quoque, dum sumus in fervore spiritus constituti, solemus emittere, vel pro charis scilicet nostris, vel pro totius mundi pace, poscentes, et ut ipsius Apostoli verbis eloquar, cum pro omnibus hominibus pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt supplicamus. Quarto deinde loco gratiarum actiones ponuntur, quas mens vel cum præterita Dei recolit beneficia, vel cum præsentia compleantur, seu cum in futurum, quæ et quanta præparaverit Deus, his qui diligunt eum prospicit, per ineffabiles excessus Domino refert, quæ qua intentione nonnunquam preces uberiores emitti solent, dum illa, quæ posita sunt in futuro præmia purissimis oculis intuendo, gratias cum immense gaudio spiritus noster instigatur infundere. Ex quibus quatuor speciebus solent occasiones supplicationum pinguium generari, nam et de obsecrationis specie, quæ de compunctione nascitur peccatorum, et de orationis statu quæ de fiducia oblationum et

consummatione futurorum pro conscientiae profuit puritate et de postulatione, quæ de charitatis ardore procedit, et de gratiarum actione, quæ beneficiorum ac magnitudinis ac pietatis ejus consideratione generatur, ferventissimas sæpissime novimus preces ignitasque prodire, ita ut consistat omnes has quas prædiximus species omnibus hominibus utiles ac necessarias inveniri, ut in uno eodemque viro nunc quidem obsecrationum, nunc autem orationum, nunc postulationum puras ac ferventissimas supplicationes variatosque emittat affectus: tamen prima incipientibus videtur peculiaribus pertinere qui adhuc vitiorum suorum aculeis, ac memoria remordentur; secunda ad illos qui in propectu jam spiritali et appetitu virtutum quadam mentis sublimitate consistunt. Tertia ad eos qui perfectionem votorum suorum operibus adimplentes intercedere pro aliis quoque consideratione fragilitatis eorum charitatis studio provocantur. Quarta ad illos qui jam pœnali conscientiae spina de cordibus pulsa in sæcularibus jam munificentias Domini ac miserationes, quas vel in præterito tribuit, vel in præsentia largitur, vel præparat in futuro mente purissima retractantes, ad illam ignitam, et quæ ore omnium nec comprehendi nec exprimi potest, orationem ferventissimo corde raptantur, nonnunquam tamen mens, quæ in illum verum puritatis proficit affectum, atque in eo jam cœperit radicari, solet hæc omnia simul pariterque concipiens atque in modum cujusdam incomprehensibilis ac rapacissimæ flammæ cuncta pervolitans, ineffabiles ad Deum preces purissimi vigoris effundere, quas ipse spiritus interpellans gemitibus inenarrabilibus ignorantibus nobis mittit ad Deum, tanta scilicet in illius horæ momento concipiens, et ineffabiliter in supplicatione profundens, quanta non dicam ore percurrere profundens, sed ne ipsa quidem mente valeat alio tempore recordari, et inde est quod in qualibet mensura quis positus nonnunquam puras intentasque preces invenitur emittere, quia de illo primo et humili ordine, qui est super recordationem futuri judicii his, qui adhuc sub terroris est pœna, ac metu ex animis constitutus, ita ad horam compungitur ut non minore spiritus alacritate de obsecrationis pinguedine repleatur, quam ille qui per puritatem cordis sui munificentias Dei perillustrans atque percurrens ineffabili gaudio, lætitiisque resolvitur. Incipit enim secundum sententiam Domini plus diligere, qui sibimet ampliora cognoscit iudulta. (Amb.) Nam quia dixit gratiarum actionem evidens est, quoniam habere possit differentiam ab oratione, quoniam aliter quidem postulationem habet illorum, quæ desunt in usu, gratiarum vero actio pro his, quæ jam præstita sunt efficitur, et pro quibus hæc fieri conveniat doceris. « Pro omnibus hominibus. » In commune pro omnibus debere eos sollicitos esse præcepit. Nam is qui pro omnibus hominibus hæc facere jubetur, evidens est quoniam et pro omnibus sollicitudinem expendere jubetur, deinde ad illa quæ summa esse videntur inter homines transit.

A « Pro regibus, inquit, et omnibus qui in sublimitate sunt. » Et ostendens quoniam et hoc lucrum sit eorum, « ut quietam, inquit, et tranquillam vitam agamus cum omni pietate et sobrietate. » Si enim, ut conveniens est, in pace illi deguerint, possibile est et nos tranquillitatem faciens pietati intendere, et vitæ sobrietati, et suadens illi ista sic facere, sicut ipse præcepit, communem pro omnibus hominibus sollicitudinem qui per totum orbem esse videntur, expendere et communia bona debere existimari, ea quæ universorum sunt. « Hoc autem est bonum et acceptum coram Salvatore nostro Deo. » Sufficenter suasit eos sic sapere, siquidem et Deo sic placet. Unde et probationem faciens, quod Deo ista placent adjicit, « qui omnes homines vult salvos fieri, et ad cognitionem veritatis venire. » Nam quia Deus de omnibus hominibus ista velit, nemo poterit contradicere. Evidens autem est, quoniam omnes vult salvari, quia et omnes tuetur, necessarium est ergo, ut nos ejus tuitionem erga omnes imitemur, si tamen ad plenum acceleramus similia sapere Deo, et omni ex parte ostendens adjicit. « Unus autem Deus est. » Hoc est, quia est omnium Dominus, non aliorum quidem est. Dominus, aliorum vero non est. Itaque non est possibile eum despiciere aliquos, quasi alienos sibi existentes. « Unus est mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus. » (Aug.) Fallax itaque mediator, hoc est, Diabolus quo per secreta judicia Dei superbia hominum meretur illudi, unum cum hominibus habet, id est, peccatum, aliud videri vult habere cum Deo, ut quia carnis mortalitate non tegitur, pro immortalitate se ostendet, sed quia « stipendium peccati mors est » (Rom. vi), hoc habet commune cum hominibus, unde simul damnetur in mortem. Verax autem mediator quem secreta tua misericordia, Domine, demonstrasti hominibus et misisti ut ejus exemplo etiam ipsam discerent humilitatem. Mediator ille Dei et hominum homo Christus Jesus inter mortales peccatores et immortalem Justum apparuit mortalis cum hominibus, justus cum Deo, ut quoniam stipendium justitiæ vita et pax est, per justitiam conjunctam Deo evacuet mortem justificatorum impiorum, quam cum illis voluit habere communem, hic demonstratus est antiquis sanctis, ut ita ipsi per fidem futuræ passionis ejus sicut nos per fidem præteritæ salvi fierent. In quantum enim homo, in tantum mediator, in quantum autem Verbum, non medius, qui æqualis Deo, et Deus apud Deum, et simul cum Spiritu sancto unus Deus. (Ambr.) Sed et ille mediator, qui nos homines Deo annititur copulare unus et iste est, et hinc homo secundum naturam existens. Opportune vel maxime hoc in loco hominem eum vocavit, ut et a natura ostenderet donationis communionem omnibus necessario id contentibus, quoniam universitatis pars existens secundum naturam communem omnibus potest per similitudinem naturæ donationem præstare. Unde illud quasi jam in confessionem deductam hinc accipiens adjicit: « Qui dedit seipsum redemptionem pro omnibus testimonium tem-

poribus suis. » Nam et pro omnibus dedit seipsum, nec enim pro aliquibus mortem subire acquievit, sed omnibus volens in commune conferre beneficium, passionem suscipere est dignatus, secundum illud tempus, quo passus est, testimonium enim vocat passionem ipsam, temporibus vero suis dicit, ut asserat secundum illud tempus quo passus est, et quia per omnia necessariam esse ostendit illis, quod conveniat in commune de omnibus hominibus sollicitudinem impendere, eo quod et Deus omnibus curam adhibet. Nam et quod in commune sit omnium Dominus, et quod majus est, qui et ipse Christus similiter omnibus appropinquare videtur proprietate nature. Nam et omnibus præbuit beneficium, pro omnibus passionem suscipiens, comprobatur vero illud de cætero etiam et de illis quæ secundum se sunt.

« In quo positus sum, inquit, ego prædicator et Apostolus, veritatem dico, non mentior, doctor gentium, in fide et veritate. » Pro his ergo et ego constitutus sum Apostolus, ut et ipsam doctrinam ad omnium hominum notitiam deferam, et omnes ad fidem Christi accedere faciam, per quem ista nobis retributa sunt, et quidem ad horum doctrinam et insinuationem gentium creatus sum Apostolus, ut dicat, omnium hominum qui in omni loco sunt. Bene ergo interposuit dicens, « veritatem dico, non mentior, » ita et confirmationem suam credi faceret, id quod dicebat. Nam quod dixit « in fide et veritate, » ut dicat quoniam pro his constitutus sum magister gentium, ita ut et fidem eos doceam et veritatem, sicque per omnia comprobans, quod necessario conveniat illis in idipsum venientibus pro omnibus facere orationem communem, omnibus provisionem ad similitudinem Dei facientibus, incipit de cætero disputare, quale eorum vult esse institutum, discernens eos secundum sexum, in quem viros dividens et mulieres, et primum quidem secundum ordinem convenienter de viris loquitur, causam explicans ob quam discrevit eos et quidem communes illis leges virtutum statuere annitescens, sicut ex subiectione poterimus id melius discere.

« Volo ergo viros orare in omni loco levantes per manus, » sive secundum aliam editionem, « extollentes manus sanctas, sine ira et disceptatione. » Nam quod dixit, « in omni loco, » reddendum est illi dicto, quod dixit « extollentes sanctas manus : » hoc enim dicit, quoniam volo eorum tale esse institutum, ita ut semper orantes in quocunque loco orationem facere videntur, sanctas ad Deum extollant manus. Nam sanctas manus ab arbitrio evidens est eum dixisse, unde et interpretans quemadmodum extensio manuum possit esse sancta, adjicit, excepta ira et disceptatione, compendiose perfectam in his definit virtutem. Nam quod dixit, excepta ira, hoc est, neminem hominem odientes : quod autem dixit « disceptatione, » ut dicat, fideliter minime dubitantes illa accipere quæ postulant, ex altero enim charitatem quæ erga proxi-

um est visus est confirmasse, ex altero vero erga Deum. Sic quidem ille qui firmiter credit Deo quoniam dat nobis sine invidia quæcunque postulaverimus ab eo, consequens est et ut diligat illum utpote bonorum largitorem. (*Isaac.*) Idcirco quidquid orantibus nobis nolumus, ut interrumpat orationem de adytis nostri pectoris excludere festinemus, ut ita illud Apostolicum possimus implere, « Sine intermissione orate, et in omni loco levantes puras manus sine ira et disceptatione : » alias namque mandatum istud perficere non valebimus, nisi mens nostra ab omnium vitiorum purificata contagione, virtutibus tantum, ut naturalibus bonis dedita, jugi omnipotentis Dei contemplatione pascatur. Hæc cum puritate, si dici potest, sensu mentis absorpto, a tereno situ ad spiritalem atque angelicam similitudinem reformatur, quidquid inserere cœperit, quidquid tractaverit, quidquid gerit, purissima atque sincerissima erit oratio. Deinde dicens de mulieribus adjicit. « Similiter autem et mulieres. » (*Amb.*) Bene autem dixit « similiter, » ostendens quoniam discrevit eas non hac ratione. Nam ista similiter et viris adesse et mulieribus cupit, sed et cæterorum causam de quibus vel maxime exhortare mulieres necessario videbatur. Unde et adjicit : « In habitu, ornatu cum verecundia et pudicitia. » Ornare se ipsas non inflexis crinibus auro aut margaritis, aut veste pretiosa, sed, quod decet mulieribus promittentibus Deum colere per opera bona. Per omnia hæc vult dicere, quoniam convenit et mulieres illorum ipsorum diligentiam habere dicentem mulieribus, quæ Deum colere nituntur, ita ut in ipsa specie vestimentorum, et verecundiam et pudicitiam simul ostendant. Hoc enim dicit, « in habitu, ornatu cum verecundia et sobrietate. » Non sibi a foris ornamentum imponere properent, ita ut solet fieri, ex auro aut margaritis, aut flexu crinium, aut pretiosa veste. Quoniam autem super hoc necessarium erat exhortari mulieres magis quam viros evidens est. Nam quod dixit per opera in operibus bonis, bona illi loco reddidit quod dixit, ornare seipsas, et sit dictum, non illis se debere ornari, quæ superius sunt memorata, sed bonis operibus, quod ornamentum decens est illis qui Deum colere se promittunt, bene illi ornamento bona opera contrasistit, evidenter multam habentia differentiam ad illa ornamenta : siquidem illa ornamenta vituperatione magis digna sunt, hoc vero ornamentum necessario laudem acquirit. Intendendum est autem in Apostoli sermonibus, quoniam in abdicacionem contrariorum, illud quod deterius erat primum posuit dicens. « Non in tortis vel plexis crinibus, » et tunc adjecit cætera, dicens. « Auro et argento aut margaritis aut veste pretiosa. » Hoc autem et propter inconvenientem vanitatem interea evenit fieri, illud vero propter solum ornatum. Dicens vero hoc, quod vel maxime proprie ad exhortationem mulieribus pertinere existimabat, adjicit et aliud, quod illis quidem poterat dicere, viris autem nequaquam ad ea.

rum similitudinem. « Mulier in silentio discat cum omni subjectione, » et evidentius dictum suum interpretans adjicit. « Mulierem autem docere non permitto, neque dominari super virum suum, sed esse in silentio. » Evidens est, quoniam hoc de statu illo adjicit, qui in commune fiebat, eo quod non conveniat eas in Ecclesia docere. Necessaria autem erat illo in tempore hujusmodi præceptio, quando et prophetiæ divina gratia dignæ existimabantur, ex quibus non modicam dicendi fiduciam in commune assequi videbantur. Unde et instruebantur necessario, ut non ad deturbationem Ecclesiæ spiritali gratia abuterentur, quæ infra domesticos parietis illud ostendere ad aliorum utilitatem debebant. De domestica enim conversatione eorum hæc statuere nequaquam patiebatur Paulus, neque vetabat mulieres, ut impios maritos suos ad pietatem vel invitarent, vel docerent, aut pios inconvenienter conversantes ad opera invitarent virtutum. Nam ubi erit, quod dictum est: « Unde enim scis, mulier, si virum salvum facias? (I Cor. vii.) » Dicit ergo illa ob communem, ut dixi, ornatum: nam ad plenum illa quæ in commune conveniunt, plurima in epistolæ parte visus est dixisse. Unde et copiose ostendens, quod in communi congregatione non deceat mulieres docere, sed esse in silentio, et primam quidem probationem facit ex natura asserens. « Adam enim primus plasmatus est, deinde Eva. » (Amb.) Secundo de illis quæ acciderant. « Et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricationem facta est. Et quidem seductus est et ille. » Sed quoniam in commune disputabat, discernens, quæ quidem a mulieribus fuissent peccata admissa, quæ vero a viris, bene illum quidem non fuisse seductum, hanc vere seductam, eo quod illius seductionis mulier causa existisse videbatur, quia in illam causam vertere nequaquam poterant, et ut ne videretur de genere mulierum pronuntiare, quasi inutile ad pietatem quia ritus ille et jus in omni genere mulierum pertinere videtur. Seducta est illa, id ipsum justitia et ratio depostulat in omnibus videri mulieribus. « Salvabitur autem per filiorum procreationem, si manserit in fide, et charitate, et sanctificatione, cum pudicitia. » Sed non origo est repellenda, per filiorum enim dicens procreationem, in subsequentibus id demonstrabit mulieribus, ostendens quod salute digna esse videtur progenies per eas mulieres quæ ad pietatem respiciunt, et permanent in fide et charitate. Nec non et sanctificatione viventes cum pudicitia, et diligentiam suæ alhibentes vitæ. Nam quod dixit « salvabitur per filiorum generationem. » Non de Eva dicit, sed de genere loquitur, eo quod et de genere disputans ad personas recurrat Adam et Evæ, inde probans quod non conveniat ad iustar virorum etiam has sibi actum in commune vindicare, et ne incusatio generis esse videretur, illud quod de personis dicebatur, bene ostendit non esse adjectum genus, neque reprobans ad pietatem esse mulieres, quæ volunt diligentiam adhibere convenientium, ut dicat quod ad pietatem similiter reci-

piendæ sunt, sicut et viri, in communi vero congregatione posteriorem eas oportet locum tenere, et quod ita debeat fieri ex multis id negotiis comprobavit, sicque sexus Ecclesiam dividens, memoratus est, seorsum quidem virorum, seorsum vero mulierum. Ubi visus est communi exhortatione etiam ea dixisse quæ proprie mulieribus aptari possent, sicque communi exhortatione comprehendit omnes, qui ad Ecclesiam pertinent, qui enim virorum memoratus est et mulierum, evidens est quoniam omnes in idipsum conclusit. Exinde vero pergit ad ordinum divisiones, quia, ut dixi, communi omnia disputat utilitate, et ordinem ipsorum secundum divisionem memoratus est, ostendens quia quædam sunt, quæ hunc agere deceant, quæ vero illum, ita ut nihil minus esse videatur ex illis quæ pro communi utilitate fieri debent.

CAPUT III.

Docetur Timotheus ordinare gradus Ecclesiæ, tam quoad Episcopos quam diaconos, et uxores eorum, poniturque ratio prædictorum.

« Fidele verbum. » (Amb.) Simile est dictum quod in Evangelio est expressum, « Amen, amen dico vobis, » sicut enim illud affirmatione dictum, et ob majorem positum firmitatem, sic et hoc est dictum, ut dicat vera est et credi digna est, « fidele verbum, » dicens: « Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. » Bene opus dixit, et non dignitatem. Nec enim dignitates sunt Ecclesiasticæ functiones, sed opus, eo quod unumquodque horum pro communi est utilitate constitutum, sive episcopatus, sive diaconia, sive aliquid aliud, qui enim creatur in hoc, evidens est indicium operis, cum producitur in medium, pro aliorum est necessitate et utilitate functionem assequens. (Greg.) Itaque Apostolus laudans desiderium, in pavorem vertit protinus, quod laudavit cum repente subjungit. « Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse. » Cumque virtutum necessaria subsequenter enumerat, quæ sit irreprehensibilitas ista manifestat, et favet ergo desiderio, et terret et præcepto, ac si aperte dicat, Laudo quod quæratis, sed prius discite quid quæratis, ne, dum vosmetipsos metiri negligitis, tanto fædior vestra reprehensibilitas appareat, quanto et a cunctis conspici in honoris arce festinatis. Magnus enim regendi artifex favoribus impellit, terroribus retrahit, ut auditores suos et descripto irreprehensibilitatis culmine restringat a superbia, et officium laudando, quod quæratis, componat ad vitam. (Amb.) Digna est in hoc loco providentia beati Pauli, quoniam dixit nemo concupiscit, ut ne alia ratione omni reverentia damnata omnes ad id currere hortaretur. Mediam vero emisit vocem. « Si quis episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit. » Solum hoc non dicens, quoniam ego desiderantem non prohibeo. Nam et optimum annuitur opus, qui hoc concupiscit. Ostendo vero qualem esse convenit illum, qui ista assequi cupit: protinus etenim et ab ipso primordio sollicitos faciens eos et hoc ipsum quod dixit, quoniam operam

concupiscit bonam : docuit enim eos interim scire, quoniam opus episcopatus, et ad opus quoddam vocatus quia ad hoc vocatus, et quod necesse est eum cum sollicitudine implere. In timorem vero redigit majorem, ex illis dictis quæ subsequuntur. Eo quod et singillatim ea expressit, insinuans quibus virtutibus vitæ ornatus debet concupiscere episcopatum. Hoc enim erat suadere, ut intelligerent non esse concupiscendum : debere vero scire quemadmodum conveniat concupiscere pro ejus doctrina. Quid ergo? « Oportet autem Episcopum irreprehensibilem esse. » Evidens quoniam irreprehensibilem dicens, non ad calumniatorum respiciens intentionem dixit, sed ad ejus intuens vitam. Nam nec ipse Paulus calumniatorum potuit evadere accusationem.

« Unius uxoris virum. » Hoc differentes quidam acceperunt : ridiculum vere est illud, quod quasi a pluribus observatur : si enim quidam pudice vivens secundam acceperit uxorem, talem in clero non recipiunt ; si autem quidam vivens luxuriose unam legitime acceperit uxorem, is in clero et recipitur et producit, et quidem cum in cæteris beatus Paulus evidenter annuerit secundas debere nuptias fieri. Omnis vero permixtio quæ præter legitimas nuptias habetur, evidens fornicatio est, et interim prætermitto illud, quod et post duas uxores legitimas palam acceptas et baptizant et in clero, eos indiscrete producant, et quidem cum in cæteris id observare existimantur, quasi quia baptisma faciat eum non habuisse duas uxores. Frequenter autem hoc idem agunt, et de illis, qui sunt pravi arbitrii, existimantes se optime facere si baptizantes illum, qui vita vixit luxuriosa, ad functionem clericatus prodixerint, qui nulla nec virtutum nec pietatis diligentia præditus unquam fuisse videtur. Ut autem silentio præteream baptismi causam, ob quam datur, ad quam rationem plurimi neque inspicere volunt. Illud vero conveniebat eis scire, quoniam beatus Paulus de civilitate illa disputat, secundum quam, ut idem opinatur, oportet vixisse episcopum, non de concessione peccatorum disputat, quæ per gratiam gignitur illis, qui baptisma perceperunt. Sicut autem hoc ita fieri optimum esse existimant, superflua est omnis legislatio Pauli, dum res admittat illum, qui, qualitercunque vixit, baptizari, et protinus in clerum produci, quod a Paulo quidem abdicatum est. Vult enim ut ille qui in episcopatum adducitur, testimonium suæ bonitatis ex præterita vita habere videatur, qui et per omne tempus vitæ suæ virtutum studiis inhæsit, aut certe poenitentia mediante ostendit quoniam a deteriori vita ad meliorem statum transiit. Quod et melius cognoscere poterimus ex illis quæ subsequuntur. Fit etiam id et ad præsens a plurimis, quia id faciunt, quasi qui magnum aliquod agunt bonum. Quod ergo dixit unius uxoris virum, quidam sic intellexerunt, quod et ego magis verum accipio, eo quod illo in tempore multi erant qui in idipsum duas uxores habebant legitimas, quod et Moysaica lege facere eos licenter

eveniebat. Multi vero unam legitimam habentes uxorem, non erant ea contenti : permiscebantur vero et aliis, sive ancillis suis, sive et aliis mulieribus, absolute lascivientes, quod et usque ad præsens sit, qui pudicitiam diligentiam nullam volunt adhibere. Aiunt ergo Paulum id dixisse, ita ut ille qui ejusmodi est ad episcopatum producat, qui uxorem accipiens pudice vivebat cum ea, contentus ea tantum et usque ad illam naturæ motus sit ejus, qui si sic vivens post amissionem primæ secundam legitime acceperit eodemque modo et cum illa vivere perstiterit, non debere prohiberi eum ad episcopatum transire secundum Pauli diffinitionem. Hoc dixerunt quidam a beato Paulo et definitum esse et statutum, quorum ego dictum valde respuo nec suadeor ab illis, quod is qui secundas nuptias similiter præcepit, illum qui post amissionem primæ secundam uxorem suo ordine accipit, ad episcopatum produci prohibeat, qui enim dixit. « Dico autem inuuptis et viduis, » et simul conjungens, utriusque unam legem visus est deprompsisse. Evidens est quod unum, inquit, esse utriusque existimabat, quid enim differt secundum naturæ motum aut ad plenum non habuisse, aut habuisse quidem et amisisse et non habere? Non hujusmodi ratio magis in eventu consistit, quam ad propositum respicit : nam is qui habuit multo tempore convenientem sibi uxorem, potius utique est eam in quantum voluit, qui vero post exiguum tempus eandem amisit, necessario ad secundas accedit nuptias, accidunt autem ista eventu potius quam directione arbitrii, quæ discutens ad plenum beatus Paulus qui vel maxime in episcopatum producat, de tali vita cognosci debere intulit. Nam et ridiculum est beatum Paulum legem constituere, non arbitrium, vel propositum probantem, sed ex eventu et ex accidenti discretionem facientem. Si autem quis dicat, quoniam de eventu et de accidenti exiguum quid curans Apostolus cum magna diligentia et scrupulositate de episcopis voluit statuere, quod deberent in tantum colere uxori, audiant quoniam secundum hanc rationem neque post baptisma illum qui talis est produci justa ratione patietur. Nec enim baptisma facit illum non duabus coisse uxoribus, aut apud homines facit existimare, quasi qui unam habuerit uxorem, multo amplius vero eum qui unam legitimam habet uxorem multis aliis luxuriose vivendo permixtus est, et manifestus est talis vitæ fuisse ad episcopatum non debere produci, licet secundum eorum verbum baptisma fuerit assecutus : si enim ille qui legitime duabus junctus uxoribus et propositi sui arbitrio pudice cum illis convixit, non debet in episcopatum recipi : ob scrupulositatem vero vitæ, multo amplius eum qui luxuriose vixit indecens est ad hoc produci eum, ea ratione qua baptisma assecutus est. Hæc quidem dicta sufficiant de illo quod dixit : « Unius uxoris virum. » Cujus interpretationem evidentiùs dicere ipsa sumus necessitate impulsus, consuetudinem illam quæ apud plurimos tenere videtur despicientes. Nam plenio

rem sensum Apostoli in subsequentibus manifesta- binus ex ipsis sermonibus, vel maxime dictorum facientes probationem. Nam virtutis et æquitatis ratio postulat ut is qui de tali negotio loquitur, non consuetudinem æquitati anteponat, sed Pauli leges discutiat, et illa Deo aptet, quæ ei decent aptari, qui semper cum justitia, et non eventu aut accidenti universa solet probare, sed secundum propositum et arbitrium hominum unumquemque scit judicare. Nam et illa quæ baptismi sunt frequenter eventus fieri solent, aliter assecutus ob infirmitatem, aut ob aliam aliquando occasionem ab infantia baptismi gratiam; aliter vero post senectutem longævam, qui et per omne tempus vitæ suæ vixit luxuriose, tempore vero mortis baptismi gratiam assecutus; ille vero qui ab infantia baptismi assecutus, diligentiam virtutibus adhibuit plurimam, deliquit vero et aliqua, ut pote homo, et ut solet fieri incurrit etiam et in grave peccatum, infirmitate magis lapsus quam affectu animæ, ridiculum erit si idem ex eventu noceatur nullum juvamen ob bonorum assequens diligentiam, eo quod in infantia baptismatis gratiam est assecutus; iste vero quanquam nihil sustinuerit, pro quibus peccavit, adhuc et clarus in futura videbitur vita, et hoc cum nullam bonitatis habuerit diligentiam, quia ita evenit, ut in finem vitæ suæ baptismi assequeretur: sed hæc ab illis intelligi debent, qui nesciunt rationem ob quam baptismi datur, sed nec divinas voluerunt examinare scripturas, ex quibus discere poterant quoniam Simonem nihil adjuvabit baptismi donum propter propositi pravitatem Spiritu sancto in eo non requiescente; Latroni vero, ut in paradisi habitationem transiret, nullum attulit impedimentum, ob propositi ejus virtutem, ea ratione qua non fuerat baptismi assecutus. Dico autem hæc non ad destructionem baptismatis, sed propter eos qui sub occasione baptismatis incuriam multam inducere annuntiantur iudicio justis Dei. Nam et baptismi magnum eo quod tantorum bonorum continet largitatem, et propositum uniuscujusque necessario iudicatur ex Domino Deo, a quo, vel maxime et baptismi donatio multum suscipientibus illud potest conferre juvamen. Nec aquæ naturam, sed suscipientium fidei perfectam Dei liberalitatem in baptismi attrahere solet. Videamus autem et cætera quæ de episcopo dicit: « Sobrius. » Ita ut cum sollicitudine prospiciat illa quæ geri conveniunt. « Pudicus. » Necessario, eo quod in commune et virorum et mulierum constituitur doctor. « Ornatus. » Conversatione, motu, specie, per omnia ostendit qualem conveniat esse episcopum. « Hospitalem. » Conveniat esse episcopum hospitalem, non absolute dici peregrinorum omnium, sed illorum qui ejusdem fidei sunt, quos notos exstantes sibi ut suos suscipere debet cum summa diligentia. « Docibilem. » Hoc ejus opus, ut doceat homines, et virtutem et pietatem; si autem ista docere nescierit, ignorare videtur illud, quod proficitur edocere, sed non solum illum dicit docibilem,

A qui longam potest prosecutionem verborum in Ecclesia facere, hoc et perpauci solent implere, sed qui potest qualicumque sermone et in commune et singillatim unumquemque dogmata pietatis instruere, tam pietatem, quam virtutem, et quibus modis implere debeant ista, ex quibus vel maxime augmentum illa assequi poterant. Si ista episcopus nescierit, nihil a cæteris differre videbitur, superfluum speciem doctoris in se simulans, denique et cito scribens inter cætera quæ de episcopo dicebat, ait: Quoniam oportet cum retinere id quod secundum doctrinam fidele verbum, ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt arguere, sic vult nihil deesse episcopo illorum quæ ad doctrinam pertinent. « Non violentum. » Jure id dicit, si enim et omni homini hoc necessarium est, multo magis episcopo, qui omni tempore paratus debet esse ad actum illorum, quæ fieri conveniunt. « Non percussorem. » Ne absolute, aut sine causa, aut assidua increpatione feriat quemquam. Vult eum cum modestia magis de singulis agere, sicut et in secunda Epistola dicit. Modestum eum oportere ad omnes, non recordantem malitiam, in mansuetudine docentem eos, qui resistunt, licet si increpare aliquando sit necessarium, videatur ab ipsa necessitate illud facere, et non arbitrii sui ferocitate. Denique dicit, sed modestum esse. « Non litigiosum. » His adjicit et aliud. « Non cupidum pecuniarum. » Hoc præ cæteris omnibus necessarium est episcopo, quod si illi hoc non adfuerit, nunquam diligentiam adhibet convenientium, eo quod cupiditas pecuniaria: multa enim facere impellit ex illis quæ fieri non conveniunt. « Domum bene regentem. » Hoc est dispensantem et diligentiam adhibentem, denique et ipsum regimen ostendens quid dicit adjicit, filios habentem in subjectione, cum omni pudicitia, e. bis consequenter adjicit. « Si quis autem domi suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Qui suos convenienter regere nescit, multo magis Ecclesiam regere vel docere minime poterit. Nam quod dixit, « filios habentem in subjectione, » non de arbitrio filiorum dicit, sed de patris sollicitudine, ita ut ipse acceleret pudice eos instituire, et subditos eos habere obtemperantes sibi, in quibus de convenientibus dat illis consilium, si autem patris tali existente arbitrio filii in deterius persistere voluerint, arbitrii sui pravitate, non patris culpa est, eo quod ad præsens de ejus proposito loquitur, ita ut erga suos sollicitudinem expendat, ut cum modestia et disciplina et gravitate instituantur: ex hoc ostendi potest, quoniam eodem modo et de omnibus erit sollicitus. Nam et filii Samuelis perspicuntur quod amore pecuniæ perdidissent justitiam, et non utique Samuelem incusamus ob eorum tale propositum. « Non neophytum, ut ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli. » Valde fatue quidem hoc in loco existimaverunt neophytum dicere Apostolum illum, qui secundum ætatem est juvenis, quos conveniebat etiam, etsi nihil aliud,

saltem illud prospicere, quoniam ipse Timotheus, cui hæc scribebat non modo juvenis erat, verum etiam et nimium juvenis, ita ut per hoc contemni posse videretur, scripsit ergo ei (*II Tim. iv*): « Nemo juventutem tuam contemnat; » nam et ipse juvenis cum esset, in Apostolatam electus est, sicut in Actibus Apostolorum Lucas insinuat: sed neophytum dixit, aut illum qui nuper credidit, aut illum qui nuper baptismum est assecutus. Nam fidem plantationem vocat, sicut et scribens dicit, hoc est ego plantavi, ad fidem adduxi: et de baptismo similiter scribit (*Rom. viii*). « Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, » de baptismo dicens, etenim non adeo erant ista Apostolorum tempore divisa, ut et crederent, et baptizarentur, eo quod illi, qui non erant baptizati, nec fideles tunc nuncupabantur. Unde et ex eadem consuetudine adhuc et præsens illi, qui baptizati sunt, fideles vocantur; plurimis vero in partibus neque Christianos vocans eos qui non perceperunt baptismum. Nam et Apostolus sic dicit: (*Ibid.*) « Si quis autem Christi spiritum non habet, hic non est ejus. » Evidens est quoniam spiritum non habet qui baptismum non percipit. Vult ergo eum qui in episcopatum producit ex multo tempore fidelem esse et baptizatum, unde et multas causas dicit huic rei necessarias et valde dignas; adjecit vero primam causam dicens: « Ut ne elatus in judicium incidat diaboli. » Elatio enim dicitur, qui in illis, quæ sibi non adsunt, extollitur magna de se sapiens. Nuper ergo credens et baptismi gratiam potitus, et necdum sui propositi probationem præbens, neque secundum ordinem doctus de illis, quæ ad se conveniunt, si productus fuerit ad hoc, ut alios ipse doceat, ab ipsa ordinatione elatus magna desipiat, qui et quæsi magister discere ab aliquo interdum non patietur, eo quod doctor sit ipse constitutus; docere autem nescit eo quod non primitus didicit. Elatus vero exstitit in illis quæ sibi secundum veritatem minime adsunt. Vane vero extollens se propter impositam magisterii speciem nihil differre videbitur diabolo, qui minister Dei creatus, quæ magna est de se sapere annis, Dei sibi adsciscens et nomen et honorem, in illis se extollens, quæ sibi non adhærent justam judicis poenam exspectat, ita ut manifestum sit ex his illud, quod superioribus dicebamus, quoniam Paulus per omnia propositi probationem requirit. Talem esse et episcopum volens, qui in opere propositi sui documenta præstare possit, quod baptismati adesse nequaquam potest: remissionem enim peccatorum baptismum præstat, si sic absolute excepto proposito et hoc pronuntiare sit cautum, virtutem vero non gestam non inoperatur. Deinde et aliam dicit causam quod oporteat virtutibus exercitatum cum esse per omnia erga pietatem qui in episcopatum est producendus. « Oporteat autem eum et bonum testimonium habere de his qui foris sunt. Ut non in opprobrium incidat et laqueum diaboli. » Ab his qui foris sunt edicens, illos putat, qui extra Eccle-

siam sunt, apud quos necessario convenit integram eum debere opinionem habere, prout potest, docens pariter ut opinionis suæ diligentiam habeat. Nam quod dicit tale est, sunt aliquæ professiones quæ secundum se illum quidem, qui eam profitetur reprehensioni subdi efficiunt, ut puta publicanus aut caupo, aut leno, aut aliud aliquid, quam a plurimis vel reprehendi possit vel vituperari. Videmus etenim frequenter homines de aliquibus non bonam habere estimationem, ea ratione vitæ suæ opinionem maculis inusserunt, et ad plurimorum pervenit notitiam, quia aut luxuriose vixerunt, aut erga pecunias avari exstiterunt, aut mercatum exercere voluerunt ob injusta et turpia lucra. Hoc ergo vult dicere, si aliqui fuerint tales, qui ex antiqua vita et professione apud homines existimati sunt pravissimi exstitisse arbitrii, ejusmodi homines convenit devitare, ne in episcopatum producantur, licet videantur fideliter accessisse, et vitam suam studio meliorum illustrare, donec per longum tempus vitæ suæ et conversationis documenta demonstrarent, ita ut opinionem suam in melius illustrare apud illos qui extra Ecclesiam sunt videantur, quare, eo quod lice tibi fideli contemplatione, fide, vel baptismo videatur esse dignus, tamen præcedens vita admittit ei fiduciam apud eos qui extra Ecclesiam sunt, ita ut non modo juvare possit externos, sed exprobari ob vitæ suæ turpitudinem. Nam quod dixit, « ut ne in opprobrium incidat » adjecit et tertiam causam dicens, « et in laqueum diaboli. » Hæc causa præ cæteris alia est nulla ex parte infirmior illorum quæ ante dicta sunt, eo quod est cautum, non est tali homini aliorum committere diligentiam, et tantam ei repente præbere potestatem, quare quia adhuc vitæ et morum suorum necdum cautum præbuit documentum, et incertum est, utrum nihil simile pristinae perficiat vitæ, diabolo multas adversus eum machinas inveniende, ut et iterum eum in antiquis præcipitet delictis, eo quod nuper adhuc a deterioribus recessisse videtur, et non potest sub alterius cura non pertinens in melius corrigi, eo quod ipse videtur aliorum potius sollicitudinem habere commissam; sic per omnia ostendit illum qui in episcopatum producitur probabilem debere esse, et virtutibus illis, quæ secundum pietatem sunt, ornatum. Nec enim ob solam fidem aut baptismi gratiam dignum habere eum existimari istius esse loci, nisi et vitæ et conversationis suæ fultus fuerit testimonio. Tres causas necessarias exposuit, quod ita conveniat fieri, unam quidem eo quod facile extollatur ab illa potestate, qua docere cæteros statuitur: alteram vero quod oporteat eum bonum testimonium habere ab illis, qui foris sunt, et tertiam quod non caute de eo possent conjicere, eo quod incertum est an in proposito meliore consistat, nec ne, et in antiqua recurrens sui deterior existat, sed studio meliorum illustretur. Hæc quidem dicta sunt a Paulo quæ viro divina credito gratia dici debuerant. Hi vero qui Pauli decretis superiores esse existimant, nihil ho-

rum perpendere volunt, sed plurimos in episcopatum producant, nec vitam eorum antiquam, nec propositum examina suadentes, sed ad defensionem suam hoc solum proferunt, quod aut nuper crediderit, aut nuper sit baptizatus, sed si quis vult differentiam recognoscere illam, quæ inter Pauli decreta, interque horum habetur prudentiam, intendat causas, ob quas non sic fieri oportere Paulus instruxit, et tunc perspiciet decreti ejus utilitatem; examinet vero jam ipsis negotiis, et perspicias, si non de illis qui hoc modo facti sunt episcopi, aut omnes causas istas inveniet, aut saltem usam ex illis reperiet, aut inveniet eos elatione immensa extolli, ita ut eos qui in eandem sunt gratiam accessiti, nec similes sibi, nec dignos esse existiment, et hoc de illis qui semper vitam suam studiis optimis illustraverunt, et non discesserunt ab illo optimo proposito, quod in anteriorem vitam expendisse videbantur, et maxime ob cupiditatem pecuniarum, et quod omni ex parte coadunare properent pecunias, si tamen antea tales fuerunt, aut certe ab illis qui extra Ecclesiam sunt improprie pulsantur, pro quibus ante non multum temporis cum professionis esset talis, aut talis, nullum vitæ suæ vel integritatis testimonium habentes quod possent talia augere aliis, et diligentiam adhibere sui præpositi. Evidens vero illud ex his quæ a nobis ante dicta sunt, quoniam B. Paulus eum, qui de prava vita ad meliorem vitam transit, et opere ipso vitæ suæ documenta præberit, in Ecclesiasticam recipit functionem, non ob primam conversationem reprobandum eum, sed pro secunda dignum esse existimans. Nam illius qui hujusmodi fuerit, necessario testimonium bonum subsequitur, ob vitæ ejus correctionem, quia in melius se sponte transtulit et opprobrium pristinae vitæ suæ a se dispulit. Et non est pertimescendum ne facile redeat ulterius, qui arbitrio suo ab illis sponte discedere præhonoravit, optimum esse existimans ut meliorum curæ studeat, secundum hunc modum etiam B. Matthæum ex publicano electum fuisse invenimus, et ipsum in apostolum invenimus transisse, eo quod pristina vita eorum nullum illis attulit impedimentum, qui hoc officium sumerent, eo quod et perfecto affectu meliorum studiis se illustraverunt. Diaconos similiter, opinatur quisquis usum divinarum Scripturarum ignorat, beatum Paulum presbyteros prætermisisse, sed non ita se res habet: illa enim quæ de episcopo in anterioribus dixit, etiam et de illis dicit, qui nunc nominantur presbyteri, eo quod antiquis temporibus utrisque his nominibus vocantur presbyteri, et hoc notabamus de Philippensibus scribentes in ea epistola, cum scribens Apostolus cœpisset et coepiscopis et cum diaconis dixit, evidens quia non erat possibile ut multi essent episcopi in una civitate. Melius autem quis cognoscere illud poterit ex illis quæ ad Titum scripsit Apostolus; dixit etenim « ut constituas per singulas civitates presbyteros, sicut ego tibi præcepi, » et dicens quales debeant

A ordinare adjicit, « oportet episcopum irreprehensibilem esse sicut Dei dispensatorem (Tit. 1). » Cum convenerit utique illi, ut presbyterum eum diceret: sed evidenter et episcopum et presbyterum nominavit; quæ autem sit causa non est justam eam silentio præterire, ob illam immutationem nominum, quæ ad præsens esse videtur, et qua ex causa discreta sunt nec nunc nomina et neque episcopus dici potest presbyter, neque presbyter unquam episcopi nuncupationem poterit sibi vindicare usquedum presbyter esse sistit. Antiquis etenim temporibus quando pietati studebant presbyteri, omni in loco ordinabantur, hoc quidem nomen contemplationis honoris accipientes, sicut et apud Judæos presbyteri dicebantur, qui populo præerant. Vocabantur autem et episcopi ab illo opere, quod et implere videbantur, eo quod considerare omnia quæ ad cultum pertinent pietatis fuerant constituti: ita ut universorum dispensationem haberent commissam. Nam et perfectam dispensationem et auctoritatem ecclesiastici ministerii ipsi tunc commissam habebant, et omnia regebantur pro eorum arbitrio. Hoc autem poterit quis et a Luca discere manifestius, qui in Actibus apostolorum (Act. x) inter cætera dicit misisse Paulum Ephesi, et evocasse presbyteros ad se, cujus etiam et exhortationem ad eos factam exponit, quia iisdem adventibus fecisse videtur, in quibus Paulus ita disserit: « Attendite vobis et omni gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos ad regendam Ecclesiam Dei. » Evidens est quia quos ipse nominavit presbyteros, hos a Paulo episcopos accessitos denuciavit, hi vero qui ordinationis nunc habent potestatem, qui nunc nominantur episcopi, non hujus ecclesie creantur episcopi, sed provincias integras, et in tempore regebant, apostolorum nomine nuncupati, sic universæ Asiæ Timotheum præposuit beatus Paulus, et Crete Titum. Evidens autem est quoniam et alios alii provinciis per partes iisdem præposuit, ita et unusquisque eorum integræ provinciæ sollicitudinem indeptus percurreret ecclesias universas, et ad ecclesiasticam functionem, ubi deerant clerici, ordinarent, et quæcumque causæ duræ apud illos accedebant, dissolvebant, eos simul et verbo doctrinæ corrigens, eos et durissima peccatorum delicta reprobantibus Deus, dissolvebat per gratiam videbatur, ad plenum etiam omnia faciens illa, quæ conveniebat facere eum, qui præpositus idem ad hoc fuerat. Nam et universæ civitates tunc presbyteros, ut dixi, habebant, qui suas ecclesias singuli: qui vero nunc episcopi nominantur, illi tunc apostoli dicebantur. Quoniam vero per singulas civitates aut possessiones, qui ordinationem episcopatus susceperunt, et tunc quidem hoc modo ecclesie regebantur; quoniam vero pietas incrementum sumptis videbatur, et repletae sunt non modo civitates credentium, sed regiones. Beatis vero apostolis decedentibus, illi qui post illos ordinati sunt, ut præesent ecclesiis illis primis exequari non poterant, ac-

que miraculorum testimonium per illis habere, sed et in multis aliis infirmiores illorum esse videbantur, grave existimaverunt apostolorum sibi vindicare nuncupationem; diviserunt ergo ipsa nomina, et illis id est, presbyteris presbyterii nomen reliquerunt. Alii vero episcopi sunt nuncupati, hi, qui et ordinationis præditi sunt potestate, ita ut plenissime iidem præpositos se ecclesiarum esse cognoscerent; facta sunt vero et ampliores episcopi causa sic deponente. Postea vero et illis adjecti sunt, alii liberalitate eorum qui ordinationes faciebant. Imprimis enim per singulas provincias duo aut multum tres fiebant episcopi, quod et in partibus etiam occiduis non ante multi temporis spatium in plurimis provinciis custodire videbantur, in aliquibus vero et usque ad præsens id inveniet quis custoditum: tempore vero promovente non solum per civitates ordinati sunt, et per singula loca, in quibus nec adeo necessitas flagitabat, ut ad hanc functionem explendam ordinarentur. Et hæc quidem ad manifestationem sensus apostolicæ Scripturæ a nobis sunt dicta, ut et illa quæ dudum fuerat vel consuetudo, vel demutationis causa in apertum consisteret.

Intendendum vero est de cætero illis quæ de diaconibus dicit, cum evidens sit illud, quoniam illa quæ de episcopis dicta sunt, de illis qui tunc presbyteros gubernabant, ita ut essent tunc per singulas provincias singuli, nuncupantes voluit significari, quæ vel maxime conveniunt ad præsens, et cum omni diligentia observantur ab illis qui nunc episcopi nuncupantur, tanto intentius quanto majorem functionem commissam habere videntur. Quid ergo dicit? Diaconos similiter illum ordinem propemodum, et in hoc loco servasse videtur, quem de mulieribus dixerat et viris. Nam et illa quæ de viris primitus dicens adjecit, « similiter autem et mulieres, » ostendens quoniam illa quæ virtutum sunt, commune ad eos vult pertinere. Hoc idem vero fecit et in hoc loco, dicens illa quæ tunc de episcopis dixerat qui nunc nominantur presbyteri, adjecit, « diaconos similiter, » hoc est universa quæ ad virtutem pertinent, similiter et his adesse cupio. Deinde adjecit, « Pudicos. » (Ambr.) Justa ratione eo quod mediatores quidem et ministri functionis sacerdotalis, non solum erga viros erant, sed et erga mulieres: necessario ergo eos tales esse conveniebat. « Non bilingues. » Et hoc iusta dicit ratione, si enim deferunt illa, quæ mandantur a presbyteris sive viris, sive mulieribus ad quos admittuntur, justum est eos sincero arbitrio, sicut convenit, implere, quæ sibi dicuntur, et quæ per eos mandantes audiunt. Nam utilitatem decretorum beati Pauli unusquisque tunc evidenter perspicere poterit, si rebus ipsis una examinare voluerit. « Non multo vino deditos, non turpe lucrum spectantes. » Utraque enim hæc necessaria sunt diaconibus, sicut et presbyteris. Nam et in persona presbyterorum et ipsum posuit dicens non vinolentum, non cupidum pecuniarum. in eo autem dum dicit « similiter, » sufficienter visus est hoc ipsum significasse, quoniam per omnia illis

A communia esse illa quæ virtutum sunt oportere existimet: adjecit vero et aliqua specialiter dicens, ut magis magisque ipse rei faceret confirmationem, deinde adjecit generaliter. « Habentes ministerium fidei in conscientia pura. » Compendiose illa, quæ deceant diaconos observare dixit, justum est, inquit, eos fidei ministerio ministrantes, ut dicat dogmata pietatis: mysterium enim sæpe vocat illud dogma, quod de Christo est, sicut et in hac epistola ex subsequentibus melius cognoscere poterimus, ut mentem conscientiam habeant in ea functione quam implere videntur. Inde adjecit: Et hi probentur primum, et sic ministrent sine crimine constituti. Nam quod dixit ministrent, hoc est, producantur in diaconia, eo quod nec poterat fieri ut ministrarent, si non primum fuerint ordinati, sic videtur per omnia beatus Paulus de illo, qui in ministerio est producendus, scribere, ut bonum testimonium habeat ex præterita vita, non tamen absolute et fortuito ministerio producat, deinde quia diaconos dixit, commune vero hoc nomen est et mulieribus quæ in hoc opere producantur, optime adjecit. « Mulieres similiter pudicas. » Non hoc vult dicere in hoc loco, quoniam convenit eos tales habere uxores, sed quoniam et mulieres, quæ diaconis officium implere statuuntur similes esse convenit, ut virtutis studio æque sint illustrata. Nam et in loco hoc ideo adjecit, « Non accusatrices. » Eo quod necessario fieri solet, ut cæteræ mulieres confidenter illis ea quæ de se sunt referant: necessario ergo dicit non debere eas esse accusatrices, ita ut non duplicent illa aliis, quæ a quibusdam illis dicuntur, ne ex hoc contentiones aliquas adnasci faciant aut divortia. « Sobrias. » Hoc est argutas, ita ut impleant cum velocitate omnia illa quæ a se fieri conveniunt, deinde plenarie dicit. « Fideles in omnibus. » Media vero interponens illa quæ de mulieribus diaconiarum officium fungentibus propter nominis dixerat communionem, ita ut ostenderet, quod vult similiter, et istas studiis virtutum intendere, deinde resumit prosecutionem illam quam de diaconibus in præcedentibus dixerat residua adjiciens. « Diaconi, inquit, sint unius uxoris viri: filios bene regentes et domos suas. » Compendiose id ipsum dixit, quod in superioribus et de presbyteris dixerat, per omnia ostendens quoniam commune illis vult adesse studium virtutis, deinde quia infirmiores esse videntur presbyteris secundum gradum, ostendens quia in nulla parte minorantur ab illis, si secundum, ut conveniens est, suum officium implere voluerint, adjecit. « Qui enim bene ministraverint, gradum sibi bonum acquirunt, et multam fiduciam, quæ est in Christo Jesu. » Qui enim convenienter functionem suam impleverint, licet si in præsentis infirmioris gradus esse videantur, si provisores sibi in futuro optimi gradus existunt fiduciam plurimam assecuturi a Christo, bonum gradum non in præsentis sæculo dicit, nec dixisset gradum sibi bonum acquirerent, nam et diaconiarum gradus bonus est, sed dixisset utique majorem; nunc autem adficiens bonum, non

quia non bonus gradus diaconiae, sed quoniam illum A quidem gradum constat esse bonum, et juvans eos qui eum assequi voluerint. Nam non posse quemquam juvare, si non et illa quæ conscientiam nostram possent integram reservare consenserint nobis, et adjecit. « Et multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Jesu. » Evidenter ostendit, quoniam de illis quæ tunc erunt dicit: vult enim eos docere, quia nullum detrimentum afferre poterit infirmior gradus illis qui digni inveniuntur magna et perfecta assequi bona, si tamen conscientia eorum, prout convenit, illibata ab illis ipsis fuerit custodita. Percurrens vero hoc modo etiam illis ordines qui functione habentur ecclesiastica, adjecit: « Hæc tibi scribo, spe-
 « rans venire ad te cito, si autem tardavero, ut scias, « quemadmodum conveniat te in domo Dei conver-
 « sari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna et firmam-
 « mentum veritatis. » De his, inquit, scripsi tibi, sperans vel maxime cito venire ad te, si vero evenierit me tardare, ut scias quæ te agere conveniant, et quomodo debeas Ecclesiam Dei regere. Optime autem adjecit, « Dei vivi. » Ita ut ostendat ex hoc Ecclesiae dignitatem, illud vero est cognoscendum quoniam domum Dei Ecclesiam, non domum orationis dicit secundum plurimorum opinionem, sed fidelium congregationem, sicuti et Hebræis scribens dicit, « quæ domus sumus nos: » Unde et columnam illam, et firmamentum veritatis, » vocavit; eo quod in ea veritatis firmitas habeatur, eo quod Ecclesia est fidelium congregatio, in hac pietatis necesse dogma salvari, qui si secundum, ut conveniens, in fide permanserint, illibatum utique permanet dogma pietatis: si autem hi qui Ecclesiae sunt a suo proposito aversi fuerint, necessario vacillabit, et dogmatis scrupulositas, eo quod secundum præsentem vitam veritatis cognitio apud homines esse perspicitur. Illud vero dictis nostris adjici dignum est, quoniam non convenit demirari se, quod neque subdiaconum, neque electorum memoriam Apostolus fecisse videtur: illis etenim gradibus functionum, qui in Ecclesia necessario habentur, isti postea magis sunt adjecti propter utilitatem ministerii, quod propter multitudinem credentium per alteros postea implere debere necessitas flagitavit. Unde nec ordinationem ante altare assequuntur, eo quod nec mysteriis ministrare statuuntur, sed alii quidem eorum lectionum officium implent: alii vero infra diaconum illa præparant, quæ ad diaconorum pertinent ministeria, nec non sollicitudinem implent luminariorum. Nam mysterii ministerium presbyteri implent, et diaconi soli: alii quidem eorum sacerdotale opus implentes, alii vero sacris ministrantes. Et hoc quidem signavimus ne aliquis existimet Paulum oblivione quadam eos minime memorasse quorum memores esse conveniebat. Intendendum vero est et sequentiæ narrationis. Nam Apostolus eo quod Ecclesiam « columnam et firmamentum veritatis » vocavit, optimum esse existimavit etiam dogmaticos interserere sermones, ut ostendat ipsam veritatem, quæ sit. Præparat vero Timotheum

etiam et de illis disputare ad illos: dogmaticorum vero memoratus est verborum illorum quæ vel maxime tunc memorari necessitas ipsa flagitabat, propter quod ait:

« Et manifeste magnum est pietatis sacramentum sive mysterium. » Ut dicat dogma, hoc erat quod in superioribus significavimus, quoniam mysterium sæpe illud dogma dicit, quod de Christo est, eo quod deitas Unigeniti inerat in homine, et propter hoc facile non ad cognitionem poterat venire multorum. Nam et mysteria consueverunt non ab omnibus cognosci similiter, sic etiam et Corinthiis scribens dixit: « Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio quod absconditum est (I Cor. vii). » Evidenter de prædicatione illa quæ secundum Christum est dicens, et post pauca adjecit, « quoniam si cognovissent, non unique Dominum glorix crucifixissent, » etiam hoc in loco. « Manifeste, inquit, magnum pietatis mysterium, » hoc non est dubium. Nam et habebat ex ipsis rebus indubiam probationem unde et adjecit: « Quod manifestum est in carne. » Hoc est, pietatis delectus ministerio, eo quod sit magnum et supereminens, quoniam is qui invisibilis est Deus, Verbum, Unigenitus Patris manifestavit se hominibus, in carne apparens pro communi omnium salute. Optime autem hoc in loco non dixit in homine, sed in carne: et quidem in superioribus evidenter dixerat. « Quoniam mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, » eo quod hoc erat, quod tunc dubie suscipiebamus, et hac de causa ad ista verba, descendere est compulsus. Nam illo in tempore contra pietatis doctrinam dogma si minus magis pullulare videbatur, quod dogma universæ ista quæ videntur ob opificationem Dei alienare tentabat, propter hoc etiam carnis denegabat factam fuisse assumptionem: dicebat enim phantasmate solo Dominum apparuisse in carne, ita ut non videretur caro tali ratione, honore et diligentia digna videri: siquidem et in habitatione divina digna fuerit, deinde dicens, « qui manifestatus est in carne, » quod de Deo dici jure videbatur. Nam illa erat divinitas, quæ in carne Christi fuerat visa; transit et ad illa quæ de homine dici poterant, ut ampliore sermonum prosecutione confirmaret illud quod tunc vocabatur in dubium. « Justificatum est in spiritu. » Evidens hoc, quoniam ad deitatem nequam potest pertinere: humanæ vero naturæ evidenter potest aptari, qui et spiritus inhabitationem in baptisate accepit. Quando et in specie columbæ super illum venit: sed a spiritu in solitudinem ductus est, ut contra diabolum in agone decertaret; et in spiritu Dei ejiciebat dæmones, sicut ipse in Evangeliiis dicit, et ad plenum illa quæ secundum inhabitantem in se spiritum gratiæ pro nostra expediebat salute. Primitiæ quidem salutis nostræ erant illa, quæ secundum Christum celebrantur. Unde et spiritus ad perfectionem omnium suscipit bonorum inhabitationem Dei Verbi, eo quod et nobis participatione spiritus omnium bonorum causa acquiritur, sive in præsentis sæculo, sive in futuro. Et illud non est miran-

dum si quasi de eodem ipso disputans de deitatis sermonibus ad humanitatem transisse videatur. Consuetudo hæc est divinarum Scripturarum, sicut non solum in apostolica interpretatione id ostendimus, sed et in Evangeliorum interpretatione videntibus his demonstravimus. « Apparuit angelis. » Hoc est perspicuus angelis factus est. Hoc enim dicit « apparuit, » ut ostendat quemadmodum magnitudo ejus et angelis existeret mirabilis. « Prædicatum est in gentibus. » Annuntiatus est, inquit, hominibus, deinde quod majus est: « Creditum est in mundo. » Nihil enim magnum erat quod prædicabatur secundum se, si non et fides auditorum subsecuta fuisset. Hoc autem dicebat magnitudinis ejus sufficientem probationem, eo quod homines qui in omnibus locis erant susciperent de eo fidem, qui nunquam paterentur cum consensu credere illis, quæ de eo dicebantur, si non rebus ipsis, de his quæ dicebantur, testimonium satisfactione percepissent. « Assumptus est in gloria. » Dicit enim de illa assumptione, qua de hominibus assumptus est. In ultimo autem illud posuit, quasi quia sufficiens esset ad fidem eos invitare, eo quod et angelis fuerit factus perspicuus et hominibus prædicatus, fide sit ab illis susceptus. Hæc de Christo dicens, quasi quia et necessarie, et cognosci et custodiri debeant, nec a veritate dimoveri: si tamen firma et non absolute horum confessio apud fideles permanserit.

CAPUT IV.

Excludit Apostolus modum docendi erroneum, et verum ponit docendi modum.

« Spiritus autem manifeste dicit, quoniam in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, cauteriatam habentium conscientiam, prohibentium nubere, abstinere a cibis, » et cætera. (Greg.) Nam sunt nonnulli, qui ita virginitati carnis student, ut nuptias damnent: et sunt nonnulli qui ita abstinentiam laudant, ut sumentes alimenta necessaria detestentur, de quibus per Paulum dicitur: « Prohibentium nubere, abstinere a cibis quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. » Quia ergo eos a carnali intentione suæ superstitionis revocat, hæretici cum hos aspiciunt aliter vivere quam docuerunt, lacertos eorum ab operatione quam prius tenuerunt comminutos esse, ab Ecclesia testantur. Unde et in hoc tempore disciplinæ, si quid ei adversitatis evenerit, loc evenisse ex digna peccatorum retributione suspicantur. (Amb.) Evidens quidem quoniam hæc dicit beatus Paulus, non quia tunc jam apud aliquos cœperant ista profiteri, sed quod postea ista erant ab hominibus principium sumptura. Nam et ista eo spiritu cognovisse designavit, et quod in novissimis temporibus sint futura, pronuntiavit. Conjunxit vero ea illis sermonibus, quæ de Christo fuerant dicta, non absolute, sed quoniam illos ipsos sciebat tales esse

futuros, qui et nuptias et escas erant adepturi, simul negantes, et quod suscepta fuerit caro a Deo verbo. Optime ergo ea cum illis complexus est, ut videretur insistere ex utroque latere, quasi adversus unum propositum. Nam et Manichæos et Marcionistas, et eos qui de Valentiniani sunt hæresi, et omnes qui ejusmodi sunt similiter quis perspiciet, et nuptias damnare, et escarum usum quasi inhonestum criminari, et quod annitantur ostendere carnem a Deo non fuisse susceptam. Intendendum vero quemadmodum amarissime memoratus eorum, et ut vehementer instituat de illis, qui ista docere in novissimis temporibus incipient spirituum malignorum seductiones eas esse dicens, et doctrinas dæmoniorum vocans illas, sic gravem horum professionem esse existimabat. Bene autem quoniam dixit, « in hypocrisi loquentium mendacium. » Nam omnes isti Christianos se esse simulant, et doctrina sua majorem se tenere promittunt castitatem, multum vero pietatis contra eos qui sibi obtemperant de Christo docere annuntur. Omnia vero illa quæ luxuriæ sunt plena, quæ et omnem in se continent pravitatem, ipsi inter se agere cum omni properent sollicitudine, quæ in primis ad plenum silere videntur. At ubi per illam quam ineunt simulationem aliquem instanter suadere sibi per omnia fecerunt, tunc illa sermonibus quibusdam adducunt in medium suadentes, ut illa peragant, quasi pietatis opera perficientes, quæ omni sunt spurcitiæ plena. Et hoc inveniet quis, si illa omnia quæ prædicta sunt, cautissime considerare voluerit, licet non facile possint deprehendi, eo quod latere plurimos super talibus operibus annuntur. Consequenter autem adjecit, « cauteriatam habentium suam ipsorum conscientiam, » qui enim de castitate simulant, omnem spurcitiæ in se perpetrare inveniuntur. Evidens est quoniam talia facientes non integritatem possunt habere, contraria enim specie storum sermonum sibi ipsi conscii sunt, quæ et in se exercent et alios docent. Evidens autem quod dixit prohibentium nubere abstinere a cibis, ostendens quoniam non nubere, aut non sumere escas crimine dignum est, sed quod lege ista prohibere annitantur: ex arbitrio enim continere se aliquem ab istis non est inconveniens. Nam prohibere de his necessitatis est potius, non propositi, quod similiter dicere non potest, quoniam ubi propositum est ibi continentia, ista vero evidens execratio est. Notandum vero est in eo, quod dixit, « abstinere a cibis, » sicuti et imperfectionem notabimus eo quod nullam diligentiam eloquentiæ faciat multa dicens imperfecte. Nam et hoc in loco quod dixit, « prohibentium, » quasi per necessitatem illud fieri accipiens, sequentiam illorum reliquit imperfectam, quasi hinc possit etiam illud cognosci quo incusat eos qui cogunt abstinere a cibis, deinde dicens etiam sententiam quam et accusat, quia in ultimo erit apud homines, adjecit probationem, quod non convenienter ista proponant. « Quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione. » Nam et valde

inconueniens erat Deum illa ad hoc facientem lege ab eorum usu homines prohibere. Necessario vero adiecit : cum gratiarum actione, dicens, ita ut et modus adiectus esse videatur ipsius usus secundum quæ facta sunt, sufficienter comprobans pravitatem prohibentium, si enim gratias agere Deo bonum est proscis, impium est incensare eas, nullam de cætero gratiarum actionem subreliquentes illis, qui ita eas sibi tributas esse existunt. Nam is qui ad hoc facta illa a Deo constat, licet contineat se suo proposito, tamen cognoscit quod conueniat de illis Deo gratias agere; et arbitrii eorum pravitatem latius explicans adiecit : « Fidelibus et his qui cognoverunt veritatem. » Non dixit absolute hominibus omnibus, similiter de usu escarum propositum esse videtur, eo quod ita eos universitatis fecerit Deus, sed ut majorem ostendat pravitatem eorum qui ita de eacis sentiunt; siquidem et alia dicere usurpant de illis, quorum vel maxime usus omnibus videtur esse et necessarius et aptus. Accusat vero eos gravius adiciens « cum gratiarum actione. » Nam ideo factæ sunt escæ, ut cum gratiarum actione unusquisque eas sumat : etenim justum est eos qui fruuntur illis gratias agere et qui eas largiri dignatus est, sed hoc non de omnibus dicit, sed de solis fidelibus loquitur : nam infideles nec gratiarum actionem reddere sciunt. Itaque etsi pro ratione opificationis in commune omnibus usus escarum propositus esse videtur, sed ut oportet, conuenienter fieri fidelibus magis videtur posse aptari. Multam ergo pravitatem eorum per hoc ostendit, qui cum gratias agere deberent pro largita sibi reque, utrum insumant eas, utrum se ab eis contineant, utpote fideles; e contrario incensant escas et quod non sint bene factæ et usum carum lege amittantur abdicare. Deinde dicens quia a Deo factæ sunt, consequenter adiecit : « Quia omnis creatura Dei bona et nihil rejiciendum. » Quemadmodum, inquit, incusatione dignum non possit videri illud quod a Deo factum est, bene autem generaliter illud dixit : « Quoniam omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum. » Omnia autem utilia sunt, itaque et illa quæ in usum escæ data sunt, non sunt rejicienda, sed potius recipienda, eo quod a Deo sint ad hoc facta. (*Theoph.*) Si enim tali sensu ac proposito jejunemus, ut peccatum contrahi in escarum participatione credamus, non modo nullus fructus pro abstinentia consequimur, sed etiam reatum maximum ac sacrilegii crimen secundum Apostolum contrahimus, abstinentes a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et his qui cognoverunt veritatem quia « omnis creatura Dei bona et nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. » Qui enim putat quid commune esse, illi commune est, et idcirco ob solam perceptionem escæ neminem legimus condemnatum, nisi forte junctum quid fuerit, vel postea subsecutum, per quod meruerit condemnari. (*Ambr.*) Adiecit autem iterum et modum, secundum quem oportet easdem escas insumere. « Quod cum gratiarum actione

percipitur. » Deinde adiecit, et quod ex illis lucrum possit adnasci. « Sanctificatur enim per verbum Dei, et orationem. » Nam in sumptione escarum, quando cum gratiarum efficitur actione jam non communem escam facit participare, sed sanctam : in eo etenim dum gratiæ aguntur Deo, etiam escæ sanctificantur. Sic ad dogmaticos egressus sermones, ad confirmationem veritatis illos interserens, quorum et firmitatem Ecclesiam esse asseruit, dixitque illa vel maxime quæ tunc maxime dici oportere, pro commotis tunc quæstionibus, ita ut Timotheus frequenter de his doctrinam faceret ad fideles, ideo illum his verbis admonet : « Hæc proponens fratribus bonus eris minister Christi Jesu. » Eris, inquit, minister Christi probabilis, si hæc cum sollicitudine eos, qui fide nobis juncti sunt, docueris, et ostendens simul quia et ipsi utilis sit hujusmodi sollicitudo ait : « Enutritus verbis fidei et bonæ doctrinæ quam assecutus es. » Proficiet, inquit, hoc et tibi in melius; nam quando cum debita sollicitudine docere alios illa quæ fidei sunt anniteris, majorem firmitatem ipse eorum acquiris, quasi qui et assidua meditatione nutriaris illis, ostendere volens quod aptum sit illi ut assidue allos doceat, quod secutus est, quasi diceret : Hæc quæ frequenter et audisti et didicisti semper mecum degens, hæc justum est te docere et alios, exhortans vero eum in hisce dictis sufficienter, ut doctrinæ immineant cum omni sollicitudine, dehortatur eum pariter ne illis quæ contraria sunt vel leviter intendat.

« Ineptas autem et apiles fabulas devita. » Hoc vel maxime præ cæteris commode dictum est ab Apostolo, si igitur quis libris apocryphis intendere voluerit, illos quos habere videntur illi, qui ista dogmata profitentur, nomine quidem beatissimorum editos apostolorum, dæmoniacorum vero hominum conscriptione repletos, perspiciet dictorum Pauli commoditatem : ita autem et omnes profani sunt sermones illi, et aniles fabulæ, quæ in illis libris inseruntur; imo et fabulis anilibus plus sunt execrabiles, spurcitas enim et immunditias continent, quæ nec aures hominum sustinere potuerunt. Hæc vero super dehonorationem illorum quæ ab adversariis conficta sunt commode dicens, et consequenter præcedentibus, adiecit iterum. « Exerce teipsam ad pietatem. » In prioribus ait, doce ista cum debita sollicitudine : adjuvabit autem frequens eorum meditatio non solum eos, sed et te et quia interjecit illa, in illis sermonibus quos in dehortationem adversariorum fecerat, ad illa ipsa redit. Bene vero exercitationem pietatis diligentiam dixit esse doctrinæ, qua alios ita instruere deproperat, ita ut sit exercitatio pietatis ei, qui pietatis exsequitur opera; exercitationem vero dicit, ut allos cum omni diligentia ista instruat. Frequens autem meditatio pietatis labore solet exerceri, et quoniam exercitationem illam quasi ad corporalem agonem dixit ex comparatione illius ostendit illius differentiam, et ait : « Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est, pietas autem ad

omnia utilis est. Promissiones habens vitæ presentis et futuræ. » Qui enim in agone sunt corporali, et ad hoc seipso exercent usque in presentem vitam, inde solent habere solatium. Nam pietatis agone et istius exercitatio ex multis partibus nobis magnum præbet iuvamentum, promittitque nobis in futuro sæculo magna præbere: nam secundum presentem vitam conferre nobis non minima potest. Quod vero dixit vitam presentem, sic dixit, quod si pii etiam aliquando necessitatem sustinuerunt, plurimum iuvamen etiam secundum presentem vitam assequuntur. (*Moses.*) Pietas autem quæ sine dubio charitas intelligitur, ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, et futuræ. Quæ ergo dicitur ad modicum esse utilis, manifeste pronuntiatur nec per omne tempus exerceri, nec summam perfectionis per se solam laboranti posse conferre: modicum quippe ad utrumque referri potest, id est vel ad brevitate temporis, quod scilicet homini tam in presenti quam in futuro exercitatio corporalis comœterna esse non possit; vel certe ad parvitate utilitatis, quæ de carnali exercitatio conquiritur, eo quod afflictio corporalis initia quædam profectus, non ipsam perfectionem pariat charitatis, quæ promissionem habet vitæ et presentis et futuræ; et idcirco exercitia operum prædictorum necessaria esse censemus, quia sine ipsis ad charitatis fastigia non possit ascendi. Hæc etiam quæ dicitis opera pietatis ac misericordiæ necessaria sunt in hoc tempore, dum adhuc inæqualis diversitas dominatur, quorum ne hic expectarentur operationes, nisi inopum, indigentium, infirmorumque pars maxima redundaret, quæ iniquitate hominem facta est, eorum scilicet, qui ea quæ omnibus a communi Creatore concessa sunt, in suos tantum occupant, usus, nec tamen utenda tenuerunt; donec ergo in hoc mundo inæqualitas leta grassetur, erit hæc actio necessario utilis exercenti, restituens quidem bono affectui et piæ voluntati retributionem hæreditatis æternæ, ipsa vero in futuro sæculo paritate regnante cessabit; cum jam non fuerit inæqualitas, propter quam hæc debeant exerceri, sed cuncti ab hac multiplici, id est, actuali operatione ad charitatem Dei et divinarum rerum contemplationem perpetua cordis puritate transibunt.

« Fidelis sermo, et omni acceptione dignus. » (*Ambr.*) Hoc est, vera hæc dixit, quæ nullam dubitationem suscipere poterant, eo quod pietas suis sectatoribus meliorum bonorum largitatem præstare videtur, et post confirmationem suorum dictorum, iterum ad sequentiam exhortationis suæ convertitur, et ait: « In hoc laboramus, et maledicimur, quia speravimus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum maxime fidei. » Itaque cum pietas multa bona possit providere, et mirum est, nos qui credimus Deo semper exstanti, pro ea et laborare et exprobrari pro quo, et pati optimum est, eo quod scit omnes salvare sua bonitate, fidelibus vero ob alacritatem animæ eorum etiam multas scit

præstare mercedes. Et quoniam per omnia ostendit, necessarium esse horum studium et ut exercentur ad pietatem cæteros docentes, resonat præpositam exhortationem et adjicit: « Præcipe hæc et doce. » Non absolute posuit præcipe, sed quod conveniat eum instanter insistere, si quando res ipsa eam id facere compulerit. Deinde quia juvenis erat, et videbatur ætas ipsa a plurimis contemni, adjecit: « Nemo adolescentiam tuam contemnat. » Idem, notum autem propter ætatem pusillanimitas esse, neque caveas, quin cum auctoritate deceas, eo quod ad hoc sis in juventute electus. Admirabilis vere est adjectio quam adjecit dicens: « Sed exemplum esto fidelium, in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. » Ad ætatem, inquit, tuam non respicere, diligentiam vero adhibe horum, et dicas et agas illa, quæ dici oportet, ut secundum quod deceat conversentur, ut charitatem eam quæ erga omnes est teneant, ut firmi sint in fide, ut pudicitie diligentiam adhibeant, ita ut et ipse formam te præbeas fidelibus, pro quibus vitam regis tuam, instruens quemadmodum conveniat conversari, ita ut ex ipsis actibus tuis testimonium vitæ tuæ illis præbeas. Non dignitatem doctrinæ ætati dimittere tunc, cum fiducia vero omnia dicere properato. (*Greg.*) « Præcipe, inquit, hæc, et doce eam omni imperio, » non dominationem potentie, sed auctoritatem sanctæ vitæ: cum imperio quippe docetur, quod prius agitur, quam dicatur. Nam doctrinæ subtrahit fiduciam, quando conscientia præpedit linguam. Non ergo ei potestatem datæ locutionis, sed bonæ fiduciam insinuat actionis. Unde etiam de Domino scriptum est: « Erat enim docens sicut potestatem habens, non sicut scribæ et Pharisei (*Marc. 1.*) » Singulariter namque et principaliter solus ex potestate bona locutus est, quia ex infirmitate mala nulla commisit; ex divinitatis quippe potentia habuit id quod nobis per humanitatis suæ innocentiam ministravit: nos enim quia infirmi homines sumus, cum de Deo hominibus loquimur, debemus primum meminisse quod sumus, ut ex propria infirmitate pensemus quod docendi ordine infirmis fratribus consulamus. Consideremus igitur, quia aut tales sumus, quales nonnullos corrigimus, aut tales aliquando fuimus, etsi jam divina gratia operante non sumus: ut tanto temperantius corde humili corrigamus, quanto nosmetipsos verius in his quos emendamus agnoscimus, si autem tales nec sumus, nec fuimus, quales adhuc illi sunt, quos emendare cupimus, ne eor nostrum forte superbiat, et de ipsa innocentia pejus ruat, quorum mala corrigimus alia, eorum bona nobis ante oculos revocemus, quæ si omnia nulla sunt ad occulta Dei iudicia recurramus: quia sicut nos nullis meritis hoc ipsum bonum quod habemus accipimus, ita illis quoque potest gratia supernæ virtutis infundere, ut excitari posterius etiam ipsa possint bona quæ nos ante accipimus pervenire. Quis enim crederet quod per apostolatus meritum Saulus lapidatum Stephanum præcessurus erat, qui in morte ejus la-

pidantium vesumentis servabat? his ergo primum cogitationibus humiliari cor debet, et tunc demum delinquentium iniquitas increpari. Deinde ex generalitate eum exhortans de his quæ sibi conveniunt adjicit: « Dum venio attende lectioni et exhortationi et doctrinæ, » (Ambr.) Et sollicitudinem impende erga lectionem, ut discere possis, quæ te et facere, et alios docere conveniat, ut assiduitate lectionum teipsum instruens insistere possis doctrinæ et exhortationi, non dicit enim absolute narrationem, sed exhortationem sive collationem, illam commotionem quæ ex aliquibus accedentibus fieri solet, quam interdum et in communi facere est necesse vel maxime cum illam narrationem inciderimus, quam singulis exponere res ipsa compellat. Permanere vero in doctrina et exhortatione diligentius suadens placabilitate, adjicit: « Noli negligere gratiam quæ in te est. » Nam et sufficienter poterat ei persuadere, ut cum sollicitudine doctrinæ opus impleret, eo quod ad divinam donationem ab hac ipsa causa dignus fuerit assequi unde et amplius datum ipsum augere cupiens, ut magis magisque eum adhortaretur, adjicit: « Quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manus presbyterii. » Nam et donum divinum propter hoc assecutus es, per revelationem illud accipiens, per, inquam, impositionem manuum plurimorum et hoc non vilissimorum, qui in tua ordinatione ipsi gratiæ visi sunt ministrasse. Itaque omni ex parte, non est auctum tibi, ut negligas illa quæ tibi sunt injuncta, sive propter revelationem, cum qua ea assecutus es, sive ob dignationem eorum qui ob hoc ipsum ministrantes manus tibi imposuerunt. Presbyteros vero hoc in loco non eos nominavit, qui nunc nominantur presbyteri: nec autem res admittebat istos manus imponere ad ordinationem ipsius functionis, sed apostolorum dicit conventum, qui aderat apostolo Paulo, et cum eo manus imponebant in ejus ordinationem. Presbyterium autem illud nominavit, contemplatione honoris, ista vero consuetudine etiam nunc agunt usque huc, ut in episcoporum ordinatione non unus, sed plurimi et hujusmodi ordinationem impleant, deinde et persistens in præbendo consilio, adjicit: « Hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus, attende tibi et doctrinæ, insta in illis. Hoc enim faciens et teipsum salvum facies, et eos qui te audiunt. » Et per omnia illud dicit, quoniam conveniat te tuam ipsius diligentiam habere, ac virtutibus illustrare, ita ut et ante omnia lectionibus intendas, et doctrinæ opus cum omni expedias sollicitudine, sic enim tibi ipsi et aliis multis eris bonitatis provisor, et quoniam de his consummavit exhortationem plurimis eam sermonibus explens scribit de cætero et qualem eum esse erga singulos conveniat.

CAPUT V.

Instruit Apostolus Timotheum de senioribus, juvenibus et viduis; docet quæ veræ viduæ sint, ac loquitur de provisione ministrorum Ecclesiæ, etc.

« Seniore[m] ne increpueris, sed obsecra, ut pa-

tre[m]. » (Ambr.) Seniore[m] dicit, non secundum ordinationis rationem, sed secundum ætatem, hoc est, senem, ut dicat, senibus noli acerbus videri, sed cum modestia illis loquere, quasi patribus tuis. « Juvenes ut fratres. » In commune posuit illud quod dixerat, « obsecra, » vult enim dicere, nulli inveharis neque sis acerbus aut amarus: clementer vero et benigne erga omnes tuum exhibe affectum, longævos quasi patres diligens, juniore[s] ut fratres, et quia ista de viris dixerat, volens ostendere quoniam paternum affectum convenit eum habere erga viros et erga mulieres, transit ad illam partem paria dicens: « Anus ut matres, » erga mulieres, inquit, talem te exhibe ut seniore[s] earum matres tuas esse existimes. Deinde et de novellis similia dicens, adjicit: « Juvenculas ut sorore[s] cum omni castitate. » Et has, inquit, sicut sorore[s] proprias dilige, divisionem sexuum per ætatem fieri debere probavit, et quidem cum possit illa, magis et absolute et in communi dicere, sed hoc fecit, ut per partes ostenderet, quoniam similiter eum vult erga omnes tam viros, quam muliere[s] affectum ostendere suum sive senes sint, sive juvenes. Optime autem non solum secundum sexum viros et muliere[s] divisit, sed etiam et secundum ætates, quæ proprietate naturæ accidere solent. Unde et nomina secundum ætatem memoratus est, ita ut longævos quidem more parentum affectaret, juvenes vero more fratrum, et ut augeter ejus affectum in melius simile aliquid dixit illorum, quæ Dominus dixerat ad illum, qui sibi nuntiaverat, quoniam mater tua et fratres tui exspectant foris, respondit: « Mater, inquit, mea et fratres hi sunt, qui faciunt verbum meum; » sic et ipse in eodem ordine fideles eum habere præcepit. Intendendum vero est illi cautela, quemadmodum de adolescentibus mulieribus loquens posuerit, « tanquam sorore[s], » et his adjecerit « in omni castitate, » simul et consilium suum erga personas memoraturum propter ætatem cautum ostendens, simul et illud instruens, quoniam possibile est affectum habere vehementem contemplatione pietatis erga muliere[s], licet sint per ætatem novellæ, et hoc non in actum deducitur pessimum. Nam quod dixit « sicut sorore[s], » ex superiore sequentia etiam hoc in loco id posuit, consilium datus, ut non solum diligeret eas, sicut et in superioribus dixerat, sed et ad ostensionem integritatis adjecit, ut ne ab affectu violentur castitatis, si tamen non aliquis sponte meliorem dispiciens in deterius serpere voluerit, siquidem et sorore[s] sint muliere[s] et eandem habeant naturam et similia perpeti possint, et diligemus propter naturæ propinquitatem, et cavebimus aliquid inconveniens in illas agere, propinquitatem venerantes naturæ cum debita reverentia.

« Viduas honora, quæ vere viduæ sunt. » Omnia quæ in superioribus interjecisse videtur beatus apostolus Paulus, ab illo quo dixit, « manifeste magnum est pietatis mysterium, » usque ad hoc dictum quo dixit. « adolescentulas et sorore[s] in omni castitate, »

illa quidem quæ dogmatica sunt, ad probationem veritatis posuit, eo quod Ecclesiam dixit esse columnam et firmamentum veritatis. Alia vero ad instructionem beati dixit Timothei, quæ et facere eum justum existimabat, sive ob illius ipsius causam, sive ob cæterorum juvamen. Cœpit autem ab illo loco quo dixit, « Obsecro ergo primum omnium fieri orationes, deprecationes, postulationes, gratiarum actiones, » quæ universa ad utilitatem et ad ornamentum communis Ecclesiæ pertinere videbantur. Nam quod dicit : « ante omnia, » illud vel maxime designat, quod communiter congregationem Ecclesiæ ab illis fieri oportere existimabat, scilicet ut omnis cultus Deo debitus restituatur, cum debita gratiarum actione, quæ ei debetur pro illis, quæ ab eo data sunt nobis : et quidem orationem facientes non pro nobis ipsis solis facere debemus, sed et pro omnibus hominibus. Unde et in subsequentibus necessario adjicit, quales eos esse conveniat, vel in vita, vel in moribus, vel in conversatione, et primum in communi naturæ adusus est divisione, alia dicens ad instructionem virorum, instruens quales eos oporteat esse; alia vero ad mulieres, sicque communiter ad omnes super virtutibus implendis consilium visus est dedisse, deinde ad ordinem transit illorum qui nec Ecclesiæ ministerium implere videntur, reputans quoniam privata hi indigeant exhortatione, eo quod in commune conveniens Ecclesia eorum impletur ministerio : et istis quidem bene agentibus multum possunt cæteri adjuvari : econtrario etiam istis illa quæ conveniunt minime procurantibus, plurima detrimenta multis videantur irrogari. Unde et de presbyteris primam videtur fecisse disputationem, instruens quales eos esse oporteat, deinde diaconibus, postea vero de viris et mulieribus, post consummationem vero horum ad hoc instructionem suam produxisse visus est, quam et interpositam et interjectam esse diximus. Conveniens autem erat post communem exhortationem, quam ad omnes fecisse videbatur, et proprie ad illos qui Ecclesiæ functionem implebant, conjungere etiam illa quæ de viduis dici conveniebant, quas etiam in suo ordine memorare par erat ob illam providentiam, quam erga eas implere oportebat. Hinc vero, ut dixi, ad propositam interjectionem ab illa egressus est sequentia; post sequentiam autem dicatorum consuetudo est illi etiam et interjectiones facere, sicque ad illos sermones exiit, qui super viduis dici debebant, honora, inquit, « illas, quæ vere sunt viduæ, » non absolutam promissionem earum intendere voluit, sed quando promissio ipso opere impleri videtur. Nam quod hoc in loco dixit « honora, » hoc est, diligentiam illis adhibe, quod evidens sit ex illis dictis quæ sequuntur, quas quidem ita vera ratione existimat esse viduas, sicut in subsequentibus melius instruitur. Iterum vero de illis loquitur quæ non debent ecclesiastico sumptu ali, adjiciens de illis . « Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet, « discat [discant] primum omnium suam regere, et

PATROL. CXII.

A « vicem reddere parentibus, hoc enim acceptum est « coram Deo. » Quod dixit, discant, de filiis et nepotibus dixit, non de viduis : properabat enim docere quoniam illæ solæ debent sumptu ecclesiastico nutriri, quæ aliunde alimoniam habere minime possint ; si igitur vidua aut filios aut nepotes habet, discant illi qui ex ea nati sunt alere matrem sive aviam, quia hoc magis placitum est Deo, ut ab illis nutriantur, et non ecclesiastico indigeant solatio. Deinde dicit de illis viduis, quas vere viduas esse existimat, dicens : « Quæ autem vere vidua est et « desolata, sperat in Deum, et instat obsecrationibus et orationibus, nocte ac die. » Evidens est quod veram viduam duabus ex causis ecclesiastico sumptu vult nutriri, unum ut, et moribus sit ordinata, et virtutibus illustrata; alterum eo quod ad plenum neminem videtur habere, qui diligentiam ei adhibeat. Hæc autem est vera vidua, quæ propinquum non habet, et per omne tempus vitæ suæ solis vacat orationibus. « Quæ autem in deliciis est, vivens mortua est. » Si aliqua amisso viro in viduitate se persistere promittit, et deliciosam exercet vitam, mortua est magis quam viva, licet si et vivere videatur. Nec autem altera maritali conscientia tenetur, neque virtutis studio illustratur, sed solis epulis ac deliciis vacare properans, nihil ex illis quæ sibi conveniunt facere poterit. (*Moses*) Nam quemadmodum Zabuli regnum per conviventiam suscipitur vitiorum, ita regnum Dei per exercitationem virtutum puritate cordis ac spiritali scientia possidetur. Ubi autem regnum Dei est, ibi procul dubio et vita habetur æterna, et ubi regnum Zabuli est, ibi mortem atque infernum esse, non dubium est, in quo qui fuerit, nec laudare Dominum potest secundum Prophetæ sententiam dicentis : « Non mortui laudabunt te, neque omnes qui descendunt in infernum (*Psal. cxiii*), » sine dubio peccati, « sed nos, inquit, qui vivimus, » non vitii, scilicet nec mundo huic, sed Deo, « benedicimus Dominum ex hoc nunc et usque in sæculum (*Ibid.*). » Non enim est in morte, qui memor est ei, in inferno autem peccati quis confitebitur Domino? id est, nemo : nullus enim tametsi militem semetipsum, vel Christianum, profiteatur esse, vel monachum, cum peccat, nullus confitetur Deum, nullus admittens ea, quæ Dominus execratur, reminiscetur Dei, nec servum se veraciter illius profitetur, cujus præcepta contumaci temeritate contemnit, in qua morte illam viduam quæ est in deliciis, beatus Apostolus esse pronuntiat, « vidua, iniquiens, quæ in deliciis est, vivens mortua est. » Sunt ergo multi qui viventes in hoc corpore mortui sunt, et in inferno jacentes Deum laudare non possunt; et econtrario sunt, qui cum mortui sint corpore, Deum spiritu benedicunt atque collaudant secundum illud : « Benedicite, spiritus et animæ justorum, Dominum (*Dan. iii*); » et « : Omnis spiritus laudet Dominum (*Psal. cl*). »

« Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint. » (*Ambr.*)

Hoc est, et his dicito, ut optime viventes maneat

irreprehensibiles. Deinde adjicit : « Si quis autem suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior. » Hoc ad illud retulit, si « qua vero vidua filios aut nepotes habet, discant primum suam domum colere, » eo quod dixit, quoniam oportet ut talis a filiis et nepotibus nutriatur, ita ut nihil illis desit de his quæ eis necessaria sunt. Hoc de illis dixit, admönens eos ut erga parentum diligentiam sint solliciti, quoniam oportet omnibus qui nobis propinquitate junguntur diligentiam adhibere, maxime domesticorum, ut dicat eorum qui nimia nobis propinquitate generis jungi videntur, ut puta pater, mater, avus, avia : si quis vero hos despiciat, manifestum est, quod nec fidei curam habet ullam, sed infideli sit deterior, sive quia illam legem quæ naturæ posita est illi qui se pietatem servare promittit, custodire noluerit. Incipiens vero docere ab illo loco quod dixit, « viduas honoræ quæ vere viduæ sunt, » quales conveniat esse illas quæ sub ecclesiasticorum diligentia habentur, interposuit de illis viduis quæ filios vel nepotes habent, ad quos hoc reddidit, implens illud quod in superioribus minus dixerat : deinde ad suam recurrentes sequentiam, manifeste exponit quales velit esse viduas quæ et sub regula ecclesiastica et providentia debent haberi : « Vidua eligatur non minus sexaginta annorum. » Ante omnia, ætatem designandam esse credidit, in qua constitutæ debent in ordinem recipi viduarum, quidam vero non considerantes quam ob causam ætatem voluerit significari, hæc statuerunt, utrumnam mulieres diaconissas, ante hanc ætatem, ordinare minime conveniat. Erga quas vel maxime id debere observari æstimaverunt, eo quod in majori ordine a viduis sint producendæ, nequæ illud intelligentes, quoniam si in earum ordinatione id observari decrevit, multo magis erga presbyteros et episcopos id custodire præcepisset, quod minime perspicere potuerunt. Beatus autem Paulus nunquam per ætatem functionem credidit esse decernendam ; nam Timotheum ipsum valde juvenem existantem tantis præposuit ecclesiis, magnum illi opus et quod omnibus præcellere videtur, committens, et hoc significatur per illas litteras, quas ad eum dirigit, dicens : « Nemo juventutem tuam condemnet, » quid ergo est quod hic dicit ? virtutis industriam non ex ætate cupit firmari, cujus vel maxime probationem facere videtur ; sufficit enim illa ætas, quæ ante hæc tempora nimiam et cautam præbuerit probationem uniuscujusque propositi. Quia veræ viduæ in ordine constituebantur ecclesiastico, ut ecclesiasticam potirentur providentiam, multæ autem erant, quæ viros amiserant, quæ non virtutum studio inter viduas se commorari volebant, sed ut ecclesiastica fruentes provisione, secure illa quæ ad usum pertinent corporalem habentes, vitam suam transigere possent, ex hac ratione multæ, ut assolent, mala adnascebantur, eo quod nec ut decebat, vivere studebant, quia nec ob contemplationem virtutis sese ascribi, ut viuas cupiebant, sed solo securitatis desiderio, et ut

A sine aliquo labore vel opere facile quotidianum victum haberent ; hæc ergo beatus Paulus cautissime cupiens confirmare, ætate et virtute statuit debere probari illam, quæ inter viduas se cupit ascribi ; ætate quidem, eo quod ante hoc tempus ætatis possent etiam per opera manuum suarum sibi victum acquirere ; virtute vero, eo quod juslum non esse existimabat, ut ecclesiastici sumptus absolute in quaslibet viduas expenderentur, sed magis decere existimans, ut virtute sint illustratæ, quæ ecclesiastica sunt tuendæ diligentia. Unde dicens de tempore, adjicit in subsequenlibus etiam de moribus earum, quomodo vellet eas institutas habere, et primum dicit. « Quæ fuerit unius viri uxor. » Nunc autem hoc in loco dicens unius viri uxorem, illud dicit, non quæ secundum accepit maritum, ipse enim id fieri dedit consilium, quod nequam aliqua ratione incusari quasi indecens patiebatur, sed si pudice cum suo vixerit viro, sive unum tantum habuerit, sive et secundo fuerit nupta tantum, si alteri nunquam intendit eo tempore quo maritum habebat : pudicitiam etenim requirit ab ejusmodi viduis. Nam pudicitiam exsequuntur etiam et illæ quæ in conjugio pudice suis viris convivunt, sive cum primo marito, sive cum secundo : inconveniens etenim eral illas, quæ secundis nuptiis junctæ, virtutum studiis, ut convenit, sunt adornatæ, deinde ad profundam senectutem sunt redactæ, ab ecclesiastica excludi diligenti, ita ut egentis penuria conterantur ea ratione, quia secundo fuerint junctæ marito, quod nullo in loco prohibuisse visus est Paulus ; ex contrario vero excludens fornicationem id fieri annuerit. Deinde adjicit : « In operibus bonis testimonium habens. » Et hoc quidem summatim explicavit, in subsequentibus vero illud per partes agit, dicens : « Si filios educavit. » Illa autem, quæ suorum filiorum curam non habuit, evidens est multam inhumanitatem in animo habuisse suo. « Si peregrinos hospitio recipit. » Non de peregrinis quibuslibet loquitur, sed de fidelibus, et his fidelibus qui virtuti student. Denique volens et in subsequentibus ipsius hospitalitatis speciem explanare, quam vel maxime eas exsequi cupit, adjicit : « Si sanctorum pedes lavit. » Non peregrinos absolute dixit, sed sanctos, ut suadeat etiam pedes lavari eorum quos hospitio recipit, memoriam faciens sanctorum. Hoc, ut dixi, ad exhortandas eas adjicit, ut ostendat quoniam summa diligentia convenit eos hospitio recipi, nec aliquid ex his quæ ad honestum pertinent obsequium despiciere. « Si tribulationem patientibus ministravit. » Iterum summatim id dixit : « si omne opus bonum subsecuta est : » evidens est quoniam pro virium qualitate ista fieri suadet. Certum est autem ex his dictis, quoniam illas quæ in matrimonio sunt fideles, tales cupit esse viduas : qui enim viduas dicit tales vitæ debere fuisse, eo in tempore quo erant in matrimonio, paria cupit implere ; alioquin, quemadmodum potuerunt hujus vitæ inveniri, si non in matrimonio constitutæ tales fuerint ? et ostendens quam

ob rem etiã ætatem designaverit, secundũm quam illas in ordine viduarum recipi præcepit, adjicit : « Adolescentiores autem viduas devita. » Non quia non sit digna juvenis exsequi virtutem, sed quam ob causam id dixerit, in subsequentiõibus pãndit : « Cum enim luxuriatã fuerint in Christo, nubere volunt, et habentes damnationem, quia primãm fidem irriterunt fecerunt. » Bene luxuriatã in Christo dicit, hoc est, at ubi inter viduas fuerint receptæ, ecclesiasticum assuetudine fuerint sumptum, securũ exstantes super corporalibus necessitatibus, nihil aliud curant, nisi ut otiose vacent luxuriæ corporali, eo quod non habent de quibus sollicitæ sint; quæ etiã solent et intellectum humiliare humanitã, otiosæ vero effectæ, despicientes professionem suam, de nuptiis incipiunt cogitare, gravissime se obnoxias facientes eã ratione qua promissum suum, quẽm promiserunt Christo, spernendum esse existimaverunt, primãm demulaxat fidem irritam facientes. Nec autem de nuptiis istã dixit, sicut quidã a multã desipientiã suspicãti sunt, sed de professione dixit viduitatis, quia nec fas erat ut damnationi obnoxias diceret illas, quæ illud faciunt quod ipse fieri visus est annuisse; et otiositatis ipsius malitiam explicans adjicit : « Simul autem et otiosæ discunt circumire domos, non solum otiosæ, sed et verbosæ et curiosæ, et loquentes quæ non oportet. » Hoc vult per ista omnia dicere, quoniam nullam habentes sollicitudinem corporaliũ, dum securæ assequuntur illa quæ usui sunt necessaria, discunt ex ipsa largitate studere otiositati. Nec autem est ulla res, quæ illas possit ultra ad opus cohortari : otiosæ vero exstantes, vacant verbositati, et properant horum dicta ad illas deferre, et illorum ad istas, et ex hoc adnascuntur tristitiæ, dum de alienis curiosæ agentes, loqui illa student quæ eloqui minime oportet. Ob hanc igitur causam significavit in superioribus et ætatem et mores, statuens, ut quæ erga studia virtutum curam non impendunt, ecclesiastico sumptu minime nutriantur. Nam illæ quæ in juventute adhuc tales sunt, debent erga victum corporis sollicitudinem expendere, eo quod possit talis sollicitudo etiã erga studium pietatis illis multum prodesse, eo quod ipsa sollicitudo alimentorum potest eas a nimia vanitate coereere, ut cogitatum suum humiliantes, de se sint sollicitæ. Propter hoc neque de presbyteris, neque de diaconibus dicens ætatis est memoratus, sed de viduis tantum quæ se ob illam causam quam dixi in ordine viduarum ascribi deproperant. Ostendit vero et causam ob quam juniores viduas præcõperat minime recipi : non quia non sit fidelis et utilis juvenis ad studia virtutum, sed quia non competentem valitæ earum id exsequi videntur : simulant autem se persistere in viduitate spe ista sola, ut ecclesiastico sumpta nutriantur. « Volo ergo juniores res nubere, filios procreare, matresfamilias esse. » Quare? Ut juvenitũs impetus erga plurimam sollicitudinem occupatos possit compesci. Hoc autem erat, non ut juniores viduas a virtutum studiis ex

cluderet, sed ut magis eas invitaret : qui enim dixerat, non oportere illas quæ nec ætate nec virtutibus sunt ornatae in ordinem recipi viduarum illarum quæ ecclesiasticos sumptu aluntur, ista vero dicens, præparabat eas, ut id non attentarent. Convenienter, dicta enim illis illa cupiunt per omnia confirmare, ut illa quæ oportet custodiant. Unde non videretur ad plenum devitare juniores viduas, quæ caute vitam suam instituunt; sequitur : « Nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. » Non enim volo illas ob illam causam viduitatem simulantes postea in aliis inveniri, et ex hoc dare occasionem illis, qui nobis derogare properant, ob illam rationem, quia vitæ nostræ nullum studium adhibemus, sed specie tantum virtutem nos exsequi simulamus. Et ut ne videatur ipse suspicione id colligere, causam ipsam ponit et dicit : « Jam enim quædam et conversæ sunt retro Satanam. » Sic videtur modis omnibus illas quæ non bene utuntur ipsa viduitate excludere ab ordine viduarum, omnem simulationis occasionem ab ipsa adimens professione. Nam et risu dignum videtur virginitatem recipere, si quis eandem profiteri nolit, sicut est id perspicere ex Epistola ejus quam ad Corinthios scripsisse videtur; illas vero adolescentulas quæ viris sunt privatae, non recipere, tametsi viduitatem ut convenit studere voluerint. Nec autem illæ quæ virginitatem profitentur, post senectutem erunt professoræ. Justum est hoc in loco memorare illorum qui omne studium in eo ponunt, ut a nuptiis excludant, qui et diversa facere conantur, ut aliquos in hac professione adducant, a quibus negotiis tantum videtur Pauli sermo distare, ut et ab ipsa professione prohibeat tandiu, donec quis plurimam virtutem, diligentiam in conversatione sua ostendat, addit ergo : « Si quis fidelis (vel si qua fidelis) habet et viduas, subministret illis, et non gravetur Ecclesia. » Etenim sicuti superioribus de illis dixit, quæ habent filios aut nepotes, ut ab illis nutriantur, sic et hoc in loco eos, qui fideles habent in domibus suis viduas, vult ut diligentiam illis adhibeant, ita ut ecclesia non multam sollicitudinem de talibus sustinet; et ut ne videatur hoc idem lege statueret, ut tali occasione hi qui præsent ecclesiis pecunias possunt colligere securi, exstantes a multitudine et sollicitudine viduarum, quibus necessaria præstent, bene adjicit : « Ut his quæ veræ viduæ sunt, sufficiat. » Veras viduas dicit illas, quæ ex omni parte sunt desolatae, et neminem habent, qui diligentiam illis adhibeat, sic enim poterat istarum facere providentiam Ecclesia, quæ desolatae sunt, quando non multarum sollicitudinem, sed paucarum auxiliantibus eis ad hoc fidelibus, si tamen præbere valuerint, ex opibus suis; illis vero viduis, quas in domos proprias singulis habent, provisionem illis facere adhortatur, si aut matrem habent, aut aviam, propter summam propinquitatem pro virtutum suarum qualitate diligentiam illis adhibeant. Tanta super alendis viduis disputans, quia in superioribus

dixerat quales esse conveniat presbyteros, de obsequiis vero eorum vel alimentis nihil fuerat memoratus; et quidem illis ipsis secundum illud tempus sollicitudinem ecclesiarum implentibus, bene adjicit et de his.

« Qui bene præsumunt presbyteri duplici honore digni habeantur. » Duplicem dicens, multiplicem intelligit. Nam presbyteros, inquit, etiam majoris provisionis dignos oportere existimare justa deposcit ratio. Unde et adjicit, « qui bene præsumunt, » sed nec de illorum providentia absolute dixit, qui in ordine et gradu tantum sunt presbyterorum, sed de illis qui gradus sui functionem implere, prout convenit, videntur. Unde et adjicit: « Maxime qui laborant in verbo et doctrina. » Non absolute hos dignos esse providentia dixit, sed illa ratione qua plurimum laborem expendunt, si tamen, ut convenit, doctrinæ opus implere voluerint, ita ut in communi de omnibus sollicitudinem impendant, ac doceant eos illa facere quæ fieri oportet, et ut de singulis solliciti multum habeant agonem, ut unumquemque consiliis optimis et exhortationibus ad illud quod decens est adducant. Sic enim et beati apostoli videntur doctrinæ opus omnibus operibus anteposuisse. Unde et contemplatione viduarum aliquando oborta contentione (*Act. vi*), dixerunt non esse dignum relinquentes se verbum doctrinæ, ministrare mensis viduarum, quod doctrinæ opus se magis decere existimabant. Volens autem et Scripturarum testimonio Apostolus comprobare de presbyteris illa quæ dixerat, asserens, « qui maxime laborant in doctrina, » adjicit: « Dicit enim Scriptura: « Non infrenabis os bovi trituranti, » et, « Dignus est operarius mercede sua. » Ac si aperte diceret: Prædicatorem verbi ab stipendiorum suorum perceptione non prohibebis. (*Greg.*) Hac diligentiam debite præbendam illis dicens, adjicit: « Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. » (*Ambr.*) Omni admiratione dignus est Apostolus, quia et super hoc negotio sollicitus fuit. Nam et dictum fuerat generaliter: « In ore duorum et trium testium stabit omnis sermo (*II Cor. xv*); » sed hoc in loco contrario abdicans accusationem, dixit, « Noli suscipere nisi coram duobus aut tribus testibus, » eo quod super cæteris interea res patitur, ut et aliter de negotio judicetur; hoc vero in loco non debere ita fieri ob duas posuit causas. Una quoniam necesse est presbyterum, ut pote communem patrem, tam virorum quam mulierum curam adhibere, eo quod et similiter utriusque sexus sollicitudinem implens indiscrete et mulieres cogitur videre et loqui cum illis, prout ratio exigit pietatis: altera vero causa, eo quod multis et variis occasionibus diversæ [accusationes] contra eos exercebantur ea ratione qua iidem presbyteri coacti interdum increpant obnoxios pro admissis peccatis, et arguunt eos pro quibus non competenter agunt. Prospexit ergo Apostolus, quoniam facile adversus presbyteros ab hujusmodi hominibus accusationes

adnasci possint, opitulante eis opere psorum, ut id quod volunt adversus eos dicere, verissima existimatur accusatio, propter quod licenter vel videant mulieres vel loquantur cum eis, quæ res malignis hominibus occasionem accusationis dare videatur. Quid ergo observari decernit? aliter, inquit, noli audire, nisi duo aut tres videantur testes esse negotii ipsius de quibus intenditur accusatio. Et ut ne videatur ista dicens delinquentium peccata velle contegere, adjicit: « Peccantes coram omnibus argue, » ut et cæteri timorem habeant. » Examen negotii de illis cum omni scrupulositate volo fieri, et non absolute adversus eos crimen ad punctum recipi: si vero aliqui vera ratione deliquisse fuerint detecti, aperte increpentur, ut et cæteri eorum exemplo pudici efficiantur. Optime autem et aliorum correctionem esse dixit: nec enim erat necessarium ut hoc ita fieret, nisi ob aliorum fieret emendationem, de quibus in Evangelio legitur: « Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripue eum intra te et ipsum solum (*Matth. xviii*). » [*Greg.*] Cum vero discipulo dictante peccans « coram omnibus » arguendus est, quid ipse magister veritatis « intra te et ipsum solum, » locutus est? Hanc quæstionem celerius absolvemus, si vim dictorum diligentius consideremus, ibi dixit peccantes, sed non addidit in quem, hic dixit, « si peccaverit in te. » Si ergo occulte in te peccaverit frater tuus, et vis coram omnibus arguere, non es corrector, sed proditor, peccantes autem in Deum « coram omnibus, » (*hic respices*) ut illud verbum, « argue, » ad sequentem vocem adjungas. Hinc Paulus ait (*Gal. ii*): « Cum venisset Petrus Antiochiam, in faciem illi restitit, eo quod non recte incederet ad fidem Evangelii; » et post pauca: « Dixi Petro coram omnibus, » ac si dixisset, eo quod simulationem coram omnibus habuisset, « Si tu, inquit, cum sis Judæus gentiliter et non Judaice vivis, quomodo gentes cogis judaizare? » (*Ibid.*) Occulta ergo peccata possunt occulte corripi, et publica peccata coram omnibus debent argui, « ut et cæteri timorem habeant. » Quidquid autem mentem movit aliorum, nequaquam reticendum, sed cum magna humilitate proferendum est. Deinde omnibus illis dicens terribiliter, adjicit:

« Testificor coram Deo et Christo Jesu et electis angelis ejus, ut hæc custodias sine præjudicio, « nihil faciens in aliam partem declinando. » (*Ambr.*) Scilicet ut non facile contemplatione odii adversus aliquem pronunties, priusquam vera ratione convincatur, neque econtrario contemplatione amicorum aliquorum occultes peccata: hoc autem dicit, nihil faciens per declinationem. Nam hujusmodi contestatio in talibus negotiis admodum est necessaria. Deinde vertitur ad eum, dando ei consilium, et ait: « Manus cito nemini imposueris. » Omnino non facile ad ordinationem quemquam producas, sine plurima probatione: et pondus ipsius negotii grave ostendens, adjicit: « Neque communicaveris

« peccatis alienis. » Si, inquit, te, ut convenit, probante, ille deliquerit, non est tuum crimen; si vero tu facile et non cum cauta probatione ad ordinationem producis, particeps efficeris ejus delictorum: ille enim, pro quibus [peccavit] justa ratione punietur; tu vero pro quibus non caute egisti, nec perfectam arbitrii ejus colligens probationem ad ministerium eum produxisti, et adhuc in timorem eum redigens, adjicit: « Te ipsum custodi castum, » deinde et illa quæ de eo erant, dicit: « Noli adhuc aquam bibere, » sed vino modico utere propter stomachum tuum « et frequentes tuas infirmitates. » Evidens est, quoniam et super hoc consilium illi dat, eo quod valde infirmum eum corpore esse perspiciebat: contemplatione autem continentiae adhuc aquam bibere persistebat; et quia frequenter aliorum causa talia agimus, ut ne videamur indifferentes esse erga conversationem, non ignorantes quoniam illa quæ ad usum nobis vel facta sunt vel tributa, nequam nos insumpta poterunt nocere. (Greg.) Paulus namque egregius prædicator Mitylenem veniens et plenam infidelibus insulam sciens, patrem Publii dysenteria febribusque vexatum orando salvavit (Act. xxviii), et tamen ægrotante Timotheo præcepit, dicens: Modico vino utere propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates. » Quid est, Paule, quod ægrotum infidelem orando ad salutem revocas, et tantum adiutorem Evangelii more medici per alimenta curas? nisi quod idcirco fiunt exteriora miracula, ut mentes hominum ad interiora adducantur, quatenus per hoc quod mirum visibiliter ostenditur, ea quæ admirabiliora sunt, invisibilia credantur. Signo quippe virtutis pater Publii sanandus fuerat, ut mente revivisceret, dum miraculo ad salutem rediret: Timotheo autem adhibendum foris miraculum non erat, quia jam totus intus vivebat. Quid est igitur mirum, si propagata fide crebro miracula non fiunt, quando hæc ipsi Apostoli in quibusdam jam fidelibus non fecerunt? bene adjicit.

« Quorumdam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium: quosdam autem et subsequuntur. Similiter et facta bona manifesta sunt, et quæ aliter se habent, abscondi non possunt. » (Ambr.) Vult dicere, quoniam delinquentium hominum et non recte viventium delicta manifesta sunt, quæ necessarias illis in futuro sæculo poenas sunt provisura, licet si et faciant aliqua quæ multos latere poterunt. Sic et de illis qui recte vivere instituerunt plurima quidem illorum manifesta sunt hominibus, sunt etiam et aliqua quæ lateant multos, hæc enim significat, dicens similiter et quæ se aliter habent, nec enim possunt omnia incerta esse. Itaque nec hoc pertimescas, ne quando non bonam hinc opinionem acquiras, te ipsum aquæ potu expendens; utere vero exiguo vino pro ipsa infirmitatis necessitate, valde sciens quoniam et illa quæ homines conjiciunt, si tamen recte vivamus, bona esse plurima ex parte prospicientur.

(Greg.) Nec ullam ex his nocivitate sustinebimus, licet videantur multi actus nostri a multis ignorari. Paulus namque Apostolus cum dilectum discipulum de instituendis ecclesiae officiis admoneret, ne quos forte ad sacros ordines inordinate proveheret, dixit: « Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis, te ipsum castum custodi, » qui ad infirmitatem ejus corporis protinus verba convertens, ait: « Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates, » statimque subjungit, dicens: « Quorumdam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quorumdam autem et subsequuntur. » Quid ergo ad illud pertinet quod ab infirmo aquam bibi prohibuit hoc quod de peccatis absconditis quorumdam hominum manifestisque subjunxit? nisi quod imposita de ejus infirmitate sententia ad hoc in extremo redit, quod superius dixit: « Manum cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. » Ut enim hæc eadem peccata, quanta sollicitudine perquirenda essent, ostenderet, imposita contra infirmitatis molestiam discretionis admonitione, protinus intulit, quod in aliis patescerent, in aliis laterent, dicens, « quorumdam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quorumdam autem et subsequuntur; » sicut ergo per hanc sententiam Paulus non eisdem verbis congruit quibus jam loquens de Timothei infirmitate subjunxit, post hoc, adjicit et de servis.

CAPUT VI.

Inducit Apostolus episcopos ad custodiam pauperum in servitio dominorum, atque inducit, ad sectandam humilitatem, pietatem et cæteras virtutes.

« Quicumque sunt sub jugo servi, dominos suos « omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini et doctrina blasphemetur » (Ambr.) Hæc de illis scribit, qui infideles habent dominos, præcipiens eis, ut omne obsequium suis præbeant dominis, licet sint a pietate alieni, ut non hinc blasphemia aliquando aut vituperium pietatis doctrinæ affingatur, existimantibus illis, quod ita eos instituamus ut contempnant dominos suos. Quoniam autem de illis servis dicit qui infideles dominos habent, evidens est, et ex quibus dixit, « ut ne doctrina Dei hinc blasphemetur. » Manifestius vero id ostenditur et ex illis quæ sequuntur, adjicit enim. « Qui « autem fideles habent dominos, non contempnant, « quia fratres sunt, sed magis serviant, quia fideles « sunt et dilecti, qui beneficiorum sunt participes. » Justum, inquit, est, ut et hos non contemplatione pietatis suos contempnant dominos, qui benigne cum illis agunt, sed multo magis debent eis servire, quasi fidelibus, qui et diligi propter ipsum debent ab eis, et illa vel maxime de causa, qua benigne illis utuntur. Hoc enim dicit, « qui beneficiorum sunt participes, » hoc est, qui beneficiis eos sublevare properant contemplatione pietatis quam exsequuntur. Igitur dominorum benignitas non debet servi oc-

casio fieri contemptus, sed magis eos in affectu ampliori debet retinere, et iterum adjicit. « Hæc doce et obseca, » per omnia excusans eum, ut cum multa sollicitudine de omnibus his doctrinam proponere deproperet; et quoniam omnia percurrit quæ ad correctionem Ecclesie in commune convenire existimabat, sicut scrupulosius significavimus in illis quæ antea interpretati sumus, memoratur iterum et de illis qui contraria pietatis docere conantur: dicit enim de illis qui ex circumcissione crediderunt, qui omnia agere adnitebantur volentes legi custodiam fidelibus imponere, de quibus et in principio Epistolæ plurima dixerat, sieque ad sermones correctionis, quæ in commune conveniunt, egressus, iterum de illis ipsis quæ in principio dixerat, dictum resumens in illis ipsis etiam finem concludit, cætera in media parte Epistolæ interjiciens. « Si quis, inquit, aliter docet et non acquiescit sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est et nihil sciens. » Bene elationi conjunxit nihil scire: elatio vera ratione dicitur illa esse, quæ homines magna sapere facit de illis quæ sibi non adsunt, et quidem maximum est illis opprobrium, ut alios docere præmittant cum ipsi nihil sciant. Nam et de hoc ipso derideri digni sunt, dum alios docere præmittentes ipsi nihil sciunt. Hujus vero rei præbatio ex præcedentibus apertius est manifesta, si enim non intendunt illi doctrinæ quæ secundum pietatem est, evidens est, quoniam nihil sciunt de illis quæ scire conveniunt: ergo inane docere præmittunt, illa ignorantes quæ scire conveniunt. Dein opus eorum inusitans adjicit: « sed languens circa quæstiones et verborum rixas [pugnæ]: » quia et plurimum eveniebat eos quæstiones commovere, illa ratione, qua sua statuerere cupiebant. Bene autem posuit languescere eos, languorem dicit cogitationem earum, eo quod relinquentes pietatem, quæstiones inconvenientes evoluebantur; et ostendens quoniam et alia multa inhonesta studia quæstionum adnascantur, adjicit: « Ex quibus oriuntur invidia, contentiones, blasphemie, suspensiones male, conflictationes hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem. » Efficiuntur hinc invidiæ, unoquoque invidente illi qui potest qualibet ratione in doctrinam videri, rixæ etiam plurimæ quia loquuntur ex his quæ loqui non conveniunt, maxime cum et illi qui nobis non sunt compuncti in fide blasphemant nos, et inquirunt adversus nos captas rationes existentes, sique et hoc necessario ut malam habeant de nobis suspensionem, maxime hi qui fide nobis exteri sunt, illos vero intelligunt, oblectati verbis eorum, quos et imitari properant, illa agentes, quæ ab illis fieri videntur, homines corrupti mente, ullam veritatis habentes cupiditatem, qui et omnia lucri causa facere adnituntur. Quæstum sibi pietatem esse existimantes inhonestum, ex quo et alia plurima adnascantur

A malis. Optime adjicit, Discede ab ejusmodi. Postquam autem ostendit pravitatem hominum, et illa quæ inhoneste ab illis efficiuntur, sufficiebat ut tantum consilium daret, separari ab eis; deinde relinquens cætera ad illam partem redit, atque insistit, qua pecunias colligere accelerabant, inque hac parte vel maxime suum sermonem latius exaggerat, eo quod nec facile posse existimabat eos despiciere pecunias. Sciens vero et illud quia cupiditas pecuniaria nihil ex illis quæ fieri conveniunt facere permittit, despectus etenim pecuniarius facile illa expedire facit quæ meliora sunt, ait: « Quæstum est magnus, pietas cum sufficientia. » Magnum lucrum, magnæ divitiæ, lucrativa negotiatio pietas est, ut erga ea solliciti simus, necessitatibus nostris sufficientes. Bene vero adjicit, « pietas cum sufficientia, » ita ut et necessitatem non videretur interceptare, et anxietatis studium excludere, et omni ex parte sollicitudinem pecuniarum adimere. « Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre quid possumus. » Multus ac potens sensus in compendio verborum horum contineri videtur: illi enim qui erga pecunias studium habent, pro illis quidem quæ adsunt sibi laborant, ut permanere possint et custodiri; pro illis vero quæ necdum habent, quemadmodum acquirere possint. Utrumque exclusit, ita ut pro illis quæ sibi adsunt minime laborem expendant. Nam quod dixit, « nihil intulimus, » sed nudi in hunc mundum, in hanc vitam venimus, de illis quæ nobis adsunt laborem expendere [vetat], quasi de propriis nostris, quæ quidem nos quando in hanc vitam ingredimur invenimus. Nam et laborem pro illis expendere vanum admodum esse ostendit, dicens: « quia nec auferre quid possumus, » quæ enim est utilitas laborem expendere, ubi etsi omnia acquirere possumus, hic illa relinquemus, quæ congregavimus? quid ergo fieri debet, quoniam et illud necessarium est, et hoc superfluum? « Habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus. » Sufficit illa habere quæ ad usum nobis sunt necessaria, his enim fruemur solis: cætera vero etiam si cumulata fuerint aliis relinquimus in mundo. « Habentes autem alimenta et operimenta his contenti sumus. » Operimenta, inquit, non vestimenta, ut in quibusdam latinis exemplaribus non proprie continetur, id est, quæ corpus operiant tantum, non quæ amictus gloria blandiantur. Superfluum enim est, inquit, nos qui nihil intulimus multa velle conquirere, ut hinc efferamus. Deinde ostendens quemadmodum nociva sit hujusmodi sollicitudo ei qui pietati studere cupit, adjicit, « Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli, et desideria multa, inutilia, et nociva, quæ merentur homines in interitum et perditionem. » Necessè est eum qui cupit divitias acquirere, multis implicari tribulationibus, multa eum sustinere pericula, et ad desideria prorumpere nociva, et stulta, ex quibus maxime augere solent, et abundare

poterunt, multam vero perditionem provident illis qui semel occupati fuerint eorum desiderio; et quis sufficienter poterit dicere ista mala quæ ex desiderio solent divitiarum adnasci? Unde et adjicit: « Radix enim omnium malorum est avaritia. » Et ut compendiose, inquit, dicam, nihil indecens, malum nullum est, quod non per concupiscentiam admittatur pecuniarum. Et ostendens quoniam experimento doctus sit, sciens multos fuisse ex ipsa concupiscentia non leviter deceptos, adjicit: « Quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis. » Ex hac, inquit, concupiscentia multi a fide cecidisse videntur, ut nec secundum præsentem vitam in melioribus potuerint inveniri, sed e contrario defientes ac dolentes persisterint pro illis quæ sibi ex his acciderunt tristitia. (Greg.) Hinc quoque de peccatoribus per beatum Job dicitur: « Radix juniperorum erat cibus eorum (Job. xxx.) » Quid vero per radicem juniperi nisi avaritia designatur, ex qua peccatorum omnium spinæ producuntur? de qua et per Paulum dicitur: « Radix omnium malorum cupiditas, » ipsa quippe latenter oritur in mente, sed punctiones omnium peccatorum patenter producit in opere, quas videlicet punctiones ab hac radice surgentes statim prædicator egregius insinuat cum subdit, « quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis. » Qui enim multos dolores dixit, quasi nascentes innotuit ex hac radice punctiones. In juniperis ergo peccata, in radice vero juniperorum quid aliud quam avaritiam, id est materiam, intelligimus peccatorum? (Cassian.) Quamobrem nulli vilis despectusque videatur hic morbus, qui sicut potest perfacile declinari, ita si quemquam possederit, ad sanitatis remedia vix pervenire concedit. Receptaculum namque est vitiorum malorum, quæ omnium radix et inextricabilis nequitiae fomes efficitur, dicente Apostolo: « Radix omnium malorum » philargyria, id est, amor pecuniæ. Hæc igitur cum remissam tepidamque possederit hominis mentem, primitus eum in exigua summa sollicitans, justos quosdam et velut rationabiles ei colores, ob quos vel reservare sibi aliquid pecuniæ debeat, vel parare, describit. Nam et ea quæ præbentur in monasterio queritur non esse sufficientia, et sano robustoque corpore vix posse tolerari; quid faciendum, si valetudo mala carnis emergerit, et reconditum non fuerit aliquid peculiare, quo sustentetur infirmitas? præstationem monasterii esse pertenuem, et negligentiam erga ægrotantes maximam; si proprium aliquid non fuerit, quo curæ corpori valeat adhiberi, misere esse moriendum fame; ipsum etiam vestimentum non sufficere quod præbetur, nisi procuraverit unde sibi aliud valeat exhiberi; postremo nec diu posse in eodem loco vel monasterio commorari: et nisi paraverit sibi viatici sumptus eversionisque transmarinæ mercedem, non posse cum voluerit trans-

migrare, et necessitate inopiæ coarctatam, laboriosam ac miserabilem absque ullo profectu vitam jugiter toleraturum, inopem se quoque semper ac nudum non sine improprio aliena substantia sustentandum. « Tu autem, homo Dei, hæc fuge. » (Ambr.) Aptè visus est eum exhortasse, ut ista fugiat, hominem illum dicens esse Dei: aptum enim est ei qui talis est, ut ab omni malo sese custodiat. Deinde scribit ei, utpote charissimo discipulo, insinuans quæ eum agere oporteat.

« Sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. » Erga ista sollicitudinem, inquit, expendit, et quoniam labor est necessarius illis qui virtutem exsequi adnituntur, adjicit: « Certa bonum certamen. » Fidei necessario adjicit bonum certamen vel agonem, ut hoc loco vel maxime ostendat, quod necessarius sit labor talis, qui pro multis expenditur bonis. Deinde laboris ipsius lucra pandens adjicit: « Apprehende vitam æternam. » Certaminum autem vel agonum horum merces vita æterna est, quibus poterit eam assequi, et suadens ei ut de his studiose agat, « in qua, ait, vocatus es et confessus bonam confessionem, ob hanc enim et credidisti. » Hoc enim dicit: « In qua vocatus es, et confessus bonam confessionem. » Ob hanc vocationem confessus es pietatem, ut dicat, quoniam pro hac passus es. Nam quod dixit « confessus es, » hoc est, passus es dicit. Unde et plus eum adhortans, ut pro hisce rebus sustineat laborem, adjicit, « coram multis. » Multi enim erant qui sciebant beatum Timotheum adjunctum fuisse Paulo contemplatione pietatis, atque is passus fuerat non pauca. Itaque tibi necessarium, inquit, est, ut omni ex parte pro æterna vita laborem sustineas, pro qua et credidisti, et confessus es pietatem, periculis frequenter adjectatus: justum etenim est, ut minime ex posteriori desidia illa exterminentur, quæ impimis sunt acquisita. Deinde et plus eum adhortatus subdit: « Præcipio tibi in conspectu Dei, qui vivificat omnia, et Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, » bonam confessionem, ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi. » Est mandatum, ut dicit, illa quæ mandavi tibi. Bene [monstrat] hoc in loco ob quam rem etiam et in agone pro fide certare eum præcipiebat. Unde et memoratus est Christi adventum confirmans, atque stabiliens, quod necessario utique erit, adjicit: « Quem suis temporibus ostendet beatus » et solus potens Rex regum, et Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, lucem habitans inaccessibilem, quem hominum vidit nullus, nec videre potest, cui honor et imperium sempiternum. Amen. » Ex magnitudine divinæ naturæ, et illa quæ erga eam habentur confirmavit futura, unde et ista quæ erga Deum sunt posuit in præsentem, quæ confirmationem quamdam futurorum habere poterant. Hoc ipsum autem et initio epistolæ fecisse videtur ubi dicit: « Regi autem sæculorum, incorrupto, invisibili, soli Deo honor, et gloria in sæcula sæculorum. Amen. » Unde etiam et in hoc loco

beatum illum vocat ad confirmationem futuræ advertibilitatis, quæ nobis aderit, quia ille talis est in natura beatitudinem habens, nec autem ullam poterit sustinere vertibilitatem. Potentem vero dixit, eum ut nemo dubitet, quoniam resurrectionem nobis poterit conferre, et quidem et Regem eum regnantium et Dominum dominantium dixit, ut ostenderet ex hoc, quoniam omnes subjugat, et potens est etiam dæmones subjugare, et mortem adimere, et omnia illa intercipere, quæ nos ad præsens affligunt. Ideo et solum dixit habere immortalitatem, eo quod sufficiens nobis sit hoc præstare quod ipse solus possidet in natura, a nullo alio assecutus, et quod dixit: « Lumen habitans inaccessible, » confirmationem habet, quod immenso quodam lumine et inaccessiblei persistat, qui etiam vera ratione justorum corpora lumine faciet illustrari; sed et illud dixit: « Quem videt hominum nemo nec videre potest, » ut ostendat quoniam nulla demiratione dignum est, si illa, quæ tunc erga nos erunt, ad præsens non videantur: siquidem et ipse, qui nobis ista collaturus est, invisibilis nobis existat per naturam, sicque suum sermonem futurorum confirmatione visus est consummasse, ut magis suaderet Timotheo invigilare de his quæ sibi sunt scripta. (Greg.) Videbimus igitur Deum, ipsumque erit præmium laboris nostri, ut post mortalitatis hujus tenebras, accessa ejus luce gaudeamus. Sed cum ejus lucem dicimus accessam, obsistit animo quod Paulus dicit: « Qui lucem habitat inaccessibleem, quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest. » Ecce rursus audio, quod Psalmista ait: « Accedite ad eum et illuminamini (Psal. xxxiii). » Quomodo ergo accedendo illuminamur, si ipsam lucem qua illuminari possumus, non videmus? Si vero accedendo ad eum, ipsam qua illuminamur lucem videmus, quomodo inaccessibleis esse perhibetur? qua in re pensandum est, quod inaccessibleem dixit, sed omni homini humana sapienti. Scriptura quippe sacra omnes carnalium sectatores humanitatis nomine notare solet. Unde idem Apostolus quibusdam discordantibus dicit (I Cor. iii): « Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? » Quibus paulo post subiecit: « Nonne homines estis? » et unde alias testimonium protulit: quod « oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se? (Isa. lxiv, I Cor. ii), » et cum hoc hominibus dixisset absconditum, mox subdidit: « Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum: » ipsum se ab hominis vocatione discernens, qui raptus supra homines, divina jam saperet: ita etiam hoc loco, cum lucem Dei inaccessibleem perhiberet, ut ostenderet quibus, subdidit, « quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest, » more suo homines vocans omnes humana sapientes, qui divina sapiunt videlicet supra homines sunt. Videbimus igitur Deum si per coelestem conversationem supra homines esse mereamur: nec tamen ita videbimus, sicut videt ipse seipsum; longe

A quippe dispari modo videt Creator se, quam videt creatura creatorem. Nam quantum ad immensitatem, Dei quidam nobis modus figitur contemplationis, quia eo ipso pondere circumscribimur, quo creatura sumus: sic profecto non ita conspicimus Deum, sicut ipse conspicit se, sicut non ita requiescimus in Deo, quemadmodum ipse requiescit in se. Nam visio nostra vel requies erit utcumque similis visioni vel requiei illius, sed æqualis non erit. Ne enim jaceamus in nobis, ut ita dicam, contemplationis penna nos sublevat, atque a nobis ad illum erigimur intuendum, raptique intentione cordis, et dulcedine contemplationis aliquo modo a nobis imus in ipsum: et jam hoc ipsum ire nostrum minus est requiescere; et tamen sic ire perfecte requiescere est. Et perfecta ergo B requies est, quia Deus cernitur, et tamen æquanda non est requiei illius, quia non a se in alium transit, ut quiescat. Est itaque requies, ut ita dicam, similis atque dissimilis, quia quod illius requies est, hoc nostra imitatur. Namque ut æterni et beati simus in æternum, imitamur æternum, et magna nobis est æternitas, imitatio æternitatis, nec exsortes sumus ejus, quem imitari possumus, quia et videntes participamur, et participantes imitamur. Quæ nimirum visio nunc fide inchoatur, sed tunc in specie perficitur, quando coæternam Dei sapientiam, quam modo per ora prædicantium, quasi per decurrentia flumina sumimus, in ipso suo fonte hiberimus. (Ambr.) Adjicit vero, et de divitiibus, perspicuus quoniam hoc in media parte Epistolæ dicere prætermiserat, ubi de cæteris C disputaverat ad eum, et ait:

« Divitiibus in hoc sæculo præcipe non altum sapere. » Bene dixit, in hoc sæculo, ut ostendat ipsas divitias temporales esse, pro quibus vel maxime non conveniebat ut alta saperent. « Neque sperare in incerto divitiarum? » Et hoc adjicit, ut ostendat quoniam neque in hoc sæculo divitiæ a divitiibus caute tenentur, « Sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundare ad fruendum. » Optime contra posuit de divitiis temporalibus illam abundantiam, quæ a Deo nobis datur. Quis enim sic stultus est, ut dubitet quin melius sit in Deum sperare quam in divitiis? Unde et adjecit, « vivum, » ut magis illud exaggeret. Comparavit enim cum Dei sempiternitate divitiarum usum temporalem, et ipsum usum dixit esse incertum. Et quod dixit « omnia nobis abunde præbet, » verum est, ab illo loco quo superius dixerat, evidens est quoniam omnibus ejus fruimur; et ut ostenderet quia oportet magis intueri Deum, a quo et honorum omnium habemus fructum, despicientes illas opes, quæ nobis in præsentia adsunt, convenit vero nos semper gratias agere Deo, qui omnium, quæ potimus, honorum auctor et donator esse videtur. Deinde et quod necessarium erat post hoc facere illos instruxit, dicens: « Bonum opus facere divites esse in operibus bonis, facile tribuere, communicare » (et quod erit ex hoc lucrum? dicit), « thesaurizantes sibi ipsis fundamentum bonum in futuro, ut ap-

«prehendant vitam æternam.» Percipient autem in futuro sæculo mercedem magnam, pro quibus in hoc sæculo ista faciunt. Nam et mercedem percipient talem, quæ nunquam ullam poterit mutabilitatem sustinere. Nam quod dixit, «fundamentum,» firmamentum eorum voluit significare. Compendiose vero hoc voluit dicere: præcipe illis, ut non magna sapiant propter illa quæ possident, cognoscant vero Dominum horum sibi esse largitorem, et huic semper pro omnibus sibi tributis gratias debent referre, in bonis operibus sollicitudinem expendentes, quod parva dantes in præsentis vita magna in futuro sæculo recipiant. (Greg.) Aliter ergo admonendi sunt inopes, atque aliter locupletes, illis namque conferre consolationis solatium contra tribulationem, istis vero inferre metum contra elationem debemus. Inopi quippe a Domino per prophetam dicitur: «Noli timere quia non confunderis (Isa. LIV),» cui non longe post blandiens, dicit: «Paupercula, tempestate convulsa,» rursumque hanc consolatur, dicens: «Elegi te in camino paupertatis;» at contra Paulus discipulo de divitibus dicit: «Divitibus hujus sæculi præcipe non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum suarum.» Ubi notandum valde est, quod humilitatis doctor memoriam virtutum faciens, non ait, roga, sed præcipe, quia etsi impendenda est pietas infirmitati, honor tamen non debetur elationi. Talibus ergo rectum quod dicitur, tanto rectius adhibetur, quanto et in rebus transitoriis altitudine cogitationis intumescunt. De his in Evangelio Dominus dicit: «Væ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram (Luc. vi), quia enim quæ sunt æterna gaudia nesciunt, ex præsentis vitæ abundantia consolantur. Offerenda ergo eis est consolatio, quos caminus paupertatis excoquit, atque illis inferendus est timor, quos consolatio gloriæ temporalis extollit; ut et illi discant quia divitias, quas non convenit, possident, et isti cognoscant quia eas quas conspiciunt nequaquam possunt tenere. (Paphnut. in Collat.) Tripartito enim modo in Scripturis sanctis intelliguntur divitiæ, id est, malæ, bonæ, mediæ: et malæ quidem sunt, de quibus dicitur: «Divites eguerunt et esurierunt (Psal. xxxiii).» Et: «Væ vobis, divites, quia recepistis consolationem vestram.» Quas etiam divitiæ abieclisse summa perfectio est. Ad quarum distinctionem pauperes illi sunt, qui in Evangelio Domini voce laudantur: «Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v);» et in psalmo: «Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum (Psal. xxxiii).» et iterum: «Pauper et inops laudabit nomen tuum (Psal. lxxiii).» Sunt etiam bonæ, quas acquisisse magnæ virtutis ac meriti est, quas vir justus possidens collaudatur, dicente David: «Generatio rectorum benedicetur. Gloria divitiæ in domo ejus, et justitia ejus manet in sæculum sæculi (Psal. cxl);» et iterum: «Redemptio animæ viri propriæ divitiæ (Prov. xiii).» De quibus divitiis in Apocalypsi dicitur ad illum qui eas non habens vituperabiliter pauper et nudus est, «incipiam te, in-

quit, evomere ex ore meo, quia dicis quod dives sum et locuples, et nullius egeo, et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus et nudus: suadeo tibi emere a me aurum ignitum ut locuples fias, et vestimentis albis induaris, et non appareat confusio nuditatis tuæ (Avoc. iii).» Sunt quoque mediæ, id est, quæ bonæ possunt esse vel malæ, ad utramque enim partem pro arbitrio vel qualitate utentium transferuntur. De quibus beatus Apostolus: «Divitibus, ait, mundi hujus præcipe non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum, sed in Deo qui præstat nobis abunde omnia ad fruendum, benefacere, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum honum in futurum, ut apprehendant veram vitam;» quas iterum dives ille in Evangelio (Luc. xvi) retinens, ac nequaquam indigentibus subministrans, de cujus micis satiari pauper Lazarus ante fores ejus expositus cupiebat, intolerandis gehennæ ignibus et æterno deputatur ardori. Has igitur visibiles mundi divitias relinquentes, non nostras, sed alienas abjicimus facultates, quamvis eas gloriemur vel nostro labore quæsitæ vel parentum ad nos hæreditate transmissas, nihil enim, ut dixi, nostrum est, nisi hoc tantum, quod corde possessum, atque animæ nostræ cohærens a nemine potest prorsus auferri. De illis autem visibilibus divitiis ad eos, qui illas tanquam proprias retentantes, communicare indigentibus nolunt, increpans loquitur Christus: «Si in alienis fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? (Luc. xvi.)» Evidenter igitur has divitias alienas esse, non solum quotidiana experientia docet, verumetiam sententia Domini ipsa appellatione signavit. De invisibilibus vero pessimisque divitiis loquitur Petrus ad Dominum: «Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit nobis?» (Matth. xix.) Quos utique nihil amplius quam vilissima, conscissaque retia certum est demisisse, quæ omnia nisi in hac abrenuntiatione vitiorum, quæ vere magna et summa esse fuerint intellecta, nec pretiosum aliquid invenimus apostolos reliquisse, nec Dominum habuisse, propter quod illis tantam beatitudinis gloriam largiretur, ut ab eodem mererentur audire: «In regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.» Si igitur hi qui perfecte terrenas istas visibilesque abdicant facultates certis ex causis, ad illam Apostolicam charitatem pervenire non possunt, nec illum sublimiorem pauperumque admodum renuntiationis tertium gradum expedito queunt vigore conscendere, quid illi de semetipsis judicare debebunt, qui ne primum quidem, quæ perfacilis est, perfecte arripientes atque antiquas pecuniarum suarum sordes cum infidelitate pristina retentantes, nudo tantum sibimet autumant hominum vocabulo gloriandum? Ergo prima quam diximus abrenuntiatio rerum alienarum est, ideoque per se solam perfectionem renuntianti conferre non sufficit, nisi pervenerit ad secundam, quæ vere ab-

renuntiatio rerum nostrarum est, quam adepti expulsi-
 one omnium vitiorum, tertiam quoque abrenun-
 tiationis fastigia conscendimus, per quam non so-
 lum omnia, quae in hoc mundo geruntur, vel parti-
 culatim ab hominibus possidentur, verumetiam ipsam
 cunctorum elementorum plenitudinem, quae putatur
 esse magnifica, tanquam vanitati subjectam et mox
 transituram, transcendentes animo ac mente despici-
 cimus, intuentes duntaxat secundum Apostolum,
 « Non ea quae videntur, sed quae non videntur : quae
 enim videntur temporalia sunt, quae autem non vi-
 dentur aeterna (II Cor. iv) ; » ut ita demum illud su-
 premum mereamur audire, quod dicitur ad Abraham,
 « Et veni in terram quam monstravero tibi (Gen.
 xii). » Per quod evidenter ostenditur quod, nisi
 qui tres superiores illas abrenuntiationes omni-
 impleverit mentis ardore, ad quartum hoc per-
 venire non possit, quod remunerationis ac praemii
 vice perfecte renuntianti tribuitur, id est, ut terram
 repromissionis mereatur intrare, nequaquam sibi
 jam vitiorum spinas ac tribulos germinantem, quae
 post expulsionem passionum cunctarum puritate cor-
 dis in hoc corpore possidebitur, quam non virtus vel
 industria laborantis monstrabit ei, sed ipse Dominus
 ostensurum se esse promittit, « Et veni, inquit, in
 terram quam monstravero tibi. » Per quod manifeste
 probatur et initium nostrae salutis Domini vocatione
 fieri dicentis, « Exi de terra tua, » et consummatio-
 nem perfectionis ac puritatis ab eodem similiter tri-
 bui, cum dicit « Et veni in terram, quam monstravero
 tibi, » id est, non quam tu ex temetipso vel indu-
 stria tua valeas reperire, sed quam ego tibi non
 solum ignorantem, sed etiam non inquirentem monstra-
 vero. (Ambr.) Dicens autem de divitibus iterum ad
 Timothei se vertit personam, illi quae praedicta fue-
 rant competenter adjiciens.

« O Timothee, depositum custodi devitans profa-
 nas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis
 scientiae, quam quidam promittentes, circa fidem
 exciderunt. » De illis enim hoc in loco dicit, tu, in-
 quit, custodi fidem omni virtute declinans eos, qui
 contraria docent, et semper excogitant aliquid novi

dicere, et inconveniens, qui et controversias contra
 veritatem excogitant sub nomine scientiae quam men-
 titi insimulant, promittuntque se scientiam habere,
 longe autem multumque distant a fide. Bene autem
 et commendationem dixit dogmaturum scrupulositate,
 ut ostenderet magis, quod necessarium sit ei ut cu-
 stodiat illa, quae ab eo accepit, quia et exigenda
 sunt illa quae sibi sunt commendata. (Greg.) Qui ad
 verae praedicationis verba se praeparat, necesse est
 ut causarum origines a sacris paginis sumat, ut
 omne quod loquitur, ad divinae auctoritatis funda-
 mentum revocet, atque in eo aedificium suae locutio-
 nis firmet, ut enim praediximus saepe haeretici dum
 sua student perversa astruere, ea proferunt quae
 profecto in sacrorum librorum paginis continentur.
 Unde et de capitulo suum praedicator egregius ad-
 monet dicens : « O Timothee, depositum custodi
 devitans profanas vocum novitates : » quia dum
 laudari haeretici tanquam de excellenti ingenio cu-
 piunt, quasi nova quaedam proferunt, sicque fit ut dum
 videri sapientes desiderant miseris suis auditoribus
 stultitiae semina spargunt. (Cass.) De istis ergo qui
 imaginem quamdam scientiae videntur acquirere, vel
 de his qui dum sacrorum voluminum lectioni ac
 memoriae scripturarum diligenter insistunt, carnalia
 tamen vitia non relinquunt, in proverbiiis elegan-
 ter exprimitur. « Sicut inauris aurea in naribus suis,
 ita mulieris vultu moratae species (Prov. xi). » Quid
 enim prodest quempiam ornamentum eloquiorum
 caelestium et illam pretiosissimam Scripturarum spe-
 ciem consequi, si eam lutulentis operibus vel sen-
 sibus inhærendo, quasi immundissimam subjiciendo
 confringat, aut coenosis libidinum quarum polluat
 volutabris ? Fiet enim ut id quod recte utentibus de-
 cori esse consuevit, non solum istos ornare non pos-
 sit, verumetiam majoris coeni colluvione sordescat :
 ex ore enim peccatoris non est pulchra laudatio,
 cui dicitur per Prophetam « Quare tu enarras
 justitias meas et sumis testamentum meum per os
 tuum (Psal. xlix) ? » [Ambr.] Consummans vero in his
 Epistolam, consuetam adjicit salutationem in ultima
 parte Epistolae dicens : « Gratia tecum. Amen. »

LIBER VICESIMUS QUARTUS.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM II AD TIMOTHEUM.

ARGUMENTUM.

Epistolam Pauli ad Timotheum secundum sensum
 explicaturus, argumentum ejus, ut moris est nobis,
 primitus explicabimus; evidens est enim illud, quod
 non post primam Epistolam etiam hanc protinus scrip-
 serit, sed et nec de iisdem scripserit locis, de qui-
 bus primam illam scripserat Epistolam. Primam
 enim scribens, dicit : « Sicut rogavi te sustinere Ephesi
 (I Tim. i) », ostendens quoniam illic eum relique-

rat et sic Epistolam ad eum scribit, quasi adhuc in
 illis locis commorantem; in hac vero Epistola in
 fine scribit : « Tychicum, » inquit, « Ephesi dixi
 ad te (II Tim. iv), » quasi Ephesi adhuc Timotheus
 moraretur, quando et hanc ad eum scriberet Epi-
 stolam. Et primam quidem sic scripsisse ad eum
 manifestavit, ut et insinquaret quod non multo post
 tempore sit ipse ad eum venturus; dicit enim : « Hæc
 tibi scribo, sperans me venire ad te cito (I Tim. iii) » ;

hanc vero scribens designat, quia non multo post tempore ad Christi confessionem istius vitæ transitum expectet; ait namque: « Ego enim jam delibor, et tempus meæ resolutionis instat (II Tim. iv). » Jubet autem eum cito venire ad se, dicens: Festina, inquit, venire ad me cito. Scribit autem hanc Epistolam ad eum ex urbe Roma, in illo tempore quando Felicem appellans vincetus Romæ ex Judææ partibus fuerat ductus (Act. xxiiv). Duobus etenim annis tunc, sicut Lucas dicit, Romæ commorans, qui ante Neronem introductus pro se satisfaceret, ex sententia ejus laxatus est auctoritate, eo quod nihil aliud ab eo crimine dignum gestum fuisse Nero repererat, qui dimissus præcipue suum opus implebat. Percurrens enim orbem terræ pietatis rationem omnibus tradere properabat, et illud non incertum est, quoniam ubique tunc Timotheus commorabatur, pro voluntate B. Pauli, ad aliorum utilitatem commorabatur. Nam nec erat possibile Apostolum sic scribere ad eum in quibus laudaret eum, et opus ejus reciperet, et de singulis quæ erga illum erant affectaretur, si contra voluntatem Apostoli relinquens eum, aliis locis, ubi sibi placitum fuerat, fuisset commoratus. Scribit igitur ad eum hanc Epistolam; non sicut in prima instruit eum, quemadmodum conveniret eum de singulis facere illis quæ ad commune ornamentum Ecclesiæ poterant pertinere, sed quasi qui sufficienter eum in prima Epistola de omnibus instruxerat, quæ eum iustri conveniebat, hanc ad eum fecit Epistolam, consilium dans ei simulque et commoneus eum, ut cum summa diligentia ea quæ alijs essent utilia expediret, et cum omni alacritate, et ut pro ipsa prædicatione, etiam si res exigeret, nec periculis se dubitaret objectare. Nam et plurimæ pars hujus Epistolæ hoc idem videtur exprimere, quam obrem etiam de se, qualia et quanta multis in locis fuerat perperasus, referre additur, ut ad similitudinem sui etiam illum hortetur paria sustinere. In media vero parte Epistolæ, in qua eum vel maxime exhortari videtur, memoratus est etiam illos qui in deterius serpere adnitebantur, non leviter arguens eos. Adhuc etiam et illud significans quod tempore proficiente inter homines malitia plurima sumat incrementum, docens eum non discedere ab opere propter eos qui in deterius serpunt. In finem vero Epistolæ illa quæ secum ferat insinuat, in quibus fuerit, vel sit. Interea vero et mandat de illis de quibus mandare ei conveniebat, utpote qui et ad charissimum scribebat discipulum suum, sed cautissime de singulis cognoscemus ex illa interpretatione quæ per partes efficietur, quorum etiam interpretationem tempus nos facere admonet, sufficienter argumento in his explanato.

CAPUT PRIMUM.

Inducit Apostolus Timotheum ad constanter prædicandum Evangelium Christi ex pontificali dignitate ac prædicationum paucitate.

« Paulus apostolus Christi Jesu per voluntatem

« Dei, secundum promissionem vitæ, quæ est in Christo Jesu, Timotheo, charissimo filio, gratia, misericordia, pax a Deo Patre et Christo Jesu Domino nostro. » (Ambr.) Quod dixit, « secundum promissionem vitæ quæ est in Christo Jesu » ad illud redit quod dixerat « apostolus; » hoc est, apostolus obsecutus sum, ut prædicarem promissam omnibus in futuro sæculo vitam immortalem per Christum, qui et primus pro omnibus visus est resurrexisse, et docere universos homines qui per orbem sunt terrarum, ita ut suscipientes de his doctrinam, possint etiam promissorum bonorum assequi fruitionem; et ista quidem sunt in præfatione Epistolæ scripta, incipit vero sic: « Gratiam habeo Deo cui servo a proavis meis in munda conscientia, » hoc est, cui accelera servire in conscientia munda. Nec enim quasi testimonium sibi ipsi perhibens ista dixit, licet veraciter profiteatur quod hæc ita se haberent. Unde et adjecit: « Quemadmodum sine intermissione memoriam tui habeo in orationibus meis nocte et die, et cupiens te videre. » Hoc vero totum in consummato sensu interjectum esse videtur. Ad illud autem redit jam Apostolus quod dixerat, « gratiam habeo Deo, » etc., « memque lacrymarum tuarum ut gaudio implear. » Vult autem dicere: quia semper memoriam tui facio in oratione mea, sive in nocte orem, sive in die, multas pro te Deo gratias refero, memque lacrymarum illarum quas effundebas eo tempore quo a me discedebas. Gaudium autem mihi plurimum confertur ex memoria illarum lacrymarum. Nam quod dixit, « ut gaudio implear, » illud ut, non causam dicit, sed consequete illud significat, quod sequitur; et ut ne videatur absolute gaudere super lacrymas, « Memoriam, inquit, accipiens ejus fidei, quæ in te est sine simulatione: » excogito autem hinc quemadmodum sinceram Deo exhibeas fidem ex illis vel maxime, et quibus tantum erga nos exhibeas affectum, qui magistri tibi verborum pietatis existimus, ita ut nec separationem nostram magnanimitate ferre possis. Et ostendens quoniam necessaria sit ei multis ex partibus pietatis diligentia, adjecit: « Quæ inhabitavit primum in avia tua Loide et matre tua Eunice. » Et quia hoc necdum ad laudem Timothei pertinere videbatur, si avi, vel parentes ejus tales fuissent, adjicit: « Certus sum autem quia, et in te. » Hoc est, talis es et ipse; et ut ex omni parte doceret ei esse pietatis diligentiam, siquidem et ab avi et a parentibus ad eundem descenderat, et ipse similia iisdem exsequeretur, ait: « Quam ob causam magis commoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. » Itaque omni ex parte competit mihi sermo is qui ad te sit, ita ut in opere ipsam gratiam ostendas, quam per ordinationem manuum mearum assequi dignus repertus es. Sufficienter vero eundem adhortatur ut omni nisu alios adjuvare deproperaret, gratiam queas ordinationem ejus. Nam nec justum erat eum qui divinam donationem fuerat hac de causa assecutus, negligeret

commissam sibi gratiam; et quia sufficienter eum in his omnibus ad id quod ei conveniat exhortatus est memoria avorum et parentum, et proprii ejus propositi vel arbitrii, nec non et gratiæ illius quam in ordinatione fuerat assecutus, laboriosum vero negotium ipsum esse videbatur et maxime ea de causa, quia multa pericula illis ab adversariis eo in tempore inferebantur, ideo adjecit: « Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, et dilectionis, et sobrietatis. » Nec enim formidare nos convenit de illis malis, quæ ab exteris nobis inferuntur. Quare? quoniam illa gratia spiritus, quæ est in nobis, sufficiens est per omnia nos confortare, et in Dei constringere charitate, nec non et pudicos nos etiam ipsis efficere cogitationibus. Denique beatus Apostolus, qui servilem illum timoris gradum olim charitatis Dominicæ virtute transcendens, inferiora despiciens, majoribus se ditatum bonis a Domino proficitur. « Non enim, inquit, dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis et sobrietatis. » Eos etiam qui perfecta cœlestis illius Patris dilectione flagrabant, quosque ex servis filios adoptio divina jam fecerat, hæc adhortatus eloquio, ait: « Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus: Abba Pater (Rom. viii). » De hoc etiam metu cum illam septiformem Spiritus sancti gratiam propheta describeret, quem in homine illo Dominico secundum incarnationis dispensationem descendisse non dubium est, dixissetque « Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis (Isa. xi), » novissime velut quiddam præcipuum intulit dicens, « Et replebit eum spiritus timoris Domini. » In quo primitus illud est diligentius intuentum, quod non dixerit, et requiescet super eum Spiritus timoris Domini, sicut de illis prioribus dixerat, sed « replebit eum, » inquit, « spiritus timoris Domini: » tanta enim ubertatis ejus est magnitudo, ut quem semel sua virtute possiderit, non partem, sed totam ejus occupet mentem. Nec immerito, illi etenim quæ nunquam excedit cohærens charitati, non solum replet, sed etiam perpetua et inseparabili eum, quem carperit, possidet jugitate, nullis lætitiæ temporalis, vel voluptatum oblectationibus imminutus, quod nonnunquam illi qui foris mittitur timori evenire consuevit. Hic est igitur perfectionis timor, quo homo ille Dominicus, qui non solum redimere humanum genus, sed etiam præbere venerat perfectionis formam, atque exempla virtutum, repletus fuisse narratur, illum enim servilem suppliciorum timorem verus Dei filius, qui peccatum non fecit nec dolus inventus est in ore ejus, habere non potuit. Deinde ad verecundiam eum invitans adjicit:

« Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri Jesu Christi, neque me vincitum ejus. » Nam valde eum ad verecundiam in hisce dictis at-

A traxit, dicens, ne erubescas, quasi qui erubescere deberet illa quæ pietatis sunt, si non et aliqua contemplatione pietatis sponte perpeti vellet. Unde non dixit, « ne erubescas » Dominum, sed « testimonium Domini, » hoc est, passionem; et non sufficit ut ista diceret, sed adjecit, et se vincitum, sufficienter admonens, ut memorans Christum, et illa quæ secundum se sunt, non pigeret pati, si tamen et cum Apostolo, et cum Christo communionem habere affectaret pro hisce passionibus. Unde et adjicit: « Sed collabora Evangelio. » Itaque per passiones ipsum Evangelium est perfectum, necessarium est ut communices ei per passiones, quas pateris pro aliorum utilitate, ostendens quoniam tale est Evangelium, ut pati pro eo dignum sit.

« Secundum virtutem Dei, qui salvos nos fecit, et vocavit vocatione sancta non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum et gratiam. » Similis est autem hæc species narrationis, qua dixit, « secundum virtutem Dei, » illi dictioni, quam dixerat, « secundum propositionem vitæ, quæ est in Christo Jesu, » quod in præfatione posuit hujus Epistolæ. Sicut autem illic secundum propositionem vitæ dicit, hoc est, ut promissam vobis vitam, creatus sum Apostolus, ut hanc prædicarem, sic et in hoc loco, « secundum virtutem, inquit, Dei, » hoc est, per virtutem « Dei, qui salvos fecit nos. » Adnitere ergo et labora et passionibus te subijce, ut omnibus ad notitiam deferas illa quæ pro nobis sunt dispensata. Vult autem dicere, quoniam magnum est Evangelium: virtus enim est Dei in eo, qui salvavit nos, et vocavit in sanctificatione et in incorruptela illa, quam exspectamus, quod et fecit non ob nostrum meritum, sed ob suam misericordiam. Tale est illud quod dictum est ad Romanos (Rom. i): « Nec enim erubesco Evangelium, virtus enim Dei est in salutem omni credenti. » Labora ergo digne pro magnitudine promissorum bonorum. Deinde ostendens Evangelii magnitudinem, et etiam de antiquitate vult illud extollere, ait enim: « Et gratiam, quæ data est nobis, in Christo Jesu, ante tempora sæcularia, manifestata est autem nunc per illuminationem salvatoris nostri Jesu Christi. » Si enim exitu negotiorum novum esse perspicitur Evangelium, sed arbitrio donantis antiquum est. Nam dudum hæc in Christo fieri probaverat Deus; nunc ergo quando ipse Christus nobis apparuit in opere illud produxit; et magnitudinem illorum bonorum quæ pro nobis fuerant dispensata, ad confirmationem Evangelii, adjicit: « Qui destruxit quidem, mortem, illuminavit autem vitam, et incorruptionem per Evangelium. » Hoc, inquit, fecit: destruxit quidem mortem, vitam vero quamdam nobis novam revelavit, quæ omni libera est corruptela. Talis enim est illa vita, quam per resurrectionem nobis tribui exspectamus. Et quoniam sufficienter magnitudinem dogmatum in eundem incitavit, adjicit: « In quo positus sum ego prædicator Apostolus et

« magister gentium. » Et ut ad similitudinem incitaret Timotheum, pro his, inquit, ego constitutus sum Apostolus, ita ut et tu hæc ita agens particeps mihi esse videaris; et ultra de suis eundem plenarie adhortans, adjicit. « Ob quam causam hæc patior, sed non confundor. » Bene posuit « non confundor, » quia et in superioribus dixerat ad eum, « non ergo erubescas, » et ostendens quoniam justa ratione docet non erubescere, ait: « Scio cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem. » Nam et valde, inquit, certus sum quoniam qui spe futurorum arrham spiritus quasi quamdam commendationem mihi dedit, custodiet hanc inviolatam, ut perfectam tunc spiritus gratiam assequi possimus, in qua spe ad præsens hanc spiritus gratiam ut arrham assecuti sumus. (Greg.) Sancti igitur viri quot labores nunc veriatu commendantes exhibent, tot etiam remunerationis suæ pignora intra spei cubiculum clausas tenent, sed gravis nunc sentitur æstus in opere, ut quandoque refrigerium percipiatur ex quiete.

« Formam habes sanorum verborum, quæ a me audisti, in fide et dilectione in Christo Jesu. » (Ambr.) Memor esto doctrinæ meæ, et eorum quæ a me sæpe audisti, dicente tibi de fide illa quam Deo exhibere debemus, et charitate illa, quæ secundum Christum est. Bene autem dixit, « formam habes doctrinæ meæ. » Deinde dixit de se, hæc etiam et illi suadet consilium dans ei. « Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis. » Quam accepisti gratiam spiritus, hanc illibatam custodire depropera sollicitudine et diligentia eorum quæ conveniunt; et iterum sua memorans suadet ei, ut impigre doctrinam impleat, nullius momenti existimans illas esse tristitias quæ per singulos dies accidere ei videntur. « Scis hoc quod aversi sunt a me omnes qui in Asia sunt, ex quibus est Philetus et Hermogenes. » Hoc in loco memorati esse existimantur qui simulabant se fidem tenere, qui etiam in Asia eo degente aversi sunt ab eo. Nam et omni pugnæ exteriori gravior est interior, hoc est, ut sui se reſurgant. Nihil, ait, debet te tristem facere ex illis quæ accidunt tristitiis; reputa autem illa quæ erga me fiunt, et quoniam qui videntur communes nobis esse in fide, omnes me in Asia reliquerunt, ex quibus Philetus est et Hermogenes: meminit autem horum nominatim eo quod forte omnium deterius arbitrium erga Apostolum in Ephesum ostenderunt; hoc quidem ad consolationem, instructionem dixit Timothei, et ut non-graviter ferat super illis tristitiis, quæ sibi accidunt. Adhortans vero eum ad meliora, meminit etiam illius qui dissimile arbitrium habuit, et ait: « Det misericordiam Dominus Onesiphori domui, quia sæpe me refrigeravit, et catenam meam non erubuit, sed cum Romam venisset, sollicitè me quæsit, et invenit, det illi Dominus invenire misericordiam a Domino in illa die, et quanta Ephesi ministravit tu melius nosti. » Nam dum memoratur

Onesiphorum, hortatur et Timotheum erga pietatem diligentiam adhibere. Unde et hoc in loco posuit, « et catenam meam non erubuit, » consequenter ista junxit illis quæ ad ejus exhortationem dixerat, Ne ergo erubescas testimonium Domini; confidens vero de procedente exhortatione, adjicit.

CAPUT II.

Sollicitat Apostolus Timotheum ad exsequendum prædicationis officium, ac monet juvenilia desideria fugere.

« Tu ergo, fili mi, confortare in gratia, quæ est in Christo Jesu, et quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere. » (Ambr.) Omni ergo ex causa gratiam illam, quæ data est tibi a Christo, ob aliorum utilitatem rebus ipsis ostende: studium tuum sit ut omne, quodcumque magnum est, cum sollicitudine illud agas, et quæ a me audisti frequenter, dum alios docerem; hoc enim dicit « per multos testes, » hæc propterea et ipse docere, non quoslibet, sed quos discere ista idoneos existimans qui poterint lucrum horum et in alios proferre. Deinde et exemplo eum adhortans dicit: « Labora sicut bonus miles in Christo Jesu. » Imitare milites istius sæculi et militem te Christi existimans omne quod durum est et laboriosum contemplatione pietatis ferre depropera; et ipso exemplo dans ei consilium, adjicit: « Nemo militans Deo, implicat se negotiis, ut ei placeat cui se probavit. » Scito, inquit, quoniam qui voluntate bona in militia sua probabiles inveniuntur, ab omni negotiatione sæculari seipsos cohibent, opere suo tantum intendentes. Bene autem dixit, « implicat se, » et valde proprie illud dixit, eo quod ille qui talis est, et de his studium habet, nec attendere potest in melius, eo quod semel sæcularibus implicatus est. Deinde et ad illud transit exemplum. « Nam et qui certat in agone, non coronatur nisi legitime certaverit. » Et quidem ad beatas coronas assequi impossibile est, si non solum ad justitiæ disciplinam intenderit, sed etiam in ejus perstiterint legibus, sic multo magis decens est, te, sive quasi athletam, sive quasi militem Christi, cohibere a corporalibus negotiis, intendere vero solæ pietati. Et quia exhortatus est eum, ut nullam sollicitudinem de sæcularibus habeat negotiis, sed et illa tantum intendat quæ ad utilitatem pertinent aliorum, necessitas flagitat humana etiam de illis perquiri quæ erga escam sunt et indumentum. (Greg.) Angelicos vero spiritus recte Dei milites dicimus, quia decertare eos contra potestates aereas non ignoramus; quæ tamen certamina non labore, sed imperio peragunt: quia quidquid agendo contra immundos spiritus appetunt ex adjutorio cuncta regentis possunt. De hac namque militia nascente rege nostro scriptum est: « Subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis (Luc. 11), » cui tamen militiæ electorum quoque hominum numerus jungitur, qui per sublime mentis desiderium a terrenæ servitutis conversatione liberantur, de quibus per Pau

illis proponens iudicium : noli autem contentioni studere, ex contentione enim nihil adnascitur, nisi quod aliqui mendacia confirmare cupiunt, ad plurimorum subversionem.

« Sollicitè cura teipsum probabilem exhibere Deo : operarium inconfusibilem : recte tractantem verbum veritatis, profana autem et inaniloquia devita. » Cautelæ dogmatum intende, et ea quæ veritatis sunt commune, recto edoce instituto, et non pigeas laborem pro his subire. Nam adversariorum novitates vobum, quæ omni immunditia plena sunt, et ad novitatem multorum sunt excogitata, repelle. « Multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit, ex quibus est Hymenæus et Philetus qui a veritate exciderunt dicentes resurrectionem iam factam et subvertunt quorumdam fidem. » Vult dicere, noli novum aliquid existimare, et secundum pietatem provecum eos ad præsens habere prospicias, eo quod multi eos subsequantur. Ad similitudinem autem passionis sicut cancer qui solet serpere in gregem, etiam ipsi multos fidelium suis sermonibus inescantes attrahant ad impietatem, sicut Hymenæus et Philetus, qui veram Christi resurrectionem abnegantes, aliam quamdam resurrectionem somniant, quam et in succensionem constare necesse est. Et ista ad consolationem ejus dixisse videtur Apostolus, eo quod valde consuevit tristes facere eos, qui ad utilitatem aliorum prospiciendam sunt ordinati, si plurimos fidelium viderint in deterius serpere. Unde et persistens suadere ei, ut non afflictus animo deficiat, et ob aliorum malitiam in stuporem vertatur, adjicit : « Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, cognovit Dominus qui sunt ejus. » Hæc, inquit, te duo consolentur, primum quidem, quoniam aliorum seductio non exterminat rerum veritatem, secundo quoniam suos qui veri sunt ejus olim cognovit Deus. Itaque eos quos nunc perspicis seduci, hos Deus olim reprobos esse sciebat; nihil, ergo sit, novum, ut in stuporem vertaris, sed illud sit, quod olim fieri sciebat Deus; nam cuius rei curam habere debemus instituit dicens : « Et discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. » Ut hujusmodi homines discedant ab omni impietate. Et quia hoc modo optimos magistros sciebat valde de his affligi, qualis erat et beatus Timotheus, ea ratione, quia multos ex suis videbat in deterius prorupisse, hac de causa adjecit et aliam ei consolationem, et ait : « In magna domo non sunt sola vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia, et quædam quidem sunt in honorem, alia vero in contumeliam. Magna, inquit, domus est Ecclesia ex multis consistens hominibus; necesse est ergo non omnes ibi esse æquos. Nam et in magna domo non possunt omnia vasa similia reperiri, licet sit domus valde magna, sed inter aurea et argentea vasa perspiciuntur et lignea, et fictilia, et alia quidem multa digna sunt honore, alia vero sunt contemptibilia, et ad certum usum discreta : deinde quia naturalis erat vasorum divisio, ut ne

quid tale apud nos existimaret, adjicit : « Si enim quis mundaverit se ab his, erit vas in honore sanctificatum, et optimum, Domino ad omne opus donum præparatum. » Sed quod illic materia naturalis, facit hic arbitrium : qui enim se a deterioribus segregaverit, est vas utile; hoc autem in nostro est positum arbitrio et potestate, et ostendit illud esse propositum, iterum vertit se ad ejus exhortationem, paulo minus hanc habens intentionem per omnem hanc epistolam; unde et inquit : « Juventilia autem desideria fuge. » Omnem delectationem et vanam voluptatem, quæ tibi non convenit, longe a te facito, quibus vel maxime rebus capi consuevit juvenitus : « Sectare vero justitiam, fidem, charitatem, pacem cum his qui invocant Dominum de corde puro. » Diligentiam adhibe justitiæ, et eam quæ in Deum est fidem, et charitatem, et pacem cum illis qui vitæ virtutibus student. Optime de his dicens, suadet, ut in quibus deceret et possibile esset pacem servare admittatur. « Stultas autem et sine disciplina quæstiones devita, sciens quia generant lites. » Stultas et indoctas vocavit quæstiones quæ non ob aliquam fiunt utilitatem. Declina, inquit, ab illis qui absolute solis quæstionibus operam suam splendere cupiunt. Rixæ autem ex his adnascuntur, quorum nec recta est intentio; et quia res ista nec conveniat, nec deceat eum ostendit. « Servum, inquit, Domini non oportet litigare. » Deinde et modum illi exponens quomodo debeat doctrinæ intendere, ait : « Sed modestum esse ad omnes, docibilem, non litigiosum, cum modestia docentem eos qui resistunt veritati. » Et utilitatem ipsius rei ostendens; et quanto melius sit sic docere resistentes, adjicit : « Ne quando det eis Deus poenitentiam ad agnitionem veritatis, et respiscant a diabolo laqueis, a quo captivi tenentur ab eo in ejus voluntate. » Ex contentione autem placari adversariis impossibile est, doctrina vero mansuetudine probata sæpe scit suadere, et duritiam animi mollire. Præparat etiam, ut et ad veritatem perspicere possint, discedentes a presumptione, a qua et anticipati, quasi quodam laqueo diabolico constricti tenentur, protrahunt quidem in deterius, correctionem vero in melius nullam volentes suscipere. Deinde et futurorum in novissimis temporibus memoria consolatur beatum Timotheum, ut non animo deficiat pro pravissimis temporibus et hominibus, sicut sequitur in subjecto capite.

CAPUT III.

Propter falsorum prædicatorum multiplicationem hortatur Apostolum ad prædicandum, poniturque ad Timotheum monitio de firmitate.

« Hoc autem cognosce quoniam in novissimis diebus instabunt tempora periculosa; (Ambr.) consuevit namque deteriorum memoria consolare eos qui in moribus malis sunt; et quæ sint tempora periculosa ostendens, adjicit. « Erunt, inquit, homines seipsos amantes. » Omnia ad suam facientes utilitatem vel pro defectione. « Cupidi pecuniarum. » Quia et studium omne expendunt in colligendis pecuniis « Elati. » Qui jactant se illa habere quæ non habent.

« Superbi. » Qui magna sapiunt pro illis, quæ habere videntur. « Blasphemi. » Derogationi studentes et omnem curam erga derogationem habentes. « Parentibus non obediens. » Evidens est quod adjicit : « Ingrati. » Ad eos, qui bene sibi faciant, nam in parte pravorum ponit etiam eos qui beneficio sunt sublevati, si non gratias agant illis qui beneficia contulerunt « Scelesti, » illos dicit qui justitiæ nullam adhibent diligentiam. « Sine affectu, » illos dicit qui nullam erga quemquam affectum volunt habere sponte. « Criminatores. » Qui istorum verba ad illos et aliorum ad istos referunt, ut illos inter eos commoveant. « Incontinentes, » illos dicit, qui in passionibus infirmiores sunt. « Immites, et illos putat qui nullius boni diligentiam volunt habere. « Ingrati, » qui non libenter honorum studia exsequuntur. « Proditores. » Ut dicat amicorum. « Protervi, » parati ad malum. « Inflat, » quoniam magna sapiunt in his, quæ sibi minime adsunt. Est autem differentia inter elatum et inflatum, quoniam inflatus ab arbitrio designatur, elatus vero qui in sermonibus se jactare consuevit. « Amatores voluptatum magis, quam Dei. » Qui voluptates pietati præhonorandas esse existimant. Hæc autem non de exteris dicit, sed de domesticis Ecclesiæ, qui tales erunt. Nam et ab initio sermo ille de talibus fuit, qui in deterius solent serpere, ex illo loco quo dixit : « Memor esto Jesum Christum resurrexisse ex mortuis, » in exhortatione ea qua consilium dans ipsi Timotheo, adversarios arguere est admisus, qui et multos ex illis qui Ecclesiæ sunt subvertere nituntur, pro quibus eum et ad plenum consolatur ut non graviter valde ferat, sed intendat quidem suo operi, segreget vero se ad plenum a pravis hominibus. Unde et nunc quasi qui de talibus dicat, quæ sunt quidem aliquando in novissimis diebus vel temporibus, qui sub specie domesticorum acturi sunt illa quæ non oportet fieri. (Grog.) Ex hoc corde hoc gignitur superborum, qui nisi Deum superbiendo contemnerent, nequaquam tot lubrica lasciviendo penetrarent, quibus nimirum herbis Behemoth pascitur, qui in eis pœnam æternæ mortis esuriens eorum perditis moribus satiatur, superbi enim hujus sæculi et si quando æternæ dispensationis ordine præpediti ab expletione pravorum operum cessant, prava tamen in cogitatione multiplicant, modo ut se potentiores cæteris rebus et honoribus ostendant, modo ut eandem suam potentiam in studio alienæ læsionis exercent, modo ut lubricis motibus ducti per facta se levia voluptatesque dissolvant, qui dum rebus divinitus acceptis nequaquam recta, sed prava semper agere cogitant, quid aliud faciunt nisi suis contra Dominum donis pugnant : quia igitur Behemoth iste in superborum mentibus sua semper per desideria recognoscit, quasi herbas in montibus invenit, quibus refectum suæ malitiæ ventrem tendit. Unde optime adjicit : « Habentes formam pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. » (Ambr.) Et simulates quidem se tenere pietatem, a negotio vero ipso mul-

tum distantes ; et quia tales erunt illi qui tunc erunt de quibus ei sermo : « Et hos, inquit, devita, ex his autem sunt qui penetrant domos et captivas ducunt mulierculas, oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis semper discentes et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. » Itaque talibus exstantibus illis, qui in novissimis erunt diebus, quorum in ænigma isti sunt, declinare ab eis pro viriura tuarum possibilitate accelera, qui sua pravitate in domos sese aliorum immergunt, ut seducentes aliquas in deterius attrahant, non illas mulieres quæ vere sunt piæ, et fideles, hoc enim fieri impossibile est, sed illas quæ æstimantur esse nostræ : repletæ sunt vero omni pravitate, et a nobis quidem semper discunt illa, quæ agere oportebant, judicium vero nullum ex doctrina nostra recipiunt propter pravitatem propositi et arbitrii sui, quia hac vel maxime de causa intendunt illis, eo quod verba eorum suis perspicunt concurrere desideriis. Terrens vero eum memoria futurorum, consolatur etiam ex illis quæ antea jam facta fuerunt. « Quemadmodum, inquit, Jamnes et Mambres restiterunt Moysi, sic et hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi erga fidem. » Memor esto, inquit, ea quæ secundum Moysem olim facta fuerunt, cui malefici viri restiterunt. Itaque nulla demiratione dignum est, si et nunc homines corrupti mente veritati resistant, et quia quadam ratione hi qui ejusmodi sunt, maxime in principio fidem simulantes latere multis videntur, qui vel quales sint. « Sed non movebunt, inquit, amplius, insipientia autem eorum manifesta erit, sic ut et illorum fuit. » Non poteunt denuo se occultare quicumque sunt illi. Manifestam autem faciet eos tempus sicuti et illorum insipientiam manifestam fecit, et tempore subsequenti. Nam, quod interrogant quidam, unde potuit beatus Paulus cognoscere nomina illorum, qui restiterunt Moysi, multæ stultitiæ dignum est. Ridiculum etenim est : Moysem quidem, tanta ante se facta videatur edixisse illa, quæ multis erant incerta, memorari etiam tantorum quos nemo tunc scire poterat : Paulum vero demirari si duorum hominum nomina, qui ante fuerant, valuerit dicere. Nam et secundum traditionem antiquorum ista illum scire nihil novi fuit. Illud vero notatu dignum est, quod videtur apud multas questionem movere, quemadmodum in superioribus dixerit, « multum proficiant, » hoc vero in loco dixit, « sed non proficient amplius. » Dicit autem ista non secundum vanam eam denique rationem, illic enim dicit, proficient, de illis dicens, qui sequuntur, et quod nunquam poterint deficere hi, qui secundum dicta eorum faciunt. Adjicit denique, dicens : « et sermo eorum ut cancer serpit : » hoc vero in loco apud eos qui depravare sufficiunt veritatem, dixit, non proficere eos, quia in principio frequenter multi homines de illis nescientes, speciem eorum ac schema solum agnoscunt, qui tempore currenti necessario dogmatum eorum subversionem cognoscentes habere in his poterunt ; quod ergo

dixit « non proficient, » secundum illud dixit, quod error eorum latere possit ad tempus, unde et adjecit : « Insipientia enim eorum manifesta erit. » Per omnia ergo ista consolatus est Timotheum ut ne nimium affligeretur pro illis qui in deterius serpunt : suis vero consiliis incitat eum dicens :

« Tu autem assecutus es meam doctrinam, meum institutum, propositum, fidem, longanimitatem, charitatem, pietatem, patientiam, persecutiones, passiones. » Semper, inquit, mecum commorans horum experimentum accepisti, docens, qualia quidem ipse alios docere consueveram, quemadmodum vero me ipsum instituebam, vel quia illa per singulos dies agere properabam erga fidem, quemadmodum in ea sine ulla persistebam malitia, et diligens cunctos et sustinens, et quod cum multa oblectatione persecutiones illas, quas mihi adversarii inferebant, sustinuerim. Hæc ergo imitare, et erga ista sollicitudinem expende, nullius momenti adversarios esse existimans. Deinde dicit et passiones ipsas ad exhortationem Timothei. « Qualia mihi sunt facta in Antiochia, « in Iconia, in Lystris, quales persecutiones sustinui. » Et quod magis poterat eum animiquiorem erga passiones tolerandas facere, adjecit : « Et ex omnibus « me liberavit Dominus. » Non ignoras, inquit, etiam in diversis rebus Dei erga nos probatam providentiam, a qua non debes discedere, si tamen in hæc ipsa patiens persistere volueris. « Et omnes qui volunt pie vivere in Christo Jesu, persecutiones « patientur : mali autem homines et seductores proficient in deterius, errantes, et in errorem mittentes. » Iterum hoc in loco, proficere, dixit de illis qui seducuntur, eo quod nunquam deficere possint hujusmodi homines. Nam et in utroque quicumque voluerit rebus ipsis examinare, inveniet per omne tempus fieri, eo quod et omnis hæresis imprimis apparens multis fit in suspectationem, arguitur vero tempore, eo quod in adventione novi dogmatis non possunt minus inveniri qui seducantur. « Tu vero permanes « in his quæ didicisti et credidisti. » Et suadens illum tenere ac permanere, adjecit : « Sciens a quo didiceris. » Sufficiens autem est ad hortationem discipulorum magistri dignitas. Deinde et aliud dicit : « Et quia a pueritia sacras litteras didicisti. » Nam et hoc sufficiens erat exhortari eum. Rubore autem dignum videtur, ut is qui a pueritia in bonis fuerat eantritus, in ultimo post longi temporis meditationem indigna incipiat agere. Nam et ipsam doctrinam admodum sublimem ostendit, dum dicit sacras litteras divinas esse Scripturas, quibus omni ratione credi convenit. Unde et qualitate ipsam doctrinam cumulans, adjecit. « Quæ te possunt instruere ad « salutem, per fidem Jesu Christi. » Nam et ostendens necessarium esse ut maneat in doctrina pietatis, una quidem ex causa ex magnitudine doctoris. Altera vero quia et a pueritia illa didicerit, et quod ipsa doctrina sit divina, et quod magna possit præstare illis qui Christo credere voluerint dum illam salutem quæ ex fide est assequuntur. (Hieron.) Ad

A sacerdotis pertinet disciplinam interrogatum respondere de lege, qui si ignorantiam in cæteris diligentem, in Scripturis sanctis obtenderit negligentem, frustra jactat dignitatem, cujus opera non exhibet. Hoc est, quod apostolus Paulus scribit ad Titum, ut potens sit et contradicentes revincere. Et ad Timotheum : « Quoniam ab infantia sacras litteras nosti, « quæ te possunt instruere ad salutem, » ut peccantes coram omnibus arguat. Et quia dixit, « sacras « litteras quæ te possunt instruere, » adjecit : « Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad doctrinam, ad argutionem, ad correctionem, ad eruditionem, quæ est justitia, ut perfectus sit homo « Dei, ad omne opus bonum paratus. » (Ambr.) Talis est, inquit, omnis Scriptura, quæ a divino est data Spiritu, ut sufficiens sit omnia prospicere utilitati, sive docere conveniat de illis quæ agi debeant, sive peccantes debeant argui, sive poenitentibus debeat inferri aliqua correctio, sive erudire oporteat de illis quæ possunt adducere homines ad justitiam : ita ut quicumque se Deo voluerit dicare, per Scripturarum utilitatem per omnia possit esse perfectus. Et postquam de omnibus est eum exhortatus, terribilem cupiens suam facere exhortationem, adjicit in sequenti capite.

CAPUT IV.

Prædicit Apostolus multiplicationem malorum auditorum, cum denuntiatione sui martyrii. Expedit Timothei adventum, et amicos salutat.

C « Testificor ergo ego in conspectu Dei, et Domini « nostri Jesu Christi, qui judicaturus est vivos ac « mortuos, secundum revelationem suam et regnum « suum. » (Amb.) Hoc est, tunc omnes est judicaturus quando apparuerit secundum suam dignitatem in qua consistit. « Prædica verbum, insta opportune, « importune. » Non hoc dicit ut importune instet, nam inopportuno, quodcumque est illud, nulla ratione agi debet, sed dicit nullum tempus relinquant doctrinæ, omne tempus opportuno tibi ad hoc esse existimes. Hoc quidem de illis dicit qui instrui debent : quoniam autem evenit aliquos desidix causa non permanere in doctrina, « Argue, ait, increpa, « obseca. » Argue eos qui persistunt in peccato, ut intelligere possint suum peccatum; « increpa » sentientem, inquit, suum peccatum, et sub definitione constitue; « obseca, » reduc iterum ad antiquum statum post poenitentiam. Et modum quo hoc fieri conveniat docet : « In omni patientia et doctrina. » Neque ad argutionem, neque ad increpationem, nulla omittas de illis quæ agi conveniunt; et quoniam eveniebat aliquos hæc non suscipere, propter morum suorum pravitatem, iterum meminit de illis hominibus. « Erit, inquit, tempus cum sanam doctrinam non admittent, sed secundum sua desideria « sibi ipsis coacervabunt sibi magistros, prurientes « auribus, et a veritate quidem auditum avertent, « ad fabulas autem convertentur. » Fabulas dixit illa verba esse quæ contraria sunt pietati. Necessa-

ria vero ei fuit in præsentî negotio horum memoria. Postquam enim exhortatus est eum arguere, increpare, et obsecrare, ne animo deficeret ipse, si hæc facientem minime velint aliqui intendere, in deterius prorumpentes, ideo insinuat quod horum multo deteriores erunt hi qui in ultimis erunt temporibus, majorem suis doctoribus providentes laborem. Unde et adjecit :

« Tu autem sobrius esto, in omnibus labora, opus « fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. » Hoc est, si non adjuventur aliqui, tu illa quæ te oportet agere, age, et cum omni age sollicitudine, sustinens pro Evangelio laborem, et illud quod ad te pertinet facito: pro hoc enim et rationem reddit, non pro aliorum arbitrio. Bene autem dixit « ministerium « tuum imple, » hoc est commissum tibi opus diligenter imple, matura contentus opere tuo, licet si illa, quæ discipulorum sunt, minime concurrere videantur. Et quia testificatus est de his, post exhortationem ostendere cupit, quod tempus opportunum sit ei a contestatione. Unde et dicit: « Ego enim jam delibor, et tempus meæ resolutionis instat. » Propinquus mihi est exitus vitæ præsentis et jam ultra non habebit tempus commonere te de his quæ fieri conveniant. Unde et hanc feci ad te exhortationem, sub teste Deo. Non absolute dixit, delibor, sed quia pro Christi confessione mortem erat subiturus, libationem dixit; nam libatio vini dicitur effusio, quæ fit in divini honoris expiatione. « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. » Non plaudens ista dicit, sed ad exhortationem dicit Timothei: hoc est, secundum tempus quod in hac vita habebam, omnia quæ ad me pertinere videbantur implebam. (Cass.) Et quia se noverat post odorem unguentorum Christi præpeti conscientiæ devotione infatigabiliter cucurrisset, et spiritualis agonis certamen carnis castigatione vicisset, cum fiducia infert: « De cætero reposita est mihi corona justitiæ, quam « reddet mihi Dominus in illa die justus iudex. » (Greg.) Quia enim contra mala transeuntia de fructu certaverat, de mansuris nimirum gaudiis sine dubietate præsumebat. (Amb.) Bene justitiæ coronam vocavit illam, quæ contemplatione laborum datur, et justum iudicem nominavit, ad confirmationem illorum quæ illi aderunt pro labore, et ostendens quoniam non solum ipse luctam hujusmodi assequatur, sed et omnes qui ad ejus sollicitudinem laborare pro Evangelio voluerint, unde et dicit: « Non solum « autem mihi, sed et omnibus qui diligunt adventum « ejus. » (Cass.) Participes nos coronæ suæ in diem iudicii fore pronuntians, si diligentes adventum Christi, non illum tantum qui etiam nolentibus apparebit, sed etiam hunc, qui quotidie fit in sanctis animabus, victoriam certaminis, castigatione corporis acquiramus. De quo adventu Dominus in Evangelio: « Ego, inquit, et Pater meus veniemus ad eum « et mansionem apud eum faciemus (Joan. xiv); » et iterum: « Ecce ego sto ad ostium et pulso; si « quis audierit vocem meam, et aperuerit januam,

« introibo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse me « cum, (Apoc. iii). » [Amb.] Itaque propositum est, inquit, et tibi coronæ præmium, si tantum valueris laborare. Miraculi vero dignum est quod non dixit illis qui laboraverunt, aut passi sunt, sed qui diligunt adventum ejus, eo quod certaminum et passionum tempus non semper est, charitatis vero tempus est, si ea etiam in tempore pacis prout oportet salutare quis deproperaverit, nullam fraudem assequens si tempus certaminum minime adfuerit. In hisce dictis suum consummans consilium exhortationem sua sub testificatione concludens doctrinæ, quam ad eum fecisse videtur, scribit ultra de his rebus, de quibus scribere eum ratio exigebat, ut pote ad suum discipulum, et maxime sibi dilectum. « Festina ad « me venire cito. » Et causam explicans qua cito eum ad se venire jusserat: « Demas, inquit, me « dereliquit diligens præsens sæculum, et abiit in « Thessalonicam. » Hoc est, in deterius versus est, totum se negotiis præsentis vitæ implicans: hoc enim dicit præsentis sæculi delectationem. « Crescens in « Galatiam; » Galatiam dixit, quam nunc nominamus Gallias, sic etiam antiqui omnes loca illa nominabant, sicut recognoscere quis poterit et ex multis aliis, et ex historia Judaica, quam Josephus descripsisse videtur. Nam et hi qui nunc dicuntur Galatæ ita nuncupantur, quos ex illis partibus ad ista loca venisse antiquorum insinuat narratio. « Titus in Dalmatiam. » Hos non ad similitudinem discessisse a se memoratus est, aut in deterius versus, sed hæc sola ratione, quod non sint præsentis. « Lucas est mecum « solus. Marcum assumens adduc tecum. » Et quæ sit ratio, ut Marcus veniat, « est mihi, inquit, utilis in ministerio. » Opportunus mihi est, eo quod cum summa sollicitudine universa adimplere deproperat. « Tychicum misi Ephesum. » Deinde præcepit ei etiam illa exsequi, quæ oporteat eum facere servientem. « Penulam, quam reliqui Troadæ apud Carpum, « veniens affer et codices, maxime autem et membra- « nans. » Latina lingua volumina dixit membranas, secundum illam consuetudinem qua Romæ loquebantur, indiscrete usus est hoc sermone, ex qua urbe etiam Epistolam hanc scripsisse visus est. In voluminibus, antiquis temporibus habebant consuetudinem divinas scribere Scripturas, sicuti et usque ad præsens Judæi multa in voluminibus scripta habere videntur; libros autem dixit secundum communem usum, eo quod in alia specie erant libri. Risui vero dignum est de illis, qui hoc in loco penulam Apostolum non indumentum significasse existimaverunt, sed speciem quamdam libri; qui non intenderunt illa quæ subsequuntur: superfluum enim erat dicere, et libros, si tamen et illud libri species erat, quod poterat etiam cum cæteris significari.

« Alexander ærarius multa mala mihi ostendit. « Reddet illi Dominus secundarum opera ejus. Quem « et tu devita; valde enim restitit verbis nostris. » Hoc posuit ad custodiam et cautelam Timothei, non ad accusationem Alexandri; nihil enim pertinebat ad

eum de hoc, propter quod posuit etiam illam pœnam, quæ ei manebat a Deo, pro quibus talia faciebat, non maledicebat ei sicut quidam existimaverunt, sed ut hortaretur Timotheum multa ab eo sustentem mala patienter sustinere. Hac ergo de causa necessario memoratus est virum, præcipiens Timotheo ut pro virium suarum possibilitate declinare ejus insidias deproperet. Non convenit vero mirari si ab ærario tanta tunc fiebant indiscipline, quia et vulgares homines insurgere adversus eos qui pietatem prædicabant, vulgus autem vel maxime omnes commovere videbatur seditio. « In prima mea defensione nemo mihi astitit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur. » In prima defensione dicit, quando in primis ductus Romam est vinctus ex Judæa, quando et appellationem fecerat. Bene autem precatus est, ut illis non imputetur peccatum hoc, eo quod perspexerit alios ob infirmitatem, alios ob imminetam sibi necessitatem loco cessisse: « Dominus autem astitit mihi, et confortavit me, ut per me prædicatio impleretur, et audiant omnes gentes et liberatus sum ex ore leonis. » Leonem hoc in loco Neronem regem per ænigma vocat. Vult enim dicere, quoniam assecutus sum Dei iudicium, a quo et confortatus de illis quæ erga me fuerunt satisfaciens, dimitti jussus sum, ita ut cursum meum peragerem, et multis pietatis insinuationem dogmata, quod etiam et fecisse videor. « Et liberavit me Dominus ab omni opere malo, et sal-

vum me faciet in regnum suum cœleste, cui gloria in sæcula sæculorum, amen. » Non ultra dixit liberavit me ab eo; prædixerat autem in superioribus quoniam non post multum temporis erat interficiendus, quod et passus est, capitali a Nerone addictus sententiæ, eo tempore quo secunda vice Romam accesserat: sed dixit « ab omni opere malo liberavit me, » hoc est ab omni pre-sura præsentis vitæ liberavit me, in suum me salvans regnum, quod et exspecto. Post hoc præcepit ei: « Saluta, inquit, Priscillam, et Aquilam, et Onesiphori domum. » Indicat etiam ei et de aliis, ait enim: « Erastus remansit Corinthi. » Designans quoniam Erastus Corinthi remanserit. « Trophimum autem reliqui apud Myletum infirmum. » Trophimum vero quod ipse infirmantem reliquerit Myleti insinuavit, quibus adjicit: « Festina ante hiemem venire. » Deinde significat scribens ei quoniam et fratres salutant eum, dicens: « Salutant te Eubolus, et Prudens [Pudens], et Linus, et Claudia, et fratres omnes. » Fratres, inquit, omnes: eos dicit qui utique eo tempore Romæ erant, et illos quidem quos affectu justos sibi esse cernebat nominatim credidit memorandos, cæteros vero fratres in communi salutatione comprehendit, et primum quidem pro ipso Timotheo orans dicit: « Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo. » Post hoc vero consueto fine elaudit Epistolam: « Gratia vobiscum, amen. » In fine consueta salutatione etiam seipsum illis censuit connumerandum.

LIBER VICESIMUS QUINTUS.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD TITUM.

ARGUMENTUM.

Beatus Apostolus Cretam accedens pietatis rationem illis qui illic habitabant tradidit: quia vero ad alias provincias transire eum ipsa pietatis ratio compellebat, ut universos per diversa loca habitantes pietatis instrueret rationem, beatum Titum Cretæ reliquit, sicuti et Timotheum Ephesi, præponens eum illi ecclésiis quæ illic erant. Scribit ergo ad eum, ut compendiose dicam, de ordinatione faciendâ, instruens eum quemadmodum conveniat ipsas facere ordinationes; simul et de cæteris omnibus consilium tribuit, et docens qualiter de singulis agere oporteat eum. Memoratur vero et eorum qui ex circumcissione erant, sicuti et in Epistola memoratus est quam ad Timotheum imprimis scripserat, vehementer instruens eum, ut ne quid pietati contrarium aut ipse doceret, aut alios pateretur docentes. Denique et multam similitudinem hæc Epistola ad illam videtur habere Epistolam. Nam et una causa erat, pro qua et ad istum et ad illum scribebat. Differre vero sibi Epistolæ videntur hæc sola ratione, qua Timotheo latius et cautius de omnibus scripsit; in hac vero

C Epistola quam ad Titum direxerat, compendiose de omnibus visus est explicasse. Epistolæ equidem argumentum in his consistit. Ego vero prædicationem de singulis arripiens compendiose eam explicare adnitar: moris siquidem nostri est, ut non absolute prolongemus narrationem quando sufficienter sensus veritatis in paucis poterit explicari.

ALIUD ARGUMENTUM.

Ex Hieronymo.

Licet non sint digni fide, qui fidem primam irritam fecerunt, Marcionem loquor et Basilidem, et omnes hæreticos qui Vetus laniant Testamentum, tamen eos aliqua ex parte ferremus, si saltem in Novo continent manus suas, et non auderent Christi, ut ipsi jacitant, boni Dei Filii vel evangelistas violare, vel apostolos. Nunc enim cum Evangelia ejus dissipaverint, et apostolorum Epistolam non apostolorum Christi fecerint esse, sed proprias, miror quomodo sibi Christianorum nomen audeant vindicare. Nunc vero cum hæretica auctoritate pronuntient et dicant: Illa Epistola Pauli est, hæc non est; ea auctoritate refelli se pro veritate intelligant, qua ipsi non eru-

bescunt falsa simulare. Sed Tatianus Encratarum patriarcha, qui et ipse nonnullas Pauli Epistolas repudiavit, hanc vel maxime, hoc est, ad Titum, Apostoli pronuntiandam credidit, parvipendens Marcionis et aliorum, qui cum eo in hac parte consentiunt, assertionem. Scribit igitur Apostolus, o Paula et Eustochium, de Nicopoli quæ in Actiaco litore sita, nunc possessionis vestræ pars vel maxima est; et scripsit ad Titum discipulum suum, et in Christo filium quem Cretæ reliquerat ad ecclesias instruendas: præcepitque ei, ut cum e duobus Artemas seu Tychicus Cretam fuerit appulsus, ipse Nicopolim veniat. Justum quippe erat ut ille qui dixerat « sollicitudo mea omnium ecclesiarum, » et qui Evangelium Christi usque ad Illyricum de Hierosolymis profisciscens fundaverat, non pateretur et sui et Titi absentia Cretenses esse desertos, a quibus primum idololatriæ semina pullulaverunt: sed mitteret eis pro se et Tito Arteman vel Tychicum quorum doctrina et solatio confoverentur.

CAPUT PRIMUM.

De Domino Patre, quod ante æterna tempora Dominum Filium nobis promiserit, quem postea suis temporibus declaravit. — De episcopi formula; et quod iidem quondam episcopi fuerint qui et presbyteri dicebantur. Et de seductoribus ecclesiarum.

« Paulus servus Dei, apostolus autem Christi Jesu. » (*Hier.*) In Epistola ad Romanos ita orsus: « Paulus servus Jesu Christi vocatus apostolus: » in hac autem servum se Dei dicit, apostolum vero Christi Jesu. Si enim Pater et Filius unum sunt, et qui crediderit in Filium credit et in Patrem, servitus quoque indifferenter Apostoli Pauli vel ad Patrem est referenda, vel ad Filium. Hæc autem servitus non est illa de qua Apostolus ait (*Rom. viii*): « Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus Abba, Pater; » verum nobilis servitus de qua et David ad Deum loquitur: « Ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ (*Psal. cxv*); » et beata Maria ad angelum: « Ecce ancilla Domini: fiat mihi juxta verbum tuum (*Luc. 1*). » Hanc servitutem habuit et Moses, de quo Dominus ad Jesum filium Nave (*Jos. 1, xi, xii, xiii*): « Moyses, inquit, famulus meus mortuus est. » Et in alio loco: « Mortuus est Moyses famulus Domini, in terra Moab per verbum Domini. » Absit quippe ut spiritum servitutis Mosen et Mariam in timore, et non in dilectione Dei habuisse credamus. Nec mirum quamvis sanctos homines, tamen Dei servos nobiliter appellari, cum per Isaiam prophetam Pater loquatur ad Filium: « Magnum tibi est hoc vocari te puerum meum (*Isa. xliv*). » Non est itaque impium credere eum qui formam servi assumpserat, hæc fecisse, quæ servi sunt, ut paternæ voluntati servisse dicatur, cum servis suis ipse servierit. Hæc autem servitus charitatis est, per quam invicem nobis servire præcipimur. Et ipse Apostolus cum liber esset ex omnibus, omnium

se servum fecit. Et in alio loco: Vester, inquit, « servus propter Christum. » Servus Dei ille est, qui non est servus peccati. Apostolus igitur qui peccati non fuit servus, recte Dei Patris servus vocatur et Christi. Porro quod ait: « Apostolus autem Christi Jesu; » tale mihi videtur quale si dixisset: præfectus prætorio Augusti Cæsaris, magister exercitus Tiberii imperatoris. Ut enim iudices sæculi hujus quo nobiliores esse videantur, ex regibus quibus serviunt, et ex dignitate qua intumescunt, vocabula sortiuntur: ita et Apostolus grædem inter Christianos sibi vindicans dignitatem, apostolum se Christi titulo prænotavit, ut ex ipsa lecturos nominis auctoritate terreret, indicans omnes qui in Christo crederent, debere sibi esse subiectos. « Secundum fidem electorum Dei, et cognitionem veritatis, quæ est juxta pietatem in spe vite æternæ, quam promisit non mendax Deus ante sæcula æterna: manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione quæ credita est mihi, secundum imperium Salvatoris nostri Dei, Tito charissimo filio juxta communem fidem, gratia et pax a Deo Patre et Christo Jesu Salvatore nostro. » (*Ambr.*) Longam fecit præscriptionem Epistolæ propter multitudinem illam, quam necessario interjecisse videtur, hoc etiam et alio in loco frequenter fecisse noscitur. Sicuti et in illa fecit Epistola quam ad Romanos dudum scripserat. Præscriptionis igitur ratio in his contineri videtur. « Paulus servus Dei apostolus autem Christi Jesu Tito charissimo filio, » et cætera quæ subsequuntur; interposuit vero ab illo loco quo dixerat « secundum fidem electorum Dei, » usque ad illum locum quo dixit, « Tito charissimo filio. » Simile est autem illi principio Epistolæ, quam secundo ad Timotheum visus est scripsisse, ubi dixit: « Paulus apostolus Christi Jesu per voluntatem Dei secundam promissionem vitæ, quæ est in Christo Jesu. » Hoc enim et in hoc loco dicit: quoniam apostolus constitutus sum, ita ut per me credant omnes qui olim a Deo ob propositi sui bonitatem sunt ad hoc electi, qui et cognoverunt pietatis veritatem, ita ut perpetuam illam vitam, quam exspectamus, assequi possint, quam dudum Deus se repræsentari promiserat. « Paulus servus Dei, apostolus autem Jesu Christi secundum fidem electorum Dei. » (*Hier.*) Id est, eorum, qui non tantum vocati sunt, sed et electi. Electorum quoque ipsorum magna diversitas est pro varietate operum, sensuum, atque sermonum. Nec statim qui electus Dei est, vel juxta electionem possidet fidem, vel juxta fidem habet scientiam veritatis. Unde et Salvator ad Judæos qui in eum crederant est locutus. « Si permanseritis in verbo meo, cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos (*Joan. vii*). » Et evangelista testatur quod hæc credentibus quidem dixerit, sed nescientibus veritatem, quam consequi possent, si in sermone ipsius permanerent, et liberi effecti, servi esse desinerent. Queritur quare ad id quod ait, « secundum fidem

electorum et cognitionem veritatis, junxerit, quæ juxta pietatem est. Utrumnam sit aliqua veritas quæ non in pietate sit posita, et nunc ad distinctionem illius inferatur cognitio veritatis, quæ juxta pietatem est? Est plane veritas, quæ non habet pietatem. Si quis grammaticam artem noverit, vel dialecticam ut rationem recte loquendi habeat, et inter falsa et vera dijudget. Geometrica quoque et arithmetica, et musica habent in sua scientia veritatem: sed non est scientia illa pietatis. Scientia pietatis est noscere legem, intelligere prophetas, Evangelio credere, apostolos non ignorare. Et e contrario multi sunt qui habent pietatis veram cognitionem, sed non statim et cæterarum artium, et earum de quibus supra mentionem fecimus, veritatem. Hæc igitur veritas, cujus cognitio juxta pietatem est, in spe vitæ æternæ posita est: quia statim ei, qui se cognoverit, præmium tribuit immortalitatis. Absque pietate vero notitia veritatis delectat ad præsens: sed æternitatem non habet præmiorum, quam promisit non mendax Deus ante sæcula æterna, et manifestavit eam temporibus suis in Christo Jesu. Cui autem ante promisit, et postea fecit esse perspicuam, nisi sapientiæ suæ quæ erat semper cum Patre (*Prov. viii*), cum lætaretur orbe perfecto, et gauderet super filiis hominum, et repromisit eos quicumque in illa credituri essent, habituros eos vitam æternam? Antequam orbis jaceret fundamenta, antequam maria diffunderet, montes statueret, cælum suspenderet, terram dejecta mole solidaret, hæc promisit Deus, in quo mendacium non est. Non quia possit mentiri, et nolit in falsitatis verba prorumpere, sed quia qui pater sit veritatis, nullum in se habet mendacium. Sed nec hoc silentio prætereundum est, quomodo non mendax Deus, ante æterna sæcula, æternam sponderit vitam. Ex quo juxta historiam Geneseos factus est mundus, et per vices noctium ac dierum, et mensium pariter et annorum, tempora constituta sunt. In hoc curriculo et rota mundi tempora labuntur et veniunt, et aut futura sunt aut fuerunt. Unde quidam philosophorum non putant esse tempus præsens, sed aut præteritum aut futurum: quia omne quod loquimur, agimus, cogitamus, aut dum fit, præterit, aut si nondum factum est, exspectamus. Ante hæc igitur mundi tempora, æternitatem quamdam sæculorum fuisse credendum est, quibus semper cum Filio et Spiritu sancto fuerit Pater, et ut ita dicam, unum tempus Dei est omnis æternitas: imo innumerabilia tempora sunt, cum infinitus sit ipse qui ante tempora omne tempus excedit. Sex mille necdum nostri orbis implentur anni: et quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas sæculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes, cæteræque virtutes servierint Deo, et absque temporum vicibus atque mensuris, Deo jubente, substiterint! Ante hæc itaque omnia tempora, quæ nec sermo eloqui, nec mens comprehendere, nec cogitatio tacita audet attingere, promisit

A Deus Pater sapientiæ suæ verbum suum, et ipsam sapientiam suam, et vitam eorum qui credituri erant, mundo esse venturam. Diligenter attendite textum et ordinem lectionis, quoniam vita æterna quam non mendax Deus ante sæcula æterna promisit, non alia sit absque verbo Dei. Manifestavit enim, inquit, temporibus suis verbum suum. Ergo quam promiserat vitam æternam, ipsa est Verbum suum, quod in principio erat apud Patrem: et Deus erat Verbum, et Verbum caro factum est et habitavit in nobis (*Joan. i*). Quod autem Verbum Dei, hoc est Christus, ipse sit vita, in alio loco testatur dicens. Ego sum vita (*Joan. xiv*). Vita vero non brevis, non aliquibus circumscripta temporibus, sed perpetua, sed æterna: quæ manifestata est in novissimis sæculis, per prædicationem quæ credita est Paulo doctore gentium et magistro, ut annuntiaretur in mundo, et hominibus nota fieret, juxta imperium Salvatoris Dei, qui nos salvos esse voluit, id quod pollicitus fuerat implendo. Scribit autem Apostolus Tito charissimo filio quod Græce dicitur *γνώσις τίνος*, et latino sermone non potest explicari: *γνώσις* enim hoc potius sonat, cum quis fidelis, et proprius, et ut ita dicam legitimus, sive germanus, absque comparatione alterius appellatur. Ex quo intelligimus fuisse et in filiis Pauli plurimam differentiam, quod alios haberet *γνώσις*, id est germanissimos et sibi conjunctos et de vero matrimonio ac de libera procreatos: alios vero quasi ex ancilla et ex Agar, qui non possent hæreditatem accipere cum libera filio Isaac (*Gal. iv*). Sermo quippe et sapientia et doctrina, qua Titus Christi ecclesias instruebat, efficiebant eum proprium Apostoli filium, et ab omni aliorum consortio separatum. Videamus post hæc quod sequitur, secundum communem fidem, utrumnam omnium qui in Christo credebant, communem dixerit fidem: an communem suam tantum et Titi? Quod quidem mihi melius videtur apostoli Pauli et Titi fidem fuisse communem, quam omnium credentium; in quibus pro varietate mentium fides quoque communis esse non poterat, sed diversa. Ad extremum, præfatio Epistolæ et salutatio præfationis Apostoli ad Titum tali fine completur: Gratia et pax a Deo Patre et Christo Jesu Salvatore nostro. Sive quod et gratia et pax tam a Deo Patre sit quam a Christo Jesu, et utrumque ab utroque datum possit intelligi: sive quod gratia ad Patrem, et pax referatur ad Filium. Non absque scrupulo transeundum est quod quibusdam Apostolus imprecatus est, ut eis gratia et pax multiplicarentur: nunc vero ad Titum pax et gratia sine multiplicatione sint positæ. Noe vir justus et e naufrago orbe solus servatus, non dicitur plures gratias, sed unam gratiam invenisse in conspectu Dei. Et Moses ad Dominum, si inveni, inquit, gratiam apud te. Perlectorum quippe est unam margaritam et unum thesaurum omnibus margaritis et totius substantiæ suæ emere commercio: incipientium vero et adhuc in itinere positorum, nedum unam et solam habere, sed plures.

« Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, » ut ea quæ deerant corrigeres. Apostolicæ dignitatis est Ecclesiæ jacere fundamentum, quod nemo potest ponere, nisi architectus. « Fundamentum autem non est aliud præter Christum Jesum. » Qui inferiores artifices sunt, hi possunt ædes super fundamenta construere. Paulus itaque ut sapiens architectus, et hoc omni labore contendens, ne in præparatis gloriaretur, sed ubi necdum Christus fuerat annuntiat, postquam dura Cretensium ad Christi fidem corda mollierat, et tam sermone quam signis edomuerat, et edocuerat eos non in vana aculeum Jovein, sed in Deum Patrem, et in Christum credere, reliquit Titum discipulum Cretæ, ut rudimenta nascentis Ecclesiæ confirmaret, et si quid videbatur deesse, corrigeret, ipse pergens ad alias nationes, ut rursus in eis Christi jaceret fundamentum. Quod autem ait, « ut ea quæ deerant corrigeres, » ostendit necdum ad plenam venisse scientiam veritatis: et licet ab Apostolo correcti fuerint, tamen adhuc indigere correctione. Omne autem quod corrigitur imperfectum est. (Ambr.) Bene dixit « quæ desunt: » nisi pietatis ratio omnibus erat tradita ab Apostolo, restabat ut dispensatio erga credentes impleteretur, ita ut et ad consensum instruerentur per ordinationes ecclesiasticas, et quæ sit correctio necessaria insinuat. « Et constituas per civitates presbyteros, sicut ego tibi disposui. » (Hier.) Audiant episcopi, qui habent constituendi presbyteros per urbes singulas potestatem, sub quali lege ecclesiasticæ constitutionis ordo teneatur: nec putent apostoli verba esse, sed Christi, qui ad discipulos ait: « Qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui me misit (Luc. x). » Sic et, « qui vos audit, me audit: qui autem me audit, audit eum qui me misit (Ibid.). » Ex quo manifestum est eos qui, Apostoli lege contempta, ecclesiasticum gradum non merito voluerint alicui deferre, sed gratia, contra Christum facere, qui qualis in Ecclesia presbyter constituendus sit, per Apostolum suum in sequentibus exsecutus est. Moses amicus Dei, cui facie ad faciem Deus locutus est, potuit utique successores principatus, filios suos facere, et posteris propriam relinquere dignitatem; sed extraneus de alia tribu eligitorum Jesus, ut sciremus principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed vitæ. At nunc cernimus plurimos hanc rem beneficium facere, ut non quærant eos qui possunt Ecclesiæ plus prodesse, in Ecclesiæ erigere columnas, sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis delinuti: vel pro quibus majorum quispiam rogaverit, et, ut deteriora taceam, qui ut clerici fierent muneribus impetrarunt. Diligenter Apostoli attendamus verba dicentis: « Ut constituas per civitates presbyteros. » (Ambr.) Sicut autem errantibus pietatis cognitio est necessaria, sic et illis qui crediderunt necessaria esse videtur commonitio pietatis, quod non aliter fieri potest, nisi omnes in unum conveniant, sintque ad hoc certi electi, qui possint sua doctrina com-

munione implere officium. Hoc vero implere poterat ex presbyteri ordinatione, qui convenientibus illis disputare ac docere eos poterat de his quæ discere eos conveniebat. Unde et in præsentibus solummodo est memoratus, eo quod ob hanc ipsam causam plurimum utilitatis in communi possint conferre. Et quidem evidens est, quoniam et cæteri erant necessarii, qui simul in ordine clericorum suum officium implerent, per quos explicari poterant illa quæ ad communem pertinent utilitatem. Deinde iterat illud quod dixerat, « sicut ego præcipio tibi, » docens quales debeant presbyteri ordinari. « Si quis autem sine crimine est, » qui non ex crimine peccatorum, sed ex vitæ suæ cognoscitur integritate, ita ut ipsa vera ratione sine crimine esse cognoscatur, omnes calumniatorum insidias superans.

« Oportet enim episcopum sine crimine esse, tanquam Dei dispensatorem. » (Hier.) Idem est ergo presbyter qui et episcopus, et antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, et diceretur in populis: « Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ (I Cor. 1), » communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos quos baptizaverat suos esse putabat, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis cura Ecclesiæ pertineret, et schismatum semina tollerentur. Putet aliquis non Scripturarum, sed nostram esse sententiam, episcopum et presbyterum unum esse, et aliud ætatis, aliud esse nomen officii: relegat Apostoli ad Philippenses verba dicentis: « Paulus et Timotheus servi Christi Jesu, omnibus sanctis in Christo Jesu qui sunt Philippis cum episcopis et diaconis. Gratia vobis et pax, » et reliqua. (Philipp. 1.) Philippis una est urbs Macedonia, et certe in una civitate plures, ut nuncupantur, episcopi esse non poterant. Sed quia eosdem episcopos illo tempore quos et presbyteros appellabant: propterea indifferenter de episcopis quasi presbyteris est locutus. Adhuc alicui hoc videatur ambiguum, nisi altero testimonio comprobetur. In Actibus apostolorum scriptum est (Act. xx), quod cum venisset apostolus Paulus Miletum, miserit Ephesum et vocaverit presbyteros ejusdem Ecclesiæ, quibus postea inter cætera sit locutus: « Attendite vobis et omni gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos pascere Ecclesiam Domini, quam acquisivit per sanguinem suum. » Et hic diligentius observate, quomodo unius civitatis Ephesi presbyteros vocans, postea eosdem episcopos dixerit. Si quis vult recipere eam Epistolam quæ sub nomine Pauli ad Hebræos scripta est, et ibi æqualiter inter plures Ecclesiæ cura dividitur. Si quidem ad plebem scribit: « Parete principibus vestris et subjecti estote: ipsi enim sunt qui vigilant pro animabus vestris, quasi rationem reddentes, ne suspirantes hoc faciant, siquidem hoc utile vobis est. » Et Petrus, qui ex fidei firmitate nomen accepit, in Epistola sua loquitur di-

cens : « Presbyteros ergo in vobis obsecro compresbyter et testis Christi passionum, qui et ejus gloriæ, quæ in futurum revelanda est socius sum, pascite eum qui in vobis est gregem Domini, non quasi cum necessitate, sed voluntarie (*I Pe.r.* v.) » Hæc propterea, ut ostenderemus apud veteres eosdem fuisse presbyteros quos et « piscopos : paulatim vero ut dissensionum plantaria vellerentur, ad unum omnem sollicitudinem esse delatam. Sicut ergo presbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine ei qui sibi præpositus fuerit esse subjectos : ita episcopi noverint se magis consuetudine, quam dispositionis Dominicæ veritate, presbyteris esse majores, et in commune debere Ecclesiam regere, imitantes Mosen, qui cum haberet in potestate solus præesse populo Israel, septuaginta elegit cum quibus populum judicaret (*Num.* xi). Videamus igitur qualis presbyter sive episcopus ordinandus sit.

« Si quis est sine crimine unius uxoris vir, filios « habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non « subditos. » (*Greg.*) Hoc inter peccatum distat et crimen, quod omne crimen peccatum est, non tamen omne peccatum crimen ; et in hac vita multi sine crimine, nullus vero esse sine peccatis valet. Unde et prædicator sanctus cum virum dignum gratiæ sacerdotalis describeret, nequaquam dixit, Si quis sine peccato, sed « si quis sine crimine. » Quis vero esse sine peccato valeat ? cum Joannes dicat : « Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, et veritas in nobis non est (*I Joan.* i.) » In qua videlicet peccatorum et eriminum distinctione pensandum est quia nonnulla peccata animam polluunt, nam crimina exstinguunt. Unde beatus Job crimen luxuriæ definiens ait : « Ignis est usque ad perditionem devorans (*Job.* xxxi) ; » quia nimirum reatus facinoris non usque ad iniquationem maculat, sed usque ad perditionem vorat. Et quia quælibet alia fuerint bona opera, si luxuriæ scelus non abluunt, immensitate hujus criminis obruuntur, secutus adjunxit, « et omnia eradicans germina. » Germina quippe sunt animæ operationes bonæ, cui tamen si perverso ordine caro dominatur, igne luxuriæ omnia bene prolata concremantur : nulla quippe ante omnipotentis Dei oculos justitiæ pietatisque sunt opera, quæ corruptionis contagio monstrantur immunda. Quid enim prodest si pie quispiam necessitati compatitur proximi, quando impie semetipsum destruet habitationem Dei ? Si ergo per cordis immunditiam libidinis flamma exstinguitur, iacassum quælibet virtutes oriuntur.

« Oportet enim episcopum sine crimine esse, tanquam Dei dispensatorem, non protervum, non iracundum, non vinoleutum, non percussorem, non turpis lucri appetitorem. » (*Hier.*) Primum itaque sine crimine sit : quod puto alio verbo ad Timotheum « irreprehensibilem » nominatum : non quod eo tantum tempore quo ordinatus est, sine ullo sit crimine, et præteritas maculas nova conversatione deleverit : sed ex eo tempore, quo in Christum renatus est, nul-

la peccati conscientia mordeatur. Quomodo enim potest præses Ecclesiæ auferre malum de medio ejus, qui in delictum simile corruerit ? Aut qua libertate corrivere peccantem, cum tacitus sibi ipse respondeat, eadem se commisisse quæ corripit ? Itaque « qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat (*I Tim.* iii.) » Opus inquit, non honorem, non gloriam. « Oportet autem illum et testimonium habere bonum ab his qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, et in laqueum diaboli. » Quod autem ait, « unius uxoris vir, » sic intelligere debemus, ut non omnem monogamum digamo putemus esse meliorem : sed quod is possit ad monogamiam, et continentiam cohortari, qui sui exemplum præferat in docendo. Esto quippe aliquem adolescentulum conjugem perdidisse, et carnis necessitate superatum accepisse uxorem secundam, quam et ipsam statim amisit, et deinceps vixerit continenter ; alium vero usque ad senectam habuisse matrimonium et uxoris usum ut plerique æstimant felicitatem, nunquam a carnis opere cessasse : quis vobis videtur e duobus esse melior, pudicitior, continentior ? Utique ille qui infelix etiam in secundo matrimonio fuit, et postea pudice et sancte conversatus est, et non is qui ab uxoris amplexu, nec senili est separatus ætate ? Non sibi ergo applaudat quicumque quasi monogamus eligitur, quod omni digamo sit melior, cum in eo magis sit electa felicitas quam voluntas. Quidam de hoc loco ita sentiunt : Judaicæ, inquit, consuetudinis fuit, vel binas uxores habere, vel plures : quod etiam in veteri lege de Abraham et Jacob legimus : et hoc nunc volunt esse præceptum, ne is qui episcopus eligendus est, uno tempore duas pariter habeat uxores. Multi superstitiosius magis quam verius, etiam eos qui cum gentiles fuerint, et unam uxorem habuerint, qua amissa, post baptismum Christi alteram duxerint, putant in sacerdotium non legendos : cum utique si hoc observandum sit, illi magis ab episcopatu arceri debeant, qui vagam per meretrices ante exercentes libidinem, etnam regenerati uxorem acceperint : et multo detestabilius sit fornicatum esse cum pluribus, quam digamum reperiri : quia in alio infelicitas matrimonii est, in alio ad peccandum prona lascivia. (*Aug.*) Quod est cibis ad salutem corporis, hoc est concubitus ad salutem generis : et utrumque non est sine delectatione carnali, sed diversa opera Patrum non faciebat, nisi diversitas temporum. Sic autem necesse erat ut carnaliter coirent etiam non carnales prophetae, sicut necesse erat ut carnaliter vescerentur etiam non carnales apostoli Ecclesiæ. Dispensatorem non licere ordinari nisi unius uxoris virum, acutius intellexerunt, qui nec eum qui, catechumenus, vel paganus, habuerit alteram, ordinandum esse censuerunt : de sacramento enim agitur, non de peccato, nam in baptismo peccata omnia dimittuntur. Sed qui dixit, « si acceperis uxorem non peccasti, et si nupserit virgo non peccat, et quod vult faciat, non peccat si nubat (*I Cor.* vii), » satis declaravit nuptias.

nullum esse peccatum. Propter sacramenti autem sanctitatem, sicut femina etiamsi catechumena fuerit vitata, non potest post baptismum inter Dei virgines consecrari: ita non absurde visum est eum qui excessit uxorum numerum singularem, non peccatum aliquod commisisse, sed normam quamdam sacramenti amisisse, non ad vitæ bonæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessarium; ac per hoc sicut plures antiquorum patrum uxores significaverunt futuras nostras ex omnibus gentibus ecclesias uni viro subditas Christo, ita noster antistes unius uxoris vir significat ex omnibus gentibus unitatem uni viro subditam Christo, qua et nunc perficietur, cum revelaverit occulta tenebrarum, et cætera; nunc autem sunt manifestæ, sunt latentes dissensiones, etiam salva charitate, inter eos qui unum et in unum futuri sunt, quæ tunc utique nullæ erunt. Itaque sicut duobus dominis pluribusve servire, sic a vivo viro transire in alterius connubium nec tunc licuit, nec nunc licet, nec unquam licebit; apostatare quippe ab uno Deo, et ire in alterius adulterinam substitutionem, semper est malum. Nec causa ergo numerosioris prolis fecerunt sancti nostri quod Cato dicitur fecisse Romanus, ut traderet vivis uxorem etiam in alterius domum, et sic filiis impletæ sunt; in nostrarum quippe nuptiis plus valet sanctitas sacramenti quam fecunditas uteri. (*Hier.*) Et quidem esse sine crimine episcopum, sive presbyterum, et unam uxorem habere, in nostra est potestate. Cæterum illud quod sequitur, « habere filios fideles, non in accusatione luxuriæ, ac non subditos, » extra nostram est voluntatem. Esto quippe parentes bene instituisse liberos suos, et a parva ætate semper Dominicis erudisse præceptis: hi si postea luxuriæ se dederint et superati vitiis libidini frena permiserint, nunquid culpa ad parentes redundabit, et sanctitatem patris filii peccata maculabunt? Si quis bene erudit filios suos, in his puto fuisse et Isaac, qui utique Esau filium suum bene instituisse credendus est. Verum Esau fornicarius et profanus pro una esca vendidit primogenita sua (*Gen. xxv, xxvi, seq.*). Samuel quoque, qui talis fuit ut invocaret Dominum et Dominus exaudiret eum, et in tempore messis pluviam hiemis impetraret, habuit filios qui declinaverunt post avaritiam, et accipiebant munera, et tam iniqui iudices exstiterunt, ut populus nequaquam ferens, regem sibi in similitudinem cæterarum gentium postularet (*I Reg. viii*). Ergo si electio fieret sacerdotum et Isaac propter Esau, et Samuel propter filios suos, indigni sacerdotio putarentur. Et cum peccata parentum filiis non imputentur, nequaquam jam illa vigente sententia: « parentes uvam acerbam manducaverunt, et dentes filiorum obstupuerunt (*Ezech. xviii*), » filiorum vitia parentibus præjudicabunt? Primum itaque dicendum est quod tam sanctum nomen sit sacerdotii, ut nobis etiam ea quæ extra nos sunt posita, reputentur, non quod propter vitia nostra episcopi non flamus: sed quod propter filiorum

A incontinentiam ab hoc gradu arcendi simus. Quia enim libertate possumus alienos filios corripere, et docere quæ recta sunt, cum nobis statim possit qui correptus est ingerere: Ante doce filios tuos? Aut qua fronte extraneum corripio fornicantem, cum mihi conscientia mea ipsa respondeat: Exhereda ergo filium fornicantem, abjice filios tuos vitiis servientes? Cum autem nequam filius in una tecum conveniat domo, tu audes de alterius oculo festucam detrahere, in tuo trabem non videns? (*Luc. vi.*) Non itaque justus polluitur ex vitiis filiorum, sed libertas ab Apostolo Ecclesiæ principi reservatur, ut talis fiat, qui non timeat propter vitia liberorum extraneos reprehendere. Deinde etiam illud est inferendum adversum eos qui de episcopatu intumescant, et putant se non dispensationem Christi, sed imperium consecutos, quia non statim omnibus his meliores sint quicumque episcopi non fuerint ordinati, et ex eo quod ipsi electi sunt, se magis existiment comprobatos. Sed intelligant propterea quosdam a sacerdotio remotos, quia eos liberorum vitia impediunt. Si autem peccata filiorum ab episcopatu justum prohibent, quanto magis se unusquisque considerans, et sciens, quia « potentes potenter tormenta patientur » (*Sap. vi*), retrahet se ab hoc non tam honore quam onere, et aliorum locum qui magis digni sunt non ambiet occupare! Ad extremum, hoc dicendum est in Scripturis per filios λογισμοίς, id est cogitationes; per filias vero, πράξεις, id est opera, intelligi, et eum nunc præcipi debere episcopum fieri, qui et cogitationes et opera in sua habeat potestate, et vere credat in Christo, et nulla subreptium vitiorum labe maculetur. « Oportet enim episcopum sine crimine esse, tanquam Dei dispensatorem. » Quæritur ergo inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur et non comedens et bibens cum ebriis, percutiat servos et ancillas, sed incertum Domini exspectet adventum, et det conservis in tempore cibaria. Inter villicum autem et familiam hæc sola distantia est quod conservus præpositus est conservis suis. (*Ambr.*) Duo hoc in loco ostendit quæ a nobis jam dicta sunt in prima Epistola Timothei, quoniam illos qui nunc nominantur presbyteri, non presbyteros solum, sed et episcopos tunc dicebant. Nam dum dicit, « ut constituas per civitates presbyteros, » et de presbyteris disputans adjicit: « Oportet enim episcopum irreprehensibilem esse, sicut Dei dispensatorem; » et quod dixerat per civitates presbyteros debere constitui, qui ecclesiarum possint implere dispensationem, provincias etenim integras in id ipsum committebant illis, quibus ordinandi potestatem præbebant, qui civitates peragrantes, sicut episcopi regiones suas, eos qui in ministerium Ecclesiæ minus esse videbantur, ordinabant, et docebant quæ eos facere conveniebat, ordinantes simulque instituentes singulos, sicut expedire existimabant. Tunc vero isti ipsi qui ordinationi præerant apostoli dicebantur, contemplatione quidem reverentiæ hoc nomine se vocari grave existimantes, præelegerunt, ut se-

cundum consuetudinem quæ ad præsens habetur, A quæ solet ex vinaceis fieri, potione, omnique sicera quæ mentem ab integra sanitate pervertit. Dicat quisque quod volet : ego loquor conscientiam meam. Scio mihi abstinentiam et nocuisse intermissam, et profuisse repetitam. Post vinolentiam etiam hoc præcepit, ne percussor sit : quod quidem simpliciter intellectum ædificat audientem, ne facile manum porrigat ad cædendum, ne in os alterius verberandum insanus erumpat. Melius autem est, ut non percussorem illum esse dicamus, qui mansuetus et patiens, scit in tempore quid loquendum sit, quidve tacendum, nec sermone inutili conscientiam percutit infirmorum. Non enim Apostolus Ecclesie principem formans, vetat esse pugilem et pancratiasten, quod etiam in plebeio et quocunque gentili si fuerit, reprehenditur : sed hoc, ut dixi, ne contumeliosus et garrulus perdat eum, quem potuit modestia et lenitate corrigere. Turpis quoque lucri appetitus ab eo qui episcopus futurus est, esse debet alienus. Sunt enim multi docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia : qui totas domos subvertunt, et putant quæstum esse pietatem (*I Tim. vi*). Melior autem est juxta Salomonem (*Prov. xvi*) « modica acceptio cum justitia, quam multa genimina cum iniquitate ; » et magis eligendum in paupertate nomen bonum quam in divitiis nomen pessimum (*Psal. xxxvi*). Episcopus qui imitator esse Apostoli cupit, habens victum et vestitum, his tantum debet esse contentus (*I Tim. vi*). Qui altario serviunt, de altario vivant (*I Cor. ix*) ; vivant, inquit, et non divites C fiant. Unde et æs nobis excutitur ex zona, et una tantum tunica induimur, nec de crastino cogitamus (*Marc. vi*). Turpis lucri appetitio est plus quam de præsentibus cogitare. Hucusque quid non debeat habere episcopus, sive presbyter, Apostoli sermone præceptum est : nunc e contrario quid habere debeat explicatur.

« Sed hospitalem, honorum amatorem, castum, « justum, sanctum, continentem, abstinentem, obtinentem eum qui secundum doctrinam est fidelem « sermonem, ut potens sit consolari in doctrina sana, « et contradicentes arguere. » (*Ambr.*) Hospitalem, inquit, hoc est, eos peregrinos qui fide sibi sunt juncti libenter recipientem. « Benignum, » ut erga bonitatem sit studiosus. « Pudicum, » ut ab omni lascivia sese superiorem contineat. « Justum, » ut justitiæ studeat. « Sanctum, » ut ab omni se malo superiorem reservet. « Continentem, » qui non voluptatibus delectetur. « Amplectentem id quod secundum doctrinam fidele verbum, » hoc est, diligentem erga doctrinam pietatis, et quæ nihil prosit, si sit diligens erga doctrinam, si non etiam et possibilitate ipsius doctrinæ fuerit præditus ; « ut potens sit consolari in doctrina sana, et eos qui contradicunt arguere. » Oportet autem adesse ei virtutem, ut non solum docere copiose possit pietatem pios, sed ut et potens sit arguere eos qui resistunt, dogmatum fultus veritate. (*Hier.*) Ante omnia hospitalitas futuro episcopo denuntiatur. Si enim om-

cundum consuetudinem quæ ad præsens habetur, A quæ solet ex vinaceis fieri, potione, omnique sicera quæ mentem ab integra sanitate pervertit. Dicat quisque quod volet : ego loquor conscientiam meam. Scio mihi abstinentiam et nocuisse intermissam, et profuisse repetitam. Post vinolentiam etiam hoc præcepit, ne percussor sit : quod quidem simpliciter intellectum ædificat audientem, ne facile manum porrigat ad cædendum, ne in os alterius verberandum insanus erumpat. Melius autem est, ut non percussorem illum esse dicamus, qui mansuetus et patiens, scit in tempore quid loquendum sit, quidve tacendum, nec sermone inutili conscientiam percutit infirmorum. Non enim Apostolus Ecclesie principem formans, vetat esse pugilem et pancratiasten, quod etiam in plebeio et quocunque gentili si fuerit, reprehenditur : sed hoc, ut dixi, ne contumeliosus et garrulus perdat eum, quem potuit modestia et lenitate corrigere. Turpis quoque lucri appetitus ab eo qui episcopus futurus est, esse debet alienus. Sunt enim multi docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia : qui totas domos subvertunt, et putant quæstum esse pietatem (*I Tim. vi*). Melior autem est juxta Salomonem (*Prov. xvi*) « modica acceptio cum justitia, quam multa genimina cum iniquitate ; » et magis eligendum in paupertate nomen bonum quam in divitiis nomen pessimum (*Psal. xxxvi*). Episcopus qui imitator esse Apostoli cupit, habens victum et vestitum, his tantum debet esse contentus (*I Tim. vi*). Qui altario serviunt, de altario vivant (*I Cor. ix*) ; vivant, inquit, et non divites C fiant. Unde et æs nobis excutitur ex zona, et una tantum tunica induimur, nec de crastino cogitamus (*Marc. vi*). Turpis lucri appetitio est plus quam de præsentibus cogitare. Hucusque quid non debeat habere episcopus, sive presbyter, Apostoli sermone præceptum est : nunc e contrario quid habere debeat explicatur.

« Sed hospitalem, honorum amatorem, castum, « justum, sanctum, continentem, abstinentem, obtinentem eum qui secundum doctrinam est fidelem « sermonem, ut potens sit consolari in doctrina sana, « et contradicentes arguere. » (*Ambr.*) Hospitalem, inquit, hoc est, eos peregrinos qui fide sibi sunt juncti libenter recipientem. « Benignum, » ut erga bonitatem sit studiosus. « Pudicum, » ut ab omni lascivia sese superiorem contineat. « Justum, » ut justitiæ studeat. « Sanctum, » ut ab omni se malo superiorem reservet. « Continentem, » qui non voluptatibus delectetur. « Amplectentem id quod secundum doctrinam fidele verbum, » hoc est, diligentem erga doctrinam pietatis, et quæ nihil prosit, si sit diligens erga doctrinam, si non etiam et possibilitate ipsius doctrinæ fuerit præditus ; « ut potens sit consolari in doctrina sana, et eos qui contradicunt arguere. » Oportet autem adesse ei virtutem, ut non solum docere copiose possit pietatem pios, sed ut et potens sit arguere eos qui resistunt, dogmatum fultus veritate. (*Hier.*) Ante omnia hospitalitas futuro episcopo denuntiatur. Si enim om-

nes illud de Evangelio audire desiderant : « Hospes fui, et suscepistis me (Matth. xxv), » quanto magis episcopus, cujus domus omnium commune esse debet hospitium! Laicus enim unum, aut duos, aut paucos recipiens, implebit hospitalitatis officium. Episcopus nisi omnes receperit inhumanus est. Sed vereor ne quomodo reginā Austri veniens a finibus terrarū audire sapientiam Salomonis, judicatura est homines temporis sui; et viri Niniuite acta pœnitentia ad prædicationem Jonæ condemnabunt eos qui majorem Jona Salvatorem audire contempserint (Matth. xii); sic plurimi in populis episcopos judicent subtrahentes se ab ecclesiastico gradu, et ea quæ episcopo non conveniunt exercentes; de quibus puto et Joannem ad Gaium scribere : « Charissime, fideliter facis quodcumque operaris in fratribus, et hoc peregrinis qui testimonium dederunt dilectionis tuæ coram Ecclesia: quos optime facis si præmiseris Deo digne; pro nomine enim Domini exierunt, nihil accipientes a gentilibus (III Joan. 5, 7). » Et vere sancto Spiritu in se loquente quod futurum erat ecclesiis, jam tunc reprehendit dicens : « Scripsi etiam Ecclesiæ: sed qui primatus agere cupit eorum Dioprepes non recipit nos. Propterea cum venero amovebo ejus opera quæ facit malis verbis detrahens de nobis : et non sufficit ei quod ipse non recipit fratres, sed et volentes prohibet, et de Ecclesia ejicit. » Vere nunc est cernere quod prædictum est in plerisque urbibus episcopos sive presbyteros, si laicos viderint hospitalis, amatores bonorum; invidere, fremere, excommunicare, de Ecclesia expellere, quasi non liceat facere quod episcopus non faciat : et tales esse laicos damnatio sacerdotum sit. Graves itaque eos habent et quasi cervicibus suis impositos, ut a bono abducant opere variis persecutionibus inquietant. Sit autem episcopus et pudicus quem Græci σάπιονα vocant : et Latinus interpretis verbi ambiguitate deceptus, pro pudico, prudentem transtulit. Si autem laicis imperatur, ut propter orationem abstineant se ab uxorum coitu, quid de episcopo sciendum est, qui quotidie pro suis populique peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas? Relegamus Regnorum libros, et invenimus sacerdotem Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare David et pueris ejus, nisi interrogaret utrum mundi essent pueri a mulieribus (I Reg. xxi); non utique alienis, sed conjugibus; et nisi eos audisset ab heri et nudius tertius vacasse ab opere conjugali, nequaquam panes quos prius negaverat concessisset. Quantum interest inter propositionis panes et corpus Christi? quæ differentia inter umbram et corpora, inter imaginem et veritatem, inter exemplaria futurorum, et ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur? Quomodo itaque mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucri, hospitalitas quoque et benignitas præcipue esse debent in episcopo, et inter cunctos laicos eminentia, sic et castitas propria et, ut ita dixerim, pudicitia sacerdotalis, ut non solum ab opere se

immundo absteineat, sed etiam a jactu oculi ei cogitationis errore mens Christi corpus confectura sit libera. Justus quoque episcopus esse debet et sanctus, ut justitiam in populis, quibus præest, exerceat, reddens unicuique quod meretur, nec accipiat personam in judicio. Inter laici autem et episcopi justitiam hoc interest, quod laicus potest apparere justus in paucis, episcopus vero in tot exercere justitiam potest, quot et subditos habet. Sanctus autem, quod Græce ὁσῖος dicitur, magis id significat, cum ipsa sanctitas est mista pietati, et ad Deum refertur, quem enim nos sanctum, Græci ἅγιον vocant: quem illi ὁσῖον, nos piū in Deum possumus appellare. Sit quoque episcopus et abstiniens: non tantum, ut quidam putant, a libidine et ab uxoris amplexu, sed ab omnibus animi perturbationibus; ne ad iracundiam concitetur, ne illum tristitia dejiciat, ne terror exagitet, ne lætitia immoderata sustollat. Abstinentia autem in fructibus spiritus ab Apostolo memorata est. Et si exigitur ab omnibus, quanto magis ab episcopo? qui patiens et mansuetus debet vitia ferre peccantium, consolari pusillanimes, sustentare infirmos, nulli malum pro malo reddere, sed vincere in bono malum. Ad extremum, obtineat eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, ut quomodo sermo Dei fidelis est, et omni acceptione dignus (I Tim. i), sic et ille talem se præbeat, ut omne quod loquitur fide dignum existimetur, et verba ipsius sint regula veritatis. Potens quoque sit eos, qui sæculi istius turbinihus exagitantur, consolari, et per sanam doctrinam infirma præcepta destruere. Sana autem doctrina dicitur ad distinctionem languidæ infirmæque doctrinæ. Talis quoque sit, ut contradicentes arguat hæreticos sive Judæos, et sæculi istius sapientes. Et superiora quidem quæ in episcopi virtutibus posuit, ad vitam pertinent. Hoc vero, quod ait, « ut potens sit consolari in doctrina sana et contradicentes arguere, » referendum est ad scientiam. Quia si episcopi tantum sancta sit vita, sibi potest prodesse sic vivens. Porro si et doctrina et sermone fuerit eruditus, potest ceteros quoque instruere, et non solum instruere et docere suos, sed et adversarios repercutere, qui nisi refutati fuerint atque convicti, facile queunt simplicium corda pervertere. Hic locus adversus eos facit qui inertia se et otii somnio dantes, putant peccatum esse, si Scripturas legerint; et eos qui in lege Domini meditantur die ac nocte (Psa. i), quasi garulos inutilesque contemnunt: non enim advertunt Apostolum post catalogum conversationis episcopi, etiam doctrinam similiter præcepisse.

« Sunt enim multi et non subditi, vaniloqui, et mentium deceptores: maxime qui de circumlocutione sunt, quibus oportet silentium indici, qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet turpis lucri gratia. » (Ambr.) Multi, inquit, sunt qui obtemperare veritatis doctrinæ nolunt: omnem vero verborum subsequentes vanitatem secuducunt multos. Tales autem sunt hi qui ex circum-

cisione sunt, qui volunt legis doctrinam Christianorum subintroducere dogmati. Unde necesse est ut vehementius arguantur, ut pote contra æquitatem docentes, ita ut ab eorum seductione simplices liberentur. Nec autem possibile est eos aliter a sua separari dementia, qui omne opus expendant, ut verborum suorum vanitate universas domos subvertant, et in deterius deducant: quod maxime illa faciunt ratione, ut cupiditatem pecuniæ expleant, et tali ratione acquirere possint pecunias. (*Hier.*) Qui Ecclesiæ futurus est princeps habeat eloquentiam cum vitæ integritate sociatam, ne opera absque sermone sint tacita, et dicta factis deficientibus erubescant. Maxime cum sint non pauci, sed plures, nec subditi, sed protervi, qui non curent illud Psalmistæ dicere: « Nonne Deo subjecta est anima mea? » (*Psal. Lxi.*) Sed bonam mentium sementem quæ naturaliter habet notitiam Dei, inani persuasione pervertant. Hoc quippe mihi Paulus videtur sensisse, cum dicit, *ἁπλανάται*: non, ut simpliciter Latinus interpret transulit, deceptores, sed mentium deceptores. Et quidem sine Scripturarum auctoritate garrulitas non haberet fidem, nisi viderentur perversam doctrinam etiam divinis testimoniis roborare. Hi sunt de circumcisione Judæi, qui tunc temporis nascentem Christi Ecclesiam subvertere nitentur, et introducere præcepta legalia: de quibus ad Romanos et ad Galatas plenius Paulus exsequitur. Et nos ante paucos menses, tria volumina in Epistolæ ad Galatas explanatione dictavimus. Tales homines doctor Ecclesiæ, cui animæ populorum creditæ sunt, Scripturarum debet ratione superare, et silentium illis testimoniorum pondere imponere: qui non unam aut paucas domos, sed universas cum dominis familiisque subvertunt, docentes de ciborum differentiis, de sabbati jam olim abolitione, de circumcisionis injuria; atque utinam hoc ipsum zelo fidei facerent, ex parte aliqua posset ignosci, dicente Apostolo: « Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundum scientiam (*Rom. x.*) » Verum nunc id faciunt quia Deus est venter ipsorum (*Philip. iii.*), turpis lucri gratia volunt proprios facere discipulos, ut quasi magistri a sectatoribus suis alantur. Possumus autem et aliter interpretari hoc quod dictum est, « turpis lucri gratia, » ut putemus Apostolum communi verbo usum, quo omnes hæretici cum perversa docent, se hominum solent asserere lucratores, cum non lucrum sit, sed perditio, animas interficere deceptorum. Contra qui errantem fratrem suum juxta Evangelium corripuerit, si fuerit ille conversus, lucratus est eum. Quod enim majus lucrum potest esse, aut quid pretiosius, quam si humanam animam quis lucretur? Omnis igitur doctor Ecclesiæ, qui ad Christi fidem recta ratione persuadet, honestus lucrator est: et omnis hæreticus qui quibusdam præstigiis homines fallit et fallitur, loquitur quæ non oportet turpis lucri gratia.

« Dixit quidam ex illis proprius eorum propheta: « Cretenses semper mendaces, malæ bestię, ven-

A « tres pigri. Testimonium hoc verum est. (*Hier.*) » Quantum ad textum sermonis et ad continentiam loci pertinet, hoc quod ait, « Dixit quidam ex illis proprius eorum propheta, » videtur ad eos referri, de quibus superius est locutus, « maxime qui de circumcisione sunt: quos oportet refrenari, qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet turpis lucri gratia, » ut sequatur, « dixit quidam ex illis proprius eorum propheta. » Quia vero in nullo prophetarum, qui apud Judæam vaticinati sunt, hic hexameter versiculus reperitur, videtur mihi dupliciter legendum, ut hoc quod ait: « Dixit quidam ex illis proprius eorum propheta, » cum superioribus copuletur, « Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ decrant corrigas, » et sequatur, « dixit quidam ex illis proprius eorum propheta, » id est, Cretensium. Sed quia multa in medio sunt, et hoc absurdum videtur, et forte nemo recipiat: propterea cum superioribus, quæ magis vicina sunt, aliter aptandum est, ut legamus: « Sunt enim multi et non subditi, vaniloqui et mentium deceptores, maxime autem qui de circumcisione sunt. Quos multos et non subditos, vaniloquos et mentium deceptores, cum his qui de circumcisione sunt, oportet refrenari, qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia. Dixit quidam ex illis proprius eorum propheta; » ut id quod ait, « proprius eorum propheta, » non specialiter ad Judæos, et eos maxime qui de circumcisione sunt, sed ad multos referatur, qui non subditi sunt, et vaniloqui et mentium deceptores, qui utique, quia in Creta erant, Cretenses fuisse credendi sunt. Dicitur autem iste versiculus in Epimenidis Cretensis poetæ oraculis reperiri; quem in præsentiarum sive alludens prophetam vocavit, quod scilicet tales Christiani, tales mereantur habere prophetas, quomodo et prophetæ erant Baal, et propheta confusionis, et alii offensionum, et quoscunque vitiosos prophetas, scriptura commemorat. Sive vere, quia de oraculis scripserit atque responsis, quæ et ipsa futura pronuntiant, et ea quæ ventura sunt multo ante prædicant. Denique ipse liber Oraculorum titulo prænotatur: quem quia videbatur divinum aliquid repromittere, propterea Apostolum arbitrator inspexisse, ut videret quid gentilium divinatio polliceretur: et in tempore abusus esse versiculo, scribentem ad Titum qui erat Cretæ: ut falsos Cretensium doctores proprio insulæ auctore contereret. Hoc autem Paulus non solum in hoc loco, sed etiam in aliis fecisse deprehenditur. In Actibus quippe apostolorum, cum concionaretur ad populum, et in Areopago, quæ est curia Atheniensium, disputaret, inter cætera ait: « Sicut et quidam de vestris poetis dixerunt: Ipsius enim et genus sumus (*Act. xvii.*) » Quod hemistichium in Phænomenis Arati legitur, quem Cicero in Latinum sermonem transtulit, et Germanicus Cæsar et nuper Avienus et multi, quos enumerare perlongum est. Ad Corinthios quoque, qui et ipsi Attica facundia expositi, et propter loco-

rum viciniam Atheniensium sapore conditi sunt, de Menandri comœdia versum sumpsit iambicum: « Corrumpunt mores bonos colloquia mala (I Cor. xv.) » Nec mirum si pro opportunitate temporis gentilium poetarum versibus abutatur, cum etiam de inscriptione aræ aliqua commutans ad Athenienses locutus sit: « Pertransiens enim, inquit, et contemplant sculpturas vestras, inveni et aram in qua scriptum est: IGNOTO DEO. Quod itaque ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. » Inscriptio autem aræ, non ita erat ut Paulus asseruit, « Ignoto Deo, » sed ita: « Diis Asiæ, et Europæ, et Africæ, diis ignotis et peregrinis. » Verum quia Paulus non pluribus diis indigebat ignotis, sed uno tantum ignoto Deo, singulari verbo usus est, ut doceret illum suum esse Deum quem Athenienses in aræ titulo prænotassent: et recte eum scientes colere deberent, quem ignorantes venerabantur, et nescire non poterant. Hoc autem Paulus faciebat raro, et ut loci potius quam ostentationis opportunitas exigebat: in morem apium, quæ de diversis floribus solent mella componere, et favorum cellulas coaptare. Sunt qui putent hunc versum de Callimacho Cyrenensi poeta sumptum, et aliqua ex parte non errant. Si quidem et ipse in laudibus Jovis adversum Cretenses scriptitans, qui sepulcrum ejus se ostendere gloriabantur, ait: « Cretenses semper mendaces, qui et sepulcrum ejus sacrilega mente fabricati sunt. » Verum, ut supra diximus, integer versus de Epimenide poeta ab Apostolo sumptus est et ejus Callimachus in suo poemate est usus exordio. Sive vulgare proverbium, quo Cretenses fallaces appellabantur, sine furto alieni operis in metrum retulit. Putant quidam Apostolum reprehendendum, quod imprudenter lapsus sit; et dum falsos doctores arguit, illum versiculum comprobavit: quod propterea Cretenses dicuntur esse fallaces, quod Jovis sepulcrum inane construxerint. Si enim, loquitur Epimenides sive Callimachus, propterea Cretenses fallaces et malas bestias arguunt, et ventres pigros, quod divina non sentiant, et Jovem qui regnet in cœlo in sua insula fingant sepulcrum, et hoc quod illi dixerunt, verum esse Apostoli sententia comprobatur, sequitur Jovem non mortuum esse, sed vivum. Imperite igitur Paulus idololatriæ destructor, dum adversum perversos doctores agit, Deos quos impugnabat asseruit. Quibus breviter respondendum est, sicut in eo quod ait: « Corruptum mores bonos colloquia mala. » Et in illo, « Ipsius enim et genus sumus, » non statim totam Menandri comœdiam, et Arati librum probavit, sed opportunitate versiculi abusus est, ita et in præsentis loco, non totum opus Callimachi sive Epimenidis, quorum alter laudes Jovis canit, alter de Oraculis scriptitat, per unum versiculum confirmavit, sed Cretenses tantum mendaces vitio gentis increpavit; non ob illam opinionem qua sunt arguti a poetis, sed ob ingentiam mentiendi facilitatem de proprio eos gentis auctore confutans. Denique ut sciamus Apostolum non fortuito, ut illi arbitrantur, sed conside-

rate et circumspecte, et ex omni parte se protegentem adversum Cretenses locutum, « Testimonium, inquit, hoc verum est, » non totum carmen de quo testimonium sumptum est, non universum opus, sed tantum hoc testimonium, hic versiculus, quo mendaces vocantur. Et utique qui in una tantum poematis parte consensit, cætera confutasse credendus est. Quomodo autem vel Cretenses mendaces, et stulti Galatæ vel dura cervice Israel, vel unaqueque provincia proprio vitio denotetur, in Epistola Pauli ad Galatas disseruimus. Et quia nihil amplius est quod hic possimus afferre, illo contenti sumus, (Ambr.) « Hoc, inquit, testimonium verum est: » hoc est, verum est illud de Cretensibus dictum ab aliquo qui apud illos dudum magnus esse æstimabatur. Hoc idem assero, inquit, et ego de ipsis, eo quod dogmate veritatis nullam expendant sollicitudinem, sed e contrario intendunt mendaciam eorum qui ex circumcisione sunt, qui nihil verum docere eos admittunt. Quid ergo fieri debeat, quia tales sunt illi?

« Ob quam causam argue eos vehementer, ut « sani sint in fide, non intendentes Judaicis fabulis, « et mandatis hominum, qui aversi sunt a veritate. » Vehementer arguere eos præcepit, ut in fide sana persistent, ne ab illis seducantur, qui fabulas quasdam et deliramenta referunt composita, docentes eos legem servare, quod mandatum hominum est eorum qui veritati minime intendunt, et legem nolunt per Dei cessare sententiam. (Hier.) Quamobrem increpa, ait, illos acriter: mendaces quippe sunt et malæ bestiæ, et ventres pigri, qui falsa persuadent, qui ferarum ritu sanguinem sitiunt deceptorum, et non cum silentio operantes, suum panem manducant. « Quorum Deus venter est, et gloria in confusione eorum. » Increpa, ut sani sint in fide. De qua fidei sanitate et in consequentibus loquitur: Senes sobrios esse, honestos, pudicos, sanos in fide et charitate, et patientia. Ad quam fidei similitudinem, doctrinæ quoque sanitas appellatur: « erit enim tempus quando sanæ doctrinæ non acquiescent. » Sunt et sermones sanitatis, de quibus ad Timotheum in prima Epistola loquitur: « Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ (I Tim. vi.) » Hoc est, si quis post adventum Christi conciditur, et non circumciditur, Judaicis servit fabulis, et mandatis hominum adversantium veritati. Non enim qui in manifesto Judæus est, sed qui in occulto, et circumcisio cordis in spiritu, non littera. Si quis pascha agit, non in azymis sinceritatis et veritatis (I Cor. v), ut exterminet ex anima sua omne vetus fermentum maliitæ et nequitæ, iste attendit fabulas, et umbras sequitur, veritate neglecta. Si quis non resurgens cum Christo, nec quærens ea quæ sursum sunt, sed quæ deorsum, dicit: Ne tetigeris, ne gustaveris, ne atrectaveris quæ sunt in corruptione (Coloss. iii), ipso usu secundum præcepta et doctrinas hominum, iste sequitur justitias non bonas, et præcepta non bona.

Ubi autem est veritas et lex spiritualis, ibi justificationes bonæ, et præcepta sunt optima : quæ qui fecerit, vivet in eis (*Exech. xx*).

« Omnia munda mundis, coinquinatis autem et non fidelibus nihil mundum, sed polluta est eorum et mens, et conscientia. » (Amb.) Eo quod erga escarum insumptionem scrupulose agere videbantur, e quibus juxta legis dudum latæ tenorem alia quidem debebantur insumi, alia vero repellere; illa, inquit, quæ ad escam facta sunt, nihil in se immundum habent, si tamen quis cum munda conscientia velit ea insumere; si quis vero per suam incredulitatem habet conscientiam coinquinatam, nihil mundum esse poterit illi, qui talis est. Nocet autem similiter ex omnibus illis sua perfidia. (*Hier.*) Adventu Christi purgata sunt omnia : quæ ille mundavit, nos communicare non possumus. Sed considerandum ne ista tractantes occasionem illi hæresi demus, quæ juxta Apocalypsin et ipsum quoque Apostolum Paulum scribentem ad Corinthios, putat de idolothytis esse vescendum : quia omnia munda sunt mundis. Nunc enim Apostolo non fuit propositum de his quæ immolantur dæmonibus disputare, sed adversum Judæos, qui secundum legis abolitæ disciplinam quædam munda, quædam arbitrabantur immunda. Non enim, inquit, possumus mensæ Domini participare, et mensæ dæmoniorum : nec valeamus simul bibere de calice Domini, et calice dæmoniorum. » In nobis itaque est vel munda comedere vel immunda. Si enim mundi sumus, munda nobis est creatura. Sin autem immundi et infideles, fiunt nobis universa communia, sive per inhabitantem in cordibus nostris hæresin, sive per conscientiam delictorum. Porro si conscientia nostra nos non reprehenderit, et habuerimus fiducia pietatis ad Dominum, orabimus spiritu, orabimus et mente; psallemus spiritu, psallemus et mente (*I Cor. xiv*), et procul erimus ab his de quibus nunc scribitur : « Polluta est eorum et mens, et conscientia. » — « Deum confitentur se nosse, factis autem negant, execrabilia et inobedientes, et ad omne opus bonum reprobi. » Hi quorum polluta est mens et conscientia, Deum nosse se confitentur, factis autem negant, secundum illud quod in Isaia dicitur : « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (*Isa xxix; Matth. xv*). » Quomodo igitur labiis quis honorat et corde procul recedit, ita Deum sermone quis confitens, operibus negat. (*Ambr.*) Negant, inquit, operum ejus cognitionem, dum legibus ejus nolunt obtemperare, neque aliquid de illis quæ conveniunt agere. (*Hier.*) Negans autem operibus Deum, confessione simulata recte execrabilis et profanus est : et nulla veritatis ratione persuasus, inobediens et incredulus appellatur. Unde evenit ut ad omne opus bonum reprobis sit : quod scilicet etiam ea quæ naturali bonitate superatus forte bona fecerit, non sint bona, dum mentis perversitate sunt reproba. Æstimant quidem in eo tantum Deum negari, si in persecutione quis a gentibus comprehensus, se renuerit Christianum.

Sed ecce Apostolus omnibus quæ perversa sunt factis Deum asserit denegari. Christus sapientia est, justitia, veritas, sanctitas, fortitudo. Negatur per insipientiam sapientia, per iniquitatem justitia, per mendacium veritas, per turpitudinem sanctitas, per imbecillitatem animi fortitudo. Et quotiescunquo vincimur vitiis atque peccatis, toties Deum negamus; et econtrario quoties bene quid agimus, Deum confitemur. Nec arbitrandum est in die iudicii illos tantum a Dei Filio denegandos, qui in martyrio Christum negarunt : sed per omnia opera, sermones, cogitationes, Christus, vel negatus negat, vel confessus confitetur. De hac puto confessione et discipulis præcipit dicens : « Eritis mihi testes in Hierusalem, et in omni Judæa, et Samaria, et usque ad extremum terræ (*Act. i*) ; » ut in omnibus bonis operibus atque sermonibus mens Christo dedita ipsi confiteatur. Est et quædam laudanda negatio, de qua et ipse Apostolus ait (*Tit. ii*) : « Ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, caste et juste et pie vivamus in hoc sæculo exspectantes beatam spem e. adventum salvatoris nostri Dei. » Quam negationem qui negaverit, et sequi voluerit Salvatorem loquentem : « Quicumque voluerit venire ad me, abneget semetipsum (*Matth. xvi*), » exutus vetorem hominem cum operibus ejus, et indutus novum, sequetur Dominum suum (*Ephes. iv*). Quomodo autem quis se abneget contemplandum est. Pudicus fornicatorem quod prius fuerat negat, sapiens imprudentem, justus injustum, fortis infirmum; et, ut in commune de omnibus loquar, toties nos negamus, quoties vitia priora calcantes desinimus esse quod fuimus, et incipimus esse quod ante non fuimus.

CAPUT II.

Titus instruitur ad informandum senes, juvenes et servos.

« Tu vero loquere quæ decet sanam doctrinam. » (*Hier.*) Aliud est sanam doctrinam loqui, aliud ea quæ sanæ conveniunt docere doctrinæ : quia in altero simplex tantum institutio est, in altero cum eo quod doceas, vitæ quoque correctio est. « Qui enim solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum (*Matth. v*). » Legimus Salvatorem præcipientem discipulis non solum in meditatione Scripturarum eos laborare debere, ut quæ scripta sunt replicent, et condant in memoriæ thesauro, sed prius faciant quæ præcepta sunt : « Quicumque vero fecerit et docuerit, ille vocabitur magnus in regno cælorum (*Ibid.*). » Nisi enim supergressa fuerit nostra justitia Scribarum justitiam et Phariseorum, non possumus ingredi regna cælorum. Qui supra Mosi cathedram sedentes, dicunt et non faciunt, et alligant onera importabilia, quæ cervicibus hominum imponunt, et ipsi minimo digito ea nolunt contingere (*Matth. xxiii*). Hoc igitur nunc Apostolus Titum filium in Christo et discipulum suum docet, ut ea loquatur quæ sanæ conveniant doctrinæ, quia tunc doctrinæ sit sanitas, cum doctoris doctrina pariter et vita

consentiunt. « Senes sobrios esse, honestos, pudicos, sanos in fide, et charitate, et patientia. » (Ambr.) Deest, doce. Vult enim dicere : seniores doce, ut dicat eos qui in Ecclesia antiquioris sunt ætatis, ita ut sobrii sint et erga illa sint solliciti, quæ fieri conveniunt pudicitia simul et castitati. Sanos in fide et charitate, secundum illam firmitatem quam omnes habere oportet. (Hier.) Generaliter Tito ante præcipiens quid ipse loqui deberet ad cunctos, in eo quod ait : « Tu vero loquere quæ decet sanam doctrinam, » nunc per singulas species quid unamquamque ætatem deceat, exponit. Primum senibus viris convenientia, deinde anus quid deceat ; tertio, quæ adolescentibus apta sint, tam maribus videlicet, quam feminis ; licet in præcepto mulierum vetularum de adolescentibus feminis mandata subjecerit, ut non tam ipse doceret adolescentulas, quam quid a vetulis docerentur exponeret ; ultimo de servis et per singulas ætates et conditiones sic decenter præcepta constituit, ut sermo ejus vitæ morumque sit regula. Senes igitur vult sobrios esse sive vigilantes, quia *νηφάλιοι* apud Græcos utrumque sonat ; honestos, ut ætatis gravitatem irorum gravitas decoræt ; pudicos, ne in aliena ætate luxuriæt, ne jam frigidus ad libidinem sanguine, exemplo sint adolescentibus ad ruinam ; sanos in fide, de qua fidei sanitate supra diximus. Sanos autem non tantum in fide, verum etiam « in charitate, et in patientia, » ut cum primam fidei habuerint sanitatem, audiant a Salvatore : « Fides tua te salvum fecit (Matth. ix). » Calida quippe est charitas in his qui fervent spiritu : frigans autem et glacialis et gehenna in his qui flatus aquilonis durissimos susceperunt. « Ab aquilone enim exardescunt mala super omnes inhabitantes terram (Jer. i). » De hoc frigore charitatis et Ammon in sorore sua Thamar obriguerat (II Reg. xiii). Timendum ergo ne forte et nos hac infirmitate charitatis aliquando superemur. Nunquam enim evenit, ut primum a nobis in virginem, sive in quamlibet feminam sit sancta dilectio : et cum mollita mens fuerit in affectus, paulatim sanitas charitatis languore pallescat, et infirmari incipiat, ut ad extremam mortem diligentem ferat. Unde et Apostolus caute et prudenter Timotheo præcipit, ut exhortetur adolescentulas in omni castitate. Omnis autem castitas in carne, et spiritu, et anima est ; nescandalizetur oculus ; ne in pulchritudine vultus feminæ hærentes pendeamus ; ne inutilia audire verba delectet ; ne ad simulatos sermones mens prius dura marcescat. Caveant ergo, ut diximus, tam juvenes quam senes, tam adolescentulæ quam vetulæ, et omni diligentia custodiant cor suum, ne per sanitatem dilectionis morbus charitatis introeat, et per amorem sanctum non fiat sancta dilectio, quæ illos pertrahat ad gehennam. Qui sanus est in fide, qui sanus in charitate, sanus quoque sit in patientia, et

abus onusta navis est, in tempestate serventur, et perflantibus hinc inde ventis absque naufragio ea quæ bene parta sunt liberentur : « Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x et xiv). »

« Anus similiter in habitu sancto, non incentricas non vino multo servientes, bene docentes, ut ad castitatem erudiant : adolescentulas, ut ament viros suos, ut ament filios, pudicas, castas, habentes curam domus, benignas, subditas viris suis, ut verbum Dei non blasphemetur. » (Ambr.) Anus autem illas dicit, quæ ætate sunt provecæ, sicuti et de senioribus superius dixit ; non, sicut quidam errant in Ecclesia, ut mulieres, quæ provecæ sunt ætate, ad instar virorum, presbyterii officium sortirentur : hoc enim instruit dum dicit, « similiter ; » vult enim dicere ut et mulieres, quæ ætate sunt provecæ, habitu sint decenti ornatae, id est, ut erga reverentiam et reverendum sint provecæ, nec vino intendant multo, aut ebrietati. Sed nec istorum verba ad illos, nec illorum deferant ad istos. Bona docentes, quæ non modo diligentiam poterint adhibere bonitati, sed et docere illa quæ sunt optima. (Hier.) Tametsi apostolus Petrus præceperit ut viri uxoribus suis tanquam infirmiori vasculo honorem tribuant (I Petr. iii), non tamen arbitrandum est, quod uxor quæ corporis vasculum habet infirmum, statim et animo cadat. Unde nunc præcipitur eis, ut in ipsis quoque illud Apostoli compleatur : « Virtus in infirmitate perficitur (II Cor. xii), » et dicitur, ut et omnia habeant, quæ senibus viris sunt præcepta communiter, in eo scilicet quod ait, « anus similiter, » hoc est, ita ut viri senes, in omnibus sobriæ, honestæ, pudicæ, sanæ in fide et charitate et patientia ; et pro sexu suo hoc habeant proprium, ut sint in habitu sancto, sive ut melius legitur in Græco *ἐν κατωστίματι ἰσοπροσπειε*, ut ipse quoque earum incessus, et motus, vultus, sermo, silentium, quamdam sacri decoris præferant dignitatem. Et quia hoc genus mulierularum solet esse garrulum, juxta illud (I Tim. v) : « Simul autem et otiosæ, discunt circumire domos, non solum autem otiosæ sed et verbosæ et curiosæ, loquentes quæ non oportet ; » propterea eas vult esse non incentricas, id est, non accusatrices, non tales quæ, ut aliis placeant, de aliis detrahant. Aut certe quia ipsæ adolescenti in jam transgressæ sunt, de adolescentularum ætatibus disputent, et dicant : Illa sic ornatur, illa sic comitur, sic illa procedit, amat illum, amatur ab illo : cum etiam si hæc vera sint, non tam apud ceteros debeant accusare, quam ipsam secreta Christi charitate corripere, et magis docere ne faciat, quam in publico accusare quod fecerit. Solent hæc ætates, quia corporis fringere luxuria (licet sint plurimæ, quæ nec canos suos erubescant, et ante gregem nepotum trementes virgunculæ componantur), vino se dedere pro libidine ; et cum inter pocula sibi prudentes visæ fuerint et facundæ, nitorum quasi austeritatem assumere, loquentes hoc quod sibi videntur esse, et non recordantes illud

quod tuerunt : et a vini ergo nimio potu anus prohibeantur, quoniam quod in adolescentibus libido, hoc in senibus ebrietas est. Aut quomodo potest docere anus adolescentulas castitatem, cum si ebrietatem vetulæ mulieris adolescentula fuerit imitata, pudica esse non possit? Signanter autem et expresse ait : « Non vino multo servientes. » Servitus enim quædam est et extrema conditio, vino sensus hominis occupari, et non suum esse, sed vini. Quia igitur docuit quales primo anus esse deberent, et post illa quæ cum senibus viris habent communia, etiam propria earum exposuit, ut honesto et sancto habitu et omni decore sint plenæ : nec accusatrices, nec aliis detrahentes, nec vino sensibus occupatis. Nunc consequenter doctrinæ eis frena permittit, ut cum tales fuerint, docendi habeant libertatem, ut scilicet doceant ea quæ bona sunt. Licet enim alio loco dixerit, « docere autem mulieribus non permitto, » sic intelligendum est, ut in viros illis sit doctrina sublata. Cæterum adolescentulas doceant quasi filias suas. Primum castitatem, quia adversus hanc magis in ætate florenti pugnat inimicus, et virtus ejus omnis contra feminas in umbilico ventris est. Deinde, ut ament viros suos, diligant filios. Quæ doctrina est amare viros, cum hoc non in eloquio docentis, sed in corde amanti sit constitutum? Vult eas amare viros suos caste; vult inter virum et mulierem esse pudicam dilectionem, ut cum pudore et verecundia, et quasi necessitate sexus, reddat potius debitum viro quam ipsa exigat ab eo, et opera liberorum ante oculos Dei et angelorum perpetrare se credat : ita nec illa erubescet etiam secretum cubile, noctis tenebras, et clausum cubiculum suum, cum omnia patere Dei oculis cogitarit. Filios autem ita diligunt, si eos in Dei erudiant disciplinam. Cæterum nolle eos contristare docendo quæ bona sunt, et libertatem tribuere peccati, non est amare filios, sed odisse. Erudiantur quoque adolescentule, ut domus habeant diligentiam. Et quia poterat evenire ut diligentia domus cum austeritate regeretur, et per hoc Apostoli præceptum severior matrona fieret in servulos, ideo copulavit, « benignas, » ut tunc se crederet mariti bene domum regere, si hoc benignitate impetraret a servulis, non terrore. Nec non et « subditas viris suis » ait, ne forte divitiis et nobilitate perflatæ, Dei sententiæ non meminerint, per quam sub-

jectæ sunt viris. Ait quippe ad mulierem : « Ad virum tuum conversio tua, et ipse tui dominabitur (Gen. iii). » In quo Scripturæ sanctæ consideranda prudentia est, quia non viro hoc Dominus fuerit locutus et dixerit, Dominaberis uxori tuæ : sed ipsi mulieri, ut illi præmium relinqueret obsequiæ, dum in potestate ejus est, si Dei velit obedire præceptis, servire viro, et marito esse subjecta, ut quodammodo esset libera servitus et dilectione plena, ideo serviens est viro, dum eum metuit offendere. Et enim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Et cum caput mulieris vir sit, caput autem viri Christus, quæcunque uxor non

A subijcitur viro suo, hoc est capiti suo, ejusdem criminis rea est, cujus et vir si non subijciatur Christo capiti suo. Verbum autem Domini blasphematur, vel dum contemnitur Dei prima sententia, et pro nihilo ducitur : vel Christi infamatur Evangelium, dum contra legem fidemque naturæ, ea quæ Christiana est, et ex Dei lege subjecta, viro imperare desiderat, cum etiam gentiles feminæ viris suis serviant communi lege naturæ.

« Juvenes similiter exhortare ut pudici sint in omnibus : teipsum exemplum præbe honorum operum, in doctrina, in integritate, et castitate, in sermone sano et irreprehensibili ut qui ex adverso est, revereatur, nihil habens de nobis dicere mali. » (Ambr.) Sicut enim de illis dicens instruxit quales esse adolescentulæ mulieres debeant, optime adjecit et de juvenibus dicens, « similiter, » hoc est et viros juvenes edoce, ut sobrietati et pudicitiae studeant. Et quoniam memoratus est omnium seniorum et juvenum, sive virorum, sive mulierum, consequenter adjecit : « Ad omnia teipsum præbens exemplum honorum operum, in doctrina tene incorruptibilitatem, verbum sanum, irreprehensibile, ut is, qui ex adverso est, erubescat, nihil habens de nobis dicere pravum. » In omnibus, inquit, bonis operibus de quibus alios doces, teipsum formam præbe : omnem castitatem ipsis ostendens operibus, et omne quidquid bonum est, et ab omni reprehensione est alienum enarra, ita ut vita nostra adversarios erubescere faceret, dum nihil de nobis possint dicere pravum. (Hier.) Sicut in eo quod supra præceperat dicens, « Anus similiter in habitu sancto, » similitudinem anum dixeramus ad senes esse referendam : ita nunc in eo quod intulit : « Juvenes similiter hortare, ut pudici sint, » similitudinem juvenum ad anus, et per anus ad senes arbitramur aptandam : ut senum habeant sobrietatem, et honesti sint, et pudici, et sani, in fide et charitate, et patientia. Annum autem in habitu sanctitate, ut non sint accusatores, non vino multo servientes, bene docentes, et cætera. Proprium autem adolescentulorum hoc posuit, ut pudici sint in omnibus, tam scilicet mente, quam corpore; tam opere, quam cogitatione : ut nulla sit in adolescente suspicio turpitudinis. Et licet quidam de latinis ita æstiment legendum : « Juvenes similiter hortare, ut pudici sint, » et postea inferant « in omnibus teipsum formam præbens bonorum operum; » tamen sciamus « in omnibus » ad superiora esse referendum, id est, « hortare ut pudici sint in omnibus. » Sciendum quoque hoc quod continentia non solum in carnis opere et in animi concupiscentia, sed in omnibus rebus necessaria sit, ne honores indebitos appetamus, ne accendamus avaritia, ne ulla passione superemur. « Teipsum, inquit, formam præbens bonorum operum. » Nihil prodest aliquem exercitatum esse in dicendo, et ad loquendum trivisse linguam, nisi plus exemplo docuerit quam verbo. Denique qui impudicus est, quamvis disertus sit, si ad castitatem audientes cohortetur, sermo ejus infirmus

est, et auctoritatem non habet cohortandi. Et e contrario, quamvis sit rusticanus et tardus ad loquendum, si castus fuerit, exemplo suo homines potest ad vitæ similitudinem impellere. Quod autem ait, « in incorruptione, » sic accipiendum, quod incorruptio proprie virginitatem sonet. Denique qui virgines sunt, vulgo incorrupti appellari solent; et qui virgines esse desierint, corrupti nominantur; et dicimus: Illa quæ fuit quondam virgo, corrupta est. Unde et Titum æstimo, priusquam carnis opere occuparetur, Evangelio credentem accepisse baptismum, et virginem permansisse, et nunc ab Apostolo ut in incorruptione formam sui præbeat commoneri: quam quidem incorruptionem in Timotheo non videmus. Nam cum ei diceret: « Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed forma esto fidelium in sermone, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate: » de incorruptione tacuit, et tantum posuit castitatem. Castitas autem et in cœlibatu absque virginitate intelligi potest; nisi forte castitatem accipiamus in mente, incorruptionem vero in corpore, juxta illud quod alibi in virginis definitione scribitur. « Ut sit sancta corpore et spiritu. » Et ipse nunc consequenter adjunxit in doctrina, in incorruptione, in pudicitia. Possumus et incorruptionem et pudicitiam, etiam in doctrinæ integritate interpretari, nisi quod specialiter sequitur, « sermone sano et irreprehensibili, » proprium haberet super doctrinæ institutione præceptum. Quod autem ait, « sermone irreprehensibili, » non quod ullus tantæ facundia et prudentiæ sit, ut a nemine reprehendatur (reprehenduntur quippe et apostoli et evangelistæ ab hæreticis et gentibus), sed quod nihil dignum reprehensione dicat, aut faciat, licet adversarii sint ad reprehendum parati. Et quia sunt multi non subditi, vaniloqui et mentium deceptores, qui oderunt in portis arguentem, et sermonem sanctum abominantur, propterea exemplum nos in omnibus præbeamus in doctrina, in integritate, in pudicitia, in sermone sano et irreprehensibili, ut adversarii vitæ et doctrinæ nostræ sanitate perterriti, non audeant accusare, hoc est, nihil versimile in accusatione confingere. Et revera usque hodie videmus nonnullos in Ecclesiis, quanquam hæc rara avis sit, tantæ gravitatis continentiaque esse, ut etiam ab adversariis habeant testimonium, et dicatur: Magnus vir ille, et sanctæ conversationis et probis moribus, nisi esset hæreticus. Nemo est enim tam immoderatæ impudentiæ, ut solis radios possit accusare tenebrosos, et clarum lumen caligine noctis offundere. Unde et Apostolus hæc eadem præcavens ait (*II Cor. xi*): « Ut auferam occasionem his qui volunt occasionem. » Potest autem is qui ex adverso est, et diabolus intelligi, qui accusator est fratrum nostrorum, ut Joannes evangelista prædicat: qui cum nihil habuerit mali quod nobis objiciat, erubescit, et criminator non poterit criminari. Diabolus autem in latina lingua criminatorem sonat.

« Servi dominis suis subditi sint in omnibus, « sint placentes, non contradicentes, non furantes, sed

A « omnem fidem ostendentes bonam, ut doctrinam « Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus. » (*Ambr.*) Servos suis dominis subditos esse docet etiam hoc in loco. « Doce in omnibus » dicit, si hoc dominis libitum fuerit. Quod etiam in subsequentibus evidentius, « in omnibus, » dicit, quæ ad solum pertinent obsequium, nec autem ut ad impietatem vertantur publicavit dicens. Non contradicentes, non fraudantes, ita ut non spernant præcepta dominorum suorum, neque fraudem aliquam dominis suis inferant, aut aliquid eorum furentur: sed fidem omnem ostendentes bonam, ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus. Doce, inquit, eos ut omnem fidem suis exhibeant dominis. Sic enim Dei doctrina mirabilis videbitur, eo quod et servos tales erga dominos exhibeat suos. (*Hier.*) Quoniam Dominus et Salvator noster qui in Evangelio ait: « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (*Matth. xi*), » nullam conditionem, ætatem, sexum, a beatitudine arbitratur alienum, propterea nunc Apostolus et servis præcepta constituit, scilicet ut parti Ecclesiæ membrisque corporis Christi. Et quomodo superius, senes, anus, adolescentulas, juvenes, quid Titus erudire deberet, edocuit: ita nunc servis apta præcepta constituit. Primum ut subditi sint dominis suis in omnibus. In his autem omnibus quæ non sunt contraria Deo; ut si dominus ea jubet quæ non sint adversa Scripturis sanctis, subjiciatur servus domino. Sin vero contraria præcipit, magis obedire debet spiritus quam corporis domino. Diligenter attendite quomodo congrua personis præcepta decernat. « Servi, inquit, dominis suis subditi sint in omnibus. » In alio loco de filiis disputans ait: « Filii, obedite parentibus (*Coloss. iii*). » Filios quippe decet parentibus obedire; servos vero imperanti domino esse subjectos. Sed quomodo pauper iuxta mensuram suam salvari potest; et mulier in sexus infirmitate a regno Dei non excluditur, et omnis conditio secundum ordinem suum, beatitudinem capere potest: ita et servi complacent sibi quod servi sint: et non idcirco putent Deo se servire non posse, quia subjecti sint hominibus: sed in eo magis placere voluntati Dei, si et dominis suis subditi fuerint in omnibus, et complacuerint sibi in conditione sua; et quod deinceps Apostolus præcipit exsequantur, ut non sint contradicentes, non furantes. Vel maximum servorum vitium est dominis contradicere, et cum aliquid jusserint, secum mussitare. Itaque Titum commonet, ut per doctrinam sanam ab his qui Christiani servi sunt, istiusmodi auferat passionem. Si enim quæ dominus imperat, necesse habet servus implere, cur hoc ipsum non cum bona faciat voluntate; sed et dominum offendant, et tamen faciat quod jubetur; maxime cum et Deus ad eam quæ contradictionis offensus sit? Et in alio loco de murmurante populo loquitur: « Desinat a me murmuratio eorum, et non morientur (*Num. xx*). » Post contradictionem et aliud servorum vitium doctrina Christi corrigat, « ne fures sint. » Fur autem non solum in majoribus, sed

et in minoribus judicatur. Non enim id quod furto ablatum est, sed mens furantis attenditur. Quomodo in fornicatione et adulterio, non idcirco diversa sit fornicatio aut adulterium, si pulchra, vel dives, deformis, aut pauper sit meretrix vel adultera: sed qualiscunque illa fuerit, una est fornicatio vel adulterium: ita et in furto, quantumcunque servus abstulerit, facti crimen incurrit. Sint itaque servi subditi dominis suis in omnibus, sint complacentes conditioni suæ, ut non ferant aspere servitute[m], non contradicant dominis, non furentur; et post hæc in omnibus fidem bonam ostendant, ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus. Si enim apud carnales dominos in minimo fideles fuerint, incipient eis apud Deum majora committi: ornat autem doctrinam domini, qui ea quæ conditioni suæ apta sunt, facit. Ut e diverso confundit eam, qui non est subjectus in omnibus, cui conditio sua displicet, qui contradictor atque fraudator, in nullo fidem bonam ostendit. Quomodo enim potest fidelis esse in substantia Dei, qui carnali domino fidem exhibere non potuit?

« Apparuit autem gratia Dei Salvatoris omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie, juste, et pie vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi: qui dedit semetipsum pro nobis, ut eriperet nos ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, æmulatorem honorum operum. » (*Ambr.*) Talis, inquit, est nunc gratia, quæ per Christum apparuit, quæ omnibus est discenda; ut impietatem et pravitatem, cupiditatem et injustitiam, fugientes vitam præsentem transigamus et pudicam et castam vitam nostram per omnia demonstremus: ita ut statim futurum quem exspectamus, prout potest, nunc informati imitari videamur, quando exspectamus Deum et communem nostrum Salvatorem Christum, qui apparebit in communi omnibus nobis beneficia præstans; quia ob hanc ipsam causam pro nobis pati maluit, ut nos ab omni eriperet pravitate, et proprium sibi populum acquireret, qui bonis semper sit operibus præditus. (*Hier.*) Post catalogum doctrinæ ad Titum, quid senes, quid anus, quid adolescentulas et juvenes, quid ad extremum servos erudire deberet, recte nunc intulit: « Illuxit enim gratia Dei Salvatoris omnibus hominibus. » Non est enim aliqua differentia liberi et servi, Græci et Barbari, circumcisi et habentis præputium, mulieris et viri: sed cuncti in Christo unum sumus, universi ad Dei regnum vocamur, omnes post offensam Patri nostro reconciliandi sumus; non per merita nostra, sed per gratiam Salvatoris, vel quod Dei Patris vivens, et subsistens gratia ipse sit Christus, vel quod Christi Dei Salvatoris hæc sit gratia, et non nostro merito salvati simus, secundum illud quod in alio loco dicitur: « Pro nihilo salvabis eos (*Psal. LV.*); quæ gratia omnibus hominibus ideo illuxit, et ut erudiret nos abnegantes impietatem et sæcularia desideria, pudice et juste et pie vivere in hoc sæculo. »

PATR. CXII.

A Quid sit autem abnegare impietatem, et sæcularia desideria, ex eo quod supra exposuimus, et Deum contentur se scire, factis autem negant (*Tit. 1.*), intelligi posse confido; et per contraria intelligi contraria. Sæcularia igitur desideria sunt, quæ a mundi istius principe suggeruntur, et cum sint sæculi, cum sæculi hujus nube pertranseunt: nos autem cum pudice et juste, nec corpore scilicet nec mente peccantes, vixerimus in Christo, pie quoque vivemus in hoc sæculo: quæ pietas exspectat beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Sicut enim impietas reformidat adventum magni Dei, ita segura de opere suo et de fide illum pietas præstolatur. Ubi est serpens Arius, ubi Eunomius coluber? Magnus Deus Jesus Christus Salvator dicitur, non primogenitus omnis creaturæ, non Verbum Dei et sapientia, sed Jesus Christus, et quæ vocabula assumpti hominis sunt. Neque vero alium Jesum Christum, alium Verbum dicimus, ut nova hæresis calumniatur, sed eundem et ante sæcula, et post sæcula, et ante mundum, et post Mariam, imo ex Maria, magnum Deum appellamus Salvatorem nostrum Jesum Christum, qui dedit seipsum pro nobis, ut pretioso sanguine suo nos redimeret ab omni iniquitate et mundaret sibi populum *παιούσιον*, (ita quippe habetur in Græco) et honorum operum faceret [æmulatorem]. Recte igitur Christus Jesus, magnus Deus noster atque Salvator, redemit nos sanguine suo, ut sibi Christianum populum peculiarem faceret, qui peculiaris esse tunc posset, si honorum operum æmulator existeret. Unde et illud quod in Evangelio secundum Latinos interpretes scriptum est: « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, » melius in Græco habetur « panem nostrum *ἐπιούσιον*, » id est præcipuum, egregium, peculiarem, eum videlicet, qui de cælo descendens ait: « Ego sum panis qui de cælo descendi (*Joan. vi.*) » Absit quippe ut nos qui in crastinum cogitare prohibemur, de pane isto qui post paululum concoquendus et abjiciendus est in secessum, in prece Dominica rogare jubeamur. Nec multum differt inter *ἐπιούσιον* et *παιούσιον*: præpositio enim tantummodo est mutata, non verbum. Quidam *ἐπιούσιον* æstimant in oratione Dominica, panem dictum, quod super omnes *οὐσίας* sit, hoc est super universas substantias; quod si accipitur, non multum ab eo sensu differt, quem exposuimus: quidquid enim egregium est et præcipuum, extra omnia est et super omnia.

« Hæc loquere et exhortare, et increpa cum omni imperio. » (*Hier.*) Tria posuit et loquere, exhortare, increpa: et quidem in eo quod ait « loquere » ad doctrinam videtur esse referendum; quod vero intulit « exhortare, » id est, *παρακάλει*, aliud quoddam in Græco significat quam in Latino; *παρακάλει* quippe magis consolationem quam exhortationem sonat. Hoc verbum et superius de adolescentibus est locutus: « Juvenes similiter consolare, pudicos esse in omnibus, » de quo nos in suo loco ita ut in Latino legitur quasi exhortare scriptum esse, expressimus.

Consolatur igitur audientem qui dicit: « Rogamus pro Christo, reconciliamini Deo (II Cor. v); » et seipsum humiliat et subjicit, ut lucrifaciat quem consolatur. Quod vero tertium est, « increpa » consolationi mihi videtur esse contrarium, ut quicumque consolationem contempserit, increpatione sit dignus, et mereatur audire: « Obliti estis consolationis, quæ vobis ut aliis loquitur (Hebr. xii). » Ad Timotheum quoque alteram consolationem, et increpationem alteram legimus, dicente Apostolo: « Insta opportune, importune; argue, increpa, consolare (II Tim. iv). » Et ibi quidem increpatione ante assumitur, et postea consolatione severitas temperatur. Hic vero ante vult discipulos consolari, et si non profecerint consolando, tunc corripi, et corripi cum omni imperio. Sic enim intelligo hoc quod dictum est: « Increpa cum imperio, » ut specialiter ad increpationem, et non ad duo superiora in commune referatur. Neque enim convenit dicere, consolare cum omni imperio, et loquere cum omni imperio, sed tantummodo « increpa cum omni imperio. » (Ambr.) Quomodo ergo hæc se habent dico, tu ista doce, neque, si opus sit, arguere graviter dubites eos qui dictis his non suadentur. Et quia diffidentibus dixit, quos cum imperio arguere oportere dixit, adjicit: « Nemo te contemnat. » Ut contemnat vero te nemo dicit, si et valde sit aliquis ferox, sed ut arguas eum peccantem, ita ut illum arguendo pudicos ac sobrios et castos alios instituas. (Hier.) Estimet aliquis hoc ipsum nunc ad Titum scribi, quod ad Timotheum dictum est: « Nemo adolescentiam tuam contemnat (I Tim. iv). » Nos vero juxta Græci sermonis differentiam, aliud putamus significare περιπρόνως, quod hic scribitur, et aliud καταπρόνως, quod ad Timotheum dictum est, et præpositiones περί vel κατά sensum facere diversum. Quod autem non fortuito, et ut libet, Paulus apostolus non solum nominibus et verbis, verum etiam præpositionibus diversis utatur pro varietate causarum, perspicuum fieri poterit et ex eo quod ait: « Mulier enim ex viro, vir vero per mulierem (II Cor. xi); » et alibi: « Quia ex eo, et per eum, et in ipso omnia (Rom. xi), » necnon et illud: « Paulus apostolus, non ab hominibus neque per hominem (Gal. i). » Estimamus itaque καταπρόνως ad contemptum proprie pertinere, vel cum quis inter equuleum laminasque distentus, dolorem contemnit, et nec judicis damnationem, nec circumstantis populi fremitum pertimescit, sed pro confessione martyrii universa supplicia contemnit et despicit. E contrario autem est et malus contemptus, de quo et Habacuc, Spiritu sancto in se loquente, testatur: « Videte nunc contemtores et inspicite mirabilia, et disperdimini (Habac. i); » juxta quod ad Timotheum quoque scriptum diximus: « Nemo adolescentiam tuam contemnat (I Tim. iv), id est, nolo te talem exhibeas, ut possis ab aliquo merito contemni. Περιπρόνως ergo, quæ nunc ad Titum ponitur, illum sensum habet: Nemo eorum qui in Ecclesia sunt, te segnier agente, sic vivat ut se putet esse meliorem. Qualis

enim ædificatio erit discipuli, si intelligat se magistris esse majorem? Unde non solum episcopi, presbyteri et diacones, debent magnopere providere, ut cunctum populum cui præsentem conversatione et sermone præcedant, verum et inferior gradus, exercitæ, lectores, æditui, et omnes omnino qui domini Dei serviunt, quia vehementer Ecclesiam Christi destruit, meliores laicos esse quam clericos.

CAPUT III.

Ostenditur quomodo populus se debeat habere erga principes, cum ratione dicti, et erga hæreticos. Annectitur salutatio.

« Admone illos principibus et potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus hominum paratos esse, neminem blasphemare, non esse litigiosos, esse modestos: omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. » (Ambr.) Necessario posteriore doctrinam adjecit, quod oporteat eos etiam illis qui, secundum præsentem vitam, in sublimitate quadam sunt dignitatum, subditos esse et obtemperantes, de quibus imperat pro communi statu et utilitate, eo quod multi bonum quid facere se existimant, si contempnant eos qui secundam præsentem vitam præesse cæteris videntur, et maxime quando impietate quadam perditum esse videntur. Deinde dicit eos qui pietati stupeere cupiant, de quibus oporteat habere sollicitudinem: non tamen existimare aliquid boni esse, si iidem contra alteros litem exercent aut contendunt. « Ad omne hominem paratos esse, neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. » Nec enim pietatis aut industriæ est, ut dicas contra eos qui dignitatibus sublimati sunt: melius enim est ut cum omni studio quæ bona sunt agas, neminem blasphemias pulsans, sed abstinens se ab omni contentione, vitam tuam cum omni instituentis modestia et mansuetudine, quam maxime et erga omnes homines ostendere te convenit: non solum erga illos qui principare aliis videntur, sed erga illos qui in plebe eorum sunt ordine. Et quia a principibus incipiens ad cæteros suum vertit sermonem, instruens quod conveniens sit, ut erga omnes homines modestiam suam ostendant: objiciebant vero ei illi quorundam impietatem, ob quam et usque ad præsens multi fidulum bonum quid esse existimant, si adversus hujusmodi ipsi litem exercent, bene adjicit: « Erasmus enim et nos aliquando sine intellectu, insudabiles, errantes, » etc. (Hier.) Quia Judæ Galilæi per illud tempus dogma adhuc vigeat, et habebat plurimos sectatores, cujus et in Actibus apostolorum fit mentio, Scriptura referente: « Ante hos enim dies surrexit Theodas, dicens quemdam esse se magnum, cui appositi sunt viri quasi tria millia: et post hæc surrexit in diebus census Judæ Galilæus (Act. v), » qui inter cætera hoc quasi probabile proferebat ex lege, nullum debere Dominum nisi solum Deum vocari, et eos qui ad templum decimas deferrent, Cæsari tributa non reddere. Quæ hæresis in tantum cre-

verat, ut etiam Pharisæorum et multam partem populi conturbaret, ita ut ad Dominum quoque nostrum referretur hæc quæstio: « Licet Cæsari dare tributum athena? » (*Matth.* xxii; *Marc.* x.) Quibus Dominus prudenter cauteque respondens, ait: « Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo. » Cui responsioni Paulus Apostolus congruens docet, principatibus et potestatibus credentes debere esse subjectos: ἀρχαὶ quippe quæ leguntur in Græco magis principatus quam principes sonant, et ipsam significant potestatem, non eos qui in potestate sunt homines. Sed quia dixerat, « admone illos principatibus et potestatibus subditos esse, » poterat his qui tormenta formidant occasio ad negandam dari, dum juxta Apostoli dictum se assererent principatibus et potestatibus esse subjectos et facere quod juberent, propterea subjecit, « obedire ad omne opus bonum. » Si bonum est quod præcepit Imperator et præses, jubentis obsequere voluntati; si vero malum et contra Deum sapit, responde ei illud de Actibus apostolorum: « Obedire oportet Deo magis quam hominibus (*Act.* v.) » Hoc ipsum et de servis intelligamus, qui apud dominos sunt, et de uxoribus apud viros, et de filiis apud parentes, quod in illis tantum debeant dominis, viris, parentibus esse subjecti, quæ contra Dei mandata non veniunt. Quod vero sequitur, « paratos esse, » dupliciter legendum, ut vel subaudiatur ad omne opus bonum paratos esse, vel certe cum superioribus copulato, hoc quod ait: « Obedire ad omne opus bonum, » et hucusque finito, quasi aliud proprium et speciale præceptum sit, « paratos esse: » juxta illud quod in Levitico scriptum est (*Levit.* xvi), « hircum qui emittitur maledicta populi sustentem tradi in manus hominis parati. » Si quis ergo paratus est ut caprum pompagum [ἀποπομπάϊον] teneat et educat illum in desertum et ibi eum disperdat, et quantum in se est sorte maledictionis exterminet, is cum obedierit omni operi bono etiam paratus erit. Potest autem et aliter accipi « paratos esse, » ut omnia quæcunque evenire possunt, sibi in animo præfigurent, et cum acciderint, nihil quasi novum sustineant, sed eis præparata sint omnia. « Neminem quoque blasphemare » non simpliciter accipitur, nec enim ait, neminem hominem blasphemare, sed absolute neminem, non angelum, non aliquam creaturam Dei; omnia quippe quæ a Deo facta sunt valde bona sunt. » Quando Michael archangelus cum diabolo disputabat de Moysis corpore, non fuit ausus inferre judicium blasphemie, sed dixit, imperat tibi Deus (*Judæ.* 9.) » Si igitur Michael non fuit ausus Diabolo, et certe maledictione dignissimo, judicium inferre blasphemie, quanto magis nos ab omni maledicto puri esse debemus? Merebatur Diabolus maledictum, sed per os Archangelij blasphemia exire non debuit. Relege veteres libros, et vide quæ tribus in monte Gariziu constitutæ sint, ut benedicerent populo, et quæ in monte altero ut maledicerent. Ruben, qui maculaverat thorum parentis, et Zabu-

A lon novissimus filius Liæ, et ancillarum liberi, in monte Hebal ponuntur, ut maledicant eis qui maledictione sunt digni (*Deut.* xxvii). Longam est si nunc enumerem quomodo Jacob, qui ad benedictionem vocaverat filios (*Gen.* xlii) dicens: « ut benedicam vobis, » postea quasi in benedictione consociet, « maledictus furor eorum, quia procox, » et ipse Dominus loquatur in Genesi: « Maledicta terra in operibus tuis (*Gen.* iii). » Hoc nunc tantum dixisse sufficiat, quod blasphemare Christi discipulos non oportet; nec quod additur « esse litigiosos » nos oportet. Si enim sumus filii pacis et volumus super nos pacem requiescere, et accessimus ad Jerusalem celestem (*Hebr.* xii), quæ ex pace nomen accipit, cum his qui oderunt pacem habeamus pacem (*Psal.* cxix), et quantum in nobis est, cum omnibus hominibus pacati simus, non solum cum modestis, sed etiam cum rixosis: quia nulla virtus est ferre mansuetos; locumque demus iræ, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines, non quod vanæ gloriæ desiderio nos esse mansuetos omnibus hominibus ostendere debeamus; sed dum omnes ferimus et injuriæ vicem non rependimus, ipsa opera notiora universis flant. Potest aliquis ob jactantiam et opinionem vulgi auramque popularem simulare apud quosdam mansuetudinem, et fingere bonitatem, sed ubi non est vera, et genuina, et solida mansuetudo, nescio an eum esse mansuetum possit omnibus persuaderi.

C « Fuimus enim aliquando et nos stulti, inobedientes, errantes, servientes desideriis, et voluptatibus variis, in malitia et in invidia agentes, odiosi, « odientes alterutrum. » (*Amb.*) Si, inquit, propter impietatem eum odis, memor esto, quoniam antea tales eramus omnes. Bene autem adjecti dicens *odibiles*, hoc est digni eramus odiri, sed non utique volebamus odiri. (*Hier.*) Quærat aliquis quomodo Paulus fuerit stultus, incredulus, errans et serviens variis desideriis, et voluptatibus in malitia, et in invidia, odiosus et odiens, antequam Salvatoris nostri bonitas atque clementia per lavacrum secundæ generationis eum salvum faceret, non ex justitiæ operibus quæ fecerat: sed ex misericordia sua, effuso abundanter et large super apostolos et credentes per Jesum Christum Spiritu sancto, ut hæreditatem gratiæ consecuti, spem vitæ in perpetuum possiderent. Et certe legimus eum secundum justitiam quæ in lege est sine querela fuisse circumcisum octava die, Hebræum ex Hebræis, secundum legem Pharisæum (*Phil.* iii), de tribu Benjamin, eruditum ad pedes Gamalielis, et ab infantia sacris litteris institutum; ad quod respondetur, Judæos, qui ante adventum Salvatoris et passionem ejus et resurrectionem in lege versati sunt, licet non plenam, atamen aliqua ex parte habuisse justitiam, sicut Simeon quoque et Anna prophetes in templo Dei serviens est reperta; postquam vero populus conclamavit: « Crucifige, crucifige eum; non habemus regem nisi Cæsarem (*Joan.* xix): » et: « Sanguis ejus super nos et super

filios nostros (*Matth. xxvii.*), ablatum est ab eis regnum Dei et traditum genti facienti fructus ejus (*Matth. xxi.*), ex eo tempore qui in Christum non credidit fuit stultus, errabundus, incredulus et serviens variis voluptatibus. An non vobis videtur Paulus fuisse stultus, quando habebat zelum Dei, sed non secundum scientiam (*Rom. x.*; *I Cor. xv.*), et persequebatur Ecclesiam et lapidantium Stephanum vestimenta servabat? (*Act. vii.*) Cum in tantum odii contra Servatorem instigatus exarserat, ut litteras a sacerdotibus acciperet pergens Damascum ad eos qui in Christum crediderant vincendos? (*Act. ix.*) aut quomodo ulla poterat habere virtutes sine virtute Dei Christi Jesu, aut æstantem flammam restinguere voluptatum, cum non esset templum Dei? Quæ autem major potest esse malitia et invidia, quam contra absentes epistolas sumere, et ubique Christi vastare discipulos? Nolle ipsum salvum fieri, et cæteris qui salvi esse poterant, invidere: odisse Christianos, et consequenter ab omnibus odium promereri. Quis autem major error et inobediendiæ vecordia? quam postquam respiravit dies, et præterierunt umbræ, legem abolitam velle reservare et dicere: « Ne atrectaveris, ne contigeris, ne gustaveris, » et apparente solido et virili cibo, infantia cupere lacte potari? « Cum autem bonitas et humanitas illuxit Salvatoris nostri Dei; non ex operibus justitiæ quæ nos fecimus, sed secundum suam misericordiam salvavit nos per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti, quem effudit super nos opulente, per Jesum Christum Salvatorem nostrum? Ut justificati illius gratia, hæredes efficiamur secundum spem vitæ æternæ. » (*Ambr.*) Quæ ergo Dei misericordia apparuit per Christi adventum, et ipsi assecuti sumus, illa quæ ab eo est salute, non ex operibus nostris illam assequentes; aderat autem nihil boni, sed per ejus misericordiam, qui per formam lavacri virtute sancti Spiritus renovavit nos et segregavit, ditissimam nobis præstitit honorum fruitionem ut ejus gratia justitiam assequi digni inveniremur, quam ex nostris operibus assequi minime potuimus, quoniam perpetuam illam vitam assequimur, in qua constituti liberi erimus ab omni corruptela et omni peccato. Hæc autem ideo memoratus est, ut illos doceret, quoniam ipsi misericordia sola tantorum bonorum digni sunt habiti. Non ergo est justum ut illos propter impietatem odiis prosequamur, qui et ipsi dudum odiosi fuisse videbamur. (*Hier.*) Diligentius attendamus et inveniamus in præsentī capitulo manifestissimam Trinitatem; benignitas quippe atque clementia Salvatoris nostri Dei, non alterius quam Dei Patris, per lavacrum regenerationis et renovationem Spiritus sancti, quem effudit super nos abundanter per Jesum Christum Salvatorem nostrum, justificavit nos in vitam æternam. Salus credentium mysterium Trinitatis est. Alii hunc locum ita intelligunt, ut non de Paulo et apostolis, sed sub apostolorum persona de aliis dictum putent: ut quomodo sub persona sua et Apollo et Cephae, de dis-

sensione et schismate quod arguebat in Corinthiis est locutus, ita etiam in præsentī loco se et apostolos nominans, omnes qui in Christo crediderant, quales fuerint ante regenerationem lavacri vitalis ostenderit. Simul autem et humilitas ejus est admiranda, quod qui omnem utilitatem justitiamque legis quasi quisquillas et purgamenta contempsit, recte se sine Christo vitiis omnibus servisse memorarit.

« Fidele verbum, et de his volo te confirmari, ut solliciti sint bonis operibus præesse hi qui crediderunt Deo; hæc enim sunt bona et utilia hominibus. » (*Ambr.*) Cum enim non dubium sit et verum, quod ipsi misericordia Dei tanta sumus bona assecuti, hoc ideo dicit fidele verbum, præcedentibus illud annectens; necessarium utique est, ut ipse cum multa fiducia de his doceas, et consilium des illis, qui crediderint Deo, quatenus diligentiam convenientem adhibeant, eo quod ista juvare possunt homines. (*Hier.*) Hoc quod ait, « fidelis sermo » ad superiora jungendum est quibus præmiserat, « ut justificati ipsius gratia hæredes efficiamur secundum spem vitæ æternæ; » dignus enim fide super hæreditate Dei sermo et super spe vitæ æternæ. Unde oportet de his non dubium, non timentem et ipsum credere, et ut credant cæteros confirmare. Non solum autem hoc, sed et hoc cum cæteris his qui voluerint credere, confirmandum est; quapropter ait, « et de his volo te confirmare. » Qui autem ista vera esse crediderint, necesse est ut curam habeant bonorum operum, per quæ hæreditas Dei et spes vitæ præparatur æternæ. Et pulchre ut majorem fidem faceret, non dixit, qui credunt hominibus, sed, qui credunt Deo: necesse est enim ut curam bonorum operum habeant, quæ adimpleta et omni studio perpetrata, bona sunt utiliaque credentibus. « Stultas autem quæstiones, et genealogias, et contentiones, et pugnas quæ veniunt ex lege, devitæ: sunt quippe inutiles et vanæ. » (*Ambr.*) Eo quod illis in temporibus multa nocivitas Ecclesiæ ab illis inferebatur, ideo ipsa necessitate addictus, et in principium Epistolæ, et in finem memoratus est eorum: sic etiam fecisse videtur et in illa Epistola, quam ad Timotheum scripserat; Ne patiaris inquit conquirere et decertare de illis quæ in lege præcepta sunt, neque genealogiis intendens opus tuum impedas, quæ illi consueve proferunt verborum studentes. Ex his enim nullum juvamen quisquam assequi poterit, sed et multam sustinet nocivitatem. (*Hier.*) Quia multiplices et diversæ sunt quæstiones, propterea Salomon de his qui quæerunt Deum locutus est dicens: « Recte autem quærentes eum inveniunt pacem; » qui igitur Deum non recte quæerunt, pacem invenire non possunt. Plurima exempla sunt quærentium non recte Deum. Judæi prave quæerunt Deum, sperantes se eum invenire posse sine Christo. Heretici vano sermonum strepitu concrepantes quæerunt quem invenire non possunt. Philosophi quoque et barbari de Deo varia sentientes quæsierunt Deum: sed quia non recte quæsierunt, fuerunt eorum fatuæ

quæstiones putantium Deum humanis sensibus posse comprehendere. Ab his igitur Paulus nos revocat quæstionibus; cæterum ad sapientes, et quæ Scripturarum auctoritate sunt fultæ, magis cohortatur et provocat, præceptorum non nescius Salvatoris, in quibus ait: « Quærite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis; petite, et dabitur vobis. Omnis enim qui quærit inveniet, et qui quærit accipiet, et qui pulsat aperietur ei (*Luc. xi*); » modo non sit corpus nostrum subditum peccatis, et ingrediatur in nos sapientia. Exerceatur sensus, mens quotidie divina lectione pascatur, et quæstiones nostræ stultæ non erunt quæstiones. Quod autem ait, « genealogias et contentiones et rixas, quæ veniunt ex lege devita, » proprie pulsat Judæos, qui in eo se jactitant et putant legis habere notitiam, si nomina teneant singulorum: quæ quia barbara sunt et etymologias eorum non novimus, plerumque corrupte proferuntur a nobis: et si forte erraverimus in accentu, in extensione et brevitate syllabæ, vel breviter producentes, vel producta breviantes, solent irridere nos imperitiæ, maxime in aspirationibus et quibusdam cum rasura gulæ litteris proferendis. Quomodo nos, qui latini sumus, latina nomina et origines de lingua nostra habentia facilius memoriæ tradimus, ita illi a parva ætate vernacula sui sermonis vocabula plenissimis sensibus imbiberunt, et ab exordio Adam usque ad extremum Zorobabel omnium generationes ita memoriter velociterque percurrunt, ut eos suum putes referre nomen. Hoc nos, qui aut alias litteras didicimus, aut certe sero credidimus in Christum, aut etiam si infantes sumus Ecclesiæ mancipati, magis scripturarum sensum quam verba sectamur. Dialectici, quorum Aristoteles princeps est, solent argumentationum retia tendere, et vagam rhetoricæ libertatem in syllogismorum spineta concludere. Hi ergo qui in eo totos dies et noctes terunt, ut vel interrogent, vel respondeant, vel dent propositionem, vel accipiant, assument, confirmant atque concludant, quosdam contentiosos vocant, qui ut libet, non ratione, sed stomacho disputent litigantium. Si igitur illi hoc faciunt quorum proprie ars contentio est, quid debet facere Christianus, nisi omnino fugere contentionem? Rixæ quoque legales penitus respuendæ sunt, et Judæorum stultitiæ relinquendæ: sunt enim inutiles et vanæ, quæ tantum speciem scientiæ habent, cæterum nec dicentibus, nec audientibus prosunt. Quid enim mihi prodest scire quot annos vixerit Mathusala, quoto ætatis suæ anno Salomon sortitus est conjugem, ne forsitan Roboam undecimo ætatis illius anno natus esse credatur? et multa istiusmodi, quæ aut difficile est invenire propter librorum varietatem, et (dum paulatim de inemendatis inemendata scribuntur) errores innotitos; aut etiam si inveniremus magno studio et labore, nihil profutura cognovimus. Frequenter accidit ut habeamus pugnas legis, non ob desiderium veritatis, sed ob jactantiam gloriæ, dum apud eos qui audiunt, decti volumus æstimari: aut certe ex hoc rumusculo

atque turpia sectamur lucra. Deinde generaliter instruit dicens.

« Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem devita, sciens quod subversus est ejusmodi, et deliquit, qui est a semetipso damnatus. » (*Amb.*) Et ad plenum, inquit, illum devita, qui ea quæ contraria sunt pietati præelegit: hunc enim hæreticum vocat. Postquam enim semel et bis eundem instruxeris et ostenderit ei illa quæ conveniunt ejus saluti, superfluum est diutius cum ejusmodi disputare, cum sit manifestum quoniam nullam percipit correctionem, ex quibus semel et bis illa quæ conveniebant sibi audiens, cognoscere noluit veritatem. Relinque ergo eum qui talis est, ut justam exspectet a iudice poenam, eo quod nullum ex instructione in his consummans plenarium consilium suum. (*Hier.*) Hæresis Græce ab electione dicitur, quod scilicet unusquisque id sibi eligat, quod ei melius esse videatur. Philosophi quoque Stoici, Peripatetici, Academici et Epicurei, illius vel illius hæreseos appellantur. Superfluum est ire per singula, et Marcionem, Valentinum, Apellen, Hebionem, Montanum et Manichæum cum suis enumerare dogmatibus, cum perfacile sit unicuique cognoscere, quibus singuli ducantur erroribus. Arius et Eunomius et novæ auctor hæreseos, utinam tam noti non essent, minus forsitan plurimos decepissent! Hæreticum igitur hominem post unam correptionem, sive ut in Græco melius habetur, *ὑποβιβάζω*, devita: *ὑποβιβάζω* autem commonitionem magis et doctrinam absque increpatione significat. Legitur in latinis codicibus, quod verum Papa quoque Athanasius approbabat, « post unam et alteram correptionem, » quod scilicet non sufficiat tantum semel eum corripi vel commoneri qui aliquo sit depravatus errore; sed et secunda ei sit adhibenda doctrina, ut in ore duorum aut trium testium stet omne verbum. Quare autem post primam et secundam correptionem devitandus sit, reddit causas dicens: « quod subversus est ejusmodi, et peccat cum sit a semetipso damnatus. » Qui enim semel bisque correptus, audito errore suo, non vult corrigi, errare æstimat corrigentem, et e contrario se ad pugnas et jurgia verborum parans, eum vult lucrifacere a quo docetur. Propterea vero a semetipso dicitur esse damnatus, quia fornicator, adulter, homicida, et cætera vitia, per sacerdotes de Ecclesia propelluntur. Hæretici autem in seipsos sententiam ferunt, suo arbitrio de Ecclesia recedentes; quæ recessio propriæ conscientiæ videtur esse damnatio. Inter hæresim et schisma hoc esse arbitrantur, quod hæresis perversum dogma habeat, schisma propter episcopalem dissensionem ab Ecclesia separetur, quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest. Cæterum nullum schisma non sibi aliquam confligit hæresim ut recte ab Ecclesia recessissimum videatur.

« Cum misero Arteman ad te vel Tychicum, festina venire ad me Nicopolim, ibi enim statui hinc mare. » (*Hier.*) Legimus in exordio istius Episto-

læ: « Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ A
decerant corrigas, et constituas per civitates presby-
teros sicut ego tibi disposui; » ut quia Cretenses
nuper crediderant, recedente Paulo et ad alias Ec-
clesias transeunte, non dimitterentur orphani, sed
haberent apostolicum virum, qui ea, quæ videban-
tur deesse, corrigeret: quia ergo post fundamen-
tum aliarum Ecclesiarum necessarius erat Titus, qui
ædificium superstrueret, scribit ei, ut cum Arte-
mam vel Tychicum, unum scilicet e duobus qui se-
cum fuerant, Cretam misisset, impleturum locum
ejus, ipse Nicopolim veniret, ipsi se hiematurum esse
contestans. Ex quo paternum Pauli in Cretenses prob-
amus affectum; necessarium habet Titum in Evan-
gelii ministerium, tamen non eum ante ad se vult ve-
nire, nisi in locum ejus Artemas vel Tychicus suc-
cessor advenerit. Nicopolis ipsa est, quæ ob victoriam
Augusti, quod ibi Antonium Cleopatramque supera-
verit, nomen accepit. « Zenam legis doctorem et
« Apollo sollicite præmitte ut nihil illis desit. » (Hier.)
Iste est Apollo, de quo et ad Corinthios scribitur:
« Unusquisque vestrum dicit: Ego sum Pauli, et
ego Apollo, et ego Cephæ (I Cor. III.) » Fuit autem
vir Alexandrinus ex Judæis, valde eloquens, et per-
fectus in lege, Episcopus Corinthiorum, quem pro-
pter dissensiones, quæ in Corintho erant, ad vicini-
am insulam Cretam, cum Zena legis doctore pu-
tandum est transfretasse, et Pauli Epistola dis-
sensionibus quæ Corinthi ortæ fuerant temperatis,
rursum Corinthum revertisse. Zenam vero legis do-
ctorem de alio Scripturæ loco qui fuerit non possu-
mus dicere, nisi hoc tantum quod et ipse Apostoli-
cus vir, id operis, quod Apollo exercebat, habuerit,
Christi ecclesias exstruendi. Præcipit itaque Tito ut
quoniam de Creta ad Græciam navigaturi erant,
non eos faciat sitarciis indigere, sed habere ea quæ
ad viaticum necessaria sunt. « Discant autem et no-
« stri bonis operibus præesse in necessariis usi-
« bus, ut non infructuosi sint. » Supra dixerat, « Ze-
nam legis doctorem et Apollo sollicite præmitte, ut
nihil illis desit. » Quia ergo poterat suboriri occulta
responsio, ut non tam Titus, quam quicumque Epi-
istolæ lector hoc diceret: et unde Tito, ut viaticum
non habentibus largiretur, solvit hanc quæstionem,
et quasi nihil sibi opponatur elidit dicendo, « dis-
cant autem et nostri bonis operibus præesse in nec-
« D
« cessariis usibus ut non infructuosi sint. » Nostros
suos vocat, qui in Christo crediderant: qui quia
Christi erant, recte et Pauli et Titi appellari mere-
bantur. Habes, inquit, in discipulos potestatem, doce
eos non esse infructuosos, sed Evangelistis et Apo-
stolicis viris, qui bonis operibus serviunt ministrare,
et ministrare non in quibuscunque causis, sed in nec-
cessariis usibus: « Habentes quippe victum et vesti-

mentum, his contenti simus (I Tim. vi); » et qui alta-
rio serviunt de altario vivant, et qui participes spi-
ritualium nostrorum facti sunt, debent nobis sua
participare carnalia. Et ne forsitan vel Epistolam
Pauli, vel præceptum Titi facile contemnerent, in-
fructuosos vocat, quicumque Evangelistis non mini-
straverint. Dicit et Salomon in Proverbiis, « fructus
vero eleemosyna, » et ipse Paulus primum spiritus fru-
ctum charitatem vocat, « charitas autem in communica-
tione et in ministerio vel maxime comprobatur. « Ut
non, inquit, infructuosi sint: » « Omnis enim arbor quæ
non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mitte-
tur (Matth. III.) » Hoc autem dico: « Quia qui parce
seminat, parce et metet (II Cor. IX); » apostolicis viris
et evangelizatoribus Christi in necessariis usibus
B nolle tribuere, sterilitatis seipsum est condemnare.

« Salutant te qui mecum sunt omnes. » Vel solita
consuetudine usus est, ut Titum ab omnibus qui
secum erant diceret salutari; vel certe proprie in Ti-
tum quod talis esset, ut amorem eorum, qui cum
Paulo erant, omnium mereretur. Magna vero laus
Titi per Paulum ab omnibus salutari. « Saluta eos,
qui nos amant in fide. » Si omnis qui amat amaret
in fide, et non essent alii qui absque fide diligerent,
nunquam Paulus ad amorem fidem apposuisset di-
cens, « Saluta eos qui nos amant in fide; » amant
quippe et matres filios, ita ut mortem pro eis op-
petere sint paratæ; sed non amant in fide: et uxores
maritos, quibus frequentissime commoriantur, sed
amor ille non fidei est. Sola sanctorum dilectio in
fide diligit, in tantum, ut etiam si ille qui diligitur in-
fidelis sit, tamen sanctus in fide eum diligit, secun-
C dum illud: « Omnia vestra in fide fiant; » et alibi:
« Diligite inimicos vestros. » Diligit sanctus inimicos
suos, et ideo in fide diligit, quia credit in eum qui
pollicitus est se pro expletionem mandati retributurum
esse mercedem. « Gratia Domini nostri eum omni-
bus vobis. » Sciendum quod in Græcis codicibus
ita scriptum est, « gratia cum omnibus vobis » ut nec
« Domini » nec « nostri » in libris feratur authenticis.
In communi itaque sanctis atque credentibus, Tito et
cæteris qui cum eo erant, imprecatur gratiam; et
quomodo Isaac patriarcha benedixit filium suum
Jacob, et ipse Jacob duodecim patriarchas; apostoli
quoque ingredienti domum dicebant: « Pax huic
domui, » et si digna erat domus, requiescebat pax
eorum super eam; si vero se exhibebat indignam,
revertebatur ad eos qui eam fuerant imprecati: ita
et nunc in fine Epistolæ suæ Apostolus gratiam cre-
dentibus imprecatur, quæ cum voto habebat esse-
ctum, et erat in potestate credentium, si talem se
benedictus, qualem benedicens præbere voluisset.
Amen.

LIBER VICESIMUS SEXTUS:

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD PHILEMONEM.

ARGUMENTUM.

Ambr.) Argumentum Epistolæ quam ad Philemonem beatus scripsit Apostolus Paulus in his habetur. Onesimus, servus Philemonis cujusdam, fidelis et religiosi viri, malum habens propositum, per fugam a suo discessit domino. Hunc et procedente tempore cognoscens beatus Apostolus de domo et familia esse Philemonis cum esset in vinculis vidit, quem consiliis suis et exhortationibus intantum placavit, ut pristinam maſtitiam sui arbitrii relinquens, reversus libero arbitrio suo obtemperaret domino, omne ei, ut convenit persolvens obsequium: quem placans atque instruens remisit ad Philemonem, non solum obsequiis ejus idoneum eum exhibens, sed et pietatis eum habere docuit diligentiam. Scribit ergo hanc Epistolam Philemoni, postulans ut ipsi Onesimo, pro quibus dudum deliquerat veniam tribueret, reciperet eum in affectu ob præsentem propositi ejus correctionem. Sed argumentum quidem Epistolæ in his habetur. Hæc est ergo utilitas etiam hujus Epistolæ ut omnes qui in Ecclesiastica habentur functione, maxime illi qui præesse Ecclesiis videntur, ut sciant quemadmodum oporteat agere cum illis qui nobis fide juncti sunt, quando vel maxime de negotiis agitur illis, quæ ad illos proprie pertinere videntur, quorum utilitatem tunc maxime quis poterit perspicere, si respexerit illa, quæ nostris temporibus a multis geruntur. Nunc autem sicut instructores utilitatis aliorum constituti eommonere volumus eos, qui nobis fide juncti sunt, de quibus convenire oportet cum eo instituto cum quo Paulus vult summa cum obsecratione eos convenire. Plurimi vero nostris temporibus nescientes quæ, qualiter, et quando fieri debeant, existimant contemplatione pietatis oportere omnia præsentis temporis confundi, et nullam esse discretionem inter servos et dominos divites et pauperes: eos qui sub principibus sunt, et qui principari aliis videntur: sed hoc solum sibi competere existimant, ut cum multa auctoritate de his quæ sibi videntur imperent illis, nescio unde hanc potestatem sibi vindicantes. Paulus vero e contrario optimum esse existimabat, ut singula in suo manerent ordine, salvo pietatis proposito. Unde autem erat placatus, quoniam differentia hæc inesse hominibus nequaquam poterat si non Deus eam esse voluisset? si tamen hoc scisset hominibus expedire. Sciens vero illud quod talis differentia nulla in parte pietatis lædat rationem, cum possint et divites et pauperes, et servi et liberi, si tamen velint, studere pietati: sicuti et e contrario possunt illud quod deterius est præligere, si id, quod

A voluerint fieri, erit; quæ cuncta in suo ordine manere volebat. Unde et diligentiam adhibens convenientem, omnes pariter instruebat: ideo et principibus obtemperari jubet, eos inquires omnem potestatem a Deo esse dispositam, et ad plenum præcipit ut unicuique debitum persolvamus, sive tributum, sive vectigal, sive timorem, sive honorem, plenissime præcipiens ut quidquid in debitum et contractum habetur persolvatur. Sed neque de largitate quæ fit in pauperes scribens præceptive id fieri jubet, sed melius esse existimavit concedere illis ut unusquisque propositi sui agat arbitrio. Adhuc et illud adjecit, ut secundum vires suas præbeant: nec autem patitur ut alii quidem sint in requiem, ipsi vero qui præbent penuria conterantur. Servos omnes servile obsequium suis dominis præbere cum omni præcipit sollicitudine, sive impios habeant, sive pios dominos. Nam et in præsentis Epistola scribens viro fideli et suo discipulo magnus ille Paulus, et hoc de servo in meliori statu reverso, et promittente, quod de cætero integro arbitrio cum omni devotione serviat Domino, non jubet ut dimittat servum liberum per arbitrii mutabilitatem in melius, veniam vero dare ei precatur tantum de illis quæ ante peccaverat, hæc fieri cum multa postulat supplicatione. Si vero aliquis de his, qui nunc sunt, talem causam invenisset, veniam quidem servo dari a domino nec supplicaret nec peteret, sed cum multo scriberet imperio, quoniam oportet servum nobis fide junctum, et ad pietatem sponte currentem liberari a servitio. Tales enim multi sunt præsentis temporis, qui cantos se volunt videri aliis oseros imperando. Nam in præsentis Epistola quis sic insuadibilis est, aut animum habens induratum, qui non demiretur Paulum tam magnum et perspicuum per omnia exstantem et virtutibus pietatis omnibus propemodum hominibus præcellentem, videns discipulo suo cum tota scribere supplicatione ob præbendam servo veniam, et hoc non apostolo existenti, sed viro fideli et moribus ornato, communem hanc exsequentem vitam, sicut est id colligere ex illis quibus scribit ei, cum uxore et filio, et quidem et hoc de servo. Namque qui eodem tempore erant perfecti, ab his omnibus erant alieni. Itaque videtur mihi ad hoc vel maxime respexisse hi qui in primordio de legendis in Ecclesia Epistolis statuebant jussisse, ut ista Epistola in Ecclesia legeretur, sicut et cæteræ, eo quod plus quam cæteræ Epistolæ hæc Epistola humilitatem docere poterat auditores. Nam non est verisimile ut ad integram Ecclesiam de tam magnis negotiis scribens humiliaret se, sed hoc est miraculum

quod ad unum scribens, et hunc discipulum et non adeo egregium, de tam levi negotio quod cum tanta humilitate fecisse videtur, de illis ei imperare quorum potestas penes illum esse videbatur. (*Hier.*) Qui nolunt inter Epistolas Pauli eam recipere quæ ad Philemonem scribitur, aiunt non semper Apostolum, nec omnia Christo in se loquente dixisse, quia neque humana imbecillitas unum tenorem sancti Spiritus ferre potuisset, neque hujus corpusculi necessitas sub præsentia semper Domini compleretur, velut disponere prandium, cibum capere, esurire, satiari, ingesta digerere, exhausta complere. Taceo de cæteris quæ exquisite et coacta replicant, ut affirmant fuisse aliquod tempus, in quo Paulus dicere non auderet: « Vivo non jam ego, vivit autem in me Christus (*Galat. ii*); » et illud: « An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur, Christus (*I Cor. xiii*)? » Quale, inquit, experimentum Christi, est audire: « Penulam quam reliqui Troadæ apud Carpum veniens tecum affer (*II Tim. vi*); » et illud ad Galatas: « Utinam et excindantur qui vos conturbant (*Galat. v*), » et in hac ipsa Epistola: « Simul autem et præpara mihi hospitium. » Hoc autem non solum apostolis, sed prophetis quoque similiter accidisse. Unde sæpius scriptum feratur, « factum est verbum Domini ad Ezechiel, » sive ad quemlibet alium prophetarum, quia post expletum vaticinium rursus in semet revertens, homo communis fieret ex Propheta, excepto Domino nostro Jesu Christo, in nullo sanctum Spiritum permansisse; quod signum et Baptista Joannes acceperat (*Marc. i*), ut super quem vidisset Spiritum sanctum descendentem et manentem in eo, ipsum esse cognosceret. Ex quo ostenditur super multos quidem descendere Spiritum sanctum, sed proprie hoc esse Salvatoris insigne, quia permaneat in eo. His et cæteris hujusmodi volunt, aut Epistolam non esse Pauli, quæ ad Philemonem scribitur, aut si etiam Pauli sit, nihil habere quod ædificare possit, et a plerisque veteribus repudiata, dum commendandi tantum scribit officio, non docendi. At e contrario qui germanæ auctoritatis eam esse defendunt, dicunt nunquam in toto orbe a cunctis Ecclesiis fuisse susceptam nisi Pauli apostoli crederetur; et hac lege ne secundam quidem ad Timotheum, et ad Galatas eos debere suscipere, de quibus et ipsi humanæ imbecillitatis exempla protulerint, « penulam quam reliqui Troadæ apud Carpum, veniens tecum defer, » et, « utinam excindantur qui vos conturbant, » inveniri plura et ad Romanos et cæteras Ecclesias, maxime quæ ad Corinthios remissius, et quotidiano pene sermone dictata, in quibus Apostolus loquatur, « Cæteris autem ego dico, non Dominus, » quas et ipsas quia aliquid tale habeant, aut Pauli epistolas non putandas, aut si istæ recipiuntur, recipiendam esse et ad Philemonem ex præjudicio similium receptorum. Valde autem eos simpliciter errare, si putent cibum emere, hospitium præparare, vestimenta conquirere esse peccatum, et asserere fugari Spiritum sanctum, si corpusculi pau-

lisper necessitatibus serviamus. « Nolite, » inquit Apostolus, « contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis in die redemptionis (*Ephes. iv*). » Quibus operibus Spiritus sanctus contristetur propheta commemorat, multis in ordinem vitiiis peccatisque digestis, ad extremum infert: « In omnibus istis contristabas me (*Jer. viii*). » Alioquin calicem aquæ frigidæ porrigere, pedes lavare, immolare vitulum, prandium præparare, peccatum sit, cum sciamus ex his rebus in Dei quosdam filios adoptari? Sed mihi videntur, dum epistolam simplicitatis arguunt, suam imperitiam prodere, non intelligentes quid in singulis sermonibus virtutis et sapientiæ lateat: quæ, orantibus vobis, et ipso nobis Spiritu sancto suggerente, quo scripta sunt, suis locis explanare conabimur. Si autem brevitatis habetur contemptui, contemnatur Abdias, Naum, Sophonias, et alii duodecim prophetarum, in quibus tam mira, tam grandia sunt, quæ feruntur, ut nescias utrum brevitatem sermonum in illis admirari debeas, an magnitudinem sensuum. Quod si intelligerent hi qui epistolam ad Philemonem repudiant, nunquam brevitatem despicerent: quæ pro laciniosis legis oneribus evangelico decore conscripta est, dum brevium consummatumque sermonem facit Dominus super terram.

CAPUT UNICUM.

De Philemone, et Appia, et Archippo, et domestica ejus Ecclesia. De Philemone et Apostolo, pro eo in orationibus semper memoriam faciente. De Apostolo sene et vinclo Philemoni imperante, eundemque pariter obsecrante pro Onesimo servo ipsius, et parari sibi hospitium commendante. De Epaphra concaptivo Apostoli, et Marco, et Aristarcho, et Dema, et Luca, adiutoribus Pauli.

« Paulus vinculus Jesu Christi, et Timotheus frater « Philemoni dilecto et cooperatori nostro, et Appiæ « sorori, et Archippo commilitoni nostro, et Ecclesiæ « siæ quæ in domo tua est. » (*Hier.*) Queritur cur aut quo jubente Paulus vel antiquum nomen amisit, vel novum sumpserit? Ut ex Abram Abraham diceretur Dei jussione perfectum est, ut ex Sarai Saræ vocabulum fieret, æque Dei imperium fuit; et, ut ad novum Instrumentum veniam, ut Simon Petri nomen acciperet, et filii Zebedæi Boanerges, hoc est *filii tonitru* vocarentur, Domini nostri Jesu Christi voce præceptum est. Quare autem e Saulo Paulus dictus sit, nulla Scriptura commemorat. Neque vero putandum est, ut a simplicioribus latinis legitur, Saulum ante dictum esse, et non Saul, quia et de tribu Benjamin erat in qua hoc nomen familiarius habebatur; siquidem et ille Saul rex Judææ, persecutor David de tribu Benjamin fuit. Quod autem Saulus a nobis dicitur, non mirum est Hebræa nomina ad similitudinem Græcorum et Romanorum casuum declinari, ut sicut pro Joseph Josephus, pro Jacob Jacobus, ita pro Saul quoque Saulus in nostra lingua ac sermone dicatur: ut enim Scipio, subjecta Africa, Africani sibi nomen assumpsit: et Metellus, Creta insula subjugata, insigne Cretici sææ familiæ reportavit;

et imperatores nunc usque Romani ex subjectis gentibus, ut Adiabeni, Parthici, Sarmatici nuncupantur: ita et Saulus ad prædicationem gentium missus, a primo Ecclesie spolio proconsule Sergio Paulo victorie sue trophæa retulit, erexitque vexillum ut Paulus diceretur e Saulo. Si autem et interpretatio nominis quaeritur, Paulus in Hebræo *mirabilem* sonat; revera mirum, ut post Saul qui interpretatur *expetitus*, eo quod ad vexandum Ecclesiam fuisset a diabolo postulatus, de persecutore vas fieret electionis. Plus forsitan quam oportuit, sed necessarie disputatum est. Quod autem sequitur, « vinctus Jesu Christi, » in præsentī negotio vel maxime est demirandum de Apostolica prudentia quo scripsit quidem et ad alios plures cum esset in vinculis, sicut ex ipsis Epistolis quodque perspicere est. Nullo vero in loco vinctum se in præfatione cum nomine suo posuit inquit, « Paulus vinctus, » hoc vero in loco neque servum neque Apostolum se dixit, sicut erat ei consuetudo scribendi, sed de specialibus negotiis scribebat ad eum, et de illis quæ in potestatibus ipsius Philemonis posita erant. Hoc sibi magis dicere arbitrans, ut non auctoritate Apostolica abusus, imperare ei ex tali præsumptione videretur, sed illud magis quod ponendum esse eensuit, quod et valde suadere poterat. Philemone cogitante non magnum esse tam vilissima præbere ei viro, qui pro aliorum salute habetur in vinculis cum et liceret ei si voluisset ista minime pati, sicut ipse quodam in loco dicit (*I Cor. ix.*), « nam cum essem liber ex omnibus hominibus, me feci servum ut plures lucrificiam. » « Vinctus, inquit, Jesu Christi, » in nulla Epistola hoc cognomine usus est, licet in corpore Epistolarum, ad Ephesios videlicet et Philippenses et Colossenses esse se in vinculis pro confessione testetur. Majoris autem mihi videtur supercilii, vinctum Jesu Christi se dicere quam Apostolum. Gloriabantur quippe apostoli, quod digni fuerant pro nomine Jesu Christi contumeliam pati; sed necessaria auctoritas vinculo- rum. Rogaturus pro Onesimo, tallis rogare debuit, qui posset impetrare quod posceret. Felix nimirum qui non in sapientia, non in divitiis, non in eloquentia et potentia sæculari, sed in Christi passionibus gloriatur. Non omnis autem qui vinctus est, vinctus est Christi: sed quicumque pro Christi nomine et pro ejus confessione vincitur, ille vere vinctus dicitur Jesu Christi, et sanguis effusus is tantum martyrem facit, qui pro Christi nomine funditur. Scribit igitur ad Philemonem Romæ vinctus in carcere, quo tempore mihi videntur ad Philippenses, Colossenses, et Ephesios Epistolæ esse dictatæ. Ad Philippenses illa ex causa, primum quod cum solo Timotheo scribit, quod et in hac Epistola facit. Dehinc, quod vincula sua manifesta dicit facta pro Christo in omni prætorio. Quid sit autem prætorium in ipsius Epistolæ fine significat: « Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de Cæsaris domo sunt (*Philip. iv.*); » a Cæsare missus in carcerem, notior familiæ ejus factus, persecutoris domum Christi fecit Ecclesiam. Deinde ait: « Quidam autem ex

A contentione Christum annuntiant, non sincere existimantes pressuram se suscitare vinculis meis (*Phil. i.*), » porro ad Colossenses principium simile (*Col. i.*): « Paulus apostolus Christi Jesu per voluntatem Dei et Timotheus frater, » et in sequentibus: « cujus factus sum ego Paulus minister, qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia; » et in fine: « Salutatio mea manu Pauli, memores estote vinculo- rum meo- rum. » Hoc ideo, ut sciamus has quoque Epistolas de carcere et inter vincula fuisse dictatas. Illud autem proprie habet ad Colossenses, quod idem Onesimus qui nunc Philemoni commendatur, etiam perlator ejusdem sermonis fuit. Denique ait, « quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, et fidelis minister et conservus in Domino, quem misi ad vos ad hoc, ut cognoscat quæ circa vos sunt, et consoletur corda vestra cum Onesimo charissimo et fideli fratre, qui est ex vobis. » Si autem Philemon, ad quem hæc Epistola scribitur, Onesimi dominus est, imo frater esse cæpit in Domino; et ad Colossenses refertur, quod Onesimus ex eis sit, ratio nos ipsa et ordo deducit quod et Philemon Colossensis sit, et eo tempore communem ad omnem Ecclesiam Onesimus Epistolam tulerit, quo privatas et sui commendatrices ad dominum litteras sumpserat. Est et aliud indicium, quod in hac eadem Epistola et Archippus nominatur, cui hic cum Philemone scribitur: « Dicite, inquit, Archippo: C Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas. » Quod est ministerium quod Archippus accepit a Domino? Ad Philemonem legimus « et Archippo commilitoni nostro et Ecclesie quæ in domo tua est, » ex quo puto aut episcopum eum fuisse Ecclesie Colossensis, cui admonetur studiose diligenterque præesse, aut Evangelii prædicatorem. Aut si ita non est, illud mihi in præsentiarum sufficit, quod et Philemon et Archippus et Onesimus ipse qui litteras perfererat, fuerint Colossenses et eodem tempore quatuor, ut ante diximus, Epistolæ scriptæ sunt. Ad Ephesios vero illam ob causam, quod pro Christo et hic vinctum esse se dicat, et eadem quæ ad Colossenses jusserat, in hujus quoque Epistolæ fine præcipiat, ut uxores subjiciantur viris, et viri uxores diligant, ut filii obediant parentibus, ut parentes non provocent ad iracundiam filios suos, ut servi obediant dominis carnalibus, ut domini, relicis minis, ea servis quæ justa sunt præbeant, et ad extremam Epistolam suam hoc fine concludat: « Quid agam, notum vobis faciet Tychicus charissimus frater et fidelis minister in Domino; quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa me sunt, et consoletur corda vestra. » Tychicus autem est qui et ad Colossenses cum Onesimo mittitur, et eo tempore Onesimum habuit comitem, quo Onesimus ad Philemonem litteras perfererat. « Et Timotheus frater. » (*Amb.*) Et in hanc partem justa ratione debet laudari Paulus, quod in speciali Epistola non dedi-

guatur Timotheum sibi in scribendo associare. (*Hier.*) In aliis Epistolis Sosthenes et Silvanus, interdum et Timotheus asseruntur, in hac [*Hieron.*, in quatuor] tantum Timotheus, quia vel eodem in tempore, vel praesente Timotheo caeterisque, dictatae sint; quod ego duplici ex causa factum puto, ut et Epistola majorem haberet auctoritatem, quae non ab uno scribebatur, et quia nulla æmulatio erat inter Apostolos si quid forte Paulo dictante alii spiritus suggessisset, absque ulla tristitia addebat Paulus in litteris quas dictabat. Secundum id quod ipse Corinthiis præcepit, ut si alio propheta, alii fuerit revelatum, taceat ille qui prius prophetabat. Ita ipse quoque præceptum suum opere complebat, et propter pauca quae alio addiderat suggerente ut suam, ita alterius quoque Epistolam perscribebat, « Philemoni charissimo cooperatori nostro. » (*Amb.*) Cooperarium vocat ea ratione qua erga sanctorum obsequia sollicitudinem impendebat, non minima conferens illis, quibus Evangelii fuerat injuncta prædicatio. Si ad Philippenses scribens dicit: « Bene facitis communicantes tribulationi meae (*Phil. iv.*) » Communicationem vocans illa ratione, qua in vinculis posito ea quae ad usus quotidianos necessaria esse ei videbantur, id miserint. (*Hier.*) Non habetur in Graeco ἀγαπητός, quod *dilectus* dicitur, sed ἀγαπητός id est *diligibilis*; inter dilectum autem et diligibilem hoc interest, quod dilectus appellari potest et ille qui dilectionem non meretur, diligibilis vero is tantum qui merito diligitur. Denique et inimicos nostros diligere præcipimur, qui sunt dilecti, sed non diligibiles; amamus quippe illos, non quia amari merentur, sed quia præcipitur eos odio non habendos. Illud quoque quod in XLIV psalmi titulo prænotatur « pro dilecto, » melius habet in Graeco, « pro diligibili; » qui locus manifestissime de Christo intelligitur: licet enim Judæi *Ididia* [*Idithum*], hoc est *amatum Dei*, Salomonem dici putent, quod ei a Deo sit ob sapientiam nomen impositum, tamen *amatus Dei* quis magis dici potest, nisi is de quo in Evangelio Pater loquitur: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, hunc audite (*Matth. xiii, xvii.*) » Scribunt igitur Paulus et Timotheus Philemoni charissimo et cooperatori, qui ideo charissimus dicitur, quod in eodem Christi opere versetur; Appiae quoque sorori non habenti in se falsæ aliquid et factæ germanitatis, et Archippo commilitoni, quem arbitror cum Paulo et Timotheo contra adversarios pro Christi nomine dimicantem existisse victorem, et propterea nunc commilitonem dici, quod in eodem certamine belloque superaverit. Scribitur etiam Ecclesiae quæ in domo ejus est: Verum hoc ambiguum, utrum Ecclesiae quæ in domo Archippi sit, an ei quæ in domo Philemonis. Sed mihi videtur non ad Archippi, verum ad Philemonis referendum esse personam, cui ipsa quoque Epistola deputatur. Nam licet Paulus et Timotheus pariter scribant ad Philemonem, Appiam, Archippum et Ecclesiam, tamen in sequentibus approbatur Paulum tantummodo ad Philemonem scribere, et unum cum

A uno sermocinari. (*Amb.*) Custodit vero Apostolus ordinem: sicut enim maritum ante uxorem dixit, et parentes ante filium, sic post dominos etiam caeterorum memoratus est, qui in familia eorum haberi quilibet ratione existimabantur: et non dixit domui tuæ, sed « Ecclesiae, quæ est in domo tua, » ostendens quoniam Ecclesiam esse existimat domum, in qua omnes fideles habere [habitare] videntur, et ita dignos eos existimabat suorum esse scriptorum, quasi qui Ecclesiae locum retinerent. Nec enim multitudinem virorum Paulus Ecclesiam esse definit, sed propositum illorum qui pie in idipsum conveniunt. Nam et in circensibus et in theatris est multitudinem prospicere hominum confluentium, sed tamen non poterat dici ita multitudo Ecclesia Dei propter arbitrii pravitatem eorum qui illo confluxerunt. Ecclesia vero Dei vocatur, etiamsi duo vel tres tantum intuitu pietatis in idipsum convenerint, eo quod verum est, quod a Domino dictum est, « ubi fuerint duo aut tres in nomine meo, illic sum in medio eorum. » Et quia caeteros in præfatione Epistolæ credidit illis adjungendos, non modicum ei auxilium ad præsens confert argumentum. Si enim fidei communio tantam fiduciam præbebat illis, ut et conjungerentur suis dominis, justum erat et Unesimum de caetero affectuosè videre, qui propositi sui communitate, idem se exsequendum sollicitudinem susceperat. (*Hier.*) Quod autem ait, « gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo, » adhuc a duobus ad plures scribitur, et in omnibus pene Epistolis æquale principium est, ut gratiam eis et pacem a Deo Patre, et a Christo Domino imprecetur; ex quo ostenditur unam illi patrique esse naturam, cum id potest filius præstare quod pater, et id dicitur pater præstare quod filius. Gratia autem est qua nullo merito nec opere salvamur; pax, qua reconciliati Deo per Christum sumus, ut ibi, « obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. » Sequitur:

« Gratias ago Deo meo semper, memoriam tui faciens in orationibus meis, audiens charitatem tuam et fidem quam habes in Domino Jesu, et in omnes sanctos ejus, ut communicatio fidei tuæ evidens fiat in agnitione omnis boni, quod in nobis est in Christo. » (*Amb.*) A gratiarum actione incipit scribere, agens pro illo gratias Deo, sicuti et in multis Epistolis id fecisse videtur. Ut autem non videretur nunc contemplatione litterarum gratias agere pro eo, optime adjicit, « semper memoriam tui faciens in orationibus meis. » In orationibus meis, inquit, memor sum tui et gratias pro te ago Deo; et causam ipsam indicans pro qua gratias agit Deo, ne videretur absolute donans id dicere: « Audiens, inquit, charitatem tuam et fidem quam habes ad Dominum Jesum Christum; » et unde hoc cognovisset incertam esse videretur, si non donata ei ista a Domino essent, eo quod charitas et fides, quæ in Dominum est, in propositum animæ habetur, « et in omnes sanctos, » ex hoc ergo, et illud cognoscitur. Nam erga sanctos charitas in operibus demonstrata, affectum quem

erga Deum habes comprobat. Unde et optime adjicit, **A** ut communicatio fidei tuæ perfecta fiat in cognitione omnis bonitatis, quæ in nobis est in Christo Jesu. » (*Hier.*) Hæc jam non ut Paulus et Timotheus Philemoni et cæteris, sed ut solus Paulus ad solum Philemonem loquitur: « gratias, inquit, ago et memoriam tui faciens in orationibus meis. » Ambigue vero dicitur, utrum gratias agat Deo suo semper, an memoriam ejus faciat in orationibus suis semper; et utrumque intelligi potest. Qui enim præcipit aliis ut in omnibus gratias agant Deo, nullis angustiis poterit coarctari ut gratias semper Deo ipse non referat. Si autem pro sanctis et melioribus quibusque Paulus semper orabat (sanctus autem et Philemon est, tantam habens in se fidem et charitatem, ut non solum auditu ei, verum etiam opere nosceretur), et pro Philemone Paulum semper orasse credibile est; quo scilicet fides et charitas quam habebat in Christo, et in omnes sanctos ejus, per communicationem fidei et operationem agnitionis in omni bono Christi misericordia servaretur. Et de charitate quidem quam habebat in Christo Jesu, et in omnes sanctos ejus, non difficilis interpretatio est, quia post Deum diligere jubemur et proximos. Nunc hoc quaeritur quomodo eandem fidem in Christo Jesu habere quis possit et in sanctos ejus: *ἀπὸ χάριτος* enim sonat charitatem quam habes in Domino Jesu et in omnes sanctos ejus; et fidem quam habes in Domino Jesu et omnes sanctos ejus. Ad expositionem hujus loci de Exodo sumamus exemplum: « Credidit populus Deo et Moysi servo ejus. (*Exod. xiv.*) » Una atque eadem credulitas in Moysen refertur, et in Deum, ut populus qui credebatur in Dominum, æque credidisse scribatur in servum. Hoc autem non solum in Moysen, sed in omnibus sanctis est, ut quicumque credit Deo, aliter ejus fidem recipere non queat, nisi credat et in sanctos ejus. Non est enim in Deum perfecta dilectio et fides, quæ in ministros ejus odio et infidelitate tenuatur. Quod autem dico, tale est, credit quispiam in conditorem Deum, non potest credere nisi prius crediderit de sanctis ejus vera esse quæ scripta sunt. Sunt hodie quoque plerique simplicium, qui faciunt opera justitiæ, et non habent eorum quæ ipsi operantur scientiam. Unde addidit: « Ut communicatio fidei tuæ operatrix fiat in agnitionem omnis boni: » quantis gradibus quantisque profectibus apostolicus in altiora sermo se tendit! **B** habet quispiam charitatem, et fidem in Deum et in sanctos ejus: sed forsitan non æquali eam in omnes lance communicet. Communicet forsitan in cunctos, sed opere non expleat; voluntatem impleat aliquis et opere, sed gestorum suorum perfectam habere non potest notionem. Sit talis quoque qui et opus habeat et scientiam, sed non habet agnitionem omnis boni: multa enim juste, mansuete studioseque perpetrans impar est suis in aliqua parte virtutibus. An non talis Philemon? habet quippe communicationem operatricis fidei, et charitatis in agnitione omnis boni: quæ cum in apostolis sit, non eam putemus ob id tantum esse perfectam, si in illis sit, sed in eo to-

tam esse, quia Christi est, ut quidquid boni et in Philemone laudatur, et de apostolorum sumitur exemplo, inde bonum sit quod de Christi fonte ducatur.

« Gaudium enim magnum habuimus et consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater. » (*Ambr.*) Juste, inquit, delector, pro quibus cum multo affectu semper obsequeris sanctis, ex quibus etiam sufficientem in meis tribulationibus consolationem invenio, audiens intentionem studii tui; hæc dicens in laudem et exhortationem Philemonis: solet autem laus præteriti temporis explicata alacriores eos facere in subsequens. (*Hier.*) Plenius inculcat et edocet quare dixerit: « Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis. » Dignum si quidem erat agere gratias Deo super charitate Philemonis, qui internum cordis affectum, et profundos animi sanctorum recessus suscipiendo receperat. Et hoc idioma apostolicum est, ut semper viscera vocet, volens plenam mentis ostendere charitatem. Unde gaudens cum gaudentibus et cum his qui requieverant se reflectum esse credens, habet lætitiā non transitoriam et levem, et quæ fortuito possit accidere, sed magnam, et prout erat in Philemone charitas, eminentem: quam augebat consolatio super Philemonis charitate descendens, plena à Patre misericordiarum et Deo totius consolationis.

« Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu Imperandi tibi, quod prodest propter charitatem, magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem et vincit Jesus Christi. » (*Ambr.*) Primum equidem non dixit, Potestatem habeo præcipiendi, sed « fiduciam; » deinde non dixit propter apostolatam, neque ob ipsam dignitatem, quæ præditus esse videor, sed per charitatem quam erga omnes habebat, ut sit hujusmodi fiducia, vel causa ab ipso Philemone tributa. Unde et in laudem et exhortationem ejus adjicit, « propter quod multam in Christo fiduciam habens, » etc. Eo quod idem Philemon talis habens institutum et propositum, præcipere eum sibi cum fiducia adhortabatur, qua nec posset aliquando postulationi ejusdem Pauli resistere; qui autem erga omnes sanctos sic liberalis est, nunquam ob præsens negotium gratiam postulata dare pigebit: itaque tuum propositum et charitas, quæ erga omnes sufficiens est, fiduciam mihi præbet, ut præcipiam de quibus convenit, ego vero hoc non facio, sed obsecro magis. Deinde et ad verendum eum invitans, talis cum sis, qualis Paulus senior; tantam vim habebat sola Pauli nuncupatio! Quid enim non expressit magnam et admirationem dignum in voce hac, quæ dixit Paulum? Nam omne quodcumque summum bonum intelligi poterat, hoc erat in Paulo, et quod adjecit, seniore, non absolute eum ad reverentiam invitavit ætatis suæ memorans longævitate, sed voci Pauli etiam illud ipsum faciens venerabilem: qui enim seniore, audit Paulum scire poterat eo quod longo tempore pietatis studio inoleverit, et multa fuerit hac die

causa passus. Inchoavit enim prædicare Evangelium, cum adhuc esset adolescens : occurrit vero in senectutis ætate semper in Christo, in passionibus persistens. Unde ne per ætatem eum absolute videretur suadere, optime adjecit : « Nunc autem et vincus Jesu Christi, » solum hoc non dicens, Erubescere senectutem et canitiem in vinculis connutritam, et ætatem sic longam in passionibus illis, quæ pro Christo sunt, educatam. (*Hier.*) Multis in Philemonem laudibus ante præmissis, cum res talis sit pro qua rogatus est, quæ et præstanti sit utilis et roganti, poterat Paulus magis imperare quam petere. Et hoc ex fiducia illa veniebat, quod qui tanta ob Christum opera perpetrarat, utique impar sui in cæteris esse non poterat. Sed vult magis petere quam jubere, grandi petentis auctoritate proposita, per quam et Apostolus obsecrat, et senex, et vincus Jesu Christi. Totum autem pro quo rogat illud est : Onesimus servus Philemonis, fugam furto cumulans, quædam rei domesticæ compilaverat. Hinc pergens ad Italiam ne e proximo facilius posset apprehendi, pecuniam domini per luxuriam prodegerat : hoc ne quis putet temere, et ut libet a nobis fictum, in sequentibus discat. Nunquam enim Paulus diceret : « Si quid nocuit tibi aut debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus scripsi manu mea, ego reddam. » Nec sponsor rei fieret ablata nisi esset id quod ablata fuerat dissipatum. Hic igitur cum ob confessionem Christi Paulus Romæ esset in carcere, credidit in Dominum Jesum : et ab eo baptizatus, digna pœnitentia maculas vitæ prioris abstersit, in tantum ut is Apostolus conversionis ejus testis fieret, qui quondam Petrum increpaverat non recto pede in Evangelii veritate gradientem. Quantum igitur ad peccatum et ad facinus pertinet, quo Dominum læserat, veniam non meretur ; quantum vero ad Apostoli testimonium qui scit eum plene esse conversum, grandi pondere premitur, qui rogatur, ut qui e servo fugitivo atque raptore minister Apostoli factus fuerat (quod autem aliud habebat Apostolus ministerium nisi Evangelii Christi Jesu ?), jam non quasi a domino, sed quasi a conservo et coevangelista ignosceretur ei, qui servus esset Christi similiter et minister.

« Obsecro te de meo filio, quem genui in vinculis Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem tibi et mihi utilis est, quem remisi tibi : « tu autem illum, id est, mea viscera, suscipe, quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii. » Volens impetrare quod postulat, jam non pro servo Philemonis, sed pro filio suo se asserit deprecari ; et de illo filio quem genuerit in vinculis Evangelii, hoc est, quæ pro Christi Evangelio sustinebat : qui cum ante inutilis domino suo tantum fuerit (neque enim servus fur atque fugitivus alteri nocuit, nisi domino suo), nunc e contrario utilitatis compensatione qua et ipsi domino et Paulo utilis est, cæterisque per Paulum, plus charitatis meretur, quam odii ante meruerat.

Unde ait : « Qui tibi aliquando inutilis fuit. » Tibi, inquit, soli, non cæteris, nunc autem tibi et mihi utilis. Utilis domino, in eo quia posset Paulo servire pro domino suo ; Paulo vero in eo utilis, quia illo in carcere vinculisque detento, posset ei in Evangelio ministrare. Simul autem est admirandum de magnanimitate Apostoli, et in Christum mente ferventi. Tenetur carcere, vinculis stringitur, squalore corporis, charorum separatione, pœnalibus tenebris coarctatur, et non sentit injuriam, non dolore cruciatur, nihil novit aliud nisi de Christi Evangelio cogitare. Sciebat servum, sciebat fugitivum, sciebat aliquando raptorem, ad Christi fidem esse conversum. Grandis laboris est talem hominem in eo perseverare quod cœpit. Idcirco filium suum, et filium vinculorum, et ministrum Evangelii in vinculis constituti inculcat ac replicat, ut Philemon ille prudenter et dispensatorie tantum in præfatione laudatus non auderet negare, ne suis laudibus videretur indignus. Quod autem ait, « tu autem illum, id est, mea viscera, suscipe, » hoc est quod paulo ante dixi, viscera significare internum cordis affectum et plenam ex animo voluntatem, cum totum quidquid in nobis est suscipitur a rogato : alias autem omnes liberi viscera sunt parentum. « Sine consilio autem tuo nihil volui facere, ut non quasi ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. » Non videbatur mihi esse justum, ut contra voluntatem tuam eum retinerem, qui ad te pertinebat : nam æquum esse existimo ut quodcumque bonum a te fuerit factum, pro tuo hoc impleatur arbitrio. Hoc quod a plerisque quæritur, et sæpissime retractatur, quare Deus hominem faciens, non eum bonum rectumque condiderit, de præsentī loco solvi potest. Si enim Deus voluntarie et non ex necessitate bonus est, debuit hominem faciens ad suam imaginem et similitudinem facere, hoc est, ut ipse voluntarie et non ex necessitate bonus esset ; qui autem asserunt ita eum debuisse fieri, ut malum recipere non posset, hoc dicunt : Talis debuit fieri qui necessitate bonus esset et non voluntate ; quod si talis fuisset effectus qui bonum non voluntate, sed necessitate perficeret, non esset Deo similis, qui ideo bonus est, quia vult, non quia cogitur. Ex quo manifestum est, rem eos inter se postulare contrariam : nam ex eo quod dicunt, debuit homo Deo similis fieri, illud petunt, ut liberi fieret arbitrii, sicut Deus ipse est ; ex eo autem quod inferunt, talis debuit fieri, qui malum recipere non posset, dum necessitatem ei boni important, illud volunt, ut homo Deo similis non fieret. Potuit itaque et apostolus Paulus absque voluntate Philemonis Onesimum sibi in ministerium retinere ; sed si hoc sine Philemonis voluntate fecisset, bonum quidem erat, sed non voluntarium : quod autem non erat voluntarium, alio genere arguebatur non esse bonum : nihil quippe bonum dici potest, nisi quod ultroneum est. Ex quo Apostoli consideranda prudentia, qui idcirco fugitivum servum remittit ad dominum, ut prosit domino suo :

qui prodesse non poterat si domino teneretur absente. Superior ergo quæstio ita solvitur, potuit Deus hominem sine voluntate ejus facere bonum; porro si hoc fecisset non erat bonum voluntarium, sed necessitatis. Quod autem necessitate bonum est, non est bonum, et alio genere malum arguitur. Igitur proprio arbitrio nos relinquens, magis ad suam imaginem et similitudinem fecit; similem autem Deo esse absolute bonum est.

« Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut æternum illum reciperes, tanquam non sicut servum, sed plus servo fratrem charissimum, maxime mihi: quanto autem magis tibi et in carne et in Domino! » Nonnunquam malum occasio fit bonorum, et hominum prava consilia Deus vertit ad rectum. Quod dico manifestius exemplo fiet. Joseph fratres, sui zeli stimulis incitati, Ismaelitæ viginti aureis vendiderunt. Hoc initium et patri et fratribus et toti Ægypto bonorum omnium fuit. Denique ipse postea ad fratres: « Vos, inquit, cogitastis de me in mala, Deus vero cogitavit de me in bona. » Simile quid et in Onesimo possumus intelligere, quod mala principia occasiones fuerint rei bonæ. Si enim dominum non fugisset, nunquam venisset Romam, ubi erat Paulus victus in carcere: si Paulum in vinculis non vidisset, fidem non recepisset in Christum. Si Christi non habuisset fidem, nunquam Pauli effectus filius in opus Evangelii mitteretur. Ex quo paulatim et per gradus suos, reciprocante sententia, ideo minister Evangelii est factus Onesimus, quia fugit a domino. Pulchre autem addens, « forsitan, » sententiam temperavit. Occulta sunt quippe judicia Dei, et temerarium est quasi de certo pronuntiare quod dubium est. « Forsitan, inquit, ideo discessit, » caute, timide, trepidanter, et non totum fixo gradu, ne si non posuisset « forsitan, » omnibus servis fugiendum esset ut apostolici fierent. Quod autem « ad horam » junxit, horam pro tempore debemus accipere: ad comparisonem enim æternitatis omne tempus breve est. « Ut æternum illum reciperes. » Nullus æternus dominus servi scilicet; potestas quippe ejus et utriusque conditio morte finitur. Onesimus vero qui ex fide Christi factus æternus est, æterno Philemoni, quia in Christum et ipse crediderat, spiritu libertatis accepto, jam non servus, sed frater cœpit esse de servo, frater charissimus, frater æternus, æterno et ipsi Apostolo dominoque suo, cui Onesimum ut carnis ante conditio, ita postea spiritus copulabat, et tunc quidem quando erat ei subjectus in carne, non erat ei junctus in Domino, nunc autem et in carne ei junctus est et in Domino: ex quo intelligimus servum qui crediderit, duplici domino suo lege constringi, ut ei et carnis necessitate jungatur ad tempus, et in æternum spiritu copuletur. (Ambr.) Intendendum vero est, quoniam non dixit, ut habeas, sed ut recipias, non enim hoc dicit, quoniam recessit, ut de cætero habeas eum pro servo, majorem erga eum affectum ostendens: nam ridiculum erat hoc de fugi-

tivo dicere servo, sed ut recipias eum super servum, hoc est, recipias eum non solum servile obsequium tibi persolventem, quod servi solent suis dominis exhibere, quod jure docebat propter motum et propositi ejus mutabilitatem. Quid autem vult esse quod dixit super servum, « fratrem charissimum, » hoc est fratrem valde amantem, ut dicat, Quoniam etsi per fugam recessit, sed tanto sui melior est effectus, ut non solum debitum tibi obsequium, ut servus, cum omni fide persolvat, sed et sicut frater valde amore tuo junctus omnia pro te pati de cætero sit paratus. Et quia incertum erat, si hæc ita se haberent, conformans dictum suum adjicit: « Maxime mihi, quanto magis tibi, et in carne et in Domino. » Est quidem obscurum, quod dictum est ob nimium compendium, eo quod Apostolus sæpe cupiens aliqua compendiose explicare, obscuritate dicta sua involvit. Testatur autem de Onesimo, quoniam etiam sibi fuerit utilis, post exhortationem et consilium, quod a se acceperat. Vult enim dicere, quoniam si erga me talis existit mores suos demutans, ita ut sponte vellet mihi omne obsequium servile præbere, quemadmodum non erga te multo magis erit talis, cui et propter fidem ut pote studiose pietatis charitatem persolvere debet, et sicut domino servitium cum omni exhibere fidelitate? hoc enim dicit in carne quæ est secundum dispositionem. Frequenter vero carnem, apostolica dicta interpretantes, significavimus, quia statum hunc temporalem, qui in præsentī vita habetur, sic solet nuncupare. « Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me. » Super omnibus dictis hoc vel maxime dicto persuadebat ei, eo quod ei decebat, ut ad communem fidem universa, quæ sibi adsunt, communia esse omnibus fidelibus reputaret, quod præ cæteris etiam sibi, ut pote prædicatori et doctori dogmatum pietatis Dei veri existimabat: si inquit communicas secundum fidem, et ad plenum existimas nobis omnia esse communia, recipe et hunc propter me; non hoc dicit, ut in ordine eum recipiat Apostoli, quomodo enim fieri poterat ut hoc suaderet? sed ut dicat, Eo quod ego eum recepi, recipe et tu. Si tamen communia omnia nobis esse existimas. (Hier.) Philemon Paulum socium habere cupiebat, et in Christum credens, tales utique volebat habere profectus, ut Paulo similis fieret, et ei communicaret in vinculis. Consideremus ergo quantum hic laudetur Onesimus, quantum profecisse dicatur, cum ita recipiendus sit, ut Apostolus, et sic ejus dominus ut Pauli debeat desiderare consortium. Breviter quod dicit, tale est: Si me vis habere consortem, habeto et Onesimum, quem ego consortem et filium et viscera mea habeo; quem si non susceperis, nec habere volueris, et ipse intelligis quod me habere non possis. « Si autem aliquid nocuit tibi aut debet, hoc mihi imputa. » Hoc est, a me exige illa. Imitator Domini sui, et Christum in se loquentem habens, ea juxta vires suas debet facere quæ Christus. Si enim ille infirmitates nostras portavit, et plagas nostras do-

luit, iuste Apostolus pro Onesimo se opponit et spondet quæ ille debebat. Ut autem supra diximus, totum illud est quod ablatum furto, per luxuriam perditum, non poterat absolvi, quod Philemon grandi pretio compensabat dum pro servo fugitivo, et pecunia perditâ, fratrem charissimum et fratrem reciperet æternum, et per eum sibi Apostolum faceret debitorem. *¶* Ego Paulus scripsi manu meâ, ego redam, (ut non dicam tibi, quia et ipsum te mihi debes.) (Ambr.) Promisit se redditurum, sciens quoniam dominis reposita est apud Deum merces copiosa pro illa bonitate quam erga servos suos exercent, et maxime si quando delinquentibus illis veniam tribuere voluerint, et ostendens quoniam non debet hæsitare de tribuenda huiusmodi gratia, *¶* et non dicam tibi, quoniam mihi te ipsum debes, *¶* et hæc quidem promitto, sciens, quoniam et ipse percipiens per Dei misericordiam copiosas mercedes pro ea bonitate, quam erga istum nunc exerces, te autem convenit cogitare quoniam et totum te mihi debes, licet ego non dicam. (Hier.) Quod dicit tale est: Quod Onesimus furto rapuit, ego me spondeo redditurum, huius sponsonis Epistola hæc et manus testis est propria, quam non solito more dictavi, sed mea manu ipse conscripsi, crede igitur mihi pro Onesimo pollicenti: hoc autem dico quasi ad extraneum loquens; cæterum si ad jus meum redeam, propter sermonem Christi, quem tibi evangelizavi et Christianus effectus es, te mihi ipsum debes: quod si tu meus es, et tua omnia mea sunt: si autem tua omnia mea sunt, Onesimus quoque qui tuus est, meus est. Poteram igitur eo uti ut meo: sed voluntati tuæ relinquo ut mercedem habeas ignoscendo. *¶* Ita frater, ego te fruam in Domino, recte viscera mea in Christo. (Ambr.) Nam quod dixit, *¶* ego tui fruam in Domino, *¶* pro adjuratione posuit: dicit autem, quod do illi veniam de præteritis, suscipiens eum, requiescere macum facito: *¶* Ego te fruam in Domino. *¶* hoc est, sic videam te in omnibus illis quæ secundum sunt profectum habentem spiritalem quod meum esse existimo lucrum. Et quia larga supplicatione decebat rogare Paulum contemplatione humilitatis, videbatur autem aliquam habere suspitionem, ut forsân Philemon non facile annuerit ejus petitionibus, ideoque sit Apostolus coactus superabunde eum precari. (Hier.) Proprietatem Græcam Latinus sermo non explicat. Quod enim ait, *¶* καὶ ἀδελφε, καὶ quoddam quasi adverbium blandientis est: nos autem interpretantes, *¶* ita frater æqualis et dilucidus [Hieron., aquatius et dilutus] nescio quid magis aliud quam id quod est scriptum sonamus. Sicut enim τὴν illud Hebraicum pro quo frequenter septuaginta Interpretes δὲ δὴ translulerunt, in lingua sua significat deprecantis affectum, unde nonnunquam Symmachus pro τὴν, *¶* δίκαια, hoc est, *¶* obsecra, transiit: ita et nos eandem in Græca lingua vim patimur quam Græci sustinent in Hebræa. Quod autem ait, *¶* ego te fruam in Domino, *¶* aliud multo intelligitur, quam putatur. Apostolus non fruitur, nisi eo qui multas in se habet concinentesque virtutes, et totum quod Christus dicitur pro varietate

A causarum, sapientiam videlicet, iustitiam, continentiam, mansuetudinem, temperantiam, castitatem, hæc imprecatur Philemoni, ut cum his abundaverit, ipse eo perfruens impleatur. Et ne putes illam fruitionem dici, qua nos sæpe nostri inter nos præsentia delectamur et fruimur, addidit, *¶* in Domino: *¶* ut ex eo quod Domini nomen adjunctum est, intelligeretur et alia esse fructio qua quis absque Domino perfruatur. *¶* Recte viscera mea in Christo. *¶* Sicut ipse frui vult Philemon in Domino, ita viscera sua Onesimum, quem et superius eodem nomine appellarat, refici vult per Philemonem, et ambiguo dictum utrum viscera Pauli in Christo Onesimus sit, an viscera Pauli Onesimus per Philemonem in Christo redicienda sint. Si superius accipere volueris, recte Pauli in Christo viscera dicentur Onesimus, quem in vinculis Christo genuit: si posterius, in Christo rediciendus est Onesimus a Philemone, dum ejus in Christo sermonibus eruditur.

¶ Confidens de obedientia tua scripsi tibi, sciens *¶* quoniam super id quod dico facies. (Ambr.) Hæc autem sic scribo non dubitans quod velociter gratiam tribuas: e contrario vero sic scripsissem, si non nocem quoniam non solum hoc facies, sed et si aliquid plus postulassem. (Hier.) Qui præsumit de eo quem rogaturus est, ipsa quodammodo præsumptione præjudicat, ne ei negare liceat, quod rogatur. Porro si scit ille qui postulat plus quam rogavit, rogatum esse facturum, ideo minora petit, ut habeat rogatus voluntariam et majorem præstatione mercedem. Si autem Philemon hoc ad hominis præceptum facit, quanto magis faciet ob dilectionem Dei? unde et merito Apostoli voce laudatur quod mandata ejus opere prævertat, et possit dicere *¶* Voluntaria oris mei complacent tibi, Domine (Psal. cxviii). *¶* In his postulationem suam terminans adjicit: *¶* Simul et para mihi hospitium. *¶* Non pujo tam divitem fuisse Apostolum, et tantis sarcinis occupatum, ut præparato egeret hospitio, et non una contentus cellula, breves corporis sui spatio cædes, amplissimas æstimaret: sed ut dum eum expectat Philemon ad se esse venturum, magis faciat quod rogatus est. Si autem hoc non dispensatorie, sed vere quis æstimat imperatum, ut sibi hospitium præpararet, Apostolo magis quam Paulo hospitium præparandum est. Venturus ad novam civitatem, prædicaturus Crucifixum, et inaudita dogmata delaturus, sciebat ad se plurimos concursuros, et necesse erat primum ut domus in celebri esset urbis loco, ad quam facile conveniretur; deinde ut ab omni importunitate vacua: ut ampla, quæ plurimos caperet audientium; ne proxima spectaculorum locis; ne tyrpi vicinia detestabilis: postremo ut in plano potius esset sita, quam in conatulo. Quam ob causam eum æstimo etiam Romæ in conductio mansisse biennio, nec parva ut reor erat mansio, ad quam Judeorum turbæ quotidie confluebant. *¶* Spero enim per orationes vestras donari me vobis. *¶* Filium patri Deus rogatus indulget, et frater sæpe fratris oratione servatur. Apostolus vero

totius Ecclesiae precibus conceditur, ob eorum qui eum audituri sunt utilitatem. Et hoc donum non tam in eum dicitur esse, qui differtur a martyrio ad martyrium preparatus, quam in eos ad quos Apostolus mittitur. Quod autem crebro Paulus in carcere fuerit et de vinculis liberatus sit, ipse in alio loco dicit in carceribus frequenter (*II Cor. xi.*) De quibus nunquam Domini auxilio, crebro ipsis persecutoribus nihil dignum in eo morte invenientibus dimittebatur: necdum enim super nomine Christiano senatusconsulta praecesserant, nec dum Christianum sanguinem Neronis gladius dedicarat, sed pro novitate praedicationis sive a Judaeis invidentibus, sive ab his qui sua videbant idola destrui, ad furorē populis concitatis, missi in carcerem, rursus impetu et furore deposito laxabantur. Et hoc ita esse ut dicimus apostolorum Acta testantur, in quibus et Felix loquitur ad Agrippam: « Potuisse dimitti Paulum, si non appellasset ad Caesarem (*Act. xxvii.*); » et quia nullam invenerit causam praeter quaestiones quasdam de religione propria, et de quodam Jesu, quem Paulus vivere praedicabat. Ex quo animadvertimus, et a caeteris iudicibus similiter eos potuisse dimitti, id agente Domino, ut in toto orbe nova praedicationis disseminaretur.

« Salutat te Epaphras conceptivus meus in Christo Jesu, Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, cooperatores mei. » (*Ambr.*) Conceptivum suum dicit et quod communicaverat ei in illis moribus quos pro Christo ipse sustinebat. Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, cooperarii mei, nec non et a Marco, et Aristarcho et Dema, et Luca: quos etiam operarios suos esse dicit, eo quod collaborarent ei ob aliorum utilitatem. (*Hier.*) Id quod in principio dicebamus, quoniam ad Colossenses Epistola eodem in tempore et per eundem esset scripta bajulum litterarum, quo ad Philemonem quoque scriptum est, etiam eorum qui salutantes inducuntur nomina docent. Nam et in ipsa ita subscribitur: « Salutat vos Aristarchus conceptivus meus, et Marcus consobrinus Barnabae, et Epaphras qui est ex vobis servus Christi (*Coloss. iv.*); » et paulo inferius: « Salutat vos Lucas medicus charissimus et Demas. Et dicite Archippo: Vide ministerium quod accepisti in Domino, ut illud impleas. Et: « memores estote vinculorum meorum (*Ibid.*). » Si autem ex eo aliquis non putat pariter scriptas, quod ad Colossenses pauca sint nomina, quae hic non ferantur ascripta, sciat non omnes omnibus aut amicos esse aut notos, et aliud esse privatam ad unum hominem, aliud publicam ad universam Ecclesiam Epistolam fieri: « Salutat te, » ergo inquit, « Epaphras conceptivus meus in Christo Jesu: » qui, sit Epaphras conceptivus Paulus talem fabulam accepimus: aiunt parentes apostoli Pauli de Gyscalis regione fuisse Judaeae, et eos, cum tota provincia Romana vastaretur maqui, et dispergerentur in orbe Judaei, in Tharsum urbem Ciliciae fuisse translatos; parentum conditionem adolescentulum Paulum secutum: et sic posse stare illud quod de se ipse testa-

tur: « Hebraei sunt, et ego; Israelitae sunt, et ego; semen Abraham sunt, et ego (*I Cor. xi.*); » et rursus: « Hebraeus ex Hebraeis » (*Philip. iii.*), et caetera, quae illum Judaeum magis indicant, quam Tharsensem. Quod si ita est, possumus et Epaphram illo tempore captum suspicari, quo captus est Paulus, et cum parentibus suis in Colossis urbe Asiae collocatum, Christi postea recepisse sermonem: unde et ad Colossenses, ut supra diximus, scribitur. « Salutat vos Epaphras, qui est ex vobis, servus Christi, semper sollicitus pro vobis in orationibus (*Coloss. iv.*). » Hoc si se ita habeat, Aristarchus, qui conceptivus ejus in eadem Epistola dicitur, ad eandem intelligentiam deducitur, nisi forte reconditum aliquid et sacratum, ut quidam putant, in verbo captivitatis ostendit, quod capti pariter et vincti in vallem hanc adducti sint lacrymarum. Quod si neutrum recipitur, ex eo quod hic additum est « in Christo Jesu, » possumus suspicari eandem eum Romae pro Christo vincula sustinuisse, quae Paulus: et ut vinctum Christi, ita conceptivum quoque ejus dici potuisse. Aut certe ita, quod nobilis et ipse sit in apostolis, ut Andronicus et Julia, de quibus scribitur ad Romanos: « Salutate Andronicum et Juliam, cognatos et conceptivos meos, qui sunt nobiles in apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo Jesu (*Rom. xvi.*). Hae de Epaphra. Caeterum cooperatores Evangelii et vinculorum suorum, cum ad Philemonem Epistolam scriberet, Marcum ponit, quem puto Evangelii conditorem, et Aristarchum, cujus supra fecimus mentionem, et Demam, de quo in alio loco queritur (*II Tim. iv.*): « Demas me reliquit, diligens praesens saeculum, et abiit Thessalonicam, » et Lucam medicum, qui Evangelium et Actus apostolorum Ecclesiae derelinquens, quomodo apostoli de piscatoribus piscium piscatores hominum facti sunt, ita de medico corporum in medicum est versus animarum. De quo et in alio loco: « Misi, inquit, cum illo fratrem cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias (*II Cor. viii.*), » cujus liber quotiescunque legitur in Ecclesiis, toties ejus medicina non cessat sumi. « Gratia Domini Jesu Christi cum spiritu vestro. » Sicut a meliori parte hominis capite numeratur populus Israel, dicente Scriptura, « secundum capita eorum, » ita in toto quidem homine, et in omni parte sanctorum gratia est Domini Jesu Christi. Sed a majore et meliore parte, id est spiritu, per synecdochen de toto homine dicitur, « Gratia Domini Jesu Christi cum spiritu vestro. » Cum autem in spiritu gratia fuerit, totum facit hominem spiritalem, ut adhaereat Deo, quia « qui adhaeret Domino, unus spiritus est. » Interpretatur autem secundum Hebraeos, Paulus *admirabilis*, Timotheus *beneficus*, Philemon *mire donatus* sive *os patris*, ab ore non ab osse, Appia *continens* aut *libertas*, Archippus *longitudo operis*, Onesimus *respondens*, Epaphras *frugifer* et *videns* sive *succrescens*, Marcus *sublimis mandato*, Aristarchus *mans operis amplioris*, Demas *silens*, Lucas *ipse concurgens*. Quae nomina si secundum interpretationem suam volueritis intel-

ligere, non est difficile admirabilem atque benefi-
 ligere, non est difficile admirabilem atque benefi-
 A majora opera in montem usque succreverit, ab eo
 quoque qui posuit custodiam ori suo, et ostium ma-
 nitum labiis suis, qui idcirco forsitan tacuit, quia
 ad modicum Apostolum dereliquerat. Et ad extre-
 mum ab eo qui per se ipse consurgens quotidie augra-
 tur processusque habeat, dum Evangelio ejus orbis
 impletur, et toties crescit quoties auditus et lec-
 tus ædificat. Amen.

ligere, non est difficile admirabilem atque benefi-
 A majora opera in montem usque succreverit, ab eo
 quoque qui posuit custodiam ori suo, et ostium ma-
 nitum labiis suis, qui idcirco forsitan tacuit, quia
 ad modicum Apostolum dereliquerat. Et ad extre-
 mum ab eo qui per se ipse consurgens quotidie augra-
 tur processusque habeat, dum Evangelio ejus orbis
 impletur, et toties crescit quoties auditus et lec-
 tus ædificat. Amen.

LIBER VICESIMUS SEPTIMUS.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD HEBRÆOS.

ARGUMENTUM.

(Hier.) In primis dicendum est, cur apostolus Paulus
 in hac Epistola scribenda non servaverit morem suum,
 ut vel vocabulum nominis sui, vel ordinis describeret
 dignitatem. Hæc causa est quod ad eos scribens
 qui ex circumcissione crediderant, quasi gentium
 apostolus, non Hebræorum, sciens quoque eorum
 superbiam, suamque humilitatem demonstrans,
 meritum officii sui noluit auferre. Hanc ergo Epi-
 stolam fertur Apostolus ad Hebræos conscriptam
 Hebraica lingua misisse, cujus sensus et ordinem re-
 tinens Lucas evangelista post excessum Pauli apo-
 stoli, Græco sermone composuit.

CAPUT PRIMUM.

*Ponitur excellentia Christi, qui est dator novæ legis,
 Patri cœternus et substantialis, æqualis in pote-
 state et dignitate: et quod in his Christus præfertur
 angelis.*

« Multifarie multisque modis loquens olim Deus
 « patribus in prophetis. » (Joannes Chrysost.) Tota
 intentio beati Apostoli fuit in hac Epistola ad Hebræos,
 id est gentem suam, ad Christi convocare fidem,
 eminentiamque gratiæ, quæ per Filium data est, a le-
 galibus discernere umbris, quæ angelicis ministratio-
 nibus fuerunt. Et quoniam valde afflictis erant multis
 malis quæ illis acciderant, et valde contriti, ut pos-
 sent ex hoc putare se inferiores cæteris ac miserioris
 existere; ostendit per hoc eos magis majori gratia
 perfrui, ut ex ipso sermonis initio erigeret auditores.
 Propterea ergo dicit: « Multifarie et multis modis Deus
 olim locutus est patribus nostris in prophetis. » Quare
 prophetas nominans semetipsum contra non posuit?
 siquidem eis tanto major exstabat, quanto ei fue-
 rat dispensatio commissa præclarior. Sed non hoc
 fecit: primo quidem quia de seipso majora dicere
 recusavit. Secundo vero, quia necdum erant audi-
 tores perfecti. Tertio autem, quia volebat eorum
 mentes erigere et ostendere magnam esse præsentis
 eminentiam temporis. Veluti si diceret, Quid ma-
 gnum, si Prophetas misit patribus nostris? Nobis
 enim proprium Filium unigenitum misit. Et bene
 satis exorsus est, « multifarie, inquit, et multis mo-
 dis, » ostendit enim quoniam neque ipsi Prophetæ

B gratiam Deum videndi promeruerant: Filius autem
 vidit. Dicendo enim « multifarie et multis modis »
 significat, quod alibi dictum est: « Ego enim visio-
 nes multiplicavi et in manibus prophetarum assimi-
 latus sum (Ose XII). » Proinde non secundum hoc
 solum eminentia Novi Testamenti declaratur, quia
 patribus quidem Prophetæ missi sunt, nobis autem
 Filius, sed etiam quod prophetarum vel patriarcha-
 rum nemo nisi in similitudinibus vidit Deum; Filium
 vero unigenitum incarnatum esse atque in ea carne
 visum constat, qua idem homo a verbo Dei susceptus
 unigenitus est Filius Dei. Ideo mox addidit: « Novissi-
 mus diebus istis locutus est nobis in filio. » Dicens
 enim in filio tantumdem valet, quasi diceret per filium
 suum quia in præpositio per accipitur, sicut multis in
 C locis epistolarum ejus invenitur his præpositionibus in-
 differenter uti. Tacuit adhuc de Christi nomine, quia
 plurimos illorum sciebat negasse Filium Dei esse. Non
 enim dixit Christus locutus est, quamvis ipsum locu-
 tum constet esse manifestum: ita necdum Judæos
 aperto nomine tetigit. Nam ferme omnes quibus Pro-
 phetæ locuti sunt, malignos esse nefariosque constab-
 at, et necdum de istis rationem movere voluit. sed
 interim generaliter de muneribus disputat, quæ illis
 divina largitate donabantur. « Quem constituit hære-
 dem universorum. » Quid est « quem constituit hære-
 dem universorum? » Hic incarnatum dicit Filium,
 de quo superius locutus est, sicut etiam de eo in se-
 cundo legitur psalmo: « Postula a me et dabo tibi
 « gentes hæreditatem tuam. » Non jam portio Do-
 mini tantum Jacob, et sors ejus solus Israel, sed
 omnes potius nationes: hoc est, hunc Filium Domi-
 num constituit universorum: hæredis autem utitur
 nomine, ut duo quædam per hoc astruat et ostendat,
 quod proprius sit Filius, et quod dominationis
 illi nulla contingat amissio. Hæredem autem om-
 nium dicit, id est, mundi totius. Deinde ad altiora
 sermonem convertit dicens: « Per quem fecit et
 sæcula: » ut ostenderet eundem novissimis diebus
 venisse in mundum, per quem fecit et mundum.
 Magnitudinem ejus ostendens, qui fuit Novi Testa-
 menti labor et auctor: post hæc quibusdam gradi-
 bus elegantèr utens, pervenit ad id quod omnibus

istis quæ supra dixit, multo majus est, et insonuit A
 dicens : « Qui cum sit splendor gloriæ et figura
 substantiæ ejus. » Ubique quidem religioso nobis
 opus est intellectu, maxime autem ibi, ubi de Deo
 vel loquimur, vel audimus; quoniam neque ad lo-
 quendum digne de Deo lingua sufficit, neque ad per-
 ciendum prævalet intellectus. Oportet etiam ubi
 vel sermo deficit, vel cogitatio explicare de Deo non
 poterit, tunc magis glorificare nos Deum, quod ta-
 lem Deum habemus qui et intellectum transcendit et
 cogitationis initium. Merito splendorem eum dixit
 gloriæ, ut pote qui ipsum sciebat dicentem : « Ego
 sum lux mundi (Joan. viii), » ostendens eum lum-
 men de lumine, sicut Deum de Deo esse, animasque
 nostras illuminantem, et patrem nobis insinuantem.
 Per splendorem quippe unitatem declaravit essentiæ B
 cum Deo patre, et mirabili modo unam substantiam
 ostendit, ut duas personas aperiret in gloria et
 splendore. Unde etiam subjungit, « qui est figura
 substantiæ ejus. » Figura quippe alter est ab eo cu-
 jus effert formam, alter autem non in omnibus, sed
 secundum personam. Nam et hic figura æqualitatis
 omnino præbet indicium ad illud cujus figura osten-
 ditur, et suspicionem vel parvæ dissimilitudinis
 procul dubio non recipit. Hic enim figuram dixit
 quod in alio loco formam nominat. Ubi ait : « Qui
 cum in forma Dei esset (Philip. ii), » forma vide-
 licet vel figura, unam declarat essentiæ æqualita-
 tem. Quia de eodem Redemptore nostro scriptum
 est : « Qui cum sit splendor gloriæ et figura substan-
 tiæ ejus portansque omnia. » (Greg.) Ejus ergo C
 manus corda nostra portat, ejus manus in contem-
 platione nos sublevat : nisi enim, ut dictum est,
 Omnipotentis Verbum propter homines homo fieret,
 humana corda ad contemplandam verbi excellentiam
 non valerent. Inde ergo excelsæ factæ sunt homi-
 num mentes, unde inter homines apparuit humilis
 Deus. « Portansque omnia verbo virtutis suæ. » Por-
 tans, id est, gubernans omnia eo Verbo virtutis per
 quod fecit omnia. Non enim minus est gubernare
 mundum quam creare. Nam in creando quidem, ex
 nihilo rerum substantiæ productæ sunt; in guber-
 nando vero ea quæ facta sunt, ne ad nihilum red-
 eant continentur. Ergo dum hæc omnia reguntur,
 ad invicem sibi repugnantia coaptantur, magnum D
 et valde mirabile plurimæque virtutis Dei indicium
 declaratur. Post hanc diviniæ majestatis in Filio cla-
 ritate, ad humilia incarnationis descendit dicens :
 « Purgationem peccatorum faciens. » Duo quædam
 significans, id est, curam nostri gerens, in eo quo
 ait : « portans omnia verbo virtutis suæ; » quod vero
 adjunxit, « purgationem peccatorum faciens, » id
 est, peccata nostra mundat. In his duobus maxime
 Apostolum gloriari videmur, quod hæc per Filium
 nobis allata esse demonstrat : et cum nos commo-
 nuisset crucis et passionis ejusdem Filii, per quæ no-
 bis purgatio peccatorum ministrata est, confestim
 de resurrectione atque ascensione ejus instituit nos
 ad caelestia erigere, et intueri inenarrabilem ejus

gloriam. Ait enim : « Sedet ad dexteram majestatis
 ejus in excelsis. » Per dexteram non Deum corpo-
 raliter deformavit, sed magnitudinem demonstravit
 honoris. Dum dixit « in excelsis, » ostendit eum omni-
 bus altiore et supereminente esse, qui etiam
 usque pervenit solium paternæ claritatis. Sicut ergo
 Pater in excelsis est, sic et Filius : consessus enim
 nihil demonstrat aliud, nisi honoris æqualitatem. Si
 enim minorationem vellet ostendere, nunquam dice-
 ret a dextris, sed potius a sinistris eum sedere.
 « Tanto melior est angelis effectus, quanto differen-
 « tius præ illis nomen hæreditavit. » (Joan.) O aposto-
 lica sapientia ! magis autem non Pauli sapientia, sed
 Spiritus sancti miranda est gratia. Non enim ex intel-
 lectu hæc proprio loquebatur, neque humano hæc
 dispensationem reperiebat ingenio. Unde enim illi
 hoc ? Num ex scalpellis, aut pellibus, aut in officina
 illa hæc poterat edoceri ? Nequaquam : sed diviniæ
 fuit hæc operatio majestatis. Non enim has intelli-
 gentias sua mente procreabat, quæ tunc erat tam
 debilis et extrema : ita ut nihil amplius haberet a
 plebeis et popularibus. Quomodo enim aliquid divinum
 posset ille sentire, qui circa pretia vendendi et circa
 confectionem pellium totam suam vitam totumque
 studium conterebat ? Sed gratia Spiritus sancti per
 quos vult potentiæ suæ virtutes ostendit. Sicut enim
 si aliquis infantulum quempiam in excelsum quẽ-
 dam locum et pertingentem ad ipsum verticem cœli
 volens paulatim sensimque subigere, gradatim hoc
 faciat, ab inferioribus ad superiora conscendens ;
 deinde cum sursum pervenerit, jubeat illum infantu-
 lum deorsum in inferiora despicere ; deinde despi-
 cientem videat hæsitare et obcuritatibus ac defectio-
 nibus fatigari : iterum eum ad humiliora deponit
 quo respirare valeat atque animum recreare ; deinde
 cum reffectus fuerit, eum iterum ad superiora sus-
 tollat et iterum ad inferiora revocet : ita et circa He-
 bræos beatus faciebat Apostolus, et sic eum ubique re-
 peries magistri sui in docendo vestigia consequentem.
 Nam et ipse sic faciebat : aliquando quidem in al-
 tiora suos discipulos sublevabat, aliquando autem
 eos ad inferiora imbecillitatis eorum gratia revoca-
 bat, nequaquam eos prolixo tempore in altera per-
 manere parte permittens. Et contemplare iterum sa-
 pientiam Pauli, per quales eos etiam sublevat gra-
 dus, et qualiter eos ad ipsum apicem pietatis addu-
 cit : ubi item antequam descenderent et eos obscuritas
 occuparet, vide quomodo eos ad inferiora revocavit,
 quo possint paululum recreari : « Locutus est nobis
 in Filio suo quem posuit hæredem omnium. » Filii
 quippe nomen commune est. Ubi enim proprius in-
 telligitur Filius, superior est et excellentior univer-
 sis : sed interim quomodolibet se habeat, astruit
 quoniam desursum est ; et vide quomodo hoc dicat :
 « Quem posuit hæredem omnium. » Quod dixit hæ-
 redem posuit humilitatis demonstrat indicium : deinde
 ad superiorem gradum altioreque transcendit :
 « Per quem, inquit, et sæcula fecit. » Deinde ad
 excelsiorem omnibus venit, post quem altiore al-

terum gradum inire non possis : « Qui est, inquit, A splendor gloriæ et character substantiæ ejus. » Vere in ipsum eos inaccessible lumen induxit, et in ipsum splendorem immensæ summæque claritatis suæ : et antequam eos obscuritas ulla comprimeret, attende quomodo eos iterum pedetentim ad inferiora et consueta loca deponit, dicens : « Ferens omnia verbo virtutis suæ. Per ipsum, inquit, mundationem peccatorum faciens nostrorum, sedere fecit in dextera majestatis. » Non simpliciter dicit : « sedere fecit, » sed « post mundationem, inquit, sedere fecit. » Suscepit enim incarnationis officium, deinde humilia loquitur, et post hæc interlocutus paululum, « In dextera, inquires, majestatis ejus in excelsis. » Iterum ad humilia narranda revertitur : « Tanto melior factus angelis, quanto differentius præ eis nomen hæreditavit. » Hic jam de eo, qui est secundum carnem disputat. In eo enim quod dixit « melior factus est, » non essentiæ paternæ declaravit indicium : illa enim quæ Patris essentiæ consubstantialis agnoscitur, non est facta, sed nata. Loquitur autem de carnali substantia : ipsa enim facta est. Sed nunc non de substantia ejus, hoc est qualiter exstiterit, sermo peragitur, sed sicut Joannes dicit : « Qui post me venit, ante me factus est (Joan. 1). » Hoc est, honorabilior, atque probabilior : sic etiam hic, « tanto melior, inquit, factus est angelis, » hoc est, probabilior atque præclarior, « quanto melius hæreditavit nomen. » Vides quia de eo qui est secundum carnem versatur sermo? Hoc enim nomen, Deus Verbum, semper habuit, non postea hæreditavit. Neque postea eum ab angelis meliorem constat effectum, quando mundatione sua abstulit nostra peccata, sed semper melior fuit, et non solum melior, sed etiam incomparabiliter melior universis. Verumtamen de eo qui est secundum carnem ista dicuntur. Sic enim et nobis usus est, cum de natura humana disserimus, et fastigium habentia loquimur et submissa : quando enim dicimus : Nihil est homo, terra est homo, cinis est homo, totum a deterioribus appellamus; quando vero dicimus : Mortale animal homo et rationale et supernis cognatum, a melioribus vocamus universum : sic et in Christo aliquando quidem ab inferioribus, aliquando autem a melioribus loquitur Paulus, et dispensationem cupiens confirmare et simplicem commendare naturam. « Cui enim dixit aliquando angelorum : Filius meus es tu, ego hodie genui te. » Et rursus : « Ego ero illi in patrem et ipse erit mihi in filium? » Hoc enim absque ulla dubitatione de incarnatione Filii dicitur : ideo verbum futuri temporis posuit, « ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium. » Quod vero dixit, « Filius meus es tu, ego hodie genui te, » aperte manifestat, quod item de quo ait « ero ei in patrem » ex ipsa essentia Patris sit genitus; ideo præsentem tempore posuit hodie, quia Deo nihil præteritum vel futurum est, sed semper præsentia cuncta. Potest enim et secundum carnem hoc accipi dictum, quia caro communicat altioribus, sicut et

divinitas humilibus communicare dignata est. Hoc itaque loco perspicue duas naturas in Christo ostendit, hæc vero salutis nostræ exempla referamus. Si enim ipse, cum Deus esset et Dominus Deique Filius, non respuit formam servi suscipere, multo amplius nos oportet cuncta perficere quæ jussa sunt nobis, et humilia quæque tolerare; recordemur Christum dicentem : « Cum feceritis omnia, dicite, quoniam inutiles servi sumus (Luc. xvii). »

« Et cum iterum introducit Primogenitum in orbem terrarum dicit : Et adorent eum omnes angeli Dei. » (Joan.) Dominus quidem noster Jesus Christus adventum suum carnalem exitum vocat : sicut habes cum dicit : « Et exiit qui seminat ad seminandum (Math. xiii); » et iterum : « Ego a Patre exivi et veni in mundum (Joan. xvi); » et hoc in plurimis Scripturarum locis poterit inveniri. Paulus autem introitum Christi vocat adventum dicens : « Cum introduxit Primogenitum in orbem terræ. » Introitum ergo assumptionem carnis appellat : sed quærat aliquis cur talibus vel diversis utatur nominibus? Significationes quidem dictionum manifeste sunt, et secundum quid alterutrum dicatur apparet. Christus quidem merito exitum vocat : foris enim eramus a Deo, sicuti qui sunt extra regales aulas in vinculis colligati, et qui habent apud regem pro culpæ aliquibus offensam; hujusmodi quippe a regali aula foris exclusi sunt : qui vero voluerit istis veniam impetrare, non primum ipsos in aulam regis introducit, sed ipse foris egreditur, ibique cum eis commiscet sermocinandi negotium, usque dum eos correctos reddat, et dignos efficiat quo regis vultui representari mereantur. Sic etiam Christus effecit : egressus quippe ad nos, hoc est, carnem sumens, et collocutus nobiscum, præcepta nobis Regis innotuit, et sic nos a peccatis emundans et ad Deum convertens, in aulam regalem velut mediator optimus introduxit. Propterea ergo exitum vocat suæ incarnationis adventum. Paulus autem introitum nominat ex metaphora hæreditantium, et jus dominandi in aliqua possessione sumentium; dicendo enim, « Iterum introducit Primogenitum in orbem terrarum, » hoc significat, cum ei committit orbem terrarum : tunc enim totum orbem terræ possedit, cum ab universis est agnitus. Non de Deo vero ista dicuntur, sed de carne : si enim in mundo erat juxta Joannem, et mundus per ipsum factus est, quo alio modo introducit, nisi secundum carnem? « Et adorent eum omnes angeli Dei. » Quoties enim magna quædam et altiora diciturus est, præstruit illa primum, et facit illa susceptibilia, dum dicit Patrem introduxisse Filium : superius enim dixerat quia non per prophetas nobis locutus est, sed per Filium, et quia Filius melior est angelis, quod ex ipso argumentatus est nomine. Hic autem jam ex alia re vult argumenta deducere. Ex qua ista? Ex adoratione videlicet, nam tanto eum meliorem esse demonstrat, quanto Dominum servis constat esse meliorem : quomodo si quis in quamdam domum introducat aliquem, et confestim

omnes illius domus princeps jubeat ut illum proni simul omnes adorent; ita et Christum secundum carnem jussit a cunctis angelis adorari dicens: « Et adorent eum omnes angeli Dei; » etiam ipse Gabriel. Sed quærat aliquis, num angeli tantum adorare præcepti sunt? Non. Adverte itaque quæ sequuntur: « Et ad angelos quidem dixit: Qui facit angelos suos spiritus et ministros suos flammam ignis; ad Filium autem: Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi. » Ecce maxima differentia, quia illi quidem creati sunt, hic autem increatus. Ad angelos autem inquit, « Qui facit angelos suos spiritus; » ad Filium autem non dixit « qui facit, » et sane posset, si vellet, istam sic exprimere differentiam dicendo: « Et ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus; ad Filium autem, Dominus creavit me: » siquidem « Dominum eum et Christum Deus fecit. Sed neque illud de Filio dictum est, neque hoc de Deo vero, sed de eo qui est secundum carnem. Ubi enim veram differentiam significari desiderat, non jam solos angelos comprehendit, sed omnes virtutes ministeria superna fungentes. Intueris quomodo dividit, et cum quanta claritate creaturas a Creatore discernit, ministros vocans et Dominum, servos et hæredem ac proprium Filium. (*Aug.*) Sciendum vero est quod angeli nomen est officii non naturæ, qui etiam semper sunt Spiritus, sed non semper angeli vocari possunt. Queris hujus naturæ nomen? Spiritus est; quæris officii? angelus est. Ex eo quod est, spiritus est, ex eo quod audit, angelus est, quia angelus Græcæ, Latine nuntius dicitur, sicut homo nomen est naturæ, miles vero nomen officii. Sic enim qui erant jam spiritus conditi a Creatore Deo, facit eos angelos mittendo eos nuntiare quod jussit, et ministros suos flammam ignis. Legimus apparuisse ignem in rubo (*Exod. iii*); legimus etiam missum ignem desuper, et implevisse quod præceptum est (*IV Reg. ii*). Potest dici quando lenia nuntiare mittuntur, angelos esse, quando ad vindictam mittuntur, ministros esse, id est, ignem ardentem. Sunt etiam hæc officia in Ecclesia præsentia. Nam prædicatores sancti quando spiritalia prædicant et gaudia regni Dei annuntiant, angeli dicuntur; quando vero terrorem gehennæ ignis prædicunt, ministri sunt, ut terreant peccatores in comminatione ignis illius qui nunquam extinguetur. « Ad Filium autem: Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi. » Hic de eo dicit, qui secundum carnem est, de quo etiam ipse Dominus in Evangelio ait: « Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium; » et paulo post: « Potestatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis est (*Joan. v*). » Hic enim thronus Dei ad judicium pertinet futurum in quo forma servi videbitur, judex vivorum et mortuorum, et quo judicio omnia veraciter Christus moderatur, examinat atque dijudicat. « In sæculum sæculi » ait, quia novissimum judicium inter bonos et malos æterna discretionem stabit, eo ipse testante in Evangelio qui judicaturus est:

« Tunc ibunt hi in ignem æternum, justi in vitam æternam (*Math. xxv*). »

« Virga æquitatis, virga regni tui. » Virgam vero regulam divinæ significat æquitatis, quæ veraciter recta dicitur, quia nulla pravitate curvatur. Virga ista justos regit, impios percutit: sed hæc virga fortitudo est invicta, æquitas rectissima, inflexibilis disciplina. Hæc enim virga regii honoris insigne sceptrum dicebatur antiquitus, designans in ea virtutum regem Dominum Salvatorem. « Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem; » ipsa est virga recta amare æquitatem et odisse nequitiam. Nemo enim perfecte diligit justitiam, nisi qui et actus pessimos abominatur, quia veritatis amor odium est falsitatis. Sed huic amori bonitatis et odio iniquitatis quæ præmia sunt reddita subter exponit dicens: « Propterea unxit te Deus, Deus tuus. » Unctus Christus et regem significat et sacerdotem, quia dignitates istæ sumebantur per sacratissimas unctiones. Nam et ipsum nomen Christi a sancto chrismate vocatur, sed in illa natura unctus dicitur qua dispensatione et natus et mortuus et resurrexisse veraciter dicitur Christus. Cæterum deitas ejus nullo munere, nullo honore indiguit adjuvari. Repetitio autem ista quod dicit « Deus, Deus, » præconium magnæ dilectionis ostendit. « Oleo exultationis participibus tuis. » Duplici modo unctionem illam sanctam provenisse significat. Oleum lætitiæ est peccati maculam non habere. Unde se conscientia semper exhilarat, quando nulla recordationis asperitate mordetur. (*Joan.*) Qui sunt illi participes alii præter homines? hoc est, quod alibi dicitur (*Joan. v*), quia non ad mensuram Christus suscepit Spiritum. Contemplaris quomodo semper coaptat sermonem dispensationi carnis, sermoni quidem dum de natura divinitatis eloquitur. Quid hoc clarius dici potest? Animadvertis quomodo non est idipsum creatura et proles? Non enim ita divideret si idem esset utrumque, nec ad differentiam illius verbi, quod dixerat, « fecit, » inferret: « Ad Filium autem dixit: Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi. » Neque differentius nomen appellaret Filii nomen, si ejusdem esset significationis cum nomine creaturæ. Nam quæ, rogo, differentia remanebit, si idem est proles ac creatura? (*Aug.*) Ideo autem dictum est « præ participibus tuis, » quoniam hanc benedictionem supra omne humanum genus, sive reges, sive sacerdotes in Veteri Testamento, sive etiam apostolos et martyres in Novo, cognoscitur accepisse, ut unctus singulariter, cæteros ungere debulisset: in illo enim fons est benedictionis, et prout ipsi visum fuerit, per universos electos competentem emanat. Sed hæc omnia carni conveniunt, cui perfectissimum et gloriosissimum Verbum unitum est pro salute sanctorum. Hoc unguentum in alio dicitur psalmo (*Psal. cxxxii*) descendisse in barbam, barbam Aaron usque in ora vestimenti ejus; et paulo post: « Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem et vitam usque in sæculum sæculi. » Post humanitatis igitur

excellentiā, iterum ad aeternitatem divinam in eodem Filio Dei convertit se Apostolus testimonio alterius psalmi dicere; ait enim:

« Et tu, Domine, in principio terram fundasti et opera manuum tuarum sunt caeli. » (*Ambr.*) Cum dicit, « in principio terram fundasti, Domine, » ostendit quod a sanis mentibus non potest abnegari quia Creator a creatura sua sine aliquo initio cognoscitur existisse. « Et opera manuum tuarum sunt caeli; » hic manuum virtutem jussionis Dei debemus accipere; alio enim loco dicitur: « Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt (*Psalm. cXLVIII.*). »

« Ipsi peribunt, tu autem permanebis. » Pereunt enim ab eo quod sunt dum immutantur in melius creaturæ; tu autem permanes, ut sicut aeternitatem Domini ostendit antequam erearet omnia, sic post caelos mutatos ipsum diceret in majestatis suæ gloria permanere. « Et omnes ut vestimentum veterascent. » Ipsum enim veterascent quod more vestis morte consumitur, sicut caro humana, quæ tamen in melius resurrectione immutabitur. Addidit: « Et velat amictum mutabis eos, et mutabuntur. » His verbis forsitan caeli immutationem propheta intelligi voluit, qui similiter ut cætera elementa commutantur, sicut in alio legitur propheta: « Et erit cælum novum et terra nova (*Apoc. XXI.*) [*Joan.*] Ut facta Domini ostenderet jam sub aeternitate mansura dicit: « Mutabis eos et mutabuntur, » quia nunquam erunt ad hoc corruptibile reditura. Dicit ergo quia transformaturus est mundum, et facilitatem significans intulit: Sicut quilibet amictum involvit atque permutat, sic et ipse mundum et complicaturus et mutaturus est. Ergo si transformationem et conditionem, quæ fit in melius, tam facile poterit operari, quis dicat quod in inferiori opere alterius egerit adjutorio? Usquequo non erubescunt taliter insanire? Simul etiam consolatio major est cognoscere, quod non in eodem statu cuncta permaneant. Sed illa quidem mutabuntur, ipse autem idem ipse permanet in æternum, sicut dicitur: « Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient. » (*Ambr.*) Immutatione ejus diminutura designat quæ sunt, ipse vero idem est quod est, veluti Moysi famulo suo dixit: « Ego sum qui sum (*Exod. III.*) » sic istis tribus versibus commutatio creaturarum et aeternitas Domini mirabili brevitate descripta sunt. Post majestatem divinæ aeternitatis in Filio iterum beatus Paulus ad humanitatis ejusdem glorificationem sermonem direxit dicens: « Ad quem angelorum enim dixit aliquando: Sede a dextris meis? » Victori Filio et per sanctam incarnationem totius mundi triumphatori, post resurrectionis gloriau honorabilis consessus paternæ majestatis offertur, ut per hunc situm susceptæ humanitatis gloria declaretur. « Quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. » (*Joan.*) Ecce iterum eos confidentes facit, siquidem futurum ostendit, ut eorum superentur inimici, et quia inimici eorum ipsi erunt

etiam Christi, in hoc iterum et regni declaratur indicium et honoris æqualitas. Nullam autem imbecillitatem aliquatenus arbitror, eo quod dicit Patrem indignatum iri pro his quæ fuerit Filius indigne perpressus: hoc magis multæ Patris circa Filium dilectionis et honoris indicium est. Qui enim indignatur pro eo, quomodo extraneus ab illo esse contenditur? quod de eo jam in alio dicitur psalmo: « Qui habitat in caelis irridebit eos et Dominus subsannabit eos (*Psalm. II.*) » et iterum ipse dixit: « Eos autem qui me sibi regnare noluerunt adducite in conspectu meo, et interimite (*Luc. XIX.*) » quia vero ejus sunt hæc verba, audi quid dicat et in alio loco: « Quoties volui congregare filios tuos et noluisti? ecce relinquetur domus vestra deserta (*Matth. XXIII.*) » et iterum: « Qui ceciderit super lapidem illum confringetur; super quem vero ceciderit conteret eum (*Luc. XX.*) Huc accedit, quia si ipse judicaturus est eos, multo amplius et in hac vita ipse illis digna retribuere. Proinde honoris magis est quod dicitur: « Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. » (*Ambr.*) Pedes enim Domini stabilitas aeterna significatur, ut ille tanquam vestigiis positus omnipotentis suæ virtute consistit; his pedibus constat esse subdendos, qui quotidie vitiorum contrarietate derelicta revertuntur ad Dominum, et tanquam scabellum pedibus, ita ejus prædicationibus inclinantur; sine dubio de illis inimicis dicitur, qui conversi ad dexteram collocantur. Non hic adverbium *quousque* alicujus temporis finem designat, sed aeternitatis potentiam demonstrat: « Nonne omnes administratorii sunt spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? » Quid miraris, si Filio suum ministerium exhibent angeli, cum etiam nostræ salutis ministros eos constet effectos? Mentis eorum ad quos loquitur sublevare volens, dicit angelorum functiones humanæ salutis causa a Domino directos esse, Filius vero sicut Dominus Salvator, isti vero sicut servi salutis prædestinatorum deserviunt. Cujus rei pleni sunt Veteris Testamenti vel Novi ubique libri. Nam et pastoribus angeli evangelizaverunt (*Luc. II.*) et angelum legimus ad virginem Mariam missum (*Luc. I.*) et in resurrectione Domini angeli mulieribus apparuerunt (*Marc. XV.*, *Luc. XXIV.*, *Joan. XXX.*) et alia multa in divinis leguntur Scripturis. Intelligite igitur nunc quantus honor nobis existit ut sicut ad amicos, ita ministros angelos destinet Deus. (*Greg.*) Scriptum in libro Job: « Deus, cujus iræ resistere nemo potest, sub quo curvantur qui portant orbem (*Job. IX.*) » in hac sententia angelicæ virtutes intelligi possunt: ipsæ etenim orbem portant, quæ regendi mundi curas administrant, Paulo attestante qui ait: « Nonne omnes sunt administratorii Spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? » Ait ergo: « Deus, cujus resistere nemo iræ potest, sub quo curvantur qui portant orbem, » ac si humilitatem omnis creaturæ conspiciat et tremefactus dicat: Quis infirmorum hominum tuis nitibus obeat, cujus se infirmitati et virtutes angelicæ inclinant? vel certe

quoniam cum curvamus, superiora non cernimus. Erecti essent illi subtilissimi spiritus si plene potentiam ejus majestatis attingerent; sed qui orbem portant, sub Deo curvi sunt, quia divinitatis ejus celsitudinem quamvis sublevata videant, nec virtutes tamen angelicæ comprehendunt. Quam vir justus præ infirmitate non penetrans, sed hanc utcumque ex subjectis summorum spirituum ministeriis pensans, ad considerationem se propriam sollicita humilitate recolligit, sibi que coram se præpotestate supernæ magnitudinis vilescit, dicens: « Quantus ergo sum ego, ut respondeam eis, et loquar verbis meis cum eo? » ac si aperte dicat: Si creatura illa hunc considerare non sufficit, quæ carne non premitur, qua mente de ejus ego judicii disputo, qui pondere corruptionis angustor? (Joan.) Intueris ergo ministerium nobis propter Deum reddentes, et magna nobis officia persolventes; idcirco dicit Paulus: « Omnia vestra sunt sive vita, sive mors, sive mundus, sive præsentia, sive futura. » Missus est quidem et Filius, sed non sicut minister, neque ut perfunctus cujuslibet officii, sed sicut Filius unigenitus, eadem Patri suo volens atque desiderans. Magis autem neque missus est, neque enim de loco ad locum pertransiit, sed carnem sumpsit: isti autem per loca mutantur et prima loca in quibus fuerant deserentes, ad alia veniunt, transeundo in quibus non erant antea. Sed et hoc etiam confidentiam eis excitat dicens: « Quid veremini? » Nam nobis etiam angelicum ministrat officium: his ita introductis de angelorum ministeratione, mox subjunxit de excellentia gratiæ, quæ per Filium Dei nobis allata est, dicens.

CAPUT II.

Ostendit Apostolus novæ legi esse obediendum datæ a Christo, et quod non obstat humilitas passionis ejus.

« Propterea abundantius oportet observare nos ea quæ audivimus, ne forte perefluamus. » Quare abundantius dixit? hoc est, quam in lege solebamus: hortatur itaque eos diligentius his intendere quæ per Dei Filium audierunt, quam eis quæ per angelos dicta sunt, more suo suam illis conjungens personam, in eo quod dixit, « audivimus, » atque « perefluamus, » nolens ab auditis per inanitatem effluere audientium sensus, quod etiam sequentibus plenius explicavit dicendo: « Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, et omnis prævaricatio, et inobedientia accepit justam mercedis retributionem. » Quid est, factus est firmus? videlicet verus, tanquam diceret, fidelis in opportuno tempore, volens intelligi legem quæ per angelos data est suo tempore firmiter custodiendam. Nam legem per angelos datam esse plurimis ostenditur in locis: attamen non custodientem justam mercedis retributionem accepisse testatur. Quare dixit mercedis retributionem? merces autem in bono poni solet. (Joan.) Sed iste mos est Apostolo, ut non magnam verborum habeat rationem, sed indifferenter vel quæ in bono dicuntur, vel quæ in malo, pro alterutro

ponere, sicut et alibi dixit: « in captivitatem redigentes omnem sensum ad obediendum Christo; » et iterum mercedis reciprocaionem dicens pro supplicio, sicut et in præsentī loco supplicium mercedem nominavit, item alibi dixit: « Siquidem justum est apud Deum, retribuere tribulantibus vos tribulationem, et vobis qui tribulamini requiem (II Thea. 1); » hoc est, non peribit justitia, sed exsecutus est Deus, et convertit judicium suum super peccatores, quamvis non omnia sint manifesta peccata, nisi quando præcepta disposita contemnuntur. « Et quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? » Per hæc verba significat, quia non erat tanta salus in Veteri Testamento, quanta est in gratia Dei, quam Dei Filius nobis attulit. Non enim nobis nunc, sicut illis terræ divitias, sed cæli gratiam promisit Deus; non viadictam de terrenis hostibus, sed de spiritualibus concessit. Non vitam feliciter temporalem, sed perpetuam æternaliter beatam donavit, hæc quiope omnia breviter intimavit dicens: « Si tantam neglexerimus salutem; » deinde supereminentiam eorum quæ per Dei Filium dicta sunt, adjunxit: « Quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis qui audierunt in nobis confirmata est. » Hoc est, si ab ipso fonte hæc dicimus habere principium, non ergo ab hominibus nobis allata sunt, non ab aliqua virtute creata vel condita, sed ipse nobis ea Filius unigenitus impertivit. « Ab eis, » inquit, « qui audierunt in nos confirmata est, » id est, credita est, atque perfecta: « Pignus, » inquit, « habemus, » hoc est, non extincta, non diminuta est salus quam nobis attribuit, sed permanet et prævalet in æternum. Causa vero hujus rei est divinæ voluntatis operatio, hoc est, quia qui Dominum audierunt, ipsi nos propriis confirmavere virtutibus. Magnum hoc opus omnique fide dignissimum, quod etiam Lucas dixit in principio Evangelij sui: « Sicut tradiderunt nobis qui ab initio præsentēs viderunt et ministraverunt verbo. » Sed dicit aliquis: quomodo hæc confirmata est salus? quid enim, si ab his qui primum audierunt ista conficta sunt? Hoc ergo refutat, et ostendit non esse humanam hanc gratiam. Neque enim, si hæc conficta essent, contestaretur illis majestas divina; propterea ergo intulit dicens: « Contestante Deo signis, et portentis, et virtutibus et Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem. » Testificantur quidem et illi, testificatur et Deus; et quomodo testificatur Deus? Non verbo neque voce, esset quidem hoc etiam dignum fide, verumtamen « virtutibus et prodigiis et variis virtutibus attestatur. » Bene dixit, « variis virtutibus, » affluentiam significans gratiarum quæ non erat apud antiquos, neque tanta signa, neque tam diversa prodigia. Hoc ergo dicit quia non simpliciter illis est creditum, sed per signa et prodigia; proinde dum illis credimus, non illis sed Deo nos credere declaratur, « et Spiritus, » inquit, « sancti distributionibus secundum suam voluntatem. » Sed fortasse dicit aliquis: Quid ergo? quia magi signa faciunt, et Judæi in Beelzebub Christum dæmones exclusisse

dicebant (*Luc. xi*), num propterea credendum est magis? Sed illi non talia signa faciunt; propterea subjunxit Apostolus dicens « variis virtutibus: » illa enim non virtuti, sed infirmitati potius tribuenda sunt, quippe quæ phantastica et inania demonstrantur. Idcirco ergo intulit dicens: « Et Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem. » In hoc loco aliud etiam quiddam eum significare puto: arbitrator enim quod inter eos non erant plures divina charismata possidentes, sed cessaverunt apud eos velut qui segnes facti erant et negligentes. Ut ergo eos consoletur, ne aliqua desperatione deciderent, divinæ voluntati cuncta tribuit divinoque consilio: veluti si diceret: Ipse novit quid cuique prosit, vel cui quid sit accommodum, et ipse gratiam quæ conducat unicuique distribuit. Quod etiam ad Corinthios facit, **B** dicens: « Deus posuit unumquemque sicut voluit (*I Cor. vii*); » et iterum: « Unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem secundum voluntatem ejus (*I Cor. xii*). » Ostendit ergo quoniam hæc prædicatione secundum voluntatem Dei Patris exorta est: (*Ambr.*) divinæ enim voluntati, atque ejus consilio cuncta contribuit, ne quis in suis meritis consideret, quasi diceret, Ipse scit quid cuique prosit, vel cui quid sit accommodum; quapropter ipse gratiam unicuique secundum suæ voluntatis præscientiam contulit. Sequitur: « Non enim angelis subjecit Deus orbem terræ futurum de quo loquimur. » Non enim salutem nostram, quæ novissimo tempore facta est in orbe, angelis subjecit, quæ a prophetis futura esse olim prædicta est, sed etiam Filio suo ad quem vox **C** paterna sicut superius demonstratum est sonuit: « Filius meus es tu, ego hodie genui te; postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam (*Psal. i*); » et hoc propheticus confirmat exemplis dicens: « Testatus est autem in quodam loco quidam dicens; » cur non ipsum nomen prophetæ posuit, sed abscondit? Facit hoc etiam in aliis testimoniis, sicut supra dictum est. Existimo eum non abscondentis intuitu hoc fecisse, sed eos multam habere scientiam Scripturarum, ut nec opus haberet nomen posuisse dicentis, sed veluti diceret manifesta, et in promptu constituta induceret testimonia. « Quid est homo quod memor es ejus, aut Filius hominis quoniam visitas eum? (*Psal. viii*.) Quid est homo, cum despectu pronuntiandum est, id est fragilis et caducus, Adæ sequax, qui in veteri peccato generali pravitate devinctus. Hujus memor est Dominus quando peccata dimittit, et misericordiæ suæ dona largitur, « aut Filius hominis, quoniam visitas eum? » Hic jam voce surgendum est, quod Dominum significat salvatorem, qua non ut cæteri mortales ex duobus hominibus natus est, sed ex Spiritu sancto et beatæ Mariæ semper Virginis utero tanquam sponsus de glorioso thalamo processit. Et considera quod superius dixit, « memor es, » subjecit autem « visitas: » memor fuit cum patriarchis de cælo misertus est. Visitavit cum, « Verbum caro factum est et habitavit in nobis. » Nam visitare dicitur, quando medicus ad infirmos

A ingreditur, quod in adventu Domini revera constat impletum: « Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum. » Hinc jam Domini Salvatoris humilitas narratur et gloria. Minoratus est enim non necessitate ministratoria, sed pietatis suæ spontanea voluntate, sicut Apostolus ait: « Semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. » Sequitur, « paulo minus ab angelis (*Phil. ii*), » qui crucem pro omnium salute suscepit, ex ea siquidem parte Creator angelorum minor factus est angelis. Bene autem dixit « paulo minus, » quia etsi mortale corpus assumpsit, tamen peccatum non habuit. Gloria et honore coronatus est, cum post resurrectionem nimis mirabilem mundi credulitatem Deus in eo quod homo factus est, exaltatus accepit, gloria coronatus est in resurrectione et ascensione et honore in confessione paternæ majestatis « **Et** constituisti eum super opera manuum tuarum, omnia subjecisti sub pedibus ejus. » Superius gloria ejus et honor narratus est, nunc ponitur et potestas, ut agnoscat Christum Domini majestatis perfectissimam plenitudinem. Dicendo enim « super opera manuum tuarum, » omnis illi creatura subjecta monstratur, quia sicut a Domini opere nihil est exceptum, ita nec potestate Christi aliud probatur esse divisum. « In eo enim quod ei omnia subjecit, nihil dimisit non subjectum ei; » dicendo enim « omnia, » nec terrena videtur excepisse, nec celestia, quem prius propter humilitatem carnis paulo minus ab angelis dixerat esse minoratum: post ascensionem dicit pedibus ejus omnia fuisse **C** subjecta, ut ista distinctio et dubietatem titubantibus auferat, et gloriam suæ incarnationis ostendat. Sub pedibus, ait, ut omnis creatura merito ipsum colere atque adorare videatur. « Nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei. » Hoc itaque ait de non credentibus in eum, quia necdum omnia evangelica obtinuit prædicatione; superius dixit, nihil dimitti sibi non subjectum, et hic astruit necdum omnia subjecta sibi videri: quia illic universalem sibi voluntariam sive necessariam subjectionem designat, hic tantum voluntariam qui fideliter credunt in eum: « Eum autem qui modicum quam angelis minoratus est vidimus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. » Hic ostendit quia gloria et honor crux est Christi, pro qua modicum minoratus est ab angelis. Sicut ipse Dominus eam semper vocat dicens, « ut glorificetur Filius hominis; » si ille ea quæ pro servis passus est gloriam vocat, multo amplius, tu homo, quæ pro Domino pateris tibi ad gloriam pertinere sempiternam dubitare non debes. Addidit, « ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem, » ipsum vero gratiam nominat qui pro omnium salute gustavit mortem. Non enim debebatur nobis ut Filius pro nobis gustaret mortem, sed gratia hoc fecit, ipse quidem pro omnibus mortuus est. Quid autem si

non omnes credunt, ille tamen quod suum erat A implevit. Propterea dixit « gustavit mortem, » quia brevi tempore in illa fuit, ut ea devicta, confestim resurgeret.

« Decebat enim eum propter quem omnia et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. » Decebat enim per passionem consummare, id est perficere omnium salutem per quem omnia, id est, per ejus mortem, sive quæ in cælis sive quæ in terris restaurata sunt; vides quantum est in medio nostrum, et ipse Filius, et nos filii: ille proprius, nos adoptati, sed ille salvat, et nos salvamur. Vides quomodo nos et conjungit et discernit: « Multos filios, inquit, inducens in gloriam, » hic conjunxit; « auctorem, » inquit, salutis eorum, « hic discernit. « Qui eum sanctificat, et qui sanctificantur ex uno omnes. » Ecce iterum quomodo conjungit honorans et consolans, et Christi fratres eos nominans, secundum quod ex uno eos esse dicit. Deinde muniens sermonem suum et ostendens quoniam de eo qui secundum carnem est, dixit: « Qui enim sanctificat, » hoc est Christus, « et qui sanctificantur, » hoc est nos. Intueris quantum interest: ille sanctificat, sanctificamur enim nos; addidit « ex uno omnes; » unus est enim Deus a quo omnia; sed ille aliter, aliter et nos: ille quasi proprius Filius, nos vero quasi adoptivi. Attamen unum habemus Patrem Deum: ille quasi proprius Filius sanctificat, nos sicut adoptivi sanctificamur. « Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare dicens: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis. » In eo enim quod dixit, Non erubescit fratres eos vocare, demonstrat non naturæ esse fraternitatis nostræ, sed misericordiæ ejus et humilitatis multæ, quia nos fratres elegit sibi, et hoc prophetico affirmat testimonio, ne quasi novum putaretur et non multo ante prædictum; ait enim: « Nuntiabo fratribus meis. » Post sacram passionem et resurrectionem, dicit gloriam divinitatis toto orbe vulgandam. « Nuntiabo » enim dicit, id est, narrare facio, « sicut » in Evangelio mulieribus dixit: « Ite, dicite fratribus meis (Matth. xxviii). » Fratres autem dicuntur et qui diligunt et qui diliguntur. Addidit: « In medio Ecclesiæ laudabo te. » In medio sanctorum laus Domini resonat per eum qui ait: « Constat tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et revelasti ea parvulis (Luc. x). » Laus enim Domini vera non solum ore sed etiam corde amantis et perficentis præcepta Domini narratur. « Et iterum: Ego ero fidens in eum. » De suscepto homine hoc dictum est, cujus confidentia tota in Deo Patre esse non dubium est, sicut in Evangelio ipse ait, pro quibus supplicabat dicens: « Volo, Pater, ut ubi ego sum, et isti sint mecum (Joan. xvii), » quos etiam ut confidentiam haberent exhortatur dicendo: « Confidite, ego vici mundum. »

« Et iterum: Ecce ego et pueri, quos dedit Deus. » Hoc testimonium de Isaia protulit Apostolus, ad Christum et ad apostolos referens, quos propter innocentiam pueros nominavit, de quibus ipse Dominus ait: « Sinite parvulos venire ad me, talium est enim regnum cœlorum (Marc. x). »

« Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit iisdem. » Hic astruit fraternitatem veram et humanitatem in Christo non fictam, sicut pueri carne et sanguine constant, et participavit carni et sanguini, ut haberet unde gustaret mortem pro puerorum salute, cujus dispensationis affatim causam subjungens, « ut per mortem, inquit, destrueret eum qui habebat mortis imperium, hoc est diabolum. » (Joan.) Hic admirabile quiddam demonstrat, quia per quod potestatem habuit diabolus, per hoc victus est: arma quæ fuerant illi fortia adversum mundum, hoc est mors, per eam illum Christus percussit: hic magnitudinem virtutis ejus qui vincit insinuat, ostendendo quantum bonum operaretur mors, « ut liberaret, inquit, eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti. » Quare tremitis, quare timetis eam? quæ jam condemnata est, jam terribilis non est, sed optabilis quasi laborum finis, et requiei initium; cur ait: « Timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti? » servi siquidem omnes fuerant mortis, quia mortem timebant: necdum erant soluti a timore mortis, cujus legibus tenebantur; nunc itaque sancti derident eam, qui, agone transacto et morte devicta, ad regnum transitori sunt. Unde et ipse Paulus ait: « Cupio dissolvi et esse cum Christo (Philip. i). »

« Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit: unde debuit per omnia fratribus similari. » (Amb.) Honorat hic patriarcham, eosque qui de ejus sunt genere, ad quos hæc Epistola scripta est. Commemorat ergo beneficia Dei et de propinquitate carnali ad Christum, et de promissione quæ dicta est ad Abraham: « Tibi et semini tuo dabo terram hanc (Gen. xii), » quia ex uno omnes, id est, ex Abraham Christus secundum carnem, et illi ad quos hæc loquebatur. Quod vero superius ait: « Quoniam pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit iisdem, » exsequitur amplius hunc sensum, unde participaret carnem et sanguinem; ideo ait: « Non enim quemquam angelorum apprehendit, » id est, non cujuslibet angeli naturam suscepit, « sed semen Abraham apprehendit. » Non enim angelis illa dignitas donata est, ut in unam personam Dei Filium eorum naturæ conjungeretur, sed honorem et hanc dignitatem humanæ naturæ Deus Dei Filius contribuit, ut Deus et homo una esset persona. Quare dixit « apprehendit? » Quia nos quasi recedentes ab eo et longe fugientes insecutus apprehendit, et in unam personam nostræ fragilitatis naturam sibi contemperavit, mira conjunctio dum æternus et immortalis mortali et tem-

porali adunatus est! (*Greg.*) Idcirco namque Redemptor noster non angelus, sed homo factus est, quia hoc procul dubio fieri debuit, quod redemit, ut et perditum angelum non apprehendendo desereret et hominem in semetipso apprehendendo repararet. (*Joan.*) Et revera magnum et mirabile et stupore plenum est carnem nostram sursum sedere, et adorari ab angelis et archangelis, et Cherubin, et Seraphin; hoc sæpius ego in mente versans excessum patior et majora de genere humano imaginor: majora quippe video et clara exordia, multam Deo festinationem pro natura nostra. Et non dixit, homines simpliciter apprehendit, sed volens eos erigere et ostendere magnum genus eorum et honorabile, dixit: « Sed semen Abraham apprehendit. Unde debuit, inquit, per omnia fratribus similari. » Quid est « secundum omnia? » Natus est, inquit, educatus, crevit, passus est omnia quæ oportuit, in fine mortuus est, hoc est « secundum omnia fratribus similari. » Quoniam quippe multa dixit de majestate ipsius et superiore gloria, jam de dispensatione movet sermonem, ut contemplerur cum quanta sapientia, quomodo illum ostendit multum studium habentem, ut nobis similaretur, quod fuit curam de nobis plurimam gerentis; dicens enim superius: « Quoniam pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participatus est iisdem, » et hic dixit « secundum omnia fratribus similari, » quasi dicens: Qui tam magnus est, qui est splendor gloriæ, qui est character substantiæ, qui sæcula fecit, qui sedet in dextera Patris, iste voluit et studuit frater noster in omnibus fieri, et propter hoc angelos reliquit, et alias virtutes, et ad nos descendit, et nos apprehendit, et decem millia operatus est bona: mortem solvit, diabolus ex tyrannide exclusit, nos de servitute eduxit, et liberavit, non sola fraternitate honoravit, sed et aliis decem millibus, siquidem et sacerdos noster fieri voluit apud Patrem. Infert enim: « Ut misericors fieret et fidelis pontifex ad Dominum, ut repropitiaret delicta populi. » Nec itaque alia fuit causa illi per omnia fratribus assimilari, nisi ut fidelis pontifex esset in nobis nostrisque propitiaret peccatis. Vidit quippe humi jacentes pereuntes, a morte tyrannidem patientes, et misertus est; « sed « qui propitiaretur, inquit, peccatis populi, ut misericors fieret et fidelis sacerdos, » quid est fidelis? verus, potens: sacerdotis enim fidelis est posse eos quorum est sacerdos liberare a peccatis. Ut ergo offerat sacrificium quod possit nos mundare, propter hoc factus est homo, et intulit, « in his quæ sunt ad Deum, » hoc est, earum rerum gratia, quæ pertinent ad Deum: expugnati enim eramus, inquit, Deo culpabiles, inhonorati; nemo erat qui offerret pro nobis sacrificium, vidit nos in his constitutos et misertus est, non constituens nobis sacerdotem, sed ipse factus sacerdos. « In eo enim « in quo passus ipse tentatus, potens est eis qui

« tentantur auxiliari. » (*Amb.*) In eo, id est, homine in quo passus est potens est victos liberare, tentatosque adjuvare ne vincantur, quia tentationes nostras non solum sicut Deus, sed etiam sicut homo in seipso per experimentum cognovit: licet Deus in sua natura sit impassibilis, tamen in nostra quam assumpsit idem Deus Filius passibilis fuit, nostræ naturæ consimilis: in ea vero carne quam suscepit multa sæva passus est, novit quid est tentatio patientium, ipse tentatus est, sed non superatus. (*Joan.*) Quid est ergo quod dicit « potest eos qui tentantur adjuvare? » tanquam si quis diceret: cum multa alacritate protendit manum ad compatiendum. Quoniam enim volebant magnum aliquid et amplius habere ab eis qui erant ex gentibus, ostendit in hoc plures eos habentes, in quo nihil nocebat eis qui erant ex gentibus. Quid est autem hoc? quia ex ipsis est salus, quoniam eos apprehendit primum, quia inde assumpsit carnem. « Non enim angelorum quæquam apprehendit, sed semen Abraham; » honorat et patriarcham per hoc, et ostendit qui est semen Abraham. Commemorat promissionem quæ a Deo facta est, per quam dictum est: « Tibi et semini tuo dabo terram hanc; » in modico ostendit propinquitatem, quia ex uno sunt omnes, sed non erat multa illa propinquitas. Venit iterum ad istam rememoriariam dispensationem quæ est secundum carnem et dixit: Erat quidem et ipsum velle fieri hominem multæ curæ divinæ et charitatis; nunc autem non hoc solum est, sed etiam bona immortalia quæ per eam nobis tributa sunt. « Ad propitiandum enim, inquit, peccatis nostris. » Quare non dixit mundi, sed dixit populi? nam omnium peccata sustinuit, sed quia interim de ipsis vertebatur sermo, nam et angelus Joseph dicebat: « Vocabis nomen ejus Jesum, ipse enim salvabit populum suum (*Matth.* 1). » Hoc quippe primum oportuit fieri, et propter hoc venit, ut istos salveret, et tunc per istos illos, tametsi econtra contigit. Hoc etiam apostoli ab ipso initio dicebant: « Vobis suscitans Filium suum, misit benedicens vos (*Act.* 111); » et iterum: « Vobis sermo salutis missus est (*Act.* 1311). » Generositatem hic ostendit Judaicam dicens: « Ad propitiandum peccatis populi. » Interim sic dixit, Quia enim ipse est qui peccata omnium dimittit, manifestavit in paralytico, dicens: « Dimittuntur tibi peccata tua, » et in baptisate, dixit enim ad discipulos suos: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. » Cum autem carnem apprehenderit Paulus, omnia jam humilia loquitur nihil formidans; attende enim quid jam dicit.

CAPUT III.

Ostenditur quod Moysen excedit Christus, cui firmiter est obediendum.

« Unde, fratres sancti, vocationis cœlestis participes considerate Apostolum et pontificem con-

« fessionis nostræ Jesum, qui fidelis est ei qui fecit illum, sicut et Moyses in omni domo illius. » Adhuc etiam de incarnationis Christi loquitur mysterio. Nam in Evangelio ipse testatur se missum non esse nisi ad oves perditas (*Matth. x*), hoc est, domus Israel. *Apostolus* igitur Græce, Latine missus dicitur. Cognoscite quid est Jesus sacerdos et qualis, et non habetis opus consolatione alia, neque solatio. Pontificem enim eum dixit confessionis nostræ, id est fidei nostræ, cui iste populus novus commissus est, sicut et Moysi prior populus in regimen datus est, sed huic majora vel longe meliora commissa sunt. Vult enim beatus Paulus erigere animos Israelitarum ad excellentiam promissionum Dei, ut intente parent se accipere quod Deus benigne illis promisit asserere, nominans eos fratres charissimos ad cœlestia vocatos, participes cum Christo hæreditatis Dei, qui fidelis ei, id est, Deo Patri qui fecit eum. De humanitate dicit eum, qui factus est ex semine David secundum carnem, non de divinitate quæ facta non est, sed genita a patre unius substantiæ cum eo. « Sicut Moyses, ait, fidelis est in domo sua. » Præpositurus eum Moysi secundum comparationem in lege sacerdotii, hunc sermonem induxit, asserens eum fidelem esse in domo sua: fidelem, id est devotum, defendentem ea quæ sunt ejus, non permittentem corrumpi, quæ domus nos sumus sicut in consequentibus dicit. Sicut Moyses fidelis fuit in domo sua, id est, populo prioris; confestimque consecutus ostendit quomodo domus illius esse debeamus; ait enim: « Quæ domus sumus nos si fiduciam et gloriam spei usque ad finem firmam retineamus, » quia « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Matth. x, xxiv*). Domum enim dicit pro his qui convocantur in Ecclesia. Intulit, « Dei domus sumus nos, » id est, factura Dei creati in Christo Jesu. Huc usque comparationem fecit de incarnatione Christi cum Moysi: dehinc se ad altiora ejus narranda convertit, dicens: « Amplioris enim gloriæ iste præ Moysi dignus habitus est, quantum ampliore honorem enim habet domus, qui fabricavit illam! » Non dixit quanto majorem habet honorem ab operibus artifex, sed quam domus qui construit eam. Vides quoniam non de templo dicit, sed de omni populo primo quem Moyses de Ægypto eduxit, et deinde de eo quem Christus de diabolica liberavit servitute, sibi in domum acquisivit. « Omnis namque que domus fabricatur ab aliquo, qui autem omnia creavit, Deus est. » Hic factorem a factura discernit, utriusque domus Deum auctorem esse intelligi volens. Sed aliter illius, cui Moyses præfuit, aliter illius cui Christus dux esse et Dominus cognoscitur; ideo subsequens ait: « Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tanquam famulus in testimonium eorum quæ dicenda erant: Christus vero tanquam filius in domo sua, quæ domus sumus nos, si fiduciam et gloriam spei usque ad finem firmam retineamus. » Iste autem, id est, Jesus in paternas res sicut filius ingreditur, ille autem, id est Moyses, sicut famulus Dei. Hic iterum eos

hortatur stare fortiter et non subruere. Domus quippe Dei erimus si fiduciam spei et gloriæ usque in finem firmam retineamus. Bene dixit fiduciam spei nostræ, quoniam omnia bona sanctis in hac vita in spe sunt, donec ad speciem perveniant perfectæ beatitudinis: « Spe enim salvi facti sumus (*Rom. ix*); » bona enim quæ nobis promissa sunt, in hac pœnali vita habere non possumus, nisi in spe et illam patienter expectantes, usque ad finem firmam.

« Quapropter, sicut dicit Spiritus sanctus (*Psal. xciv*): Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra; sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt et viderunt opera mea quadraginta annis: propter quod infensus fui generationi huic, et dixi: Semper hi errant corde. Ipsi autem non cognoverunt vias meas, quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. » Locutus est beatus *Apostolus* de spe in superioribus, quia oportet nos sperare quæ futura sunt: « Spes enim quæ videtur non est spes (*Rom. ix*). » Historia vero quam propheta hic commemorat notissima est: cum enim egressi essent de terra Ægypti, et multam viam perambulassent, et multa indicia virtutis Dei accepissent, in Ægypto, in mari Rubro, in eremo, consilium fecerunt mittere speculatores, qui deberent inspicere naturam terræ quæ promissa est eis: illi vero pergentes reversi sunt, terram quidem valde mirantes, majorem fructuum procreatricem esse dicebant, sed virorum inexpugnabilem esse illam provinciam et fortium. Israelitæ vero ingrati et insensati, quos oportebat ut recordarentur tantorum Dei beneficiorum, et quomodo eos conclusos in medio tanti exercitus Ægyptiorum eripuit de periculis, et fluviorum fontes sine defectu donavit, et manna tribuit, et alla miracula quæ operatus est eis, ut crederent Deo: illi autem nec Deo crediderunt, nec horum aliquid commemorati sunt, sed timore perterriti dixerunt: « Revertamur in Ægyptum. » Deus igitur iratus eis quia sic obliti fuerunt beneficiorum Dei mirabiliorumque ejus, juravit ut non intraret generatio illa in requiem promissam olim patribus, et sic omnes perierunt in eremo, præter duos tantummodo. Tres itaque requies *Apostolus* memorat in hac Epistola: unam sabbati, qua Dominus requievit ab operibus suis; secundam in Palæstina, in qua ingressi Israelitæ requieturi erant ex miseria multa et laboribus; tertiam, quæ vera est requies, hoc est, regnum cœlorum, ad quam quos pervenire contigerit, in qua revera requiescunt a laboribus et difficultatibus suis, de qua hic propheta loquitur ad veros Israelitas dicens: « Hodie si vocem ejus audieritis ne obduretis corda vestra, » ne similia patiamini, qualia progenitores vestri passi sunt et privati sunt requie promissa: aliquando enim audierunt patres vestri vocem illius per Moysen et obdurati sunt; ergo tunc per præconem locutus est, quando obdurastis corda vestra, per se nunc loquitur, mollescant corda vestra; qui præcones ante se mittebat ipse venire dignatus est, ore suo hic loquitur qui

loquebatur per ora prophetarum, ad ejus vero vocem qui præconem misit, et nunc per se clamat, nolite claudere corda vestra, recordamini quomodo obdurati sunt patres vestri, et quomodo non introierunt in requiem promissam, sed amaricati murmurantes contra Deum perierunt; patres vestri erant qui perierunt. Nolite imitari eos; patres vestri erant, sed si imitati eos non fueritis, patres vestri non erunt, quamvis de eis nati sitis, scientes quia Deus potens est de lapidibus suscitare filios Abraham (Luc. iii). » Quadraginta annis offensus fui generationi huic. » Multis modis eos castigat, ipsi tamen semper corde erraverunt. Quadraginta dies Dominus in deserto jejunavit, ut triumpharet de eo, per quem illi quadraginta annos murmuraverunt contra Deum in eremo. Postque consummatam in passione et resurrectione totam victoriæ gloriam quadraginta diebus fuit cum discipulis, antequam cælum ascenderet. Primis quadraginta diebus tentationum hujus peregrinationis ostendit, posterioribus quadraginta diebus consolationem, quam sancti habituri sunt in patria. Corpus enim ejus, id est Ecclesia, necesse est ut tentaretur in hoc sæculo, sed non deest ille consolator, qui dixit: « Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi (Math. xxviii) » « Quibus juravi propter infidelitatem suam non introisse in requiem meam. » Loqui Deum magnum est, quanto magis jurare: juratione confirmationem fieri voluit. Per quem jurat Deus nisi per seipsum? Non enim habet majorem per quem juret, per seipsum confirmat præcepta sua, per seipsum confirmat minas suas: sicut verum est quod promittit, sic certum est quod minatur. Juravit ut non intrarent in requiem ipsius, et tamen oportet intrare aliquos in requiem ipsius: illis ergo reprobatis, nos intrabimus, quia si aliqui ex ramis propter dissimilitudinem et infidelitatem fracti sunt, nos propter fidem et humilitatem inseramur. (Joan.) Sequitur enim exhortatio apostolica ad populum de requie introeunda, dicit enim: « Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi a Deo vivo. » Quippe per duritiam infidelitas nascitur, et sicut obdurata corpora et dura non obsequuntur manibus medicorum, sic et animæ obduratæ non obsequuntur verbo Dei. Si enim patres vestri, inquit, quia non speraverunt sicut oportebat sperare, hæc passi sunt quæ leguntur in historia, cujus ante memoravimus, et perierunt in deserto propter duritiam cordis, multo amplius vobis talia timenda sunt, sicut illis acciderunt; ad illos enim sermo iste factus est qui in præsentia fuerunt vel futuri sunt: ideo dicit « hodie, » hodie namque semper est donec constat mundus, intrat enim plus dicere de hodie et subjungit dicens: « Sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies donec cor non gnominetur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. » Hoc est: ædificate invicem, corrigite vosmetipsos, ne contingant vobis similia, ne obduretur quisquam ex vobis decipiente fallacia

peccati, hoc est, infidelitate. Attendis quia infidelitas peccatum facit, sicut enim infidelitas malignam vitam procreat, sic etiam anima quando in profundum malorum venerit contemnit: contemnens autem neque credere patitur, ut se a timore mortis perpetuæ liberet. Deinde infert Apostolus: « Participes enim Christi effecti sumus. » Quid est, participes effecti sumus Christi? participamus ex eo, inquit, id est unum effecti sumus cum illo, siquidem ipse caput est et nos membra, coheredes et con corporales illi, secundum spiritalem hominem qui creatus est in ipso. « Si tamen initium substantiæ ejus usque ad finem firmam retineamus. » Quid est initium substantiæ? Fidem significat per quam subsistimus et Deo nati sumus in filios, et essentielles, ut ita dicam, facti sumus: quod diligentissime observandum est, ne cujuslibet doctrinæ macula corrupamur; deinde subinfert Apostolus adhuc hodie dicere. (Alb.) « Dum dicitur, inquit, hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione usque ex his quæ audierunt. » Hic vero Apostolus propheticum testimonium intrat explanare quod superius posuit; dixit enim: « hodie, inquit, si vocem ejus audieritis, ne obduretis corda vestra, sicut in amaritudine. (Joan.) Quorum obduratorum mentionem facit? quorundam infidelium? nonne eorum quorum cadavera prostrata sunt in deserto? quod enim dicit tale est: « Audierunt et illi, inquit, sicut et nos audimus, sed quid profuit illis sermo auditus? » Non ergo putetis quia ex auditu tantum prædicationis juvenimini quia, et illi audierunt per Moysen, sed nihil utilitatis ex auditu habuerunt, quoniam nec crediderunt; nec sermo auditus fide contemperatus est, discevit eos qui crediderunt verbo ab illis qui non crediderunt. Ait enim, « sed non universi: » Caleb vero et Josue, quia non consenserunt infidelibus, effugerunt poenam quæ illis illata est. Nec hoc solum illis donatum est mortem evadere, qua cæteri perierunt, sed etiam datum est illis terram repromissionis intrare, eamque laudabiliter pro sua portione possidere.

CAPUT IV.

De intranda cælesti requie, ad quam festinandum est, propter excellentiam divinitatis et humanitatis Christi.

« Timeamus ergo ne, forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse. » (Alb.) Timeamus nos vero eorum perditionem et justum Dei judicium metuamus, qui reddit unicuique secundum opera ejus. Requiem sempiternam fidem habentibus, eam tamen quæ per dilectionem operatur. Non credentibus itaque poenam perpetuam, ne forte, relicta pollicitatione quam dedimus Deo in baptismo, iterum revertamur ad opera infidelitatis quæ abdicavimus coram multis testibus; unusquisque per ipsum laboret ne forte minus dignus inveniatur introeundi in requiem Dei. « Et enim et nobis nuntiatum est quemadmodum et illis: sed non profuit illis sermo auditus non admistus fidei ex his quæ audierunt. » Etenim nobis nun-

tatum est quomodo intrare debeamus in requiem Dei, sicut et illis, nobis tamen per Filium, illis vero per famulum; confestim itaque verba exhortationis subjungit Apostolus dicens: « Incedimus enim in requiem qui credidimus quemadmodum dixit, « Sicut juravi in ira mea si introibunt in requiem meam. » Nos vero hortatur intrare in requiem, ne forte nobis dicatur sicut illis, si introibunt, id est non intrabunt in requiem meam. Festinat enim ostendere aliam esse requiem, ad quam vocati sumus, id est cœlorum. Nec nos dicit illam quæ in Palæstina est intraturos, sed illos non intraturos, propter obdurationem cordis sui, nec in Palæstina nec in requiem cœlestem. Addidit itaque de prima requie loqui dicens: « Equidem operibus ab institutione mundi factis: dixit enim quodam loco de die septima sic, Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis, » et reliqua. Confestimque secundam subjunxit, quæ remissa est populo Dei, et in ista, inquit, rursus, « si introibunt in requiem meam: » si, vero conjunctio pro affirmatione, pro negatione, pro dubitatione accipi potest, superius pro negatione posita est, ubi ait propter incredulitatem eorum jurasse Deum non introire eos in requiem promissam. Addidit « si introibunt, » id est non introibunt; hic vero potest intelligi pro affirmatione positum esse quasi diceret, Si introibunt bene habebunt; ideo addidit: « Quoniam ergo superest quosdam introire in illam, et hi quibus prioribus annuntiatum; est non introierunt propter incredulitatem, iterum terminat diem quemdam Hodie in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est, Hodie si vocem ejus audieritis nolite obdurare corda vestra; nam si eis Jesus requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur posthac die. » Quoniam, inquit, superest quosdam introire in illam, in illam videlicet quæ in Palæstina fuit, pauci intraverunt, id est duo tantum, Caleb et Josue, ex omnibus illis qui de Ægypto perrexerant, proinde ait, et hi quibus prioribus annuntiatum est non introierunt propter incredulitatem, eos significans qui de Ægypto profecti sunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto. Deinde incipit de tertia, quæ per Christum credentibus promissa est, quamvis obscure, disputare. « Iterum, inquit, terminat diem quemdam Hodie in David dicendo, post tantum temporis sicut supra dictum est: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. Nam si eis Jesus requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur. » Hic ostendit tertiam quamdam esse requiem, de qua David dixit, « hodie, » non illam significans ad quam Jesus populum introduxit, sed aliam quamdam multo esse excellentiorem illi, ad quam non typicus, sed verus Jesus introduxit eos qui sunt ejus. Audiamus, unde hoc certum sit: post tantos annos, inquit, iterum dicit David, « Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra; si enim Jesus veram præstitisset requiem populo cujus ductor fuit, neque de alia requie David loqueretur postea. » Certum est ergo quia futurum

est quosdam accipere requiem, quæ per illam significata est, quæ est in Palæstina, ad quam verus Jesus ducturus est populum suum. « Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei; qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus. » Requies vero Dei operum perfectio intelligenda est, dum sexto die finit a primordiali rerum creatione, et in septimo cessavit a novarum creatione naturarum: per illam vero requiem Dei, quæ æterna est, nos ad æternam studiose provocat requiem, quem sabbatismum nominavit. (Joan.) Vide autem quomodo totum istum sermonem ratiocinatus est: juravit, inquit, illis prioribus non intrare eos in requiem, et non intraverunt. Deinde post illos post multa tempora loquens Judæis dixit: « Ne obduretis corda vestra sicut patres vestri. » Certum ergo est, quoniam est alia requies: de illa enim quæ in Palæstina fuit non posset dici, habebat enim illam; jam de septima die non potest dici, non enim de ipsa disputabant, siquidem multo ante jam facta erat. Aliam igitur quamdam significat quæ vera est requies. Revera enim illa est requies, ubi fugit dolor, tristitia, gemitus, ubi neque sollicitudines, neque labores, neque agones, neque timor obstupescere faciens et commovens animam, sed solus Dei timor voluptate plenus. Non est illic: « In sudore vultus tui comedes panem tuum (Gen. 11), » neque spinæ neque tribuli; non est illic: « In tristitiis generabis filios, » neque « Ad virum tuum conversio tua, et ipse tui dominabitur; » sed omnia pax, gaudium, jucunditas, voluptas, bonitas, mansuetudo. Non est illic invidia, neque zelus, neque morbus, neque mors corporis, neque illa quæ est animæ: non ibi tenebræ, neque nox: semper dies, semper lux, semper diei claritas: non est ibi fatigari, non est fastidium accipere, semper in desiderio bonorum perseverabimus. (Alb.) Et quia videlicet Judæis locutus est, non dixit hoc loco Requies, sed Sabbatismus, proprium nomen, ad quod gaudebant et concurrebant, sabbatismum regnum Dei vocans: sicut enim sabbato ab omnibus malis abstineri præcepit, et illa tantum fieri quæ ad obsequium Dei pertinent, quæ sacerdotes efficiebant, et quæ animam juvabant, et nihil aliud, sic et tunc. Nec talem vult sabbatum in regno Dei ut iterum quis exinde revertatur ad opera laboriosa, sicut in sabbato carnali fecerunt. Istud vero sabbatum Dei quicumque intrat, requievit perpetuo ab operibus suis, sicut a suis Deus. Volens itaque eos de resurrectione instruere, et de requie sempiterna, hodie sæpissime interposuit, ut nunquam desperarent se intraturos, quasi diceret, Si quisquam peccaverit usquequo est hodie, spem habeat revertendi. Nullus igitur desperet usquequo vivit. « Festinemus ergo ingredi in illam requiem ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. (Joan.) Magna quidem res est fides et salutaris, et sine hac non est salvari possibile alicui, sicut dictum est: « Sine fide impossibile est Deo placere (Hebr. 11); » sed non sufficit sola hæc operari per dilectionem fidem, necessarium est et conversari digne Deo: proinde

etiam Paulus admonet eos qui dignationem my-
 steriorum suscipere meruerunt, dicens: « Festinemus
 « ingredi in illam requiem. » Festinemus, inquit,
 quoniam non sufficit fides, sed debet addi et vita
 fidei condigna, et multum studium debet adhiberi, ne
 fides sit otiosa. (*Alb.*) Si enim terram intrare illi
 non meruerunt qui murmurati sunt contra Deum,
 quomodo nos cœlum merebimus intrare indifferen-
 ter viventes sicut gentes? Opus est quippe omni
 volenti cœlum possidere fidem operibus bonis ornare.
 Nec hoc solum damni habet male vivens, quod non
 intrat in regnum Dei, verum etiam, quod majoris est
 terroris, pœnæ perpetuæ mancipari. Ideo addidit,
 « ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exem-
 « plum. » Eorum interitu qui perierunt in deserto
 terruit audientes, ne in illorum inciderent iudicium,
 quasi dixisset: SuffICIENTER ex parentibus nostris do-
 cemur, ne in similia incidamus, ne eadem patiamur
 quæ illi passi sunt. Hoc est, « in idipsum exemplum
 infidelitatis. » Deinde ut majorem peccantibus incute-
 ret formidinem subjungit: « Vivus est enim sermo
 « Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti,
 « et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiri-
 « tus: compagum quoque et medullarum et discre-
 « tor cogitationum et intentionum cordis. » (*Joan.*)
 Hic ostendit quoniam et illa idem ipse operatus est,
 et vivit, non est extinctus. Igitur quoniam sermo-
 nem audisti, ne simpliciter accipias, gladio enim, in-
 quit, est penetrabilior. Attende distinctionem Pauli
 et hinc considera pro qua causa opus habuerunt
 prophetæ dicere gladium, rhomphæam et arcum:
 « Nisi convertamini, inquit, rhomphæam suam vibra-
 vit, arcum suum tetendit et paravit illum (*Psal. vii.*)
 Si enim nunc post tanta tempora, et post perfectio-
 nem non potest nomine sermonis tantum terrere,
 sed opus habet etiam istis verbis, ut osten-
 dat eminentiam ex comparatione: multo magis
 tunc « penetrabilior, inquit, usque ad divisio-
 nem animæ et spiritus. » Quid est hoc? Terribili-
 us aliquid significavit, aut quia spiritum dividit
 ab anima, aut quia et ipsa incorporea penetrat et
 pertingit, non tantum sicut gladius corpora. Hic
 ostendit, quia et anima punitur et interiora exami-
 nantur. Hic ostendit eundem nos habere iudicem,
 qui illos propter incredulitatem eorum dam-
 navit. Dixit enim: « Vivus est sermo Dei, » sermo
 Dei Filius est Dei, qui de ipso ait: « Si quis sermonem
 meum servaverit, mortem non videbit in æter-
 num; » sicut illi si servarent sermonem Dei viverent,
 terramque promissionis intrarent, sic et nos si ser-
 vaverimus sermonem ejus, vivemus requiemque coe-
 lestem intrabimus. « Vivus est enim Dei sermo, et
 efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti. Gladius
 enim potest membra dividere a corpore, et penetrare
 secreta et naturam carnis: sed eo multo penetrabilior
 est sermo Dei, pertingens, ut ait Apo-
 tolus, usque ad divisionem animæ ac spiritus. Anima vivimus, spiritu
 intelligimus, vita nobis carnalis cum bestiis comu-
 nis est, ratio spiritalis cum angelis. Tamen efficax

est iudicium Dei, ut discernat inter carnalia peccata
 et spiritalia, quis, quid, quo agat animo, vel quo de-
 siderio Deo serviat in corde; tam penetrabilis est ejus
 intuitus, ut omnia nostra quæ agimus vel cogitamus
 certius agnoscit quam nosmetipsi, illum semper ha-
 bemus testem actuum nostrorum vel cogitatio-
 num quem iudicem habituri sumus. Timeamus ejus
 præsentiam cujus scientiam nullatenus effugere vale-
 bimus. Dixit enim ut discretor sit sermo Dei, id est
 providentia Dei, cogitationum etiam et intentionum
 cordis ostendens, quia omnia nostra interiora vel ex-
 teriora dijudicabuntur ab eo, qui omnia nostra novit,
 et totus per totum penetrat hominem. Nec mirum si
 totus ubique totam suam agnoscat creaturam, sive
 spiritalem sive corporalem, quia nihil quod factum
 est, sine eo factum est; ideo addidit: « Et non est
 « ulla creatura invisibilis in conspectu ejus, omnia
 « autem nuda et aperta sunt oculis ejus. » (*Ser.*) Quibus
 manifeste colligitur nihil esse incorporeum nisi Deum
 solum, et idcirco ipsi tantummodo posse penetrabi-
 les omnes spiritalia atque intellectuales esse sub-
 stantias, eo quod solus et totus et ubique et in omni-
 bus sit, ita et ut cogitationes hominum et internos
 motus adita mentis universa inspiciat atque peris-
 tret. Exteriora namque opera patent oculis homi-
 num, longe vero incomparabiliter interiores ac sub-
 tilissimæ cogitationes nostræ patent oculis Dei.
 « Omnia enim, sicut scriptum est, nuda et aperta
 sunt oculis ejus. » (*Greg.*) Et sæpe in exteriori opere
 ante oculos hominum inordinati apparere metui-
 mus, et interiore cogitatione illius respectum non
 metuimus. Videntem omnia non videmus: multo
 enim magis intrinsecus Dei quam extrinsecus homi-
 nibus conspicibiles sumus. Unde sancti omnes foris
 se intusque circumspectant, et vel reprehendendo se
 exterius, vel iniquos se interius videri invisibiliter
 timent. (*Joan.*) Hic maxime eos terruit, ne forte
 adhuc, inquit, in fide stantes, non cum integra satis-
 factione perficiatis fidei opera, quia ipse quæ in
 corde sunt discernit, ibi examinat, ibi considerat,
 reddens unicuique secundum merita sua. Et quid
 dico de hominibus? at si angelos dicas, at si ar-
 changelos, at si Cherubin, at si Seraphin, at si aliam
 quamlibet creaturam, omnia revelata sunt oculo ejus,
 omnia aperta et manifesta. Quid est quod eum possit
 latere? « Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus. » Quid
 autem « aperta? » Ex metaphora pellium, quæ de pecca-
 tibus, detrahuntur ut videre licet. Sicut enim cum pec-
 cudes occiderit quis, et ex carnibus detraxerit pellem,
 omnia interiora revelantur et aperta fiunt oculis no-
 stris: sic et Deo aperta subjacent omnia. Tu autem
 attende etiam hoc, quomodo semper opus habet
 corporeis exemplis, quod sit ex infirmitate audien-
 tium; quia enim infirmi erant declaravit, dicens tar-
 doses eos esse et opus habentes lacte, non solido cibo.
 « Omnia nuda sunt et aperta oculis ejus, ad quem
 nobis sermo. » Quid est « ad quem nobis sermo est? »
 hoc est, ipsi reddituri sumus rationem actuum no-
 strorum.

« Habentes ergo pontificem magnum, qui penetra-
vit cœlos, Jesum Filium Dei. » (Alb.) Paululum enim
ante de divinitate ejus disserens ait: « Omnia nuda
et aperta sunt oculis ejus, » nunc autem quia de
carne loquitur, de pontificatu disputat illius qui se-
metipsum offerebat nostræ causa salutis, et quomodo
prior omnium intrasset in requiem. « Habemus enim
pontificem magnum qui penetravit cœlos. » Ergo
Moyses ductor populi cui promissa est requies
transitoria, non intrabit in requiem, quam sæpius
populo promisit. Iste vero noster sacerdos, melioris
promissionis sponsor, viam faciens credentibus in se,
primus intravit in requiem populo sibi credito promissam,
ostendens eum magnum sacerdotem, quia sempiternum
habet sacerdotium, semper vivus ad interpellandum
pro nobis, et hunc ipsum Filium Dei ostendens,
dum dixit, Jesus Filius Dei, quod nusquam de
Moysæ dicere voluit: sed eum famulum proferebat,
in superioribus testificans eum sub nomine Jesu,
quod nomen angelus a Deo directus Virgini annun-
tiavit, Filium Dei esse verum, et ideo magnum sacerdotem.
« Teneamus et confessionem ejus, non enim habemus
pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris. »
Qualem confessionem dicit? quoniam Filius Dei est, quoniam
Christus Deus est, quoniam passus est, sepultus est, resurrexit,
tertia die ascendit in cœlum, sedet ad dexteram
Dei Patris, inde venturus judicare vivos et mortuos,
per quem omnia bona habemus: redemptionem, resurrectionem,
hæreditatem cum eo sempiternam. Hæc confiteamur;
quia vero hæc vera sunt, manifestissime ex eo quod pontifex
in interiora velaminis constitutus est, intrat in sanguine
aspersus proprio, non alieno sicut pontifices priores,
qui sanguine vaccæ rubræ aspergebantur. « Non enim habemus
pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris. »
Non, inquit, ignorat quæ nostræ sunt. Venit enim per viam
humanæ conditionis, per omnia sine peccato, nihil secum
afferens unde morti debitor esset, sicut ipse in Evangelio
testatur, dicens: « Venit enim Princeps hujus mundi, et
in me non habet quidquam. » Multi pontifices ignorant eos
qui in tribulationibus constituti sunt, neque quæ sit
tribulatio in quolibet sciunt. Impossibile quippe est
scire afflictiones afflictorum ei qui experimentum
afflictionis non habuit, et sensibiliter omnia non
sustinuit. Pontifex enim noster competenter omnia
sustinuit, quæ fuerunt humanæ miseræ illata post
peccatum primi hominis, et tunc in interiora velaminis
ad thronum paternæ majestatis ascendit. « Tentatum
autem per omnia pro similitudine absque peccato. »
(Theo.) Si igitur etiam terrenæ humilitatis nostræ
cum illo excelso divinoque Pontifice hæc potest esse
communio, ut etiam nos absque ulla peccati offensione
tentemur, cur in illo hoc Apostolus velut unicum ac
singulare suscipiens tanta ejus meritum ab hominibus
divisione discrevit? Hac ergo sola ab omnibus nobis
exceptione distinguitur, quia nos non absque peccato,
illum sine

peccato constat fuisse tentatum. Quis etenim hominum
quamvis fortis atque bellator sit, hostilibus tamen
telis plerumque non pateat? quis velut impenetrabili
carne circumdatus tantis prællorum periculis sine
periculo misceatur? Ille autem solus speciosus
forma præ filiis hominum (Psal. XLIV), conditionem
mortis humanæ cum universa carnis fragilitate
suscipiens, nullius unquam est sordis maculatus
contactu. Tentatus est enim in deserto a diabolo
secundum similitudinem nostram gastrimargiæ vitio,
cum ei dictum est: « Si Filius Dei es, dic ut lapides
isti panes fiant (Matth. iv). » Tentatus est etiam
cænodoxia, cum ei dictum est: « Si Filius Dei es,
mitte te deorsum. » Tentatus est etiam philargyriæ
morbo, seu tumore superbiæ, cum ei a diabolo
promitterentur omnia regna mundi et gloria eorum.
Tentatus est siquidem diversis modis, sed non
superatus: in tribulationibus probatus, ubique
victor gloriosus. Tentatus est siquidem pro
similitudine carnis absque peccato. Similitudinem
itaque carnis peccati habuit, quæ tamen caro
illius absque omni peccato fuit. Hæc est tentatio
qua tentatus est, persecutionem plurimorum
passus est, sputa suscepit, accusatus est,
detractionem sustinuit, calumnias passus est,
repulsus est a propria gente, in finem crucifixus
est. Juxta similitudinem, inquit, sine peccato.
Dum dicit in similitudine carnis, non hoc
dicit, quia similitudo carnis fuit in eo, sed
quia carnem suscepit veram. Quare ergo dixit
in similitudine carnis? natura vera quam
suscepit similis est carni nostræ, peccata vero
nequaquam habuit, quæ nostra caro de
parentibus contraxit, quia tale fuit originale
peccatum in carne primi hominis, ut inde
et pœna et remedium fieri potuisset, pœna
et peccatum in omni humano genere, præter
in Christo, in quo solo salus et remedium
fuit. Non enim præjudicata est caro
peccatrix, ut inde remedium fieri non
potuisset, præsciebat potentia Dei
qualiter ex eadem massa justitiæ æquitatis
et misericordiæ pietas provenire potuisset.
« Adeamus ergo cum fiducia ad thronum
gratiæ, ut misericordiam consequamur,
et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. »
(Joan.) Quam dicit sedem gratiæ? sedem
ipsam regalem dicit, de qua alibi dicitur:
« Dixit Dominus Domino meo: Sede a
dextris meis (Psal. cix). » Quid est,
« accedamus cum fiducia? » quia pontificem
sine peccato habemus, certantem cum mundo.
« Confidite, » inquit, ego enim vici
mundum (Joan. xvi). Nam quod dictum
est: Oportet eum omnia pati, mundum
autem eum esse a peccatis, hoc significans:
ac si nos sub peccato sumus, inquit, sed
ipse sine peccato. (Alb.) Accedamus ergo
cum fiducia, ut nihil habeamus in
conscientia malignum, hoc est, non dubitantes:
non enim potest cum fiducia tali accedere.
Adeamus ergo cum fiducia, hoc est
adeamus per fidem ad thronum gratiæ
ejus, habeamus fiduciam, quamvis
peccatores simus, per ejus gratiam
recuperari posse, si tamen fructus
dignos fecerimus pœnitentiæ, et fidem
firmam usque in

finem retineamus. Nunc verus sedet pontifex noster Jesus Filius Dei in throno gratiæ, paratus indulgere peccatis nostris in hoc opportuno auxilio. Nunc vero opportunum tempus est auxilii et misericordiæ illius, sicut iste doctor egregius alio loco dixit : « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (II Cor. vi); » et Propheta multo ante hoc auxilii opportuni tempus significans : « Tempore, inquit, opportuno audiui te, et in die salutis adjuvi te (Isa. XLIX). » Namque et nunc post baptismum peccantes invenire misericordiam, si poenitentiam egerint, gratia est illius, qui sedet in throno gratiæ. Quod vero opportunus factus est pro nobis, magnum est humilitatis indicium, quam ex nostra suscepit natura, non suæ substantiæ quam habet triumphabiliter cum Patre, cui nos fidem cum fiducia bonitatis suæ afferamus. Hoc opportuno tempore cum sedet in gratiæ throno, et omnia tribuit quæ nobis ad salutem provenire certissimum est, modo tempus est donorum. Nemo de seipso desperet; timeamus thronum æquitatis ejus, cum venerit dijudicare omnia secundum justitiam, et tunc erit desperationis tempus nunc nolentibus converti ad sedem gratiæ, cum thalamus erit clausus, tantumque cum sponso remanent qui lucentes bonis operibus ferrent lampades. (Joan.) « Festinemus, » inquit : nam et Paulus dixit : « Sic curro, non quasi in incertum; » cursu opus est et cursu valido. Qui currit, neminem occurrentem sibi videt, sive per prata, sive per aspera loca transeat. Qui currit, nunquam stat, nam si vel modicum negligat, totum amittit. Qui currit, nihil anteponit fini, sed magis ad eum pertendit. Hoc a me dictum est ad eos, qui dicunt : In juventute quidem mea studium habui, in juventute jejunavi : nunc autem senui. Maxime vero religiositatem augmentare debuisti. Nemo mihi veteres virtutes enumeret; nunc magis viget quis, et in juventute firmus non est. Qui enim corporalem istum currit cursum, recte dicit, quia canities eum apprehendit, et non valet similiter currere, quia omnis agon in corpore constitutus est. Tu vero ob quam causam cursum minues? Hic enim animo opus est, animo erecto. Anima quippe in senectute potius confortatur, tunc viget, tunc exsultat; sicut enim corpus usquequo febribus detinetur, et subsequentibus ægritudinibus, ac si sit validum, tamen affligitur; cum autem liberatum fuerit ab obsessione morborum, recreat propriam virtutem : sic etiam anima in juventute febribus laborat, et amor gloriæ opprimit eam, et deliciarum et venerarum rerum, et aliarum multarum imaginationum; cum autem senectus advenerit, omnes has passiones effugit : alias per satietatem, alias per philosophiam constrictas. Qui enim in senectute ita furiosus est, ostendit quia et in juventute, non per ignorantiam, non per imperitiam, non per ætatem talis fuit, sed per negligentiam. Ille quippe potest dicere : « Delicta juventutis et ignorantiae meæ ne memineris (Psal. XXIV), » qui in senectute competentia gerit, qui procedente ætate mutatur : si autem et in senec-

ctute ita inhonestus est, quomodo dignus est hujusmodi senem appellari, qui neque ætati reverentiam exhibet? qui enim dicit: Peccata juventutis meæ ne memineris, veluti in senectute correctus, hæc dicit. Non igitur ex his quæ in senectute contingunt fraudes teipsum a venia etiam eorum quæ in juventute fecisti. Quomodo enim non est absurdum, et supra veniam quod sit, ut senex in tabernas sedeat, senex ad circum festinet, senex ad theatrum ascendat, veluti pueri currentes cum plebe. Vere confusio est et irrisio, ut canities quidem ornatur extrinsecus, intrinsecus autem intellectum habeant puerilem; et siquidem injuriet illum juvenis, statim canos in medium proferet dicens: Vel canis istis exhibe reverentiam. Si vero tu eis non exhibes reverentiam jam senex, quomodo juvenem tuos canos revereri desideras? Non revereris, inquis, hos canos? sed tu eos confundis. Deus te honoravit, candorem capilli dedit tibi. Primatum habere concessus quid prodest? illum honorem quomodo revereatur juvenis, cum te viderit amplius lasciviæ deditum? Canities quippe tunc est venerabilis quando ea gerit quæ canitiem decent, cum vero juveniliter conversatur, plus juvenibus ridiculus erit. Quomodo poteritis juvenes admonere, dum vos, senes, ebriamini per incontinentiam vestram? Non enim nunc irridens seniores hæc dico, sed juvenes magis irrideo. Qui enim hæc agitis, etsi ad centesimum veniatis annum, mihi juvenes videmini, et similes pueris. Juvenes enim, etsi modicam disciplinam accipiant et corrigantur, senioribus meliores sunt. Et non iste sermo meus, sed et Scriptura hanc novit discretionem. « Senectus enim, inquit, honorabilis, non multi temporis, et ætas senectutis vita immaculata (Sap. IV). » Etenim nos honoramus [canitiem?] non quia colorem candidum habet, et ideo ab nigro colore amplius honoramus, sed quia indicium est vitæ in virtute protractæ, et videntes ex hoc conjicimus interiorem senectutem : si vero contraria senectuti gesserint, irrisibiles fiunt. Verumtamen nec juvenis alienus est culpa : juvenis quippe ibi tantum habere veniam poterit, dum imprudens fuerit, dum tempore indiget et experientia. Cum autem opus erit temperantiam aut fortitudinem demonstrare, nequaquam, neque quando opus erit a pecuniis abstinere : nam est ubi magis plus senex juvenis culpatur. Ille quippe multa curatione opus habebit, debilitante illum senectute : iste autem fortis est, si voluerit seipsum regere ; qualem veniam mereatur cum rapit amplius quam senex, cum tenet malum in corde, dum non adjuvat senem, dum multa superflua loquitur, dum injuriat, dum maledicit, dum inebriatur? Si autem de temperantia potat non posse culpari, attende illum et ibi multa adjutoria habentem, si tamen voluerit : ac si enim non validius eum quam senem cupiditas stimulet, tamen sunt multa in quibus magis quam senex poterit laborare, ut bestiam illam incantet. Quæ sunt ista? labores, lectiones, vigiliæ. Sed quid ad nos hæc, inquit, qui non sumus monachi? Hæc mihi dicitis? dic Paulo cum

dicit : « Vigilantes in omni patientia et oratione (Ephes. vi) ; » cum dicit : « Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis (Rom. xiii). » Non enim monachis hæc scribebat tantum, sed omnibus qui erant in civitatibus. Non enim sæcularis homo aliquid amplius habere monacho, quam cum uxore concumbere tantum : hic enim habet veniam, in aliis autem nequaquam, sed omnia aequaliter sicut monachi agere debent. Nam et beatitudines quæ a Christo dicuntur, non monachis tantum dictæ sunt, alioquin universus mundus peribit, et accusabimus crudelitatem Dei ; si vero beatitudines solis monachis dictæ sunt, sæcularem autem hominem impossibile est eas implere, cum ipse nuptias jussit, ipse ergo omnes perdidit. Si enim non potest ea cum nuptiis, quæ monachorum sunt, implere, omnia perierunt et corrupta sunt, et in angustum conclusit ea quæ virtutis sunt ; et quomodo honorabiles sunt nuptiæ, quæ nos tantum impediunt ?

CAPUT V.

Declarat Apostolus quid in pontifice requiratur, ac ea Christo convenire, insinuando dicendorum de Christo difficultatem.

« Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus est pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum. (Joan.) » Vult ostendere jam beatus Paulus quoniam multo melius est Testamentum hoc quam vetus, quia nihil in hoc est imaginarium, ut puta non templum corporale, non victimæ carnales, non observationes legales, sed altiora et perfectiora omnia, quia totum quiddam est in spiritalibus est hujus testamenti ratio. Spiritalia vero non sic introducunt infirmos, sicut corporalia. De corporalibus enim incipiebat disputare, dicens : « Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur. » Definit enim primum quid sit pontifex et demonstrat quæ pertineant ad pontificem, et quid sit ejus ministerium, et quæ sunt signa pontificatus, id est, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis, et ut condolare possit his qui ignorant et errant. « Quoniam et ipse circumdatus est infirmitate. » Oportebat enim ab excellentibus terrenis fidem facere, ut ad excellentiora spiritalia pervenire possint, et ut consuetudo sacerdotum more, qui in lege fuit, ad altius, id est, Christi sacerdotium eos perduceret, qui adhuc infirmi fuerunt, et propterea modum carnalis pontificis introducit. Pontificis itaque officium est inter Deum stare et populum, Deum deprecari pro populi delictis, hoc etenim Christus fecit, seipsum offerens pro peccatis nostris, semper vivus ad interpellandum pro nobis : semel ab hominibus assumptus, sed semper pro hominibus interpellans. Ponit his Apostolus quædam communia Christo cum sacerdotibus, quædam vero altiora. Quod itaque ait, « omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, » hoc commune est Christo. « Pro hominibus constituitur. » Et ad hoc [f. etiam hoc] « Ut offerat dona et sacrificia pro peccatis. » Et hoc, sed non totum, reliqua vero non sunt communia. « Qui condolare possit his qui ignorant et errant. » Hic

jam excellentia est, de qua superius in priore sententia latius disputavit. Quod vero adjunxit : « Et propterea debet quemadmodum et pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. » Hoc vero ad sacerdotes legales magis pertinet, quam ad Christum, nisi forte quis dicat unum esse corpus Christi et Ecclesiæ, et dum offert pro Ecclesia, pro suis etiam membris offerat : sed hæc violenta interpretatio videri potest. Deinde disputare aggreditur, quomodo quis ad sacerdotium accedere debeat, ne quisquam, ait, sumat sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron. Hic etiam percussit sacerdotes honoris cupidos, et sacerdotii avidos ; non pro salute populi, sed pro ambitione sæculi. Igitur Aaron vocatus est a Deo, signo florentis virgæ demonstratus est sacerdotem a Deo esse electum, et incendio eorum qui ejus pontificatui invidere voluerunt. « Sic et Christus non semetipsum clarificabit, ut pontifex fieret : sed qui locutus est ad eum, Filius meus es tu, ego hodie genui te. » Hoc est quod in Evangelio ipse ait : « Non enim a meipso veni, sed ille me misit (Joan. vii). » Et iterum : « Si ego glorifico meipsum, gloria mihi nihil est. Est enim Pater, qui glorificat me (Joan. viii). » Notandum est quod glorificare, et honorare, et clarificare, tria quidem verbâ, sed una res est. Quod Græce dicitur δαξάζειν, sed interpretum varietate aliter atque aliter est positum in Latino ; quod in Evangelio dictum est glorifico, hic Apostolus clarificationem nominat. Clarificatus est ergo Filius a Patre, quando super baptizatum vox Patris audita est de caelis : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Matth. iv), » quæ clarificatio sive glorificatio, multo ante per Prophetam, Spiritu sancto inspirante, prædicta est : « Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te (Psal. ii), Dominum significat Patrem. Attendamus autem, quod posuit, « dixit ad me, Filius meus es tu, » quod etiam dicturus erat post baptismum, « Hic est Filius dilectus, in quo mihi complacui. » Hoc itaque ut Christum unam personam sentiret, ut unigenitum Dei Filium adjecit : « Ego hodie genui te, » hoc jam nihil habet commune cum cæteris, quia filii dicuntur, qui sacerdotes appellantur, de quibus dictum est : « Ego dixi : Dii estis et filii Excelsi omnes (Psal. lxxxii), » sed totum est unigeniti Filii proprium ; quemadmodum et in alio loco dicit : « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix). » Melchisedech secundum legalia mandata non fuit sacerdos, sed secundum cujusdam singularis sacerdotii dignitatem, panem offerens Deo et vinum, non brutorum animalium sanguinem, in cujus ordinem sacerdotii Christus factus est sacerdos, non temporalis, sed æternus. Ad quem hoc dictum est : « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. » Omnes enim sub lege erant sacerdotes, iste solum secundum ordinem Melchisedech, ex eo quod natus est de utero virginali ante Luciferum ; non secundum id quod natus est ex Patre

Deus apud Patrem; coæternus gignenti et consubstantialis, sed sacerdos propter carnem, quam assumpsit, aut propter victimam, quam pro nobis offerebat a nobis susceptam, id est, carnem et sanguinem suum; de qua victima ipse in Evangelio ait: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Joan. vi). » Sed in ista carne ac sanguine, nil cruentum, nil corruptibile mens humana concipiat, ne, sicut dicit Apostolus: « Qui enim corpus Domini indigne manducat, iudicium sibi manducat (I Cor. xi), » sed vivificatricem substantiam atque salutarem in pane et vino, per quam, si digne sumitur, nobis est peccatorum remissio et regni Dei possessio collata. Hujus ordinem sacrificii per mysticam similitudinem Melchisedech justissimus rex instituit, quando Domino panis et vini fructus obtulit. Constat pecudum victimam jam periisse, quæ fuerunt ordinis Aaron, non Melchisedech, sed hoc manere potius institutum, quod toto orbe in sacramentorum erogatione celebratur. Sacerdos autem præcipue dicitur Christus, qui semel se pro nobis obtulit immolandum, sicut semel de Melchisedech in sancta legitur Scriptura et ejus sacerdotio. In æternum verum dicitur, ipse significatur Dominus Christus, qui permanet in gloria sempiterna. « Qui in diebus « carnis suæ preces supplicationesque ad eum qui « possit illum salvum a morte facere, cum clamore « valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua « reverentia. » (Alb.) Quid vero in sacerdotio noster pontifex egisset, certius hic exprimit Apostolus dicens: « qui in diebus carnis suæ; » dies quippe carnis Domini nostri dies sunt, in quibus carnem assumpsit, in quibus tentatus est, passus est, in quibus preces supplicationesque ad eum qui possit illum salvum a morte offerebat: totum vero quidquid egit Christus in carne, preces sunt et supplicationes pro peccatis humani generis. Sancta vero sanguinis ejus effusio, clamor validus est, in quo exauditus est a Deo Patre pro reverentia ejusdem passionis suæ sine peccato; nostræ salutis causa passus est, qui, nullum habens peccatum, peccatum pro nobis factus est, id est, oblatio pro peccatis nostris. Hoc enim totum in magna reverentia et perfectissima charitate peregit, qui prior dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis hostiam Deo acceptabilem, qui ideo exauditus est a Deo, quia hostiam acceptabilem obtulit Deo, id est, seipsum. Simile est itaque quod hic dicitur: « Qui preces supplicationesque ad eum qui possit illum salvum a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens; » eo quod in Evangelio legitur eum dixisse: « Pater, si fieri potest, transfer a me calicem istum: verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat (Matth. xxvi), » quia non venit facere voluntatem suam, sed ejus qui misit illum, voluntatem paternæ dispensationis præposuit voluntati carnis suæ, ut veram ostenderet in seipso humanitatis nostræ naturam. Beatus Paulus hic dicit, preces eum et supplicationes fun-

dere, non timore mortis, sed nostræ causa salutis; unde et alio loco etiam dicit (Hebr. xii), sanguinem Christi melius clamasse pro nobis quam sanguinem Abel, qui ad causandum fraternum scelus de terra clamavit (Gen. iv); Christi vero sanguis ad interpellandum pro nobis de terra clamat ad Patrem. « Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex his quæ passus est obedientiam, et consummatus factus omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ, appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech. » De similitudine pontificatus Melchisedech superior satis dictum arbitror, nunc videamus quid vult intelligi Apostolus in eo quod ait: « Qui cum esset Filius Dei didicit ex his quæ passus est obedientiam; » hanc obedientiam, quam hic didicisse Filium Dei dicit, hoc est, voluntarie suscepisse, alio quoque loco ostendit, ubi ait: « Factus est obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod et Deus exaltavit illum (Phil. ii). » In eo vero quod ait: « Consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ, » consummatus, id est, perfectus, ostendit quantum lucrum sit ejus passio, quæ omnibus credentibus sufficit ad salutem sempiternam. Igitur si obedientia Filii causa est salutis humanæ, quanta nobis necessitas est obedire Deo, ut digni inveniamur ejus salutis quam nobis per Filium proprium perdonavit?

« De quo grandis nobis sermo et ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. » Causam enim reddit cur esset sermo quem de Filio incarnato instituit difficilis ad interpretandum: id est, quia illi imbecilles erant et fragiles sensu ad intelligendum profunda mysteria; qui etiam pro tempore magistri debuerant esse, facti sunt quibus lac opus est, non solidus cibus; illa difficultas interpretandi, in illorum fuit tarditate, non in apostolica sapientia, cui revelata sunt mysteria a sæculis abscondita, sicut in Epistola ad Ephesios plenissime demonstrat. (Joan.) Attende quomodo cum laude facit desiderium, hoc quippe est semper sapientiæ Pauli, difficultia bonis intermiscens, quod etiam in Epistola ad Galatas fecit dicens: « Carrebatis bene, quis vos impedivit? » et « sine causa tanti passi estis, si tamen sine causa (Gal. v); et item: « Certus sum de vobis in Domino (Ibid.); » hoc etiam et circa istos facit, « certus autem sum de vobis meliora et salutem habentia. » Deinde subjungit: « Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis ut vos doceamini quæ sunt elementa exordii sermonum Dei, et facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo. » (Alb.) Ad eos inquit loquitur, qui exercitatum sensum per legem et prophetas de adventu Christi et gratia, quæ per eum credentibus allata est, habere debuerant, qui etiam magisterio aliis per mysteria Dei, quæ data sunt illis, poterant esse, si credidissent: nunc autem tales facti sunt ut infantes, quibus prima elementa litterarum traduntur ad legendum, dum illorum fuit fortes esse in fide et alacres in scientia, solidum se-

pietatis cibum ad percipiendum, qui est perfectorum, aut illius, et tunc dicit, proinde annotata vobis esse nunc facti sunt quibus est lacte opus. Lac enim humilem sermonem vocat, quo eos indignis testatur, qui etiam ad altiora mysteriorum Dei secreta ascendere non poterant. Exempli gratia, qui non potest intelligere quod evangelista ait : « Verbum caro factum est, » quomodo potest ad altitudinem ejus sermonis pervenire, ubi ait : « In principio erat « Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat « Verbum? »

« Omnis enim qui lactis est particeps, expertus factus est sermonis justitiae. Parvulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus; eorum autem « qui exercitatus habent sensus ad discretionem « boni ac mali. » Palatus enim sapes discernit ciborum : anima variarum probat sermones doctrinarum, de quibus in consequentibus hujus Epistolae dicit : « Doctrinis variis nolite abluere (Hebr. xiii). » Sicut enim parvulus inter cibum et cibum discernere nescit, et saepe in noxiis sumendis periclitatur, si non prohibeatur a seniore, ita indoctus quisque discretionem doctrinarum nescit, facile decipitur, et in via erroris periclitatur; quod in lacte et solido cibo, hoc in indocto et sapiente differt. Sicut lac parvulis congruit, et solidus cibus aetate perfectis : ita indoctis humilis sermo, et sapientibus arcanum Dei mysterium nosse convenit, qui exercitatus habere videntur sensus. « Quomodo igitur poterunt sensus nostri exercitati esse? utique ex usu et frequenti lectione sanctorum Scripturarum. » Unde beatus virum Psalmista dicit esse, qui in lege Domini meditabitur die ac nocte (Psal. i). [J. Chrys.] Quomodo autem fiunt sensus nostri exercitati? ex usu Scripturarum, ex frequenti auditione : quando enim proposuerimus eorum errores, et hodie audieris, et crastina probaveris non bene se habere, cuncta doceris, cuncta cognoscis, et si hodie non assequeris, cras assequeris. « Sensus, inquit, exercitatos habentes. » Vides quia oportet exercitari auditum nostrum frequenter auditione divinarum Scripturarum, ut nulla novitate expavescamus. Exercitatum, inquit, ad discretionem, hoc est, peritum esse : alius quidem dicit non esse resurrectionem, alius autem nihil futurorum expectat; alius alterum dicit Deum; alius ex Maria dicit eum habere principium. Intuere confestim quomodo ex immoderatione omnes ceciderunt; alii quidem semper modum excedentes; alii autem intra modum se coarctantes, ut puta prima quidem omnium haeresis fuit Marcionis, illa alterum Deum introduxit, qui non erat, excessit modum. Post illam Sabellii, Filium, et Spiritum et Patrem unum esse dicentis. Deinde Marcelli et Photini, etiam isti haec eadem praedicantes, et Pauli Simonis, de Maria dicentis eum habere principium. Deinde Manichaeorum, ista enim aliquantulum nova. Post illas item Arii. Sunt autem et aliae. Propter hoc fidem suscipimus, ut non cogamur decem millia haereses et laborem habere. Ascendens enim, qui legit, primo dicit librum cujus est, illius verbi gratia prophetae

PATROL. CXII.

aut illius, et tunc dicit, proinde annotata vobis esse debebant, et non solum ipsum textum debebatis scire, sed et causas eorum quae scripta sunt, et quis haec dixerit, sed omnia sine causa et supervacue. Omnis festinatio in his quae ad vitam hanc pertinent evacuatur. De spiritualibus autem nulla ratio est, propterea nobis neque illa pro voto proveniunt, sed plurimae etiam ibi difficultates; Christus quippe dixit : « Petite regnum Dei, et haec omnia apponentur vobis (Matth. vi). » Et haec quidem in appositionis parte dicit daturum, nos autem ordinem pervertimus et petimus terram et bona in terra tanquam illis in additionis loco tribuendis, nos idcirco, neque ista, neque illa habemus. Evigilemus aliquando, et efficiamur futurorum desideratores, sic etiam ista sequentur, impossibile namque est eum, qui, quae Dei sunt, quaerit, non etiam quae humana sunt, assequi : sententia est ipsius veritatis hoc dicentis. Nequaquam igitur aliter faciamus, sed aequanimiter feramus voluntatem Christi, ne ab omnibus excidamus.

CAPUT VI.

Apostolus addit ea quae vult dimittere, quibus acceptio suae doctrinae est impossibilis, et quibus sit conveniens et utilis.

« Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursus « jacientes fundamentum poenitentiae ab operibus « mortuis, et fidei ad Deum, baptismatum doctrinae, « impositionis quoque manuum ac resurrectionis « mortuorum, et iudicii aeterni. Et haec faciemus, si « quidem permiserit Deus. » (J. Chrys.) Audite quantum Hebraeos culpavit Paulus volentes semper discere eadem ipsa, et merito : « Cum deberetis enim esse, inquit, doctores propter tempus, iterum opus habetis, qui vos doceat, quae sint elementa principii sermonum Dei. » Timeo ne etiam ad vos ista dicendi tempus sit, quia debentes esse doctores propter tempus, neque discipulorum gradum habetis, sed semper eadem ipsa audientes, et de iisdem ipsis, tanquam si nihil audiretis, sic dispositi estis. Etsi vos quisquam interrogaverit, nemo vestrum poterit respondere, praeter admodum paucos et facile numerabiles : hoc autem non est parvum damnum. Saepius quippe doctorem volentem in anteriora procedere, et secretiores altioresque sermones attingere, non permittit inhabitudo discentium. Sicut enim apud magistros ludi, si semper puer elementa audiens non teneat, semper illi necessitas erit eadem ipsa insonare puero, et non cessabit ante docens usquequo illa integre discere valuerit; enimvero stultitiae majoris est, ut, qui prima non bene imposuerit, ad alia velit puerum adducere; sic itaque et in Ecclesia, si semper eadem dicentibus nobis nihil amplius ediscatis, nunquam eadem dicendo cessabimus. (Alb.) Si enim ostentationis nobis esset ratio et amor laudis, necesse esset semper transilire, praeterire, nihil curantes vestri gratia, sed plausus vestros tantum ap-

24

petere : quia vero non hoc nobis studium proposuimus, sed omnia pro vestro iuvamine laboramus, non quiescimus de iisdem ipsis vobis semper disputare, donec illa in habitu percipiatis. Sicut enim eum qui in doctrinam litterarum adducitur, elementa oportet primum audire, sic et Christianus primo omnium de fide catholica erudiri debet, quod est fundamentum salutis nostrae. Firmum enim oportet et fixum esse hoc fundamentum quod habet in corde Christianus, ut inde dignus fiat ad perfectionem aliarum transferri virtutum. Si autem quisquam verbum veritatis audivit, et baptizatus est, et post annos aliquot de fide iterum audire opus habet, quia credere oportet eum de resurrectione et futuro saeculo, necdum fundamentum habet; rursus initium Christianitatis quaerit, quia enim fides fundamentum est; caetera vero superaedificationes, quod beatus Paulus sequentibus verbis ostendit, dicendo : « Non rursus jacentes fundamentum poenitentiae ab operibus mortuis et fidei ad Deum. » (*J. Chrys.*) Quid autem est initium? nihil aliud quam hoc : Initium, inquit, est, cum vita non aderit integra. Sicut enim eum, qui ad doctrinam litterarum inducitur, elementa oportet primum audire : sic et Christianum haec scire integre, et nihil dubitare de istis. Si autem opus habuerit horum doctrina, necdum fundamentum habet, finium enim oportet et fixum esse et stare et non transferri. Si autem quisquam verbum veritatis audivit, et baptizatus est, et post annos decem de fide iterum audire opus habet, quia credere oportet in resurrectione mortuorum, necdum fundamentum habet, iterum initium Christianitatis quaerit : quia enim fides fundamentum est, caetera vero superaedificationes, adverte ipsum dicentem (*I Cor. III*) : « Ego fundamentum posui, alius superaedificat : si quis superaedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fenum, stipulam, etc. » Ne iterum, inquit, fundamentum constituentem poenitentiae ab operibus mortuis. Quid autem est » ad perfectionem feramur? » ad ipsum transeamus, inquit, jam cacumen, hoc est vitam optimam habeamus. Sicut enim in elementis universa apex primus, hoc est, alpha continet, et fundamentum aedificium totum continet; sic et vitae munditiam satisfactio, quae est circa fidem, continet : sine ista enim non potest esse Christianus, sicuti nec sine fundamento aedificium, neque sine elementis peritus litterarum fieri potest, sed si semper quisquam circa elementa conversetur et non circa aedificium, nunquam illi quidquam amplius erit. Tu autem ne putes diminutam esse fidem propter quod elementum vocata est. Omnis enim virtus ipsa est. (*Alb.*) Perfectum enim illum vocamus, qui cum fide vitam habet rectam : si autem horum unumquodlibet deerit, perfectus non erit : si vero ambo desunt, merito parvulus dici potest; et quasi infans litteris, sic etiam iste in fide iterum erudiendus est. Latenter autem legem infirmare vult, et ad gratiam Christi suos revocare auditores. Qui autem ad virtutem iturus est, primum malitiam

A debet culpae et abjicere, et opera mortis per poenitentiam purgare, et sic accedere ad Deum. « Baptismatum doctrinae, ait, impositionis quoque manuum et resurrectionis mortuorum et iudicii aeterni. » Non enim sufficit poenitentia mundos facere peccatores, nisi confestim baptizentur, sicut in Actibus apostolorum beatum Petrum respondiisse legitur : « Poenitentiam agite, fratres, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu (*Act. II*); » quia quod impossibile est operari hominem per se, hoc per gratiam Dei in baptismate accipere potest. Quid est enim « baptismatum doctrina? » Non tanquam multorum baptismatum debet intelligi, sed unius; quia sicut una fides est, ita unum et baptismum est. Sed pro varietate accipientium baptismatum dixit. « Impositionis quoque manuum, » per quam Spiritus sanctus accipi potest. Creditur quod post baptismum ad confirmationem unitatis in Ecclesia Christi a pontificibus fieri solet. His igitur perfecte in Ecclesia perceptis, fides resurrectionis et iudicii futuri habenda est. Vivere quippe sicut angeli, et nullius egere eorum quae in ista vita sunt, hujus vitae promissio nobis facta est per Spiritum sanctum : fructus autem hujus promissionis, ejusdem praesentia vitae est; quae duo, id est fides et iudicium, semel baptizato restant, non iterum baptizari. (*J. Chrys.*) Quid autem baptismatum doctrina? non tanquam multorum baptismatum, sed unius. Quare ergo plurali hoc dixit? Dicendo enim, « ne iterum fundamentum constituentem poenitentiae, » opus habuit etiam hoc dicere, veluti opus habentibus iterum baptizari et iterum catechizari, et iterum post baptismum doceri, quid agere deberent, quid non deberent. Propterea vero pluraliter dixit, volens eis significare, quia si iterum opus haberent mundari, incorrigibiles permanerent. « Et impositionis, inquit, manuum. » Sic quippe sanctum Spiritum accipiebant... imponentes eis palam manus. « Resurrectionis quoque mortuorum, hoc enim in baptismate fit, et in confessione firmatur. « Et iudicii aeterni. » Quare autem hoc dixit? quoniam fortassis possent moveri iam credentes, vel male vivere et negligenter, dicit, evigilate. Non est dicere. Qui negligenter vivamus iterum baptizabimur, iterum catechizabimur, iterum accipiemus Spiritum sanctum. Si enim nunc a fide deciderimus, iterum poterimus baptizati, peccata ablueri, et eadem bona percipere, quae primo acceperamus : erratis, inquit, ista putantes. « Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus. » (*Alb.*) In hac quippe fide baptismatis et resurrectionis, et iudicii futuri vos, Deo permittente, pleniter instruimus. Ne vero ullatenus quis secundum vel tertium aestimaret post peccata posse fieri baptismum, mox subjunxit, dicens :

« Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum caeleste, et participes sunt facti Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque saeculi venturi, et lapsi sunt, renovari rursus ad poenitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsis Fi-

« lium Dei, et ostentui habentes. » Impossibile est, A inquit, non difficile. Impossibile est, inquit. In desperationem eos misit secundo baptizari posse : quia impossibile est quod fieri non potest : difficile vero quod, quamvis cum labore, fieri tamen potest. Si semel, inquit, et illuminati estis per gratiam sancti Spiritus, et gustastis donum cœleste, hoc est, remissionem peccatorum accepistis, et participes facti estis Spiritus sancti, in distributione donorum Dei, quæ in Epistola ad Corinthios B. Paulus enumerat ; et bonum gustastis verbum Dei, hic doctrinam dicit Evangelicam, et virtutes venturi sæculi cognovistis. Quæ est revelatio futuri sæculi, nisi resurrectio et vita beata quæ sanctis promittitur ? Hæc omnia in doctrina fidei, in gratia Dei per baptismum illuminati accepistis et cognovistis. Scitote certissime, si in peccatis iterum cadetis, impossibile esse vos renovari iterum ad pœnitentiam, hoc est, per pœnitentiam. Quid ergo ? Exclusa est pœnitentia post baptismum ? Absit ; sed renovatio per sacri baptismatis lavacrum secunda vice fieri non potest : renovari, dixit, hoc est, novum fieri. Novum quippe facere hominem sacri baptismatis est, de quo Propheta ait : « Renovabitur sicut aquilæ juvenus tua (Psal. cii). » Cujus virtus, id est, baptismatis sacri, in cruce et sepultura Christi constat. Proinde subjunxit : « Rursus crucifigentes sibi metipsis Filium Dei, et ostentui habentes ; » hoc est : « Vetus homo noster simul crucifixus est cum Christo (Rom. vi). » Sicut alio loco ait : « Conformes enim facti sumus mortis ejus ; » et iterum . C « Consepulti enim estis ei per baptismum in morte (Coloss. ii). » Sicut enim impossibile est secundo crucifigi Christum, hoc est ostentui eum habere. Qui secundo se baptizari posse putat, secundo Christum crucifigere querit : qui si crucifixus est, et mortuus, et victor mortis resurrexit, atque eum triumpho et gloria celos ascendit. « Sicut enim semel Christus mortuus est carne in cruce, sic nos semel morimur in baptisate ; non carne, sed peccato. » Atque sicut ille iterum mori non poterit, ita nos baptizari non possumus, nisi fortassis lacrymis pœnitentiæ, non lavacri regeneratione. Quid ergo est ? inquis, non est pœnitentia ? Est utique pœnitentia, sed baptisma aliud non est. Pœnitentia D vero est, et multam habet fortitudinem etiam in eum qui peccatis valde dimersus est. Si voluerit, potest eum liberare ex onere peccatorum, et periclitantem in tuto constituere, ac si ad ipsum fundum iniquitatis pervenerit ; et hoc ex multis manifestum est testimoniis. Ideo addidit : « Nunquid enim qui cadet, non resurget ; aut qui avertitur, non revertetur ? » (Jer. viii.) Quale ergo est istud medicamentum pœnitentiæ, aut qualiter conficitur ? Primum exculpando propria peccata : « Iniquitatem, inquit, meam non celavi ; et pronuntiabo adversum me iniquitatem meam Domino, et tu abstulisti impietatem cordis mei (Psal. xxxi). » Secundo, multa humilitate plangere peccata sua, fructusque dignos exinde

facere pœnitentiæ, quatenus nullatenus in eadem iterum corruat peccata. Deinde multis elemosynis redimere se incipiat, qui sæculi habeat potestatem, sicut scriptum est : « Divitiæ viri redemptio animæ illius (Prov. xiii). » Postremo opus est nulli irasci, neque malum pro malo reddere, omnibus dimittere peccantibus in se, dicente ipsa Veritate : « Dimittite, et dimittetur vobis (Matth. vi). »

« Terra enim sæpe venientem super se bibens « imbrem, et germinans herbam opportunam his, « a quibus colitur, accepit benedictionem a Deo ; « proferens autem spinas ac tribulos reproba est, « et maledicto proxima, cujus consummatio in combustionem. » (J. Chrys.) Cum timore autem audiamus sermones Dei. Non sunt hæc minæ Pauli ; non sunt hominis verba, verba Spiritus sancti sunt, Christi sunt loquentis in Paulo. Comparisonem hic fecit de proficiente anima in doctrina Dei, et negligenti salutem suam. Fructifera terræ cœlestibusque imbribus irrigata adæquavit proficientem animam in floribus sanctorum germinum, dicens : « Terra enim sæpe venientem super se imbrem bibens. » Hic declarat quod hi ad quos ejus sermo fuit, susceperunt et combiberunt verbum cœlestis doctrinæ, et sæpius per legem, per prophetas perceperunt, et ne sic prompti facti sunt germina fidei proferre. Adhuc addidit de bona terra, in quam cecidit semen verbi Dei, « germinans, ait, herbam opportunam. » Nihil sic opportunum sicut fides in Filium Dei et vita optima. Hæc vero talis terra accipit benedictionem a Deo, ut ferat trigesimum, sexagesimum, etiam et centesimum fructum. Et hoc notandum est, quod omnino abundantia in frugibus terræ, in fructibus arborum non aliter, nisi per Dei benedictionem cultoribus ad voluntatem respicere poterit. Neque enim agrorum fuit terram excitare ad fructus, sed imperium Dei, sicut alibi idem beatus Paulus ait : « Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit (I Cor. iii). » Hoc ergo de anima florenti in virtutibus et Dei benedictione digne protulit exemplum ; moxque subjunxit aliud paradigma de ea quæ suam negligit salutem, dicens : « Proferens autem spinas ac tribulos, reproba est, et maledicto proxima, cujus consummatio in combustionem. » Quis namque est ab istis spinis mundus ? Ac si essemus mundi, neque sic præsumptos nos oportet esse, sed timere et tremere, ne forte pullulent in nobis spinæ peccatorum. Quomodo anima vel caro spinis plena superbi poterit ? Nunquid non majori sollicitudine extirpare eas opus haberet ? Quæ sunt ergo spinæ ? Audiamus Christum de spinis dicentem, quia cura sæculi hujus et deceptio divitiarum præfocant verbum, et infructuosum efficitur (Matth. xiii). Proferens, dixit, spinas, non generans, maledictioni proxima est. O quantam habet consolationem hic sermo ! Maledictioni, inquit proxima. Non maledicta, quia autem necdum in maledictionem incidit, sed proximitatem, et longe fieri poterit. Et non hoc solum consolatus, sed etiam in eo quod sequitur. Non dixit : Reproba et

maledictioni proxima, quæ comburetur. Sed quid? « Cujus consumptio in combustionem. » Hæc combustio non erit, nisi quis usque in finem permaneat in peccatis suis. Quia « in quacunq[ue] die conversus fuerit peccator, vita vivet et non morietur (*Ezech. xviii*). » Si vero abscindamus spinas per pœnitentiam, poterimus mille bonis perfrui, et fieri probabiles, et benedictionis Dei participes. (*J. Chrys.*) Postquam eos igitur increpavit sufficienter, et terruit et percussit, curat iterum ne amplius eos dejiciat et supinos efficiat, tardum enim, qui percutit, tardiozem efficit.

A Neque ergo in omnibus adulatur, ne peiores efficiat; neque in omnibus percutit, sed aliquantum quidem percussoria apponens, multum autem curatoria afferit per ea quæ inferunt. Quid enim dixit? Non veluti culpantes vos hæc dicimus, neque veluti putantes vos spinis plenos, sed timentes, ne tales efficiamini: melius quippe est verbis vos terrere ne rebus ipsis doleatis; et hoc sapientiæ Pauli est; et maximæ, et non dixit, putamus, neque conijcimus, neque expectamus, neque speramus, sed plena virtute animi confidimus, quod in initio sequentis libri ostenditur.

LIBER VICESIMUS OCTAVUS.

SEQUITUR CAPUT VI.

« Confidimus autem, dilectissimi, de vobis meliora et « viciniora salutis, tametsi ita loquimur. » (*Alb.*) Quia beatus Paulus non habuit unde eos ad quos scripsit, de præsentis laudaret, incipit eis de spe futurorum prædicare dicens: « Confidimus, fratres, de vobis meliora et viciniora salutis, quamvis ita dicamus: » quasi dixisset: Optima quædam de vobis confidimus, et quæ salutis vestræ proficiant; non utique quod superius dixi de reprobâ terra et combustioni proxima, non de vobis hoc dicimus, quia meliora de vobis credimus. Adduxit quoque eis in memoriam præterita, ut ex præteritis eos alliceret ad bona quæque, ideo subjunxit: « Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, et dilectionis, quam ostendistis « in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis et ministrastis. » (*J. Chrys.*) Ecce quomodo recreavit animas eorum et confortavit, antiqua eis in mentem revocans. Tunc fecit eos, ut non æstimarent oblivisci Deum et præterita ejus beneficia in eos. Necessesse est enim eum peccare, cui spes deerit futura. Deinde hortatur eos omnibus modis sperare futura. Eum enim qui desperat de præsentibus beneficiis Dei, quod a Deo non habeat, de futuris quis poterit eum confortare? Simile quid Galatis impropere dicens: « Currebatis bene: quis vos fascinavit? (*Gal. v*) » Atque iterum: « Tanta passi estis sine causa; » ut præsens mitigaret eandem sententiam, mox subjunxit: « si tamen sine causa. » Sic etiam hoc loco temperavit sententiam suam, dicens: « Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, dum tantam caritatem ostendistis in sanctis. » Volumus enim vos imitari eos qui per fidem et patientiam hæreditati sunt promissiones. Quale vero desiderium haberet de salute eorum, sequenti ostendit allegatione, dicens: « Cupimus enim unumquemque « vestrum eandem ostentare sollicitudinem ad expletionem spei usque in finem, ut non segnes efficiamini. » Desideramus vero, inquit, non tantum circa verba, sed etiam in virtutibus conversari: non quasi priora vestra culpantes, sed ut de futuris solliciti sitis, admonentes; hoc est, quales fuistis primum, tales vos cupimus et modo esse, et in futu-

B rum. Et non dixit volo; quod est auctoritatis doctrinæ; sed, quod erat paternæ dilectionis, hoc est, « cupimus » unumquemque vestrum eandem quam olim habuistis sollicitudinem ad expletionem spei habere de beata in æternam resurrectionem. (?) « Verum imitatores eorum, qui fide et patientia hæreditabunt promissiones. » (*Alb.*) Hortatur enim auditores suos, ut fide non ficta et patientia perfecta expectent promissiones Dei, et hæreditates, quas sanctis suis promisit. Et hoc firmiter exemplis corroborare nititur, dum dicit: « Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem « juraret majorem, juravit per semetipsum, dicens « (*Gen. xxii*): Nisi benedicens benedicam te, et « multiplicans multiplicabo te; et sic longanimiters adeptus est repromissionem, homines enim per « majorem sui jurant, et omnis controversiæ eorum « finis ad confirmationem est juramentum. » (*J. Chrys.*) Postquam increpavit fortiter Hebræos et terruit sufficienter, primum quidem laudibus eos consolatur: secundo autem, quod etiam fortius est per id quod utique percepturos eos ostendit, quæ sperabant, et hanc consolationem ex futuris facit, sed iterum ex præteritis, quod magis eos credere faciebat. Sicut enim in supplicio per illa magis terret, sic etiam in præmiis per hæc consolatur, ostendens consuetudinem Dei: hæc autem est, ut non celeriter exhibeat promissa, sed per multum tempus; fecit autem hoc mansuetudinis et virtutis ejus proferens argumentum, et nos ad fidem adducens, qui in tribulationibus vivimus, et promissiones necdum accepimus, non desperemus mercedem laborum nostrorum; et omnes relinquens, quanquam multos haberet, ad dicendum Abraham in medium adduxit et propter dignitatem personæ, et propter quod maxime in eo illud contigerit, cum etiam in fine Epistolæ dicat, quia hi omnes de longinquo illas videntes et diligentes non receperunt promissiones ne sine nobis perficerentur. « Abrahæ, namque, inquit, promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem juraret majorem, juravit per semetipsum dicens, Nisi benedicens benedicam te, et multiplicans multiplicabo te; et sic longanimiters ferens adeptus est repromis-

sionem. » (*Alb.*) Mira est sapientia beati Pauli. Per vices enim laudibus extollit eos ad quos scribit, per vices terroribus antecedentis historiae terret eos, ne infideles essent et minus creduli promissioni Dei, per vices vero eos exemplis hortatur ad patientiam et fidem, et ut indubitanter credant, non solum Deo dicente, verum etiam jurante per semetipsum; et dum ei multa suppeterent exempla sanctorum, qui per patientiam hæreditarunt promissiones Dei, præcipue fidelis Abraham propter dignitatem personæ suæ, et propter quod maxime in eo istud contigerit. « Qui longanimiter ferens adeptus est in filiis suis promissiones, » non modo præteriti temporis, quæ in populo Dei impletæ sunt, magis etiam in futurum pronuntians in filios fidei Abraham. Promissionem enim Dei cooperata est longanimitas audientis, et expectantis hæreditatem promissam, quam quidem pusillanimes et incredibiles verbis Dei non fuerunt adepti, sed plurima illorum in deserto periit multitudo. Quam impium est, Deo jurante, non credere! « Juravit enim Deus per semetipsum, quia neminem habuit majorem, per quem juraret. » Potest hic persona, in hoc juramento, Dei Patris intelligi, qui de Filio suo eidem patriarchæ promisit, dicens: « Et in semine tuo benedicentur omnes gentes. » Non dicit « in seminibus, » ut beatus Paulus in alia demonstrat Epistola (*Gal. III*), sed « in semine tuo, » hoc est, Christo. Jurat enim et idem Christus in Evangelio, dicens: « Amen, amen, dico vobis, » et ipse per seipsum, quia nec ipse habuit majorem, per quem juraret. « Benedicens benedicam te; » hoc est, in stellis cœli, per quas sancti designantur, de ejus semine futuri, intelligi potest dictum, « multiplicans multiplicabo te, » et hoc in arena maris, per quam peccatorum populi illius designari possunt. Utraque enim Dominum dixisse legitur, ubi ait: « Et erit semen tuum sicut stellæ cœli, et sicut arena quæ est in littore maris. » « Homines enim, inquit, per majorem sui jurant, et omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum. » Si igitur hominum in futurum (*sic*) credendum est, de quibus dicit Propheta: « Omnis homo mendax (*Psal. XIV*), » quanto magis Dei juramento credi debet, qui est veritas, qui nec falli, nec mentiri potest! « Homines enim per majorem sui jurant, et omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum. » (*J. Chrys.*) Prout si diceret: Ex hoc solvitur totius controversiæ disceptatio, non unius cujuslibet, sed totius. Oportebat quidem sine juramento credere Deo, sed jurare Deum dicit: « In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationem hæredibus, immobilitatemque consilii sui. » Propterea hujus reponissionis mentionem facit, quæ ad nos communiter facta est. « Interposuit jusjurandum. » (*Alb.*) Quoniam enim apud homines hoc videtur fidele esse, cum juramentum interfuerit controversiis eorum, propterea etiam hoc addidit. Non æquale est homines per se jurare, et Deum: homo enim sui potestatem non habet; Deus autem potestatem habet

omnium quæ sunt. Sed quia incredulum est humanum genus, propter hoc condescendit ad nos; sicut enim jurat propter nos, quamvis indignum ei sit non credi, ita superius dictum est: « et didicit ex his, quæ passus est, » quoniam homines hoc putant maxime esse dignum fide, ut per experimentum quis transeat ad fidem. « Ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam promissionis spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam. » Duas res dixit: Dei Patris promissiones de Filio suo, et adventum Filii in hunc mundum pro salute nostra. Proposita vero spes veritas est rerum gestarum, quæ patriarchis promissæ sunt et redditæ, ut ex transactis futura credamus. Quam spem, sicut anchoram, inquit, habemus animæ tutam ac firmam. (*J. Chrys.*) Sicut enim anchora jactata de rivi, non permittit eam circumferri, licet venti commoveant eam, sed jactata firmam facit navem; sic et fides spe roborata introducit nos in rerum speciem, quam modo fide et spe tenemus; ideo addidit, dicens: « Et incedentem usque ad interiora velaminis. » Tempestas enim et multus imber commovet ratem; anchora autem non permittit eam demergi: sic etiam nostra spes, quam habemus fixam in interiora velaminis, nulla infidelitate mergi poterit, si cum Propheta veraciter dicamus: « Jacta in Deum curam tuam, et ipse te enutriet (*Psal. LIV*). » Si hanc non haberemus, omnino demersi eramus, non tantum in spiritualibus, sed etiam in carnalibus. Multam quis hujus invenit fortitudinem, ut puta in negotiando, in agricultura, in militia; nisi hanc quisquam primo proponat, nunquam aliud attingit: « Quia, qui arat, inquit Apostolus, in spe arat (*I Cor. IX*), » et omnis labor noster spe mercedis cujuslibet consolatur. Spes vero penetrat interiora velaminis, dum cœlestia absque ulla dubitatione credit, et sperat et amat, operibusque ostendit, ut pote quid credat, quid speret. Ut firmiorem nobis spem adderet, subjunxit: « Ubi præcursor pro nobis introiit » Jesus, secundum ordinem Melchisedech, pontifex factus in æternum. » (*Joan.*) Præcursor autem quorundam est præcursor, sicut Joannes Christi. Non enim dixit simpliciter, introiit, sed, Ubi præcursor pro nobis introiit, veluti absque dubio oporteat prosequi præcursorem nostrum. Præcursorem siquidem et consequentem in eadem etiam via esse convenit. Hoc autem de eo, qui secundum carnem est, dicitur, qui semetipsum obtulit sacrificium Deo in odorem suavitatis. Pontifex factus secundum ordinem Melchisedech. Oportet itaque et illos, quorum pontifex est, meliores esse, et quantum est inter Aaron et Christum, tantum est quodammodo inter Judæos et Christianos; superiora etiam et sacrificia; talia videlicet offeramus sacrificia, quæ in illud sanctuarium cœlestis offerri possunt, non jam pecudem et bovem, non sanguinem et adipem, omnia hæc soluta sunt, et pro eis introductum est rationabile obsequium, etiam, quod per animam, quod per spiritum offertur Deo. « Spi-

ritus est, inquit, Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare (Joan. iv.). » [Alb.] Quid est Deum in spiritu adorare, nisi in charitate et fide perfecta, et spe indubitata, et sanctis animæ virtutibus quas Apostolus in alio loco abundanter enumerat?

CAPUT VII

Ostenditur excellentia sacerdotii Christi, comparando Christum ad Melchisedech, cujus sacerdotium et excellentius est Levitico et magis necessarium.

« Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abraham regresso a cæde regum et benedixit ei, cui decimas divisit Abraham. » (J. Chrys.) Volens autem Paulus differentiam Novi et Veteris Testamenti ostendere, in multis hoc disseminat et jaculatur, et veluti quodam tintinnabulo præoccupans aures auditorum exercet. Confestim quippe ab ipso exordio hoc injectit dicens, quia illis quidem locutus est in prophetis, nobis autem in filio; et illis quidem multifariam et multis modis, nobis autem per filium. Deinde de filio locutus, quis iste sit, et quid operatus sit, et admonens credendum illi esse, ne eadem patiamur, quæ Judæi, dicens, quia pontifex est secundum ordinem Melchisedech, et sæpius in hanc differentiam ingredi volens, et multa ante dispensans et increpans veluti infirmos, et iterum recurans et recreans, ut confidentiam reciperent; tunc jam introducit differentię rationem vigentibus auditoribus: qui enim surdit et desperat, non facile quidquam advertit. Et ut cognoscas, audi Scripturam dicentem: « Et non Moysen audierunt propter pusillanimitatem. » Propter hoc primum excludens mœrores eorum multis et terribilibus et benignis sermonibus, tunc jam aggressus est differentię rationem, et quid dixit? « Hic enim Melchisedech rex Salem sacerdos Dei altissimi, » et quod est mirabilius, in ipso typo demonstrat multam esse differentiam. Quod enim dixi ex typo semper fidem facit veritati ex præteritis propter infirmitatem audientium; « hic enim, inquit, Melchisedech rex Salem sacerdos Dei altissimi, qui obviavit Abraham remeanti a cæde regum et benedicens eum, cui etiam decimam distribuit ab omnibus Abraham. » (Alb.) Tradunt Hebræi hunc esse Sem, primum filium Noe, et eo tempore quo ortus est Abraham (Gen. xiv), habuisse antiquitatis annos ducentos nonaginta. Nec esset mirum si Melchisedech victori Abraham obviam processerit, et in refectionem tam ipsius, quam pugnatorum ejus panem vinumque protulerit, et benedixerit ei, quod a nepote suo, jure paternitatis decimas prædæ atque victoriæ acceperit ab eo, sicut sacerdos excelsi Dei, qui fuit etiam rex Salem: Salem autem non, ut Josephus et nostrorum plurimi arbitrantur, est Jerusalem, nomen ex Græco Hebræoque compositum, quod absurdum esse peregrinæ linguæ mistura demonstrat: sed oppidum juxta Scythopolim, quod usque hodie appellatur Salem, et ostenditur ibi palatium Melchisedech, ex magnitudine ruinarum veteris operis ostendens magnificentiam. Ad quam civitatem etiam legitur Ja-

cob descendisse, quæ fuit in terra Chanaan in regione Sichem. Considerandum quoque est quando Abraham a cæde hostium revertenti, quos persecutus est usque Dan, non in via Jerusalem, sed oppidum metropolis Sichem in itinere fuerit, de quo in Evangelio legimus: « Erat autem Joannes baptizans in Ennon juxta Salem [Salim], quia aquæ multæ erant ibi (Joan. iii). »

« Primum quidem, quia interpretatus est rex justitiæ, deinde autem et rex Salem, quod est, rex pacis sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habeas: assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. » Sæpius vero beatus Paulus eundem Melchisedech in typo Dei salvatoris introducit. Quamvis omnes Patres sancti et Patriarchæ et Prophetæ prioris temporis in aliqua re figuram expresserint Salvatoris; hic tamen Melchisedech specialius, qui non fuit de genere Judæorum, in typum præcessit sacerdotii Filii Dei, de quo dicitur in cix psalmo: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. » Ordinem autem ejus multis modis interpretantur, quod solus et rex fuerit et sacerdos, et ante circumcisionem functus sacerdotio, ut non gentes ex Judæis, sed Judæi a gentibus sacerdotium acceperint; neque unctus oleo sacerdotali, ut Moysi præcepta constituunt, sed oleo exultationis et fidei puritate; neque carnis et sanguinis victimas immolaverit, et brutorum sanguinem animalium dextra susceperit, sed pane et vino simplici puroque sacrificio Christi dedicaverit sacerdotium. Nec tamen credendum est quod iste Melchisedech sine patre aut sine matre esset, cum Christus quoque secundum utramque naturam et patrem habeat et matrem; sed quod subito introducatur in Genesi occurrisset Abraham a cæde hostium revertenti, et nec ante nec postea ejus nomen vel genealogia inveniatur scripta. Affirmat autem hujus exemplo Apostolus, quod Aaron sacerdotium, id est, populi Judæorum et principium habuerit et finem; Melchisedech autem, id est, Christi et Ecclesiæ, sacerdotium et in præteritum et infuturum æternum sit. Hic vero Melchisedech interpretatur rex justitiæ. Quis est verus rex justitiæ, nisi Dominus noster Jesus Christus? deinde rex Salem, hoc est, rex pacis, quod pertinet ad Christum. Iste namque nos justos efficit pacificans omnia quæ in cælis sunt et quæ in terris (Coloss. i), qui solus est rex justitiæ et pacis Dominus noster Jesus Christus, qui secundum divinitatem sine initio, sine fine, rex est sempiternus, ex æterno Patre æternus, quamvis ex temporali matre temporalis esset. Sicut enim istius Melchisedech non legimus initium vel finem in Scriptura sancta propterea quod non est scriptum, sic non novimus Filii Dei initium vel finem, quia non habet. Et in hoc est similitudo, quod nec illius, nec istius, initium vel finis legatur. Illius quidem quia non scriptum est, istius autem quia omnino non est. « Intuemini quantum sit hic, cui decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha. » Convertit ita-

que sermonem ad eos qui gloriantur filios se esse Abraham, et de origine ejus nobilitatem illorum descendisse, quem divinis exaltare laudibus contendunt, et in Evangelio eum Domino præposuisse legitur, cum dicunt: « Nunquid tu major es patre nostro Abraham? (Joan. viii) » quasi diceret, quem vos excellentiorem omnibus æstimatis, hic decimas offerebat Melchisedech, et hoc de præcipuis victoriæ: qui assimilatus est Filio Dei, pontifex factus in æternum. « Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes mandatum habebant decimas sumere a populo secundum legem, id est, a fratribus suis, quanquam et ipsi exierat de lumbis Abraham. » (J. Chrys.) Tanta quippe est sacerdotii excellentia, ut etiam, qui similes essent a progenitoribus, et eundem haberent progenitorem, tamen multo amplius meliores esse iudicati sunt a fratribus suis, qui sacerdotio digni efficiuntur: veluti Aaron inter vivos ac mortuos, ut Dei iram placaret quæ exarserat, stare legitur; quod propterea ex populo facere poterat, licet omnes unum haberent progenitorem. Proinde ipse Abraham nullo modo alienigenæ decimas dedisset exvitarum, nisi plurimum et superexcellens esset ipsius honor Deoque hoc placere compelleret: ostendens etiam incircumcisum sacerdotem sacerdoti circumciso multo esse sublimiorem. Quomodo ergo hoc ostendit? Quia ipse Levi, ex quo sacerdotale genus ortum est, decimatus est in lumbis progenitoris sui. « Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham et hunc, qui habebat re-
 « promissiones benedixit: sine ulla autem contradictione, quod minus est, a majore benedicitur. » (Alb.) Ille autem qui sine genealogia est, in Abraham decimatus est, non solum Levi, verum etiam et ipse Aaron, qui decimas solebat accipere a populo, et per eum omne sacerdotium Leviticum. Nec hoc loco contentus est stare, sed adhuc majori honore exaltavit eum, qui alterius est generis, dicens: « Et eum, qui habebat repromissiones, benedixit. » Ostendit et honorabiliorem esse illum ex communi omnium iudicio, et sine ulla contradictione, inquit, hoc est, omnibus luce clarius videtur, quod minus a majore benedicitur: proinde melior est typus Christi etiam ab eo qui promissiones habebat. Nam ille qui secundum ordinem Melchisedech factus est sacerdos in æternum, cujus typum gerebat etiam idem Melchisedech, ipse semetipsum obtulit hostiam Deo placentem, non ex necessitate qualibet, sed ex voluntate propriæ potestatis, designat qui nihil morti debuit, idcirco pontificali sacrificio sui corporis omnium abluit peccata. « Et hic quidem decimas homines morituri accipiunt, ibi autem contestatus, quia vivit, et ut ita dictum sit per Abraham et Levi, qui decimas accipit, decimatus est: adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit et Melchisedech. » (J. Chrys.) Sed ne dicamus [dicat quis]: Quid ad antiqua reverteris? Dic nobis... quomodo dici solet... Et bene illum appellavit. « Per Abraham et Levi decimatum esse, qui decimas accepit. » Quomodo? « Adhuc

in lumbis erat, cum ei obviavit Melchisedech, » hoc est, in eo erat Levi, quanquam natus non esset: et non dixit Levitæ, sed Levi. Insuper eminentiam? vides, quantum interest inter Abraham et Melchisedech, qui typum gerebat pontificis nostri? et ostendit excellentiam potestatis non ex necessitate factam: ille quippe dedit decimas, quod pertinet ad sacerdotem, iste benedixit, eo quod esset melior, ista excellentia et ad progenitos omnes pertransiit. Mirabiliter et fortiter exclusit Judaicas rationes. Propterea dicebat, « quia imbecilles facti estis, » quia hæc evertere volebat, ne gloriarentur in eis. Talis enim est sapientia Pauli, præstruit primum et tunc ingreditur ad ea quæ vult ostendere. « Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit), quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, et non secundum ordinem Aaron dici? translato enim sacerdotio, necesse est ut et legis translatio fiat. » (Alb.) Hinc enim incipit Veteris Novique Testamenti differentias ostendere, dicens: « Si enim consummatio, id est perfectio per sacerdotium Leviticum fuit, » quid necesse fuit alium surgere sacerdotem? Nam Aaron primum post legem datam sacerdotem de tribu Levi esse, nulli dubium est: ideo sacerdotium quo functus est, Leviticum nominavit sacerdotium: quo sacerdotio Levitico multo melior Melchisedech in ordine sacerdotali factus est, qui typum gerebat sacerdotis nostri, id est Domini nostri Salvatoris mundi. Nequaquam enim dixisset, « secundum ordinem Melchisedech, » si illud sacerdotium Aaron melius esset, sub quo populus Judæorum legem susceperat. Si igitur sacerdotii translatio est, necesse est etiam legis esse translationem. Neque enim potest sacerdos sine Testamento esse et sine lege, et sine præceptis. « In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari præsto fuit. Manifestum est enim quod ex Juda ortus est Dominus noster; in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. » In quo enim ait, id est, de quo hæc dicta sunt, Dominum significans Salvatorem. Dum id translatum est sacerdotium, simul et testamentum translatum est: non autem ordine tantummodo, neque præceptis, sed etiam tribu: oportebat quippe, ut etiam mutaretur. Et quomodo translatum est sacerdotium ex tribu ad tribum, de sacerdotali ad regalem? Ut eadem ipsa sit et regalis et sacerdotalis. Et intueri mysterium: primo fuit regale sacerdotium Melchisedech secundum consequentiam hujus sermonis; secundum etiam fuit sacerdotale in Aaron; tertium in Christo fuit iterum regale, qui rex erat semper: sacerdos autem factus est, quando carnem suscepit, quando sacrificium obtulit. Vides mutationem rerum? Quæ enim per translationem facta sunt, hæc veluti ex rerum constantia, quasi nova redire videntur.

« Et amplius adhuc manifestum est, si secundum ordinem Melchisedech exsurgat alius sacerdos, qui non secundum legem mandati carnalis factus, sed

secundum virtutem vitæ insolubilis. Contestatur enim quoniam tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Novam hoc loco differentiam instituit inter sacerdotium Leviticum et sacerdotium Christi: quia illud carnale, hoc vero spiritale; illud temporale, hoc vero æternum est. Dicit enim de sacerdotio Aaron: secundum legem carnalis mandati. Lex quippe illa ex multa parte carnalis erat: in circumcisione carnis, in mundatione carnis, in hostiis et oblationibus carnalibus, in discretionem ciborum, dierum, temporum etiam, et in retributione, quibus beneficientibus, et legem custodientibus, pax et securitas, et prosperitas et frugum abundantia et regni potentia promissa est, quæ omnia morte finienda erant. Sed non ita sacerdotium Christi, quod secundum virtutem vitæ insolubilis est. Quis iste est sacerdos talis? Non Aaron, non ipse Melchisedech, sed ille, cujus ille Melchisedech typum gerebat. De quo ipse Deus Pater jurejurando testatur: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech; hoc est, non temporalis, neque finem habens, sed secundum potentiam insolubilis vitæ; vitam vero in seipso habens insolubilem, quamvis ad tempus mortuus esset carne: tamen in æternum divinitate vivit, et humanitate, mediator inter Deum et homines, semper vivens ad interpellandum pro nobis. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus et inutilitatem, Nihil enim ad perfectum adduxit lex. (J. Chrys.) Hic hæretici insurgunt, sed adverte integre: non dixit, propter malignitatem, neque, propter malitiam, sed propter infirmitatem et inutilitatem. Nam et alibi ostendit infirmitatem ejus, cum dicit: In quo infirmabatur per carnem (Rom. viii). Non ergo ipsa infirmata est, sed nos. Nihil enim perficit lex. Quid est nihil perficit? nullum perfectum operata est, dum ei non obeditur. His adde, quia, neque si audiretur, perfectum quemquam faceret, et virtutis compotem: interim autem non hoc dicit hic, sed quia nihil valuit: et recte litteræ erant propositæ, Hoc fac, illud non facias. Proposita erant hæc tantum, non autem et virtutem inspirabant, quia spes non erat talis. Reprobatio quid est, nisi exclusio? Reprobatio quippe eorum quæ obtinent est jam. Proinde ostendit quid obtinebat, sed contempta est jam, quia nihil proficit; nihil ergo profuit lex? profuit quidem, valde profuit, sed ad faciendos perfectos nihil profuit: nihil ergo perfectum fecit, lex, juxta hoc quippe dicit, omnia legis formam esse et umbras, circumcisio, sacrificium, sabbatum. Non valebat ergo pertransire in animam, propter hoc etiam cedit atque discedit. (Alb.) Idcirco ejus reprobatio fuit, ut gratiæ daretur locus, dum veniret, in qua perfectio fieret. Utilis fuit quippe lex, sed illis qui fidem habuerunt in Christo, non illis qui totam suam spem in eam firmaverunt. Introductio vero melioris spei per quam proximamus ad Deum, et quantum est non sine jurejurando sacerdotis facti sunt, hic autem, cum jurejurando per eum qui di-

xit ad illum: Juravit Dominus et non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum. Introductio, inquit, melioris spei; habuit quippe et lex spem, sed non talem. Sperabant enim bene placentes et legem Dei custodientes possidere terram; nihil ærumnosum pati, prospere vivere, sicut dictum est: Qui fecerit eam, vivet in ea (Gal. iii). Hic autem speramus, quia placentes et evangelica præcepta custodientes, non terram possidere, sed cælum. Magis autem, quod cælo multo melius est, speramus proximi Deo consistere, ad ipsum paternum solium pervenire et ministrare ei cum angelis. Hoc vero sacerdotium, per quod hanc gloriam possessuri sumus, non erit sine jurejurando, ut firmam Dei promissionem credamus, quia hæc omnia nobis in Filio proprio promisit, quem pro nobis omnibus tradidit, et per eum hæc omnia, de quo dictum est: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. In tantum melioris Testamenti sponsor factus est Jesus; et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere: hic autem, eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium. Duas ponit differentias, quia non habet finem sacerdos noster, sicut legalis. Hoc autem facit ex persona Christi, qui ingressus est, inquit, secundum virtutem vitæ insolubilis. Et hoc jurejurando testatur, sicut supra dictum est. Sicut ille permanet, ita etiam et lex quam attulit permansura est, in qua est vera peccatorum remissio, et perpetuæ perceptio gratiæ. Si enim illa prior propter imbecillitatem sui, quæ nihil ad perfectum ducere potuerit, exclusa est: ista vero, quam pontifex magnus attulit, valet, et fortis est, et manet. Ostendit autem hoc ex pontifice: quomodo? Quia unus est. Non enim unus esset, nisi esset immortalis. Sicut enim multi sacerdotes in lege fuerunt, quia mortales fuerunt: sic unus, quia immortalis, qui in tantum melioris Testamenti sponsor factus est, quod juratum est de eo, semper eum esse mansurum. Unde et salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro eis. Intueris quia de eo qui secundum carnem est ista dicit. Quando enim sicut pontifex est, tunc etiam interpellat; quia ex ea natura qua pontifex est, interpellat pro eis. (J. Chrys.) Proinde et quando dicit Paulus, qui etiam interpellat pro nobis, hoc idem significat, hoc est, pontifex interpellat; alioquin qui resuscitat mortuos, quos vult, et vivificat, sicut pater, quomodo ubi salvatione opus est, interpellat, qui omne judicium habet omnium? quomodo interpellat, qui mittit angelos, ut alios quidem in caminum mittant, alios autem salvent? inde dixit etiam salvare potest; propterea ergo salvat, quia non moritur, quia semper vivit, et non habet successorem. Si vero non habet successorem, potest etiam omnibus adesse. Hic enim pontifex, ac si mirabilis esset, usque ad tempus illud erat, in quo vitam agebat, sicut Samuel et si qui tales; postea vero nequaquam erant, si quidem

moriebantur, hic autem non ita est, sed salvat in A perpetuum. Sacramentum quoddam significat, non hic solum, inquit, sed etiam illic salvat accedentes per semetipsum ad Deum. Quomodo salvat? « Semper vivit ad interpellandum pro nobis. » Vides humilitatem, vides humanitatem? Non enim dixit eum obtinuisse, sed ut obtineat semper interpellare pro eis. Quid est in perpetuo? non ad tempus tantum, sed etiam illic in futura vita. Semper ergo opus habet deprecari; et quomodo hoc rationem habebit? et homines enim justi saepius ex una petitione totum impetrant, ipse autem semper postulat. Quare considet? intueris, quia dissensio est ista. Nolite timere, nec dicatis etiam, Diligit quidem nos et fiduciam habet in patrem, sed non potest semper vivere; semper, inquit, vivit. (Alb.) Quis est qui interpellat? nisi humanæ naturæ divinitatis illius B conjunctio, quam paterno solio advexit; semper vivus, ad salvandum idoneus. Alii vero pontifices, quia semper non erant, semper non interpellant. Non solum in hac vita salvat per interpellationem humanitatis suæ, sed etiam in futurum glorificat, dum tradet regnum Deo Patri, et perducet sanctos ad visionem paternæ majestatis. « Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, C « impollutus, segregatus a peccatoribus et excelsior « cœlis factus. » Talis etiam illis decuit esse pontifex, de quibus ait: « Jam non dicam vos servos, sed amicos: quia omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis (Joan. xv). » Videlicet servi legales pontifices habuerunt mortales, peccatores, pro semetipsis offerentes: filii vero et amici Dei D pontificem habent immortalem « segregatum a peccatoribus, » id est, prioribus sacerdotibus, qui esset « innocens et sanctus. (J. Chrys.) » Innocens, quia sine malignitate, quod dicit propheta: « Nec dolus inventus est in ore ejus (Isa. LIII). » Sanctus, quia in omni bonitate præcipuus; « impollutus, » quia nihil habuit peccati; « excelsior cœlis factus, » quia adorant eum omnes Angeli Dei. « Qui non habet quoti- die necessitatem, quemadmodum sacerdotes, prius « pro suis delictis hostias offerre, deinde pro po- pulo: hoc enim fecit semel se ipsum offerendo. » Hic jam distinguit spiritualis sacrificii eminentiam, et quantum interest dixit, quod esset pontificis dixit, quod esset testamenti, non quidem totum dixit, tamen dixit. Hoc jam ante repercutit et ipsum sacrificium. Noli igitur putare pontificem eum audiens, quod semper pontificali fungatur officio: semel quippe functus est pontificatu; deinde jam considet. Num putas eum rursus stare et ministrum esse? Unde ostendit quia dispensationis res acta est. Sicut enim servus factus est, sic et pontifex et minister. Non enim ministri est sedere, sed stare. Hic enim magnitudinem sacrificii ostendit: quamvis illud unum esset, et semel oblatum, sufficit in sempiternum; et tantum prævaluit, quantum cætera omnia non prævaluerunt; et quod offerebat, non pro se offerebat, sed pro populo. Nec enim hoc pro populo quotidie offerendum erat; sed tantæ sanctitatis et honoris apud Deum

fuit hoc sacrificium, ut semel oblatum in æternum profuisset populo Dei. « Lex enim homines constituit sacerdotem infirmitatem habentes. » (Alb.) Propterea pro se sicut et pro populo semper offerebant: iste autem tam potens est, ut semel oblatum suæ carnis sacrificio, nihil opus erat cuiquam credentium plus offerre pro eo. « Sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum. » Hic etiam Filii nomen ad distinctionem servorum, qui fuerunt in lege, positum est; quia servi infirmi fuerunt: sive quia peccatores, sive quia mortales erant. Et hunc Filium perfectum esse demonstrat, quia semper vivit, et semper sine peccato est. Utrumque Apostolus ait, et mirifice consolatur audientes, et minaciter terret negligentes. Consolatur in eo, qui æt sacerdotem magnum potenti sacrificio propitiari. Terret in eo, ne peccent, quia illud sacrificium nunquam pro peccatis iterum oblatum erit. Non est aliud sacrificium, unum vero nos purgavit; post hoc sacrificium erit. Quotquot redempti sumus isto sacrificio, permaneamus, generositatem nostram et honorem servantes. (J. Chrys.) Quoniam itaque talem habemus pontificem, imitemur eum, ejus vestigia consequamur. Non est aliud sacrificium, unum nos purgavit, post istud ignis est et gehenna. Etenim propterea sursum atque deorsum revolvit dicens: unum sacerdotem, unum sacrificium, ne quis putans multa esse sine timore delinquat. Quotquot igitur digni facti sumus signaculo, quotquot sacerdotio potiti sumus, quotquot ex immortali mensa participamus, permaneamus custodientes generositatem nostram et honorem: non enim sine periculo est nobis ruina. Quotquot autem necdum digni facti sunt istis, neque ipsi propterea præsumant. Quando enim quis propterea peccat, ut sanctum baptismum in novissima sua expiratione suscipiat, fortassis non adipiscitur. Et credite mihi, non terrens vos dico, quod dicturus sum: multos novi, qui hoc passi sunt, qui spe baptismatis multa peccabant; circa diem autem mortis discesserunt vacui: Deus enim propter hoc baptismum tribuit, ut ablueret peccata, non ut addat. Si vero quis ad hoc baptismo utitur, ut ampliora delinquat, ipsum sit negligentiae causa. Si enim non esset lavacrum, munditius viverent, non habentes peccata. Intueris, quia, quod dictum est, Faciamus mala, ut veniant bona, nos sumus, qui facimus, ut dicatur? Idcirco obsecro, ut et vos, quia necdum estis imbuti, evigiletis. Nemo, sicut mercenarius, nemo, sicut ingratus, aggrediatur virtutem, nemo sicut grave quiddam et importabile. Cum alacritate igitur hanc aggrediamur et gaudentes, ac si enim merces nobis non esset proposita, nonne oportebat bonos esse? saltem cum mercede jam efficiamur boni. Et quomodo non erubescis? In hoc major est ista reprehensio: nisi mihi dederis mercedem, inquis, non efficiar castus. Proinde audeo aliquid dicere, nunquam eris castus, neque si quando eris castus; si quidem hoc pro mercede facis, nihil æstimas virtutem, si non ipsam ames. Sed Deus propter multam nostram iu-

firmitatem, interim vel propter mercedem eam fieri A
voluit; nos autem neque sic eam aggredimur.

CAPUT VIII.

*Ostendit Christum esse meliorem sacramentorum mini-
strum, ministris Veteris Testamenti.*

« Capitulum autem super ea quæ dicuntur : Talem
« habemus pontificem, qui consedit in dextera sedis
« magnitudinis in cœlis, sanctorum minister et taber-
« naculi veri, quod fixit Dominus [Deus], et non
« homo. » (*J. Chrys.*) In uno commiscet humilia cum
excelsis Apostolus Paulus semper magistrum suum
sectans, ut per humilia ad altiora, et per hæc ad illa
deducantur, ut venientes a sublimibus, facilis effi-
ciatur via, magna discant : quia illa dissensionis
erant. Postquam eum ostendit pontificem, quid in-
tulit? « Capitulum autem, inquit, in his quæ dicun-
tur : Talem habemus pontificem, qui in dextera se-
det majestatis, » et tamen hoc non pontificis est,
sed ejus cui ab illo exhiberi oportet sacerdotii func-
tionem. « Minister sanctorum, » neque minister sim-
pliciter dictus est, sed « sanctorum minister, et taber-
naculi quod constituit Deus, non homo. » Vides dis-
sensionem. Nonne paulo ante discernit dicens : « Nonne
omnes sunt ministri spiritus? » et propterea dixit, non
audiunt : « Sede a dextris meis, » ut pote illo, qui
sederit, non exstante ministro. Quomodo ergo hic
minister dictus est, et minister sanctorum? Taber-
naculum quippe hic dixit. Vide autem quomodo
instruxit animas eorum qui ex Judæis crediderant.
Quoniam enim fortassis imaginabantur, quia taber-
naculum tale non habemus. Ecce, inquit, pontifex, et
magnus, et multo major illo, et sacrificium mirabile
obtulit. Sed in tuere, ne forte hic sermo tantum habeat,
[habeatur] ne forte amplificatio et animatio sit. Pro-
pterea primo fidem fecit ex jurejurando, deinde et ex
tabernaculo, quod quidem et monstrat differentiam.
Ipse autem et aliam adinvenit, « quod constituit Do-
minus, inquit, non homo : » Ubi sunt qui dicunt, signi-
ficari cœlum? ubi sunt qui sphaeroides a sphaera illud
esse pronuntiant? utraque enim ista exclusa sunt in hoc
loco. (*Alb.*) Quod itaque ait : « Capitulum in his quæ
dicta sunt, » significat aliquid summum et magnum,
quasi præcedentis disputationis recapitulatio, ad rem
ipsam deducens auditorem. « Talem habemus, inquit,
pontificem, qui sedet ad dexteram majestatis » humi-
lia excelsis, humana divinis commiscens, eundem
Deum ostendens, quem et pontificem; nec alium
esse qui sedet ad dexteram Dei, nisi eum qui est
minister sanctorum et tabernaculi « quod fixit Deus,
et non homo. » Hoc tabernaculum animæ sunt sanc-
torum, quibus æterna gaudia ministrat, et velamen
cœli, pontifex magnus, « qui sedet ad dexteram maje-
statis in excelsis » Patris. Dum audis eundem sedere
a dextris Dei et ministrare sanctis, sedere digni-
tatis divinæ est : ministrare vero misericordiæ
multæ et amoris magni, quem nobis impendit. Mira-
bile sacramentum est, eundem sedere in divinitatis
gloria, quem persecutores in cruce pendentem vide-
runt; in qua cruce passionis illius, ministratio est sa-

lutis nostræ. Hoc enim gestum credimus, hoc nobis
ad salutem proficere novimus. Sed quid carnalis mens
humana æstimet in eo, quod dicitur : Sedere eum
a dextris Dei? Condescendit enim sancta Scriptura
nostræ infirmitati nostræque consuetudini, quatenus
imbecilla instrueretur humanitas, quando usque ad
illam secretam gloriam divinitatis hominum non po-
terat cogitatio pervenire. Igitur victori Filio, et per
sanctam incarnationem totius mundi triumphatori,
post resurrectionis gloriam honorabilis concessus of-
fertur, ut per hunc situm susceptæ humanitatis glo-
ria declaratur. Nam hoc verbo *sedere*, illud designa-
tur, ut caput nostrum Christus ad Patris cognosce-
retur dexteram collocatum, id est, divina majestate
sublimatum, in qua parte ponendi sunt, qui a per-
B jitiis, ejusdem Salvatoris munere, segregantur. (Om-
« nis enim pontifex ad offerenda munera et hostias
« constituitur : unde necesse est et hunc habere ali-
« quid quod offerat. (*J. Chrys.*) » Ne forte, quia audis,
quod sedeat, totum eum putes pontificem dictum;
illud quidem dignitatis est divinæ, hoc est, sedere,
hoc autem misericordiæ multæ et amoris, quem nobis
impendit. Propterea hoc inculcat, et in hoc amplius
commoratur : veretur enim, ne illud refuset, pro-
pterea jam ad hoc suum deponit sermonem. Quoniam
quærebant quidam, cur mortuus sit. Pontifex, in-
quit, erat, pontifex autem sine hostia non est : Opor-
tet igitur hunc habere hostiam, et aliter dicens,
quia sursum est, dicit et ostendit undique, quia pon-
tifex est ex Melchisedech, ex jurejurando, ex offerendo
C hostiam. (*Alb.*) Pontifices vero Veteris Testamenti
statuti sunt legalia offerre munera, hostias pro suis,
sicut superius dixit, vel etiam pro populi peccatis.
Unde necesse est Salvatorem nostrum in diebus car-
nis suæ aliquid habere ad offerendum pro nobis :
dum in sempiterna divinitatis suæ natura non ha-
buit quod offerret, sumpsit ex nobis, quod pro no-
bis offerre potuisset, id est, carnem humanam. Quid
tam aptum immolationi, quam caro mortalis pro
mortalibus? Et quid tam mundum pro mundandis
vitiis mortalium, quam sine ulla contagione carnalis
concupiscentiæ caro nata in utero, ex utero virginali?
Et quid tam grate offerri et suscipi possit, quam caro
sacrificii nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?
Et quoniam quatuor considerantur in omni sacrifi-
D cio : cui offeratur, a quo offeratur, quid offeratur,
pro quibus offeratur; ergo nec alicui sacrificium de-
betur, nisi soli vero Deo. Proinde pontifex noster
pro nobis semetipsum offerebat, idem sacerdos et
sacrificium. (*J. Chrys.*) Deinde etiam ex hoc
et necessarium constituit alium syllogismum. « Si
« enim esset super terram, nec esset sacerdos,
« cum essent qui offerrent secundum legem mu-
« nera, qui exemplari et umbræ deserviant cœ-
« lestium. » Si igitur est pontifex, sicuti est, oportet
eum locum alium quærere, super terram quippe
exstans, nequaquam esset pontifex. Quomodo enim
Qui neque obtulit, neque sacerdotio functus est, et
merito : erant enim alii sacerdotes. Ostendit ergo,

quod jam nec possibile est super terram esse sacerdotem. (*Alb.*) Si igitur esset terrenus pontifex, sicut Aaron, non esset utique sacerdos secundum ordinem Melchisedech in æternum. Aaron quippe mortuus est, et non est sacerdos. Christus vero, quia vivit in æternum, sacerdos est sempiternus; non talis quales illi fuerunt qui exemplari et umbræ deserviunt cœlestium. Omnes vero sacerdotes in lege constituti exemplare et umbratile sacerdotium gerebant cœlestium, id est, spiritalium, significantes verum et sempiternum Christi sacerdotium. Nonne altare est cœleste fides nostra, in quo offerimus quotidie orationes nostras? Nihil vero habens carnalis sacrificii, quod in cineres resolvatur, nec in fumo extenuetur, nec in vapores diffundatur. Hæc vero sacrificia clara et festiviora efficiuntur. Quomodo cœlestia non celebrant sacrificia, quibus dicitur: « Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt (*Joan. xx*)? » Horum enim sacrificiorum omnia Levitici sacerdotii sacrificia signa fuerunt: Quia lex per Moysen data est; gratia et veritas per Jesum Christum facta est.

« Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum (*Exod. xxv*): Vide, inquit, omnia facio secundum exemplar quod tibi ostensum est in monte. » (*J. Chrys.*) Quoniam auditus noster minus aptus est ad disciplinam percipiendam, quam visus (non enim ita animo commendamus, quæcumque audimus, quomodo illa, quæ ipso visu perceperimus), ostendit illi omnia; sive ergo dicit exemplar et umbram, sive de templo. Subjungit enim: « Vide et facio, inquit, omnia secundum exemplar quod tibi ostensum est. » (*Alb.*) Sed hic quæri potest, de quibus dixisset Omnia. Sive de tabernaculi constructione, sive de hostiis et sacrificiis, quæ in eo oblaturi essent, sed de utroque melius intelligitur. « Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto et melioris testamenti mediator est, quod melioribus repromissionibus sanctificatum est. » Vides, inquit, quanto melior illa celebratione; siquidem illa exemplar et forma: ista vero veritas, sicut dicitur in Evangelio: « Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est (*Joan. i*). » De qua gratia subsequenter hic significat Apostolus, dicens: « Quod in melioribus repromissionibus sanctificatum est. » Quanto meliora sunt cœlestia terrenis, æterna temporalibus, tanto melioris est mediator et sacerdos Christus Deus testamenti. Transiens de loco et sacerdote, et a sacrificio, tunc demum testamenti differentiam ponit. (*J. Chrys.*) Hic autem ad cœlum nos elevans, et ostendens quia pro tabernaculo cœlum habemus in promissionibus Dei, et vetera exemplaria erant nostrorum, et celebrationem nostram istis rebus sublimans, et merito jam sacerdotium exstat [excitat?]. Sed, sicut dixi, quod maxime eos lætificat, ponit, dicens: « Quod in melioribus promissionibus sancitum est. » Unde hoc certum est illis? Quoniam illud quidem exclusum est, istud autem pro illo

A introductum, propterea enim obtinet, quia melius est; sicut enim, « quia perfectio per illud est, quid ergo, inquit, opus est secundum ordinem Melchisedech alium suscitari pontificem: » sic etiam hic eodem utitur syllogismo, dicens: « Nam si illud prius culpa vacasset, non utique secundi locus inquireretur; vituperans enim eos dicit. » (*Alb.*) Hoc est, si inculpabiles essent observatores sui, nunquam secundi locus relinqueretur. Sed quia illud non fuit perfectum, inventus est locus aptus secundi testamenti, sicut per prophetam dicit Dominus:

« Ecce dies venient, dieit Dominus, et consummabo super domum Israel et super domum Juda Testamentum Novum (*Jer. xxxi*). Et non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum illorum, ut educerem eos de terra Ægypti, quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus. » Hic autem discrete posuit, de quo dictum est, quod non permanserunt in testamento meo, dum dixit: « In die, qua apprehendi manum illorum, ut educerem eos de terra Ægypti. » De lege hoc dixit data in monte Sinai, quæ quinquagesima die data constat, in qua non permanserunt patres eorum, sed fecerunt vitulum in Oreb et adoraverunt illum. Non enim de illo quod patribus eorum proposuit, id est, Abraham, Isaac et Jacob. Et omnes filii fidei, filii Abraham dici possunt, sicut de ipso Domino in Evangelio scribitur: « Dico autem vobis quod potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ (*Luc. iii*). » Et hoc est Testamentum Novum, quod consummabit Deus, id est, perficiet super omnes gentes, ut quicumque crediderint in Christum, filii Abrahamæ, secundum spiritali generationem, vere sint. (*Joan.*) Unde certum est, quia finem accepit? Ostendit quidem et ex sacerdote? Ostendit autem nunc manifestius ipso verbo, quoniam exclusum est. Quomodo hoc? In melioribus promissionibus. Ubi sunt istæ, dic mihi? Terræ et cœlum. Tu autem contemplare quomodo et illic promissiones dixit, ne in isto ipsum accuset, etenim illic, « quoniam approximamus Deo, » spem meliorem ostendit, quia et illic spes; et hic promissiones meliores significans, quia et illic repromisit. Quoniam autem culpabant semper: « Ecce enim dies veniunt, inquit, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel et super domum Juda Testamentum Novum, non antiquum. » Quod testamentum dicit? Ne hoc forte possent dicere, et tempus definivit: Non enim dicit simpliciter secundum testamentum, quod testatus sum ad patres eorum, ne illud quod Abraham factum est, ipsum esse dicerent, aut ad Noe; sed quale dicit? « Non secundum testamentum, quod constitui patribus eorum, cum exirent de terra Ægypti. » Propterea etiam intulit: « In die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, et ipsi non manserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus. » Intuere a nobis primum incipere mala: ipsi, inquit, primum non manserunt.

Et nobis est negligentia, bona vero a Deo, quæ ad beneficia pertinent dico. Hic veluti excusationem constituit, causam ostendens propter quam dereliquit eos. « Quia hoc est testamentum, quod disponam et domui Israel post dies illos, dicit Dominus: Dando et leges meas in mentes eorum, et in cordibus eorum superscribam eas, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum, quoniam omnes scient me a minore usque ad majorem eorum: Quia propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum non memorabor amplius. » (Alb.) Et hic magna distantia est inter legem et legem, inter Scripturam et Scripturam, inter litteram et gratiam. Nam littera legis scripta est in tabulis lapideis, quas Moyses ipse fregit, dum vidit populum ante vitulum ludentem: gratia vero data est in corda credentium per Spiritum sanctum, per quem charitas diffusa est in cordibus credentium. Quod vero in littera latebat, et legebatur a populo per magistrorum traditiones, hoc Spiritus sanctus adveniens docebat Apostolos. Et hoc est quod ait Propheta: « Et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum, omnes enim scient me a minore usque ad majorem eorum; » sicut in Evangelio de Domino legitur: « Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas (Luc. xxiv). » (J. Chrys.) « A minore, inquit, usque ad majorem eorum scient me, » et non dicent, « cognosce Dominum. » Quando istud contigit, nisi modo? Manifestum quippe est, quod circa nos actum est: quod autem circa illos, non est manifestum, sed reclusum erat in Evangelio novo. Novum tunc dicitur, quando aliud ostendit, vel quando a vetere amplius habet: Ecce, inquit, et istud novum existit, cum quædam ejus remota sunt, quædam autem niant, ut puta, si quis domum vetustam et casuram totam immutans, et fundamenta nova constituens, confestim dicimus: fecit eam novam, cum tantum aliqua quidem ejus auferat, aliqua vero immutet. Etenim cælum novum dicitur sic, quando nequaquam æreum erit, sed cum pluviam dederit,.... cum infructuosum non est, non quando mutabitur,.... non quando aliqua quidem ejus exclusa fuerint, aliqua permanserint. Proinde testamentum, inquit, novum bene quis dicit. Si [Sic] enim ostendo, quoniam vetustius factum est testamentum illud, secundum quod nemo in illo fructificat; et ut agnoscas integre, lege quid dixit Aggæus, quid Zacharias, quid angelus, quid etiam Esdras increpat. Quomodo corripuerunt eum, quomodo nemo interrogat Dominum, ubi etiam ipsi transgressi sunt, et neque ipsi sciebant. Intueris quomodo violentiam patitur tuum? ego autem meum ostendam, quoniam novum proprie ipsum dicitur. Sed neque illud concedo de hoc dictum esse, « quoniam erit cælum novum. » Quare non magis, quod dicitur in Deuteronomio, « quia erit cælum æreum, » hoc posuit ad differentiam signifi-

candam: Si autem audieritis, erit novum? et quidem propterea, inquit, aliud testamentum datum repromittit, quoniam in primo non manserunt. Hoc ergo demonstro per ea quæ dixit: « Quia quod impossibile erat legis, in quo infirmabatur per carnem (Rom. viii); » Et iterum: « Quid tentatis imponere jugum super collum discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos valuimus portare? (Act. xv). — « Sed illi quidem non manserunt, » inquit. Hic autem ostenditur, quia majorum transgressio nos dignos facit spiritalium rerum: « In omnem, inquit, terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. xviii); » hoc est, « non dicet unusquisque ad proximum suum: Cognosce Dominum (Habac. ii); » Et iterum: « Multiplicabitur terra, ut cognoscat Dominum, sicut aqua multa cooperuit mare. »

« Dicendo autem novum veteravit prius; quod autem antiquatur et senescit prope interitum est. » (J. Chrys.) Vide quomodo, quod absconsum erat revelavit, et ipsam mentem prophetæ aperuit. Honoravit legem, et noluit eam dicere vetustam nominatim: verumtamen hoc dixit: si enim illud novum esset, nequaquam etiam istud testamentum postea novum vocaret. Proinde amplius quidem dans, et alterum, « antiquatum est, » inquit. Ergo solvetur et periet, et jam non erit. Sumens autem a Propheta fiduciam, paulo amplius in illud testamentum invehit, commode ostendens, quoniam nostra nunc florent, illa vetusta sunt, et prope interitum: sed renovabitur sicut aquila juventus nostra, si ad fontem vitæ currimus, si alas et oculos ad solem justitiæ extendimus. Deinde sumens nomen vetustatis, et aliud de suo adjiciens, hoc est, senectutem: quod reliquum erat et aliis assumens, « proximum est, inquit, interitui. Et non simpliciter, quiescere factum est a novo vetus testamentum, sed veluti quod senuisset, velut inutile. Propterea dicebat, « propter infirmitatem, propter inutilitatem, et nihil perficit lex, » et quia, « si primum inculpabile esset, nequaquam secundi locus quæreretur; » non veluti obnoxium criminibus, sed veluti effectum non habens, more idiotarum locutus est, veluti si quis dicat: non est inculpabilis hæc domus, hoc est, habet vitium, debilis est: non est inculpabile hoc vestimentum, hoc est, jam putre est. Non veluti malignum igitur hic accusavit, sed veluti habens que-relam et vitium.

CAPUT IX.

Tangit Apostolus ea quæ fuerunt in ministerio Veteris Testamenti, et ex his arguit dignitatem Christi ac novæ legis.

« Habuit quidem et prius justificationes culturæ et sanctum sæculare. Tabernaculum enim factum est primum, in quo inerant candelabra, et mensa, et propositio panum, quæ dicuntur sancta. Post velamentum autem secundum tabernaculum, quod dicebatur Sancta sanctorum, habens aureum thuribulum, et arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua erat urna aurea habens

« manna, et virga Aaron, quæ fronderat, et tabulæ
 « testamenti, super que eam Cherubin gloriæ obum-
 « brantia propitiatorium, de quibus non est modo
 « dicendum per singula. His vero ita compositis,
 « in priori quidem tabernaculo semper introibant
 « sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes : in
 « secundo autem, semel in anno solus pontifex, non
 « sine sanguine, quem offerret et pro sua et populi
 « ignorantia. » (*J. Chrys.*) Ostendit ex sacerdotio et ex
 « testamento, quia finem habiturum erat illud : osten-
 « dit jam et ex ipso tabernaculi schemate, quomodo
 hæc, inquit, sancta et sancta sanctorum. Et sancta
 quidem prioris sunt indicia temporis, ibi quippe per
 hostias omnia fiebant, in sanctis autem sanctorum
 hujus temporis signum est, nunc præsentis. Dicit
 autem sancta sanctorum esse cælum, et velamentum
 cælum, et carnem intrantem in interiora velaminis,
 hoc est, velamen carnis ejus. Bonum vero est ex
 paulo superioribus hunc locum repetentes dicere.
 Quid ergo, inquit? « habuit primum quidem testa-
 « mentum, scilicet justificationis culturam. Quid est
 justificationes? Signa et sanctificationes, quæ tunc
 erant. Tanquam quod nunc, inquit, non habeat,
 ostendit illud cessasse. Tunc enim non habuit, inquit;
 proinde nunc, ac si adhuc instantia, non est. « Tunc
 sanctum sæculare, » sæculare dicit, quoniam omnibus
 licebat intrare, et manifestus erat ille locus in illo
 tabernaculo, ubi sacerdotes stabant, ubi Judæi, ubi
 proselyti, et Gentiles et Nazaræi. Quoniam ergo et gen-
 tibus accessibile erat, sæculare illud appellat, non
 enim Judæis totus mundus erat. « Tabernaculum enim,
 inquit, constructum est, primo, quod dicebatur
 sancta, in quo erat candelabrum et mensa et propo-
 sitio panum; » hæc signa erant mundi. « Post secun-
 dum velamen erat tabernaculum, quod dicitur sancta
 sanctorum. » Attende, quomodo ubique tabernaculum
 vocat, ex eo quod ibidem habebitur. « Aureum,
 inquit, habens thuribulum, et arcam testamenti
 circumseptam ex omni parte auro, in qua urna erat
 aurea habens manna, et virga Aaron, quæ floruerat,
 et tabulæ testamenti. » Omnia venerabilia erant, et
 clara ingratitude Judaicæ monumenta. « Et tabulæ,
 inquit, testamenti: » fregerat quippe eas. « Et in
 « manna; » murmuraverunt enim, et ut deduceretur ad posteros
 memoria, imperavit illud in urna aurea reservari.
 « Et virga Aaron, inquit, quæ floruerat, superque eam
 Cherubin gloriæ. » Quid est Cherubin gloriæ? sive
 gloriosa, sive quæ sub Deo sunt constituta. « Obum-
 brantia, inquit, propitiatorium, » sed et elevat hæc
 sua oratione, ut ostenderet, quia majora sunt, quæ
 post ista sunt. « De quibus, inquit, non est nunc per
 singula dicendum. » Hic significavit, quoniam non
 hæc sola erant, quæ videbantur, sed ænigmata quæ-
 dam erant. « De quibus, inquit, nunc non est dicen-
 dum per singula; » fortassis, quia multo sermone
 opus haberet. « His igitur ita constructis, inquit, in
 primum quidem tabernaculum semper intrabant
 sacerdotes culturæ officia consummantes. » Hoc est,
 erant quidem ista, sed non eis fruebantur Judæi,

A non enim videbant ea. Proinde non illis magis erant
 constituta, quam illis quibus prophetabantur. « In
 secundo autem semel in anno solus pontifex, non
 sine sanguine, quem offerret pro se et pro populi
 ignorantia. » Intueris jam formas ante præmissas? Ne
 enim dicerent, Quomodo unum est sacrificium?
 ostendit illud jam inde ab initio, siquidem: quod
 sanctius erat, unum erat et terribile. Et quomodo
 pontifex semel hoc offerebat, si [offerebat? Sic] con-
 suetudinem ab initio acceperant; etenim tunc pontifex,
 inquit, semel offerebat. Et bene dixit « non sine san-
 guine, » non quidem sine sanguine, sed isto sanguine.
 Non enim tantum erat negotium. Ostendit quia erit
 sacrificium, quod igne non consumitur, sed ex san-
 guine quidem demonstrandum sit. Quoniam sacrifi-
 cium vocavit crucem, neque ignem habentem, neque
 ligna, neque oblationem, sed semel in sanguine
 oblatum, ostendit, quia et vetus sacrificium tale erat,
 quod semel offerebatur in sanguine. « Quem offerret
 pro se, inquit, et populi ignorantia. » Non dixit pecca-
 tis, sed « ignorantia, » ne magnum sapiant. Si enim
 non volens peccabas, sed nolens ignorabas, et ob
 hoc nullus est mundus. Et ubique quod suum est,
 ostendit, quoniam Christus multo major est pontifex.
 (*Alb.*) Legimus enim in Josepho tabernaculum ad
 instar esse hujus mundi factum: exteriora vero hujus
 sæculi figuram habebant. Idcirco quot die ministrant
 sancti sacerdotes, accendentes lumen doctrinæ et
 pascentes populum Dei. « Panum, » qui super mensam a
 sabbato usque ad sabbatum præsto de-ent esse; id
 est, a sabbato spei nostræ, in qua quasi in Christo,
 et ab hujus mundi turbationibus securi, usque in illud
 sabbatum, quod retineamus quæ nunc in spe habe-
 mus. Candelabra vero dona sancti Spiritus sunt,
 quæ in Ecclesia lucent intelligentibus per eum,
 super quem requiescet spiritus sapientiæ et intelle-
 ctus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scienti-
 æ et pietatis, et spiritus timoris Domini (*Isa. xi*).
 Interius vero tabernaculum, quod dicitur « sancta
 sanctorum, » ipsum cælum significat. Velamen autem
 cælum est, intra quod sacerdos noster Christus
 non sine sanguine intravit. « Thuribulum habens au-
 reum, » in quo offeruntur orationes sanctorum. In quo
 « Cherubin gloriæ obumbrantia propitiatorium, » hoc
 est, multitudo scientiæ. Apte propitiatorium super
 arcam positum esse dicitur, quia ipsi mediatori Dei
 et hominum specialiter a Deo patre donatum est,
 « ut esset propitiatio pro peccatis nostris. » Unde
 etiam Paulus dicit: « Jesus Christus, qui mortuus est
 imo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei,
 qui etiam interpellat pro nobis (*Rom. viii*). » « Et
 arca testamenti. » Hæc est caro Salvatoris nostri, in
 qua manna divinitatis et tabulæ duorum testamento-
 rum, et virga Aaron, quæ floruit in sacerdotio Chri-
 sti, « de quibus non est modo per singula dicere. »
 « His vero ita compositis, in priori quidem taberna-
 culo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum offi-
 cia consummantes. » Quod vero supra dixit sanctum
 sæculare esse, hoc modo lucidius ostendit, id est, in

quo tabernaculo sacrificia fuerunt sæcularia, nihil ad perfectum deducenda servientem in eis. « In secundo autem semel in anno solus pontifex, non sine sanguine quem offert pro sua et populi ignorantia. » Iste vero pontifex ex parte significat eum qui semel ingressus est cælum intra velum in sancta sanctorum, ut assistat vultui Dei pro nobis. Quod vero ait : « Ut offerat pro sua et populi ignorantia, » hoc est, quod ipse in cruce ait : « Deus, Deus meus, quare me dereliquisti ? longe a salute mea verba delictorum meorum » (*Psal.* *xxi*). Quæ sunt verba delictorum, nisi corporis sui ?

« Hoc significante Spiritu sancto, nondum propalata esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum. Quæ parabola est temporis instantis, juxta quam munera et hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem. » Propterea, inquit, ista ita constructa sunt, ut discamus, quia sancta sanctorum, hoc est, cælum adhuc inaccessible mortalibus solet esse. Nec putemus et illud ingredi non posse, ubi pontifex noster prior intravit non sine sanguine, sicut Propheta prædixit : « Quis est iste qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra ? » (*Isa.* *LXIII*). Sed patienter expectamus tempus resurrectionis nostræ, in quo, « Scimus quoniam cum appa-ruerit, similes illi erimus (*Coloss.* *iii*), » hoc est, immortales ; sicut illi mors ultra non dominabitur, nec nostra caro dominata erit. « Comparatio est, inquit, temporis instantis. » (*Joan.*) Instans tempus quale dicit ? ante præsentiam Christi : post adventum enim Christi non jam est instans, quomodo ? nam urgens est et finem habens. Aliud item significans, hoc dixit : « quæ comparatio instantis est temporis, » hoc est, forma facta est. « Secundum quam munera et hostiæ offeruntur, non valentes secundum conscientiam perfectum facere cultorem. » Attende, quid hoc est, « nihil perficit lex » et « si inculpabilis esset illa prima. » Quomodo ? « Secundum conscientiam. » Hostiæ, inquit, non sordes animæ dimittebant, sed tantum circa corpus erant, « secundum legem mandati carnalis ; » non enim adulterium, non homicidium, neque sacrilegium dimittere poterant. Intueris, quid ait, Hoc comede, illud non comedas ? quæ erant indifferentia. « Solummodo in cibis et potibus et variis baptismis et justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis. » Solummodo, inquit, in cibis et in potibus et variis baptismis. Hoc pota, inquit, hoc noli. Et tamen de potu nihil erat dispositum, sed in contemptum mittens hæc dicit, « et variis, inquit, baptismis et justificationibus carnis usque ad tempus correctionis impositis. » Hæc enim erat justitia carnis, in hoc dejecit illa sacramenta, ostendens quia nullam habebant virtutem, et quia usque ad tempus correctionis erant, hoc est, tempus sustinebant, corrigens omnia. (*Alb.*) Hæc vero justitiæ carnales, in cibis et in potibus, et variis baptismatibus, usque ad tempus correctionis impositæ sunt. Attende quid hoc est, « nihil enim ad

A perfectum deduxit lex ; » sed secundum carnalis mandati sordes et ignorantias potuit emundare. De adulterio vero, et de capitalibus criminibus nihil potuit purgare, sed damnare patrata absque misericordia. Ideo adulteram Pharisæi proposuerunt ante Jesum (*Joan.* *viii*), ut potuissent eum accusare, si contra legem absolvere juberet ; aut laudabilem consuetudinem amitteret, si legis jussione custodire præciperet. Sed utrumque cavebat sapientia Dei, quasi dixisset : Justa est quidem lex, si justos haberet ministros. Qui festucam de oculo alterius tollere videat, justum est, ut prius trabem de proprio tollat oculo. De baptismo Judeorum plenius in Evangelio, κατὰ Marcum legitur (*Marc.* *vii*), ubi Pharisæi vituperabant Dominum et discipulos non lotis manibus manducare. Frustra autem Pharisæi, frustra autem omnes Judæi lavant manus, et a foro dum veniunt, baptizantur, quandiu contemnunt fonte Salvatoris ablui. Sed Pharisæi spiritualia prophetarum verba carnaliter accipientes, quæ illi de cordis et operis castigatione præcipiebant, dicentes : « Lavamini, mundi estote (*Isa.* *i*) ; » et : « Mundamini, qui fertis vasa Domini (*Isa.* *lxii*) ; » isti de corpore solummodo lavando spectantes, graviter errant. Cum certum sit Moysen et prophetas, qui vasa populi Dei vel aquis dilui, vel igne purgari, vel oleo sanctificari, quacunquē ex causa, jusserunt, non in hac materialium rerum emundatione, sed mentium potius et operum castigationē ac sanctimoniam, atque animarum nobis mandare salutem. « Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum per amplius et perfectius tabernaculum, « non manufactum, id est, non hujus creatio-nis. » (*J. Chrys.*) Tabernaculum non manufactum carnem dicit, in hoc loco bene et majorem et perfectiorem dixit, siquidem et Deus Verbum et cuncta spiritus operatio habitat in ea. « Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum : » perfectiorem autem dixit, ut pote inculpabilem et majora perficientem. » Hoc est, « non istam creaturam. » Ecce quartum majorem, non enim sine spiritu eam construxit, neque ex hac creatura est, hoc est, non est ex his creaturis, sed spiritualis ex Spiritu sancto. Intueris quomodo et tabernaculum et velamen et cælum illud corpus vocat ? « Per majus et perfectius tabernaculum, per velamen, hoc est carnem ejus, » et iterum « in interiora velaminis, » et iterum « intrantem in sancta sanctorum » ad stare vultui Dei. Quare ergo hoc facit ? secundum aliam et aliam significationem, ut puta veluti quod dico velamen cælum est. Sicut enim muro quodam discernit sancta velamen, sic et caro abscondens divinitatem. Similiter et tabernaculum habens in se divinitatem. Tabernaculum autem cælum, illic enim est intus pontifex. (*Alb.*) Unde nos futura bona speramus nobis dari, id est, æterna, quæ non transeunt. « Neque hujus creationis, » hoc est non hujus tabernaculi species, quod in eremo fluxit homo, sed hoc longe aliter ab ipso Deo creatum est, spiritualiter, non carnaliter. In quo tabernaculo modo sunt animæ justorum et an-

golicum spiritus, expectantes donec compleatur numerus conservorum suorum. « Christus enim, inquit, veniens. » (*Joan.*) Non dixit factus, sed « veniens, » hoc est, ad hoc ipsum veniens, non alii succedens; non primo advenit et tunc factus est, sed simul venit: et non dixit, adveniens pontifex hostiarum, sed « bonorum quæ facta sunt, » veluti non valente sermone universum exprimere. « Neque per sanguinem hircorum et vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta æterna redemptione inventa. » Omnia quippe permutata sunt. (*Alb.*) Ibi sanguis hircorum diluit peccata carnis, hic sanguis Christi abluit peccata spiritus. Qui æterna redemptione inventa, ostendit in prioribus sacrificiis et legalibus cæremoniis non esse æternam redemptionem. « Per proprium, inquit, sanguinem introivit semel in sancta. » Et hic cælum vocavit. (*J. Chrys.*) « Semel, inquit, introivit in sancta æternam redemptionem inveniens. » Et quod dixit, « inveniens » ostendit eorum esse quæ ante non inveniebantur, et præterquam quod sperabatur, iste per unum ingressum æternam redemptionem invenit. Deinde probationem adjungit.

« Si enim sanguis hircorum et taurorum et cinis vitulæ aspergens inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. » Si enim carnem, inquit, potuit mundare sanguis taurorum, multo amplius animæ sordem diluet sanguis Christi. Ne enim audiens, « sanctificat, » perfectam esse ablutionem æstimet quis, mox subjungit causam differentiæ, dicens: « Qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo; » hoc est, sacrificium immaculatum. Erat quippe mundum a peccatis hoc sacrificium, hoc est enim, « per Spiritum sanctum æternum, » non per ignem, non per alia quædam. « Et mundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad servientiam Deo viventium. » (*Hier.*) Bene dixit ab operibus mortuis. Si quis enim tangebatur mortuum, polluebatur: et hic si quis tetigerit opus mortuum, contaminatur per conscientiam. Opera enim mortua sunt peccata. (*Alb.*) Qui enim tetigerit picem, inquinabitur ab ea: sic qui per pœnitentiam ablutus est ab operibus mortuis, si eadem iterum agit, pejus contaminabitur. Sicut apostolus Petrus: « Canis reversus ad vomitum suum (*II Pet. II*), ita qui iterat stultitiam suam. » (*J. Chrys.*) « Ad serviendum, inquit, Deo viventium. » Hic manifestat quia opera mortua habentes non possunt servire vero et vivo Deo: quia illa mortua sunt et falsa, et merito. Nullus igitur opera mortua habens ingreditur huc. Si enim eum qui corpus mortuum tangebatur, non oportebat intrare in templum, quanto magis eum qui opera mortua habet, non potest intrare in cælum? pollutio quippe est pessima, mortua quippe opera sunt omnia, quæ vitam non habent. Sicut enim mortuum corpus ad nullum sensum utile est, verum etiam contristat appropinquantes, sic et peccatum confestim rationabile nostrum percutit et non permittit neque intelligentiam ipsam quiescere, sed

A perturbat et commovet: dicitur autem, quia et morbus, cum generatur, corrumpit corpora. Tale quiddam est et peccatum, a morbo nihil differt, non quia aerem corrumpit primum, deinde corpora, sed continuo in animam insilit. Non vides eos qui morbo afficiuntur, quomodo timore quodam occupantur, quomodo convertunt se atque revertunt, quomodo fetoribus sunt repleti, quomodo turpes sunt eorum facies, quomodo per totum immundi sunt? Tales quippe sunt etiam peccantes, ac si non videant. « Et ideo Novi Testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant sub priore testamento, repromissiones accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis. Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercédatur testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est. » Fortassis enim possent multi, qui infirmius afficiebantur ex eo quod mortuus est Christus, maxime non credere promissionibus ejus. Paulus igitur ex abundantia hoc ponit et exempla ex communi assumens consuetudine. Quale autem hoc est? Propterea igitur oportet, inquit, confidere. Quare? Quia non viventibus testatoribus, sed mortuis, tunc firma sunt testamenta, et fortitudinem accipiunt; propterea, inquit, « Novi Testamenti mediator est: » Testamentum enim circa novissimum diem fit defunctionis. Tæc autem est testamentum, alios quidem hæredes habet, alios autem exhæredat. Sic etiam hic: « Volo ubi ego sum, inquit Christus, et isti sint (*Joan. XVII*). » Et iterum de exhæredatis audi illum dicentem: « Non de omnibus rogo, sed pro credentibus per verbum eorum in me. » Iterum testes debet habere testamentum. Adverte illum iterum dicentem: Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, et testimonium perhibet de me, qui me misit; » et iterum: « Ille testimonium perhibet de me, » de Paraclito dicens, et duodecim apostolos misit dicens: « Testificamini in conspectu Dei (*Act. I*); » et: « Propterea, inquit, Testamenti Novi mediator est. Quid est mediator? » mediator enim non est dominus rei cujus est mediator, sed et alia quidem res, alter autem est mediator, ut puta mediator nuptiarum fit, non qui nuptias facit, sed adjuvans eum, qui facturus est, sic etiam hic mediator filius factus est patris et noster. Nolebat nobis dimittere pater hæreditatem istam, sed irascebatur nobis, et indignabatur tam abalienatis. Mediator igitur factus est noster et patris, et persuasit illi, et quid igitur? quomodo mediator factus est? sermones detulit, attulit nobis a patre per transvectores, addit etiam mortem. In offensione quippe eramus, mori nos oportebat. (*Alb.*) Misit filium suum factum ex muliere, qui mori potuisset pro debitoribus mortis, qui mortuus est pro nobis, debita morte. Efficit nos dignos testamenti et hæreditatis promissæ. Hoc modo firmum factum est testamentum. In tantum fuit peccatum nostrum, ut salvari non potuisset aliquando, nisi unigenitus Filius Dei pro nobis moreretur. Quod vero

ait, infirmum esse testamentum, vivente testatore, hoc significat quod quandiu vivit testator, potest immutare sententiam, et alios atque alios hæredes adducere in hæreditatem suam. « Unde nec primum « quidem sine sanguine dedicatum est. » (*J. Chrys.*) Unde, dixit, « nec primum testamentum sine sanguine dedicatum est, id est, firmum factum est, roboratum est: quod autem dixit, « unde, » tale est, quale si diceret, propterea oportebat testamenti solemnitatem compleri etiam per mortem Christi.

« Lecto enim omni mandato legis a Moysse universo « populo, accipiens sanguinem vitulorum et hircorum « cum aqua et lana coccinea et hyssopo, ipsum quocumque librum et omnem populum aspersit dicens. « Hic est sanguis testamenti, quod mandavit ad vos « Deus. Etiam tabernaculum et omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit: et omnia pene in sanguine mundantur secundum legem; et sine sanguinis effusione non fit remissio. » (*Alb.*) Quid est, quod liber, et populus, et tabernaculum sanguine aspersus est, nisi pretiosus sanguis Christi Salvatoris nostri ab initio, illo schemate, prænuntiatus est? Quare hyssopo? Hyssopus enim herba humilis est et in petris nascens: humilitas Christi significatur per hanc herbam, et fortitudo quæ interiora nostra purgantur. Nam hoc genere herbæ pulmonum vitia purgari solent. Quare aqua? Ostendit mundationem futuram per aquam baptismi. Quare lana coccinea? Ut retineret sanguinem. Ostendit hoc loco idem esse et aquam et sanguinem: baptisma etiam nostrum passio ejus est. Ideo idem Paulus dicit alio loco (*Rom. vi; Coloss. ii*): « Consepulti enim estis cum illo in baptismo. » Quod vero ait: « Sine sanguinis effusione non fuerit remissio. » Quare hoc dixit? Quia in illis non fuit plena remissio, sed semiplena in minima parte. Nunc autem « hic est, inquit, sanguis Novi Testamenti, qui pro nobis effusus est in remissionem peccatorum. » Quis est liber qui aspersus est sanguine mystico; et quæ sunt vasa unctionis, et quod tabernaculum, nisi populus? Ipsi enim sunt liber, vasa et tabernaculum. Ideo dicit Dominus: « Inhabitabo in illis, et inambulabo. Sed illius fuit tota Veteris Testamenti corporis mundatio. Nunc vero spiritualis est in animo, sanguis Christi. Ideo dicit: « Hic est sanguis Novi Testamenti in remissionem peccatorum. » In illis quidem in superficie aspergebatur, et iterum diluebatur aspersus. Neque enim cruentatus semper deambulabat populus. In anima vero non ita est, sed ipsi essentiae commiscetur sanguis, fontem illam faciens et mundam, et ad illam inenarrabilem pulchritudinem perducens. Propter hoc agni occisio fuit, et sanguis ejus superliminibus liberandorum illitus. Propter hoc etiam omnia sacrificia Veteris Testamenti leguntur, ut hoc unum sacrificium designaret, per quod vera est remissio peccatorum, et mundatio animæ in æternum. « Necessè est ergo exemplaria quidem celestium his mundari: ipsa autem celestia melioribus hostiis, quam istis. » (*Alb.*) Quomodo exemplaria sunt eorum quæ in cœlis sunt? Cœlestia qui-

dem nominavit hanc conversationem nostram, cujus conversationis exemplar fuit et significatio quæcumque gerebatur in Veteri Testamento. Unde et Apostolus, ait: « Conversatio nostra in cœlis est (*Philip. iii*). » In cœlis ergo sunt ista, quæ nostra sunt, et hæc nostra cœlestia, quamvis in terris celebretur. Quæ est ista conversatio nostra? hæc est vera philosophia, quam Christus docuit, quam apostoli secuti sunt, quæ ducit ad cœlestia. Unde et Apostolus: « Primus homo de terra terrenus, secundus de cœlo cœlestis. Qualis terrenus, tales et terreni: et qualis cœlestis, tales et cœlestes. » — (*I Cor. xii*) « Melioribus, inquit, sacrificiis quam hæc sunt. » Quod melius est, bono aliquo melius est, bona ergo fuerunt exempla, quæ in cœlis sunt; sed ipsa cœlestia longe excellunt exempla sanctorum, quibus significatur. Si ergo cœlestes sumus nos, et tantum sacrificium adepti sumus, timeamus permanere in terra. (*J. Chrys.*) Esse autem in terra et non esse quodammodo videmur, dum voluntate in cœlo sumus, licet corpore in terris. Si ergo nos animo appropinquemus Deo, in cœlo sumus. Quid enim mihi est cura cœlum, cum video Dominum cœli, cum ego efficior cœlum? Veniemus, inquit, Ego et Pater, et mansioem apud eum faciemus (*Joan. xiv*). « Cœlum quidem per se serenum est et mundum; non in hieme, non in nocte mutatur. Proinde et nos neque in tribulationibus seculi, neque in adversitatibus diaboli hoc pati timeamus, sed maneamus immaculati et mundi. Habet quidem cœlum solem, habeamus et nos Christum solem justitiæ, semper lucentem in cordibus nostris. (*Greg.*) Ipse namque diabolus in illa nos parentis primi radice supplantans, sub captivitate sua quasi juste tenuit hominem, qui libero arbitrio conditus ei injusta suadente consensit. Ad vitam namque conditus in libertate propriæ voluntatis, sponte sua factus est debitor mortis. Delenda ergo erat talis culpa, sed nisi per sacrificium deleri non poterat; querendum erat sacrificium, sed quale sacrificium poterat pro absolvendis hominibus inveniri? Neque enim justum fuit, ut pro rationali homine brutorum animalium victimæ cæderentur. Unde ait Apostolus: « Necessè est ergo exemplaria cœlestium his mundari: ipsa autem celestia melioribus hostiis, quam istis. » Ergo si bruta animalia pro rationali animali, id est, pro homine dignæ victimæ non fuerunt, requirendus erat homo, qui pro hominibus offerri debuisset. ut pro rationali peccante, rationalis hostia mactaretur. Sed quid, quod homo sine peccato inveniri non poterat? et oblata pro nobis hostia, quando nos a peccato mundare potuisset, si ipsa peccati contagione non caret? Inquinata quippe inquinatos mundare non posset. Ergo, ut rationalis esset hostia, homo fuerat offerendus, ut vero a peccatis mundaret hominem, homo et sine peccato. Sed quis esset homo sine peccato, si ex peccati commixtione descenderet? Proinde venit propter nos in uterum Virginis Filius Dei, ille pro nobis factus est homo, assumpta est ab illo natura, non culpa, fecit pro nobis sacrificium, corpus suum

exhibuit pro peccatoribus victimam sine peccato, quæ et humanitate mori, et iustitia mundare potuisset. Hunc ergo, cum post baptismum vidit antiquus hostis, mox tentationibus impetit, et per diversos aditus ad interiora ejus molitus irrumperet, victus est, atque in ipsa inexpugnabili mentis ejus integritate prostratus. Sed quia ad interiora non valuit, ad ejus se exteriora convertit, ut quia mentis virtute victus est, eum, quem decipere tentatione non valuit, carnis saltem videretur morte superare, atque, ut ante nos dictum est, permissus est in illud, quod ex nobis mortalibus mediator acceperat. Sed ubi potuit aliquid facere, ibi ex omni parte devictus est: et unde accipit exterius potestatem dominicæ carnis occidendæ, inde interior potestas ejus, qua nos tenebat, occisa est. Ipse namque interior victus est, dum quasi vicit exterius; et qui nos jure debitores mortis tenuit, jure in nobis jus mortis amisit, quia per satellites suos ejus carnem perimendam appetiit, in quo nihil ex culpæ debito invenit. Dominus ergo noster pro nobis mortem solvit indebitam, ut nobis mors debita non noceret. « Non enim in manufactis sanctis Jesus intravit exemplaria virorum, sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis. » (Joan.) Alta sapiebant Judæi de templo et tabernaculo, propter quod dicebant: « Templum Domini, templum Domini, templum Domini (Jer. vii). » Neque enim alibi in terra constructum erat tale templum, non opulentia gratia, non alia quacunque re. Deus enim qui imperaverat, voluerat illud cum honestamento multo fieri, quia et illi corporalibus magis attrahebantur et alliciebantur. Lateres quippe habebat aureos in parietibus, et licet unicuique volenti in secundo libro Regnorum et in Ezechiele hoc cognoscere, et quanta auri talenta expensa sunt in illo tempore. Secundum vero ædificium clarius factum est, et in pulchritudine, et in aliis omnibus. Et non ex hoc solum erat venerabile, sed etiam, quod unum erat. Omnes quippe a finibus terræ illuc veniebant, sive ex Babylonia, sive ab Æthiopia: Et hoc manifestans Lucas in Actibus dicebat. « Erant illic habitantes Parthi, et Medi, et Elamitæ, et qui habitabant Mesopotamiam, Judæam et Cappadociam, Pontum et Asiam, Phrygiam et Pamphyliam, Ægyptum et partes Libyæ juxta Cyrenen (Act. ii). » Omnes ergo undique mundi illuc conveniebant, et multum erat nomen illius templi. Quid ergo Paulus facit? Sicut enim illic mortem apposuit Christi, sic etiam hic cælum totum opponit templo. Et non hanc solam differentiam ostendit, sed etiam pontificem proximum facto: « Ut appareat, inquit, vultui Dei. » Proinde non ex cælo tantum, sed etiam ex ingressu rem venerabiliorum facit. Non enim simpliciter, sicut hic per signa quædam, sed ipsum Dominum vidit illic. Intueris quia descensionis gratia ubique humilia dicta sunt? quid jam miraris si interpellat, cum eum constituat veluti sacerdotem? « Neque ut frequenter offerat semetipsum sicut pontifex, neque in manufacta sancta ingressus est, inquit, Christus exemplaria vero-

rum. » Igitur illa sunt vera, hæc autem exemplaria. Etenim templum ita constructum est, sicut cælum cœli. Quid dicis? Nisi intraverit in cælum, non apparebit Deo, qui ubique est, et omnia implet? Intueris, quia carnis sunt hæc omnia? « Ut appareat, inquit, vultui Dei pro nobis. » Quid est « pro nobis? » Cum sacrificio ascendit, inquit, potens propitiare Patrem. Quid enim, dic mihi? ipse est inimicus? Angeli inimici erant, ipse non erat inimicus. Quia enim angeli inimici erant, audi quid dicit: « Pacificavit quæ in terris et quæ in cœlis sunt. » Proinde et ipse introiit in cælum, nunc ut appareat vultui Dei pro nobis: nunc ut appareat, nunc manifestetur, sed pro nobis. « Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno. » (Alb.) Superius dixit exempla verorum exemplaria omnia nominans, hæc etiam vera quæ intrat pontifex; hoc vero unum templum fuit in toto mundo venerabilius, ad quod undique confluebant, sicut in Actibus apostolorum legitur, die sancto Pentecostes, quando Spiritus sanctus datus est apostolis, in omnibus linguis loquentibus, constitisse ex diversis partibus mundi, et cœleste audisse miraculum et vidisse. Sed huic templo totum opposuit cælum Paulus, et non hanc solam differentiam ostendit, sed etiam pontificem magnum, ut assistat vultui Dei. Proinde non ex cælo tantum, sed etiam ex ingressu rem venerabiliorum facit. Non enim simpliciter, sicut hic per signa quædam, sed ipsi Deo assistit, semper vivus ad interpellandum pro nobis. (Joan.) Intuere quantæ differentia: sæpe et semel, in sanguine alieno et in sanguine proprio. Multum itaque interest. Ipse ergo et sacrificium et sacerdos et hostia. « Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem in consummatione sæculorum ad destructionem peccati pro hostiam suam apparuit; et quemadmodum statutum est homini semel mori, post hoc autem iudicium, sic et Christus semel oblatum est ad multorum exhaurienda peccata, secundo apparebit sine peccato expectantibus se ad salutem. » (Joan.) Postquam multa erant peccata, merito tunc apparuit. Quod etiam alibi dicit: « Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia (Rom. v). » Si semel oblatum non sufficeret omnium in se credentium peccata exhaurire, oportuisset eum sæpius pati ab origine mundi quod ne fieret, semel in consummatione mundi passus est ad multorum exhaurienda peccata. « Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium, » deinde dicit, Et semel mortuus, quia una morte redemptio facta est. « Institutum est, inquit, hominibus semel mori. » Hoc ergo est, Semel mortuus est pro omnibus. Quid ergo? non jam morimur morte illa? Morimur quidem, sed non permanebimus in illa, quod etiam neque mori est. Mortis enim tyrannis et mors revera illa est, quando nunquam permittitur mortuus ad vitam reverti: quando vero post mortem vivendum erit, et vitam meliorem, non est mors illa, sed

dormitio. Quoniam ergo omnes retentura erat mors, A propterea mortuus est, ut nos liberaret. « Sic et Christus, inquit, semel oblatus est. A quo oblatus est? Manifestum quod per semetipsum. Hic neque sacerdotem dicit eum solum, sed et victimam et sacrificium per se oblatum. « Semel, inquit, oblatus est ad multorum auferenda peccata. » Quare multorum, et non omnium? Quia non omnes crediderunt. Pro omnibus quidem mortuus est, hoc est, quantum in ipso est: ejus momenti est illa mors, cujus momenti est omnium perditio: non autem omnium peccata abstulit, propter quod noluerunt. Quid autem est, « Abstulit peccata? » Sicut enim in oblatione sursum offerimus peccata, et dicimus, Sive volentes, sive nolentes peccavimus, indulge; hoc est, mentionem eorum faciamus primum, et tunc remissionem petimus: sic autem et hic factum est. Et ubi hoc fecit Christus? Audi eum dicentem: « Et pro illis ego sanctifico memetipsum (Joan. xvii). » Ecce obtulit peccata, sumpsit ea ab hominibus, et obtulit illa sursum Patri, non ut aliquid decernat adversus eos, sed ut ea dimittat: (Alb.) Statutum quippe est omnibus semel mori, et post mortem judicabitur unusquisque secundum merita sua: sic et Christus semel mortuus est pro peccatis alienis; et ideo quia voluntarie et necessarie mortuus est, secundo quippe adventu apparebit sine peccato. (Joan.) Quid est « sine peccato? » Veluti non peccat. Non enim debitor mortis mortuus est, neque propter peccatum. Sed quomodo videbitur? Puniens, inquit, sed non hoc dixit, sed quod festivum et gratum est, « Sine peccato videbitur expectantibus se in salutem. » Ut jam de cætero non opus habeant sacrificio, ut salventur, sed operibus ipsis hoc facient. Omnis quippe hostia pro peccato dicitur peccatum. Non enim erit tunc hostia pro peccato, quia peccatum non erit, sed justitia, sive in remuneratione justorum, vel in retributione peccatorum.

CAPUT X.

Ostenditur veterem legem non posse auferre peccatum: declarando excellentiam sacerdotii Christi, atque ejus sacerdotio esse firmiter obediendum.

« Umbra enim habens lex bonorum futurorum non est ipsam imaginem rerum. » Hoc est non ipsam veritatem. Usquequo enim veluti in pictura imponat quis lineamenta umbrarum, significans quid pingere velit, umbra quædam est non imago. Si enim flores ipsos quis colorum intinxerit et imposuerit super lineamenta, tunc imago efficitur. Tale quiddam erat etiam lex, umbra veritatis. « Per singulos annos eisdem est ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere: alioquin cessassent offerre, ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati cultores, semel mundati: sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Impossibile est enim sanguine taurorum et hircorum auferri peccata. » (Joan.) Una est, inquit, ista hostia, illæ autem multæ. Quid autem opus erat multis, dic mihi, una sufficiente? Proinde quod multæ

et semper offerebantur, ostendit nunquam eos purgari. Sicut enim medicamentum quando fuerit forte et salutis efficax, et valens cunctam valetudinem repellere, semel impositum totum operatur; si ergo semel impositum totum operatum fuerit, ostendit suam virtutem, ut non ulterius apponatur; et hoc est ejus opus, ut jam non apponatur; si vero semper apponitur, manifestum indicium est, nihil illud prævaluisse; medicamenti quippe virtus illa est, ut semel apponatur et non frequenter; sic etiam hic: qua ratione eisdem sacrificiis semper curabantur? Si enim ab omnibus essent liberati peccatis, nequaquam per singulos dies offerrentur sacrificia. Proinde commemoratio peccati fuit, non absolutio, quia quotidie eisdem purgabatur hostiis etiam et ipsi sacerdotes et populus pariter. In Christo et contrario semel oblata est hostia potens ad salutem sempiternam. Quid ergo nos? Nonne per singulos dies Offerimus? offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis ejus: et una est hæc hostia, non multæ. Quomodo una est, et non multæ? Et quia semel oblata est illa, oblata est in sancta sanctorum. Hoc autem sacrificium exemplar est illius. Id ipsum semper offerimus, nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper illum ipsum. Proinde unum est hoc sacrificium: alioquin hæc ratione, quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam: sed unus ubique est Christus, et hic plenus existens, et illic plenus, unum corpus. Sicut enim qui ubique offertur, unum corpus est, et non multa corpora, ita etiam et unum sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit. Ipsam offerimus et nunc, quæ tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus in commemorationem fit ejus, quod factum est: « Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem (Luc. xxii; I Cor. xi). » Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed id ipsum semper offerimus; magis autem recordationem sacrificii operamur.

« Ideo ingrediens mundum dicit: Hostiam et oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi: holocaustomata pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi, Ecce venio. In capite libri scriptum est de me. Ut faciam, Deus, voluntatem tuam. Superius dicens: Quia hostias et oblationes et holocaustomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi quæ secundum legem offeruntur, tunc dixi, Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam. » (Alb.) Ablata sunt signa promittentia, quia exhibita veritas promissa. Ideo ait: « Holocaustomata et sacrificia noluisti, corpus autem aptasti mihi. » Hoc est, peccatum humani generis legalia sacrificia non potuerunt expiare, corpus autem aptasti mihi. Hoc ex persona dicitur ejus, qui corpus suscepit nostræ mortalitatis, ut pro nobis haberet quid offerret. « Tunc dixi, Ecce venio. » Tum tempus fuit, ut ablata essent signa et veritas promissa veniret. « Tunc dixi, ecce venio, ablata hæc, illa oblata, hæc impleta. Ubi sunt sacri-

scia Judæorum? Transierunt et non sunt in Ecclesia Christi, quia venit ille, qui figurabatur illis sacrificiis, de quo in capite, sive in capitulo libri scriptum est. Cujus libri? Utique Psalterii, ubi dicitur: « Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit, sed in lege Domini voluntas ejus » (*Psal. 1*): qui psalmus caput totius libri dicitur a quibusdam, ideo et Apostolus hic dicit: « In capite libri scriptum est de me, Ut faciam, Deus, voluntatem tuam. » Hoc est, quod in Evangelio dicitur: « Non veni, inquit, voluntatem facere meam, sed voluntatem ejus qui me misit (*Joan. vi*). »

« Aufert primum, ut sequens statuatur. » Id est primum testamentum, quod Moysi datum est in monte Sinai; ut sequens statuatur, hoc est, Evangelium quod per Christum oblatum est firmum statuatur. « In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel. » Hæc oblatio semel oblata est, sed semper potens est abluere omnes credentes et omnes optantes in ea mundari. Ideo subjunxit et plenius, exponens idem beatus Paulus virtutem hujus hostiæ: « Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans et easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata. Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet ad dexteram Dei, de cætero expectans, donec ponantur inimici ejus scæbellum pedum ejus. » (*Joan.*) Priores ostendit inutiles esse hostias ad integram mundationem, sed formam magis eas esse, et multo minus habere. Sed quia occurrebat ei hoc, id est, Si formæ erant, quomodo veritate veniente non cessaverunt, neque discesserunt, sed adhuc celebrantur? Hoc ergo his ait, ostendens quia jam non celebrantur, neque velut formæ: non enim eas acceptabiles habet Deus; et hoc soli habent, qui semper Spiritui sancto restiterunt. Quapropter prophetico testimonio redarguit eos, dicens: « Holo cautomata et pro peccato noluisti: » de nullo alio, nisi de Christo hoc dicitur. Et quid mirum, si nunc non est voluntas Dei in sanguine hircorum et taurorum, dum per prophetam Isaiam dicitur: « Quis quæsit hæc de manibus vestris? (*Isa. 1*) Dum hæc noluisti. » Tunc dixi ecce venio. » In qua voluntate salvi facti sumus. » Quomodo salvi facti sumus? Id est, per oblationem corporis Jesu semel. Et omnis quidem sacerdos præsto esse debet quotidie ministrans. Ministrare autem famulorum est, sedere vero dominorum. Unde et dicit, « Sedet ad dexteram Dei. » Quapropter « unam offerens hostiam, » quæ salvare potest, « in perpetuum sedet ad dextram Patris, de cætero expectans, donec ponantur, inimici ejus scæbellum pedum ejus. » Qui sunt inimici ejus? Judæi videlicet et omnes infideles, qui in die judicii damnandi sunt ab eo, et hic nimietatem potentiæ significat. Non dixit subjiciantur, sed « ut ponantur » sub pedibus ejus. Non igitur efficiamur ex numero inimicorum: non enim soli inimici, qui infideles sunt, sed etiam qui vita immunda pleni sunt. « Prudentia

A autem carnis inimica est Deo. Legi enim non subjicitur, nec enim potest. » « Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. Contestatur autem et nos Spiritus sanctus. Postquam enim dicit: Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in cordibus eorum, et in mentibus eorum superscribam eas: et peccatorum et iniquitatum eorum jam non recordabor amplius. Ubi autem horum remissio, jam non oblatio pro peccato. » (*Alb.*) Una quippe oblatio corporis Christi perfectos faciet sanctificatos, quæ remissionem integram facit peccatorum. Hoc autem et ex testimonio probavit prophetia dicens: « Contestatur autem nobis Spiritus sanctus, hoc est, testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in cordibus eorum. » Non ita ut scripta fuit lex in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus perpetualiter scribebat illam. Quæ est ista lex quæ in cordibus singulorum scripta est? Utique charitas, ut ea quæ nolumus nobis fieri, alteri non faciamus: hæc est, quæ cooperit multitudinem peccatorum, sicut in Evangelio dicitur: « Omnia quæ vultis ut faciant vobis homines, hæc eadem et vos facite illis (*Matth. vii*). » Quapropter non est necesse quotidie sacrificiis quotidianis purgare, sicut in veteri lege. « Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam novam, et vitam per velamen, id est, carnem suam, et sacerdotem magnum super domum Dei. » (*Joan.*) Hic ostendens distantiam pontificis, et hostiarum, et tabernaculi, et testamenti, et reppromissionis, et multam differentiam: siquidem illa quidem temporalia, hæc autem æterna: illa quidem infirma, hæc autem perfecta: illa quidem formæ, hæc autem veritas. « Non enim juxta legem mandati, inquit, carnalis, sed juxta virtutem vitæ insolubilis; » et « Tu es sacerdos in perpetuum. » Ecce perpetuitas sacerdotis. Et de testamento illo dixit, quod vetustum est: « Quod autem veterascit et senescit, proximum est interitui. » Hoc autem Testamentum Novum et remissionem peccatorum habens; illud autem nihil hujusmodi: illud quidem manufactum, hoc autem non manufactum; illud quidem sanguinem hircorum habebat, hoc autem Domini; illud quidem stantem sacerdotem, hoc autem sedentem. Quoniam igitur cuncta illa minora sunt, hæc autem majora, propterea inquit, « Habentes igitur, fratres, fiduciam. » Unde? Sicut enim confusionem faciunt peccata, sic fiduciam omnium remissio peccatorum: et quod cohæredes effecti sumus, et quod tanta dilectione fruimur. « In introitu, inquit, sanctorum. » Introitum hic cælum dicit et accessum ad spiritualia. « Quam dedicavit. » Hoc est, quam construxit, quam præparavit et quam initiavit. Dedicatio quippe dicitur initium utendi. Quam præparavit, inquit, et per quam ipse perrexit. « Viam novam et vivam » Hic satisfactionem spei declarat, novam dicens. Consatur enim ostendere

cuncta majora nos habere, si quidem nunc apertæ sunt portæ cœli, quod neque ad Abraham contigit. Viam novam dixit vitæ: sed viam [vivam] illam vocavit, hoc est, præcepta. Ipse autem dedicavit novam: dedicavit autem illam hac ratione, quoniam ipse in ea perrexit. Velamentum autem merito vocavit: cum enim elevatus esset in excelsum, tum apparuerunt cœlestia.

« Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, et aspersi corda a conscientia mala, et abluti corpus aqua munda. » (*Joan.*) In quo accedamus? Sanctitate, fide, spiritali cultura. « In veraci corde sine simulatione, in satisfactione fidei; quia nihil est visibile horum, neque sacerdos jam, neque sacrificium, neque altare. Propterea, inquit, « in plenitudine fidei. » Sic oportet credere, quomodo certi sumus de visibilibus, et adhuc amplius. Hic enim aliquando carnis sensus errant in his quæ videntur: illic autem nequaquam, quia spiritu spiritalia percipimus, et non licet hæsitare de eis. Ideo ait, « Aspersi corda a conscientia mala. » Ostendit quia non fides sola, sed etiam vita cum virtute quaeritur, quia fides sine operibus otiosa est. Illi autem corpora mundabant, nos conscientiam. « Et abluti aqua munda. » Lavacrum baptismatis in hoc loco dicit: baptismum enim corporis mundatio non est, sed animæ, si fides adest baptizato, sive parentum, sive suimetipsius, si ad rationabilem ætatem perveniret. « Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem: fidelis est enim qui reponisit. » (*Joan.*) Nihil enim scruteris, nil rationis expectes, fide opus habent hæc omnia, quia « sine fide impossibile placere Deo (*Hebr. xiii.*) » Sicut Deus fidelis est in promissis suis, ita fideles vult nos esse in promissis nostris, quæ novimus diabolo contradicere, et Christo dicere. « Et consideremus invicem in pro-cavatione charitatis et bonorum operum, non desentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibusdam. » Quid est « intelligamus invicem. » Si quis fuerit virtute præditus, hunc imitemur, et in eum intendamus, ut diligamus et diligamur: ex dilectione quippe bona opera fiunt. Magnum quippe bonum est congregatio: ipsa namque charitatem operatur ferventiorum, et ex ea cuncta bona opera generantur: nihil namque bonum, quod non per charitatem fit. Istam igitur confirmemus in invicem, quia « plenitudo legis charitas est. » Non enim laboribus opus habemus, aut sudoribus: si dilexerimus invicem, spontanea nobis via prosterntur, ducens ad virtutem et ad cœlestia. Sicut enim in itinere contingit, si quis initium comprehendit, recta via ducitur, ubi oportet: sic etiam in charitate; tantum arripe principium, et statim manum tibi præbens, ipsa te ducit et dirigit. « Sicut, inquit, est consuetudinis quibusdam. (*Alb.*) In hoc loco non solum admonuit, sed etiam culpavit et terruit unitatem charitatis scindentes. « Sed consolantes et tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem. » Quem diem designat, nisi diem iudicii, in quo singulorum merita examinantur, vel etiam extremum

A diem vite nostræ? Dicit enim alio loco: « Dominus prope est, nihil solliciti sitis (*Philip. iv.*) » id est, de terrenis; et item: Tunc « proprius est nobis salus nostra, quam cum credidimus (*Rom. xiii.*) » Tempus enim abbreviatum est.

« Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis jam non relinquatur hostia pro peccatis. » (*Alb.*) Sponte namque peccantibus nobis, postquam accepimus veritatis agnitionem, et ultra non relinquatur hostia pro peccatis, sicut in veteri lege donatum fuit hostias offerre sæpius pro peccato. Neque enim Christus ipse iterum immolatus est pro peccatis nostris: hoc enim semel factum est, et secundo non est opus; sed magis opus est, post acceptam gratiam permanere in fide et veritate bonorum operum. (*Joan.*) Arbores quæ bene institutæ sunt, et cæteram habuerunt diligentiam agricolarum adhibitam manibus atque laboribus, si nullam referant laboris vicissitudinem, radicibus evulsæ igni traduntur. Tale quiddam ei in causa contigit baptismatis. Cum enim nos Christus instituerit, et irrigatione spiritali potiti fuerimus, si deinde nullum fructum afferamus, ignis nos exspectabit gehennæ et flamma inexstinguibilis. Paulus igitur hortatur ad charitatem et fructificationem bonorum operum, ex utilibus invitans. Quæ sunt autem hæc utilia? Quoniam introitum habemus ad sancta, quam dedicavit nobis viam novam. Postquam ex utilibus invitavit ad opera bona, vult etiam nunc ex metuendis et tristibus idipsum item facere. Postquam enim dixit: « Non derelinquamus congregationem nostram, quemadmodum quibusdam usus est, sed exhortantes tanto amplius, quanto videtis appropinquantem diem, » intulit dicens: « Sponte namque peccantibus nobis postquam accepimus veritatis agnitionem. » Opus est, inquit, bonis operibus: opus est enim, et valde opus est. « Sponte namque peccantibus nobis, postquam accepimus veritatis agnitionem, ultra non relinquatur hostia pro peccatis. » Mundatus es, liber es a criminibus, factus es filius Dei. Si ad primum vomitum reversus fueris, aliud te exspectat iudicium nisi per penitentiam renovatus fueris. Ideo subsequenter ait: « Terribilis adtem quædam expectatio iudicii, et ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios. » In hoc non penitentiam exclusit, neque propitiationem quæ fit per penitentiam, neque repellit et dejicit per desperationem delinquentem: non enim ita est inimicus salutis nostræ. Sed quid? Secundum namque exclusit lavacrum baptismi. Non enim dixit, Non est ultra penitentia: neque dixit, Ultra non est remissio; sed hostia, inquit, ultra non est, hoc est, crux secunda ultra non est. « Una namque perfecit in perpetuum eos qui sanctificantur, » non sicut hostiæ Judaicæ, cautus nos volens efficere, ne ultra, vel crucem Christi, vel hostias Judaicas expectemus pro peccatis. Et quicumque penitentia medicamentum neglexerit, ignis æmulatio devoret eum. Quapropter unusquisque ad penitentia, dum tempus habet, medicamentum confugiat,

ne igni tradatur æterno. « Irritam quis faciens legem Moysi sine ulla miseratione coram duobus vel tribus testibus moritur. » Terrorem incutit Christianis de pœnis eorum qui sub lege peccaverunt : « Sine miseratione, » inquit, ut nulla sit venia, nulla misericordia sit, quanquam Moysi esset illa lex. Si duo vel tres, sicut ille disposuit, testificantur, super eum, confestim iudices populi iudicant eum ad mortem, si legi contrarius fuit aut inobediens. Et si hoc ita est in veteri lege, ubi lex Moysi irrita sit, « Quanto magis, inquit Apostolus, putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem Testamenti pollutum dixerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit? » Quanto major est Christus quam Moyses, gratia quam lex, tanto majora merebitur supplicia. Et quomodo conculcat quisquam Filium Dei? Quando enim ex eo indigne participatur per sacramenta, nonne grande peccatum committit? nonne illum conculcat? nonne ipsum contemnit? Sicut enim ea quæ conculcamus, nullius momenti pendimus, sic et qui libere peccant absque timore et absque pœnitentia Christum nullius momenti existimant, nec eum iudicem futurum formidant. Factus est per gratiam corpus Christi, et seipsum facit corpus diaboli, et sanguinem Christi pollutum facit in eo, quod mundatus est, et ad vomitum revertitur pristinum, et seipsum per pœnitentiam iterum mundare neglexerit. « Et spiritui gratiæ injuriens. » Qui vero beneficium non suscepit, injuriavit beneficientem. Ille fecit te filium : tu vero vis fieri servus peccati. Venit ad habitandum apud te : tu vero non præparas ei domum dignam habitationis suæ, alium, id est, diabolum tibi habitorem concilians. « Scimus quia dixit : Mihi vindictam, ego reddam ; et iterum : Quia iudicabit Dominus populum suum (Deut. xxxii ; Rom. xiii). » [Alb.] De inimicis hoc dixit, et de negligentibus per pœnitentiam se purgare, sed securi male faciunt. Judicare enim intelligitur plebem suam separando in ipsa plebe sua bonos a malis, fideles ab infidelibus. « Horrendum est enim incidere in manus Dei viventis. » Incidit in manus Dei in die iudicii, id est, in potestatem ejus iudicii, qui reddet unicuique secundum merita sua, qui non vult modo prævenire in confessione et pœnitentia faciem ejus, dum tempus habet ; si non pœniterit de peccatis suis, incidit in horrendum iudicium omnipotentis Dei. « Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinistis passionum. » (Joan.) Optimi medicorum cum alte secuerint, et per incisionem fecerint doloris augmentum, solatium statim afferunt et remedium illi loco ubi dolor inest, et perturbatam refovent animam. Postquam autem recreaverint, alteram jam non adjiciunt sectionem ; quin etiam illa quæ facta est, medicaminibus mitioribus, et valentibus amplitudinem mitigare doloris, confovent. Hoc item Paulus fecit : postquam concussit animos eorum dicendo,

« Horrendum est incidere in manus Dei viventis, » fidem faciens quod omnimodis oportet perire injuriantem gratiam Dei et Spiritui sancto contumeliam facientem, et hoc ex lege Moysi dicit : proinde ne multo timore desperantem, a tristitia et desperatione absorberi faceret, consolatur eos per laudes et hortationes et æmulationem domesticam eis proferens. « Illuminati, » id est, confortati per gratiam divinam, « magnum certamen sustinistis passionum. » Non dicit simpliciter certamen, sed addidit « magnum ; » nec dixit tentationes, sed pugnam, quod quidem est multæ laudis et maximarum prædicationum pro Christi nomine pati. « Et in altero quidem opprobriis et tribulationibus spectaculum facti : in altero autem socii taliter conversantium effecti. Nam et vinctis compassi estis (Joan.). » Modo minutatim per partes prosequitur laudes eorum, dicens eos non solum viriliter sustinere passionem pro Christo, verum etiam et vinctis compassos esse eos annuntiat. « Et tribulationibus opprobriisque spectaculum facti. » Gravis quippe res est opprobrium, et idonea ad fortitudinem animæ subvertendam et ad excæcandam mentem potens. Quoniam valde appetens est gloriæ genus humanum, propterea etiam et opprobriis facile captivatur. Et non simpliciter dixit « opprobriis, » sed etiam augmentum fecit dicens, « spectaculum facti. » Cum enim secrete exprobratur, contristatur quidem, sed multo amplius cum coram omnibus. Dic enim mihi, quantum erat malum descendentes ab infirmitate Judaica, et ad optimam vitam transeuntes, et paternas traditiones contemnentes, ut ab ipsis domesticis paterentur multa mala, et nullam haberent defensionem? Non habeo, inquit, quod dicam, quia hæc quidem passi estis, et forte doluistis, imo magis gaudebatis. Hoc significavit dicens, « Socii taliter patientium facti : » et ipsos apostolos producit in medium. Non solum, inquit, in propriis passionibus non erubistis, quia etiam aliis taliter patientibus socii facti estis. Hoc et consolantis est, et exhortantis. Non dixit, Sustinete tribulationes meas, efficiamini mihi socii ; sed, Verecundamini passiones vestras. « Et vinctis, inquit, compassi estis. » Vides, quia de seipso dicit et de aliis vinctis? Non enim putastis vincula esse illa vincula, sed sicut athletæ fortes, sic stetitis, quia non solum in vestris opus non habuistis hortatione vel consolatione, verum etiam aliis hortatio et consolatio facti estis. « Et rapinam honorum vestrorum cum gaudio suscepistis. » (Alb.) Mirabiliter laudat eos in fide, quia si fidem non haberent meliora recepisse pro hac substantia abrepta, non cum gaudio suscepissent rapinam ejus : proinde subjungit fiduciam fidei. « Cognoscentes vos habere meliorem et manentem substantiam. » Quasi diceret : Vestras futuras videntes divitias, sustinistis cum gaudio, quod necdum apparet, quasi præsens appareret cernebatis. Hoc enim totum apostolicum est opus et dignum illis fortibus animabus, ut flagellis gauderent, sicut in Actibus apostolorum legitur : « Euntes autem

a concilio gavisī sunt, quia digni habebantur pro A
nomine Jesu contumelias pati (Act. v.) »
« Cognoscentes, inquit, vos meliorem habere et
« manentem substantiam. » Prout diceret firmam
et substantialem, quæ perire non possit sicut ista
terrena perit.

LIBER VICESIMUS NONUS.

CAPUT XI.

Apostolus ostendit quid sit subjici Christo: fidem describens, multipliciter commendat.

« Nolite itaque, fratres, amittere confidentiam
« vestram, quia magnam habet remunerationem
« apud Deum. » (Alb.) Quam ne amitterent instan-
tissime eos hortatur; facilius enim integra conser-
vantur, quam amissa recuperentur. Nihil enim vobis
necessarium est, nisi ut stetis firmiter, et perma-
neatis in fortitudine vestra, quæ magnam habet re-
munerationem apud Deum. « Patientia enim vobis
« necessaria est, ut voluntatem Dei facientes repor-
« tetis promissionem. » O quanta magnitudo exhor-
tationis istius, et consolationis, unum quippe opus
habetis, id est ut perseveretis in agone, donec reci-
piatis coronam condignam labori vestro, quia non
qui cæperit coronabitur, sed « qui perseveraverit in
certamine usque in finem, hic salvus erit (Matth.
x.) » « In patientia siquidem possidebitis, dicit Do-
minus, animas vestras. » (Joan.) « Reportetis » dixit,
id est accipiatis promissiones Dei. Consolatur enim
eos, velut si quis athletæ hoc diceret, qui cunctos
superasset ac dejecisset, et nullum reliquum habe-
ret qui sibi concertaret, deinde futurum ut coro-
naretur, et dilationem temporis non ferentem dum
arbiter certaminis adveniret, qui coronam daret: ille
autem impatienter ferens vellet exire et fugere non
tolerans sitim et flammam æstuationis. Hoc igitur et
ipse significat dicens: « Adhuc enim modicum ali-
« quantulumque qui venturus est veniet et non tarda-
« bit. » (Alb.) Non minima consolatio est laboris cito
sperare venturum judicem et remuneratorem, et con-
solatorem remuneratrum certaminis constantiam.
(Joan.) Et ne forte dicerent, quando veniet? ex Scri-
pturis eos consolatur. Etenim inquit, « Prope est sa-
lus nostra. » Ergo consolatur eos tanquam parvum
sit tempus quod remaneat. Hoc non ex seipso dicit,
sed ex Scripturis. Si enim jam diu est, ex quo dicitur:
« Adhuc enim modicum quantulum, qui ven-
turus est veniet et non tardabit (Agg. ii.) » : mani-
festum est, quia nunc multo proximior est. Proinde et
perseverare et expectare non minima merces est.
« Justus autem meus ex fide vivit (Habac. ii.) Quod
« si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos
« autem non sumus filii subtractionis in perditionem,
« sed fidei in acquisitionem animæ. » (Alb.) Hoc
propheticum intulit Apostolus testimonium ad ex-
hortationem fidei: sicut displicebit qui dubitat, ita
qui crediderit vivet in fide sua recta. Quapropter
credamus velociter venisse judicem Christum, et
præparemus nos obviam in bonis actibus, ne simus
abstractionis filii a luce sempiterna, sed acquisitio-
nis in gloriam, cum sanctis in die magno audientes

vocem desiderabilem: « Venite, benedicti Patris
mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab
origine mundi (Matth. xxv.) »

« Est autem fides sperandarum substantia rerum,
« argumentum non apparentium: in hac enim testimo-
« nium consecuti sunt senes. » (Joan.) O quam mirabili
verbo usus est dicens: « Convictio eorum quæ non vi-
dentur. » Convictio quippe est in rebus admodum ma-
nifestis. Fides igitur visio est, inquit, non appare-
tium, et ad eandem satisfactionem ducit, ad quam
etiam quæ videntur. Proinde neque circa ea quæ
videntur credulitas vel incredulitas dici potest; ne-
que iterum fides dici potest, nisi cum circa ea quæ
non videntur, amplius, quam circa ea quæ videntur,
satisfactionem quisquam habuerit. Quoniam ea quæ
sunt in spe, sine substantia esse putantur, fides eis
tribuit substantiam; magis autem non eis tribuit,
sed ipsa est essentia eorum. Ut puta, resurrectio nec-
dum facta est, et necdum est in substantia, sed spes
facit eam subsistere in anima nostra: hoc est, quod di-
xit, substantia. Si itaque convictio est eorum quæ non
videntur, quid est quod ea vultis jam videre, ut exci-
datis a fide, et desinatis justis esse? siquidem « Ju-
stus ex fide vivit. » Vos autem si volueritis ea vi-
dere, jam non eritis fideles. Laborastis, inquit, cer-
tamina plurima sustinulistis: etiam ego hoc dico,
inquit; sed expectate, hoc est, nolite hic querere
quæ speratis. (Greg.) Palpavit Thomas latus Domini
et exclamavit, « Dominus meus et Deus meus! » Di-
xit ei Jesus: « Quia vidisti me et credidisti (Joan.
xx.) » Cum Paulus apostolus dicat: « Est enim fides
sperandarum substantia rerum, argumentum non
apparentium, « Profecto liquet, quia fides illarum
rerum argumentum est quæ apparere non possunt:
quæ etenim apparent, jam fidem non habent, sed
agnitionem. Dum ergo vidit Thomas, dum palpa-
vit, cur ei dicitur, « quia vidisti me credidisti: »
sed aliud vidit, aliud credidit. A mortali quippe ho-
mine divinitas videri non potuit. Hominem igitur
vidit, et Deum confessus est, dicens: « Dominus
meus et Deus meus! » Videndo ergo credidit, quia
considerando verum hominem, hunc Deum quem
videre non poterat exclamavit: « Fide intelligimus
aptata esse sæcula, verbo Dei, ut ex invisibilibus
« visibilia fierent. » (Joan.) Fides forti animo et
virili opus habet, et omnia supergrediente sensibi-
lia, et infirmitatem ratiocinationum hominum trans-
eunte. Non enim poterit aliter quisquam fidelis
fieri, nisi seipsum a consuetudine communi abducat.
Quia ergo animæ Hebræorum debiles erant, et a fide
quidem initium sumpserant, ex passionibus autem
tribulationum pusillanimes efficiebantur, et minus
patienter ferebant et concutiebantur, primo eos et

eis ipsis adhortatus est dicens : « Rememoramini A dies pristinos : » iterum ex Scriptura divina dicente : « Justus ex fide vivit. » Deinde ex ratiocinationibus dicens : « Fides est sperandarum substantia rerum, convictio eorum quæ non videntur. » Nunc autem ex progenitoribus incipit loqui, magnis viris et mirabilibus illis, pene dicens : Si illic ubi ante pedes erant bona, omnes fide salvati sunt, multo amplius nos. Cum enim invenerit anima in eisdem passionibus socium, requiescit et respirat. Hoc et in fide, hoc et in tribulatione solet accidere. « Proinde sit in vobis consolatio, inquit, per mutuam fidem. » Valde enim incredulum est humanum genus, et neque de seipso confidens, et timens pro his quæ se habere judicat : sed multam habet curam gloriæ, quæ ex plurimis defertur. Quid ergo Paulus facit? Ex patribus eos hortatur, et primo ex communi intellectu. Dic enim mihi, inquit, quia fides accusatur veluti res quæ non possit ostendi, et quæ deceptio magis sit. Propterea ostendit, quia maximæ res per fidem, et non per ratiocinationes perfectæ sunt. Et quomodo hoc ostendit, dic mihi? Manifestum est, inquit, quia ex non exstantibus quæ sunt Deus efficit, et ex non apparentibus apparentia, et ex non subsistentibus subsistentia. Et unde hoc? Quia et verbo hæc fecit. Ratiocinatio quidem in hoc nihil nobis suffragatur, sed et contra, veluti ex apparentibus apparentia putet esse facta. Propterea et maxime philosophi nihil dicunt ex nullis exstantibus esse, animalia existentes, et nihil fide percipientes. Reprehenduntur autem etiam ipsi; quando magnum aliquid vel validum dixerint, fide dicunt percipiendum, veluti quod Deus sine initio dicitur et ingenuus. Ratiocinatio quippe huic rei non suffragatur, sed et contra se habet. Attende nunc mihi multam vanitatem ipsorum : Deum sine initio dicunt, et ex nullis exstantibus. Multum autem hoc mirabilius est quam dicere quia ex nullis exstantibus quæ sunt Deus fecit. Nam dicere, Sine principio est Deus, quia ingenuus, quia neque a seipso, neque ab alio genitus est, amplius est hæsitabile, quantum ad ratiocinationem attinet, quam dicere, Ex nullis exstantibus Deus fecit quæ sunt. Hic enim multa sunt credibilia, hoc est, quia fecit aliquis, quia initium habuit quod factum est : illic autem sponte ingenuus neque initium habuit neque tempus, nonne magis hæc fide indigent, dic mihi? Sed non posuit hoc, quod multo erat amplius, sed contra. Unde, inquit, habemus quia Deus hæc fecit? ratiocinatio non suffragatur : aliquis quando hæc fiebant non aderat; unde ergo certum est? Manifestum est quod fidei res sit. « Fide intelligimus, inquit, perfecta esse sæcula verbo Dei. » Quare fide? Quia non apparentibus sunt facta quæ videntur : hoc autem est fidei. « Fide plurimam hostiam Abel, quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo : et per illam defunctus adhuc loquitur. » Postquam dixit quod commune est, deinde et in personis hoc enucleat, **Et** enim **Abel** gloriosus mundo æquandus est : hoc au-

tem et postea significavit. Quia ergo in personis centum vel ducentis hanc causam constituit; deinde videns parvam numeri quantitatem, subjunxit, « Quibus dignus non erat mundus. » Et contemplare quem primum ponit : eum, qui mala passus est, et hoc a fratre. Propria erat istorum hæc passio : Et enim vos, inquit, eadem passi estis a contribulibus vestris. Abel occisus est a fratre nihil injuriato, sed propter Deum invidente : ostendens quia et ipsi invidiam patiebantur. Honorabat ille quidem Deum, et mortuus est pro honore Dei, et necdum resurrectionem adeptus est; sed desiderium quidem ejus manifestum est, et quæ ab illo fieri debebant, facta sunt : quæ vero a Deo donari sperabantur, necdum illi collata sunt. Hostiam in hoc loco dicit honorabiliorem, et clariorem, et necessariam. Et non possumus dicere, inquit, quia non est suscepta : suscepit quidem Deus, et dixit ad Cain : « Si recte offeras, recte autem non dividas. » Ergo Abel et recte obtulit et recte divisit. Sed pro his quam retributionem accepit? Interemptus est manu fraterna, et condemnationem, quam pater propter peccatum meruit, hanc iste primus excepit, rectus existens : et in tantum crudeliter passus est, in quantum etiam a fratre, et primus occisus : et tamen probabiliter ac recte vivens, nullum habens quem imitaretur. Ad quem enim attendens imitatus est, ut sic honoraret Deum? ad patrem vel ad matrem? sed illi magis injuriaverunt Deum pro tantis beneficiis. Num ad fratrem attendit? etiam ipse injuriavit. Proinde ex seipso hoc bonum invenit. Qui ergo tanto honore dignus erat, quid patitur? Interimitur. Qualiter autem etiam aliud testimonium consecutus est, quod esset justus? Dicitur ignis descendisse et absumpsisse hostias ejus. « In Abel, inquit, inspexit et in hostiis ejus (Gen. iv). » In Syrorum autem lingua « et ignivit, » habet. Cum et in verbis, et in operibus ejus testificatus sit de justitia, et cum eum propter se viderit extinctum, necdum ei retribuit, sed adhuc sic dimisit. Proinde illud erat vera fides. Quæ enim miracula ille vidit, ut crederet quia erit a Deo aliqua retributio honorum? Nonne ex fide sola habuit hanc virtutem? Quid est, « et propterea mortuus adhuc loquitur? » Ne in multam eos desperationem adduceret, ostendit eum ex parte perfruitum retributionem. Speculatio quippe ejus multa est, « Et adhuc loquitur, » hoc est, interemit quidem eum, sed non cum eo interemit ejus gloriam atque memoriam : non est ille mortuus : ergo nec vos moriemini. Quanto enim quis acerbiora passus fuerit, tanto magis gloria ejus exrescit. Quomodo adhuc loquitur? Hoc enim indicium est quod vivat, quod in ore omnium versatur, quod omnes eum admirantur et beatificant. Qui enim admonet alios, ut justii sint, loquitur : non enim tantum profuit sermo, quantum passio illius. Sicut enim cælum tantum apparens loquitur, sic et ille dum in memoriam venit. « Fide Enoch translatus est ne videret mortem, et non inveniebatur, quia transtulit illum Deus : ante translationem enim testimonium habebat pla-

« culse Deo : credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator fit. » Fide Enoch translatus est, ut non videret mortem, de qua morte Dominus in Evangelio : « Qui vivit, inquit, et credit in me, non morietur in æternum (Joan. xi). » Quapropter festinare debemus, si perfectionem veram desideramus attingere, ut quemadmodum corpore parentes, patriam, divitias mundi, voluntatesque despeximus, ita etiam corde hæc omnia relinquentes, nulla rursus ad ea quæ dimisimus concupiscentia revertamur. Aliter, fide translatus est Enoch : ut enim transferretur causa fuit, quod placuerat : ut autem placeret Deo, causa erat fides. Qui si nesciret, quia recepturus esset retributionem, quomodo placeret Deo? « Sine fide enim impossibile est placere deo. » Quomodo hoc? « Credebat enim quia si quis crediderit esse Deum, etiam retributionem habebit. Unde ergo placetur Deo? « Credere, inquit, oportet, quia est, » non quid est. Si autem quia est, fide, non ratiocinationibus opus habet, ita nec quid sit ratiocinatione comprehendi poterit. Si quia retributio mercedis est, fide opus habet, et non ratiocinationibus : quomodo ea quæ ad essentiam ejus attinent ratiocinatione poterunt comprehendi? qualis enim est ratiocinatio quæ poterit ad ista pertingere? quidam enim casu et sponte dicunt omnia, quæ sunt, exstitisse. Vides quia nisi crediderimus de omnibus, non tantum retributionem, sed etiam de eo ipso quid sit Deus, labuntur nobis omnia et non stant? Multi autem quærent quo translatus sit Enoch, et quare translatus sit, et quare non fuerit mortuus, neque ipse, neque Elias; et si adhuc vivunt, quomodo vivunt, et in quali habitu. Supervacaneum est ista requirere. Quia vero translatus est iste, et quia assumptus est ille, Scripturæ dixerunt; ubi autem sunt et quomodo, non addiderunt. Nihil enim amplius, quam quæ sunt necessaria, dicunt. Hoc enim factum est, quod de translatione dicitur. Translatus est autem, non mortuus, sed ut non videret mortem. Propterea addidit, « Vivus translatus est, quia placuit Deo. » Et primum permisit fieri mortem, terrere volens per filium patrem. Volens quippe ostendere, quia revera permanet firma sententia, non malos statim, sed etiam eum, qui placuerat, subjecit supplicio, beatum illum Abel dico; et pene post istum confestum transtulit Enoch, et non resuscitavit illum, ne præsumerent, nec confidentes efficerentur, sed transtulit istum vivum; per Abel quidem perterrens, per istum autem excitans ad æmulationem placendi sibi. (Greg.) Non enim virtutibus venit ad fidem; sed fide pertingitur ad virtutes. Cornelius enim centurio, cujus eleemosynæ et ante baptismum, angelo teste, laudatæ sunt (Act. x), non operibus venit ad fidem, sed fide venit ad opera. Nam ei per angelum dicitur : « Orationes tuæ et eleemosynæ ascenderunt in conspectu Dei. » Si enim Deo vero et ante baptismum non crederat, quem orabat? vel quomodo hunc omnipotens Deus exaudierat, si non ab ipso se in bonis perfici petebat? Sciebat igitur crea-

tores omnium Deum, sed quia ejus omnipotens Filius incarnatus esset ignorabat. Neque enim poterat bona agere, nisi ante credidisset : scriptum namque est : « Sine fide impossibile est placere Deo. » Fidem ergo habuit, cujus orationes et eleemosynæ placere poterant; bona autem actione promeruit, ut Deum perfecte cognosceret, et incarnationis ejus mysterium crederet, quatenus ad sacramenta baptismatis perveniret. Per fidem ergo venit ad opera, sed per opera est solidatus in fidem.

« Fide Noe responso accepto de his quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suæ, per quam damnavit mundum : et justitiæ quæ per fidem est, hæres est instituta. » (Joan.) Exemplum enim Enoch fidei tantum fuit, exemplum hoc autem Noe et infidelitatis. Hæc est perfecta consolatio et exhortatio, quando non solum qui crediderunt inveniuntur approbati esse, sed etiam infideles contraria passi. « Quid ergo inquit? « Fide Noe oraculo accepto. » Quid est, oraculo accepto? Hoc est, prædictum est ei. Oraculum autem pro qua causa dicitur? Etenim alibi dixit : « Oraculum illi datum erat a spiritu (Luc. ii). » Et iterum : « Et quid dixit oraculum divinum? » Contemplaris æqualitatem honoris in Spiritu sancto? Sicut enim Deus dat oracula, sic etiam Spiritus sanctus. Quare autem sic dixit? Prophetia enim dicitur oraculum. « De his quæ adhuc non videbantur, » inquit, hoc est, de imbris : « timens construxit arcam. » Ratiocinatio quippe nihil in hac causa suggestit. Nubebant enim et nuptui dabant; aer mundus atque serenus, signa nulla erant; verumtamen timuit ille. « Fide, inquit, oraculo accepto de his, quæ adhuc non videbantur, timens construxit arcam ad salutem domus suæ, per quam damnavit mundum. » Quomodo? Ostendit enim eos dignos hoc supplicio qui neque per illam constructionem corripiebantur. « Et justitiæ, quæ per fidem est factus est hæres. » Ex hoc enim apparuit justus, ex eo quod credidit Deo. Fides autem certum est quia justitiam operatur. Sicut enim nos oraculum accepimus de gehenna, sic et ille. Tametsi irridebatur, tametsi exprobrabatur, sed tamen ad nihil tale attendit. « Fide qui vocatur Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem; et exiit nesciens quo iret. » Quem enim vidit, dic mihi, ut æmularetur? Nam patriam paganam habuit et idololatram, prophetas non audierat, neque sciebat quo pergebat. Quoniam enim istos intuebantur qui crediderant ex Hebræis veluti decem millia bonis politos : ostendit quoniam nullus adhuc aliquid recepit, omnes sunt sine præmio, nullus adhuc vicissitudines accepit. A patria sua ille et a domo excedit, et egressus est nesciens quo iret. « Fide moratus est in terra re-
« promissionis, tanquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac et Jacob cohæredibus repromissionis ejusdem. » Quid mirum si ipse ita, cum etiam semen ejus sic habitaret? Videns ergo redargui reprobationem... dictum enim erat, « Tibi dabo

terram hanc et semini tuo. » Vidit filium ibi ut peregrinum habitantem; nepos item ejus vidit semetipsum in terra aliena peregrinantem, et nihil turbatus est. Et circa Abraham fortassis merito sic factum est, ut pote quod postea ad effectum repromissio esset perducenda. In prole autem ejus satis erat mirum, quanquam etiam ad ipsum dictum esset, quia « tibi dabo et semini tuo, » non Per semen tibi, sed « tibi et semini tuo, » et tamen neque ipse, neque Isaac, neque Jacob potiti sunt hoc promisso. Ille quidem servivit mercenaria servitute, hic autem exagitabatur, iste vero pene exciderat timens: et alias quidem interemit hostes in bello, alias autem, nisi Deus adesset, etiam periisset. Propterea dixit quia « cum cohæredibus repromissionis ejusdem. » Non ipse solus, inquit, sed etiam hæredes. « Expectabant enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et conditor « Deus. » Contemplaris quia hac re acceperunt repromissiones, hoc est, exspectando et confidendo quod acciperent. Si igitur confidere accipere est, possumus sic accipere. Isti enim etsi nihil horum potiti sunt, tamen desiderio intuebantur ea. Quare hoc flebat? Ut nos erubescamus, quia illi quidem repromissionibus in terra factis non attendebant, sed futuram civitatem requirebant. Nobis autem sursum atque deorsum Deus de superna civitate loquitur, nos tamen terrenam quærimus. Dixit eis, « quia dabo vobis præsentia, » quoniam videbat eos: magis autem quia ostenderunt ei semetipsos majoribus esse dignos, non eos permisit accipere hæc, sed illa majora eis tribuit: volens nobis ostendere, quia majoribus digni sunt, nolentes alligari ad ista terrena: sicut quisque puerulo sapienti repromittat puerilia, non ut accipiat, sed ut ostendat ejus philosophiam, dum ille majora postulat. Hoc enim est ostendentis quia cum tanto studio adducebant animos suos a terra, quia neque quæ dabantur accipiebant. Etenim propterea nepotes eorum accipiunt: illi quippe erant terra digni. Quid est « civitatem fundamentum habentem? » isti autem non erant fundamenta? Qui [Quia] ad comparationem illorum non sunt. « Cujus artifex et opifex Deus est. »

« Fide et ipsa Sara sterilis virtutem in conceptione « seminis accepit etiam præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum qui promiserat. « Propter quod et ab uno orti sunt (et hoc emortuo) tanquam sidera cæli in multitudinem, et sicut « arena, quæ est ad oram maris, innumerabilis. » Fide, inquit, et ipsa Sara. In hoc loco verecundiam eis excitans dicit, siquidem super mulierem pusillanimes apparuerunt. Sed fortassis dicat aliquis, Quomodo fide, quæ risit? Risus quidem ex infidelitate, timor autem ex fide. Quod enim dixit, « Non risi, » ex fide factum est. Proinde evacuata infidelitate introducta est fides. « Fide, inquit, et ipsa Sara virtutem ad suscipiendum » ac retinendum semen suscepit. Virtutem accepit quæ jam mortificata erat et sterilis. Duplex enim erat præclusio, una ex tempore, senuerat quippe jam: alia vero ex natura, sterilis et-

A enim erat. « Idcirco etiam ex uno geniti sunt omnes sicut stellæ cæli, et sicut arena, quæ est ad oram maris. » Idcirco ergo, inquit, ex uno geniti sunt omnes, non hoc solum volens significare, quia genuit, sed etiam quia tantorum mater effecta est, quantum neque secundæ. « Sicut stellæ cæli, » inquit. Quomodo ergo sæpius eos numerat, cum dixerit: Quemadmodum non numerantur stellæ cæli, sic neque semen vestrum. Aut igitur hyperbolice dixit, aut certe omnes significavit, qui semper ex illa origine procreantur. « Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus. » Duo quædam hic dignum est quærere, quomodo cum supra dixisset, « Translatus est Enoch et non inveniebatur, ne videret mortem; » hic dicit secundum « fidem mortui sunt hi omnes; » et iterum cum dixisset supra, « non reportantes repromissiones, » dicit Noe recepisse mercedem ad salutem domus suæ, et Enoch translatus esse, et Abel adhuc loqui, et Abraham accepisse terram, et dixit « secundum fidem mortui sunt hi omnes non reportantes repromissionem. » Quid ergo est? Necessarium itaque videtur primum solvere, deinde secundum. « Juxta fidem, inquit, mortui sunt hi omnes. » In hoc loco « omnes » dicit, non quod omnes mortui sunt, sed quia præter illum solum hi omnes mortui sunt, quos scimus mortuos fuisse. Quod autem dixit, « non reportantes repromissiones, » verum est. Non enim hæc repromissio erat Noe. Isaac enim fortassis et Jacob acceperunt repromissionis terram. Noe vero et Abel et Enoch, quas retributiones acceperunt? Aut igitur de tribus istis dixit, aut si etiam de illis, non erat repromissio, ut in admiratione esset Abel, ut transferretur Enoch, ad salvaretur Noe. Et quidem illis propter virtutem provenerunt. Libamina vero quædam erant et primæ degustationes futurorum. Deus enim ex initio sciens humanum genus multa humilitate et descensione opus habens, non solum quæ futura sunt nobis largitur, sed etiam, quæ hujus vitæ sunt, nobis præstat: sicut et discipulis suis dicebat: « Qui dimiserit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, centuplum recipiet et vitam æternam hereditabit (Matth. xix). » Et iterum: « Quærite regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. vi). »

D « Sed a longe eos aspicientes, et salutantes. » In hoc loco quiddam mysticum significat: quoniam omnia accesserunt, quæ illic de futuris dicta sunt, de resurrectione, de regno cælorum, de aliis quæ veniens Christus prædicavit. Repromissiones enim has qui [quidem] dicit. Aut ergo hoc dicit, aut certe, quia non quidem eas acceperunt, sed confidentes pro eis hinc discesserunt. Confidebant enim sola fide. « De longe eas videntes. » Ita confidebant de illis ut etiam salutarerent eas. Ex metaphora navigantium hoc dixit, qui prospiciunt longe desideratas civitates antequam ingrediantur, salutatione præveniunt, et eas sibi familiares efficiunt. « Et confidentes quia peregrini « et hospites sunt super terram. » (Joan.) Prima vir-

tus est et tota virtus peregrinum esse mundi hujus et hospitem, et nihil commune habere cum rebus hujus sæculi, sed removeri ab eis sicut peregrinum, sicut etiam illi beati, de quibus dicit: « Circuibant in melotis, in pellibus caprinis, egentes, tribulati, afflicti, quibus dignus non erat mundus (*Infra*). » Illi enim peregrinos seipsos dicebant. Paulus autem aliquid amplius dicit: non peregrinum seipsum dicit, sed mortuum mundo, et mundum sibi. « Mihi, inquit, mundus crucifixus est et ego mundo (*Gal. vi*). » [Greg.] Quis autem in hoc mundo peregrinatur populus, nisi qui ad sortem electorum currens, habere se patriam novit in cœlestibus; et tanto magis illic sperat invenire se propria, quanto hic cuncta quæ prætereunt esse a se dubitat aliena? Peregrinus itaque populus omnium numerus electorum, qui hanc vitam quoddam sibi exsilium deputantes, ad supernam patriam tota cordis intentione suspirant. De quibus Paulus dicit, « Confitentes quia peregrini et hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. Hanc peregrinationem idem quoque Apostolus tolerabat, cum diceret: « Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino (*II Cor. v*). Per fidem enim ambulamus, non per speciem. » Hujus peregrinationis ærumnas satagebat devitare, cum dicebat: « Desiderium habens dissolvi et esse cum Christo (*Phil. i*). » Et rursus: « Mihi vivere Christus est, et mori lucrum (*Ibid.*) » Hujus peregrinationis pondus grave sentiebat Psalmista cum diceret: « Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est. Habitavi cum habitantibus Cedar: multum incola fuit anima mea (*Psal. cxix*). » Ab hac eripi quantocius anhelabat, cum supernis desideriis flagrans diceret: « Sitivit anima mea ad Deum vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei mei? » (*Psal. xli*.) Sed hoc desiderium nesciunt, qui cor in terrenis voluptatibus defigunt. Dum enim sola quæ sunt visibilia diligunt, profecto invisibilia, vel si credunt esse, non diligunt, quia dum nimis se exterius sequuntur, etiam mente carnales fiunt. (*Joan.*) Peregrini, inquit, et hospites erant sancti. Qualiter et quali modo? Ubi autem confitetur Abraham, quod peregrinus et hospes sit? Fortassis enim etiam ipsum hoc confessum esse reperiemus. Confessus tamen est David: quia « peregrinus sum, inquit, sicut omnes patres mei (*Psal. xxxviii*). » Qui enim in tabernaculis habitabant, qui sepulcra pecuniis comparabant, certum quoniam peregrini erant, ut etiam nec ubi sepelirent suos, haberent. Quid ergo est? num illius terræ quæ in Palestina est, dicebant se peregrinos esse? Nequaquam, sed totius mundi; et merito: nihil quippe conspiciebant in eo eorum quæ volebant, sed omnia peregrina et aliena. Ipsi quidem virtutem colere desiderabant: in hoc autem mundo erat iniquitas multa, et peregrina eis omnia erant: nullum amicum, nullum familiarem habebant præter paucos. Non erat diligentia eorum circa ea quæ hujus mundi sunt: et hoc non verbis solum; sed etiam rebus ipsis et operibus demonstra-

bant. Quomodo? Dixit Deus Abraham: Dimitte patriam, quæ putabatur patria esse, et veni ad alienam terram; et non est retentus amore propriorum, sed sicut peregrinus egressurus de aliena terra, sic sine aliqua compassione illam patriam dereliquit. Dixit ei, Offer mihi filium tuum: et veluti non habens filium, sic eum obtulit. Pecunias communiter cum transeuntibus possidebat, pro nihilo eas existimabat; primatum aliis cedebat, in pericula seipsum dabat, decem millia mala patiebatur: non domos construebat claras, non deliciaebatur, neque circa vestimenta diligens erat, quæ omnia in hac vita esse solent; sed cuncta, quæ ad supernam civitatem pertinent, gerebat: hospitalitatem demonstrabat, fraternam dilectionem, elemosynas, patientiam, contemptum pecuniarum, contemptum præsentis gloriæ et cæterarum omnium, quæ in hoc mundo sunt. Filius etiam ei talis erat: exagitabatur, persecutionem patiebatur, debellabatur, et cedebat, et obsequabatur, ut in peregrinis constitutus. Peregrini quippe quæcumque patiuntur tolerant, ut pote qui in patria non sunt. Et uxore ablata, et hoc toleravit, ut pote in peregrinis. Omnia vero quæ gerebat ad supernam patriam pertinebant, pudicitiam, honestatem demonstrans. Etenim postquam desponsavit, non est conversatus cum illa muliere, sed transeunte vigore juventutis, tunc eam accepit: ostendens, quoniam non libidinibus causa hoc fecit, sed ministrans et deserviens promissioni divinæ. Quid autem Jacob? nonne paucum tantum querebat et vestimentum, quæ pertineat ad peregrinos qui in paupertatem deveniunt multam? nonne persecutionem patiens discessit sicut peregrinus? nonne mercenarius erat? nonne decem millia ubique mala patiebatur sicut peregrinus?

« Qui enim hæc dicunt significant se patriam inquirere. Et si quidem illius meminissent de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi: « nunc autem meliorem appetunt, id est, cœlestem. » (*Joan.*) O quanta differentia! illi quidem parturiebant per singulos dies, liberari volentes de hac vita et ad suam patriam remeare: nos autem econtra facimus: si febris accedat, omnia relinquimus, sicut pueruli parvuli planctuosi mortem timeamus. Et merito hoc patimur: quasi peregrini conversamur in hac vita et non veluti qui festinant ad patriam, sed veluti ad pœnas ituri. Propterea dolemus et timeamus, quoniam istis rebus non uti sumus sicut oportet, sed pervertimus ordinem: propterea lamentamur, quando magis gaudere nos oportebat. Idcirco pertimescimus, veluti homicidæ quidam et duces latronum, cum perducendi sunt ad tribunal, et omnia mala considerantes quæ gesserunt, et propterea timeant et tremunt. Illi vero patres non erant tales, sed festinabant ad requiem. Paulus autem et congemiscibat: « Nos ipsi, inquit, in hoc mundo congemiscimus gravati (*II Cor. v*). » Tales erant et Abraham et illi alii. Peregrini quippe erant in hoc mundo universo et patriam quærebant. Num illam, quam reliquerant? Nequaquam: quid enim illos pro-

hibebat, si vellent iterum reverti et effici cives? Sed illam quærebant quæ in cælis est, et sic festinabant, ut hinc discederent. sic placuerunt Deo. « Ideo enim confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem. » O quanta dignitas, ut dignaretur vocari Deus eorum! Magnum hoc est et revera magnum et multæ beatitudinis indicium, quia terræ quidem et cæli vocatur Deus, sicut vocatur et paganorum Deus, quia ipse condidit et construxit omnia. Sanctorum vero illorum non sic dicitur Deus, sed sicut amicus aliquis germanus. Sicut enim dici potest Deus non gentium solum, sed totius mundi, ita posset dici Deus Abraham. Sed nescitis quanta est ista dignitas, quia neque adipiscimur illam. Sicut enim nunc Dominus Deus Christianorum dicitur, et tamen excedit hoc nomen dignitatem nostram, quanto magis si unius vocatur Deus? Intellige quanta est magnitudo, qui [cum qui] mundi vocatur Deus, non erubescit trium vocari Deus. Sed esto, isti fortasse propter peregrinationem dicebant seipsos peregrinos. Quid autem David? nonne rex erat? nonne propheta? nonne in sua patria degebat? Quare ergo dixit: « Peregrinus et hospes sum? Dic, sancte David, quomodo es peregrinus? » Sicut patres, inquit, mei, » quia et illi peregrini erant. Habemus patriam, inquit, revera patriam. Quomodo ergo tu peregrinus es? In terra, inquit. Proinde etiam illi in terra. Sicut illi, inquit, sic etiam ego. Sicut iste ergo, sic etiam illi. Efficiamur itaque etiam nos peregrini, ne confundatur Deus vocari Deus noster. Confusio quippe illi est, quando malignorum hominum vocatur, et confundit illos etiam ipse: sicut et glorificatur, quando benignorum et optimorum hominum vocatur et colentium virtutem. Si enim nos evitamus vocari domini malorum servorum, et relinquimus eos; et si nos appellans aliquis dicat, quia ille multa mala operatur, num tuus servus est? nonne confestim dicimus quia nequaquam, repellentes opprobrium? habitudo enim est quædam servo ad dominum, et transit ignominia ab illo ad illum.... Sed illi ita erant clari, ita confidentia pleni, ut non solum non confunderetur, cum ab illis vocabatur Deus, sed etiam ipse ad ipsos dicebat: « Ego sum Deus Abraham, etc. (*Moses in Collat.*) In Evangelio quoque evidentiis Dominus ad Sadducæos: « Non legistis, inquit, quod dictum est a Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, non est Deus mortuorum, sed viventium? (*Matth. xxii.*) » Omnes enim illi vivunt, de quibus et Apostolus, « propter quod, inquit, non confundetur Deus vocari Deus eorum, paravit enim illis civitatem. » Nam quia nec otiosi sint post separationem hujus corporis, neque nihil sentiant, etiam Evangelii parabola (*Luc. xvi*), quæ de illo paupere Lazaro et divite purpurato profertur ostendit, quorum unus beatissimam sedem, id est sinus Abrahamæ requiem promeretur, alius intolerabili ardore æterni ignis exurit. Si autem et illud, quod dicitur ad latronem, « Hodie mecum eris in paradiso, » vo-
luerimus intendere, quid aliud manifesto significat,

quam perdurare in animabus, non solum pristinos intellectus, sed etiam vicissitudine eas congrua proprietatum actuumque suorum perfrui qualitate. Hoc enim illi nequaquam Dominus promississet, si ejus animam nosset post separationem carnis vel privandam sensu, vel in nihilum resolvendam. Non enim caro ejus in paradiso, sed anima erat ingressura cum Christo.

« Fide obtulit Abraham Isaac cum tentaretur, et unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones; ad quem dictum est: Quia in Isaac vocabitur tibi semen: arbitrans quia et a mortuis suscitare potens est Deus: unde eum et in parabola accepit. » (*Joan.*) Vere magna erat fides Abraham. Præcepta Dei cum præceptis Dei litigare videbantur, et fides fidei repugnabat, et mandatum Dei erat repromissioni contrarium, cum scriptum sit: « Dixit Deus: Exi de terra tua et de cognatione tua, et dabo tibi terram hanc; » et non ei dedit illam terram hæreditatem, nec gressum pedis. Intueris qualiter quæ præcipiebantur repromissionibus videantur esse contraria? Iterum dixit, « Quoniam in Isaac vocabitur tibi semen, » et credidit: et iterum dicit, « Sacrifica mihi illum, » ex cujus semine mundus totus erat replendus. Contemplaris litem præceptorum et repromissionum? Contraria quippe repromissionibus imperabat; et neque sic obstupuit justus ille, et neque se deceptum dicebat. Contraria repromissionum audiebat ab eodem ipso qui illa promiserat et non turbabatur, sed veluti concinentia gerebat: et revera concinentia erant; contraria quidem humanis ratiocinationibus videbantur, concinentia vero erant fidei. Cum enim dixisset Apostolus « Existimans quod et a mortuis resuscitare potens est Deus, » ut ostenderet ex eadem ipsa fide, ex qua crediderat quoniam non exstantem ei donaret, ex hac etiam credere quod et mortuum posset suscitare, adjecit, Quia eadem ipsa fide etiam occisum resuscitari credidit. Similiter quippe dubium erat humanæ ratiocinationi, ut ex vulva mortua et senili et inepta jam facta ad generandum donaret filium, et interemptum iterum suscitaret. Sed dux et viatrix est fides, præcedens ad futura. « Fide, inquit, obtulit Isaac, cum tentaretur. » Nulla quippe altera causa fuit oblationis illius, nisi hæc. Deinde exsequitur omnem sensum. Ne enim posset quisquam dicere quia habuit alium filium, et ex illo sperabat promissionem impleri, et propterea confidens istum obtulit: « Etiam unigenitum, inquit, offerebat, qui repromissiones acceperat. » Quid dicis unigenitum? quid? Ismael ex quo erat? Unigenitum, inquit, dico, quantum attinet ad rationem repromissionis. Propterea cum dixisset « unigenitum, addidit, « Isaac, » volens ostendere propterea unigenitum esse, « ad quem dictum est, » quia in Isaac vocabitur tibi semen. » Intueris quomodo miratur illud quod a patriarcha factum est? « In Isaac, inquit, vocabitur tibi semen, » et offerebat ad occidendum filium. Deinde ne quis putaret quoniam desperans hoc fecit, et per hoc præceptum fidem

illius repromissionis amiserit, cognoscat quoniam revera et hoc, inquit, fidei fuit; sed etiam illam habuit fidem, licet videretur huic repugnare; sed non repugnabat. Non enim humanis ratiocinationibus virtutem Dei pensabat, sed fide cuncta gerebat. Propterea non veretur dicere, « quia et ex mortuis potens est suscitare Deus. » Unde eum et in parabolis recepit, hoc est, in exemplo. Ariete quippe occiso, iste salvatus est. Proinde per arietem eum accepit, illum pro isto occidens. Hæc autem formæ quædam erant: hic enim Filius Dei est qui occiditur. Et contemplare clementiam Dei quanta est. Quoniam enim magna quædam danda erat hominibus gratia: volens hoc non gratiæ tribuere, sed veluti debitum facere, persuasit primo homini, ut filium suum traderet pro præcepto Dei, ut nihil videatur magnum ipse facere Filium suum tradendo, siquidem cum homo ante ipsum hoc fecerit: ut hoc non gratia faceret, sed debito mutaretur. « Unde eum in parabola, inquit, recepit, » hoc est, velut in similitudine. Velut enim in parabola erat aries Isaac et typos. Quia perfectum est sacrificium, et occisus est Isaac, quantum ad voluntatem illius attinet, propterea illum redonavit patriarchæ. « Fide et de futuris benedixit Isaac, Jacob et Esau. » « Multi, inquit, prophetæ et iusti desideraverunt videre quæ videtis, et non viderunt (Luc. x.) » Nunquid omnia futura sciebant iusti? Si enim propterea non revelabatur Filius quibusdam, propter infirmitatem eorum, quia eum non possent excipere; sed illis, qui virtutis claritate fulgebant merito revelabatur. Et hoc etiam Paulus dicit, quia futura sciebant, hoc est, resurrectionem Christi. Sed fide de futuris dicit, non futurum sæculum significans, sed futura hujus sæculi. Intueris quoniam quod dixit de Abraham, et de Jacob dici potest? quoniam non receperunt benedictiones: sed nepotibus eorum redditæ sunt illæ benedictiones, ipse autem futura adeptus est. Invenimus enim fratrem ejus magis potitum esse sæculo. Ille autem in servitute mercenaria, et periculis, et insidiis, et deceptionibus, et timoribus omne transegit tempus. Interrogatus etiam a Pharaone, « Modici, inquit, facti sunt dies mei: » ille autem in primatu et fiducia fuit multa. Ubi ergo ei provenerunt bona, nisi in futuro? « De futuris, inquit, benedixit Isaac, Jacob et Esau. » Licet major sit Esau, tamen præponit Jacob propter virtutem. Intueris quanta erat fides, et unde promittebantur filiis eorum tanta bona? Utique ex fide, hoc est, credendo Deo. « Fide Jacob moriens singulos filiorum Joseph benedixit, et adoravit fastigium virgæ ejus. » In hoc loco necessarium est ponere benedictiones omnes, ut etiam fides et prophetia ejus manifesta fiat. « Et adoravit, inquit, fastigium virgæ ejus. » Hic non solum, inquit, pronuntiavit, sed etiam ita confidebat de futuris, tanquam si ea opere demonstraret. Quoniam enim surrecturus erat ex Ephraim rex alius, propterea dixit: « Et adoravit fastigium virgæ ejus. » Ecce et cum jam esset senex, adorabant Joseph universi populi:

adorationem significans, quæ illi erat futura. Et hoc jam sumpsit effectum, quando eum adoraverunt fratres ejus. Futurum autem erat iterum postea per decem tribus. Intendis quomodo futura prædixit? Vides quantam habet fidem? quomodo de futuris credebatur? Quædam enim in hac vita patientiæ sunt solius exempla, et qualiter patientia sunt mala, et quia non hic recipiuntur bona, sicut contigit in Abraham, sicut in Abel. Quædam autem fidei sunt exempla, sicut contigit in Noe, quoniam est Deus, quoniam est retributio. Fides quippe multimoda est in hac vita, quoniam est retributio, et quia non eodem modo sustinenda est, et ante munera vel coronas certandum est. Illud autem, quod circa Jacob contigit, solius est fidei: quoniam promisit Abraham, « quia tibi dabo et semini tuo terram hanc. » « Fide Joseph moriens de professione filiorum Israel memoratus est, et de ossibus suis mandavit. » Avidit Joseph etiam in aliena patria constitutus et necdum videns jam processisse repromissionem, et neque sic concidit animus ejus; sed sic credit, ut etiam de exitu eorum loqueretur, et de ossibus suis mandatum daret. Et non tantum solus credit, sed etiam alios introducebat ad fidem, ut semper memores essent, quia nequaquam de ossibus suis delegaret, nisi plena fide speraret reditum eorum. « Fide Moyses natus occisus est mensibus tribus a parentibus, eo quod vidissent elegantem infantem, et non timuerunt regis edictum. » De parentibus Moysi necessarium est dicere. Omnes quippe infantulos masculos interimi Pharaeo jusserat, et nullus effugit hoc periculum. Unde igitur isti speraverunt, ut salvarentur? Ex fide, inquit. Quali fide? Viderunt elegantem infantulum, et ipse vultus ad fidem eos attraxit. Sic jam inde ab initio ex ipsis incunabilis multa erat illi iusto infusa gratia, non natura hoc operante, sed gratia divina, quæ etiam barbaram illam mulierem Ægyptiam excitavit, ut amaret, ut sumeret, ut arriperet, et tamen fides in istis non habuit idoneum argumentum. Quid ergo et quantum erat, ut ex ipso vultu crederent? Sed vos, inquit, ex rebus ipsis credite, et multa habebitis fidei pignora. Ut enim cum gaudio capinam rerum vestrarum suscipiatis, et quæcumque talia passi estis, fide actum est et patientia. Sed quoniam et isti crediderunt, deinde pusillanimitate affliciebantur, ostendit quia et fides illorum per multa tempora tendebatur, sicut contigit in Abraham, quamvis viderentur sibi res ipsæ repugnare: « Non timuerunt, inquit, præceptum regis, » quanquam illud quidem opere exercebatur, hoc autem suspicio est et timor nudus, et hoc quidem parentum erat. Deinde familiare illis et domesticum profert exemplum, magis autem ab illo, majus et amplius. « Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium filii Pharaonis. » Tanquam si diceret ad eos: Nullus vestrum dimisit aulam regalem amplam et claram, neque tales thesauros, neque cum posset filius regis esse, contempsit, sicut Moyses fecit. Et quia non simpliciter dimisit, significavit dicens: Abnegavit. Hoc

est, horruit, aversatus est. Cœlo quippe proposito, A superfluum erat aulam admirari Ægyptiæ regni. Et vide quam mirabiliter illud posuit Paulus. Non dixit : majores divitias existimavit thesauris Ægypti cœlum, et ea quæ in cœlis sunt; sed dixit « improprium Christi. » Pro Christo enim improprium sustinere melius judicavit, quam in deliciis esse. « Magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem. » Vos enim pro vobis ipsis patimini, ille autem pro aliis hoc elegit, et ultro seipsum projecit in tanta pericula, cum ei liceret et pie vivere, et sæcularibus bonis perfrui, « quam temporalem, inquit, habere peccati jucunditatem. » Peccatum duxit nolle affligi cum aliis: hoc peccatum esse putavit. Si igitur ille non alacriter affligi cum cæteris peccatum esse judicavit, magnum ergo bonum est afflictio, ad quam ex fastigio regali seipsum projecit. Hæc enim faciebat, magna quædam prævidens. « Majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improprium Christi: aspiciebat enim in remunerationem. » Quid est improprium Christi? Hoc est, impropria talia sustinere qualia nunc vos, quale Christus etiam sustinuit improprium. Et quomodo pro Christo sustinuit Moyses? « Petra enim erat Christus. » Sic enim et ille improprium sustinebat, sicut improprium sustinemus, quia patimur mala concurrentes ad Deum. Sic etiam ille improprium sustinebat, quando audiebat: « Num. tu interimere me vis, sicut interfecisti heri Ægyptium? » Hoc est improprium Christi, usque in finem et novissimum spiritum pati mala, sicut etiam ipse impropria sustinebat et audiebat: « Si Filius Dei es, » et ab eis audiebat, pro quibus crucifigebatur, id est a contribulibus. Hoc est improprium Christi, quando quisquam a domesticis, quando quisquam ab his, quibus beneficium præstitit, sustinet improprium: etenim ille quoque pro beneficio suo hæc patiebatur. Hic eos excitavit, ostendens quia et Christus eadem passus est et Moyses, duæ personæ claræ et divulgatæ. Proinde Christi magis est istud improprium, quam Moysi, quoniam a propriis ista passus est: improprium sustinebat et patienter cuncta ferebat illis moventibus capita sua. Quia ergo poterant fortasse his auditis desiderare etiam ipsi retributionem, dicit quia et Christus et Moyses talia passi sunt. Proinde deliciæ, inquit, et remissio ad partem pertinent peccati, impropria vero sustinere ad Christum.

« Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis, invisibilem enim tanquam videns sustinuit. » Quid dicis quia non timuit? et tamen Scriptura hoc dicit, quia audiens veritus est, et propterea fuga salutem acquisivit et a fuga reversus est; sed tamen quod reversus est iterum, animi erat Deo se committentis. Non enim dixit, Quia quærunt me et scrutantur, non me igitur eisdem ipsis committam. Proinde etiam quod a fuga reversus est, fidei fuit. Qui ergo? Non permansit, inquit, ne se in apertum præcipitaret periculum: quia hoc jam tentantis esset, insilire in media pericula et dicere: Videamus si me

liberet Deus. Hoc etiam Christo dixit diabolus: « Mitte te deorsum. » Intueris quia hoc diabolicum est, ut supervacue ac superflue se quisquam in periculum jactet, tentare Deum si salvet? Etenim præse jam illis ad regimen eorum non poterat, ita ingrate affectis illis quibus tanta præstiterat. Stultum itaque erat et insensatum permanere illic. Hæc autem omnia facta sunt, quia veluti videns invisibilem sic sustinebat. In actionibus quippe suis verentur homines, quos corporaliter vident: et Deum sibi præsentem non æstimant esse, quem non vident. Quo contra in laude Moysi dicitur, dum Ægypti regem contemneret et Dei mandatis obediret, quia invisibilem tanquam videns sustinuit; perversum quippe terræ principem quasi non videt, quem ab oculis sui cordis abiecit: regem vero invisibilem tanquam videns sustinuit, quia ab ejus timore intuitu mentis oculum non deflexit. Si igitur videmus mente semper Deum, si semper in recordatione ejus convertimus mentem nostram, omnia nobis facile apparebunt, omnia portabilia, omnia leviter sustinemus, omnibus superiores efficimur. Si enim quisquam dilectum videt, magis autem recordatus illius, erigit animam et mente sublimis efficitur, ut omnia facile toleret, delicians ex memoria illius. Qui enim in mente habuerit eum, qui nos diligere vere dignatus est, et recordatus fuerit ejus, non poterit aliquam sentire tristitiam, aut terribile aliquid, aut periculosum timere. « Fide celebravit pascha et sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos. » Plurima Paulus inter ipsa quæ loquitur solet argumentari, et densus est in sententiis. Talis quippe est Spiritus sancti gratia, non in abundantia verborum paucas continet sententias, sed in brevitate verborum magnum habet et plurimum intellectum. Intuere igitur quomodo sub occasione hortationis et de fide disputans, cujus eos typi commemorat, et quanti mysterii, cujus habemus veritatem. « Fide, inquit, celebravit pascha et effusionem sanguinis, ne qui vastabat primitiva, tangeret eos. » Effusio sanguinis agni sacrificabatur in domo, et in sanguine perungebantur postes, et hoc erat tutamen a perditione Ægyptia. Si igitur sanguis agninus in medio Ægyptiorum et in tanta devastatione illæsos servabat Judæos, multo amplius salvabit nos, non postes, sed animas nostras Christi sanguine perungentes. Etenim jam nunc qui devastat in profunda ac nocte circuit, sed induamur arma justitiæ, hoc est illo sacrificio. Effusionem sanguinis perunctionem appellat. Ex Ægypto enim eduxit nos Deus, hoc est, ex tenebris et idololatria. Quamvis quod fiebat nihil esset, sed quod per illud perficiebatur magnum erat. Quod enim fiebat, sanguinis erat effusio: quod autem perficiebatur, salus et conclusio et prohibitio perditionis. Timuit illum sanguinem angelus: sciebat enim, cujus erat typus, dirigit, Dominicam mortem intelligens: propterea non tetigit postes. Dixit Moyses: Ungite, et unxerunt, et confessi sunt. Vos autem ipsius agni habentes sanguinem non confiditis? « Fide transierunt mare Rubrum, tanquam

per aridam terram : quod experti Ægyptii devorati sunt. Iterum populum perfectum comparat plebi unius loci, ne dicant quia non possumus secundum quod justii potuerunt. Fide, inquit, transierunt mare Rubrum, tanquam per aridam terram : quod experti Ægyptii absorpti sunt. In hoc loco ad recordationem eos adducit passionum, quas in Ægypto passi sunt. Quomodo hoc? Quia fide sperabant per mare Rubrum transire, propter hoc orabant : magis autem Moyses erat qui orabat. Contemplaris, quia ubique fides ratiocinationes humanas excedit, et infirmitatem atque humilitatem hominum superat? Intueris quia jam simul ut credebant, etiam supplicia declinabant, nunc quidem in sanguine postium, nunc autem in Rubro mari? Et hoc manifestabat aquam esse, qua illi venientes absorpti sunt : ex hoc apparuit non esse phantasiam, sed sicut in leonibus illis qui ab eis devorati sunt, ostentabant veritatem rerum ; et sicut in camino qui incensi sunt (*Dan. vi, iii*), sic etiam nunc inspicis easdem res, aliis quidem ad salutem et gratiam, aliis autem ad perditionem valuisse. In tantum est fides magnum bonum, quoniam etiam, quando ad desperationem aliquam venerimus, tunc quoque liberamur, ac si usque ad ipsam mortem veniamus, ac si de nobis ab omnibus desperetur. Quæ namque jam spes erat? Hinc Ægyptii, inde mare, ipsi inermes : aut enim in mari erant perituri, si vellet fugere, aut in manus Ægyptiacas incidere. Verumtamen ex majore desperatione eos liberavit : id ipsum mare ipsis est substratum, sicut terra, hos autem demersit sicut mare : illic oblitum naturæ suæ, hic autem etiam armatum adversus eos. Fide muri Jericho corruerunt circuitu dierum septem. Non enim tubarum sonitus murorum saxa dejecit, ac si per decem millia annos quistibus insonet, sed fides omnia valet. Intuearis ubique neque conscientia [consequentia] ulla rerum, neque naturæ lege omnia permutari, sed propter [præter] spem cuncta fieri? Proinde etiam hic propter [præter] spem cuncta fiunt. Quoniam enim sursum atque deorsum dicebat, quia oportet credere et spebus futuris regi, omnem istum sermonem movit, ostendens quia non nunc, sed ex initio omnia miracula per fidem impetrata sunt et perfecta. Fide Raab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. Proinde admodum turpe esset, si meretrice infideliores exstiterent; tamen illa homines audivit nuntiantes, et confestim credidit. Nam et eam fidem effectus consecutus est : omnibus quippe pereuntibus, sola salvata est. Non dixit ad seipsam, Quia cum plurimis meis ero : Non dixit, Num ego istis prudentior esse possum sapientibus viris, qui non credant, et ego credam? Nihil tale dixit, sed credidit dictis eorum, quod possint illa contingere.

Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enumerantem. (*Joan.*) Jam non ponit nomina, sed finem faciens in meretrice, et verecundiam eis excitans qualitate personæ, jam non dilatat historiarum commemorationem, ne videatur sermonem

suum protelare. Tamen non ea explanat, sed percurrit, sapienter valde utrumque faciens, et tempus fugiens, et densitatem sententiarum non auferens : neque enim omnino tacuit, neque dicens molestus est effectus : utrumque autem fecit. Cum enim quisquam fortiter decertat, si in certamine perseveret, defatigat auditorem. Qui enim jam credenti longitudine sermonis molestus esse voluerit, opinionem ambitionis incurrit : oportet enim utilitati prospicere, et coaptari. De Gedeon, Barach, Samson, Jephthe, David et Samuel et prophetis, qui per fidem devicerunt regna. In hoc loco culpant Paulum quidam, quoniam Barach et Samson et Jephthen inter istos constituit. Quid dicis? meretricem ponit, istos non ponat? Nec mihi nunc dicas aliam vitam eorum, sed si non crediderunt, etsi non claruerunt in fide. Et prophetis, inquit, qui per fidem expugnaverunt regna. Operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones. Qui sunt isti quos dicit? Misericordiam enim dicit in hoc loco, quam habuit David. De eo enim hoc eum dicere arbitror : Adepti sunt repromissiones. Quales? Ista de quibus dicebatur, quia semen ejus sedebit super solium ejus. Obcuraverunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, effugaverunt aciem gladii. Contemplare quomodo in ipsa morte erant : Daniel a leonibus, tres pueri in camino deambulantes, Israelitæ, Abraham, Isaac et Jacob in variis tentationibus : et neque sic desperaverunt. Hoc enim est fides, ut cum res nobis in contrarium exeunt, tunc credamus : quia nihil contrarium factum est, sed cuncta consequentia et ordinata venerunt. Effugerunt ora gladiatorum. De tribus pueris eum iterum puto dicere. Convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum, acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Tempus postquam reversi sunt ex Babylonia significat. Ex infirmitate enim hoc esse puto, id est, ex captivitate, quando jam in desperatione erant Judaicæ res, quando jam a mortuis nihil distabant. Quis enim non desperabat de Babylonia eos posse reverti? et non dico reverti solum, sed etiam fortiores effici. Castra verterunt exterorum. Sed vobis nihil tale contigit, inquit. Sed hæc formæ sunt futurorum. Acceperunt mulieres ex resurrectione mortuos suos. Ea quæ circa prophetas provenerunt, dicit, Elisæum et Eliam significans, qui mortuos suscitabant. Alii autem distenti sunt non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem. Alii, inquit, distenti sunt non suscipientes redemptionem, ut meliorem resurrectionem adipiscantur. Nam cur, dic mihi, in præsentem vitam volebant vivere? nonne quia meliorem exspectabant? ut cum alios suscitarent, ipsi tamen mori desiderabant. Clarum est ergo quia ut meliorem resurrectionem adipiscerentur, non enim [autem] talem, qualem resurrectionem acceperant filii illarum mulierum. In hoc loco videtur mihi quia Joannæ significat et Jacobum : distentio quippe dicitur decollatio. Nam possent videre solem, possent non redar-

guere, et elegerunt magis mori, cum ipsi alios suscitant, ut meliorem resurrectionem adipiscerentur. « Alii vero ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres; lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladii mortui sunt. » In istis facit finem, quia maxime isti familiari similitudine jungentur, et maxime illis ista afferebant consolationem. Quando enim quis in eadem causa, vel in eadem passione ac tristitia detinetur, solatium ex similitudine compatiens accipit: alioquin ac si pejorem aliquam passionem dicas, si non ex eadem causa orta sit, nihil prodest. Propterea in hoc sermonem suum concludit, vincula nominans et carceres et verbera et lapidationes, Stephanum significans et Zachariam. Propterea adjunxit, « in occisione gladii mortui sunt. » Quid dicis? alii quidem effugerunt ora gladiatorum, alii vero in occisione gladii defecerunt. Quid est hoc? quid horum laudas, quid admiraris? hoc an illud? Ita, inquit...: hoc quidem vobis proximum est, illud autem laudabile est, quia et circa ipsam mortem prævaluit fides et typus futurorum. « Circumierunt in melotis, in pellibus caprinis. » Semper quidem, maxime autem cum sanctorum recogito virtutes et rectitudines operum, tunc mihi subit desperatio mei: quia neque vel in somnis experimentum accipimus honorum, quæ illi per totum tempus vitæ suæ gerebant viri, qui non pro peccatis luebant supplicia, sed semper ad rectitudinem proficientes et semper tribulabantur. Intelligere quippe mihi videor Eliam, ad quem sermo noster hodie pervenit: ipsum quippe in hoc loco nominat, et in ipso desinunt exempla: quod erat familiare istorum et proprium. Et cum dixisset ea quæ circa apostolos gesta sunt, quia in occisione gladii mortui sunt, lapidati sunt, etc., recurrit ad Eliam qui eadem passus est. Fortassis enim quia necdum de apostolis tantam opinionem habebant, merito ex illo, qui assumptus est, sermonem facit, qui maxime erat in admiratione. Ex hoc ergo afferri orationem [hortationem] et consolationem voluit. « Egentes angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. » (Greg.) De quibus etiam figuraliter Dominus ad Job: « Quis autem est qui dimisit onagram liberum, et vincula ejus resolvit? Posuit habitaculum ejus desertum et tabernacula ejus salsuginem. Irridens multitudinem civitatis et querelam exactoris non exaudiens, consideravit montes pascuæ suæ, et post omne viride quærit. » (Job. xxxix.) In Psalmis quoque: « Dicant nunc qui redempti sunt a Domino, quos redemit de manu inimici; » et post pauca: « Erraverunt in solitudine in siccitate, viam civitatis habitationis non invenerunt. Esurientes et sitientes, et anima eorum in ipsis deficit. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos (Psal. cvi). » Quos etiam Jeremias ita describit: « Beatus qui tulit jugum a juventute sua: sedebit solitarius et tacebit, quia levavit super se (Thren. iii). » Quique illud Psalmistæ affectu et opere concinunt. « Similis factus sum pellicano solitudinis: vigilavi et factus sum sicut

A passer solitarius in tecto (Psal. ci). [Joan.] Duo quippe sunt miracula fidei, quia et impetrat magna et patitur magna, et nihil reputat pati. Et non potestis dicere, inquit, quia peccatores quidam erant et infirmi. Si enim ex alia parte totum mundum compares, illos invenio virtutis pondere meliores, et trutinam attrahentes et honorabiliores valde exstantes: quid igitur possent hic recipere? (RAB.) In hoc loco excitat eorum mentem, ut non adhæreant præsentibus, sed superiora sapiant et eminentiora omnibus quæ sunt in hac vita, siquidem omnis mundus non est dignus in eorum comparatione. Quid igitur vis in hac vita recipere? Injuria quippe est, si in hac vita mercedem recipias. Non itaque sæcularia sapiamus, neque enim in hac vita quæramus reciprocaionem, neque in tantum simus pauperes. Si enim omnis mundus non est dignus eis, cur partem aliquam quæris? Et merito; amici quippe sunt Dei. Mundum in hoc loco aut multitudinem hominum dicit, aut ipsam creaturam, aut utrumque: solet enim Scriptura utraque mundum appellare. Si cuncta creatura, inquit, cum omnibus hominibus constituatur, nunquam in comparatione horum digna esset. Et merito. Sicut enim decem millia pondera palearum vel feni comparatione margaritarum digna non sunt, sic neque illi. Melior inquit, unus faciens voluntatem Dei, quam decem millia iniqui. Decem millia enim non plurimos dixit, sed multitudinem infinitam. Intelligit, quantum est justus. Dixit Jesus Nave: « Stet sol circa Gabaon et luna circum vallem Elon: et factum est (Jos. x). » Veniat igitur omnis mundus, magis autem duo aut tres, aut quatuor et decem et viginti dicant et faciant hoc, sed non poterunt: amicus vero Dei creaturis amici sui imperabat; magis autem amicum suum postulabat et obediunt servi, et ille, qui erat deorsum superioribus imperabat. « In solitudinibus errantes, et montibus et speluncis, et in cavernis terræ. » (Joan.) Neque vestimentum habebant, inquit, sed erat eis nimietas tribulationis, non civitatem, non domum, non receptaculum. Quod etiam Christus dicebat, « quoniam Filius hominis non habet, ubi caput reclinet. » Quid dico, receptaculum non habebant, nec stare permittebantur. Neque enim vel cum ad ipsas solitudines veniebant, otiosi erant. Non enim dixit, in solitudinibus sedebant, sed etiam ibi fugiebant, et inde exagitabantur, non ex mundo tantum, sed etiam ex inhabitabilibus locis... quæ ibi facta sunt. Sic est, inquit, nos culpant propter Christum: Eliam vero in quo poterant culpare? Exagitabant illum et insequabantur, et cum fame pugnare cogebant: quod etiam isti tunc patiebantur. « Decreverunt mittere illis, inquit, fratres, eis qui tribulabantur discipulis. Secundum quod facultatem unusquisque habebat, definivit unusquisque eorum in ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus. » Quod etiam ad istos pertinebat. « Afflicti, » inquit, et male patientes in itineribus et in periculis. « Et hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt

« repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid
 « providente, ut ne sine nobis consummarentur. »
 Sicut profugi et perfugæ, inquit, sicut qui in turpi-
 bus deprehensus, sicut indigni solent videri. Neque in
 solitudinibus inveniebant refugium, sed semper fugie-
 bant, diversiones aliquas quærebant, vivos seipsos
 obruere volebant, semper in timore erant. Quæ est
 ergo merces, vel quæ tanta retributio et vicissitudo?
 « Necdum, inquit, receperunt mercedem, » sed adhuc
 permanent; et ita mortui, et in tanta tribulatione, nec-
 dum receperunt: tantum tempus habent: ex quo vice-
 runt, et necdum receperunt. Vos autem in certamine
 constituti, mœrore afficimini. Intelligite itaque quale
 et quantum est Abraham sedere et apostolum Paulum,
 expectantes quando perficiatur, ut possint tunc
 mercedem recipere. Nisi enim etiam nos illuc veue-
 rimus, tunc prædixit eis Pater non dare mercedem,
 sicut pater bonus, amator filiorum, probabilibus filiis
 et opus perficientibus dicit non se daturum comede-
 re, nisi venerint etiam alii fratres. Tu autem
 anxius es, quia necdum mercedem accipis. Quid ita-
 que faciet Abel, qui ante omnes vicit, et adhuc sine
 corona sedet? Quid Noe? quid cæteri illorum tempo-
 rum? quia ecce [qui et te] expectaverunt, et alios ex-
 spectant, qui post te futuri sunt. Vides quia nos in hoc
 superamus eos: de nobis enim dixit: « Melius aliquid
 providerat Deus. » Ne aliquid a nobis plus habere vi-
 derentur, si primi quam nos coronarentur, unum de-
 finivit tempus omnium coronarum; et qui ante tan-
 tos vicit annos, tecum accipiet coronam. Contem-
 plaris curam et dilectionem divinam? Et non dixit,
 Ne sine nobis coronentur, sed « Ne sine nobis con-
 summentur. » Proinde etenim perfecti tunc pare-
 bunt. Prævenierunt nos in certaminibus, sed non
 præveniunt in corona. Non enim illos læsit, sed nos
 honoravit. Nam et ipsi fratres vos libenter exspe-
 ctant. Si enim unum corpus omnes sumus, major
 ex hoc efficitur corpori jucunditas, cum simul et
 communiter coronatur et non per partes. Etenim
 justi etiam in hoc sunt mirabiles, quia sicut de pro-
 priis bonis, sic gaudent de bonis fratrum. Proinde
 etiam illis hoc juxta votum procedit, ut cum fratri-
 bus coronentur, ut simul glorificentur.

CAPUT XII.

*Inducit Apostolus suos ad mala pœnæ toleranda, ac
 mala culpæ vitanda, ostendens conditiones legis ve-
 teris ac novæ.*

« Ideoque et nos tantam habentes impositam nu-
 « bem testium, deponentes omne pondus et circum-
 « stans nos peccatum, per patientiam curramus ad
 « propositum nobis certamen. » (Joan.) In multis
 Scriptura consolationem assumpsit majorum ex ac-
 cedentibus rebus: sicut solent prophetae ex æstu et
 duritia, ex imbris, etc... « Hoc igitur etiam dicit
 hic, quia memoriam sanctorum illorum, sicut nubes
 inflammans ex radio igneo... sic animam malis op-
 pressam excitat et recreat. Et non dixit, Super nos
 apparentem, sed « impositam nobis: » quod amplius

erat. Proinde in majori nos fiduciam esse facit
 nubes testium et moles. Et merito testes eos appel-
 lavit: non eos qui in Novo Testamento fuerunt
 tantum, sed etiam illos qui in Veteri erant signifi-
 cavit. Etenim quia etiam illi testificati sunt majestati
 divinæ, sicut tres pueri, sicut Elias, sicut omnes
 prophetae. « Deponentes, inquit, omnia. » Omnia,
 quæ dicit? Hoc est, somnum, anxietatem, cogitatio-
 nes infimas, omnia humana: « Et circumstans nos,
 inquit, peccatum. » « Circumstans » dixit, sive quod
 nos facile circumveniat, sive quod ipsum circum-
 veniri facile possit: magis autem hoc arbitror
 dici: facile enim, si velimus, prævaletur peccato.
 « Per patientiam, inquit, curramus propositum no-
 bis certamen. » Inquit, cestibus dimicemus, ne-
 que athletico more pugnemus, neque bella gera-
 mus, sed, quod omnibus est levius, hoc nominavit,
 cursum appellans. Neque dixit, Addamus cursui
 nostro, sed in eodem ipso permaneamus, non dis-
 solvamur. « Curramus, inquit, propositum nobis
 certamen. » Deinde adjungit summam et caput ora-
 tionis, quod etiam primo posuerat, hoc etiam novis-
 sime ponit, hoc est Christum. « Aspicientes in
 « auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui propo-
 « sito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione con-
 « tempta, atque in dextera Dei sedis sedet. » Aspicien-
 tes, inquit, hoc est, ut discamus currere. Sicut enim
 filii parentes, et discipuli in certaminibus magistris
 attendunt, informantes mentem ex arte doctorum,
 per visum regulas quasdam sumentes, sic etiam hic,
 si volumus currere et discere ut bene curramus ad
 Christum, attendamus « auctorem, inquit, fidei
 nostræ et consummatorem Jesum. » Quid est hoc?
 Hoc est, quia ipse nobis fidem infundit: etenim ad
 discipulos suos dicebat: « Non vos me eligistis, sed
 ego eligi vos (Joan. xv). » Et Paulus idem dixit: « Tunc
 cognoscam, sicut et cognitus sum (I Cor. xiii). Ipse
 initium nobis imposuit, ipse etiam finem ponet. « Qui
 gaudio sibi proposito sustinuit crucem, confusione
 contempta. » Hoc est, licebat illi, nihil pati, si vellet:
 « non enim fecit peccatum, neque dolus inventus
 est in ore ipsius (I Petr. ii); sicut et ipse dixit in
 Evangelio: « Venit enim princeps hujus mundi, et
 in me non habet quidquam (Joan. xiv). Adjacebat
 igitur illi, si vellet, non venire ad crucem: « Potesta-
 tem quippe habeo, inquit, ponendi animam meam,
 et potestatem habeo iterum sumendi eam (Joan. x).
 Si igitur qui nullam habuit necessitatem, ut crucif-
 geretur, crucifixus est propter nos: quanto magis nos
 justum est omnia fortiter tolerare? « Qui gaudio sibi
 proposito, inquit, sustinuit crucem, confusione
 contempta. » Quid est confusione contempta? Pro-
 brosam, inquit, sustinuit mortem. Esto igitur morie-
 batur: quid etiam, ut probrosem moreretur? Pro nulla
 alia causa, nisi ut nos doceret nihil existimare glo-
 riam, quæ ab hominibus defertur. Idcirco non sub-
 jectus morti suscepit mortem, docens nos præsumere
 contra mortem, et eam nullius existimare momenti.
 Quare non dixit, tristitia contempta, sed « confusione

contempta, quoniam non cum tristitia mortem sustinuit. Novissime autem quid factum est? « In dextera, inquit, sedis Dei consedit. » Vides præmium, quod etiam Paulus sciens didicit, « propter quod et Deus illum superexaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu Christi omne genu flectatur (*Phil. ii*). » Eum qui secundum carnem est significat. Maxime autem, ac si nullum esset præmium, ipsum solum exemplum idoneum erat ad persuadendum omnia tolerare. Nunc autem etiam præmia proponuntur, non quælibet, sed valde magna et ineffabilia. Proinde etiam nos cum aliquid tale passi fuerimus, ante Apostolos ipsos Christum cogitemus. Quare? Quia tota vita ejus cumulata fuit injuriis. Etenim semper audiebatur, quod insanus esset, et seductor et magus: et nunc quidem dicebant Judæi: « Non, inquit, sed seducit populum; » et iterum: « Seductor ille dixerat adhuc vivens, quia post triduum resurgam (*Matth. xxvii*). Iterum enim de arte magica criminabantur dicentes: « In Belzebub expellit dæmonia (*Luc. xi*); » et quia insanit et dæmonium habet. « Nonne bene dicimus, inquit, quia dæmonium habet et insanit? (*Joan. x*). » Et hæc audiebat ab illis, ipse beneficia præstans, mirabilia faciens, opera Dei demonstrans. Et siquidem nihil faceret, et sic ista audiret, nihil esset mirabile: cum vero docens quæ ad veritatem pertinebant, audiebat quod seductor esset; et dæmones excludens, dæmonium habere dicebatur: res valde delugenda est. Vis etiam accusationes audire, sive quas secreto, sive quas palam imo et ab discipulis sustinebat? quibus et ait: « Nunquid et vos vultis abire (*Joan. vi*)? inquit. Sed etiam: « Dæmonium habes » a fidelibus jam dicebatur. Nonne et ipse semper fugiebat, et nunc quidem in Galilæam, nunc autem in Judæam? Nonne ab incunabilis ipsius plurimæ illi tentationes factæ sunt? nonne adhuc infantulum mater ejus accipiens descendit in Ægyptum? Propter hæc igitur omnia dixit: « Attendentes in auctorem fidei et consummatorem Jesum, « qui pro gaudio sibi proposito sustinuit crucem, « confusione contempta, in dextera sedis Dei consedit. » Nunc igitur intendamus in ea quæ discipuli ejus perpassi sunt, legamus dicta Pauli et audiamus eum dicentem: « In sustinentia multa, in tribulationibus, in angustiis, in plagis, in carceribus (*II Cor. xi*); » et iterum: « Usque ad hanc horam et esurius, et sitinus, et nudi sumus, et colaphizamus, et inquietamur, et lugeamus, operantes manibus nostris: maledicti benedicimus; persecutionem passi, patienter ferimus; blasphemati, obsecramus. » Rogo, quis vel minimam partem horum passus est? Sicut seductores, inquit, sicut inhonorati, sicut nihil habentes; et iterum: « Quinque quadragenas una minus accepi a Judæis, ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, die ac nocte in profundo maris fui, in itineribus sæpe, tribulationibus, angustiis, fame, » etc. Et quia hæc Deo placebant, audi eum dicentem: « Propter hoc tertio Deum rogavi, et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: virtus enim in infirmitate

PATROL. CXII.

A perficitur. » « Propterea, inquit, glorior in infirmitatibus meis (*II Cor. xii*), in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus ut inhabitet in me virtus Christi. » Sed etiam Christum audi dicentem: « In mundo, inquit, tribulationem habebitis (*Joan. xvi*). »

« Recogitate enim eum qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem, ne fatigemini animis vestris deficientes. » (*Joan.*) Si enim proximorum passiones erigunt nos, quantam nobis alacritatem afferunt Domini passiones? quid vos non estis operati? Præmittens omnia per contradictionem totum significavit. Addendum etiam tale, hoc est, plagas, quas accipiebat in capite, irrisiones, injurias, impropria, illusiones.

B Omnia hæc nomine contradictionis intimavit et non illa tantum, sed et alia quæ circa vitam sunt, passiones Christi et passiones apostolorum. Sic enim sciebat hanc viam meliorem esse virtutem, ut etiam ipse qui ea opus non habebat, per eam pergeret: in tantum norat tribulationem conducibilem nobis esse, et magis causam esse quietis. Audi enim ipsum dicentem: « Nisi enim quis tulerit crucem suam et venerit post me, non est me dignus (*Luc. x*). » Si discipulus, inquit, es, magistrum imitare: hoc quippe est discipuli. Si vero ipse quidem per tribulationes perrexit, tu autem ad quietem vis ire, non eandem viam vis pergere, quam ille perrexit, sed aliam. Quomodo ergo sequeris non sequens? quomodo eris discipulus, si non consecaris magistri vestigia?

C Hoc etiam Paulus dixit: « Nos infirmi, vos autem fortes: nos ignobiles, vos autem nobiles (*I Cor. iv*). » Et quomodo, inquit, hoc habet rationem, si contraria æmulamini? et vos quidem estis discipuli, nos autem doctores? Magnum itaque bonum est tribulatio, fratres dilectissimi: duo namque magna perficit, et a peccato mundat, et fortiores reddit. Quid ergo est, dicet aliquis, si subvertat aliquem et perdat? nonne tribulatio hoc facit? Sed si hoc contigit, nostra hoc ignavia fecit. Quomodo, inquit? Si sobrii simus, si Deum deprecemur, ut nos non derelinquat tentari supra quam possumus, si semper ipsum teneamus, si stemus fortiter, et aciem componamus, usquequo ipsum habebimus auxiliatorem: ac si omnibus ventis vehementius irruant tentationes, velut stipula nobis erunt et folium, quod fertur in aere. Audi Paulum dicentem: « In his omnibus vincimus (*Rom viii*); » et iterum: « Existimo enim quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelanda est in nobis (*Ibid.*); » et iterum: « Momentaneum enim et leve tribulationis, excellens pondus æternæ gloriæ in nobis operatur (*II Cor. iv*). » Attende igitur qualia pericula, quanta naufragia, et continuas tribulationes, et alia hujusmodi levia esse dicit: et æmulare hunc adamantem, qui veluti si jam supervacue indueretur corpore, ita gerebat hanc vitam. In paupertate es? sed non es in quanta fuit Paulus, qui etiam in fame examinatus est et siti ac nuditate. Sed neque uno die hæc

passus est, sed perpetuo talia sustinebat. Unde certum est hoc? Adverte ipsum dicentem : « Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus (I Cor. iv). » O rem mirabilem, cum tantam in prædicatione gloriam possideret, tamen tanta patiebatur, et fortassis reliquum annum vitæ agebat, quando ita scribebat : « Scio enim hominem ante annos quatuordecim sive in corpore, sive extra corpus, nescio (I Cor. xii); » et iterum : « Post tres annos, inquit, ascendi Hierosolimam (Gal. i); et iterum audi eum dicentem : « Bonum mihi est mori, quam ut gloriam meam exinaniat quisquam (I Cor. ix). » Non solum autem hoc, sed etiam iterum scribens dicebat : « Sicut purgamenta mundi facti sumus (I Cor. iv). » Quid est, inquam, fame et siti deterius? quid frigores sævius? quid fratrum insidiis periculosius? quos etiam falsos fratres appellat? Nonne morbus mundi vocitabatur atque deceptor? nonne subversor? nonne verberibus concidebatur? Hæc in mente sumamus, fratres dilectissimi, hæc consideremus, hæc in memoria teneamus, et nunquam dissolvemur, ac si injurias patiamur, ac si rapinas, ac si decem millia pessima patiamur. Contingat nos in cælis probabiles apparere, et omnia hic portabilia sunt : contingat nos bene illic agere, et res hujus vitæ nullius momenti sunt. Umbra sunt ista et somnium : qualiacunque sint, illa speremus et spectemus : ista nobis nulla apparebunt, vel naturæ consideratione, vel temporis.

« Nondum usque ad sanguinem restitistis adversus peccatum repugnantes, et oblitis estis consolationis quæ vobis tanquam filiis loquitur dicens : « Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium quem recipit. » Dux sunt orationum species, quæ sibimet contrariæ esse putantur, sed multum sibi mutuo afferunt adjumenti : quas hic utrasque species inculcavit. Una quippe species est, quando plurima dicimus aliquos esse perpressos : anima enim quodammodo requiescit, quando suarum passionum plurimos habuerit testes : quemadmodum orationes supra posuit dicens : « Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum (Supr. x). » Altera vero species est, quando dicimus, quoniam nihil est magni perpressus. Illa quippe species requiescere facit et recreari animam mœroribus subruentem : ista vero negligentem animam et supinam ex arrogantia convertit et retrahit. Ne ergo illis ex illa testificatione superbia generetur, contemplare, quid ait Paulus : « Nondum, inquit, usque ad sanguinem restitistis contra peccatum. » Et non confestim intulit consequentia, sed ostendens eis primum omnes qui usque ad sanguinem restiterunt, tunc infert, quoniam gloriatio Christi passiones sunt : tunc jam facilius cætera percurrit. Hoc etiam scribens Corinthiis fecit dicens : « Tentatio vos non apprehendat, nisi humana (I Cor. x), » hoc est minima. Valde quippe hoc idoneum erat ad animam subrigendam. Dum

enim cogitat, quoniam pervenit ad omnia, persuadet sibi ex antecedentibus nulla magna opera perfecisse. Hoc est veluti si diceret : Necdum mortem sustinuistis, pecuniarum vobis tantum contigit damnum vel gloriæ : exagitati tantum estis et persecutionem passi ; Christus autem pro vobis sanguinem fudit : vos autem pro vobismetipsis necdum tale aliquid passi estis ; ille usque ad mortem pro veritate certavit pugnans pro vobis, vos autem necdum ad pericula pervenistis, quæ minantur interitum. « Et oblitis estis, inquit, consolationis. » Hoc est, manus dedistis, et dissoluti estis. « Nondum, inquit, usque ad sanguinem restitistis adversus peccatum repugnantes. » In hoc loco demonstrat etiam peccatum vehementer adversus eos aspirans et diversis modis armatum. Quod enim dictum est : « Nec restitistis, » ad adstantes dicitur. « Et oblitis estis, inquit, consolationis, per quam vobis veluti filiis fabulatur. Fili mi, inquit, non contristeris ad disciplinam Domini, neque fatigeris dum ab eo argueris. » Postquam ex rebus ipsis hortatus est, tunc ex abundantia eos ex testimoniis adhortatur. « Neque desicias, inquit, cum ab eo argueris. » Certe hæc Dei verba sunt, unde non parvam eis poterit adferre consolationem, dum cognoscant quia Dei opus est talia sustinere. Ipso namque permittente justis pressuras varias patiuntur, sicut et Paulo apostolo dictum est : « Sufficit tibi gratia mea : nam virtus in infirmitate perficitur. » Ille ergo est qui permittit. « Quem enim diligit Dominus arguit, flagellat autem omnem filium quem recipit. » Non potes dicere, quia justus aliquis expers tribulationis existat, etsi sic nobis videatur ; sed ignoramus ejus cætera calamitosa quæ patitur. Proinde necesse est omnem justum per pressuras tribulationesque transire. Sententia quippe Christi est, quia « lata et spatiosa est via quæ ducit ad perditionem : arcta vero et angusta quæ ducit ad vitam (Math. vii). » Si igitur per illam venitur ad vitam, et non potest illic aliter perveniri, certum quod per quem angustam hanc viam omnes illi transierunt, quotquot ad vitam perducti sunt sempiternam. « In disciplina perseverate, » tanquam filiis vobis se offert Deus ; quis enim « filius, quem non corripit pater? » In disciplina, inquit, perseverate, non in suppliciis, neque in tormentis. Intuere quid ait Paulus. Unde reputabant se derelictos esse, ex hoc eos dicit magis credere debere, quoniam sunt derelicti. Velut si diceret, Quia tanta passi estis, putatis quod vos odio habeat vel dereliquerit Deus? Si enim hæc non pateremini, tunc magis hoc vos conicere compebat ; si enim flagellat omnem filium quem recipit, qui non flagellatur, sine dubio non est in numero filiorum. Quid ergo maligni nulla mala patiuntur? Quomodo, inquit, dicit quod omnis filius flagellatur? Sed non dixit, quia omnis qui flagellatur, filius est, sed omnis filius flagellatur. Semper enim et ubique filium verberat et castigat : hoc ergo demonstrari non potest, quoniam qui filius est, non flagellatur. Sunt quidem pluri qui flagellantur maligni, sicut homicidæ, la-

trones, malefici, sepulcrorum deprædatores; sed illi pro sua iniquitate supplicia patiuntur, et non autem sicut filii flagellantur, sed sicut pessimi puniuntur; nos autem sicut filii. Deinde ex communi et publica consuetudine agere cum eis instituit. Intueris quomodo undique argumenta deducit, ex rebus, ex Scriptura, ex verbis diversis, ex ratiocinationibus propriis, ex similitudinibus et exemplis, ex conversatione vitæ communis? « Quod si extra disciplinam estis, cujus et participes facti sunt omnes isti, ergo adulteri et non filii estis. » Quod si extra disciplinam estis, quit, attendis, quoniam, sicut jam dixi, hoc conflat quia non potest filius esse qui, non castigatur. Sicut enim in domibus patrum familias nothos filios negligunt patres, ac si nihil doceantur, ac si non flant gloriosi: pro filiis autem propriis valde verentur, ne eos malum opprimat negligentia. Si igitur, ut non quisque castigetur, nothorum est filiorum, oportet nos gaudere cum castigamur, siquidem hoc filiis propriis adhibetur; proinde propterea nobiscum sicut cum filiis agit Deus.

« Deinde patres quidem carnis nostræ habuimus et eruditores et verebamur eos, non multo magis et obtemperabimus patri spirituum et vivemus? » Iterum ex propriis passionibus agit quæ patiebantur. Sicut enim supra dicit: « Rememoramini pristinos dies; » sic etiam hic, Deus, inquit, sicut cum filiis agit; et non potestis dicere quia non possumus talia tolerare. Si enim patres carnales filii reverentur, quomodo Patrem cœlestem amplius non reveremini? (Seren.) Quid hac divisione clarius potuit definire, ut carnis quidem nostræ patres homines pronuntiaret, animarum vero Deum solum esse patrem constanter exprimeret: quanquam et in ipsa corporis hujus concretionem ministerium tantummodo sit hominibus adscribendum, summa vero conditionis Deo omnium creatori, dicente David: « Manus tuæ fecerunt me et plasmaverunt me (Psal. cxviii). » Et beatus Job: « Nonne sicut lac, inquit, mulsisti me: coagulasti me ut caseum, ossibus et nervis inservisti me? (Job x.) » Et Dominus ad Jeremiam: « Priusquam te in utero formarem, novi te (Jer. i). » Et Ecclesiastes vero utriusque substantiæ naturam atque originem ex animatione ortus atque initii, ex quo videlicet unaquæque processit, et consideratione finis, ad quem unaquæque contendit, satis evidenter ac proprie colligens pariterque de hujus corporis atque animæ separatione disceptans, ita disseruit: « Priusquam convertatur pulvis in terram, sicut fuit, et spiritus revertatur ad Deum, qui dedit eum. » Quid apertius dicere potuit, quam ut materiam carnis, quam pulverem nominavit, quia de hominis semine sumit exordium ejusque videtur ministerio seminari, velut e terra sumptam, iterum reverti pronuntiaret ad terram; spiritum vero, qui non per mixtionem sexus utriusque generator, sed peculiariter a Deo solo tribuitur, ad auctorem suum redire signaret? quod etiam per illam Domini insufflationem, qua Adam primitus animavit, evidenter exprimitur. Ita-

A que his testimoniis manifeste colligimus Patrem spirituum dici neminem posse, nisi Deum solum qui eos ex nihilo, cum voluerit, facit: homines vero carnis nostræ patres tantummodo nominari. « Carnales, inquit, nostros patres habuimus doctores et educatores et verebamur eos. Nonne multo amplius subjici debemus patri spirituum, et vivemus? (Joan.) Quod autem dixit « patri spirituum » aut charismatum dicit, aut orationum, aut incorporearum virtutum: si enim sic moriemur, tunc vivemus. « Et illi quidem in tempore paucorum dierum secundum voluntatem suam erudiebant nos, hic autem ad id, quod utile est, recipiendo sanctificationem ejus. » Non enim discretionem personæ inter eos tantum est differentia, quod illi terreni, ille cœlestis, sed etiam ex ipsa causa, et ex ipsa re: non enim de eadem causa vel ad res ipsas erudiunt: sed illi quidem, ad quod eis videtur: hoc est voluptatem suam desideriumque complentes, nec ubique quod utile est, vel condecet attendunt: hic autem non potest similiter dici, neque propter aliquid suæ voluptatis hoc facit, sed propter nostram commoditatem: illi autem ideo vos erudiebant, inquit, ut ipsis essetis utiles, allquando fortassis etiam sine causa: hic autem nihil tale est. Contemplaris, quia etiam hoc dignam illis attulit consolationem: maxime enim circa illos nos familiarius habemus, quos cognoscimus, quia non propter se imperant vel erudiunt, sed totum illis et plenum propter nos celebratur studium; hoc quippe est sinceræ atque integræ charitatis, quando ananti in nullo sumus accommodi, et tamen ab eo dicitur, non ut aliquid accipiat, sed magis ut tribuat, erudit, instituit, universa facit circa cuncta, festinat, ut non efficiat suorum receptibiles munerum. « Illi enim, inquit, in tempore paucorum dierum secundum voluntatem suam erudiebant nos, hic autem, ad id, quod utile est, ut recipiamus sanctificationem ejus. » Quid est « sanctificationem ejus? » hoc est munditiam ejus, ut dignos efficiat secundum quod potest; festinat itaque, ut accipiatis, et cuncta facit, ut vobis impertiat; vos autem nullum geritis studium, ut valeatis accipere. « Dixi, inquit, Dominus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges (Psal. xv); » illi quidem, inquit, ad tempus paucorum dierum erudiebant nos secundum voluntatem suam, non enim in omnibus voluntas illorum utilis erat: iste autem ad utilia nos instituit. Disciplina ergo participatio sanctitatis, et maxime si negligentiam pellit, cupiditates excludit, sæcularium rerum amores amolitur, animam convertit, facit eam omnia hujus vitæ culpæ, hoc quippe est tribulatio, cum hæc fiunt, nonne sanctum perficitur? nonne spiritalem ad se gratiam pertrahit? « Omnis autem disciplina in presenti quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris. » Qui amara bibunt antidota patienter ferunt quidem primum molestiam, et tunc sensum percipiunt sospitatis: tale quiddam est etiam virtus, tale quoque malitia. In ista primum est voluptas et sequitur ægritudo: in illa vero primum est mœstitia, et tunc jucunditas procreatur: sed nihil

simile est, cum primo aliquis contristatur; et postea gaudio perfruitur, et cum primo gaudetur, postea in mœrorem incidit. Hic enim timor futuræ tristitiæ præsens gaudium devenustat, illic autem spes futuræ jucunditatis detrahit præsentis tristitiæ; ex hoc contingit, ut illic nunquam prorsus gaudeatur: hic autem nunquam tristitia dominetur. (*Theod.*) Nec equo calcatur, nec emendatio suavis est delinquenti, omnes etiam disciplinæ his, qui erudiuntur, amaræ sentiuntur ad præsens, sicut Apostolus dicit: « Omnis autem disciplina in præsentis non videtur esse gaudium, sed mœroris, postea autem fructum pacatissimum his qui per se exercitati sunt reddet justitiæ: et quem diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium, quem recipit: quis enim est filius quem non corripit pater? » Itaque mala nonnunquam poni pro afflictionibus solent, secundum illud: « Et pœnituit Deum super malitiam quam locutus est, ut faceret eis et non fecit (*Jer. xxvi*); » et iterum: « Quia tu, Domine, misericors et miserator, patiens et multum misericors, et pœnitens in malitiis (*Joel. ii*), » id est, super tribulationibus et ærumnis quæ nobis pro peccatorum nostrorum meritis inferre compelleris: quas sciens utile esse nonnullis, ita alius propheta, utique non invidens saluti eorum, sed consulens, imprecatur: « Adde illis mala, Domine, adde mala gloriosis terræ (*Jer. xi*); » et ipse Dominus: « Ecce, inquit, inducam super eos mala, » id est, dolores ac vastitates, quibus in præsentis salubriter castigati, ad me, quem in rebus prosperis contempserunt, reverti tandem ac festinare cogantur. (*Greg.*) Quamvis ergo convenire simul nequeant dolor et beatitudo, recte tamen nunc dicitur, « Beatus homo qui corripitur a Domino (*Job. v*), » quia per quod peccator dolore correptionis premitur, quandoque ad beatitudinem quæ sine interventu est doloris eruditur. (*Joan.*) Ex his igitur argumentis consolationes Paulus assumit, et utitur iterum communi iudicio, cui non valet aliquis reluctari, quia nullus potest communi repugnare decreto, quando in aliquid universi consentiunt. « Contristamini, » inquit: talis namque assolet esse disciplina, tale principium possedit, « omnis namque disciplina, inquit, in præsentis quidem videtur non esse gaudium, sed mœroris: » benedixit « videtur, » quia non est, inquit, res tristitiæ disciplina, sed videtur esse. « Omnis, inquit, disciplina, » et humana et spiritualis: contemplaris eam ex communibus notitiis decernere. « Videtur, inquit, esse mœroris, » non est igitur. Qualis namque mœror est, ut existat occasio gaudiorum, sicuti neque voluptas est, quæ fit causa tristitiæ? Postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiæ. » Non fructum, sed fructuum abundantiam. « Qui per eam, inquit, exercitantur. » Bene dixit, « qui per eam exercitantur, » hoc est, qui tolerant plurimo tempore patienter. Et quomodo? Bene sonantius est nomine exercitationem nominans? Disciplina ergo exercitatio est. Nam atletam perficit fortiozem et insuperabilem reddit in certaminibus et inexpugnabilem declarat.

A In præliis igitur omnis talis est disciplina, et hæc præsens, ut talis sit necesse est. Proinde oportet operari meliora et finem plenum jucunditatis et pacis. Et noli mirari, si cum ipsa amara sit, fructus tamen proferat dulciores. Nam et in arboribus cortex pæne semper amarus et asper est, fructus tamen ipsi suavitate jucundi sunt. Sumpsit autem hoc ex communi notitia. Si igitur talia sperare competit, quid doletis? quid postquam tristitiam tolerastis, circa meliora deficitis, quæ vos convenit sustinere? Si autem sustinistis, non oportet circa retributionem iterum mollescere. Tanquam eos qui cursu certavere, vel cædibus, vel qui bello desudaverunt, alloquitur.

« Propter quod remissas manus et soluta genua erigite, et gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur. » Intueris quomodo eos facit armari, quomodo eos in sublime sustolli? « Recte ambulate, » inquit: in hoc loco tangit cogitationes eorum, hoc est, ut sine ullis hæsitationibus perseverent: si enim ad dilectionem pertinet disciplina, si in finem desinet meliorem, et hoc tam ex rebus, quam ex verbis ostenditur, quare dissolvimini? Hoc namque patiuntur, qui desperatione deficiunt, qui spe futurorum nulla solidantur. « Recte, inquit, ambulate, » nec claudicatio plus accrescat, sed potius ad statum pristinum revocetur; qui enim cum claudicatione currit, in malitia demoratur; attendis, quia in vobis est, ut omnibus modis consequamur medicinam. « Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. »

C (MAUR.) Plurima quidem sunt, quæ formam, descriptionemque Christianitatis ostendunt, sed plus omnibus ac melius mutæ charitatis affectus et pax, quæ hominum corda consociat: propterea etiam Christus dicit: « Pacem meam do vobis (*Joan. xiiii*); » et iterum: « In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilexeritis invicem (*Ibid.*). » Propterea etiam Paulus apostolus: « Pacem, inquit, sectamini cum omnibus et sanctimoniam: » hoc est, honestatem sive pudicitiam « sine qua nemo videbit Deum: » (*Joan.*) sicut et supra dicebat: « Non delinquentes congregationem nostram; » hoc etiam hic tangit: nihil ita et maxime in tentationibus superabiles facit et facile subjiciendos, sicut separari ac se jungi. « Pacem sectamini cum omnibus, » inquit. Num et cum male-

D facientibus? « Si possibile est, inquit, quod ex vobis est, cum omnibus pacem habete (*Rom. xii*). » Quantum attinet, inquit, pacem habete, nihil lædens pietatem, sed in quibus mala pateris, fortiter tolera; majora quippe arma sunt in tentationibus patientia; sic etiam Christus suos discipulos reddidit fortiores, hæc dicens: « Mitto vos, inquit, sicut oves in medio luporum; estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ (*Matth. x*); » quid dicis? in medio luporum sumus et sicut oves nos esse jubes et sicut columbas? Etiam, inquit, nihil enim ita confusionem facit generis mala, sicut fortis tolerantia patientis, et neque in verbo neque in opere reddere vindictam. Et attende ex hoc quanta lucratus sis, malum exstinguis, mercedem

tibi comparas ampliorem. Sanctificationem autem dicit pudicitiam atque temperantiam conjugalem, sive quis expers est conjugii, cum castitate nubat, sive in conjugio constitutus est, non fornicatur, sed utatur propria conjugate temperanter, etenim etiam hoc sanctificatio est. Quomodo hoc sanctificatio est?... sed nuptiæ conservant sanctificationem, quæ ex fide est: prohibent animum meretricibus applicari. « Sine qua, inquit, nemo videbit Deum: » quod etiam ad Corinthios dicit: « Nolite errare, neque fornicatores, neque adulteri, neque idololatræ, neque molles, neque masculorum concubitores, neque avari, neque fures, neque ebriosi, neque detractores regnum Dei possidebunt (I Cor. vi). » Quomodo namque poterit, qui corpus efficitur meretricis, cum Christo unitatem corporis possidere? (Maur.) Evidenter enim sine sanctimonia, quam solet integritatem mentis vel puritatem corporis appellare, pronuntiavit Deum penitus videri non posse. (Cass.) Et ut cuncta præteream quæ in sanctis Scripturis ob laudem virtutis hujus inserta sunt (non enim propositum mihi est laudem texere castitatis, sed qualitatem ipsius, vel quemadmodum acquiri, vel custodiri debeat, quive sit finis ejus Patrum traditionibus explicare), unam tantummodo ponam beati Apostoli sententiam, qua pateat qualiter illam Thessalonicensibus scribens virtutibus præterit universis, tali eam verbi nobilitate commendans, « hæc est, inquit, voluntas Dei sanctificatio vestra (I Thess. iv), » et ne forte dubium nobis relinqueret, vel obscurum, quidnam sanctificationem voluerit appellare, utrum iustitiam an charitatem, an humilitatem, an patientiam, in omnibus enim istis virtutibus creditur acquiri sanctificatio, infert et manifeste designat quid proprie sanctificationem voluerit appellare. « Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstinere vos, inquit, a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in honore et sanctificatione, non in passione desiderii, sicut et gentes, quæ ignorant Deum. » Vide quibus, eam laudibus prosequatur, honorem vasis, id est, corporis nostri et sanctificationem appellans eam. Igitur e contrario qui in passione desiderii est, in ignominia et immunditia consistit, et alienus a sanctificatione versatur. Tertio quoque post pauca infert rursus eam sanctimoniam pronuntians: « Non enim vocavit nos Deus in ignominiam, sed in sanctimoniam. Itaque qui hæc spernit non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritum sanctum suum in nobis; » auctoritatem præcepto suo inviolabilem junxit dicens, « qui hæc spernit, » id est, quæ de sanctimonia præfatus sum, « non hominem spernit, » hæc est, non me, qui hæc præcipio, « sed Deum, » qui in me loquitur, qui etiam Spiritui suo sancto cor nostrum habitaculum deputavit. Cernis simplicibus verbis ac puris, quibus eam præconis quantisque extulerit laudibus, primum virtuti huic sanctificationem proprie tribuendo; deinde per hanc asserens vas nostri corporis ab immunditia liberandum; tertio quod, abjecta ignominia et contumelia, in honore sit et sanctificatione mansurum;

A postremo quæ summa sit perfecti præmii ac beatitudinis remuneratio per hanc habitorem pectoris nostri sanctum fore Spiritum designavit. « Contemplantes ne quid desit gratiæ Dei. » (Joan.) Sic cum eis loquitur, tanquam cum his, qui cum numero comitatu viatorum longa itinera permearent, veluti si diceret, Attendite vobis, ne quis vestrum remaneat. Non hoc tantum requiro, ut vos soli perveniatis, sed etiam ut inspieiatis et cæteros. « Ne quis, inquit, vestrum desit gratiæ Dei: » quid dicit gratiam Dei? bona futura, evangelicam fidem, optimam conversationem: hæc quippe Dei sunt gratiæ. Nec mihi dicas, quia unus est, qui peribit, etenim Christus et propter unum mortuus est: tu vero negligis propter quem Christus dignatus est mori. « Contemplantes, » inquit, hoc est, diligenter scrutantes et visitantes et agnoscentes, sicut fieri solet in infirmis. « Ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediatur, et per illam inquinentur multi. » Hoc in Deuteronomio scriptum est. Sumpsit autem illud ex arbustorum metaphora, « ne qua radix amaritudinis, » quod et aliis scribens dixit: « Modicum fermentum totam massam corrumpit (Gal. v); » non propter illum solum hoc volo, in quo iniquitas poterit inveniri, sed etiam propter læsionem quæ poterit ex illius propagine pullulare, hoc est, ut si aliqua talis fuerit radix, nullum ex ea permittatis germen exurgere, sed recidatur antequam alios polluat et scelestos efficiat. « Ne qua radix, inquit, amaritudinis sursum germinans impediatur, et per eam plurimi polluantur. » C Hic amarum dixit esse peccatum, enimvero peccato nihil est amarum, et hoc norunt qui post admissum peccatum conscientiæ mœrore macerantur, et dira satis amaritudine consumuntur. Amaritudo quippe delicti ipsum intellectum rationemque subvertit. Enimvero amaritudinis illius natura talis existit, ut noxia perseveret. Et bene dixit « radix amaritudinis, » non dixit radix amara, sed amaritudinis. Radix enim amara potest fructus dulces efficere, amaritudinis autem radix vel fons vel propositum nunquam potest aliquid dulce propagare, quia omnia ibi amara, omnia molesta, omnia scelere et abominatione plenissima sunt, nihil suavitatis vel jucunditatis appertant; « et per illam, inquit, inquinentur multi, » hæc est intemperatos lascivosque recidite. D « Ne quis fornicator aut profanus, ut Esau, qui propter unam escam vendidit primitiva sua. » Quid ergo? num fornicator erat Esau? non hic dicit, quia fornicator erat, sed quod dixerat supra, « sectamini sanctimoniam, » hoc etiam hic significat, « ne quis profanus, sicut Esau, » hoc est gastrimargus et intemperans et sæcularis, quia spiritalia repellebat; qui propter unam escam, inquit, vendidit primitiva sua. « Qui honorem, quem a Deo perceperat, per propriam negligentiam et cupiditatem vendidit, qui pro parva libidine magnum honorem et gloriam perdidit sempiternam, hoc proprie ad eos pertinet, qui immundi sunt et profani. Proinde non solus fornicator immundus est, sed etiam gastrimargus, qui ventris ser-

vus existit : nam et iste, qui alterius libidinis servus
 est, cogitur appetere plurima, cogitur aliena diripere,
 turpis et inhonestus exstare, ut pote sub illo mortifero
 gerens durissimam servitute[m]. Hujusmodi quippe homo,
 sæpius etiam blasphemare pro nihilo putat, nullus
 momenti pensat primitiva sua, nulliusque dignitatis,
 hoc est, qui pro delectatione temporalium rerum usque
 ad vendenda primitiva sua pervenit. Proinde non sunt
 Judæorum primitiva, sed nostra. Hæc autem quæ dicuntur
 etiam ad levandam passionem mœroris eorum valde
 proficiunt, qui primus, postremus effectus est, et secundus
 exstitit primus, iste per patientiam, ille vero per negligentiam.
 (Cassian.) « Ne quis fornicator, inquit, aut profanus,
 ut Esau. » Itaque quantum sublime cœlestis quoque est
 præmium castitatis, tanto gravioribus adversariorum
 insidiis læcessetur. Et idcirco propensus nobis est non
 solum continentia corporis, verum etiam contritio cordis
 assiduis orationum gemitibus adhibenda, ut cili-
 baus carnis nostræ quem rex Babylonius incensivis
 suggestionum carnalium succedere non desistit, descen-
 dente in corda nostra rore sancti Spiritus exstinguatur.

« Scitote quoniam et postea cupiens hæreditare benedictionem,
 reprobatus est, non enim invenit poenitentiae locum
 quantumquam cum lacrymis inquisisset eam. » (Joan.) Quid hic dicimus? num poenitentiam
 Paulus excludit? nequaquam. Quomodo ergo dicit,
 quod non invenerit poenitentiae locum? Si enim culpavit
 semetipsum, si gemitibus magnis ingemuit, cur poenitentiae
 locum non meruit invenire? quoniam non erat illa poenitentia,
 sicut et tristitia Cain non ex poenitentia descendebat,
 quod occisio fratris apparuit, sic etiam hic non erant
 illa verba poenitentiae. Nam hic fratris occisione depalatur,
 quandoquidem quantum ad ejus atinuit voluntatem, etiam ipse
 fratri suo Jacob intulit mortem. Nam sic dixit: « Appropinquant,
 inquit, dies passionis patris mei, et interficiam Jacob
 fratrem meum. » Non ergo valuerunt solæ lacrymæ poenitentiam
 illi tribuere. Et non dixit simpliciter, quia per poenitentiam
 quæsitivus, sed « cum lacrymis inquisivit poenitentiae locum
 et non invenit. » Quid ergo hic dicimus? nisi quia non
 poenituit ut convenit. Hoc enim est poenitentia, ut congruenter
 geratur; alioquin si poenitentiam damnat, quomodo iterum
 velut segnes admonet et hortatur? quomodo claudos effectos
 et remissos atque solutos, quod est ruinæ principium, ut
 erigantur invitavit? « Poenitentiae, inquit, locum non invenit. »
 Potest et aliter intelligi quia peccatum poenitentia majus
 admisit. Sunt enim peccata poenitentiam superantia, veluti
 si diceret, ne cadamus insanabili ruina. Dum enim claudieat
 quisque, facile potest rectus vel sanus effici: si vero poenitus
 subvertatur, quid remanebit ulterius? Proinde necdum lapsis
 hæc loquitur, ut eos timore deprimat, veluti si diceret, quia
 qui cecidit, nullam consolationem mereri jam poterit, et hic
 quidem istos, ne caderent, aliter admonerat. In alio loco
 vero, ubi jam eis, qui occiderant, loquitur,

ne in desperationem deciderent contraria dicit: « Filioli mei,
 quos, inquit, iterum parturio, donec formetur Christus in
 vobis (Gal. iv), » quibus alibi dicebat: « Qui in lege
 justificamini a gratia excidistis (Gal. v). » Ecce ipse testatur,
 quia ceciderant. Qui ergo stat et audit quoniam qui ceciderit,
 veniam non valet impetrare, validius stabit et cautius: si vero
 et circa eum qui cecidit, simili volueris uti vehementia,
 ad id redigatur necesse est, ut nunquam possit assurgere.
 Quali enim spe conversionem vel quali fructu suscipiat? non
 solum, inquit, lacrymas fudit, sed etiam exquisivit. Et
 videtur quidem non excludere poenitentiam, sed cautiores
 eos et munitiones reddit, ne serantur pronius ad ruinam.
 Quotiescunque igitur non credunt esse gehennam, hæc in
 mentem revocent, et quotquot existimant impunita remanere
 peccata, hæc considerantes attendant cur Esau veniam non
 potuit adipisci, quia videlicet non poenituit ut debuit.
 Lacrymæ quippe illæ non erant poenitentia, sed animi
 violenti et indignationis exortæ, quod ex ejus operibus
 aperitur.

« Non enim accessistis ad tractabilem et accessibilem
 ignem, et turbinem, et caliginem, et procellam, et tubæ
 sonum, et vocem verborum, quam qui audierunt excusaverunt
 se ne eis fieret verbum: non enim portabant, quod dicebatur,
 Et si bestia teligerit montem, lapidabitur, et ita terribile erat,
 quod videbatur, Moyses dixit: Exterritus sum et tremebundus. »
 Erant quidem omnia templi veteris admiranda. Nam erant
 ibi sancta sanctorum, erant etiam veneranda, et hæc quæ
 in Sina monte facta referuntur, ignis, tenebræ, caligo,
 procella. Visus est, inquit, Deus in monte Sina, et omnia
 hæc cum admiratione memorabantur. Novum vero Testamentum
 non est cum aliquo tali nobis exhibitum, sed tantum
 simplici Christi sermone contributum. Intuere igitur
 qualiter comparationes efficiat, tam istorum, quam illorum,
 et qualiter in postremis ea posuerit. Postquam enim
 eos plurimis probationibus cumulavit, et postquam
 differentiam testamenti utriusque monstravit, et vetus
 reprehendit, tum demum velut faciliore via etiam in hæc
 pergit argumenta. Quid ergo dicit? « non enim accessistis
 ad tractabilem et accessibilem ignem, et turbinem, et caliginem,
 et procellam, et sonum tubæ et vocem verborum, quam qui
 audierunt recusaverunt, ne adjiceretur eis verbum: »
 veluti si diceret: terribilia sunt quidem ista, et ita
 tremenda, ut ea ne auditus ferre posset, et neque illuc
 bestia quælibet auderet accedere. Verumtamen non erant
 talia, qualia hæc, quæ postea gesta sunt. Quid est enim
 mons Sina in comparatione cœli? quid ignis tractabilis
 ad Deum intractabilis? « Deus enim, inquit, ignis
 consumens est. Non loquatur, inquit, nobis Deus, »
 sed loquatur nobis Moyses. Sic enim terribile erat,
 quod ad eos proferebatur, ut etiam Moyses diceret,
 quod exterritus esset et tremebundus effectus. Quid
 miraris, inquit, de plebe? ipse qui caliginem ingressus
 est, in qua erat Deus, ipse ergo

dicit, « Exterritus sum et tremebundus effectus. » — A audisti vocem non per nebulam venientem, sed per carnem Christi. Non es tumultuatus neque perturbatus, sed stetisti et collocutus es mediatori. Significant etiam tenebræ invisibilitatem Dei, « et nebula, inquit, sub pedibus ejus (*Psal. xvii*). » Tunc ergo Moyses timuit, nunc autem metuit nullus, et tunc plebs stetit tota deorsum, nos autem etsi a cælo deorsum sumus, verumtamen propinquamus Filio Dei, et non sicut Moyses, illic enim eremus erat, et circumcirca desertio, hic autem civitas et millium celebritas angelorum. In hoc verbo gaudium significat et jucunditatem, pro caligine, pro tenebris, pro turbine procelloso. « Et Ecclesiam, inquit, primitivorum, quæ in cælis scripta est, et ad judicem Deum omnium. » Illi non accesserunt, sed procul stabant, vos autem accessistis, inquit. Illic autem terret eos dicendo, « et judicem Deum omnium, » non tantum Judæorum neque fidelium, sed totius videlicet mundi. « Et ad Spiritum, inquit, justorum perfectorum. » Animas dicit, quæ apud Deum probabiles exstiterunt. « Et ad mediatorem, inquit, Novi Testamenti Jesum et sanguinis aspersionem melius loquentem, quam Abel. (*Maurusus*). » Quid autem? num sanguis Abel locutus est? Ita est, inquit, nam supra dixit, et per eam hoc est per fidem abhuc usque mortuus loquitur, et iterum Deus dixit: « Vox sanguinis fratris tui clamat ad me (*Gen. iv*). » Sive ergo isto modo intelligendum est, sive illo, quoniam adhuc usque celebratur hoc factum. Verumtamen non ita, sicut iste, hoc est sanguis Christi. Ipse namque mundos reddidit unversos, et vocem emittit significantiorem atque clariorem, quanto etiam majus testimonium ex rebus ipsis accepit! (*Joan.*) Si, inquit, sanguis loquitur, multo magis loquitur, qui vivit occisus. Quid autem loquitur? « Ipse, inquit, Spiritus loquitur pro nobis gemitibus inenarrabilibus (*Rom. viii*). » Quomodo loquitur? ingressus quippe mentem sinceritate purgatam, erigit eam et facit loqui magnalia. (*Greg.*) De Abel sanguine dictum fuerat: « Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, » sed sanguis Jesu melius loquitur, quam Abel, quia sanguis Abel mortem parricidæ fratris petiit, sanguis autem Domini vitam persecutoribus impetravit. Ut ergo nobis sacramentum Dominicæ passionis non sit otiosum, debemus imitari quod sumimus, et prædicare cæteris quod veneramur. Locum enim latendi clamor ejus in nobis invenit, si hoc quod mens credidit lingua tacet. Sed ne in nobis clamor ejus lateat, restat ut unusquisque juxta modulum suum vivificationis suæ mysterium proximo innotescat.

« Videte ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt recusantes eum, qui super terram loquebatur, multo magis nos, qui de cælis loquentem nobis avertimus, cujus vox movit terram tunc, modo autem repromittit dicens, Adhuc semel, et ego movebo non solum terram, sed et cælum. Quod autem, Adhuc semel, dicit, declarat mobilium translationem tanquam facto-

rum ut maneant ea quæ sunt immobilia. » (Joan.) Attendite, inquit, « vobis ne respuat loquentem, » hoc est, non negligatis. « Si enim illi non fugerunt respuentes super terram loquentem. » Quem videtur in hoc loco significat? mihi quidem videtur quod Moysen significat. Quod autem dicit, tale est, si illi, qui recusaverunt legislatorem in terra constitutum, non valuerunt effugere, quomodo valemus recusare eum qui nobis de cælo legis præcepta constituit? Nec putes quod in hoc loco alterum dicat latorem legis, et alterum Evangelii, absit. Non hoc dicit, sed hoc significat, quoniam terribilis apparet, cum de cælo loquitur, idem ipse est quidem tam iste, quam ille, sed terribilior tunc magis, quam illo tempore. Non enim differentiam personæ significat, sed modum quo nobis legem novam dedit, alterum esse dicit. Unde certum est? « Si enim illi, inquit, non effugerunt recusantes eum qui in terra fuerat constitutus, multo magis nos, qui de cælis loquentem nobis avertimus. » Quid ergo dicimus, alius est iste, alius ille? quomodo ergo dixit, « cujus vox movit terram tunc? » Si enim vox ejus movit terram, qui tunc dederat legem, nunc autem promittit dicens: « Adhuc semel, et ego movebo non solum terram, sed etiam cælum, » certum est quod idem ipse sit. « Quod autem dicit adhuc semel, declarat mobilitatem translationem tanquam factorum. » Quid est, quod his verbis significatur? nimirum quoniam aufertur cuncta de medio et in melius universa mutabuntur: hoc enim mihi videtur in hoc loco significari. Quid ergo doles, inquit, cum pateris aliquid in hoc mundo, qui non poterit permanere, qui post paululum transitorius est? Si in novissimis sæculis hic mundus requiem forsitan habuisset, tunc tribulari potius oportebat eum qui festinat ad finem. « Ut permaneant, inquit, ea quæ sunt immobilia. » Quæ namque ista, vel qualia sunt immobilia? futura videlicet. Pro isto igitur fine cuncta faciamus, ut illam vitam adipisci possimus, ut illis bonis ineffabilibus perfruamur. « Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam per quam serviamus placentes Deo cum metu et reverentia: etenim Deus noster ignis consumens est. » Quod alibi dixit: « Quæ videntur temporalia, quæ vero non videntur æterna (II Cor, IV), » et inde sumpsit exhortationis et consolationis argumentum pro malis quæ in præsentī tempore toleramus, sic etiam hic facit ac dicit: firmi debemus existere ut habeamus gratiam, hoc est, gratias agamus Deo. Non solum non debemus inæquanimiter ferre præsentia mala, sed etiam gratias illi pro futuris bonis offerre. « Per quam, inquit, serviamus bene placentes Deo. » Hoc est, sic quippe placentes Deo servimus, cum ei per omnia gratiæ deferuntur. « Omnia, inquit, facite sine murmuratione et sine hæsitatione. » Quod enim quis operatus fuerit murmurans recidetur, et perit merces ejus. Sicut etiam Israelitæ quale judicium perceperunt propter murmurationem? Propterea, inquit, non murmuretis, non enim placet Deo, quando cum

murmuratione servitur, et non ei pro omnibus gratiæ deferuntur, et pro tentationibus, et pro spiritualibus, nihil ergo supinum loquamur, nihil impudens, sed submittamus nos, ut venerabiles ac reverentes esse possimus, hoc est cum reverentia et metu Domini.

CAPUT XIII.

Hortatur ad operandum bonum erga proximos, seipsos atque prælatos, ac pro se orationem petit, et suæ orationis beneficium offert cum salutatione.

« Caritas fraternitatis maneat et hospitalitatem nolite oblivisci per hanc enim latuerunt quidam, angelis hospitio receptis. » (Joan.) Intuere quomodo eos præcepit præcepta præsentia custodire, non enim eis alia superimponit, non dixit, Efficiamini amatores fratrum, sed, Permaneat caritas fraternitatis; et iterum, non dixit, Hospitalitatem efficiamini; tanquam si non essent, sed « hospitalitatem nolite oblivisci. » Ex tribulationibus enim poterat hoc fortasse contingere. « Per hanc enim, inquit, quidam placuerunt (sive, secundum aliam editionem, latuerunt) angelos hospitio recipientes. » Attendis quantum honor, quantum lucrum? Quid est latuerunt? hoc est nescientes in hospitio receperunt: propterea et multa merces es Abrahami, quia nesciens eos angelos esse, in hospitio recepit. Nam si sciret, nihil mirum esset. Quidam dicunt, quoniam in hoc loco etiam Lot significatur. « Mementote victorum tanquam simul vincti, et laborantium tanquam et ipsi in corpore morantes. Honorabile conjugium in omnibus, et thorum immaculatus. Fornicatores et adulteros judicabit Deus. » Contemplare quantum illi de pudicitia sermo profunditur. « Pacem, inquit, cum omnibus sectamini et sanctificationem, ne quis fornicator vel pollutus; » et iterum, « fornicarios autem et adulteros judicat Deus. » Sed videamus nunc qualiter honorabiles esse nuptias in omnibus dicat, et thorum immaculatum. Quoniam videlicet in sanctitate pudicitiae facit conservari fidelem. Hic etiam Judæos pulsat, qui pollutum putabant conjugalem concubitum, et dicebant ex lecto conjugis surgentem mundum non posse constare. Non est igitur pollutum, quod ex natura conceditur, o ingrattissimi et insensatissimi Judæi, sed quod ex prava voluntate descendit, nam si honorabiles quidem sunt nuptiæ, mundæ etiam sunt. Cur itaque ex his pollutionem fieri existimas? et primo ponens, « honorabile concubium in omnibus et thorum immaculatum, » ostendit quia juste intulit quæ sequuntur. Si enim concubium est concessum, juste fornicator supplicii afficitur, juste puniuntur adulteri. Hic adversus hæreticos dimicat. Et vide quam bene hic non dixit iterum, Nullus sit avarus, sed simul [F. semel] dicens, tunc intulit, veluti commune consilium, non velut ad ipso solos sermones dirigens. « Sint mores sine avaritia contenti præsentibus. » Sint, inquit, mores sine avaritia. Non dixit, Nolite possidere, sed « sint mores sine avaritia: » ostendit philosophiam ejusque voluntatis [F. ostendat... voluntas]: etenim supra dixit: « Et

rapinam substantiarum vestrarum cum gaudio susce-
pistis (*Hebr. x*) unde ostendit eos non esse avari-
tiae deditos. Juste ergo eos admonet, et sufficientiam,
inquit, habentes presentium. Quoniam plurimi
post exinanitionem substantiarum suarum, postea
cupiunt sub obtentu elemosynae iterum congregare
divitias, et propterea, inquit, sicut mores sine avari-
tia, hoc est, ut illud expectemus, quod usui opus
fuerit et pro necessariis tantum curam geramus.
Quid ergo dicit aliquis si nec ipsorum necessariorum
nobis contingat habere suffragia? Non est hoc, crede
mihi, non hoc est. Ipse quippe dixit: Non te deseram
et neque derelinquam, ita ut confidenter dicamus,
Dominus mihi adiutor est, non timebo quid faciat
mihi homo. Iterum in tentationibus consolatio:
ipse quippe dixit et protinus nulla ratione mentitur,
et quoniam non te derelinquam. Proinde cum confi-
dentia nos dicere possumus, Dominus mihi adiutor
est, non timebo quid faciat mihi homo: promissum
habet, non debes haesitare: ipse promisit, non
ambigas. Quod autem dicit, et non te derelinquam,
non de pecuniis tantum dicit, sed etiam de aliis
cunctis, Dominus, inquit, mihi adiutor est, non
timebo, quid faciat mihi homo, et recte; hoc igitur
etiam nos in universis tentationibus exclamemus, et
Deum habentes propitium humana omnia irrideamus:
sicut enim Deo indignante, nihil nobis proderit,
ac si cuncti amici consistant: sic etiam Deo
nos diligente nulla nobis erit necessitas, nulla lesio,
ac si nos euncti hostiliter insequantur, et non timebo,
inquit, quid faciat mihi homo.

Mementote praepositorum vestrorum, qui vobis
locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum
et conversationis, imitamini fidem. In hoc loco
etiam de adjutorio in fratres eum existimo dicere,
hoc est enim quod dicit: qui vobis locuti sunt ver-
bum Dei, quorum contemplantes exitum conversa-
tionis imitamini fidem. Quid est contemplantes?
saepius animo versantes, et apud vosmetipsos exami-
nantes, considerantes subtiliter, discutientes, inquit,
exitum conversationis, hoc est perseverantiam usque
in finem, quoniam finem bonum habuit eorum con-
versatio. Intuentes, inquit, eorum vitam, imitamini
fidem: ex vita munda fides. Fides firmitatem di-
cit. Quomodo? quoniam credunt de futuris: non
enim ostenderent vitam mundam, si haesitarent de
futuris. Jesus Christus heri et hodie, ipse in sae-
cula saeculorum. Heri carne praeteritum significat
tempus, hodie praesens, saeculum vero futurum
sine termino, tanquam si diceret: audistis pontifi-
cem, sed non pontificem, qui desinat esse, semper
idem ipse est. Veluti si essent quidam qui dicerent,
quoniam non est, sed alter venturus est; ad hoc
respondit, quoniam, qui fuit heri, ipse etiam hodie
et in saeculum: nam hodieque Judaei dicunt alium
esse venturum; expertes semetipsos ab eo reddentes
qui verus est pontifex, declinaverunt in errorem, ut
Antichristum putarent esse venturum. Doctrinis
et variis et peregrinis nolite abluere. Doctrinis,

A inquit, variis et novis non circumferamini, non
solum novis, sed etiam variis. Novas dicit doctrinas,
hoc est praeter quas audistis a nobis, hoc est multi-
formes et multimodas. Nihil enim firmum possident,
sed sunt differentiarum varietate multiplices, et
maxime dogma de escis valde constat implexum.
Bonum est enim gratia stabiliri cor, non escis,
et quae non profuerunt ambulanti in eis. Hic
pedetentim eos significat, qui escarum introducunt
observationes: fidei quippe universa munda sunt.
Fide ergo opus est, nos escis. Istae sunt variae, istae
novae, maxime Christo dicente: et non quod intrat
in os coinquinat hominem, sed quod egreditur
(*Matth. xv*); et intueri illum non audentem hoc
manifeste dicere, sed tanquam sub aliqua significa-
tione. Bonum est enim, inquit, gratia confirmare
cor, non escis. Totum enim in fide constat, si ipsa
firmetur, cor quoque munitum erit. Fides igitur
euncta confirmat, cogitationes autem variae commo-
vent, contraria quippe est fides vaganti cogitationi.
In quibus his qui ambulaverunt, inquit, nihil utile
provenit: quod enim lucrum est, rogo, ex observa-
tionibus? nonne interimunt magis? nonne hujus-
modi hominem sub peccato constituunt? hoc enim
custodire potius est. In quibus, inquit, qui ambula-
verunt, nihil habuerunt utilitatis, hoc est, qui semper
ista custodiunt. Una namque est observantia,
abstinere videlicet a peccato. Quid enim prodest
abstinere a cibis, dum etiam quidam in tantum sint
recordes, ut etiam de sacrificiis participari non
valeant? Proinde nihil eos salvavit, licet studium
gererent circa hujuscemodi observationes, verum
quia fidem non habuerunt, nihil illis profuit esca-
rum illa custodia. Habemus altare, de quo edere
non habent potestatem, qui tabernaculo deser-
viunt. Non enim qualia sunt apud Judaeos, talia
etiam nostra sunt, ita et nec pontifici liceat
ex his participem fieri. Proinde quoniam dixerat,
nolite haec custodire, ne posset putari sua destruere,
merito iterum ipsum versat, nos, inquit, talia cu-
stodimus, custodimus enim et vehementius, neque
ipsis sacerdotibus ex his aliquatenus dantes. Deinde
aufert a figuris sacrificium et ad principalem for-
mam sermonem suum redigit dicens: Quorum
enim animalium inferitur sanguis pro peccato in
sancta per pontificem, horum corpora cremantur
extra castra. Illa itaque typus erant istorum, etsi
cuncta Christus implevit foris sustinens passionem.
In hoc etiam illud significat, quod sponte pati dignatus
est, ostendens quoniam illa non erant simplici-
ter instituta, sed quia etiam illa dispensatio passionis
hujus erat significatio. Propter quod et Jesus, ut
sanctificaret per suum sanguinem populum extra
portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra
castra improprium ejus portantes: non enim ha-
bemus hic manentem civitatem, sed futuram in-
quirimus. Vides figuram magno splendore ful-
gentem? Pro peccatis, inquit, extra portam passus
est; egrediamur igitur ad eum portantes inproprie-

rium ejus, hoc est, eadem ipsa perpatientes et communicantes ei in passionibus, qui condemnatus, crucifixus est foris, foris quippe passus est, sed ad cœlum sanguis sublatus est. Intueris igitur quoniam sanguinem participamus, qui infertur in sancta, sed sancta veracia. Nos igitur veritatem participamus. Si ergo non improprium, sed potius sanctificationem participamus, improprium illud sanctificationis est causa: sicut enim ipse improprium sustinuit, sic etiam nos. Proinde si egredimur, participamus cum eo. Quid autem est quod dicit, « egrediamur ad illum? » Videlicet communicemus cum eo passiones, portemus ejus impropria: non enim simpliciter extra portam conversari nos jussit, sed sicut ille impropria sustinebat, sicuti condemnatus est, sic etiam nos. (Greg.) Propter hoc quippe incarnatus est Deus, ut nos introduceret ad fidem, et educat ad speciem visionis suæ. Unde in sancto quoque Evangelio loquitur dicens. « Per me si quis introierit, salvabitur, et ingredietur et egredietur, et pascua inveniet (Joan. x), » ingredietur videlicet ad fidem, egredietur autem ad speciem, pascua vero inveniet in æterna satietate. Hinc etiam Psalmista ait: « Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum (Psal. cxx). » Custodit enim Dominus uniuscujusque animæ introitum, quo intrat ad fidem: exitum quoque, quo exit ad speciem, ut neque intrans Ecclesiam erroribus supplantaretur, neque ab hac temporali ad æternam exiens, ab antiquo hoste rapiatur. Propter hunc vero egressum nostrum, quem quotidie debemus mente meditari, de Redemptore nostro Paulus quoque loquitur dicens: « Ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improprium ejus portantes: non enim hic habemus manentem domum [civitatem], sed futuram inquirimus. » Vir itaque qui apparuit Ezechielii prophetæ (Ezech. x) in portis stetit, atque ita locutus est, quia mediator Dei et hominum Christus Jesus, in ipso quoque passionis suæ tempore præcepta vitæ discipulis dedit, ut hi qui in eum credunt ad portam semper aspiciant et passionem ejus sollicita consideratione pensantes, a suo quoque exitu cordis oculos non avertant. « Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis « semper Deo, id est fructum laborum constituentium « nomini ejus. » (Joan.) Illi offerebant pecudes, vitulos et dabant pontifici, nos autem nihil horum offerimus, sed solam gratiarum actionem hanc labia nostra germinent. Nihil blasphemiarum nostra vox resonet, nihil supinum, nihil protervum, nihil contumax, nihil arrogans, sed cum verecundia et reverentia conversatio nostra fiat, anima quippe in tribulationibus, cum in desperationem incurrit, etiam impudens efficitur, sed nos talia fugiamus. Ecce iterum idem ipsa dixit, quod superius prolocutus est, « non desereatis, inquit, congregationem nostram; » sic enim possumus, inquit, cum verecundia cuncta perficere: scriptus enim etiam homines erubescences a multis abstinent pravis operibus. « Beneficentiæ autem et

A « communionis nolite oblivisci, talibus enim hostiam « promeretur Deus. » Non presentibus fratribus hæc denuntio tantum, verum etiam absentibus. Si autem alii vestras rapuere substantias, tamen ex his que habetis hospitalitatis opus ostendite, qualem itaque excusationem nos habebimus, cum audiamus talia dici his, quos rapinam substantiarum suarum sustinuisse constabat? et non dixit hospitalitatis, sed amoris hospitalitatis, quod in Græco distinctius invenitur, non posuit φιλοδοξίαν, quod significat hospitalitatem, sed φιλοξενίαν, quod amorem hospitalitatis insinuat, tanquam si diceret, Nolite simpliciter hospites suscipere, sed cum amore hoc et charitate perficite; et non dixit futuram et repositam vobis retributionem, ne eos iterum superniores efficeret, sed jam retributum esse dicit: B « Per hanc enim, inquit, latuerunt quidam in hospitio recipientes angelos. » — « Talibus, inquit, sacrificiis placatur Deus. » Demus illi talem hostiam, ut etiam ipse eam offerat Patri; aliter autem non offerat nisi per Filium, magis autem etiam per mentem contritam. Omnia hæc propter infirmos; nam quia Filius est gratia, manifestum est; alioquin quomodo honor illi æqualis est? « Ut omnes, inquit, honorificent Filium, sicut honorificant Patrem (Joan. v). » Ubi est ergo honor æqualis, si similis non est? « Fructum, inquit, laborum constituentium nomini ejus. » Omnia toleremus cum gratiarum actione, sive paupertas sit, sive ægrotudo, sive quidquid aliud nobis evenit, ipse solus agnoscit quid nobis prodest. « Quid enim oramus, inquit, si sicut oportet nescimus (Rom. viii). » C Qui ergo neque orare novimus quod oportet, nisi ex spiritu Dei acceperimus, festinemus pro omnibus gratias referre et fortiter omnia tolerare. In paupertate sumus, gratias agamus; in ægrotudine, gratias agamus; calumnias sustinemus, gratias agamus; aliquid malum patimur, gratias agamus: hoc enim nos facit proximos esse Deo.

« Obedite præpositis vestris et subjacete eis. Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant et non « gementes: hoc enim [Vulg. add. non] expediat vobis. » Postquam superius dixerat, « quorum contemplantur exitum conversationis, imitamini fidem, » tunc intulit; « obedite præpositis vestris et subjecti estote. » Primum constituit eos et tunc dixit, « Obedite præpositis vestris et subjacete eis. » Quid ergo, dicit aliquis, dum præpositus malignus extiterit, non obaudiemus? malignum qualiter dicis? siquidem in causa fidei est, fuge illum et evita, non solum si homo fuerit sed etiam si angelus de cœlo descenderit: si vero in voto et moribus malignum dicis, noli scrutari. Et hæc non ex meipso dico, sed ex Scriptura divina. Audi Jesum dicentem; « Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei (Math. ii). Et primo dicens de his multa mala, tunc dixit, « Super cathedram Moysi sederunt. » Omnia, inquit, que dixerint vobis facite, que autem secerint, facere nolite. » Habent, inquit, dignitatem, licet vitæ sint perditæ, verumtamen non ad vitam eorum, sed ad

sermone intendite, quantum enim ad mores attinet, nullus poterit lædi. Quæ ratione hoc? Quia quæ facit manifesta sunt omnibus, et neque ipse ac si ad cacumen iniquitatis perveniat, poterit alios mala docere. Cum autem fidei causa vertitur, neque manifestum est omnibus quod dicitur, neque malignum dubitat docere contraria. Nam et quod dictum est: « Nolite judicare, ne judicemini (*Matth. vii*), » de vita dictum est, non de fide, quod enim infertur, hoc manifestat. « Quid vides, inquit, stipulam in oculo fratris tui et trabem in oculo tuo non vides? omnia ergo quæ vobis dixerint, » inquit, « ut faciatis, facite: » facere autem operis est, non fidei, « secundum autem opera eorum nolite facere. » Intueris quoniam non de dogmatibus, sed de vita et operibus sermo est? « Ipsi enim vigilant pro vobis rationem redditori. » Andiant et principes, non soli illi qui reguntur a principibus, quoniam sicut obedientes oportet esse qui reguntur, sic etiam rectores et principes vigilantes esse decet. Hoc, inquit, dico, « ut cum gaudio faciant et non congemiscetes, non enim expedit vobis. » Intueris quoniam cum contemnitur princeps, non oportet ultiones ingerere, sed tota ultio est plorare, ingemiscere; nam et medicus quando ab ægroto contemnitur, non se ulciscitur, sed plorat et ingemiscit. Sed dicis quia si ille ingemiscit, ulciscitur in te Deus: si enim pro nostris peccatis ingemiscimus, adducimus ad nos propitiationem Dei, pro aliorum vero superbia vel contemptu cum ingemiscimus, nonne amplius advocamus Deum? Gemitas enim omni erit ultio deterior. Quando enim ipse non intelligit ingemiscens, invocatur Dominum, et sicut cum doctor contemnitur a puero, pædagogus vocatur, qui severius accedat ad puerum: sic etiam hi inobedientibus discipulis loquuntur... periculum.

« Orate pro nobis; confidimus enim quia bonam habemus conscientiam in omnibus bene volentes conversari. » Intueris quoniam hæc deprecationes sunt, veluti ad contristatos scribens [scribentis], et ad qui eos avertabantur, et qui circa eum veluti circa præcatorem afficiebantur, non ferentes neque nomen ejus audire. Quoniam igitur ab odientibus se talia postulabat, qualia quis a dilectoribus potest præsumere, propterea in hoc loco hoc constituit dicens, « confidimus, quia bonam conscientiam habemus. » Veluti si diceret, Nolo mihi accusationes aliquas proferatis. Conscientia, inquit, nostra nos in nullo condemnat, neque nobis aliquid conscii sumus, quoniam vobis insidias fecerimus. « Confidimus, inquit, quoniam bonam conscientiam habemus in omnibus, » non in gentibus tantum, sed etiam in vobis. Nihil negotiationis gratia fecimus, nihil cum fictione protulimus, fortasse enim in talibus accusabatur: « Audierunt enim, inquit, de te, quoniam discessionem doces a lege (*Act. xxi*). » Non sicut inimicus, inquit, neque sicut hostis, sed sicut amicus hæc scribo: hoc etiam ex his quæ sequuntur ostenditur: « Amplius autem deprecor vos hoc facere, ut quo celerius restituar vobis. » Hoc enim nimium

A amantis est, sic orare, non simpliciter, sed cum tota intentione et omni prorsus studio. Ut cito, inquit, ad vos veniam. Hoc animi est nihil sibi conscii, festinare, ut ad eos velociter adveniret, et exhortari illos, orare pro illo, ut hoc ei concederetur. Primum ab ipsis postulat orationis auxilium, tunc etiam ipse pro eis omnia bona deprecatur. « Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium in sanguine testamenti æterni Dominum nostrum Jesum Christum, aptet vos in omni opere bono, ut faciatis voluntatem ejus, faciens in vobis quod placeat coram se, per Jesum Christum, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen. » Deus autem, inquit, pacis. Nolite igitur dissidere a nobis, si vultis Deum pacis habere propitium. « Qui eduxit, inquit, de terra pastorem pecorum. » Hoc de resurrectione dictum est. Hinc enim usque ad finem orationis rationem eis de resurrectione confirmat, et testificatur eis majora perfici. Ad illos enim pertinet, qui jam sumpsere principium, et quorum ad perfectionem omnis cursus intendit. Oratque pro eis, quod pertinet ad amantem. Et in aliis quidem epistolis in exordiis orat, hic autem in fine. « Aptet vos, inquit, in omni opere bono, ut faciatis voluntatem ejus, faciens in vobis quod placeat coram se. » Intueris qualiter ostendit ingenerari posse virtutem, neque ex Deo dicit totum, neque ex nobis eam perfici tantum. Nam quod dicit, « ut perficiat vos in omni opere bono, » hoc significat: Habetis quidem virtutem, indigetis autem complemento. Quid autem est quod dicit « in omni opere et sermone bono? » Ut vitam videlicet rectam haberent et dogmata. Secundum voluntatem ejus, inquit, « faciens in vobis beneplacitum in conspectu ejus. » Hæc quippe est maxima virtus facere beneplacitum in conspectu Dei; secundum quod etiam Propheta loquitur dicens, « et secundum munditiam manuum mearum, inquit, in conspectu oculorum ejus. » (*Paphnut.*) Deum quoque aptare sive confirmare animos nostros ad omne opus bonum, et operari in nobis ea quæ sibi sunt placita, Apostolus docet dicens: « Deus autem pacis, qui eduxit de tenebris pastorem magnum ovium in sanguine testamenti æterni Jesum Christum, aptet vos in omni bono faciens in vobis, quod placeat coram se, » quod etiam Thessalonicensibus ut eveniat ita precatur dicens: « Ipse autem Dominus Jesus Christus et Deus Pater noster, qui dilexit nos et dedit consolationem æternam et spem bonam in gratia, exhortetur corda vestra et confirmet in omni opere et sermone bono (*II Thess. ii*). » Ipsum denique timorem Dei, quo firmiter eum tenere possimus, a Domino nobis Jeremias propheta ex persona Dei manifeste testatur infundi, ita dicens: « Et dabo eis cor unum, et animam unam, ut timeant me universis diebus, et bene sit eis et filiis eorum post eos et seriam eis pactum sempiternum, et non desinant eis benefacere, et timorem meum dabo in corda eorum, ut non recedant a me (*Jer. xxxii*). » Ezechiel quoque: « Et dabo eis cor novum, et spiritum novum tribuam in visceribus eo-

rum, et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum, ut in præceptis meis ambulent et judicia mea custodiant, faciantque ea, et sint mihi in populum et ego sim eis in Deum (*Ezech. xi.*) Quibus manifestissime perdoceamur et initium voluntatis bonæ nobis, Domino inspirante, concedi, cum aut per se, aut per exhortationem cuiuslibet hominis, aut per necessitatem nos ad salutis attrahit viam, et perfectionem virtutum ab eodem similiter condonari, nostrum vero hoc esse, ut adhortationem auxiliumque Dei vel remissionem vel enixius exequamur, et pro [per] hoc nos vel remunerationem vel supplicia dignissima promereri, quod ejus dispensationi ac providentiæ erga nos benignissima dignatione collatæ, vel negleximus, vel studuimus nostræ obedientiæ devotione congruere, quod evidenter in Deuteronomio aperteque describitur: « Cum, inquit, introduxerit te Dominus Deus tuus in terram quam possessurus ingredieris, et deleverit gentes multas coram te, Cethæum et Gergassæum, et Amorrhæum, et Chananæum, et Pherezæum, et Hevæum, et Jebusæum, septem gentes multo majoris numeri et robustiores te, tradideritque eas. Dominus tibi, percuties eas usque ad internecionem, non inibis carneis lætus, neque sociabis cum eis conjugia (*Deut. vii.*) » Quod igitur introducuntur in terram repromissionis, quod delentur gentes multæ coram eis, quod traduntur in manus eorum nationes majoris numeri, et robustiores quam populus Israel, Dei esse gratiam Scriptura pronuntiat. Utrum autem percutiat eas Israel usque ad internecionem, an reservet eas et parcat, et utrum ineat cum eis fœdus, et utrum societ cum eis conjugia, an non societ, ipsorum esse testatur. Quo testimonio manifeste discernitur quid libero arbitrio, quidve dispensationi, vel quotidiano adjutorio Domini debeamus ascribere, et quod divinæ sit gratiæ præstare nobis occasiones salutis et proventus secundos atque victoriam; nostrum vero ut concessa Dei beneficia vel intentius, vel segnius exsequamur.

« Rôgo autem vos, fratres, ut sufferatis verbum solatii: etenim perpauca scripsi vobis. » Intueris quia quod nullis scripsit istis scribit, etenim, inquit, non vobis sum molestus longo sermone. (*Joan.*) Tanta scribens Apostolus parva illa esse dixit, in comparatione scilicet eorum quæ dicturus erat, secundum quod et alibi dixit: « Sicut scripsi vobis in modico secundum quod potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi (*Ephes. iii.*) » Et vide sapientiam ejus: non dicit, Obsecro vos sustinere verbum admonitionis, sed, « Sustinete verbum consolationis, » hoc est verbum solatii, verbum adhortationis. Non potest quisquam, inquit, longitudinem sermonis abnuere nisi in patientia. Hoc quippe erat quod eos aversari faciebat. Non vult hoc ostendere, sed latenter hoc dicit, tanquam si diceret: etsi pusillanimes estis, talium est enim non est ferre sermonis longitudinem. (*Greg.*) Curandum quoque quantum loquamur, ne si ei qui multa ferre non valet, verbum vel exhortationis, vel increpationis, longius

A trahamus, auditorem nostrum ad fastidium perducamus. Unde idem prædicator egregius Hebræis loquitur dicens: « Obsecro vos, fratres, ut sufferatis verbum solatii: etenim perpauca scripsi vobis. » Hoc tamen infirmis præcipue congruit, ut pauca quidem quæ capere prævaleant, audiant, sed quæ eorum mentes in poenitiæ dolore compungant. Nam si eis uno in tempore exhortationis sermo fuerit multipliciter dictus, quia multa retinere non valent, simul amittunt omnia. Unde et medici corporum pannos, quos infirmantibus stomachis ponunt, apto quidem medicamine sed subtiliter liniunt, ne si repleti multo medicamine fuerint infirmitatem stomachi non roborantes adjuvent, sed opprimentes gravent. (*Joan.*) « Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum, » quod si celerius venerit, videbo vos. » Hoc enim idoneum erat, ut eos mansuetiores efficeret, quod se paratum dixit ad eos venire, ut eos cum suo discipulo videret. Arbitror autem eos quia circa Timotheum non se habebant infensus, unde etiam ipsum præposuit, « cognoscite, inquit, fratrem Timotheum dimissum, cum quo si celeriter venerit videbo vos. » Dimissum autem dixit, unde? Arbitror enim quod in custodia fuerit missus, aut si hoc non est, dimissum dicit ab Athenis; nam et in apostolorum Actibus sic habetur. « Salutate omnes præpositos vestros et omnes sanctos; salutant fratres vos de Italia; gratia cum omnibus vobis, Amen. » Intæris quomodo eos honorabiliter tractat? siquidem ad illos pro illis scribebat. « Gratia, inquit, cum omnibus vobis, Amen. » Gratiam eis optat, quod est omnium commune. Qualiter autem sit gratia nobiscum? Si non injuriam ei faciamus, quando nobis beneficia conferuntur, si negligentes non existamus circa munera Dei. Quid est gratia? Remissio videlicet et purgatio peccatorum, hæc nobiscum est, si bene egerimus. Nam quis injuriosus poterit istam servare gratiam, et non statim evacuatus efficitur? Verbi gratia, donavit tibi omnia peccata, quomodo tecum gratia permanebit, sive spiritus sancti operatio, nisi eam per bona opera ad te ipsum attraxeris? Hæc quippe est causa omnium bonorum, si in nobis spiritalis gratia perseverat. Hæc quippe nos ad omnia bona recto itinere deducit, sicut etiam quando ab ea excedimus, perimus, et deserti efficitur omni bono. Non itaque eam repellamus. In nobis quippe est etiam, ut permaneat in nobis, vel ut discedat a nobis; illud enim fit quando cœlestia meditatur: hoc autem, quando ad sæcularia declinamus. « Quem mundus, inquit, non potest accipere, quoniam non videt eum, neque cognoscit eum. » Contemplaris igitur, quoniam non est sæcularis animæ habere spiritum sanctum? Multo nobis itaque opus est studio, ut eum apud nosmetipsos retinere possimus, et munitis nos reddere atque in pace collocare. Sicut enim navis quæ prospero fluctu fertur in pelago non potest impediri neque demergi usquequo prospero vento ac perseverante perfruitur, sed etiam post navigationem gloria eis magna contingit, sive nautis, sive epibatis; illis quidem requiem

tribuens, quod labore remigationis non fuerint A fatigati: istis autem quod eos maris molestia libera- vit et navigationem ipsam hilarem fecit, et velut spectaculum illis jucundum ipsam prosperitatem cur- sus attribuit; sic etiam anima divino adjuta spiritu omnibus rebus superior existit, et omnibus fluctuati- onibus vitæ hujus eminebit, et viam in cælum ducentem vehementius, quam illa navis incedit, ut pote quæ non vento impellitur, sed ab ipso paraclito fertur munda vela possidens et plena prosperis flatibus om- nem remissionem et dissolutionem a sua mente discutiens: sicut enim in velis jactatis ventus inci- dens nihil operatur: sic etiam Spiritus sanctus in anima remissa et segni non patitur permanere, sed opus est nobis omni distractione omnique vehe- mentia, ut mens nostra ardens in nobis existat, et B omnia in nobis opera intenta sint et fortia. Verbi gratia, quando oramus cum multa intentione, hoc oportet efficere, intendentes animum nostrum ad cælum non funibus, sed desiderio valido. Item quan- do misericordiam faciamus, intensione opus est, ne forte cura domus et providentia filiorum atque ux- oris affectus vel timor egestatis subintrans remissiora vela nobis efficiat. Si enim spem futurorum atten- damus undique, bene suscipit operationem Spi- ritus sancti; illis autem cogitationibus et mise- riis impediens, nihil in eam gratiæ permittit incidere, ac si forte incidat, ipsam quidem nihil læ- sit, repercutitur autem ille flatus citius gemitibus animæ et excidit excussus. Propterea igitur multa nobis opus est intensione. Etenim jam nos in C mari magno et spatio navigamus, multis qui- dem bestiis pleno et multis scopulis: hoc mare multas nobis etiam tempestates ingerit et obducto cælo nubi- bus majores excitat fluctus. Oportet igitur, si volumus sine molestia et sine periculo navigare, vela nostræ navis, hoc est nostræ voluntatis erigere, sufficit hoc enim nobis. Et Abraham quoniam desiderium suum iantum habuit ad Deum, et voluntatem suam inte- gram et perfectam obtulit Deo, nihil aliud opus ha- buit, « sed credidit Deo, et reputatum est illi ad justitiam. » Fides autem integra et germæna voluntas est. Obtulit filium suum, et non eum occidens, occidentis certum est recepisse mercedem, et re non facta mer-

ces ei reddita est integra et perfecta. Sint igitur nobis munda vela, non sint veterosa. Omne namque quod veterascit, et in senium cadit, interitui proximum est, non sint contrita et dirupta, ut spirituales flatus non teneant. « Animalis enim homo, dixit Apostolus, non percipit quæ sunt spiritus (I Cor. II). » Sicut enim araneorum stamina flatus venti non suscipiunt, sic neque anima sæcularis, neque homo animalis gratiam poterit Spiritus sancti suscipere, nihil enim differunt ab illis staminibus cogitationes nostræ, solo visu ha- bentes consequentiam, totius autem virtutis vacuæ permanent. Sed nostra non debent esse talia; siqui- dem sobrii sumus: quidquid incidit, omnia tolerat Christianus et omnibus est superior, omni plaga fortior. Sit enim quisque spiritalis vir, et occurrant illi mille mala nullo modo vincitur. Et quid dico? incidat illi pauperies, ægritudo, injuriæ, detractio, vitupera- tiones, plagæ, omne genus supplicii, omne genus de- ceptionis et impropiorum et injuriarum, sed veluti si extra mundum fuerit constitutus, et veluti si a pas- sionibus corporis liber existat, si cuncta illa risui habeat. Et quia non hæc verbis amplificare volo, multos etiam nunc tales existimo, sicut hi qui se ad eremum contulerunt. Sed nihil hoc mirum, nam etiam in civitatibus latere tales existimo. Quod si volo, possum hujusmodi antiquos ostendere; et ut agnos- cas, intellige Paulum; quid ille non mali passus est? quid non sustinuit? omnia fortiter tolerabat. Hunc imitemur, et sic poterimus ad portus venire tranquillos, lucra maxima deferentes. Extendamus igitur nostram mentem et elevemus ad cælum, et illo amore teneamur, et igni spiritali magnanimitèr induamur. Salvemus nosmetipsos flammæ incendio divinarum, nullis iis flammis circumseptis alicujus formidat incursus, sive fuerit homo, sive bestia, sive mille muscipulæ, quandiu enim quisque ignitus in- cedit, omnia superat, omnia excedit, omnia contem- nit; flamma quippe insuperabilis res est, et impor- tabile est cunctis rebus incendium, ignis quippe cun- cta consumit. Hoc itaque igne circumsepimur exhortor, gloriam offerentes Domino nostro Jesu Christo, cum quo Patri, una cum sancto Spiritu, glo- ria, imperium, honor, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

APPENDIX

AD

ENARRATIONES RABANI MAURI IN EPISTOLAS BEATI PAULI APOSTOLI.

JACOBI PAMELII

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD PHILEMONEM.

PREFATIO.

Imprimis id hic advertendum est quod adnotetur tam ab Hieronymo quam a Chrysostomo, Theophy-

D lacto Oecumenio et Theodoro, fuisse quosdam jam olim qui hanc ad Philemonem noluerint inter Epistolas Pauli recipere, quod de re parvi momenti scripta sit, aut certe si Pauli sit, nihil habere quod